ИЗЈАВА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва“.

Многа животна пољопривредна питања у нас тако су важна и хитна, да би био грех не прихватити их и о решењу њиховом озбиљно се и што пре не побринути.

У ред таквих питања долазе:

Питање о рационалнијој производњи и газдовању у опште код наших привредника — земљеделаца; о њиховом удружењу за набавку семена и пољопривредних машина за потрошњу и промет пољопривредних производа; о пољопривредној настави; питање о кредитним установама за потпомагање наших привредника у њиховом раду; о обезбеђивању пољопривредних усева, производа и имовине у опште; о правичнијем и сразмерном оптерећењу земље порезом;

питање о ојачању наше домаће радиности, која је још у повоју и која, и онолико колико је има, почиње нагло опадати;

питање о стварању и уређењу трговa за производе наших привредника у земљи и сазнавању и обавештавању о таквим трговима ван земље;

питање о ближем и детаљнијем познавању пољопривредних и народноекономних односаја у Србији и земљама са којима она јаче и ближе везе има;

питање о изналажењу начина, којима би се потпомагали, одликовали и пострекавали поједини привредници у рационалнијој привреди, а који својој околини за пример служе.

Сва ова питања предвиђена су више — мање и у самим правилима срп. пољопр. друштва (чл. 2), и досадашње управе друштва бринуле су се, кад како више или мање, о њиховом решењу.

Садашња управа друштва, **одабрала** је између свију оних 14 тачака, које обележавају друштвени задатак, да се за време свога рада *поглавито бави расветљавањем и решавањем ових набројаних питања.*

А како се радња Срп. Пољопривр. друштва поглавито креће у два правца: *практичном и књижевном*, то ће и садашња управа бавећи се овим питањима наставити радњу друштвену у оба ова правца.

У правцу *практичног* рада, она ће радити на усавршавању друштвеног добра у Шапцу; потпомагање подружине које данас постоје, да у раду не малакшу, а ступајући с њима у ближу пословну везу, подстрекавање их на живљи рад; тежиће да оне, које су престале, поново оживи, и да се оснивају нове свуда, где се нађу за то повољни услови; даље стараће се да у року који је прописан чл. 34 правила припреми све што треба, да би се могао што пре држати *повремени збор* за сложно расправљање неких важних стручних питања. А осим тога помагање и она прибирање привредних предмета за светску изложбу у Паризу но тако, да се прикупљени предмети изложе привремено и овде у Београду на углед. А не ће губити из вида, да поступно припрема што треба за скоро држање домаће изложбе по тачци 5. правила.

У погледу *књижевнога* рада решила је:

1. да лист «Тежак» излази од почетка ове године два пут месечно, у садашњем формату а у јачини од по 2 табака; цена и све остало да се не мења.

2. да се одма приступи припреми радова за повремени спис и изда једна свеска крајем ове године. До године да се изда 2 свеске и спреми што треба, како би се по том овај спис редовно свака 3 месеца појављивао.

У којој се мери буде овај повремени спис јављао, у тој мери «Тежак» да се припреми за чешће, недељно излажење, и тако удеси да одговара тачци 6-ој правила друштвених. Овоме недељном излажењу по могућству да се приступи одма идуће године, пошто се претходно припреми све што треба да може чешће излазити и потпуније одговарати захтевима таквога весника свију важнијих дневних економних појава.

3. На друштвени календар и популарне књижице да се обрати највећа пажња, и да се за раније учине све потребне припреме те да се календару и књижицама за народ обезбеди излажење и да оне доиста подмире потребу предвиђењу тачком 8 правила.

Поред радње на поменутим питањима и у обележеним правцима, постараће се садашња управа да отклони извесне сметње и неуредности, које су се до сад у друштву јављале, и тако створи могућност за сложнији, обилатији и успешнији рад у овоме друштву, а с тим и за брже и сталније делање на остварењу друштвеног задатка.

Излазећи с овом изјавом у најкрупнијим напоменама, одбор је свестан тога, да је за остварење задатака поменутих потребно

више сретава и више руку, но што је досад било на расположењу у друштву, и но што их има у потписаном одбору, зато се обраћа свима пољопривредницима српским и моли их, да га они, у једном или другом правцу његовог рада, потпомогну колико ко може, и ако они то учине, колико им силе допуштају, одбор се нада да ће се тако, с њима заједно, најбоље одужити имену пољске привреде, која је наше најглавније занимање.

У то име помогао нам Бог!

Привремени секретар
Душан М. Спасић

Председник
Коста С. Таушановић

Потпредседник
Лаз. Р. Јовановић

Уредник
Милутин М. Савић.

Благајник
Вучко Богдановић

Одборници:

Светозар Милојевић, Милутин М. Савић, Мата Јовановић, Коста Борђевић, Александар Секулић, Јаков Марковић, Аца Живановић, Алекса Поповић, Душан Сазић, Др. Душица Бурић, Милош Х. Поповић, Никола Вељковић.

КАКВА ЈЕ БИЛА 1887. ГОДИНА
ЗА ПОЉОПРИВРЕДНИКЕ

од

Чед. А. Поповића.

Као што сваки добар привредник истражује по извршењу какве своје радње или на концу године, резултате своје привреде, исто тако потребно је да и пољорадник истражи и сазна, шта је радио у минулој години, и шта је од свога рада добио. Он треба да истражи и сазна је ли увећао производњу по свима гранама своје радње, или бар по појединима и је ли наспрам прошле године имао сразмерно више приноса. Да бацимо кратак поглед на прошлу годину, каква је била за пољоранике.

Почетак прошле вегетационе године био је добар, јер је јесен 1886. године била дуго блага и угодна за пољске радове. Посејано је сразмерно доста јесењих стрмнина, а и извршено је доста и других радња. Посејане стрмнине добро су поникле и лепо напредовале. Зима није била угодна за посејане усеве, јер је била сува и с' мало снега, и да није била блага, измрзле би многе стрмнине.

Почетак пролећа, односно месец Март, био је добар, те су се јесењи усеви потпуно опоравили, а и за сејање пролећних усева било је врло угодно. Напротив у месецу Априлу била је суша, и отежала је радња сејана пролећних усева нарочито кукуруза, за који се, на жалост, тек пред сејидбу оре. У месецима Мају и Јуну падало је доста кише и према добу године било је хладно време, што је на многе усеве штетно утицало, а поред тога плаховите кише и град учинили су у неким крајевима знатне штете, нарочито у окрузима подринском, нишком и топличком. У месецима Јулу и Августу била је права суша и препека, и ако је по где где у западним крајевима било нешто мало кише, то је била са олујом и градом. Источни крајеви, а нарочито окрузи: црноречки, књажевачки, пиротски, алексиначки, ћупријски, крајински и јагодински нису имали кише већ од друге половине месеца Јуна па кроз цео месец Јули и Август. У месецу Септембру падала је киша али је наступило хладно време за пољске усеве и пољске радове.

Наспрам оваког времена, како су усеви се развијали?

Стрнинама (белим житима) кишно и хладно време у месецима Мају и Јуну није нахудило. Оне су се задоцниле, али су се зато добро развиле. Топло и сушно време у месецу Јулу било је за њих угодно. Исто је тако и с' ливадама. Рани кукурузи за то време добро су се развијали па и доцнију сушу лакше издржали, а позни чамили а услед доцније суше још више страдали и на многим местима нису ни плод развили.

Овакако је било и са млогим баштенским усевима.

Воће, које је све у своје време добро цветало и род понело, усљед трајне суше проредило се је и млого опало, нарочито јесење јабуке и крушке, само су се шљиве добро одржале; исто тако и виногради.

Пчеле су се добро роиле и врло млого меда имале су до половине месеца Јула, а доцније већим делом утрошиле су га саме јер хране у пољу нису налазиле.

Свилене бубе због рђавог времена у месецу Мају нису се добро развијале, а појавила се је на њима и болест у неким местима те су поцркале.

Жир је доста добро понео био свуда и доста добро до зрења одржао се.

Наспрам времена, како је у прошлој години било, у стоци је било здравље повољно и имала је добре паше, док није суша наступила, а за време суше патила је због оскудице хране и воде зашла мршава у зиму.

Усљед напред изложеног развијања усева, жетва и берба била је повољна и неповољна, и то:

Стрмнине родиле су свуда добро и род је добар. На основу података из неколико места, излази да су стрмнине дале просечно на ектар по 12 товара нових (од 100 килограма) рода.

Кукурузи у западним окрузима родили су добро, и род је добар и здрав, исто тако у доњем подунављу; у осталим крајевима слаби и рђави. Просечно узевши, може се рачунати на ектар само по 7 нових товара рода.

Конопља је и по количини и по каквоћи добра испала и може се рачунати да је добивено на ектар по пет товара.

Ливаде су добро родиле и дале су просечно по 15 товара сена на ектар.

Баштенски усеви испали су рђави а многи сасвим и пропали, осим лукова, кромпира, којих је принос био добар.

Шљиве су добро родиле и дале су по 80 товара рода на ектар, остало јесење воће нарочито јабуке и крушке омануло је са свим.

Виногради су добро родили и дали су по 20 товара вина на ектар, но каквоћа вина није свуда добра као у претпрошлој години.

Летња и јесења паша била је рђава, те је стока слаба остала. Усљед овога биће слабије прихрањивање у овој години и тежа исхрана преко зиме. Усљед рђаве паше није било ни јесењег прасења крмача као обично, но родом жира поправиле су се свиње и олакшано је њихово издржавање.

Напослетку да изложимо количине просторија, које рачунамо, да су прошле године главним усевима, нарочито лебном храном засејане биле.

Ми рачунамо да је у прошлој години било засејано:

1. Пшеницом 200 хиљада ектара и да је добивено 2,400.000 товара.

2. Ражи 50.000 ектара и да је добивено 600.000 товара.

3. Кукурузом 380 хиљада ектара и да је добивено 2,660.000 товара зрна, и по томе да је лебне хране укупно добивено 5,660.000 товара, но ми рачунамо да нам је за исхрану и за семе у овој години, потребно 6,000.000 товара, и налазимо да нам прошла година није дала не само ништа од лебне хране више, но ни онолико, колико потребујемо.

Даље рачунамо да је било под:

4. Јечмом . . . . . 65.000 ектара.
5. Овсом (зоби) . . . . . 55.000 „

6. Крупником	10.000	ектара.
7. Баштен. усевима	35.000	«
8. Конопљом и ланом	14.000	«
9. Дуваном	650	«
10. Хелдом и просом	8.000	«
11. Воћнацима	70.000	«
12. Виноградима	40.000	«
13. Ливадама	800.000	«

И по томе да је под културом укупно било 1,827.650 ектара.

МЕРЕ

ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ЗЕМЉОРАДЊЕ И СТОЧАРСТВА.

од

Лаз. Р. Јовановића.

I.

Из опште историје знамо да су само они народи напредовали у сили, благостању и образованости у којих је напредовала земљорадња. Нигде у општој историји нећемо наћи силнога, богатога и образованога народа, код кога би земљорадња била занемарена, или бар где се на развитак земљорадње није велика пажња поклањала. Сви они народи који владаху другима, живели они ма где, и били колико му драго малени, одликоваху се не само храброшћу, слогом и слободом, него и развијенијом земљорадњом, јер су морали увидети, да са развитком земљорадње, иде упоредо сила, благостање и образованост. Изузеци од овога правила одвећ су ретки.

Простор овога листа не дозвољава нам да се пустимо у потанко разлагање ове теме и да износимо доказе за поткрепљење овог нашег тврђења. Ко у ово сумња нека проучи општу историју па ће увидети, да је наше тврђење тако истинито, да се никад и ничим оборити не може.

Из ове међусобне везе, која фактички постоји између земљорадње и благостања једне земље, мора увидети сваки паметан човек, да задатак земљорадников није тако незнатан, као што се обично мисли, и да важност његова у држави није онако мала, као што му се обично даје. А кад се узме у обзир каква велика одговорност лежи на земљораднику, што и ако само посредно велики део народног благостања од њега зависи, и кад се узме у обзир како наш

земљорадник непотпуно врши ову своју дужност, — онда свакога од нас школованих земљорадника, у првом реду позваних да о томе рачуна водимо, мора обузети непријатно осећање: осећање страха, због величине нашег задатка, а стида, због невршења и онога што можемо радити а не радимо.

Ову велику важност земљорадње увидела је и наша државна управа поодавно, па је зато и предузимала разноврсне мере да је подигне на онај степен рационалности који би јој осигурао постепени развитак. У тој намери установљена је још пре пуних 35 година Државна ергела у «Морави» (садашњем Љубичеву) и Куприји, где су се производили и одгајивали добри сојеви стоке на одавде растурали по свој земљи ради побољшања домаћих; доносило се од времена на време семе разних врстâ свилених бубâ и подизале су се на разним местима по отаџбини дударе ради унапређења земаљског свиларства; доносиле се и одгајивале разне благородне вошке ради подизања земаљског воћарства; доносило се и бесплатно раздавало семе разних пољских усевâ да би се бољи усеви одомаћили; чињене су пробе за аклиматизовање памука и других страних биљака, да би се број културних биљака увећао и т. д. Осим тога иницијативом државне управе издавани су разни закони (н. пр. закон о потесима, закон о чувању пољских имаовина, шумска уредба и т. д.) ради регулисања пољоделских и шумских односâ и писани су и разашиљани многи расписи и наредбе, којима се земљорадницима час препорочивао бољи начин гајења овог или оног усева (н. пр. кукуруза, пшенице, и т. д.), а час опет налагало да утамањује ову или ону шкодљиву животињу или биљку (н. пр. гусенице, скакавце, боцу и т. д.). Руковођена усрдном бригљивошћу у поменутој тежњи, наша је државна управа, даље, увидела и потребу интелигентнијих снага у правцу овога рада, па је зато од времена на време изашиљала у стране напредније земље младе људе да земљорадњу теоретично и практично изуче; установила је «топчидерску Земљоделску Школу» (10. Јануара 1853. год.) да се у њој спремају практични земљоделци, који ће, кад се кућама врате, примерним радом другима предњачити и друге поучавати; потпомагала је и у своје моћно закриље примила «Друштво за Пољску Привреду», које је установљено (1869) ради ширења корисних земљорадничких знања и других средстава, која посредно или непосредно могу утицати на унапређење земаљске земљорадње; установила је «Земљоделско-Шумарску Школу» (19. Октобра 1870. год.) ради унапређења земљорадње у опште а земљоделске наставе посебице; установила је «Ниже Пољопривредне Школе» (14. Фебруара 1882. год.) ради ширења најнуж-

нијих знања из земљорадње, од којих је једна у Краљеву и отворена (29. Јуна 1882. год.); и на послетку, као да све то крунише установила је и «Министарство Народне Привреде» (21. Децембра 1882. год.) коме је, поред осталога, стављено у задатак и то, да се стара о унапређењу наше земљорадње и сточарства.

Но све ове мере које су предузимане ради унапређења земаљске земљорадње и сточарства и које, искрено речено, врло скупо коштају, узете са више страна у критичну оцену, имале су и имају само у посебном погледу неку неоспорну вредност а укупна вредност њихова нити је могла имати, нити сад има онога значаја, као кад би оне све скупа стајале у некој вези једна с другом и на тај начин представљале неку целину. Све ове мере које су требале да се предузимају с једнога места и по извесном плану који би сигурно циљу водио, предузимане су не само с разних места, него често и без икаквог плана, те зато нису ни могле дати оне резултате који су се очекивали, или су просто пролазиле и недоносећи плода.

Од свију ових мера, које су до сада предузимане и установа које су увођене ради унапређења наше земљорадње, види се данас још: Државна Ергела у Љубичеву, Српско Пољопривредно Друштво у Београду, Ратарска Школа у Краљеву и Министарство Народне Привреде. Топчидерске Земљоделске Школе, која нам је за кратко време свога живота дала подоста и ваљаних практичних земљорадника, нестало је с лица земље (9 Јануара 1859. год.); пожаревачка Земљоделско-Шумарска школа испустила је своју невину душу 4. Септембра 1881. год., при свем том што је требало озбиљну пажњу овом заводу поклонити; подигнуте дударе у Пожаревцу, Ћуприји и другим местима ради унапређења свиларства посушиле су се; закон о потесу и шумска уредба преживели су се, јер не одговарају времену у коме живимо а закон о чувању пољске имаовине није на здравој основици; школовани земљорадници свуда се пре могу наћи а само не онде где би требало да су; и, напослетку, од свију ових расписа, наредаба и поука нема данас ни трага.

Па и оно што се од свију ових установа до данас задржало није као што треба. Државна Ергела, ова најстарија наша економна установа, не имајући ни свога уређења ни стручног особља, морала је од извесног времена из године у годину опадати, и данас, кад би требало да је на врхунцу своје развијености, она је тако немоћна да јој је брза и основна помоћ неопходно потребна. Српско Пољопривредно Друштво давало је у прним годинама свога живота боље резултате него данас, јер је приређивањем изложаба и награђивањем излагача више допринело унапређењу српске земљорадње, него

свима осталим мерама; у осталом, од како су и у њему политичне партије биле нашле свога земљишта, оно се за неко време било удаљило и од свога задатка, ради кога је установљено и ради кога и данас постоји. О Ратарској Школи у Краљеву још је сувише рано говорити; али, судећи по месту где је установљена, и још по неким другим знацима који се већ опажају, нама се чини — а желели би да се преварimo — да ће још и горе проћи од топчидерске и пожаревачке. Напослетку и само Министарство Народне Привреде, судећи по његовом садашњем уређењу и по средствима којима располаже, не даје наде да ће се ускоро за српску земљорадњу што год више моћи да уради.

II.

Има међу нама још доста људи који мисле да је сваки онај добар земљорадник, који само уме добро да оре, сеје и жње. Ово мишљење, које је погрешно од почетка до свршетка, мора се напустити што пре ако се хоће озбиљно да напредује. И ако је знање ових практичних радња врло важно за сваког земљорадника, јер тада може правилније и корисније да се употребе основи природних и економских закона у радњи, опет зато оно само за се не чини земљорадника добрим земљорадником. Сваки добар земљорадник мора знати оне природне и привредне законе, који утичу на његову радњу ако хоће да у послу не тумара; њему мора да је јасан сваки узрок успеха или неуспеха, како би га у другој прилици произвео или отклонио. По томе примењени у земљорадњи природни и економни закони сачињавају науку о земљорадњи.

Земљорадња, дакле, није занат, који се може за неколико дана или сати научити и који се у свима могућим приликама на један и исти начин може упражњавати, него је наука, која се у свакој прилици мора друкчије примењивати те да се крајња намера — највећа чиста добит — постигне. По томе, онај, који ову науку боље зна, може очекивати и сигурнију и већу добит од своје радње од онога, који мање зна.

До овога земљорадничког знања долази се на два начина: искуством или школовањем; трећега начина нема. Дугогодишњим посматрањем извесних појава, искуством, човек истина долази до некога знања о тим појавама, но то знање може имати само неку локалну вредност; опште пак знање о тим појавама, које би важило у свима приликама, простим посматрањем, искуством, не задобија се. Искусни земљорадник може знати да се на један или други начин долази до бољег резултата, али не зна узроке због којих то тако мора бити. Искусног земљорадника може једна недаћа тако збунити, да не

зна шта даље треба чинити, јер се недаћа не јављa сваке године и у извесном времену.

Прибрана, систематично уређена и научно објашњена искуства у земљорадњи, добијају се школовањем. Школовани земљорадник зна сваку радњу и сваки појав и може објаснити сваки узрок успеха или не спеха. Он се уме наћи свуда и у свакој прилици; за њега није ништа тајно, ништа неразумљиво.

Ову велику корист од земљорадничких школа увиђала је и наша државна управа, јер је досада, као што је напоменуто, већ у три маха покушавала да их у нашој земљи уведе. Што те школе нису могле у нашој земљи да даду ону корист, која се у другим земљама од њих има, није крив српски народ, нису криви учитељи и ђаци тих школа и нису крива уређења тих школа, него је крива наша државна управа која им је малу пажњу поклањала. Но и тим покушајима за увођење земљорадничких школа наша државна управа није се одуживала својој дужности, спрам српских земљорадника, овог најмногобројнијег сталежа наше отаџбине. Неводећи никакве бриге о њиховом опстанку и даљем развијању, наша је државна управа и нехотимично потпомагала њихово пропадање, те су зато једна по једна оним истим радом затворене којим су и отваране; а не водећи рачуна о броју земљорадника у нашој земљи, она је сваки пут отварала само по једну оваку школицу и то у варошн — на калдрми.

Земљорадничких школа има нижих и виших. У првима се изучава земљорадња више практично, а у другима више теоретично. У нижим земљорадничким школамаучи се земљорадња на њиву за време самога рада а у школи се само објашњава све оно што се за време рада није могло учинити; у вишим земљорадничким школама напротив, уче се примењени природни и економни закони у земљорадњи у школи а практично се изводе на њиву. На овај начин ученици нижих школа долазе до савршенства у практичним радњама а ученици виших школа до потпуног сазнавања природних и економних знања примењених у земљорадњи. За још веће образовање земљорадника установљавају се земљорадничке академије или нарочите велике школе.

Узимајући у обзир број наших земљорадника, наше привредне прилике и важност земљоделске наставе, коју она има нарочито у нашој отаџбини, ми налазимо да би се за сада потреба у овим школама потпуно задовољила ако би се у што краћем времену (за 5 до 6 година) установило, поред већ постојеће у Краљеву, још пет земљорадничких школа, и то: четири ниже и једна виша.

Ниже земљорадничке школе, или ратарнице, имале би задатак да спремају сељачке синове за практичне земљоранике, а виша

земљорадничка школа да спрема теоријски и практично образоване земљораднике, који би могли или успешно газдовати на својим већим имањима, или у ратарским школама као учитељи радити, или пак као државни економи (или шумари, ако би у тој школи било и шумарског одељења) служити. И једни и други преко су потребни, јер се без њих не може ни мислити на унапређење српске земљорадње; што више спремањем оваких људи унапређава се у исто време и земљорадња на најјевтинији и најрационалнији начин.

У којима би местима требало ове школе установати, како би их требало уредити и каква би им средства ваљало на расположење ставити, па да одређеном циљу одговоре, није овде место да се наводи; то ћемо учинити другом приликом нарочитим чланком. Но једно, што се никако не сме пропустити, морамо ипак напоменути, а то је, да уз сваку ову школу мора бити и по једно повеће, потпуно рационално уређено, угледно газдинство, на коме би ученици школа имали прилике не само да виде сваку радњу и напредак у земљорадњи, него и да сами собом раде.

Установљавање ових школа стало би, истина, у прво време подоста труда и новчаних жртава, али једанпут установљене и рационално уређене не само што не би доцније много коштале, него би могле и неки извесан доходак давати, те би се тако мало по мало могле сасвим и отплатити.

Ако се, дакле, хоће наша земљорадња озбиљно да унапређава, а томе је већ крајње време, онда не треба и даље остати само при саветовању и празном говору, него ваља прећи и на дела. Под делима ми разумемо оне мере, које држава треба или непосредно да предузима или посредно да потпомаже ради унапређења домаће земљорадње овог најважнијег извора нашег благостања. А како међу свима овим мерама земљорадничке школе заузимају прво и најодличније место, ми држимо да би држава њима и требала у пуној мери да се користи.

Али како је овај пут за унапређење земљорадње и ако најрационалнији опет зато један од најспоријих, то би била неопростима погрешка ако би се само на ову меру ограничили, па онда чекали док народ пролазећи кроз ове школе не дође до онога знања које му је за рационалну радњу потребно; напротив, ми држимо да би требало учинити све што је нужно, те да народ дође до ове користи и пре него што дође до овога знања.

(Свршиће се).

ДУВАН

(NICOTIANA),

ЊЕГОВА КУЛТУРА И ФАБРИКАЦИЈА.

од

К. Црногорца.

(наставак)

2. *Примедба.* Ако хоћемо да су нам ове ниске или обичне расадниче још топлије, — онда (место добро изгорелог или зрелог шталског ђубрета) треба: *најире*, доле наслагати *таѕе коњског ђубрета*, а најбоље је од оних коња, који се хране житом или у опште зрневљем; ово коњско ђубре треба добро измешати са ¼ растовог и буковог *сувог* лишћа; — ову смесу треба неколико (4 до 5) дана оставити на гомилу где год у заклоњитом месту, док не почне трулити или *пушити* се, па: чим се почне пушити, или у трулење прелазити, треба у расадницу донети и одмах равно наслагати а добро угазити или ногом утацкати; — сад треба преко ове смесе ђубрета *посути* тазе али суве *кожарске излужине* т. ј. оне остатке што се добијају после излужених или учињених кожа. — Тако ће расадница бити свуда *подједнако и равномерно топла*, па ће и посејано дуванско семење *подједнако* и у једно исто време проклијати и напредовати.

Да би гомила коњског тазе ђубрета помешаног са сувим буковим и растовим лишћем што *пре почела да трули* (или да се пуши): треба ју преливати мокраћом или пиштавином; — но по што код нас слабо има пољопривредника, који сточну мокраћу сабирају, то се може ова гомила да полива и *врућом водом*, али тада почиње ова гомила доцније и спорије да трули или да се пуши.

Најбоље ће бити, ако ове ниске или обичне рисадниче *заградимо даскама*, које треба да стоје *насатице*, па да су једна за другу утврђене или кочићима углављене.

Насатице значи: да се даске стане дужином на земљу а ширином у висину.

А ако *преко* ове даскама ограђене расадниче *попречке* т.ј. у ширину утврдимо још и *танке (узане) летвице* у одстојању 15 до 20 с. м. — моћи ћемо овакву расадницу *згодно покривати кад устреба, особито ноћу*, да би тако расад сачували од неповољног времена и од хладноће (види слику: А.).

Слика 4 А.

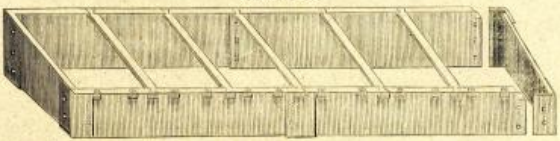

б; Високе или узвишене расаднице.

Високе расаднице граде се од дасака или од камена, а стављају се на најсунчанијем месту у авлији или у башти.

Од *дасака* граде се високе ра́саднице овако:

Побију се у земљу ко́чеви, који су 2 до 3 педи од земље високи па се *дужином на обе стране* прикује за ко́чеве по једна дугачка мотка или потања гредица; на ове двегредице наслажу се попречке (у ширину) даске или мотке или врљике или парчета дрвећа и т. д. *што све чини подлогу или патос*; на овај патос метне се од дасака четвртасто склопљен *оквир*, (слика 4), у који се наслаже дробна или ситна „*баштенска ђубревита земља*" помешана са најбољим и најјачим ђубретом н. пр. са зрелим мешанцем.

Слика 4.

Висока расадница
(од дасака или дрвета).

1. *Примедба.* Још је боља од дасака расадница, која изгледа овако, као што слика 5. а. показује.

Слика 5. а.

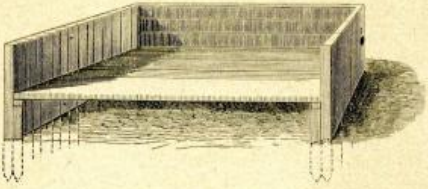

Висока расадница од дасака.

Ова расадница има *дубоки оквир* од самих дебелих дасака, које су добро у земљи углављене; — за једну пед од земље при дну оквира а дужном са обе стране има по једна *јако прикована летва* или по једна *широка ижљебљена утора* за умећање или уту-

Слика 5. б.

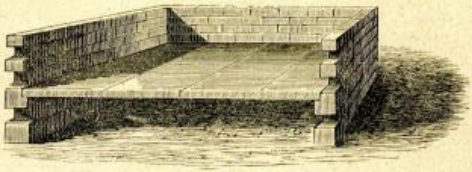

Висока расадница са оквиром изгланим.

ривање дебелих дасака, које овој расадници служе као покретан патос, јер се може да увлачи и извлачи. — Испод овог патоса *подмеће се* та́зе коњско ђубре, а озго по патосу меће се онако исто ђубре, као што је речено и код горње од свакојаких дасака или од дрвећа расаднице (у сл. 4.).

2. *Примедба.* На ову од дебелих дасака расадницу налик је и расадница, која — *место дашчаног оквира — има оквир од цигаља озидан,* — као што показује слика 5, *б.*

Од *камења* граде се високе расаднице овако:

Слика 6.

Висока расадница од камења

За 2 до 3 поди високо се намеће и наслаже *ситније камење* па се преко њега меће: најпре земља, после ђубре а озго један слој добре и ситне *„баштенске ђубревите земље“.* — Слика: 6.

Високе расаднице *код нас* не граде се, јер се и не зна, да ове расаднице имају велику вредност поглавито у томе, што из посејаног семења проклијали и изведени ра́сад не страда тако лако од хладноће и мразова, а осим тога: ра́сад се још и боље развија и напредује.

На ове високе расаднице налик су и код нас граде се тако зване: *сандучаре* — т. ј. узани а подугачки сандуци склопљени од дасака; — ове сандучаре имају доле дашчано дно а го́ре су отворене. Сандучаре се напуне добром зрелом *„баштенском ђубревитом земљом“*, која је најпре измешана са зрелим мешанцем. — Ове су сандучаре згодне за онога, који хоће да *„изведе“* дуванског ра́сада само толико, колико има удесног простора у баштици да за своју личну потребу дувана произведе и одгаји. — Дувански ра́сад може се да изведе и у *кориту* а и у *повећим саксијама* за малу количину дувана а за своју личну употребу. — Како сандучаре тако и корита или саксије могу се лако на повољно за ра́сад место да преносе — т. ј. *да се износе и уносе* према потреби и према пријатном и непријатном времену.

в; Стаклене расаднице.

(ђубренице, праве ђубрене леје)

(Слика Б.)

Ове расаднице граде се овако:

У половини Фебруара па до почетка Марта — чим мало сувље и топлије доба наступи — ископа се четвртаста рупа 60 до 80 или

100 см. дубока, па на земљу *намеће се сувих огранака и гранчица* да се не би глисте и друге ситније животиње гомилале и сабирале; — преко тога се набаца поздер од конопље, да се не би мишеви залегли; — поврх овога наслаже се коњско ђубре помешано са говеђим или још боље са мешанцем. — Све ово добро се погама нагази и набије *скоро до врха ове рупе.*

Слика Б-

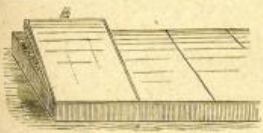

Стаклена расадница

Сад се на ово ђубре наместе камене плоче или цигле а на њих метне четвртаст, од широких и дебелих дасака, начињен или склопљен *оквир*; — по потреби може бити 2 и 3 или више, ал' мањих оквира. Предња страна у оквира треба да је за 5 до 6 с.м. нижа *од леђа* т. ј. од стражње или горње стране тако, да цео оквир лежи *нагнут ка јужној сунчаној страни.* — Овако начињени и намештени оквир напуни се (мало пре реченим) ђубретом, и добро се нагази; — и около оквира с поља набаца се до врха даске ђубре па се добро нагази и набије; ако је ђубре здраво суво, покваси се мало врућом водом.

На оквир долазе, шаркама за *«леђа»* утврђени *стаклени прозори са мањим окнима* (од 15 до 20 см. величине), која треба да су добро укитована а прозори да се потпуно заклапају тако, да између саставака ни вода ни хладноћа не може пролазити. — Чим се после 3 до 5 дана почне *ђубре да пуши*, прозори се отварају, па се после 5 или 6 дана то ђубре покрије за 20 до 30 см. добром и ситно пророшетаном баштенском ђубревитом земљом, — помешаном са зрелим и дробним мешанцем. — Знојава и нечиста стакла на прозорима треба чешће брисати и чистити, да би сунчани зраци лакше и јаче кроз стакло пролазили.

Примедба. Место ових стаклених прозора може да се употреби сува масна или озејтињена, зауљена или уљенсана артија — јер прилично пропушта сунчану светлост, одржава у расадници потребну топлоту и јевтина је.

Главне користи од стаклене расаднице састоје се у томе:

а; што рáсад за 2 до 3 недеље раније стиже за расађивање;

б; што се рáсад, — отварањем прозора на лепом и пријатном времену, — лакше и брже навикњава на *слободан* оштрији *ваздух*, кад расад на дуваниште расадимо, па овде дуго не кúња те с тога много брже напредује и расте.

Величина расаднице.

Ако семење *гушће или чешће сејемо* (а то бива у стакленој расадници, — кад хоћемо расад да *пресађујемо у расадник* а одавде да расађујемо на дуваниште), — онда треба да је расадница велика: 6 до 8 м², т. ј. 6 до 8 квадратних метара.

6 м² значи: 3 м. у дужину а 2 м. у ширину; — јер $3 \times 2 = 6$ м.²
8 м² значи: 4 „ „ „ 2 м. у „ — „ $4 \times 2 = 8$ м.²

Ако семење *ређе сејемо* (што бива: кад расад не пресађујемо, него га из расаднице одмах на дуваниште расађујемо) — онда треба да је *расадница велика* 12 до 16 м².

За расадницу, која је 12 до 16 м² велика (кад семење ређе сејемо) потребно је: 30 до 50 грама семења.

Обично се гради *ниска расадница* (обична или баштенска леја), која је велика 24 м².

Количина семења за расадницу.

За расадницу, која је 6 до 8 м.² велика (кад семење гушће сејемо) потребно је: 70 до 100 грама семења.

Али обично се узима 8 кашика семења и сеје се у ниској расадници, која је велика: 24 м.²

Примедба. Ова количина семења узета је 2 пут више с тога: што много семење не проклија, — или сав расад не стиже у једно исто доба, па се с тога и не сме из земље да вади сав у једно исто доба, — или се сав расад не развије потпуно добар и јак за расађивање, — или расад страда од пужева и т. д. — па је с тога *паметније* већу количину семења посејати.

Од ове количине семења добићемо толико доброг и здравог расада, да ћемо моћи *засадити 1 читав ектар дувашишта*, на коме коме стаје 50 до 70 хиљада дуванских струкова, од којих сваки струк заузима 0,16 до 0,20 м² т. ј. 16 до 20 десиметара квадратних.

Спремање или припремање семења за сејање.

По што се зна: да *клијавост или моћ клијања у дуванског семења траје 10 до 12 година*, — то нам ова особина дуванског семења даје ту корист: што можемо сами да произведемо много семења од најбољег за наше прилике дувана, па да га из године у годину сејемо а да се не изметне и не промени т. ј. да не изгуби своје првобитно добре особине, јер: нема ни једне биљке, која би се тако лако изметнула или тако брзо на неку климу навикла и прилагодила као што може дуван.

Што је дуванско семење *старије*, то оно *боље* клија, него ли млађе. — Најбоље клија семење од 4 или 5 година, а најслабије оно од године дана.

Економ *Шлипф* (на стр. 234.) вели: да је двогодишње семење најбоље за сејање.

Испитивање или *проба доброг и здравог семења*. — Да би знали, да ли је све или већим делом семење (а особито оно, које се од семењара купује) за сејање добро и здраво т. ј. *да ли ће проклијати*, — најбоље ће бити, да га најпре испитамо или пробамо те да не би губили и трошили узалуд новац, време и снагу.

То испитивање или пробање клицавости семења бива овако:

Узме се једно влажно парче вунене крпе и метне на тањир, а у ту влажну вунену крпу метне се неколико избројаних (10, 20 и т. д.) зрнаца или семења; — у тањиру се крпа са семењем непрестано кваси млаком водом, па се после остави једно 5 или 6 дана крај топле пећи; — после овог времена видеће се на семењу или зрнцима *беле тачкице или клице*, па: ако свако зрнце има клицу, онда је знак: да је и све семење добро и здраво; а ако је само неки број зрнаца проклијао, онда се клицавост свега семења одређује по броју проклијалих зрнаца.

Примедба. По што се зна, да у расадници неспремљено или без вештачког клијања посејано дуванско *семење споро* — после 3 до 4 недеље *клија* па због тога за дуго у расадници лежи, — то је веома корисно: да вештачким начином приготовимо и спремимо семење да још пре сејања проклија; — то се зове: *вештачко клијање*; а од тога имамо ту корист: што на овај начин проклијано семење, кад се у расадници посеје, *ниче за две па и три недеље дана раније*.

Вештачко клијање извршава се овако:

По што знамо, да је за клијање сваког семења (н.пр. јечма, од којег пивари справљају за пиво *млаг*у) потребно да има *ваздуха, топлоте и влаге* — то онда: треба дуванско семење метнути у млаку воду да се ваздан кисели; затим се, обично са песком или пепелом или спрашеном кредом помешано семење метне у једну *кесу од ретког платна* па се ова кеса окачи близу какве подједнако топле пећи или у топлој сточној стаји, — да се овде преко *ноћ* истија оцеди; — да би семење после 4 до 6 дана почело у кеси да клија, треба га сваког дана два пут по мало млаком водом попрскати а уз то још и протрести — како би *подједнако влажно и равномерно топло било*.

После 4-ог 5-ог или 6-ог дана семење ће да проклија, т. ј. да кроз семенову љуштурицу истера беличасту клицу, која се почиње да развија.

Ако је *земља у ниским и високим расадницама* још врло хладна и влажна, онда не треба пустити да се клице јако и снажно развијају; — а *ако је земља топла или ако семење сејемо у стакленој расадници*, онда треба да су клице 2 до 4 мм. (милиметра) дугачке.

Доба, — кад треба семење сејати.

Дуванско се семење сеје у *Марту*; а где је топлије сеје се и доцније, — али најдаље *до половине Априла*.

Код нас је лето: или влажно, па тада нема довољно топлоте, — *или је сушно*, па тада нема довољно влаге. С тога:

«Свагда је боље да дуванско семење *раније посејемо*, — јер: раније посејано, даће нам и раније рáсад, који ће у оба случаја (било лето влажно или сушно) *раније и да порасте*.»

Што дакле дувански расад раније порасте, — то ће се *лакше* од суше сачувати, *пре ће сазрети и раније ће се брати*, па с тога: и лакше и брже и потпуније осушити.

Примедба. Крцан није баш тако осетљив према хладноћи, па с тога: његово семење може се још у половини фебруара да посеје у *расаднице*.

Посејано у расаднице на вештачки начин спремљено семење, на топлоти од 15 до 25 степени Целзијевих, проклијаће за 6 до 16 дана. — Обично, топлота за клијање потребна у расаднице мери се *завлачењем шаке у земљу*, која треба да је толико топла, да се шака у њој држати може а да се осећа само пријатна топлота.

Сејање семења у расаднице.

Чим се земља у расаднице *добро* испари и слегне а довољно топла покаже, — дуванско семење *сеје се на омашке или на сачму*.

Свагда је боље, *да посејемо семења више, него што нам треба*, — јер ћемо тада добити и имати толико расада: 1. да се не морамо бојати, да ће нам расада за расађивање не достати, — или: 2. да га у неким приликама можемо и другима продавати.

Боље је, *да семење сејемо ређе* (него ли гушће), тако да сваки изникли стручић расада израшћује на простору од 0,0002 м², т. ј. 2 сантиметра квадратна, — јер: ако би семење *гушће* посејали, онда или неће све да проклија, или ће, ако и проклија, једно друго да угушује и дави, те би тако добили расад са слабим жилама и жилицама, а овакав расад дао би нам и на најбољем дуваништу *само кржљаве* дуванске струкове.

Равномерно сејање. — Сејачу је прва и највећа брига: *да семење посеје равномерно или подједнако* тако, како би сваки изникли стручић могао да се *добро* развија и напредује. — Ово је врло тешко

извршити једно с тога: што се семење сеје на омашке, а друго с тога: што је семење веома ситно па се из руке или прстију измиче. — Али, да би ова радња потпунија и правилнија испала, треба:

«све семење најпре помешати са беличастим матиријама, као што су: печео, спрашени креч или гипс; затим то све просејати кроз врло чésто сйто тако, да на сйту остане само *обéљено или беличасто семење.*»

Оваково обељено семење лако ћемо видети: да ли је посејано *равномерно или свуда подједнако*, па: празна или незасејана места треба *поново засејати*; а густо засејана места *доцније проредити* т. ј. изникле *сувишне* стручиће ишчупати и повадити.

Загртање (constratio) или покривање семења.

По што, на горе речени начин, семење у расадници посејемо, *треба га „лако" покрити или загрнути — застрети* (consternere) *земљом.*

Загртање овог најситнијег и најлакшег економског семења свршава се овако:

«Врло лаком, од липовог или врбовог дрвета начињеном грабуљицом земља се преграбуља.» — или још боље:

»Узме се добре баштенске земље или зрелог мешанца, па се ситно раздроби и метне у једно ретко сито или често решето, те се *по семењу само овлаш и* врло танак слој *а свуда подједнако просеје.* После треба ово само овлаш претиснути или потапкати пошироком а лаком танком дашчицом, која има на средини начињено од дрвета дугме за придржавање.»

Неки, н. пр. наши баштовани, који обично имају спремнију и дробнију «баштенску земљу, не врше загртање или покривање семења земљом на овај начин, него: — чим семење посеју, одмах га заливају *мало смлаченом водом*, која притискује на земљу толико колико треба: да земља само овлаш или врло плитко покрије семење.

Примедба. После 5 или 6 дана треба *исту расадницу по ново засејати семењем*, — да би попунили ова празна места, где семење није проклијало.

Радња после загртања или покривања семења.

Кад смо загртање или покривање семења земљом свршили, — треба одмах расадницу млаком или смлаченом водом *добро полити или залити*, а за тим ју **покрити** (да се у њој развије равномерна или свуд подједнака топлота потребна за клијање семења), *па ју тако оставити на миру за прва 2 дана.* —После овог времена, треба за једно 4 до 14 дана (док семење не проклија) *топлом водом* од 20 до 25 сте-

пени Целзиусових *заливати* чим приметимо да се површина расаднице почиње да суши, *а залива се на топлом дану обично изјутра а у стакленој расадници и пред вече* (но ако би површина земље у расаднци била врло сува, може се *заливати и у подне*, — али тада треба *одмах после заливања расадницу покрити*).

Примедба. Петог или шестог дана треба расадницу (као што је горе речено) *по ново засејати семењем.*

Покривање засејане расадниче.

Да би у расадници одржали *подједнаку топлоту потребну* за клијање семења а доцније за развијање и напредовање из клице изведеног младог и њежног расада, — *треба расадницу покривати*, јер ће иначе не само семење које клија него и доцније проклијали њежан расад страдати: од промене топлоте и хладноће (температуре), од ноћних мразова, од хладне кише или снега и. т. д.

а ; *покривање стаклене расадниче*; — у почетку, док семење клија и док се млад и њежан расад развија, — стаклене се расадниче покривају даскама или асурама, — да би тако сачували у расадници развијену од 20 до 25 степени Целзиусових топлоту потребну за случај ако наступи хладноћа а особито хладно кишовито време или јака сунчана светлост. Према овоме :

«ако је *дању* топлота спољнег ваздуха јача или слабија — треба и прозоре више или мање отворити;»

«ако је *дан* јако сунчан, треба прозоре још јаче отворити али их асурама покрити, те тиме расадници *хладовине дати.*»

Доцније, кад изникли млад и њежан *расад почне да ојачава*, треба му *више ваздуха*, па с тога треба прозоре *дању отварати*, и то тим *јаче*, што је и топлота јача.

Најпосле, кад млад расад поодрасте а поглавито у доба кад почне да доспева и стиже за расађивање т. ј. кад му стручњи порасту: 0,08 до 0,10 м. (т. ј. 8 до 10 сантиметара) а лишће буде 0,05 до 0,07 м. (т. ј. 5 до 7 с.м.) дугачко, — треба га *нешто јаче покривати дању само на случај мразова* на крају Априла или у почетку Маја; — иначе треба га *само ноћу покривати*.

На неколико дана *пре расађивања* треба прозоре са расадниче *мало по мало скидати*, те тако млад расад *истија навикњавати* на температуру спољашњег ваздуха, да не би расад страдао, кад га из стаклене расадниче пресадимо или кад га на дувариште расадимо. — Но, ако није баш најповољније време, треба расад *само ноћу покри-*

вати и то: лаким од летава рамовима, на којима је разапета *зејтињава* (озејтињена, масна) *артија или ширтинг.*

Примедба. По што је стаклена расадница *затворена стакленим прозорима*, то се у њој може да развије толика топлота: да *у њој можемо да посејемо и таково семење, код којега нисмо сигурни вештачко клијање*, — те ће таково семење за 2 до 3 недеље *раније* у њој да проклија, и то: тим раније, што га по чешће будемо заливали млаком или топлом водом. — И због тога је стаклена расадница свагда боља и корисније од сваке друге расаднице. — Али, једно с тога, што је стаклена расадница нешто скупља, а друго с тога, што се морамо нешто више да помучимо и побринемо, да у њој одгајени расад чешћим отварањем и затварањем прозора навикњавамо на промењливост сполашњег ваздуха и времена, — узрок је: те се код нас врло слабо употребљава расадница са стакленим прозорима или покривачима. — Ми хоћемо и тражимо све олако, што се може брже и лакше да уради, па макар и лошије било!

б; *покривање ниске и високе расаднице;* — сви они јефтини покривачи, који довољно не чувају потребну за клијање топлоту у расадници или који својим теретом притискују и ломе или крше млад расад, — *не ваљају.*

Такови су покривачи: борово, јелово и друго бодљаво грање, метловина, комоллика, чешљуга, водостањ, слама, асура или рогожина· даске и т. д; — али, ако би морали ове покриваче и да употребљавамо, морали би их метати преко дрвених пречага или летава, које су *мало повише над расадницом издигнуте и утврђене* за побијено коље крај расднице, те да не притискују или не гњече млад расад!

Даске су најобичнији и најпростији покривачи, — али само за неколико првих дана.

Бољи су покривачи: од танких, лаких летава начињени рамови *са маљим окнима*, на којима се разапне и залепи сува зејтињава артија или прикује зејтињав ширтинг. — Ова зејтињава артија или зејтињави ширтинг не пропушта кишну воду а пропушта нешто светлости. — Ови су покривачи врло јефтини, добро чувају расадницу од хладних ветрова и кише и штите њежни расад од врло јаке по некад пржење и несносне светлости; — али, што је најглавније: под овим покривачима *налази се свагда довољно влажна и довољно топла а расаду веома повољна и пријатна атмосфера.*

Добар је покривач: *платнена чергица* (Слика: 7), која се справља овако:

«Осече се комад обичног (конопљеног или ланеног) дебелог платна у величини колика је расадница; — ширином платна сашију се штапови на близо, т. ј. само 0,30 м. (30 см.) један од другог раздалеко, — ради лакшег и бржег одмотавања или разапињања на случај какве бујне или плаховите кише, олујине, града и т. д; — на једно и на другој ужој страни ове чергице направи се на средини по једна петља од јаког канапа или од тањег конопца; — са обе уже стране а на средини с поља од расаднице удари се или побије се по један мало виши од расаднице кочић; — сад треба једну петљу натакнути на један кочић, а затим чергицу *брзо* одмотавати и разапињати по уздужним летвама намештеним на рамовима и најзад другу петљу натакнути на други кочић.» — и

Слика 7.

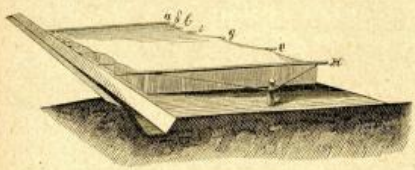

Платнена чергица.

Тако: цела ће чергица стојати на летвама од рамова *затегнута*, те неће моћи млад расад притискивати кад киша падне, и свагда ће бити довољно празног простора између расада и разапете чергице.

Примедба. Често бива, да у *ниску* или *обичну* (*баштенску*) *расадницу улазе* и млад расад кваре: *кишне глисте, пужеви* и т. д.; с тога је добро, да на ову расадницу поспемо бодљаве материје, н. пр. *јечмено осје*; лишће: од бора, јеле и смреке; главице од чешљуге и т. д. — Зато је висока расадница боља од ниске или обичне.

(Наставиће се)

БЕЛЕШКЕ

Извод из статута главног друштва талијанских виноградара.

Главно Друштво талијанских виноградара установљено је да потпомаже напредак виноградарства, енологије и трговине са вином и грожђем; понаособ:

1) Прикупљаће и ширити, помоћу једног повременог листа, своја акта и друга обнародовања, која су корисна за рационално гајење лозе, за прављење вина и за трговање са винима.

2) Потпомагаће да учврсти кредит италијанским винима у унутрашњости и у иноземству, именујући за ову цељ агенте на важним трговачким пијацама, а и шаљући нарочите, ако устреба;

3) Биће у непрекидном дописивању са члановима својим, било ради прикупљања корисних обавештавања, било да издаје новости или тражена упуства, било да обрати њихову пажњу на упуства или иницијативе које треба предузети у интересу енолошке индустрије.

4) Установиће премије, даваће накнаде онима, који по претходном договору са Друштвом хтедну чинити опите, и пораде да то испадне корисно и практично за примену;

5) Прикупљаће засебну библиотеку и држаће главне виноделске и научне журнале за потребу чланова друштвених;

6) У једној радионици хемијско-физиолошкој вршиће како испитивање од опште користи, тако и анализе по захтеву чланова; формулисаће се и оцене о доброти и недостацима продуката за што ће бити надлежан нарочити *Одбор за апробације*;

Држаће сталну изложбу материјала, алата и машина што се односе на виноделство, енотехнику и споредне производе;

8) Подићи ће један подрум у коме ће се моћи доносити пробе вина појединих чланова било да се познаду у трговини, било да се опробају или оцене по жељи чланова.

9) Стараће на расположење чланова, техничаре или специјалисте за нова уређења или измене које би хтели заводити у својим радњама;

10) Потпомагаће установљаваће оних удружења која олакшавају међусобна осигуравања у случајима штета градом, заразом (инфекцијом) или преносом;

11) Истраживаће најподесније начине да дође до капитала у циљу да подржана разноврсне потребе за виноделску индустрију, и, ако устреба, постиџаће стварање завода енотехнички или предузећа за продају вина;

12) Прикупљаће у унутрашности и на страни нужне податке за изучаваће питања природе економске и законодавне која би била у вези са виноделском индустријом, да би олакшало држави реформе које би се показале подесне;

13) Радиће заједно са државним комисијама ампелографским и филоксерним и са опитним станицама, а нарочито на распростирању и примењивању резултата њихових истраживања и њихових изучавања;

14) Олакшаваће рад енофилских друштава у правцу већ усвојеном да се препоручују добра вина нарочито у великим центрима проће и у распростирању добрих познаја енотехничких, у смислу њихових нарочитих статута;

15) Потпомагаће наставу аграрно-енотехничну било помажући већ постојеће заводе, било стварајуће нове.

16) Потпомагаће израђивање извештаја и монографија, истичући услове виноделске и виноградске разних предела италијанских;

17) Напослетку узимаће у претрес и испитиваће све предлоге које јој буде влада за ту циљ поднесла. М. М.

Контрола семена детелиног.

Управник завода за контролу семена у Бечу *Др. Вајнцирл* опомиње све оне који купују семе од детелине „са уверењем о чистоћи семена", да томе уверењу верују само у тој прилици, кад им се семе продаје у паковима које је завод пломбирао и који нису пропивани са стране и кад продавци покажу уверу у прописној форми.

Пошто се семе од детелине у нас из године у годину све више тражи, а с њоме се много пута доноси и семе од виљне косице, која детелину ужасно сатире, и поштo се, по горњој изјави, чине многе злоупотребе и са семеном бајаги контролисаним, то ће најбоље бити, да се наши привредници обраћају у нарочитим детелине на друштво пољопривредно, које га набавља од наших одличних економа или са свога добра или државних Економија, или са стране од оних фирми, које му дају довољно јемства за своју солидност.

У осталом друштво се састарало и о томе да свако семе проба и прегледа, пре но што га коме пошље.

ГЛАСНИК.

Указом Њ. В. од 19. Децембра пр. год. постављен је за Министра народне привреде г. Стеван Р. Поповић начелник истог министарства, редовни члан и млогогодишњи одборник српског пољопривредног друштва, дугогодишњи редовни, а до-

цинје хонорарни професор велике школе, познати трудбеник и заштитник српске домаће радиности.

А на место његово постављен је указом од 12. Јануара ов. год. за начелника одељења за трговину, саобраћај и радиност, које одељење врши уједно и администрацију овога Министарства, г. Светозар Милојевић, такође редовни члан друштва и овогодишњи члан одбора његовог.

Указом од 6. Новембра пр. год. постављен је г. Александер Мионовић досадањи Економ за наставника ратарске школе у Краљеву.

Србија ће узеловати на светској изложби у Паризу 1889 год.

Влада Краљевска узевши поново у оцену питање о заступању наше земље на светској изложби, која ће се држати идуће године у Паризу, донела је одлуку да и наша земља буде званично на истој заступљена.

Па да би се ова одлука извршила најбоље за развијње наше привреде и углед наше отаџбине, састављен је нарочити одбор, коме је поверено организовање и даље руковођење послова око прикупљања и одашиљања изложбених предмета.

У овај одбор ушла су ова лица:

Председник Г. Јеврем П. Гудовић Министар на расположењу.

Подпредседник Г. Живко Карабиберовић председник општине Београдске.

Чланови:

Г. Чед. А. Поповић. Начелник Министарства Нар. Привреде.

Г. Михајло Мијајловић, Начелн. Мин. Нар. Привреде.

Г. Светозар Милојевић, Нач. Мин. Нар. Привреде.

Г. Јеврем Новаковић, Заступник Нач. Мин. Нар. Привреде.

Г. Милутин Савић Секрет. Мин. Н. Пр.

Г. Љуба Новаковић Енотехничар.

Г. Др. Ф. Шамс Државни Хемик.

Г. Јован Јелкић трговац.

Г. Ј. Антула

Г. К. С. Таушановић Управник задруге

Г. Радован Миленковић столар.

Г. Богољуб Јовановић Статистичар.

Г. С. М. Лозанић проф. вел. школе.

Г. Д-р. Л. Лазаревић шеф Лекар опште болнице.

Г. Михајло М. Поповић Секрет. Мин. Финансије.

Г. М. Валтровић проф. вел. школе.

Г. Јаков Бајлони трговац.

Г. Лука Ђеловић „

Г. Миша Марковић Инжињер.

Г. Павле Шафарик подпуковник.

Г. Илија Ђирић мајор.

Деловође: Живко Шокорац Секрет. Мин. Нар. Привр. и Сима Кандић Чиновн. Мин. Нар. Привреде.

На првом састанку своме који је одбор држао 15 о. м. решио је да се од предмета, који се прикупе за ову изложбу ове јесени састави земаљска изложба у Београду, пошто би тиме о једном трошку две користи постигли, а без сумње и трећа је у изгледу, јер би се од улазница могла лепа сума добити, и употребити на што потпунији заступање наше земље на овој изложби.

Саопштавајући ово нашим привредним циљем, и обвезујући се да их и у будуће о раду овога одбора извештавамо, ми очекујемо, да ће се они, према стању и могућности одазвати очекивању, које се на њих полаже, и вољно и обилато слати предмете, који се буду тражили. Са своје стране помагаћемо им саветом, како то треба чинити, па да се циљ постигне.

ДОПИСИ.

Конатице (Београдска Посавина) 1888. год.

Новом годином почињу радови нови; оним редом који су нам још прадедови у наслеђе оставили и са исто оваким алатима.

Дрвењак плуг једини је за обрађивање свију врста земаља. Највише 3 — 4 да има гвоздена плуга, и то махом Власи и Банаћани (напоничари) са истима ору, и ако и наши виде да ови људи са по муке и ору и по суботи као и по киши, када дрвењак мора чабе да лежи.

Нестојимо боље ни са осталим земљоделеним алатом. После плуга, прва је на реду справа т. з. дрљача. Што лошији плуг изостави урадити то уради добра дрљача.

Плуг је без добре дрљаче исто што и човек без једне ноге. Добра (гвоздена) дрљача и, строши земљу, повади жиле од разних корова и трава и учини је растреситом, те тим више влаге усе упије и биљне жилице па сушном времену дуже влаге имају, те тим боље успевају. Ми се још служимо дрвеном, препотопском дрљачом, и то само при дрљању кукуруза а остале усеве дрљамо т. з. билом.

Било је ваљада још Адамова направа. Оно се састоји из једне широке а 3 — 4 метра дугачке даске или врљике, пробушене на два места и помоћу два дрвета стоји у свези са ојиштем. На горњој страни даске има 5 — 6 клинова о које се окачи неколико трнића и претисне главњом.

После плуга и дрљаче наши земљорадници служе се још само једином справом — Ветрењачом. Исту набављају махом у Обреновцу. У околини имамо само један Тријер и то у Благоја из Дражевца, који му знатан приход доноси. Изгледа да се са годином умножавају они, који своје жито (на тријеру) чисте, и ако се не опажа никакав напредак у набавци ма које савршеније справе.

Од усева народ највише сеје пшеницу и кукуруз. Жетва је била у опште добра, само доцне сејани кукуруз остао је слаб због велике суше.

И за ову 1888 год. доста је и на време пшенице посејано.

Ни једном се усеву не поклања никаква нега. Тако пшеница, јечам, зоб (овас) само се посеју, па даља нега до жетве остављена је природи. Скоро нико своју пшеницу не треби с' пролећа од еплне боце, паломиде и осталих корова. Поред ове немарности још дозвољавају те им стока (говеда, коњи) како с' јесени после сејања тако и по кишном времену, усеве гази.

Кукуруз једва се окопа једаред а нађе се и по који те га и неокопа. Ово није за чудо; јер кад један засеје 10 — 12 дана орања кукурузом а нема довољно задруге, а неслужи се савршенијим алатом но једино мотичом — немогуће му је све ни урадити.

Ливада и пашњака има доста. Сено је било добро и на време је урађено. Хране за стоку има довољно.

Код нас се највише гаје говеда па онда свиње, али се с' године на годину све више сатиру. Ово бројно опадање стоке, почело је, од како је усвојен закон о „чувању пољског имања“ знатно опадати. Говеда су још може се рећи прилично добра али су и она при занемарности почела и у каквоћи опадати. Коза има мало. Оваца нешто више.

Ни једној врсти стоке не поклања се довољна нега коју она заслужује. Млеко, сир и др. употребљава се искључиво за домаћу храну и зачине а вуна за чарапе и др.

Са здрављем стоке у прошлој години неможемо се похвалити. Овце су толико метиљаве, да су почеле и липсавати. Свиње су такође метиљаве, али још не липсавајбу. Лека се никаквог незна противу метиља. Једини је радикални лек — нож. Говеда су за сад здрава.

Пчеларством толико их се ави, да био их могао на прсте избројати. Пчелари се у толико, колико тек само за домаћу потребу и за лек, а нико нема у толикој мери да би могао и продати. Зими варе за јутра ракију са медом (мелљаницу) те пију а и онако га (ко има) са хлебом у посне дане једу. Од воска праве свеће за домаћу поребу. Меда је у прошлој години било мало.

Свиларством се небави нико у овој околини.

Виногради у прошлој години добро сродили, али су нешто и оштећени, прву кишом, док су још у цвету били а доцније јаком припеком. Берба је у опште била добра. Вино је добро и чисто, које је е чистим судовима држано. Употребљује се за домаћи напитак а у малој се количини продаје. Цена му је од 20—50 дин. пара од једног литра.

Воће је уопште, може се рећи, било добро. Највише има шљива мапарки. У последње време већином се суше а има их моји и ракију пеку. Већином сами сељаци суше своје шљиве. Цена им је била од 16 до 22 динара од 100 кила.

Осталог је воћа мало и употребљује се за јело и као зачина код куће, а врло се мало продаје и то махом гуње. Ове су године гуње биле скоро цабе. Пун пак могао се добити за један динар.

Радне је снаге било мало, али се народ помагао Ужичанима и Бошњацима; који сваке године долазе код нас о Ускрсу, па поред мајсторије, преко целог лета све до Митровадне, раде и тежачке послове — косе, жању, копају кукуруз и др.

Наднице су биле од 1·20 — 2 динара и то са раном.

Код нас је обичај да радине, увек газда и рани.

Народ овога краја, није се бавијо, у прошлој години, гајењем никакве трговачке биљке. Дуван нису смели садити ни за

своју потребу. На ово се жали народ јер му се узима пореза а недаје му да на својој, крвљу стеченој, земљи — сади што му треба.

Млада се *гора* за сад, код нас, још не подиже, нити пак ико и помишља на подизање исте.

Општина нема своје шуме, што је поносито има то је својина појединаца. Шума је храстова а у сатарању се квадратно напредује. *Жир* је родно добро, мало му је шкодила суша али смо га опет имали доста.

Цена је стоци била добра а парочито су свиње добро плаћане.

Прошла је година у опште била добра. Града није било. Већином је владала суша. Поплава није било никаквих.

Почетак зиме одвео је хладан и мраз овит. 19. и 20 Децембра био је снег на равни високо метра висок.

Здравље је у народу добро.

Љуба Ил. Симић,
економ и дописни члан друштва.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

Управног одбора српског пољопривредног друштва.

Осма седница држана 19. Септембра 1887. године.

Били су г. г. председник Срет. Л. Поповић подпредседник К. Црногорац, благајник Мил. Миловановић, чланови одбора г.г. Др. Стев. Мачај, Сергије Станковић, Жив. Шокорац, Раша Милошевић, Драг. М. Јовановић, Св. Гавриловић и Свет. Стојановић.

63.

Чита се реферат г. г. Срет. Л. Поповића и Сергије Станковића, чланова управе друштвеног добра, који су 16. Августа отишли у Шабац ради прегледа добра из ког се види да су затекли све радове извршене у своје време и у свом реду и да је произведено преко 200 кгр. семена од дуперке и до 300 кгр. семена од мухара. За тим предлажу начине за грађење једне стаклене баштице за зимње калемљење и т. д. и реферишу, да су са насељеницима Магазиновићевим преговарали, о закупу добра њихног које се са друштвеним граничи, да су ти преговори показали као резултат: да се то добро може друштву под закуп уступити за 5 година, по годишњу цену од 420 динара; одбор решава:

1. Прима се реферат к знању;

2. Да се поднесе прерачун од стручњака (грађевинара) за израду стаклене баште на одобрење;

3. Овлашћује се управа добра да са наследницима Магазиновићевим закључи погодбу о закупу по чињеним преговорима и под горњим условима и са њима у место друштва, уговор о закупу закључи.

64.

Секретар друштвени изјављује, да пошто се уверио, да се до збора друштвеног не ће моћи наћи по стечају, који би се имао расписати његов местозаступник — нољан је да своју оставку тргне натраг, ако би одбор пристао, да овласти г. председника, да му даје осуство по потреби — која и беше главни разлог његовој оставци — а ја му прими сваки пут за време одсуствовања за заступника г. Драг. М. Јовановића члана одбора, који је на то свој пристанак већ изјавио. Одбор пошто је саслушао мњење г. председниково по тој ствари и сазнао да је он по раније решењу одборском чињо корак код г. Министра народне привреде, да се уступи један чиновник министарства да дужност секретарску у друштву врши и да се та ствар не може тако брзо регулисати — решава:

1. Да се овласти г. председник да секретару може давати одсуство према његовој потреби и то онда, пошто најглавније послове, који не трпе одлагања посвршава;

2. Прима се да секретара за време одсуства на његову одговорност и по правилима друштвеним заступа г. Драгутин Јовановић.

Девета седница држана 29. Септембра 1887. године.

Били су: г.г. председник Сретен Л. Поповић, подпредседник Коста Црногорац, чланови одбора: г.г. Серг. Станковић, Ж. Шокорац, Др. М. Јовановић, Св. Љ. Гавриловић и Светислав М. Стојановић.

65.

Чита се записник VIII. седнице од 19. Септембра 1887. и усвоји се с тим да га потпишу г.г. К. Црногорац и Сергије Станковић.

66.

Секретар друштвени реферише да за израду слика досадањих председника друштвених има да се плати Т. Мајерхоферу из Беча 28 форината; одбор решава:

Да се тај издатак исплати из друштв. благајне.

67.

Г. председник друштвени подноси молбу новообразованог пољопривредног друштва у Крагујевцу, које спроводи своја правила, јавља за своје конституисање и моли да се штампају у „Тежаку" као правила, тако и позив њихов за уписивање нових чланова. Одбор решава:

1. Прима к знању с најавом радости, што је добило помагача у пропћењу друштвеног задатка;

2. Да се у „Тежаку" штампају правила и позив а да уредник препрати постанак и образовање овог новог друштва са неколико речи.

68

Књижара Браће Јовановића у Панчеву пита за цене неких нових друштвених издања и које се целе године „Тежака" од ранијих година и по коју цену добити могу; одбор решава:

1. Да се по већ одређеним ценама пошљу сва друштвена издања у комисион, кад то књижара затражи;

2. За рабат уговорено је раније спрам комисионера књижара и да по решењу остане и на даље у снази.

69.

Г. Јован Годубовић учитељ школе дупљанске моли да му се „Тежак" даје у пола цене а обећава, да ће за то дописивати; одбор решава:

Да му се одговори, да се за дописе плаћа и да може хонораром плаћати лист а више ће му се од хонорара слати.

70.

Приступи се награди радова штампаних у „Тежаку" за ову годину, у свескама за Август и Септембар и беху награђени по штампаном табаку:

У свесци за Август:

1. „Забрус гибус — житна буба" — од др а Стев. Мачаја са 70 динара.

2. "Овогодишња производња дувана" од Раше Милошевића са 80 динара.

II. Белешке и Гласник са по 50 динара.

III. Дописи:

Из Књажевца, Азање са по 48 динара, Метеоролошке белешке вар. Крушевца за Мај од В. Витороваћа са 60 дин.

Из Груже
С пута } са по 50 дин.

У свесци за Септембар:

1. „Пореза у натури", од Св. Љ. Гавриловића са 70 дин.

II. Белешке и Гласник са 50 дин.

III. Дописи:

Из Поцерине са 48 дин.

Метеоролошке белешке в. Крушевца за Јуни В. Витороваћа са 60 динара.

Прва седница држана 11. Јануара 1888. године.

Били су: г. председник К. Таушановић; г. подпредседник Л. Јовановић; г. благајник В. Богдановић; г.г. одборници: Св. Милојевић, М. Савић, М. Јовановић, К. Ђорђевић, А. Секулић, Ј. Марковић, А. Поповић, Д. Спасић, М. Х. Поповић, Др. Д. Ђурић и Н. Вељковић.

Бележио секретар Св. Гавриловић.

Бр. 1.

Г. председник вели да је на првом месту на реду да се говори о предаји и пријему дужности. Даље вели, да је на његов, позив нарочитим писмом, одговорио пређашњи друштвени председник, да он има да преда само нека акта, а остало је ствар благајника и секретара. Одбор решава:

да се бивши председник умоли нарочитим писмом да одмах пошаље сва друштвена акта која су код њега.

Бр. 2.

Износи се предлог да се сва друштвена имовина инвентарише; одбор усваја предлог и одређује у комисију која ће ово да изврши:

г. г. Душана Спасића, Николу Вељковића, чланове управног одбора и секретара друштвеног г. Гавриловића.

Бр. 3.

Поведе се говор о пријему благајничке дужности и одбор закључи:

да г. благајник прими дужност од пређашњег друштвеног благајника у присуству чланова управног одбора г. г. Светозара Милојевића и Мате Јовановића и да се пређашњи благајник умоли, да одмах почне предавати дужност.

Бр. 4.

Пошто ће секретар друштвени бити заузет послом око инвентирања друштвене имовине, то председник предлаже да г. г. одборници дежурају по реду у друштвеној канцеларији и помажу у отправљању текућих послова.

Одбор усваја предлог председников с тим, да г. г. одборници дежурају оним редом, који се утврди.

Бр. 5.

Г. благајник предлаже да се набави једна каса за друштвену благајну и мисли да би је могли добити за време на послугу од Господ. Министра финанције.

Одбор овлашћује председништво, да претходно умоли Господ. Министра финанције за једну касу на послугу, па ако је не добије онда да за благајну друштвену набави једну вертхајмову касу.

Бр. 6.

Г. М. Савић предлаже, да не би застали друштвени послови, да се уме на место практиканта помоћник секретара и предлаже за то место г. М. Николића агронома овд.

Одбор овлашћује г. председника да ступи у преговор са г. Николићем и да му понуди ово место с платом у границама буџета.

Бр. 7.

Г. Св. Милојевић предлаже да се све по дружине известе о избору нове друштвене управе.

Одбор прима предлог једногласно.

Бр. 8.

Чита се оставка уредника „Тежака" г. Гавриловић а.

Одбор прима к знању оставку г. Гавриловића, коју је поднео на уређивање „Тежака".

Бр. 9.

Поведе се реч о програму друштвеног рада за ове две године и о издавању и уређивању „Тежака."

Одбор одређује комисију која ће израдити програм друштвеног рада за ове две године и о издавању и уређивању „Тежака" и у ову комисију бира г. г. подпредседника Л. Јовановића и чланове одбора Милутина Савића и А. М. Секулића.

Друга седница држана 13. Јануара 1888. године.

Били су: подпредседник г. Л. Р. Јовановић; благајник г. В. С. Богдановић; одборници г. г. Свет. Милојевић, Милутин Савић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић, Александар Секулић, Јаков Марковић, Ал. Поповић, Душан Спасић, М. Х. Поповић, др. Драг. Ђурић и Ник. Вељковић.

Бележио члан одбора Душ. М. Спасић.

Бр. 10.

Прочита се извештај комисије о правцу друштвеног рада и о издавању и уређивању „Тежака", и после дужег саветовања одбор прими овај извештај и решава:

1. да се комисијски извештај о правцу друштвено рада штампа у I. свесци „Тежака" за Јануар ове год. као изјава одборова;

2. да лист друштвени излази петнаестодневно у садашњем формату а у величини од два табака а цена да му остане иста;

3. да уредник буде извршитељ програма, који одбор буде усвојио као правац свога књижевнога рада за ове две године а у границама задатка друштвеног;

4. да се сви књижевни радови шаљу „српском пољопривредном Друштву", а ово да их одмах предаје уреднику који ће их по оцени штампати или не; но за ове стручне радове, које не би примио за штампу, да је дужан да извести одбор зашто их није употребио, те да овај донесе коначну одлуку о томе;

5. да радове штампане у друштвеном листу награђује управни одбор.

Бр. 11.

Приступи се бирању уредника „Тежака" и после свршеног тајног гласања, председавајући изјави:

да је већином гласова изабран за уредника „Тежака" г. Милутин Савић, који се прими овог избора.

Бр. 12.

Поведе се говор о бирању новог секретара пошто је истекао рок уговору досадашњег друштвеног секретара г. Гавриловића, и пошто је он у прошлој одборској седници изјавио да не мисли дуже остати друштвени секретар Одбор одлучи:

1. да се изабере привремени секретар коме ће г. Гавриловић одмах почети да предаје дужност, но с тим, да је најдаље до конца ов. м. преда и да му се до тог времена и плата изда;

ПОЉОПРИВРЕДНА НАСТАВА У НЕКОЛИКО СТРАНИХ ДРЖАВА

од

ПАЈЕ Т. ТОДОРОБИЋА.

Готово опште је данас убеђење међу напредним пољопривредницима, да и у унапређивању пољске привреде ваља ићи путем како су се унапређивале остале радиности, нарочито индустрија чијем усавршавању, управо рећи — нема границâ. За свој полет данашња индустрија има поглавито да захвали: техници и већој употреби капитала. Па и пољска привреда, за своје усавршавање мора начелно да тражи ослонца у: знању и капиталу. Научно знање и рутина јесу они чиниоци, који пољопривредника могу да покрећу на усавршавање свога рада, а капитал може му дати маха, да резултате науке и практике примени на циљ веће и шире производње, на отварање нових и сталних извора добити.

Напредовање пољске привреде дакле у једној земљи стоји у нераздвојној вези с правилним решењем питања пољопривредне наставе, као средстава и путева, којим знање допире до пољопривредника и — пољопривредног кредита, који пољопривреднику пружа потребног капитала за рационалну производњу. И само онде, где се како ваља схвати важност пољопривредне наставе и пољопривредног кредита, као неоспорно првих погодаба рационалне пољске привреде, и где се уређење њихово проведе на правилној основи и у обилној мери, може бити позитивног успеха од свеколиког рада на унапређивању пољске привреде.

Уређење и правилно примењивање пољопривредне наставе и пољопривредног кредита, јесу у свима скоро државама још ваздa отворена питања. И ако су у неколико утврђени начелни *облици*, кроз које се пољопривредна теорија и практика може ширити међу пољопривредницима, и кроз које се корисан утицај кредита на напредак пољопривредне производње може отворити, ипак се они — облици — у појединим државама различно примењују и у томе по кад-што показују различне резултате. Ову разлику праве — колико привредне и социалне прилике дотичних земаља, толико и сама одступања у мишљењима људи, који су позвати да руководе привредни напредак у тим земљама. Тако на пр. привредне и социалне прилике неких држава изискивале су, да се већа пажња обраћа

на установљавање *виших* и *средњих* пољопривредних школа, док у другим државама — *основна пољопривредна настава* показује бољу организацију и заступљена је на основи широј. У земљама, где има у знатној мери великих, пространих — властелинских — добара, и где су ова од замашног утицаја на свеколико привредно стање државе, тамо се држава бринула да умножи такве школе и установе, које ће да спремају управнике великих добара, и које ће у опште да иду на руку унапређивању радова на већим добрима. У другим државама пак, где привреда народна поглавито лежи у рукама привредника с малим добрима — сељака —, тамо је опет пажња државе упућена на подизање и подупирање завода и установа, што обогаћују привредно знање и подижу привредну снагу малих пољопривредника. — Разлика пак у мишљењима међу пољопривредницима, у погледу на систематисање пољопривредне наставе, састоји се у томе, што на пр. једни полазећи с гледишта да пољопривредна настава у свима својим облицима има ваздa за основу: теорија упоредно с практиком, траже да виша пољопривредна настава буде у тако званим «изолованим академијама»; док други, држиће се опет начела: да је школа место за науку а не и за практику, — за коју је практични живот, — вишем пољопривредном образовању одређују место на универзитетима, политехникама, или школама истог ступња — званим «пољопривредним великим школама....»

Питање о уређењу пољопривредне наставе и код нас је прилично претресано, па опет до данас још се није дошло до једног *сталног система* у овоме. Чињена је проба с једном нижом, па са средњом пољопривредном школом и на крају — опет је усвојена *основа ниже пољопривредне наставе*. Привредне и социалне прилике наших пољопривредника и код нас су у главноме диктовале, да се, после једног експериментовања, пође путем, на коме је најпре у изгледу, да ће пољопривредна настава у маси наших пољопривредника наћи успеха. — Питање пак о уређењу пољопривредног кредита у нас, врло је мало додиривано — према важности, које оно има нарочито за привредне прилике наших пољопривредника.

Да би на ова два тако неодољива питања скренули пажњу наших стручњака, — пољопривредника и економиста, ми смо узели на се да у неколико одељака пропратимо данашње стање ових питања у неколиким страним земљама, које својим културним развијањем у опште предњаче.

Најпре ћемо да прегледамо — *пољопривредну наставу*. —

I. У Француској*)

Социалне пољопривредне прилике у Француској некако су понајближе нашима; и тамо је земљиште, које се употребљава за пољопривредну производњу, већином у рукама малих пољопривредника, — сељака. С тога, уређење пољопривредне наставе у Француској може нам, по нашем мишљењу, дати највише материала за рад по овој струци код нас.

Француска има од год. 1876 један *«агрономски институт,»* пољопривредну школу највишега ступња, управо — политехничку школу пољске привреде, као што има и Аустрија у Бечу и Немачка у Берлину. За огледе и испитивања придат је овој школи — етаблисман у Жоанвил-ле-Пону. Учење траје 2 године; а ради усавршавања има 24 државне пољопривредне станице. Осим тога установљена је (1884) и једна огледна станица за сејање пољопривредних и шумских биљака.

Даље, у Француској има *3 државне пољопривредне школе* средњег ступња, и то у: Гриньону, Гран-Жуану и Монпељију. Број ученика просечно је 250, које интерних (са становањем у школској згради) и екстерних (изван школе). У Гриньону, плаћају ученици за годишње издржање 1200 дин., а у осталима по 1000 дин. Учење траје 2 и по године.

Специалних народних школа има: *3 марвенолекарске, 1 школа за наводњавање, 1 виша шумарска школа* (у Нанси-у), *3 средње шумарске* и *1 школа за чуваре шума*, и *1 школа за укусно вртарство* (у Версању). Последња прима само екстерне питомце; настава је бесплатна, а учене траје 3 године и обухвата све теориске и практичне радове вртарства.

За тим има *2 завода за гајење оваца*, где се и специално учи овчарство, *1 школа за гајење говеди* и *завод* за *гајење коња*, у коме се такођер учи све, што ваља знати о коњу. У Бони (Beaune) установљена је 1885 год. *једна ратарска и виноградарска школа.*

Нижих — практичких — *пољопривредних школа има 12*; осим тога *једна* је (у Беритонвалу), којом управља г. Росмален и онда — једна изврсна пољопривредна школа под именом: *«Institut agricole»* којој је управитељ свештеник (фратер) Евђеније Марије.

Осим ових школа у Француској има још *75 окружних пољопривредних наставника, и 25 чисто практичких пољопривредних школа*, у којима се сељачки синови уче савршеним практичким

*) При изради овог прегледа послужили смо се с Француског преведеног дела *Ch. Joly* «Der landwirth. Unterricht in Frankreich und anderer Länder. Leipzig 1887.

радовима. Ове су поверене управитељима, да њима са свим по свом нахођењу и на своју одговорност управљају.

Да би слика била потпунија ваља додати, да се и у *сиротињским заводима* и *пољопривредним насеобинама* (колониама) за сиротну и напуштену децу, поред одгајивања и васпитања, деца упознавају *пољским радом*.

«Поврај свеколиких ових школа», вели Ноли, «пољопривредна настава још је ограничена на мали број ђака, док познавање пољске привреде *потребно је свакоме*. Зато је објашњавање основа пољске привреде добило места још и у *основној школи*; и од свих страна настојава се, да се у сваком округу (департману) установе *места пољопривредних наставника, држе се предавања и учитељи се упућују*, да своја предавања удешавају према приликама земљишта, климе и потребама округа, где се држе, јер на северу Француске где се људи више занимају индустриским културама, ваља друкчијег знања, него ли у крајевима, где се занимају виноградарством и др.»

На послетку ваља нам још споменути, да град Париз има већ од дужег времена парочитог *наставника*, који сваке године држи курс о подизању воћа и украсног дрвећа, и да вешти *вртари* такође бесплатно држе практичне курсове у Монтрељу и другим околним општинама.

Ове јавне заводе и установе у знатној мери потпомажу установе, које произлазе из приватне иницијативе, и које своје задатке сјајно и на очиту корист домаће пољске привреде испуњавају; то су у првом реду — различна *удружења пољопривредна*. Ни у једној земљи није дух удружења и међу пољопривредницима тако одомаћен и учвршћен као у Француској; а циљеви удружења у главноме су двојаки: да буду посредници за различне набавке и да буду врсни помагачи ширења науке; и да извршују поједине привредне радове. Као добровољни посредници, друштва извршују набавке препоручних врста ђубрета, корисних пољопривредних справа, добрих варијетета семења, раздају лозе које филоксери одољевају и т. д.; као привредне задруге (синдикати). — удружења извршују наводњавања и исушивања, заједнички обрађују земљу, подижу заводе за бржи промет пољопривредних производа и прерађивање ових и др. Према томе у Француској има *146 пољопривредних и 60 вртарских друштава и 607 економских задруга*. Над овима стоји *«француско друштво пољопривредника»* (Société des Agriculteurs de France) са седиштем у Паризу које броји 6000 чланова.

Врло значајан удео — парочито у развијању и распростирању пољопривр. машина, за познавање рâса стоке — које су за

поједине делове Француске погодније и др, имају и *окружне изложбе*. На челу ових је — *изложба у индустриској палати* у Паризу, која се држи сваког — пролећа. Како које године ова изложба бива све значајнија, јер, осим пољопривредних машина, овде има: стоке, семења, пиће, индустриских биљака и биљака за храну, свежих и конзервисаних плодова, вина и пољопривредних школских збирака. Осим обичних награда и одликовања заведене су од скоро и *награде* (премије) *за мало газдинство* и за *сеоске раднике*; и у опште обраћа се у већој мери пажња на вредне раднике, који су у служби, на винограције и баштоване. — —

У прилог дојакошњем излагању додајемо још и ово. — Од године 1872 има у свакој области (арондисману) *пољопривредних одбора* (комора), који влади подносе мњење о свима питањима пољопривредних интереса као и — данка, прireза, воде, тргова и др. а у Паризу је *Главни пољопривредни одбор* под именом «Société national d' agriculture de France», коме влада упућује на оцену сва питања, која се тичу напретка и развијања пољопривредне производње и пољопривредне индустрије, а у једно има за задатак, да испитује и предлаже мере о болестима животиња и биља и др.

Буџет за пољску привреду године 1886 био је у Француско 23,686.370 динара. У упоређењу са буџетом ратног министарства, Жоли налази да је буџет за пољску привреду *врло мршав*. Док се, вели, «за ратне лудорије наших (француских) предака» плаћа на име *интереса* државног дуга 1,357,200,974, «и поред тога за рат (неузев у рачун време, које наша омладина траћи) готово 812 милиона дотле се пољска привреда, једна радња, којом се занима $^7/_8$ становништва и која је мати свију осталих, нахрани само са 23,686.370 дин.» Са свим праведно; и глас овог патриотског француза одјекује по целој Европи, па и код нас, али, на жалост, — — нема ува, које ће га чути. —

Од суме на пољску привреду одобрено је на особље пољопривредних поучних установа завода и завода за гајење стоке 741,570 дин., од којих 180.000 дин. иде на пољоприв. окружне наставнике и путна предавања (курсове). Пољопривредним институтима одређено је 281.050, школама 808.330 и вртарској школи у Версаљу 94.950 дин; ниже практичне школе (38) добијају за 850 ученика 652.400 динара и огледне станице 85.000 дин. 51 пољопривредне колоније и сиротињски заводи, добијају потпоре 70.000 дин. за шумарство троши се 132.300 динара.

(Свршиће се).

МЕРЕ

ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ЗЕМЉОРАДЊЕ И СТОЧАРСТВА.

од

Лаз. Р. Јовановића.

III.

Тешко је одговорити на питање: која је грана наше земљорадње назадније: сточарство или ратарство; а да су обадве још у примитивном стању лако је доказати, ако је то потребно.

Ко не зна какво је наше сточарство у опште и његове гране посебице, треба да оде на који хоће панађур, па ће се за цело чудити кад види до ког је степена оно опало. На панађуру, где има на хиљаде грла разне стоке, једва ће наћи неколико грла која су задржала тип своје расе; сва остала тако су дегенерисала да је и последњи утисак расе на њима ишчезао. О каквом побољшању расе нема ни говора.

Ми смо имали добар сој говеди, нарочито за тегљење, и ако није био у сваком обзиру савршен. Наши тегљећи волови били су лепи и довољно велики и издржљиви, нарочито у долинским пределима где је насељење веће и богатије, али неразумним приплођавањем и прераном употребом на рад, они данас нису више онакви а какви су били. Наш некада тако леп, снажан и издржљив сој коњ такође је дегенерисао; већина коња наших земљорадника више личе на ма коју другу, страну животињу него на лепога коња и ако се овоме злу рационалним укрштањем са другом којом бољом расом ускоро на пут не стане, зле су последице неминовне. Наше овчарство било је такође некада развијеније него сада; али како се вуна наших оваца ни пређе ни сада није могла и не може употребити за израду поле бољих вунених материја, а сада је тражња оваке вуне знатно већа него пређе што је била, то држимо да је крајње време да се и нашем овчарству да већи полет. Напослетку ваља напоменути и то, да ни наш некада тако чувени шумадијски сој свиња није данас оно што је некада био ни по каквоћи ни по количи; мађарска «манголица», која води своје порекло од нашег шумадијског соја свиња, данас је боља и на свима трговима туче наш производ.

Кад се хоће какво зло да отклони, онда му пре свега ваља пронаћи и уништити извор, па тако ваља чинити и у овом случају. Све зло стање нашега сточарства, по нашем мишљењу, потиче из

нерационалне производње, неге, хране и употребе грла у опште а приплодних нарочито.

Већина наших земљорадника ни данас још не зна које особине ваља да имају приплодна грла, па да се као таква с коришћу могу употребити, већ сваки држи и одгајива онолико и онаквих приплодних грла колико и каквих му се свиди; а да је то тако може се видети већ и из тога, што се готово у сваком селу може да види повећи број крдавих пастува и бикова, који пре личе на све друго него на оно што су. гдé и лети и зими и дању и ноћу по пољу тумарају, са женкама своје врсте у додир долазе, па се с њима спарују и многобројан приплод дају. Многи наши земљорадници не обраћају ни толико пажње на негу своје стоке, колико је то неопходно потребно за њихов нормални развитак; а да је то тако може се видети већ и из тога, што су веома ретки домаћини који имају нужних коњара за стоку, а још рећи, који на уредно држање и чистоту стоке пазе. Многи наши земљорадници не воде особитога рачуна ни о ранењу своје стоке, јер држе да су за своју стоку учинили све што треба само кад она има довољно ране; шта више има и таквих, који ни на ову крупну ствар не пазе. Напослетку, многи наши земљорадници не воде особите бриге ни о употреби своје стоке, већ је још онако не развијену и незрелу употребљавају на разноврсне радове, па и за приплод.

Осим ових овде побројаних узрока, који напредак нашега сточарства спречавју, има још један који ако не у већој а оно бар у истој мери убија наше сточарство, а тај је — ветеринарска конвенција између Србије и Аустро-Угарске, која важи од 4. Септембра 1882. год за десет година. О убијственом утицају ове конвенције на развој нашега сточарства, сада је наравно, излишно говорити пошто она већ важи и још више од четири године има важити, али толико можемо рећи: да нас Бог сачува бар у будуће оваквог окова

Из ових узрока морао је приплод из године у годину бивати све гори а приход од сточарства све мањи, а то ће бити и у будуће — само ако се ови узроци што пре не отклоне. Шта више ако се енергичним мерама не стане на пут даљем опадању нашег сточарства, мораће неминовно наступити време кад се неће наћи ни толико материјала, колико би неопходно нужно било за производњу друге боље генерације.

Мере, којима би се даљем дегенерисању наше стоке стало на пут и наше сточарство унапредило, јесу ове:

Пре свега државна управа треба да се постара те да се што пре распростру по земљи *најнужнија знања из сточарства*. Да би ово постигла нужно је да одмах распише стечај за израду једне кни-

жице, у којој би ова знања на најпопуларнији начин обрађена била па да је онда у више хиљада екземплара печата и по народу бесплатно растури.

Затим државна управа треба да се постара, да наши земљорадници на најлакши и најјевтинији начин могу доћи *до добре и околностима одговарајуће приплодне стоке*. Да би ово постигла нужно је да одмах приступи установљавању једнога државнога сточарског завода, у коме би се производила и до употребе одгајивала добра приплодна грла, па одавде приватним и општинама уступала по процени ради побољшања њихове стоке. У овоме заводу производили би се и одгајивали добре расе говеди, оваца и свиња, а чинили би се покушаји и са биволима, магарцима и мазгама, јер има предела у нашој земљи, где се и ове животиње могу са корншћу да употребе. Производња и одгајивање боље расе коња ради поправке домаћих, може остати и даље одвојено за се, само што и на тај завод (државну ергелу) ваља већу пажњу обратити него што је то на жалост, досада чињено.

После овога нужно је да се изради један *закон*, којим би се тачно одредиле оне особине које приплодна грла морају имати, па да се као таква могу употребити и којим би се наредило, да се стока тек у извесној зрелости може употребити на рад а нарочито за приплод. У тој намери имале би се установити у сваком срезу по једна комисија, које би сваке године прегледале сва мушка грла у своме рејону и наређивале да се сва она грла онеспособе за приплод (уштроје) која не би имала прописане особине за приплод и одобравале, да се потпуно зрела грла могу употребити за приплод и друге радове. На тај начин нестајало би мало по мало неразвијених, крцавих и иначе за приплод неподесних грла а на њихово место постепено би се множила крупнија и иначе боља грла стоке.

Осим тога ради обадравања наших земљорадника ваља израдити и *закон о изложбама стоке*, које би се имале држати повремено и на разним местима и на којима би се излагачи најодличније стоке награђивали државним наградама, које би се састојале у новцу, медаљама и похвалницама; јер је признато, да је ова мера и на другим местима повољне резултате давала.

И напослетку, да би се нашем земљорадшику дала што боља и јевтинија прилика, да своју стоку и сточарске производе у колико је могуће скупље може продати, нужно је, ма то коштало и огромних жртава, порадити на томе, да се што пре створи у Србији бар једно место, на коме ће се домаћа стока и њени производи изло-

жити купцима целога света, нужно је дакле, створити у Србији једно *светско тржиште* за стоку и сточарске производе.

Ето шта треба урадити за унапређење нашег сточарства.

IV.

Подобне мане примећавају се и у нашем пољоделству, јер жетве које из године у годину опадају ово довољно потврђују.

Кад би и у нас било оваквих статистичних података, као што их, у томе погледу, друге срећније земље имају, из којих би се ако не сваке године а оно бар периодично могло видети: колика се површина земљишта засејава, којим усевом и колико сваки од њих просечно доноси, — онда би се ово што горе напоменусмо могло и цифрама доказати.

Ово зло стање нашег пољоделства, и ако је могло пре неколико година задовољавати не само нашег пољопривредника него и државника, коме је било стало само до броја пореских глава, не може данас да задовољи ни једнога ни другога; данас мора први много више да даје а други хоће много више да прима.

Да би пољоделац могао много више да даје а државник много више да прима, нужно је: да први може много више да привреди а други да му ово привређивање у своме и општем интересу потпомогне и олакша.

Да би пак наш пољоделац могао више да привреди, те да би с једне стране и сам могао боље живети а с друге стране и многобројне државне потребе подмиривати, нужно је пре свега, да му радња буде тако уређена и тако руковођена да му доноси већи приход него досада, па онда да су и остале околности што на величину његовог прихода утичу такве, да га у томе потпомажу.

Али како досада није на то обраћано онолико пажње колико је требало ни од стране државе, ни од стране појединаца, — то се наш пољоделац налази и сада још у истоме стању у коме је и пре био.

Из тога узрока он ни данас не отпочиње и не свршава појединe пољоделске радње у оно време кад би требало и онако како би требало, већ то чини или онда кад стигне или онда кад види да то и други раде, па и онда онако, како је од својих предака или суседа научио; он ни данас не пази на избор семена при сејању и ако од тога зависи не само доброта и количина производа који ће се добити жетвом, него и здравственост чељади и стоке, која ће добијени производ утрошити; он ни данас не негује своје усеве како би требало, већ држи да је од своје стране учинио све, кад

је земљу на двоје на троје поорао и засејао; он ни данас не прибира своје производе ни у време кад би требало, ни онако како би ваљало, већ то чини или сувише доцкан, или сувише рано, кад је производ за жетву још зелен, или, напослетку, онда, кад то и остали суседи раде и то већином на сасвим примитиван начин; он ни данас не храни своје производе онако како би требало, већ је често само због тога великим штетама изложен; он се ни данас не стара о осигурању како својих производа, тако и усева док су још на пољу од града, пожара и поплаве, него кад га које од ових зала снађе, онда остаје не само без средстава за данак, него и без хлеба; он ни данас не троши и не продаје своје производе онако како би требало, онда кад би требало и онде где би требало, већ и то чини на начин, у време и онде, како, кад и где је по његов интерес најубитачније; и тд. и тд.

Оставити и даље нашега пољедолца, да онако ради, а не пружити му стварну поуку и помоћ да се из овога стања у коме ће извуче, било би не само штетно него и стидно, тим пре што је он својим самопрегоревањем највише и допринео оснивању и даљем развоју Србије....

Шта је све чињено и учињено за унапређење наше земљорадње у опште, а шта за развитак пољоделства посебице, и какви су резултати тим мерама постигнути, видели смо у првоме чланку, па зато мислимо да је крајње време настало, да се досадашњи правци у томе погледу већ једанпут напусте и на стварни и озбиљан рад пређе. —

Много је лакше утицати на унапређење сточарства него на развијање пољоделства. Погрешке што се чине у сточарству нису тако многобројне и ситне, као што су оне што се чине у пољоделству, али ни ове нису такве природе да се не би могле отклонити само ако се буде имало више воље и ако се буде хтело жртвовати више средстава.

За унапређење пољоделства, дакле, ваљало би по нашем мишљењу учинити ово што иде.

1) да се о државноме трошку изради читав низ *популарних књижица*, којима би се систематично а у најкраћим потезима обрадила и расветлила сва она питања, која су неопходно потребна сваком оном пољоделцу, који није имао прилике да ова знања другим начином прибави, и да се ове књижице у хиљаде примерака штампају и народу бесплатно раздаду;

2) да се одмах приступи установљавању *пољоделских школа* по примеру оне у Краљеву, али у свези с *угледним добрима*, у

којима ће не само будући пољоделци прибавити она теоријска и практична знања која ће им требати за рационално обрађивање и руковање са својим имањима, него и данашњи околни пољоделци видети све новије рационалније радње у практици изведене;

3, да се изради *закон о изложбама* пољоделских производа, по коме би се државним наградама одликовали они пољоделци који би изложили најбоље пољоделске производе, јер је призната ствар да су ове изложбе свуда и свагда имале велики утицај на унапређење пољоделства;

4) да се *закон о чувању пољског имања* у најкраћем времену преради и допуни тако, како би се створило сигурно јемство, да пољодалац може уживати у пуној мери плодове свога труда; и напослетку

5) да се ускоро поради на томе, да се установе *срески* и *окружни економи*, који би, осим вођења надзора и старања о државним добрима у своме подручију, имали и тај задатак да као *путујући учитељи* дају она обавештења пољоделцима, која они на други начин не могу да прибаве.

Осим ових овде напоменутих мера за унапређење нашега пољоделства и о којима ћемо другом приликом посебице и опширније говорити, има у другим државама и многих других, које ми навалице ни смо хтели напоменути једно за то, што ми немамо толико материјалних средстава да би их могли остварити, а друго и зато, што смо уверени, да ћемо и с овима, ако их изведемо како треба циљ постићи.

Треба, дакле, озбиљно да се ради, јер је крајње време.

ШКОЛСКИ ФОНДОВИ

и

УВОЂЕЊЕ РАЦИОНАЛНИХ СПРАВА.

од

Јована Голубовића

Новим наставним програмом и планом за основне школе, одређено је и учење Пољске привреде у V и VI разреду више основне школе. Но за предавање пољске привреде, да би се могла предавати практички, очигледно и с коришћу а не из књига, потребно је: претходно имати извесан део земљишта, на коме би се могло оно, што се предаје очигледно и експериментално показати, и извесне пољопривредне справе (оруђа) с којима се може то показати.

Па запитајмо се да ли су с тим снабдевене наше основне школе? — Нису, неке, готово многе, немају ни свога земљишта, на коме би се оно што се и о чему се предаје, могло практички применити а велика је реткост, да би икаква основна школа имала какву рационалну справу с којом би се могла она правила о којима се разлаже и учи и на самој практици применити. Па да ли је корист од оваког прѣдавања пољске привреде? Очито није, пољска привреда, као предмет интересантна је онда, кад се правила, која се из тог предмета изучавају одмах и у пракси примењују; а ако се пољска привреда учи из књига просто, а не примењују се та правила, што се уче, онда је овај предмет врло сухопаран и незанимљив, дакле пољ. привреду треба учити у природи а не међу четири гола дувара. Ја знам лично из искуства: да кад сам био ђак учитељске школе, да смо и ми учили пољску привреду и то већином правила из пољске привреде а практику мало, па да ми то учење није много користило, с тога мислим: да је врло умесно, да проговоримо коју о томе, како да се помогнемо. Ове мисли које ћу овде изнети родиле су се у мени на самом врелу народне основне школе, пошто су ми као народном учитељу доста познате околности и прилике у којима се налази наша осн. школа; е хајде баш време је, јер овакав рад бесплодан је а овако није могуће и даље опстати.

Познато ће вам бити, да се од пре неколико година почела у нашим основним школама заводити једна врло корисна установа а то су: школски фондови за потпомагање сиротних ученика. Врло велика већина, наших основних школа има овакве фондове, сваке године они се установљавају; многи ови фондови имају знатну суму новаца, по неколико стотина а многи и по коју хиљаду динара. Овај новац даје се под интерес приватним људима или појединим новчаним заводима, као: управи фондова, народној банци, разним штедионицима и другим, на који новац иде 5%—12% интереса Но на многим местима овим новцима несавесно се управља а на неким местима, пошто се школа затвори, овај новац често код појединих људи и пропада — те тако се овим начином не постиже она узвишена циљ, којој су намењени ови фондови; зато мислим: да би врло добро било ово друкчије удесити, и то тако: «како ће ови фондови веће користи и сиротним ученицима и целој околини донети.» Напред рекосмо, да многе наше школе немају ни земљишта потребног за предавање пољске привреде, а ни рационалних пољопривредних справа, које би се на том земљишту примењивале, зато мислим, да би врло добро било: кад би свака општина уступила, онолико земље, колико је којој школи потребно, а ако то није могућно, могла би школа из

свог фонда одвојити једну извесну суму, па купити онолико земље, колико јој је за практично предавање пољске привреде потребно. Ову би земљу обрађивали ђаци те школе, те би тим начином своје теориско знање из пољске привреде и практички применили а приходи које би од те земље, (коју су ђаци обрађивали) добили, остављали би се у «школски фонд»; ови приходи били би као интерес на капитал уложени у земљу.

Друга сума новаца из «школског фонда» употребила би се за набавку неколико најнужнијих рационалних справа којима би ђаци рационално обрађивали ову земљу. Те рационалне справе не би се рентирало купити зарад толико малог комада земље, но би се могле давати у послугу околним сиротним пољопривредницима с познатном киријом (кирија би била мало већа, него интерес на новац уложени за справе, али би ту још требало урачунати оправку, чуварину и т. д. Овим начином помогло би се у многоме сиротним пољопривредницима који би могли видети: очигледно огромну корист од употребе рационалних справа и уједно осигурали би многе сироте пољопривреднике, да не узимају неке пољопривредне справе у послугу од појединих газда с великом киријом. Имао сам прилику видети: да људи иду по 3—4 сата у оближњу варош, да на ветрењачи неког газде провеју жито, како би изашло што чистије за семе, па не само што дангубе идући тамо и амо, већ и плаћају врло велику кирију док провеју жито; неки плаћају на товар 1. динар. Ово је заиста прескупа кирија, кад се зна: да вејалица може да овеје по неколико стотина килограма дневно а савршенија и више. Оваким начином по мом мишљењу користило би се више и сиротним ђацима и целој околини, јер приходи од земље и справа које би се давале под кирију били би много већи по обичан интерес на новац, дакле могла би се већа помоћ учинити сиротним ђацима. Пољска привреда, пошто би свака школа имала земље и по неку најнужнију рационалну справу предавала би се практично, — ту би се сви ученици користили изучавајући таким начином пољску привреду.

Од справа тако исто било би доста користи од кирије, оне би се врло брзо исплатиле а и ђаци би се још у школи научили руковати њима, те би доцније кад одрасту и постану пољопривредници лако могли унети рационалне справе у употребу пошто већ знају руковати њима. Као кирија за ове справе могла би се узимати у новцу и у житу. Овим справама руковао би учитељ, један члан школског одбора или школски благајник, који би био дужан водити тачан рачун о приходима и кирији, која се од справа добија; и ови приходи ишли би у фонд за потпомагање сиротних ученика. Овим начином

по мом мишљењу, школски фондови не би се ни мало умањили, но би се још увећали, они би могли потпуније да одговоре намењеном циљу. Оваким радом, паметном економијом, свака би школа за кратко време добила своју малу економију, те би на њој могли ученици њени, све оно што теориски из пољске привреде уче и практички применити и достојно спремити се за овај посао који им у будућности предстоји; тим би се начином и рационална привреда пре код нас одомаћила јер је наш народ, мора се признати, врло конзервативан; он не радо верује вашим речима и причањима, док му се све на делу не посведочи и док то што му причате не примените у самој практици, да и сам види. Он остаје при старом, онако, како су му радили његови стари од пантивека, — ради и он, он то неће променути као год ни друге обичаје који су му од старих остали, и који су стотинама година остали непромењени.

Код омладине у основној школи са свим је другчије, она радо прима сваку новину, која јој се казује, верује свима причама и хипотезама врло радо, па ма да су и неостварљиве, она је као витак и млад прутић, који се врло лако превија на коју хоћете страну, док на против код старијег дрвета то није.

Елем ја сам као што видите мишљења; « да рационалној привреди треба учити омладину а остарину не, јер ће омладина радо примити све новине и гледаће да их у пракси оствари, а остарина то не радо прима, што је се до сад и у самој пракси посведочило». Оволико држим, да је било потребно проговорити од мене као учитеља народног о предавању пољске привреде у основној школи.

ДУВАН

(NICOTIANA).

ЊЕГОВА КУЛТУРА И ФАБРИКАЦИЈА.

од

Ђ. Црногорца.

(НАСТАВАК)

2. Неговање расада у расадници.

Чим се из посејаног семења развију и кроз површину земљину пробију врло ситни и нежни зелени листићи изникну, — треба најбрижљивије и најпажљивије свршавати ове радње: *заливање, плевљење и проређивање, забубривање и пресађивање расада.*

Заливање расада.

Да млад а упочетку мален и њежан расад са врло њежним а кратким жилицама не би угинуо, — треба га *млаком* (од 20 до 25° Цел.) *водом заливати чешће*, а поглавито на топлом и сунчаном дану и кад год се примети да се земља почне ма најмање да суши.

Доцније, кад млад расад поодрасте, залива се устојалом на сунцу дуже времена загрејаном водом, која се добија овако: до расаднице метне се или се укопа једно озго отворено буре или чабар, па се рано из јутра налије обичном, а најбоље речном или барском водом, коју ће сунце а нешто и топла расадница загревати. — Ова је вода добра за заливање после подне или пред вече — само ако би идућа ноћ била топла а расадница добро покривена, — или ако се расад налази у стакленој расадници, коју треба преко ноћ затворити, — Али, пошто знамо: да је *најбоље да се расад на топлом дану изјутра залива*, — то треба ову у бурету или у чабру воду свагда смлачити доливањем вруће воде из једног котла (бакрача) или повећег лонца; — овако смлаченом водом *можемо и у подне расад да заливамо*, ако би се површина земље у расадници почела јако да суши од сунчане припеке и жеге; али тада (кад заливамо у подне) треба *одмах после заливања расадницу покрити*, јер ће иначе расад да се спаруши и да страда.

Суд за заливање; — то је једна канта са решетком или још боље без решетке. — Канта са решетком мора имати на решетци врло ситне бушњике (ситно избушене рупице), кроз које излазе и на расад падају врло танки млазеви, који сипе као врло ситна кишица, да не би млад расад смлатили и убили. — Канта без решетке мора на својој цеви имати насађену *крабу а криву цев* (слика 8), да водени млаз пада право на земљу поред расадног стабленца или стручића *а не на лишће*.

Слика 6.

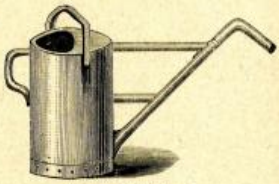

Канта без решетке.

Залива се *умерено*, а не сувише и толико да се земља заблатњави.

Плевљење расада

Обично, чим дувански расад из земље изникне, почне и *млад коров да ниче*; па: да не би овај коров одузимао хране расаду, треба *брижљиво и чешће плевити*, т. ј. коров чупати.

Пошто расад стоји у расадници 6 до 8 недеља, то га треба за то време плевити 4 до 6 пута — а најбоље је плевити га свагда, кад год се коров у расаднице покаже, — сваког другог или трећег дана.

Док је *коров млад* треба га *ноктима кидати* ; а ако је жилавији, па се не даје ноктима кидати, треба га «из корена» ишчупати, назеђи : да младе стручиће не ишчупамо или младе жилице не одголићимо ; а ако би се ово десило онда их треба на своје место усадити па покрити засипајући руком или сејући кроз решето дробан а зрео мешанац или дробну баштенску земљу, и млаком водом залити из канте без решетке. Сав овај посао — плевљење боље и пажљивије свршава женскиње, коме је и надница јевтинија.

Зађубривање расада.

Чешће заливање водом а и брзо труљење или распадање ђубрета у расадници чини : те се земља око расада слегне, па се тада стручићи, одголиће и расад, стојећи тако над земљом (слика: В, а), остаје слаб и кржљав. — С тога треба чешће, кад год ово приметимо и видимо, зађубривати (слика: В, б), и то свако:

Слика В. «Узме се ситног а зрелог сувог мешанца или ситне суве баштенске земље, па се тиме сваки одголићени стручић зађубри т.ј. руком засипа и покрије, па се водом залива».

Овим зађубривањем дајемо расаду нове хране, те коренчић ојачава и брже расте а с тога и стабленце са лишћем бујније напредује.

Прорећивање расада

Кад расад изникне па приметимо, да на неким местима густо или збивено расте — јер семење није свуд равномерно посејано, — онда треба такав збивен и густ расад *проредити*, т. ј. *све кржљавије и слабије стручиће повадити* , а на њихово место насути горе реченог ђубрета (мешанца или баштенске земље) и водом га залити.

Прорећивање се започиње и врши, кад расад добије 4 листића, или кад израсте 1 до 2 сантиметра.

Но, ако расад из *стаклене* расадниче *пресађујемо* н. пр. у обичну или ниску расадницу *а одавде га расађујемо на дуваниште*— онда није потребно да ово прорећивање вршимо.

Пресађивање расада.

Пошто знамо, да се потпуна цел сејањем дуванског семења у расадници постизава тек онда : кад у расадници изведемо добар и јак расад за расађивање на дуваниште, — онда треба запамтити: «да се добар и јак расад добија поглавито : *пресађивањем*, — јер: што се расад више пута пресађује, то добија више жила и жилица

па с тога *бива јачи и чвршћи — издржљивији;* а кад се као такав пресади на на дуваниште: сигурније ће се и раније овде примити, снажније и раније развијати па најпосле боље и раније сазрети и за брање доспети; осим тога: као такав моћи ће и сушу, баш у почетку, на дувањишту боље да издржи а и свакојаке друге непогоде и незгоде боље и лакше да поднесе.

Пресађивање је најкорисније онда: *кад се семење посеје у стакленој расадници, па се* из ове пресађује или преноси у добро спремљену ниску или у високу расадницу, која се у овом случају каже: *расадник или расадиште* одкуда се после расађује или преноси јак и снажан расад на стално место — дувањиште.

Цела ова радња иде овако:

1, Семење се посеје у стакленој расадници, — а сеје се *гушће* него обично.

2, Кад *расад* поизрасте и добије 4 ситна листића или кад одрасте за 1 до 2 сантиметра, — треба га почети *пресађивати у расадник.*

3, Пред пресађивањем треба расадник најпре водом залити, па кад се мало пресуши, треба одмах прионути и млад расад *живо пресађивати,* — што бива овако:

4, млад расад треба *врло пажљиво* заједно са грудвом земље око коренчића исећи и *неповређен извадити,* па сваки овако извађени *стручић неповређен, — само притиском коренчића помоћу прстију — , пресађивати на расаднику*, а у размаку од 4 до 10 сантиметара један од другога; — ето, зашто није овде нужно «прорећивање расада.»

Примедба. Још је боље, ако млад расад *приготовимо за пресађивање,* а то бива овако: при пресађивању (као и при расађивању) треба жиле и жилице сваког расадног стручића извадити, па их *најпре замочити* у воду (или још боље у ништавицу), у којој је добро размућено козје или кокошје ђубре а после их у непео увађати, па — пресађивати.

5, после свршеног пресађивања треба за 2, 3 или 4 дана расад у расаднику *покривати на подне и кад год је јача сунчана жега и светлост.*

Једно женскиње веште руке може за 1 дан да пресади 8 до 12 хиљада. — За 1 ектар, на коме може да стане 50 хиљада струкова, треба 4 до 6 женскиња, а на коме може да стане 70 хиљаде треба: 6 до 8 женскиња.

Тако пресађени расад *прокуњаће* неко време у расаднику, али ће се брзо (често за једну ноћ) опоравити, па ће најдаље после 6 до 8 дана почети бујно да се развија и необично брзо да напредује.

И ми топло и живо препоручујемо ово *пресађивање као веома корисно* (па се не треба бојати, да ће скупо стати), јер :

1 Кад расад у расаднице до своје потребне величине нарасте и за пресађивање стигне — тада је топлоте већ толико велика, да се не морамо бојати снега и нећних мразева.

2 добијамо много лепши и јачи расад, који пресађен само кратко време на расаднику прокуња, па за тим почне бујно да расте, јер га у расадник преносимо заједно са исеченом грудвом земље, која у исто доба даје расаду хране.

(Наставиће се)

БЕЛЕШКЕ

ИЗВЕШТАЈ

о стању заражених винограда и расадница америчке лозе у Неготини.

Г. Министар Народне Привреде одредио је комисију да оцени резултате о примени сумпорног угљеника против филоксерне заразе у Крајини, да оцени административне мере, ради сузбијања поменуте заразе и радове око оснивања расаднице за издржљиву америчку лозу, и да поднесе своје мишљење са предлозима о о даљем сузбијању заразе и о расадници. Из извештаја ове комисије износимо ова места, која заслужују озбиљне пажње.

Комисија по приближној оцени налази да има

а, у општини Мијаиловачкој (Мијаиловац и мала Каменица) заражено око 200 ектара ;

б. у џевринским виноградима око 100;

в. у положајима око Неготина око 58;

г. у виноградима околних села, око 58;

д. у удаљеним винарским положајима и то у Локви и Високој око 12.

ђ. у Подвршкој око 10.

Дакле у округу крајинском свега 430 ектара зараженог винограда.

Из предњег прегледа види се, да је филоксера највећма раширена у општини Мијаиловачкој (нарочито М. Каменици), где је захватила равну половину винограда; од 420 ектара што имају ова 2 села под виноградима заражено је 200). У овим виноградима има највише упарложених и потпуно затвених винограда, од којих су сопственици давно дигли руке. Па једно с тога, а друго судећи и по исказу људи одкад су борбе са тих винограда нестале, зараза је најпре дошла у ово место, ту се најјаче угњездила и највише штете учинила. Даље судећи по предњем прегледу, како је зараза пошав од овога места све мање раширена, и како се зна да су поменути виногради мијаиловачки махом покрај пута (главни друм неготински), и њихови сопственици после упропашћених својих винограда пошли на рад у околне, то је вероватно да је се зараза одатле раширила у остале, и да ће се у томе правцу и на исти начин даље ширити. На тај, дакле, начин што људи највише по окол-

ним здравим виноградима, што раде позајмицом, што једни исти имају винограда и у зараженим као и незараженим положајима, преносе је они са једнога места на друго, тако ће је пренети на положаје Балејске и Рушањске затим Рогљевске и и Рајачке, а пошто се по природи саме заразе и она шири кругом наоколо, а распрштава и крилатом по околини, то ће се тиме убрзати процес пропадања ових чувених винограда у Крајини.

Што се тиче брзине којом се зараза шири, може се рећи толико: да ако је за ових пет до шест година упропастила преко 400 ектара то ће за идући 5—6 година упропастити толику површину на квадрат, што ће рећи толико колико уништити све боље и чувеније винограде у Крајини, а иза себе оставити саме парлоге или положаје од мањега значења и мање вредности.

Зараза ради и дању и ноћу, и пренета на ново место оснива огњиште са кога све лакше околину подузима.

У опште се може рећи: да досадашње предохране и лечење није помагало, чим се могла зараза за тако кратко време у тој мери рашириги.

У осталом, и тачним осматрањем леченог чокоћа нађена је без изузетка на сваком месту на заосталој лози филоксера, и ако је земљиште било повољно за успех сумпорног угљеника, и довољно велика количина употребљавана. Ова реинвазија заразе, позната и у другим нашим и страним виноградима, где се радило сумпорним угљеником неби нас помела у оцени ове чудесне материје. И ако на жалост оскудевају тачни подаци за оцену апсолутног дејства сумпорног угљеника на овоме земљишту ипак се може толико са сигурношћу рећи: да се зараза двојином брже ширила, у иначе случним положајима, где није третирана. Тако на Локви, где је зараза прошле године крајем Августа и почетком Септембра уништавана, и ако је нађена на уништаваном огњишту и око њега, ипак се мање проширила но у Цевринским виноградима где није ништа рађено. Привидно изузеће од овога чине виногради у Кештену и М. Каменици, где су виногради у големим размерама заражени и ако су били третирани. Ова појава показује да се са сумпорним угљеником мора радити систематски, на време док је зараза мање раширена, и у доба подесно кад се не роји, и да одмах идуће године после третирања треба из предохране одмереном дозом поновити лечење, што све није учињено, у оскудици срестава, радног и надзорног особља. Управо из овога стања ствари т. ј. што је допуштена реинвазија без надзора и даљег рада и што би се без сумње са горенаведених узрока те појаве и у будуће обнављане, Комисија је мишљења: да даљем раду са сумпорним угљеником нема у Крајини места. Изузев да је се остварило оно што је још у години 1882-ој предлагано т. ј. да се сумпорни угљеник као узгредни производ фабриковао у Мајданпеку где би барем ту једину накнаду имали за толико благо које је уступљено странцима на упропашћивање, у коме би случају преносни трошкови овде отпали или се на минимум свели, и систематском употребом ове материје у сузбијању заразе наши изредни винарски положаји без сваке сумње били би очувани јер би то у самом почетку заразе још било могућно и изводљиво.

Пуштање стоке по виноградима.

Закон о мерама противу филоксере са прописаним правилима и закон о чувању пољских имања подједнако забрањују пуштање стоке у винограде. Међутим за време бербе, ми смо виђали, да људи скоро свуда пуштају своју стоку у онај крај винограда који је обран и тиме дају могућности да се зараза разноси и тим начином. Сви разборитији људи знају, да се стока виновим листом не само не може хранити, но напротив добија пролив, надун, побацивање, и да се земља тиме тако угази да се доцније мучније ради, и да се тиме очену многи добри ластари,

на којима би се идуће године плодан ластар развио, — и опет ово се ради и свуда се то може видети по Крајини.

Чување заражених места.

Чланом 7. и 8-им правила наређено је обележавање заражених места и пажљиво чување. Међутим ти знаци и ако су негде постављени били, уклоњени су, и ми нигде нисмо затекли да се на заражена места мотри, а о раду заражених винограда у оделито време (по пропису чл. 9-ог правила) и каквом надзору нема ни помена.

Стража која је постављена на Балеју за чишћење оруђа оних радника који долазе на рад у здраве винограде тако је несавесно вршила свој посао, да је уклоњена као сасвим бесцељна.

Подизање нових садова у зараженим рејонима.

Свуда, а нарочито у атару општине мијаиловачке виде се многи садови подизани од ове две-три-године, а нарочито од овога пролећа.

Разуме се по себи да је то чињено и близу заражених винограда, као и то, да је лоза узимата без икаквог избора близу таквих винограда, те је и овде, као и свуда био резултат један и исти. Ти млади виногради пропадали су пре но што су прородили. На тај начин изложени су привредници узалудним издацима и учинили да се зараза у месту непрекидно одржава, што је веома штетно.

Тумарање људи и деце по виноградима.

Свуда по виноградима крајинским има ораха и трешања, по себи веома рђаве сорте и без вредности, но ипак ради овога воћа долазе људи и деца у винограде, и берући га разносе заразу, а и иначе сенком коју те воћке бацају шкоде и здравим виноградима.

Пречице („поћехе") то су путање којима иду и пешаци и коњаници у свако доба године и по сваком времену кроз све винограде, било својим пивницама, било чесми или извору, и на тај начин разноси се зараза штетно и осетно у такве даљине, где она иначе за дуго не би стигла својим природним ширењем.

Парлози, посред најбољих положаја, за које се обично вели да су масени, и на којима се често витла стока и задржава зараза, место да се искрче и засеју детеликом и др. пићним биљем (репом морском или сточном,) и како су оскудни у пићи да је пруже својој стоци у заклону из руке, постали су такође легла заразе на којима стока као гладна дивљач себи храну збира.

Тако исто и засевање пропалих заражених винограда кромпиром и кукурузом чини да се зараза расејава и у непрекидности одржава. —

Све ове неправилности штетне су и противне законским наредбама. Оне су и дале повода те је постављено нарочито лице за комисара, који већ три године узастопце у овоме крају борави, на место жељеног бољитка, остаје све по старом. —

Једном речи како је резултат употребе сумпорног угљеника негативне природе, тако је исто и резултат административних мера у погледу локализовања заразе сасвим негативне природе и раван нули. —

На првоме месту међу срествима за спашавање овдашњег винодеља, долази подизање расаднице за издржљиву америчку лозу.

Према добу кад се зараза појавила, и кад је први пут учињен предлог за осникање ове расаднице, њу је требало давно подићи; но и ако је тек сад подигнута она је ипак од големе утехе и многи Крајинци погледају на њу са пуно наде.

Место за расадницу добро је изабрато. Положај и форма расаднице доста је подесна. Земљиште је разнолико, и има три нијансе, тежу иловачу, трошну кречуљу и бигар; у погледу нагиба такође подесно да одговори потреби за подизање сортимента.

На оба краја расаднице има у близу по једна чесма са обилатом водом, која је ухваћена и без штете за расадницу

одведена отвореним каналима. Ово изобиље воде, и то, што се у близини налази песак потребан за извођење припорака и штратификовање т. ј. привремено расађивање, чини те ће расадница увек леп успех показивати.

У продужењу ове расаднице има још један ектар земље манастирске која је такође припадала „Врелској башти" и која се може узети у закуп под истим условима, што би и било потребно, ако би се у ову расадницу послала осем сортимента из Француске и сва остала лоза коју је предложила Стална комисија да се за непосредну производњу набави. —

Радови извршени у расадници, брижљиво су изведени.

Засађена лоза примила се врло добро, и напредује веома бујно.

Уприорена лоза, за коју је наређено да се резервише ради доцнијег попуњавања празнина, биће за ту цељ добра и довољна, и тиме ће се осигурати жељена равномерност у порасту лозе.

Жива ограда од чалије примила се добро, од семена гледичије слабо, а од граба никако. Да се та ограда попуни и како ваља уреди, треба живо настати ове јесени и наступајућег пролећа, па тек да буде сигурна и да служи за углед.

На резервисаним парцелама има места за сортименат који ће се из Француске добити, као и све што је предвиђено у пројектованим правилима о уређењу ових расадница.

Исто тако има подесног места за велики број разних воћака, које се без штете могу засадити у винограду па да служе околини за узимање калема и за углед, што би по нашем мишљењу веома потребно било, но с тим да Управа Економије Тончидерске најподеснији избор учини, јер оно што је прошлог пролећа упућено, ни с које стране не служи за углед.

Тако исто има веома подесног места за размножавање златне врбе (Salix aurea) која се за плетење котарица, везивање и тд. може употребити место лике, и за ове би пределе големог значаја имала. Комисија је мишљења да и ово треба расадници послати.

Додајемо радо, да празна места у расадници нису била одвратна но употребљена, једна корисном производњом мувара, друга шећерном репом, по жељи друштва пољско-привредног, трећа има зелен кухинску и нешто цвећа, што је на сваки начин расадницу боље препоручило становништву овдашњем.

Но за најглавнији посао који се мора идућег пролећа предузети, на име за калемљење лозе нема никаквог заклона нити места где би се лоза за калеме остављала, а ни она орезана америчка од неоправданог растура очувала, и где би надзорник могао становати те да може без дангубе све своје време чувању расаднице и пословима у њој посветити.

С тога комисија предлаже подизање једне зграде за коју даје циглу општина неготинска, креч јабуковачка, а дирeке, везанице, венчанице и др. може се осећи у општенародној гори среза брзопаланачког и зимус јевтино довући.

1. Полазећи с тога гледишта, да није могућна употреба сумпорног угљеника у тако званом „културалном третирању" због огромне заражене површине, големе цене сумпорног угљеника, многих надница радног и надзорног особља, као ни с тога што захтева и употребу ђубрета што код становништва није одомаћено па да лозу у роду одржи. А исто тако да није оправдан ни метод „екстенктиван" што захтевајући уништавање и многих здравих чокота, иде на руку зарази да се виногради што пре униште, комисија је мишљења да се престане с даљом употребом тога средства у овом пределу и у означеној цељи.

2. Полазећи с тога гледишта да нико свестан неби сам себи чинио очевидне штете, комисија је уверена да виноделци све побројане погрешке чине по недовољном знању и по невољи. Зато, да би се први узрок уклонио комисија је мишљења да треба израдити врло популарну поуку којом ће се у смислу свега досад поме-

нутог јасно обележити величина штете коју себи чине, и указати им прави и користан пут, па упутити непосредно из министарства привредног: а, свима школама, учитељима и ученицима старијих разреда основних школа, нижој гимназији и професорима — у округу овоме; б, свима црквама и свештеницима обојега реда; в, свима полицијским и среским властима за све писмене грађане у округу. Све то да се пошље у довољном броју и бесплатно разда. — Даље, да би се други узрок отклонио ваља му наћи право име; и ми мислимо да је то немање довољне земље за рад и хране за стоку пошто је земља одиста веома скупа, распарчетана и у извесним селима н. пр. Рајцу и Мијаиловцу несразмерно оскудна. У оваквим приликама ве може држава ништа непосредно да помогне, но мора посредно да показује и учи како се на малој површини млого може произвести, а то је задатак школама за пољску привреду. Зато потписани предлажу да се приступи оснивању ниже школе за винодеље и воћарство, коју је још пре 5 година општина ова захтевала, а пре 2 године и Начелство окружно предлагало, и за коју су у два претходећа буџета и потребне суме у буџет стављане, па се опет ништа учинило није.

3. Полазећи са тога гледишта, да једини спас лежи винодељу крајинском у обнављању винограда на америчкој подлози, и да с опитима калемљења и с гајењем америчке лозе за непосредну производњу не треба оклевати, комисија предлаже да се расадница снабде свачим што јој за ту цељ треба, и што је у пројектованом уређењу ових расадница у детаљу изнето, а нарочито да добије што пре засебног руковаоца, коме ће бити стан у расадници и на руци сигурна и извеџбана помоћ сталног радника, пошто раздавање првих резница, прпорака и калема мора бити у свему пажљиво и смотрено извршено, како би се у самом почетку очувало поверење и оправдале наде које се од ове расаднице очекују, и пошто ти послови у пуној мери захтевају сву радну снагу једног човека, те се не сме делити на др. послове.

Пошто оно што комисија предлаже може изгледати скупо, те се с тога, а из финанцијске оскудице, може извршење одложити до „бољих финанцијских прилика", комисија додаје овај закључак из кога ће се ради веће јасности увидети шта се ставља не коцку одлагањем, а шта добија брзим извршењем предложених мера?

Зна се: да је пре неких година брано по 10 возноница кљука онде, где се сад због заразе бере само једна, и ако је година веома родна.

Зна се да је мотика винограда плаћана по 200—300 динара, и да су људи од 30—40 мотика били госе капиталом и кредитом, и да су такви добијали по 200 златника годишње за своје вино.

Зна се: да сви људи сем винограда и кукуруза ничега другог и немају, одашта би могли живети; и да се на ту коцку стављено 15—20 хиљада пореских глава.

Зна се: да пропадањем винограда земља губи своју цену, привредник мал и кредит, пивницу и бурад, и занимање, и да постаје пролетар опасан по будућност земље.

И кад се све то зна, онда, да земља толика не би изгубила цену, и да непропадну толики људи, не треба седити скрштених руку но радити енергично, и не треба зазирати од малених издатака, но их чинити за спас далеко већих с ма које су на пропасти.

ГЛАСНИК.

Г. Крста Петровић, управитељ управе државне ергеле указом Њег. Вел. Краља од 27. Јан. о. г. стављен је у стање покоја.

Г. Лазар Р. Јовановић, секретар министарства народне привреде постављен је, указом Њег. Вел. Краља од 27. Јан. ов. год. за управитеља управе држ. ергеле.

ДОПИСИ.

Липовац, (окр. алекс.) Децембра 1887. год.

Мислим, да неће бити на одмет читаоцима „Тежака“ да им саопштим штогод о стању пољске привреде у овом крају.

Крај је овај прелаз из алексиначке Мораве у брдске пределе Голака и Сврљига. Њиве су све по брдима, изузимајући атаре села Добрујевца и Катуна, где се мало више шири долина око св. Стеваниске реке. Но, поред ирлетности, опет успевају све културне биљке, које и у Поморављу. Од свију најслабија је пшеница и то у околини Липовца и Станаца а голачани*) (бањски срез) се жале да код њих и не рађа од неког времена чему је по свој прилици узрок већ ослабела земља и што се све више јавља камен по њивама после бујице, која је последица сатрвене горе, и која, не задржана гором, спира и оно мало родне земље, што је има.

У атарима села Катуна и Добрујевца ради се доста и дуван, који по квалићи мало уступа моравском, а од овога је најбољи онај што се гаји у планинским селима моравског среза — Кулини, Вукањи, Суботну и др. Како је дуван један од првих материјалних извора за цео алексиначки крај, то да се прво њиме позабавимо.

1. *Дуван.* Та околност, што су села, у којима се дуван ради, за време српско-турског рата сва погорела, а сада су у њима куће и друге стаје боље, но у ма ком крају Србије, — допољна је да се оцени корист и помоћ, коју је народ од дувана имао. Кад једна кућа од 5 — 6 радника, рачунајући ту и децу, узме годишње за дуван по 40 — 50 дуката, онда је сасвим оправдано, што га народ зове „паралијом“ и што благосиља онога, који га је први почео садити. До душе, много надница отиде док се уради, но у томе одакшана то, што већину радова (сем сађења и копања), с истим успехом као и стари, раде деца преко 8-ме године. То је узрок те често кад је највећи јек рада око дувана, — а то је обично Јуни и Август месец, — креће се дечија надница од 0·60 — 1·20 динара.

Што се тиче самих радова око дувана, може се рећи, да се извршавају добро, а што и поред доброг рада неки дуван није као што би требало да буде, томе је узрок или земља, суша и остале погоде, или немање довољно материјалних средстава за отаљавање рада, кад се сустигну послови, а то обично бива у берби, кад се скоро једновремено врши *шкољење* (заламање цветова), *ђубрење* (кидање заперака) и *брање*, па, ко нема у кући довољно радне снаге, а нема откуд да плати, принуђен је да дуван бере док још није дозрео, да би спречио подгоревање, или мора да допусти да други крај пропадне док он један бере. И једно и друго рђаво утиче на квалитет дувана после сушења. Отежава доста рад и бројање струкова по закону о монополу, а од овог бројања никакве стварне користи нема, пошто то не може да буде право мерило за прорачун количине дувана. Не обере се онолико струкова колико се посади, јер се све не прими, а и оно што се прими подгриза и сатире при до саме бербе, с' тога би потребно било заменити ово излишно бројање мером по екгару.

Откако је заведен монопол, јако је опала производња дувана, а и оно што је произведено узето је од народа сасвим јевтино. Друштво за монопол, користећи се оскудицом у народу, ногађало је се с' појединцима, који не могу да чекају на комисијску процену и на исплату чак у Септембру онако испод руке у ком случају је плаћан неки дуван и по 0·40 динара. Ове су се јесени пријављивали многи да сеју дуван, управо сви који су и пре монопола радили. На надлежнима је да се постарају да се свима пријављенима допусти сађење, како би се људи мало опоравили. Ово је у интересу и саме народње производње, јер не би наш новац

*) Зову ли их тако због оголићених, некада шумских простора? У.

ишао на страну за мапарско ђубре, док смо пре неколико година наш дуван и извозили (пре окупације Босне и Херцеговине).

Овогодишњи је дуван добар. У опште, на сушним годинама, као што је ова била, увек је дуван бољи. Мањи је лист, али баш то и чини те правилније дозри и лепше се осуши. На кишној години више се показује и болест, тако звана — „пепелница", од које неки прашак (по свој прилици гљивица) обузме лишће као да је пепелом посута; то се лишће сасуши још на струку и поцрни. Ово је најопаснија дуванова болест и јавља се обично по млакама. Заразна је, и ако се не униште заражени струкови, може да се поквари читава њива.

2. *Кукуруз*, као смеса с' ражју и јечмом искључива је хлебна храна сељана. Сеје се махом *жути кукуруз*, јер веле, он раније дозрева. Ове године је био доста слаб кукуруз због суше, а пијачна му је цена 7—8 динара товар.

3. *Стрмнине* су биле боље од кукуруза а од њих највиши сеју јечма, ражи и овса а пшенице најмање. Јечам и раж поред тога што се даје стоци, употребљава се и за људску рану. Стрмнине се сеју под ралицу. Због лепе јесени, ове је године засејано много стрмнине; овогодишњој је пшеници цена 10—13 дин. а јечму 7—8 дин.

Отскора се сеје где-где и *елда*, а дотле је тешко и знао који за њу. Како има до ста врлетне земље, на којој је скоро сваки усев слаб, има изгледа да ће се елда, као усев који на свакој земљи добро успева, одомаћити и бити људма и стоци од велике користи.

Виногради су ове године ванредно добро родили, с тога су судови били врло скупи, а стари су били заваћени шљивама. Погрешка је, што се једни исти судови употребљавају за смештај шљива па кад се ове испеку, онда смештају у њих кљук љуцки их и не оперу, ако т. ј. и може да се сасвим испере она киселина од шљиве што се у дуге упије, од чега после вино добија рђаву арому. Због оскудице у судовима много је кљука продано по $3^1/_2$—6 дин. од старог товара, а неки су, да би више сместили, одвајали рукама зрна од петељака

Нисам имао прилике да чујем, да ли је који оцењивао широмером каквоћу шире, но судећи по доброти овогодишњих вина, била је и она ваљана, чему је узрок добро сазрело грожђе. Поред све доброте вина још немају никакву цену, јер кафеџије још троше своја вина, [која су због јевтиноће кљука много сами набавили.

Сем мештана у атару липовачком имају винограде људи чак из бањског среза. У бањском срезу људи у опште имају мало винограда и оно што имају очести су у мозговачком, одчести у липовачком атару, а има их, чији су виногради чак на Тимоку. Овима далечним пивнице су крај винограда, одакле носе вина кад им затреба, а мештани праве подруме испод кућа обично до пола само у земљи.

5. *Воћу* се не придаје онаква важност, какву оно у ствари има, него се више сматра као залишан и узгредан посао. Шљиве се искључно употребљавају за пециво ракије. Сушењем се нико не бави, сем игумана св. Стеванског, г. Јосифа, који суши шљиве на лесама у пекарници, а намеран је да идуће године подигне и сушницу и то ће бити прва у овом крају. За сад суши помало и те осушене шљиве меће у бурад с' ракијом, која од тога добије природну жуту боју и сласт.

Наврћу се само крушке и јабуке, и то старо дрвеће под кору, или, као што сами кажу „дрвцетом" Остале начине навртана не знају. Како сва околина изобиљује дивљакама, потребно је само побудити вољу код људи за навртањем и показати им и остале начине, па би овај крај постао један од најбољих воћарских предела у нашој отаџбини.

6. *Стоке*, а нарочито ситне, има доста. Поред мештанске стоке, у Лесковику се тови и трговачка стока, коју они зову „*браница*", а у атаре Добрујевца, Врела и осталих доњих села долазе на зимовину из пи-

ротског и нишког округа *ашани* (црповунци) са својим стадима.

По највећој зими, сем теглећих волова сва остала стока шврља по зими и пољу и сва јој је нега, што јој кад много навеје снег баце, који сноп шаше или грану лисника. Краве за приплод, јунци и сва остала нетеглећа стока никако се не везује. Краве се никако не музу, већ све посишу телад.

Од ситне стоке има нарочито добрих коза. Не зна човек какав суд да да за гајење коза. Читао сам у „Тежаку", а предавао ми је и наставник у школи да их не би требало да гајимо у интересу подигнућа шума, или бар да то гајење сведемо на најмању меру, као што је то у Инглеској. Но гајење ово има добрих страна. На име — козе су увек дебље и крупније с' тога их радије и скупље него ли овце купују месари, кожа козја, као и кострет (козина) скупље се предаје од овче коже и вуне. Коза још даје више и за дуже време млека. Ово а и та околност, што шуму више упропашћава нехат и неувиђавност људи, као и то што се козе могу гајити на местима, где се и не може да одгаји добра гора, као што су стремени обрасле глоговим, грабовим и другим шибљем — чини гајење коза корисним и указује да није умесна толика повика на њих за оно, зашто смо више сами криви.

Ситна се стока лети сједињава у бачије, где се справља (бучка) масло, а од избучканог млека прави се ситан сир, који је због одвојеног масла врло опор и обично преслан.

7. *Пчеле.* Ово је место за пчеларење створено, јер поред наше по вотњацима, градинама, виноградима и др. местима, — имају обилну пашу у брду Лесковику, где у кречном камену расте сами јоргован и друго цветно биље, као здравац и остало планинско цвеће, а то је све обилна рана за пчеле.

Веле да су на месту, где је сад Липовац за Турака били спахијски кованлуци. Ово причање има основа и с' погледом на само име села које је скопчено с најкориснијим дрветом у пчеларству. Но ово гајење је јако опало. Највећи је за сада кованлук манастирски, а игуман, г. Јосиф, као примеран практичан економ набавио је прошле године и једну ђерзонку с' прибором и уселио је у њу рој још исте године. Није радио на даљем умножавању ових кошница, чему је узрок између осталога и недовољно објасњење како треба руковати с' ђерзонкама, с' тога би много допринео рационалну пчеларењу онај од школованих пољопривредника, који би у једној популарној књижици за народ, на форму Радићевог „*Очења*", прикупио и упростио потребна знања из рационалног пчеларења, која се налазе растурена по „Тежаку", „Привреди" и „Пчели" [1])

Пчеле убијају*) и то обично их гуше чађавом сламом. Саће с медом измуља се у једном кошићу, одакле се у подметнути суд цеди мед. Восак цеде кроз цедила и крпе и употребљавају га у кући за воштанице, а ону воштину или како је обично зову „восковарину," чувају и продају восковарџијама.

Ове восковарџије родом су из Пиротског, а има их из запљанског среза нишког округа. Кад се у јесен почну да туку пчеле, они пођу по восковарину и обично по двојица удружени иду од села у село, скупљајући уз пут восковарину. Плаћају је 30—60 пр. дин. килограм, а негде опет у замену дају домаћицама игле, соли, воска, стипсе, галице, и др. Кад накупе колико им могу коњи да понесу, онда је израђују („тезлују") на справи, коју зову „тесак." Оваква једна справа, по упутству самих восковарџија, направљена је код манастира св. Стевана и из целе ове стране доносе овде восковарину ради прераде, пошто до

[1]) Садашњи одбор у књижевном послу своме имао је ту потребу на уму, како за пчеларство тако и за др. гране на ће ускоро покушати и ту потребу подмирити начином који ће вас, мислим, задовољити У.

*) Ово није оправдано морити „народ;" а најмање тим начином. У.

Јагодине немају нигде тесна. Поједини су делови тесна: „*ступа*“ углављена између две велике соје. Ступа је при дну избушена сврдлом а одозго је подметуто корито. У ступу се меће ред сламе ржане ред искуване вруће вештине док се не напуни ступа. Онда се одозго притисне „*калупом*“, а то је облица, која херметично испуњује ступу. Поврх калупа метне се дрвени „*пречник*“, провучен кроз обадне соје. На местима, где овај пречник пролази кроз соје, набијају се „*мањезима*“ заглавице, које потискују пречник доле, а овај опет калуп дубље у ступу, којом се приликом из ступе кроз провртене руне цеди у корито восак и вода. Водом се том после понова налива казан, у коме се восковарина кува, а восак се претапа и лије у судове. У опште, ово је доста заплетен посао, а потребна је и нужна вештина при њему. Од пет килограма восковарине изађе један чистога воска. Преко свију трошкова, а ту долази и ујам, што га дају за израду на тесну (15 пр. дин. на килограм чистога воска) онда, по казивању восковарција стаје их сваки килограм по 2 динара, а продају га по 3·30—4·20 дин. Толика јер бар цена овогодишњем воску, а она је већа од лањске, чему је узрок рђава година за пчеле. На добрим годинама спада цена на 3. динара килограм. Према свему овоме види се, да се према стању данашње зараде добро рентира восковарџијама занат, који они раде и по Бугарској. Веле да тамо из Србије носе брусеве, који се израђују негде у околини Лесковца и црвену земљу за употребу при тесању греда и фарбање цигала и то дају у замену за восковарину, коју тамо и прерађују, а восак продају по 6 динара. Ова већа цена воску биће да је с' тога, што још код њих није ушао у већу употребу страни восак, који код нас поред све своје нечистоће побија цену домаћем, а с' тим рђаво утиче и на сам развој пчеларства.

Мало се више задржах на изради воска, сматрајући да ће за већину „Тежакових“ читалаца ово бити новина, као што је до скора и мени била.

8. *Свилена буба* се слабо гаји. Гаји се обично у оној кући, где има девојака, и то обично само једне године израли сама она девојка колико јој треба за дарове а за продају нико не ради.

9. *Шума*. Као свуд, тако и овде, шума се немилице сатире. И ако је на тргу 2—3 динара најбољи товар дрва, а слабији и по 1·30 динара, за који се пробаве два дана (једног дана се секу, а другог на продају носе), ипак се многи баве продајом дрва. Ово мало горе, што је остало, чека закон да је заштити од нерасудне сече. Не заштити ли је доживе немо да се грејемо сламом и да пожелимо хлада, а о штети по сточарство и здравље и да не говорим.

Доста затиру гору *кречане и вапљице*.

Околина богата кречним каменом, као и нужда за новцем натерали сељаке да пеку креч. Овим се баве највише сељани села Црне Баре, Станаца и Липовца. Сва су скоро брда изврћена рупама у којима се пече креч. Једна оваква кречана може да да 50—80 товара негашена креча, а док се испече отиде по неколико десетина кола дрва. Креч обично продају на месту прекупцима, а они га носе у Ниш и Алексинац. Но он је добро пролазно док су се правиле железничке и друге новије грађевине по Нишу, а сад већ слабо пролази наручито што су многи, неимајући друга рада, ударили сами у печење креча. Док је се пре продавао по 3—4 динара товар, сад га једва продају онако ђутуре буд за што. Мала цена, лангуба док се ископа кречана и напуни кречњаком, а поглавито немилосрдно грађење дрва ни најмање се не рентира произвођачима креча. Жалосно је погледати код села Станаца читав низ кречана, а више њих сасвим огодињено брдо. Кад се узме и то, да многи одавши се на печење креча баталују свој земљораднички посао и многи се за кратко време проједе, онда ова индустрија, како је у пореским књигама бележе, ни од какве користи није народу.

Вапљице су већ нешто друго. И оне троше дрва, но опет много мање од кре-

чана. На овој реци има 6 ваљавица и све су са по четири маља Почеле су да раде од половине Новембра и радиће до год буде вода јака. Кад раде сва четири маља. могу да се за 24 сата у једној ваљавици у ваљају 180 аршина*) сукна.

Наплаћује се од оних што сами донесу $2^1/_2$ а од оних, којима ваљавичари на ноге по сукно иду 5 пара динарски од аршина неваљана сукна. Дакле кад има рада једна ваљавица може да заради за 24 сата по 6—9 динара.

Од неког доба почињу да се све више доносе у ваљавице разни шајаци (сукна у фарби), које домаћине саме раде за домаћине и децу свију. Нарочито доносе из Бање лепе шајаке. Пре извесног времена донео је један отуда шајак, израђен према једном парчету штајерскога штофа, и после ваљања шајак се је слабо разликовао од мус тре — штофа штајерског. И нехотице се овде намеће питање: није ли подржавање израде и потрошња оних шајака најзгоднији начин за подизање домаће производње тканина у нас, кад већ немамо средстава за фабрике? Неће ли се на овај начин и сточарству мало подићи цена, кад би сви посили одело од шајака начињеног од вуне наших домаћих оваца?*)

Ст. М. Димитријевић.
Учитељ.

*) 66 сантим.

*) Хвала вам за то. У.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

Управног одбора српског пољопривредног друштва.

Трећа седница држана 16. Јануара 1888. године.

Били су: потпредседник г. Лаза Р. Јовановић, благајник г. Б. С. Богдановић, чланови одбора г.г. Милут. Савић, Мата Јовановић, А. М. Секулић, Јак. Марковић, Аца Живановић, Душан Спасић и Никола Вељковић. Као гост г. Илија Миливојевић редов. члан друштва.

Бележио привремени секретар Душан М. Спасић.

Бр. 15.

Прочитане се и усвојише записници I и II седнице.

Бр. 16.

Уредник „Тежака" саопштава одбору да је примио од свог претходника два чланка, који су у прошлим бројевима „Тежака" излазили а и за Јануарски број дати су у штампу и то; *„Дуван његова култура и фабрикација"* и *„Примена парне снаге у пољској привреди."* Вели да су чланци велики и да нема сврштак чланака у рукопису, па пита одбор шта да ради? Одбор решава:

Да се продужи штампање ових чланака, но под тим условом да г. г.писци што пре поднесу цео рукопис својих радова, како би се према томе учинио даљи распоред за штампу, а дотле да се обуставе даље штампање.

Бр. 17.

Уредник „Тежака" предлаже одбору да се „Тежак" не штампа у 1500 примерака као до сада, већ мање, пошто велики број примерака претиче. Одбор решава:

Да се обе свеске „Тежака" за месец Јануар штампају у 1300 примерака а за остале свеске накнадно ће се одлучити у колико ће се примерака штампати.

Бр. 18.

Поведе се говор о извесним манама у садашњим друштвеним правилима и одбор решава:

да се умоле г. К. С. Таушановић председник, г. Л. Р. Јовановић потпредседник и г. А. М. Секулић одборник да размотре садашња друштвена правила и да предложе одбору потребне измене и допуне у њима.

Четврта седница држана 23. Јануара 1888. године.

Били су: потпредседник г. Л. Р. Јовановић благајник г. В. С. Богдановић, одборници, г. г, Светозар Милојевић, Милутин Савић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић, Александ. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Ања Живановић, Алекса Љ. Поповић, Милош Х. Поповић, Душан М. Спасић.

Бележио привремен. секретар Д. М. Спасић.

Бр. 19.

Прочита се и усвоји записник III одборске седнице.

Бр. 20.

Секретар извештава одбор које је листове и часописе примало друштво прошле године и који су му од њих долазили у замену,

Одбор, узев у оцену то питање, одлучује:

I. Да се за друштво у овој години претплате ови листови и часописи:

1., Centralblatt für das gesamte Forstwesen;
2., Wiener Illustrirte Garten Zeitung,
3., Fühling landw. Zeitung;
4., Amerikanischer Agriculturist;
5., Oesterrecihischen land. Wochenblatt;
6., Deutsche landw. Presse;
7., Die Weinlaube;
8., Allgemeine Wein Zeitung;
9., Prager landw. Wochenblatt;
10., Landw. Jarbhûcher, von Thiel;
11., Die Milch. Zeitung;
12., Wiener landw. Zeitung;
13., Praktischer Landwirth;
14., Der Oeconm; o
15,, Oeser. ungar. Bienenzeitung;

II. Да се друштвени лист даје у замену, као и досада, свима листовима и часописима, српским и страним, који на то пристану, за шта да им се друштво обрати.

Бр. 21.

Чита се молба г. Божидара Ђосића, учитеља из Баранье — Баиа, у Бачкој, којом се обраћа друштву да му и ове године за школску младеж српску шиље бесплатно друштвени лист „Тежак“:

Одбор, имајући у виду циљ ради које се тражи лист, одлучује, да се г. Ђосићу и ове године шиље „Тежак“ бесплатно.

Бр. 22.

Поведе се реч о друштвеном добру у Шапцу и одбор пошто се о томе посаветовао, одлучио је:

1. Да се за уређење и надзиравање послова на свом друштвеном добру изабере из средине одборове један ужи одбор;

2, у овај ужи одбор бирају се: г. г. Лаза Јовановић, потпредседник, Ања Живановић и Душан Спасић, одборници; и

3. овај ужи одбор у хитним питањима наређивање шта да се ради, иначе он ће о овоме добру водити целокупни надзор и о мерама, које би ваљало предузети и предузимати извештавати Одбор, који ће о томе доносити своје одлуке.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Липовац, (окр. алексиначки).

Могу ли се младице, пресађене у јесен, одмах идућег пролећа калемитити у процеп; а младице, пресађене рано у пролеће, могу ли се истог пролећа доцније калемити очењем?

Ст. М. Димитријевић,
учитељ липоначке школе.

Одговор:

Младице, пресађене с јесени, не могу се, по правилу, калемити у процеп одмах идућег пролећа с тога, што биљка још није преболела једну рану а ово јој се гради друга.

Ну ако се не може калемити с пролећа и у процеп, може *лети* и *под јесен* исте год. *очењем*, или како неки веле «*на лист*“.

Очењем се не гради голема рана; а до времена, кад се калеми очењем, пресађена младица може се примити, рану преболети, те се извесно може знати: шта је с њом, и вреди ли калемити је.

Овако је добро радити и с тога, што се идућег пролећа може поново калемити у *процеп*, ако се не прими летње или јесење очење.

Тражени воћарски прибор послаће вам се ускоро.

А ваш пример, добри наставниче, око унапређења воћарства бележићемо с благодарношћу и жељом, да се *ускоро* они, који у своме редовном занимању умеју да посвете који тренутак и тако племенитим пословима, као што је калемљење воћака.

М. М. С.

САЂЕЊЕ И НЕГОВАЊЕ ЛЕСКЕ.[1])

од **Илземан-а**, прев. **А. М. Секулић.**

Леска спада у оне воћке с којима се до данашњег дана поступало сасвим мањијски, али које нашу пажњу заслужују у много већој мери. У Инглеској и Италији њено је гајење врло на цени, а у новије доба почиње овај родни шиб више да се гаји и у Немачкој. Нека ови редови не би промашили своју циљ и нека би на овај шиб свратили пажњу и наших земљорадника! Многи ће његовим сађењем доћи у положај да од понеког земљишта, што је досада некорисно стајало, добију и извесни приход.

У погледу на *земљиште*, у коме се леска хоће да сади, она није пробирач; она расте и у слабим врстама земаља и доноси на њима, изузев хладне глине, и обилате приносе. Изврсно расте и напредује овај шиб у повлажним, трошним врстама земаља, које имају довољно хумусних делова. У врстама земаља с више сухим положајем родност је истина, већа, али плодови заостају у развићу, нарочито у погледу на крупноћу и доброту.

Гајење дивље леске у шумама не може долазити у обзир за нашу циљ; шумска управа има при њеном гајењу другу циљ но вртар; она се придржава других начела и зато мора да рачуна с другим чиниоцима. Овде је реч о сађењу овога шиба као *родног* шиба. Коме стоји на расположењу какав простор, који је угодан према земљи и положају, тај би могао покушати с већим, уредним сађењем; он ће извесно, сем задовољства, наћи у томе и своја рачуна. По себи се разуме, за то ваља узимати само најбоље и најпрепорученије врсте. При оснивању такве веће сађевине нека се поступа, отприлике, као што иде:

Редови, у које ће ово шибље да се сади, ваља да су најмање по 4 м један од другог и шибље у истом растојању да се сади.

У првој години после сађења могу се и простори између редова употребљавати за гајење разних усева: кромпира, пасуља, цвекли, и т. д. Сађевину ваља за вегетационог доба чешће окопавати и чистити од корова. Особито ђубрење, које се састоји из згорелог ђубрета, разблажене пиштевине и т. д., врло добро годи лесци од две до две године; родност јој се тиме знатно увећава. Ма да леске још напредују и доносе рода и у хладовини високих дрва шумских, ипак је знатно већа родност оних, што се налазе у

[1]) Вид. Тежак за 1881. стр. 212 и за 1885. стр. 128.

правилним сађевинама, које имају ваздуха и које могу да уживају животворну сунчану светлост. И на то би се имало мотрити при оснивању поједине такве сађевине.

Осим ових већих, правилних сађевина имали би сад да узмемо у обзир још нарочите сађевине. Ја ту рачунам:

а) Употребљавање леске у нашим вртовима. Не може се одрећи, да би се леска у овој цељи могла још много више употребљавати, но што је то досада било. Како је она врло подесна за ивице група виших дрвета и шибља. Каква лепа изгледа даје ту на пр. црвена леска (Corilus avelana atropurpurea) са својим као крв црвеним лишћем, или жута леска (Corilus avelana aurea) с леним златно-жутим лишћем и златножутом кором младих изданака! И за групе по ивицама бара и река леска је изврсно подесна. Како се лепо она да употребити за засађивање малих брежуљака и косина! Њен рани цвет и увек леп склоп од лишћа може да пружи још понеку драж, а све то под вештом руком може да буде врло корисно. К томе долази доцније још берба рода. На ову последњу при овим вртовима махом се одвећ мало мотри с тога, што се леске одвећ често саде у позадини, у хладу, где онда, због заглушног места, дају обично врло бедну бербу. Где се може нека се оне саде не одвећ густо, с другим шибљем наизменично на отвореним, сунчаним ивицама, по путевима, и т. д.

б) Употребљавање леске за спалире, отчести слободне по путовима, између дрва крај путева, отчести по оградама, тарабама, зидовима и зградама. Растојање стабла једно од другог мора износити најмање 5—6 м.

в) Употребљавање за усамљене биљке у ниским, пирамидним облицима или у виду дрва по великим рудинама или ливадама. Како је леп ту црвени ламберт — орах, мечја леска (Corilus colurna), жалосна леска (Corilus avelana pendula), рецкава леска (Corilus avelana laciniata) и многе друге!

Сасецање леске не изискује никаква нарочита знања. Кад су стабаоца при одгајивању како ваља дотерана онда је доцније сасецање врло лако. Стабла се ослобађају од свију некорисних изданака из жила; главним гранама, које иду водоравно, даје се бољи положај да иду у висину, па ако мора бити и привезивањем; младе споредне гране, што јако стрче, сасеку се на половину и прореде се грančице које се одвећ јако преплићу, пошто се један део од њих равно сасече до старог дрвета. Разуме се по себи да се при сасецању спалира и пирамида нарочита пажња мора обратити и на задржавање дотичне форме. Ако се размисли,

лако ће се увидети, шта се мора отсећи, потсећи, привезати. Да се привезивање младих изданака код спалира често мора да предузима, није потребно да то тек помињем; ни при овој форми не сме се трпити неред и густиш гранчица. Изумрле, осушене гране и гранчице морају се зими уклањати и оштро до старог дрвета осећи. Веће ране, које тим постану, премазују се најбоље одмах маазом.

Женски и мушки цветићи развијају се махом по врховима младих изданака, и зато ови се не смеју лети заламати, нити при зимњем и летњем сасецању сећи нити и само потсећи. На ову тачку при сасецању леске ваља добро мотрити.

Добро неговане леске држе се у својој свежости 20—30 година и рађају и могу се и тада још опет подмладити за један низ година. У овој цељи сасеку се стабла на 35—40 см. дужине, уклони се земља у наоколо у одстојању 1—1·5 м. до жила и напуни добром рањивом земљом. Ако се овај посао предузме с јесени, може се зими припомоћи и још каквим целисходним ђубретом. Сада ће се отчести из врата жила, отчести из сасечених стабла образовати нови снажни изданци, од којих се у првој години, да се стабло не би угушило, задржи само по више најјачих. Мало по мало смањују се они до на потребан број. Ако су за остављање изабрани изданци из вратних жила, онда се сасечена стабла морају осећи оштро изнад земље. Таква подмлађена стабла после неколико година превазилазе по родности често стабла младих сађевина.

На завршетку још неколико речи о употребљавању дрвета од леске. Дрво од леске даје пре свега врло добро огревно дрво, које по доброти још превазилази брезово. Од изданака и стабла дебелих 2—8 см. правих, чистих од гранчица, могу се цепати врло фине цепљике, које се употребљавају за свакојаке послове при плетењу котарица, и т. д. Дужа и виткија стабла и изданци дају обручеве за бурад који се много траже, тања и жилавија напротив дају лукове за котарице, штапове, притке за цвеће и т. д. У опште ово дрво много се употребљава за ситна економска оруђа; ћумур од леске чини, као што је познато, главни саставни део пушчаног праха, за што је нарочито — и ако не искључиво — подесан.

Додатак о приносу од леске.

Journal d'Agriculture pratique, Бр. 33, за 1886, стр. 264—268 донео је, поред гајења леске у *Источним пиринејима* још и ове податке: „Принос од ектара колеба се наравно према годинама; обично износи од 500 до 1000 кграма, али изузетно може ићи и до 1500 кгр. и спустити се чак и до 200 килограма лепљика". Том приликом он износи податке за 4 последње године, које је прикупио тамошњи један привредник; по тима подацима принос је био:

1882 године	. . . . .	600 кгр.
1883 „	. . . . .	200 „
1884 „	. . . . .	300 „
1885 „	. . . . .	1000 „
Дакле у средњу руку	. . . . .	525 кгр.

Цена лешњицима била је 0.40—0.60 динара, дакле средња 0.50 динара.

Ако се лешници покрцају, па се продаје чиста њихова језгра, онда је цена килограму тих језгра 1.25—1.50 динара, дакле 3 пута скупље но у љускама.

Даље, што се тиче нечисте и чисти добити с једног ектара ствар је, по ономе листу, стајала овако;

Ако се по горњем узме средњи принос од 500 кграма, а средња цена килограму 0.50 динара, онда излази нечист принос 250 динара а чист принос 130 динара са једног ектара.

Да се пак обради један ектар и кад је засађен леском, да се чисти и пражњи, — ово пследње многи и не чине — потребан је издатак од 120—125 динара, а често и мање. — Леска почне рађати пете године. У Тарагону у Шпанији, остављају се по једно једино стабло, које достиже по 4—6 метара висине; — свако стабло може да да по 40 килогр. лешника.

Ово тек ради тога, да се о овом гајењу има мало *рачунка*, па ма то било и са стране, кад својих немамо.

А. М. С.

ПОЉОПРИВРЕДНА НАСТАВА У НЕКОЛИКО СТРАНИХ ДРЖАВА

ОД

ПАЈЕ Т. ТОДОРОВИЋА.

(СВРШЕТАК).

II. Немачка. — «У Немачкој пољопривредне опитне станице, хемијске лабораторије, и школе сваке врсте, стоје изнад свега, што у другим земљама постоји», — признаје и сам Француз Жоли. И заиста особиту пажњу побуђује *виша* пољопривредна настава у Немачкој. Оригинална мисао, која се најпре у ње зачела — да се и пољопривредно образовање подигне на највећу висину научног образовања, нигде није тако сјајно примењена као у Немачкој. Мало који универзитет немачки да није указао гостопримство пољској привреди — завођењем такозваног *пољопривредног института*, и уврстио пољопривредне предмете филозофском или камералистичном (за «државне науке») факултету. Ово су урадиле и неке техничке велике школе (политехнике). Већи део «изолованих *пољопривредних академија*», које су пређе биле највише место за пољопривредно образовање и којих је Немачка имала у особито знатном броју, замењене су овим обликом, тако да је од тих академија данас још врло мало заостало,

Школе вишег пољопривредног образовања у Немачкој могу се у главноме поделити на две категорије: *школе на универзитетима* и *политехникама*, и — *самосталне*.

У прву врсту школа долазе: 7 *пољопривредних института* на универзитетима (Кенигзбергу, Вратислави, Халу, Гетингену, Килу, Липиции и Гисену), *1 пољопривредно одељење* политехнике минхенске и *2 шумарска одељења* — универзитета минхенског и политех-

ника у Карлеру-у. Већина ових школа у вези је са марвенолекарским институтом или клиником, лабораторијом за пољопривредна хемиска испитивања, станицом за огледе и земљиштем или баштом за гајење културних биљака. Универзитет у Халу, даје најуређенију слику ових школа; јер поред споменутих установа, има овај завод и станарску школу, музеј, зверињак од свих домаћих животиња, пространо инструктивно добро и др. Заслугу за овако уређење ове школе носи у првом реду одлични пољопривредни научник *Јул. Кин.*

Другој врсти виших школа има се прибројити: *1 пољопривредна велика школа* у Берлину, уређена са највећим изобиљем; а у вези је и са техничко-културним и зоотехничким (за гајење и производњу стоке) заводима, музеумом пољопривредних машина и др. Од пољопривредних академија остале су још: *хоенхајмска*, одавно чувена и угледна школа, која има пољско добро на 250 ектара, радионицу пољопривредних справа и машина, шећерану, пивару, шпиритану и др.; и *попелсдорфска* (близу Бона), која такође има уза се све заводе и уређење исто, као и велика школа у Берлину. Близу ових стоји: виша пољопривредна школа у Вормсу (Хесенској) и централна пољопривредне школа у Вајенстефану (близу Минхена).

Специалних школа вишега ступња има у Немачкој: *3 шумарске академије* (у Тарандту код Дражђана, Еберсвалду и Линдену код Гетингена) 5 *марвено-лекарских школа* (у Берлину, Хановеру, Штутгарту, Миндену и Дражђанима) Специалних школа има још: *3 помолошко* — воћарске — (Потеадаму, Проскави, Рајтлингену); *помолошка* и *виноградарска* школа у Гајзенхајму (на Рајни), виноградарска школа у Вајнсбергу, енолошки институт у Карлеру-у; *2 стручне школе за пољопривредне инжиньере* (у Баварској и Штутгарту); *6 школа за културу ливада и наводњавање*, затим има: *1 виша вртарска школа* «Флора» (код Келна),. која је приватног друштва и *31 вртарска* (баштованска) школа, од којих највише се посећује инсбрушка (код Ахена).

Средњих пољопривредних школа има по различним варошима краљевине Пруске *16*; од којих неке издржава држава, а неке појединe вароши и округи. Даље има: *33 ниже пољопривредне школе*, а свака је са 40 ученика и по 4—5 наставника. Даље, — има *475 продужних школа*, и велики број — *пољопривредних зимњих школа* за пољске раднике у којима се држе предавања од друге половине Септембра до краја Марта, које походе на 1200 слушалаца и добијају државне помоћи 192.000 дин.

Средњих и *нижих* пољопривредних школа има: у Саксонској *15* — пољопривредних, вртарских или специално за гајење лана; у Баварској, — од нижих школа има *23 окружних* и *911 продужних школа*; у Виртембершкој, *3 ниже пољопривредне* школе и *5 зимњих*; у Баденској, *12 зимњих* школа; и у осталим државицама немачке царевине — на *22 школе*, које пољопривредне које вртарске и др.

Осим побројаних школа, има у Немачкој још доста малих специалних школа: млекарских, шумарских, пчеларских, поткивачких, за управљање економијом, за фабриковање шећера, шпирта и др.

Даље, у Немачкој има 28—*30 огледних и контролних станица* за анализу земље, куповног ђубрета и за испитивање семена.

Преко *40 главних пољопривредних друштава* има само у Пруској, и *1600 мањих дружина*. Осим тога ваља споменути: «*покровительство*» («Кураторије») или «*патронатске*» и «*управне одборе*» (комитете) који се састављају из чланова универзитета, виших чиновника и великих власника имања са задатком, да одређују правац наставе у школама, — нарочито у *зимњим*, према приликама краја, у којима су школе.

III. Данска. — У уређењу пољопривредне наставе ова земља усвојила је основу, као Француска. Једна особитост, какве ретко има у којој држави, пада јако у очи: да је највећи део пољопривредних школа и завода, којих у Данској има, дело приватне иницијативе, — *главног пољопривредног друштва* и пољопривред. дружина, као и појединих личности. Држава је дакле у овом погледу јако одмењена; па то ипак ништа не смета, да школе и заводи стоје на савременој висини и да се веома походе.

По истом плану, као што је организован «агрономски институт» у Паризу има и Данска *једну велику пољопривредну школу* у Копенхагу. Она је удешена за 5 специалитета — пољопривреднике, шумаре, вртаре, ветеринаре и земљемернике. Придодајте јој је *земљиште* преко 20 хект. као поље за огледе, а уз то је и *ботаничка башта*, у којој су свеколике биљке, дрвеће и џбуње што расте у Данској.

Пољопривредних средњих школа («Landloskoler») има *15*; уз неке од ових има и *млекарских* и *сиварских* школа.

После ових долази «Folkehojskoler» или *више основне школе*, којих има на броју *60*. — Место нижих пољопривредних школа, које у земљи нису нашле најбољег пријема, пољопривредно друштво нашло је за умеснije и економније да код појединих пољопривредника (80 њих) понамешта ученике, који својим радом накнађују трошак на издржавање, па још добијају и неку плату.

Ваља додати још и то, да је у неким школама слободно и *женскињама* учити се; оне се специално уче стањарењу и другим пословима, прикладним њиховом позиву. Велики напреци, који се у Данској у последњим годинама опажају у производњи производа од млека, могу се можда *приписати* и овој околности.

За вртарство су: *академија за пољоделство* и *вртарство* и *виша вртарска школа*, која је у вези са краљевском баштом. Настава је у првој само *теориска*; но томе ученици пре него што ступе у ову школу, морају свршити практични курс. У другу пак примају се ученици, који су свршили 2 године у нижој пољопривредној школи. Осим ових има у Данској још *3*, и на острву Зеланду (јужном крају) *1*, укупно *4* приватне вртарске школе.

На крају додајемо — и круг рада данског *пољопривредног друштва*. Оно издаје дела о пољској привреди, организује путна предавања, извршује хемиске анализе, публикује и распростире дела о различним културама, даје трошкове за пољопривредна путовања, извештава владу о свему, што спада у интересе пољске привреде и експорта пољопривред. производа; приређује сваке 3 године општи пољопривредни конгрес са саучешћем свих друштава у земљи. С конгресом је увек у вези и изложба пољопривредних производа и машина.

Осталих пољопривредних друштава има 75.

Ваља напоменути, да је Данска једна од првих држава, која је у основној школи завела: *ручни рад*. Овај је састављен из неколико лакших заната и пољске привреде. Питање ово избило је у последње време и код нас на површину; и желили бисмо да му се и од меродавне стране поклони озбиљнија пажња, као год што нам Данска и са својом системом пољопривредне наставе може у многоме да служи за угледање.

IV. Русија. — У уређивању пољопривредне наставе Русија може да покаже резултате зрело промишљене радње и добро схваћеног значаја, овог дела утицаја државног на народну производњу. Русија са својим пољопривредним производима, које у толикој мери добија да може у грдној маси извозити, постала је управо страшило за пољопривреднике западних држава; за то се ове и довијају, да покад-кад различним царинским забранама и великим увозним таксама, стављају сметње руској утакмици — нарочито са *житом*. Жоли вели: «Големе жетве у Русији чине те она међу европским државама заузимље особито место. Њене суседе једва производе колико им треба за потрошњу, а Русија производи много жита, гаји много предивних биљака, има много рударских и шумарских производа, и знатне количине извози». Русија ово зна и настојава, да ово стање утврђује и поткрепљује разновреним стручним школама и заводима, који ни мало не уступају школама и заводима те врсте у страним државама.

И у Русији пољопривредна настава дели се на: вишу, средњу и нижу. — У вишу наставу броје се:

1) *Пољоделска и шумарска академија* у Петровском близу Москве. Задатак јој је: да даје виши изображења у свима гранама агрономског и шумарског знања. Школа има велику хемиску лабораторију, пољопривредни музеј, зоотехничко одељење и др.; осим тога придато јој је велико пољско добро, топле баште и шума. — 2). *Шумарски институт* у Петрограду. — 3). *Рижка политехника*, која изображава специјалисте: индустриске, архитектонске и пољопривредне; стоји под министарством просвете.

Осим тога има у Пољској (Нов. Александрији) *пољопривредни институт*, који се такође броји у више заводе. Па и на *сваком руском универзитету* предаје се пољска привреда или пољопривредна и техничка хемија.

Специалних школа има: *1 виша вртарска* школа у Умању и *3 ниже вртарске* школе, од којих она у Никитском (на Криму) има и одељење за *енологију*. — Осим ових има још једна *школа за вртаре* на имању царице Марије, близу Москве, у којој се уче по 20 *хмељарска* школа, *1 школа за учење прављења сира и масла*, *1 школа за свиларство*, *2 школе за пчеларство*, *1 занатлиска школа за израду пољопривредних справа* и, на послетку, — *разреди* (класе) *за земљемерство*.

Средњих пољопривредних школа има у Русији на броју 7, а *нижих* — *10*, још 3 нове ниже школе отвориће се.

Угледним пољопривредним добрима, као расадницима напредније пољопривредне практике, у Русији се одаје такође заслужна важност. То су *државна* добра, којих има на броју *6*. Начин обраде на њима прилагођава се приликама околине; а уједно служе она за распростирање бољих раса стоке, савршенијих справа и бољег семења.

Као средства, која помажу ширење пољопривредног знања, спомињемо: *пољопривредни музеј**) *пољопривредног министарства у Петрограду*, са циљем, да се дâ свакоме могућност, да може очигледно проучити све предмете, који спадају у круг пољске привреде; и да се познају најновије машине. Ове машине *раде* пред гледаоцима; а уз то се почешће држе *популарна предавања* о построжју апарата. Осим овога има и *политехнички музеј* у Москви са 15 одељења, од којих седам су за пољску привреду; многа учена друштва држе овде популарна предавања. — Знатнији су још: музеј шумарског друштва у Петрограду, индустриски и пољопривредни музеј и пчеларски музеј у Варшави: осим тога, уза сваки пољопривредни завод има музеј.

Вредно је споменути и особите заводе за *аклиматизовање* биљака топлијих предела и винове лозе, којих има 4 (у Никитском, близу Јалте, Тифлису и Москви); па онда, — у знатном броју станица за пољопривредно-хемиска испитивања, контролисање семења и пробе машина.

На крају има се забележити, да у Варшави има један државни завод за *распростирање вртарског знања* међу сељаке; то је „*помолошки врт*", у коме се гаје најбољи варијетети воћака, поврћа и украсног дрвећа. Свака *основна школа* има права, да бесплатно добија воћака и осталог биља, што се у овом заводу гаји.

У Русији има још *провинцијалних института* и многобројних пољопривредних друштава, па и економских задруга, које су са свим сличне *француским*. Председници свих ових друштава састају се у известна времена по разним варошима, те вођају о напретку и интересима пољске привреде.

V. Италија. — Настојавањем владе и уз припомоћ многобројних пољопривредних друштава, пољска привреда у Италији, а нарочито

*) Музеј овај одговара париском — «Conservatoire des Arts et Métiers.»

виноградарство, налази се на путу брзог напредовања. Овај напредак потстичу и многа ваљана дела, које издаје министарство народне привреде.

Организација наставе доста је слична француској. Од виших школа има:

Виша пољопривредна школа у Милану, уз коју је агрономска станица, земљиште за огледе, воћни расадник, ботаничка башта и др. Исте је организације и *школа у Портичи*. Даље, Италија има и једну *шумарску академију*.

Специалних школа има: *3 виноградарске* и *1 воћарско-виноградарска*; *1 школа за гајење маслине* и фабриковање производа од ове; *1 зоотехничка* и *сирарска* школа. У Фиоренцији је *вртарски и воћарски институт* првог реда; и осим тога, има још *4 приватна завода* за подизање воћа и вртарства.

Тако названих *практичких школа за пољску привреду* нижега реда има на броју *24*, а *нижих пољопривредних* и *вртарских* школа, за практичну основну наставу има *18*.

Осим тога, у овој држави има *12 агрономских станица*; међу којима особито заслужују да се спомену; *криптогамска* (у Павији) за биљне паразите; *пољопривредно-ентомолошка* (у Фиоренцији) за инсекте, које уде пољској призреди; *енолошка* (у Асти) за виноградарство, производњу вина, анализу земље и ђубрета, филоксеру и др.

У Италији има 294 економских задруга, међу којима знатан их је број, који се поглавито занимају производњом и трговином с вином.

VI. Енглеска. — «Кад се стање пољопривредне наставе у Европи проучи» вели Жоли, па се дође у Енглеску, на први поглед пада у очи, да тамо нема пољопривредног министра, да нема никаквог надзора, нити какве потпоре државне на пољопривредне институте, сточарске заводе, шумарске и вртарске школе. Па да ли се из тога може закључити: да је енглеска пољопривреда заостала иза континента да су расе стоке на нижем ступњу, да је вртарство мање развијено? На против, нигде и никуд не виђају се тако лепи паркови, тако лепа стока, тако госпоствени мајури, тако величанствени вртарски етаблисмани. Али то објашњавају три мађијске речи, које су моћ англосаске расе на данашњу величину попеле, — а те су: *«лични предузимачки дух.»* — Ми би овоме имали да додамо: а узроке томе ваља тражити у — *начину васпитања на пуној основи саморадње и практичности*. Овим начелом прожман је сваки члан енглеске државе, овога начела строго се придржава друштво и државна управа енглеска; за то је *практични живот* Енглеза већа школа, од сваке друге теориске школе: за то и *приватна иницијатива* у Енглеској чини већа чуда, него ли што држава чини и што је кадра учинити, а то је нама, континенталцима, који смо одгајени у *очекивању све од државе*, одиста права загонетка.

Влада енглеска установила је само једну *пољопривредну катедру* у јужно-кенсинктонској школи, а университету единбурш-

ком даје субвенције 150 фун. стерл. (3.750 дин.) за *пољопривредну катедру.*

Ну важније су пољопривредне школе: «*Royal-agricultural college*» у Цириндистеру, који институт је 1845 год. установљен средством уписаније (супскрипције). Има музеј, лабораторије од сваке руке, ботаничку башту, велико добро и сва уређења, потребна за ветеринарску школу. — Друга школа, под именом «*College of Agriculture*» у Даунтону, отворена је у мају 1880 год.; приватна је, и у њој се учи све, што спада у агрономију.

Осим тога, у Енглеској има много школа, у којима, поред других наука, *предаје се и пољска привреда*; неколико школа других друштава, на позив пољопривредног друштва лондонског, примиле су за предавање и пољопривредну струку.

Марвено-лекарске школе има 3. А *вртарских* школа *нема* у целој Енглеској. Младићи, који се желе одати вртарству, ступају у службу код већих вртарских радња (етаблисмана), па пошто се изуче вештини, могу да слушају *теоријски курс* уKew-Gardens-у, где ће своје знање да усаврше. Kew-Gardens је етаблисман за научно вртарство, извесно најлепши у свету, који се пружа на површини од 80 хектара. Колико је укус енглеске публике развијен за вртарство помињемо, да су године 1885 овај етаблисман походили 1,320.803 посетиоца.

И у земљи ирској пољопривредни напредак лежи на приватној иницијативи. *У сеоским школама* предаје се пољска привреда, па ученици могу прећи у *практичне пољопривредне школе*, а одавде опет могу продужити науковање у *централном етаблисману* у Глесневину (код Дублина). У овој школи се специјално изображавају — културни управници и инспектори.

Кад се говори о пољопривредној настави у Енглеској, не сме се оставити неспоменута *прва агрономска станица* у Европи, коју је пре 50 година основао Мр. Лујс (Lawes). Године 1855 отворена је јавна уписанија за подизање једне лабораторије, којој се на чело ставио Др. Гилбер (Gilbert), друг Лујсов. Пољопривредни и физиолошки радови, који су из овог етаблисмана изишли на свет, припомогли су да се реше многе пољопривредне и физиолошке проблеме, и да се осветле путови модерне пољске привреде. Имена Лујса и Гилбера стоје упоредно са именом Либига и Бусенгола, — највећих и најзаслужнијих трудбеника за модерну пољску привреду.

На крају спомињемо — два друштва, која имају најјачег утицаја на напретке пољопривредне у Енглеској; то су «Royal Agricultural Society of England» у Лондону, и Highland and Agricultural Society of Scotland» у Единбургу. Осим осталог рада, друштва држе испите над ученицима, који свршавају школе, издају им повеље и дале награде; сопственицима најбољих сељачких добара дају премије и расписују утакмичне награде, које имају светског гласа. И у Ирској има великих друштава, које се брину за пољопривредни напредак те земље. «Royal Horticultural Society у Сус-Кесинктону са преко 300 вртарских дружина и многобројним вр-

тарским новинарством, припомогли су да се вртарство развије до таквог ступња, како се нигде не може наћи, и да ова грана буде јако омиљена Енглезима у — најразличнијим специјалитетима.

VII. Америчке уједињене државе. — «Нови Свет» нас зачуђује својим примерним политичким слободама и уредбама, својом радљивошћу и огромним задобитцима технике, која у бујности својој иде до невероватности. Енглеска практичност, поткрепљена соковима живих елемената, начинила је ову државу правим дивом људскога знања и умења, на коју су данас упрли очи сви народи — које из радозналости а које и из бојазни. Њена пољопривредна производња у велико конкурише на пијацама европским, јер употребом већег знања, савршеније технике, пољопривредни производи са свима прекомерним трошковима, јевтинији су од производа, које Европа производи. С тога, поред Русије, европским пољопривредницима највећи страх задаје «Америка», којој се придружује и огромна сточарска производња у Аустралији. Један пример нека још боље објасни карактеристику америчке пољопривредне производње. Жоли наводи ово: Од пре 30 година обраћале су се уједињене државе нама (Француској и Белгији за увоз воћака. Данас су оне гајењем таквих воћака, које су прилагођене њиховој земљи и клими, дотле дотерали, да оне нама шиљу семења, које, као амеденска и александрова бресква обогаћују наше колекције Производња воћа у овим државама тако је горостасна, да се у великој мери лаћају сушења истога за експорт. Неке њихове конзерве воћа већ и конкуришу на нашим трговима; а без сумње, чим се тамо боље проуче методи производјења вина, — вина калифорниска, мисисипска и охиоска изићи ће као озбиљни утакмичари нашима на европским трговима. — Да видимо, шта иде толико на руку тако силној и чисто чудноватој пољопривредној производњи уједињених држава. —

Прво ћемо да прегледамо — наставу.

Докле је у нашим европским државама већим делом усвојено начело државног старања и у настави, дотле у америчким уједињеним државама дужности и одговорност за народну наставу пада на законодавство и управе појединих држава, које за то и порез непосредно од својих сугрђана прибирају. За пољопривредну и индустриску наставу дата су свакој држави пространа земљишта, продајом којих имају се набављати средства за оснивање школа ове врсте. За вишу наставу имају неке државе *универзитете*, у којима је пољопривредна настава у вези с техничким, научним и уметнозанатлиским курсевима; оваких универзитета има на броју 8. Осим тога има у Вирђинији виша школа, под именом. «Agricultural Institut», која ће извесно бити као агрономски институт у Паризу Осим тога налазимо нову врсту школа, *пољопривредне гимназије*, којих у уједињеним државама има много.

Друга околност, која моћно води пољопривредни напредак у уједињеним државама јесте: организација пољопривредне управе у Ушингтону, под именом *«пољопривредног департмана»* (Agricul-

tural Departement«). Главна одељења овога јесу: 1.) *Статистични биро*, који стоји у вези са сличним бироима појединих држава, а има и 10. 000 извештача; прикупља извештаје из целе земље о стању жетве, о стоци, ценама превоза, производима од млека и другима а извештава уз то и о стању жетве и ценама хране на свима европским трговима. 2) *Биро «Gardens and grounds»* са задатком, да се брине о увођењу и распростирању корисних биљака. — 3) *Биро »of Botany«* проучава флору још неиспитаних држава — 4 *Дивизион Microscopic* испитује биљне паразите, великог (путничког) скакавца, печурке што се једу и др. — 5) *Дивизион »Chemical«* чини покушаје са различним варијететима жита, најбољим методама фабриковања шећера, испитује фалсификоване масла и чини разне анализе. – 6) *Дивизион «Entomological»* стоји у вези са ентомолозима у свакој држави, који се плаћају; испитује све непријатеље усева и шуме, бави се с филоксером, проучава птице, важне за пољску привреду, потпомаже гајење свилених буба, ради којих има и друштава под именом «Ladies Silk cultureSocieties.» 7) *Дивизион «Veterinary»* проучава заразне болести сточне, различне методе калемљења, трихипозу, колеру код пилежи и др. — 8) *Дивизион «Forestry»* за пошумљавање голети, којих, као и у Европи, има много.

И *Белгија*, *Шведска*, *Шпанија и Аустро-Угарска*, у погледу на пољопривредну наставу нису ни у колико заостала иза напред споменутих држава. Систем у њих у основи скоро исти је као у Француској. — *Шпанија* се особито одликује установом *пољопривредних инжењера,»* којих има 60, са задатком да воде бригу о пољопривредној статистици, изложбама, жетвама, пројектима рада сточарству, да извештавају о филоксери и др. Они стоје у вези са пољопривредним обласним скупштинама и саветом, коме је седиште, у Мадриду. Важно је још напоменути: да је, услед једне наредбе од 1876 год., у *свима школама* заведено учење основног знања пољске привреде; да свака област има једно *угледно добро* и *агрономску станицу* ради поуке околних сељана; и да се свакé недеље у главним варошима области држе *пољопривредна предавања*. —

Аустро-Угарска снабдевена је мноштвом разноврсних школа и завода, међу којима заслужују спомена: *пољопривредна велика школа* у Бечу са одељењима — за пољопривреду, култ. инжињерство и шумарство; па онда — *пољопривредна академија* у Алтенбургу, једна од најстаријих и добро уређених школа у Клостернајбургу. Осим тога, на многим универзитетима и политехникама заведена је *катедра за пољску привреду*. О овима, као и о осталим пољопривредним школама заводима и установама у комшијској нам земљи, било је већ чешће пута говора у јавности; зато их изближе и не додирујемо.....

Прегледом овим ми смо прибрали приличан материјал; одабиајмо из њега што је за нас. Наше привредно стање заповеда нам да у избору не каснимо, јер: *без знања нема напредка*.

ПЧЕЛАРЕЊЕ У ПРОЛЕЋЕ

од

Радована Мишића

I Претеривање пчела из вршкара у кошнице са покретним рамовима

Пошто сматрам да је ово питање од великог значаја у практичном пчеларству, а у исто време пошто ће многи пчелари још овог лета претеривати своје пчеле (ројеве) из вршкара у рамоваче, то сам зато и узео да о овоме пишем пре осталих радова на ковањлуку до ројења.

Из вршкара могу се пчеле претерати у рамоваче двојако и то или смештати природне или вештачке ројеве у рамоваче или претерати пчеле из вршкара у рамоваче одмах с пролећа чим се време мало више отопли. У првом случају, ројеви се из ројевњаче уселе у рамовачу, где је већ унапред гњездо, нешто из празног саћа нешто из празних навоштених рамова, састављено, где је и довољно резервне хране (меда или шећерног сирупа) припремљено. У овом случају кад хоће да се усељују ројеви у рамоваче онда је боље и пробитачније чекати да се вршкаре саме природно роје. Ни мало није практично ројити вештачки чукањем, па такве ројеви усељавати, а још непрактичније кад се буде имало у виду да се све старе матице измењају новим из вршкара јер у таквом случају матице из вршкара неће бити нормално развијене. Само се у том случају мора вештачки ројити« чукањем» — кад се вршкаре услед многих елементарних непогода не би до извесног времена ројиле а у вршкари довољно пчела за то има. Овим начином пресељавања — претеривања пчела из вршкара у рамоваче ми у повољним околностима а доброј години можемо добити само толики број рамовача, колико имаднемо вршкара т. ј. капитал што остаје за зиму остаје исти. Добит је— само то што будемо пред јесен из вршкара извадили ако њих желимо да ништимо. Просечна добит од вршкаре не може бити већа од 10 килогр. меда, и 3—4 рама воштине сухог саћа (пошто га центрофугом исцедимо)

Да би се претеривање пчела из вршкара у рамоваче с већом користи могло извршити, боље је претеривати их одмах с пролећа—у Марту месецу и то у прве дане, кад пчеле почињу да лете; ово је потребно на следећи начин извршити: Пре но што ће се пчеле из вршкара претеривати нужно је пре свега. бар за половину кошница вршкара, које ће се претеривати, да се састави гњездо у ра-

мачним кошницама из празног сања. Гњездо ће се удесити обично према множини пчела, које се из вршкара претерају. Пре претеривања треба, према овоме, имати рамова са сањем у кошници Коржењевског 4—5 а у другима сразмерно више узев у рачун величину кошнице Коржењског о којој је било реч. На овај начин добићемо довољно рамова са празним сањем те ћемо одмах моћи радити и неговати пчеле по начину који ја описујем. Пошто смо спремили тако довољно празних гњезда из празног сања у рамочним кошницама, потребно је сваки рам попрскати по мало шећерним сирупом, како би било довољне хране, да се претеране пчеле из вршкара, бар неколико дана прихране. Кад је то све тако спремљено онда приступамо претеривању пчела из вршкара у рамоваче, и то на следећи начин: Узмемо вршкару, коју желимо да претерамо у рамовачу па је мало надимимо, а затим окренемо дно — отвор — вршкаре горе, на које (дно) метнемо другу празну кошницу. Кад то учинимо, онда треба чаршавом обе кошнице онде, где се оне састављају добро увити свуда унаоколо да пчеле не би излазиле напоље. Затим се узму два штапића (прута) па се доња кошница (вршкара) у којој се пчеле налазе, почне чукати почев од самог врха који се сада у овом случају при земљи налази, па на више, докле се не дође до оног места где се горња и доња кошница, (са пчелама прильубљују. Ово се чукање понови неколико пута, докле заједно са матицом све пчеле из доње кошнице не пређу у горњу — празну. Ово се дакле врши онако исто као кад неки пчелари рође своје вршкаре вештачки, које се зове *«рођење чукањем»*. — И тако пошто смо претерали све пчеле из пуне вршкаре у празну, онда узмемо и намокримо кутлачу (кашику) па мало по мало пресипамо пчеле из празне вршкаре у рамовачу докле у празној вршкари не остане мало при дну, које се силним ударом руком, или о саму рамовачу стресу и исипљу такође онде где су и остале сипате. Пчеле које су тако претеране из вршкаре у спремљено гњездо у рамовачу одмах се почну на сање у рамове и отпочну рад у њему. По свршетку овога треба гњездо у рамовачи (кошници) затворити даском и оставити на миру 3—4 дана после кога времена треба пчеле потхрањивати медом у сању или шећерним сирупом. Све оно сање које у вршкари после претеривања пчела остане, треба исећи и у друге празне рамове уметути, како би на овај начин имали довољно сања за стављање других гњезда у рамачним кошницама, а поред овог добијамо довољно резервна сања за даљу манипулацију у кошници. Ако се у вршкари, из које смо пчеле претерали, буде нашло у сању много меда, онда треба то сање са медом

или уметути у један рам гњезда или усправити такав сат у рамовачи из оне даске која затвара гњездо, па ће пчеле после дан два пренети сав мед у средину гњезда. Овакво претеривање може се вршити само у малој количини (од 20 — 30) јер је рад тежак и не може свакад у довољној количини наћи празног саћа да се за састављање гњезда у рамовачи може употребити. Јер за свако гњездо нужно је имати 2—3 кгр. празног саћа. Но ма да је овакво претеривање скопчано са мало већим расходом и радом опет је оно много корисније за пчелара прво зато, што ће бити у стању да рани пчеле онако како се у овом методу или начину пчеларења описује; друго зато што ће моћи ројити по овоме начину и добити ројеве на врло лак начин. Дакле добија се и пресад и рој у рамовачи. Организација кавалука на овај начин за половину је извршена и ако желимо увећавати кавалук ми смо га још првог лета удвојили, што се по првом начину претеривање ни у колико не постизава. Зато сам овом приликом и описао овај начин претеривања да би се могли многи пчелари наши њиме користити, који су већ отпочели да спремају материјал за уређивање кавалука, са рамачним кошницама.

После овога са оваквим претераним кошницама радити онако исто као што ће у идућем чланку бити описано.

II Неговање пчела почев с раног пролећа па до ројења.

Оне кошнице рамове системе, које су нам од зиме остале, т. ј. пресади, који су у истим били треба изнети из склоништа, ако се исте на зимовишту буду налазиле, чим се мало време отопли и снег окопни. Да би се чишћење кошница могло што лакше и брже извршити потребно је пресом пренети све пресаде (гнезда) из одељења где је пресад зимовао у друго одељење, које је у овом случају празно (ројево одељење) и чисто, а одељење где је пресад зимовао пчелар може очистити и мртву пчелу из њега избацити кад буде имао слободног времена, те ће тако и ово одељење бити чисто и празно за време ројења. Оваквим пренашањем пресада у чисто одељење, ми припомажемо пчелиној општини да пчеле не губе време на чишћење кошнице. Одмах чим се који пресад — старка — пренесе пресом у празно одељење на истом се одељењу отвори и лето да би пчеле могле излазити и ако је време лепо и топло пролетати се и чистити своје жељудце. У току овога времена —2—3 дана — докле се пчела пролеће и на ваздуху «чисти» пчелару је дужност, да води тачна рачуна о томе како му пчеле из које кошнице излећу. За ово је нужно да одмах забележи у при-

готовљеној књижици све кошнице како им пчеле лете. Ако пчеле из кошнице излећу као стрела, скоро а са таквом се истом брзином и враћају у кошницу онда је то знак да се кошница налази у потпуно повољном стању. Ако пак излеће слабо, једва мили онда то показује да је кошница или без матице или да је врло слаба и малобројна или нема хране. Ако пчеле чим из кошнице изађу погане по прагу и по самој кошници то је знак да пчеле болују од пролива. Ако ли пак пчеле за време летења на пашу не носе у кошницу цветног прашка онда то у неколико показује да нема у кошници матице и т.д. Све ове појаве и њима подобне пчелар је дужан да забележи да би имао путоказ од којих кошница треба ревидирање да отпочне. Одмах после пролетања пчела пчелар је дужан да прегледа и помогне оним кошницама које су се по лету показале сумњиве. Но лет пчела по неки пут може пчелара и да превари т. ј. да му не предскаже ону неправилност што се у опште мисли. Но како му драго тек по летењу може се много што дознати онако на први поглед. — Да би се размножавање пчела што правилније и што брже отпочело, и да би матица могла што више јаја у току 24 сахата снети, треба сва гњезда одмах после чишћења регулисати тако да величина гњезда потпуно одговара количини пчела у кошници. Ако је пчелино гњездо велико т. ј. има сувишних рамова на којима нема пчела или их има врло мало онда треба с места такве рамове из гњезда извадити и оставити само толико, колико је пчелина општина у стању да заузме. Тако ћемо гњездо умањити и оставити тако, да га пчеле могу својим дисањем загрејати и у њему образовати толико топлоте, која је потребна те да се може у њој правилно развијати и расти пчелини уљеви и ларва. Регулисање гњезда у овом случају игра веома велику улогу па га је зато неопходно нужно одмах извршити, ако се жели да постигне жељени резултат. Други услов за правилно развијање и рад у кошници, без сумње је храна. На зато пчелар је дужан да одмах за време урегулисавања гњезда дâ довољно меда из резерве оним кошницама у којима нема меда или које га имају мало. Ако пчелар не буде имао довољно, или управо не буде сасвим имао меда у резерви у сећу онда је нужно у овом случају потхрањивати пресаде шећерним сирупом. Неће бити згорега ако се у овом времену (у Марту) пчеле буду потхрањивале и пшеничним брашном, које се може посипати помало по дну кошнице. Брашно може у многоме да замени цветни прашак, који пчеле купе с цветова различних биљака и доносе у кошницу, и који је потребан за време хранења пчелиних уљева. У исто време може се са брашном измешати и

прашак од камфора који је од врло велике користи у овом времену, јер је не само као лековито средство противу свију заразних пчелиних болести, но шта више он јако утиче на пчелин организам те оне више раде и воска производе.

Ако ко год нема систем кошница Корженьевског но какву другу са покретним рамовима, онда пре но што пушти пчеле у пресаду да се пролете, треба гњездо из пресада тако исто пренети у другу празну кошницу и њу оставити на исто место где је прва стајала. Кошницу у којој је пресад зимовао може очистити тако исто кад добије слободна времена и спремити је да буде готова за време роjења. Остало се има вршити, после преноса, све онако као што је већ казано, да треба вршити у кошници системе II. Корженьевског.

После 3—4 дана од извршеног регулисања гњезда или 7—8 дана од пуштања пчела да се пролете, потребно је ревидирати сва гњезда да ли се у свима налазе здраве матице. Ревидирање ће се почети најпре са оним кошницама које су забележене као сумњиве. Ревидирање се овако врши: отвори се кошница па се гњездо раствори по средини и гледа се да ли има затворене ларве или не. Ако има затворене ларве онда је то знак да има матице, ако ли се пак не види запечаћене ларве онда је нужно извадити неколико рамова из средине гњезда па добро прегледати има ли уљева — црвића — или јаја. Ако буде јаја, онда је матица ту. Ако ли се пак не нађе у сећу ни јаја, онда треба с места вадити рам по рам почев од 1. краја па тражити матицу на самом сећу, и ако се и после овога не нађе оно тада треба овакву кошницу (разуме се ако је јака) *намачати* т. ј. нагнати пчеле да однегују себи нову матицу; или другим речма у таквој кошници треба одгајити матицу на вештачки начин.

Врло често може се десити да матица услед разних унутарњих болести изгуби моћ да носи двојака јаја — неоплођена и оплођена, које долази услед разслабљености мишића који затвара семени мехурић у матичном јајнику, те се све семе сперматојиди излију напоље. У овом случају матица неће моћи да оплођава јаја и носи ће само не плођена. Теорија нас учи да се из неоплођених јаја развијају само трутови, те према томе оваква матица размножава ће трутове, а не и пчеле раденице. Оваква матица која је изгубила моћ оплођавања јаја и размножава само трутове зове се *трутовача*. Она је врло опасна јер за неколико недеља па је и кошница пропала, зато је нужно одмах овакву матицу ухватити и убити, па и у оваквој кошници одгајити матицу на вештачки начин, као и у горњем случају. Трутовача се може познати само по затвореној ларви

у сачу, ако капци којима се затвара ларва нису пљоснати, — равни — него су врло испупчени и вире на сачу као брадавице. Кад се опазе овакве затворене ћелије треба онда у овакној кошници матицу наћи и убити.

Теорија пчеларства нас учи да матица плоди (носи) двојака јаја — оплођена и неоплођена, из којих се плоде пчеле матице, и трутови. Од оплођених се изводе пчеле и матица, а из неоплођених трутови. Да се изведе матица пчеле хране и негују првића који се исплодио из обично оплођеног јајета само што за ту цељ припремају другојачију храну него што је то за просте пчеле радонице као што је читатељима из ранијих чланака познато. Да би сада могли добити матицу на вештачки начин, биће довољно ако оној кошници, у којој нема матице, додамо мало сача са јајима и уљевима па ће пчеле чим увиде да се у њиховој кошници налази јаја уљеви, принути да себи однегују нову матицу. Сача са јајима и уљевима узећемо из друге какве јаке кошнице у којој се матица налази и која је размножавање већ отпочела. У овом случају може мо или цео рам узети и метути или само једну прегради на раму. — Кад је тако дато јаја и прва кошници да однегује нову матицу, онда треба 6. дана порезати све затворене матичњаке да се не би дало могућности да се изведе рђава матица. Ово се у овом случају мора, онако исто поступити као што је казано да се ради у старци после рођења те да се избегну све неправилноати које се могу поткрасти. Учинивши тако ми ћемо добити после 15 дана младу матицу, сасвим правилно развијену. Тако однегована матица назива се вештачки — однегована матица. Однеговати вештачку матицу у кошници, која нема покретне рамове није могућно извршити онако као што се то може извршити у рамачним кошницама.

Но има случајева, када се матица у таквим кошницама (безматичним) не сме вештачки одгајивати. Вештачке се матице не смеју гајити у оним кошницама које су врло слабе т. ј. малобројне пчелом. Ако нема пчела толико да покрију 4—5 рамова у кош. Коржењ. или до 8 рамова Берзон-Берлепшеви, онда ни мало није користно неговати нове матице у таквим кошницама, јер докле се млада матица изведе и оплоди и докле отпочне од ње приплод излазити треба да прође читави 44 дана, у току кога времена сва ће се стара пчела изгубити и кошница ће тако ослабити да се не може поправити преко целог лета а тако исто неће бити ни за пресад добра да се остави а о ројењу и да не мислимо. Тако ћемо само изгубити а не добити. Па зато ће много користније бити да се овакве кошнице посастављају или са другим слабим кошницама у

којима се матице налазе, или ако таквих кошница не буде било онда се састављају овакве слабе безматичне кошнице, по две у једну и тек пошто је то извршено онда натерати пчеле да одгују младу матицу. — Састављање слабих кошница између себе врши се овако: Пренесу се сви рамови из једне кошнице у другу, заједно са пчелом, па се пренесени рамови не саставе одмах са оним рамовима који су се већ ту затекли, но се најпре пчеле мало наиме, па се онда тек саставе сви рамови у једно опште гнездо. После овога пчела се у кошници затвори и непушта се да изађе на пашу 2 дана, а пре но што се пусти гнездо се регулише и остави толико рамова колико је према количини пчела потребно. Састављање кошница врши се на један исти начин у свима рамачним системама кошница. — Како састављање тако и извођење вештачких матица — намачивање безматичних кошница мора се извршити у току 2— 3 дана, тако да сва ревизија, урегулисавање састављање и. т. д. мора извршити (свршити) у току десет дана почев од оног дане кад су пчеле с пролећа почеле летети. — Сви су ови довде описани радови врло важни, и решавајући за даљи успешан рад и напредовање кошница, па је пчелар и дужан да их тачно и на време врши.

Пошто су извршене све поправке, за време прегледања кошница (пресада) нужно је опет свакој кошници дати меда из резерве како би пчелина општина могла најмање имати још за десет дана хране у кошници, те да има довољно за храну пчела тако исто за исхрану расплода, који је у овом времену врло нужан. А поред овога да се за неко подуже време (бар 10—12 дана) не узнемирују пчеле у кошници за време рада. Према овоме сваки пресад мора увек имати најмање 1½—2 кгр. меда па у пољу — било паше или не било, Тако ћемо дати пчелиној општини могућности да хране увек равномерно своју матицу те се и размножавање неће бити прекидати. — Врло је користно, да се одма после ревидирања и урегулисавања гнезда мало умотају и утопле, како би се топлота што већа образовала и у утутрашности гнезда задржати могла, јер без топлоте као и без хране размножавање не може бити разномерно нити пак убрзано што се у овом случају изискује.

По свршетку довде описаних радова пчела неће више имати готово никаквих радова на каванлуку све до 23—24 дана, рачунајући од дана пуштања пчела, кад су се извеле већ 3—4 генерације младих пчела. — За време ових неколико дана слободног времена, потребно је спремити довољно рамова са празним сатем.

које ће после додавати пресадима за време размножавања да би се гњездо увећало и дало места још већем умножавању пчела. Поломљено саће поправити и допунити, а удебљане сатове подрезати и уравнити. Осим овога спреми ће се и навоштити толико празних рамова, колико је потребно за време ројења.

Кад је већ прошао 23—24 дан од дана пуштања пчела с пролећа и кад су већ изишле 3—4 партије младих излежених пчела потребно је ревидирати кошнице и видети прво колико има меда у свакој кошници, па где нема додати, друго видети колико има рамова испуњених са јајима уљевима и ларвом. Ако буду сви налазећи са рамови пуни са јајима, уљевима и ларвом, и ако су сви рамови пуни живом пчелом онда таквој кошници треба додати један рам са празним саћем (никако без саћа) да би увећали гњезда и дали места пчелиној општини да се још већма умножи и расплоди. Да се пчеле за време овога ревидирања не би много узнемиравале, те прекраћавале своје радове у кошници и ван кошнице, ревидирање ће се овако вршити: отвори се даска која затвара гњездо па се извади један рам с једне стрне кошнице а други рам с друге стране па ако у њима не буде било јаја и уљева, онда таквој кошници не треба давати рамова са сувим саћем, само кад у крајним рамовима има расплода онда треба додати рамове и увеличавати гњездо. Једновремено са овим пчелар ће бележити колико у којој кошници буде било рамова са расплодом, и којим је кошницама додао рамове и увећао гњездо да би могао водити тачна рачуна где шта и кад треба урадити. После овога првога ревидирања и додавања рамова са празним саћем с циљу да се увећа гњездо и да могућност да се што више пчела намножи, а у исто време умањити увећавање тежња ка ројењу, треба за 5—6 дана опет ревидирати и рамове, где је нужно додати и таква ревидирања поновити неколико пута и то свако ревидирање изршиће се на 5—6 дана после већ извршеног ревидирања. Ово се мора донде понављати докле у свакој кошници не буде довољно пчела те да се може ројити, и докле не прође бар 45 дана од дана пуштања пчела с пролећа.

Овим је свршен пролетњи рад до ројења, а у исто време и цео метод П. Коржењевског, који је у прошлогодишњем «Тежаку» изложен

ДУВАН

(NICOTIANA).

ЊЕГОВА КУЛТУРА И ФАБРИКАЦИЈА.

ОД

К. ЦРНОГОРЦА.

(НАСТАВАК)

IV. Расађивање

Ако је *пролеће топлије*, онда ће и *расад раније* да стигне за расађивање, т. ј. за 7 недеља у ниској *расадници*; за 6 у високој, а за 5 у стакленој.

Ако је *пролеће нешто хладније*, расад ће стићи за расађивање *позније*, — обично за 8 до 10 недеља. када ће се моћи да расађује а да не страда од неповољног и рђавог или хладног времена.

Што *раније* расад ојача и за расађивање досте или стигне, дакле што се *раније расађује*, то ће се и *расад на дуваништу* јаче и *бујније развијати*, а осим тога моћи ће се *лакше обрађивати*, *боља сигурнија* и *раније жетва добити* и *већи део лишћа још пре зиме осушити*.

Расађивање је: пресађивање или преношење *потпуно развијеног расада на дуваниште* или на стално место, где ће расад да расте, па лишће ту да сазре да се обере.

Доба расађивања; — кад расад добије 5 до 7 листића, који су 0,10 до 14 м. (т. ј. 10 до 14 сантиметара) дугачки, — онда је *расад потпуно развијен* и тада га треба почети расађивати.

Обично се расађује *око Цара Константина па до Видовдана*; — но, ако би пролеће било топлије, може се расађивање започети и пре Цара Константина.

Правила за расађивање на дуваништу.

1, На 2 дана пред расађивањем треба дуваниште поорати и дрљачом подрљати па после ваљком поравнати.

2, За тим требадуванште *ишпартати* или *исцртати унакрст*, т. ј. *уздуж* и попреко, — како би *тачно* обележили редове и у њима места или тачке за усађивање или сађење расада.

За овај посао — шпартање, — узима се справа; *шпарталица* или *цртаница*, која може бити или *двозуба* или *трозуба*, а направљена је од тврдог дрвета.

Двозуба шпарталица (Слика: 9. а) има 2 зупца, па је један зубац *исомичан* тако, да се може, *према потреби*, примицати и одмицати. — све у размаку од 0,40 м. до 0,80 м.

Трозуба шпарталица (Слика: 9. б.) има 3 зупца, који су један од другог раздалеко *утврђени* у размаку од 0,60 м.

Слика 9. а.

Двозуба шпарталица.

Шпарталицом овом превлачи се по дуваништу *унакрст*, т. ј. уздуж и попреко, на: где се унакрсне превлаке пресецају, добићемо: *пресечне тачке* (Слика: 9. в). у које треба расад усађивати

Ако је дуваниште сувље и лако или песковито а са мање храњене снаге, или: ако је таква *сорта* дувана, *која ниско расте*, — онда је довољан размак једног зупца од другог: 0,40 м. до 0,48 м.

Ако је дуваниште глиновито, добро и снажно, т. ј. са довољно храњене снаге или: ако је таква *сорта* дувана, *која високо расте*, — онда је потребан већи размак једног зупца од другог: 0,60 до 0,80 м.

Ми велимо, да је *за наш дуван најбоље*: ако га расађујемо обично у *размаку од 0,60 м.* — јер су наша дувањшта махом јака и снажна и понајвише са много храњене снаге, — на: кад расад на овако умереном растојању или осредњем размаку т. ј. ни врло на близу ни врло раздалеко расађујемо — добићемо *њежније и финије дуванско лишће*, бољи дакле квалитет; — осим тога: *лишће ће* и *раније сазрети*, нарочито ако смо се са расађивањем одоцнили.

Слика 9. б.

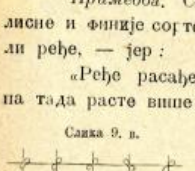

Трозуба шпарталица

Примедба. Свагда је *боље*, да расад, — особито од ситнолисне и финије сорте дувана *за крижање*, — расађујемо *гушће* него ли ређе, — јер:

«Ређе расађен расад изложен је јачој сунчаној светлости, па тада расте више у висину и јаче се разграњава, и даје *истина* врло крупно, јако и дебело (кожасто), и тешко са крупним или дебелим ребрима лишће, — али баш због тога је и *лошије*, т. ј. губи од своје њежности, финоће и еластичности па још и доцније сазрева; — добија се, истина, на квантитету али се губи на квалитету.»

Слика 9. в.

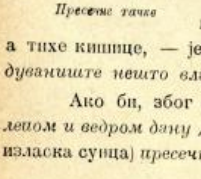

Пресечне тачке

3; Расађивање врши се на облачном или мало влажном дану, а *најбоље*: после благе или ситне а тихе кишице, — јер: кад расађујемо треба да *су* и *расадница* и *дуваниште нешто влажни*.

Ако би, због наглог растења расада у расадници, морали на *лепом и ведром дану* да расађујемо, — то онда треба *рано изјутра* (пре изласка сунца) *пресечне тачке* да залијемо водом или пиштавином, на

их за тим земљом покрити ; — после тога треба *пред вече* на 0,5 часа пре сађења, опет пресечне тачке *мало* водом да залијемо, па од 5 до 9 часова да расађујемо ; — на тај начин, расад ће се још и вечерњом росом да напоји и преко ноћ да опорави и оснажи.

Но, ако је дуваниште по дуже времена лежало спремно за расађивање, или : ако му је површина тврђа и окорелија, — онда треба : *пресечне тачке јаче водом заливати*, али никад одвише и сувише, јер ће се земља *облатњавати* и око расада збити тако, да се расад *неће моћи* добро да развија ни доцније лако да обрађује.

Примедба. Место свега овога, *најбоље* да дуваниште *изјутра* пооремо и *одмах* дрљачом продрљамо и *до подне* ваљком поравнамо, па : тог истог дана и расађивати, — најбоље од 5 до 9 часова пред вече. — Тако ће се земља довољно да слегне а и од јаке жеге и суше да сачува, па ће се на тај начин и потребна у земљи влага боље да сачува, *те нећемо морати* пресечне тачке на дуваниште при самом сађењу *водом да заливамо*, јер ће се расад још и вечерњом росом да напоји и преко ноћ да опорави и оснажи тако, да даље и боље расте.

4 ; На 2 часа пре вађења расада из расаднице или расадника, треба расадницу или расадник водом да залијемо, — како би могли расад заједно са парчетом осечене земље лакше и без повреде жила и жилица извадити.

Најпре се ваде *по јачи расади* и то само толико, колико можемо *одмах* да расадимо, — да се не би осушили ; но и ове *повађене расаде* треба чувати, да не увену, за то их треба држати у доброј хладовини или их влажном крпом покривати.

(Наставиће се)

БЕЛЕШКЕ

Пољопривреда и Сточарство у Северној Бугарској.

У једним немачким пољопривредним новинама од Септембра месеца прошле године има овакав извештај о пољопривреди и сточарству у Северној Бугарској:

„Северна Бугарска одликује се потпуним немањем крупне горе и добрих ливада.

Но има површина, које су обрасле младом гором, већином храстом и багреном, слабо буквом. Оне су својина општина, чији становници, пошто плате неку незнатну таксу општини, имају право да осеку за гориво и за продају онолико младих дрвета колико им је воља и колико могу. Обрт је 20 до 25 година, према величини и пространству шуме. У равници, где је клима увек топла и суха, бора нема никако ; покушаји да се бор гаји у вртовима, испали су рђав.о

Силом оваквих прилика, сва потребна дрва за грађу а друге потребе добављају се из суседних држава Румуније и Србије.

Облик земљишта није за ливаде. Румунска дунавска обала је ниска и с пролећа је плави вода, а Бугарска је све до Рушчука стрмена и неприступна за пролећне поплаве.

Оно мало незнатних река, што из Бугарске утичу у Дунав, имају такође стрмене стране уза само своје корито. Само једна прилична површина између два језера, међу Правадијом и Варном, која има довољно влаге, могла би се разумним, но свакојако скупим обрађивањем преобратити у ливаде са употребљивом пићом; међутим она трава, што сад онамо расте, изгледа да не вреди баш ништа.

За испашу служе простране површине општинских утрина, које под утцајем преовлађујућих суша, дају необично мало паше. У околини Рушчука земља се састоји већином из тешке иловаче, са погдешто и боље земље. Ова последња се само и употребљава за гајење стрмнина и зелени, а иловача остаје за пашу, бар онде где она заузима веће површине. Преобраћања пашњака у њиве, и обратно, нема. У унутрашњости земље, нарочито у околини Разграда и Трнова, у правом пшеничном пределу, земља је већином одличне и врло добре каквоће. Овој одличној каквоћи земље ваља приписати што су жетве онамо у опште повољне, при свему томе што је клима жарка и суха, и што је пољопривреда на ниском ступњу.

По себи је јасно, да ће, због немања већих имања, разуман начин газдовања врло тешко наћи примене. Истина Бугарска влада установила је неколико угледних добара, која се обрађују на европски начин и у којима млада Бугарчад практикују; али ова имања мало одговарају оним очекивањима, која се постижу у Немачкој. Ну мора се признати, да се њиве у непосредној околини оних угледних добара око Рушчука, битно одликују од удаљенијих имања

У осталом та установа, као још нова, и не може да покаже битне успехе. Није се приметило, да околни сељаци подражавају примеру, који им даје начин газдовања у тим имањима. Може се узети, да је томе узрок највише она тврдоглавост, којом се сељак одликује у чувању наслеђених навика, и коју потпомаже лењост становништва. Има за то и других узрока, од којих су два нарочито вредни помена, а то су: немогућност да се стока отпочне ранити у кошарама, те да се отуда добије средство за ђубрење земље и немање новца.

Као што је поменуто, стока зависи од оно мало паше, што нађе на општинским утринама. Само кад напада снег прирањује се сламом. Пићне биљке не гаје се, и ако је опитима доказано, да има могућности да се гаји луцерка и да даје добре приходе. Па и други усеви, што служе као пића за стоку, као разне врсте репе, не гаје се. Кромпир се гаји врло мало, и то само као људска рана.

О ђубрењу земље нема ни говора. Сељак, не знајући за користи отуда, сматра да ђубрење није ни нужно. Иначе било би непојмљиво, зашто сељаци, који довлаче дрва у варош, враћајући се кући, не натоваре своја празна кола варошким ђубретом, које гомилама лежи на отвореном пољу по вароши и око вароши, и ту бескорисно пропада.

Земља се приправља за усев дрвеним плуговима, у које прежу волове или биволе. Жељезни плугови употребљавају се само на угледним добрима, а на другим имањима ретко, па и то само на онима, која су својина страних држављана или их ови држе под закуп.

Дрвена или жељезна дрљача је непозната ствар. При одличним особинама земље изгледа да је окопавање кукуруза, које се понавља неколико пута, довољно, да уклони коров и да учини друге услуге за неколико година, у којима се дотични простор земље засејава другим усевима, који се не окопавају. Овим чишћењем земље објасњава се

у исто време и непрекидно гајење кукуруза, од кога род сам по себи не би могао да покрије трошкове око гајења.

Изузимајући угледна добра и имања странаца, пољопривредне машине имају иначе врло незнатну примену. Тражња истих беше мало и порасла 1884. и 1885. године, и тада један посредник (комисијонар) установи у Рушчуку стоваришше за њих. Ну од јесени 1885. године наступило је потпуни застој у томе погледу.

Друкчије стоји ствар у Варни односно у округу Балчик. Има неколико година како један предузимач иде у време жетве по селима овога округа са неколико косилица (машина) и потребном запрегом, па коси усеве по извесној цени, која дође много јевтиније него кад се то руком ради (жње), јер је надница тамо најмање 2 динара, а то долази од слабе насељености и отуда што гајење кукуруза и винове лозе захтева многе руке.

Многе општине, охрабрене овим примером, набавиле су на рачун општинских каса такве мале и јевтине косилице америчанске системе, а веће и скупље машине не купују. До Априла ове (1887) године набављено је 13 таквих машина и још 9 је наручено. [1])

Од усева гаје се: пшеница, кукуруз, раж, ситна проја, мало јечма и овса и мало кромпира. Репица, рена, детелина и друге њиве биљке не гаје се никако.

Главне области су за пшеницу округи Разградски и Трновски; за кукуруз округи Свиштовски, Раховски и Ломпаланачки; за раж округи Рушчушки и Свиштовски; за ситну проју округ Свиштовски, за дуван округ Рушчушки.

Велику улогу има винова лоза, која се гаји свуда, а највише у Варни, Рушчуку, Свишшову и Плевни. Ну у садање доба она даје врло незнатне новчане приходе, јер је пређашњи велики извоз грожђа у Румунију, нарочито за Букурешт, престао због забрањеног увоза од стране Румунске владе. С тога су Бугарски трговци препуњени грожђем, те се по врло ниску цену може купити најбоље грожђе.

Иста судбина снашла је и вино, које се производи у великим количинама. Покушаји, да се оно учини подобним за извоз, те да се прода на другом месту као сопствени производ, изгледа ће бити без успешни због великих трошкова око преноса.

Фабрике вина у Варни и Рушчуку, које облагороћавају земаљско вино вештачким средствима, досад су имале мало успеха, јер обично земаљско вино превазилази својом добротом оно фабрично, а стаје у пола јевтиније. Становништво по градовима чије се све земаљске састоји често из самог винограда, пати необично много од овако ниске цене. Многи су, особито у Варни, своје винограде напустили и упарложили, пошто им приходи ће покривају трошкове око гајења лозе.

Воћа је много од пре гајено, а сада има само остатака од тога. Истина воћака има још доста у окрузима Рушчушком, Разградском, Шуменском, Варнанском, Габровском и Врацаском; али пошто су оне још већином младе, и пошто Бугари не умеју да их наврћу (калеме), то је род ситан и тек средњег укуса.

Од шљива (ранки) праве Бугари врло омиљено пиће „шљивовицу."

Диње и лубенице, које се много гаје у округу Рушчушком, дају добре приносе.

Што се тиче стоке значајно је, да оваца и свиња има мало према говедима. Говеда служе за обрађивање поља и за прибирање земљорадничких производа. Сој који врши прву задаћу осредње је величине и доброг састава (грађе), а онај који се употребљава за вучење терета необично је ситан и слабачак. Краве дају мало и посног млека, које је с тога врло скупо; литар млека стаје 40—50 пара (дин.), стара ока буњаког масла, за које се употребљава врло масно биволско млеко, стаје 4—5 динара. Осем обрађивања земље главна употреба говеди састоји се у про-

[1]) Обраћамо пажњу наших општина на ово. Ур.

давању меса, кожа и костију, јер се ђубре и не збира, а приход од млека је незнатан.

Овце су крупне; имају дугачке голе (необрасле) ноге. Вуна је дугачка, ретка и мале вредности. Јалови овнови не гаје се ради вуне или гојења, јер нема пијаце, но у толико више дотерују се на тргове многа мушка јагњад, и, у оскудици другог скорашњег меса, продају добром ценом.

Покушај на угледним добрима, да се гаји боља стока, показао је досле слаб успех, јер нема новаца за куповање племенитих бикова и овнова.

Главно средство за рану становништва јесте живина, која се много гаји; она се у осталом много и извози за Турску."

ГЛАСНИК.

Потпредседник управног одбора Срп. Пољ. Друштва, г. Лазар Р. Јовановић, који је постављен за управитеља управе државне ергеле, отпутовао је на своју нову дужност 3. Февр. ов. г.

Комисија за испитивање кандидата за наставнике и економе нижих школа за пољску привреду за 1888 годину.

Министар народне привреде актом својим од 1. Февр. ове године образовао је комисију, која ће у течају 1888 године имати да испитује кандидате за наставнике и економе нижих школа за пољску привреду. Ова комисија састављена је овако: Председник г. Јеврем Новаковић секретар министарства народне привреде; чланови: гг. Милутин Савић, Милан Антић, Живко Шокорац, секретари министарства народне привреде и Алекса Љ. Поповић марвени лекар III класе управе вароши Београда.

Г. Г. ДОПИСНИЦИМА „ТЕЖАКА"

Као што се види из изјаве управног одбора срп. пољопривредног друштва*), намера је одборова да „Тежак" чешће излази, како би могао између осталог и то постићи, да обилатије и брже извештава читаоце своје о стању привреде у целој земљи.

Ово чешће извештавање толико је потребније, што ми сада заиста немамо тачнога сазнања о свему ономе што је међутим потребно сваком који се привредом бави, и што немамо другога листа који би то чинио.

Они привредни извештаји које добија и јавности предаје Министарство Народне Привреде нису потпуни а не могу ни да се предају јавности онда када би то требало пошто се упућују кроз 2—3 канцеларије док у јавност дођу.

А они дописи и извештаји, које је досад добијало пољопривредно друштво нису заступљени из свију крајева земље, као што би то желети било, па да се у свако доба има тачног сазнања о свима привредним појавама у својој земљи.

Но да би се могло у одређени дан и за одређено време тачно сазнавати стање по појединих грана земљорадње у својој земљи и да би се у томе олакшало министарство које не може утицати на појединце приватне економе непосредно, ни имати у свима крајевима земље стручне економе у својој

*) Види 1 број „Тежака."

а коме је ово такође потребно, као и свима привредницима у земљи. — Срп. пољ. друштво са својим пододборима покушаће да ступи у везу са свима економима у земљи, и да их побуди на благовремено подношење тачних извештаја.

Да би се постигла потребна једнообразност у подношењу тих извештаја и да би се олакшао тај посао мање извештаним дописницима, као и ономе који их буде сређивао, начињен је и овде приложен образац са свима потребним напоменама, које смо могли предвидети, задржавајући себи право, да то накнадно, нарочито на захтев појединих интересованих лица допуњавамо и објашњавамо.

Предајући јавности ове ретке и поменути образац ми се овим обраћамо друштвеним члановима редовним, дописним и помажућим, затим г. г. марвеним лекарима, државним шумарима, учитељима, свештеницима, порезницима, и онима који су свршили ратарницу у Краљеву, да се приме овога посла, да нам се јављају, и да везу са другим непрекидно одржавају. На овај начин друштво п. привредно имаће прилике да њихове жеље и потребе боље и потпуније проучава и да живље на остварењу и подмирењу њиховом ради.

Образац за подношење Дописа „Тежаку".

У дописима који се подносе за овај месец, молимо да нам се јави:

1. Каква је била прошла јесен. Колико се орало и засејало пшеницом или другим којим озимим усевом;

2. Како је било с људском и сточном раном при наступању зиме. Каква је била зима. Како је стока издржала зиму; како су се овце изгањале и т. д.

3. Каква је цена говедима, свињама и осталој стоци.

Дописије, почев од Марта месеца, ов. г. дописници имали би да шаљу своје дописе тако, како би овде стизали најдаље 10. и 20. сваког месеца, и да јављају ово:

1. Какво је било време за рад у месту и најближој околини;

2. Којима се привредним пословима баво народ за то време у месту и најближој околини;

3. Шта се има поменути у то доба (кад се допис подноси) о начину рада, стању усева, стању трга (пијаца или панађура, ако га је било у месту или у близини), и другим привредним појавама;

4. У доба сејања и сађења, шта се може рећи о величини засејане површине према намери у којој се засејава. (Ако је за израну људи и стоке у месту, — хоће ли бити довољно; ако ли је усев за извоз, колико га може народ ишчекивати).

5. У доба цветања усева, нарочито чим се „отребе" њиве и прецветају виногради ово ће се одмах јавити не чекајући иначе одређено време, и да се означи рок у коме је прецветало.

6. У доба цветања и иначе до жетве и бербе, јављати је ли било града (туче) или поплаве или др. какве непогоде; и ако јесте, како је пашла, колико је захватила, кад и када је прошла и колико штете учинила отприлике? И ово би корисно било јавити одмах, а нечекати обичан рок пишања дописа.

Том приликом поменути и све оно што се из раније зна из тога места, о градобитности и поплавности, како би се из таквога материјала могло прибрати што год поузданије за мисао о узајамичком обезбеђивању.

7. Каква је била жетва и берба појединих усева;

8. Какво је било здравље у људи и стоке;

9. Каква је цена хлебној и сточној храни у то доба; пошто се плаћа надница радницима тежачким и каква им се друга накнада даје (храна, напојница итд).

10. Каква је цена земљи од ектара; а по што се плаћа закуп од ектара за земљу зиратну (посебице њиве, градине итд.);

11. Је ли се свет много задуживао, и за коју потребу; и колики је интерес плаћао на узајмљени новац?

Дописи треба да су одсечни и са мало речи, иначе ће се саопштавати у изводу, а не у целини.

Дописе треба попуњавати редом који је овде означен.

Радове, који не одговарају лобу у коме се дописи пишу, не треба помињати, ни објављати оно стање, о коме је раније јављено, ако није измењено.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

На многа питања о живој огради ево одговора:

Багрен ако није најбоља жива ограда извесно је најјевтинија и најлакше се и најјевтиније може добити. Треба садинце тражити из округа пожеревачког: Градишта, Голупца, нарочито из самог Пожаревца, од каквог свога познаника, нарочито од г. Станисава Станисављевића економа, или од Станоја Шуваића из села Кириковца код Пожаревца, који багрен има са жилицама и продаје по 3 лиц. 1000 комада.

Јевтиније и брже заиста се не може доћи до живе ограде, но благовременом поручбином код овога човека. Није доцне да му се сад обратите, само положите тај услов да га добро пакује како се расадинце неби осушиле.

На земљи родној, где вам може бити неподесно столичање и избијање из жила, које је код багрена веома обично, ту морате сами изводити гледичију. Семе њено продаје управа Економије Топчидерске по 15 дин. килограм; а има га и управа државне Ерселе у Љубичеву.

Осим тога може поднети за то дуд, граб, глог и црни трн заједно, кога има свуда по Србији; а добра је и чалија, које има око Београда, Ниша, Неготине, нарочито на путу идући Тамничу ср. Крајинског.

Само тако звана „*жива ограда*" (Lycium) са плавим цветом, која се вија понегде по Београду и око Београда и др. наших варошн не заслужује ни на дављој земљи да се размножи, јер није ни за какву употребу и не може да се искорени кад се намножи, а има отрован род који особито нерасудној деци може живот прекратити.

Списак чланака и бележака које су послате за „Тежак"

Списак чланака и бележака које су послате за „Тежак"

1). **О одређивању киселине у вину и шири** од Мите Петровића из Сомбора;

2). **О истраживању података за аграрну историју** од Јована Најскера из Прага;

3). **Реч-две о орању** од Светисл. Стојановића

4). **Једна реч поводом одређивања казне по закону о чувању пољског имања.** Од горњег

5). **Шта треба радити са маслом избућканим и како га треба чувати.** Од горњег.

6). **О заштити птица** од др-а Ст. Мачаја.

7). **Биље** од др-а Ст. Мачаја

8). **Голубачка мушица** од истог

9). **Цврчак** од истог

10). **Правлење пекмеза** од Ранка М. С. Пешића;

11). **Један штеточиња винове лозе** од Благ. Тодоровића

12). **Један нов предлог**, од Ј. Голубовића;

13). **Најважнији узроци неродности наших воћака** од Игњата Мирковића

14). **Хемијска улога соли у орган. природи** од Милана Пешића;

15). **Нешто о стајама за стоку** од Дум. Спасића;

16). **Шта утиче на количину и каквоћу млека** од Свет. Стојановића;

17). **Азбучни преглед знатнијих сојева оваца и свиња** од Ђ. Стеф. Виловског.

18). **Како се чува стока за време влад. заразних болести** од Светисл. М. Стојановића.

19). **Сумпорни угљеник** од Мил. Х. Поповића.

20). **Либигов закон о повраћају и рационал. метод. опредељивања размера ђубрета** од Свет. М. Стојановића.

21). **О подизању шума на вештачки начин** (наставак) од Благ. Тодоровића.

На послетку 15 разних бележака и дописа, из разних времена.

ПОТРЕБА КОНТРОЛИСАЊА ПИЋА И ЈЕСТИВА У СРБИЈИ

ОД

Милутина М. Савића

I. Заиста је голем број оних материја, које се под својим правим или још чешће под прикривеним именом, са скривеном садржином препоручују шпекулантима пића, нарочито вина, да би се могло по скупљу цену продати оно вино, коме се додају или она смеса која се састави додавањем разних таквих материја*.

Списак ових материја још није закључен ни попуњен, напрецима технологије сваким даном бива све већи, па ипак не би било тешко сазнавати сва нова имена, и тиме га допуњивати и сваке године ревидирати.

Међу овим материјама има таквих које су уврштене и у домаћем списку лекова чији је хемијски састав испитан и познат, и употреба под стручним надзором од користи, те према томе њихова производња ни увоз са странс не може се спречавати. Али из тога не излази да се не може ставити под надзор и контролу употреба тих материја, како их не би употребљавали људи ненадлежни, и на начин који може донети штете и незгоде. Но тако исто, у доле означеном списку има и таквих материја, *које нису означене правим именом, чији се хемијски састав не зна, и употреба којих може донети големе штете здрављу, и привилној привреди.* Према томе, производњу, довоз са стране и употребу оваквих материја у земљи ваља забрањивати, и преступнике подвргавати строгим казнама.

Контролисати све материје, које служе људма за пиће и рану, стручним прегледом у хемијском лабораторијуму и тиме причувати здравље и живот својих држављана, тога извора привредне и моралне снаге државине, — то је једна од најпречих дужности сваке уређене државе.

*) За доказ томе, да наведемо овде нека таквих материја:

Le corps et la fleur du vin, Lève de Médoc, Essenz — Sherry, Essenz — Graves' Essenz — Moselblümchen, Essenz — Ungarwein etc. etc.; Bordeauxroth, Rouge végétal, Teinte bordelaise, Clerc-ов прашак, Gros noir du mer, Sode de Taxe, Vinolin, Levinstein — ова боја, Exstrait — Sec, Exstrait — Ratanha, Extrait — Alcanna, etc., Bassia — цветни листићи Lack — dye, Phytollacca decandra. Flores malvae, Ligustrum, Hämatoxylon campechianum, Pterocarpus Santalinus, Anilin, Fuchsin, Kyanol, Oenocyanin, Couleur — и разни и т. д. Вољи шећер (декстрин), салицилска киселина, амил-алкохол (фузел), кармин, Ено-танин, Ено-галуска киселина, цветне или сувишне сумпорне пахтљике и т. д.

Ова контрола морала би обухватити преглед свију обележених материја, као и оних пића и јестива која се на српским трговима излажу потрошњи.

Но за ово потребно је прво издати о томе нарочити закон, друго подићи нарочиту лабораторију или бар одвојити засебно одељење са специјалним хемијским прибором у државном заводу који већ постоји, затим дати потребно усталачно и стручно особље као и новчана средства.

II. Као што има много материја, којима се квари вино, тако има и много материја и још више начина којима се друга пића и јестива кваре.

Тако квари се маст, масло, мед, брашно и т. д. материјама које су веома познате, те се не морају ни помињати.

У ову врсту неупутности долази и по нека кажњива и за осуду радња, која се покадшто појављивала кад понеких наших неувиђавних произвођача и шпекуланата који раде са сувим шљивама.

Тако наши пољопривредници греше што беру шљиве пре но што потпуно сазру, и што их не одабирају при сушењу, но мешају све изједна. Осушене као и недосушене и прегореле такође мешају заједно, лањске и овогодишње такође мешају, бацају коштице од појединих шљива у добру робу, носе је у прљавим, покисним џаковима и т. д.

Кад се узме на ум огромна производња наших сувих шљива, која се у годишњем извозу пење од 24—30 милиона кграма, онда у ствари може се рећи ове неправилности, које су поменуте, и које се, у опште узев, ретко појављују, на ту масу добро одневаног производа не би требало да никаквог штетног утицаја могу показати. Но баш зато, што производимо доста и добре робе а у своме путу док продавца нађемо сусретамо голем број веома препредених шпекуланата који свога интереса налазе у покуди наше робе, докле је не купе, и који добро знају да ми никакви особени надзор не покањамо тим производима својим, па то на своју корист употребљују — ми имамо дужност, да са овим нехатом престанемо и сами ову своју грану производње узмемо под јачи надзор и тако упутимо, како јој се никакве ни стварне ни привидне замерке неби могло градити.

На тај начин престало би оно, чиме странци наносе големе штете доброме гласу наших шљива, продајући их под туђим именом и дајући име српских шљива оним отпатцима, који се добијају при одвајању оних од боље каквоће. —

III. Кад се све узме на ум што је претходило при продаји поменутих производа, било у нашој земљи било на страни, а опет на наш рачун и штету, онда се мора увидети, да је крајње време овоме закону и овој контроли.

Но не само код нас, где су многе ствари у повоју, па и овај надзор без законе основице, но и све јевропске државе признале су да им треба попунити ону осетну празнину, која се показивала и поред свију општих одредаба казненог закона и посебних досадашњих закона и израдити нарочити закон, те да се тиме заштити правилна производња земаљска и здравље привредника од лакомислене шпекулације и неразложне мешавине и квара.

Таке законе издала је Немачка, Аустрија и Мађарска, и у начелу сагласни су сви у томе, што се тим законима не регулишу односи стално него се у главноме *земаљске владе овлашћују да путем наредаба регулишу забрану и преглед пића и јестива, и одређују казне за преступнике из незнања и хотимичности, као и поступак у спицајима и саучешћу.*

Такав закон и на истој основи потребан је и нама, и ми, пред скори сасанак наше скупштине подижемо свој глас за њ.

IV. Многи ће замерити томе што се предлаже нарочити закон о контроли пића и јестива.

Шта више и сам сам у «Тежаку» од 1884-те године*) помињући како је потребан надзор над сушењем шљива, и противан нагомилавању закона, предложио тада да се усталачни посиоц власти послужи § 326, 324, 313, казн. законика.

Тако исто покушало је Санит. одељење да на основу члана 33 закона о чувању здравља (од 1881) нареди по што-год о прегледу чему се обично приписивале сасвим друге намере, те се и политика мешала у то, и такве наредбе о прегледу мораше се — обустављати, на штету ствари и угледа земље.

Но у току времена и под утицајима свакидашњих тегоба, које притискују наш привредни свет, ја сам се одрекао крпежи и утврдио у мисли, да како треба за сваки посао добар мајстори поуздана алатка, тако и за оно што нашу привреду мори, треба строг закон и добар чувар.

Да поменути параграфи кривичног закона нису довољни то је јасно, јер су они опште овлашћење за издавање полицијских наредби, као што су оне о изношењу ђубрета и т. д.

А да и помен. члан санитетског закона није друго до крпеж ево му текста од речи до речи па нека цене читатељи:

Чл. 33. овлашћује се министар унутрашњих послова:

*) Број 7. стр. 564.

1) Да може својим претписом наредити све оне мере, које нису предвиђене овим законом, а које би се показале нужне, да се очува здравље у народу, и које не спадају у надлежност законодавства

2) Да може за непослушност наспрам наредаба под 1. одређивати казни до 30 дана затвора, односно до 150 дин. новчане казне

Но прво претпис Министров важи докле је онај Министар који га је потписао; друго, може га и сам тргнути или ублажити; треће нема оне строгости која је нужна па да се читаво колено научи поштовати спокојство ближњега и да не чини штете дајући људима место здраве ране или здравог напитка друго што; четврто не респектује ни сусед такве наредбе, јер је у положају да их тумачи личним расположењем, а кад јекне цео народ у једном правцу и нешто озакони онда је и Министар сигуран од подметања или од навале са стране; пето зар неби изгледало натезање, на основу таквог члана закона или горњих крив. параграфа наређивати преглед шљива за извоз, и т. д. која би иначе мера веома корисна била?

Многи ће бити томе из штедње противни и питати: Е, а шта ћемо са издатцима који су у вези?

Тима одговарамо ово: Народ коме се овим путем обезбеђује и здравље и привреда наћиће начина да подмири све оправдане издатке на ту циљ.

Но да се не би бавили општим изразима, којима су и ранији предлози «Тежака» изобиловали, пређимо на ствар, дајмо један нацрт закона о контролисању пића и правила о контролисању наших сувих шљива, па ћемо оценити шта може стати извршење овога веома важнога посла, пошто му тако почетак и крај догледамо.

(Свршиће се).

СЕТИМО СЕ САДА ЛИВАДА И ДЕТЕЛИШТА.

Настаје већ време када треба предрљати ливаде и детелишта. За дрљање ливада и детелишта граде се и нарочите дрљаче али огромна је корист кад се подрљају и обичном дрљачом, нарочито ако је са гвозденим клинцима. Дрљањем се почупа маховина и изравне кртичњаци и мравињаци те не могу да се уледине, а земља се разриje те трава или детелина брже и боље расте. Ево једног примера из праксе који ће најбоље показати, колика је корист од дрљања ливада:

Подељена је једна ливада на два дела, који су и по квалитету и по величини били сасвим једнаки. Са првог дела, који није дрљан покошено је 377 килограма сена, а са другог дела који је рано с' пролећа подрљан покошено је 770 килограма сена!

Ово изгледа чисто невероватно, али је истина, зато још једном велимо: сетимо се ливада и детелиштâ, јер ће вам се обилато наградити труд око тога.

„Практ. Земљеделац."

БЕЛИ БАГРЕН И ЊЕГОВО ГАЈЕЊЕ[1]

прев. **А. М. Секулић.**

Прост багрен (Robinia Pseudoacacia L.) дрво или шиб с белим веома мирисавим цвећем, пореклом је из Америке и у Јевропу је уведен тек у прошлом веку у оно доба, у коме се у опште веровало, да ће настати оскудица у дрвима и у коме се тражиле врсте дрвета, које брзо расту. Нису се у багрену ни преварили, јер по брзини растења он превазилази сваколика шумска дрвета, јер често истера изданке од 3—4 метра на годину па и преко тога. И при свем том он до данас једва да је могао освојити какво место у производњи шума, но напротив морао се ограничавати на сађење по вртовима, по парковима и поред путева. То његово споро ширење није долазило што је он новина или због непознавања користи од његанего што, долазећи из топле климе, он није могао да подноси непогоде времена у нашој суровијој клими. Али врло ускоро он се навикао на ову суровију климу, аклиматизовао се, и као украсни шиб могао да задобије раширење по целој клими, у којој воћке напредују. Но и поред његовог раширења и ма да су у опште познате користи, које он даје, њега још одвећ мало умеју да цене, као што то показују оно неколико и управ тек незнатних гајења, која су предузимана само у оним пределима, у којима се гаји винова лоза. Данас зна нарочито сваки виноделац брзину у растењу багрена и ону изванредну издржљивост багреновине као тачки виноградских, које се потпуно могу да пореде с растовином. И воћари извесно би радије побољи издржљиву багреновину поред воћке, кад би умели да је цене, но јелове или борове притке, које брзо труну и тада мора да буду од штете воћци, у место да је штите. С тога би било време, да се гајењу багрена поклања више пажње и да се њим засади по који неупотребљени простор, те да се води рачун о многостручним потребама.

[1]) Види „Тежак" за 1882. стр. 124. За 1883. стр. 311—316. Стр. 676. За 1884. г. стр. 300.

Његови захтеви у погледу земљишта врло су умерени; скорашња трошна песковита иловача средње дубине одговара му понајбоље, ипак он не презире ни суху пескушу ни ону, што је постала од шареног пешчара, где боље напредује но бор. Само сувишну влагу он не подноси никако, и пошто својим жилама продире врло дубоко у земљу, ваља баш нарочито пазити на то, да је здравица слободна од сувишне влаге.

За добивање семена поберу се махуне с дрвета, омлате и зрневље просеје. Семе из јужнијих предела здравије је и развијеније, но оно из северијих предела и по томе из њега могу да се развију и снажније биљке. Семе се сеје с *пролећа*, кад се нема више бојазни од мразева, у влагу, трошну и у неколико скорошњу земљу на врсте од 0.3 метра растојања. Количина семена износи отприлике 1·5 килограма на ар. По себи се разуме да ваља одржавати највећу чистоћу у посејаном простору, јер би иначе нежне биљчице угушио коров. Идуће зиме ваља их заклонити од оштрих северних и источних ветрова а и од зечева, који много воле кору, која се лако одваја. Кад су биљке двогодишње и снажне, оне се пресађују и то на добро очишћену и спремљену земљу у растојању од 1—2 метра у четврт. При пресађивању брижљивим сасецањем и уклањањем измрлих изданака ваља утицати већ на добро образовање стабла.

Пошто гајење из семена не испада увек добро, биће боље, да се набављају двогодишње пресадниче.*)

После пресађења ваља се бринути о што је могућно већем обдржавању чистоће између пресадница, нарочито не сме се допустити да се појави купина, која се лако насељава и која сађевини може врло да шкоди. Идућег пролећа саднице се сасеку на 16—20 сантиметара, попуне саднице које су пропале и уклони осечено грање. Ово грање које нема никакве вредности, ваља као год и при доцнијем сасецању, увек износити, јер би иначе то сметало истеривању изданака. Изданак, који сада избије достиже, као што је горе поменуто, за једно лето висину од 3—4 метра па и преко тога. Ако се при јаком ветру очене која грана, ваља је одвојити и уклонити. После пет година, рачунајући од дана сађења, засађена површина може већ да се сече; стабла су тада довољно јака да се могу употребити за притке уз дрва и тачке у винограду. Други воле свакако дванаестогодишњи обрт, јер тада су стабла тако јака

*) Пресадница има у Топчидеру а могу се добити посредовањем г. Стаписава Стависављевића, економа у Пожаревцу, и то веома јевтино.

да виноделцима могу да дају цепане, чврше тачке, које се боље плаћају. Багрен се може гајити и с 40-годишњим обртом за добивање дебла, али највеће приходе он даје сечом на изданке, као ниска шума с краћим обртом. Ако су прилике поле повољне, то се већ после пет година добија 2500—3000 виноградских тачака поред дрвета за тачке за пасуљ и т. д., при доцнијим сечама још више, а то је принос који би ваљао да побуди многог виноделца и земљерадника, да сврате своју пажњу на ово гајење; поготшто се ово жилаво, чврсто и трајашно дрво употребљава за клинове у бродарству, за држалице, спице и зупце на точковима и т. д.

Како би се на овај начин многа неупотребљена приватна и општинска земља могла корисно да засади, кад умна лењост не би тако голема била, да овде уступи места познавању онога што је боље!

Пошто је време, да се предузимају припреме за идућа засејавања и сађења, ова опомена могла би бити од користи многоме читатељу.

КАЈСИЈА

од

Милутина М. Савића

Кајсија је *домовином* из западне Азије[1]; и то пре из топлије Сирије, но из хладне Јерменске,[2] и ако јој је научно име «Јерменска шљива» (Prunus armeniaca L.).

У Јевроју је *донета* после победе Александра Великог; но све до рођења Христова била је веома ретка воћка и плаћала се скупо. Па и данас, после близу 2000 година, откако за њу знамо, не гаји се у оној мери, у којој то заслужује према приносу који даје, а све с тога, што се довољно не познаје њена природа и корист, коју може да доноси.

По *роду* своме она спада међу шљиве. Но од шљива се разликује у нечему, што треба знати, па да у гајењу не грешимо, и већи принос да обезбедимо. Тако, гране у кајсије јаче се разводе, и лакше ломе, те не може да поднесе на месту ветровитом, као шљива, но тражи већи заклон. Кајсија пре прецвета с пролећа, и

[1]) Prof. Dr. Langenthal, Handbuch der landw. Pflanzenkunde.

[2]) Prof. Dr. Willkomm

како је свака воћка у цвету осетљива од мразева и како је у нас пролеће веома променљиво, те часом отопли толико да се цвет измами, па онда застуди, те цвет пропадне, то многи мисле, да она код нас не успева; но то није тако, већ јој треба изабрати нешто заклоњитије место, и зими одржавати је да се рано не измами цветање тиме, што се доста снега може набацивати око кајсија, или кад крене, да будемо на опрези док не прецвета (док се не «отреби») обичним познатим средствима. Кајсија пре и брже зри, те јој треба земља која се лакше загрева; она је веома родна по природи те јој треба земља плодна, трошна, која је и у дубини таква, па да може имати дуга века и да увек буде родна. Но у овоме опет треба пазити на то, да је не засадимо на земљи сувише буњој и ђубреној, јер ће страдати од смолоточине.

Према томе, кајсија најбоље успева на месту које има заклона од хладних северних и западних ветрова, на положају југу окренутом, а на земљишту на коме и винова лоза добро успева. Зато имају разлога они, који је засађују близу каквог зида, који је од северне стране заклања и олакшава да се гране могу привезивати или онако подупирати, као лоза на својим чардаклијама.

Оваквих места и др. услова има у Београду, Смедереву, и Пожаревцу, па зато ту и има доста и добрих кајсија. Нарочито Смедеревци могу се тиме хвалити, и они заиста извозе преко Базјаша у Аустро-Угарску и тамо их продају за лепе паре. А без сумње, то би могло бити још у већој мери, а могли би то чинити и многи други крајеви, кад би покрај винове лозе, која пропада од филоксере, размножавали кајсије, које би се у велико разгранале тек онда, кад лоза изда, и које могу да трају у нас цео човечји чек а и више.

Сад би било на реду да поменемо, како се кајсија размножава, и како негује. Но још је нисмо довољно препоручили, па се бојимо е нам се предлог о умножавању ове воћке неће послушати. Нарочито кад се зна, да ми имамо толико врсти воћака, које су у нас одомаћене тако да их има дивљих и задивљалих, умесно је да оправдамо зашто се за кајсију, још тако ретку воћку, толико заузимамо.

Ево одговора: Кајсија дозрева у најподесније доба године, кад великог избора у воћу нема; роди сваке године добро; нема оних непријатеља — гусеница — које нам јабуке сваке године преполове или сасвим утамане. Сем тога род јој је тако угледан, укусан, мирисав и пријатан у свежем стању, да се ретко које воће може с њим мерити. Зато и има на свима трговима у Јевропи ве-

лику цену. Укувано воће у шећеру («слатко») такође је веома укусно и пријатног мириса, а и без шећера, укувано као *пекмез* такође је здрава рана за децу и одрасле, добра понуда за болне, и пријатан додатак тесту и пециву.

У Француској, где се кајсија много више гаји но у другим земљама и где је умеју боље да негују, знају и употребу многовршњу; тако из семена праве зејгин који зову «мармот» и ракију «ратафија»; па шта више чак и коштицу употребљавају у неким изузетним приликама као ванредно гориво.

О извођењу из коштица није сада време писати.[1])

Све што се може сад учинити, то је:

1., да се купе готове воћкице из Економије топчидерске, или и 3 расаднице друштва пољопривредног у Шапцу, или ма с које друге стране и на подесно место засаде.

2., ко има у своме врту белошљиву, ранку или првењачу, или оне киселе мизговце, које су нам заостале из старијих времена, а не само да нису од користи, но су од штете густим хладом и неупотребљивим родом, или ко има повише расадница бадемових (као што то овуда по Београду није ретко) тај нек не тражи никакво друго место, но нека их пролетос калеми добрим сортама кајсија.

3., најпосле кајсија се може калемити и на глогу; а глог је задовољан и са најгором земљом. Ко, дакле, има какав глог на своме имању, или ко може из 3 близа набавити у дебљини обичног штапа са добро развијеним кореном, тај ће такође моћи ускоро калемљењем добити доста кајсија.

Кајсија се калеми успешно с пролећа гранчицом« и то најобичнијим у нас начином у процеп а нема сумње, и у лето» на на лист или очењем », којим се начином свака воћка лепо кале, мити може.

Ради сигурности веће треба с пролећа калемити; па ако се калем тада не прими, онда те исте године може се у своје време очењем погрешка учињена поправити.

У погледу *неговања* ове воћке морамо поменути, покрај раније реченога само то: да је треба чувати од ножа и маказа, јер не трпи сасецање својих грана. А и нема никакве потребе да јој човек сасецањем што исправља јер расте и сама лепо и правилно. С тога највише рода даје и најдужега је века кад се одгаји као висока воћка и допусти разграњавање по вољи.

Много има врста и сората кајсија које се разликују по језгри, крупноћи, укусу и добу сазревања.

[1]) А писато је у „Тежаку" за 1886 стр. 746.

У једних је језгра у коштици слатка и ове кајсије махом су крупније, но са мање мириса и позније сазревају; а у других је језгра у коштици горка, род им је ситнији, но веома рано стижу и врло су слатке, укусне и пријатног мириса.

Најраније у нас стижу оне самониклице у Пожаревцу, Пироту и Нишу; но су обично веома неугледне и само за пекмез подесне. С тога би их требало прекалемити и бољим врстама заменити, нарочито кад имамо на уму извоз на страну.

У Топчидерком расаднику има 21 врста кајсија; а у Шабачкој 7. Но у нас ретко ко мотри на име оних врста воћака, које отуда набавља, махом се ослањамо на избор управника или воћара, а ови опет не могу сваки пут да стигну да разберу, какве су где прилике, за које треба избор учинити.

Но ми се надамо да ће се у будуће о томе више водити рачуна, и прва изложба воћа, која се у нас припреди олакшаће споразум у избору најподесније врсте.

О неким врстама које понајвише препоруке заслужују, саопштићемо др. приликом више; а за сад завршујемо напоменом само још овом:

Кајсије треба *брати пре но што потпуно сазру* и омекну; даље треба их брати изјутра одмах чим роса спадне и остављати их на хладно место дан — два док се не устоје па ће им се очувати мирис и неће постати брашњаве (што многи не воле) него остати веома укусне. А нарочито за даљни пут треба пазити да се благовремено уберу.

При паковању треба воће редом и пажљиво слагати на *сваки ред воћа одвојити лишћем* (које нам буде при руци, само не од винове лозе јер је то забрањено преносити). Тек на тај начин, ако производимо крупније ране врсте, и уберемо пре но што омекну и пажљиво пакујемо у лист при пошиљању, стићиће воће укусније и подесније и добити много већу цену, нарочито на трговима многољудних вароши.

ДУВАН

(NICOTIANA),

ЊЕГОВА КУЛТУРА И ФАБРИКАЦИЈА.

ОД

К. ЦРНОГОРЦА.

(НАСТАВАК

Сађење расада.

То је усађивање расада у пресечне тачке на шпартаном (исцртаном) дуваништу.

Сађење се врши: *руком* или *садаљком*.

Руком се сади овако:

«1., Сваки садиоц или свака садилица понесе и држи влажне расаде у једној покривеној котарчици или влажној боџчици.

«2., Са прва два прста (т. ј. са првим и великим прстом) леве руке направи се у пресечној тачци *једна рупчица*, а прстима десне руке *пажљиво* (без притискивања) *се узима расадни стручић* па се умеће или усађује у рупчицу тако: да коренчић *дође право у ту рупчицу* и *толико дубоко* (до самог лишћа), колико је дубоко у расадници или у расаднику био; затим се око усађеног расада земља мало и лако прстима притисне и поравна, — пазећи: да се листићи не умрљају од блата или од земље.

Слика 10

Садаљка

Садаљком се сади као и руком, само: рупчица се не прави прстима него: *садаљком* (Слика :10) која је по средини *трбушастија* од обичне садаљке за купус и. т. д.; кад расад у ову рупчицу метнемо, онда треба садаљку живо забити у земљу покрај коренчића уметнутог расада, па садаљку извадити а празнину испунити добром земљом и мало или овлаш земљу набити.

Садаљка од гвожђа или лимом окована боља је, — јер: лакше се у земљу пробија и извлачи, па је и рупчица глађа и не засипа се земљом.

Примедба. Овако усађени расад треба да стоји усправљено; с тога: сваки искривљени и са рђавим или неправилно развијеним коренчићем, треба одвојити и избацити, — јер иначе не ћемо добити потпуно и једнако зрело и здраво лишће.

V. Неговање дувана на дувништу.

После 6 или 8 дана иза свршеног сађења, треба по дувништу прегледати: да ли је се сав расад примио, па:

1., увели и пропали расад повадити и празна места попунити новим здравим и добрим расадом; — с тога треба да имамо у готовости исти такав (јак и здрав) расад у расадници или у расаднику.

2., кишне глисте, кртице, пужеве, ровце и. т. д. треба уклонити и утаманити.

3., ако је суша треба *у вече водом* а после кише *пиштевином*, у којој смо растворили и размутили мешанац или кокошије ђубре.

4., ако је врло јака жега и велика сунчана припека, треба усађени расад заклонити крупним и широким лишћем од лопушине тикве и. т. д., или га покрити мало наквашеном сламом, маховином и. т. д.

1., Окопавање.

Кад после свршеног сађења прође 14 до 20 дана, треба дуван *први пут плитко окопати* или *прашити* (I окопавање), и *малом мотичицом*, придржавајући левом руком струкове дувана: да би тако земљу око самих струкова *ситно окопати или ореуљати* — *опрашити* и од корова очистити могли, и да не би земља међу лишће западала.

Слика 11 а.

I окопавање на оџаке

Копач узме обично два реда па плитко окопава или *праши* с обе стране од *једноч* или од један пут, правећи око сваког струка *мали оџачић или кубицу* (Слика 11), *са маленим озго угнућем* за задржавање кишне или заливаће воде — Ако су струкови у редовима на близо расађени, онда копач окопава тако: да оба два реда чине 1 оџак (Слика: 11 б).

Слика 11 б.

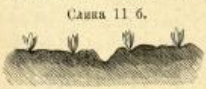

I окопавање — два реда у 1 оџак

2. Огртање.

Иза прашења или првог плитког окопавања, а *после две до три недеље долази*: *друго окопавање или огртање.*

Огртањем се земља раздробљава и од корова прочишћава па се *поглавито* нагрће или набацује около доњег струковог или стабловог дела до самог лишћа; — то бива онда кад није ни врло суво ни врло влажно.

Ово прво огртање или друго окопавање *не сме бити врло дубоко, него само нешто дубље од првог окопавања или прашења — да се не би одголићило „плитко" корење* (Слика: 11. в), — и свршава се, као и прво окопавање, *пажљиво* придржавајући лишће левом руком да се не би повредило (јер повређено лишће осуши се и пропада), и да не би земља међу лишће западала, а ако би случајно запала морамо *ђубрет одмах и полако* (пажљиво) *извадити*.

Слика 11 в.

Прво огртање или друго окопавање — у пресеку представљено.

Примедба. Ко би имао и доста и доброг зрелог мешанца или кокошјег ђубрета па би га у води или још боље у пиштавини размутио, — тај би врло добро урадио: ако би овим течним ђубретом *ове по други пут окопане или први пут огрнуте струкове заливао*, али поврх оних малених угњућа на оцачићима или кућицама, — пазећи да се не залива по лишћу, јер ће пропасти.

Ово заливање течним ђубретом после (другог окопавања) првог огртања бива: *у вече или после благе кише* или *на облачном влажном дану*, — а никако онда, кад има сунца, јер ће пропасти.

Ко не би могао овако дати дувану ђубрета, — тај нека на она малена (на кућицама) озго угњућа *око струкова* намеће зрелог ђубрета, — јер:

«ђубрећи оваквим (течним или густим ђубретом) *„озго"*, дајемо малим и кратким а нежним жилама и жилицама толико сготовљене и спремљене хране, да дуван почне одмах бујније и јаче да расте.»

Дешава се да се *доцније*, — кад дуван израсте за 20 до 25 сантиметара) — земља стврдне окоре или скорени, или се много корова развије — онда се може дуван по *други пут огртати или по трећи пут окопавати а коров плевити* (Сл. 11. г,).

Слика 11. г.

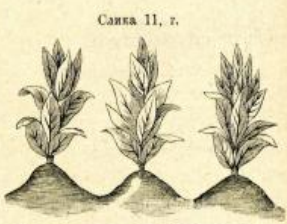

Друго огртање или треће окопавање

Заламање.

Обично после првог огртања или другог окопавања *почињу цветни пупољци* на горњем стабловом делу замећати се *изби-*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА У БЕОГРАДУ

јати а мало доцније развијати и расцветавати тако, да чине једну читаву китњасту цветну гомилу или *цваст*, која се зове: *метлица* или *тршаста цваст*.

Да би хранећи сокови јурили и струјили *у лишће а не у цваст*, — *треба*: *целу цваст заједно са горњим ситнијим лишћем заламати*.

Али, иза овог заламања цвасти, мало доцније почну хранећи сокови да навађују у *пазушне* (између стабла и лишћа) *пупољке*, из којих се *после 8 до 10 дана развијају младе лиснате гранчице*, које се зову: *заперци* (stolones), па: да се ови заперци не би даље развијали на штету лепшег (али не и бољег) лишћа, *треба их заламати*.

Заламање је: *откидање цвасти и заперака*, а то со врши: кад цваст или заперак притиснемо палцем о први прст *десне руке* па мало превијемо и откинемо; — но боље је: да цваст и заперке осецамо ножем или маказама.

Према овоме, заламање је двојако: *заламање цвасти и заламање заперака*.

а.; *Заламање цвасти*. Заламање цвасти или горњег, цветног стабловог дела заједно са горњим ситнијим лишћем *биваа*: *одмах после првог огртања* — кад се цветни пупољци почињу да замеђу, али *још боље*: кад се почињу да развијају, не чекајући да се расцветају.

Заламање цвасти врши се само *на сувом и топлом дану и то пре подне*, — јер тада: весела и бујна цваст *крта* је, па се даје лакше, откидати или заламати, — а *лишће тада није крто* него је свенуло (скљуњено и отобољено), па се неће моћи тако лако повредити ни изломити.

Високо заламање а особито код дувана за крижање, — *свагда је боље него ли ниско*, јер: заламајући високо, добићемо *истина ситније* али за то *нежније (финије) или танкоребрасто и лепше лишће*.

Ко хоће да добије ситнијег а финијег и лепшег дуванског лишћа, тај треба *раније* да залама а при заламању *да оставља свагда мање* (6 до 8) листова *на струку*.

Обично се на струку остављају 8 до 10 листова и то:

«ако је дуваниште врло снажно и јако нађубрено, оставља се 10 до 12 листова»; а

«ако је дуваниште слабије, оставља се 8 до 10 листова».

У исто доба, *кад заламамо*, треба и *доње* или близу земље *искаљано и кварно лишће*, — што се зове: *набирци*, — покидати

и побрати, па као лошије лишће засебно и оделито сортирати, сушити и у дењчиће наслагати.

1. Примедба. Крџан се не залама, јер се веома разграњава, а лишће му се *заламањем цвасти* ништа боље ни јаче не развија; — заламањем цвасти код крџана само би се дангубило. С тога се крџанове *чауре остављају* да сазру, па *да се добије семење*, из којега се справља или цеди уље (зејтин), или се продаје за извођење расада.

2. Примедба. Пошто се зна, да сав дуван не расте подједнако и да с тога за *заламање не доспева сав у једно исто доба*, — то се и заламање цвасти не свршава од *једноч* и у једно исто доба *него по реду*, и то: најпре се залама онај дуван, који је јачи и најпре дорастао, па после онај, који је *доцније* за заламање стигао.

И ако се заламањем цвасти не добија бољи дуван, ипак га дувански трговци *купују радије, а особито онај доцније или позније заламан*, — с тога, што даје *веће, углађеније и лепше лишће* само ако се као што треба на згодном месту (н. пр. у дуванској сушници) осуши и спреми.

б. Заламање заперака.

На 15 дана пре жетве или брања лишћа, треба сваког другог или трећег дана *заперке заламати*.

Најбоље је доба за заламање: *изјутра*, али кад нема росе, да се лишће не би тако лако ломило или лако повредило.

Заламање *заперака* (слика 11, д) врше вешти раденици, јер је ово и тежак и заметан или спор посао.

Слика 11, д.

а, Заперак у пазуху (између стабла и листа)

И заламањем заперака не добија се бољи дуван, него се добија само велико, дебело и лепше лишће, које у 100 делова има 1,7 (а незаламан има само 0,6) *никотина*, па зато је: *сваки заламан дуван јачи и љући.*

(Наставиће се)

БЕЛЕШКЕ

У чланку „Каква је била 1887. год. за пољопривреднике“, који је штампан у 1-вом броју „Тежака“ ове године, са неколико речи поменуто је: како је било у прошлој години здравље у стоци. Но има јући при руци тачне податке о боловању и липсавању домаће стоке од заразне болести у Србији у тој години, ми их, у до-

пуну онога чланка, саопштавамо читаоцима „Тежака".

У години 1887-ој било је на нашој домаћој стоци ових заразних болести: *пострела*, *шапа*, *шуге*, *сакагије*, *беснила*, и *богиња*; а инвазионих болести: *метиља* и инвазија *голубачке мушице*.

I. Заразне болести.

1. *Пострел* (Anthrax) Ове заразе било је у 18 округа и то: алексиначком, београдском, ваљевском, врањском, јагодинском, књажевачком, крушевачком, нишком пиротском, пожаревачком, рудничком, смедеревском, топличком, ужичком, шабачком чачанском и ћупријском — и у варошки Београду. Највећи број разболевања и лиш савања долази на округе: шабачки, алексиначки, чачански, и крушевачки. Зараза ова владала је: на коњима, говедима, овцама, козама и свињама; и, свега се разболело: 19 коња, 213 говеда, 10 оваца, 7 коза и преко 162 брава свиња, а угинуло је: 17 коња, 185 говеда, 10 оваца, 7 коза и 159 свиња. Највећи број разболевања и липсавања пада на месец Јули — разболело се 752, а угинуло 147, најмањи на Март — разболело се 6 а угинуло 9.

2. *Шап* (Aphthae epizooticae) Шапа је било само у 2 округа: ужичком и ћупријском и то на говедима. Разболело се свега 7 грла, и сва су оздравила. Места у којима је ове заразе било то су: Ужице, — оболела 1 крава — и Сеље, срез Параћински. — оболело, у Октобру, 6 грла говеда. Тиме што су одмах предузете потребне ветеринарско-полицијске мере за спречавање ширења и угушење ове заразе, она је брзо угушена и није се даље ширила

Шуга (Scabies). Ове је заразе било у 9 округа ваљевском, књажевачком, нишком, пиротском, пожаревачком и шабачком, и то на коњима и овцама. Заражено је било 63 коња, а број оваца није се могао тачно сазнати, — износиће преко 100 Смртних случајева било је само 3 и то на овцама у Јаковцу, срезу заглавском, округу књажевачком. Највећи број разболевања долази на месеце Март и Фебруар.

4. *Сакагија* (Malleus humidus et farcimosus) Сакагија је примећена на 16 коња војних и сви су поубијани.

5. *Беснило* (Rabies) — Случајева беснила било је у пет округа: врањском, књажевачком, крушевачком, пиротском, топличком и у вар. Београду. Заражено је и убијено: 6 говеда, 6 свиња и 2 пса; свега дакле 14. Највећи број случајева био је у месецима Августу и Јулу.

6) *Богиње* — (Variolae). Богиње су владале у 13 округа и у кругу Управе вар. Београда (Топчидеру). Округи су: алексиначки, београдски, врањски, јагодински крагујевачки, крајински, нишки пиротски пожаревачки, смедеревски, топлички, црноречки и ћупријски. Села у којима је ова сточна зараза владала, има свега 72, а највећи број долази на округ ћупријски. Оне су владале поглавито на овцама; само у Брестову, у срезу деспотовачком окр. ћупријском било је и на свињама, од чега је угинуло 15 брава. Први случајеви разболевања примећени су у месецу фебруару и тада се разболело 8 оваца у Тропољу окр. ћупријском; идућих месеца зараза се шири и достиже свој врхунац у месецу октобру, када је се разболело преко 820 брава оваца а угинуло преко 161, па одмах нагло опада, тако, да последње недеље у години имамо да прибележимо, да само у Мозгову и Појати, срезу алексиначком окр. алексиначком болује 6 брава оваца, у округу црноречком врло мали број, и у Кални, срезу власотиначком округу нишком 6 брава. — Свега се разболело преко 2000 брава, а угинуло преко 391 оца и свега 15 свиња.

II. Инвазионе болести.

Метиљ. Ове је болести било свакако на више места у земљи, а поуздано се зна да је ње било у округу алексиначком. и

то у атару села Липовца, и да је у месецу Јулу, угинуло 27 брава оваца.

2) *Голубачка мушица*. Године 1887-ме ова мушица није наносила велика вреда нашој домаћој стоци. Само у два округа крајинском и црноречком — запажена је и од ње је угинуло, у крајинскоме два кова и 3 вола, а у округу црноречком неколико грла говеди.

Према овоме, што смо напред изнели, у прошлој години угинуло је домаће стоке:

I. *од заразних болести*

од Пролстрела	378
„ Шуге	3
„ Сакагије	16
„ Беснила	14
„ Богиња (преко)	406
Свега, преко,	817

II. *од инвазионих болести*:

од Метила	27
„ Голубачке мушице преко	5
Свега, преко	32

Распоређено по врсти стоке угинуло је:

I. *од заразних болести*:

Коња	33
Говеда	191
Оваца, преко,	404
Коза	7
Свиња	180
Паса	2
Свега, преко,	817

II. *од инвазионих болести*:

Коња	2
Говеда преко	3
Оваца	27
Свега, преко,	32

Које од заразних болести а које од инвазија, свега је, у 1887-ој години, угинуло:

Коња	35
Говеда	194 [1])
Оваца	431 [2])
Коза	7
Свиња	180
Паса	2
Свега	849 гр

А. Љ. Поповић.

Најважнији узроци неродности наших воћака.

Многоме воћка не роди, па од ње нема никакве користи.

Многи узроци чине те воћке не рађају. У ово доба, кад се многе воћке расађују чисте и поткресују, биће корисно поменути неке узроке неродности.

Тако између најобичних узрока, вели **Л. Буркет** долазе:

1). *Неудесна клима неповољан положај и земљиште* — Ако за воћку није подесна клима и добар положај, она ће бити неродна и онда, кад су јој сви остали услови за њено развиће и напредовање врло повољни као нпр. добро земљиште, ваљана нега и т. д.

Ово показује, да није баш тако лако изабрати право место за један воћњак. Разне врсте воћака, захтевају различну климу положај и земљиште. Докле једна врста и под неповољним околностима још добро напредује и рађа дотле је друга ту врло осетљива и напредовати и рађати може само у благој клими, у добром положају и на добром земљишту.

Нису само хладни и сурови пределн неугодни за успевање воћака него има и топлих, који су такође неудесни за неке сорте Тако искуством је осведочено, да неке сорте јабука (графенстајска мускат-ренета и друге) боље успевају, доносе слађи укуснији род, у положајима више север-

[1]) К овоме броју долази још оно неколико говеда, угинулих од голубачке мушице у окр. црноречком.

[2]) Овоме броју имао би се додати још приличан број угинулих који се није могао сазнати. А. Љ. П.

нијим, хладнијим, него у јужним, топлијим.

Па баш с тога, што се клима и положаји не могу мењати по вољи — разне сорте воћака, добро су нам дошле. Свакој воћки према захтеву њеном, може се наћи: удесна клима положај и земљиште. При избору воћака за један предео, треба се управљати по оним сортама, које су у том пределу саме поникле, или су ту, вишегодишњим гајењем, прилагођене климатским приликама и показале се као родне. Управ, при преносу воћака из једног предела у други, ваља гледати да се: клима положај па и особина земљишта, њихове прве постојбине у колико је више могуће слажу са другом — новом.

Што се пак посебно земљишта тиче, скоро све воћке добро успевају на новини претпостављајући да у њој има довољно ранећих материја и нужне влаге.

Блага клима, оцеднији положај и подубоко земљиште најудеснији су за гајење највише врсти воћака. Ту врло добро успева и рађа најфиније асталско воће, које у хладнијим и високим положајима због своје велике њежности и осетљивости пропада од мраза. Овим њежним воћкама у мало хладнијим положајима, готово редовно промржњавају зими младари, јер за време лета нису могли потпуно да очврсну. А пролећни мразеви врло често убија им цвет. С тога њежне сорте воћака не треба ни подизати по хладнијим и суровијим пределима. Онај који на то не пази, ма како своје воћке неговао никад од њих неће добити доброга рода.

2.) *Сувише дубоко сађење.*

Често се опази да воћка кржа и нерађа и онда кад су јој клима положај и земљиште врло угодни. Ако се узрок ове неродности потражи у начину сађења па се нађе, да је врат коренов дубље усађен у земљу, но што би требало онда је извесно да је дубоко сађење узрок неродности. Да ли је воћка дубоко засађена може се сваки уверити на самониклој дивљаци. Код дивљака које се махом одликују обилатом родкошћу, може се видити да је врат коренов (део стабла који прелази у корен и разликује се осталом бојом коре) налази у истој равнини са површином земље, или врло мало вири изнад ове.

Дубоко усађена воћка налази се у неповољном неприродном положају; отпочне брзо да слаби и постаје неродна. У таквом случају ако је воћка још мала може јој се помоћи пресађивањем, ако је одрасла са одржањем земље од корена до опредељење мере — кад се из семена произведена дивљака окалеми *морасе при пресађивању поставити у ону дубину, у којој је била још у расаднику или највише за 1. см. дубине пошто ће се земља доцније слећи за толико.*

3.) *Оскудица нерастворних минералних материја или јако и неудесно ђубрење.* — Кад су воћке на једном месту 40—50 година често и дуже, онда није никако чудо, ако оне својим дугогодишњим растом, изцрпе из земље ранеће материје па попусте не само у порасту и развићу него и у родности. Још чешће такав случај наступа код воћака које су полигнуте на место старих воћака.

Воћке које нису засађене на новини или иначе на јаком земљишту, већ на месту старог воћњака на земљишту од природе слабом, ту се оне морају редовно ђубрити ако се хоће да буду здраве и родне. Па како о томе послу у нас се још не зна колико треба, зато се помиње да земљиште, по природи мршаво или исцрпљено старим воћњаком треба ђубрити још при сађењу воћака. Рупу у коју се хоће да засади воћка, треба ископати и дубљу и ширу но обично бар до колена а толико и у ширини па уједно при засађивању воћке, испунити је јаком ђубревитом земљом

Ако се земља за време сушних дана, нарочито јаких летњих врућина тако исуши, да у њој ранеће материје, услед оскудице влаге, постану нерастворне, те их воћка не може својим жилицама да усише — нужно је удесити наводњавање;

појединa пак дрвета која се налазе око куће, у авлији, нарочито ако их нема много могу се заливати и судовима — кантом — из руке. На тај начин може се воће, које би због јаке суше пропало, одржати.

Старијим воћкама најбоље је ђубрити доњи слој земље — мртвицу. Свуда око стабла треба ископати ендечић у подједнаком одстојању за 1.— 1.5 мет. Тај ендечић напунити донекле земљом што је с врха скинута и то пошто се најпре помеша са пепелом или мешанцем. Најзад ендечић се заравни одозго земљом које је одозго с врха изваљена скинути.

Ово ђубрење најбоље је извршити у јесен, а може и у лето пред кишу. Јер киша силазећи у земљу спроводи корену собом храну из ђубрета. С тога се течним ђубрењем најбрже и постиже цељ. И с њиме треба обично ђубрити у времену између косидбе и жетве.

У течном ђубрету биљне ранеје материје налазе се већином у растворном стању те их корен воћке, како дође до њега, може усисати одмах. Зато течно ђубре и дејствује на развиће воћке и образовање њених плодних пупољака још у току истог лета.

За течно ђубрење врло је удесна разблажена пиштевина, кад се помеша са пепелом, или говеђим, овчим, козјим згорелим ђубретом.

На да би течно ђубре што пре дошло до биљног корена и послужило одмах као храна, треба, као и при јесењем ђубрењу ископати око воћке мали ендечић па на напунити течним ђубретом. Сем конања ендечића може се и заошиљеним колцем избушити око воћке неколико руна и у њих сасути течност.

Течно ђубрење најбоље је употребити за ђубрење јабука и крушака. За ђубрење коштичавог воћа(шљива, трешања, вишања, кајсија, бресака итд) течно се ђубрење неће употребити, пошто оно као год и незгорело штаско ђубре, изазива разне болести. Коштичаво воће треба ђубрити добро сагорелим мешанцем, пепелом и уопште само удесним минералним ђубретом. Сем тога за ђубрење воћа може се употребити и крв (разблажена), длака, папци, истучене кости чађ, и т. д. Снага ових ђубради, може се знатно и увећати, ако се сва скупа или неколико њих заједно оставе на једну гомилу да згоре:

Колико је једној воћки потребно ђубрета то зависи и од каквоће ђубрета и од старости саме воћке. За младе воћке (од 3—5 год.) довољно је, обичног течног ђубрета, пола канте. За старије воћке (5 до 15 год.) две, а за још старије три до пет канти.

Но сувишног ђубрета ваља се пажљиво чувати. Нарочито не треба узимати саму пиштевину, какву стрвину (цркнуто псето, мачка, коњ,) закопати близу воћке иначе, буја на штету родности, и изазивају болести, од којих често и угине.

Ако су воћке засађене на земљишту јаком као у повртњацима, на отпочну да расту сувише бујно, то се може спречити у неколико и вештачким путем. За то има два начина. Или да се воћки дуж стабла расече кора, све до бељике, или да јој се каквим шиљастим оштрим оруђем убоде једна, две жила на корену. Првим начином на воћки се хотимично начине ране. За зарашћивање ових рана, њој је потребно да употреби известан део својих сокова Тако, сад, сувишна храна служећи за зарашћивање начињених рана, више воћки користи но штети. Другим пак начином ограничава се донекле примање сувишне хране из земље.

Но ови послови могу се применити само код јабучастог воћа а код коштичавог, (трешања и вишања) — не,

5. *Погрешног* сасецања Многи воћари сасецајусвоје воћке и сувише; од млогог сасецања, долази оно исто,, као и код прекомерног ђубрења. Тада се сви сокови употребе на развиће дрвенастих и лиснатих делова, те за образовање плода остане врло мало или нимало. Тако исто погрешно

је и штетно ако воћка није сасецана у младост. Јер тим сасецањем оназађује се развиће оних дрвених и лисних органа који воћку израњују. Тим се она још пре времена изазива и на велику родност која је, после изнури за кратко време. Зато је добро и у овом случају као и у многим другим узети средину. Младе воћке треба једне године мање сасецати, а друге пак више.

Кад је воћка 5—6 год. стално на једном месту треба престати са сасецањем грана и стубова па се ограничи само на прочишћавање круне, на сасецање непотребних, густих, младара и сувих грана.

При сасецању повећих стубова ваља пазити да неостану расцепине, који би труљењем лако могли да укваре и само стабло, Пресек грана и стубова треба да је до самог стабла.

Прочишћавање круне најбоље је да се предузима у јесен после бербе. Но ако би се ово прочишћавање из разних узрока морало да предузима с пролећа онда треба почети што раније, а најдаље почетком Марта.

Од пролетњег прочишћавања круне, много је боље летње, нарочито ако се ово изврши у добу између косидбе и вршидбе. У то доба, најлакше је пронаћи, у зеленој круни, све оне болесне и сасушене гране и стубове, који треба да се уклоне. После, тада је и живље оптицање сока те ране зарасту много брже. Само воћке које су преродиле, треба поштедити од овог сасецања.

У ново-засађеном воћњаку, треба у почетку сасецати круне воћкама сваке године а доцније све ређе — сваке друге или треће.

Несасецањем, непрочишћавањем круне отпочне воћка брзо да стари и слаби. А приљежним и умереним сасецањем круна се подмађује и избија нове младаре.

При сасецању и прочишћавању круне, треба уклонити и све коренове изданке. Ови се изданци највише појављују код коштичавог воћа. Код јабучастог пак воћа треба сасецати и све излишне младаре што избијају из стабла. Ту поштедити само онај младар, који се појави у круни на месту, где би временом имао да попуни празнину, но њега треба сасећи отприлике до на половину.

Чишћење воћака такође је врло важан посао. Предузима се обично у пролеће и врши се стругањем старе изумрле коре, маховине, лишајева и т. д. Овим се чишћењем повраћа воћки здравље, лепота и родност. Јер њиме се скидају и уклањају с воћке млоги шкодљиви инсекти и њихове ларве, које се крију под кору и у маховину. Ово чишћење најпотребније је код старих воћака које су засађене на неудесном и рђавом земљишту. Сва мочарна и влажна земљишта с непропустљивом здравицом узрок су појаву разних болести код воћке, и они потпомажу образовање маховине и лишајева.

Воћке се чисте обично каквим тупим ножем или нарочито удешеним стругачем. При стругању потребно је пазити да се на воћки не повреде млади делови. — Пошто се ово чишћење изврши, треба састругане делове премазати раствором од креча или цеђа, па ће се тиме уништити и остатак скривених инсеката или њихових јаја.

6. *Старост или сувиша родност.* И у једном и у другом случају, код воћке наступи таква изнуреност, да она није у стању погнати нове ластаре, који би је својим лишћем одржавали у сочности и снази. Па тада престане и развиће жила — јер између њих и лишћа, као што знамо, постоји узајамна веза. Израњивање воћке бива све слабије и непотпуније. Поједини њени делови почну сасвим да пропадају, док најпосле, не изумре и цела воћка. Пропаст ова може се предупредити и отклонити само добрим ђубрењем, прекопавањем земље, подмлађивањем и чишћењем воћке.

Брзо изнуравање и старење воћке долази и од честог неразумног подмлађивања. Честим и неразумним подмлађивањем, погна из своје старе коре млоге леторасте, тежећи да њима замени угинуле и отклоњене ране и стубове.

Подмлађивање воћке, саме од себе, врло се ретко кад изврши с успехом. У томе јој сметају старе гране. Зато воћару и јесте дужност да пажљивим сасецањем старих грана и стубова потпомогне воћку у њеном подмлађивању. (Свршиће се)

Игњат Мирковић.

ГОДИШЊИ РЕЗУЛТАТ

МЕТЕОРОЛОШКИХ БЕЛЕЖАКА ВАРОШИ КРУШЕВЦА

за 1887 годину.

БЕЛЕЖИО И ИЗВЕО **В. Виторовић.**

Број месеца	Месеца	Притисак ваздуха у милиметрима: средњи	највећи	дан	најмањи	дан	Топлота по R°: средња	највећа	дан	најмања	дан	Облачност	Талог у милиметрима: чврст	течан	Било је дана: облачних	ведрих	промен.	кишних	снежних	ветровитих	мразовитих	магловитих	тучних	грмљавих	радних	нерадних	Примедба
I	Јануар	772, 2	782	24	764	1	0,08	6,8	19	9,	9		240,	17,06	9	12	10	—	5	19	15	8	—	—	21	10	Зима
II	Фебруар	766, 5	778	16	752	28	2,78	13,5	24	13,3	7		130,5	13,	10	9	9	2	6	19	10	4	—	—	22	6	
III	Март	756, 8	770	9	740	27	6,03	16,5	27	0,0	9		40,	39,	12	10	9	13	3	27	3	—	—	—	23	8	
IV	Април	753,36	768	5	740	26	13,06	27,7	26	1,5	7		5,	12, 6	3	8	19	10	1	24	2	—	—	—	22	8	Пролеће
V	Мај	752,13	759	31	745	19	15,31	24,5	5	9,3	9		35,	77,35	2	3	26	15	—	24	—	1	2	2	20	11	
VI	Јуни	750,95	762	2	742	24	15,09	24,5	24	10,5	6		—	48,	3	6	21	15	—	23	—	—	—	4	21	9	
VII	Јули	750, 8	758	26	742	29	19, 6	28,2	22	12,	26	1,04	—	11,5	1	20	10	5	—	15	—	—	—	2	19	12	Лето
VIII	Август	750, 5	759	18	740	6	18, 6	29,2	6	9,8	20	1,35	—	6,35	2	20	9	3	—	17	—	—	—	1	19	12	
IX	Септембар	752,94	761	11	739	29	13,55	23,8	19	5,5	14	5,29	—	44,45	7	5	18	14	—	21	—	5	—	1	21	9	
X	Октобар	756,15	771	11	744	25	8,58	16,	4	0,8	12	5, 8	2,	41,46	11	3	17	11	1	20	3	3	—	—	22	9	Јесен
XI	Новембар	760,41	776	21	746	9	4,24	12,5	9	6,5	6	4,14	82,	47, 8	7	10	13	5	3	21	7	9	—	—	19	11	
XII	Децембар	762,04	779	27	744	8	3,16	7,	8	19,	26	6,43	587,	79, 5	16	8	7	7	11	17	21	7	—	—	23	8	
1887	Годишњи	757,09	782	24/I	739	28/IX	9,47	29,2	6/VIII	19,	26/XII	4,06	1119,5	438,66	83	114	168	100	30	247	61	37	2	10	252	113	Средња мес. кишност: 36,5 mm
1886	Годишњи	757,09	780	12/X	740	10/VII	10,49	28,2	15/VII	10,	19/II 1/III	—	1183,	601,01	75	141	149	108	26	175	44	44	4	—	365		50,0 mm

Године 1887 беше:

Годишња (средња) топлота	= 9, 47 R⁰	=	(11,83 C⁰)
Највећа годишња „	= 29, 2 „ 6/6	=	(36,5 C⁰)
Најмања „ „	= 19' „ 20/12	=	23,75 C⁰)
Највећа разлика год. топлоте	= 48, 2 „	=	(60,25 C⁰)
„ „ месечне „	= 29, „ XII		
„ „ дневне „	= 14, 7 „ 24/8		
Годишњи (средњи) притисак ваздуха	= 757,9 mm		
Највећи годишњи „ „	= 782, „		
Најмањи „ „ „	= 739, „		
Највећа разлика годишњег притиска	= 42, „		
„ „ месечног „	= 35, „ XII		
„ „ дневног „	= 12, „ 24/8		

Године 1887 пало је талога:

Снега, чврстог: у снегу, граду и крупи	= 1119, 5 mm
„ течног: од кише и отопљеног чврстог	= 438,66 „
Најкишнији (снегом) био је месец Децембар	= 79, 5 „
Најсушнији „ „ „ Август	= 6,35 „

Крушевац лежи под 43⁰, 34' северне ширине, и 39⁰ источне дужине од „Фера."

Примедба. Притисак ваздушни вођен је по „Анероид-барометру." И стање није свођено на нулу (0), јер немајући живин (добар) барометар, нисам без њега могао наћи коефицијент корекције за мој металин (анероид) барометар.

В. Витровић

ГЛАСНИК

Личне вести. Г. А. Н. Спасић редовни члан друштва пољопривредног, бивши Министар финанције и заступник Министра Народне привреде, постављен је за управника управе фондова на место г. Милисава Миловановића члана и дугогодишњег благајника нашега друштва који је постављен за председника пореске управе. Привредници упиру погледе на обадва завода и од уставништва и мудрости њихових старешина очекује помоћи.

*

Државни пароброд „Делиград" стављен је на руковање одељењу за трговину, саобраћај и радиност Министарства народ. привреде. По сазнању, чине се припреме да се ускоро употреби на оживљавање саобраћаја на Сави и Дунаву.

Надамо се да ће наши трговци ову прилику која им се нуди умети упоребити.

*

Државни пастуви пису разатрети на ову страну Мораве, због тога, што није стање воде дозвољавало да се мост намешти, а превоз пастува скелом веома је опасан.

*

Изашао је проглас изложбене комисије, са означеним предметима за изложбу и начином, како их ваља спремати. По земљи постављене се одбори, који ће посредовати у набавци и пошиљању предмета.

ДОПИСИ.

Доњи Милановац, Декембра 1887 год.

На првом месту одавде да поменемо то, што је у XI свесци „Тежака", за Новембар месец г. Коста Црногорац, говорећи о дувану и набрајајући све познате дуване у Србији, именовао и Доњо-Милановачки дуван. Овај наш доњо-милановачки дуван уврстио је на последње место. Ко не познаје овдашњи дуван а чита горњу класификацију дувана српских, помислиће да је овдашњи дуван међу српским дуванима најлошији; јер се тамо вели да је он најљући, да има врло крупно лишће, и сравњује га са сељачким мађарским и румунским или влашким дуваном. И онда по томе сравњењу излази, као да је Доњо-Милановачки дуван ништа више но „крпа". — Одмах, у почетку ћемо одбити, да је Доњо-Милановачки дуван такав; и ово чинимо на молбу више њих овдашњих произвођача дувана, јер би на таквом месту ова оцена овдашњега дувана убила сасвим досадање лепо име и лепу проодњу овоме дувану.

Ми верујемо да је г. Црногорац погрешно извештен о овдашњем дувану, а за наше наводе позивамо се на више дуванџија у престоници, који су у великим количинама трошили овдашњи дуван, и плаћали га по 1.50 — 3.50 дин кграм, па и скупље.

У Доњем Милановцу није рађен дуван 1886 и 1887 год. јер није произвођачима одобрено, а пре ових година сам Доњи Милановац производио је годишње 35 — 45.000 килограма. Сад је пријављено за 1888 лето 32 ектара и 8 ара за 1.630.000 струкова.

Овде се производи двојаки дуван, који се разликује по земљишту, у које се посади, ма да му је семе исто. У великој већини сади се на песковитој земљи, и то на островима Поречким у Дунаву, а у маломе на смоници. Дуван добивен са пескуше јесте лица жутог, листа малог, лак и мек, и врло се радо употребљавао и за лице и за ублажавање љућих страних дувана, а нарочито алексиначког, дакле баш супротно наводу г. Црногорца, да је овдашњи дуван најљући међ српским дуванима. Овај је дуван због оваке своје паквоће мешан и с турским дуванима и трошен великим ценама по дуванским продавницама. Мана је овом дувану, добивеном са пескуше та, што је сув, није мастан, те с тога не држи конац дуго, а не љутина, које баш он нема у околикој мери, како вели г. Црногорац. Тај је дуван давао до 12 листова од струка. — Други дуван, који се у маломе производио, и то само на смоници јесте повећег листа, лица првенкастог, мастан, тежак и љут, и због тежине је највише и произвођен. И он је давао 10 — 15 листова од струка, али се оба дувана увек заједно калуповала и једном су ценом продавана, по 1·50 — 3·50 дин. килограм, — Непријатељ је овде дуванима буба, „бувач".

Орања и сејања *јесења* трајала су све до првог снега који је тек 11 ов. мес. овде први пут пао. Сејана је пшеница и јечам

Ове године су овде *виногради* врло добро изнели, зато се може наћи вина и доброг и јефтиног по 4 — 6 дин, аков црна вина, а бела 6 — 8 дин. — И са осталом се производима у овоме крају не можемо потужити на ову годину.

Подунавцима је за сад једино занимање *риболов*. Највише пада кечига' која се сва односи у Оршаву, и одавде — даље. У Оршави је продају по 3 дин. килограм. Сом пада обично у пролеће, а сад врло слабо. Сад се може добити само ситне „беле" рибе по 0·80 — 1 дин. кгрм., и то: мрена, шаран, штука, деверика, брзак, смуђ, (албалук) и др.

Свиленим бубама, и овде и у околини, нико се не занима. Пчелари се искључиво кошницама вршкарама, тек код 2 — 3 пчелара

могу се наћи по десет ђерзонака. Пчелари се туже на овогодишњу сушу, која је отпочела од половине Јула па на даље — О пчеларству у овм крају други пут више.

Болести за сад нема никаквих ни у народу ни на стоци сем сталног сифилиса френге у селима: Голубињу и Бољетину и и гуше у Рудној Глави.

А шта ћу да речем о *шумама* у овоме крају. — До скора су у Доњо Милановачкој општини Герард и комп, талијанско друштво, израђивали пилотне, шлипере и милиун и неколимо стотина хиљада дуга, и пошто су извукли сву растовину, престали су радити, оставили нам букву; остали нам оглодци, а заиста вредно би било знати, колико је наша држава добила од експлоатације Бољетинске шуме! — Овде је и Мироч планина са његовим огранцима, у коме, вели песма, да пева Мирочкина вила. Можда је некад певала, али ко зна, хоће ли и одсад запевати над год. О Мирочу ћете слушати много што шта о богаству у шуми. Али није тако; овде неће бити више Мироч страшило за путнике, не ће бити више толико, колико их, је можда било. Мироч је прорешетан, оглодан. Вила му више не пева. Њега оу чували и чувају државни шумари, којима се спрема и усталашност не може порећи, али им није ваљда само садашње уређење о чувању шума дало, да очувају вилу у Мирочу. Они немају никакве извршне власти а од тога много и много пати наша шума. И да је се сваке 30-те или 40-те године у старости шума продавала, па млада подизалами не би имали сад оваки жалостан Мироч, који, срећа, што није у околини насељен, он би и села расељавао, као што сад прети п. пр. Уровици, а држави би се чување шума рентирало, овако досадања наша стара шума сама је себе бар 5—6 пута појела, — На Мирочу је било мечје леске, и сад има остатака гдегде али само пањеви са по десетину изданака, којима турма с чобанима и козама не да да се подигну.

Још се у овдашњој општини находи врло добар црвени, бели и модри *мермер*, који је врло добар за грађење црквених стубова, за ћуприје, жељезнице, и уопште за сва зидања, и који је извлачен чак за Румунију и аустрију а овог лета вучен је за грађење пожеревачке касарне. Општина га је продавала по 1·20 дин. од кубног метра грубо-израђеног.

Старе *хране* слабо има а *цене* су појединим производима, како овде на пијаци тако и у срезу овогодишњем усевима од 100 кграма ове:

Пшеница	10·—	дин.
Јечам и раж	7·—	„
Кукуруз	8·—	„
Крупник	6·—	„
Кромпир	5·—	„
Пасуљ	16·—	„
Бели лук	60·—	„
Црни лук	8·—	„
Ораси	16·—	„
Восак	3·20	дин. кграм
Мед	0·40	„ „

Вуна црна и бела непрана по 1 динар кгрм, а прана 1·20 дин. — Добар во до 60 дин. — Вепрић једногодишњак до 10 дин., а стари 18—24 дин. — Пар пилића по 1 дин. —

Кожа је одавде и из околине сва извучена за Неготин, по цени: Козје коже 5·60 дин. пар; а овчје 4·40 дин.

Кожа од јазав. продаје се по 2—250 д. кгрм.
„ „ лисице „ „ „ 2—2·50 „
„ „ твора „ „ „ 2— — д. „
„ „ зеца „ „ „ 0·30—0·40 „
„ „ куне „ „златке“, са жутим подгрлом, комад по 7 дин., а комад коже од куне „самсарке“ са белим под гушом 10 динара.

П. А. Јосимовић,
учитељ.

По свршетку «Ратарске школе», добио сам од управе семена од жуте и црвене сточне репе: «Мамута» и «жутог волов. рога.» 20. Априла 1887 год. посејао сам је под мотику у растојању 40 сантиметра ред од реда а у реду 30 сантиметра удаљено једног од другог. На свако место спустио сам по 2—3 семена. Оно је сасвим лепо поникло. Пошто су мало подрасле биљке, ја сам их проредио, тако да је остала свуда по једна.

Кад су први листови 6—7 сантиметра високо порасли ја сам је окопао и окрашио; затим још двапут преко лета огртао. Оне су врло јако напредовале, да се боље пожелити није могло.

Јесенас 5 Октобра кад сам их вадио из земље, пред присутним лицима мерио сам их, па их је било много од 8 к. гр. тежине. Овако исваљену репу држао сам два дана на сунцу и пробрао, па ону која је натрула, шупља и иначе повређена, одвајао сам на страну и одмах давао стоци.

Како сам је сушио крај пута, то су многи сељани о њој питали а ја сам је препоручивао особито за музаре краве, које

Из Ресаве. У Медвеђи, 23 Јануара.

дају много пену количину млека, од ње но ма од које друге хране, као и то; да она рена може да замени и кукуруз, те према томе као и за свиње чиме се може кукуруза много уштедити што је важно нарочито на неродној години.

Ја сам им обећао, дати семена нужна и обавештења као и то да ћу им јавити када будем сејао ја у мојој башти, те да могу видити како се сеје; а јављаћу им у своје време и за све остале радове око ње.

Репе сам ове давао воловима и кравама свињама и то ситно исечене у каком суду посољене и помешане са мекињама (трицама), и мислим је како ју радо једу. Оне репе оставио сам 10 комада и за извођење семена.

Земља на којој сам репу сејао, била је песковита и добро приготовљена, и на њој добро рађа.

Желео бих да се наш народ и по другим крајевима сејањем увери о користи сточне репе, зато вам и јављам овај свој успех. —

Павле Радосављевић.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

Управног одбора српског пољопривредног друштва.

Пета седница држана 29. Јануара 1888 године.

Били су: председник г. К. С Таушановић, потпредседник г. Л. Р. Јовановић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора г. г. Милутин Савић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић, Александ. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Ал. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, М. Х. Поповић и Никола Вољковић; као гости г. г. Пл. Миливојевић, редовни члан друштва и Марко Николић, дописни члан друштва.

Бележио привремени секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 33. — Прочита се и усвоји записник IV. одборске седнице.

Бр. 24. — Чита се предлог комисије изабране у III. одборској седници, за измене и допуне у садашњим друштвеним правилима. После дугог саветовања одбор усвоји предложене измене и допуне с тим, да се изнесу на решење напредном збору, и изабра за свог известиоца на збору г. А. М. Секулића, члана одбора и комисије за израду ових измена и допуна.

Бр. 25. — Г. председник предлаже да

се одреди дан за сазив ванредног збора, како би се благовремено објавио преко новина. Одбор узима у оцену време за које се могу довршити припремни послови за овај збор и решава, да се на основу чл. 32. друштвених правила сазове ванредни збор на дан 7 Фебруара у 9 сати пре подне, на коме ће се довршити послови који су остали несвршени на XIX. главном збору, држаном 10 Јануара ове године.

Шеста седница држана 1. фебруара 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник, г. В. С. Богдановић, чланови одбора г. г. Коста Ђорђевић, Александар М. Секулић, Јаков А. Марковић, Алекса Љ. Поповић Душан М. Спасић.

Бележно привремени секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 26. — Прочита се и усвоји записник у одборске седнице.

Бр. 27. — Благајник реферише одбору да је Хуго Хичман из Беча послао рачун у суми од 20·50 форината, за три стручна листа, који су претплаћени код њега на основу одлуке одборске од 23 Јануара Бр. 20. Одбор решава, да се овај рачун исплати из буџетске партије на набавку новина.

Бр. 28. — Чита се извештај крушевачке подружине „српског пољопривредног друштва“ о избору нове управе на главном збору подружинском држаном 24. пр. мес. Одбор прима к знању овај избор.

Бр. 29. — Чита се молба „Славије“, славенске библиотеке и музеја у Цариграду, да јој се „Тржак“ бесплатно шаље. Одбор узимајући у обзир узвишену цељ „Славије“, одлучи: да јој се „Тежак“ бесплатно шаље.

Бр. 30. — Чита се молба г. Милована Атанацковића, помоћ. управе подринских рудника, да му друштво поклони збирку воћарских справа, ради угледа његовој околини. Одбор решава: не може се молитељу учинити по молби због малених средстава, којима друштво располаже.

Бр. 31. — Чита се молба г. М. Атанацковића, помоћ. управе подринских рудника, да му друштво бесплатно пошаље извесну количину дашчица за израду рамова за кошнице са покретним саћем, да их разда оним замљоделцима, који су му изјавили, да би опробали пчеларење у оваквим кошницама.

Одбор одлучује: да се г. Атанацковићу пошаље неколико рамова као мустра, ако му то буде потребно, и да се извести, да би пренос стао скупље, но кад би их сам тамо израдио.

Бр. 32. — Чита се предлог уредника „Тажака“ поводом неких молби за бесплатно шиљање листа, да се „Тежак“ бесплатно шаље свима свршеним питомцима „Ратарске школе“ који то затраже и који се обвежу да ће слати дописе по обрасцу, који ће се за ово утврдити, а без особене награде.

Одбор усваја овај предлог уредников с тим, да уредник „Тежака“ напише образац за дописе из Србије.

Бр. 33. — Чита се молба Добросава Јовановића свршеног питомца „Ратарске школе“ из Мириловца у окр. Ћупријском, да му се „Тежак“ бесплатно шаље. Одбор решава: да му се лист бесплатно шаље, ако пристане на прописане услове у данашњој седници (Бр. 32), о чему да се претходно запита.

Бр. 34. — Чита се молба Павла Радосављевића, свршеног питомца „Ратарске школе“ из Медвеђе, у окр. Ћупријском, да му се „Тежак“ бесплатно шаље и за 1888 г. Одбор решава: да му се лист бесплатно шаље, ако пристане за услове који о томе постоје.

Бр. 35. — Благајник предлаже да се изберу два одборника, с којима ће у друштву направити прорачун буџета за 1887/8 годину. Одбор усваја предлог благајников и изабра г. г. Светозара Милојевића и Мату Јовановића, чланове управног одбора.

Седма седница држана 3. фебруара 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови г. г. М. М. Савић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић, Алек. М. Секулић, Јак. А. Марковић, А. Љ. Поповић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић и Никола Вељковић.

Бележио привремени секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 36. — Прочита се и усвоји записник VI. одборске седнице.

Бр. 37. — Благајник реферише да је са изабраним одборницима (Бр. 35.) састављено прорачун буџета за 1887/8 год. и поднеси га одбору на решење. По дугом саветовању одбор усвоји овај прорачун с тим, да се хектографише и разда члановима који дођу на збор 7. ов. м., и да се изнесе збору на решење.

Бр. 38. — Чита се извештај комисије изабране у II. одборској седници за израду пројекта за друштвени пословник. Одбор претресе неколико тачака овога пројекта, па пошто је доцкан, то г. председник предложи да се рад прекине. Одбор решава, да се рад за данас прекине и да се претрес овог пројекта продужи у идућој седници.

Осма седница држана 4. фебруара 1888 године.

Били су: чланови одбора г. г. Милутин М. Савић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић, Александ. М. Секулић, Јаков А. Марковић, Алекса Љ. Поповић, Душан М. Спасић, Милош Х. Поповић.

Председавао члан управног одбора г. Мата Јовановић.

Бележио привремени секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 39. — Прочита се и усвоји записник VII. одборске седнице.

Бр. 40. — Продужи се претрес пројекта за друштвени пословник. Одбор претреса, даље, тачку по тачку, договара се и усвоји поднети пројект с тим, да се изнесе 7 ов. м. збору на решење, а за свог известиоца на збору изабра г. Јак. А. Марковића, члана управног одбора и члана комисије за израду овог пројекта.

Девета седница држана 5 фебруара 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С Богдановић, чланови одбора г. г. Мил. М. Савић, Мата Јовановић, К. Ђорђевић, Александ. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић, Алекс. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, М. Х. Поповић Никола Вељковић.

Бележио привремени секретар Д. Спасић.

Бр. 41. — Прочита се и усвоји записник VIII. одборске седнице.

Бр. 42. — Г. председник саопштава да је на реду избор лица која ће управа предложити збору за почасне и редовне чланове; позива г. г. одборнике да приступе овом избору. Одбор, по дужем размишљању и саветовању усваја да треба предложити:

I. За почасног члана г. Стеву Рајчевића, управитеља државне штампарије.

II. За редовне чланове г. г. Симу Кандића, чиновника министарства народне привреде, Александра Миковића, наставника „Ратарске школе“, Марка Николића, економа из Београда, Павла Мијића, руководиоца расаднице америчке лозе у Смедереву, Антонија Ђурића, економа и државног шумара у Добри, Димитрија Јосимовића, државног шумара у Пироту, Савка Кучкарића, учитеља у Сурдулици, Ивка Јовановића, државног шумара у Брусу, Велизара Поповића, државног шумара у Б. Башти, Луку Јокића, државног шумара на Руднику, Сретена Јевтића писара Управе Фондова, Живојна Илића, званичника министарства народне привреде.

Бр. 43. — Чита се предлог г. Павла Тодоровића, редовног члана друштвеног, да се друштво подели на секције. Одбор, ма

да је у седници од 29. Јануара ов. г. усвојио поделу на секције, као што ће се видети из усвојених измена и допуна друштвених правила, ипак одлучи: да се предлог г. Тодоровића изнесе збору на решење по тач. 7. чл. 30. друштвених правила.

Бр. 44. — Чита се молба Илије Радовановића, сврш. питомца „Ратарске школе" из Узвећа, среза мачванског окр. шабачког, да му се „Тежак" бесплатно шаље. Одбор решава: да му се „Тежак" бесплатно шаље, ако пристане на услове који о томе постоје.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Г. Министар војни писпом својим ЕП№ 634 саопштава г Министру привреде, како је још у 1884 години војна интендантура отпочела набављати раж за војнички хлеб а наређено да се код војничких пекарница меси хлеб од једне четвртине ражаног брашна, по је набавље отежине, јер се свуда не производи. па јој је и цена, велика а и добротом не задовољави што се види из једне пробе из алаксиначког окрупа која је подављена за нишки пекарнице. Па се обраћа ради потребног упутства у погледу производње како би се с коришћу за домаћу производњу а и употребу код војске доста и доћре ражи производило у земљи.

По важности својој, ова ствар заслужује прво место у листу.

Но по времену кад је уредништву стигла, и доброј вољи да од своје стране понуди нека обавештења, уредништво уврштује ово као питање и објашњава овом приликом: да релативна тежина износи по ектолитру = 71.4

Зрно јој је доста ситно, прилично учмало, као што се виђа код јаре ражи. И по свој прилици доцне је сејана, што се и код других жита у нас замера а нарочито код ражи која се иначе на слабој земљи сеје и којој се у нас у опште слаба пажња поклања, а нарочито у округу из кога је проба.

Већ другаче стоји раж у пиротском, књажевачком и крушевачком, а нарочито пожаревачким округу. То се зна да у Пеку особито око Браничева дивне ражи има ди за се одатле за Београд, а већ за Ниш може се из околног књажевачког, пиротског, топличког и крушевачког добити далако боље но што је мустра.

Без сумње друштво би учинило голему невољу ако би јасну и разговорну поуку о гајењу ражи упутило привредницима нарочито указујући на мане које се опажају у овој радњи, и места у којима се сад свој привреди већа пажња поклања.

Ово је потребно тим пре, што је раж задовољна са земљом брдском и лаком и мршавом, где пшеница не би могла успевати; даље с тога што је добра хлебна рана за људе нарочито мешен и са брашном шеничним. Такав је хлебац укусан сладак и дуго неће да се скоре. Може да се меша и с кукурузним и хелдиним брашном.

Ситна раж, која није подесна за млевење може се стоци давати, особито теглећој и оној која је за тешке товаре одређена; а прекупљена музарама и стоци за товљење. Мекиње добре су за младу стоку, а тако и брашно и паспаљ добро је давати нарочито стоци која прежива.

Слама од озимне ражи држи се у опште, да се најтеже и најмање варди од свих других врста сламе. Она је одиста оскудна у азотним састојцима, па и релативно има много ћелијчевине. Али покушаји неки, који су чињени (са воловима и овновима), показали су, да се слама ржана ни у колко лошије не вари од пшеничне и да храни управо као ливадско сено средње каквоће.

Плеву од ражи треба предходно попарити или кувати у врућој води, јер иначе због своје необичне тврдоће и бодљикавости може да изазове запаљење покожице у устима

Зелена раж често се коси за храњење стоке. Зато је озимна раж, која се у пролеће коси, пре но и једна зелена пића (на крају Априла), чим класа и тада је веома укусна. како има у себи доста воде то је ваља мешати са сламом и с овим заједно сецкати, па као сечку стоци је полагати.

Раж се доста троши и за фабриковање шпирта, те и течне дрождине (шлемпа), које се добијају из фабрика могу се употребити за храњење стоке. Дрождине ове хранљивије су од кромпира.

На крају додајемо, да се ржана слама много боље може употребити за покривање зграда него ли свака друга, а колико боље од — кровине?!...

ДР. ЈОСИФ ПАНЧИЋ

РЕДОВНИ ЧЛАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

рођен 1814. † 25. фебр. 1888. године.

«Тежак» је (године 1884. у броју 6. и 7. за Јуни и Јули) донео уз слику овога заслужнога мужа неколико бележака о дотадашњем раду његовом.

А сад, јављајући о смрти овога првог научног поборника пољске привреде у Србији, орган друштвени дужан је ако не може да пажљивије оцени његове трудове а оно да допуни непотпуне белешке бар у онолико колико је то према простору листа могућно, једно с тога, што је он и после наших извештаја задужио нашу пољску привреду новим тековинама, а друго што нам га смрт отима онда, кад пољска привреда у Србији, притешњена са свију страна тражи да се нарочито *науком* уздигне, дакле оном полугом, којом је Панчић најуспешније руковао.

У овој намери морамо се, ради оцене, вратити на доба пре 35—40 година, и запитати се шта се тада мислило и радило око унапређења пољске привреде?

Пре свега у то доба пада онај плодни период земљеделске науке, који представљају славни научари. У то доба, кад су у Француској Бусенгол и Дима, у Берманији Либиг, у Енглеској Луис и Гилбер крчили пута новим погледима на ову грану људске послености, у нас је Панчић био једини, који је поред јестаственичких предмета предавао у Великој Школи пољску привреду и давао могућности да се и у нас зачне мисао о спремању људи за ову важну привредну грану. У то доба, у страноме свету земљорадња заузима своје место као позитивна наука, напушта претпоставке и примењује опитну методу при проучавању чинитеља производње. Панчић, неуморан испитивач као што је био, расветљава путеве којима пољска привреда има да се креће и тако помаже да она и у нас заузме оно одлично место, које заузима у осталоме образованоме свету. Учитељ је претходио светлим примером, и многобројни

ученици његови, код којих је ужегао свети огањ истине, сватајући значај пољске привреде у овој лепој земљи српској, продужиће рад на унапређењу њеном у колико им то буде могућно. У оно доба о коме говоримо, учити пољску привреду и радити на њеном унапређењу, није био ни лак ни суврем задатак.

И данас, с болом признајемо, где има и радника више, и где се последице нехата нашег у привреди сустижу и свете, не скреће се онолико пажње главном занимању нашега народа колико би требало, а онда, кад школованих пољопривредника није било, и кад се највећи део пажње управљао другим земаљским пословима а не пољској привреди, сва брига око ове лежала је на једном човеку у министарству унутрашњих дела, и покојнику, учитељу пољске привреде у Великој школи.

И они су имали да препороде пољску привреду у Србији.

Зато Панчићу припада још један пут више слава, што је у *то доба* доспео да и на том путу пусти по који зрак светлости у умове људи који су га окружавали и омладине која га је слушала. Он је био претеча онога полета који је пољска привреда тек почела добијати и којим ће она, идући стално и одважно, успети да једнога дана раскине са старим емпиризмом.

Зато се «Српско пољо-привредно друштво» још за живота његова сећало њега и ликом његовим красило лист свој, зато је на први глас о смрти његовој сазван управни одбор у нарочиту седницу, који је донео одлуку да му се као видни знак благодарности положи венац од природног цвећа, које је целога живота свога волео, да сав управни одбор изјави породици његовој дубоко учешће у тузи, и да се преко свога председника, а у име целога друштва у надгробној беседи, уз помен његових заслуга за пољску привреду, опрости од овог необичног трудбеника, што је и извршено.

Стари Панчић провео је своје последње часове као прави научник у разговору који се тицао науке, са својим ученицима лекарима. — Сарањен је најсвечанијим начином о трошку државном а у ковчегу, који је начињен од дрвета «Оморикиног», чиме нам је такође дао примера како треба своје љубити. Сви политични листови у земљи донели су извештаје о сарани а многи и беседе које су говорене. Ми ћемо саопштити само беседу друштвеног председника, којом се од покојника опростио.

Пред отвореним гробом, одао је председник друштва г. *Коста Таушановић*, захвалност и пошту великом покојнику у име „Српског пољопривредног друштва“ овом **Беседом:**

Тужни збори,

Три говора, што претходише овоме говору, изнеше много врлина покојникових, нацрташе многу заслугу његову за науку у опште и српску школу посебице, али они не могоше ни издалека исцрпети све оно, што се о Др. Јосифу Панчићу још има рећи. Живот и рад овог умног великана тако је разноврсан и толико је обилат, да сваки говор у овом тренутку може представити тек један листак из огромног лаврового венца, који дугујемо неумрломе Д-ру Јосифу Панчићу.

Живот његов оличен је у вечитом раду. Сву снагу своју, кроз цео живот свој, посветио је школи и науци. И нема ни једне гране из природних наука, којој он не би сврато био достојну пажњу своју.

Удубљен у микроскопска испитивања, занет решавањем теориских проблема, ко би рекао, да он, теоретичар, професор Велике школе, има времена да се баца и на практично привредно поље, те да и ту предњачи.

Пољска привреда, душа и снага српског народа, нашла је у Др. Панчићу једнога од првих практичних поборника својих.

Својим предавањем пољске привреде на Великој школи кроз 15 година, он је бацао прве зраке живота у зачмали пољопривредни живот наш. Из године у годину множио се број његових ученика, који су, побуђени његовим зналачким радом и одушевљени његовом истрајношћу на подизању привредног живота, одилазили на страну, да тамо на стручним школама доврше оно, што су код Панчића отпочели.

Кад је доцније видео, да је пристигла и ојачала на овоме пољу снага његових старијих ученика, и кад је пуноснажни наставник своју грана природних наука на Великој школи прикупио сву своју снагу на једно поље рада, на омиљену му *ботанику*, онда је тек почео задобијати мегдане и на практичноме пољу пољске привреде. И од тог времена нема готово ни једног значајнијег корака, који је учињен у пољској привреди без учешћа Др. Панчића. Тако:

Под јесен године 1868. у друштву са још неколицином заслужних пољопривредника заснова „*Друштво за пољску привреду*“, у коме је дуго за тим као одборник давао упутства радећи на друштвеном органу и дајући своје стручне савете широј пољопривредној публици.

Ни година дана не прође од оснивања друштва а оно већ приређује прву изложбу пољопривредних продуката, и том приликом прву реч узима Др. Панчић, да у срцу Шумадије, у Крагујевцу, говори о теми, која се никад не може исцрпети, — да говори о значају и важности наших шума; и та његова беседа налази одзива на две стране: буди пажњу народа овој забаченој грани привредној, и упућује више кругове на јаче мере, које ваља предузети да се очува и усаврши ово неисцрпно благо народно.

Са оснивањем земљоделско-шумарске школе Панчић напушта предавања из пољске привреде на Великој школи као што је оставио и све остале предмете осим Ботанике, али не напушта њега пољска привреда, која је већ до тада тако плодне савете од њега примала.

Његов се утицај свуда примећава где год је говора било о пољској привреди. Многе комисије у којима се већало о злу или добру наше пољске привреде нису могле бити без Панчића. Ако се већало о шумама, о живом песку, о крвожедној голубачкој муви, о филоксери, стари Панчић био је први који се у помоћ призивао. Је ли било каквих међународних конференција које су требале да већају о привредном уређењу и привредним односима, Панчић је опет био први, који је

достојно заступао Србију — те је чинио част и земљи која га шаље и друштву коме се шаље.

Најтеже културне послове примао је на своја плећа. Оно што је Панчић написао 1863. о живоме песку и што је предложио за његову амелиорацију, и данас се не може ничим заменити. Камо среће да је све послушано и извршено. То исто вреди и за оно што је раније писао о рибама.

Готово у сваком раду своме он је се обзирао и на привреду, па то видимо и у његовом мезимчету — у ботаничкој башти, у којој је Панчић сместио у нарочиту зграду све оно биље које се привреде тиче.

Кроз сва дела и све списе његове опажа се као црвени конац његова мисао, да се под особиту заштиту узме наша народна привреда и чист народни језик.

Панчић је био одиста научна величина првог реда, која би и народима већим и напреднијим на поносе служила, па ипак, и као такав научар у строгом смислу речи, он није заборавио — не, он је стигао да ради и на посведневним привредним питањима.

Ми, пољопривредници, дужни смо благоларности покојнику не само као наставнику пољске привреде, не само као оснивачу друштва за пољску привреду, у чије се име ја данас прштам са смртним остацима бесмртнога Др. Јосифа Панчића а које се друштво већ скоро две деценије кроз лед пробија да што већи полет учини, не само као саветодавцу у свима практичним питањима из пољске привреде, већ и као човеку, који нам је дао диван пример шта се са истрајношћу све може постићи!

Праштајући се у овом тренутку са смртним остацима његовим, у име свију српских пољопривредника, бацам ову груду земље с болним узвиком: Хвала, трудбенице, нека ти је лака ова земља на којој си тако много радио и урадио а светао и вечан спомен међу живима!

На завршетку, да поменемо у допуну оних списа Панчићевих који су именовани раније у «Тежаку» од 1884. год. још и *«Оморику»* која је описана у првом броју, *«О пореклу жита»* у седмом броју «Тежака» од прошле године, затим *«О рибарству»* у «Српским Новинама» бр. 54 1886. године, које је радове написао под јесен живота свога, но који су ипак пуни младићске свежине и дали новога доказа о топлој љубави коју је гаио према пољској привреди; и да се зарекнемо, да ћемо се свима силама трудити да своме занимању служимо онако топло, онако стално и неодступно као што је то целога века чинио Панчић, коме нека је на веки лака земља, за коју је тако много *урадио!*

О ДРЖАЊУ БИВОЛА У ЕРДЕЉУ

од

Л. ВУНДЕРЛИХА

Неће бити без користи, ако овде изложимо неке појединости о држању и гајењу бивола у Ердељу, у толико више, што у новије доба биво у Ердељу као пољопривредна домаћа животиња добија све већег значаја и што је угарска влада, оцењујући ту

околност, своју нарочиту пажњу обратила и рационалном гајењу бивола. На дужега бављења свога у Ердељу ја сам имао многостручну прилику да се обавестим о начину гајења и држања бивола у овој земљи; с тога сам у стању, да саопштим оно што се на ово односи.

Биво (Bos bubalus L.) пореклом је из Азије. Он се сада налази по мочарним, топлим и маларијским равницама у Италији, у чијем му је блату добро и чијих се отровних испарења он не боји; по тосканским маремама, по низинама ушћа Тибра, по понтинијским барама код Пестума, у Базиликату (Калабрији); по песковитим пустарама гаскоњским; по неким пределима Угарске, у Ердељу; Румунији.

У ниједној другој јевропској земљи не држи се толико бивола као у Ердељу; највише их има у југоисточном Ердељу, у окрузима Кроштату, Харомсеку, Чику, Удвархељу, Гроскокелу, Херманштату и Фогарашу. Године 1870. било је у речених седам округа 42.176 грла, године 1881, 58.837 а године 1884, 73.489 грла. У простору времена од три године број бивола умножио се, по томе, у овом крају за 14.625 грла. Многострано распростртo мишљење, да у Угарској биволи све више и више опадају, није оправдано бар за Ердељ. У југоисточном Ердељу, по вишим добрим пашњацима онамошњих Карпата па и по родним долинама тешко црвенкасто шарено пинцгауерско говече ширило се с успехом, који је досада задовољавао, али оно према биволу, због лакшег му рањења па и због бољег млека његовог, има рђава изгледа. Године 1881. имало је у овом делу земље 6.287 грла шарених говеда (т. ј. говеди не од угарско-подолске расе, већином пинцгауерске), године 1884—363.291 грло. Дакле и ова раса у последње доба нешто је опала по броју грла. Процентално рачунато, биволи су у седам округа југоисточног Ердеља од 1881. до 1884. увећали се за 24%. По броју опало је, и ако тек незнатно, шарено говече и говече угарско-подолске расе, и то прво за 1·4% а последње за 0·7%.

Број укупне рогате марве износио је у југоисточном Ердељу у години 1881. на 431.263 грла; од тога било је бивола 13.64%, шарених говеди 1.45%, а угарско-подолског говечета 84·91%. Године 1884. имало је 442.925 грла рогате марве; од тога било је бивола 16·59%, шарених говеди 1·4%, угарско-подолских говеди 82·01%.

Сразмерно највише бивола има у Гроскоклерском округу и то по бројању од 1884. године 23.105 грла, поред 50.298 грла подолских, 1425 грла шарених говеди. Биволи су се у овом округу од 1881. умножили за 3968 грлâ, а шарено говече показује повећање од само 40 грла. Слично увећање бивола а опадање подолске расе опажа се и у Фогарашком округу; 1881. имало је ту 14.452 бивола, 1884. године 18.456, те тако оно је показивало увећање од 4004 грла. Број подолских говеди спао је од 50.906 на 48.393, откуда се срачунава опадање од 2513 грла. Шарено говече ширило се у овом округу необично нагло, од 492 у 1881. години оно се попело у 1884. години на 2479 грла. Ову околност ваља поглавито свести на то

што се на државној домени Фогарашу налази велики сточни завод за шарено говече. Прилично много бивола има још и у херманштатском округу (11.281 грло) и у кронштатском округу (9940 грла). Нарочито ваља поменути, да су се у свима ердељским окрузима биволи по броју умножили док су угарско-подолско и шарено говече у разним окрузима показивали отчести опадање, отчести повећање.

Још да изнесемо укупно стање рогате марве у Ердељу у годинама 1881. и 1884. У години 1881. било је у Ердељу 884.151 грло говеди подолске расе, 42521 грло шарених говеди и 76.610 бивола, свега 1,003.289 грла рогате марве; по процентима: 88·12% подолске марве, 4·24% шарене марве и 7.64% бивола. У години 1884. имало је напротив, 897.938 грла подолске марве (повећање 13.780 грла =1·56%), 47605 грла шарене марве (повећање 5084 грла =11·59%) и 98.041 грло бивола (повећање 21.431 грло =27·97%), свега 1,043.584 грла рогате марве; по процентима: 86·04% подолске марве, 4·56% шарене марве и 9·40% бивола. Целокупни број рогате марве у Ердељу порасао је од 1881. до 1884. за 40.295 грла = 4·01%. Ово повећање процентично опет долази на подолску марву са 34·20%, на шарену марву са 12·61% и на биволе с 53·19%. С тога умножењу броја рогате марве у Ердељу последњих година биволи су допринели више но за половину.

Јако повећање бивола у Ердељу сасвим је јединствена појава, која се тако схвата нарочито у пољопривредним високо културним земљама. Ердељ се налази, благодарећи великој бризи угарске владе, у периоди пољопривредног полета; овај се врши, као што се то и по себи разуме, лагано, али напредак у пољопривредном погледу очевидан је, и под таквим приликама умножава се биво! Напротив очекивало би се противно, дакле умањавање бивола са све већом културом, јер где се биво налази, ту се замишља варварство и нерад — а ова представа није сасвим неоправдана.[1])

Држање бивола у Ердељу пружа две користи, које се при држању разних раса говеди у овој земљи не могу да достигну: 1. Биволи су задовољни врло незнатном, шта више рђавом раном сточном, и 2. Биволице дају изврсно млеко.

Појмови о рђавој и ништавној рани сточној сасви су друкчији у осталом свету но у Ердељу. Ердељско-њемачки сељак коси своју ливаду у Августу, пошто је средио све своје стрмине. Ова се околност објашњава тиме, што марва пасе по ливадама до самог Маја. Оне се тада, разуме се по себи, не могу косити још крајем Маја или почетком Јуна, које је доба прави рок за косидбу траве у Ердељу, кад се ливаде не би пасле с пролећа. Ђубрење ливада ердељском сељаку још сасвим непозната ствар. Пошто марва од почетка пролећа до саме зиме иде по паши, она даје тако мало ђубрета, да је оно једва довољно да се најђубри угар, те ово ако се уопште и врши, испада сасвим бедно. Ако ердељски сељак затим у Августу коси своје ливаде, он има ту до-

[1]) Ваљда неће бити тако? Преводитељ.

бит, што сено и отаву може заједно да среди, што код њега, пошто ни из далека није особито радан, има врло велики значај. Ово сено-отава које долази са ливада, које још никада нису ђубрене и које се пасу сваке године до самог лета, сада је наравно, такво како не одговара западно-европским расама говеди. Томе још долази, што сено по правилу стоји по 6—7 дана на ливади, пре но што се среди; онако небрижан, као што је ердељски сељак, он оставља да му се сено без изузетка суши у великим откосима и слаже га тек четвртог или петог дана у пластове, који се шестог или седмог дана свлаче, али неретко и по две до три недеље остају на ливади. С тога при врло променљивом летњем времену у Ердељу сено и јесте редовно покисло.

Али такво сено добија биво, јер би то по мишљењу сељака одвише добро за њ било, не као зимњу рану, него оно служи поред многе сламе за презимљење беле угарско-ердељске марве. Он зими мора већином да се задовољи кукурузовином, од које једе не само листне делове, него, приморан глађу, и тврде делове стабљике. При томе он мора да борави у мрачној, хладној кошари; али он се мрзне и гладује трпељиво, и при овом рђавом рањењу и држању, биволица, што изазива чуђење, даје и ако мало, а оно сасвим доброг млека.

Почетком пролећа, када се строга ердељска зима прикучи крају, кад се поља ослободе снега и кад овде онде по која травка избије из земље, биво се одмах изгони на пашу јер је за њ одређена кукурузовина потрошена и поред велике штедње. Он сада мора на таквој општинској паши и угару, поред понеког младог влата траве, да се рани сухом травом од последње године и заосталом стрњиком, док не буде довољно траве. Ако опет почне снег да пада, паша бивола не обуставља се, јер за њ код куће нема више ране. Пошто се трава, која израсте, одмах попасе и угази, често ето вам и Јуна, док паше тек за невољу не буде довољно. Одношаји паше у Ердељу нису у садашње доба још уређени, због чега сваки изгони толико бивола на пашу, колико му је воља. У овоме погледу чине нешто, чему се човек мора да чуди, особито Румуни, који су се населили по засеоцима саских села, јер често бива да Румун који има само један дан орања, тера на пашу толико марве као и онај саски сељак, који има по 40 до 50 дана.

Биволе у Ердељу особито много држе Саси јер они особито много цене врло масно биволичино млеко. У Саској свака трећа музара — крава је биволица. Зато број биволица непрестано расте у оним деловима Ердеља где живе Немци, јер они све више увиђају корист од њих.

Биволи, што се држе у Ердељу, врло су питоми. Ја сам често пута пролазио кроз читаве буљуке бивола а они ме ни најмање нису узнемиривали а нисам никада ни слушао, да су биволи на људе нападали. До душе прича се о биволима да могу да се лако ражљуте црвеном бојом, н. пр. црвеним марамама и да

тада у слепом беснилу јурну на предмет своје љутње; зато свет избегава да ове животиње на тај начин дражи.

Биволи имају страшан биковит поглед, који изгледа још страшнији по својственом им држању главе и ружном облику и положају рогова. С тога свакога, који први пут прилази буљуку бивола не може а да не обузме извесни страх. Из овога се види неосновано мишљење о њиховој опасности.

Биволи се веома навикавају један на другог, на своју кошару и на лица, која с њима имају посла. Ако се биволи продаду и одведу у другу кошару, они то тешко подносе и траје прилично дуго, док се задовоље својом новом околином. Тада се они неретко кидају са јасала и траже да изиђу из кошара које обично нису баш тврдо затворене, да опет отиду у свој стари завичај. Биволице допуштају да их музу само извесна лица, која су им позната, другима оне задржавају млеко и често не остаје, да би се до цељи дошло, ништа друго, но да се те животиње варају и да се при мужењу облачи одело, које је по кошари носио чувар или чуварка.

У добу од четири године биволи су развијени. Средње развијена биволица има од земље до гребена 138 см, биво 145 см., бик 139 см. Развијена биволица има у средњу руку живе тежине 520 кгр., биво кад ради 590 кгр. а бик средње величине тежи 540 килограма.

Тежина меса код четворогодишњих, т. ј. развијених, негојених али здравих бивола износи 51—59% од живе тежине (код угарско-ердељске расе говеди 53·8—66·6%) Средња тежина меса износи 54% живе тежине (код угарско-ердељске расе 60%).

Развијени биволи могу за седам година корисно да се употребљавају за рад, волови угарско-ердељске расе отприлике осам година; последњи су, дакле, нешто бољи у погледу употребљавање за рад.

Једна биволица даје за 300 музених дана годишње по 850 до 950 литара млека, у средњу руку по 925 литара. Једна крава угарско-ердељске расе за исти број музених дана даје у средњу руку само по 800 литара млека[1]). Биволица даје, дакле, не само више млека но угарско-ердељска крава него је њено млеко и много бољег састава, нарочито масније но обично кравље млеко. Садрже:

	Кравље млеко	Биволичино млеко
Воде	87·65%	80·640%
Масти	3·40 „	8·450 „
Казеина	3·00 „	5·547 „
Беланчевине	0·40 „	[2])
Млечног шећера	4·80 „	4·518 „
Соли	0·75 „	0·845 „

[1]) Изнешени бројеви узети су из службених извора и с тога им се има веровати

[2]) Није посебно назначено, него по свој прилици урачунато у казеин.

Као непријатну особину биволичиног млека наводе често они који га још нису окушали, јаки мошус мирис његов. Истина је цела да се овај мирис и нешто оштар укус јасно може да приметн код невареног биволичиног млека; али варењем ишчезавају ове особености, може се рећи, сасвим и ко се једанпут навикао, да своју кафу пије с биволичиним млеком, тешко ће нарочито у прво време, моћи да буде без њега, ако је морадне да пије с крављим млеком. У целом Херманштату а поглавито у деловима Ердеља, у којима Немци чине већину у становништву, употребљава се за кафу која се хоће с млеком да меша, где се може имати биволичино млеко, само биволичино млеко. У Херманштату 1 литар биволичиног млека вреди, донесен у кућу, у средњу руку отприлике 0·25 динара, 1 лит. крављег млека 0·12 динара.

Ма да се, укупно узев, биволи у Ердељу по нашим појмовима држе још врло рђаво, ипак они достижу као што излази из бројева који су горе изнешени, значајну тежину. Они се гоје и при иоле бољој рани и нези врло лако, и мало угојене биволе особито радо купују кобасичари и плаћају у толико боље, у колико су тежи. Биволье месо истина је слабије у цени но говеђе и с тога је од килограма јевтиније но последње, али мошус-мирис његов, по свој прилици због хладније климе и ране у Ердељу, јако се изгубио.

Како се биволи лако и брзо гоје, види се отуда, што су пре отприлике 20—30 година, док се биволье месо још није употребљавало за израђивање кобасица, у околини Херманштата месари крајем Јула и почетком Августа по врло ниској цени биволе куповали и истеривали на добре планинске паше. После два месеца они су бивали сасвим дебели; употребљаван је само лој и кожа а месо бацано. Биволи наслажу нарочито много лоја, који због велике му количине стеарина врло радо купују фабриканти стеарина.

Као спрежна стока, особито за споре, тешке возове, биволи имају велику цену. Ипак њихово је употребљавање за возове лети понекад скопчано с непријатностима. Кад топлих летњих дана осете воду у близини, у њима оживи биволја природа у свој силини и они јуре с плугом или колима и рабацијом у поток, реку или бару (бара има још прилично много у Ердељу) те да се у њима по вољи проваљају и заклоне од пецања обада или мушица. Пошто су не само врло јаки, него у опште а у овом случају и сасвим нарочито своје вољни, и пошто се обична ердељска кола одликују лакоћом те се с погледом на не врло добре путеве не могу много да натоваре, то биволи увек протурају своју вољу и поред отпора рабације. Кад се једанпут нађу у води, сасвим је ретко да их пре вечера ко из ње истера.

Биволице носе неколико недеља дуже но обичне краве. Оне не остају тако лако стеоне као ове последње, што би се у главноме имало да сведе на безбрижност при држању бивола. На исти узрок своди се околност, што је одгајивање биволих телади теже но одгајивање обичне телади, што не ретко млада бивоља телад пропадају. Кад су лета топла, биволи скончавају обично од прос-

трела; на жалост гајитељи и гајитељке њихове не воде никакве бриге да ова болест рђе наступа. — Добра стеона биволица или биволица с телетом вреди у Ердељу 140—180 динана.

Пошто биволи готово искључно морају да се раде најгором врстом раде, они сразмерно дају много ђубрета и с тога их ердељски сељаци, који вредност ђубрета мало по мало нешто више умеју да цене, и из овог узрока радије држе. Свуда у Ердељу ова корист од бивола помиње се у првоме реду. Али из овога се види, да се тамо још не уме да цени каквоћа ђубрета.

Угарска влада поклања у новије доба велику пажњу гајењу бивола; она је на државној домени Фогарашу, што лежи пет сати од Хермањштата, сместила буљук бивола који броји на стотине и који се рационално дале гаје, па се је надати, да ће тиме гајење и држање бивола у Ердељу добити шири повољан полет. Биволи, који се у Фогарашу гоје, већином се продају у Пешти.

ДУВАН

(NICOTIANA).

ЊЕГОВА КУЛТУРА И ФАБРИКАЦИЈА.

од

К. Црногорца.

(НАСТАВАК)

VI. Болести дувана.

Најобичније и најопасније болести, од којих дуван страда ово су:

1; *Црна медљика*; — ова се болест показује као тавни или жућкасти котурићи по лишћу.

Ова се болест рађа или појављује онда: кад јаки сунчани зраци на пречац загреју влажно лишће, — или кад дуготрајне и у опште *хладне* кишне капљице јако изударају лишће. — У оба ова случаја: кљетице заједно са лисним зеленилом (Chlorophyl) угину, па тада између ребара *меснати део листа* (mesophyl) *местимично пожути на котуриће*, и — лишће постане ломљиво па почне да се дроби и мрви.

Против ове болести нема лека а *Виргинија* дуван од ове болести *рђе страда*.

2; *трулеж* (der Wurm); — ова болест показује као рањава места при дну стабла (близу корена), а појављује се или рађа се после дуготрајне кише.

Ова се болест лечи: кад се *рањава места састружу* па се оставе да се осуше; — ако то не учинимо рањаво ће се стабло од један пут преломити и угинути.

VII. Шкодљиви спољни узроци.

Дувану шкоде и јако га оштете: *град* (лед или туча), *јаки ветрови, пљусак, и мраз,* — јер:

град раздере и расцепа лишће; *јак ветар и пљусак* поломи и обори целу биљку или раздере лишће;

мраз највише шкоди дувану, особито пред жетву, јер од мраза лишће промрзне, па ништа не ваља.

Примедба. Од јаких ветрова дуван ћемо сачувати: *1*, ако дуван обделавамо на заклонитом месту; 2; ако га окопавамо и огрћемо, и 3; ако са ветровите стране засађујемо високе биљке, као кукуруз, морску репу, сунчоглед и т. д.

Али, за сваки случај најбоље ћемо учинити: ако дуван од свију елементарних штетних узрока, као и на случај рђаве жетве сачувамо: *обезбеђењем* код којег овд. *друштва.*

Но, ако од ових шкодљивих спољних узрока пострадало *лишће није веће од* 32 сантиметра — *можемо се још доброј жетви надати*: ако све убијено и оштећено лишће *одмах покидамо* и цваст заломимо, *да се развију лиснати заперци*, од којих треба задржати само најјаче и најснажније развијене, како би на тај начин од њих постало ново главно стабло.

VIII. Шкодљиве Биљке.

Коров, који дувану шкоди одузимањем потребне му хране у дуваништу, таманимо плевљењем, а највише окопавањем и огртањем.

Али, највише дувану шкоди:

Сводњача конопљина

(Orobanche ramosa L.) која као црвенкасто смеђа или рђаста паразита из свога семена *израшћује на корену дувана*, конопље и луцерке, па усисава и одузима храну целој биљци.

Појављује се обично онда кад нисмо извршили друго окопавање, јер се тада развијају многе коровске па и сама ова сводњача.

Тешко се тамани, јер: ако ју ишчупамо опет ће један део њеног корена заостати у кори дуванског корена. С тога морамо непрестано да ју кидамо и чупамо, да не би могла да заметне плод са семењем, те тако се неће моћи семењем даље да размножава.

IX. Шкодљиве животиње.

Животиње, које дувану јако шкоде, ово су поглавито: кртице, пужеви, ровци и скакавци, кишне глисте и лангорижац или назобица.

1. *Кртица* (Talpa europaea); — рије под земљом у обичној или ниској расадници и на дуваништу тражећи кишне глисте рчице и т. д. па тада често остане дуванско ситно корење одголићено па дуван страда.

Кртица се хвата овако: мотиком се закопа у земљу, где кртица улази, па се на том уласку укопа у земљу један подубок, доле широк а горе узан лонац, а унутра се убаце живе глисте или бубе и. т, д., па се озго лонац лабаво или овлаш покрије бусеном, кроз који упадне кртица у дубоки лонац. — — И„ *гвожђа*" се запињу за хватање кртица.

2. *Пужеви голаћи* или *ирнољци* (Limax agrestis L.), који се необично *брзо множе и јако брсте* или одгризају *нову младо лишће*.

Ове пужеве треба изјутра и у вече покупити па поубијати; — неки посипају пепео или кречни прашак, јечмено осје и. т. д, против ових штетних голаћа, а многи набацају *у вече младе гранчице од бзове*, па: кад се голаћи преконоћ искупе, треба их *изјутра* сабрати и побацати или потаманити.

— И скуван скроб (штирак,) добар је мамац за пужеве, — кад се у каквом суду остави где год у расадници или на дуваништу. — Најбоље их тамане пловке.

3. *Ровци* (Grylotalpa vulgaris L.) копају шапастим ногама и рију земљу па нагризају жиле и жилице, усљед чега дуван на брзо увене и пропадне.

Ровци се тамане овако: около увелог дувана прочепрка се прстом земља, па ће се видети многе цевасте рупе па мало дубље стоји гњездо са по више стотина јаја згомиланих као неко клупче откуда се у *Мају и Јуну* излегу младунци; — ако у цевасте рупе сипамо неколико капљица уља (зејтина) од маслинке а на то воде, — одмах ће ровци изићи на поље; — или се хватају у лонце увољене за 10 сантиметара у земљу а водом напуњене — или се на неколико места, *особито под јесен*, наслаже топлог коњског ђубрета, у које се ровци радо завлаче тражећи топлоте.

4. И велики скакавци чине штете дувану.

5. *Кишне глисте* (Lumbricus terrestris L.); – хранећи се ситним деловима иструлелог ђубрета, рију под земљом на кроз разривену земљу уздижу стабљику, која одголићена почиње да труди, — па с тога треба кишне глисте после кише покупити, — из земље се

изгоне и на површину излазе: па често и угину: кад се дуван залива водом, у коју се усне *нешто* пиштавине или размућеног кокошјег ђубрета.

Али, дувану највиши шкоди:

6. *Ланогризац* или *зелена назобица* (Plusia gamma) и *сива назобица* (Plusia meticulosa); то су *два ситна ноћна лептира*, којих се *гусенице* пробијају и проврте у главно ребро на лишћу и у стабљику дувана (а особито и најрадије у стабљику лана), па прождрљиво разгризају целу биљку. Зато треба и ове лептире и њихове гусенице што јаче таманити; — неки посеју *на неколико места* у дуваништу *конопљу*, — јер, кажу, да од конопљиног мириса беже.

X. Жетва или брање лишћа.

Најважнији а у исто доба и најтежи посао, који се мора особитом пажњом и обазривошћу да свршава, — јесте *жетва или брање лишћа*.

За жетву је потребна особита вештина, — тражи се извежбаност или практика, јер треба врло добро знати *све о жетви*, куда долази:

1. Зрелост, 2. брање и одбирање лишћа.

1. Зрелост

Од велике је важности да знамо: кад је дуванско лишће *потпуно зрело за брање*, — јер: незрело дуванско лишће обрано, даће нам свагда лошији дуван за *«крижање»* или за *«смотке»* (ци гаре), или за *«бурмут.»*

Доба зрелости; — све дуванско лишће не сазрева и за брање не стиже у једно исто доба, него: најпре сазрева *најдоње* после 2 до 3 недеље средње и горње а после 2 недеље *најгорње*, — па тако се тим истим редом лишће и бере. Обично, у Августу после велике госпође па до половине Септембра сазрева дуван; но ако лето није довољно топло, или: ако смо расад доцније расадили, онда ће дуван доцније сазревати, *на крају Септембра а најдаље у првој половини Октобра*.

Али, што дуванско лишће сазре *раније* — док је још топлије и сувље то и жетва или брање лишћа испада *и раније и боље* — пошто знамо: да доцније многа роса и влага веома шкоде лишћу, не само кад га беремо, него: и кад га у дењкове сденемо отпочеће врло брзо пре времена и потребе да се загрева и у врење да прелази а тиме дуван губи своју растегљивост и *није добар особито за смотке*.

Спољашњи знаци зрелости. — У опште, узима се да је дуванско лишће зрело кад на њему приметимо и видимо све ове знаке у једно исто доба:

а;) лишће престане да расте, и отобољи се па чак и преко ноћ остане отоболено;

б;) лисна тавнозелена боја прелази или промењује се више или мање у јасно-зелену или јасно жуту боју;

в;) лишће добије веће или мање тавне и жућкастотавне *пеге или мрље*, па лишће изгледа *мраморасто*;

г;) лишће бива кожасто и *растегљиво* а при том лепљиво.

д;) лишће добије јак и пријатан мирис на мед.;

е;) врхови и ивице лишћа почињу се мало да смотавају — и најпосле

е.; лишће се лако од стабљике откида или крши, а кад се пресавије главна се и споредна ребра на лишћу не ломе и не крше.

Тачно морамо да пазимо на све ове знаке зрелости, јер:

ако лишће оберемо пре зрелине, — *поцрниће*, а после зрелине обрано биће: *врло суво, ломљиво и кршљиво*, па овакав дуван — обично за *«смотке»* — није добар а продаје се по врло ниској и малој цени.

«Смотке» су цигаре, које се смотававају и праве од целог —несеченог или некрижаног дуванског лишћа.

1. *Примедба.* За смотке добро је и бере се оно лишће које има све горе побројане знаке зрелости а особито је добро оно, које је *танко и растегљиво* а са ситним или њежним ребрима.

2. *Примедба.* За крижање или «сечење» као и за бурмут добро је и бере се оно лишће, које је сасвим зрело или презрело тако, да има јак мирис и отворену жуту или још боље *жеравичасту* (прженкасто жуту) боју.

2. Брање лишћа.

Лишће се бере само *на сувом дану а најбоље изјутра*; —*но*, ако би лишће било *росно*, треба почекати док се добро просуши.

Брање лишћа свршава се на три начина и то:

а; брање лишћа *по реду сазревања* или *редимично брање*;

б; брање лишћа од једанпут, — у *једно времено брање*;

в; брање лишћа *осецањем стабљике заједно са лишћем*.

Први и други (а. и б.) начин брања бива *откидањем лишћа*, т. ј. лист по лист кида се палцем и првим прстом десне руке *тако, да само листина остаје у руци а лисна дршка остаје на стабљици*, јер је дршка доста сочна па се тешко суши.

Трећи начин т. ј. осецање стабљика са лишћем бива *оштрим ножем*; — али је овај начин у обичају само у врло топлим крајевима, напр. у јужној Француској и у Америци.
Ситнолисан Крџан у Ерцеговини („Требињац"), као и Белушан бере се *осецањем или одкидиваньем* стаблике заједно са лишћем.

Примедба. Пре него што покажемо, како се лишће бере по првом, другом и трећем начину, — добро ће бити да најпре знамо: *које је лишће на стабљици боље а које лошије*; — тако ћемо овде најпре да разликујемо.

Врсте лишћа (Слика: 11, е).

По доброти и ваљаности, лишће на стабљици делимо на 4 врсте, и то:

Слика 11, е.

Врсте лишћа на стабљици

(а) *отпадници*; — то је најдоње и *најлошије* лишће, јер је по највише врло ситно и по земљи полегло, блатњаво и у пола труло.

(б) *подбирци*; — то је лишће (обично 3 до 4) изнад отпадника па је обично од земље управљано а *нешто* је крупније и боље од отпадника.

(в) *горешници*; то је лишће изнад подбирака, и *најбоље је* јер је највеће најтање (најфтиније), и *најбоље гори*.

(г) *вршници*; — то је најгорње лишће, па је најдебље и *најслабије гори*.

а; Брање лишћа по реду сазревања, — или редимично брање.

Обично у половини Јула треба *најпре отпаднике* кидати па их покупити и избацити или берачима поклонити.

После 2 до 3 дана треба *почети брати подбирке чим сазру*, т. ј. чим почну да се жуте, па их засебно одмах, на танке штапове или на канапе низати и под кровом на промајном месту овешати и сушити.

После две до три недеље — дакле најдаље *до половине Августа треба брати горешнике*, па их такође засебно на танке штапове или на канапе низати, затим овешати и сушити.

Најзад, после *3* до *4* недеље иза овог брања, треба брати *вршнике*, којих има обично *3* до 5 и који до тог времена на овај (редимични) начин брања јако и знатно израсту па буду доста крупни и велики; — и вршнике треба *засебно* низати, овешати и сушити

Користи редимичног брања

Редимичан начин брања даје америкапском дувану лепо име и високу цену, а Холандези се хвале својим дуваном који они само на овај начин беру и одбирају.

Његове су користе стране ове:

«откидањем најдоњег т. ј. најлошијег лишћа, — *подбирци* се јаче развију и здравији су па кад оберу нанижу и осуше, имају имају много већу вредност.» — јер: ако би подбирке оставили да их беремо са осталим лишћем, *они би се дотле већином сасушили*, па неби имали никакву вредност.

«брањем подбирака засебно, — *горешници вршници* добијају: више ваздуха, кишне и росне влаге, више светлости и топлоте, — а то све здраво јако дејствује и на плодност земљишта те се с тога и горешници и вршници боље и јаче развијају.

«брањем горешника засебно, — навалује и струји сав храњећи сок из стабљике у *вршнике*, па се ови бујније и крупније развијају и нагло расту тако, да често бивају *већи* од самих (раније обраних) горешника, али су у исто доба *дебљи и тежи.*»

Тако се добија не само много више него и много бољи дуван, — јер свака врста лишћа подбирци, горешници и вршници на стабљици *сазрева засебно и подједнако*, па се с тога *засебно или редимично* бере по реду *ниже и суши*, па није ни *одбирање или сортирање* потребно.

Примедба. Овај је начин *скуп*, — јер се троши много времена у чешћем понављању брања поједине врсте лишћа. — после, брање се не свршава тако брзо, јер се тражи већа тачност и обазривост, па се с тога мора да поверава вештим берачима и раденицама, јер и откидање «отпадника» и брање «подбирака» иде врло тешко особито ако је лишће на стабљици збивено.

Али су према овим скупоћама и тешкоћама, много веће користи:

«имамо богатију жетву, — јер смо до главне жетве, на случај града или мраза, знатан део лишћа до тог времена већ обрали па смо тиме и подбирке сачували од «*црне медљике*«

«пошто се брање започиње по реду сазревања раније а свршава позније, — то ћемо *међутим* имати или добити времена да и друге пољске послове радове можемо обављати и свршавати.

«раније и за топло доба обрано лишће има ће довољно времена да се добро осуши до последње жетве у омањим просторијама. — а

«још пре зиме осушено лишће, — *фабриканти врло радо купују*, јер је под прстима масно, витко и растегљиво а притом светле и лепе боје, па и после *«врења»* *или «ферментације»* не губи много од своје тежине.»

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ПОТРЕБА КОНТРОЛИСАЊА ПИЋА И ЈЕСТИВА У СРБИЈИ

ОД

Милутина М. Савића

(СВРШЕТАК).

V. Размишљајући о томе како се у многим државама закони о контролисању пића налазе скоро непрестано пред законодавним телима, што је без сумње штетно, ми смо се решили, да за циљ, коју имамо пред очима изнесемо нацрт закона о томе у Немачкој наравно с неким изменама, остављајући стручњацима да га још боље дотерају и нашим потребама прилагоде. Тако он гласи:

Чл. 1. — Продаја јестива, пића, зачинака, тапета, судова за јело и пиће, боја, петролеја (гаса) играчака, подлежи надзору власти, по овоме закону.

Чл. 2. — Чиновници полицијски имају право са стручном поротом (Гремијумом) улазити у просторије у којима се ове под чл. 1. наведене ствари продају, за време продаје, или у опште за оно време, докле су ова места публици отворена.

Даље имају право од свију ових ствари, који се у дућанима, на пијацама или по улицама продају, узети понешто на пробу ради испитивања и прегледања. За ову одузету пробу, плаћа власт трговцу обичну продајну цену, осем ако сам изјави да не тражи накнаду.

Чл. 3. — Чиновници полицијски имају право у времену означеном у чл. 2. улазити у дућане оних лица који су ради каквог преступа по чл. 10, 12, 13, овог закона осуђени, и помоћу стручњака еспап сав у дућану прегледати и расматрати.

Ово право почиње кад пресуда постане извршна а престаје три године после дана, ког је казна одужена, застарела или изречена.

Чл. 4. — Краљевским указом, може се у интересу општег чувања здравља

1. Забранити известан начин фабриковања, чувања и паковања средстава за јело и за пиће, која су за продају.

2. Забранити продавање и куповање ствари особеног квалитета, или које нису оног квалитета као што им надпис и име гласи.

3. Забранити продају и држање за продају болестних животиња, или меса оваквих животиња.

4. Забранити употребу известних боја, и материјала, од којих се праљују халине, тапети, играчке, судови за јело и пиће, као и дућанску продају предмета противних овој наредби;

5. Забранити продавање гаса (петролеја) извесног, рђавог квалитета.

Чл. 5. — Краљевским указом може се забранити фабрикација свију оних материја, које служе за фалсификовање јестива и пића.

Чл. 6. — Који противу наредаба чл. 4 и 5. раде, казне се до 150 динара, или затвором, рачунећи дан по 5 динара.

Чл. 7. — Они који се противе, под чл. 2 до 4. назначеним наредбама и улазу полиције у дућане ради прегледања, плаћају казну од 50 до 150 динара, или са одговарајућим затвором до 6. месеци и

Чл. 8. — Плаћањем до 1500 динара, или одговарајућим затвором казни се:

1. Ко намерно иде на превару, на средства за јело или пиће подражаваньем прави, или их фалшификује;

2. који продају са знањем јестива или пића, која су покварена или за која продавци знају да су фалшификована.

Чл. 9. — Они који су противу чл. 8. радили из непажљивости, плаћају казну до 150 динара, или се казне одговарајућим затвором.

Чл. 10. — Затвором, а осим тога и губитком грађанских права казне се они:

1. који фабрицирају или продају ствари за јело и пиће, за које добро знају, да су по човечије здравље школљиве и опасне;

2. који фабрицирају или продају ствари као халине, играчке, тапете, судове за јело и за пиће, гас, за које добро знају, да је њихова употреба скопчана са опасношћу за човечије здравље, тако исто и они који са знањем таке предмете продају или иначе у саобраћај доносе.

И сам покушај казни се ако је ко употребом оваквих ствари тешко повређен или је то проузроковало смрт то се продавац ови ствари казни робијом до 5 година.

Чл. 11. — Ако је у чл. 10. означених школљивости за човечије здравље продавцу било познато, и ако је употребом свију ових наведених предмета проузрокована смрт то се продавац казни робијом од десет година, па до вечите робије.

Покрај оне казне има места стављању под надзор полицијски.

Чл. 12. Ако је ко противу закона чл. 10 и 11. из непажљивости радио, то се казни до 1000 динара, ако је оваквим поступком проузроковао болест којег човека, казни се затвором до једне године, а ако је смрт кога човека проузроковао затвором до три године.

Чл. 13. — У случајевима, које чл. 10 и 12 наводе, конфисцирају се уједно све дотичне по човечије здравље школљиве ствари, биле оне имовина осуђеника или не.

Чл. 14. — У пресуди може се уједно наредити, да се пресуда о трошку осуђеног публицира. Ако је дотични за невиног проглашен, то има право захтевати, да се ова пресуда о државном трошку публицира, начин публиковања изложиће се у пресуди.

Чл. 15. — Ако у дотичном месту постоје хемични заводи, лабораторије за испитиваньe јестива, пића, и свију осталих ствари, то добија овај завод сав онај новац, који су осуђеници платити морали и који би иначе државна каса примила.

На основу овога закона могу се прописати оваква правила о прегледу сувих шљива:

1. Да би се само здраве и правилно осушене шљиве трошиле у земљи и извозиле на страну, и тиме чувало здравље трошача и интереси трговине, прегледа ће се све суве шљиве које се извозу продаји и спремају за извоз.

2. Преглед овај вршиће контролни одбори који ће се бирати на годину дана, (в. чл. 3) или ревизори које ће повремено одређивати Министар народне привреде. (в. чл. 9)

3. Контролни одбор састоји се из 5 лица и то: — Среског или месног лекара, полицијског чиновника, и три стручна Економа или трговца, који су овоме вични.

4. Лица за контролни одбор поставља у среским местима среска власт по предлогу општ. суда, а у окружном, Начелство по предлогу трговачко — занатлијског одбора или пољско привредне подружине у месту иди где оних нема по предлогу суда општинског. У Београду то ће извршити Министарство привреде.

5. Контролни одбори имају се ове године основати у Шапцу, Забрежју, Смедереву,

Крагујевцу, Јагодини и Аранђеловцу; а у Београду Министарство ће то извршити.

6 Контр. одбори састављају се сваке године 15 Авг, и раде до 14 Августа идуће год.

7 Сва лица из контр. одбора, која нису једном већ заклета на савесно вршење свога посла, подвргаваће се претходно заклетви прописаној за вештачење. (вид. грађ. поступ.)

8. Контролни одбор ради кад су на окупу три члана; а решава се већином гласова где буде спора.

9. У осталим местима, где ових одбора нема, министар ће повремено изашиљати ревизора за преглед шљива.

10. Сваки члан одбора, који нема сталну плату но живи од дневне зараде добијаће из касе Мин. народне привреде за овај преглед дневно по 10 дин. за пола дана 5, а за сат по 2 динара. Рачуне ће оверавати полиц. власт, а исплаћивати на концу године ревизионе.

11. На позив трговца који спрема шљиве за извоз, контролни одбор — ревизор — у што краћем року дужан је отићи да преглед изврши.

12. Контролни одбор по свршеном прегледу издаће сопственику шљива писмено уверење у коме ће означити: Име и презиме трговца место одакле је, количина прегледана, од које су године, у чему су спаковане, колико комада шљива долази у пола килогр. и да су правилно осушене и у доброј каквоћи за потрошњу. — То исто заводиће се и у протокол контролног одбора, у који ће се уводити сваки преглед и коме ће се приложити под печатом и мустра прегледаних шљива у тежини до 2 кграма. Протокол овај са мустрама слаће се концем год. Министру народне привреде.

13. Ако контролни одбор нађе, да су шљиве не зреле сушене, да су димљиве, прегореле (са много пурака), не досушене (са много пареница), да су мешане нове са старим, или са коштицама поједених шљива, да су квашене водом или иначе прљаве и неправилно спремљене, — онда о таквим шљивама сачиниће одбор протокол, који ће потписати сви чланови и приложити му мустру под печатом, но неће се издати уверење по предходећем члану нити се дозволити извоз на страну већ наредити да се баце у цибру онога чије су шљиве.

14. Прегледане шљиве добиће пломбу или печат контролног одбора и поменуто уверење.

15. Без уверења контролног одбора — ревизора — ни једна царинара несме примити суве шљиве за извоз у иностранство[1]).

VI. Да се остваре ови предлози, заиста треба неких издатака, од којих једне има да прими држава, а друге поједина приватна лица, којима се тиме нека услуга чини. Но ти издатци тако су незнатни, а последице студа тако големе, да се не смемо много двоумити на коју нам страну ваља поћи.

Тако, за извршење пројеката треба стручан хемик, стручњаци — ревизори и контролни одбори. Но ови људи, осем хемика који има да испитује целе године, нису потребни више од два — три месеца, кад је извоз шљива у јеку;[2]) и нећемо погрешити ако тај рачун у ове цифре сведемо:

За хемика	3.000
За лабораторијум вишак издатака	1.000
За 2 ревизора додатак по 1.000	2.000
За контролне одборе, ако их неби плаћали приватни	4.000
Свега	10.000 д.

[1]) Слична правила о прегледу вина изнећу други пут.

[2]) Из извештаја царинских о извозу а и других који се публикују по нашим дневницима, види се то јасно да је Октобар и Новембар главни извозни месец за суве шљиве.

А какав је отуда доходак у изгледу, показаће ове цифре. Сувих шљива извежено је преко царинарнице:

Забрешке	10,997.000
Шабачке	15,522.086
Београдске	14,881.903
Смедеревске	29.555
Митровачке	38.746
Свега	41,469.290

у вредности од 7,464.456 дин. А да је заведена контрола онда би без сумње ова вредност скочила још на близу 5 милиона динара, а ево зашто:

Кад се зна да постоји строг закон, тада је и купац и продавац безбедан, први се поверава па купује, а други зна шта продаје; затим кад се ова мера обзнани у Америци, где толико милиона становника купује наш продукат, и то преко многе посредничке руке, куповали би га више и непосредније, па наравно и боље плаћали. Кад власт издаје извесну уверу, и еспап иде под пломбом, у неку руку под гарантином целе државе, онда и најудаљенији купац сме ризиковати те да је и невиђену купи, јер зна да кад је без мана израђена, а са извесном крупноћом, онда и све остало као: сласт, укус и т. д. већ му је тим самим гарантовано. Према томе цена од 18 динара, по коју је сад шљива продавана, стално би се попела на 30 динара, и на тој би граници српска шљива извесно остајала.

На тај начин ово питање о коме ми говоримо гласило би овако: Оћемо ли земљи да осигурамо 5 милиона са издатих 10 хиљада, оћемо ли да нам динар донесе 500 динара?

Ја велим да би требало то учинити.

Но то још није све.

Питање је ово још замашније, и гласи: Оћемо ли покрај тога извесност, да нам се здравље становника узме у заштиту, — што се новцем никако и неда исплатити; оћемо ли да понајлак тежимо да нам привреда добија све већу правилност и све мање колебања; оћемо ли да обезбедимо овај важан привредни извор — наше суве шљиве од берзанских игара и других случајности, што све мање или више у вези стоји са загушљивом атмосфером кроз коју их сада у Америку проносимо? —

Да би се земљи сачували милиони, који су јој досад долазили за наше суве шљиве, и да би се по могућству и умножили приходи од ове привредне гране, која се може умногостручити, ми-

нистру народне привреде треба дати овлашћење путем закона, да може још ове године предузети строгу контролу са сувим шљивама како на пијацама у земљи, тако и на ђумруцима при пошиљању у иностранство. По томе шљиве димљиве, водом квашене, сушене недозреле, мешане са старим, са пурцима, пареницама, коштицама појединих шљива, прљаве од триња и др. нечистоће, искључити са пијаце и не пропуштати преко ђумрука у иностранство. Сем тога ради подизања кредита и угледа солидној трговини земаљској, све ове мере обзнанити у Америци, Немачкој, Белгији и Русији као главним местима где наше суве шљиве долазе, или где би могле долазити.

На овај начин спречиће се да се српском производу не подмеће страно ђубре. И чим то буде изведено једне године, гарантујем да се идуће године неће хрђава роба догнати ни до најближе пијаце, а то ли до Београдске, да је у опште неће никако ни бити, нарочито ако покрај горњега обрати своју пажњу Министарство и на то, да свакоме ко затражи даје бесплатно поуке о правилном сушењу и чувању шљива као и паковању сувих шљива.

VII. Овде на свршетку примећујем, да овај закон треба да се спреми уз заједничко суделовање Министарства финансије, привреде и унутрашњих послова.

За израду овог закона требало би саставити комисију, у коју да уђу: један лекар, један полицијски чиновник, један правник, један хемичар, један царинар и један чиновник из Министарства народне привреде, који би као специјалиста могао давати свога суда о пићима алкохолским, о беломе смоку и др. производима сточарства и ратарства, који служе за храну људи.

Та комисија могла би бити стална, те не само израдити овај закон и правила, но израђивати и све потребне наредбе и т. д. за тим ревидирати сваке године списак штетних или сумњивих материја и служити као Експерти у свима потребним случајевима. У најгорем случају, ако би све ово изгледало компликовано и заметно, могао би се пронаћи начин, по коме би се ова комисија спојила са главним санитетским саветом, кад би се у чл. 8. закона о уређ. санит. струке и о чувању народног здравља тач. 3. овака измена учинила.

«У савету овоме, према потреби могу се поставити за ванредне чланове:

Хемичар или апотекар, ветеринар, енжењер, правник и *економ и то: један специјалиста у винодељу и воћарству, а други у*

беломе смоку и др. производима сточарства, који ће при решавању имати гласа, као и редовни чланови.»

Подвучене речи само треба уметути у постојећи закон, па ето тела коме треба предложене нацрте закона и правила изнети као подлогу за даље саветовање; а кад се озаконе онда да предложи како се имају у делу извести.

Проценимо ово, време је, и усвојимо оно што сав напредни свет ради!

БЕЛЕШКЕ

Најважнији узроци неродности наших воћака.

(СВРШЕТАК)

Правила, којих се ваља придржавати при подмлађивању воћа јесу:

а. Гране треба пресецати на кривинама;

б. На сваком осеченом месту, пресеку, оставити по једну споредну грану, која ће доводити потребну храну за зарашћивање;

в. Неравни, рапави, пресек од тестере, поравњати оштрим ножем, па га одмах премазати воћним мазом;

г. При сасецању грана не треба губити из вида облик круне. Ради тога се доње гране сасецају увек мање а горње више;

д. За сасецање — подмлађивање најудеснија је јесен, или рано с пролећа;

ђ. Како се изврши сасецање треба одмах око воћке прекопати и поновити земљу, а ако је потребно и нађубрити је;

е. Код раног јабучастог и коштичавог воћа подмлађивање се може понављати сваке десете године. Па ако род воћке, која се подмлађује, не одговара укусу, може се том приликом, уједно, прекалемити.

7. *Често, густо сађење.* Густо засађене воћке немају довољно ни светлости ни хране. То се даје уклонити само проређивањем. У густо посађене воћке проређују се, кад се понека од њих ископа и пресади на друго место, тако, да свака, за се, добије довољно простора.

Игњат Мирковић.

Да се мрави отерају из кошница. Помешај $^2/_3$ пепела са $^1/_3$ соли, па овим посоли места где има мрави и мрави ће одмах нестати. Исто тако покваси мокраћом дрвенарију или земљу око кошница где би било мрави и мрави ће одмах нестати, а смрад од мокраће ниуколико не шкоди пчелама. „Р. L.“

Да рано произведеш кромпир. Узми рани кромпир па га мети у првој половини марта месеца у какву котарицу и то ред кромпира на слој влажног песка и остави га на каквом топлом месту, у кошару, кухињу или собу. За кратко време кромпир ће клијати и кад клице порасту 5 сантиметара оне ће пустити беле жилице. Онда

нанеси на јужну страну каквог зида слој лишћа, шушња, па га покри слојем плодне земље од 30 сантиметара. Сад узми пажљиво оне исклијане кромпире, само пази да се клице не поломе, па их посади у земљу крај тог зида тако да буду покривени земљом 3—4 сантиметра. Ако би кромпир никао за 14 дана, покри га танким слојићем земље, а ако би и мразеви наступили, покри преко ноћ леју сламом или шушњем, а затим ће се кромпир брзо развити и брзо приспети за јело.

„Р. Т.“

ГЛАСНИК

Пољопривредна настава у нашој основној школи. — Г. Министар просвете и црквених послова прошле владе поднео је Главном просветном савету на оцену законски предлог *о изменама и допунама садашњег закона о основним школама*. Главни просветни савет узео је у расматрање овај предлог у седници од 18. Нов. пр. год.; и из рада на овоме[1]) саопштићемо неколике главне тачке, које могу непосредно нас, пољопривреднике, интересовати.

Према предлогу г. министра имале би се укинути *виша основна* и *продужна школа*, па да остане само четвороразредна или садашња нижа основна школа, као права *народна школа* са задатком: „да да деци основног знања и да их васпита, те да буду добри и честити људи.“ Побуде за укидање шесторазредне школе навео је г. министар: 1. што наше општине којима она на терет пада за то немају довољно средстава; 2. што држава нема довољно учитељских снага ни за четвороразредне основне школе, а камо ли за шесторазредне; и 3. што родитељима тешко пада издржавати своју децу шест година у школи, која нема никакве завршне циљи“. А да се све ово потврди додаје се још, како је за прошлих 5 година установљено свега *17 таквих школа*, а *продужних школа било је 50*.

Даље из предлога видимо, да би главни предмети основне школе били: вера, српски језик, рачун, српска историја и географија Србије и српских земаља. У овај ред није стављен предмет и *пољска привреда*, којега — по садашњем закону — има у наставном плану; али пошто овај предмет, по одредби чл. 1. предлога, *није изостављен*, као што је изречно напоменуто да се изоставља — предмет „геометриски облици“, то и ако би се по *предлогу* укинула виша основна и продужна школа, у којима се по садашњим наставним плановима *пољска привреда предаје*, пољска привреда остала би и и даље и пренела би се дакле међу предмете ниже основне школе.

Ми нећемо за сад улазити у ближу оцену ове измене и *разлога* г. министра за укидање више основне и продужне школе, само ћемо овом кратком саопштењу додати да је главни просветни савет решио: *да се не укида виша основна школа*.

Како смо извештени, данашњи министар просвете и црк. послова није вољан да прими предложене измене и допуне на основама, како их је његов претходник изложио. — Постараћемо се, да се на ову ствар ускоро вратимо.

П. Т. Т.

[1]) „Просветни Гласник“ од 31. Децембра пр. год., стр. 881.

ПОДАЦИ

О ЈУНКОВАЧКОМ ВОЋАРСТВУ И ЊЕГОВОЈ УПОТРЕБИ

I. Воћарство у Јунковцу веома је знатна грана наше привреде. Знатна с' тога што је наш народ вукао одавна па и сад вуче велике користи и то раније од своје шљивовице, а данас богме и од својих сувих шљива. Отуда пољопривредник не сматра, да му је година берићетна, ако му поред осталог „берићета" није и воће, родило; а кад му је поред осталога воћа и шљива родила, он је тек онда задовољан с' годином, и вели, да му је година посве берићетна. То значи, да се наш привредник ратарства и сточарства, у знатном размеру бави и овом привредном граном. А зашто и не би? Воћарство захтева најмање радне снаге, и са сразмерно мањега простора земљишта, може се извући далеко већа корист, него ли од ма које друге пољопривредне гране; а природа је опет нашу отаџбину преко 75% просторије земљишта обдарила свим нужним условима, под којима се воћарство може повољно развијати, успевати, и што лепши обилатији плод донети. Да се наше воћарство много боље рентира од свију других пољо-привредних грана, за то само један пример. Чича Кузма Миливојевић, из Јунковца, из свог шљивара, за своје суве шљиве, узео је 100 дук. цес, и ако је сваки стари товар продао само по 19 динара, и још знатну количину ракије испекао а од свега осталог имања, мало је веће користи имао, и ако осталога имања има ваљда 7—10 пути колико шљивара.

II. — Јунковац лежи на левој обали реке Јасенице, на благом заравну и сасвим здравом и промајном месту; опкољен је са свију страна по издаље брдима, а на северу пење се благим нагибом, те је тако Јунковац и његове воћке заклоњен од свију ветрова а нарочито северног и источног, који нашем воћарству врло велике штете наноси. Па не само то, него још Јунковац је нагнут јужној и источној страни, те тако његове воћке имају ваздa доста светлости и топлоте, два битна услова за повољно успевање воћака. Клима је такође повољна.

Па у колико је у Јунковцу положај клима подесна за воћарство, у толико је и само земљиште. Јер земља је оцедна, но у којој опет има нужне влаге; затим она је јако дубока и осредње растресита са пропустљивом здравицом, што се види отуда, да, после великих киша или снега, земља се брзо процеди.

Из свега тога, излази то да јунковачко воћарство има све оне нужне услове, под којима се може повољно развијати, успевати и довољан плод доносити. Да је то заиста тако, најбољи је сведок та околност, што је Јунковац окићен воћкама тако, *да за боље није ни желети*. Јер овде има пољо-привредника, који 300—400 казана шљива наберу.

III. А.) Од воћака разуме се, да се највише гаје шљиве, и то у великом размеру две врсте:

1. *Мацарке* 2.) *Ранке*. У малом размеру гаје се још и две врсте шљива: 3) *пандара* 4.) *белошљиве* 5.) *пискораћи* 6.) *трношљиве* 7.) *цанарике*. Од прве две врсте шљива од мацарака и ранака, опет у много већем се размеру гаји мацарка шљива просто с' тога што је од ње боља ракија, што се она суши на пушницама, а и да не речемо још и то, да се од ње још и пекмез може правити.

На шљиваре се истина обраћа доста пажње, али то још није довољно. Тако они се најенергичније рано у пролеће требе од гусеничких јаја, маказама, које је г. Министар народне привреде препоручио, тако се исто у своје време и све суве и „водене гране," најенергичније чисте. На ове ствари, обраћа се довољно пажње.

Шљивари се, истина, не ђубре, али се ту лети држе овце и свиње, те ова стока тори ђубри, а свиње још и рију.

Свиње се ту и зими држе, а по негде и овце. На овај начин, ова стока заиста доста добро нађубри шљиваре, а свиње их још и прерију. Но приметио сам, да свиње поред тога, што шљиварима чине знатне користи, често учине и приличне штете; јер оне ривењем тражећи себи ране, често толико подрију дрво, да му се све споредне жиле виде. Кад би се ове жиле, у оваквим околностима покриле земљом, онда би по њих било било и не би било оволике штете; али, кад се ове жиле голе овако оставе онда се разуме да ће ово по њих бити од велике штете.

Воће сади се увек у пролеће, ма да би под нашим небом и осталим околностима коришћу могло и с' јесени садити. Рупе се с' јесени неприуготовљавају за овај посао, те да се овако довољно водом напије и земља мразом иситни већ онда, или на неколико дана пре, но што ће се исто садити. Друга је мана та, што они своје воће шљиве доста, па и са свим густо саде тако, да је често ред од реда и дрво од дрвета 3,5 — 4,5 метара, док би требало да је ред од реда дрво од дрвета удаљено за 5 — 7 метара, и то, да је воће посађено троугално, док они саде у квадрату, те на овај начин воћке мање добијају светлости, топлоте и ваздуха. Берба се овде као и свуда, до крајности нехатно суши. Шљиве се млате моткама и то са свим непажљиво, тако, да се гранчице и пупољци омлате, те тако за идућу годину нема шта, да нам плод донесе; а што је још и горе, крхају се и велике гране, усљед чега се после и читаве шљиве суше. Ово се нарочито дешава оним шљиварима, кад беремо шљиве за пециво ракије, па још из првога реда, докле су зеленије; но доцније за печење на пушницама, нарочито у другој периоди, када шљиве потпуно дозреле буду, тада се оне овога гирјаплука ослобођавају.

Шљиве се овде већином — бар $^1/_3$ ако не и $^3/_4$ — суше на пушницама а много мање — $^1/_3$ ако не $^1/_4$ — пече се ракија. И сушење на пушницама и печење ракије, врши се на врло непрактичан начин тако, да по који пут „скупља је дара него мера.“ Ово нарочито вреди код пецива ракије. Јер докле се „истера“ један казан, дотле погоре дрва за читав динар.

Често од једног казана не истера се, више од 18 — 20 килограма ракије од, 7 — 8 граади јачине. Ово долази поред осталога још и с' тога, што је вода у табарци са свим загрејана; што је лула више пути до пола гола, а ватра се испод казана и сувише велика наложи тако, да се пара кроз лулу не може претворити у капљице, већ као пара иде у ветар. Та ће ракија коштати по пијачној цени 2 динара, а ми горе рекосмо, да нас само дрва коштају 1 динар.

Дакле, „скупља је дара, него мера“.

Пекмез се од шљива у Јунковцу врло ретко прави, и то у колико нам је познато колико с' тога, што му је такав „адет“, у толико исто с' тога, што се слабо ко у томе **разуме**. Шта више, често се преко зиме не може наћи „за **илач**“ по која шака сувих шљива, ни код оних земљорадника, који су по неколико десетина стотина килограма сувих шљива продали, јер су и последњи килограм продали.

Б.) После шљива долазе **Крушке**. Крушака има разних сората, као: 1.) *жутица;* 2.) *водењача* 3.) *ситница;* 4.) *караманака;* 5.) *такуша;* 6.) *илињача;* 7.) *петровача;* 8.) *лончара;* 9.) *чергуља;* 10.) *озимача;* 11.) *црвењаја* 12.) *брашњаја;* — 13.) *сираца;*

В.) од *јабука* се гаје у Јунковцу ове сорте: 1.) *петроваче;* 2.) *врбоваче;* 3.) *бедрике* 4.) *црвењаје;* 5.) *поскурњаје;* 6.) *белојабуке;* 7.) *кисељаче;* 8.) *стршљеноваче.* 9.) *кртаје;* 10.) *трнавке;* 11.) *зеленике;* 12.) *ђулије.*

Г.) Поред горе именованих воћака још се у Јунковцу у знатној мери гаје и ове воћке: 1.) *вишње;* 2.) *трешње;* 3.) *дудови;* 4.) *дуње;* 5.) *праскве;* 6.) *кајсије* 7.) *ораси;* 8.) *мушмуле-*

Поред сваке куће скоро, наћи ће се поред шљива још по више дрвета вишања,

трешања, јабука, крушака, дудова, ораха дуња, праскава, мушмула и кајсија. налазе се по виноградима засађене. —

Воћке се благорођавају обичнопод „*кору*", а ређе на „*око*". —

Мило нам је што се можемо похвалити да овде има више воћара који знају калемити воће; а и сваки је рад, да што више воћака облагороди — накалеми.

Па и ако Јунковац овако изобилује воћем опет је данас велика реткос наћи *сувих шљива*, јер је то све продато; ораха може се лако наћи; али јабука и крушака не би се могло наћи, па ма се плаћало сваки килограм по један златник — Дакле, као што се из тога види, о овим врстама воћака, не води се никаква рачуна!

Као што смо горе рекли, ораси се код нас обично поред куће, у авлији саде. Ово је добро са три стране:

1. Што ће газда њихов плод потпуно уживати.

2. Што ће газда имати добар дебео хлад.

3. Што ово дрво са својом широком круном запрема већи простор земљишта па с' тога, кад би се у шљивару садило, морало би се за 2—3 метра ређе од шљива садити; јер иначе, не би могао повољно успевати и плод повољан доносити.

Р. Пешић

ДОПИСИ.

Степојевац, (окр. београд.) 5 Марта 1888. год.

Прва половина прошле јесени била је врло подесна за сејање пшенице и других озимих усева. — Али у овоме времену овде нико није почео орбу за озима жита. — Тек од Митрова-дана отпочете су орбе, када је киша, која је у овоме времену падала земљу и сувише влажном (каљавом) учинила, те тако, нити је посејано колико би требало, нити се је пак надати доброј жетви, као када би се сејање раније и по сушном времену вршило. — Потписати је једини, који је до Миољадне 10. дана орања пшенице посејао. Жита су испод дебелог снега добро изимила, и сада се већ почињу зеленити. Сем пшенице и нешто мало јечма других усева јесенас није сејано.

Људске ране није било толико, да би могла стићи до нове ране. Узрок је овоме сушно лето, и друго много што шта а на прво место *нерадња*. — Сточне хране било је и сувише, али која вајда, када им стока целу зиму и по најјачој ничи пробави под „ведрим небом" а оно ране што јој се да, не даје се у јасле, но се баци у блато и друго ђубре, те стока више изгази но што поједе. Оваца овде има мало, и то што их има изјагњиле су се.

За сада још никаква цена стоци нема, сем што се траже *дебеле свиње*, за београдску пијацу, и плаћају се 60—70 п. д. од кгр.

До сада још никакови пољски радови нису отпочети, томе је узрок, што је до пре неколико дана снег био, од кога је земља и сувише мочарна и за рад неудесна. — Од сувише отопљеног снега, вода је сву долину колубарску 1 2 и 3 овог месеца поплавила, те доста знатну штету оградама причинила.

Здравље је у народу добро, сем што се велики (магарећи) кашаљ појавио код деце. Стока је такође здрава, сем што мањкава од мрше са неувиђавности домаћина.

Цена је рани: Кукурузу 12 дин- пшеници 12—13 јечму и овсу 10—11 дин. све од старог товара. [1]) —

Цена је земљи: Ектар добре виратне земље плаћа се 100—120 динара, а под закуп 10—12 дин.

Свет се и сувише задужио појединим зеленашима, за свадбу, славу, порез и т. д. интерес се плаћа 40—50 п. д. на дукат.

Кузман Јовановић

[1]) Молим да се барем млађи писци, нарочито учитељи служе новим мерама или да их упоредно стављају. У.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Г. Министар војни писмом својим ЕПЉ 634 саопштава г. Министру привреде како је још у 1884 години војна интендантура отпочела набављати раж за војнички хлеб и наређено да се код војничких пекарница меси хлеб од једне четвртине ражаног брашна, но је набавка отежана, јер се свуда не производи, па јој је и цена велика а и доброте не задовољава, што се види из једне пробе из алексиначког округа која је набављена за нишке пекарнице. Па се обраћа ради потребног упутства у погледу производње како би се с кориштњу за домаћу производњу а и употребу код војске доста и добре раж производило у земљи.

По важности својој, ова ствар заслужује прво место у овоме листу. Но по времену кад је уредништву стигла, и доброј вољи да од своје стране понуди нека обавештења, уредништво уврштује ово као питање и објашњава овом приликом: Релативна тежина послате пробе износи по хектолитру =71·4. Зрно јој је доста ситно, прилично умало, као што се види код јаре ражи. И по свој прилици доцне је сејана, што се и код других жита у нас замера, а нарочито код ражи која се иначе на слабој земљи сеје и којој се у нас у опште слаба пажња поклања, а особито у округу из кога је проба. Већ другачије стоји раж у пиротском, књажевачком и крушевачком, а нарочито пожаревачком округу. То се зна да у Пеку особито око Браничева дивне ражи има и да се одатле за Београд, а већ за Ниш може се из околног књажевачког, пиротског, топличког и крушевачког добити далеко боље но што је мустра.

Без сумње друштво би учинило голему услугу ако би јасну и разговетну поуку о гајењу ражи упутило привредницима, нарочито указујући на мане које се опажају у овој радњи, и места у којима се сад овој привреди већа пажња поклања.

Ово је потребно тим пре, што је раж задовољна са земљом брдском и лаком и мршавом, где пшеница не би могла успевати.

Крупна раж врло је добра хлебна рана за луде нарочито мешена са брашном пшеничним. Такав је хлебац укусан, сладак и дуго неће да се скоре. Може да се меша и с кукурузним и хелдинским брашном.

Ситна раж, која није подесна за млевење може се стоци давати, особито теглећој и овој која је за тешке товаре одређена; а прекрупљена мушарама и стоци за товљење. Мекиње добре су за младу стоку, а тако и брашно и пасиљ добро је давати нарочито стоци која прежива.

Слама од озимне ражи држи се у опште, да је најтеже и најмање сварљива од свих других врста сламе. Она је одиста оскудна у азотним састојцима, па и релативно има много целићевине. Али покушаји неки, који су чињени (са воловима и овновима), показали су, да се слама ржана ни у колико лошије несварује од пшеничне и да храни управо као ливадско сено средње каквоће.

Плеву од ражи треба предходно попарити или кувати у врућој води, јер иначе због своје необичне тврдоће и бодљикавости може да изазове запаљење покожице у устима.

Зелена раж често се коси за храњење стоке. Зато је подесна озимна раж, која се у пролеће коси, пре но и једна зелена шића (на крају Априла), чим класа и тада је веома укусна. Како има у себи доста воде то је боље мешати са сламом и с овом заједно сецкати, па као сечку стоци је полагати.

Раж се доста троши и за фабриковање шпирта, те и течне дрождине (пљемена), које се добијају из фабрика могу се употребити за храњење стоке. Дрождине ове хранљивије су од кромпира.

На крају додајемо, да се ржана слама много боље може употребити за покривање зграда него ли свака друга, а колико боље од — кровине?!...

МУДРЕ ИЗРЕКЕ

У радњи је горак корен, ал сладак плод.

Који земљорадник хоће од плуга да се обогати — мора плужити сам.

Не ослањај се на другог, старај се и ради сам за себе и ако хоћеш да нађеш себи највернијег слугу — служи се сам.

Лењост много више шкоди но незнање, јер једна мала немарљивост може донети велико зло.

Пивнице и кафане доводе до просјачког штапа.

Није онај сиромах који мало има, него онај коме много треба.

Рад и штедња богате слуге.

Газдино око више вреди од газдине руке.

Човек не може с четири коња донети кући толико, колико жена из ње с кецељом може изнети.

Кадифа и свила угасе у кући ватру.

Ко свој дуг плати поправља своје добро.

Ко запусти своје добро губи трећину својих доходака, а ко га прода тај изгуби полсвину капитала свог.

Нема јаднијег створења од човека, који би хтео да учини свашта а овамо није у стању да учини ништа.

Постојаност је највећа врлина пољопривреднику. У пољопривреди врло се ретко постиже тако брзо велики успеси ал се добијају постојаношћу и издржљивошћу.

Свршуј најпре најнужније, па корисније а најпосле оно што служи за угодност и пријатност.

Веома греши онај пољопривредник који више пази на своју марву, него на децу.

Време се познаје по ветру, отац по детету, а газда по слузи.

Вредан газда ствара вредне слуге.

Газдина нога ђубри њиву.

Ко негује своју земљу тога и земља негује.

Ко исцрпи своју земљу тај исцрпи своју кесу.

Пескуша прождире ђубре а каменита жетву.

Орањем по влази трује се глина.

За глину је најбољи орач голопразица.

Рано сејање тешко ће оманути али позно често.

О Ђурђеву треба да се гавран може да сакрије у ражи.

Рано посејан овас бива тежак овас.

Ко озимицу рано посеје ретко, а јарицу често тај не треба да проширује своје житнице.

Ко сеје конопље (кудељу) не треба да штеди плуг а код лана (вотена) дрљачу.

Кудељу, репицу и кукуруз требало би сејати на ђубришту.

Чокот, пасуљ и кукуруз никада се не засите топлотом. Д. Х.

Води рачун.

Све рачунај — уредним вођењем белешке.

Дајн стоци редовно соли.

Остани у своме позиву, у своме занимању.

Коров је пљачкаш.

Никад нећеш успешно газдовати преко заступника.

Свој је стан добар и удобан.

Читај добре новине и књиге.

Овце ти морају имати добар тор.

Сади сваке године по неколико дрвета.

Непотписуј ни за кога никакво јемство.

Држи све на свом месту.

Брини се о ђубрењу, да ти се њиве не изнуре.

Не само количина, и каквоћа је исто тако значајна.

Боје су јефтиније по нове даске.

Држи врт код куће, јер ћеш с доктором имати мање неприлике.

Обезбеди своју имовину, али код каквог доброг друштва.

Употребљавај само добро и одабрано семење. P. L.

ПОЗИВ
НА
ПАРИСКУ СВЕТСКУ ИЗЛОЖБУ

Првог Маја 1889. године, отвориће се у Паризу *међународна светска изложба* и трајаће до 31. Октобра исте године.

Одбор који је одређен за руковођење целокупне радње око припреме и одашиљања предмета за изложбу, обратио се «Српском пољопривредном друштву», и позвао га на уделовање уз молбу да позив, који је израдио о предметима и начину излагања преда јавности у своме органу.

Уредништво, одзивајући се томе а у свези својих досадашњих саопштавања о томе, доноси у овом изводу оно што се тиче *пољске привреде.*

А. **Биљке за храну.** *1. Жита:* шеница (озимица, јарица и белија), раж, јечам, кукуруз, ељда ситна проја (просо) и крупник. *2. Прераде ових производа.* Брашно и гриз *3. Варива:* пасуљ, грашак, сочиво, наприка.

Б. **Производи и прераде из сточарства и споредних грана његових.** Сир (тврди и кашкаваљ), масло (топљено), кајмак (јесењи), вуна, козина, маст, суво месо (нарочито пршуте), сува и сољења риба, мед, восак, меурци од свилобуба и свила (непредена).

В. **Воћарски и виноградарски производи.** Вина (разна, стара и нова), Јабуковача, ракија (шљивовица, комовица, трешњевача, крушковача и клековача), суве шљиве, пекмез од шљива и од другог воћа, воће у ракији, колачи од воћа и „слатко" од разног воћа.

Г. **Биљке за уживање, за справљање лекова и за предиво.** Дуван, броћ жутилова трава, оман, кичица, линцура, конопља и лан.

Д. **Пољопривредне справе и постројења за пољопривредне цељи и пољопривредни технички радови.** Модели од постројења за пољопривредне цељи као што су пушнице, кошеви и т. д., слике сточних грла, културне карте о раширењу жита шљива и т. д.

У погледу спреме пољопривредних производа одбор има част учинити следеће напомене:

1. Сви производи у зрну (жита и варива) слаће се у кесама или кутијама у тежини до 5 килограма; а кукуруз не само у зрну, но и у клиповима, и то по 10 комада од сваке сорте.

Зрно треба да је добро развијено и чисто од сваке уродице.

2. *Брашно* треба слати у теглама од дебела стакла или у кутијама и на заклопцу означити: од чега је брашно и какав је систем млина, у коме је самлевено.

Поред брашна има се изложити и зрно од кога је самлевено.

Од брашна треба послати до пет (5) килограма, а од зрна 1—2 килогр.

Сир ће се примати само тврд и у качицама од 5 килограма; а кашкаваљ по 5 лепчића (погача).

Масло топљено и кајмак слан, изложиће се у теглама стакленим, од 3—5 килограма; а тако ће се изложити и маст.

Вуна прана и неприна по цело руно, или до 5 килограма тежине; а кошина од 3—5 килограма.

Мед примаће се само цеђен у дебелим стаклима од 0·5—1 килограм; а восак жут и бељен у котурима од по 0·5—1 килограма.

Пршута и *баток* у ретким корпицама, а у количини од 4—5 килограма.

Младице и друге суве и усољене рибе у дрвеним качицама по 3 комада.

Меурци (умртвљени) од *свилобуба* с пробама од свиле која је од њих извађена, треба да су у кутијама, а меурака треба да буде 250 грама; а од свиле од њих извађене треба послати кануру од 100—250 грама.

Вино старо и *ракија* примаће се само у добро затвореним и јаким флашама.

Од сваке сорте треба послати по 5 обичних винских добро затворених флаша.

Од ракије од сваке сорте по 3 флаше.

Но примаће се и млада овогодишња вина, а како их ваља припремити пре одашиљања, о томе ће се накнадно упутство доцније издати.

Суве шљиве примаће се оне, које су добро осушене и сортиране, у кутијама од 4—10 килограма, на којима треба означити колико комада иде у један килограм.

Дуван ће се примати у листу и то у дењчићима, или калупима, добро скалупљеним, а у тежини до 5 килограма; а крижан у плеханим кутијама до 1 килограма.

Конопљу и *лан* треба слати у повесмима од једног до 3 килограма; а остало биље за бојење и лечење у количини до 1 килограма.

Слике од сточних грла примаће се само оне, које представљају типове, т. ј. такве производе, или предмете, који се од подобних објеката у разним нашим крајевима у многоме разликују или у нечем одликују.

Културне карте имају графички преставити раширење производа за који се састављају.

ИЗ ШУМАРСТВА

1. Мустре од нашег важнијег шумског дрвећа и шибља која се употребљују за грађевине у опште, а и израду разних техничких направа и то у разним сортама и облицима. Даље шумско семење, бибке, шишарке, кора и лишће за бојење.

2. Од производа шумарске индустрије, дуге и шинтерска грађа у опште, израђена бурад састављена и једноставна, ћуније, чутуре, заштрузи, вретена, кашике, кутлаче, гусле, свирале, колевке и корпе.

*

Поред онога, што је до сада казато о спреми производа за изложбу, Одбор има част учинити још и ове напомене:

1. На сваком предмету, за изложбу одређеном, има да се назначи: име произвођача, место и округ одакле је, да ли је изложени предмет за продају, и ако није, онда да се то изречно напомене.

2. Код полопривредних производа има се назначити још и назив и сорта производа, продајна цена од 100 килограма, или од комада (код предмета који се на комад продају).

3. Изложбене предмете предаваће излагачи из села и варошица среским властима: а из окружних вароши окружним Начелствима, која ће их овоме Од-

бору достављати о трошку државном. А у Београду предаваће се ствари Министарству Народне Привреде.

4. Кад ће примање ствари (осем рударских, за које је казато), за изложбу отпочети и докле ће трајати, то ће се обзнанити доцније.

5. Кад ствари буду приспеле у Београд, онда ће овај Одбор одабрати од њих све што је вредно да се пошље на изложбу; па ће их онда по могућству најпре овде изложити нашем свету на углед; а по том ће их послати у Париз.

А оне ствари, које нису за изложбу, ако су од вредности врати ће се њиховим сопственицима.

А исто тако, вратиће се сопственицима и све оне ствари, које буду изложене у Паризу, па се као непродате врате у Београд, само ако су од вредности. Пољопривредни производи не ће се никоме враћати.

6. Ако су коме потребна још каква обавештења у погледу спреме и предаје ствари, он ће их добити од пододбора, који ће се образовати у сваком окружном и среском месту. Ну, ако коме и поред обавештења, које тамо добије буду потребна још каква ближа упутства, или му је иначе лакше и удесније, да се непосредно овоме одбору обрати, може то увек учинити и Одбор ће му у најкраћем року дати потребног обавештења.

7. Ради оних излагача, који би осећали потребу, да мимо ове предмете који су обухваћени овим позивом изложе који други предмет, штампаће се ускоро „Систем опште класификације" прописан од стране Француске државе за изложбене предмете, из кога ће моћи да се види све што се прима за изложбу; па ако когод изабере какав предмет, који није предвиђен у овоме позиву, нека изволи о томе претходно јавити овоме Одбору и Одбор ће му одговорити да ли се и тај предмет може о државном трошку послати на изложбу.

8. Пододбори и поједина лица, која се овоме Одбору обраћају, изволиће писма адресовати овако:

„Министарству Народне Привреде

(за Одбор за париску изложбу).

Београд"

Предајући овај позив јавности, Одбор очекује, да ће он наћи живог одзива у нашем народу, те да наша млада Краљевина може са светлим лицем изаћи на поље културне светске утакмице.

КАКО СЕ МОГУ ПОМОЋИ НАШИ ЗЕМЉОДЕЛЦИ

Уредништво «Тежака» сазнало је, како се неки сељаци из околине Пожаревца хвалили поуком коју су добили од вредногa школованог економа г. Станисава Станисављевића, па на своје питање о тој поуци добило је 6. марта ове године, од г. Станисава ово обавештење:

Ја сам са тим сељацима овакав разговор водио:

Тешки су дани настали за српског земљорадника. С једне стране (због прекомерне производње земаљских производа — нарочито у Северној Америци, Индији и Русији, и јаке светске утакмице) ниска цена нашим производима — а с друге стране велике дације за порез и прирез — принуђавају данас српског земљорадника да престане радити своју земљу оним начином «како је од оца и деде свог научио;»... Да са дрвеним плугом земљу оре и о Светом Николи «у пола орања» кукуруз засеје; да жито у полу-разчепрканој земљи — не чистећи га од грахора и кукоља — сеје, сном, кад је већ презрело и у пола на њиви опало — жње; на гувну с коњима и воловима овршe — и само лопатама према ветру, веје, и да на пространим пашњацима стоку изхрањује. Мало је оних «сретних синова» који су очевљево — неће да речем прађедовско имање у целости задржали?... А још мање који су нешто и приновили. Тежак је положај земљорадника у задрузи, а још тежи, кад из задруге изађе. Истина, чим више живине у задрузи тим је и свакоме понаособ члану задруге његов део у иметку мањи, и то опада тако нагло, да се већ на деци у *првом поколењу опажа скученост и сиромаштво!* Али тешко оној задрузи у којој се по неки од њених чланова опоји жудњом да сам господари — и да буде «свој госа» — па ову задругу поцепа! Он је у прво време горд на својој независности од задружног старешине — јер је сам у својој кући постао старешина — али деца његова брзо почињу да туже за «бабом и стричевима» видећи себе усамљене — незадовољне! — а њихов несретни отац, одмах у почетку почиње да трчкара код неког познатијег «зеленаша» да зајми.... да би купио «вола и кола» — па грешник далеко не дође, њему се све ускоро и продаје. — Ако је својих пет ланата земље — што је у свој део из задруге добио, сачувао, онда пошто има 4 сина и једну кћер, мора и овима да дâ исто тако свој део, као што је и он од својих старих наследио. На колико ће добити сваки од његове деце? Само по један ланац земље!! — Видиш ли како је *друго поколење већ у велико осиротело!* Кад би они сви у задрузи остали, опет боље би било за све њих, јер *више руку заједно више и привреде*, па би у задрузи још имање прирасло — и опет сви били задовољни.... Ево, пођимо и данас по заосталим задружним кућама па ћемо видети благостање — срећу и задовољство! «Задруги бог помаже».... «задружна је чорба масnија».

Данас је за инокосна домаћина мало и пет ланата земље да своју кућу издржи — па ма он најскромније живео. Докле плати порезу и прирез — док купи опанак и соли и све што му је за кућу најпотребније — он је са свим његовим приносом, издатак изравнао и после нема куда више. За шта ће волове да купи? На зиму их продаје, пошто нема ране да их довољно у то време изхрани. Оно мало горе што је имао исекао је... оно неколико грла сточице — и њих је морао већ да прода.... да откине парче од имања, па да дође до новаца — не може ни мислити — остало му је само још толико, колико ће са нагегом кућу да издржи!... — Шта

ће сад...? Одкуда новаца за волове?! Мора да зајми «са динаром на дукат» или да прода рану «на зелено» — «па за догодине како бог да»! И тако то иде у безконачност....

У данашњем времену, мора сваки земљорадник озбиљно да води рачуна о приходу са имања свог — како би овим приходом покрио бар у неколико издатке за порез и друге домаће потребе. Земља је данас већ скучена за земљорадника; оно мало његове земље мора му што више приноса дати — па да може колико-толико да живи спокојно, и богами да се побрине за «црне дане.» — *Земљоделац мора данас да своју земљу угари, ђубри, да је обрађује и са таквим усевима да засеје који ће му донети дупла приноса. Он мора да прибегава бољим и савршенијим алатима: гвозденим плуговима, дрљачама, ваљцима, ралицама за прашење и окопавање кукуруза, вршалицама и ветрењачама* — ако мисли да са мање земље више приходује и да остане госа свога дома, као што су његови стари били.

На ово ми сељаци говоришe: како су сиромаси, па зајме да волове купе, а одкуд да набаве са чим ће справе исплатити, итд. А ја њима објашњавах, како они треба да раде па да имају више користи, и како се могу у новчаној невољи помоћи. «Ви сте, велим, своје добре волове о јесени по ниску цену продали, што за њих ране немадосте — да их преко зиме издржите.

Осем тога могли би одмах чим јечам и жито средите са истим воловима у «моби» са својим суседима да изугарите стрнике — а на место што остављате два ланца пашњака да сте пола ланца детелине засејали. Покосили би на лањској суши три пута и имали би поред тога, што би волове са зеленом детелином изхранили још за двоја кола сена од ње. Ови би се волови за час најели — и били би снажнији за рад — па би са њима могли *сву стрњику ракат изугарити* — а ресто на 1½ ланац од пашњака, кукуруз засејати да не лежи скоро бадава, без приноса.

Од Илијина-дана, па до малога Божића има још добрих 60 радених дана; па да се сваког дана по 5 бразди изоре себи — а пет своме спрежнику то би биле само десет бразди дневно — а како шесет бразде има у једном ланцу, — онда би могли доспети не само стрњику, него и кукурузиште изугарити — па своје волове опет продати у згодно време, за скупље новце, и неосетно платити порез. Да си тако урадио ти би и озимицу могао до Мијол-дана да посејеш, а с пролећа би на угареној земљи кукуруз с пола муке посејао — па још би имао времена, да и од другог на пола још 4 ланца земље с раном израдиш. На угареној њиви «не трави се» кукуруз, а могао си га боље и дупло више да израдиш! С тога, како не можеш сам, а оно се удружи с ким, па вас двоје, троје ил четворо купите два плуга гвоздена. (Немате ли пара — онда одкините по мало од светога и других издашних дана — за то се бог не срди; а повише од кавање и части! — па купите плугове). — Кад све то урадите, а ви са вашом стоком изорите у јесен, сваки по пола ланца најчистије земље од коровљака и нај-

ђубровитије, а то ће сваки од вас да има — ако ли пак нема такве земље а оно може и пашњак да послужи, само би онда требало пашњак бар једну годину прво с кукурузом посејати да се уледин чена земља мало извида. Сад на то пола ланца посеј с пролећа (пошто си поново плиће поорао) јечам, овас, раж, јару пшеницу — шта ти желиш само да буде мало на ређе — па преко овога посеј на исту земљу — детелину. Детелина прве године споро расте испод усева, преко које си је посејао; — а кад је исти усев стигао за жетву, пожњи га и среди, као обично. Само крстине од ове ране не мећи на детелиште — него негде изван ове извези и сдени јер детелина у првој години лако испод ових крстина угине, па тако остаје «шуто» место без детелине.

Друге ћеш ти године моћи најмање 4—5 пута ову детелину да покосиш, изхранићеш волове, и још 2 крмаче с прасадима, и оста ће ти сена за зимовник довољно да напуњенце са сламом и кукурузовином волове добро изхраниш и преко зиме сачуваш! За то време дакле од Илијиња-дана до малога Божића на чак и до Младенаца стићи ће ти довољно хране, да стоком својом можеш земљу изугарити, — и преко зиме по један пут, два и ђубре на њиву извозити.... Е сад — кад пролеће сијне, кад су најбоље цене воловима — сад их можеш за десет минца скупље да продаш — и одмах на месту, да купиш мршавије, млађе и јевтиније вочиће. Са овима ћеш сад почети (на пролеће) да сејеш јечам, раж и кукуруз са свим комотно, јер ако су вочићи слаби, — ти ореш твоју већ изугарену земљу још један пут, а у тој ће земљи твоји вочићи с пола снаге да раде — без оритковања и велика зноја.

После ове пауке, долази друга: да купиш ралицу. — Сам је не можеш купити но вас троје — четворо заједно, можете је олако набавити. Са једном ралицом можеш данас рахат два ланца кукуруза опрашити или окопати, а ако имате коње, онда четири ланца дневно. Дакле, сваки од вас може у своје време посао да изради. — Сад долазе твоји укућани и помажу, да около кукуруза мотикама опраше, где ралица није допрла. На сваки ланац довољно је две мотике дневно, да твој кукуруз опраше. Ето како се са четири ланца кукуруза са кућном глотом само за два дана може урадити и у ћару са још 15 радних дана да други посао средиш, или да ти глота у надницу иде на коју готову пару — заради.

Тако ћеш радити и кад дође окопавање.

Кад дође жетва стрмних усева неоклевај, пожури се; уради у своје време и похитај са вршидбом на чим очистиш њиву угари одма

На овај начин, прво: Ти си волове преко зиме изхранијо и добио си десет минца чиста ћара = 120 динара, а ниси се задужио — и опет имаш своје вочиће.

Друго: Ти си своју њиву у *време* изорао, засејао, опрашио, окопао, усеве сдено и средио и *имаш, на сваки твој ланац земље по 500 кила више* ране, што чини на твојих четири ланца 2000 кила по 8 дин. равно 160 дин.

Треће: Поред твојих два вола могао си још и две крмаче само с детелином да издржиш прихрањујући их по мало са кукурузом. Од ове две крмаче можеш имати 8 добри прасади, које би са зеленом покошеном детелином као бубрег изхранио и неговао, и продао би их по 4 динара комад равно..... 32 динара.

Четврто: Остало ти је и мало сена за стоку — кад би га продао, добио би најмање 8 динара.

Пето: Могао си други одкос детелине за семе оставити па имао би од ¼ ланца (само) 25 кила чиста семена по 1 динар 1 кило чини свега..... 25 динара.

Шесто: На осталом пашњаку од 1½ ланаца да си засејао кукурузом који ти пашњак и иначе бадава лежао без икаква приноса, добио би најмање 1500 килгр. кукуруза по 8 динара чини свега..... 120 динара и

Седмо: Твоја би живина у кући за оних 15 дана стигла да заради надницом готових 36 динара!

Дакле без дуга, и зајма, са пола муке и посла ти си твој амбар и кош напунио, стоку сачувао и поред тога још и принос са твоје земље са 41 минц = 501 динар увећао!

— Ако послушаш савет мој и овако уздаиш, живићеш ипак са твојим укућанима сретно и задовољно, а ако се ко твоме раду буде подмигивао, остави га. Он ће морати код тебе доћи сам да те замоли за комад окореле проје!

Наше су земље богате и плодне — само их треба радити како ваља — па да нам уложени труд дуплим приносом награде.

«Земља хоће мотику — а неће молитву».

ГРАХОРИЦА (ВИКА)

Ова биљка много личи на дивљи грашак, кога се ратосиљамо а грахорицу је врло потребно да сејемо и гајимо, особито онде где немамо ваљаних ливада, где детелину не можемо сејати и гајити из разних узрока; па баш да су нам и најповољније околности за сточну пиљу, ипак није на одмет грахорица, јер то вам је врло задовољна биљка која се може сејати и на најлошијој земљи с успехом, пошто она као пиљна биљка узелено не изнурава земљу као већина усева, зато њу разумни пољопривредници сеју на угар да им не би земља забадава незасејана стајала.

Што се тиче сејања, грахорицу можемо отпочети сејати кад зоб и кукуруз, а то је од половине фебруара (ако време допусти) па до половине маја, а на један ектар треба 120 килограма грахорице, којој се дода још 30 килогр. зоби, т. ј. у опште за сејање грахорице потребно је четири дела грахорице и један део зоби, која јој место тачки служи да не би полегла, јер грахорица има лозе, рашљике због чега јој је потребна потпора.

Она се може трошити узелено као и детелина а врло је добра и за сено а и за семе, које се може као кукуруз употребити за гојење свиња, као и друге стоке, само је треба прекрупити или покиселити.*)

У главном грахорица је врло издашна биљка, само треба пазити кад је треба косити; узелено не треба је пре косити, док не почне цветати; за сено кад почне махуне заметати а за семе кад већина махуна пожути. На доброј земљи може се грахорица и двапут косити а кад се на једној земљи за семе остави није добро на исту земљу сејати је за 5—6 година.

Семена од грахорице може се добити преко «Српског Пољопривредног Друштва» у Београду а и непосредно од потписаног.

Мико И. Спасојевић
економ у Муселиним — Шабац.

ОРАХ

(Juglans regia L.)

од

Александра М. Секулића

Једно од најлепших шумских и украсних дрвета, јесте орах. Он у својој домовини, у Персији, достиже горостасну висину и дебљину, а у Јевропи отприлике може да досне у висину до 15 и више метара и да има у пречнику од 1·5 до 2 метра.[1])

Обичан орах захтева виши заклоњен положај и земљиште боље врсте, најрадије расте по каквом базалтском или кречном брду.

*) Кад је грахорица савршено здрава у најширем смислу те речи, т. ј. ако није «црвљива» ако не садржи много коровског семена, ако је у своје време покошена и т. д. онда њену прекрупу рађо једе стока одређена за гојење. Савршено здрава, крупнозрна грахорица једно је од најизврснијих средстава за снажну рану сточну. Грахорица у средњу руку садржи сварљивих састављака по **Е. Волеу**: белањевине 24·8% угљохидрата 48·2%, масти 2·50% (сразмера раљивих материја 1:2.2), а средњи процентични састав грахорице без обзира на сварљивост је по **Јул. Кину**: суве материје 86·4%, белањевинасте материје 27·5%, масне материје 2·3% безазотних екстрактивних материја 47·2%, сурове кончевине 6·7%. Из овога се види, да грахорица има врло велику садржину белањевинастих материја и угљохидрата, од којих је далеко већи део сварљив; маст, које има, савршено је сварљива; суха материја је значајна а сразмера раљивих материја врло је уска. Грахорица је, дакле, изврсна снажна рана сточна. Али се зна такође, да сокови организма животињског, који растварају — пепсин и птијалин — могу увек да растворе и асимилују само одређену количину од примљене количине белањевина, угљохидрата и масти, вишак који би био, надвајаће се у избацивама нерастворен. Ако овог вишка трију речених материја раље има у врло значајној количини — ако се н. пр. даје по 6—8 кгр. грахоричине прекрупе на једно грло и за један дан — може да наступи такав застој у целом прибору рањења, да стока своју рану неће ни да дирне. — Ур.

[1]). Ernst Sebaldus Zürn. Der Wallnussbaum, W. landw. Zeitung, 1887.

Захвата велики простор, тражи сухо место и где има поле заклона он ту врло добро успева, с тога би се могао препоручити за слабо обрасла брда и пусте пашњаке, јер ту даје веома велики приход у орасима. Само не сме у земљи бити влаге или дуготрајне мочари по низинама; то и још зимски мраз, па је убрзо — свршио.

Орах се размножава *семеном*. Кад се ради у маломе, онда се ораси с јесени посеју у ковчежиће с влажним песком, а кад се гаји у велико, ораси се сеју у топле леје или у семеништа, и то у редове у растојању од 5—10 см. и покрију за неколико сантиметара. Ако се човек има бојати мишева, онда је место јесењег боље *пролећње* сејање.[2])

Кад младицама буде по једна година, оне се расаде и том им се приликом, колико се највише може, чувају врло крте главне жиле. Расађују се у растојању од 20—30 см. Доцније, отприлике после три до четири највише пет година, млада дрвета саде се у растојању од 2·5—8 метара на месту, које је за њих коначно одређено. Ако би ове младице биле већ старије од пет година, онда се препоручује да се жиле сразмерно сасеку; код млађих младица ово сасецање нимало нема места. Ни сама круна дрвета не сасеца се.

Тек у десетој години по сађењу на стално место орах почиње да рађа, али отада то траје 60 и више година и махом је обилат у роду. Род се тресе или пажљиво млати.

Нарочите какве неге орах не тражи, но млађа дрвета морају се особито чувати од повреда, јер су од повреда сваке врсте веома осетљива; то се постиже ограђивањем трњем и т. д.

Старија дрвета могу се сасецати до саме земље; наравно она тада неће терати у стабло но у шиб. али и то шибље може, према приликама, да даје чист принос.

Као што се види гајење ораха врло је просто. Зато је оно у пределима где нема опасности од позних пролећних мразева врло корисно и заслужује најширу пажњу, јер су све врсте врло родне а ораси су, као што је свакоме познато, роба која се много тражи. И не само то. Код ораха има још нешто. Кад би се он препоручивао само због рода му, он би и тада био међу првим воћкама родољама, као што се у Јевропи више и сматра као воћка но као шумско дрво. Али није само то. Он даје неоспорно најлепше дрво за израђивање намештаја, рамова за огледала и слике, изрезе дрвене и т. д. али га највише траже пушкари за израђивање кундака за пушке и с тога плаћају добру цену, прилика једна, која није за презирање у наше садање доба журног оружања. На још нешто. Његово мирисно лишће, његова кора а особито зелене оклапине употребљавају се такође за црну боју. Сем тога, зна се још и за ово: од незрелих, још меких плодова, кад се укувају са шећером добија се омиљено «слатко» а од њих се са шећером и румом или уместо овога са алкохолом или добрим шпиритом и водом, добија познати ликер од ораха. Зелене оклапине и лишће имају лекарски значај;

[2]). Heinrich Burckhardt, Säen und Pflanzen, 1870, стр. 472.

они се употребљавају за истеривање глиста, против скрофула, кожних болести и т. д. Из ораха се цеди уље, које је масно и безмирисно а зеленкасте боје, добро за јело а због тога што се брзо суши, додаје се живописној масти.

Поред обичног ораха гаје се у Јевропи обично и неке од много чвршћих, задовољнијих врста, које све воде порекло из Америке, тако: *Juglans porcina*, свињски орах, с врло жилавим дрветом; горки орах *Juglans amara*, подједнако добро успева у скоро свима положајима и по сухим као год и мочарним местима; *Juglans nigra*, црни орах, неоспорно најлепши између свију ових врста, витког, пирамидног раста и веома задовољан јер је и сасвим неродна пескуша довољна па да он на њој бујно расте. Орахово је дрво од свију врста најупотребљивије и већ с тога врло скупо јер га црви не буше, пошто на њ не нападају шкодљиви инсекти. *Juglans cinerea*, сиви орах не изостаје иза прошлог по вредности много, али у мршавој земљи не напредује тако добро као онај.[3])

Баш у време, кад ове редиће износим пред читатеље «Тежака» дешава се у нашој земљи нешто с ораховином, што не може а да човека не баци у бригу. Живећи у «оружаноме миру» као што се данас каже, и као што у ствари и није другче, ми смо сведоци најгрозничавијег спремања и оружања. Уводе се нове пушке а с њиховим увођењем иде упоредо трошња ораховине за кундаке У циљи куповања те ораховине, по нашој су се земљи размилели свакојаки агенти те буд зашто купују ово лепо корисно дрво и износе га на страну. Познато је какву је меру предузело шумарско одељење да стане на пут овом расипању.[4]) Имаће отуда и по земљу и по појединог држављанина и неке користи, али ја верујем да ће тек онда и у овом погледу бити праве и истинске добити, кад на место ове равнодушности и нехати, која се данас опажа у нашег становништва према овом и према сваком другом корисном дрвету, дође не страх, као што многи мисле, но *свест* о користима које се отуда могу да имају. Мислећи тако, ја и износим ове редове о овоме дрвету, које заслужује нашу највећу пажњу и — заштиту, па сматрали га ми као шумско или као родно дрво.

Ни оно што је досада изношено у прилог овога дрвета у «Тежаку» 1881., 1883., 1884., и 1886. ни ово што ја сада износим у овом кратком прегледу, није ни из далека довољно да ово дрво задоста препоручи нашим земљоделцима. Корист је од њега тако велика да о њему, чини ми се, још задуго неће бити на одмет писати и говорити.

---

[3]) А. С. Rosenthal у Wiener Illustr. Garten Zeitung, за 1886 у чланцима **Unsere besten Wallnüsse** подељено је орахе овако: *с меком љуском* Juglans regia fragilis; *дугуљасте*, Juglans regia oblonga; *дугачке*, Juglans regia major; *шиљасте*, Juglans regia rostrata; *позне*, Juglans regia serotina; *црне*, Juglans nigra.

[4]) Бр. 31. Срп. Нов. од 1888.

ДУВАН

(NICOTIANA),

ЊЕГОВА КУЛТУРА И ФАБРИКАЦИЈА.

ОД

К. Црногорца.

(НАСТАВАК)

Слагање лишћа, које се бере.

Кад лист са стабљике откинемо, треба га положити крај стабљике на земљу тако: *да лице дође доле (на земљу)* а *наличје горе.*«

Но, можемо да слажемо и *лист на лист тако* »*да лице дође доле* а *наличје горе, дршка на дршку* а *врх на врх*«; — тако се слаже на гомилице толико лишћа, колико га се за 1 или 2 дана може да наниже за сушење.

Ако би се имали *бојати росе*, — онда треба лишће *ту оставити само до заласка сунца*, — а ако би било лепо и без росе време, можемо лишће ту оставити дан, два: да мало провене, т. ј. да постане и буде *жилавије*, како се не би ломило и кршило, кад га будемо у снопиће везивали, па онда товарили и превозили на згодно место за сушење.

Везивање обраног лишћа у снопиће.

Кад је обрано лишће по дуваништу провенуло и на гомилице сложено, — треба га у снопиће везати овако:

»сваку гомилицу треба *лабаво везати* — као оно снопиће — сламном гужвицом, широком ликом, платненом пантљиком а најбоље *крајцем од чоје*, — ове снопиће можемо *на лепом месту оставити* још 1 или 2 дана *на дуваништу, да* повезано лишће у снопићима боље и јаче провене *и да се мало загреје*, — јер: такво (мало загрејано) лишће, особито за крижање, брже се суши и подједнако лепу боју добија.

Товарење и превожење снопића.

Снопићи се морају *пажљиво* на кола да товаре почињући то с предњег краја, да се неби морало по снопићима газити; ти се снопићи међу и полако полажу редом на »*душеме или стан*« толико колико их само на »*стану*« стати може (не меће се једно врз друго, да се лишће не би гњечило).

Богатији произвођачи *слажу* обрано лишће у котарице или у кошарице, које после натоваре на кола и превозе кући за сушење.

При превожењу треба по неравним и ломбастим местима *полако возити*, — да се не би лишће раструцкало и раздробило.

Скидање снопића

Снопиће треба са стражњег краја кола *почети скидати и стоваривати* тако: да их 1 радник додаје с кола другоме, који их носи и преноси на сушно и хладовитно а промајно место; — овде се спуштају *дуаке или на лисне дршке*, а врхови им се разбаруше, да се лишће неби јако загрејало и потпарило; — или снопићи се ту наслажу и међу једно врз друго. Тако се ту оставе највише 2 до 3 дана, да издрже тако звано *„зелено врење,"* т. ј. да се дуван док је још зелен или тамне, *мало загреје*, пази се да се не потпари и не ужеже, јер ће да *поцрни*; — после тог времена треба снопиће одрешити па *загрејано лишће растресати да се мало расхлади* јер: ако то неучинимо, лишће се може јако да загреје и потпари а често и да ужеже, па ће тада бити: лако ломљиво и кршљиво а *слабо витко и растегљиво*, те неће ваљати поглавито за „смотке."

б; брање свега лишћа од један пут или у једно исто време — једновремено брање лишћа

Овај је начин *јевтинији*, али је у *главноме мање корисији*, јер: морамо да сачекамо док највећи и главни део лишћа сазре, т. ј. док сазру поглавито *горешници* и *вршници*, јер се зна: да све лишће не може у једно исто доба да сазре, па ће се на овај начин лишће брати зрело а друго зелено или не дозрело т, ј. бива да су вршници још зелени, док су горешници добро зрели а подбирци већ и презрели или суви, — те тако би имали штете не само у количини него и у доброти или ваљаности а и лепоти дувана.

Лишће се почиње да *откида одозго* па све до најдоња 3 или 4 листа, што се зову отпадници.

Откинуто лишће руком треба брижљиво и марљиво положити на земљу између струкова али тако, да лице дође доле а наличје горе, а врх на врх; при овој радњи треба пазити, да се лишће не изломи и не покрши, да се не изгњечи и не измрви.

Одбирање или сортирање лишћа

Кад лишће беремо или откидамо, треба у исто доба *боље, лепше* и *веће* лишће одвајати од лошијега, *па га засебно слагати у*

гомиле, а ситније као и оно искрзано, исцепано, покварено и незрело лишће слагати *заједно са подбирцима у засебне гомилице*.

Ово одвајање (и слагање у засебне гомилице) бољег лишћа од лошијег, зове се: *одбирање или сортирање*.

Одбирањем имаћемо добар и тако сортиран дуван, да ће га и трговци и фабриканти радије и по скупљу цену куповати, — а ово је много корисније, него кад би и лош измешали са бољимјер: *вршници* доцније сазревају и лошије су горивости, а *подбирци* много раније сазревају и обично су презрели и од здмље упрљани а често блатњави и трули као и отпадници.

После одбирања долази и свршава се везичање товарење са превожењем и скидање лишћа у снопићима као и код редимичног брања, — само:

«ако би имали дуванско лишће *да превозимо из далека*, лишће би се тада на колима иструцкало и јако издробило и због даљине упарило, па да би лишће од тога сачували, *треба лишће још на стабљици прекрштити или заломити*, па га неколико дана тако на стабљици оставити да виси; — овим начином дуван ће бити много бољи и финији а и брже ће се сушити.

«ако би било изгледа да ће наступити ускоро јесења дуготрајна киша или мраз, — треба на *лепом времену грабити* па што више лишћа обрати, у снопиће повезати и натоварен превозити, па га затим одрешити и лепо разастрети на промајном и сувом али хладовитом месту; — то се исто ради и следујућег дана, ако је време лепо и топло.»

«*Пред сушењем* треба, особито оно за крижање, лишће поређати подједнако *слажући га овлаш на гомилу да се мало ознојн или загреје*, па: чим се доње лишће довољно (т. ј. толико, да се осети топлота, кад се шака у гомилу завуче) загрејало, треба га превртати т. ј. *горње лишће наслагати доле* (а доње лишће горе), *да се и горње лишће загреје колико треба*, а за тим гомилу одрешити и растурити да се расхлади, па после почети вешати лишће да се суши.

в; брање лишћа осецањем стабљике заједно са лишћем.

Кад је највећи део лишћа зрео, треба *оштрим ножем стабљике до близу земље засећи тако*, да се сав горњи део стабљике на земљу свали држећи се врло лабаво за доњи крај; — а може се стабљика и сасвим осећи, (или са кореном ишчупати).

Тако засечене или осечене стабљике оставе се ту два, три или више дана, да на *сунчаном времену лишће дозре и провене*, како се не би ломило и кршило, кад се товари, превози и скида.

Ако би лишће пре товарења, још на дуваништу *покисло*, — брзо ће се и лако осушити: чим га буде сунце по јаче грејало а ветар добро раздувао.

Не сме се на кола да товари *много* осечених стабљика са лишћем, а несме се *ни влажне* да довозе за сушење, јер:

«ако се *много* натовари, — онда ће се доње на колима лишће изгњечити и раздробити;» а

«ако се влажне превозе и довозе, па се одмах и у скоро овешају да се суше, — онда ће лишће почети да трули, а особито онде, *где нема добро сувих са јаком промајом и пространих сушница*, јер се стабљике са лишћем морају и *раздалеко* на штапове или прутове да нижу и да вешају(сл. 12) како би лишће још пре зиме потпуно суво било, да не би уплеснивило или побуђало.

Слика 12.

Низање и овешавање целе стабљике са лишћем на штапове или прутове.

Примедба. Овај је начин брања лишћа најјевтинији и само је у врло топлим крајевима (н. пр. у јужној француској, Америци и т. д.) у обичају и користан само:

што се стабљике са лишћем *дуже вешају* за сушење;

што заостали (у стабљици) сокови из овешане стабљике силазе и прелазе у лишће; и што још недозрело лишће на овешаној стабљици сазрева па тада постане лепше и боље.

Кад се узме још у рачун: да се осушено лишће моро са стабљике да откида, а да ово откидање сад бива и иде много теже онда излази: да овај начин брања није баш тако корисан, као што се на први мах чини, сувише још и с тога није: што се стабљике са лишћем осецају и за сушење вешају баш онда, кад се морају и многи други пољски послови да раде и завршавају.

Неки тврде, да је ово најприроднији и најбољи начин брања и сушења лишћа, јер лишће може да се суши полако и подједнако па да с тога добије и лепу златно жуту боју.

XI. Сушење лишћа.

Од добро осушеног лишћа зависи доброта и цена дувану. Добро је осушен дуван онда, кад се сунчаног дана суши

поглавито : *на топлом и промајном месту, али ладовитом* (да сунце непада на лишће) — јер:

«ако се суши *нагло* т. ј. на великој топлоти и великој сунчаној светлости (да сунце на лишће паде), — лишће се, истина, брзо или нагло суши, али не добија лепу златно жуту или ватрено црвенкасту боју, него остаје *зелено* па: не може (особито слаб дуван) да пређе у врење, а ако још ни промаје нема, онда лишће постаје мрко или црно.»

«ако се суши *споро* т. ј. на дану без топлоте, светлости и промаје, — онда лишће поцрни, нема мириса и слабо гори.»

Примедба. Код нас се много не пази и не полаже велика важност на сушење лишћа, јер се суши *где ко хоће и где стигне*: у хладу или на сунцу и киши, у соби или на кровини и дрвећу и т. д.

Према томе: «Дуван се најбоље суши, кад се ниже.»

I. Низање лишћа.

Лишће се ниже или натиче на танке штапове (прутове) или на подебљи канап.

Пре низања треба лишће најпре да се просуши или да провене, — кад се лишће кући за сушење довезе.

За тај посао згодан је овај, — истина заметан, — начин.

«простре се по сувом и промајном месту (на таванима и шупама, у кошевима и т. д.) за 0,10 до 0,20 м. (10 до 20 с. м.) дебео слој суве сламе или плеве, па се лист до листа поређа лицем на сламу или плеву.

«на овај ред листова положи се неколико сувих штапова, — или се као код нас, простре опет један слој суве сламе или плеве, а преко тога поређа се поново лист до листа.»

Тако се у неколико редова а на малом простору наслаже доста лишћа, које се за дан два просуши или провене. — да се може низати.

а; Низање лишћа на штапове или прутове.

Треба насећи или куповином набавити танке и глатке а лаке (н. пр. врбове и т. д.) штапове или прутове, од којих сваки треба да је 0,006 до 0,007 м. (т. ј. 6 до 7 мил. мет.) дебео и 1 или 1,25 м. т. ј. 1 мет. и 35 с. м. дугачак, — јер дужи би се под теретом преломио, — а са оба краја зашиљен или заоштрен, па на сваки овакав штап или прут ниже се само 30 до 40 листова у размаку за 1 прст да их ваздух или ветар промахује. То низање је овако:

„на један сто (астал) положи се лицем и разастре мало провели (провенут) лист, а са наличја се оштрим врхом ножа (Сл. 13) просече уздуж главно ребро за 0.05 м. (5 с. м.) од врха листине и засече мало даље на ниже за 0,10 м. (10 с. м. — Слика: 14). — Тако се прореже *једна руна* (Слика: 13), кроз коју се натиче или ниже лист по лист на штап тако, да лице сваког листа дође напред (Слика: 15), — и то је *једна ниска* (Bandelier).

Слика 13.
Нож за просецање главног ребра.

Слика 14.
Просечен лист за низање на штап.

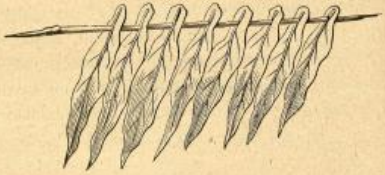

Слика 15.
Ниска од неколико нанизаних листова на *штапу*.

Најпре се одбира и ниже лошије лишће — подбирци, па се после ређају и суше ниске са бољим лишћем.

1. Примедба. Овај начин, најобичајнији у Холандији, има ове добре стране:

„ниске се могу лако да преносе и за вешање разређују;"

„лишће се суши много брже, подједнако и потпуно, — са чега и фабриканти га радије купују."

Али је тежи, — јер низање иде споро и тешко а и више просторије за сушење тражи; — па је још и скупљи, — јер за штапове или прутове треба потрошити новаца или времена за сечење.

Слика 16.
низање на „уво."

2. *Примедба.* У Француској и Мађарској ниже се лишће на уво, — овако:

„просече се дршка једног листа, па се кроз рупу или уво тог листа провуче дршка другог листа, — и тако се на штапове ређа (сл. 16).

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

СВИЛОДЕЉЕ У УГАРСКОЈ

Док свилодеље у Србији не може још никако да узме полет, који би желели пријатељи народнога благостања, развија се оно у суседној Угарској прекрасно и показује сваком годином све лепше и лепше успехе. Из последњег извештаја види се, да су се прошле 1887. године гајиле свилене бубе у 1.048 општина (а г. 1886. само у 881) у 28.145 кућа (претходне године 17.882). Мехурака је свега добивено 451.511·27 килограма (према 257.649·94 од прошле године), и исплаћено је за њих произвођачима 949.300·85 динара (према 543.754·48 прошле године)

У свиларском заводу у Сексарду занимало се произвођењем семена 484 радника. Они су микроскописале 1,918·530 пари лептирова и произвеле су 542·375 килограма семена.

У обе свиларе у Новоме Саду и у Панчеву израђено је 1887. године 13.124·390 килограма сирове свиле, која је одмах без икаквих тешкоћа нашла купце. Шта више, како у Лиону тако и у Бечу нису могли фабриканти довољно да се нахвале, како је мађарска свила лепе боје, јака и еластична. То и јесу својства, од којих зависи цена свиле, а која јој тако рећи, не може нико други дати него сама природа.

Успех свилодела у Угарској има се приписати једино моћној и крепкој заштити, коју му даје држава. Она сама руководи ту грану домаће радиности. Кад би се свилодеље опет као пре оставило приватним подузетницима, онда, нема сумње, да би оно опет за кратко време утонуло.

Разлога је за то пуно. Док се сада држава за то стара, да свилоделци добијају само здраво семе, те га ради тога и сама производи, давали би приватни подузетници људима свакојако семе, које би у садашњим околностима брзо учинило крај свилодељу. Али за напредовање свилодела потребна је и настава у тој струци. Сада се налази у свакој општини, где се гаје свилене бубе, довољно изучени надзорник, који даје људма сваку потребну поуку и рад им надзирава. Зато он од државе за сваки килограм мехурака, што се произведе у његовој општини, добија по 4 дин. награде. Даље свилоделци добијају термометре испод цене, а потребан папир и узорке сасвим бадава. То су све жртве, које чини данас држава. Питање је, би ли то чинили и приватни подузетници? Тешко.

На знак су те жртве преко потребне за одржавање и напредовање свилодела Само тим жртвама и старању државе за добру поуку може се приписати, што је прошле године из унце (=25 грама) семена добивено просечно 30·24 килограма мехурака, а било је стотинама произвођача, који су из унце семена добили и 60 килограма мехурака. То је успех, који се ретко кад постиже и у самој Италији.

Пошто свилодела нема без дудова, то је потребно, да се они на све стране подижу и множе. И зато се стара сада у Угарској држава. Од 1880. године, кад је установљено државно надзорништво, засађено је свега 397·641 дуд, само прошле године 85·441. Би ли то могли урадити приватни подузетници? Заиста не.

Ових последњих година подизали су се поједини гласови у угарском сабору који су захтевали, да држава дигне руке од свилодела и да га остави самом себи.

Међутим је свакоме, који познаје околности, јасно, да би то значило пропаст свилодела у Угарској. Зато влада и нема намеру, да у том погледу скоро какве промене учини, него ће и даље руководити и потпомагати свилодеље.

М. Петровић

ШАП

(Aphthae epizooticae).

Међу заразним болестима, које спопадају нашу домаћу стоку, *шап* заузима врло важно место и заслужује нашу нарочиту пажњу, и то не толико с тога што би био веома смртоносан, као што је нпр. код прострела или код говеђе куге, колико с тога што је од великога утицаја по економне интересе; јер, стока њиме заражена, губи много од своје вредности — мршањем, и за извесно време није за никакав рад употребљива, то је једно, а друго, саобраћај са свом стоком ограничава се за време владања ове заразе и често у толикој мери, да се извоз како преживара[1]) тако и свиња обустави за дуже или краће време. Има земаља, код којих, због ове заразе, годишња *оштета* износи на милионе динара (нпр. Швајцарска).

Запажено је, а има и разлога, да после строгих зима, ова болест чешће и јаче наплази на стоку но иначе; и, пошто је лако могуће да се може и код нас где сада појавити шапа, који је у Аустро-Угарској прилично распрострт, наумили смо, да на овоме месту упознамо наш пољопривреднички свет с овом болешћу, у цељи, да је онај, на чијој би се стоци појавила, може познати, па да за времена јави својој местној власти, како би се одмах могле предузети потребне мере, да се распростирање заразе спречи и што пре она угуши.

Шап, као што смо напоменули, заразна је болест и спопада говеда, овце, козе и свиње — ређе коње. Запажен је и код пернате живине, а од њега болују и пси и дивљач. Најчешће долази код преживара и свиња. Шап може да пређе и на људе, и мала су деца изложена највише овој болести, која се добива поглавито употребом некуваног млека од шапљивих крава.

Главни је карактер ове болести тај, што на слузокожи уста — отуда *устобоља* — или на круници и између папака — шап — изађу пликови и чирићи; а код говеди по катшто изађу на вимену оспе.

Болест ова развија се једино средством заражавања, и могућно је да се увек докаже, кад се где појави, како је унешена; а, распростире се увек у правцу саобраћаја са стоком. Материја, која заразу производи, налази се у оној течности што је у пликовима; даље у пљувачки, на гноју чирића и на другим секретима и екскретима, нарочито млеку, и најзад, у крви болесне стоке, а множи се у болесноме телу стоке. Ова заразна материја може да се одржи дуго у сили; и, у кошарама, у којима је боравила шапљива стока, па нису као што треба дезинфиковане, може месецима да остане у сили, — да зарази стоку, која би се после неколико месеци сместила у исту кошару.

Зараза се ова преноси поглавито додиром болесне стоке са здравом, затим када се путем, којим прође шаплива стока, протера здрава, — отуда су чопори, нарочито свиња, и целепи за распростирање ове болести врло опасни, јер се помоћу њих зараза пренесе на врло далека одстојања; — с тога, непрестана контрола над чопорима и целепима, која се прописује у закону о сточним заразама. Зараза ова може да се пренесе и посредством људи и животиња, одела, ђубрета, хране, материјала за простирку и т. д. ако су биле у додиру са зараженом материјом.

Од дана када заразна материја дође у додир са здравом стоком па до појаве првих знакова ове болести протече обично 3 до 6 дана; кадшто прођу и 10 до 12 дана; а неки пут опет знаци се ови запазе већ другог дана.

[1]) Т. ј. рогате стоке.

Прво што се запази код марвинчета, које је шапом заражено, то је грозница; слузокожа на устима је врела и покривена с растељином слузи, која се из уста отеже; прохтев за јело слаб, гутање отежано, преживари престану преживати, а музаре омале јако млеком и млеко је промењено у боји — жућкасто а укус му постане опор и изазина гађење. После 24 до 48 сахати код преживара се уздигну бели или бело-жућкасти пликови на горњој вилици, где нема зуба, на крају језика на слузокожи усница а кадшто и носа; код свиња пак само на њушци. Пликови су ови напуњени с почетка жућкастом а затим гнојавом, мутном течношћу. После једног или два дана они се распрсну или буде на том месту црвенкаста раница или нечист чирић. Ако су рапице, оне се после 5 до 7 дана покрију покожицом и зарасту; а ако су чирићи, онда прође дуже времена док се лепо очисте и зарасту.

Чим пликови избију, одмах знаци грознице стихну; болесна грла тада боле јако, и с тога што су им уста рањава једу врло мало или никако, а нарочито избегавају грубу храну; жедне јако и ако би пред собом имала воду радо уста — њушу односно њушку у њ завлаче. Болесна грла брзо и јако измршаве. Са зарастањем раница и чирића ови се знаци постепено губе и преболела грла у брзо се опораве.

Овако изгледа болест кад је ограничена на означеним деловима главе. А, као шап на ногама, што бива поглавито код оваца, коза и свиња, поред грознице, која је неколико дана трајала, главни су знаци, да папци на једној или више ногу постану топлији, кожа на круницн и између папака веома је осетљива и јако црвена, стока штеди болесну ногу и тешко се с места креће, радо и дуго лежи. После једног или два дана појаве се пликови, с почетка мали, па постепено буду колико и лешњик којих се кадшто састави више и сву површину између папака захвате; ускоро се распрсну, садржина се излије на површину коже, сасуши и стврдне и под овом кором у брзо се навуче покожица и раница зарасте.

Болест ова траје обично две до три недеље, а и дуже, што зависи од неговања болесне стоке. Ако се болесна грла запусте и ако се буду терала преко стрњишта, неравних чагањовитих и шљунком посутим друмовима, онда не саме да се болест продужи на дуже време од три недеље, него бива, да се запаљење рашири и на месне делове у папоњку, да у папоњку наступи гнојење и, у најповољнијем случају, гној избије на круници, а врло често, нарочито код оваца и свиња, папоњци поотпадају.

Ради потпуности, да кажемо још, да код шапљивих крава изиђу често осне по вимену и тада би се, кад се не би узело у обзир болесно стање других делова, могла лако да промени ова болест са крављим богињама.

Пошто смо изнели у главноме знаке и ток ове болести, било би на месту, да кажемо сада како би требало болесну стоку лечити. Ово, међутим нећемо навлаш да учинимо; а то с тога, што смо напређа, да лечење оваквих болести треба да буде под контролом и по упутству марвеног лекара, јер ће се тада зараза и пре угушити и штете ће економне мање бити.

Најзад, да кажемо које се ветеринарско-полицијске мере предузимљу приликом ове заразе. Кад се ова зараза појави у једноме месту, тада се, према обиму заразе, предузима затвор кошара, напајака, па и читавог атара; а ако би се распростпла на већем делу државне територије, онда се забрањује саобраћај говеди, оваца коза и свиња из зараженог предела са његовом околином, а међутим се саобраћај у унутрашности зараженог предела дозвољава. Даље, забрањује се држање напара у

пределу где влада зараза. Млеко од шапљивих крава некувано забрањено је продавати, а клање болесних грла ради меса, дозвољава се тек онда, ако би марвени лекар дозволио.

Употреба коже од болесне стоке дозвољена је; али се мора дезинфиковати.

Ако се констатује зараза код стоке, која се гони другом кућа онда се даље терање забрањује и стока контумацира.

Зараза се ова може објавити да је угушена, кад нема више блесних животиња и када је од дана кад је последње болесно грло оздравило или угинуло, протекло најмање 14 дана, и, кад је извршена прописна дезинфекција кошара, обора и предмета, који су за храњење стоке употребљавани.

Алекса Љ. Поповић.

БЕЛЕШКЕ

Природно извођење живине.[1])

Развиће клице у јајету домаће живине као год и развиће клице у биљном семену захтева три неопходно потребна услова: *кисеоник, воду, топлоту*. Кисеоник даје атмосферски ваздух; воду садрже саставни делови јајета; топлоту, у природном стању, даје сама женка. Али може се узимати и женка друге врсте; тако, баш, јаја пачја легу кокошке а јаја кокошја легу ћурке. Што ваља нарочито тражити, то су *кокоше*, које најбоље леже на гнезду.

Кад је реч о избору *кокошака*, дакле кокошака, које ће се насађивати за извођење пилића, онда су, поред домаће кокошке, и ћурке нарочито добре, јер сваког насада могу да изводе два пута више јаја но кокошка, могу да се насађују више пута и најзад, оне легу и за самог зимњег доба.

Избор јаја за извођење заслужује нарочиту пажњу. С гледишта њихове старости ваља имати на уму то, да је животност клице малотрајна. Дотле док у биљном семену клица може да одржи своју животност за више стотина на чак и за више хиљада година, у јајету кокошјем клица не живи више од једног месеца: јаја, која би се излегла и после два месеца, спадају у изузетак. Многобројни опити показали су да клица живи само тридесет два до тридесет пет дана; девет десетина клица изумиру пре двадесет осмог дана. Као опште правило поставља се, да јаја за насађивање не смеју бити старија више од петнаест дана. Најбоље је да су што је могућно млађа. У осталом најмлађа се изводе најбрже. Напослетку ваља насађивати јаја од једног истог доба, да би се, без мало, извела у исти мах.

Ваља бирати јаја с тврдом љуском, подједнаке боје, без нега а нарочито правилног облика. Јаја с неправилном љуском дају слабе пилиће. Тако исто ваља одбацивати јаја с по два жуманцета. Ова се јаја познају по свом облику. Она немају шиљат врх, но имају по два затубаста краја. Рекао би човек да су то две половине јајета, које су сраслe и знак те сраслости показује се оку врло видним неравнина, које около јајета образују као неку врсту појаса. Из ових јаја с по два жуманцета развијају се заметци који изумиру често после две трећине лежења, око петнаестог дана; или, ако се младунци и изведу, то су увек некакве наказе и немају живота; то, дакле, нема никакве вредности.

Још ваља мотрити, да се узимају јаја

[1]) вид. Incubation naturelle, од Dr. George. 10 бр. Jour. d. Agr. Pr. 1888.

са сасвим чистим љускама. Рупице на љускама служе за то да кроз њих пролази кисеоник из ваздуха и да кроз њих излази угљена киселина, што произлази од дисања клице, а, доцније од дисања зачетка. Затворити те рупице на љускама каквим масним телом у намери да се јаја очувају, значи толико исто колико и убити клицу јер се она тиме угуши. Ако су јаја прљава добро је опрати их помлаком водом пре но што се насаде.

Насад ваља да је подаље од лупњаве и од пролаза. Лупњава узнемирава квочке и нагони их те устају с гнезда. Што се тиче потреса од кола и т. д. они спречавају развијању клице или стварају наказе, као што су показали многобројни опити.

Место где је насад, ваља да је мрачно и да има довољно ваздуха. Гнезда се намештају у округле котарице које су горе широке а доле напуњене сеном. Под сваку кокошку меће се по тринаест јаја; то је број осведочен, и то ни сами учени људи не смеју да кваре. У кокошару, одређеном за лежење, може да буде по шесет котарица и, по томе, по шесет квочака.

Једина брига, коју захтевају ове квочке, то је да им се даје по један оброк дневно, тачно у исти час. Ако оброк одоцни, квочке се дижу, покрећу, узнемире се као оно животиње, што живе по кавезима. Изгледа као да би све ове животиње имале по један часовник у желуцу.

Добро је да се гнезда обележе бројем. У часу оброка (на прилику, десет часова пре подне) диже се свака кокошка, једна за другом, и одвоси у засебни кавез. Ту она има да се нарани и да се напоји. За оброковања или после њега квочке се испразне на слој скорашњег песка. Кад је свршила свој оброк и кад се испразнила она се опет однесе на гнездо и с њом се нема више посла отада на за 24 часа. Остаје само да јој се испере чанчић и да јој се припреми остало, што није много заметан посао.

Док квочке оброкују, добро је да им се прегледају гнезда. Ако би имало прљавих јаја ваља их опрати помлаком водом; ако би их имало полупаних, ваља направити друго гнездо и ту преместити здрава јаја, пошто се пре тога очисте, ако то устреба.

Извођење код кокошке наступа од двадесетог до двадесет-првог дана. У опште она изводи по 10 пилића од 13 јаја. Извођење се јавља слабим пиштањем у јајима. Затим, јаја се прокљуве т. ј. кљун младунца пробије љуску. Напослетку, љуска се расцепи и распадне: младунац излази. Уморен, он заспи положивши се. Може да проће и по 24 часа а да не једе; он се суши под својом матером и рана му је потребна тек другог дана.

Једна кокошка може да одгаји и да води по петнаест пилића, две квочке довољне су, дакле, за извод из три насада.

Одгајивање младунаца захтева непрекидне бриге, врло смотрен надзор и највећу чистоћу. Још од самог почетка ваља их ранити што се највише може, у циљу да се рано развију. Ваља им ва дан да ватн најмање по четири оброка, па чак и по пет и до шест. —

Од једно петнаест година на на овамо ушло је у практику и *вештачко* извођење живине.

прев. **А. М. Секулић.**

Извоз Арпацика за Румунију

Овога пролећа, за кратко време из самога Београда извезено је преко 60.000 килограма арпацика за Румунију преко Турн — Северина, где је за лепе паре продаван. Овде је купован по 20—25 п. д. килограм.

ГОДИШЊИ РЕЗУЛТАТ

МЕТЕОРОЛОШКИХ БЕЛЕЖАКА ВАРОШИЦЕ АЛЕКСАНДРОВЦА

за 1887. годину.

БЕЛЕЖИО И ИЗВЕО **Милан Матић**, УЧИТЕЉ.

Број месеци	Месеца	Топлота по R°					Било је дана			Талог у милиметрима		Било је дана									Примедба
		Средња	Највећа	Кад	Најмања	Кад	Облачни	Вудрих	Промен.	Чврст	Течан	Ветровит	Кишни	Снежни	Мразовит	Гучни	Грмљави и муњев.	Маглович	Радних	Нерадних	
I	Јануар	2,04	6,0	18	11,0	9	14	11	6	70,	35	9	—	3	25	—	—	3	20	11	Зима
II	Фебруар	0,64	13,0	28	15,0	7	12	7	9	380,	6	11	1	4	11	—	—	—	17	11	
III	Март	5.05	15,0	27	3,5	8	15	4	12	—	699	25	13	—	2	—	2	2	22	9	Пролеће
IV	Април	11,02	27,0	24	0,0	6	11	4	15	—	190	19	3	1	1	—	—	—	17	13	
V	Мај	14,22	24,0	25	7,0	1	9	6	16	—	727	16	12	—	—	2	3	1	14	17	
VI	Јуни	14,94	25,0	24	8,5	6	12	7	11	—	337	23	10	—	—	—	2	1	21	9	Лето
VII	Јули	18,32	28,0	29	11,0	25, 26 и 27	2	11	18	—	40	19	3	—	—	—	2	—	18	13	
VIII	Август	17,83	29,0	6	11,0	12 19	3	23	5	—	55	14	3	—	—	—	1	—	22	9	
IX	Септембар	11,76	21,0	19	5,0	14	13	3	14	—	265	12	10	—	—	—	—	1	22	8	Јесен
X	Октобар	6,12	13,5	3, 21 и 24	3,5	12	19	2	10	—	335	9	5	—	3	—	—	2	24	7	
XI	Новембар	3,636	10,5	11	9,0	6	15	8	7	280,	375	9	6	2	3	—	—	1	23	7	
XII	Декембар	3,56	7,0	11	18,0	21	16	8	7	620,	686	6	1	9	17	—	—	—	22	9	
1887	Годишњи	8.213	29,0	6/VIII	18,0	21/XII	141	94	130	1350	3750	172	67	19	62	2	10	11	242	123	

Године 1887 беше:

Средња годишња топлота . . .	=	8.213 R°	
Највећа у години	=	29	„ 6. Августа.
Најмања у години	=	18	„ 21. Децембра.
Највећа разлика годишње топлоте	=	47	„
Највећа разлика месечне „	=	28	„ фебруара.
„ „ дневне топлоте	=	12	„ 22. Марта и 11. и 28. Јула.

Године 1887 пало је талога:

Свега, чврстог: у снегу, граду и крупи	=	1350 mm
„ течног: од кише и отопљеног талога	=	3750 „
Најкишнији био је месец Мај	=	727 „
Најсушнији „ „ „ Јули	=	40 „

ПОДАЦИ

О ПОЉОПРИВРЕДИ У СРЕЗУ МЛАВСКОМ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

Срез млавски, по положају свом долази у ред доста равних и родних срезова у округу пожаревачком. По простору, он је други на реду, после среза хомољског, јер у њему су нашле земљишта пописне комисије из год 1885-те, преко шесет иљада ектара. Та је просторија доста густо насељена људством, јер после среза моравског, овај је срез најнасељенији у овоме округу. Прегледамо ли само земљиште овога среза, то ћемо видети, да је оно у југо-источном крају доста бреговито и да се сучељава с последњим висовима хомољских и звишких планина. Северна је половина овога среза красна долина или благо уздигнута брдораван, подесна за обрађивање. Готово средином овога среза тече река Млава, која, улазећи у овај срез ниже села Шетоња, губи карактер планинске реке и тече усеченим и дубоким коритом у северном правцу, кроз врло лепу и родну долину. Од варошице Петровца па низ реку Млаву отпочиње чувена Стишка равница, која се протеже одатле па све до ушћа Млавинсг у Дунаво. Са западне стране међи ову красну долину, благоуздигнута коса Сопотска, који се свршава чак тамо на југу у огранцима Бељаничких гора; а са леве такође уздиже се брдоравна коса Диван, која се завршава код села Костолца у Дунав. Са једне и друге стране ових коса простиру се лепе долине веома удесне за обрађивање. Земљиште је, дакле, овог среза удесно за све врсте пољоделског рада. У долинама крај Млаве успева врло добро кукуруз, лан, конопља а згодно је земљиште и за дуван; туда има красних ливада и пашњака за стоку. По косама могу да роде добро виногради, нарочито на оној са западне стране. Свуда по осталим долинама и брдоравнима красно успевају стрмна жита. Оближњи горовити предели Звижда и Хомоља, веома су им подесна места за сточарство те се и та грана привреде с успехом у Млави може да ради. Нарочито села с леве обале реке Млаве, где има понајвише утрине и пашњака могу сточарством врло успешно и корисно да се занимају, само кад би мало више труда и воље уложила.

Земљишта је у овом срезу обезбеђено од оних непогода, које смо видели у срезу рамском *) Тамо нема оног штетног засипања живим песком нити је Млава у овом срезу толико јака да своју долину попла-

вама и барама дави. Благодарећи благом паду сва бујица Млаве убрзо прејури просторију овог среза, па се у доњем току свом (срез пожаревачки), где јој је пад много мањи, а ток тиши, разлије и тек тамо наноси осетне штете поплавом.

Једина елементарна незгода, која утиче и на сам рад пољске привреде, опажа се у јужном крају овог среза, а то је: силовито дување ветра, које овуда зову: *кошава*. Овај ветар почиње од ждрела горњачког, па брише преко пространих пољана, све до села: Крвија, Орешковице и Буровца. Простор преко кога бесни кошава у овом срезу, може имати од прилике око 2.500 ектара а захвата атаре села: Шетоње, Ђовдина, Везичева, Крвије, Буровца, Табановца, и других. Ветар овај редовно дува с пролећа и јесени по неколико недеља, а често и читаве месеце, те је у местима, које он прелази, хладније за неколико степени, од других крајева овог среза. Најосетније се виде последице ове непогоде у селима: Ждрелу и Шетоњи, у тим селима поља су и необрађена, пуна камења и кречних наноса; куће малене а дрва и друге воћке све је нагнуто на север, од силне кошаве. Чак и на кровове од кућа, мора се метати крупно камење преко ћерамида да не би кров кошава однела.

Да пређемо на земљиште. Пописне комисије у год 1885-тој нашле су да у срезу овом има:

Окућнине у варошици Петровцу			21.82	ек.
Зиратног земљишта	I	реда	65·32	„
„	„ II	„	23.865·73	„
„	„ III	„	12.918·12	„
„	„ IV	„	8.092·32	„
„	„ V	„	2.502·16	„
Свега у ср. има зиратн. земље			47.443·62	„

Из овог прегледа јасно се види каквоћа земље у овом срезу. Готово две трећине земље у целом срезу све је обрађено. Од тог обрађеног земљишта скоро половина од целог земљишта долази у II-ги ред. То значи да је цела земља за рад удесна, и да добар приход доноси. У други ред ушле су све њиве, ливаде, виногради и воћњаци овог среза, те се тачно не да одредити колико од сваког овог рада долази посепце. За познавање пољопривредних одношаја, од велике би користи било, да су пописне комисије засебно водиле: колико у нашој домовини има, под виноградима, воћњацима, ораницом и ливадама. Тада би знало како стојимо с којом граном пољопривредном. Но ипак се може поуздано рећи: да се народ у овом срезу, највише бави с земљодељем. У северној половини обрађује се искључно само стрмнина, док у југо-источном крају жита врло маго сеју, а већином се баве сточарством, ливадарством, и сејањем кукуруза. У овом крају слабије се и виногради подижу него у северном, али свуда опет воћака и шума има много више него у северном делу Млаве. Врло добрих и чувених винограда има по атарима села: Куле, Петровца, Мељњице, Арнаут Поповца и других, која се налазе у близни сопотске косе. Лепих ливада има око реке Млаве и Витовнице, одатле се косе најбоља сена у Стигу.

Са шумама овај срез стоји мало боље од среза рамског. Бар у овом срезу може наћи човек лада, од жестоке летње врућине; док у срезу рамском могу се проћи по неколико општинских атара па нигде дрвета да се види. Јужни крај овог среза има више шуме, од северног краја, у коме шума врло мало има.

Најновијим пописом нађено је у овом срезу, шумскога земљишта и то у:

У II-ом реду шум. земљишта			3.005·79	ект.
III. „	„	„	2.461·40	„
VI. „	„	„	1.922·29	„
V. „	„	„	2.593·65	„
Свега у цел. срезу шума има за			9.982·65	„

То износи тек један не пуни шести део, од целокупног земљишта у срезу. Па и та размера била би повољна, само кад би те шуме истинске шуме биле; и кад би се свуда по срезу равномерно налазиле. У истини је сасвим друкче. Само села: Кладурово, Витовница, Шетоње, Ђовдин и Златово,

имају правих шума, сва остала села имају само остатке од шума, крчевине и шипрага, који су зато у шумско земљиште уписане, само да би се мањи порез плаћао. Северна половина овога среза, има исто тако мало шума као и срез рамски. Дрва за огрев и остале грађевине у овом срезу набављају из Хомоља, разменом за жито, пиво и кукуруз, као што смо видели да чине становници среза рамског у Звижду. У горовитим крајевима шумским највише има дрвета: буковог, грабовог, кленовог, крушковог, ређе церовог, граничевог, и т. д. По долинама крај Млаве и Витовнице има лепих забрана са: растовом, брестовом кленовом и јасеновом гором, само што су такви забрани веома ретки.

Како већина села у овом срезу има у својим атарима големих просторија голих и необрађених, то би се на њима могле сејањем подићи красне шуме, али бадава је то говорити, докле год буде Хомоље у стању да их дрвима снабдева. Пресушки ли тај извор што у осталом није далеко, — онда ће се већ морати нешто да отпочне. Наш сељак обично оно ради што мора, и што му даје најбрже користи; о будућности својој и своје деце, он или не уме, или неће да мисли. Отуда и видимо ми по целој Србији свуда грабеж и сатирање шума, а готово нигде подизање њено.

С утрињама стоји овај срез још горе, него и срез рамски. У њему има утрина тако мало, да од целокупног земљишта не долази на утрине ни један четрдесети део. Ево колико је последњим пописом нађено утрињског земљишта у срезу млавском.

У	II-ом	реду	било је утрине	103·03	хект.
„	III-ем	„	„ „ „	100 77	„
„	IV-ом	„	„ „ „	863·34	„
„	V-ом	утрине	има	9·91	„
Свега утрињског земљ. има				1077·05	хект.

Нарочито пада у очи да утрињског земљишта у овом срезу највише има у IV-ом реду. То долази отуда, што у овом срезу има утрина, само у неколико општина а не свуда. Те општине су на границн хомољског среза, дакле близу планина, које су голе и камените, па према томе и неплодне.

У овом срезу пре 15 година имало је готово свако село својих утрина, па су све те утрине појединци разграбили тако, да их сада слобо где има. И ово мало што их је остало, — ако се и даље овако на њих пази, биће без сумње за кратко време све заваћене. Општине се хотимице чине невеште тој грабежи, на тобожњег разлога, да мање порезе на утрине плаћају, кад их други присвоји. Од свију села ова имају још добрих утрина: Златово, Весићево, Водин, Шетоње и Витовница. Та су села и најсточнија у целом срезу, док у другим срезовима и селима стоке мало има.

И у овом срезу има таквих земљишта која су неродна, да су их комисије ослободиле од плаћања порезе. Сем добара, која припадају: црквама, школама и гробљима, ослобођени су и они крпеви кречни од планине Врања, Вукана и Круљаша.

Свега у целом срезу ослобођено је од порезе земљиште, које захвата у простору: 1.480 ектара и 68 ара. И заиста, ко је путовао горњачком клисуром, и посматрао оне огромне камените горе; неће се ни мало чудити што је оволико ектара од порезе ослобођено.

Ако сведемо уједно, сва земљишта у овом срезу, онда ћемо имати овај преглед:

Окућнице у срезу млавском		21·82	хект.
Обрађене земље у ср. млав.		47.443·65	„
Под шумом	„ „	9.982·65	„
Под утрином	„ „	1.077·05	„
Камените и неродне земље		1.480·68	„
Свега земље у целоме ср.		60.005·75	„

Ако поредимо земљиште са бројем живих душа у срезу; онда долази на живу душу 1·50 ектар; на ожењеног човека 7 ектара а на пореску главу 6 ектара од целог земљишта.

Да пређемо на људство овога среза. Последњим пописом нађено је у млавском срезу:

Мушких душа	20.992
Женских „	19.879
Свега обојега пола становника	40.871

Од тога броја било је на крају 1875. године:

Ожењених	8.513
Удоваца	816
Пореских глава који плаћају 15 дин. годишње	5.766
Пореских глава који плаћају преко тога	3.517
Пореских глава пре закона о порезу овом	8.886

Из овога прегледа видимо да је овај срез насељенији од срезова: рамског, ваљевског, хомољског и голубачког; да у њему има мушкиња више него женскиња; да је скоро половина мушкараца од целог броја ожењена, а близу једна четвртина од свију мушкараца плаћа држави порез. Но од свију пореских глава тек је једна трећина имућнија и има сва грађанска права; док преко две трећине пореских глава плаћају порезу испод главнице од 15 динара. Нов закон о порези нашао је у овом срезу више близу 1000 пореских глава, него што је то било по старом закону. То долази отуда, што је народ у овом срезу, као свуда по Србији инокосан и без задруга. Чим син дорасте до 17 година он се већ жени; до двадесете је године био војник а у 21-ној већ се дели од оца и постаје сам свој господар!

Сви становници у северној половини овога среза, занимају се сви од реда земљодељством. Сеју највише стрмна жита, конопљу, лан и саде винограде. Они на јужној половини среза такође раде земљу али у мањем размеру. Стрмине сеју обично јаре и то врло мало, кукуруза сеју највише; затим конопљу и подижу воћњаке. У овом крају има доста: оваца, коза, свиња, говеди и коња; док они у Стигу мање стоке држе али им је стока угледна и лепа. Добрих оваца има село: Златово, Везичево, Ковдин и Меошница. Чувен је сточни трг сваке суботе у Петровцу; особито с јесени и преко зиме, може се на њему видети по неколико њлада оваца, коза, свиња и говеди.

Од каквог индустријског предузећа у целој Млави нема ни помена. Сва се сировина продаје у Петровцу и Пожаревцу, а жито троше овдашњи парни млинови, од којих је најчувенији по величини и раду Бајлонов млин у малом Црнићу. Честити тај човек подигао је код свог млина читаво село, развио радњу тако добро да снабдева новцем цела два среза, и даје рада око две три стотине радника. Поштеним радом, овај је човек стекао толику популарност и поштовање код држављана овог среза, да га они високо цене и уважавају. Он се много брине о поправци сојева говеди и коња и тиме знатно утиче на своју околину.

Михаило Ст. Ризнић
учитељ.

ГЛАСНИК

БЛАГОДАРНОСТ.

Г. Петар М. Дамјановић, пчелар из Смедерева, претплатио је лист „Ungarische Biene" орган јужно мађарског пчеларског друштва, па је *обећао* да ће га и у будуће плаћати. Уступа га Српском пољопривредном друштву са жељом да се користије поуке из истога саопштавају преко „Тежака" нашим читатељима.

Управа, примајући овај поклон изјављује Г. Дамјановићу своју благодарност а уредништво „Тежака" своју готовост да се овој жељи одазове, кад год се прилика уједна покаже.

О поплављеним многим крајевима видети на корицама.

ДОПИСИ.

П. Тамнава, Фебруара 1888. године.

Посавo-Тамнава је земљиште више равно него брдовито, а и што брда има, то су све само благи нагиби. Земља је добра за усеве који се у њу сеју, а то су: пшеница, кукуруз, јечам и овас Сем тога народ у овом крају сади и винограде и шљиве. Све ово добро успева и доноси доста користи земљораднику.

Али, у последње време опажа се да и снага саме земље опада. Узрок томе је, што се не *ђубри*. Кад узмемо доказивати земљераднику да је то узрок, он вели: „нису ни наши стари ђубрили па је опет земља добро рађала; него ти је ово због ових партаја; од како то постаде удари бериħет у назад". Па ако који и послуша те ђубри, он изнесе ђубре сад, још за снега, те га растури по њиви, па ће тек доцније заорати, пошто ђубре своју снагу изгуби.

Поред снега тога ипак се опажа да је *земљорадња* пошла рационалнијим путем. И ако напредак у томе мили — опет одмиче. Саме прилике, или неприлике, покрећу земљорадника у напред. До пре неколико година ниси смео поменути гвоздени плуг. „Зар оно — вели — да мени узоре? Ама док западне само у жиле пући ће ка ледењак!..." Сад и најтврдоглавији увиђају корист и лакоћу гвозденог плуга и дрљаче с гвозденим клинцима и труде се да их набаве.

Може се наћи у селима и тријера за пречишћавање жита, јер се сад стара и сам земљерадник да чисто зрно у земљу баци; сем тога обраћа се довољна пажња и мењању усева на једној земљи.

Шума се сатире а не подиже. Посавина је сва гола, а Тамнава, која до пре неколико година бејаше обрасла шумом — сад је проређена. Сељак виче на „несрећна времена" јер поби град, а заборавља да му је усеве од леда шума чувала. Да би се овој горосечи на пут стало — моје је скромно мишлење да се шума подели, па ће сваки свој део очувати.

Виногради су за сад добро. Нисмо имали случајева филоксере, сем што се лане пронесе неистинит глас да филоксере има у Јаловику. Али како филоксера узима све већи размер — то, да би је избегли, мислим, да би требало да лозу калемимо, или да садимо јабуке које овде добро успевају.

Овде ћу застати код најглавнијег производа у нашем народу, а то је, *шљива*. Шљива му је данас све и сва. Да није у овом крају шљива — поред свију осталих производа — наш земљорадник не би могао платити свој велики данак. Усеви му доносе толико да израни и себе и стоку; виногради — да не иде го и бос и да му није кућа без потреба; а шљива — све. Па ипак ни око ње он се толико не брине колико треба.

Ја ћу овде узети слободу да поновим оно што су казали људи који се разумеју у сађењу и гајењу шљива.

Ко је науман да шљиве сади, тај треба, још с јесени, да пооре ону земљу, коју је за шљивик — воћке — одредио, и да покопа јамиће. Све то треба да презими, у пролеће нека метне у јамић воћку, нека је зађубри па онда да јамић заспе. Поред сваке воћке да удари по један колац и то косо, како колац не би сметао жиљу воћкином, и да воћку за тај колац привеже, да не би ветар воћку савио.

Сваку воћку треба „углавити", т. ј. сасећи гранчице и то у пола како ће на свакој гранчици остати по два или три вупољка, и како ће круна доцније имати облик јајета. Сем тога воћку треба чувати да је стока не повреди, јер ти је онда труд око ње узалудан. Друге године да се око сваког шљивића опкопа тако како ће тај опкоп чувати воћку од суше и задржавати влагу; а између воћака ускопати

на „почећ“ и засејати зоб.... И тек када зоб уполовачи да зре треба пустити свиње да ону зоб утроше и траву да сатру, и тек ако се тако буде радило и пазило можемо се надати да смо добро воћке подгајили.

Кад већ наступе воћке на род, а то бива треће или четврте године, треба их чувати од маховине, сувих гранчица а нарочито од гусеница.

Кад воћка прероди — онда треба од онако зеленог рода отрести половину или бар трећину. — Не треба народ да се плаши тога, јер онда род што остаје има више хране, те бива крупнији и тежи. Тим ћемо начином подићи наше пшенице на бољу цену па ћемо имати и веће користи. — Шљивово воће треба ђубрити бар сваке пете године и то овако: треба одгрнути земљу од жиља и на жиле сасути по једну кардицу ђубрета па онда то ђубре земљом затрпати. Сем тога треба увек сасецати суве гране и гранчице и онда ћемо имати здрава и добра воћа, које ће нам — сигурно вредити — још веће користи донети!.

О стоци не могу се похвалити. На све се обраћа довољна пажња само на стоку не. Жалост је погледати марвинче на оним мразевима где стоји у пољу и очекује да му се баци која плака сламе или сена; али о томе други пут.

Мих. Л. Бабовић.

Са изнора Млаве 29. фебруара 1888. год

Прошла јесен била је добра, без великих киша, више топла, и за јесење усеве врло добра.

У целом Хомољу, засејано је озимом пшеницом, до 5 хектара земље, а других усева није сејано.

Људске и сточне ране за зиму имало је и има је и сад довољно; људску рану од сто домова пет ако купују, а сточну рану још скоро нико не купује, и овај који је почео куповати, то чини зато, што не може са стоком да изиђе у планину због великих снегова и тамо спремљено сено троши.

Зима је била мразовита, с великим снеговима и снеговиња. Снег је поче падати од 7. Децембра, није никако копнио, па и сад је велики, а по брдима и планинама непролазан је. Овакве зиме мразовите и с великим снегом, није било, веле, од пре 15—20 година. Бунари смрзавали су се па и ако су по 10—12 метри дубоки. Стока се много од ове зиме намучила. Овце су се тек сад почеле јагњити.

Стоци је цена незнатна; хомољска стока сада се скоро никако не тражи, само помало свиње, које се плаћају по 18—20 динара пар.

Андрија Кукањац.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ

Отаљавај сваки посао одмах чим можеш то јест не одуговлачи ништа.

Бунар и дрвљаник су одмах после кућне главна ствар.

Ако за своје сено немаш сенјака онда ти је сена процењена.

Још се ни један земљорадник није потужио, што је добро обрадио своје поље.

Дајте маслу лепу боју пре но што изиђе из краве, то јест, рани је детелином и другом раном, која јој годи.

Раздељуј ђубре не само одмах чим се изнесе на њиву, него пази да се оно добро и покрива и заорава.

Своје земљорадничке алате држи свагда под кровом.

Рђа и трулење никоде више твоме алату но његово употребљавање.

Отвори очи у раду своме.

Слободна глава и чврста рука чине те земљорадња доноси прихода.

Чистоћа је главна ствар, брини се о чистом алату, о чистом куту чистој стоци чистом пољу, чистим воћњацима, чистом семењу, чистом ваздуху, чистом дворишту чистој штали, чистим сенажима, чистим аловима за рањење и за појење, чистој сточној рани, чистом тору, чистом амбару и — чистој савести. Пр. Л.

ПРОЈЕКТ ЗАКОНА

О

УРЕЂЕЊУ УГЛЕДНИХ ПРИВРЕДА НА МОНАСТИРСКИМ ИМАЊИМА.

Члан 1.

У цјели да се створе привредни угледи, који би земљорадницку давали практичне поуке у земљораду и наставе у кућевним индустријским радњама, овлашћује се Министар Народне Привреде, да по прописима овога закона заводи на имању монастира угледне земљоделске радње, и оснива индустријске радионице, које одговарају приликама и условима привредним на самом имању и у околини.

Члан 2.

За непосредно руковање пољопривредним и индустријским пословима на имањима и у радионицама монастирским, Министар Народне Привреде поставиће практичне *економе* и практичне *мајсторе*.

Ови економи и мајстори, органи су Министарства, које ће им дужности одређивати, и у њиховоме унутрашњем раду, за који су само они и одговорни Министру (чл. 7.) и главној контроли (чл. 11), — контролисати. Но и ако у томе нису зависни од старешине монастира; ипак о њиховом владању у дужности, као и односајима према старешини монастира, потребним чуварима и радницима, прописаће Министар Народне Привреде нарочита правила у договору с министром просвете и црквених послова.

Економи и мајстори тражиће се путем стечаја (конкурса) а сагласно условима општежитија или сообразно стању и приликама у монастиру, а предлагаће их ради постављања Министру Народне Привреде стални одбор за монастирска имања (чл. 8.)

Плату и остале принадлежности економима и мајсторима одређиваће Министар Народне Привреде при њином постављању, при чему по потреби моћи ће им се дати и извесно учешће у добити од чистог приноса као награда за њихов ревностан рад.

Плату своју примаће економи и мајстори из касе дотичног монастира.

Члан 3.

Поред рада на имању монастирском постављени економи даваће на захтев и то бесплатно свакоме земљораднику поуке и обавештења у свима радовима који се односе на земљоделско газдовање; а тако исто примаће се по могућству на обучавање у земљоделском и индустријском раду на имању и у радионицама монастирским младићи из околине монастирске; но младићи имућних родитеља плаћаће монастиру за храну и стан, а величину овог плаћања одређиваће министар народне привреде.

Члан 4.

При монастирима основаће се сместишта за смештај оних привредних справа, и алата, који су потребни за привреду околног народа одакле би их могао народ откупом и на отплату лакше набавити; но управа монастирска наплаћиваће од продаваца тих справа накнаду за смештај, коју ће министар народне привреде одредити.

Члан 5.

На имању монастирском приређиваће се о славама монастирским или о другим великим празницима изложбе монастирске радиности ради угледа народу.

Члан 6.

За монастирске књижнице држаће се сви стручни листови привредног садржаја који излазе на српском језику, као и набављати сви угледни привредни списи, који ће се на захтев давати околним становницима на читање.

Члан 7.

Привредни план и програм за сваки монастир посебице прописиваће министар народне привреде по саслушању сталног одбора за монастирска имања (чл. 8).

Члан 8.

За израђивање привредних планова, за непрекидно проучавање свију привредних питања, као и за надзор ради тачнијег извршења постављеног плана, а у своје време и за потребно инвентирање постојаће при министарству народне привреде «Сталан одбор зи монастирска имања» од 5 лица; и то три стручна земљорадника, једнога стручног техничара и једног духовног лица.

Прва четири члана одбора постављаће се Краљевим указом на предлог министра народне привреде, а последњи на предлог министра просвете и црквених дела, и то на пет година.

Чланови овог одбора врше ову дужност у месту бесплатно, а кад по наредби министра народне привреде путују ради прегледа монастирских привреда, добијаће из касе монастирске дневницу од 10 динара покрај бесплатног издржавања у монастирском општежитију за време службеног посла.

Члан 9.

Приплодна и радна стока, привредне справе и алати, и сав остали прибор потребан за рационално обрађивање имања и за радионице индустријске набављаће се и у опште сви новчани издаци чиниће се из капитала монастирског а по предрачуну, који ће за сваки монастир понаособ сваке године састављати монастирски економ односно мајстор и министру народне привреде на одобрење слати.

Но за увећање привреда монастирских а у случају недовољног капитала, управа фондова даваће зајам монастирима првенствено на јемство њиховог непокретног имања.

Члан 10.

Сви приходи са имања и од радионица припадају као неприкосновена својина оним монастирима чија су својина.

Члан 11.

О приходима и о расходима водиће прописане књиге и инвентаре како оно духовно лице, коме је управа монастира поверена тако и економ односно мајстор; и они ће све рачуне о приходима и расходима подносити у одређено време с потребним документима на преглед главној контроли, а у изводу и министру народне привреде.

Формуларе књига за целокупно рачуноводство и за инвентаре прописаће министар народне привреде у споразуму са министром просвете и црквених дела.

Члан 12.

Пошто се уређењем угледних привреда поред наведеног (Чл. 1.) иде и на увећање прихода и ојачање угледа монастирског, то духовници којима надлежна власт повери управу монастира имају дужност, да свом снагом помажу да се што сигурније постигне успех коме се тежи привредним пословима на имању.

Члан 13.

Правила о извршењу овог закона прописаће министар народне привреде у споразуму са министром просвете и црквених послова.

Члан 14.

Закон овај ступа и т. д.

ТЕШКО ЗЕМЉИ, ГДЕ ПОПЛАВЕ ОВЛАДАЈУ.

од

Анте Алексића.

Поред многих невоља, које море наш свет с ове и с оне стране Саве и Дунава, учестале су поплаве. Мало да нам од свију злих удеса и невоља највећу штету не наносе поплаве. Сумњамо, да рат, чума, пожар и друге невоље могу већини народа у један мах толико наудити, као разуздан поводањ. Земљорадници прилком сваке поплаве осете у првом реду и највећој мери бич божји. За дан, две хиљаде ектара засејаних земаља покрије вода и уништи усеве. Изненађује стоку у пољу и подави знатан број, диже ограде, руши зграде, воденице, мостове, разорава путеве и насипе. Ништа неможе одолети навали бујице, куда њени вали пројуре. Тек таквом приликом види човек своју немоћ.

Не зна се, кад човека већа туга мори, да ли кад као очевидац посматра наглу бујицу и штете, које она на очиглед немилице чини, кад све пред собом чисти, руши, дави, или је жалоснije после поводња погледати поља, која су још на два три дана раније дивним усевима засејана и веселог изгледа била. Сад после поплаве видимо жалосну слику. Поља су разривена. Усеви уништени. Плотови исчупани и однешени. Појате и куће порушене. Нема више ни пута ни моста; све је поништено. Овде видиш гомилу ђубрета нанешеног поплавом, онде лежи на сред њиве нанешена грдна врба или топола, коју вала сад дугим и тешким радом уклонити, а око ње остаје грдна рупа, излокана бујицом, која се о кладу разбијаше. Куд год погледаш, свуд је празна слика, која наличи на општи гроб. Престала је песма веселе младежи и чује се општа кукњава. Зар није то жалосна слика? Па опет зато има људи, који веле, да се можемо од поплаве одбранити, само ако се наоружамо противу тог непријатеља. И одиста може се доскочити невољи, само ако се озбиљно стане на пут разузданој природи. *Поплаве се сада у нас све чешће јављају, а вода достиже сваком приликом све већу висину. Узроци су томе врло прости. Шуме се немилице секу и са оголићених брда, брзо сјури вода. Други је узрок, што се наши суседи ограђују од поплаве. Подижу насипе и одбијају воду из њихових низија. С тога вода иде у вис, немајући куда да се у страну разлива.* То је и узрок, што у новије доба страдају многе наше вароши и села крај Саве и Дунава од поплаве, док им пређе није поводањ

удио. Не остаје ништа друго, него да и ми радимо исто оно, што и наше комшије чине.

Пре свега морамо све оградити наше низије крај Саве и Дунава добрим и сигурним бедемима, да их вода не поплавља. Тако исто морају се и све наше вароши на речним обалама ограђивати било обичним насипима било каменим насипима, кејовима и т. д. То су први услови и не смемо ни једног тренутка оклевати, већ одмах рад отпочети и у току неколико година извршити. На држави и државној власти лежи одговорност за неизвршење ових предохрана па зато са тога места и очекујемо, да се потребе проуче, и посао раздели, па сваки крај своју невољу да отклања. Не може се и даље оклевати и чекати, е да ли ће се икада све општине, које од поплаве страдају, саме без посредовања и утицаја државне управе договорити и сложити, шта и како да ураде, па да се једном од поплаве обезбеде. Држава, колико штити непосредне интересе појединаца и појединих општина, дужна је и у свом сопственом интересу да се брине, те да не ослаби пореска снага народа, да се не уништава народно благостање, јер би тада и држава трпела велику невољу. Народна скупштина одазваће се без сумње са своје стране, да укаже помоћ страдалним тиме, што ће се једном приступити извршењу предохрана противу поводња. И до сада чули су се у многим приликама у Скупштини предлози појединих посланика, да се овом или оном крају учини помоћ, па до сада остали су ти гласови без одзива. Има доста људи, који држе да нема лека противу поплаве и да се божјој вољи не може на пут стати. То не стоји. Не стотинама, већ хиљадама примера има у Европи, у Азији, Африци и Америци, где су предели већи од данашње Србије отети од воде. Људски рукотвори ове врсте држе се негде по стотину а негде по хиљаду година и вода их неможе упропастити, јер их брижљиви домаћини чувају и поправљају. На против налазимо у Азији и Африци некада богате пределе, тако рећи прави рај, — сад сасвим опустеле, јер нису брижљиво чуване бране, које их против поплаве штитише.

Радови ове врсте истина су теретни, и немогу се на један мах свуда извршити.

Али баш с тога, што су огромни и тешки ваља их једном започети и постепено вршити један по један. Успех је сигуран и богато ће наплатити утрошене наднице. Не учинимо ли то, онда с правом можемо опет повторити: тешко земљи, где поплава овлада.

Благо народу, који уме да се користи водом.

Није довољно, само штитити се противу поплаве. За земљорадњу још је важнији тај факт, да се добро смишљеном заштитом од поводња, може врло корисно спојити радови друге врсте, којима је циљ, да не одбија и пропусти сувишну воду, да узалуд отиче, већ да се употреби на умерено и корисно квашење, на наводњавање плодних земаља. Тиме даје земљиште обилатија плод, и немамо се бојати суше. Кад нема кише, заливамо усеве из удешених прокопа, који нам сачуваше један део воде од последњег поводња Тако се на изменце прокопи пуне воде, да њоме за време суше њиве квасимо. Хина, Холандија, део северне Италије и богати Мисир благодаре једино вештачком наводњавању своју обилату жетву. И у једном делу Старе Србије има вештачког наводњавања средством присталих вода. Па што су могли људи у оним државама саградити, што да неможе и српска грбина да уради

Замислимо, кад наше, и сада плодно Поморавље не би трпело од суше, кад би земља свакад умерено влажна била; с једне стране довољно влаге, с друге стране жега сунчана, зар не би то готово удвостручило борбу кукуруза? Зар неби и ливаде већу количину сена давале? Па рачунајмо само тај вишак ране, зар не би већ за две три године исплатио труд, уложен око израде вештачких водовода? Извесно би. Зато и не треба оклевати, него отпочети рад. Штитимо се од поплаве и градимо уједно вештачке водоводе у свима крајевима, где год се то даде извршити. Онда ћемо с правом моћи рећи: *благо нами, који умедосмо се користити водом.*

ДУВАН

(NICOTIANA),

ЊЕГОВА КУЛТУРА И ФАВРИКАЦИЈА.

од

К. Црногорца.

(НАСТАВАК)

Слика 17.

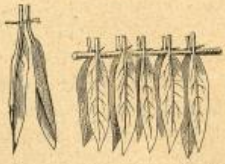

низање у „двоје."

3. *Примедба.* Могу се два листа, наличјем један спрам другог, да пробију и вежу горе на дршкама једним *танким прљком* (зашиљеним дрвцетом) или *подужим трном* (од багрена, црног трна, чалије итд.), — па се на штапове ређа (Слика: 17).

6. Низање лишћа на канап.

Узме се подебљи, и јак и гладак канап за 1,25 до 1,50 метра дугачак, па се удене у једну *велику иглу* — *чувалдус*, која је од гвожђа, челика или месинга, — обично 0·30 м. (30 с. м.) дугачка, 0,006 до 0,008 м. (6 до 8 м. м.) широка и 0,004 м. (4. м. м.) дебела, са облом ушицом, кроз коју се удева канап; на крају канапа направи се одмах *једна повећа замка или један шепут* за закачивање (на пр. у сушници).

Низање иглом на канап иде овако:

(Слика 18.)

Низање лишћа иглом на канап.

«за 2 до 2,5 с. м. или за 1 прст сниже од дна листа, *главно се ребро иглом прободе с наличја и то попречке* — као што показује слика 18 (дакле, не пробада се главно ребро *уздуж*, т. ј. с наличја на лице, као што се просеца код низања на штапове).

Тако се лист по лист натиче или надева на иглу, свагда *подједнако* т. ј. у једној висини (по горе реченој мери), па се после ти листови са игле потискују на канап.

На канапу се листови разреде тако, да између два листа остане празнине за величину једног листа (Слика: 19), — да се лишће не би додиривало и кварило или уплесњивило.

За тим низач направи или завеже и на другом крају канапа замку или шепут за закачивање о *ексер*. — Сад је ниска готова и низач је предвостручи на метне крај себе с десне стране.

(Слика: 19)

Ниска на канапу
(на оба краја замкама закачена о ексере).

Низачи врше овајпосао *седећи*, — а један раденик доноси им из одрешених снопића лишће и меће им га с леве стране; — за тим узима готове ниске, па их на гомиле слаже и везује (прећашњим гужвама или окрајцима) и одмах их преноси и предаје за вешање и сушење.

Примедба. Овај је начин низања за вешање и сушење *најзгоднији и најкорисниј*, — јер: ниске (и ако се нешто спорије суше) брже се нижу, јевтиније стају и згодније или лакше се вешају, а лишће се врло мало ломи и крши.

II. Вешање низака.

Ниске дуванског лишћа за «смотке» треба *одмах* — чим су готове — *овешати да се суше*, јер ће се иначе лишће почети да *зној*и, па неће бити витко и растегљиво за смотавање у *«смотке»*.

А ниске дуванског лишћа за *крижање* могу се и *доцније* — *после* неколико сахата овешавати, јер тако добија још и лепшу боју.

Ниске на штаповима (прутовима) треба овешавати једну од друге раздалеко за 35 с. м. (ако је крупније лишће) или за 20 с. м. (ако је ситније лишће).

Ниске на канапу треба овешавати једну од друге раздалеко за 15 с. м. (крупније лишће) или за 10 с. м. (ситније лишће), па се крајеви морају *добро затегнути*, пазећи: да оба краја стоје у једнакој висини т. ј. да један крај не стоји више а други ниже закачен.

Место, где се ниске вешају за сушење, мора бити: *топло, суво, промајно*, и *светло* — али да сунце не пада и не удара на лишће. За то се лишће овешава и суши обично у пространим а *промајним* шупама, на високим *промајним* таванима, у пространим а *промајним* кошевима и под повећим а *промајним* надстрешницама уз зидове од куће, шупе и кошa.

Не ваља лишће сушити на таванима од коњских, говеђих и овчијих стаја, — у опште где има свакојаких испаравања и дима нпр. у качарама, ракицинницама, пиварама, пекарницама и другим местима, где има влаге или мемле.

1. *Примедба.* Где нема довољно промаје, ту лишће, истина очува своју лепу боју, али: лако почне да прелази у суву трулеж, постаје тање и лако се крши.

2. *Примедба.* Где се дуван у велико и на много производи а *да се боље осуши*, — ту су за сушење низака најбоље: *сушнице или сушаре*, — где се овешавају и суше *поглавито ниске на канапу*.

Сушнице или сушаре.

Кад се на канапу нанизано дуванско лишће овешава и суши у добро и пространо а јевтино сграђеној сушници, — онда ће лишће бити *свуд једнако лепе*: *ватрено црвенкасте боје* (— а кад сунце на лишће пада, биће: отворено жуте боје).

Осим тога: сушница чува овако нанизано лишће од ноћних мразова, од кише и влажних ветрова, па тада неће лако трулити и пропадати.

Примедба. Данас, кад је «филоксера» опустошила многе винограде, који имају по највише згодан положај па и доста богато земљиште за дуван, — ми би нашим виноградарима најтоплије препоручили: *обделавање дувана на процалим виноградима*, тим пре што дуван неће никад своју добру цену изгубити; — али у исто доба препоручујемо и подизање згодних сушница за сушење на дакле и добијање *доброг дуванског лишћа* — сигурног и богатог прихода.

Сушница се гради од дрвета (летава или дасака) или од цигаља, и то:

«на узвишеном и светлом, слободном или отвореном — ветровитом или промајном и сувом месту, јер су: ваздух, светлост и топлота потребни за сушење лишћа.

Сушница, према већој или мањој производњи дувана, прави се: већа или мања, — обично *дугачка* (правцем к западу) а *узана* са 6 до 8 метара ширине и *висока* најмање 12 метара или за 100 кила сувог лишћа потребна је 100 ^{m3}. т. ј. 100 метара кубних; — према томе:

Сушница је налик на дугачку а узану и високу *кућу* или боље *шупу* са шупљим или пространим кровом, на коме су многе одушке или рупе, кроз које провејава ветар или промаја, и излази водена пара што се из дуванског лишћа сушењем развија.

Како се гради сушница од дрвета?

Најпре се цигљама озида *темељ* за 1,5 до 2 метра *изнад земље*, — јер се при земљи, кад се осушен дуван скине, припрема и удешава да ту издржи време.

На темељу се положе греде а у њима се углаве и утврде *усправљене* (право у вис) *друге греде*; ове се усправљене греде вежу *попречним гредицама* тако: да целу шупљину до врха сушнице деле на катове и спратове који су један од другог размакнути за 1 до 1,20 метра. У ове попречне гредице а у размаку за 1 метар укуцају се чекићем јевтини *«бели ексери»* (од жица клинци), за које се закачињу замке на оба краја од низака (Сл. 20).

(Слика: 20).

„сушница" у просеку. (дашчара).

Дувари су од летава или од дасака.

Од самих дасака начињена сушница завесе: *дашчара*.

Летве су 2.5 с. м. а даске 4 с. м. раздалеко једна од друге, — налик на филарете, — па кроз њих провејава ветар или промаја; али, често се кроз њих пробија киша и влага, па дуван овугне или овлажи се место да се суши, — с тога:

Боље је: ако се од дасака начине омањи канци (њепенци), који се могу по потреби да одижу или отварају и подупиру и да се спуштају или затварају, и то: *најбоље насирамни канци*, да се већа промаја добије.

Још је боље: ако се даске горе и доле за греде *жујицама* (а, а, а) углаве тако, да покланајући се ивицама отварају и затварају као оно шалукатре или шалоне на прозорима. — С тога:

(I. слика: 21).

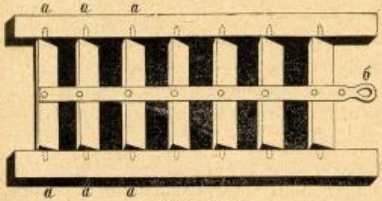

„отворени канци".

(II. слика: 21).

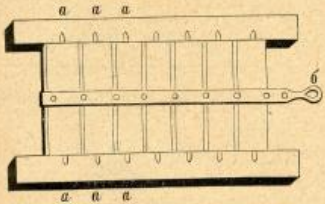

„затворени канци".

«све даске, дупке поређане између две и две *усправљене греде*, повежу се или притврде *с поља за једну као појас пречагу* па; кад се ова пречага руком покрене на десно или на лево, — онда се и све даске отварају или затварају *на перо* (Сл 21), — као што се шалоне или шалукатре на прозорима отварају и затварају, горе и доле.

Особито је добра и јака промаја, ако средином сушнице на на дужину води и узан ходник.

Примедба. И узане асуре могу се употребити место дасака— ако се наместе тако да се као «*завесе на прозорима*» одижу и спуштају.

Кров црепом покривен скупљи је али је и бољи, јер се цре, пови могу више или мање да одигну и подупру, па да се тако и већа или мања промаја у сушници добије.

За дизање низака на катове или спратове служи једна четвртаста (0,5 м. дуг. а 0,5 м. шир.) са 4 ножице дашчица (налик на мален или дечији сто — асталчић); овде се натоваре ниске па се

чекрком (т. ј. ужетом око једног точкића утврђеног горе за кров) *пажљиво извлаче горе на спратове или катове*, где их један раденик дочекује и прихваћа, па их са „*дашчице*" скида и предаје другоме раднику да их по реду полако и пажљиво овешава.

Примедба. Скупље су сушнице од цигаља или од камена, а зидају се тако, да између цигаља или камења остану одушке за 2,5 до 4 с. м.; кроз које одушке слободно провејава ваздух или промаја; — али овакова сушница није са свим затворена (сл. 22).

Слика 22.

Зидана сушница са одушкама.

Неговање овешаних низака. — Пошто је сушница пискама напуњена и то најјаче и најздравије лишће близу и спрам одушака, — треба првих дана припазити; да ли ниске нису покидане и попадале, па их по ново привезати; — збивено лишће на пискама продрмати руком, да се не уплесниви; — на ветровитом дану *одушке отварати* пазећи: да на лишће сунце не пада, а *затвараги*: кад су јаке магле, олујине и кише или тихо време без ветра, — јер: миран влажан и миран топал ваздух шкоде дувану у доба сушења, док ветровит влажан и ветровит топал ваздух у доба сушења новољније дејствују на сушење дуванског лишћа.

Ако је дуготрајно влажно време, треба све одушке отворити за добијање врло јаке промаје, да лишће не бл почело (најпре на главном ребру) трулити.

Примедба. Неки ставе у сушницу *пећ за грејање ваздуха*, па се тако добија — и у тихо (без ветра) време већа промаја.

Покварено и труло лишће треба почупати и уклонити.

У Америци знају вештачким начином при сушењу да добију дуван: златно жуте и црвенкасто жуте боје.

Златно жуте боје дуван добија се сушењем овако:

1. Наслаже се лишће на гомилу, да се загреје на 30 степена топлоте (по Целзиусу) како би почело да прелази у врење, па да своју природну боју промени у лепу златно жуту боју.

2. Сад се кроз 10 до 12 часова топлота повишава *поступно* до 40 степена, — *да вода из лишћа испари за 88%*.

3. После тога, топлота се од 40 степена поступно кроз 10 до 20 часова *поступно* повишава до 60 степена.

4. Да би се сама *главна још зелена ребра добро осушила*, — повишава се топлота даље чак до 76 степена, те тако: све лишће за 18 или 20 часова биће потпуно суво.

5. Најзад, топлота се почне смањивати тако, да се цео овај посао сврши за 4 до 5 дана.

Црвенкасто жуте боје дуван за трговину добија се овако:

«на гомилу наслагано лишће има да издржи за 30 часова врење на *поступно* повишаваној топлоти од 40 степена Целзиусових».

«После се почне лишће 16 часова да суши на поступно повишаваној топлоти од 50 до 55 степена, а 6 часова на топлоти од 60 степени».

III. Скидање осушеног лишћа

Ако је за доба сушења *повољно* и топло време, — може се овешано лишће добро да осуши за 3 до 4 недеље, — па да се сређује: у калупе слаже и у свежњеве или снопиће веже.

Но, обично се због неповољне т. ј. влажне и хладне јесени мора овешано лишће да суши 8 до 10 недеља, па тек тада да буде како треба суво и да се скида.

Правило је да осушено лишће не сме у себи имати ни више ни мање од 12% водених делова, — јер:

«ако због слабе топлоте и промаје или због јаке влаге има лишће у себи више од 12% водених делова, — онда оно *није добро суво*, па се лако уплеснивн (кад се доцније у гомиле наслаже), и трговци га нерадо купују».

«ако због јаке топлоте и промаје или због јаког мраза има лишће у себи мање од 12% водених делова, — онда је оно и *одвише суво*, па се лако крши и дроби (кад се доцније сређује и у омиле слаже), а тиме губи од своје тежине и произвођачи штетују.

Примедба. Има произвођача, који сушено лишће скидају у свако доба, па: ако лишће није добро суво, они га мећу на суву пару, а ако је одвише суво, они га прскају водом. Али тиме кваре свој дуван па праве грдну штету и себи и трговцима, јер: вешт трговац све ово добро зна и распознаје, па такав дуван и не купује.

Знаци, — по којима се познаје, да је дуванско лишће добро као што треба осушено, *па да се скидати може*, — ово су:

1. главна ребра треба да су, као и сво лишће, црвенкасто жуте (а не зелене) боје.

2. лишће треба да је витко и растегљиво (еластично), а на врху ботко.

3. лишће треба да има у себи само 12% водених делова, — а ово се дознаје овако:

«неколико се листова узме у шаку и изгњечи, а после са шака отвори, па: ако се згњечени листови опет рашире (као што су и пре тога били), ако су дакле еластични, — онда је знак: да је све лишће *добро суво за скидање*».

Скидање сувог лишћа мора се вршити *врло пажљиво ни̏ска по ни̏ска*, (да се неби кршило и дробило) *а сагда на сувом времену и месту* — јер ће иначе лишће да упија у себе влагу, па тада губи своју лепу боју, доброту или ваљаност и вредност.

Калупљење; — то је слагање скинутог лишћа у свежњеве или снопчиће (дењчиће) тако, да у сваки свежањ или снопчић дође 10 до 20 низака.

Ови свежњеви или снопићи (денчићи) справљају се у једном — с горње и предње стране отвореном, — сандучићу, 31,6 с. м. дугачак и толико широк, а 10,5 с. м. дубоком), што се зове: *калуп* (Слика 23), — и то овако:

Слика 23.

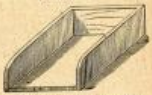

„Калуп за слагање снопића.

«измери се н. пр. 100 грама лишћа и стави се на топлу пећ да се добро исуши, а после тога поново се измери», — тако ће се знати: колико водених делова има у лишћу. — Или:

1. на калуп се попречке метне или положи гужва од дуванског листа а још боље од ражне сламе, — али не сме бити ни влажна ни танка.

2. ниске се положе на клупу или на сто, па се лишће одбира и *длаком* уравна и углача, а за тим се ниска предвостручи и сложи *у калуп*, где се као свежањ или снопчић (дењић) претисне и повеже гужвом, али далеко од краја дршке или главног ребра, — јер са те стране трговац загледа и оцењује да ли је све лишће добро суво или не.

Примедба. Лишће са штапова (прутова) скида се, па се лист по лист *на колену* (или на клупи или на столу) *длаком уравна и углача*, — за тим се слаже у *калуп*, где се као свежањ или снопић везује гужвом.

Слика 24.

„Повезан снопић или свежањ".

3. повезан свежањ или снопић од 1 до 1,5 кила тежине, (Слика: 24), метне се на суво промајно место, ту се поклопи дашчицом а озго претисне (каменьем, циглама и т. д.) тако, да се свежањ (снопић) слегне на половину, па се тако остави пуна 2 дана.

Сад је дуван готов за продају.

(Свршиће се)

ПАПРИКА

у Лесковцу и околини.

Рекло би се шта је с тим ако има паприке у Лесковцу и његовој околини Хвала богу ми је и у целој Србији имамо. Да, и баш зато што је сви употребљавамо у јело или, што се српско јело не може замислити без паприке — хоћемо да проговоримо о њој. Знајући пак да осим нас има још један народ коме је паприка насушна потреба и који много ову троше, а то су Мађари — хоћемо да напоменемо, шта нам паприка може донети још и као **извозна** роба. Уколико нас је на овај пут покренуло писмо једнога нашег пријатеља, који искрено на пољопривреди ради, — у толико још и тај случај, што су пре двасстину дана неки трговци из Пеште куповали паприку у нашој средини и у своју образовану Пешту однели преко 5000, венаца у махунама и тражили још и преко 20.000, да им се добави. А ово је знак, да нам наша паприка може донети и мало парица, које су нам данас тако скупе. Нашем Лесковцу, бога ми, она поприлично доноси, па зашто неби и целој земљи? Даклем хоћемо да упознамо поштоване читатеље „Тежака“ о томе.

У нашем Лесковцу има 2 врсте паприке: *обична домаћа* и *бабурача*, која нам је од некуда донесена. Као трећу врсту пак чини *локошничка*, названа тако по селу Локошници, недалеко од Лесковца где се највише и гаји, а која се разликује од обеју горњих. Кад би хтели да одлучимо врсту паприке од паприке, ми би могли да кажемо: та шта, паприка — паприка; само може бити љућа и мекша, или крупнија и ситнија? — То би тако могло и бити, ако би ми хтели да гајимо и да имамо паприке само за своју кућу, али ако хоћеш да је имамо за **трговину**, онда није тако. Дај да видимо.

У нашим кућама употребљавамо паприку: или као зелену, за шта је више мање сви по баштама садимо, — или као суху или, најзад, као туцану за зачин. Зато ми за употребу зелене паприке, и бирамо које су крупније те да се могу напунити и да буду лепе за тур пију, а сухе и за зачин какве су да су. Али за трговину морамо до пазимо не само на каквоћу но и на што већу производњу, т. ј. да нам што више исплати труд.

Каквоћа паприке за трговину. — У трговини, она се највише продаје туцана. За то, у опште узевши, она треба да има што лепше лице јер „алева“ паприка не само што треба да даје љутину јелу, и да помаже варењу, но она мора дати још и лепоту. Зато се свакад боље цени она што је јасније боје. На жалост ето због те само каквоће чак и у нас у Лесковцу одакле се по целој Србији извози довози се паприка из Солуна. Но даље. Осим тога, паприка мора бити сортирана још и по љутини, т. ј. да буде одељена љута и блажа, јер за трговину треба то да се зна. Колико пута сам само ја, као дете, морао враћати „благу„ паприку а да узмем љуту. То је спрам жеље потрошача најзад у трговини несме бити ничим мешана јер има људи који мешају с ћерамидом, брашном и. т. д. но то напослетку зависи до савестности произвођача, зато то и нетреба да мећемо у каквоћу. Главно, она мора бити што лепше боје и сортирана по љутини, а за произвођача, мора бити још и дебело-кораста или месnатија јер има паприка, којима је танка кора као артија, док има и врло месnатих, од којих, наравно и излази више туцане паприке.

Према томе дакле и врсте у Лесковцу се разликују: *Обична домаћа* је дугачка а танка, прилично дебела кораста и боје затворено-црвена. Доста је љута, и много рађа.

Бабурача је кратка и дебела. Док је зелена она је сочна, но сушена често бива као папир. Боје је јасно црвене. Није љута и мање рађа. Највише се троши за туршију.

Нова *локовничка* је пак ванредно дугачка а танка. Боје црвене, врло дебело-кораста и изванредно љута, тако, да је чак и у пословицу ушла. Млого рађа. Ова се највише туца и шиље у трговину.

Неговање паприке. Обично у месецу Јануару и Фебруару у каквом сандучету или „ђувечу" посеју семе и ово држе близу пећи у топлоти, уредно поливајући га. Семе овако доста споро ниче и зато расад таман доспе за Март месец. Баштовани пак праве нарочито за паприку неки род топле леје, и то овако: у дужини 2—3 метра ископају јендек дубок и широк отприлике по пола метра. Овај јендек напуне коњским ђубретом поврх њега поспу за 1 пед земље. У овој земљи, затим посеју семе паприке које кроз 5—6 дана никне. За време мразева покривају рогожама или сламом а кад је топло опет откривају. Свь ово чине до времена расада, које обично бива око Ђурђев-дана, кад престане бојазан од мразева.

Расађивање. — За расађивање приправљају најпре лепе и правилне леје, тако да су згодне за водоток при наводњавању, или да је равноправно заливање. У ове леје расађују расад, направивши најпре руну садаљком, и уметнувши стручак. Струк од струка удаљавају отприлике за један педаљ. За расадом настаје свакодневно заливање, а у своје време, наравно и плевљене. И то је сва нега паприке. Земља мора бити јака и влажна и кад се зазелени, онда је праше малим мотичицама. Овако негована паприка зацвета чим се од земље подигне па до мркле јесени неисцрпна је у плоду, јер по готову између сваке гранчице, мал не и листића, избија цвет и род. Наше баштованџије колима обично товаре паприку и довозе на трг. Ове године су је н. пр. продавали по 0·10 пара стотина, тако млого рађа. Њена родност рачуна се у средњу руку од прилике по 50. ком. од струка, а то значи, ни више ни мање, но да сваки струк доноси по 0·5 пара дин. прихода. Зато и јест берба паприке најглавнији приход наших баштованџија. Према горњој сразмери лако је прорачунати колико паприка може донети прихода, кад се само у сировом виду продаје и по овдашњој цени. Рецимо да на једном метру простора стају 7 струкова, то ће на једном ару онда стати 4900 струкова: сваки да да по 50. паприка, по цени од по 0·5 пара, значи: да ће од једнога ара бити прихода 245. динара. Који је усев који ће таки приход дати? И то је у сировом виду а како ли би се исплатила да се још и изради? Нисам пробао колико се може од 100 паприка добити туцане па да и тај рачун покажем али насигурно ће бити добар пошто је и цена добра. Но кад пробам јавићу и то Друштву.

Туцање паприке. — Тако звана „алева паприка" код нас се доноси понајвише из Солуна. Тамо је пак главно место производње варош Водена. Причају, да су тамо подигнуте нарочите воденице у којима само паприку и мељу. Веле, да им је и паприка особите врсте н. пр. млого меснатија и лепше боје, неки чак верују да је нечим и бојадишу, а неки пак да је то цигља, оно истина има и несавесности али у главноме — израда је лепа. Зато јој је и цена 1·40—1·60 дин. стара ока. Код нас овако раде:

Чим која паприка поцрвени они је нижу на венац. Кад напижу више венаца, онда одвојене за туцање обично испарчају и по селима осуше или испеку под врњьик. Ту се не гледа на семе и дршке но се све трпа после у „чутуру“ — ступу — веже нос мету наочари и — туца. Овако стуцана паприка, сипа се у џак и носи на трг. Но зато јој је и цена врмења 0·65—0·80 дин. стара ока. У варош мало лепше раде. Овде најпре одвоје семе са дршкама, па онда туцају и просејавају на сито, ретко или свилено. Оваква је паприка врло лепа но на жалост, само за домаћу потребу. У трговини се ретко виђа. Међутим она је доказ: да може прекрасно конкурисати солунској.

Извоз и увоз паприке. Код нас некако ништа није теже, но покупити тачне податке појединог предмета о *производњи, увозу и извозу*. Ту се морамо ограничити на приватна саопштења и на оно „отприлике.“ Зато у овоме погледу и неће моћи најтачније што изнети. Али оно што ће бити врло *вероватно*, јер сам се трудио да што боље распитам и узимао сам свакад најмању меру.

Највише паприке производе села: Г. и Д. Локошница и Разојна. Та три села као да се од паприке и обогатише, јер само њих три доносе годишње на трг лесковачки туцане паприке но преко 30,000. килограма. Цена је у Лесковцу по 0·65 до 0·80 динара стара ока, а то као што се види није мала сумица. Они раде као што је горе описано. Чујем да је сад један од њих подигао и парочиту *воденицу* за паприку.[1])

То ће бити један корак напред и чим извидим јавићу вам поново. После Локошнице долази варош, а затим, Богојевце и све Поморавље. У средњу руку узевши можда се на лесковачки трг довози из околних села годишње преко 50,000. кила туцане паприке, а кад би потреба била већа може и 100,000. кила. Но осим тога довози се прилично из Солуна. На жалост и овде немамо статистике, али кад би се хтело, могло би се на Џумруку врањском нарочито дознати а то није од мале важности, тим пре, што се за млевење паприке за конкуренцију оној солунској не изискују бог зна какви капитали.

Из Лесковца се паприка затим, извози за целу Србију. Да ли пак где и у иностранство то не знам. Вероватно да је се пре извозила за Бугарску али сад због ових трговачких уговора — мучно. Тако исто и у Влашку. Та скоро ће извоз и конопље за те земље престати, а какво ли чему другом да се отвори. Влашка је већ давно истиснула наше конопље. на наравно и паприку.

Закључак. — Дакле, паприку неговати, врло је корисно, али не само неговати за *домаћу* употребу и за истисњење солунске, за коју не мала сумица нам иде но и за *извоз*. Бар ту, хвала богу, не морају бити велики капитали. Расход око неговања тако је мали, да често и пичезава. Ја рачунам овако, узев у највећу руку на један ар:

Прекопавање и сађење	3 радника	3	динара
Окопавање	2 „	2	„
Плевљење	2 „	2	„
Непредвиђено		5	„
	Свега =	12	динара.

Наводњавање, каке су прилике ако је скупо, то онда боље и непочињати. Дакле при приходу од 200. дин. шта је то расход од 12. дин.? За млевење, пак једнокамена воденица заиста не тражи више дуката!

[1]) Дај боже. Изволте се известити на нам јавити. Ур.

И тако, кад би само мало више одважности било, ми би могли не само савршено избацити солунску паприку из наше земље но и у Мађарску извозити. Е али само „кад би“ . . . . .“

Најзад, ево шиљем Друштву и мустре од наше паприке *увозне и домаће.*

Бр. 1 и 2. то су солунске две сорте боља и гора.

Бр. 3. домаћа лесковачка.

Бр. 4. љута локошничка просто израђена и

Бр. 5. локошњичка, но лепо самлевена на ново-устројеној воденици.

Према овима реците: зар не би могли конкурисати?

Димитрије Буринчић.

КАКО СЕ МОЖЕ ДОЗНАТИ КОЛИКО ИМА КРЕЧА У ЗЕМЉИ

За земљорадника је од врло велике важности, да зна има ли у његовој земљи креча и колико га има. У земљи, у којој нема креча, не могу многе биљке да успевају или успевају тек слабо, нпр. детелина, пасуљ, грашак и скоро све биљке лептирастог цвета. Други усеви, опет, не воле земљу, у којој има много креча. Такву земљу не воли нпр. кромпир, не воли чичока, репа, купус, лан, конопља, хељда и т. д. Ни раж ни зоб не роде добро на земљи, у којој има много креча.

Да има у некој земљи повише креча, то се даје, до душе, одмах познати, по томе што се таква земља у влажном стању мељави и грудва, али се *ускоро те грудве саме од себе распадну и размрве.* Још бољи знак пружају извесне биљке, које самоникло расту на кречовитој земљи. Али на те знакове не може се човек увек ослонити, нити су они довољни.

Много поузданији извештај о кречу у земљи даје *сона киселина.* То је бистра једна течност, која се може за неколико пара купити у свакој апотеци. Одмах чим се купи, треба је помешати са исто толико чисте воде, па се та смеса онда увек употребљава, кад год се земља испитује.

Помоћу соне киселине може се врло лако дознати да ли у земљи има креча, јер кад се на такву земљу кане само мало те киселине (1—3 капи), онда она почне *одмах* да *кипи.* Узрок је томе угљена киселина, која се увек налази у земљи у заједници с кречом, па је из те заједнице истерује сона киселина. Отуд кипљење. И друге јаке киселине могу да ураде то исто, али кад се земља испитује, узима се обично сона киселина.

По мери, како земља кипи, кад се на њу сипа сона киселина, може се *приближно* дознати колико има креча у земљи. Само се то мора пажљиво радити, т. ј. мора се на сваку пробу земље капати увек иста количина соне киселине (1—3 капи). То се иначе научи за кратко време.

Помоћу соне киселине дознаје се ово:

1. Ако нека земља не кипи ни мало, онда у њој има мање креча него 1 на 100. *На таквој земљи не може жито (пшеница) успевати.* Мисли ли се на њој жито сејати, онда се мора најпре кречом посути.

2. Ако кипи само слабо, тек да се примети, онда има у земљи креча 1—2 на 100. За жито ће бити добро, да се још и таква земља поспе кречом.

3. Кипи ли разговетно, али не дуго, онда се може узети, да у земљи има креча 3—4 на 100. Ако су друга својства земље за жито повољна, онда ту није више потребно изнашање креча на њиву.

4. Кипи ли земља јако и дуго, онда има креча преко 5 на 100. У таквој земљи постаје креч већ главан састојак. Та земља је тада лапорњача или кречуша.

С којом од те две врсте земље имамо посла дознаје се овако. Мало земље стави се у какву чинијцу или у какав тањирић и сипа се на њу повише али у малим оброцима соне киселине. Престане се онда, кад земља престане кипити. У том ће нестати неки део земље. *Не стане ли мање него половина, онда је та земља лапорњача. Не стане ли половина или још више, онда је та земља кречуша.* Не стане ли и преко три четвртине земље, онда се таква земља може већ сматрати као мршава и неродна.

Искуство је показало, да на лапорњачи и кречовитој земљи не могу напредовати американске лозе, нарочито не Рипарија. За 3—5 година пропадну сасвим. То је сада врло важно знати, кад се због филоксере хоће наше домаће лозе да замењују американском лозом.

5. Ако земља кипи на свима местима подједнако, онда је у њој креч подједнако раздељен. Ако не кипи свуда једнако т. ј. примети ли се кипљење само на појединим местима, онда има креча само у појединим расејаним камичцима, зрнцима или трошкама.

М. Петровић

БЕЛЕШКЕ

Шта треба радити кад лоза присне?

Распаковати и одмотати корен ако су прпорци па одма водом залити, потом скоро сасвим покрити ситним и влажним песком, под каквим наслоном, шуном или на месту заклоњеном од хрђавог времена. Овде могу остати више дана и недеља па и читав месец без опасности и какве штете, док не настане подесно време за засађивање. **С.**

Како се поступа да се земља не изнури под детелином?

Често се чује да се нека земља изнури под детелином, ако се сувише често засејава на једној истој земљи. На подесној земљи црвена детелина може се сваке шесте године сејати без страха, као што раде по Немачкој; а на сваки начин још извесније и боље, сваке 9 године. Још боље је кад се после црвене детелине сеје бела на изменце, пошто ова има другачији корен а тако и не бира земљу као црвена. А најбоље кад се ни бела не сеје у овој прилици сама већ у смеси са травама. С тога махом саму белу детелину сеју само ради добијања семена, иначе увек у смеси. **Dr. G.**

Да се мрави не пењу на дрво.

Помешај чађ са олајом, па намажи стабло свуд около у виду поширег претена Преко овога неће ни један мрав прећи, нити ће се попети на дрво.

Креч као средство против трулења кромпира.

Треба узети комаде печеног креча у величини песнице, па их метути у какву котарицу или врећу и ову метути у трап или подрум у сред кромпира. Креч ће усисавати сву влагу и очувати кромпир од трулења.

Кад треба мусти.

У новије доба многе је сточаре занимало питање треба ли мусти пре ранења, за време овог или после ранења. Већина је се сложила у томе да не треба мусти за време ранења, но пре или после овога што је све једно. Само ако се музе после ранења треба сачекати док се смири пражина која се подигла за време ранења, нарочито ако се рани сламом и сеном. Они веле и кад је крава на паши са телетом, чим теле пређе низину да сиса, крава престане пасти, а пошто је дојење са мужом идентично, то на томе и остају горње мишљење.

Д. С.

ПОДАЦИ

О ПОЉОПРИВРЕДИ У СРЕЗУ МОРАВСКОМ ОКРУГА ПОЖАРЕВАЧКОГ

На реду је срез *моравски*. Овим се именом зове југо-западни крај округа пожаревачког, који се граничи Моравом, срезом ресавским, у окр. Ћупријском, млавским и пожаревачким. Има скоро квадратну површину развучену од Југа на север на форму правоугаоника. Са целе западне стране кваси му обале река Морава. Од ње се шири најпре баровита и мочарна равница а за тим права долина моравска у ширину за једно 4—5 километара. Источном му се страном пружа благо издигнута коса сопотска, која је не може бити згоднije подесна за стрмне усеве и винограде. Коса ова широка је местимице од једног до једног и по километра а иде дуж целога среза правећи му границе са Млавом и Ресавом. Земљиште је, дакле, у овом срезу двојако: или је богата и плодна долина моравска, или уздигнута или родна брдораван, на којем такође дају зобре плодове сви усеви који се год туда посеју. На подножју ове косе са једне и друге стране поређана су богата и лепа села, кроз која води красан пасип. Село до села тако је близу, да се путнику чини да спе кроз једно село непрестано путује. Свако село има атаре налик на правоугли четвороугао, коме је почетак уже стране на врху косе сопотске, средина у подножју близу пасипа а други крај на обали моравској. Има, дакле, свако село имања и у долини и на коси.

Но и овај срез има својих невоља, које му земљу притискују: то је поплава моравска. Може се на сигурно рећи: да је половина равнице моравске у овоме срезу изложена поплави, а скоро трећина пуна мочари и баруштина. Те поплаве у колико штетно утичу на земљорадњу и домаће газдинство, у тој истој мери утичу и на здравље становника, јер им остављају многе баре, које кваре ваздух и постају легло разних заразних болести. У интересу је, дакле, и државе и среза, да се та невоља што пре отклони; или ако то баш немогуће онда да се бар смањи што може више. Ја мислим да би се томе најлакше могло доскочити на овај начин.

Треба пустити реку Ресаву, да тече својим старим коритом; то корито ваља очистити и каналима у њега свести сву воду из бара и отока моравских. Крај Мораве подигнути пристојне насипе и засадити врбе у ширину од по километара дуж обале. Са оне стране од Орашја такође ваља прочистити старо корито реке Језаве и пустити туда извесну количину воде моравске да тече. Овим би се начином корито моравско смањило и тргло у стално обале. Баре би се опеделе и постале зиратне. На случај велике поплаве, вода би се делила у три рукава те би брже стицала у Дунаво и мање плавила обале. Овим би се начином спасло и цело поморавље од поплаве

и дало би удвојено већи приход од рада на земљишту, а тиме већу корист и по државу и по тамошње обитаоце.

Да пређемо на земљиште. Пописне комисије последњим пописом, нашле су у овом срезу земљишта

Зиратног земљишта	I реда	58·24	ек.
„	II „	24.963·11	„
„	III „	1.642·16	„
„	IV „	124·49	„
„	V „	2.14	„
Свега у ср. има зиратн. земље		26.790·15	„

Из овога се прегледа види јасно каквоћа зиратне земље у овом срезу. Она је готово сва доњза у други ред (24.965·11 хектара) што значи да је сва најбоље каквоће. У четвртом и петом реду видимо само 126 хектара, што у самој ствари и није зиратно земљиште, јер је све баруштином покривено или је у уџринама, којих има више у атару села Породина. У други ред ушле су све њиве, ливаде, воћњаци, виногради и плацеви око кућа у селу; зато и јесте број хектара у овој класи тако велики.

Шума овај срез има мало, то су обично очувани забрани и њбаци крај Мораве. Лепих забрана има у овом делу косе где су им и виногради; само је жалост и штета велика што их нема у сваког домаћина.

Свега је земљишта под шумом нађено.

У II-ом реду шум. земљишта		1.386·13	ект.
III. „	„	135·09	„
VI. „	„	10·05	„
Свега у цел. срезу шума има за		1.531·27	„

Шумско земљиште у овом срезу стоји према зиратном као 1 : 23; а према целокупном земљишту као 1 : 26. Највише шума има у другом реду, а најмање у четвртом у петој класи нема ни једнога ектара. При свем том шуме у овом срезу тако мало има да је овде таква скупоћа за грађу и огрев, као и у Пожаревцу.

У овом је срезу утрина сва разграбљена пре 20 година. Нигде не видите ограђен пашњак, њиву или ливаду, па и сами виногради нису им ограђени. Оскудица у дрвима и овде се огледа. Народ је отпочео да ограђује своје њиве и ливаде шапчевима и живом оградом.[1] Само једно једино село у овом срезу, Породин, што има своје утрине 96·36 хектара и она је сва стављена у други ред.

Због тако скученог земљишта, у ни једном се срезу овога округа, не осећа теже држање стоке него у овоме. Ситне стоке има врло мало, а крупну стоку нађи ћете чак у десетој кући. У сваком селу овога среза, наћи ћете огромну већину безволица и сиротана, који редовно сваке године иду „на изор" да би оно мало своје земље могли поорати. На детелишта и паметније хранење стоке у овом се срезу слабо помишља.

Кад пореднмо све врсте земљишта у овоме срезу, онда излази

окућнице у ср. моравском	13·30	ек.
зиратнога земљишта	26.790·15	„
шумскога земљишта	1.531·27	„
утринскога земљишта	96·36	„
ослобођ. од порезе земљишта	83·77	„
Свега у целоме срезу има	28.504·85	„

Кад се ова сума хектара пореди са осталим срезовима пожаревачког округа, онда излази: да је овај срез по простору један од најмањих, но кад погледамо на каквоћу земље видећемо, да су земље овога среза рачунате у најплодније овог округа. Из мањеног броја, који долази на шуме и утрине у овоме срезу, јасно се види, да је у овом срезу пољоделство најважнија грана привреде, и да се том граном привреде занимају готово сви становници овога среза.

Да пређемо на људство. По пописној књизи Б од године 1885-те, нађено је у овоме срезу:

мушких	11.860 душа
женских	11.381 „
свега душа обојега пола	23.241 „
ожењених	4.807 „
удоваца	416 „
пореских глава по старом закону	5.155 „
„ „ новом „	5.764 „
с пуним грађанским правом	2.135 „

[1]) Томе се од срца радујемо. У·d

И у овоме срезу види се, да је број мушкиња већи од броја женскиња; даље да је пореских глава пре било мање и да је се број пореских глава новим законом знатно увећао. Сем тога види се да је и имовно стање држављана овога среза слабо јер од 5.764 пореских глава нема ни половина да плаћа порезе преко 30 динара и да ужива сва грађанска права.

Кад поредимо број душа у овоме срезу, са бројем ектара, онда излази да на једну душу у овоме срезу долази тек по један ектар и десетину ари земљишта. На једног мушкарца долази по два и по ектара; на једну пореску главу по 5·45 ектара. На први поглед ова размера неби била лоша само кад би у целом срезу било у истини тако. Имати у селу овога среза своју кућу два вола, неколико брава свиња и оваца и пет и по ектара земље с виноградом заједно, то је прилично имање на коме се може лепо живети, јер овде је земља плодна и рад се добро исплаћује. Али на жалост, није у истини тако. У сваком селу у Морави наћи ће се по 5—10 богаташа, који имају по 50, 60 па и до 100 ектара земље коју не раде већ дају на пола; и огромну већину спромаха, који немају ни крова свога, ни волова, ни земље, већ живе од наполичења и надничења. Док су људи у срезу звишском, хомољском и голубачком, приближнији имовним стањем један другом овде се у Моравској долини грдно разликују. Та разлика бива с дана на дан све већа, и прети да скоро створи тако стање, у коме ће неколицина у селу бити спахије и господари а све остало слуге и измећари.

Тој жалосној појави ваља што пре тражити лека. Ја мислим, да је у селима дуж цариградског друма и у опште по селима моравским, дошла та несрећа од онога дана од како су нестале задруге, потеси и утрине; од како су се у селима почеле множити механе по плану, сеоски дућани и т. д. Од како је сељак презрео свој опанак и гуњац па се почео модерирати у немачком оделу чизме и штифлетне, од како сељанке не носе зубуне, сукнене аљине и ткане сукње већ се одевају куповним платном и сукњама од вунице, јопнама од инглиског штофа, и одкад носе свилене мараме од коприва итд. Од како је наш сељак отпочео правити модерне гозбе по јевропском начину, трошећи по 50, 60 па и 100 дуката само око једне свадбе, а 20, 30, па и 50 дуката око славе; од како имамо тако млого задушница и благих данова а тежатника врло мало, ето од тада је и благостање посрнуло. Бадава се издају закони о „пет дана орања" о алатима и т. д. да се несме отуђити или продати; све је то ништавно, кад се људи осећају „изображени" они кађу пута и начина да се закон изигра и да им зеленаши продаду за дуг и последњи преп са куће. Родило више родило мање, њима је све једно; они редовно троше све више и живе све раскошније па ма се недостатак подмиривао крађом, отимањем и злочинима најнижега реда.

Најгори одношаји земљишта према људству у овом срезу јесу у селу Орљеву. Тамо на пореску главу једва долази по 3·80 ари. Најбољи су пак одношаји земље према људству у селу Бошњаку; тамо долази на једну пореску главу 8·20 ектара.

Од пољоделског усева у овом се срезу највише обделава кукуруз; после овога јечам и овас на онда пшеница и раж. Још свака кућа сеје по два највише 5—6 ара конопаља, толико исто кромпира и пасуља. Ја нигде у целоме срезу нисам видео да ко посеје по 20—50 ари пасуља, кромпира, лана или детелине. Исто тако слабо имају и градине за баштенске усеве. Има их у срезу око десетину баштованџиница, али су оне све у рукама странаца, обично бугарских раденика. Вредни ови људи плате добру кирију, обраде сво поврће на време и вешто и опет носе велике суме „на вилајет" од годишње зараде. Приметио сам у овоме срезу: да радо саде бостан. Готово у сваком селу поред путова и друмова, наћи ћете по десет до петнаест бостанџија, који лети продају буд за што лубенице седећи

у хладу. Нећу да кажем да ова грана није од користи, али уверен сам, да и она може донети штете вредном земљоделцу, кад се у овој мери намножи и у бесцење мора продавати.

Ливада у опште као и стоке слабо има у овом срезу. Само она поплавна места у долини моравској, по ору се већ се за пашу и кошење остављају. Крупна стока зими се рани већином тулузином од кукурузовине него сеном. И ко има ливаду он је са грдном муком сачува до кошевине, од отмичара који обично ноћу догоне своју стоку и пасу је по туђем добру.

Воће се слабо гаји. Шљиве нарочито од пре десетину година, сатирала је грозно гусеница, те су се готово све посушиле; ретко по помишља да их изнова подиже. Подижу се обично из самораслица, које израсту по шљивару, и онда није ни чудо што су им шљиве ситне и игољаве, јер од рђавог рода само рђав плод и може родити.

Винограда има више но воћњака. Они се гаје доста добро и с вољом, али не и с разумевањем. Нарочито се не пази на избор лоза и положај где ће се виноград подићи. Нека је само брег, и нека се лоза редовно реже, окопава и огрће па је вина изобиља тако ми придиковаше приликом мога путовања, један чико из Ракинца. Најчешће су им лозе по винограду: дињка, дренак, плаво меко грожђе и рекавац. Зато им и пису вина на гласу, обично су слаба и водена. Како је коса ова изложена западу то често виногради пате у овом срезу од непогоде ветрова и града. У северном крају идући од Пожаревца јавила се је и филоксера, која прети да ускоро поништи све винограде на овој пространој коси. Народ овога краја још за рана требало би бодро да пази на овог непријатеља лозе, и да свим срествима гледа да га у самом почетку угуши те да даље не напредује.

Како се која грана у овом срезу негује описаћу опширније другом приликом. За сад нека је и оволико доста. Из овог среза да пређемо у срез пожаревачки, но о томе у идућем броју.

22. Новембра 1887 год.

Неготина.

Михаило Ст. Ризнић
учитељ III. раз. и довисни члан друштва.

ГЛАСНИК

Организација и рад одбора за париску изложбу. Према групама из којих ће наша земља бити заступљена на изложби подељен је и одбор у секције и тако постоје:

1. *Секција за уметност и наставу.*
2. *Секција за индустрију занате и пиротехнику (где улази и војена спрема).*
3. *Секција за рударство и металургију.*
4. *Секција за шумарство.*
5. *Секција за пољску привреду.*

За извршење одлука одборских и свршавањање хитних послова постоји *извршни одбор* коме председава председник главнога одбора а у коме су чланови председници секција.

За прибирање изложбених предмета по Србији установљавају се *пододбори.*

Председнике ових пододбора поставио је господин Министар Народне Привреде по предлогу Одбора и то за председнике пододбора у окр. местима окружне, а у среским местима среске начеонике.

Чланове пододбора предлаже Начелство, а поставља их г. Министар у споразуму са Одбором.

На овај начин постављени су већ чланови пододбора у многим окрузима.

А следећи пододбори су конституисали и отпочели рад и то: у округу Шабачком *за варош Шабац и за све срезове*; у округу

Црноречком *за варош Зајечар и срез Зајечарски*; у округу Нишком *за варош Ниш*; у округу Ћупријском за варош *Ћуприју* и *срез Ресавски*; у округу Пожаревачком за срезове *Млавски* и *Рамски*; у округу Пиротском за срез *Лужнички*.

Односно прибирања предмета учињен је између Министарства и одбора такав споразум да Министарство води бригу о прибављању оних предмета са којима ће држава да се заступи на изложби а одбор, са својим пододборима, да се стара за прибирање предмета од приватних излагача.

Држећи се задатка обележеног у наслову овде је реч само о раду *одбора*.

Одбор је издао *позив* за излагаче под 15. Фебруара Бр. 27. који је у Српским новинама објављен и засебно отштампан у целини, а и у прошлој (6-ој) свесци Тежака наводио о свему што се односи на пољску привреду и шумарство. Конституисаним Одборима достављен је тај позив, и из њега може сваки видити шта се и како се прима за изложбу; а за пододборе израђено је још и *ближе упутство* о пријему и пошиљању предмета по коме ће се имати: вуна и мехурци у Јуну и Јулу, сви остали пољопривредни производи од 1 Сент. до 1 Новембра ове, а вино и сва пића од 15 Јануара до краја Фебруара идуће године.

Нарочитим позивом пак умољене су за учешће ове корпорације покрај „Српског пољопривредног друштва“ и његових подружина: „Крагујевачко пољопривредно друштво“ „Женско друштво“ и овога подружине; „Главни трговачко-занатлијски одбор“ у Београду и „трговачко-занатлијски одбори у Србији: „Занатлијско удружење“. А поред тога умољени су и познати наши уметници за учешће.

Израђено је да наши производи не буду разметнути по групама и по томе да не буду раштркани по разним зградама изложбеним него да буду изложени *у једној згради* која је на угледним месту и у којој је за наше производе осигуран простор од 400 кв. мет.; израђен је и предрачун за унутрашње уређење дворане и постројења која су за разместај изложбених предмета нужна.

За повереника одборског при Главној изложбеној дирекцији у Паризу именован је г. *Жабер* Крал. срп. ћенерални конзул у Паризу.

У одбору је прегледан и усвојен списак предмета са којима ће наша Крагујевачка *војена фабрика* бити заступљена на изложби.

Посао око прибављања предмета из просветне струке за изложбу поверен је од стране министарства просвете г. Ивану Павловићу секретару истога министарства с тим, да он исти посао врши у споразуму са Одбором.

„Женско друштво“ одазивајући се позиву одборском пријавило је, да ће се са својим заузимањем постарати, колико год то буде могуће, те да рукотворине наше домаће женске индустрије буду на изложби достојно заступљене.

Главни трговачко-занатлијски Одбор нак. донео је одлуку да нарочитим циркуларом позове све старешине јеснафа, да подстичу, те да сваки занатлија припреми по један примерак од своје израде за изложбу, и Одбор је овај корак примио к' повољном знању.

Од већине г.г. уметника позваних на уделовање у изложби стигли су повољни одговори.

Овако је текао рад до 1. Априла ове године; а о даљем развоју рада јавићемо у идућем броју. — §. §.

---

† **Планшон,** учени професор у Монпеље-у у Француској, који је са Сан-ом (Sahut) и Базил-ом (Bazille) проучавао и описао филоксеру, умр'о је у својој 65-ој години. Много је писао о америчкој лози и једно његово изјављење писмо о томе саопштићемо у идућој свесци „Тежака“.

Веома учен, и у толикој старости бистар, љубазан и младићски окретан, показао је према Србима који му се 1882 год. пријавише толико отворености у питању филоксерном, као нико ни пре ни после њега.

Мир пепелу, а слава спомену његовом!

ДОПИСИ.

Неготин, 15. Марта, 1888. године.

Зима је овде као и свуда у земљи била дуготрајна и велика. Нарочито ми у Крајини имали смо у Јануару таку хладноћу; да је топломер спадао на 18 степ. (Reom), испод нуле. Све реке, извори и баре па и Дунав, беше ледом покривен и тај је лед трајао све до почетка овога месеца. На планинама Мирочу, Црноме Врху, Столовима и Лишковцу још и данас снег стои око два метра дебео и тек сада почиње да се топи. Све се по Крајини плаши од поплаве, којој се поуздано надамо после толиких снегова. И ако се снег постепено топио опет су се реке излиле. Највише је штете нанео успор дунавски — тамо негде око Видина — јер је вода потопила сво ушће Тимока и млогу земљу око села Кобишнице, Радујевца и Буковча. Та поплава трајала је целог Фебруара; и разорене су куће и насипи жељезнички,[1]) а страдала је и сама станица на ушћу Тимока. Због тога је дирекција, која ову пругу гради, премештена у Неготин.

Од почетка месеца Марта време се знатно поправило; у место хладног ветра и непрестаног снега душе благи југ и сија топло сунце. Средња топлота за првих десет дана овог месеца била је +. 11·3°. Reom; друга десетина биће без сумње још топлија. Зато све је живо пренуло на рад. У природи почиње да листа оззова, јоргован и врба, воће је у најбољем цвету: а тако и љубичица, висибаба јагорчика и друге разне биљке. На све се стране притежу ограде, чисте баште и воћа од гусеница; сеју лукове и друго баштенско поврће. Сељаци ору за угаре и сеју јечмове и јаро жито. На све стране види се само кретање и рад.

Околина Неготине пада у врло плодне крајеве наше отачбине. Нарочито се од свију срезова у овоме округу одликује по плодности и богатству земље срез Крајински. Земљиште је овог среза таман као што треба, удешено за све врсте земљоделског рада. Има лепих равница за ливаде и кукурузе, омањих брежуљака за жито и стрмнину и красних коса и брегова за винову лозу. Једино је још што недостаје овоме срезу, шума и воће. Онај први недостатак уништили су крајинци сами секући немилице своје шуме и забране, а онај други, могао би се врло лако подићи само кад би више било подузетности и воље. Чудо је то, да у Крајини у опште мисле: да им код онако красног грожђа није потребно имати и другог воћа.

Од свију пољски радова у овом се крају највише негује и ради винова лоза. Виногради крајински стекли су већ лепога гласа у свој нашој домовини, а вино са Балеја, Локве, Високог, Бадњева и Каменице чувена су већ и у целом свету. Ту особину и вредност виноградства подпуно су увидили и сељаци овога краја, па се труде да винограде што више повећају и да их што боље ураде. Први новац и готово сав новчани приход у овом срезу, даје искључиво винодеље. Нема тог домаћина у овом срезу који не узме бар 1·000 дин. годишње за своје вино, има их врло млого, који узму и десет пута толику суму за своја вина. Обично га до Ђурђева дана сво продаду, с тога се врло ретко може наћи добра стара вина од више година старости, и у већим количинама; и зато на случај богате бербе (као што је била прошле године) вино се даје буд зашто, а кад берба омете онда га никако нема на продају па ма биле бог зна како добре цене.

Вино крајинско вазда се тражи, као најбољи производ своје врсте. Зато ће се у Неготини вазда наћи велики број трговаца

[1]) Ту пругу гради једно белгијско друштво, у тој цељи да каменити угаљ из Вршке Чуке лакше преноси на Дунаво. Ова је већ стигла с Дунава до Зајечара.

који купују вино. Пре десетак година ту су трговину водили крапински винарски трговци. Тако тих је винара било у Доњем Милановцу, Текији, Сипу, Кладову, Кусјаку и Неготину. Сваки је од њих имао своју лађу (прам). Вино се узимало од сељака обично само на канару и товарило у лађу. Тако утоварену лађу трговци су гонили у Смедерево В. Градиште, Београд, и Шабац, те је тамо вино продавано. Пошто се вино прода, трговац је враћао бурад и испљускивао вино. Тада се винарска радња није могла кретати боље у напред, јер су крапинским винима у Београду знатну конкуренцију чинила Вршачка и Карловачка вина. Но од како у Вршцу и Фрушкој[1]) поче Филоксера да сатире лозу, крапинска се вина све више траже, њихова важност с дана на дан све већа бива. У место старих винарски трговаца сад видимо пун Неготин агената и комисионера, који се баве куповином вина. Често у Неготин дође ваљак Француз или Швајцарац и изда за вино преко 20·000 дуката. Но већином вино купују трговачки агенти. Они обично иду од пивнице до пивнице и канаришу сва бољa вина док су још у врелу, доцније они та вина сами отачу и извозе. Има и таквих шпекуланата агента који овде стално живе, па сва бољa вина канаришу и доцније их трговцима страним за добар провизијон препродају. Тиме они пуне своје џепове златом а сирома произвођач не види велике користи.

Да се сузбије та радња странаца и да се заштити произвођач, сложили су се неколицина овдашњих, увиђавних трговаца, да створе једно *акционарско винарско друштво* то би друштво у првом реду подигло у Радујевцу на дунавској обали, један велики подрум, који би био снабдевен свим винарским судовима и алатима. Он би био сталалиште свеколиког вина које роди у Крајини. Ту би се даље установио један поучни завод, који би давао произвођачима извесне суме новаца на њихов производ, и водио сво даље старање око продаје вина. На тај начин неби имали потребе агенти да иду по селима, нити би се сељаци излагали разним преварама. Завод би овај још и на томе радио: да се што више винограда посади, и да се они раде што боље и савршеније.

Друштво ово мисли да би постигло своју цељ са капиталом од 100·000 дин. а у тој цељи они би издали 100 акција свака од по хиљаде динара. Друштво је даље рада да остане чисто овд. установа и да ни једна његова акција не пређе у стране руке.

Цељ је овог друштва и племенита и корисна. Ми држимо: да сто хиљада динара ни како није довољна сума за то предузеће. Толико не коштати само подрум, судови и винарски алати; најмање још два пута толико требаће за резервни фонд и друге трошкове. За похвалу је што се Крапини труде, да та установа остане искључиво њихова, но ми мислимо да друштву баш ништа неби шкодило кад би за акционара примили и сваког из Србије а нарочито кад би умолили и државу да их потпомогне. У тој цељи могло би се издати 1000 акција по 500 динара а та би сума била довољна да се горња цељ постигне.

учитељ и дописни члан,
Мих. Ст. Ризнић.

Валаконе 24. Марта

Зима је била једна од оних ретких које се кроз десетине година не појављују. Сељаци веле, да је оваква зима била пре 40 година (1848.). Земља је за време 3. месеца непрестано била под снегом. Од Св. Никола па до младенаца снег је у разним међу временима падао, и у другој половини Фебруара просечно је био дебео 0·80. мет. Пред Божић и неколико дана, као и на сами Божић хладноћа је била страховита: 23° Р.

[1]) а нарочито у Француској која има скоро сву винарску трговину у својој руци. Ур.

хладноће било је у те грозне дане, као год и у Петрограду (што сам дознао из једног писма). У Фебруару је више падало снега но у Јануару; нарочито друга половина одликује се великом хладноћом и мећавом. И замислите, у оно исто доба кад је код нас година цвећа била сељаци око Књажевца и Пирота орали су за стрмне пролетње усеве! — У овој половини Фебр. јављале су се и богиње (Валаконје, Злот, Подгорац, Планиница и Ласово), а негде и дифтеритис и у опште братске болке. Било је прилично и смртних случајева.

Према овоме сељаци и да су хтели нису могли ништа радити у пољу, премда они зими ништа и не раде, јер им то није у обичају. Стока је најгоре провела ову чемерну зиму, јер поред ништавог хране много је пренатила и од хладноће.

Од ветрова у Црној Реци највише душе северо-источни, који амо доносе снег или кишу, а после југозападни, који опет лепо време доноси. Никад као ове зиме нису више ветрови досађивали. И путеви и богази биле су затрпани снегом и сметовима.

17. Febr. била је хајка из целог округа на курјаке, али, сем једнога што су жене у Шарбановцу кобилкама (обрамицама) убиле хајкачи нису ни једнога убили. У оно време снег је био тако дебео да хајкачи нису могли да се од стаза и путева одвоје те с тога, ваљда, ниједнога и не истераше. — Због тако дебелог снега, који је био сабијен, сриче су ове године много страдале од вукова и — људи.

Зимус је рошло у Тимочку долину 5 ла. будова, који се овде јављају само онда кад су велике хладноће, те се Дунав замрзне. Сељаци су их побили.

Пошто је снег после десето-дневног краљења и отопљавања отишао, одмах су сељаци с плугом и ралицама изашли у поље.

Овде се сеје: јарица, јечам, раж, крупник и овас, а за тим кукуруз и остала варива. Справе (алати), потребне за обрађивање поља и неговање горњих усева, јесу: дрењак плуг, ралица, мотика, брана; за дрљачу овде не знају. Неки су посејали кукуруз пре Благовести, а то најпаче с тога што је сасвим отопљило од како је отишао снег.

Овде су се овце изјагњиле и јагањци су страшно крцкали. Овде се овце доцкан јагње а то има свога узрока. Остала ситна стока као свиње и козе, веруга ју се, — прве по потесима а друге по планини.

Поплаве није било, јер се је снег постепено отопио; истина Црни Тимок уравнио је обале али то је трајало врло кратко време, и штете није било.

На завршетку да споменем, да је се у овом пределу, а нарочито у Кривом Виру, сифилис јако распростео.

Стев. Гојковић, Каменац,
учитељ.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

Управног одбора српског пољопривредног друштва.

Десета седница држана 10 фебруара 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора г. г. Милутин М. Савић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић, Алекс. М Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић, Ал. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, и Н. Вељковић.

Бележио привр. секретар Душ. М. Спасић.

Бр 45. — Прочита се и усвоји записник IX одборске седнице.

Бр. 46. — Пошто је г. Л. Р. Јовановић, друштвени потпредседник, премештен са службом из Београда, а био је и члан одбора

за управу друштвеног добра у Шапцу, то Одбор изабра г. В. С. Богдановића, друштвеног благајника, на место г. Јовановића за члана одбора за управу друштвеног добра.

Бр. 47. — Поведе се реч о набавци семена за ову годину и одбор одлучи: да се умоли одборник г. А. М. Секулић, да са друштвеним секретаром и благајником набави, према нарудбинама и потреби, нужну количину семена. Њима се ставља у дужност и да одређују цену за семе, које се у земљи набавља и продаје, а овлашћују се да набаве и потребан прибор за испитивање и чишћење семена. Благајник поред тога да одређује који од чланова помагача, који се буду пријавили за баштенско семе, имају права да бесплатно добију семе, сходно друштвеним Правилима.

Бр. 48. — Председник износи на решење питање: шта да се ради са друштвеном баштом. Одбор одлучи: да се башта што пре уреди и засади потребним бројем дрвета, па да се употреби за разне огледе, а о свему томе да воде бригу и надзор одборници г. г. М. М. Савић, К. Ђорђевић и друштвени секретар.

Бр. 49. — Пошто су друштвена архива, библиотека и збирка врло запуштене и неуређене, то председник пита како да се уреде и у будуће одржавају у реду. Одбор одлучи:

1). Да се умоли одборник г. Јак. Марковић да руководи посао око уређивања архиве и у будуће да води надзор да се она у реду одржава;

2). да се умоли одборник г. А. Љ. Поповић да са друштвеним секретаром уреди библиотеку и да у будуће мотри да се она у реду одржава.

3.) Да секретар друштвени уреди збирку и да је у будуће у реду одржава.

Бр. 50. — Председник износи на решење питање о набавци пољопривредних справа. Одбор реши: да се пише реномираним фабрикама и да се од њих траже најниже цене по које би Друштву давале справе за готов новац, па кад ти одговори дођу, онда ће се решити од кога ће Друштво набављати справе.

Бр. 51. — Поведе се реч о томе, како је потпредседник друштвени премештен из Београда. Одбор одлучи: да на основу члана 19. друштвених правила заступа потпредседника г. Светозар Милојевић, члан управног одбора.

Бр. 52. — Благајник реферише да је књижар Фрик из Беча поднео на исплату рачун у суми од 149·98 фор. а. вр. за листове које је Друштво примало прошле и претпрошле године. Одбор реши: да се пише г. Фрику, да пошаље детаљан рачун, па за тим да му се овај исплати.

Бр. 53. — Благајник реферише да је фирма Gebrüder Fürst поднела на исплату рачун у 10·80 марака за лист Frauendorfer — Blätter, који је у прошлој години примао а није плаћен. Одбор одлучи: да се овај рачун исплати.

Бр. 54. — Благајник реферише да је дрворезац, који је радио клишеје за Друштво поднео рачун на исплату у 95 динара за 19 комада клишеја. Одбор реши: да се исплати и овај рачун.

Једанаеста седница држана 13. фебруара 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора г. г. Свет. Милојевић, Мил. М. Савић Мата Јовановић, Алек. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић, Ал. Љ. Поповић Душан Спасић, Милош Х. Поповић и Ник. Вељковић.

Бележио Душ. М. Спасић.

Бр. 55. — Прочита се и усвоји записник Х. одборске седнице.

Бр. 56. — Чита се предлог г. Велимира Витровића, председника подружине друштвене у Крушевцу и редовног члана друштвеног, о изменама и допунама друштвених правила. Одбор благодари г. Витровићу на пажњи и старању да се друштвена правила поправе и допуне, но пошто је та ствар свршена на прошлом збору, то да се овај предлог има на уму за другу прилику.

Бр. 57. — Чита се писмо г. Петра Дамњановића, пчелара из Смедерева, којим јавља Друштву да је претплатио и уступа Друштву орган јужномађарског пчеларског друштва „Ungarische Biene" и да ће га од сад редовно слати Друштву, и само с том молбом, да се по неке ствари из овог листа за које друштвена управа нађе за добро, саопштавају и нашем свету преко „Тежака" Одбор прима с благодарношћу овај поклон и решава да се г. Дамњановићу заблагодари и преко друштвеног органа.

Бр. 58. — Благајник реферише да је за пренос касе из Министарства Финанције у друштвену канцеларију дао 7 динара напојнице људима који су је пренели и моли Одбор да тај издатак одобри. Одбор одобрава учињени издатак с тим, да се стави на терет партије за канцеларијске трошкове

Бр. 59 — Секретар реферише да је на молбу Друштва Господин Министар Народ. Привреде изволео одобрити и наредити Статистичком оделењу министарства да пошље Друштву за библиотеку све књиге Државописа Србије и да је оделење послало II—XIII књига које су већ ушле у друштвену библиотеку. Одбор прима с благодарношћу овај поклон Господ. Министра.

Бр. 60 — Чита се молба одбора школе прћиловачке у окр. Алексиначком да му друштво уступи извесан број облагорођених воћака, са свога добра у Шапцу, да се подигне угледан воћњак у школској градини и да му се да нужно упутство за то. Одбор с радошћу поздравља ову појаву и решава:

1) Да се Одбору школском пошаље потребно упутство за подизање оваквог воћњака;

2) да се поклони са друштвеног добра 25 облагорођених воћака и да друштво за ове плати подвоз;

3) да се умоли Господ. Министар Народ. Привреде да одобри и нареди Управи Топчидерске Економије да бесплатно изда 50 облагорођених воћака па да их друштво пошље школи прћиловачкој и да плати пренос воћака од Београда до Прћиловице.

Бр 61. — Чита се молба г. Аврама Т. Вулића из Ломнице, среза и округа Крушевачког, да Друштво поради код Господина Министра Финанције да се исплати реквизиција његовим сељацима од којих има пуномоћије за то, и да се за тај новац набаве савршеније пољопривредне справе и алати. Одбор одлучи: да се умоли Господ. Министар Финанције да нареди да се ова исплата учини чим поле буде могуће а то у интересу завођења савршенијих пољопривредних справа и алата у овом крају наше отаџбине, где је пољопривреда на врло ниском ступњу напретка.

Бр. 62. — Секретар реферише да је пређашња управа друштвена препоручивала нашим земљорадницима ручни крунач „Ексцелзиор" и да је огласила цену од 10—12 динара; да је се више њих услед тога обратило Друштву са наруџбинама и неки су послали 10, неки 11 а неки 12 динара, а неки опет нису послали новац. Међутим тај крунач кошта и код фирме одакле је и пређашња управа мислила да га по то набави — 6 фор. а. вр. а биће и нешто трошка око преноса, тако да ће крунач коштати друштво преко 12 динара. Одбор решава:

1) да се набаве крунаци за оне поручиоце, који су новац послали, па да им се одмах пошаљу с тим, да доплате у колико су мање платили;

2) да се пише оним поручиоцима који нису послали новац и да се известе о цени, па кад пошљу новац онда да им се набаве крунаци.

Бр. 63. — Приступи се избору друштвеног секретара према стечају расписаном на основу одлуке одборске од 13 Јануара Бр. 234; и Одбор изабра за друштвеног секретара г. Душана М. Спасића, члана управног одбора, с платом од 1800 динара годишње, с тим да му се ова рачуна од 15 Фебруара ов. год.

Бр. 64. — Члан управног одбора г. Свет. Милојевић изјави да је оптерећен послом у званичној дужности и да неће моћи да отправља дужност потпредседника. Одбор прими к знању ову изјаву и према правилима одређује г. М. Јовановића, члана управног одбора, да на место г. Милојевића врши дужност потпредседника.

Бр. 65. — Благајник реферише да још није примио потпуно дужност од пређашњег друштвеног благајника и да му је посао услед тога врло отежан, на моли Одбор да га позове да дужност преда. Одбор одлучи: да се позове пређашњи г. благајник, а пошто је предаја његове дужности у свези са предајом секретарске дужности то да се позове и пређашњи друштвени г. секретар, да дужности предаду најдаље до конца овог месеца. Ако се ни овоме позиву не би одазвали, овлашћује се председништво да употреби даље потребне мере да би се једном извршила предаја дужности.

ЗАПИСНИК ГЛАВНОГ ГОДИШЊЕГ ЗБОРА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

који је држан 10. Јануара 1888. год.

Било на окупу 43 члана.

У подовини збора долази полицијски комесар, писар управе г. Мирослав Узун-Мирковић

Бележно секретар друштвени Светозар Љ. Гавриловић.

Председник — у 9¾ часова пре подне отвара збор и изјављује, да је на дневном реду читање »извештаја о раду друштвеном у 1887. год.«

Лаза Јовановић — узима реч и објашњава да су 16 редовних чланова тражили да се сазове ванредни збор за бирање нове управе по новим правилима друштвеним; да садашња управа друштвена то није хтела учинити. За то су се обратили г. Министру народне привреде и молили га да одржи у смаи статуте и г. Министар увидевши да молиоци имају право наредио је управи да сазове ванредни збор за бирање нове управе; садашња управа друштвена није хтела послушати, већ је за 31|XII пр. године сазвала редовни збор, па одмах за тим одложила га за 10|I тек. год.; то је г. Министар одобрио али с тим, да се на првом месту изврши избор управе, по новим правилима, и то: председника, потпредседника, благајника, одборника и осталих чесника. Због таквог понашања садашње управе и непоштовања друштвених правила као и наредаба г. Министра нар. привреде као надзорне власти, предлаже да збор реши: да се садашња управа збаци и на првом месту да се изабере нова управа.

Председник. То је ваша ствар и ваш захтев а не г. Министров. Моли да се сад у то не уплиње г. министар, јер би се онда морала читати цела преписка по тој ствари, у којој је изражено и моје мишљење, да се из правила нигде не види, да г. министар има права заповедања над друштвом, да се он може упуштати и у надлежност збора, у тумачење друштвених правила или у мењања дневног реда. Пита предлагача на основу ког члана друштвених правила тражи промену већ прописаног дневног реда?

Мих. Михаиловић — доказује, да је у сваком друштву дневни ред потребан да се не би дангубило у раду, да се не би поражала свађа и несугласица; за тим, да сваки предлог, који појединн члан жели изнети на решавање збору, баш према друштвеним правилима, мора да се поднесе најпре управи друштвеној, те да се може ставити правилно на дневни ред. Чл. 30. друштвених правила прописује јасно дневни ред и кад је он узакоњен, већ ушао у правила, не може се више мењати. Према томе не може нико, па ни г. министар својом наредбом

мењати друштвене штатуте, прописивати друкчији дневни ред, но што је друштвеним правилима прописан.

Живко Шокорац — сажаљева што је г. Лаза потргао сада ову ствар без нужде, када је она регулисана, решењем садашњег одбора, споразумом са г. министром. Признаје да су се обратили 16 чланова, са жељом за промену управе, не стоји да по томе није ништа рађено; садашњи управни одбор, одмах у првој својој седници ушутио је ту ствар г. председнику као надлежном за сазивање збора, пошто је нашао, да се баш по чл. 33. друштв. правила, на који се 16-торица позивају, одбор односи ка г. Председнику исто тако, као и ови чланови. И г. председник издао је решење г. г. жалиоцима, да нити има смисла, ни оправдања, да се у очи главног годишњег збора сазива ванредни збор, када никако није наступио случај да је одбор онеспособљен за рад. 16-торица чланова нису били задовољни тим решењем, па су се жалили г. министру и овај је одобрио изјаву г. председникову да се ванредни збор не држи, но да се држи главни збор. И онда, када је досадањи одбор изјавио жељу и показао вољу за братеским споразумом и слогом у друштву, с тиме што је драговољно одступио од управе и оставио одрешене руке збору, да коме хоће поклони своје поверење, налази да је и неумесан и небратска овај предлог о збацивању управе.

Председник — изјављује опет, да он није био рад да се увлачи г. министар у дискусију, ал' како се с друге стране томе дало повода, он мора да прочита сву преписку о томе, те да збор види у чему је ствар. (Вичу: није нужно, знамо!) Управа је ова законита и ако је одбор пристао да одступи, — ја као председник сматрам да сам изабрат на две године, јер збор лањски од 18. Јануара, донео је закључак да ова управа, ако се не одобре нова правила буде по старим, а ако се одобре по новим правилима; и према томе он не признаје да је законито решење г. министрово о бирању нове управе на садањем збору и он није могао тој незаконитости следовати и у дневни ред стављати; за одбор добро – бирајте, он је добровољно одступио (Ларма).

Мих. Михајловић — предлаже пошто је довољно говорено, да се преко предлога о збацивању управе пређе на дневни ред.

Ача Живановић—изјављује да му је жао, што баш г. г. Мих. Михаиловић и Живк. Шокорац оспоравају свето право овога збора о мењању дневног реда, када су они сами на претходним зборовима када је потреба била за мењање дневног реда заступали гледиште по ком збор има право раније постављени дневни ред мењати, опомиње на раније зборове, на којима је требало изабрати ког пољопривредника за члана управног одбора који није редовни члан, но се имао на истом збору тек да изабере, у ком је случају збор доносно закључке да се дневни ред мења и у коме је случају избор редовних чланова предходио избору управе друштвене.

Мата Јовановић — доказује да овде и не треба да буде говора о мењању дневног реда. Треба имати на уму, да је г. министер наредио, прописао дневни ред, кад је у акту казао: „а на првом месту да се изврши избор нове управе;" кад се каже српски: „на првом месту" онда се разуме шта се тиме хоће да каже. Даље овде су спојена два збора — ванредни и редовни: и за то према захтеву нас 16 треба на првом месту ставити бирање управе, јер на основу Чл. 33. који је јасан, то је требало довршити на ванредном збору, који се по том захтеву морао сазвати. Што се тиче тога, да ли је садања управа могла да седи до сада на свом месту, мисли, да је требала и сама сазвати ванредни збор чим

су нови штатути одобрени, те да се изберс и нова управа. Тражи да се на првом месту приступи бирању нове управе.

Председник — види да има овде два предлога: један је нов г. Лазин о збацивању садање управе; други је за промену дневног реда. Повторава да он не налази да г. министер може утицати на унутрашњи рад друштвени; чак у правилама нигде не стоји да има право контролисања. Тражи од збора да се на првом месту чита извештај, то је по правилама — јер кад би се прво бирала нова управа, онда како би се читао извештај, који стара управа подноси и поред оволике огорчености предговорника, жалиоца, ако би били изабрани они у нову управу, чини му се да се може јасно прозрети како би био примљен извештај и како би њима била руковођена ствар око примања извештаја.

Јаков Марковић — вели да има само нешто да дода после говора предговорника. Досадашња управа недопушта промену дневног реда с тога, што би се, вели, повредила правила. Кад је реч о томе, ко врећа правила, њему се чини да је садашња управа прекорачила правила. Прво она није, пошто су нова правила одобрена, сазвала збор за бирање нове управе. Изабрана по старим правилима, она, после потврђења нових правила, којима се чине измене у саставу управе, није више била законити представник Друштва. Друго, она није хтела сазвати ванредни збор по захтеву 16-торице за избор нове управе, и тиме је повредила одредбу чл. 33. правила. Треће, није сазвала главни збор у Новембру или Децембру, и тиме је повредила одредбу Чл. 29. правила. За доказ чита текст поменутих чланова из правила и објашњава их. Наводи да је и неспремање управе за сазив главног збора у одређено време било такође један од повода, што су тражили ванредни збор за избор нове управе. Према овоме тврди, да су се њих 16-торица држали правила, а не управа, и да је на њиховој страни правда. Наводи да је Министар у праву да нареди, да се стави на дневни ред прво избор управе, јер кад је надлежан да одобрава правила онда му се не може пореći надлежност да утиче и на њихову примену. Предлаже, да се даља дебата прекине, па да се стави на гласање питање о мењању дневног реда, с тим, да се у смислу захтева 16-торице и наредбе Министра стави на прво место бирање нове управе. Доказује да је збор надлежан за измену дневног реда не само по томе, што је то и до сад радио, него што је надлежан и за мењање самих правила. Тиме ће збор уједно указати довољно пажње и једној наредби министра, преко кога држава даје помоћ Друштву. Истина чуо је да неки предговорници питају: На основу кога се члана може мењати дневни ред? Он пита њих: на основу кога члана то не може бити?

Мих. Михајловић — опомиње г. председника, да не ставља то на гласање, јер тиме жели, да га наведу, да се о штатуте огреши. С тога предлаже, да се пређе на дневни ред, како је објављен.

Секретар друштвени — изјављује да не треба кривити за ово одлагање главног збора ни одбор, ни г. председника, јер је г. председник њему и благајнику још 6. Октобра издао налог за спремање материјала за извештај и рачуна за збор. Ако има кривице он је прима на се; по обиму извешћа, који износи 5 штампаних табака, које имао посла са оваким спремањем извештаја и са штампањем, може увидети где је узрок одлагању збора. Треба имати на уму да се извештај, саставља по актима, која треба изнаћи, средити, прочитати, преписати; да се рачунска година свршава с 1. Новембром и да се онда књиге могу закључивати и рачуни сводити. За тим, да баш у Децембру пада највећи број празника, када се

у штампарији не ради, или је рад оспорен; треба имати на уму, да је у то време и државна штампарија имала сијасет посла око народне скупштине, због штампања пројекта законских, скупштин. протокола. То је узрок одлагању збора а ту је и кривица!

Др. Стев. Мачај — говори о неумесности предлога о збацивању управе, која је пре тога изјавила да већ одступа. Према мојој увиђавности, ја налазим да логика лежи овде: по закону и по правилима учтивости и по реду и по образу, у реду је; — да се когод може осудити, да се управа може збацити, да се види, да се чује, да се оцени њен рад, па онда да се донеси решење. Саслушајмо рад управе ове, па онда оценујмо и осуђујмо; прочитајмо најпре извештај! И ја, ако сам био у управи изјављујем да ћу осудити с вама заједно рад управе садање, ако он то заслужује. Вели нека г. г. који су протествовали садању управу, да је г. министар — коме нек је свака част и поштовање — *наредио*, по њиховој жалби и успоивши њихове разлоге, да им се да задовољења и да се одмах бира нова управа. Ако је тако, онда је г. министар могао најпре наредити изванј. тражити изјашњење од досадање управе, па онда судити и осуђивати. „Нико не може несаслушан бити осуђен!“ То је и правничко начело... Према томе нека се приступи дневном реду т. ј. читању извештаја о раду управе.

Милован Спасић — сажаљева што се породила распра међу члановима; распра никад не воли циљ, већ треба се тога окануги; па радити оно за што смо се скупили. Распре врло рђаво утичишу на цео рад једног оваког друштва. Противан је мишљењу да г. министар нема права контролисања рада друштвеног. Доказује да друштво у свима својим поступцима мора имати опортунитета; да без помоћи од стране владе не можемо ништа урадити Побраја, како се ранијих година само уз држање с владом и уз њену помоћ могле држати изложбе, подићи друштвена зграда и т. д. Противан је збацивању управе, већ кад смо се скупили да радимо и кад се појавило мишљење и предлог, да се промени дневни ред, он не налази разлога за што да се не учини, ако за то буде већина. Оставимо сад на страну шта је управа чинила а шта није, него приступимо раду.

Председник — најављује да он за толико година свога службовања, није показивао воље да буде противник влади, нити сад има шта лично против садањег министра народ. привреде, али он повторава да се из правила не види да г. министар има права контролисања; да је се он као председник једног самосталног друштва борио овде за начело, јер би било неумесно, да г. министар заповеда једном самосвим самосталном друштву. Доказује, да је он био противан мешању власти у чисто унутарње ствари друштвене поглавито с тога, што је г. министар осудио управу без изашњења, несаслушану а ни из жалбе, ни из тужбе није могао увидити какво је решење он дао 16-сторици и каквим је разлозима побио њихове тврдње у њиховом акту. Изјављује, да он не може, као законити председник допустити, да се управи која је радила и која силази, не да ни да поднесе извештај свог рада. под њеним руковођењем и заседавањем на збору.

Милован Спасић — повторава, да се управа, друштво мора слагати с владом, ако жели да напредује. О томе нема смисла говорити; он не налази да би било понижење за друштво ако би слушало заповести министра. Но и преко тога, овде је сад збор и ја апелујем на парламентарни ред на вишину збора, јер се и у народној скупштини и свуда, кад то вишина захте може променити дневни ред. Он моли да се стави на гласање: које за дневни ред како га управа поставља, а ко је за промену исто?

Живко Шокорац — одбија од себе и својих другова, што када су неки предговорници склони, да их представе као непослушне влади и као противнике г. министрове. Сви смо ми за то, да г. министар има права контроле над друштвом, ком субвенционираним од државе; доказали смо и то, да смо вољни г. министра да послушамо, па смо зато а и за љубав слоге и споразума међ' члановима, одступили и пре збора са управе друштвене. Неувиђа потребу, за што ту ствар сад потрзати, кад је г. министар пристао и на одлагање збора и на изјаву садање управе, да ће се данас по правилима, по нашој жељи, по жељи чланова који су то тражили и по жељи г. министровој, извршити избор нове управе.

Коста Таушановић — мисли да треба да нас сложи, племенита циљ, која нас је данас скупила око ове рупне. Нас економа има врло мало у Србији, па само сложан рад свију, може уродити добрим плодом по нашу запамарну пољску привреду. Било је од пре довољно жалосних примера за те неслоге међ' друштвеним члановима, било је личног рајетројства, па је било и штете и по рад и напредек целог друштва. Сад се прикупљамо изнова да се познамо, као да и нисмо једни друге добро познавали; користимо се пређашњим погрешкама, те да не падамо у нове. Ја вас молим да се не парничимо, већ како се види да је већина за то да се мења дневни ред, а како је то и до сада на зборовима друштвеним практиковано, то приступимо гласању и не дангубимо. Жао ми је што је потекао предлог о збацивању старе управе; то је и сувише опоро и то нико од нас не жели; ја мислим да ће бити најбоље по обе стране, да стара управа изјави како одступа, па да се приступи бирању нове управе.

Председник — опомиње чланове, да не уводе рђаву практику тако, што се данас може избрати нова управа, а сутра се већ може покушти 16 чланова, па захтевати да се та управа збаци; тако збацивање управе имало би недогледне последице а то чини и такво рђаво тумачење чл. 33. правила, који вели, да ће се на тако сазватом ванредном збору вршити послови, за које је збор сазват; а ту су се сигурно подразумевали други важни послови, предлози и т. д.

Коста Таушановић — покорава да не треба да се парничимо, већ да нађемо братског излаза; држи да није никако понижење да управа, пошто је изабрата по старим штатутима, најпре одступе, па да се бира нова управа.

Коста Црногорац — Господо! Ја мислим да смо ми сви дошли данас из пијетета спрам ове установе и да не стојимо у непријатељству једно спрам другога, да нису једно Срби а друго Турци, већ да смо сви чланови једне корпорације. После св. Аранђела у седници, која је тога ради сазвата донели смо закључак: не желећи користити се чл. 18. друштв. правила, ни прелазним наређењем главнога збора од 18. Јануара 1887. одбор решава: да се бира нова управа. Тиме смо ја и моје колеге с наше стране изашли на сусрет жељама својих другова, с којима смо сад у малој несугласици. Мени је врло жао што је један мој добар друг и пријатељ могао доћи на мисао, да предложи, да се збаци управа; таква осуда врло је опора, јер она се тиче опет његовних другова, од којих је са многима баш и он седио у управи друштвеној и на овом месту. Још ми је жалије, што је тај исти друг потписао и онаку осуду рада садање управе: да није ништа рађено у прошлој години, то ми даје права, да и ја речем, да и он није ништа радио; ал таква би изјава била и неделикатна и сурова. Саслушајте дакле извештај, па онда не ће ни управа имати ништа против тога, да се мења дневни ред.

Лаза Јовановић — устаје да објасни, што је онакав предлог изнео. Мени је познато шта је било између управе и 16-сторице, између министра и 16-торице, између министра и управе. Ал' није ми било познато, нити се то могло видети из већ прописаног дневног реда, да је управа дала оставку. Како се из говора види, да ће се учинити по жељи 16-торице и бирати нова управа данас, ја одустајем од предлога и тражим да на првом месту дође бирање нове управе. (Доста је говорено.)

Др. Стеван Мачај — (вичу, да се реши!) Ја ћу бити кратак. Пошто је г. предлагач, који је предлагао да се управа збаци, узео реч натраг, то да се донесе решење, да и г. г. који су писали акт протеста — 16-торица — тргну реч назад, из извештаја не види шта је садања управа урадила; да се види да л' су им наводи, да се ништа није радило, истинити, и да се могне оценити," је л' друга која управа више урадила. (Вичу: не можемо!)

Мих. Михајловић — вели не може да појми журбу неке г. г. да се не саслуша извештај, већ да се на 10 минута раније бира управа, но што би иначе био случај, кад би се по прописаном дневном реду радило. Питам какве ће користи бити по друштво отуд ако се бира нова управа 10 минута раније? То значи, да смо стару управу осудили пре но што смо њен рад саслушали; а то не само да је противно штатутима, но је и неприродне. Кад има позитиван закон, а овде је правилима прописан дневни ред, онда се не треба позивати на др. парламентарне установе; јер би по тој аналогији кад нема закона, могла српска скупштина радити и по француским, енглеским законима. У реду је да се рад одбора саслуша, па ако је крив да га осудимо, ако није да му изјавимо благодарност. Колико је мени познато, ако није више, урађено је бар толико колико и пре.

Милисав Миловановић — објашњава да се не мора баш читати извешће, јер и у правилима стоји „подноси се извештај." И прошлих зборова, код се доспело да се извешће раније разда члановима, решавано је да се извешће и не чита, но да се прима к знању. Што неки предговорници помињу г. министра и његову жељу, да се на првом месту бира нова управа, — то је неумесно. Госп. министар после последњег акта, који је упућен друштву, изјавио је усмено предамном: да је њему главна ствар, да се бира данас нова управа, а да је зборско право, хоће ли то пре ил' после извршити. Доказује, како је ствар формалности то: што се породила распра; што једни доказују, да је садања управа изабрата и да важи по старим, а други — да је она изабрата и да важи по новим праправилама. Решење зборско од 18. Јануара пр. год. на које се ови последњи позивају једном формалном погрешком није поднето с новим правилима, г. министру на одобрење, као прелазно наређење. И тако садања управа није се хтела њиме користити но је одступила. Тако су дошле до сагласности обе стране. За то нека збор изјави, да не ће да чита извештај с рачунима, па онда можемо приступити бирању нове управе.

Алекс. Секулић — види у целој распри, да по тоји између чланова спор у гледишту на правила. Случајно је да нова правила нису одобрена пре збора, но после — кад је избор садашње управе извршен. И у томе је сва разлика. Има чланова који гледају на правила као оних 16, који сматрају да је садашња управа изабрана по старим правилама; да чим је добила нова правила требало је сазвати ванредни збор за бирање управе по *новим* правилима. Има их који имају противно

гледиште — то је управа. Та је ствар на послетку исправната одступањем садашње управе и сад нам ништа не стоји на путу, да приступимо избору нове управе.

Мита Јовановић — има само да објасни, да баш по члану 33. правила друштвених имају 16 чланова друштвених, права да сазову збор, па и за бирање управе, за збацивање старе управе, само ако то збор својом већином одобри; на основу тога јасно је да се управа може мењати сваких 15 дана. (Вичу: да се реши! да се реши!)

Председник (по малој паузи, која је настала у ларми и међусобном објашњавању чланова, звони и повраћа ред,) па пита збор хоће ли да се чита извештај по дневном реду (Вичу: није тако! Тако је! Ларма). Е добро, ево ја као председник велим: на дневном је реду: „1. Подноси се извештај о раду управног одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу, заједно с извештајем контролора о прегледаном рачуну за прошлу годину" (Прекидају читање: не ћемо тако! није тако! Ларма) а ви као збор рецте: не ћемо да се чита!) Добро је! Тако. Лепо! Стављам на гласање ко је за то да се чита по дневном реду извештај са рачунима тај нек седи, а ко је противан, ко неће да се чита, тај нека устане (Већина устаје). Оглашујем да је збор решио: да се не чита извештај са рачунима!

Светозар Гавриловић — како видим 2 листе кандидационе а сва гг. чланови изјављују да не теже расцену и неслози предлажем, да се да 10 минута одмора, те да се договорно кандидира управа (Вичу: нећемо! Е лепо, онда да гласамо!

Председник. Сад је на реду „3. Бирају се чланови управе према члану 17. и 18. друштвених правила." Пре тога по овлашћењу садањег одбора имам да изјавим, да он одступа драговољно. А сад имам да додам, да се покоравам и ја: „глас народа, глас сина божијег!" да и ја одступам! (Вичу: хвала, хвала!) И како ћемо сад? (Вичу: поименичном). Добро. Нека приступи столу г. Периновић и Вићо Радовановић да бележе гласове. Сад изволите по прозивци гласати за председника. (Приступи се поименичном гласању и по свршетку саопштава резултат:) Гласало је 43 члана. Од тих имали су за председника: Коста Таушановић 33; Чедомиљ Поповић 8; Сретен Поповић 2 гласа. И тако оглашавам да је збор изабрао за председника г. Косту Таушановића. (По жељи збора и новог председника остаје стари председник да руководи и даље гласање).

Председник Сретен Поповић. Сад да бирамо подпредседника! (Приступи се поименичном гласању и по свршетку гласања саопштава резултат.) Гласало је 42; 1 није био при гласању. Од њих добили су за подпредседника Лаза Јовановић 30; Коста Црногорац 8; Живко Шокорац 2; Милутин Савић 1; Јеврем Новаковић 1. И тако оглашавам, да је већином гласова изабран за подпредседника г. Лаза Јовановић. На реду је избор благајника. (По свршеном поименичном гласању саопштава резултат). Гласало је 40; 3 нису гласали. Од тих гласова добио је: Вучко Богдановић 28; Милисав Миловановић 12. И тако оглашавам да је за благајника изабран већином гласова г. Вучко Богдановић. Сад треба да изберемо 12 одборника (По свршеном поименичном гласању саопштава резултат). Гласало је 41; 2 нису гласали. Од тих добили су гласова: Алекса Поповић 38; Коста Ђорђевић, Јаков Марковић, Аца Живановић по 33; Светозар Милојевић, Милутин Савић, Драгутин Ђурић по 32; Мата Јовановић, Душан Спасић, Милош Х. Поповић, Никола Вељковић по 31; Алекса Секулић 30; Др. Стеван Мачај, Раша Милошевић, Милан Антић, Драгутин Јовановић, по 9; Тоша Петрашковић 8; Светозар Гавриловић 7;

Сергије Станковић, Милан Пешић, Светислав Стојановић, Јеврем Новаковић по 6; Живко Шокорац 5; Коста Црногорац 4; Милисав Миловановић, Милан Јовановић по 3; Илија Миливојевић, Илија Кремић по 2; Петар Перишовић, Срета Поповић по 1. И тако оглашавам да је збор већином гласова изабрао за одборнике следећу господу: Алексу Поповића, Косту Ђорђевића, Јакова Марковића, Ацу Живановића, Светозара Милојевића, Милутина Савића, Драгишу Ђурића, Миту Јовановића, Душана Спасића, Милоша Х. Поповића, Николу Вељковића и Александра Секулића. (Посива новог председника да заузме место).

Председник Коста Таушановић — са неколико речи благодари збору на поклоњеном му поверењу и изјављује од своје стране, да ће се трудити да легну распре међу члановима друштва, да се поврати слога и да се приволе на рад и садејство сви чланови друштвени, јер је уверен да у томе лежи интерес и друштва и наше пољске привреде и да ће се тако сложније и сигурније ићи друштвеној мети... Моли збор да му одобри да садањи записник овере г. г. Светозар Милојевић и Мата Јовановић (Вива).

Милован Спасић — предлаже, да се старој управи, а нарочито г. председнику изјави благодарност на труду и раду. (Прима се).

Срећен Поповић — благодари и изјављује, да ће се увек и радо одазвати позиву управе и друштва, да помогне колико му силе и знање дозвољавају, да послужи друштвеној цељи.

Председник — Затвара збор и изјављује, да ће продужни збор сазвати, чим се могне, те да се доврше послови, који су заостали од овог збора, а најдаље у року, који је предвиђен правилима.

ЗАПИСНИК ВАНРЕДНОГ ЗБОРА
СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

држаног 7. Фебруара 1888 год.

На окупу било 41 члан.

Вођењем привр. секретар Душ. М. Спасић.

Председник — отварајући збор у $9^1/_4$ часова, рече: Задатак је овог збора да доврши она питања, која су остала несвршена на главноме збору држ. 10. Јануара. У подужем говору представља збору у каквом је стању садашња управа затекла послове и имовину друштвену. Напомиње да је позиван више пута и пређашњи председник и секретар да дужност предаду, но су они то врло лабаво чинили тако, да још не зна садашња управа право стање друштвене имаовине; зна само толико да има доста неисправности и ако би међу овима било и злоупотреба, уверава збор да ће се управа послужити свима законитим средствима да очува друштвене интересе, и обећава да ће садашња управа у свом овогодишњем извештају изближе обележити стање у каквом је била друштвена имаовина, кад је она дошла на управу.

К. Црногорац — вели да му је немило што је пала реч злоупотреба и улаже протест на такву реч, и вели нека г. председник позове пређашњег благајника и секретара, кад су обојца ту, да ствар објасне, а он не може да дозволи, као члан б. управе, да та ђага остане на пређашњој управи, чак до идућег главног збора.

Председник — објашњава да није рекао да има злоупотребе, већ само неисправности, а *ако би* у тим неисправностима било и злоупотреба, управа ће се старати да у том случају обезбеди друштвене интересе.

Св. Љ. Гавриловић (пређ. секретар друштв.) вели, да је по овлашћењу садашњег управ. одбора предавао дужност тако, да је што пре преда; но што ово није ишло брже, вели да је узрок тај, што ни један секретар друштвени после † Г. Матића, није уредно водио друштвене књиге, помиње бив. секретаре Шокорца, Таушановића, Ал. Поповића и Живановића.

Председник — доказује да то није истина, јер је он, кад је пре неколико година био секретар у Друштву, са г. Шокорцем инвентарио сву друштвену имовину и уредно оставио све књиге. Позива и г. Шокорца да ово потврди.

Милисав Миловановић (пређ. благајник друштвени) каже да је све предао по документима, само још има да преда справе, којима је секретар руковао и које ће он предати, само што се до сад није имало времена.

Ж. Шокорац — захтева да се каже да дужност још није предата, а да не улазе у записник инкриминације.

Председник — вели да је инкриминација, чим је нова управа дошла, а рачуни нису чисти да се могу предати одмах. — Ово сам, господо, само напоменуо збору, да би одрипилке знали у каквом је стању било Друштво кад смо ми, на управу дошли, да би правилније могли ценити и оценити рад нове управе. Сад да пређемо на дневни ред.

На реду је *извештај контролора за преглед рачуна од 1886. године*. Молим вас изволите га саслушати.

Секретар чита:

Српском Пољопривредном Друштву. Према одлуци последњег главног збора Српског Пољопривредног Друштва, ми смо потписати, прегледали рачуне благајне друштвене за време од 1. Новембра 1885. г. до 1 Новембра 1886. године, сравнили документа примања и издавања са дневником благајне и партија ником, и нашли смо:

Да су у овим књигама изложени рачуни потпуно исправни, о чему нам је част известити Друштво.

30. Децембра 1887. год.

Београд.

Прегледачи рачуна:

Јован Обрадовић трг.

Д. Огњановић порезник.

Св. Милојевић. Ја не чух да су контролори рекли да се да разрешителница рачуновођи.

Председник — мисли да је то само један недостатак у стилизацији, но да се то по себи разуме, кад су рачуни исправни.

Ј. Обрадовић — вели, да је он са г. Огњановићем прегледао рачуне и да су рачуни исправни, а ако се нама не верује, нека збор одреди комисију, која ће их поново прегледати.

Св. Милојевић. Ја нисам казао да не верујем, нити ко у то сумња, већ само да није казато у извештају да се да разрешница.

Председник — пита збор прима ли се овај извештај контролора.

Једногласно: прима се.

Председник. Сад је на реду да изберемо два члана који ће прегледати рачуне за 1887. годину.

Св. Гавриловић — додаје да треба бирати за то два помажућа члана.

Председник — вели да нигде не стоји да то морају бити помагачи, а природно је да ти чланови морају бити способни за тај посао. (Вичу: предложите двојцу). Ја предлажем г. Чед. А. Поповића и г. Свет. Милојевића.

Ж. Шокорац — мисли да не може бити прегледач г. Милојевић, јер је он члан управног одбора. (Вичу није био члан управе у оној години за коју има да прегледа рачуне).

Председник — пита прима ли збор предложене кандидате.

Прима

Председник. Сад је на реду, господо, пројект буџета за ову годину. Изволите чути г. благајника.

Благајник Вучко С. Богдановић. Садашња управа друштвена није усвојила прорачун буџета који је била спремила прећ. управа, да предложи збору него је саставила нов, који ћу имати част да прочитам збору и у појединостима да га објасним. У опште имам да напоменем, да је управа покушала да састави буџет онакав, какав у ствари може да буде. С тога је стављено као приход и расход само оно и онолико, колико се предвиђа, да ће се доиста моћи примити као приход и исплатити као расход.

Секретар чита:

Приход.

1. Остатак готовине од 1887. г. а која се налази и то:

а) на дугу за продате справе 3800·82 дин., од које суме да се наплати 1000 динара;

б) у справама за продају 2927·99 дин., од које суме да се наплати 1000 динара;

в) у привременим издатцима 2770·83 дин., од које суме да се наплати 2000 динара;

г) у готову 278·75 дин. . . . . свега 4278·75 дин.

Благајник. Као што видите, господо, остатак од прошле године није стварна готовина, но се налази највећим делом на дугу за справе, у справама и привременим издатцима. А како се извесно зна, да се сва та сума не може у току једне године прибрати и као готовина употребити, то је управа ставила у садашњи буџет као готовину само оно и онолико, колико мисли, да ће се као готовина доиста и унети у благајну.

Св. Милојевић — предлаже да се у будуће не издаје ништа у напред и позива г. благајника да објасни какви су то привремени издатци.

Благајник — објашњава и вели да су привремени издатци чињени писцима чланака у „Тежаку“ и „календару“, у напред, и да ће они то одрадити можда још ове године, а неки су већ и одрадили, зато је и метуто у прорачун да ће се наплатити 2000 дин. дакле велика већина целе суме, но ако збор реши да се у будуће не даје у напред, он неће ни давати.

Ср. Поповић — пита старог благајника г. М. Миловановића, какви су то привремени издатци, кад он као пређ. председник није никад издао наредбу да се који такав издатак учини.

М. Миловановић. Јесте, јесте, потписивали сте, само се не сећате; то су аконто, што смо давали писцима за чланке у напред, да људи спреме и набаве дела, која су им потребна за рад.

Председник — пита збор усваја ли ову позицију. — Прима се.

Секретар чита даље:

Позиц. 2. Претплата од „Тежака" за 1888. год. 4000 дин.

Благајник — објашњава, да је оволико стављено с претпоставком, да ће бити око 800 претплатника, па бар да се наплати око половине претплатне суме; ма да с погледом на прошлогодишњу суму наплаћене претплате, не би требало ставити ни ¼ ове суме.

Ж. Шокорац, — вели да предложену суму треба примити а благајнику пребацује, да не би требао да својим објашњењем инкриминира пређашњу управу.

Благајник — одбија тај прекор и напомиње, како се при саставу буџета баш узима као мерило приход од прошлих година, а то ће ваљда знати и предговорник.

М. Михајловић — вели, да предвиђена сума није велика и да управа треба да се стара да је наплати. Ако је благајник хтео да инкриминира пређању управу, онда нека не заборавља, да је и он до скоро бивао члан пређашњих управа.

Благајник — понова одбија тај прекор.

Збор прима ову позицију.

Позиц. 3. Претплата од чланства за 1888. год. 400 дин.

Прима се.

Позиц. 4. Продаја књига у 1888. год. 2000 дин.

Благајник. Овде спада и пољопривред. календар за 1888. год., а узето је толико, према прошлогодишњем приходу.

Ж. Шокорац — мисли да треба увећати ову позицију.

[Вичу нек остане тако а ако буде више прихода тим боље].

Председник — пита збор прима ли и ову позицију.

Прима се.

Позиц. 5. Наплата дуга од ранијих година за „Тежак" и чланство 9000 д.

Благајник — објашњава, да целокупни дуг, према прошлогод. рачуну износи 58.838 дин. 20 пара, и да је управа узела, да ће се оволико — што износи нешто мање од ⅙ — моћи наплатити. Истина досад се није никад толико предвиђало ни наплатило, али управа се нада да ће ове године толико наплатити, јер је наумна да одпочне енергичније наплату и пречишћавање тих дугова.

Прима се.

Позиц. 6. Приход од друштвеног добра у Шапцу 2500 дин.

Благајник — вели, да је оволико стављено од прилике, јер управа није имала никакве основе за оцену тог прихода. Међутим пређашњи г. благајник предао му је баш сад буџет шабач. добра, који је саставио сам управитељ добра и из кога се види, да је предвиђен приход око 5000 дин. по томе могла би се сад ова позиција повећати бар на 3000 дин.

Председник — вели, да је до сад увек било дефицита на том добру, па зато треба узети мању цифру но што ју је предложио управитељ тог добра, да не би опет било дефицита.

М. Михаиловић — каже, да је прошле године при оној суми морало бити дефицита, али се зато можемо надати ове године већем приходу, у толико пре, што је добро увећано и предлаже да се стави још 500 дин. дакле свега 3000 динара прихода.

Председник — пита збор прима ли овај предлог г. Михаиловића.

Прима се.

Позиц. 7. Државна помоћ 10000 дин.

М. Михаиловић — вели да је г. Ч. Поповић као начелник земљ. сточарског одељења у министарству привреде, најнадлежнији да каже, колика је цифра ушла у буџет министарства као помоћ Друштву.

Ч. Поповић. Као што је и до сад била, дакле 10000 динара.

(Вичу прима се с благодарношћу).

Позиц. 8. Ванредни приход 250 дин.

Прима се.

Секретар: према томе сума прихода је 32928·75 динара.

Расход.

Позиц. 1. Печатање „Тежака", календара и осталих списа у 1888. год. 7000 динара.

Благојник — објашњава, да је оволика сума стављена због тога, што управа не мисли више правити дугова, но да се све уредно плаћа. Помишља и она на могућност, да се Друштво ослободи плаћање штампе и радиће да се у томе успе. Али док то не буде, неодложна је потреба, да се плаћа за све што се буде штампало. Мало већа сума но обично стављена је још и због тога, што управа поред Тежака и календара, намерава да ове године изда и још које књижевно дело, а нарочито друштвену годишњицу.

Прима се.

Позиц. 2. На потпомагање пољске привреде, припр. за изложбу и држање повремених зборова 3140 дин.

Шокорац — мисли, да би требало ову суму поцепати и тачно одредити колико на шта да се потроши. Мисли да је излишно приликом повремених зборова чинити издатке, јер је 1880. год. то учињено зато, што су многи од ђака земљ.-шумар. школе тек онда изашли из школе на им је дат путни трошак да би могли доћи на тај збор. Што се тиче изложбе, он не зна како разуме управа то, хоће ли потпомагати мин. нар. привр. у спреми за париску изложбу или хоће да приреди земаљску изложбу, мисли да се том сумом не може приредити изложба, већ треба само потпомоћи мин. нар. привр. да Србија што боље буде заступљена на париској изложби.

М. Михаиловић — држи да не треба цепати ову позицију, јер онда неће се моћи ни тамо ни амо ништа учинити, већ се оставља управи, да она учини распоред, *пошто* се све то чини (изложбе и зборови) у интересу унапређења пољ. привред. Предлаже да се ова позиц. увећа са 500 дин. које смо и у приходу са шабач. добра увећали.

Благојник. Не разумем бојазан једног госп. предговорника, кад тражи да се ова позиција детаљише. Постављено је прво питање, да ли управа мисли потпомагати припрему за париску изложбу, или мисли приредити земаљску изложбу. Управа је и у програму своме ставила себи обавезу да потпомаже припрему за париску изложбу; али не треба мислити, да ће она на то чак моћи да жртвује и коју хиљаду динара. Она те суме нема на расположењу, и ако би дошло до тога, да и материјално што потпомогне, то би се ограничила само на веома не-

знатну суму. — Исто тако, тај предговорник вала не мисли, да ће Друштво с оволиком сумицом приредити земаљску изложбу. То не. Нити ко то мисли, нити се то може. Жели се само, да се има бар колико толико средстава, да се једном бар одпочне припремање за такву изложбу. А кад дође време, да се она држи, тада ће мала бити сва сума, што је Друштво има, за такву изложбу. С тога ће ту онда имати реч ко јачи, но што је Друштво — а то је држава.

У осталом управа је драговољно у овој позицији напоменула ово о изложби и повременом збору, само да се види, да она и то не губи из вида. Али она је могла то и ненапоменути, а међутим ипак на томе радити; и онда извесно не би имало места овоме говору.

Слажући се потпуно с разлозима г. Мијаиловића, молим да се ова позиција по предлогу прими.

Председник — пита прима ли збор овај предлог.

Прима се.

Позиц. 3. На набавку дворева и т. д. 900 дин.

Ср. Поповић — каже да је Борјановић уредио клишеје и вели да се догађа да се набављају неки клишеји које Друштво има.

М. Савић. Учињено је пита треба да се Друштво сачува издатака излишних. Сваки ће клишеј добити слику да га је лакше наћи и да се зна шта има.

Председник — прима ли збор.

Прима.

Позиц. 4. На рад, кирију на земљу и т. д. 2100 динара.

Прима се.

Позиц. 5. На рад у двуштв. башти 100 дин.

Прима се.

Позиц. 6. За марке 300 дин.

Прима се.

Позиц. 7. За повез „Тежака“ и ост. 400 дин.

Прима се.

Позиц. 8. На оправку друштвене зграде 3000 дин.

Благојник. Од стране управе имам да кажем, да је она тврдо решена, да се зграда што пре оправи. А да је и у колико то нужно, то видите господо и сами. Од више година повлачи се то питање и увек се одлагало, мислећи да ће се успети да држава изврши ту оправку о свом трошку. Покушај на то не губи из вида ни садашња управа. Али како је слаб изглед за успех, то се не сме више одлагати па макар Друштво морало извршити све о свом трошку. Највише колико се могло у овој години, управа је ставила у буџет. Али она зна унапред, да се стављеном сумом не може извршити та оправка, и зато управа још унапред тражи одобрење збора, да може утрошити и више колико треба, па да се то накнади из буџета у идућој години.

Ж. Шокорац — уверава да се ова зграда не може оправити, но да се подигне на магацину други спрат, или да се више или ниже магацина сазида зграда или да се умоли влада Његовог Величанства да да Друштву другу зграду а ову да узме за државне потребе.

М. Јовановић — вели да управа тражи од збора одобрење да може на рачун ове год. потрошити 3000 дин. на ту цељ и овлашћење да може потрошити колико буде нужно и на рачун идућ. год. а што се тиче тога како се мисли оправлати

и предлога г. Шокорчевог, управа ће за то позвати на саветовање све своје стручне чланове и умол. Г. Мин. грађ. да да ког инжињера, па што ови реше, то ће управа извршити.

М. Спасић — прича историју друштвене зграде и мисли да се може оправити, као год што је оправљена зграда Мин. Финанц. јер је и она на истој земљи као и ова.

Председник — пита збор усваја ли ову позицију заједно са примедбом. Усваја се.

Позиц. 9. На награду чланака у Тежаку, календару и списима 3000 дин. Прима се.

Позиц. 10. На плату секретару 2000 дин. Прима се. (Гавриловић, вальда неће управа новом секретеру дати одмах 2000 динара).

Позиц. 11. На плату благајнику 720 дин. Прима се.

Позиц. 12. На плату уреднику 600 дин. Прима се.

Позиц. 13. Плата управ. добра у Шапцу 1200 дин.

М. Михаиловић — вели да је то мало. Чини упоређење између плате секретара и управ. добра који треба да је спремнији од секретара и предлаже да му се да тантијема.

Ж. Шокорац — потпомаже Михаиловића и предлаже плату од 1500 динара.

М. Савић — доказује да 1200 дин. није мала плата надзорнику кад се узме у обзир да он има стан, послугу и др. а што се тиче поређења са платом секретара друштвеног ту објашњава да се свуда у свету за секретара пољопривредних друштава бира човек који је за многоврсне привредне послове спреман, и у стању да даје упутства не само управитељу тога добра, но и секретарима свију подружина и т. д. па тако мора и овде да буде, јер секретар помаже управи саветом кад и како шта треба урадити; а осем тога треба узети у оцену то, што секретар друштвени нема стан ни послугу, као управитељ.

Председник. О предлогу г. Михаиловића односно тантијеме мисли да би требало говорити кад буду на реду предлози појединих чланова.

Позива збор да утврди плату управитељу.

Прима се по предрачуну.

Позиц. 14. На плату практиканту 600 дин. Прима се.

Позиц. 15. На плату служитељу 960 дин. Прима се

Позиц. 16. На плату слугама на друштв. добру 800 дин. Прима се.

Позиц. 17. На канцеларијске трошкове 608·75 дин. Прима се.

Позиц. 18. На непредвиђене трошкове 200 дин. Прима се.

Позиц. 19. На плаћање дугова и то: штампарији 2800 дин. осталим потражитељима 2000. свега 4.800 дин.

Благајник — објешњава да је ово нова позиција у буџету и да је потреба била, да се она уведе. Досад се је у буџету увек стављала цела сума дуга држ. штампарији, а међутим плаћао се је по веома незнатан део. Да се не би то и у будуће чинило, управа је срачунала, да се цео дуг отплати за 5 година, па је према томе и стављена онолико, колико годишње треба платити. Не успе ли се, да се тај дуг поклони, онда нема другог излаза, но да се тако постепено отплати.

Но осем тога дуга, остало је у прош. години још и других дугова, и то у позамашним сумама, па их је немогуће друкчије, но на тај начин измирити. Примера ради навешћу да сам досад сазнао за ове дугове:

За канцелар. материјал и материјал за календар 1887. год. 983 дин.

За стране новине преко 320 дин.

За чланке и дворезе око 600 дин., — а како чујем има и некакав спор с неком семенарницом за позамашну суму.

И оволика сума, колика је стављена, можда неће достићи да се исплате сви ти дугови. Али ми ћемо плаћати колико можемо, док се предложена сума не исцрпи, а што се преко тога јаве, мораће или чекати или тражити наплату како знају.

Св. Милојевић — мисли да Друштво мора да измири повериоце који би се јавили, но ако не би та сума била довољна требао би збор да овласти управу да их плак исплати.

М. Јовановић — мисли да ако се нису јавили на време, морају да чекају до новог буџета.

М. Миловановић — слаже се с Милојевићем и хоће да збор овласти управу по предлогу Милојевића.

Благојник — ми више не можемо да платимо ове године па ма пита било, јер као што видите буџетом је расхода обухваћен сав овогодишњи приход.

Председник — пита збор усваја ли?

Усваја се по предлогу.

Председник. Сад је на реду избор чланова. Према чл. 8. друштв. правила управни одбор решио је у седници својој од 5. ов. м. да предложи данашњем збору извесну господу за почасне и редовне чланове. Изволите саслушати имена те господе.

Секретар чита:

I. За почасног члана:

Г. Стев. Рајчевића управ. држ. печатње.

Прима се.

II. За редовне чланове:

1. Г. Г. Симо Кандић, писар мин. нар. привреде.
2. Александар Мијоковић, настав. Рат. школе.
3. Марко Николић, економ у Београду.
4. Павле Мијић, руководилац расад. америчке лозе у Смедереву.
5. Антоније Бурић, економ и шумар.
6. Димитр. Јосимовић, шумар.
7. Савко Кучпарић, учитељ и сврш. шитом. земљ.-шумар. школе у Пожаревцу.
8. Нинко Јовановић, држ. шумар.
9. Велизар Поповић, „ „
10. Лука Јокић, држ. шумар.
11. Сретен Јевтић, писар упр. држ. ергеле у Добричеву.
12. Живојин Илић, звао. м. н. прив. сврш. шит. зем. школе.

Примају се! Живели!

Св. Гавриловић. Не знам како није управни одбор нашао предлог старе управе. Ми смо још неке били предложили за чланове. Молим управу нека прими тај наш предлог као свој а ја ћу, ако ми се верује, именовати господу која су била у том нашем предлогу.

Председник. Ми можемо само примити к знању за идући збор, али га сад не можемо примити као наш предлог, јер би то било против правила друштвених, кад нам није предлог учињен пре збора.

Збор усваја разлоге председникове.

Св. Гавриловић — жели да уђе у записник да је он предлагао за редовне чланове г. г. Ранка Тајсића, Средоја Крчевинца, Мијајла Николића и Свет. Блазнавца.

Председник. Сад је на реду: предлози управних.

Први је предлог управни, да се умоли господ. мин. народ. привр. да поради на томе, да се опрости Друштву дуг код државне штампарије.

Збор усваја.

Председник. Други је предлог управни, да се умоли г. мин. народ. привр. да изради, да се друштвена издања лист и друга) бесплатно штампају у државној штампарији, као што то чине ученом друштву и др.

Збор усваја.

Ј. Пецић. Мени је, господо, познато да је такав предлог спремљен у министарству просвете и он ће се по свој прилици изнети првој народној скупштини, зато мислим да би било излишно обнављати молбу.

(Вичу: да се обнови! да се учини предлог!)

Председник — вели да би сад било на реду предлог управни о изменама и допунама друштвених правила. Но пре но што би о томе говорили мисли да се мало одморимо.

Даје $^1/_4$ сата одмора.

После одмора.

Председник. Изволите, господо, саслушати предлог управни о изменама и допунама правила, позива известиоца управног одбора г. А. М. Секулића да прочита измене и допуне, које је одбор спремио.

Ж. Шокорац — мисли да треба одложити овај предлог управни као и онај о пословнику, па предложене измене правила послати члановима да их проуче и тек онда сазвати збор на коме ће се о томе говорити, а сад да се пређе на предлоге појединих чланова.

Др. Мачај — држи да треба саслушати ове предлоге управног одбора, па ако су они такве природе, да збор нађе да му треба времена да их прво проштудира па онда о њиме доноси одлуку, онда се може учинити по предлогу г. Шокорца; напротив, ако су они такви да би збор одмах могао донети своју одлуку, онда их можемо одма узети у оцену па донети одлуку. (Вичу: врло добро. Тако је! Да се чита!)

Председник. — Позива известиоца г. Секулића да прочита дотичне измене и допуне.

Известилац г. А. М. Секулић чита члан по члан.[1] — По прочитању —

Ж. Шокорац — вели да тај предлог није било на главном збору на реду, па пошто се на данашњем збору имају да довршне само они радови који су онда остали несвршени, мисли, да данашњи збор не може узети у претрес овај предлог управног одбора. Даље вели — да се овим променама вређају основи друштвени — друштвени устав, и да је то противзаконо и зато је да се о овом не говори сад већ да се одложи.

Ср. Поповић. — И ја сам за то да се не говори данас о томе, јер ви сте баш најважније ствари изоставили.

Известилац Секулић: ви кете их, господине, поменути па ћемо их, ми узети, ако се сагласимо.

[1] Правила са предложеним и усвојеним изменама и допунама штампана су одвојено (заједно с пословником).

Срета Поповић. Јест. Ја сам имао белешку о томе, али нисам знао да ће се о томе решавати па је нисам понео.

М. Михаиловић — вели да је ово тако важно питање, да у интересу Друштва, треба оставити члановима времена за дубоко размишљање. Вели да је прошлог збора учињена једна неупутност, па не треба и сад тако да буде. Мисли да се ово питање одложи.

К. Црногорац. Овим се изменама, господо, узурпирају права већине друштвених чланова, чланова помагача. Кад је управ. одбор већ хтео да предложи овакве измене правила, онда је требао известити све оне чланове, којих се то највише тиче, дакле све чланове помагаче и утемељаче, а нама је требало благовремено јавити и упознати нас са предложеним изменама, да се размислимо и онда да донесемо одлуку. Мишљења сам да о томе не можемо доносити данас одлуку.

М. Јовановић — вели да колико је њему познато нема ни једног члана помагача који се јавио за ову годину, па према томе није управа ни могла помагаче позвати.

Ж. Шокорац — држи да збор неће хтети да гази друштвени устав који је одобрила законодавна власт 1870 г. који се не може тек тако мењати, кад је он закон који је ушао и у зборнике државних закона. (Вичу: у који зборник?).

Председник — вели да се свака измена правила мора поднети надлежној државној власти на одобрење, па ако ова буде противна друштвеним основама онда је неће ни министар одобрити. А и до сад су постојала друштвена правила поред првобитног устава и природно је да нису могла правила и устав имати важност, јер нигде не могу важити два закона, већ је устав био замењен правилима која опет можемо према потреби мењати и допуњавати.

Ј. Пецић — мисли да се не може о томе говорити ако ове измене мењају основ Друштва; али колико је чуо предложене измене нису ниуколико противзаконе већ такове да збор не треба о њима ни да дебатује, већ да их акламацијом прими.

К. Црногорац. Господо! Ако хоћете о предложеним изменама правила да говорите, онда немојте ни дебатовати већ их примите без измена, али у том случају желим да се запише моје одвојено мишљење.

М. Спасић — разлаже како је друштвени устав 1869. г. одобрио мин. финанције и како је више пута до сад мењан. Наводи примере како је по првобитном уставу председника бирао збор, доцније се то изменило па кад је Његово Величанство постао пунолетан онда га је Њ. Величанство постављало на предлог мин. финанције, доцније је опет збору дато то право да бира председника. Према томе мисли да разлози г. Шокорчеви не постоје и да се могу правила мењати кад то збор реши.

М. Михаиловић. Ја протестујем против овога предлога и желим да се запише да председник хоће да изнесе на решење оно, што није на дневном реду. (Вичу: протестујте само кад нисте довели пајаце!)

Председник. Записаће се али као ваше мишљење.

(Вичу: да се реши, да се гласа).

Председник — ставља на решење: које за то да се говори о предложеним изменама и допунама правила тај нека седи, а који је против нека се дигне. (Дижу се њих 8 (осморица) остали седе.)

(По изричној жељи шесторице од њих бележимо њихова имена: М. Михаиловић, К. Црногорац, Ј. К. Борјановић, Ж. Шокорац, Срета Поповић, Св. Љ. Гавриловић).

(Ларма. Излазе из сале М. Михајловић, Ј. К. Борјановић, К. Црногорац, Ср. Поповић, Ж. Шокорац, Св. Гавриловић).

Председник. Ја мислим да не претресамо тачку по тачку већ да свак своје примедбе учини где има; — позива господу која имају шта да примете.

(Нико се не јавља за реч; Ср. Поповић враћа се у салу и говори: као такав дам хиљаду дуката па немогу да гласам; опет излази).

М. Савић. Пошто се нико није јавио да има шта да примети противу предложених измена и допуна моли да се стави на гласање предлог г. Пецића.

(Вичу: ставите на гласање г. председниче!).

Председник — које за предлог г. Пецићев да се акламацијом приме измене и допуне — нека седи, који је против нека устане. (Сви седе.) Према томе примљен је предлог акламацијом без икаквих измена.

Сад је на реду предлог управ. одбора за друштвени пословник. Изволте Господо, саслушати г. Јакова Марковића известиоца управног одбора.

Ј. Марковић чита члан по члан[1]). По прочитању. —

М. Спасић — усваја овај предлог, само жели да уђе у дужност управ. одбора и то, да овај одређује у колико се комада шта има штампати за друштвени рачун. (Вичу: врло добро! да уђе!)

Председник — пита примали збор предлог г. Спасићев.

Прима се.

Др. Мачај — жели да уђе у пословник да известилац има и закључну реч.

Прима се.

Ј. Пецић — мисли да треба примити предложени пословник без измена, јер он изближе опредељује унутрашњу радњу управину и да то треба поверити управи.

Председник — благодари на поверењу и вели да пословник треба да важи од онда кад га збор одобри и да се не може без његовог — зборског — одобрења мењати, да не би могла управа да злоупотреби ово поверење.

Известилац Ј. Марковић — чита чланове пословника измењене према учињеним примедбама.

Збор усваја.

Председник. Сад је на дневном реду предлог г. П. Тодоровића ред. чл. овог Друштва, да се Друштво подели на одељења — секције. Пита хоће ли збор да се прочита предлог.

Ј. Пецић — мисли да је излишно да се чита тај предлог пошто је то већ свршено при допуни правила, па пошто је ту господ. Тодоровић он би учинио своје примедбе кад је о томе била реч, кад се његов предлог не би слагао са усвојеним допунама; но пошто он није чинио никакве примедбе то значи да је и његов предлог обухваћен усвојеним допунама.

П. Тодоровић. И ја мислим да је излишно да се чита мој предлог јер је заиста све обухваћено усвојеним допунама правила. Но ако то збор жели онда нека се прочита.

(Вичу излишно је! Нека се не чита!)

М. Савић. Господо! Хоћу да се одужим предлогу г. Михаиловића који сад није овде те не може сам да га заступа, а то је, да се да тантијема управитељу друштвеног добра у Шапцу. Ја молим збор да о овом предлогу донесе овакову одлуку: Овлашћује се управни одбор, да управитељу шабачког добра, поред плате,

[1]) Предложени и усвојени пословник штампан је одвојено (заједно с правилима).

која му је одређена друштвеним буџетом, може дати и ополики део тантијеме од чистог прихода са шаб. добра који буде постигнут његовим заузимањем и вредношћом, колико одбор за добро нађе.

Др. Мачај — слаже се у начелу са предлогом, да се управитељу добра да тантијема, јер ће му то отворити вољу за рад.

Ј. Пецић — држи да би то требало оставити управи друштвеној да она сама учини како нађе за добро.

Председник — вели, до сад није још било чистог прихода са добра друштвеног, па ако би тако даље остало, нема опасности да би управа злоупотребила поверење.

П. Тодоровић — слаже се са предлогом, само држи да би збор требао да реши колико процената од чистог прихода да се да управитељу добра. Он предлаже да му се да 25% и само позива управу да води строжију контролу над управитељем добра.

Председник. Ми смо се још у првим нашим седницама постарали да контрола буде већа, па смо и изабрали ужи одбор који ће се старати да се на добру што боље ради и рад контролише.

Др. Мачај — колико се сећам управа може три пут преко године да изашиље контролу на добро а то је доста.

Свет. Милојевић — усваја предлог у начелу и држи да збор треба да реши колико процената од прихода да се да управитељу добра а не да то управа одређује.

Ал. Поповић — мисли да би било најбоље да збор реши да управитељ има право на тантијему, а ова да се одреди према приходу, ако га буде било, на идућем главном збору на јесен.

М. Савић — држи да је 25% много као што је један од господе преговорника предложио. Мисли да је довољно и 10—15%. Предлаже да управа извести и управитеља добра да ће имати оволико процената од чистог прихода, колико то сад збор реши. Што се тиче контроле и настојавања како и шта да се на добру ради, управа се устеже да чини парочите издатке на то, зато је и бирала у ужи одбор и оне чланове управе који добро већ познају, да би лакше могли пареднивати шта треба, а потпредседник, који је такође изабран у тај одбор изјавио је, да ће с свом трошку да оде и упозна ово друштвено добро.

А. Живановић. Ја скроз познајем друштвено добро и уверен сам, да бар за још коју годину, неће бити на добру чистог прихода.

Ј. Обрадовић — предлаже да управа замоли кога друштвеног члана у Шапцу, да контролише управитеља добра, да не би било злоупотреба, да се за то не би слали нарочити контролори.

М. Х. Поповић — мисли да не треба одређивати процент који би се дао управитељу добра од чистог прихода, већ само да се у начелу реши хоће ли му се давати што од чистог прихода, а управа да одреди проценат, према заузимљивости и вредноћи самог управитеља.

Чед. Поповић. Ако падну и издатци око надзора на терет самог добра, онда и ја гласам за 25%.

Председник — стављам на гласање: ко је за то да се одреди процент нека седи, које за то да се не одређује процент нек устане.

(Већина седи). — Дакле већина је да се одреди процент.

Ко је за 25% нека седи, ко је за 10—15% нека устане.

(Већина устаје).

Већина је дакле за 10—15%.

Сад да изберемо господо, три члана, који ће оверити записник данашњег збора. (Вичу предложите их ви). — Ја предлажем г. г. Милована Спасића, Јована Обрадовића и П. Перишовића.

Прима се. Прима се.

Председник. Пошто је дневни ред исцрпљен, сматрам за дужност да у име моје и у име целе управе, изјавим благодарност господи, који су на данашњи збор дошли и помогли да се изврше учињене реформе у Друштву, које ће, не сумњам, добрим родом уродити.

Изјављујем да је данашњи збор закључен. (У $12^{1}/_{2}$ часова.)

Председник
Српског Полуправредног Друштва.
К. С. Таушановић с. р.

Привремени секретар,
Душ. М. Спасић с. р.

ОВЕРАВАЈУ:
М. Спасић с. р.
Јов. Обрадовић с. р.
П. Перишовић с. р.

Примедба. На збору 10. Јануара председавао је председник г. Срета Л. Поповић, а овлашћени су потписници г. г. Свет. Милојевић и Мата Јовановић.

ВИНАРСКЕ ЗАДРУГЕ

од

Милутина М. Савића

У «Тежаку» било је до сад више пута речи о потреби и користима од винарских задруга.[1]

Многе белешке о стању и оснивању ових задруга на блиzу и далеко, саопштаване су у «Тежаку» све у намери, да би се у нас људи покренули на подражавање. У тој истој намери набављани су штатути тих удружења и предавати јавности ради угледа.

До данас нисмо се могли похвалити успехом у овоме послу и ако се на њему ради 15 година. Ово се не бележи из очајања, но с тога што се зна, да за сваку идеју треба неки рок док сазри у некоме народу, па и то треба да се зна и забележи. На сазревање неке идеје у народу има утицаја и нега која јој се указује. А овој идеји о оснивању винарских задруга, нико снажан није до сад никакве неге указивао; већ пре је претрпавана ледом погрешног и неодмереног пискарања[2] и нехатом наших кратковидих винарских трговаца.[3]

Сматрајући да је време, да се опет вратимо овој мисли, да је опет с неке друге стране осветлимо, ми се надамо да ћемо овога пута бити боље саслушани, пошто се време знатно у корист њихову променило, а има могућности, да се идеја о оснивању ових задруга сада боље понегује но до сада.

Пошто из искуства знамо да се туђим речима више верује, то ћемо овде навести неколико речи из једног аустријског винарског листа,[4] који нашу мисао помажу.

Производња вина у задругама препоручује се из два разлога: Прво што се у задругама може произвести боље вино, друго што је јевтиније неговање и продаја. Сасвим је јасно да је јевтиније набавити прибор, подруме и друге зграде за стотине и хиљаде ектолитара вина, но за вино из једног често малог винограда.

[1]) Тако 1874 године у мојим белешкама о крајинском виноделу; године 1878 у чланку у коме г. Шокорац пропраћа мисли изнешене у поменутим белешкама мојим; године 1883 у моме чланку „Мисли о унапређењу виноделa у Србији“ и на др. м.

[2]) Овде се може уврстити онај картеч у „Српским Новинама“ против свега што се у нас ради на очувању домаћег виноделa од наглог пропадања.

[3]) Ови су вазда гледали у оваквим задругама и удружењима свога конкурента.

[4]) Allg. Wein-Zeitung Dr. Bersch. Бр 2 1888 писао Prof. Kaiser.

Тако исто сасвим је природно да се морају за продају вина често веома големи трошкови учинити, те да му се створи стална проходња.

Све то а и много друго гони нас на оснивање задруге.

Само задруге могу дати *доста* и *подједнако вина*; задруга је постојанија но појединац ма како солидан био. Код једне правне личности не мењају се привредни односи тако нагло као код приватне, где смрт може часком све да поремети. У Немачкој умножили су се приноси винодеља знатно оснивањем задруга за производњу и продају вина.

На исти начин може то бити у нас.

У Немачкој падају у очи угледне зграде с натписом *„винарска задруга* тога и тога места". Кад се уђе у зграду видиће се големе просторије за цеђење и смештај шире, големи подруми, справе за спуштање великих буради, махом сопствене качарске радионице, које све саме израђују.

Школован подрумар, стално погођен, под надзором старешине и одбора, руководи послове око произвођења и неге вина; књиговођа врши под истим надзором исплате новчане и преписку.

И ако су често скоро раскошним намештајем снабдевене ове задруге, опет се код њих може јевтиније купити вино и опет са већом добити него од прекупаца. На тај начин ове задруге корисне су и трошачима вина, и крче пута да се здраво природно одневано вино цени. Само у изузетим приликама, водећи рачуна о укусу извесних потрошача додаје се неким финијим винима кандисшећер, па и то се изричио на натпису означи.

Покрај просторија за радњу, и подрума, у кућама ових задруга налазе се и гостионе, које се под тим условом дају под закуп, да се само вино из задруге троши. Јаким доласком странаца, троше ове гостионе доста вина задругама, но осем тога оне, јаче но многа друга средства осигуравају му проходњу.

Ради потпунијег обавештења навешћемо главније одредбе винарске задруге у Арвајлеру.

Чланови су правно слободни виноделци у области винарске задруге (обично само једна општина или круг, срез), који пристанак писмено изјаве, па се на главном скупу приме, и положе улог одговарајући имаовини и резервном фонду задругином (сада у Арвајлеру 6 дуката). Но чланови могу доносити грожђе из својих винограда које имају и у другим општинама.

Одма чим прође рок који је управни одбор за бербу одредио, утврди се приближна цена грожђу која важи за 4 недеље, а од-

рећује према извештају одбора главни скуп, и то, према положају, стању трга и каквоћи грожђа.

Старешина пажљиво испитује донето грожђе, и бележи количину шећера, и при доцнијем срачунавању сталне цене грожђа за сваки степен изнад просечке средине са једном паром од једног крама грожђа, *дописује* на рачун сопственика, и за сваки степен испод просечне средине *одбија* по толику суму. За чланове, који умру или имање продаду, може насљедник кад изјави, у року од једне године, ступити у задругу без улога.

Синови и братучеди чланова задругиних са одвојеним имањем, могу ступити у задругу платив улаз 6 дуката.

Чланови који из задруге својевољно излазе, ако живе у истој општини, плаћају 7 дуката.

Ниједан члан не сме посредно ни непосредно учествовати у равном или сличном удружењу.

Фонд задружни састои се из: 1. фонда непокретности и резервног, 2. улога при ступању и изступању; 3. једног дела годишњег приноса, који се као вишак покаже преко приближне цене грожђа и одговара 1% дуга непокретности. Фонд је недељива својина задруге који се не сме употребити ни зашта до покрића непокретностима. Резервни фонд гради се тиме, што се за 10 година 5% прво одређене (приближне) цене грожђа свакоме задругару задржава као удео за радњу или резерву.

Вишак праве цене изнад приближно одређене исплаћује се одма. Свакоме задругару показује књига колики део има који неможе изузети, заложити, ни задужити. Првог Јула свршава се рачунска година. Управни одбор (4 члана) надзирава управитеља контролисањем књига и рачуна. Управитељ израђује преписку и даје упутнице благајнику. Контролни одбор (3 члана) надзирава управу, и има права обуставити рад појединих органа па одма сазвати главну скупштину, која ће то расправити. Сваког месеца долази испитна комисија (3 члана) да прегледа готовину вина. Све чашнике бира главна скупштина.

За искључивање чланова и измену правила тражи се пристанак већине од две трећине чланова. Са производњом вина махом су скопчане и казније за комину.

ШЕЋЕРНИ СИРАК КАО СТОЧНА БИЉКА [1] [2]

(Sorghum saccharatum-Poir).

Ово је једна врста која је мало распростртa по нашој земљи, али која може, чини нам се, да јој чини врло велике услуге.

У опште, француској земљорадњи представљан је сирак као индустријска биљка.

Ми нимало немамо намере да убијамо дух предузимљивости, у људи који у нашим јужним окрузима хоће да шире једну биљку, која је у стању да даје оне исте производе које север добија са шећерном цвеклом.

Хоће ли се икада видети како се у Лангдоку и у Провансу подижу радионице за шећер или за алкохол, у којима ће се прерађивати трска од сирка?

Сасвим је тешко изразити се о томе у садашњем часу.

Посматран, напротив, као сточна биљка, сирак се, с јаким разлозима њему у прилог, може да препоручи нашим земљорадницима. Овај савет није, истина, нов, он је формулисаван и пре више пута; али, мислимо, никада није довољно слушан.

И зато, пошто смо за четири године гајили *Holcus saccharatus* и пошто смо себи на тај начин прибавили извештај о користима, које он нуди у рањеној стоке, ми и хоћемо, са своје стране, да одамо овој драгоценој трави свој дуг признателности.

Околина Каркасона и јесте место, где смо ми чинили своја посматрања.

Ми смо поређивали сирак и кукуруз каргву. С гледишта приноса, прва од ових биљака показала је несумњиву надмоћност; сирак противстаје топлоти и суши много боље но кукуруз; он се и онда непрестано развија, кад је растење такмаца му већ престало.

Сваке године, за три месеца, сирак, на нашем имању, сачињава основицу ране за дванаестину грла радне стоке, волова или коња. Грла ова нису никад здравија. Она много једу такву рану. Ако им се у исто доба положи кукуруз и сирак, она овај последњи вазда једу пре но први.

Није само да укус говеди ставља сирак пред кукуруз; хемијска анализа признала је да, с гледишта садржине разних ранљивих елемената, ваља усвојити, да 100 кгр. сирка могу да замене само 130 или 140 кгр. кукуруза.

[1] J. Sabatier- Journ d'Agriculture Pratique, бр. 15., 1888., стр. 532. [2] Вид. Тежак за 1873 год. стр. 166.

И тако, дакле, надмоћност што се тиче приноса по тежини и надмоћност што се тиче раньиве моћи, ето два главна разлога, који су, у Оду, нас руководили да кукуруз заменимо сирком.

Ми велимо главни разлози, јер ми би могли додати још да се сирак сече и суши лакше но његов такмац.

Ми гајимо две врсте сирка; *шећерни рани сирак из Минесоте и обични шећерни сирак.*

Прва се показује да је за једно петнаестину дана раније но друга. Ја сирку из Минесоте дајем што се може мање простора, управо колико да имам чиме да раним стоку за две седмице. Ова суврста има мање лишћа, мањег пораста, даје бербу слабију но *обични шећерни сирак.*

Један од наших суседа по имању, сејао је, прошле године, под именом опита, трећу једну суврсту, звану *моранџин сирак.* Моранџин сирак заузеће, можда, место суврсте из Минесота, којој као да се равна по брзом развићу а коју превазилази с гледишта приноса. Нова искуства о моранџином сирку потребна су па да се човек изјасни позитивније у његовом погледу.

Ја сам, сасвим близу коњушнице, задржавао мало једно поље, увек једно исто, на коме обе сточне биљке долазе једна за другом, сваке године.

На измаку лета или у почетку јесени, у земљу се сеје семе од ражи, инкарнатске детелине (ране или позне), грахорице и овса. С пролећа, у Априлу или Мају, чим се која пруга ражи или друге сточне ране ослободи, човек се жури да пооре, изнесе ђубрета сталског или вештачког и да посеје сирак.

Начело о накнађивању снаге врши се у велико у погледу парчета земље, о коме је реч. Оно се ђубри сталским ђубретом сваке друге године, и, сваке године, разастире се кемијско ђубре приликом сваког од ова два усева.

Ми се, намерно, уздржавамо да покажемо природу и количину трговинских ђубрета, која употребљавамо; наша формула, примењена на другом месту могла би да проузрокује рђаве последице. Ми мислимо да рационална формула вештачког ђубрета јесте функција колико (ако не више) састава земљишта толико и гајене биљке; и то би значило уплетати се у одвећ велику дискусију те хтети, у овом тренутку, правдати састав наплодних елемената, који смо усвојили.

Сирак се сеје у редове у растојању од 60 до 70 сантиметара. У ове редове, предузима се или сејање по дужини целог реда или сејање на кућице; кућице су раздалеко по 50 см. и у

сваку се баца по 6 до 8 зрна. Потребно је 8 до 10 кгр. семена на ектар. Семе ваља да се врло мало покрије.

Сирак је врло спор како у ницању тако и у пролажењу кроз прве периоде својега растења; али, доцније, он уме да накнади изгубљено време.

Ми два пута прашимо, једанпут пошто из земље изиђу младе биљке, други пут кад стабљике достигну 25 до 30 сантиметара у висину. Овим двама малим пословима обрађивања ми придајемо крајњу важност: у једном упоредном огледу, они су утростручили принос. То значи да смо ми сасвим непријатељи **сејања на сачму**.

Берба почиње обично првих дана месеца Септембра.

Сваког јутра, пре но што сунце припече, човек насече колико треба сточне ране за тај дан.

Исецкан сирак загрева се лако; и, даван стоци у овом стању, он би, вели, могао да проузрокује болести. Непосредно пред сваки оброк, на сечци се исецка толико струкова, колико ће се употребити. Сирку се додаје отприлике једна десетина његове тежине пљеве пшеничне или овсене.

Волови троше на дан по једно четрдесет кгр. ове ране, коњи отприлике по 25. Ови последњи добијају, сем тога, по 3 кгр. овса. Јасла су пуна сламе; али њу ова стока и не дира, сем само ноћу.

На измаку лета, поље, на коме је сирак, сачињава непролазну чёсту. Струкови достижу висину од 2 до 3 метра. Овај последњи број понекад и прелазе, али онда је биљка јако изложена полеганју.

Према климатским условима године, принос од ектара колеба се од 60—100.000 кграма.

Чим се која пруга, на којој је сирак, ослободи, сеје се једна од сточних биљака, која ће се трошити идућег пролећа.

На свршетку месеца Новембра, сирак ваља да је сасвим уступио место биљкама, које после њега долазе.

У месецу Септембру прошле године, предвиђавајући да ће нам бити немогућно да узелено употребимо сву своју летину сирка, ми смо посекли неку количину да је осушимо. Посечени сирак остао је два дана простр по њиви, то му је одузело знатан део биљне воде; затим смо га унели у житницу с добром промајом. Струкови, који су дуже уза зид житнице стајали, осушили су се без плесни. Сирак, тако осушен, трошен је у месецу Децембру. Пошто је исецкан, мешан је с репом више часова пре давања стоци. Ова смеса била је потпуно по укусу стоци.

Факта која смо сада изнели прибрана су у округу одском. Како је у Француској с културом сирка у осталим окрузима сем оних на Југу?

У Арменвиљеру (Сена-и-Марна) добивено је подједнако приноса између кукуруза карагве и сирка из Минесота. (Обични сирак није још пробан).

У париском пределу, свагда ће ићи у прилог сирка његова надмоћност у рањивој вредности.

Трошен, било уседено, било после сушења, за рану крава на имању у Арменвиљеу, сирак није ни мало мењао каквоћу млека.

Алкохолско или слатко справљање и јесте оно, које се упињу да изврше у Арменвиљеру.

Против сирка изношена је једна од најтежих оптужаба: тврдило се да ова биљка садржава некакву отровну материју; наводили су тровања, која би она причињавала.

Случајеви, који се помињу, изгледа да се могу приписивати само сасвим младом сирку. Кад је биљка у цвету или кад заметне зрно, т. ј. у добу, кад је ваља давати стоци, та је отровност ишчезла.

Што ми можемо да тврдимо, то је то, да било код нас, било у Арменвиљеру, било на више осталих имања где смо виђали сирак, није никад опажен какав случај.

Одбацивати усвајање сирка из плашње тровања не изгледа нам логичније но избацивати из рањења стоке зрно ражи или мушки цвет кукуруза, рану која је, и она такође, у извесним врло ретким случајевима, производила опасне последице.

прев. **А. М. Секулић.**

ДУВАН

(NICOTIANA),

ЊЕГОВА КУЛТУРА И ФАБРИКАЦИЈА.

од

К. Црногорца.

(свршетак)

Примедба. Дувански снопићи који се далеко преносе и шиљу, слажу се или спакују се у велике дењкове, — који су 50 и више кила тешки а добро замотани *сергијама* (простим и оштрим пољавицама од кострети), а сергије омотане асурама, па: то све конопцима добро увезано.

XII. Доходак или приход од 1 ектара.

1 ектар донесе обично: 8 до 10 метарских цената (800 до 1000 кила) *доброг дуванског лишћа* и 0,5 до 1,5 мет. ц. *подбирака*.

Но, у повољним приликама т. ј. кад је *лето* топло а *јесен* пријатна и сувља, *земљиште* добро и јако нађубрено, *стабљика* са *лишћем* за време растења добро гајена (заливана и заламана) и најпосле *зрело лишће* брижљиво сређено (брано, одбирано, у снопиће слагано и довежено, низано, овешано и осушено), — можемо од дувана *врло велики приход и добитак* да имамо тако, да 1 ектар донесе 15 а често 18 и 20 метарских цената *доброг дуванског лишћа*, а уз то још и 1 до 3 метарске центе подбирака.

Узимајући, да 1 ектар у повољним приликама донесе 15 метарских цената *доброг дуванског лишћа* и 1 метарску центу *подбирака*, — а рачунајући 1 центу по средњу цену од 200 динара (јер, по законском уговору монополска режија — управа плаћа 1 метарску центу по 100 до 300 динара), — то ће онда бити:

16 метарских цената по 200 динара	3.000 динара
а кад се од овога одбије сав (у највећу меру узет) потрошак у	500 «
Остаје чист добитак . . .	2.500 динара

Славан добитак! — који скоро ни једна друга биљка не може дати.

Потрошак за 1 ектар.

ђубрета 20 кола по 4 динара (на кола по 200 кила)	80	динара
орање са држањем (3 пут орање по 10 динара) . .	30	«
расада 50.000 комада — 1.000 по 1,5 динар . . .	75	«
доношење воде за заливање (15 буради по 1 динар) .	15	«
шпартање дуваништа; 5 људи за један дан по 2 д.	10	«
заливање: 3 женскиње за 1 дан по 2 динара . . .	6	«
сађење { 5 људи по 2 динара	10	«
сађење { 10 жена по 1 «	10	«
попуњавање празних места и вађење нездравих струкова 5 жена по 1 динар	5	«
I. окопавање { 5 људи по 3 динара	15	«
I. окопавање { 15 жена по 2 «	30	«
II. окопавање { 3 човека по 3 динара	9	«
II. окопавање { 12 жена по 2 «	24	«
заламање цвасти (цветова) 4 човека по 3 динара . .	12	«

заламање заперака	I. пут 8 жена по 1 динар . .	8 динара
	II. „ 5 „ по 1 „ . .	5 „
	III. „ 3 „ по 1 „ . .	3 „
брање и везивање лишћа у снопиће	5 људи по 3 дин	15 „
	15 жена по 2 „	30 „
превожење — 500 снопића, по 50 на кола по 2 „		20 „
слагање — 500 снопића, 100 по 1 динар.		5 „
низање — 500 снопића, 100 по 3 динара.		15 „
канапа		3 „
ексера белих		2 „
овешавање 500 снопића, 100 по 2 динара		20 „
простор у сушници за 15 метар. цената		33 „
скидање и увезивање (паковање), 10 људи по 2 динара		20 „
Свега . . .		500 динара

Примедба. Обичан произвођач, т. ј. онај, који не производи много ектара дувана, а нарочито онај, који има задругу, — употребљава чак и децу за мање и лакше послове око сређивања дувана, па тада има куд и камо мањи потрошак, и то само:

за расад	75	динара
„ сађење.	20	„
„ I. окопавање	45	„
„ II. окопавање	33	„
„ брање	45	„
„ слагање	5	„
„ низање	15	„
„ ексере беле.	2	„
Свега . . .	240	дин.

Најмањи је доходак т. ј. *најмање* се дувана са 1 ектара добија онде, *где је трговина с дуваном монопол државни*, па дакле производњу дувана у земљи контролише државна управа.

Тако је монопол дувана у Аустрији, Спанији, и *Француској*, — где је број стабљика на 1 Ектар утврђен па се тај број не сме да прекорачи, јер је строга казна прописана; — тако је на 1 Ектар одређено стабљика:

на северу Француске.	4000
на југу „	10·000
крај канала каде	50·000 и т. д.

Код нас је законом о монополу одређено да дуван производити може онај произвођач, који се монополској управи пријави да ће произвести бар 5.000 струкова; — но то ће му монополска режија (управа) дозволити тек онда: ако се у његовој (произвођачевој) општини пријавило бар за 15.000 струкова, а у његовом срезу бар за 5 ектара.

Радови на дувањишту после жетве.

Стабљике, које су на дувањишту после жетве заостале, треба оштром мотиком осећи и на мање (од 10 до 15 с. м.) комаде исецкати па заорати, а за тим дувањиште подрљати. Осечене стабљике можемо и покупити па их набацати на мешанац или их употребити за добијање поташе, или као гориво место дрва, па тада дају пепео врло добар за ђубрење њива а особито дувањишта.

Са 1 ектара добија се 5 до 6 метарских центата сувих стабљика и 2 до 3 метарске центе корења.

XIII. Хемијски састав дувана.

1. материје у лишћу.

а., у 100 делова *свежег* (тазе) лишћа има:

88 делова: воде.
5 „ кончевине.
3 „ горчила.
1 део гуме.
1 „ пиктијасте материје.
0,30 дела: смоле.
0,05 „ *никотина.*
0,01 „ *никоцианина* (етерског уља).
0,50 „ јабучне киселине
0,12 „ „ „ са амонијаком.
0,25 „ „ „ „ калцијом.
0,06 „ калијум-хлорида.
0,09 „ „ -нитрата.
0,05 „ „ -сулфата.
0,18 „ калциј-фосфата.
0,00 „ силицијумне киселине.

б., у 100 делова *осушеног* лишћа има:

75 делова: *органских* (сагорљивих) материја, — а међу њима 5 до 6 делова *Нитрогена* (Азота).
25 „ *неорганских* (несагорљивих) или минералских материја, које при сагоревању остају као пепео.

в., у 100 делова:

сувих стабљика има: 10 делова } неорганских или минералских
сувог корења има: 7 делова } материја.

2. Материје у пепелу дуванском.

Од 100 делова сагорелог осушеног лишћа добија се 25 делова пепела, у коме има:

4 дела: калијум-оксида.
0,05 дела: натријум-оксида.
10 делова: *калцијум-* „
3 дела: *магнезијум-* „
1,20 дела: натријум-хлорида (кућне соли).
0,80 „ калијум „
1,50 „ гвожђа (феро — и фери —) фосфата.
0,20 „ калцијум-фосфата.
1,75 „ „ -сулфата.
2,50 „ силицијумне киселине.

XIV. Производња семења.

По што се зна: да је најбоље и најпаметније, да ми сами дуванско семење производимо и то од оног дувана, који смо друге године посејали и одгајили, — онда се семење производи овако

«треба на једном крају дуваништа оставити по више бољих и јачих стабљика, са којих треба слабије и ситније цветове заламати, па на врху само 4 до 5 цветова оставити да донесу плода *чауре пуне сиђушног семења.*»

Чауре сазру најдаље до краја Септембра, а познају се да су зреле: кад постану *црвенкасто мрке па почну да пуцају и се*: *мење да растурују.* — Чим то буде, онда:

треба *на топлом дану осећи грањчице с чаурама*, па их оставити или овешати на топлом а промајном месту да се суше.»

«Осушене чауре треба помешати у један џак или у једну врећу, па их тако после склонити и оставити на сувом а промајном месту до времена сејања».

«Пред сејањем треба чауре шаком раздробити и размрвити па кроз врло често сито просејати и семење одвојити од чауриних љушчица, које се са сита после сејања избаце.»

У дуванског семења траје *клицавост*: 9 до 10 година; — али је најбоље за сејање оно, које је од друге године посејаног дувана добивено, јер тада све семење проклија, само ако је чисто здраво и једро.

У дуванском семењу има 15 до 30% масног уља жућкасте боје, а добро је само за горење, — јер се брзо квари и ужеже.

Примедба. Онде где се *дуванско семење* продаје по добру цену (н. пр. кило по 20, 30 и 40 динара), — ту је корисније да дуван обделавамо за љубав семења, којега се са 1 ектара може често да добије до 100 кила, — а то би донело један приход од 2 или 3 до 4.000 динара, од које суме треба одбити само мален и незнатан *потрошак*, — али се овај надокнађава тиме, што се, поред семења, добија још, истина, *мало али доброг лишћа.*»[1]

ТАРА — ПЛАНИНА.

од

Косте Ђорђевића.

Да би ко могао да озбиљно и поуздано размишља и пише поуке о бољитку и унапређењу пољске привреде па и шумарства, у ма којој земљи, неопходно је нужно да се пре свега што тачније и свестраније сазнаду и проуче пољопривредне и шумарске прилике те земље, њених покрајина, и њених крајева до најмањих места. До сада је у нас написано повише путописа са разноврсним садржинама; но чини ми се, нећу се преварити, ако речем, да најмање имамо путописа са чисто пољопривредног гледишта и критичног погледа на стање наше пољске привреде и шумарства. С те стране, ми нашу земљу веома мало познајемо. Зато, неки из непознавања прецењују наше пољопривредне прилике; а неки их опет погрешно и сувише ниско цене. Прибирати и разложно оцењивати податке о пољској привреди и шумарству из свију крајева наше домовине, то је дужност сваког правог пољопривредника и шумара, а добродошла и неоцењива добит за свеколико привредно стање у нас.

С овом мишљу, путујући прошле год. у септембру по шумама округа Ужичког, саставио сам монографију планине Таре са једном картицом, коју износим читатељима овог листа, у нади да по могућству припомогнем, да се овај пространи планински крај што боље и потпуније упозна.

I.

У северозападном куту Краљевине Србије, у округу Ужичком, где се државна сува граница између Босне и Србије састаје са ваљовитом Дрином, шири се југоисточно пространа и величанствена планина од старине чувена „*Тара*". Планина Тара носи то име од давнашњих времена. То сведочи стара изрека, коју становници овога предела још и дан данашњи помињу: „*док ми је ова гора, пушка шара и планина Тара ме бојим се ни цара*". А има у лутом пољу у Тари планини и једно језерце, које се зове „*Тара*", па вели, можда је планина Тара и од тога језерца своје име добила.

Тара је права планинска висоравањ и заузима већим делом просторију у срезу рачанском, а мањи део долази у срез Златиборски. По положају и крају земљишта, као и по остацима горе по крајевима садашње планине Таре нарочито у срезу Зла-

[1] *Примедба.* Сад настаје део о фабрикацији дувана; но овим послом не могу се бавити привредници. Зато се овај део изоставља. Ур.

тиборском, ова је пре двајестину година, на сву прилику, била много већа, бар још једном колика је сада. Намножењем становника у околним селима, умноженим потребама њиховим у дрвету и сточној пши, те с тога увећаним сечама горе за свакојаке потребе; крчењем, требљењем и паљењем горе за стварење и ширење закоса и пашњака за испрану стоке, а без икаког упутства, надзора и бриге за чување и подизање младе горе од стране власти из ранијег доба, већ још са напаком наменом: „*крчевина тековина*“, — сведена је негда велика планина Тара на њену садашњу просторију. Но при свем том одржати је у данашњим њеним границама и њеном простору, ако не нешто и проширити је, где је могућно и нужно, било би по нашу земљу велика срећа и неоцењена добит и у привредном и финансијском и климатском погледу.

Главна целина Таре сада је у срезу Рачанском, и њена укупна просторија по приближном рачуну може изнети на 23.000 хектара у најмању меру. Од ове просторије има да се узме 2000 ект. на закосе, пашњаке, голети и завате под шумом; дакле, чисто под гором највише четинастом а мање лисnатом имаће око 21.000 хектара.

Ова планинска просторија није још ни до данас тачно премерена, зато јој се и не знају праве границе ни величина, нити су главније пограничне тачке бележама снабдевене. Но како је власт среза рачанског из ранијег доба, а у добри час узела извесну просторију под гором у заштиту и ставила под забрану од самовласне сече и заузимања појединаца, то сада ту просторију иста власт и околни становници рачунају за народну планину.

Граница ове општенародне планине Таре у срезу рачанском иде у наоколо овако: северно од утока потока Јагоштичког у Дрину, па Дрином до изнад Седачког поља на излазу реке Дервенте и тесног кланца испод планине Звезде. Одатле по врх поља Седачког близу поред Дрине под планином до точила Бањског до саме Дрине, па онда самом точилом до ка врх њега а на ивицу планине Тара изнад атара села Бање па дуж ивице планинске преко врха точила Сијенског под брдом Гору шице. Одавде све планинском ивицом изнад атара села Гаочића, по врх точила Цапјиног и атара села Перућца на Козју стену и преко Перидола на Оштру стену, па све ивицом по врх Градачког точила испод Сумбилићева брда. Даље ивицом по врх точила Бесеровачког на брдо Соколину изнад атара села Бесаровине и засеока Зауглине. Одатле изнад Заугланских ливада скреће граница Таре мало у десно и окреће на исток преко брда Церја изнад кућа и зирата села Раче, савија у десно ка југу па удара правце на границу планине манастира Раче, па се код Шљивовичких ливада одваја и савија изнад истих под Шљивовичким брдом и десном страном шљивовичког потока преко Совљака до Гулибановца (Глибановца) и пута, који води из Ужица преко калуђерских (црних) бара. Гулибановца и планине Таре у село Заовину на Босанској граници.

Од Гулибановца наставља даље граница Таре мало западно границом између среза Рачанског и Златиборског преко Доброг Поља право на Букову Главицу па се венцем и границом западно до Дрињце и преко брда Гаврана и Врлеша. Одатле скреће десно ка северо-западу па све иде страном Чемеришта изнад кућа Јелисавчића па преко преседлице више чемеришког дола изнад ливада савија јужно под оштрим углом а преко огранака Црног Врха скреће опет западно изнад Коњевића њиве, дотиче се суве границе између Босне и Србије. Одатле све сувом државном границом до на Дрину. Мало Дрином па савија граница Таре у десно преко брда

Бруснице и обавија изнад атара и зирата села Јагошнице па се у наокруг спушта близу утока Јагоштичког потока у Дрину.

То је за сада приближно позната граница у обиму већег дела планине Таре у срезу рачанском. Но у обиму те просторије између планина: Звезде, Црног врха и Алушке планине находи се и село Растиште на реци Дервенти са засеоком Алугом. Граница Таре око Растишта и Алуге долази до изнад зирата и ливада тих села. Граница просторије ове планине Таре у свом обиму као и око атара села Растишта видеће се јасније на карти која ће се приложити.

У обим планине Таре среза рачанског највише је ушло западно од Дрине село Јагоштица, за 2 километра, а од севера село Растиште на 5 километ. од Дрине. А остала села само опкољавају Тару, и то од Дрине са северне стране села: Бања, Гаочић, Перућац, Бесаровина, Зауглина, Рача, са источне Солотуша и Бјоска, са југоисточне Кремна и Мокра Гора, и са западне Заовине. Становници свију ових села имају и својих закоса и завата у Тари или до ње, ван својих атара сеоских.

Тако на Ослуши су закоси Перућански и Цвије Јевтића и Јанка из Бај. Баште. У Добром Пољу Кремански и Биоштански. У Бесеровачким Барама Бесеровачки закоси, а у Љутом Пољу Кремански. У Крњој Јели Заовински, у Врлешу Бесеровачки и Бајинобаштански а у Митровцу Бесеровачки. Сем ових укупних закоса има на више места у планини и растурених завата под гором са омањим закосима Неки од ових закосника и заватинара имају уредне тапије и судске пресуде на својину. Неки пак придобили су право својине дугим држањем, т. ј. застарелошћу, а многи опет држе завате незаконито, што су од пре 10—12 година самовласно заузели Сада се нови завати више не чине, јер власт и шумари обраћају већу пажњу на чување шума. Но постоји још и данас, да заватинари и закосници проширују своје завате и закосе сваке 3—4 године наваличним паљењем и поступним и неприметним крчењем у наоколо, што ни сама власт ни шумари не могу да опазе, пошто те појединачке својине нису премерене и означене сталним белегама да се границе не би могле померати. Ови завати могу имати укупне просторије на 2000 ектара. Највеће ливаде и пашњаци у средини Таре то су Добро Поље и Љуто Поље.

Сви закоси махом су по деловима између брда а завати по странама и под шумом. Под закосима расте бујна трава што даје добро сено. Ту се много грла крупне и ситне стоке исхрани, лети испашом а зими сеном.

По приближном рачуну исхрањује се годишње на 20.000 грла ситне и крупне стоке. Овце и говеда су главна стока у овоме крају, а мање се гаје козе и коњи За козе није повољно место. Шума крупна и четинаста а нема ситнара лиснатог ни лепог брста, као по онижим брдима са лиснатом шумом.

Стока се изгони на пашу у планину о Илинудне кад се ливаде покосе. Ту борави стока с чобанима до конца Септембра док у селима сраде у летину, па је опет враћају у села док снег не падне. Падне ли снег, опет истерују стоку у закосе и ту остаје док се закоси не забране а то је до Априла. У Априлу враћају стоку опет кућама у села докле покосе ливаде у планини а то бива у Јулу. Тако је стока код кућа, те им не досађује у планини док се косе ливаде. Бачијање у планини није у обичају, већ сваки музе своју стоку код своје колебе.

Народ у овом планинском и кршном крају живи поглавито о стоци и о гори а зиратних земаља тако мало има, да мало њих производе толико хране да преко године издрже своје породице а на продају хране и не помишљају. Да немају ових пространих закоса не би могли стоку држати ни хранити, а без стоке не би имали

ни останка. С тога се ови закони по долинама могу са народо-економног гледишта са свим правдати, али непрестано ширење тих закона, као што се и данас чини, нарочито у срезу златиборском по кршним и стрменим странама где им и није место, несме се ни с које стране правдати ни дозвољавати.

Цела просторија Таре у срезу Рачанском као и остали део у срезу златиборском, то је планински висораван са почетном висином од 800 мет. над морском равни. По томе висоравну уздижу се многа брда са доста благим нагибом, покривена негде дубоком мекотом земљином а негде и плитком са хумусом измешана. Нека од ових брда достижу висину до 1530 метара над морем (Милошевац највећи врх). По средини нема потока, река, вододерина и јаруга ни од већ стрмених страна, већ само баре и извори, који у виру у безбројне вртаче.

Главна је подлога земљишту чист кречњак од разних врста, с тога има тако малих удолица и вртача на све стране. Сва вода, која се од киша и снегова слива с брда у долине и ниже овога висоравна увире у многобројне вртаче, и поноре из којих после вода извире далеко испод одсека планинског на северној страни ка Дрини из многих врела као што је чувено Перучачко врело, које не пресушује ни лети ни зими, и даје велику количину воде за стругаре и воденице.

Клима је оштра и права планинска, за то је јела и смрча као главно дрво и преставник ове планинске области. Зима траје овде дуже за месец и по дана но по нашим нижим брдима и равницама и пада много снега. Лето је краће и блажије, те траје непрекидно испаревање због довољно влажног земљишта, а то је нарочито повољно јели и смрчи за њихово бујно и лако успеваље. Пролеће почиње тек Априла, а зима Октобра месеца, отуда и дрвеће почиње да мезгра тек од половине Априла. Ове године 8. 12 и 14 септембра већ је пало снега у Тари толико да су брда обелела, али је опет за два дана окопнио. Јаки ветрови и олује овде невладају и не кваре шуму. То се види по томе што нема већих простора, где је ветар гору оборио и искорутио, а што има оборене и скрхане горе, то је више само од себе, од старости.

По средини Таре гора је чисто смрчева и јелова, мешана више мање са буквом а највише има смрче. При крају планине до саме највише на спрам Дрине на 500-1000 мет. у пречнику, како где, превладује више буква са по којим бором црним, јавором, млечом, дивљеском (мечјом лесном) макленом и тисом. Од највише планине на страном све до Дрине мешовита је лисната шума: граб, буква, цер. граница, липа брест и др. наше лиснато дрвеће и шибље. Од Бањског точила на кршевитом страном до Дервенте и по странама дервентског кланца спушта се црнобор помешан са разним листарима до саме Дрине и до у реку Дрвенту. Чисто црнобарове шуме има на звезди и местимице на косама и ограницима црног врха, после изнад Растишта близу Алуге страном чемеришког дола, па по странама чемеришта. Црни је бор помешан са белим бором. Смрча, јела и бор роде наобилно сваке треће године. Буква рађа врло ретко, тек после сваки 15 или 20 година, за то што је ладноћа редовно затече у цвету, те не може да замете плод. То ће бити и узрок што се буква слабо шири и подмлађује, већ смрча и јела преотимљу мах, и свуда испод старих букава, по старом бучју, где је само по који четинар стари, подмладак је сам четинар. То је згодан услов да се буква из ове планине истисне, као дрво од мање вредности а њено место да заузме чиста четинаста шума.

На једном огранку Црног врха изнад Растишта под црвеном стеном на Јањцу више карауле штуле, и на Звезди на крају од дринске стране има у гомилицама, по

неколико дрвета *оморике*. Она нешто личи на јелу, али је по облику круне и положају четина и због другојачијег дрвета, особита врста четинара, која се у нас нигде више не налази, али је у Босни у оном крају има више. Причају стари људи, да је било оморике и по другим местима Таре па је исечена и заступила је смрча и јела. Вредно би било настати најозбиљније да се и тај мали остатак оморике, као одликованог а можда и изврсног дрвета очува и размножи, а да не затре сасвим. Особине њеног растења и размножавања, као и особину дрвета за употребу важно је што пре проучити и сазнати.

Сеча горе у Тари вршена је из давних времена а и данас се врши: *простим пробиром дрвета* према потреби. С тога је појединце и једно поред другог измешано од најмлађег дрвета до најстаријег, т. ј. од 3 годишњег до 300 годишњег, Сече су почињате с крајева па се ишло ка средини планине. Отуда је гора по крајевима млађа и проређенија, а по средини и удаљенијим местима од извоза, крупнија, чешћа и већ престарела, јер од памтивека није сечена. Но и ако је на местима неправилно сечена гора на ранијег доба, опет се подигао леп и чест подмладак смрчев и јелов заго, што су му повољне и климске и земљишне прилике а стока није га нагризала и кварила, вађа што није дотле ни долазила, или што у смрчевим и јеловим честама и нема попаше, те стока није ни наплазила већ се само по закосима задржавала и пасла.

Од како су пак спремни шумари почели да руководе сече у овој планини и већу пажњу обраћали на чување горе, види се, да је подмладак много боље напредовао, и зато се и одржала у овом крају тако велика пространја под добром и честом крупном гором јеловом и смрчевом. Примећује се да је и полицијс. власт овога среза обраћала још по изодавна већу бригу на чување шума но што су то чиниле власти у другим крајевима где су шуме и поред незгодног извоза ипак некорисно затрвене на остали само голи и непроизводни кршеви.

Пространије, чешће и боље смрчеве и јелове горе за свакојаку грађу, а опет на згоднијем месту за извоз немамо нигде у нашој земљи, као у планини Тари. Овакс шуме можда ће се наћи још на Копаонику нашем и на његовим границама, али је отуда извоз дрвета незгодан и тежак и удаљено од места за употребу и потрошњу.

У Тари има смрча и јела 80-120 годишњих од обичне висине 30-40 мет. а дебеле у пречнику 40-80 см. Од преко 60-120 сантимет. дебеле у пречнику а старе 120-300 година има их високе и на 50-60 мет. Најбољих и најкрупнијих смрча и јела има у Манитој Равни и око Тисовог брда због доброг положаја и дубоког земљишта са нагомиланим хумусом.

Бројењем и рачунањем на издвојеном једном хектару потпуно чесге шуме, а на другом мало ређе шуме разне старости, нашао сам, да има у средњу руку од 15-30 см. дебљине у пречнику 339 дрвета; од 31-60 см, — 245 дрвета; од 61-85 см. = 36 дрвета; и од 86-120 см. дебелих 10 дрвета, — свега 630 дрвета од 15-120 сантимет. дебелих у пречнику на једном хектару простора, а средње висине (дужине) од 20-55 метара. Дрвеће средње дебљине добро је заступљено. —

Гора се сече за државну, општинску и приватну потребу и за спекулацију — трговину, а по прописима шумске уредбе и у одређеном добу сече, а то је од 1. Новембра до 1. Марта сваке године. Само за осечено дрво за спекулацију плаћа се прописна такса по дебљини у пречнику на доњем крају стабла, и улази новац отуд добивени у држ. благајницу као приход. А за државну, општинску и домаћу потребу дају се дрва по објавама шумским бесплатно. За домаћу потребу ограничен

је (шумар. законом) број дрвета, колико се може у једној години дати једном лицу или породици. За спекулацију није ограничен број колико се дрвета може дати за сечу преко године, за то даје дозволу Министар Нар. Привреде по свом нахођењу. Ко добије дозволу да може осећи извесан број дрвета великих, средњих или тањих према прописаној дебљини (велико дрво преко 63 см., средње од 31—63 см. и тање испод 31 см. дебљине у пречнику на доњем дебљем крају — вид. шум. уредбу) обраћа се среској полицијској власти за објаву и плаћа прописну таксу. Среска власт наређује шумару државном, те овај иде у шуму и обележи шумарским жигом свако дрво које се сме осећи. При обележавању дрвета за сечу управља се према прописаним му правилима а нарочито према шумској чести и где има дрвета тражене дебљине, па је потребно проређење, на никакав други привредни план неосврће се, почем га и нема ниједна општенародна шума.

Закупац дрва сам набавља дрваре, који секу по шуми обележена дрвета и израђују их под надзором држ. шумара. Срађивање дрвета врши се у толико, што се од средњих и тањих стабала ољушти кора, а велика стабла такође ољуштена још се иструпе на ваљке (трупце) од 3 мет. дужине, па онда стабла и ваљци вуку о јарму волова путовима до најближих точила изнад Дрине, или где је могуће и на колима, па онда низ точила отискују и спуштају до на Дрину. Ту на стружницама код Дрине стружу ваљке на даске (тренице) па онда и греде и даске сплаве даље Дрином и Савом до Београда или ма кога места на нашој обали где се грађа продаје.

Зими за време горосече раде у планини до 250—300 људи. Самом надничару плаћа се по $1\frac{1}{2}$ динар, а једном надничару са јармом волова по 3 дин. дневно.

Греде обично осецају од 7·20 мет., од 9 мет. итд. до 15 мет. дужине а разне дебљине у пречнику. Од једног великог стабла извади се обично 6—8 ваљака, како које стабло.

Путева по Тари има на много страна у разним правцима, које су дрвари сами одавно провели. Путеви су прости коловози не насути а доста лепо проведени, приравни и лако обилазе око брда до на точила. Вештачки и према потреби могли би се шири путеви начинити лако и јевтино, јер је земљиште приравно и неиспресецано по свом планинском висоравну а доста има камена за насипање.

Главни је сада извоз грађе из Таре на Дрину. Сва грађа осечена и довучена до точила, која су на самој ивици планине дуж Дринске стране, спушта се низ та точила на Дрину, па што се ту неупотреби, изради се и направе сплавови и сплави даље Дрином, Савом и Дунавом, махом до главнијих стоваришних места: до Лознице, Шапца, Обреновца, Београда, Смедерева и до Дубравице за Пожаревац.

Са југозападних коса и огранака планинских од Црнога Врха и западне гране од Милошевца до Босанске границе извоз дрва био би могућ једино у Босну, кад неби постојала забрана. Између тих коса и огранака ужасне су дубодолине и гудуре а и због удаљености, те им је извоз на Дрину или на другу коју страну скоро немогућан.

За спуштање грађе из Таре има свега 9 точила, којима се и данас служе и сва су на Дринској страни. Ова су по реду точила.

1. *Соколинско точило*, код брда Соколине, силази кроз село Зауглину, па се спушта код бреста на Дрини. Дугачко на 3000 мет. Подесно точило и добро се спушта махом крупна грађа. (вид. јасније на карти сва точила по реду).

2. *Бесеровачко точило* почиње од Ослуше па пролази кроз село Бесаровину и спушта се на Дрину. Врло удесно точило којим се спушта највише крупна грађа. Дугачко до 3000 метра.

3. *Грађачко точило* почиње од средине висце између Сумбилић брда и Оштре Стене па на Дрину. За сада од свију точила најбоље за спуштање крупне грађе, која се вуче из Тисовог брда. Дугачко на 2800 м.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ

Тројни сумпорни угљеник нов лек против филоксере.

(Le Tri-sulfure de Carbone).

Француски практични пољопривред. лист[1]) (Journal d' agriculture pratique) донео је занимљиву белешку о опиту, који је чинио г. М. Ф. Рохарт са новом композицијом (смесом) сумпорног угљеника у виноградима филоксером зараженим у Ријентор-у (Херол) у Француској. О овим опитима сазнало се је набрзо на више страна Француске, услед чега су и многа објашњења о истим тражена; да би г. Рохарт свима захтевима од једном, и брже одговорити могао, саставио је кратак извештај, који и ми нашим читаоцима а нарочито као новину за наше виноделце доносимо.

Ова хемијска смеша није ништа друго до сумпорни угљеник *тројни*, састављен из 1 дела сумпора и 3 дела угљеника; с тога смо и ми ову смешу назвали *«тројни сумпорни угљеник,»* која је налик на навлажу каквог густог млека. Према томе имаће ова смеша 50% сумпорног угљеника чија је густина 15° ареометарских (као и код сирупа). Врло се добро растварa у обичној води, ма у којој количини, без да се од воде одваја или оставља талог, мирише доста непријатно, — као и остале врсте сумпорног угљеника — на покварено јаје или трулеж. Познато је, да је обичан сумпорни угљеник весма лако запаљив, док ова смеша на против није никако запаљива, па ни онда, кад би јој горећу свећу примакли, у коме би се случају свећа сама морала угасити.

Искусни практичари тврде, да је за обичне ораће земље по једном чокоту довољно 70 литара воде за прво третирање (потапање), у којој је већ додато на сваки литар по 1 грам тројног сумпорног угљеника, што чини 70 гр. на 70 лит. воде. — смеша ова стаје 35 динара 100 кгр.

Према учињеним радовима у виноградима у Ријентору, мишљење је тамошњих виноделаца, који су се и лично уверили о успешном резултату његовом, није нужно овако заливање (третирање) понављати одмах и идуће године, изузимајући, ако би филоксерна зараза била из суседних заражених винограда поново пренешена, тада би ово третирање морало да траје до две године.

Ако овај нови проналазак ове смесе да свуда добре резултате, као што се овим првим опитом показало, онда се можемо надати, да ће он бити од не мале важности и за наше виноделце, а нарочито за оне, чији су виногради сасвим филоксером заражени. Добро би било употребити ову смесу за уништавање свију разних инсеката, који се множе по разном жељу (варину) у баштованцинницама.

ПРЕВЕО

М. Х. Поповић

[1]) види број од 9. фебруара, 1. и 22. марта ове године.

ПОДАЦИ

О ПОЉОПРИВРЕДИ У СРЕЗУ ПОСАВСКОМ ОКРУГА БЕОГРАДСКОГ

Степојевац, 20 Јула 1887.

Да почнемо са ратарством и то са кукурузом као главном биљком, са којом се наш народ исхрањује.

Кукуруз. Рано у пролеће, а то до 3-е недеље пред Ђурђев-дан изтерују се плугови за орбу кукурузну, која се довршује концем месеца Маја. Половина сељана ове околине има своју спрежну снагу, а друга половина траже се из једне две па богме и три куће те тако редом свима понешто узору, разуме се, да овде добије најпре онај ред који има највише спрежне снаге, и који има свој плуг. —

Безволци,[1]) то су они, који немају своје стоке за запрегу обично пођу уз плуг каквог инокосног богатог домаћина, да му за све време орбе уз плуг помажу стоку чувају и ране, прибор (јармове ојишта јармењаче, палице, крпеле) оправљају те им овај опет, за учињену услугу по два три дана узоре и повлачи а често и семе да. У овоме селу још ни један домаћин нема гвозден плуг но се обично служе старим дрвењацима које највише сами и то сваки на свој начин праве. Да су врло тешки а и за рад неспретни, види се отуда, што по 3—4—5 пари волова у запрегу ватају па је опет орање врло несавршено т. ј. сувише плитко, даска доста права, да није у стању бразду довољно да преврне и истроши. Но још нико неће да призна да му је орање несавршено због несавршеног плуга, већ сваки баца кривицу на рђаву земљу.

Дубина је орања обична од 10—15 см. како кад, и то, ако је земља новија, онда је орање плиће, а ако је земља поснија, онда је орање дубље. Нико у овоме селу није земљу предходно преоравао, угарио. Млоги веле, да када би земљу два пута орали киша и мочарно време, земљу би још горе покварило, и као божем, то је узрок, за што земљу никако не угаре. Ово би могло да буде у неколико и оправдано, када би се преоравањем а каквим ваљаним плугом ситно земља узорала, али како дрвењаци читаве балване одваљују, није се бојати, да ће киша и мочари земљу више преоравањем покварити но поправити. — По што се њива узоре онда се посеје *омашице*, што но кажу на *сачму*, а ово је једини начин сејања у овој околини. За сејање на: кућице, под пету, под бразду нико не зна. На један ектар узима се да је довољно 20—25 кгр. семена. Када се овако посеје, онда се узме дрљача и повлачи. Ова дрљача (коју сељаци од дрвета сами праве) доста велике услуге чини, јер у неколико, онако на балване узорано орање, уситни и поправи, те је после у стању, да већу влагу при суши задржи, а и при окопавању радња се јако олакшава; само овако уситњена земља, пре се оправи, т. ј. дивљи мухар одмах у великој количини никне, да је тешко њиву од њега после бранити, нарочито ако се деси копање по кишном и мочарном времену. — А ако се лањско кукурузиште оре, па је земља доста ситна, онда се браном повлачи. — Ретко ко да предузима *прашење*, када је кукуруз од 2—3 пера, као у Поморављу и Стигу, где се без прашења и не замишља да може бити савршено копање, но се обично, када кукуруз буде до колени, почне *окопавати*, и том приликом разређивати. Опаке (кућице) при окопавању доста мале праве, те струк и најмањи ветрић обори, а што је најглавније, кукуруз не пушта ополико канџа (жила, у земљу, помоћу којих црпе рану из земље, као када је струк довољно загрнут. Окопава се мотикама. За плуг прашач, огртач

[1]). Вук каже *Безвоник*, али вели, ту реч није у Србији. Мени се чини да би требало пре узети *безвоник* но безволац и по томе у множини *безвоници* у место *безволци*. Секулић.

нико не зна; док се у Стигу ови плугови тако одомаћили, да се њима скоро свака кућа, при окопавању кукуруза, служи. За што не покушавају да се овим справама служе — опет је изговор: да нису њихове земље за ове справе. Но ако је који и предузимао, да најпре у време опраши, па тек онда кукуруз и то добро, окопа, увидео је да му њива два пута већег приноса дала. Ово предузимају обично они досељеници из смедеревског округа а из села: Раље, Вранова, Ландола, Врбовца, Селевца, Добраве и т. д. који су се из ових села због јаке насељености иселили. А за што редовно најпре прашење, па после окопавање не предузимају, опет је изговор: не може да се стигне. Овако једанпут, и то недовољно окопани кукуруз, баш када род буде почео отсецати, травуљина га, мухар и други коров обузме и угуши, те увек два пут мање рода да, од онога, који је два пута окопаван. 1 ектар засејан кукурузом да у средњу руку 500—800 кгр. кукуруза; док у Стигу и Поморављу 3.000—4.000 кгр. — Каква велика разлика? А ја слободно тврдим: да ове земље нису лошије, од оних у Стигу и Поморављу, но је радња лошија. Ђубрење овде нико не предузима; но када му земља престане рађати оставља је да се одмори. Ово одмарање састоји се у томе: што за 5—6 година пушта стоку, да по њој пасе и да је утире. — Ово опет сведочи, да је земљорадња овде на врло писком ступњу; да земље има и сунише према насељености; јер где је насељеност јака, ту се на овај начин земља непоправља, већ стварним ђубрењем. — Но пошто је жиродна лужникова и растова гора за ово 10 до 15 г. непромишљено проћердана која је мноштво свиња без по муке изхрањивала а ове су опет биле главни извор за подмиривање домаћих и државних потреба, што се све сада извукло, — надати се је: да ће наши људи прегнути бољем и савршенијем обрађивању земље; да ће усвојити боља и савршенија оруђа, при обрађивању земље; јер им је од рада земљорадња једини извор за подмиривање својих и државних потреба. Кукуруз је главна рана овоме становништву пшеницу тек уз благ дан (какав празник нпр. Божић, Ускрс и т. д.) употребљавају, а ређе уз пост, и када кукуруз не дотегне те се из нужде, чим пшеница доспе за рану употребљава. — Кукурузовина (тулузина) не сече се као у Поморављу и Стигу, но се говеда пусте, да је на њиви поједу; ова опет када је време влажно и мочарно, што обично у јесен бива док ову поједу, земљу тако утабају, да је ни најбољи плуг па ни мраз за идућу годину, приправити не може; те је од овога већа штета, но корист.

Пшеница. Пшеница се овде ређе сеје од Мале Госпојине па траје док год лепо време допушта а често и до Божића и даље. Но права орба за пшеницу овде је месец Октомбар. Пшеница у овоме месецу посејана, најбоље најједрије зрно даје.

Пшеница се сеје после кукуруза, но ако је земља доста јака, то се сеје и после пшенице, но никада се стрњика не преорава, да заоставша слама иструли и да се земља за праву орбу боље припреми.

За пшеницу ору још плиће но и за кукуруз, те тако узорана њива, нити је у стању велику сушу, ни велику влагу да издржи. А требало би за озиму пшеницу што дубље узорати, јер дубоко узорана њива већу сушу а и влагу трпи. — У овој се околини само озима пшеница сеје а никада јарица. На 1 Хектар 150—200 кг. семена сеју (много је), и то, када се раније сеје и када је земља ситније узорана, онда се мање семена баца, а када је гредевитије (?) узорана и када се доцније сеје, онда се више семена баца (ово је добро). — Рано посејана пшеница, сем што бољег и више зрна да, увек издржи зимње голо-мразице, јер се жилице здрвениле (очврсле), док код позно посејане жилице су младе, пуне воде, те тако их и најмањи мраз уништава. Пошто се пшеницом њива засеје, онда се браном повлачи (шта је брана, казато је напред) на коју се што теже или лакше, но потреби метне. Затим се узме плуг, подуби се и сва

њива избраздичи, да се вода што лакше оцедити може.

Да се не би сиеет, (погрешно главница) на пшеници појавила, пшенира се пре сејања кречи, и то овако: На 100 кг. пшенице, узме се 5— 6 кг. негашена креча, ова се истуче (иситни) па се са пшеницом помеша, овлажи, и тако остави да дан два а и више у комори престоји, за тим сеје и скоро се увек добар успех постизава. — Плави (коњски) камен нико противу сиеети употребљавао није. Корољеве њиве нико овде не чисти, док у другим крајевима наше отачбине као у Стигу, смедеревском округу овоме пољењу велику пажњу поклањају те тиме не само што спасу велики део пшенице од корова већ се и радња јако при жетви олакшава. — Пшеницу жању српом а често је и косе, нарочито они људи, што из Баната и Срема овамо долазе. Врше се коњима. За вршилице нико и не пита. Мислим да би за овдашње прилике, вршена машина са витлом, слакотресом и претоком од 2-е коњске снаге, препоручљива била. Веје се ветрењачама, које су махом испрека према цени доста рђаве. — За чишћење пшенице од уродице, налази се по који тријер, код каквог газде, који доста великим уџам наплаћује. Тријери су такође преко трговаца из Београда набављени по скупе новце. Принос од 1 Ектара колеба се како кад, од 800—1000—1800 кг. Ја сам ове године од 1 Ектара добио 1800 кг. пшенице, од које шаљем друштву 1 кг. на увиђај[1]).

Овде, као да се је увидела корист од рано-пожњевене пшенице, и сваки се жури да што пре пожње ону пшеницу коју не за употребу и продају, само ону коју не за семе, оставља и даље 15. дана на струку да боље дозри. — Рано пожњевена пшеница, не само да бољи леб даје, већ је за продају 10% тежа од позно пожњевене пшенице, који процент скоро сву радњу око жетве и вршидбе исплати сем тога, што је рано пожњевена пшеница неколико динара по товару скупља. — Пшеничним лебом рани се само у недостатку кукурузног леба а и о благим данима, иначе пшеницу продају. Сламом се стока нарочито рогата марва зими храни, а употребљава се и за простирку свињама и коњима. (Свршиће се).

Куман Јовановић
учитељ

[1]) Примљено с захвалношћу.

ГЛАСНИК

Указом Његовог Величанства Краља од 14 Априла постављен је Г. Др. Владан Ђорђевић за Министра Просвете и Црквених послова и заступника Министра Народне Привреде.

*

Г. Др. М. Леко државни хемичар спремио је да почне ускоро анализе наших домаћих вина, које ће у своје време бити на париској изложби заступљене. Мислимо да ће наши привредници и сами увидити корисги овога посла и похитати с пошиљањем одабраних мустара нарочито наших Ресавских и Леваčких вина, од којих досад неимадосмо поузданих анализа.

*

Једна талијанска фирма студира у нас односе свиларства и рада је да се ова грана привреде у нас опорави, како би радња с мехурцима оживила а по могућству и фабричко одмотавање свиле у земљи отпочело. У погледу овоме, обраћамо пажњу на мере Угарске владе изнете у прошлом броју овога листа.

*

Један веома солидан винарски трговац из Марсеља чије је име познато у Срп. пољопривредном друштву и Мин. Нар. Прив-

као што чујемо, тражио је ближе податке о куповини белих вина у Србији. Ово је вредно да се забележи, јер су до сад странци отуда тражили само наша црна вина, па су их обично мешали и под својим именом као француско вино продавали.

*

Друга једна фирма питала је за наше свиње од којих би радо правила шунке и кобасице по француском укусу; а тако исто и за ћурке, које се почињу извозити из наше земље.

И неке чувене талијанске куће одавно су учинили успешне пробе са нашим свињама, и од њиховог меса праве изврсне шунке.

Млади Силини, који је у нас познат у многим крајевима купујући стоку и вино, први је почео повеће партије наших свиња извозити у Болоњу, Милано и др. места у Италији, и прокрчио пута овом производу преко големих тегоба, које су му чињене на путу до тамо.

О унапређењу нашег коњарства.

Имамо две-три вести о пажњи која се се указује коњарству у земљи.

1., Фебруара 15 о. г. а по извесној преставци од стране министарства војног изјавило је Министарство Народне Привреде, да је у пројекту закона о уређењу државне ергеле предвидило све оне мере, које су потребне за унапређење коњарства, тако о прегледу и шкопљењу приватних пастува, затим о изложбама и тркама, и о подгајивању добрих раса нарочито за јахање и тегљење, чиме се даје могућност да се подмири она потреба, коју војска у томе погледу осећа. На како је по закону о војним набавкама и буџету могућно да војска, тај најјачи купац коња, плаћа за равне производе кад их може у земљи набавити више, и како је у руци министра војног да *повољније услове* ставља за набавку старешинских коња нпр. код нешадије која је изложена мањем штрапацу, због чега могу се узимати и коњи мање висине, нарочито кад се из последњег ратовања увидело да су домаћи коњи, и ако мањи висином ипак издржљивији, то се моли, да у томе правцу сходно решење донесе и подручним одељењима наређује да се при свима набавкама у будуће најпре производи земаљски узимљу и услови набавке прилагођавају могућности земаљске производње.

2., 24 фебруара решењем г. министра војног, а према реферату начелника артиљ. техничког одељења, састављена је комисија која има *да регулише висину, обим и године старости коња* које држава купује за стројну службу у коњици и артиљерији; даље да расправи питање *о нашим домаћим коњима*, за које се зна да су по издржљивости несравњено бољи од банатских коња, који се за војску набављају, или би се и до које границе могао за њих изузетак учинити; и најпосле да се претресу расписи о висини коња резервиста и обвезника који би на своме коњу скраћени рок служили, и питање о набавци официрских коња.

3., У „Шабачком Гласнику" изашао је веома занимљив чланак о унапређењу коњарства пун патриотских мисли, које топло препоручујемо свакоме добром Србину, јер је свака реч у њему корисна.

ДОПИСИ.

Мириловац срез Параћински, 1. Априла 1888 год.

Снег је у овој околини трајао до 10. Марта. Земља је у неколико дана, сву сувишну влагу управ прогунула, јер је одма отоплило те је се земљеделцима одмах дала могућност за орање и друге послове пољске. Орање је предузимато за јара жита — јечам и овас, јер се друго ретко сеје — и довршено је 20—25. Марта.

Сем орања за јара жита извршавани су још и ови послови: копање винограда и резање; сађење лука црног и белог, сејање ранијег грашка, боба, кромпира, купусног семена у отвореним лејама за расаду, семе од црног лука за арпаџик, — начин сајања је под мотику али дође на браздице и др.

У опште за озима жита могу рећи да су досад добро напредовала, јер им ништа није тако сметало за развиће као других година.

Озиму пшеницу сеју овамошњи земљеделци прилично, јер само у мом селу посејано је на 200 ектара земље.

Трава на ливадама такође лепо напредује — стока је сва из кључа — ливада и њива истерана још пре 10 дана.

Овце су у понеких добре и здраве, лепо се јагње и изјагњиле а код по неких слабе и све друго иде хрђаво, јер шта више имаду и „Метиљ“ услед чега липсавају — што су неки већ остали без оваца. — Свиње су такође слабе а и говеда нису измакла, све поменуте врсте стоке било је од пре неких година све доста и добре стоке а сад све мање и горе.

Цена стоци је следећа:

Овца добра и јагње 8—9 динара.

Крава добра 40—60 динара.

Вепар мршав од 1 — 2 год. 20—30 дин.

Цена осталим производима:

Кукурузу 10—11 дин. пшеница 12—13 дин. јечам 8—9, овас 8—9 дин. пасуљ 20—25 пар. дин. Сочиво 20—25 п. д. Арпаџик 25—30 п. д. кола дрва добар товар 3—3·5 динара.

Надница раденицима и то:

Копачу од своје хране 1·20 дин. а кад газда да и храну онда 0·80 дин. резачу од своје хране 2 дин. а кад газда храну даје 1·60 дин.

Није баш таква оскудица у радној снази као што је у другим потребама, а нарочито у новцу због чега се људи непрестано задужују код појединих зеленаша.

Здравље у стоци добро је за ово време а у народу не најбоље, јер имаде нарочито кашаљ и грозница.

Народ је у овом крају отпочео у винограду откривање с' резањем, у пољу орање за кукуруз, но престало је због одвећ јаке кише и снега, што је мало и града по крупнијег било.

Воће је почело цветати пре 10 дана, кад буде се свршило оплођење јавићу какав је успех.

Добросав М. Јовановић
земљоделац

Пожега, 30. Марта 1888. год.

Јесен је била угодна за сејање озимих жита. Озиме шенице посејато је подоста, онолико колико се у овом крају обично засејава.

Људске и сточне хране било је довољно и јевтино, како при наступању зиме, тако и до сад.

Зима је била напредно јака и обилата. Она је стоци шкодила, пошто мало људи за стоку имају кошаре.

Овце су се изјагњиле. Јагњад су напредна и плаћају се од комада по 6. динара.

Цена стоци била је и то: говедима 50 до 70 дин. свињама 16—24 дин. коњима 40— 60 дин. овцама 12—14 дин.[1])

Почев од 1. ов. мес. време је врло угодно било. Реке су биле врло велике, биле су ухватиле цело поље и прекинуле саобраћај за неколико дана. Морава је била напустила корито и ударила на насип да продре преко поља, но одмах је одбијена насипом камена поред обале.

Вртови су у велико засејани; тако исто

[1]) Не чудите се што је оволика цена, јер у овом крају и нема добрих коња који залежу веће суме....

и јара жита а неки су у брду пре неки дан орали и за кукуруз.

Има два три дана како су почеле пекарике цветати. Остало ноће још није почело

На људима биле су се појавиле велике богиње, и од истих неки су помрли. Стока је здрава, само је се у Огњу појавило на свињама неколико случаја гроснице, но одмах је предупређено.

Цена храни врло је умерена. Наднице су 0·60—0·80. дин. с' храном домаћиновом, код кога надничар ради.

Цена земли од ектара врло је разнолика, јер се гледа и на каквоћу земље, и месту и комшијама; а нарочито се плаћа више ако купац има уз ту или близу ту земље. Обична земља у пољу плаћа се од ектара од 200 до 360 динара. Скупље су земље изузетци. — Закуп је умерен, али се врло слабо и готово никако земље не дају под закуп но на пола. Сопственик земље обично да семе, а овај наполичар пооре и обради на род поделе сав на пола, пошто сопственик предходно извади дато семе, — дакле овога земља а овога другог рад.

Свет је се прилично задуживао због разних недоскудица и данка. Интерес се у обвезама именује 12%, али се чешће плаћа месечно до читавог динара на дукат.

Сад су неки изумјели те земљорадник може отуђити до последње стопе земље, и то овако: Повериоц подноси тужбу на дужника земљорадника и вели да му је заузео толико земље и у тим границама, и овај му то признаје; а суд досуди земљу повериоцу пошто овај сељак признаје да је његова. Повериоц само копира акта и држи као доказ да му је она земља својина.

Од 27. Марта настаде кишовито и хладно време, а 30. Марта преко ноћ и 31-ог из јутра падаше велики снег који је по брдима објело и још стоји, јер је време хладно а ветар северац као у сред зиме. Срећа те се не мрзне још а ни слане нема те неће шкодити ничему.

Драг. М. Лапчевић.

Орашац, срез Јасен. окр. Крагујевач. Марта 1888. год.

Прошле јесени, тежаци су били врло задоцнили са јесењим орањем. Изнајпре суша а доцније, киша, снег, зима, и лапавица није дала доћи у њиве.

Но пред саму зиму, у Новембру месецу ово се изменило и доста је ипак извршено орања тако: *озимне пшенице* довољно је посејато. Сваки домаћин жито своје неће посејати, докле га на тријеру од уродице непречисти, и ако врх овога још и неокречи.

(Видљиви знаци ове дивне чистоће, види се данас на пекарницама врло бео лебац.

За тријер узима се ујма 4 до 5 килог. од 100 кграма.

Сопственици тријера, носе их по жељи тежака њиховим кућама, па им тамо све семе, или сву храну пречисти и ујам узме.

Снег је први почео падати 7. Децембра 1887. г. и није никако спадао са земље, до 1. Марта 1888. год. зима је била врло опасна, и тежацима, трговцима, баштованима грдну је штету направила.

Тако су попуцала многа бурад са вином многе каце са купусом, сирћетом, шибром и осталом туршијом. Све воде, сем особито топлих млачаца биле су оковане у дебели лед, који откова 1-ви Март. паа снега.

Земља се лепо рали, а воле велике нема овамо.

Грожђа је доста било и вино је добро а у виноградима у овој околини нема филоксере.

Шљива је доста било, више од половине је осушено, остало је испечено, а пече се и сад у казанима. Ракија је пре Марта печена, мање добра, а која се сад пече излази врло добра.

Кукуруза имало је доста прошле јесени и добар је био.

Сена је било задовољно, има га и сад довољно и ако је зима опасна била.

Конопље је било прилично.

Лан нико не сеје у овој околини.

Овса и јечма имало је доста.

Цене производима

(На Аранђеловачкој пијаци)

1 Кг. белог пшен. брашна	16—19	п. д
1 „ пројиног брашна	11—12	„ „
1 „ сувих шљива	17—19	„ „
1 „ шенице чисте	12—13	„ „
1 „ пасуља	36—40	„ „
1 „ масти	1·20—40	„ „
1 „ ћурак од 5—6 кг.	4·10—20	„ „
1 „ сиров. говеђ.	70—80	„ „
1 „ свињс. меса	1 — —	„ „
1 „ обич. прасе 5—6 кгр.	4—5	д.
1 „ конопљ. семен.	60—80	п. д.
1 К. овса и јечма	7—9	п. д.
1 „ белог лука	30—40	„ „
1 „ црн. лука за сијање	40—50	„ „
1 „ лит. најбољег црн. вина	28—30	„ „
1 „ белог и лепог леба	20— —	„ „

Здравље у овој околини врло је добро за сада на народу и на стоци. И ако је опасна била зима опет су се овце врло добро изјагњиле, јагањци су чили и здрави.

Развијени цвет у садањем пролећу, обећава нам, и идућу годину родну и добру.

Милоје Бабић
учитељ дов. члан.

Време овог месеца било је топло, само ноћу по мало хладно.

Кише није било до Благовести, па је се земља стврдла и окорела, и иза орања остајале многе грудве. 25, 28 и 30 ов. мес. паде лепа киша, и орање је сада меко као „пепео".

Целог ов. мес. људи се бавили сејањем белог и црног лука, грашка, боба, пасуља кромпира, краставаца, бостана, јари стрмни жита и т. д. — А пошто код нас људи не сеју много јара жита већ по 1—1½ Ек. за овас (зоб) за јечам 1—2 Ек. исто тако и за пшеницу (1—2) Ектара, те су тако били готови са сејањем јарих усева за 7—8 дана. Крупник и раж у овој околини нико не сеје.

У овој околини има доста стоке, и то: Говеда, коња, оваца и свиња.

Овце су се изјагњиле, но доста су угинуле од „метиља" и курјака (вукова) који су их зимус више пута по 5, 10—15 брава поклали и појели.

Свиње су се такође лепо испрасиле, обично прасе 1, 7, 9—11 прасади.

Воћњаци цветали су, да не може боље бити, ако буду поштеђени од природних непогода, биће воћа изобилно. — Са калемљењем мало су се људи занимали, с тога, што веле да окалемљене младице ове године као преступне, не рађају редовно, већ увек једне године роде а друге неће.

Медвеђа (у Ресави) 30 Марта 1888 год.

23. мес. почето је одкривање и орезивање винограда.

Пчела мало има у овој околини. — И што их има гаје се у простим кошницама, плетарама.

Свилене бубе нико овамо не гаји.[1])

Старе хране има доста. А цене су појединим производима и усевима од 100 кгр. ове:

Пшеници	9—10	динара
Јечму	8	„
Овсу	6—7	„
Кукурузу	10—11	„
Кромпиру	5—7	„
Пасуљу	40	„
Белом и црном луку	40 50	„
Добрим воловима	350—450	„
Пару крмача од 2—3 год	60	„
Пару вепрића „ 1½ год.	20—24	„
Овци с јагњетом	9—10	„

Цена је земљи: Ектар добре зиратне земље плаћа се 200—300 дин. а под закуп 100 до 150 динара.[2]

Људи су се задужили, око давања општинских и државних дација, слава, свадаба и т. д. интерес плаћају 30, 40—50% годишње.

Стање здравља људи и домаће стоке за сад је добро.

Павле Радосављевић.

[1]) Јавите дали то само ове године, и да ли се само у Медвеђи не гаји и докле у околини и која су то села која не гаје. Иначе зна се, да је у околини Свилајнца свиларство доста очувано из ранијих времена. Ур.

[2]) Зар годишњи закуп толики да је раван половини цене куповне? Разберите то тачније па исправите. Ур.

Из околине Пожаревца, 1. Априла 1888.

Половина прошле јесени била је подесна за рад, те су сељани поорали и посејали озиму пшеницу колико је који хтео сејати и винограде загрнули.

Сваки домаћин посејао је шенице више него што му је за домаћу потрошњу потребно, дакле и за продају, и то с' године на годину у све већим количинама сеју из узрока тога што су већ почели губити наду од стране винограда, који су им поред шенице и поред Мораве кукуруза — највеће доходке до сад приносили, а које филоксера нагло сатире. — За *кукуруз* ретко који земљу пред зиму узугари већ само у пролеће пред сејидбу на 10—15 дана један пут поору и други пут ору и сеју, но и тако сваки не ради, већ лањско кукурузиште у пролеће разоре и одмах сеје.

Зима је била ладна каква се одавна не памти, снег је достизао своју дебљину до 70. см а по узвишенијим местима и више У другој половини месеца Децембра и првој половини месеца Јануара особито јаки мразеви владали су, но пошто није имало голомразица, то је земља ове зиме врло мало измрзла, због чега није баш најбоље орање за пролетње усеве. За то, што је снег за сво време владања јаких мразева покривао земљину површину — јесења су жита добро изимила. — Преко зиме су се сељани бавили прибављањем дрва за огрев, хране за стоку и остале домаће послове вршили, а по неки и ђубре на њиве извлачили. Тек при крају месеца Фебруара кад се — после неколико топлих и пријатних дана — указа испод снега земна површина, ратари су предузели копање шанчева — ендека — око својих баштина, требљење њива и ливада од разног корова и трњака као и претресање ограда око својих авлија и т. д.

За ово време м. марта готово било је лепо и пријатно време и тиме удесно за рад, но ипак до друге половине марта није се могло приступити орању и сејању пролетњих жита за то, што је врло велика влага од отопљеног снега у земљи владала. Тек од 16 марта помилеше вредни ратари на све стране, навалише и за неколико дана орање и сејање јечма, овса и пролетње ражи свршише што им такође и лепо време на руци беше. Јарицу пшеницу овде готово ретко који сеје као и озими — јесењи — јечам, а из ког узрока — није ми познато.

У овдашњих је сељана обичај да пре сеју јечам нег овас што је врло погрешно. Погрешка је за то:

1.) Што овсу потребује већа влага те да може клијати и нићи него ли јечму, изузев јесењих јечмова; за то треба пожурити са сејањем овса што раније т. ј. чим се у другој половини месеца Фебруара отопи снег и попусте јачи мразеви, а то је да по могућству овас буде засејан до с конца м. фебруара а најдаље до 15 марта т. ј. ако време и друге околности дозвољавале буду, јер што се пре посеје тим је бољи — тежи, а пролетњи - јари - јечам од конца месеца фебруара па даље, који, што се пре посеје такође у опште бољи је. Ну опет је главно код јечма пазити, да се избегава колико је могуће сувишна влага у земљи кад се сеје;

2.) Што је овас издржљивији на зими него пролетњи јечам; и

3.) Што овсу траје дуже вегетација него код јечма, јер овас вегетира 160 а јечам само 130—140 дана. За то са горњих разлога радо препоручујем ратарима: сејте пре овас па јечам.

Раније посејана стрмна жита врло су дивно никла и озеленела, а и која су после неколико дана посејана, такође ничу. — Од 22 марта на овамо почешће падала је киша, но највише је било између 23 и 24 ноћу, 26 и 30 н. м. Пшенице озиме такође зелене се и напредују у порасту; од 10 марта па за неколико дана здраво велика предолазила је Морава од топећег се снега а и од успора Дунава, те је млоге поред ове налазеће се, њиве и ливаде поплавила од којих је — њива — и засејаних озимом пшеницом где на некима и сад

вода постоји, да су тиме дотични знатно на штети једно с тога, што нећеју имати вајде од засејане — а оплављене — пшенице, а друго што се не могу, можда, ни кукурузом или другим којим усевом на време засејати.

Од пре неколико дана (од 23 марта) виђа се по неки од сељана да ору и кукуруз да сеју.

Виногради у највећем јеку одгрћу се и режу. Надница је: копачу за одгртање 1.20 до 1·50 дин. а резиоцу 1·50 до 2·00 дин. без хране са напојницом.

Воће је у највећој цватњи, но поједино и прецветало је као што су: кајсије, трешње и раније стасавајуће шљиве; у опште сво воће обећава доста плода, само ако доцније не страда од каквих непогода. Слане последњих дана није було да чему од усева или воћа нашкоди.

Што се тиче стоке да кажем добро је изимила само што је од нетоплих штала и неуредног храњења доста изнурена. Овде се ретко могу видето добри волови или добра крава; све је ситно, кржљаво и невесело. Махом с кравама и коњима срађују поље или јунадма којима ни по $1\frac{1}{2}$ год. нема а они их у плуг упрегну да им ору, те тако их још у младости сатру, па после не ваљају док су живи и остану ситни.

Поједини сељани били су зимус оскудни како с људском тако и са сточном храном, усљед чега су неки принуђени били онаку мршаву и ненахрањену стоку на пијацу извести и продати чему је највише узрок сушно и неродно лето.

Овце су се лепо изјагњиле, и лепи су овогодњи јагањци. — Свиње дебеле у доста великим количинама траже се и цене су им приличне, што ћу на свом месту и означити.

Здравље је људи и стоке за сад повољно само зимус што су нека стада оваца од богиња боловали.

За сад народ највише се бави одгртањем и резидбом винограда, угаривањем за кукуруз а по неки и сејањем овса.

Цене су производима и стоци:

пшеници	10·50	дин.	100	кгр.
ражи	7·50	«	«	«
кукурузу у клип.	9·20	«	«	«
« зрну	9·30	«	«	«
јечму	8·00	«	«	«
овсу	7.50	«	«	«
брашну пшеничном	24·00	«	«	«
« кукурузном	10·00	«	«	«
пасуљу	25·00	«	«	«
белом луку	35·00	«	«	«
црном луку	10·00	«	«	«
вину белом и црном	16·00	«	«	хек. л.
ракији шљивовици	20·00	«	«	«
кромпиру	8—10·00	«	«	«
воловима	100—400·00	дин. на чивт.		
кравама	40— 80·00	дин. на комад.		

свињама дебелим тешким 100 кгр. 70—72 дин. на комад. јагањцима ово-год. тешким 7—10 кгр, 5—8 дин. комад,

Данас је надошла вода у Морави тако, да је испунила своје корито и поравнила са обалама, а нека места и потопила; једнако предолази.

Мил. Ж. Вучковић

Из Мачве у Узвећу 5. Априла 1888 године.

У овом крају, народ до конца фебруара занимао је се зимским пословима, као нпр. сечом дрва, вучењем, сечом грађе за грађење кућа и осталих грађа, сечом плота за ограђивање њива и ливада.

Почетком Марта време је се тако променуло, од пређашњег, да је постало угодно за сваки пролетњи рад. Људи су одмах почели приправљати нужне справе за орање и пролетњи рад.

Четвртог и петог Марта, већ си могао многе ратаре видети на њиви, гди ору, и сеју овас. Орање је дивно било а с њим упоредо ишао је посао у повртњаку и воћњаку а и одпочели су плот ровити око њива и ливада.

У повртњаку радили су копање рељање и већ од четвртог Марта одпочели су сејати грашак, лук бели и прни-мрки-, а и приуготовљавали су земљу за друго рано поврће.

У воћњаку радили су: окопавање око воћака ђубрење око истих, а и у опште по њивама и ливадама, и као најглавније калемљење. Но једина је штета у томе, што незнају какви други начин калемљења до расцеп, чим многи накалемљену воћку смету у порасту а много теншко се и примају. Кад би знали друге начине калемљења много би боље било. Јер су од неког времена, многи људи, постали су бољи пријатељи воћа него што су пре били: тим више, што у овом крају нема винограда, а како јабуковача у овом крају заступа вино, то се из тог разлога сваке године, све више и више воће.

Ја сам 2. Марта калемио у воћњаку неког мог пријатеља „Исечком" — у козју ногу — а и спајањем. (Разуме се да је спајање у мањем обиму било заступљено, јер су дивљаке спремљене за калемљење већином биле из шуме и као такве биле су дебеле за калемљење спајањем), на шта је се био скупио приличан број гледалаца као ја радим — калемим. Многи су ме звали да и њима калемим, ја сам им и обећао, али доцније — другим даном — јер сам трећег Марта калемио мени, где је се тог дана скупио још већи број гледалаца. Ја сам им предходно казао, како треба калемити, и шта је главно при том раду — а и сами су видели како сам ја радио — ја сам им овај начин калемљења исечком много препоручивао за калемљење у пролеће, а препоручивао сам им и јесење калемљење „очење".

Начини калемљења исечком, спајање и очење за њи су били сасвим нешто ново, те су и из овог узрока са много већом вољом гледали мој рад.

Успех калемљења јавићу доцније.

Вода је грдне штете починила у целом овом срезу. Поплава је тако велика и сада и за месец дана — кад би вода непрестано осећала — неће се моћи неки пашњаци и усеви од воде исцелити. Из неких села као на пр. из Ноћаја, Засавице, Митровице и други људи морали су се из кућа селити и стоку у друга села изгонити.

Илија А. Радовановић.

Барич 3. Априла.

Од како је пролеће настало, сељани су похитали са даном пролетњих усева, и неки су већ посејали, неки домирују сејање. Криза и зима а то је 3. месеца са снегом није им дала ни радити ништа.

Виногради урадили су још прошле недеље Бапче сеју разним поврћем.

Излив воде Саве, почињо је грдне штете у општини Барычкој, цео доњи потес Мислођински до 200. Ектара под водом, Барички до 50 Ектара у Мељански и Пењански до 50 Ектара најбоље ливаде под водом су. Њиве засејане са житом и њиве за кукуруз све су у води.

Сообраћај за Обреновац прекинут пре 6. дана. само на 1. 30. метара што ни је вода довалила нову ћуприју подигнуту на Колубари. Насип преко Мислођинског потока и то путом прелива вода за 1·20 метара.

На и за Београд пут је хрђав и испресецан, скоро рећи затворен. Сељани који имају земље по равници око Саве и Колубаре дали се у бригу, са порезом врло хрђаво, јер се ниодкуд незарађује.

Ђ. Ш. Алимнић.

УПОРЕДНО ОРАЊЕ И НАДМЕТАЊЕ С ПЛУГОВИМА.

од
Живка А. Шокорца

У државама, где је пољска привреда јако развијена, постоји леп и користан обичај утакмични рад са справама пољопривредним

На овоме мегдану напредне производње огледају се преду, зимачи и вештаци у радовима у смишљеним поправкама са конкурентима својим т. ј. фабрикантима подобних справа и том приликом победитељ добија име и корист, а пољопривредник поуке и користи; јер му је то прилика, не само да види упоредни рад са савршенијим справама, него и да сазна шта му купити ваља, те да од справе што веће користи имати може.

Има још један трећи који том приликом добија, али је та добит за њега само душевно задовољство, а то је научник и учитељ народни, који добија више искуства и шире поље за размишљање и рад у славу имена свога, а на корист отаџбине и науке

У државама, велим, где постоје толики путеви и начини да се до поуздане оцене справа и поправака на њима извршеним дође као што су пољопривредне школе, угледна имања, државне домене са стручном управом, опитне станице за справе итд. постоји још и утакмично пробање справа. А колико ли је то пробање потребно нама, нама, који имамо једну једиту пољопривредну школу и једну домену?

Па још кад се томе дода и то, да ми све справе набављамо са стране и то махом преко људи у томе послу нестручних (трговаца) и кад се мора признати, па макар малко и поцрвенели, да досада ниједна врста справа која је препоручивана није од стручне комисије у раду оцењена, — онда ће ми сваки признати, да је крајње време и најпреча потреба, да се и ми користимо овим лепим обичајем страним па да уведемо јавно и стручно руковођено оцењивање справа по раду.

Овим путем постићићемо најлакше ово двоје:

1) Стручњаци ће са мирном савешћу и убеђењем основаним на личноме уверењу давати свој глас за ову или ону справу, која се у раду као најбоља покаже.

2) Пољопривредници ће на чисто бити са тим, шта им набављати ваља; и

Као резултат овога двога изаћиће то, да ће се са стране набављати само оно, што је за нас добро; а неће се увлачити са стране справе без избора и тако ће се земљеделац користити најновијим

резултатима савремене пољопривредне механике; а паре се неће за којешта издавати на страну.

Осем тога пробањем и брижљивим упоредним проучавањем справа на самоме раду утврдиће се систем удесан за поједине прилике што је код справа за обрађивање земље главна ствар, јер нпр. плуг за Мачву и Стиг није добар за Подриње и Власину, и т. д., а што, разуме се, не важи сасвим за вејалице, муљаче и још неке справе; — али и ту има да се узме у обзир начин производње па према величини производње и земљишту узимати прилагодне справе и, разуме се, од сличних система одабрати онај, којим се најбрже и најјевтиније и најлакше посао врши.

За народе, који имају фабрика за справе «конкуренцијом» иде се на то, да се од справа одомаћи оно, што је најбоље у земљи; а страни фабриканти долазе опет на овај мегдан користи и части у намери да својим производима крче пута макар то било на штету домаће индустрије.

А стручњаци опет гледају само на то, да сељак до боље справе дође па макар она била са стране, остављајући домаћим фабрикантима да се и они користе туђим искуством и справе своје дотерују у каквоћи; у чему их наравно и држава крепко помаже.

Ја сам био и остајем за то, да се наш сељак не може у потребној мери и са њему потребним справама снабдети све донде докле се фабрика справа не подигне земљи; али донде докле се фабрика не подигне, пољска привреда не сме и не може седети скрштених руку, него мора потражити савршенијих справа за увећање и побољшање производње.

У осталом, ако би ми и седели скрштених руку, ако би Друштво и даље продавало по неколико справа преко године — страни фабриканти и наши трговци и остали звани и незвани агенти неће да стоје скрштених руку; већ они хоће да праве «кшефт» па на наше очи уносе справе онакве, какве им интереси њихови препоручују.

Ту сада стручњаци и Друштво као центар њихов не смеју спокојно гледати овакав «кшефт» него морају мерилом науке оценити како оне справе које се уносе, тако и оне, које су у страном свету на глас изашле; — па што је добро, нек осваја; а што је лоше нека се сузбија.

У осталом овакав начин неће ни фабрици која би се подићи имала код нас бити од штете јер ће се овако:

1., Сузбити увлачење олоша који се обично због јевтиноће нагло шири;

2., Утврдити систем за поједине прилике;

3., Сазнати измене и допуне које су потребне, те да се поједини систем који је у главном добар потпуно нашим приликама прилагодити може; и

4., Створити публику потрошачку од доброга укуса.

Но разуме се да држава треба да пронађе начин: како ће фабрици не само живот него и добар напредак да осигура.

Међу начине који би удесни били јесу: ослобођавање од порезе и извозне царине, бесплатни пренос фабриката жељезницом, подизање зграде о државном трошку, давање осуђеника за грубе радове, откупљивање извесног броја справа, стављање стручних људи на расположење за надзор и конструктивне радове итд.

Хоће ли се фабрика подићи и кад, ми то не знамо; — а да се справе увлаче са стране и да тај посао махом врше посве нестручни људи то знамо.

Заштитити сељака од лошег алата и дати му прилике да се упозна са савршенијом справом, то је задатак родољубиве пољопривредне интелигенције.

Њој се обраћам овим чланком и од ње тражим ја потпоре за овај рад.

Но како ми не располажемо са таквим средствима да се може пробање свију справа отпочети од једанпут — онда треба почети са оним, што је најпрече, и најлакше.

Најпреча је справа плуг.

То је почетак пољопривредног рада и први услов за добар успех.

Међутим зна се, да питање о плугу није рашчишћено; а зна се и то, да се ливени плугови увелико увлаче.

Друштво је свој рад ограничило на неколико аустро-угарских фабрика.

Најпре је царовао систем Видачев, потом Бургов, затим Шлико-Крумпохов — то је маса; а остале набавке биле су тек по нарочитој наруџбини и «пробе ради».

Но и ова проба није вршена јавно и посредством стручне комисије, него је плуг слат на пробу каквом економу.

Ја не сумњам ни у чију стручност кад год је реч о мојим друговима по струци, било старијим или млађим; али смем без зазора да кажем то, да је овака оцена једнострана, по томе, што је врши један човек, а после по томе, што се не врши упоредно и напослетку по томе, што се врши само на једном месту, те према томе резултат је оцена непотпуне и локалне природе.

Ми сви знамо, да рад плуга зависи од земљишта, положаја, спреге, вештине у раду, начина обрађивања земље и по томе, да су и разни захтеви од строја плуга, који хоће да се у дотичном месту прилагоди.

Има до душе предела и крајева сличних, али нема нигде једнообразних у свему.

Ми можемо да се користимо овом сличношћу па да нпр. не пробамо у Подрињу и Сврљигу Мађарски ливак него Швајцарску Штајерску и т. п. ралицу — али да ће така ралица са целим својим саставом бити удесна за наше брдске крајеве гдегод се однесе у то не могу никако да верујем.

Према томе потребно је да се најпризнатији системи, који се препоручују за земље тешке, средње и лаке и за положаје равне, осредње узвишене, стрме, једнолике и испреламане, — опробају и то сви упоредно по најважнијим тачкама (према строју за који су положај намењени) под надзором и руковођењем стручне комисије састављене из школованих и практичних економа.

Иницијативу у овоме послу треба да узме Друштво, које се и бави ширењем савршенијих пољопривредних справа.

Пре свега треба практички решити питање: који ће плугови да се пробају.

Ја мислим да треба пробати плугове од најпризнатијих система за мала газдинства а за сазнавање признатости не треба се ослањати на књиге и каталоге, него треба питати стручна тела, којима је ширење пољопривредних справа задатак и која воде рачуна а имају и средстава да то чине, о томе како се која врста плугова где показала.

Та тела јесу: пољопривредна друштва, пољопривредне школе и опитне станице за справе.

Од ових препоручених система треба одабрати једно 50 па их упоредно опробати са системима, који се код нас и без преке руке увлаче.

Фабриканте треба понудити да дођу на прву пробу, коју би требало да приреди Друштво у близини Београда, а на таком месту, где има и равнице и прибрдице и долине и стрмених страна.

Ако се они овоме позиву одазову, добро; — а ако не, онда Друштво треба да купи по један комад за ову цељ на квит.

После овога (али никако у присуству странаца) треба упоредно пробати и плугове које наши мајстори израђују; и то у присуству њиховом, а упоредно са оним плуговима, који су се као нај-

бољи показали,. — како би се у даљој изради на оваке плугове угледати могли, а користећи се примедбама стручне комисије.

Од мајстора треба откупити плуг за пробу, а и дати им трошка да дођу на утакмицу, иначе ће позив остати позив, као што је био једном случај па је тако цела ствар застала.

Далеко је од мене мисао, да дајем упуства комисији за оцену плугова, ја ћу само да изнесем овде у изводу одредбе у једном правилнику, који је подобној комисији служио као упуство за рад и ако су у њој све сами капацитети, одабирајући оно што би и нама од користи могло бити у подобној прилици.

У овоме правилнику пре свега истакнуто је начело: шта се од једног плуга тражи, па је казато, да се при оцени имају узети у обзир ове главне особине:

I. Конструкција самога плуга, и то:

а., Материјал у опште;

б., Квалитет овога посебице;

в., Начин преношења теглеће снаге на алат;

г., Ручице и њихов положај;

д., Целисходност спајања плужног зоја са гредељом;

ђ., Спајање раоника и дашчице са трупином; и

е., Облик, положај, и намештање цртала.

II. Строј (конструкција) колечака са обзиром на материјал и израду појединих делова.

III. Целисходност и сигурност направа и начина удешавања за дубље и плиће орање и на ширу и ужу бразду.

IV. Удешавање за постигнуће сигурног хода.

V. Цена плуга, с обзиром на употребљен материјал за израду, строј (конструкцију) и квалићу рада.

VI. Квантитет и квалитет (количина и каквоћа) рада, и то:

а., Равномерност и сигурност хода;

б., Превртање бразде;

в., Дробљење и мрвљење изоране бразде;

г., Чистота бразде и према строју могућна ширина и дубљина бразде;

д., Облик изоране површине;

ђ., Руковање плугом;

е., Потребна теглећа снага;

з., Могућна израда по времену (за дан).

Према томе и оцењивачка комисија имала би се поделити у две главне групе: на одсек за оцену (строја) конструкције и услова под II—V. и на одсек за оцену рада плугом.

Према броју плугова, према терену као и према томе да ли се какве особите направе или нове поправке имају оценити, као и према томе, да ли ће се оцењивати само плугови за обично орање, или и за дубоко орање риљање — или за особите цели као ваљење кромпира, прашење, загртање итп. одсеци ће се поделити на секције, или засебне секције за специјалну оцену.

Оцене се бележе у нарочито постројени протокол — а суд се изриче у пуној седници.

Земљиште за пробу плугова једне врсте за орање средњих, тешких и т. п., земаља треба да је подједнако и простор за сваки плуг да је једне величине, но сваки фабрикант који је присутан треба да има једно парче где ће плуг претходно сам да удешава за пробање.

Теглећа снага треба да је подједнака, а волови или коњи да су свикли на рад у плугу појединце и у спрези а права мера снаге проналази ће се снагомером.

Ради правичније оцене дејства, потребно је, да плугове, поред тога, што ће се пробати сваки понаособ, у томе како раде, кад се удесе за разне димензије — опробати у раду кад су сви удешени на таке димензије, које су за правилан рад према терену и каквоћи земљишта потребне.

Пошто у нас ретко да има коња извежбаних за орање — то ће се позвати фабриканти да удесе регулаторе и прибор за запрегу тако, да се волови могу за рад употребити.

Ако они на то не пристану учиниће одбор који приређује утакмицу, ову измену; — па ће онда засебно пробати таке плугове са коњском а обашка са воловском запрегом и о овој последњој проби води ће се особени протокол.

Између ливених и кованих плугова добија ће првенство израда од кована гвожђа, при чему ће се нарочито узимати у обзир лакоћа у оправци или измени и замени појединих делова.

О ИЗБОРУ АМЕРИЧКЕ ЛОЗЕ

Писмо Планшоново уреднику „La vigne americaine“.

Поштовани уреднице! Један ваш претплатник, г. Е. Рафанел из Монтлисона (окр. Алијер) обратио се вама у име неколико виноградара у његовом пределу молбом, шта треба да раде те да своје винограде, које је филоксера опустошила, с коришћу обнове (ре-

конструишу). Пошто ми као основицу за обнављање узимамо америчку лозу или њихове хибриде, то сад само морамо одлучити, треба ли америчку лозу за «непосредну производњу» или сопствене домаће сорте грожђа на америчку подлогу калемити.

На овако стављено питање не може се просто и кратко одговорити; оно се мора увек решавати према захтевима појединих предела и особеним околностима.

Узимамо н. пр. случај «grands vins» особитих вина, бордо, бургундско, божоле, l' Hermitage, Côte rôtie, Шампањ и т. д.; у свима овим случајевима треба сву пажњу на то обратити, да се врста очува, према томе морало би се остати при америчкој подлози, иначе би ових сората нестало.

На и у пределима, где се производу вина која се много и радо купују (н. пр. у Лангдок-у) има се такође интереса да се одрже раније историјски познате сорте (l' Aramon, la Carignan, le Cinsaut и т. д.) али се извесно нећемо двоумити тамо, где је филоксера све потпуно уништила што је постојало, да међу нове садове засађујемо и америчке сорте за непосредну производњу било за мешање таквих вина са другима са млого алкохола или због интензивне боје, и ако без букета, као жакец или такве, које дају много али лака и пријатна вина, као хербемонт.

Један од главних узрока, због којих је Жакец на југу јако распростр, јесте тај, што они први, који су га гајили, лако су га размножили резницама, које су брзо почеле да рађају. Важност његова постала је још већа, кад се увидело да је прилагодан и за земље у којима има повише креча, у којим земљама Рипарија добија жутицу те као добра подлога издаје. С тога се налази свуда између обичних сората засађен, док на југу сем тога Рипарија највише као подлога за реконструкцију винограда служи.

При томе морамо још додати, да Жакец, пореклом из Тексаса, нарочито добро успева у поморској клими. Жакец не подноси влажну климу, која због слабе сунчане топлоте не да му да добро узри. Његова производња, према годинама врло различна, у доброј земљи износи више од 80 ектолитара од ектара; ну као да би при високој резидби принос био још већи и према томе у родности и издашности био би раван *Арамону* кад се овај на кратко орезује.

Виноделцима средње Француске никако не светујем сађење Жакец-а.

Хербемонт је врло добар за непосредну производњу, нарочито на западу, због финоће и доброг укуса његова вина. Ја не знам мере препоруци у којој количини би га требало засадити у центруму. Врло издржљив против филоксере и криптогамских болести мало пати од трулежи, само пати у годинама кад није довољно топло.

Вредило би, да се са овом сортом свуда чине опити у маломе.

Цинтијана (Cynthiana), која у сушним равницама и кречном земљишту департмана Херолта никако не успева, напредује у Ла-

Дром-у нарочито код г. Robin-а у Лапејруз-Морнају изванредно. Даје јако вино, јако бојадисано а кад је чисто и врло ароматично, његов буке постаје пријатан тек пошто се при цеђењу довољно разблажи водом. (Ову практику не треба сматрати као превару, јер је свуда јавно примењена и дотле се с тим иде, да се добија више од 10—11° алкохола). Ако се хоће са *цинтијаном* да чине опити у средњој Француској, требало би на то гледати, да земља има у себи извесну количину шљунчане киселине (силиције).

Жакец, Хербемонт, Цинтијана, то су три врсте Естивалиса, које имају у себи мање више крви „Vitis-vinifera" и које стоје на челу непосредне (директне) производње.

Легиони сорте Лабруска, које америчка ампелографија броји, немају никаква изгледа за непосредну производњу вина, која би годила европљанину. Због особеног мириса, који та вина имају, не саде се. Због слабе опет издржљивости против филоксере не треба ове сорте употребљавати ни као подлогу.

Има још читава гомила Хибрида, који су у Савезним Државама или у Европи намерним или нехотичним укрштањем са европским лозама добивене. Има једна особита група у Канади, коју је произвео ваљани виноградар г. *Charles Arnold* у Паризу (Канада) која је од врсте Клинтона, који је оплођен са разним европским сортама. То су: *Огело, Корнукопија-Отихон, Брант и Канада*. Мање више слабе против филоксере, највећим делом задржале су онај непријатан мирис, због којег су њихова вина за фина пића непријатна. Много хваљени *Огело* долази потпуно у ову категорију, и још нигде није доказао потпуну издржљивост противу филоксере.

Исто се опазило и о сорти St. Sauveur (која произлази од жакец-а и једне француске сорте) и Хербемонту Бр. 1 и 2 од Aurelles de Paladine, врло родне лозе, које дају врло признато вино и које ће бити у стању да заузму угледно место при гајењу у великом, ако се као издржљиве покажу.

И ако ми овде не износимо још читав низ хибрида, које могу улогу играти, морамо се ипак сећати творевина Грасета и Миларде-а Ганцена, Кудерка и Фоекса: али се већином још чине опити и ако их ја виноделцима средње Француске и у опите препоручујем, то чиним само у намери, да се са њима могу учинити само успешне пробе, али се засада ништа за сигурно о резултату не може казати.

Као резултат својих посматрања рећи ћу виноделцима средње Француске ово:

Немојте сасвим олако узимати гајење лозе за непосредну производњу вина.

Оставите Жакец за југ око средиземног мора.

Опробајте за непосредну производњу вина *Хербемонт*, Цинтијани, Хербемонт де Орел де Паладин-а, Ст. Совер. Опробајте у маломе у разним врстама земље и друге лозе за непосредну производњу, као тријумф и Блак Дефијанс, које врло практични експериментатор господин Пиола у Ливорну препоручује.

Рачунајмо поглавито на америчке подлоге опробаних издржљивих сората: Рипарије за нове, родне земље, Солониса за иловачу Берландијери, Цинереа и Кордифолија за беле јако кречне земље, које имају доста креде. Тајлор, коме се многе мане пребацивале и Рупестрис могу такође показати резултате; али да би при гајењу у великом имали сигурности, треба увек најпре чинити пробе опитима.

С тога могу *јавне опитне баште* у сваком округу велике услуге чинити, па ако један такву погрешку учини, мора га слободно удружење виноградара заступити, опите заједнички извршити и удвојити. Aide-toi, l'Etat t'aidera — Помози сам себи па ће ти и држава помоћи — то је права изрека интелигентног рада.

Превео
Петроније Савић.

ТАРА — ПЛАНИНА.

од

Косте Ђорђевића.

(НАСТАВАК)

4. *Криво точило* почиње од Оштре Стене па се спушта у Перидо. Мало точило до 1000 мет. дугачко. Њиме се служе само за домаћу потребу који сносе гору.

5. *Цвијино (перућачко) точило* почиње на хиљаду метара десно од Козје Стене па се спушта код швабине стружнице на перућачком врелу. Дугачко 1000 мет. врло употребљиво, и спушта се гора, која се довлачи из Маните Равни, Виса и Голије.

6. *Сијенско точило* полази од Горушица, пролази кроз село Гаочић и силази на Дрину. Дугачко 2500 мет. Употребљиво, али је од мање вредности. Зими се ту највише спушта сено довучено са закоса из планине Таре.

7. *Бањско точило* почиње са отсека Таре изнад села Бање, и силази кроз кршне стене дубоким потоком на Дрину. Дуг. 1300 мет. Од мање је употребе, само за спуштање ваљака и ситне грађе.

8. *Звездачко точило* пружа се са Звезде, страном источном, и слази код излаза реке Дервенте из тесног кланца. Од мале употребе, само за спуштање ваљака. Дугачко 1200 мет.

9. *Чунчарско точило* почиње са Звезде на северној страни испод Смиљевог Брда и слази на Дрину. За спуштање само ситније грађе, јер је кршевито и стрмено, те и неподесно. Дугачко 1300 метара.

Сва ова точила, више су природна и најпростија, само употребом дотерана и углађена, а врло мало руком. Отиснута дрва клизају се својом тежином по земљи или камену великом брзином, јер су точила веома стрмена. Често се дешава, нарочито греде отиснуте да у свом наглом тоциљању у точилу ударе о стену, која је у вис мало помољена, и од силног удара греда се пребије на двоје. Исто се тако и ваљци засиљени низ точила о неравну и камениту подлогу много изобијају и искваре јер се површина изљушти и испрска. Дрва се спуштају нарочито зими.

Наспрам свакога већег точила има при дну а на самој обали Дрине и сплавишта, где се низ точила спуштена грађа на сплавове товари и сплави низ Дрину

даље где треба. Ту се на сплавиштима граде и сплавови и то на најпростији начин везивањем и укивањем. Има свега 7 сплавишта, и то:

1. *Сплавиште код Бреста*, а испод точила, које силази од брда Соколине а зове се и *Ждрело*, па на Дрину и у атару је Рачанском.

2. *Бесеровачко сплавиште* под точилом Ослушким, које силази са Ослуше ка Дрини, у атару Бесеровачком.

3. *Перућачко сплавиште* испод Градачког и лисичког точила, која се спуштају са Сумбилић брда.

4. *Сплавиште испод Перућачког врела*, а испод точила кривог, Перидолског и Цвијиног.

5. *Бањско сплавиште* испод Бањског точила, у атару Растишком.

6. *Сплавиште под Дервентом* испод Дервентског точила, којима се спушта грађа из Звезде и Црног врха; и

7. *Земничко сплавиште* испод села Јагоштице, на које се сноси и свлачи грађа из Звезде и њених огранака, па ту сплавља.

На овим сплавиштима граде и везују сплавове сељани мештани, нарочито из Бесаровине, Перућца и Растишта. Они су самоуки мајстори, доста вешти овом послу, и вешти дрводељи као и сви други планински становници. Сплав од ситне грађе (даске, летве итд.) саставља се из 6 платна (крпа), свако платно дугачко по 3·80 метра (2 хв.); дакле, цео сплав дугачак је обично 22·80 мет. (12 хв.). Платна се везују једно за друго, и по потреби одвезују кад је мала вода, па се зна где се поред спрудова и преко букова, на узинама мора проћи.

Сплав од крупне грађе, од греда дугачких 7·60—13·30 мет. (4—7 хв.) има само два платна, а од греда дугачких 15·20—17·10 мет. (8—9 хвата) само једно платно.

Толики се сплавови спуштају Дрином до утока у Саву. Ту се везују по девет сплавова у један и терају даље до Београда. На сваком су сплаву по два сплавара, на предњем крају првак а на задњем задњак, који думенише. Првоме сплавару плаћа се до 2 дин. а другоме до 3 дин. дневно, док су на сплаву а и сувим док се кући врате. Сплавови се пуштају низ Дрину с пролећа и јесени, а и лети кад вода није одвећ мала и обично крпу по крпу до на улаз у Саву, па ту везују крпе у сплав. Године 1887. спуштено је из Таре планине низ Дрину на 210 сплавова са разноврсном грађом за разна стоваришна места на обалама Дрине и Саве до Београда.

Са југоисточне стране Таре од Кременске стране носи се грађа на коњима, или на колима вуче за Кремну и друга села и за варош Ужицу. На другу страну нема извоза за продају дрва, сем што се троши за домаћу потребу околних становника.

За стругање ваљака на даске, летве и др. има у срезу Рачанском 13 стружница. Ове су по реду.

1. *Две* стружнице манастира Раче; једна на шљивовичком потоку а друга на реци Рачи на $^1/_4$ сата по више манастира Раче. Обично просте конструкције са по једним тестером. Тестере се креће споро, јер је углављено у дрвеном раму, а и направа за примицање ваљака гломазна је и неудесна нарочито за дебеле ваљке. Цео је крој прост, зато ради споро и израђевина је лоша на изгледу.

2. *Једна* стружница са једним тестером на реци Рачи близу Бајине Баште, на пола сата, браће Чучковића и Калајџијћа из Бај. Баште.

3. *Две* стружнице на Перуњачком врелу браће Ђорђевића из Београда (зване швабине) са по две тестере. Обе су од бољег кроја, јер су складније направљене, више гвоздене грађе, а нарочито што им се тестере у раму у гвозденом жљебу покрећу, те брже и чистије струже јапију. Оне имају и по једно кружно тестере (циркулар) за стругање окрајака на летве.

4. На Перуњачком врелу има *једна* боља стружница Мише Рајаковића из Бачеваца, као и швабина са циркуларом, али ова сада не ради, а *друга* проста и задругарска браће Вучићевића и Зеке Радосављевића из Вишесаве.

5. *Једна* проста стружница на реци Дервенти снише излаза Дервенте из тесњаца, масе пок. Миле Илијића из Растишта.

Једна проста стружница са 1 тестером на реци Дервенти код Седлаке, Радојице Радојичића из Растишта.

Две при извору реке Дервенте под Црним врхом, на $^1/_4$ сата једна од друге; Николе Макића и Марка Јокића из Растишта. Обе су простог кроја са по 1 тестером.

Једна опет обична проста стружница на Алушком потоку, браће Бјелаћа из Алуге.

7. У врх села Јагошинце на потоку јагоштичком има једна проста стружница са једним тестером, Панте Дикића онд.

Осам стружница покрај Дрине подигнуте су на јаким врелима и рекама, што извиру под планином Таром а утичу у Дрину.

Четири стружнице су на реци Дервенти и Алушком потоку у Растишту. Оне су најдубље ушле у планину Тару. Њима се свлачи гора са Црног Врха, а оној на Алушком потоку са Алушке планине. Израђена грађа одавде се износи једино на коњима, кроз узани, сломни и кршни тесњац Дервенте на Дрину а одатле се сплави Дрином. На колима се не могу даске никако снети низ Дервенту, а греде ни помислити за свлачење.

Само је једна стружница у Јагошинци и њој се довлачи гора са Звезде, а грађа израђена свози се на Дрину и сплавља испод села Јагошинце за даље. —

Од дивљачи има у Тари доста срна, курјака, лисица и куна, мало зечева и дивљих свиња. Често се виђа тетребова и лештарке. Има по кршевитим литицама од Бањског точила па преко Дервенте на Звезди и дивокоза у приличном броју. Ређе се појави и по који медвед. Над ловом дивљачи води надзор среска власт и шумари, али и овде као и у свој нашој земљи, надзор над ловом дивљачи врло је лабав, те с тога се коришна дивљач нарочито дивокозе и срне нагло умањују, тако да ће постати кроз кратко време врло ретка дивљач.

У сваком селу у околини Таре има по неколико ловаца мештана. Они лове дивљач најрадије *керовима*, после *у гвожђа* од разне величине и из *заседе*, а тице *аркадањем*, а само курјаке *хајком*. Керови су им обични зечари, осредње величине, и нису баш благородне расе, али су опет вредни, послушни и веома изржљави за ове страновите и кршне крајеве Они гоне, поред зечева и лисица, још и срне и дивокозе. Зими кад падне велики снег па се по површини поледи, највише гоне дивљач, нешто од ловаца а најчешће од курјака, који салеђу чопоре срна на их нагоне у вртаче и ту подаве, јер се заглаве у окорео снег те не могу да беже. Налазили су људи по 10—20 костура срнећих нагомиланих на појединa места. Значајно је да у оволикој планини никад се не виђа јелен, а ни стари мештани не памте да га је кад год било.

Вредно је забележити и то, да су ми овамошњи мештани ловци причали као чудноватост о добу парења и козења срне. Они веле, да знају из искуства да се срне паре (овде кажу: срне колају са сридаћем око смрчића или јелића) о Илинудне, око 20. Јула, а тек се у Фебруару и Марту козе; дакле од парења после 8 месеца а зна се да срна носи младо колико и коза $5^1/_4$ месеца. Рекоше ми да то бива отуда, што се зачетак у почетку неразвија него застоји, и тек после $2^3/_4$ месеца почне се развијати и стиже младунче у фебруару. Прост свет је ову природну појаву растумачно искуством, а чувени природњаци још се и данас размимоилазе у мишљењима о томе. Не већ је и научно протумачено овако као што и наш прост свет мисли.

Најобичније су пушке за лов овамо: голице капсларе и свакојаке старинске с пред пунеће се. По неки употребљава и пибодову острагушу за крупну дивљач. Праву ловачку острагушу ретко ко има. Метке справљају сами ловци, —

Планину Тару са Црним Врхом и Звездом чувају сада, обилазе и руководе сече за природно подизање горе по прописаним правилима, два шумара: г. Велизар Поповић, стручан шумар а свршени ђак бив. земљеделско шумарске школе у Пожаревцу са 1200 динара годишње плате, и г. Алекса Јакшић, који је свршио шумарски тромесечни курс у Топчидеру такође са 1200 дин. годишње плате. Њих двојица поделили су Тару на две половине за надзор и руковођење сеча. Први има онај крај планине од Гулибановца па до границе среза Златиборског, и од Алушке планине до на Дрину. Други има планину Алушку, Црни Врх и Звезду. Од књига они само воде деловодник за своју потребу, у који заводе половице од шумских објава, по којима су коме, колико, кад и каквих дрвета обележили за сечу ради давања потребних извештаја. Шумске пак објаве заводе се у среској канцеларији. Среска је власт одговорна за сваку неуредност при горосечама и подноси рачун од прихода шумских даје своје мишљење о стању шуме у опште. Шумари стоје под непосредним надзором среског старешине, и овај их сматра за просте своје званичнике, и за то их употребљује и на канцеларијске послове у ср. канцеларији, кад немају посла у планини. Шумаре државне поставља Министар Нар. Привреде претписом, и плату примају из држ. благајнице а из партије одређене буџетом на потпомагање шумарства.

Од 1 Новембра 18886 до 1. Марта 1887 год. осечено је под надзором шумара г. Велизара у једном крају Таре за спекулацију, свега: 3480 дрвета великих

У овом пак делу Таре под надзором бив. шумара пок. г. Алексе осечено је у Звезди на месту Рогози и Прибоју; у Црном Врху и под њим у месту Прибојнама и у Алушкој планини у *Колу* на 400 дрвета великих смрчевих и јелових.

Сем домаће потребе, у свој Тари дакле осечено је за спекулацију у 1887 години: 3885 дрвета велих смрчевих и јелових. Кад од овога броја дрвета одузмемо 1000 дрвета, што је бесплатно дато општини београдској, онда је према Шумарској Уредби за свако велико дрво од 63 см. у пречнику на дебљем крају и дебље, наплаћено по 3·38 динара. Тако је добијено за 2885 великих дрвета продатих за спекулацију: 9.729·18 динара, у корист државне благајнице.

По нарочитом наређењу Министра Нар. Привреде нису никоме ни за какву потребу давана за сечу средња и тања дрвета у Тари за ову годину.

Општини Београдској по одобрењу Министа Нар. Привреде дато је 1000 дрвета великих јелових и смрчевих, те је бесплатно осекла у Тари под надзором шумара г. Велизара, а за пренос расадница у Београд за подизање и улепшање Београдског парка. Сечу ових дрвета за општину одредно је шумар на местима у Николића Понору, Алексиној паљевини и у Барском Долу.

Те године је за београдску општину извађено бесплатно из Таре 3000 садница из самоникла, и то смрчића, јелића и борића од 6—10 годишњих а високих 1—1½ метра. За вађење, ношење и спуштање ових садница на сплаву до Београда дато је бесплатно за сечу 1000 дрвета великих смрчевих и јелових. Од тањих крајева ових стабала осечени су балвани, из којих је натрађен сплав, на коме су спуштене садинце, а дебља половина стабла искрађена је на трупце, који су истругани на тренице, те је нешто уступљено од те грађе предузимачима за спремање и пренос садница водом до Београда, а нешто продато у корист, биће, благајнице београдске општине.

За пренос 3000 садница, помислите само, осечено и дато бесплатно београдској општини за грађење једног сплава 1000 смрча и јела од преко 60 см. дебелих у пречнику, а што је преостало, то је продато за шпекулацију. То је леп поклон општини београдској од државе, и најочигледнији доказ како се самовољно, без рачуна и грабежљиво експлоатишу наше красне шуме и дан данашњи!

Са шумарског гледишта сече су на свим сечиштима у овој планини — извршене по правилима шумарским доста добро, и то: *простом пробиром за природно подмлађење подмлатка*. Омања замерка шумарима је то, што су свуда сувише честу шуму остављали, а могли су још мало више да разреде старије дрвеће, те би се брже и потпунији подмладак подигао, а овако ће бити спорији и крњавије у јакој заглушини. Но, пошто на више места има старијег подмлатка, то ће опет бити шума потпуна.

Између 6. и 20. Августа 1887. г. појавили су се и пожари у Тари на неколико места, који су пустошили по гори око 20 дана. У атару села Растишта и Јагоштице било је пожара на пет места, и захватио је простора на 18 хектара. Штета износи на 2000 дин. У атару села Заовине на 15 места, а на простору од 64·5 хект. у вредности износи штета на 9610 дин. Ови пожари десили су се око закоса и јаруга села Заовине, Растишта и Јагоштице, а нигде у средини планине. Очевидно је, да су пожари произашли намерно, да се по предељном обичају, прошире закоси и завати; а мало је било пожара можда из непажње и случајно од наложених и неугашених ватра. Среска власт учинила је увиђај, али није могла ући у траг правим палиторама. Ове пакленице могу се обуставити једино на тај начин, ако се шуме и завати, што могу остати, премере и ограниче стално, и чување под јесен појача.

Према упутству Министарском одређен је и одмерен један хектар простора за расадник у забрану општине Бајиновбаштанске на општинском земљишту близу Бајине Баште до друма, који води на Ђумрук код Дрине. Како у упутству није означена цељ за коју се подиже расадник у томе крају, то је ради лакшег и сигурнијег надзора а с погледом на остале захтеве шумског расадника, најено да је то место најудесније. Не могу веровати да се у упутству могло замислити, да се расадник подиже у Тари планини, да се по њој пресађују у расаднику одгајене расадинце, кад је тамо главно дрво смрча и јела, које се по својим особинама на повољном им земљишту и у хладнијој клими најбоље и најсигурније подижу природном подмладом од семењака. Да је то тако, може се и најпростији човек без шумарског знања уверити, кад види у шуми Тари на сваком пропланчићу, где је досада сеча на најпростији начин вршена, диван, бујан и пргуст самоникли подмлазак, какав се неће подићи, највећом шумарском вештином, ни у најбољем расаднику. Ни кроз 100 година никоме не може и не сме пасти на ум, ни из економног и финансијског, ни из климатског обзира да по Тари врши чисте сече (голосече) па да сађењем подиже гору. Дакле мишљења сам веома скромног, да је подизање расадника у томе крају са сада непотребно.

Још мање може се одобрити, да се из овог у планини подигнутог расадника носе расадинце и пресађују у шпанске крајеве наше, нпр. за београдски, шабачки или други који округ. Ако је потребно, поред дивних растова и других корисних липшара да се и у тим местима подижу четинари ради украса, или ради друге какве употребе, онда је правило целом паметном свету познато, да ту вала и расадинце одгајивати и месној их клими привикн, те им осигурати дуги опстанак, а и трошкови око тога били би куд и камо мањи и сношљивији.

Биће да је обележено поменуто место за расадник још и са тога разлога, што се, можда, замишљало, да он има да послужи за пример околини, како се четинари подижу вештачки и да се свету покаже, да има некога у нас што се озбиљно и вољно брине, да се не само шуме чувају него и подижу чак сађењем, — и више ништа.

II.

Планина Тара долази у ред већих целина шумских, која се одржала у добром и потпуном стању шумском. Највећа је њена важност што у њој расте поглавито смрча и јела, дакле, скупоцена и много тражена врста дрвета, која даје најзвршнију крупну грађу за големе грађевине. Сем тога и њен згодан положај: по средини свуда приравна и таласаста површина за лако и јевтино прављење путева на све њене крајеве за извлачење дрвета, а без великих проваллја и дубодолина; па пружена дуж Дрине велике реке за јевтин пренос грађе сплављањем на далека места за прођу и потрошњу грађе, и поред више великих наших варошн на обалама дуж Дрине, Саве до саме престонице Београда, који троши највише дрвену грађу, и дуж Дунавске обале, покрај Смедерева, Дубравице до Градишта. Све наше варошн и варошице дуж Дринске, Савске и Дунавске обале троше велике количине дрвене грађе. Код Београда водени пут састаје се са железницом нашом, те би до Београда сплављена дрвена грађа могла се с користи носити железницом до Ниша, Врање и Пирота, а са скорашњом везом са Бугарском и Турском и даље, и тако је могућна велика прођа дрвене грађе, која би се производила у Тари. Ова велика потрошња дрвене грађе могла би да се попајвише подмирује из Таре уз припомоћ грађе из Чачанских и Крушевачких планина, само кад би се Тара уредила за већу експлоатацију старе а у исто доба и подизање младе горе.

Народно-привредне и финансијске наше прилике, као и сам развитак шумарства у нас зарад одржања и унапређења наших шума захтевају од шумарског одсека у Министарству Нар. Привреде да се што пре и неодложно побрине најозбиљније за боље уређење прво Таре планине, на одмах затим и других планина, на којима је шума још у целости. Приходом својим од шума те ће планине не само себе у боље и уређеније стање довести и одржавати, него ће помоћу увећаних прихода оне постати с временом неисцрпни извор за уређење других већ сувише сатрвених и прорећених шума и за пошумљење многобројних голих брда и кршева у нашој земљи. Тражити и очекивати велика новчана средства за уређење наших шума и унапређење шумарства из извора других грана народне привреде, било би неправо, неизвесно и немогућно, а наше старе шуме да пропадају некорисно и да се заузимају, крче и оголављају. Са ово нешто државних средстава новчаних што је на шумарство државним буџетом одређено, треба отворити у једној или по могућству у две веће планине експлоатацију увелико и са приходом отуда помагати и ширити уређење и осталих планина.

Зарад наших шума најпрече је сада израдити сувремени закон шумарски и завести шумарску школу у нашој земљи те спремити наше људе за стручне шумаре, па их одмах упутити на посао око подизања, чувања и уређивања шума. У исто доба комисионо ограничити све државне планине од општинских, манастирских и приватних, а на прво место Тару па друге важније, у којима се мисли прво уредна експлоатација да одпочне и створи могућност за даље уређење свију наших шума.

Као што сам напред у опису поменуо Тара није стално и насигурно омеђена, нити су расправљени односи између државе и заватинара и закосника по њој. С тога при прегледу и испитивању њеном нисам могао тачно сазнати ни њену просторију, нити је било могућно оценити посебно стање њене шуме зарад одређивања овогодишњих и будућних сеча и начина подмлађивања. Док се Тара тачно не ограничи и не премери колика је државна имовина, ја сам саставио приближан кроки од целе њене просторије што је у срезу Рачанском и златиборском. Према тој приближној величини просторије, приближно је оцењена и шума, разне врсте дрвета, густина (честа) и старост шуме. Из такве оцене шуме и просторије извео сам приближно колико се дрвета, које врсте и старости на једном ектару може сећи свако године и од колико ектара сме бити највеће годишње сечиште у свој Тари према величини целе Таре. Тако је састављен привремено привредан план за експлоатацију и подизање шуме у Тари.

При рачунању и саставу овог привредног нацрта није урачунат и онај мањи део планине Таре у срезу Златиборском, што је само продужење праве планине Таре и њених огранака, и што је дошао између Врлеша, Гаврана, Букове Главице и Гулибановца, дуж шуме манастира Раче до Калуђерских бара, одатле правце десно до Сирекове Ћуприје испод Кадине Главице; па јужно изнад Тарабића кућа села Кремана, преко Трешњеве Рудине, и преко више главица изнад осталих кућа на 1000 метара, што су по косама Таре, затим правце јужно на преседлицу, преко које прелази друм Ужице-Кремани за Мокру Гору на Босанској граници, и где се састаје једна коса од брда Милошевца са чувеним Шарганом планином. Од преседлице правце преко Тустовог Брда, Кршанске Главице, Верића косе па испод Гаврана и Врлеша. У тој просторији уздиже се високо брдо Милошевац, који је висином надвисно сва брда у планини Тари, висок је 1530 мет. над морем, и са њега види се Авала, Рудник, Ртањ и Копаоник.

По положају и једноставности обличја земљишта овога дела Таре са оним у срезу Рачанском требало би оба ова дела саставити у једну целину планинску под једним главним именом „*Тара*“. На сву прилику и по казивању староседноца овога краја некада су се обе те просторије од Таре у срезу Рачанском и Златиборском, сада политичком поделом среских међа раздвојене, — звале општим именом Тара, и да је онда оно већ поменуто језерце у љутом Пољу, што се и сада зове „Тара“ било у средини планине Таре.

(Свршиће се)

ПТИЦЕ ТРЕБА ШТЕДИТИ.[1]

од

Дра Мачаја.

Све птице од царића до свраке и буљине, раниле се семењем или бубама, у природи, у пољопривреди, имају знатну улогу. Бубоједи тамане шкодљиве инсекте, њихове ларве и јаја; оне пак које се семеном ране, спречавају нагло ширење кукоља и то много пута брже и успешније, но што би то човек могао учинити.

Ко мало озбиљније посматра природу, долази до убеђења, да се број ма њих птица све више смањује, а шкодљиви инсекти и корови јако се множе.

Тежак гледа да сваку стопу родне земље у своју корист употреби; наравно, да се са таквих места истребљује не само живо дрвеће, већ сваки ибунић, на којима су се птице одмарале, и своја гњезда правиле. Прегледајмо плодне равнице, како је ретко постало повеће дрво, под којим би се могли радници одмарати за време летње жеге, а да о проређеним ил несталим браницима и шумама и не говорим. По њивама се не трпи дрвеће, јер постоји погрешно убеђење код нашег ратара, да је сенка, коју дрво баца, шкодљива, а не помишља колико би ту птица могло боравити и гњездити се. Нек нас не изненађује, кад на таком неповољном месту, — нема од тица ни трага ни гласа, а није им ни замерити, јер и оне траже бољу постојбину и лакши начин живота. А кад птице напусте који предео шкодљиве бубе и коров преотму маха, на штету пољске привреде.

Други узрок што се птице смањују, опет је сам човек, који ватањем и ловом тамани своје најбоље пријатеље а једино ради задовољства и лакомости. У колико ми је познато, досад наш народ у овом обзиру није толико грешно, но други народи, који свакојаким мрежама: „*лазаром, роколом*" итд. ватају ове помање птице, како би од њих зготовили паприкаш. Истина је месо од кобилице таких тица под јесен прилично укусан залогај, но ипак се наши скромни жељуци више задовољавају комадом ћулбастије ћевапом ил пршутом свињском или говеђом, и не теже за таком ситницом, која не засићава, већ само дражи живце желудачне.

Но сироте птице имају своје небројене непријатеље, који су опаснији и од самог човека. — Један ће кобац више ситних птица за годину дана утаманити, но највештији птицоловац, тако исто није толико опасно за множење птица, кад се њихова гњезда с јајима узимају за научне збирке, или кад се младунци ваде из гњезда и чувају да нас својим милим певањем по собама веселе, јер се сразмерно мало гњезда могу изнаћи или у своје време младунци поватати. Сећам се да смо често изненађени били кад смо по нашем рачуну — место обучених пилића — наишли на празна гњезда, а спашени слободњаци пркосили су нам веселим цвркутањем по околном дрвећу. Једна крешталица упропасти више птичјих јаја но дечаци из околине. Ватање птица са тицоловком од тикава, клопке које су саграђене од зовиног прућа, — ватање лепком намазаних ши-

[1] Поводом два чланка у Пестер Лојду Бр. 233 и 296 од Барона Thümen-а под насловом: „Eine Mahnung zum Schutze unserer kulturen".

пака, и замкама од коњских длака за чување у кавезима зарад њиног умилног певања није толико штетно, а то већ показује љубав и наклоност према тицама, следователно и њихову заштиту; много је штетније где се пробудила лакомост, да се оне једу, тамо се свирено без сваког милосрђа сатиру. На жалост дуж целе железничке пруге, много лове вранце и остале ситније тице талијански радници који већ упознадоше и наше земљоделце са овом врстом укусног печења! —

А да наш тежак зна од какве је неисказане користи ова мала птица, он би ју свесније заштићавао. Ево му неколико примера за то.

Многи земљоделац имао је прилике да види, како гусенице од лептира — Liparis dispar — шљиваре и шуме преобраћају у праве суваре. Лептири се изведу, и дрвеће, плодови, трње и живе ограде опарене од њихових јаја и чауре. — Затим се појаве сенице — особито тако звана мрка сеница, — Parus major cerulcus, — непроје неколико дана, и оне очисте предео тако, да од јаја једва остаје трага, шта више дрвеће почне поново листати.

Доказано је да један пар сеница, поједе 3—4 милиона лептирских јаја за годину.

Неки енглез именом Montagu посматрао је један пар царића, и то само за време од 16 сати и уверио се, да су сваког сата по 36 пута, — то чини 576 пута — носили храну својим пилићима. Женка царића двапут годишње снесе 8 до 10 јаја, изведе их и израни своје пилиће. Према овоме може се помислити, колико инсеката сваке године потамани.

Многи су писци досад довољно доказали корист малих тица, о којој се користи сваки онај пољопривредник могао уверити, који је њихов род у природи посматрао.

Пођимо с пролећа у коју шуму, видићемо, да је ова оживела од тица које су у топлијим пределима зиму провеле. Оне несељице, које са нами деле невољу зиме, траже удружења у своме раду.

Зима је нестала, али шумско дрвеће још је лишено свога зеленог накита, оно није у стању сакрити кретање тица. У храни наступила је оскудица, набавка је скопчана, с трудом и напором сваког.

Кад се за време блажије зиме дође у таку шуму, попајпре се чује глас сеница, па разне певајице тичије, а кад се приближимо спазимо јато тица, које су читаво друштво склопиле па на све стране шуму претресају и завирују. Ови шумски радници разних врста и разновреног рада, наличе на људске раднике, који су принуђени да задати им посао разним алатима изврше.

Ово јато махом састављају 11—17 разних сеница, 1—2 царића, толико пузаваца и ковача, и по који детлић. Ово удружење није случајно, већ је ту наступила права подела рада у истребљивању инсеката, који им у исто доба за храну служе.

Не само разни крој њиховог кљуна, очију, већ и сам састав ногу, репа и тела, тако је удешен да им је приступно свако местанце и пукотина у којима разни лептири остављају своја јаја. Погледајмо *аллеу сеницу* (Parus coeruleus) како се својим чврстим ногама, шиљастим савијеним ноктима причврстила за шипарку на танкој граничици, из које вади ту остављена јаја. Тело јој је кратко, лако се држи у равнотежи; за њу је све једно била она окренута леђима на горе или на доле, стојећки или висећи се морала дочепати легла инсеката па ма то била кукавичија суза, она ипак својим маленим кљуном узме

свој део. Али на одвише гипкој гранчици, особито кад би се имало на ниже спуштати, осујећава јој се предузеће, ту се тражи друга организација, а то је:

Репата сеница — Parus caudatus — која се са својим дугачким репом при пентрању на витким гранчицама, тако служи као што би се служио балансир мотком онај вештак, који по конопцу хода.

Мрка сеница — Parus major L. је од споменутих развијенија, већа и крупнија. Радом својим упућена је на дебље гране, и у стању је, да се на глаткој површини букве, шта више и на одвисном зиду одржи у положају, који је сеницама својствен.

Пузавац — Certhia familiaris L. показује тако телесни састав, који је упућен природом, да се при пентрању држи одвисног правца на горе, у томе га потпомаже његов из шиљастог тардог перја састављени реп, на који се при тражењу своје хране чисто наслања.

Прсти ногу, односно нокти правцем стоје напред, зато му се олакша пентрање у вис, а ко га је пажљивије посматрао, могао се уверити, да свој посао увек од дна стабла започиње, а стигавши до врха, он се не враћа окренутом главом на доле, већ слети на земљу, и поново продужи описаним начином свој рад.

Чокавац — Sitta europea L. права је противност пређашњој птици, јер се ова са највећом лакоћом главом на доле спушта низ стабло. Према томе могло би се рећи да што пузавац у свом пентрању од оздо на горе превидео, то ће чокавац у своме противном ходу смотрити. Код њега су прсти и нокти јако развијени, зглобови су таког кроја, да кад је тица главом на доле окренута, тад најугодније врши свој посао. Најразвијенији је позади окренут прст са јаким ноктом и овај обезбеђује поглавито пентрање на доле. Кад се још узме у обзир број њиховог кљуна, уверићемо се, да док пузавац својим нежним — мало накривљеним — кљуном тражи у узапшм пукотинама коре од дрвета скривене инсекте, донде чокавац својим јаким клинастим кљуном, уклања сметње, да би допрео до скривене хране.

Да видимо како набавља *детлић* — Picus major L. — своју храну. Где је рад двеју претходно споменутих тица јачим препонама, према њиховим кљуновима осујећен, појави се овај шумски дунђерин, који својим чврстим кљуном, који је налик на длето — продре до дубље скривених инсеката. Код њега су од 4 прста два напред, а два позади окренута, и својим јако развијеним репом олакшава му се пентрање по стаблу; он кљуном продире под кору, а ако би се инсект у само живо дрво увртио, он ће га својим дугим језиком, којег је врх тврдом, рожном опном снабдевен, и личи на удицу, исчупати.

А каки је рад *царића* — Troglodytes parvulus L овог окретног љубопитљивца, пред киме нема тајне ни у мрачним густим шубуновима, ни у шушњини дрвета, јер и ту тражи и нађе своју закуску.

Сећам се да су старији људи причали, да је и у Србији, као што је у суседној Аустро-Угарској особито у Ердељу постојала обавеза, да сваки газда 100 глава разних тица био принуђен за једну зиму донети, тако су и наши старци извесни број глава од врабаца, чавке и врана ил других грабљивих тица уз порез морали доносити, иначе су били новчано глобљени. Данас постоји супротна наредба, да се тице хране и заштићавају, то је знак напретка, ал с тим није све постигнуто.

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

БЕЛЕШКЕ

Прост лек против смолоточине.

Пустош неке деце и залудних људи научи ме да корисно употребим уму које имам доста око бунара одакле је извађена.

Поменуте шетоточине врло често засецају ми воћке које сам испред куће на сокаку засадио, и много јутро имао сам да месим уму и превијам ране. Испод овога превоја рана брзо зарасте. Овај лек употребио сам и код кајсије, којој је ветар очењу грану, па је и ту помогао, јер је грана прирасла.

На истој кајсији појави се смолоточина, а ја и то место земљом премажем па крпом увежем, тек пробе ради, мислећи ако не вади неће шкодити.

Данас читам [1]) да се свака земља може за ту цељ корисно употребити. Само треба добро земљом намазати и земљу чешће влажити водом. Смола ће се тиме раскваситн победити, и у скоро престати. Док рана зарасте и потпуно залечи треба 6—8 недеља.

Шта више помиње се да се тај лек — земља — у новије доба и у лекарству почиње употребљавати као средство за стицавање крви. **С.**

Платан шкодљив здрављу.

Једне немачке новине, које доносе разна месечна саопштавања из природних наука, донеле су и ову значајну белешку. Неки немац, који с породицом стално борави у Барцелони у Шпанији пише, да су он и сва његова породица неколико година редовно сваког пролећа по неколико дана добијали наступни кашаљ, а уочили су добро да нису у то доба налеблн. Кад је тај посматрач испитао искашљавање ракољце, пљувке, налазно је по њима некакав звездасти пепељак, који је приметно и спола по прозору и на рамовима од прозора. Даљим испитивањем нашао је, да је тај звездасти пепељак истоветан са звездастим мањама, које се виде голим оком на лишћу од платанових младара. Тај пепељак је развејан ветром од платана, који су посађени у два реда около стана, и он је био изазивач и спаковао узрок ономе наступном пролетњем кашљању. Ова шкодљивост платана за здравље веома је мало сада позната. Старима научницима је то било познатије. Још Диоскоридес и римски лекар Галенус помињу ову појаву платановог пепелка.

И ми с наше стране напомињемо оне читаоце „Тежака", који би имали у близини каквих платана, да нарочито с пролећа обрате пажњу овој појави, тим пре што се платан због његовог лепог изгледа као украсно дрво почео доста да гаји за сађење по вртовима и парковима. **Ђ.**

Ракија од дрењина.

Пре тридесет година, када наша питома Шумадија беше окићена разноврсним шумним дрвљем, онда, поред осталога шумскога дрвља, имађаше довољно и дрена; и неки старији људи причали су нам, да су неки људи у то време од дрењина пекли ракију.

Кад дрењине узру онда се оберу, сасипе у каце да преври. — Чим преври, одма се пече ракија.

И по количини, дрењине дају највише ракије од свога материјала од кога се ракија пече; и по доброти, ракија од дрењина је најлепша и најјача.

Плод од дрена скупан је и тешко га је купити. Пошто је ракија ова врло лепа и јака, то је употребљавана, као зачин ракијама шљивовим, тако, да ову поправи. Дакле опако исто, као што се данас пече препек (по два пута се преписе), па се исти спиа у обичну ракију, те да би ову поправили, тако, да ова буде јача, лепша, и на тај начин, да јој повише цену, ако им је за продају; а ако им пије за продају, онда, да им је, опет, боља и пријатнија и за своју домаћу употребу. —

Р. Пешић.

[1]) Prager landw. Wochenblatt. Бр. 17 од 21 Априла ове год.

ПОДАЦИ

О ПОЉОПРИВРЕДИ У СРЕЗУ ПОСАВСКОМ ОКРУГА БЕОГРАДСКОГ

(СВРШЕТАК).

Јечам. Јечам се овде сеје само озими и то раније с јесени. Позни у јесен посејан, може да озебе. Сеје се на јакој земљи после кукуруза и других угара, а често и после пшенице. Употребљава се за исхрану: коња, свиња, а даје се и пернатој живини; — неке, да носи више јаја, када се јечмом рани. Слама се полаже зими стоци. Не сеје се у оној мери колико ова биљка користи дати може.

Овас. Овас се овде више сеје но јечам. Сеје се рано с пролећа, чим зимски мразеви попусте. Сеје се на оној земљи, где кукуруз, пшеница и јечам не могу добро да успевају. И код јечма и код овса жетва се врши косом, а вршидба коњима. Овас се употребљава за љубљење: младе жребади, ојагњених оваца и полова при орби. Сувишак се продаје. Слама се такође полаже стоци.

Крупник. Елду. Просо и друге биљке које бранио дају, овде нико не сеје.

Биљке за предиво. *Лан* се сеје у малој количини и то рано с јесени, како му не би зимски мразеви напшодили. Сеје се често на оној њиви, која је припремљена за сејање пшенице, јечма и других озимих усева. Сва даља радња, од узрелог лана, па до платна, како се код нас у Србији врши, мислим, да је свима позната, и не ћу овде да је описујем, само ћу још то да кажем да се сам за се никада не тка но се лан узима за потку, а основа му је увек памук.

Конопља (кудеља). И конопља се овде сеје у врло малој количини. Сеје се од пророка Јеремије, па до младог Св. Николе (9 Мај), но када је у овоме времену суша, онда се сеје и доцније. Земља за конопљу тражи се доста снажна а затим да је добро уситњена. Када се овако земља припреми, онда се мотиком за 3—4 с.м. направи врста и у ову конопља поретко посеје. Земљом од друге врсте прва се покрива; и тако се даље радња продужава, док се посао не доврши. Сва даља нега као и радња док се до платна не дође, онака је иста као што сам и код лана напоменуо.

Досада су ове две биљке врло велике користи, за одећу, нашем народу доносиле; но сада изгледа, да ће памук ове из производње сасвим да истисне; бар тако уверење имам за ову околину. — Ово сигурно додаси отуда, што памук определи додаси, док се од лана и конопље конац добије, богме има доста посла!

Градинарство.

Градинарство (баштованство) је овде тек узгредни посао. Од градинарских усева сеју се:

Кромпир. Кромпир се овде сеје, када се мразу није више надати, а то је концем месеца Марта и почетком месеца Априла, па до Ђурђевадне. За кромпир узимају најснажнију земљу, која мора добро уситњена бити. Сеје се на кућишс, а никада под мотику, бразду итд. Када кромпир са једне суданице одрасте опрашн се мотиком, доцније када за 2 д.м. порасте, огрне се и то му је сва радња. — Важно је овде да поменем, и какве се врсте сеју. — Нашао сам да су се две врсте одомаћиле, и то: једна црвена позна доста добра, а друга жута позна сасвим лоша. У прошлој години случајно неки су добавили једну рану врсту сасвим добру, и ја мислим да је то она врста, коју је пре две године Друштво (или Министарство) бесплатно преко среских канцеларија посаљало, да се народу разда. Сеје се тек колико да подмири домаћу потребу а ређе и за продају. Кромпир за исхрану

стоке нико не сеје. Требало би настати да се што боље врсте одомаће, како за стоку тако и за људе. — Ја сам претпрошле године неколико сорти од Друштва тражио но оно ми је одговорило: да ми се на захтев не може учинити, јер је кромпир увоз са стране због филоксере забрањен. — Не би ли имала ратарска школа у Краљеву најбоље врсте, бар оне које је г. Радић управник те школе, кроз његову књигу, препоручивао?

Пасуљ се сеје с пролећа и то бели и други тачкаши са кукурузом на сачму, а рани жути и одабране више на кућице по градинама, но никада у оној мери, колико би довољно било за домаћу потребу. — Казку, да пасуљ овде не може да роди, као у рудничком округу, но сва ће прилика бити, да му се довољна пажња не поклања.

Грашак се овде тек сада отпочиње сејати. Писан је ових редова, овог пролећа бесплатно многима, када су школи долазили, ради поуке, разне врсте грашка са другим градинарским семеном раздао.

Боб се сеје толико колико да се семе не затре, а *сочиво* никако.

Купус. И купус се овде не сеје у довољној мери, но се често ова потреба подмирује у јесен од баштована. Купус сеју на ториштима и другим ђубревитим земљама. Само ону позну врсту гаје коју зими у кади киселе. Расад за купус, који се за зиму гаји, сеје се око пророка Јеремије; кроз 5—6 недеља расађује на доброј сналжној и исплевљеној земљи. Док се не прими залије неколико пута; затим опраши, док није мало загрне и тиме је сва радња око купуса довршена. Гаји се тек да подмири домаћу потребу, и то не у довољној мери. — Остало као: *црни* и *бели лук*, *алмуд*, *алшмак*, *шпиринку*, *краставце*, *паглиџане*, (само *црвене*), толико произведе колико је најпужније за кућну потребу; а *мељ*, *спанаћ*, *црвену* и *белу келерабу*, *жуту репу*, *цвеклу*, *першун*, *целер*, *карфиол*, *каштрњак* и др. нико не гаји.

Ливадарство.

Нигде, чини ми се у Србији нема лепших ни бујнијих ливада но што су у долини Бељаничкој, турској и колубарској. У мају месецу милина их је погледати, прави рај! Но овде морам одмах то да кажем, да ни десета није каква би требала да је; а остале су зарасле у трњу и другом корову. Овоме је узрок неуређеност и ненасељеност. За скидање маховине (дрљањем), наводњавање, растурање кртичњака, ђубрење и др. радња око ливада овде се не зна. По мом мишљењу не би требало ништа друго за оправку ливада овде предузимати, но само да се очисте од трња и раније косе; јер раније кошење сатире корен и чини да ливаде све ситније и лепше сено дају. Пашњаци су им такође добри и пространи само што су и они као и ливаде зарасли у трњу. — *Луцерка* тек се пре годину две отпочела гдегде сејати.

Воћарство.

Воћарство је код нас а нарочито у овој околини заузело прво место. Сува шљива донесе произвођачу толико, колико и за стоку и за рану не узме. Но овде морам одмах да кажем, да наши воћњаци дају сиган род, који није за сушење добар. Овоме је на првом месту узрок тај, што су воћњаци пречести и утрпани тако, да су им још само врхови сирови и но мало рађају, а остали делови осушили се. Ја сам мерио више воћњака, на сам пашао; да је врста од врсте и дрво од дрвета само по 3 метра у растојању; а има и таквих воћњака, који нису пресађивани, но су изданци поређени и на тај начин у неправилним врстама и неједнаком одстојању, подигнути. Даље, што се није мотрило на избор земљишта што се садиште нису производило из кошчица већ од изданака који често заразу својих матера, на себе преносе, и што се у опште није онаква пажња при одгајању младих воћњака поклањала, каква би требала да се при рационалном подизању младих воћњака поклања. Овакви

воћњаци који су тако рећи полудивљи, никада не могу дати крупан род који је само за сушење добар.

Пошто су воћњаци у овој околини засађени искључиво шљивом *мађарком*, то сам све на њу и помишљао док сам ове врсте писао.

Сем шљиве мађарке има врло мало *ранушa*, тек колико за јело, а још мање *белошљива*, *пискаваца* и др. *Крушака*, *јабука*, *грешања*, *вишања*, *кајсија*, *бресака*, *ораха*, *дудова* има такође врло мало.

Виноградарство.

Виноград овде не заузима оно место које заузима у источним и јужним крајевима наше отаџбине. Тек десета кућа да има винограда. Подижу винограде на овај начин: избраздичају одређено место, врста од врсте и чокот од чокота у растојању 0·70—0·90 метара. Рупе за садници не јаме, већ коцем буше. У рупе спусте резнице (лозе) добро око ње набију земљу и ако је сађење с јесени, онда се још свака лоза загрне, а ако је с пролећа, онда се само прекопа, засађено место. Око младог светог Николе, садови се одгрћу и глава углављује, то јест дотле се лоза ореже докле ће будућа глава чокоту да буде. Виноград који је већ одгајен и на род стао у јесен се загрне, у пролеће а обично око Благовести одгрне и ореже. Прва прашидба је око младог Светог Николе, друга око Видова дана, а трећа (и то врло ретко) око Преображења, када неко лозу и повезује да боље сазре; али се овде ова радња врло ретко или никако и не врши. Берба се овде отпочиње већ од Мале Госпође (8 Септембра) на се до Крстова-дана довршује; разуме се да је у овоме времену грожђе недозрело. Ово, кажу, чине с тога, што им је врста грожђа обично меке кожице, која одмах после кише пуца и трули; а и што им велику штету чине, они који својих винограда немају. Чувара за винограде немају нити им власт дан за почињање бербе одређује; већ сваки бербу отпочиње кад хоће. Ретко ко, да од црног грожђа прави бело вино. Врсте лозе ове су: *црно грожђе*, *зеленика*, *дренак*, *динка*, *тамњаника* и др. По мом мишљењу требало би овде само оне раније врсте грожђа садити које имају тврду кожицу, да од кише зрна не пуцају, јер је упеколико ово планински предео. Добивено вино не може да подмири домаћу потребу, већ се ова подмирује космајским и крајинским вином.

Шумарство.

Ја сам већ раније у једном допису „Тежаку" казао, каква је шума овде пре 15 до 20 година била али сада већ није тако. Пређе равнице Бељаничке, Туриске, Пештанске и Колубарске окићене су биле дивном растовом и лужниковом гором, која је богато жиром рађала и мноштво свиња израњивала, за које се шакама дуката узимало. Но за ово природно благо дочују странци и на иљаде нагрну у шуму (да не кажем као гусевице). И тако за ово кратко време сва се шума исече на пинтерску, француску и влашку, дугу. И сада се у дугу села: Конатица, Степојевца, Вреоца и Шопића израђује пинтерска дуга, за неке пештанске трговце, но ово је у врло малом сразмеру, према пређашњој изради. Овде је било појединих домаћина, који су за своје забране и до *хиљаду дуката узели*. Сем појединих и сама је власт за неку малу таксу из тако зване *опште-народне шуме* појединим шпекулантима продавала, где се обично дупло више посече, но што је у објави означено. — И тако су сада остали само они крљани, који за никакву потребу нису. Од исечене шуме и сада стоји мноштво клада, да човека зачуди кад у луг дође. — Млада се шума сама по кршевима и између клада подиже, али се и она немилице сатире јер мештани мисле, да оних клада не ће никад нестати. Има неколико и похвалних сељака, који су своја оголићена места жиром засејали, и сада су таква места већ под шумом, од које се може, бога ми, и мертек да одсече. — Само када би било мало више знања из шумарства,

овде би се за кратко време шума поново могла на природан начин и да подигне тј. само треба за неко време забранити да стока и народ младу шуму не сатире, па би за кратко време имали младу шуму. Село Степојевац у време пописа земљишта имало је до 70 ектара општинске земље под младом шумом, но од тога доба до сада већ су поједини до 40 ектара од исте заузели а оно што је као општинско остало, ове су зиме сву младу шуму сељани исекли.

Сточарство.

Сточарство је овде, а готово и у целој Србији опало како у множини тако и у каквоћи јако. Овде има још доста рогате стоке (говеди), свиња мање а коња и оваца још мање. Како говеда тако и коњи доста су ситни и кржљави. Овде би сточарство (бар говеда и коњи) могло јако да напредује, јер има врло питомих ливада и пашњака, али са оним стоји сасвим обратно.

Пчеларство је код нас у множини опало, — нема више оноликим ковањлука, као што беше пре 20—30 година. У овоме селу само се неки Вуле Радојчић пчеларством занима, и доста се у послу разуме, само нема оних справа које су за пчеларење потребне. Пчелари са старим вршкарама. — Кошнице савршенијег система нема. — Мед и восак троши колико за своју потребу толико тек да се и у селу нађе за каквог болесника, за њега обично бесплатно даје.

О свиларству, овде не зна нико ништа.

Кузман Јовановић
учитељ, дописни члан

ГЛАСНИК

Ц. Кр. а. у. конзулат за Србију у Београду писмом својим од 17 Апр. по н. к. Бр. 3260 саопштио је српском пољопривредном друштву да ће пољопривредно друштво у Трсту (Società agraria in Trieste) приредити Јуна месеца ове год. изложбу била и винарских справа, и да ће у исто доба ту бити и винарски трг.

У исто доба послао је један екземплар изложбеног позива с молбом да се то објави нашим пољопривредницима. Тим поводом Српско Пољопривредно Друштво саопштава да ће ова изложба отворити *28 Маја и трајати до 11 Јуна о. г.* (од 9 Јуна — 23 Јуна по н. к.), и обраћа пажњу нашим пољопривредницима, нарочито трговцима, којима је то и иначе јако могућно да се у то доба тамо нађу, да ову изложбу посјете, јер ће без сумње, судећи по томе како је била приређена она изложба 1882 године, бити веома поучна.

ДОПИСИ.

Љуковац, Априла 1888. године.

Прошла јесен била је врло лепа и подесна, како за дозревање плодова, прибирање њихово тако и свршавање свих јесењих радова.

За пшеницу орало се и сејало све до закључно 25. Новембра; кад је наступио мраз и снег. Овако доцно довршено је сејање пшенице, с тога, што је прошле јесени због сушења шљива орање за пшеницу отпочето тек после 20. Септембра. А земљорадници овде, у Љуковцу, и у околини му обраћају велик упажњу на овај усев. Па сваки се стара

да је што пре посеје; и за исти што је могуће боље приуготови земљу; за семе се оставља жито зрело, тешко, здраво, па се ова безусловно пречишћава на тријерима, кречи, па тек онда се сеје. — У Јунковцу и околини му заиста и роди пшеница, и остала стрмна жита, врло добро. Овде поле имућнији пољо-привредници посеју по 1000 до 1500 килограма пшенице. Иски Милан Чвргић, из Клоке, сеје редовно пшенице по 8000. — Остала стрмна жита, овде се не сеју с' јесени. —

Ране за људе, било је спремљено прилично тако да је био врло редак случај коме је се већ рана измакла.

Међу тим с' раном наше домаће стоке много не стојимо добро и то не само ове, већ сваке године.

Поред сена, као главне ране наше домаће стоке, и овде, рани се наша домаћа стока, са шашом и сламом. Ове ране има у знатној количини. И кад би се пажљиво прибирала, чувала, и полагала; даље кад би се обратила колика толика пажња на кошаре онда се овом раном, могли бисмо оволики број стоке издржати. Но у нас на прибирање ране, не обраћа се довољно пажње а на чување и полагање ни толико! Ово се нарочито односи на сламу, која се и не полаже, већ се стока пусти, па једе ако хоће све дотле, докле год траје! — Овде се и овце ране сламом, што у моме селу Милатовцу и околини му нисам видео.

Зима је ова била тако дуга и обилата снегом. Лалноћа по Целзијусу, 26. Децембра, достигла је до 18,9°. Снег је до конца фебруара, трајао скоро непрестано. Мраз и снег, рђава рана, а никакав заклон, убило је нашу стоку.

Овце су се почеле јагњити одма у другој половини месеца Јануара, па су се исте поодавна изјагњиле. — Са јагњењем, не иде баш по најбоље, јер су нам се неки сточари жалили, да им по неко јагње угине.

С маторим овцама стојимо горе, јер је млогим цело стадо оваца угинуло од метиља.

Р. Пешић.

Степојевац, 5 Априла 1888.

Од 5 марта време је врло повољно било за пољске радове. Земља је са свим за орбу добра била.

Народ се до конца месеца Марта бавио сејањем овса и крупника сејањем лукова и другим градинарским раним усевима (боб грашак); одгртањем и орезивањем винограда а од почетка овог месеца сејањем кукуруза кромпира и рана (жута) пасуља.

Шљиве су већ процветале, и има изгледа да ће добар род донети, ако их до сазревања, какав елементаран случај не помете. Но само оне шљиве које су у дољама, нису цветале, а млоги се жале, да ће и само дрво да се осуши, сигурно због прошле јаке зиме.

Озима жита за сада су прилична.

Здравље у народу и стоци у овоме је времену добро.

Цена је рани и стоци она иста.

Мршаве свиње за рану, плаћају се по пару 48—60 дин.

К. Јовановић
учитељ

Пожега, 20. Априла.

Од 10. ов. м. било је време променљиво и хладно. Између 14. и 15. ов. м. био је по брдима пао снег, а 18. ов. м. освану слана, од које су страдали пасуљ и кукуруз рани у колико је поникао. Воћу није шкодило јер је било суво.

Пшеница и у опште стрмна жита добро напредују.

Орање иде тешко јер је земља тврда а кише нема. И у пољу се за кукуруз оре.

Шљиве рануше почеле су се тријебити а маџарке још нису, обоје добро су понијеле.

Драг. Н. Лапчевић.

Пожега 30 Априла.

23. овог месеца паде повећи снег но није нашкодио воћу. Сем ранушама по где-где.

У пољу, нарочито сувопољу, оре се. По адама још није почето што нису исушене од пролетошњих излива река. У први мах беше потешко орати, но у неколико пута паде помало кише те је земља орнија. Нарочито била је јака киша 28. ов. м. са грмљавином и тучом (градом). Ветра није било те с' тога није ничему ни нашкодило.

Шљиве су се сасвим „отребиле".

27, 28 и 29. ов. м. био је панађур у Ужици, али црло хрђав. Сумњам да је икад слабији панађур у Ужици био. И стоке је мало било, а и што је било много је враћено; што није враћено дато је „пошто зашто". Овце с' јагњадма плаћане су 9—12 д.

Драг. Н. Ланчевић

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

Управног одбора српског пољопривредног друштва.

Дванајста седница држана 27 фебруара 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић; чланови одбора г. г. М. М. Савић, Мата Јовановић, А. М. Секулић, Јаков А. Марковић, Аца Живановић, А. Љ. Поповић, Д. М. Спасић и Ник. Вељковић.

Бележно секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 66. — Прочита се и усвоји записник XI. одборске седнице.

Бр. 67. Председник саопштава да је Господин Министар Нар. Привреде изволео одобрити и потврдити подпете му измене и допуне друштвених правила 18 ов. м. под ЗБр. 165.

Одбор прима с благодарношћу к' знању.

Бр. 68. — Председник износи на решење питање о публиковању друштвених Правила према учињеним изменама и допунама и друштвеног Пословника.

Одбор одлучи да се цела Правила и Пословник печатају у једну књижицу у 1000 примерака.

Бр. 69. — Пошто чланови Друштва, на основу учињених измена и допуна у Правилима треба да се упишу у секције, то председник пита одбор како да се изврши овај упис

Одбор решава: да се направи књига у коју да се попишу чланови утемељачи, почасни и редовни по реду пријаве и избора а затим да се имена свију чланова према њиховој изјави, упишу по секцијама, у којој цељи да се нарочитим писмом позову и да се замоле за одговоре најдаље до конца месеца Маја ове године.

Бр. 70. — Поведе се реч о публиковању записника зборова од 10 Јануара и 7 Фебруара ове год.

Одбор реши: да се оба записника печатају у онолико примерака у колико се „Тежак" печата и да се разашљу као прилог „Тежаку".

Бр. 71. — Секретар реферише да се је неколико лица обратило Друштву да им оно набави четинарске саднице, на основу позива пређашњег друштвеног Председника г. Срете Л. Поповића, па да су неки од њих и новац послали пита одбор шта да се ради.

Одбор узима у обзир како се тешко примају четинарске саднице које се са стране доносе, даље како би према учињеним малим поруџбинама и саднице више коштале но што је објављено, па решава: да се саднице ове не набављају, о чему да се поручиоци известе и да се врати новац онима који су га унапред послали.

Бр. 72. — Секретар реферише да је дао једном овдашњем ковачу свој плуг прашач и загртач који је за наше прилике врло употребљив, да по њему овде изради један

такав плуг и да поднесе цену што би коштао, кад би се овде израђивао; да је тај ковач израдио наручени плуг по датом му моделу и да би исти коштао 24 динара кад би се на више израђивао, — на моли Одбор да одреди комисију, која ће да прегледа овај плуг и да своје мишљење: да ли би се могао препоручити нашим земљорадницима.

Одбор бира у ову комисију чланове одбора г.г. Мату Јовановића, Николу Вељковића и г. Милана Р. Антића, управитеља Топчидера.

Бр. 73. — Благајник реферише да је књижар Фрик из Беча поднео детаљан рачун за списе које је слао друштву прошлих година и који му још нису плаћени. Одбор решава: да се овај рачун исплати, но с тим да књижар пошаље и оне бројеве, које је прошле године задржао кад му рачун на време није био исплаћен.

Бр. 74. — Благајник реферише да је заступник Маутнера семенара из Пеште, поднео на исплату рачуне, за набављено семе у прошлој години, но да још није примио акта од пређашњег благајника о тим набавкама семена, па моли Одбор да позове пређашњег благајника да акта преда, како би се могао рачун прегледати и исплатити. Одбор одлучи: да се позове пређашњи благајник и умоли да како ова, тако и остала рачунска акта што пре преда.

Бр. 75. — Члан комисије за уређење друштвене баште г. М. М. Савић, реферише какав је распоред учињен у башти; даље да је комисија за уређење баште мишљења да се подигне мали „пчеланик“ у коме да буду заступљени различни системи кошница. Одбор прима извештај о башти а сем тога решава: да се подигне мали павиљон за смештај кошница, и да се набави шест комада пуних кошница.

Бр. 76. — Чита се молба подружине Крушевачке да Друштво прими и исплати семе, које је подружина са стране поручила на друштвену адресу, на ће му подружина вратити што ово буде коштало. Одбор реши: да се учини по молби подружине.

Бр. 77. — Чита се молба Илије Мијатовића, свршеног питомца Ратарске Школе из Кучева, ср. Звишког окр. Пожаревачког, да му се „Тежак“ бесплатно шаље. Одбор решава: да му се лист шаље ако пристане на услове који о томе постоје.

Тринаеста седница држана 7. Марта 1888 године.

Били су чланови одбора г.г. М. Јовановић, Милутин М. Савић, Коста Ђорђевић, А. М. Секулић, Јак. А Марковић, Аца Живановић, А. Љ. Поповић, Душан М. Спасић, Ник. Вељковић; благајник г. В. С. Богдановић.

Бележно секретар Душан М. Спасић.

Бр. 78. — Прочита се и усвоји записник XII одборске седнице.

Бр. 79. — Чита се акт управитеља друштвеног добра, којим тражи да му се пошаље половина целог овогодишњег буџета. Одбор реши:

1. Да му се сад одмах пошље 200 дин. за рад и остале потребе;

2. Да му се нареди да одсада подноси редовно до 25. сваког месеца квите за плату своју и служитеља, како би му се на време слала; а за потребно суме за рад и остале потребе, да у будуће благовремено јавља, па ће му се такође, колико је потребно, слати.

Бр. 80. — Чита се акт управитеља друштвеног добра, којим јавља да је воћни расадник претрпео велику штету од зимушњих мразева и од зечева и ако је употребио сва позната средства да штету спречи и моли да Одбор пошље свог изасланика да овај прегледа. Одбор, налазећи да је потребно да се поред прегледа расадника изврши и преглед целе друштвене имовине у Шапцу, констатује стање у коме се она сада налази и да се утврди и план за ову годину одређује председника г. К. С. Таушановића и члана одбора г. Ацу Живановића, да све то изврше на лицу места а

да им се пут плати по рачуну и на име дневнице да по 8. динара.

Бр. 81. Прочита се писмо г. Министра Народне Привреде, којим доставља Друштву, како га је г. Министар Војни известио, да се домаћа раж, из извесних крајева Србије, која је лиферована за рану војника, показала толико рђава у квалитету, — да ће приморан бити, да напусти употребу исте за рану војника. Те с тога изјављује жељу, да се поради код наших земљоделаца да у будуће гаје раж које боље врсте.

Одбор прихватајући ово истакнуто питање са живим интересовањем, задржао се је подуже у разговору и саветовању о њему па је онда поверио уреднику „Тежака" г. Савићу, да он поднесе о томе Одбору реферат, на основу кога би се донела коначна одлука о овом питању.

Бр. 82. — Прочита се акт г. Министра Народне Привреда којим јавља Друштву да ће му се послати извесна количина семена од белог дуда. Одбор овлашћује одбор за набавку и разашиљање семена да учини распоред и са овим семеном.

Бр. 83. Благајник подноси одбору извод о стању друштвене благајне за месец Фебруар г. год. у смислу чл. 22 друштвених Правила. Изјављује, да за 20 дана месеца Јануара ов. год. није подносио извод због тога, што је тек при концу тог месеца примио и дужност од пређашњег благајника, и што због тога није доспео, да на време доведе у ред све што треба, па да се може саставити преглед о стању благајнице.

Уједно предлаже, да се, ма да Правилима друштвеним то и није предвиђено, одреди који од чланова управе, да концем месеца врши преглед благајнице.

Одбор прима са задовољством к знању овај *први извод* о стању друштвене благајне; усваја предлог благајника и одређује г. Светозара Милојевића члана одбора, да у одсуству потпредседника врши преглед благајнице.

Бр. 84. Благајник подноси писмен реферат о потраживању Е. Маутнера семенара из Б. Пеште, да му се плати известан дуг за семе, набављено од њега у прошлој години за рачун овога Друштва. Напомиње, да је саставио тај реферат на основу оно мало акта, што је по том предмету од пређашње Управе могао прибавити; а како стање целе те ствари, која се тиче набавке и распродаје семена у прошлој години, није још ни у колико изведено на чисто, а међутим Маутнер оставља рок, да му се до 20. ов. м. плати, иначе ће тражити наплату судским путем, — то моли да Одбор донесе одлуку, шта да се ради даље по том предмету.

По дужем саветовању Одбор одлучи: да се најпре позову бивши часници Друштва: председник, благајник и секретар, да објасне извесне несугласице, које се појављују у погледу вршења порупбина семена; даље да покажу рачун о целокупним набавкама семена, о растурању и распродаји истога, о дужницима који узето семе од Друштва још нису платили, и да о свему томе предаду садашњој управи акта, ако каквих још има. Па тек кад се све то претходно сврши онда да се донесе коначна одлука о Маутнеровом потраживању.

Бр. 85. — Благајник реферише да су шпедитери Петровић и Непадовић овд. поднели уредан рачун на исплату у суми 49·15 динара на име трошкова и провизиона око експедиције шећерне репе у пр. год. Одбор решава: Да се овај рачун исплати из партије одређене на плаћање дугова ранијих година.

Бр. 86. — Благајник реферише да није плаћен пр. год. лист „Mittheilungen der Section für Obst und Gartenbau" а приман је пр. год. за Друштво и за добро друштвено. Одбор решава: да се овај рачун исплати из партије одређене на плаћање дугова ранијих година, а да се и у будуће прима.

Бр. 87. — Благајник реферише да су набављене воћарске справе у вредности 17·76 фор. а. вр. које још нису исплаћене.

Одбор решава: да се овај рачун исплати из партије на потпомагање пољске привреде.

Четрнаеста седница држана 16. Марта 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови Одбора г.г. Мил. М. Савић, К. Ђорђевић, А. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Ана Живановић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић, Ник. Вељковић. Као гости г.г. Вића Радовановић редовни члан Друштва из Водица, Мика Данаиловић, Велисав Милошевић и Алекса Радојевић — Ратарац, народни посланици.

Бележно секретар Душ. М Спасић.

Бр. 88. — Прочита се и усвоји записник XIII одборске седнице.

Бр. 89. — Благајник реферише да су према одлуци одборској од 7 ов. м. позвати пређашњи г.г. председник, благајник и секретар, да даду потребна објашњења о набавци семена од Маутнера и рачун о растурању тог семена у прошлој години; но од њих је дошао само пређ. благајник и дао на број руку нека објашњења. Пређашњи председник писмом је јавио, да због слабости не може да дође, а и кад би могао доћи, не би имао шта да каже, јер о набавци и раздавању имаће, вала, акта, о којима води бригу секретар, а благајник опет о цаплатама, у колико их је било; па према томе они и треба да покажу све што је нужно, тим пре, што његово наредбе као председника нису слушане, о чему наводи и неке примере. Пређашњи секретар таноће је писмом јавио, да не може доћи, јер ће отпутовати у Јагодину приватним послом, дао је нека акта и списак о раздавању и распродаји семена у прошлој години, која је све до 14 ов. м. чувао у астали под својим кључем, а нека је шпак задржао и однео, по којима има да да објашњење, но да ће их послати из Јагодине.

Одбор, желећи да се рачун с Маутнером што пре пречисти а немогав се и даље оклањати на нужна објашњења надлежних пређашњих чланова друштвених, овлашћује председника да са друштвеним благајником и одборником г. Јак. А. Марковићем прегледају све рачуне о набавци и распродаји семена у пр. год., од семенара Маутнера траже детаљне рачуне и друга нужна објашњења и у опште да предузимају све мере које за нужно нађу, да би се овај рачун једном на чисто извео, па да о резултату извести Одбор.

Бр. 90. — Благајник реферише да је 1877. год. г. Ђорђе Пешикић из Алексинца узео од Друштва два плуга и за њих остао дужан 142 дин. да је више пута тражено од њега да плати овај дуг, но да он то није учинио, већ је, кад је последњи пут тражено да га плати, рекао, да дуг неће платити док га Друштво не тужи.

Према оваквом стању ствари и понашању г. Пешикића, Одбор одлучи: да се судским путем тражи наплата од г. Пешикића.

Бр. 91. — Чита се писмо Одбора за париску изложбу, којим позива Друштво, да поради преко својих подружина и иначе да се што више а што бољих предмета пријави за париску изложбу.

Одбор и сам вољан да потпомогне изложбени Одбор у прикупљању изложбених предмета реша: да се извести Одбор за париску изложбу, да ће га Друштво потпомагати у колико му год буде могуће и да ће га о раду свом на време извештавати.

Бр. 92. — Чита се молба г. Вељо Виторовића председника подружине „Српског Пољопривредног Друштва“ у Крушевцу и редовног члана друштвеног, да га друштво потпомогне са 200 динара и да му издејствује код Г. Министра Народне Привреде помоћ у 400 динара, да изради у државној радионици у Крагујевцу једну сестра мућачу његове конструкције за париску светску изложбу.

Одбор, по дужем саветовању реши: да се г. Виторовић извести да му Друштво при најбољој вољи не може дати тражену помоћ пошто је и само оскудно у материјалним средствима и да се упути Одбору за париску изложбу, где ће пре и сигурније добити тражену помоћ, јер Одбор овај расположе приличном сумом на спрему за париску изложбу, па ће преко њега најбрже доћи до помоћи у толико пре што је у том одбору и управитељ војно-техничких завода у Крагујевцу, где г. Виторовић мисли да прави своју мућачу.

Бр. 93. — Чита се акт Подружине „Српског Пољопривредног Друштва“ у Вел. Крсни којим извештава Друштво о избору нове Управе на свом II. главном скупу, држаном 28. Фебруара ов. год.

Одбор прими к знању овај избор.

ПАЗИМО НА ЛИВАДЕ И НА ПРОИЗВОДЊУ ХРАНЕ ЗА СТОКУ.

од

Чед. А. Поповића.

Наше пољораднике прекорева свако живи, који није пољорадник, да они раде онако исто, као што су радили и њихови прадедови. Вели се, да су њиови плугови, ралице и други алати онако исто неотесани, тешки и несавршени, као што су били и њихових стари, вели се, да они ору, копају, косе, вршу и раде све своје друге послове онако исто, као што су њихови стари радили, а међутим потребују много више, троше више но што имају, па зато од свога рада и привреде немају онолико, колико им је потребно. Они су, дакле, данас сиромашнији но што су им стари били, и све старање од стране државе, све настојавање и поука од стране Српског пољопривредног друштва и земаљске штампе, да се пољорадник ка бољитку своје привреде покрене и упути, остало је досад без успеха. — Сељак је остао непомичан и он опада, а ово му се види и на лицу и на дому и на тору и на сваком месту, где се он крене.

Неоправдано је ово прекоревање у нечему. Не стоји то, да су наши пољорадници остали непомични и на оном ступњу у својим радњама, као што је пређе било. Данас се боље оре, боље копа и сеје, боље жање и врше и боље раде многи послови него у старије доба. Доказ је томе, што данас на свакој пијаци има бољег и чистијег жита, бољег грожђа, бољег и питкијег вина, бољих сувих шљива, ракије и многих других производа, каквих и којих раније није било. Но овим нисмо хтели казати ни тврдити, да се сада ради сасвим добро и савршено, но да је се пошло мало унапред, не у свима гранама пољорадње, а најмање у производњи ране за стоку, па следствено и у нези стоке.

Ливаде су код нас један вид пољорадње за производњу сточне ране, ни на који други начин не производи наш пољорадник рану за стоку, осим прибирањем сламе, шаше, справљањем лисника и употребом још понеких споредних производа. Ливаде су дакле једино место с' којег се сточна рана добива. Ми немамо још детелишта, ни поља засејаних биљкама за сточну рану, но само ливаде. Па какве су нам ливаде и има ли их довољно? — Оне су

рђаве и нема их довољно. Наши стари имали су више земље, те им је могућно било, да од исте стављају више под ливаде и под пашњаке за стоку. Данас то више није могуће. Ливада је данас сразмерно мање, а и просторије за пашу стоке, и ливада у данашње доба није само ливада, но и пашњак, јер стока пољој скоро кроз читавих осам месеци тумара и пасе. Ми дакле немамо ни довољно ни правих лавада, а и оно што имамо, не негујемо ни поправљамо, нити смо прегли да на други начин стоци довољно и добре ране производимо. То нам се на стоци најбоље види. Стоке се сада сразмерно мање држи, а и оно што се држи, неугледно је, кржљаво и у свако скоро доба године мршаво, јер нема довољно ране. Нама многи послови застају и задоцњавају зато, што немамо довољно ране за стоку. Ми оремо за кукуруз доцно, највише зато, што немамо ране за стоку, но чекамо да трава израсте на њивама за напасање волова, да би њиву поорати могли. Зато, што немамо ране за стоку, данас су наши млекари празни, а бели смок данас је редак, који се пређе и у најсиромашнијој српској кући бар за благе дане могао наћи.

Кад би боље и више пазили на ливаде и на производњу ране за стоку, стока би била боља и угледнија, ни млекари не би били празни, белог смока било би више, орање и други пољски радови вршили ли би се лакше и на време, њиве би биле плодније, јер би се могле лакше гнојити и тиме производња усева потпомоћи и увећати. Једном речи од бољих ливада и боље производње ране за стоку, била би не само стока боља, а добра стока има и купаца, но и све друго код сељака пошло би на боље.

Кад, дакле немамо довољно ливада, а оно пазимо да оно што имамо да поправимо и прихватимо се и других начина за производњу сточне ране, а то није тешко, као сејањем детелина и мухари, сејањем кукуруза и сирка на густо за кошење, сејањем сточне репе, сејањем грахорице с' овсом или јечмом за кошење и сејањем ливадских трава. Оно ливада што имамо, *да би боље родиле* чувајмо од стоке у свако доба године, гнојимо их с' јесени, наводњавајмо ако је могуће, чистимо од трња, корова и кртичњака ако имамо дрљача с' гвозденим клинцима, предрљајмо ливаде с' јесени и после косидбе — старајмо се да ливаде на време покосимо и сено добро уватимо и прегнимо што пре да и на други начин сточну рану производимо.

Време се приближава за косидбу ливада, постарајмо се да се она на време и у орно доба изврши. Зато што ливаде на време некосимо имамо две штете: једна је штета, што добијамо рђаво и

нераньиво сено, а друга је штета, што тим доцним кошењем кваримо ливаду, то јест мршави јаче земљу под ливадом, те с' године на годину ливада гора постаје. Ливаду треба косити, чим већи део трава на њој почне цветати и класати. Сено од таквих трава, најздравије је и најраньивије. Сено од трава, које су семе пустиле није добро јер није раньиво. Погрешно је то, што се држи да је трава онда за кошење стасала, и да је онда најбоља кад се косачу при кошењу напуне опанци семеном од трава, и кад трава *шушкавац* или *звечац* (Rhinanthus) узре и шушти кад се преко ливада иде. Семеном напуњени опанци при косидби, знак је да је трава презрела јер је семе узрело и опада. Покошено и уплашћено сено не остављајмо дуго у малим пластовима на ливади, да га киша пљеска и ветар разноси, него свозимо и денимо што пре у камаре или велике поднне.

Пазећи, дакле, боље и више на ливаде и на производњу ране за стоку, ми ћемо на брзо уочити бољитак у стоци, који је сам по себи користан, а приметићемо на брзо, како се лакше и брже орање и други послови свршавају с' добром стоком, и осетићемо на брзо бољитак и напредак у млогоме другоме којем чему. Уз то избегавајмо излишне трошкове, чувајмо се дугова као живе ватре, ценимо време боље, па ћемо се уверити, да пољопривредник од свога рада и привреде може имати онолико колико му је за уљудан живот потребно

НОВИ ТРГ НА ЈУГОЗАПАДУ СРБИЈЕ.

Једна реч о путу к Сјеништу и Новој Вароши, и о привредним изворима овога краја.

Познато је оскудно стање наших привредника у брдским крајевима чачанског, ужичког и подринског округа.

Треба само помислити на то: колико тамо зима траје и како је оштра; како мало равнице има где би се и каква новећа кућа начинити, а камо ли равна њива изорати могла; даље како су им посне и исплакане земље, како врлетни путеви и мучан пренос, па да се појми невоља ових привредника, који са нешто луча и катрана, јабука и сува меса по две недеље путују са маленим товарима својим да по сасвим јевтину цену те производе продаду овде у Београду и за оно мало новца купе оно што им је неопходно потребно за живот и опстанак.

«Тежак» је и досад доносио податке о привредном животу ових крајева, а у будуће то ће и чешће чинити, све у намери да се тамошња привреда боље упозна, све сметње и тегобе њеном развијању правичније оцене и према томе пажљивије одаберу средства за њено унапређење.

Отварајући своје ступце привреди овога краја у коме је најмучнија привредна борба упућујемо две молбе пријатељима пољске привреде у Србији. Једна је да нас пријатељи који тамо живе чешће и боље упознају са свима привредним појавама, у овим брдским окрузима, а друга је да наши сарадници из свију крајева Србије пажљиво одабирају сваку поуку која би нашим брђанима олакшавала привреду и пружала више доходака за њихов рад.

Сваки поклич наших брђана прихватаћемо, и сваки глас њихов ојачаваћемо по својој слабачкој снази.

У тој цељи и на првом месту, знајући, да много смета нашим брђанима, што немају блискога трга својим производима, прихватамо глас који се из тога краја чуо за грађење новога пута к Сјеништу и Новој вароши, и саопштавамо оно што је један тамошњи лист зимус донео: [1])

«Трговина Ужица и овога краја знатно би добила, када би се наша граница на Сјеништу везала добрим друмом са Новом вароши. Ово не искључује, да се већ једном направи и онај пут који је још 1883 највишим указом оглашен за сресни и који би од Ужица водио ча Кокину караулу. Нашем округу не могу никада бити сувишни добри путеви; они једино могу му да накнаде све остале недостатке за сада, нарочито ови два зближила би га Старој Србији.

Истина, ми немамо још трговачкога уговора са Турском, но преговори о томе већ се поодавна воде и ваљда ће се скорим повољно закључити. Ал' и дотле ништа не смета, да се обрт врши по досадашњем начину. На Јавору, сваке среде пограничин пазар. Ту се стичу стотинама из новопазарскога санџака који продају своје производе и купују наше; ту падне лепа, златна пара за нашу ракију, ситну и крупу стоку и друге домаће производе. Па кад је тамо тако — чему и наша Ивањица има да захвали за своју живљу трговину — било би корисно, да се што пре на Сјеништу, као доста даљној тачци отвори такав пазар. Ово и лако и пробитачно. Од Сјеништа до Нове вароши нема више од два сахата а толико једва да има од Сјеништа до друма, који од Ужица кроз Чајетину иде до пола Златибора. Земљиште је махом равно. По траси вештога инжењера и ревноснијим заузимањем власти, тај би се пут могао за петнаест дана направити сресним кулуком; нарочито сада за рана пролећа, када народ радије кулучи а најрадије на путу од кога увиђа сву своју корист.

Без сумње би се и турске власти томе радо одазвале, да направе пут од Нове вароши Сјеништу и тако би се у скороме времену на самој међи и одређеног дана, могао држати пазар на олакшицу њине и наше околине са производима једне и друге стране.

[1]) Златибор у 7. броју ов. год.

Нагнани преком потребом, да себи од куда било тражимо помоћи, с правом очекујемо да надлежни ово прихвате и омогуће; ако нам је Босна за сад затворена, дао Бог, отворена је Стара Србија. Једно другоме можемо бити од узајамне користи и тим се осведочити, да нам је и Турска бољи пријатељ од свагдашњег нашег и њеног непријатеља Аустрије.

И опет велимо: пут к Сјеници и Новој вароши олакшаће многу невољу овога краја. (свршиће се).

ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂЕЊА ВИНАРСТВА У СРБИЈИ.

Из дана у дан све јаче осећа се потреба да се разрађују сви привредни извори ове оскудне земље.

Нарочита нам је дужност да се оним привредним изворима обрћемо, који се могу црпети обилато, а да се тиме правилна производња земаљска не омете.

Зато при стручном прегледу и поређењу свију ових извора мора нам се око заустављати на домаћем винодељу, коме наша природа тако на руку иде. Овде нисмо у стању открити границе докле би се оно могло развијати, како у погледу каквоће тако и у погледу количине. Другим речма, колико винограда имамо, још би десет пута могли више засадити, па да се не притесни производња осталих намирница. Колико вина данас производимо још би га толико могли двоином и троином на трг изнети, па да се потрошња у земљи не окрњи. Само треба знати и умети.

У «Тежаку» много пута претресано је ово питање, но пошто је то вазда расправљао један човек, који је могао и грешити, то сад кад се десила прилика да се о тим мерама изјасни неколико стручних људи, «Тежак» мисли да не треба да ту прилику пропусти, но да те мере поново својим читатељима на расудак поднесе, тврдо убеђен, да ће тако најбоље одговорити своме позиву, и изнети најбољи пут којим се ова важна привредна грана може унапредити.

Овом приликом нека је слободна још једна примедба. На име: кад је већ читатељима познато[1]) да наши виногради нагло пропадају место да се умножавају, онда питање о унапређењу винодеља, двоином већу пажњу захтева јер ако је патриотски унапредити, оно што се развијати може, било би управо не само непатриотски, но сасвим кукавички пустити да оно место да се унапреди — потпуно пропадне. А ми смо видели из помен. извештаја, да је наше тек

[1]) Бр. „Тежака" за 1888. стр. 50.

у полету завитлано виноделье подгризао црв, који прети да му подгризе све коље онстанка.

Да би се, дакле, пропадање виноделья обуставило и по могућству развијање и унапређење подјемчило и обезбедило, упитало је Мин. Нар. Привреде Сталну комисију противу филоксере чиме би се могло наше виноделье, а према нашем финанцијском стању унапредити, на што је неколико наших стручњака саставило један извештај који је и комисија усвојила, па га као одговор упутила Министарству. Тај извештај гласи овако:

„Ради унапређења винарства у Србији треба на првоме месту *потпомоћи, извоз српског вина у иностранство*, и то свом снагом те да на тај начин српски виноделац, дошав до боље цене за свој производ, могне више снаге и времена, капитала и знања, посветити овој грани привредној.

Извоз српских вина може се потпомоћи:

1.) Живим настојавањем *око оснивања винарских задруга* (удружења).

Оснивање винарских задруга може се потпомоћи.

а) *Законом о задругама* и удеоничким удруженьима који ће подјемчити солидно руковање задружном имаовином; б) израђивањем *угледних статута* за оснивање задруга винарских, качарских, задруга за позајмицу буради, и удеоничарских удружења винарских или комбинованих по примеру удеоничарских шећерних фабрика у Ческој. Ови угледни статути знатно ће олакшати оснивања задруга, пошто ће свакоме који се на овоме послу жели одликовати бити пут прокрчен, и у угледан статут само месне прилике у обзир узимати; в) разним другим срествима која се према приликама покажу потребна као: да се таквим удруженьима за неко извесно време уступају државни чиновници у помоћ за вођење књига, руковођење послова, даваље стручних савета и т. д.

Даље извоз српских вина олакшаће се

2) *спуштањем возни тарифа на железницама за вино и празну бурад*;

3) даваљем премија за доказане извезене количине вина;

4) Склапањем повољних уговора са потрошачким државама овога артикла и повишаваљем царине или трошарине на страно вино;

5) *Оснивањем агентура у подесним потрошачким земљама*, нпр. у Берлину и Москви, које ће примати наше вино у депо и комисион.

6) Повременим приређиваљем домаћих винарских изложаба, на којима би се давала непосредна прилика странцима да упознају домаћи производ, а виноделцима да чују захтеве страних потрошача;

7) Оснивањем угледног подрума у Београду, по примеру онога у Будим-Пешти у коме би се прибирале, и на углед стављале цене и мустре свих домаћих вина;

8) Установом завода за подмеравање буради;

9) Законим мерама о контролисању пића у земљи произведеног и са стране донетог.

Упоредно са мерама довде побројаним којима се помаже извоз вина, морамо се осврнути на саму производњу винове лозе, морамо *потпомагати раци*

оналне производње винарства и чувати садашње виногради да не пропадну од филоксерне заразе. У овој цељи потребно је ово:

Извршење ранијих одлука Сталне комисије о уређењу расадника за америчку лозу како би рад у расадницама био потпуно правилан и сталан, и како би оне добиле довољно сталних радника који би могли лозу калемити и како би се могла лоза калемљена из расадника издавати;

Одашиљање питомаца у стране школе (Монпеље, и Клостер Најбург) да се потпуно спреме за рационално винарство;

Оснивање ниже пољопривредне школе за виноделе. —

У погледу новчаних издатака за извршење ових послова потребно је поменути ово:

Све оне мере што се односе на оснивање винарских задруга и удружења, не захтевају особених новчаних издатака од државе.

Колико би се мање наплатило од појединаца на возним таривама за вино и празну бурад, толико би се накнадило на већем броју пошиљања, која би се тим поводом изазвала, те ни то није никаква новчана жртва од стране државе, а и кад би била, ишчезавала би својом величином према успеху који би се осетио у винарској радњи.

Премије извозне морају се давати из партије на помагање привреде у опште. Оне могле су се и досад давати, да нису трошено ове суме на сасвим друге мање важне издатке, — а у будуће разложно употребљене могле би ове суме неких резултата показати, само да се одиста употребе као награда за установљено око извоза вина.

Ни оне мере означене у тачци 4-ој и 5-тој које се тичу уговора и агентура не стају особених новчаних издатака; само треба установљења дотичних људи и детаљних студија о релативној важности појединих привредних грана. Приређивање винарских поменених излажаба на извесној основи која је изнета у предлогу око приређивања смедеревске изложбе,[1]) — доказује да не морају држави скупо стати, — само се изискује већа приватна усталачност, коју разложна администрација може изазвати и знатно потенцирати.

Материјалом који се добије приликом какве земаљске изложбе у Београду, а нарочито, ако се подигне нарочита зграда за Министарство Народне Привреде те се добије бесплатан подрум, могла би се и она установа подићи без големих издатака. А ако се не би могло много утрошити једне године, — може се узети на ум па извршити идућих година.

Завод за подмеравање буради и законе мере о контролисању пића у земљи не стаје много, већ напротив може још доносити држави новчаних прихода само ако се то уреди како ваља.

Одашиљање једног питомца у Клостер Најбург а другог у Монпеље стало би државу свега 4000 динара годишње и тај издатак престаје после 2—3 године. А стручни људи остају док су живи да раде корисно и у школи и у поменутим задругама а и за свој рачун као добри и искусни виноделци.

Издатак који се има чинити у расадницима по пројекту Сталне комисије сасвим је незнатан и у своје време комисија поднела је мишљење о величини тих издатака.

Издатак који се има учинити око оснивања ниже пољопривредне школе за виноделе, тај је издатак у почетку при подизању зграда истина повелики, но

[1]) Удесном приликом изнеће се такође на јавност. Ур.

кад се једном учине ти издатци онда се и са маленим годишним сумама може школа тако рећи неосетно издржавати.

У осталом код ове позиције треба узети на ум да се корист добро уређених ових школа ни у коме случају не може мерити са незнатним жртвама од двајестину хиљада динара, које треба годишње на њих трошити.

Шта се уради по овим предлозима, јавићемо у своје време.

УЧЕЊЕ ПОМОЛОГИЈЕ

од

Хермана Гетеа.

Литература и наука, вештина и занат, па и већина области људске послености имају периоде највећег савршенства, управ класичке периоде или доба цветања, у коме се с напором свију снага под иначе повољним приликама чини оно што је истински савршено, као што и сама човечанска јединка има такође времена, у којима су њене силе највише развијене, у којима јој је моћ рада највећа. Почем сада за сваким већим напором наравно мора да дође малаксалост, онда је лако објаснити, што за таквим класичним периодама људске послености долазе простори времена, у којима природа у неку руку отпочива од произвођења значајних сила и изврсних материја. У таквим периодама почивања обично се производи само понешто средње, оне су периоде епигона, који управ троше од горастасних створова класичних периода и постепено нагомилавају тек толико материје и снаге, да се једанпут опет може да учини нешто што је изврсно.

За ово што је казано ми имамо доказа на свима областима и нека ми је допуштено, да то применим и на науку, која је ишла упоредо с развићем воћарства, на име на помологију или науку о разним облицима наших воћних плодова.

Ма да се историја гајења воћака спушта до Грка и Римљана, ми у ова стара времена налазимо ипак само трагове и ситне почетке науке о врстама воћа. Тек пошто је и само гајење воћака достигло извесни значај, почињу у 12. веку манастири и духовни воћари да се баве помолошким изучавањем. Па што више морало се увидети врло ускоро да између многобројних воћних плодова постоји велика разлика, и да никако није све једно, да ли се гајила ова или ова врста воћака. Воћари почели су у току времена да цене ваљане особине појединих врста воћака и стараху се да ове облике плодова не само одрже, него и даље рашире. Тако је то било те смо у 13. и 14. веку добили прве почетке истинске помологије, који су изложени у делима *Albertus*-а, *Magnus*-а и *Crescentius*-а; за овом првобитном периодом дође затим у 15., 16., и 17. веку припремна периода помологије, у којој се могао јасно да распозна и већ мођан полет гајења воћака. Овај простор времена карактеришу дела *Cordus*-а, *Banhin*-а, *Knab*-а, *Joh. de la Quintinye*, *Duhamel du Monceau*-а, *Thenin*, *Joh. Mayer*-а и *Manger*-а.

Из овог доба развијања помологије постаде у другој половини 18. и првој половини 19. века класичка периода, у којој се људи као *Sickler*, *Diel*, *Christ*, *v. Truchess*, *Liegel*, *Dittrich*, *Poiteau*, *Bivart*, *Decaisne*, *v. Flotow*, *Oberdieck*, *Lucas*, *Jahn*, *Koch*, *Leroy Mas* и др. одаваху обрађивању научне помологије с највећом истрајношћу и одушевљењем, које дође до потпуног израза у њиховим

дивним помолошким списима и делима. Ко је, као писац ових редића, био још у срећном положају, да с некојима од последње именованих помолога може да стоји у живом саобраћају, и да *Oberdieck*-а, *v. Lotow*-а, а нарочито *Lucas*-а, броји у своје помолошке учитеље и знати како су необичан потстрекавши утицај ови људи вршили на своје ученике. Они су управ били истински помолози и потомци их на овој области неће доиста лако достићи. Они у пуној мери испуњаваху главни задатак помологије: прибирање, опис, класификацију и одабирање свију појединих ваљаних воћака и варијетета и својим савесним радовима они су себи стекли трајне заслуге. Грађа, коју су ови помолози класичне периоде имали да посматрају, да проучавају и да савлађују, била је тако велика, да многи од њихових радова нарастоше у најобимнија дела. Било је, зато, сасвим природно, што су се помолошки епигони морали трудити, да суже овај горостасни обим грађе, да надвоје све незнатније и мање родне варијетете воћака и да учење помологије ограниче само на ужи избор доиста ваљаних или оних врста воћака, које обећавају неку вредност, нарочито пошто се свакогодишње ново откривени или ново гајени плодови од појединих врста воћака беху већ попели на тисуће. Као све науке тако је и помологија опште добро свију цивилизованих народа, она не познаје никакве политичке границе и све земље у воћној клими старале су се и још се старају, да испитују воћке које би за њихове прилике биле најприлагодније и најскупоценије, да их шире и да их дале гаје, тако, да помолошка грађа, која се све више ширила, сада представља изванредну многостручност у облицима и особинама.

И ако се сада мора усвојити, да помологија, као примењена наука, мора увек да мотри, да избор доиста скупоцених воћака предузима све строжије и све уже, да би воћар, који шта више не може увек да буде помолог, при гајењу воћака у великоме, могао да ради само с маљим бројем но одабраних врста воћака, ипак ми не можемо одрицати, да је напред описан рад ранијих помолога, који је прикупљао и описивао, знатно допринео томе, да се појача воља и љубав ка гајењу воћака у опште и ка помологији посебице. Примамљивост онога што је ново вршила је и овде своју маљиру, и многа благородна воћка стекла је на овоме путу пристојни значај или је била прави благослов за читав неки предео, докле би иначе прешла у заборав. Ако су ондашњи помолози на својим вртама воћака, од којих неке садржаваху по 100 и више врста на гранама једног дрвета, имали формалне станице за посматрање, где су у најужем простору, на највећи-нији и најбржи начин, под једнаким климатским и земљиштним приликама, могли да испитују и поређују најразличније воћне плодове, то ће свако, ко се одавао таквом помолошком изучавању, морати да призна, да такав рад има нешто што у неколико потстрекава и задовољава, нарочито пошто се при томе послу природа у њеној неисцрпној снази и изобиљу може тако добро да изучава и оцењује. Такво занимање изванредно изоштрава дар посматрања, спаја пријатно с корисним и чим поједине врсте воћака почну да рађају после 3—4 године, пружа трајни извор пријатног и корисног рада, не само за истинске помологе него и за многобројне пријатеље воћака и врта, чак ако они на своме имању могу да посаде тек само по које дрво. Од многих таквих љубитеља воћака образовали су се после у току времена одушевљени поборници помологије, и многи од њих знатно су допринели ширењу најскупоценијих врста воћака.

Али учење помологије има, по моме нахођењу, још један други задатак. Истински помолози одсудно су и најпозванији органи, да увек даје савршеније, благородније и целисходније облике и особине наших воћака, пошто се доиста не може спорити, да је природа при ваљаном вођењу њених материја и снага увек у стању да производи и нешто што је још боље. Као год што се оно сточар труди, да из животињске јелије образује увек целисходније, савршеније и боље облике домаћих животиња, исто тако треба и гајитељ биља, а овде нарочито гајитељ скупоценијих врста воћака, да мотри на то, да из биљне јелије развија постепено такве врсте воћака које у погледу на одличност и доброту, на родност, доба зрења и трајности и т. д. превазилазе оне што смо досада имали и све више одговарају нашим захтевима у погледу добра плода. Пошто сада свако, ко хоће да гаји нове скупоценије врсте воћака, поред потребних биљно — физиолошких знања мора познавати и грађу, из које хоће да их образује, то је јасно, што су досада баш помолози таква гајења успешно водили, као што нас учи историја помологије. Али да би се на овој области још и понешто изванредно могло да учини, да се покрену скривена неизмерна блага природе: ко би о томе сумњао, кад узме у обзир, шта је људском заузимању отада испало за руком да на области општег гајења биљака и семена у опште учини вештачким систематским укрштањем или хибридацијом!

Бела зимња калвилка, у свима воћним земљама позната као краљ јабука, која би се због својих племенитих особина у неку руку могла да зове и јабука краљева, има неке особине, које сметају њеном јачем раширењу и то би биo само задатак систематичних гајења, да од ње направе један варијетет, који би нам још боље одговарао. Свуда позната и цењена *царска крушка* (Beurré blanc) била би много скупоценија, кад би била крупнија, дуготрајнија и још роднија, што би извесно постепено могли постићи продуженим смишљеним укрштањем с другим варијететима крушака. И тако нема доиста ниједног плода воћног који би биo истински савршен и који не би могао да се још усавршава.

Свакојако морамо изјавити да за таква гајења сем потребних знања треба и много времена и извесних средстава. С' тога видимо, да се такви опити гајења многоструко воде као спекулације те да се увек даје само понешто «ново» а није ни без штетних последица, јер гајитељи поднесене жртве у времену и новцу хоће на тај начин да покрију. С тога ми мислимо, да сасвим одговара цели и да је савремено, кад би за унапређење гајења воћака и помологије таква систематичне гајења воћака више но досада водили учитељи, који су на помолошким научним заводима и опитним станицама, а не можемо одрицати, да би речене органе, као и у опште све људе, који су за помологију због њих одушевљени, необично подстицало, ако би велика пољопривредна повртарска и помолошка друштва у воћарским земљама, као што је то бивало и још бива у Белгији, Енглеској и Француској, расписивала нарочите награде за систематски вођена, истински скупоцена гајења воћака а које би се дотле расписивале, докле се не би добили ваљани производи, којима би стручна комисија с чистом савешћу могла да ода признање.

Ишло би у прилог доброј ствари, кад би се при овогодишњим воћним изложбама могли наћи поједини пријатељи и поборници гајења воћака или воћарска друштва читавих земаља или држава, која би такве сталне награде давала за систематично гајење воћака ради унапређења потоњег воћарства.

ПРВКО
А. М. Секулић.

ТАРА — ПЛАНИНА

од

Косте Ђорђевића.

(СВРШЕТАК)

III.

С погледом на род дрвета и каквоћу земљишта могао би предложити за основу рачунања, а и као шумску зрелост — *обрт 120* годишњи за планину Тару, која је срезу у Рачанском.

Цела просторија Таре под чистом смрчевом и јеловом гором и нешто измешаном са буквом и бором износи по приближном рачунању на 21.000 ектара.

Начин подизања шуме биће обична *пробирна сеча по већим одељењима шумским са природном подмладом из семена*. Овај ће начин подизања и сече шуме остати све дотле, док се Тара тачно не премери и оцени (таксира), а после ће се усвојити сеча на семењаче са природном подмладом по мањим одељцима шумским.

Према каквоћи, старости и просторији шуме да траје *обредна сеча 20 година*, за које време има да се сечом пређе преко целе планине.

Годишње сечиште било би велико : *1050* ектара ($\frac{21.000}{20} = 1050$ ект.)

Како је од преко 61 см. дебљине у пречнику на на више, вала сећи сва дрвета, јер су стигла за сечу и прешла 120. годишњи обрт, а по предњем најеном бројању просечно има : 46 дрвета на једном ектару. Онда од сече могло би се добити годишње : $1050 \times 46 = 48.300$ дрвета великих.

Од прорећивања од 30—60 см. дебљине у пречнику најмање по 50 дрвета са ектара могло би се сећи годишње ; онда са годишњег сечишта од 1050 ектара, свега : $1050 \times 50 = 25.500$ дрвета.

Даље могло би се годишње сећи од 30 см. дебелих дрвета у пречнику до 60 см. и преко 61 см. на више, свега : *100.800 дрвета*.

Сече треба ове године отпочети : у Тисовом Брду, Манитој Равни и у Витловима испод Шљивовичког виса до Доброг Поља, што је сва ова просторија под надзором држ. шумара г. Велизара. А у овом делу шуме што је под надзором држ. шумара г. Алексе : у Алушкој планини у месту Колу, у Црном Врху у месту Рогози, где су лањске сече биле, продужити и ове године само у истом започетом правцу.

Сече ове могу се вршити у тим местима и даље продужавати још за *две* године. Само правац сеча мора ићи од северо-истока ка југо-западу, у колико то сам облик земљишта допушта, иначе може се положај и правац у овом планинском крају и мењати.

Ако се у том правцу сече нађе случајно на места где је већ раније извршена сеча и нема оноликог броја дрвета тражене дебљине за сечу, може се и већа просторија за сечу заузети но колика је предрачуњена, јер биће опет места где ће се моћи осећи и већи број дрвета на мањем опет простору но што је у предрачуну. Ту ће решавати строго придржавање правила, која важе и уче колику вала честу одржавати за подизање добре смрчеве и јелове горе ; а предвиђени предрачун сече може се по простору ширити и сужавати према каквоћи шуме и земљишта и количини већ раније самониклог подмладка.

Давање шуме за сечу треба вршити лицитацијом чим закупац шуме тражи више од 100 дрвета ма које дебљине у једној години. А за лицитацију одредити сваке године извесан број дрвета и огласити у Срп. Новинама да има у Тари за продају и сечу. Прва цена биће представљена на лицитацији по такси, па даље надметањем колико ко да више; и ако не изађе већа цена на лицитацији, која је по закону извршена, може се уступити гора и по такси. Закупци се морају обвезати уговором да морају и путеве сразмерно од места датог им за сечу до на точила оправити, а точила којима се највише служе да су дужни очистити од помољених стена, исправити и натосати дрветом.

Сва сада позната точила нужно је законом задржати као и путеве за државну својину, јер она пролазе и преко општинских и приватних имања, те би иначе без тога могао ко забранити и оспорити које точило. Тако се исто морају узети у државну заштиту и сплавишта са потребним им земљиштем и законом их уредити.

Пре него што се изда суврсмени шумарски закон не би требало давати велики број дрвета. У том закону, који је спремљен већ одавно и чека само да се пред Народну скупштину изнесе, мораће се и такса дрвету повисити или смањити према врсти и употреби дрвета и према данашњим нашим приликама и тражњи које врсте дрвета и у ком крају земље, јер равнице и планински крајеви не смеју се у том погледу изједначити.

Колико сам могао проучити планину Тару, нијачне цене разне дрвене грађе, вељчину надница за сређивање горе, као и тражњу грађе из тога краја, мишљења сам, да би требало таксу за продају смрче и јеле, као главне врсте дрвета овога краја, овако уредити:

За смрчу и јелу:

Од	10—20	см. дебљ.	у пречнику	на дебљ. крају	= 0·25	дин.	једно	стабло.
„	21—30	„	„	„ „	= 0·50	„	„	
„	31—40	„	„	„ „	= 1·—	„	„	
„	41—50	„	„	„ „	= 2.50	„	„	
„	51—60	„	„	„ „	= 4·—	„	„	
„	61—70	„	„	„ „	= 5·50	„	„	
„	71—80	„	„	„ „	= 6·50	„	„	
Преко	81 до на више	„	„	„ „	= 6·25	„	„	

Преко 81 см. дебело дрво у пречнику већ је лошије, крто, прозукло и мање вреди за грађу, зато се мање и тражи, а ваљало би га из шуме уклањати зарад подизања подмлатка. Букви као споредном дрвету у овој планини и од мале употребе поред смрче и јеле, требало би смањити таксу на 3—4 динара, па давати је и бесплатно коме за израду дрвенарије и за потпомагање шумске индустрије; јер је потребно старе букве што пре уклонити и отворити место јеловом и смрчевом подмлатку да боље напредује, дакле букву заустављати у размножавању, да не преовлађује.

Да би се олакшала експлоатација шума, и становништву оне околине дала прилика, да може лакше и боље зарадити око сређивања и извлачења горе, а сиромашним радницима и здравствено помогло, треба законом регулисати да се у Тари може гросеча вршити не само зими, него и у топлије доба године. Само у добу мезграња ваља гору од сече поштедити, а за то је довољно по новијим физиолошким опитима зарад стварања дрвета 4 месеца поштеде шуме од сече а најдуже, од *1. Априла па до 1. Октобра сваке године за планинске пределе*, иначе преко целе године да се може гора сећи.

Народ овога краја са мало зиратне земље, има времена да и лети у шуми ради. Досадашње доба сече од 1. Новем. до 1. Марта велика је сметња уредној експлоатацији шуме, особито кад падне велики снег у планини, као што махом и скоро редовно сваке године бива. Онда предузимачи траже дозволе од Министра за продужење горосече, које им се према потреби и дају.

У свима уређеним земљама у Европи, где је и шумарство уређено, у планинским крајевима где велики снегови падају и сметови прекидају сваки саобраћај одобрена је сеча горе преко целе године, а у равницама само зими, јер су ту зиме блажије, и краће, снегови мање трају, раније окопне, и радници у то доба јевтиније су, јер пошто сраде велике пољске радове, добију времена да зими приреде и у шуми. Тако би било и праведно и корисно и у нас узаконити за равнице једно доба сече шуме, а за планине друго.

За прераду дрвета постоји у близини ове планине неких 15 стружница. Оне су све на најпростији начин начињене и највише са по једним тестером, и израђују грађу обичне каквоће, каква је махом досада потрошачима и требала. У новије време, од пре 3 године почела је нашој дрвеној грађи да конкурише каквоћом и сразмерном ценом аустро-угарска грађа, која се сплави Дунавом, и носи и железницом за Београд, Ниш и Врањ. Поред боље и савршенијих стружница немачких, олакшаног им ћумрука и уређенијих већих експлоатација у њиховим шумама, много је помогло и отворило пута њиховој грађи у нашу земљу и то, што су у зло доба од пре 3 године забрањене, расписом Министра Нар. Привреде стругарске радње по свима нашим планинама, где се једино израђивала јапија за нашу домаћу потребу Место да се поставе чувари шума, да појача надзор и да се потпомогне разумна израда већ престареле горе, оно због неких злоупотреба стругара, које се свуда где више где мање чине, забрањује се израда грађе, на се гора неупотребила и пропала. Тако увећане потребе за крупну грађу за веће грађевине у Београду и Нишу изазваше донос грађе чак из Галиције и удаљенијих аустро-угарских крајева. Капитали се тамо уложише у велике шумарске радње, путови уређише, и тако се доведе у питање прођа наше грађе у нашој рођеној земљи, а наше прастаре шуме неразумном уредбом труле бескорисно, а младе се без повчаних средстава и празних руку неподижу — никада и нигде.

Сада прописати стругарима нашим, који су обично оскудни капиталом, да морају правити стружнице савршенијег кроја, тим би обуставили израду нашега дрвета и отворили би широм врата страној грађи. Онда каквог има смисла давање повластица са бесплатном сечом горе зарад развитка шумске индустрије! Садашње наше просте стружнице треба не само задржати какве су такве, с погледом на шумску индустрију, него још по могућству стругаре слабог капитала још и кредитом потпомоћи и упутити их за набавку савршенијих стружница. А и без тога властити интереси стругарима заповедају, да воде сами рачуна о доброти грађе према тражњи и о конкуренцији и сами ће бити принуђени, да с временом поднижу стружнице новијег кроја. Браћа Ђорђевић из Београда, нису подлегли на непресушном Перућачком врелу две боље стружнице по незнам чијој наредби, већ за љубав тражње боље робе и њиног смишљеног рачуна на већу добит од капитала уложеног у ту радњу. Усавршавање стружница вала оставити сопственицима стружница, на ће се они по могућности и користи с обзиром на конкуренцију за бољу врсту дрварских израђевина састарати благовремено, или ће сами напустити некорисну радњу. —

Да би се могло ускоро да изведе тачније уређење Таре, нужно је да се што пре омеђи. Комисија да се састави од једног потпуно стручног шумара, једног судије и једног месног полицијског чиновника, поред још бар по два изабрана повереника околних општина. Комисија да има одсудно решење, против њеног рада да нема жалбе. При оцени завата и закоса да се комисија придржава тачно законских доказа. Треба имати на уму нарочито начин привреде онога становништва. Њему су закоси неопходно нужни за одржање стоке. Ако су закоси у низинама између брда шумовитих, где трава бујно расте, а груписани једно, корисно је да остану и даље пашњаци. По стрменим странама, које су искрчене и јако проређене несмеју се оставити пашњаци. Задржане праве закосе и пашњаке треба одмах омерити и обележити да се даље не шире. Заватинаре и закоснике из средње планине уклонити немогуће је, јер дати им у замену толико земљишта по крајевима планине још је незгодније и неповољније према положају и особини саме те планине. Само мање, осамљене и странповите и кршевите закосе и пашњаке, што је могућно њих уклонити а нарочито завате под шумом. Што је на основу закона немогућно, то оставити, на законским одредбама у интересу општег добра забранити заватачима шуме, да их по њоји крче, већ да морају шуму гајити по шумарским правилима, и непрекидно обдржавати завет под добром шумом. Огољене стрмене стране заватинари да морају ставити под забрану од стоке да се пошуми, иначе да се морају држави уступити.

Да држава исплати све завате и закосе без разлике по оцени вештака, то је тешко у данашњем финансијском стању наше земље; а не би било ни саветно ни народноекономски принудним откупом одузети људима пашњаке, јер у оном планинском крају нема других места за испрану стоке.

Поште комисија с правне и привредне стране расправи и одреди шта је државна планина а шта имовина појединаца, онда мора инжињер одмах премерити у опште сву Тару, обележити њене међе сталним и видним белегама, после посебно премерити све закосе и завате. Тако тачно обележена Тара, као државна својина може се и тачније уредити и извеснија корист од ње очекивати. —

Садашња два шумара недовољни су за руковођење и надгледање целе планине Таре. Њима се мора додати што пре још бар по један шумски чувар. Сем тога, требало би одредити једнога држ. шумара са станом у Перућцу селу, који ће поред осталога посла надгледати и сплављање грађе на Дрини; а другога у Растишту, за Црни врх и Звезду, те би им онда било ближе и згодније за боље чување шуме, а овако обоје станују у Бајиној Башти на 2—3 сата од планине. Овим шумарима као и осталим у нашој земљи треба законом осигурати и побољшати положај, одвојити њину дужност од полиције, па од њих тражити одговорност за све неуредности у шуми. Овако су они прости званичници среских старешина, који су свакојаким пословима заузети а најмање бригом о шумама; ови се изговарају на нехат и нерад шумара, па ко пати него наше шуме, зато и пропадају из дана у дан све више и више.

IV.

Гране и огранци Таре, са Кременским косама и Милошевцем, који су у срезу златиборском, округу ужичком, као саставни део велике планинске целине имаће пространство на 10.000 хектара, дакле близу за половину Таре. Овај планински крај почиње од Гаврана и Милошевца па иде преко Букове главице све границом среским преко Гулибановца, па путем до Калуђерских (црних) бара. Одатле савија десно правце потоком до под Кадину Главицу, и до на Сирекову Ћуприју до близу Стане,

преко неколико главица правце изнад кућа Кременских и преко изласка потока Братешине у Кременску — коњску — реку на на пресецлицу Шаргана, где се косе од Милошевца састављају са планином Шарганом. (Вид. на карти под знаком: ++++).

По овим гранама и ограницима ближе Таре у рачанском срезу и око њене границе има и добре смрчеве и јелове горе са буковом мешане, као и у главној Тари, на 1000 мет. попречице од Букове Главице и по североисточним странама висова на самој међи, до Љутог поља и североисточна страна Милошевца под главним његовим висом Игриштем, који је висок 1530 мет. над морском равни, одатле на до у поток Братешину све је под јеловом и смрчевом гором. Сва остала просторија ка Шаргану, косе Кременске, од Гулибановца и брдо Висока Главица више Кременских кућа, покривена је старом боровом гором, која је на мало места потпуно честа, а махом је свуда прорећена много и скоро сваки бор при дну на 60 см. од земље насечен дубље или плиће за вађење луча и смоле.

Овде се боровина највише струже на границе и тешу греде. У ранije доба пре десетину година много је горе борове потрошено на справљање луча и печење катрана, док је више тражен и боље плаћан за маз колски и др. потребе. Луч и катран из овога краја и од Златибора ношен је у све наше вароши, одакле је на мало продаван селанима. Сад се луч а и катрач слабо троши, од како се почео да уноси гас и маз у кутијама са стране јевтин а употребљив.

Приметно је што је од Калуђерских бара, Гулибановца, Љутог поља и Милошевца па до Шаргана и Крекана све сам серпентин, као главна стена и подлога земљишту. На том земљишту серпентинском расте поглавито изврсно црно и бело бор је.

Мерењем нашао сам по доста и црних и белих борова до 250 годишњих, дебелих до 85 см. у пречнику, и високих на 40—50 мет. На више пресека бројењем и мерењем нашао сам да су приraштаји, годишњи прстенови до 140 година сразмерно још велики, на даље све тањи и слабији да се после једва голим оком распознају.

Овај планински крај удаљен је од Чајетине, као места где среска власт и шумар станују на 5 сата. С тога је, може се рећи, овај крај шумски без икаквог надзора над шумама. Околним селанима Мокрогорцима, Кременцима и Биоштанима једва је познато да има држ. шумара, који брани од сатирања и ову гору и да власт због тога мотри на безразложну употребу горе и на самовласна заватања. Кременци и Биоштани имају своје закосе у Добром и Љутом Пољу, па по крајевима Таре и у срезу овом, а и из Таре среза Рачанског највише самовласно секу гору, пале и крче за проширивање завата. Власти среза Рачанског највише задају посла око горосече Кременци и Биоштани, а власт среза Златиборског неће за то ни да чује. Оптужени самовласни горосечци и заватачи не позивају се одма на одговор, кад их власт среза Рачанског оптужи, и ако се то учини, осуде се обично не извршују а тиме се напушта свет на веће кривице шумске.

Да би се овим непрекидним самовласним горосечама и заватима што пре стало на пут, нужно је да се сада одмах постави ваљан шумар са стаништем у Кремнима, а не у Чајетини на 5 сати далеко, за овај крај планински и за Шарган. Још природније би било овај крај планине изузев Шаргана, као што сам предложио горе, рећи о Тари у срезу Рачанском, придодати и направити једну велику целину и округ шумски под надзором шумара у ср. рачанском.

Гора која се сече у овим крајевима осим намирења домаћих потреба околних становника Мокре Горе, Кремана, Шљивовице, Биоске и других, носи се на ко-

лима и коњима у Ужицу, а згодним путем који води од Љутог Поља, преко Гулибањавца, калуђерских бара, близу кадиње Главице па за 4 сата стиже се у Ужицу.

Са ових ограпака и коса силази више потока у Кременску или Коњску реку код кућа кременских. На овим потоцима и рекама имају кременци 9 стружница, које су подигнуте на приватним имањима без министарског решења. Оне су тако радиле више година а среска власт златиборска није знала, или боље, није хтела знати за то. Кад је по достави питања среска власт, ова је одговорила Министру Нар. Привреде, да је свима овим стружницама без надлежног одобрења забрањена радња и да оне тамо више не раде. Али приликом мога обиласка ових планина у Септембру ов. год. застао сам више стружница да су радиле, и дознао сам од Кременаца да није радња у њима никако ни закраћивана, већ су радиле кад год је имало довољно воде То је довољан доказ какав је извештај слала среска власт златиборска о шумама, и како у опште води жалосан надзор над шумама у своме делокругу. Надлежним путем ваљда ће се тој среској власти препоручити да овим самовласним радњама струтарским стане на пут.

Од свију ових стружница у Кремнима, мишљења сам, да би требало и могло би се одобрити за у будуће само три стружнице да раде, ради израде грађе за подмирење потреба околних становника. Све три да буду на најјачим водама и ближе села, па да им се по објавама шумским даје гора и из опште народне шуме под добрим надзором, те ће онда мање бити злоупотреба, него кад не би било ни једне стружнице, јер потребе у грађи морају се подмиривати на којим начином и путем.

Подизање јелове горе и смрчеве у овој планини треба да се врши пробирном сечом по шумским одељењима са природном подмладом из семена. Обрт да буде 120 година. Но пошто је у овом крају главна гора црни бор са мало белобором то где је још често старо борје мора се разредити, колико треба па ће се подићи подмладак и без многе вештачке помоћи. За борову шуму да се одреди обрт од 100 год. Али је већина просторије, или скоро оголила или суване прорећени стари борови остали, и ту да се ускоро подигне подмладак мора се од стоке са свим забранити постепено на појединим границама и мало вештачки припомоћи, а то је кад борје добро роди и пред опадање зрелог семена, да се сва места за подмладак предрађају на најпростији начин, јер се је сада под ретким боровима земља утравила и уледи нила, а тиме би се спречило земљиште за поник семена.

По Преображењу ове године било је пожара и у овом планинском крају на два места. Један пожар у боровој реткој шуми одмах на 100 мет. од Калуђерских бара источно па до Смрекове Ћуприје. Захватио је на 5 хектара простора и оштећено на 600 великих и средњих борова. Пожар је био наизменце час по земљи час подземни, јер се лако ширио испод дебелог слоја од сувог четинског шушња. Други пожар био је у Братешини по страни и захватио простор на 8 хект.; опаљено и оштећено на 800 дрвета, крупних и танких борова. Пожари су угашени за неколико дана помоћу оближњих селана. Постанак пожарима непознат је. По највероватније би ће да су навалице причињени од захватинара, а можда који и из непажње. Власт је предузимала извиђај, али доста доцкан, за то тешко да ће изнаћи праве кривце. На местима где је прошао пожар требало би опаљену гору што скорије посећи и употребити да не би некорисно пропала.

ПТИЦЕ ТРЕБА ШТЕДИТИ.

од

Дра Мачаја.

(свршетак).

Досад смо говорили о тицама бубоједама; да видимо коју нам корист дају оне које се *семењем ране*. Ове истребљују кукољ и коров, који тако често наше њиве покрије, као што је паламида, балур, слачица и др. и које сав труд тежаков уништи.

Кад зими дебео слој снега покрије површину земље, видимо како се у јата скупљају ти мали гладници, те навађују на врхове сувих биљака, које кроз снег провирују те из њих ваде семење. Са задовољством се гледа како шарени штиглици из најбодљивијих бодљика тако вешто ваде скривено семење.

Како по шуми и воћњацима неке тице сатиру инсекте и њихова јаја, тако се друге у пољу брину, да коров и кукољ не умноже тиме, што сваковрсно семење поједу и поник спречавају.

Почем је корист од малих тица довољно доказана, наступа питање, на који би се начин пољопривредник о њиховом множењу, о њиховој заштити могао бринути?

Ево шта вели Тимен у овом обзиру. Истребљењем шума и трсењем одузима се прилика, да се корисне тице множе и њихово гајење олакша, зато треба човек, да тицама вештачким путем помаже подижући згодна места за њихово извођење. Увиђавност, труд и познавање природе, лако ће надвладати оно мало тегоба око тога.

Први услов би био, да сваки господар шуме, извесни део од ње посвети гајењу ових корисних тица. Наскоро ће се баштовани, шумари и пољопривредници уверити, да се овај њихов труд богато награђује.

Неко издигнуто место у шуми, близу неке воде најугодније је за ту цел где би се сва шупља дрва имала сачувати; даље треба се постарати, да ту младо шибље што бујније никне, а све што је грабљиво, да се по могућству истреби.

Ако би се у плодним — бешумним равницама имала тако заштитна места подићи, нужно је изабрати неку долину, кроз коју текућа вода пролази, или ако такве нема, онда ће цељи одговорити страна некога брда, која је југу или западу окренута. Простор од две до три стотине четвороугалних метара је за ту цел довољан. Да би се простор што пре пошумио, треба засадити таки род дрвета и џбунова који брзо расту. Поред раста, букве и јове, треба погусто засадити багрен, дивљу зову, оскорушу, глог, црни рибиз, морско грожђе, леску, купине и малине, помешано с вењом, дивљом ружом и др. Ако би се које усамљено дрво на том простору већ налазило, поред таког треба засадити бршљан, дивљу лозу, дивљи мељ и друго биље, које се око стабла дрвета обавија, и ако би њихов род и отрован био, доказано је, да је тицама врло ретко шкодљив.

На подводним местима морају се разне врбе, јова, особито купина засадити, а на обалама и плитким местима трску шевар и рогоз треба подићи. У опште се брине да се у околини подигне ливадска трава и таки џбунови који брзо расту.

Главна је задаћа да се лаком исхраном тицама живот ослади, те да се к населењу приљубе. Има доста таких дубрава, башта и гајева, које по изгледу, као да имају све особине, које обично тице примамљују, али су ненасељене, мртве, јер недостају они услови, који су потребни за опстанак тица. Ако нису узрок грабљиви сисари који им досађују, и које ваља утаманити — пронаћи узрок, који њихов опстанак и напредак спречава. Главна је задаћа, да се тицама припреми тако место борављења, које одговара њином завичају у природи, тишина, мрачна склоништа, безбедност. —

Ако би земљиште таког тичјег легла влажно, песковито или сасвим голо било, оно се мора травом, дивљом засадити; кад се то учини, треба између траве, трња и шибља, насути један слој сувога лишћа помешаног с маховином. Овакав поступак знатно ће примамити тице, да се ту населе и одомаће, јер се постарало, да у поменутом шупљу не само набаве рану од буба, већ налазе и предмете, који су потребни за прављење њихових гнезда, а имено маховина и суво лишће.

Кад је описаним начином земљиште за тичје легло приправљено, населење тица ћемо још потпомоћи намештајем од *Глогера* препоручених сандука, легалишта, у којима тице могу своја гнезда правити и своје пилиће извести, дакле вештачка легла. —

Ове сандуке, које би радије кућицом назвао, видео сам у Германији и код неких баштована отменијих породица у Аустро-Угарској, и тад им прав пут дознадох цел, да се зато на дрва или нарочите дреке — као наши голубињаци — намештају, да би се у овим кућицама излегле и од сваке напасти сачувале мале тице. Кућице се према величини дотичне тице праве, а свакад се узима у обзир нарав, род и место борављења оне тице, за коју се кућица спрема и ретко ћемо нашу цел промашити, јер те кућице примамљују дотичне типе. Кад се зна како су тице верне оном месту, где су се извеле, ту ће се стално настанити, и тако ће требити школљиве бубе у околини, које дрвеће, цвупове и усеве нападају. Ове кућице никад не остају празне, свакад се нађе који становник. Овим кућицама се служе само оне тице, које се легу махом у шупљим дрвима на пукотинама стена а то су све бубоједе. На жалост многе корисне тице неће да иду у ове кућице особито оне, које се не легу у шупљем дрвету а и од ових мнoге само у таком гнезду станују, које саме направе ма да им ту прети опасност опстанку и животу.

Ове се кућице од дасака праве, са обзиром на нарав тице, и начин прављења њихових гнезда. По облику има затворених и отворених кућица. На затвореним постоји обично округла рупа за пролаз тице, кров или капак је с пред продужен да би заштио улазак од непогоде.

Кућице се праве просто од комада дасака које су до 15 м.м. дебеле, и то у величини, која одговара расту тице. Дашчице се састављају у форму сандучета па се лепком залепе или клинцима закују. Код затворених кућица има на предњој површини врата, која се могу у вис подићи; на овим вратима налази се рупа за пролаз, која рупа мора бити удешена према величини тице. Испод ове утврђена је управна шипка ради лакшег пролаза. Изнутра испод уласка мора се утврдити још једна заштитна дашчица, која треба да зауме $^1/_3$ унутрашње шупљине. Цел ове дашчице је, да спречи улазак мачака и других грабљивих сисара, и да одржава топлоту.

Кров отворених кућица је савијен у углу од 40 степени и свуд мора прекрилити ивице сандука, да би гњездо од кише заштитио. Под овим кровом тица пролази. Боја сандука треба да је удешена према боји коре од дрвета, зато се намаже масном мрком бојом и пре но што би се осушила, мора се посути уситњеном маховином.

Неки утврђује кућице клинцима за жива дрва, али тим се начином вређа стабло.

О размештају величини и облику тих кућица поменућемо ово искуство:

Сеницама требају затворене кућице, и довољно је 22 до 23 см. висока и 10 см. широка у својој унутрашњој шупљини. Пролазна рупа не сме имати више од $2^1/_2$ сантиметра у пречнику, да се кроз њу не би могли врапци увући, и сенице растерати. Сандуче се мора закачити за старије дрво у висини од 4—5 ил највише 6 метара високо; ако се по нужди млађе дрво мора изабрати, онда ово мора бити густим грањем обрасло, јер то захтева њихова природа а и скривеније су од својих душмана. Најсигурније су на дрвету које рано листа. Најбоља је јела и бор, ако би их у башти било.

Врабац тражи кућицу од 30 см. висине и 11—12 см. ширине, са пролазном рупом од $3^1/_2$ см. у пречнику да виси 5 до 6 метара високо. Биће који ће ми замерити што чак и о врапцима, овим штетницима наших усева толику бригу водим, кад се они под сваком стрејом угњезде и у великој мери множе. Истина је да усевима досађују, ал извесно је и то, да су од веће користи но штете. Сећам се да су у једно време служили предметом трговине, јер спекулативни Американци, који су се о њиховој користи у Европи уверили, плаћали су по долар доносиоцима у Америци, где их онда још није било. Кад на њивама нестане хране, онда они навале на бубе у воћњацима те тако исправљају проузроковану штету.

Чворак 30—36 см. високу и 13 см. широку кућу тражи са 5 сантиметра широм копролазном рупом, она се 1—9 метара високо закачује. Почем радо у друштву живи, то се на једно исто дрво могу и по 10—20 кућица наместити Овај се поступак препоручује само у повећим баштама, јер мање баште бивају штете сталније посјете чворака. Колико су чворци између себе удружљиви, толико су нестрпељиви према другим тицама, зато се ће сме кућица за други род тице на то дрво метнути, јер тице другог рода растерају. Кућице чворака удесне су и за *говедарку*, и *вртоглавку* — Jynx sorquilla. —

Отворене кућице захтевају

Црвено-репаст славуј — Ruticilla phoenicurus и *Муволовац* — Muscicupa grisola. — За споменутог славуја најугоднија је 22 см. висока и до 10 см. широша кућица, да није много сакривена и може у висини од 3—4 метара висити. Муволовац захтева 8—10 см. високу и 10 см. широку кућицу, а задовољан је висином од 3—5 метара, она не страхује ни на отвореном месту.

Још се морају споменути тако назване „прибежиштне" кућице. Ове наличе на описане затворене кућице у којима се изведу са том разликом што су оне веће. У њима тице зимују ил' преноћавају. За ту цел у шупљини кућице у разној висини, ал не један врх друге, у накрст намештају се штапови. И ове се кућице окаче 3 метра високо за дрва, и не морају бити на сакривеним месту.

Рано с пролећа све ове кућице треба скинути, очистити и тек тако поново закачити. У њима находеће остатке од гњезда, перје, длаке треба изва-

дити и под дотично дрво избацати, да те предмете киша опере, како би их тице маленим трудом опет наћи и поново употребити могле.

У већим баштама могу се чешће шупља дрва наћи, која се врло лако могу претворити у кућице за лежење или заштиту само треба шупљину од трулежи очистити и, по могућству, влагу уклонити. Пространије шупљине са великим топлим рупама заузеће буљине; у веће шупљине са мањим отворима могу се населити слепи мишеви, а мање шупљине служиће гњездом пупавцима.

Употреба ових сандучића је у Германији јако распрострањено, а видео сам их и у Аустро-Угарској и доиста кад се људи, који са рачуном примају само корисне ствари тако заузимају за употребу описаних сандучића, убеђен сам, да би се и ми наскоро уверили, да нам је од користи ако мале тице узмемо у заштиту, јер ће се штета воћу и усевима знатно смањити.

БЕЛЕШКЕ

За сређивање и чување растовине.

Искуством се сазнало, да се растовина не сме после сече одмах израђивати. Најмање 8 до 10 месеци мора остати као дебло, па после израђено дрво не пуца много. Израђене даске или другу врсту дрвене грађе ваља одмах насатице поређати, а не по обичају ширинце, да би је при кишењу подједнако вода свуда овлажавала и испирала. Пошто је дрво неколико месеца овако на киши стојало, сложи се у витла хоризонтално. Тако чувана растовина задржава боју подједнаку, лепше се углачава и мање се витопери.

Убијање рибе.

Доказана је истина, да је риба укуснија кад се убије одмах чим се ухвати. Један Немац у своме путопису вели: Ко је год био у Холандији, приметио је да је тамо речна и морска риба за јело много укуснија и чвршће месо него од рибе у другим земљама. То долази отуда, што се риба у Холандији повађрже убија пошто се улови. У многим земљама навикао је свет из незнања да рибу држи живу по неколико сати па и по неколико дана у сувом суду док сама не угине без воде, тј. док не липше. Нико неће да једе месо од тице, кокоши или од друге стоке, ако је сама од себе угинула, а једе се месо од рибе, која после неколико сати мучења без воде угине. Овако угинула риба најпре оболе без воде, па после цркава, и месо од таке рибе, шкодљиво је здрављу, као и месо од сваке друге животиње, која је услед ма какве болести угинула. Не само зарад тога, што се из искуства зна да је много укусније месо од рибе, која је убијена чим се улови, него много више и зарад здравља човековог треба тражити од рибара да рибу убијају одмах чим је улове. Ситнија риба убија се просто и најлакше, кад се руком ухвати за стражњи део трупа па се неколико пута лупи главом о астал или о други тврд предмет, а крупнија риба удари се више пута секиричом или телућем великог ножа, сатаре у главу док се не убије. А може се риба и клати, и то кад се врхом оштрога ножа јаче убоде затилак, за врат између главе и трупа убоде се кичмена мождина, и риба је с места мртва. Брзо убијена риба лакше се и окрљушта, нарочито ако се убијена риба мете у заструјалу воду (а не у кључалу) па после неколико тренутака извади и окрљушта.

Ђ.

Мед за децу.

Деца која нагло расту и због тога изгледају слабуњава и бледа имају махом голему жудњу за слаткишима.

Ова жудња има свога основа у потребности, да се телу прибаве таке материје, које брзо и непосредно у крв долазе и тако потпомажу интезиван животни процес.

Овамо спада поглавито шећер који у телу, тако рећи као неки материјал за гориво, налази непосредне примене.

Неразмишљени родитељи дају деци разне посластице од шећера, јако зашећерену каву, колаче, који се месе са шећером итд.

Сем тога, што је ужасна погрешка давати деци таке посластице од сумњиве хранљивости, у место снажних јела у лако сварљивом облику, треба и иначе употребу шећера од репе у већим количинама одлучно одбацити, јер многе дечије болести могу да произађу од тога, кад се много једе таког шећера, или њиме заслађених јела.

Но природа нам нуди један слаткиш, који због обилате садржине грожданог шећера а незнатне количине азота најлакше у крв прелази а то је мед.

Зато треба деци давати меда што више и што чешће.

Особито за доручак препоручује се замећено млеко, са добрим кућевним хлебом.

То је најздравији и најукуснији и најсварљивији доручак; а нарочито зими, ништа боље не може да прија дечијем здраљу но овака храна.

Док млеко и добар хлеб добро ране, мед загрева тело, чвршћа органе за дисање и разведрава дух.

Мишљење, да је мед несварљив и „да тешко пада на стомак“ просто је предросуда.

Мед је само онда несварљив, кад се много једе сам, без других јестива у којима има азотних материја.

Али добар кућевни хлеб, намазан медом, више прија детету него читава кутија разних пишкота, екстракта „крепећег“ брашна „за децу“ (— „Fric'ks Rundschau“ бр. 10 од ове године. — М.).

ГЛАСНИК

Прорадила жељезница до Солуна.

Жељезница од Врање састављена је са Солуном поодавно.

6-ог Маја о. г. први свечани воз отишао је из Београда у Солун; а 13-ог предана је ова пруга редовном саобраћају.

Сад се полази из Београда у 10 сати и 50 м. у вече, па се осване у Нишу у 5·17 сати; и одатле ускоро креће па на границу код Врање стиже у 8·30; у 12·30 у подне у Скопље; а у 9·35 у вече у Солун.

Дакле управо сем ноћи проведене у колима издангуби се само један радни дан до Солуна. И може се II класом отићи за 80 динара.

Србија одавна тежи за морем, као светским путем. Кад не могасмо другаче, барем добисмо море за своје производе. На тај начин отворила се нова капија за наш извоз но и то не смећимо с ума, нова капија и за наш увоз.

Да се користимо овим путем у пуној мери иште се доста устаоштва; а да се сачувамо од нових расхода иште се доста — увиђавности. Ако смо имали икаквих производа којима нисмо имали продње, сад је можемо лако добити, јер се морем јевтино вози у оне вароши где у једној борави становника двојином више но у свој нашој краљевини.

Ми смо и досад имали пута и воденог и жељезног до тих вароши, но кроз-а-земље које нам чињаху сметње. Сад се и оне умањиле. И до сад смо могли извозити многе производе у Аустрију, Немачку, Белгију, и Швајцарску; али сад ће мо моћи и у Француску, Енглеску и Америку. Само ваља да имамо шта извозити.

„Тежак“ поздрављајући ову нову капију жели да она буде боље среће у томе од досадашњих, да нам не пропушта више туђе еспапе, који нам нису веома нужни; а пољопривредницима довикује да не жале труда у раду, ни пажње у начину рада, јер треба не само доста произвести, но и доброг производа, па да се потпуно користимо.

М. М. С.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

Управног одбора српског пољопривредног друштва.

Петнаеста седница држана 19. Марта 1888. године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић; одборници г. г. Милутин М. Савић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић, Александ. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Ана Живановић, А. Љ. Поповић, Дум. М. Спасић, М. Х. Поповић и Ник. Вељковић.

Бр. 94. — Прочита се и усвоји записник XIV. одборске седнице.

Бр. 95. — Благајник реферише да је г. Јован П. Бошковић, бравар из Зајечара дужан Друштву за једну вршећу машину 782 дин. и 75 п. д. од 1874. год. и да је ово дана положио главницу дуга. Но поред главнице дугује 252·35 дин. за интерес од 1. Новембра 1882. досад, јер му је раније опроштен интерес до 1882. године. Но ова је машина за време српско-турског рата пала непријатељу у руке о чему је г. Бошковић поднео и уредно уверење, с молбом, да му се опрости интерес за дуг.

Одбор, с обзиром на поменуте околности решава: да се г. Ј. П. Бошковићу опрости дуг од интереса у суми од 252·35 динара.

Бр. 96. — Уредник „Тежака", као референт одбора за књижевни рад друштвени реферише Одбору о књижевном раду и правцу којим треба тај рад упућивати. Реферат гласи овако:

УПРАВНОМ ОДБОРУ
„СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕД. ДРУШТВА"

Реферат

О књижевној радњи друштвеној

19. Марта 1888. године у Београду.

Књижевни рад, Српског Пољопривредног Друштва, то је већа, виђенија и сваками значајнија половина укупног рада друштвеног. По томе, углед друштвени у очима народа мери се у многоме тиме, какав му је тај део рада, какви су му књижевни послови, којима и траг најдуже траје.

Друштвени послови друге врсте, обично су и скупљи, па хтело не хтело, у оскудици са којом се бори, од постанка свога, Друштво мора да се понајвише прти у кругу писменога обавештења. По томе, књига је за данас скоро једини канал, којим се економско знање упућује пољопривредницима, и пошто се скоро нико други и не бави књижевношћу пољско-привредном у Србији, но поглавито ово Друштво, и пошто је свака поука о пољској привреди данас много потребнија нашем народу него други пут, то је према реченоме, лако оценити: од колико је значаја у опште овај књижевни посао Српског Пољопривредног Друштва које једино претреса питања, за која се може рећи, да се буквално узев, тичу свију становника у земљи.

Но на овој књ•евној радњи друштвеној опажа се једна карактеристична појава. Наиме, она нити је тако обилата како би по важности и утицају требало да буде, нити тако оцењена, да се Друштво морално њоме ојачава, нити је баром новчане користи Друштву доносила.

За доказ да поменемо: Ово је већ 19. година како Друштво издаје свој лист а 7. како издаје Календар. У исто доба издало је неколико књига самостално, а неколико је отштампало из свога органа.

Резултат је с морално стране овај: Лист слабо се тражио и плаћао, а тако и књиге, па и календару су много примедбе чињене, а с материјалне стране: Добар део својих доходака давало је Друштво на свој лист и календар и место новчане добити стекло око 20.000 дин. дуга!

Мимо све тегобе писању и промицању књига у нас, многи поједини приватни људи налазили су своја рачуна у књиженим подузећима на струка, које су уже, специјалније и које имају мање читатеља, као нпр.

правни лист, привредни лист, листови педагошке садржине и т. д.

А лист „Српског Пољопривредног Друштва", једини за све гране пољопривредног живота, једини у Србији за ову струку којој број заинтересованих у нас није мален ни ограничен, и који треба да допре свуда где има човека који уме српати — тај лист не може да пребаци хиљаду претплатника, који редовно плаћају, и ако у нас има ново грушисаних општина преко 600 и толико основних школа а ако нико други, барем школа и судница могли би плаћати по један број, те да се приљежно чита лист коме је задатак: да редовно доноси пољопривредну науку која је потребна свима, што сад радимо, као и подмлатку, који ће нас у томе заменити.

Књижевност пољско привредна није у нас претрпана. Напротив, она је према важности и значају своме, оскудна.

При свима напорима својим многе гране нисмо стигли ни у најнужнијем да подмиримо. Тако, ако се потражи данас какво потпуније дело о виноделу — неће се наћи о воћарству, ни толико, о ливадарству, о преради смока, о детелини, о суврсменом пчеларству, гајењу риба, и т. д. и т. д. нема па нема, а некоме је потребна једна а некоме друга наука, па и ако би пристао да за једну такву науку добро плати опак не налази рачуна да целе године држи „Тежак", у коме, до душе, има наука о томе свему но оне су раштркане, па док он нађе оно што њега занима мора, и много да плати и опет, можда нешаки оно што би у сис. тематичној науци каквог засебног дела могао ишчекивати.

Ниједна врста књижевности „Српског Пољопривредног Друштва" новчано се не исплаћује, а камо ли да још каквог прихода даје, па, шта више, ни календар, који се често штампао по 6—7000 комада у којој би се количини могло очекивати да се барем трошкови потпуце исплате, тим пре што се зна, да се какви — такви књижевни покушаји приватних људи исплаћују, па шта више и чисте корити доносе. Дешава се често да застареле поуке и књижевну недоношчад препштампавају људи са свим неугледног гласа, па и без имена, и по лепе паре то продају. Тако нпр. *Бабићев* **Гаштован, Подрумар** од *Орбелина* **Виноградарство и подрумарство** књижаре Браће Поповића у Новоме Саду итд.

Овде би било умесно питање: Зар не би могло Друштво барем од неких својих књижевних радова имати новчаних прихода. Кад се тачно испита ова појава и пронађу узроци извесно ће се и пут пронаћи, којим би се у будуће без бедно ишло и Друштво какви драго превишак добијало.

Ја сам и раније размишљао о томе па и сада по дужности својој као референат Управног Одбора о књижевном раду друштвеном, размишљајући поново о овој ствари дошао сам до неких закључака, које част имам изнети на разматрање Управном Одбору а и свима члановима Друштва у нади, да ће сваки од њих о томе озбиљно размислити и са своје стране живо настати, да се у будуће друштвени рад на боље окрене.

Тако, по моме мишљењу узрок овој појави лежи у томе, што није подешен правац, којим књижевни рад друштвени треба упућивати. Осим тога, није се мотрило ни на средства, којима се извесна потреба књижевна подмиривала. А још мање су извршни органи, уредници, мотрили да се примање друштвено доводи у склад са давањем

I. Грешење у правцу може се увидети из тога што се није двојила она повремена потреба пољопривредника у земљи која се има хитно подмиривати и која губи значај чим тај рок прође. Извесно стање летине трга и др. ако се бележи и износи из све земље, а јавности предаје ускоро, вреди за оно доба, а после губи значај или постаје документат за историју или статистику. Извесна саопштења о раду Управе друштвене такође су од предности тек онда, ако се ускоро саопштавају. Дакле, обе ове радње везане су за извесан рок и начин у саопштавању. Но како то брзо саопштавање

није било организовано уз то и лист је излазио споро, месечно, а због свакојаких сметњи и доцније, то су обе ове партије губиле значај и један део читалачког света који се највише тиме бави тиме, остајао је необавештен и губио љубав према Друштву и његовом органу.

Повећи научни радови, пропуштани кроз овај месечни лист отезали су се сувише, и нису могли имати онога дејства који се очекивао, јер се саопштавање сувише одуговлачило и почетак заборављао, док је спрештај излазио, те је и то доприносило равнодушности према органу друштвеном. Одатле отштампање поуке већ су по пре неку цељ постизавале само што је овај посао сад стајао нових издатака, а тако исто књиге, самостално издавање, обично су са сувише икона поскупљивале или иначе мање одабраном садржином мало промета имале, те је и отуда долазило што књижевни послови нису могли доносити новчаних прихода. А нарочито што Друштво није стекло сталних својих помагача у растурању књига и др. књижевних издања својих.

Кад се одвоји популарна поука од строго научне, мислим, лакше је наћи и писце и читатеље, зато ако се популарној нађу усталачки растурачи и умери пена, онда не може бити без чистог прихода. Засебна поука у књижицама од 1—2 табака може да се даје по 40 пара дин. до пола динара па ако се успе да се растуре у већем броју примерака, онда не може изостати ни новчани приход.

Ради примера узимимо овакве поуке: да Друштво позове писце своје, да напишу о томе: како наши брђани могу на својим њушама разумно да сеју овас, јечам, раж и наполицу и како у овим производима имају сталне куповне у Министарству војном, коме би их могли продавати по лепе паре, и како би сваки читатељ који такву земљу има а ову поуку прочита и послуша могао од сваког Ектара добити трипестину динара више но што сад има. Нема сумње да би књигу која би га томе учила радо платио 0·50 дин. јер је на сигурно сваки пољопривредник за издато пола динара добио стоструку накнаду.

Или, да се напише поука о томе како Крајинци Нишевљани, Власотинчани, Топличани итд. који су досада добијали од 5 мотика својих винограда десет акова вина а то је педесет динара могу своју привреду поправити па да место 50· добијају 100 динара онда за ту поуку добијају опет сто струку накнаду за издато пола динара поуке.

Или, да се напише поука о *пасуљу*, за који се неки пут плаћа по 0·50 дин. до 0·60 дин. за килограм, а неки пут даје у беспење, који би такође откупљивало великим делом Министарство војно за војску, па би се могао и извозити у великим количинама, као што се то сазнало на Анверској изложби.

Тако исто о детелини, о јабукама, крушкама, и т. д.

Проналаи ове ствари и показујући им мане у производњи и промету указивати на поправке и користи пред очи пољопривредницима њихове не сумњиве користи, како би их могао сваки појмити и увидети, то је посао наших писаца и пријатеља пољске привреде. А у броју од 1000 свештеника, 700 учитеља и 300 других виђенијих људи у народу, може се рећи да није ни мали ће бити број тако мален да се од апела на на њих устежемо. Од 2—3000 комада таквих књижица, које не би било тешко растурити, показује се овај рачун.

Трошкови на штампу и повез	= 150
„ „ хонорар писцу	= 120
„ „ „ растурач	= 350
Издатци	= 620
Од продаје добиће се по 0·50	= 1—1500
претиче чисто вишка до	880

у средњу руку = 600 динара за 3—4 такве књижице 1200—2400—3500 динара.

Овај приход већ је признат и Друштво може да подкрепи у раду; а оваква прилог може народу донети користи и уделати веру у Друштво. Корист је, дакле, и морална и материјална.

Да се до овога резултата дође, не треба као неки мисле, напљаћивати од чланова лист који су га до сада бесплатно добијали, ни од писаца тражити да раде без награде, јер првим се кораком хладни према Друштву; а другим се може апеловати само на имућније људе, којих и онако мало има у редовима „Српског Пољопривредног Друштва.“ Оскудни људи нити имају сретстава, да што сазнају, нити имају могућности да то описују. Нити најпосле то народ тражи нити би њега достојно било да му се ма какви радови књижевни поклањају. А најмање се може то прандати о гледишта праве стварности, да 40—50 писаца пољопривредних (јер их више и нема) који се томе послу одају мимо многе друге службене и приватне послове, да кулуче за толико хиљада земљерадника, којима је рад искључиво у тој намери упућен да их у пољској привреди помогну и да им приносе умноже Такав рад био би, најблаже рећи, недоследност да човек ради да помогне другом и целини а себи самом тиме да наштети.

II Даљи узрок, што се орган друштвени не исплаћује, долази отуда, што се није мотрило на средства којима се књижевна потреба подмиривала нити на равнотежу примања и издавања.

Тако и ако „Тежак“ нема довољан и оправдан број претплатника, и ако је штампан у већем броју но што је тражен, цена му је тако мала — свега 8 динара годишње — за 48—50 штампаних табака, па се, уз то, са листом терао голем луксуз, јер му даваше особито скупе корице, затим претурале се сваки пут границе горе означене, те место 48, излазило је увек за неколико табака више. Тако за време мога првог уредништва, пре 3 године, без мога уделовања донета је одлука да се извесни додатак штампа и то по читав табак месечно, јер се мислило да ће се то накнадити већим бројем претплатника, што се није обистинило, јер мален број претплатника долази од оног узрока раније поменутог. Затим прошле године, не знам по чијем одобрењу и из којих разлога штампао се „Тежак“ за пуних 5 штам. табака садржине (и једног табака другог додатка). На овај начин овим поступком, који се не може оправдати никојим разлогом, који би се тицао саме ствари или Друштва или његових обавеза према претплатницима учињено је те је Друштво више издало но што треба на 200 дуката, које за више утрошени слог које за хонораре од штампаног табака, које за излишне клишеје (види кантy за заливање у *Дувану* и т. д.).

Људи од занимања траже, и то једни целокупну науку о виноделу, други о пчеларству и т. д. А ми им то не дајемо, но место тога намећемо и једнима и другима понешто и од једне и од друге науке, па нити се они могу да задовоље, ни ми, нити они „Тежак“ купују, ни ми какве користи немамо од оних издавања.

С тога ми морамо водити рачуна о ономе што се тражи па то и да нудимо (или у крајњем случају оно о чему се не зна те се с тога не траже можемо понудити мађонекле са штетом) а не да стално са штетом да радимо. —

Друштво посредује у набавци семена и справа, и то без икаквог пропента. Оно залаже своју снагу око пречишћавања и испитивања семена, и око пробања тих справа. Оно тако ради, но оно то и мора па тако и треба да чини, јер у јамству које оно тиме пољопривредницима даје. — лежи његов утицај на пољску привреду и разлика између њега и каквог трговца и лежи баш у томе што се ономе не плати више но приватноме, а има се више јамства но код приватнога. Према томе, сав овај рад састоји се у самим издацима.

Тако исто потпора земљерадницима у плаћању на почек, у поклонима при изложбама и т. д. не доноси прихода но опет расхода.

Према томе, умесно је питање: на какав може бити биланс друштвени у опште а какав на случај смањења или отказа субвенције, над му је сва радња основана на

издацима? Друштво, свесно својих цељи, треба и о овоме да размишља. Оно се ослања рећи ће ко, на прилог чланова помагача и утемељача. Но и тај је приход скопчан, пре свега, с расходима; а затим приход је тај тако мален и неизвестан, да се на њега ослонити не може, ако поле озбиљније мисли радити, и виднијих трагова у народу остављати. Од имања свога такође нема изгледа да се може већа сума добити. Завештања досад није било а неће их извесно ни бити, по томе, што је и то дело развијенијег патриотизма, а ни овај није негован нити се негује. Шта више и он је резултат свеснога рада и навикавања у извесном правцу, који је досад у нас пренебрегован, но би и он могао бити обилатији онда, кад би се више и пажљивије неговао књижевни рад друштвени. Дакле и овде нам је овај књижевни рад врело за материјално и морално ојачање друштвено.

Досад је поука давана у органу друштвеном махом чланцима и белешкама на парче, на комад, а није имала корена свога.

Корен јој треба дати у систематској поуци. Ова треба да се створи *Књижницом за српског земљерадника*» која ће обрађивати популарно најпотребнија основна знања нашим земљерадницима, и која ће се у малим а јевтиним свескама од времена на време пружати нашим земљерадницим и то свагда с пажњом да одлази правце онима, ко јима је намењена и неопходно потребна, како не би изгледала ни наметнута ни скупа.

За малу цену приволели би се људи да купе књигу која их учи да боље раде, више ураде и по бољу цену продаду. А пошто земљерадника има много и књига не сме велика бити, то ће бити већи приход од расхода и Друштво би имало новчане добити и моралног угледа. Ко народу помаже, томе ће народ признати.

Да би ове поуке у почетку стекле што бољег пријма, мишљења сам да Друштво одмах при подели у секције, треба у свакој секцији да заједнички одабере по једно питање, које је најважније и да промисли и предложи начин његове обраде на да Одбор одмах распише стечај и изврши ту одлуку секцијску.

Тим би се начином из 5 секција пет најважнијих питања наше пољске привреде претресла и решила на несумњиву добит пољске привреде земаљске и Друштва које их покреће.

Ово не само да би по себи била добит, него би побудило и уједно ојачало интересовање за лист „Тежак" који би потом све нове додатке и исправке таквих питања, доносио и даље надовезивао умну зграду овога посла. Онда би се „Тежак" више тражио, и боље плаћао, по томе и он неке новчане користи доносио.

Зато ово и предлажем да Друштво одмах изврши Правила о подели у секције, па потоме створи могућност, да се и овај предлог оствари. —

Како је „*Тежак*" од ове године почео излазити, то знају чланови Управног Одбора. Благајник може показати са колико стаје јевтиније, а о неокрњеном угледу листа нека послужи то, што већ сад могу саопштити да је више угледнијих чланова друштвених и књижевника изјавило своје одобравање. И да никаквог незадовољства неће бити код претплатника за онај мањак који се сада укида уштедом корица, који се може и накнадити додатком једне или две свеске прекобројно или место тога тиме, што би се сва ова поменута књижевна издања друштвена могла претплатницима друштвеним давати по нешто спуштеној цени, што би се могло благовремено обзнанити ради успокојења или боље препоруке.

На сваки начин стараћу се да не умножавам „Тежак" ненужним издацима да не прелази обећане границе.

Са уредним излажењем „Тежака" већ сам толико стигао да је 5-та свеска готова 11 о. м. а 6-та спремљена више од пола а могла би изаћи до 22 о. м. али у печатњи нашле су сметње, о којима ће се

Одбор уверити из писменог акта Управе Државне Печатње, који сам већ тражио. Кад се ова сметња уклони што ће бити данас сутра, онда ће обе свеске бити у року идуће недеље експедоване. На тај начин Априлском свеском почеће потпуно правилно излажење „Тежака".

За уредно дописивање спремно сам и као што је Одбор већ прочитао у „Тежаку" публиковао образац. А састарао сам се и за имена лица, којима би се ваљало обратити молбом да се приме дописивања наравно поврх редовних и дописних чланова који су морално већ обавезани да то чине. Ова лица која урачунавам у пријатеље друштвене, ваља припремити за улогу сталних растурача друштвених издања, што, мислим, да би такође било вредно труда, јер би Друштву чинили знатне олакшице. Нема сумње многи би се овоме одазвали и на лични позив уредников; но кад их Управа друштвена позове, биће успех сигурнији и листа пажљивије састављена и утврђена.

Осим тога намеран сам обратити се свима члановима друштвеним и чувенијим књижевницима пољопривредним по свима крајевима Србства, и позвати их на ново уделовање у листу и др. књижевним пословима, како би именом њиховим а одабраном садржином дали већег полета листу те му и број претплатника порастао, а како би се и сами писци преко својих пријатеља у околини потрудили да лист препоручују а најпаче како би се на тај начин помогло збирање назива у пољској привреди уобичајених по свима крајевима Србства, и могли боље разумети и одабрати они који су најподеснији.

Да би се уштедило у изради нових клишеја, а у вези са оним што се већ почело радити на састављању икона од свију клишеја, част ми је предложити Одбору да изволи решити да се сви клишеји, дати ма коме приватном лицу на употребу, врате Друштву, и у опште да се сви прикупе, како би се о њима тачан рачун могао саставити и водити.

Може ће бити да молим г.г. писце да у својим списима избегавају израду нових клишеја, где се старим може објаснити, или да се местимице позајмином онај посао поједностави.

Календар српских пољопривредника, то је важна књига. Да добије оно место, које му припада, треба да се отме од оних календара који носе слике туђих несрпских владара и принчева, који се у нас у толиком броју растурају; зато он треба да излази крајем месеца Августа како би се могао растурати септембра; треба да најљивије води рачуна о празницима, о којима народ разбира. — Досад је календар, као и сву др. књижевну радњу примало на себе једно лице, секретар и уредник „Тежака" па зато је морао испадати непотпун и мањи. Да то не би у будуће било, мени је част на основу Пословника друштвеног предложити, да се за ову израду одреди нарочито лице које ће се старати о његовој редакцији и проучавањем укупне календарске литературе, домаће и стране начинити га што је могуће прилагодљивијим за српског земљорадника, да постане омиљена књига нашег земљорадника и његов Саветник у сваком правцу кућевнога рада и пољопривредног живота његова.

Да би календар био што јевтинији, да Одбор изволи решити, да се редактор области да може одабрати из досадашњих „Тежака" и календара оно што је од трајне вредности, како се не би хонорари давали и за њега; затим да се обилато украси сликама које већ има Друштво, у којој цељи да се редактор области да прегледа све клишеје и потражи од свију лица која су ове узимали на послугу од пре Бог зна кога доба, па их још пратили шесу, како би у избору могао бити слободнији.

Да би календару већа употребљивост била мишљења сам да треба оставити празна места код сваког месеца по један лист за разне приватне белешке, затим да је повезан у осредан повез и да има оловку. Цена да се одреди мала и у великом броју

комадада се штампа, те да се отуда и нека чиста добит обезбеди.

Ако би се по изузетку која нова поука дала, да се обашка награди по процени, као и за „Тежак“ иначе одсеком; по извршеном послу редактору платити, колико то Одбор нађе за право, а сразмерно досадашњим наградама, које су и обилатије биле но што се то оправдати може.

За редактора част ми је предложити г. Јакова Марковића одборника, чијим је брижљивим старањем и опробаном вештином већ један календар угледао снега и више но и један задовољно земљеранике пре 4 године. Ближе предлоге да чини Одбору он непосредно; а да се одмах области да са својим знањима и пријатељима посао почне, као и потребне му стране календаре на увиђај набави као и податке домаће од кога треба потражи.

Сви пространији и темељитији научни радови, који се Друштву упуте и који би се могли нарочито потражити, да се грушшу *у повременом списи* који би постао временом ризница савремених проналазака науке у области пољопривредног испитивања. По моме мишљењу овај повремени списи треба да се тако уређује, како би постао кров под који би се искупљали сви школовани Економи, да се узајмички напајају научним проналасцима, које им ваља примењивати на пробу стављати, популарисати и одомаћивати.

Да би се могао што сигурнији темељ ударити овој новој грани посла друштвеног, не смемо много дангубити, и да би могла под јесен изаћи потпуна заокругљена прва свеска овога списа, треба јој још сада одредити нарочитога трудбеника који ће одмах примити старање о томе, те да израниње почне радове прибирати и одабирати као и потребне предлоге у течају времена са више критике и свестраног испитивања чинити.

За овај посао и не сумњам да ће сте се сагласити да треба изабрати лице, које има понајвише могућности да стране литературе пропраћа, и савремено развиће наше науке прати, зато част имам предложити Одбору члана његовог, чиновника и књижничара министарства народне привреде, г. А. Секулића, који је администрисањем „Тежака“ за мога ранијег уређивања највише допринео те се понајлак одомаћује у њему чистији језик и одржава она веза између ранијих и садашњих радова, и који ће најбоље умети изабрати и облик и укусан изглед томе спису.

Са своје стране, ради приближног оријентисања додајем да би овај спис требало издавати у величини 10—12 штамп. табака у 1000 комада и да се продаје по 1·50 дин. Награде за чланке одређивати као и за „Тежак“. Уреднику награда да се одреди кад посао буде готов.

Ове уштеде и увећани приход од књижевног рада друштвеног, ако у суми не би дошле самим до оне висине колико износи државна помоћ, ипак би сами себи *били довољни*, т. ј. они би могли да постану квасац самосталном даљем издржавању листа и осталих књижевних послова друштвених, чему би требало и тежити, нарочито с тога, што би онда помоћ коју држава Друштву даје, била употребљена потпуније и неокрњено на држање наложака, помагање пољске привреде и пољопривредника, изазивање нових грана производње и прерада, у опште на послове, који су потребни а који не би могли поћи искључиво бригом појединих пољопривредника, нити би их могла згодно држава преко својих органа да извршује.

Овоме опет треба тежити нарочито с тога, што тада употреба народне помоћи, одиста би ишла правце народу и његовој пољској привреди, те не би могао никад доћи време да се ово давање субвенције закрати нити би било људи који би то могли предложити на месту мероданном.

Опраштањем дугова држ. печатње и бесплатно штампање, о чему би Друштво могло и непосредно Народној Скупштини молбу поднети, ако би било устезања на месту, код кога је корак учињен, учинило би се да се заиста благодетно осети утицај друштвени у овоме правцу.

Уредник **М. Савић.**

† ГАЈА МАТИЋ.

ЊЕГОВ ЖИВОТ И ЊЕГОВ РАД.

Гаја М. Матић

Читатељи, којима дође до руку први српски *Пољопривредни речник*, тај узорити књижевни споменик, који је за живота свога сам себи подигао *Гаја Матић*, споменик, који је он својим бистрим умом засновао, својим вредним рукама извајао а корисним поукама и племенитим идејама окитио, — извесно ће пожелети, да што више сазнају о животу и раду врлога творца овога споменика.

Отац је Гајин покојни *Мата Матић*, бивши дугогодишњи судија, који је надалеко чувен био са своје напредне доброте, душевности, савесности, родољубивости и осталих врлина, којима се може поносити савестан судија и добар Србин.

Све ове врлине наследио је пок. Гаја од свога оца, те нам оне, удружене с особитом даровитошћу, напредном трудољубивошћу и темељном стручном спремом дадоше радника на пољу пољске привреде чије име морамо увек с благодарношћу и поштовањем да помињемо.

Мати *Гајина* је честита Српкиња *Саседица Матићка*, која је својом мудрошћу и топлином своје добре душе имала благотворног утицаја на *Гајино* домаће васпитање, које је уродило најбољим плодом.

Гаја се родио у Београду 15. Фебруара 1851. године.

Пошто је свршио основне школе и гимназију у Београду, уписао се у правни факултет наше Велике школе.

Но ту је остао само 2 године, јер га је срце вукло за пољопривредним наукама, јер је за нас наука пољопривредна, као што Гаја беше убеђен, и као што у ствари и јесте, најпреча, а међутим најмање заступљена.

Добри чика *Мата Матић*, и ако није одобравао намеру *Гајину*, јер је желео да му се син ода државним наукама, опет није хтео да квари вољу своме љубимцу и тако *Гаја* оде 1870. год. у Ческу ради изучавања пољопр. наука. Своје пољопривредно школовање отпочео је нижом пољопр. школом у Хрубиму 1870. год. а наставио у вишој пољопривредној школи *у Табору* (1871.) и довршио у Академији Хоенхајмској (1872. и 1873.).

По свршеним наукама Гаја се вратио у своју отаџбину и настанио у Београду.

Неко кратко време бавио се пољопривредном праксом; но ускоро затим изабран је *за секретара Друштва за пољску привреду* у коме положају био је до 1. Августа 1874 а тада постављен за *суплента* београдске Реалке; а 10. Јануара 1876 год. за *професора* I. ниже гимназије Београдске и потом, 16 Априла 1878 год. за *секретара* економног одељења Министарства финансије; но за све то време био је члан управе друштвене; а док је био наставник предавао је као хонорарни предавач јестаственицу у Вишој женској школи у Београду.

Као секретар Друштва за пољску привреду радио је Гаја ревносно на остварењу цељи друштвене.

Као наставник одликовао се и као предавач и као писац.

Као секретар Министарства финансије вршио је своју дужност прилежно и савесно.

Као одборник Друштва за пољску привреду ревносно је потпомагао вршење друштвеног задатка.

Покојни Гаја радио је у многим комисијама, у којима се решавало о важнијим питањима пољо-привредним; године 1876. присуствовао је као повереник Министров испитима земљоделско-шумарске школе. Тако исто године 1879. као изасланик Министарства финанције походио је пчеларску изложбу у Прагу.

Ван службе *Гаја* се највише занимао књижевним радом, а у часовима одмора рад око цвећа и пчела и калемљење воћака беше му најмилија забава, — забава, којом се обично и баве благородне душе.

Ради проучавања наших пољопривредних прилика као и ради испитивања наше флоре и фауне, Гаја је путовао доста по нашој отаџбини.

За време рата одликовао се *Гаја* у вршењу поверене му војене дужности, и зато га је **Његово Величанство** *премилостиви Господар* и **Краљ** *наш*, одликово орденом *таковског крста*.

По нарави својој беше **Гаја** *сушта доброта, по понашању скроман и дружеван, по карактеру поштен, савестан, правичан, искрен и патриотичан; а по раду напредно усталачан и издржљив на послу.*

Родољубив Србин, врстан држављанин, ваљан супруг, љубазан син, нежан отац, поштен човек, искрен пријатељ, способан радник — ето такав човек био је Гаја Матић.

Кад се томе дода, да је *Гаја* био од природе досетљив и да својим досеткама никога није вређао и да је у друштву био пристојан весељак, пријатан гост, и гостољубив домаћин, онда није никако чудо што је *Гају* сваки од срца заволео, чим би се с њим упознао.

Гаја није припадао ни једној странци и ако је слободоумних начела био. Он није био политичар и партаиста али је био радник и патриота.

У брак ступио је *Гаја* 14. Фебруара 1877. године са *Перком* ћерком г. Гаје Перишића, пензионара, и добио једно женско детенце.

Но ни *Гајина* супруга ни мила им ћерчица не беху срећни да дуго гледају свога доброг Гају, јер он у најлепшем добу, у 29-ој години, испусти своју племениту душу лицем на светог Саву, 1880. године. Набрзо за Гајом умре му и супруга а детенце поживе само још 3 године па и његова невина душица оде милим родитељима својим.

Глас о смрти *Гајиној* прохујао је као електрична струја кроз све редове грађанства београдског и густи редови познаника, пријатеља и поштовалаца *Гајиних* похиташе у његов стан и сузе пријатељске туге и благодарности за учињене услуге отаџбини оросише цвеће положено на мртвачки одар милог нам покојника. А црна се застава лепршаше на новој кући Друштва за пољску привреду.

Тело Гајино предано је матери земљи 15. Јануара 1880. год. уз учешће многобројног грађанства, а нарочито интелигенције; а

два говорника, један у име Друштва за пољску привреду, а други у има српских пољопривредника одадоше заслужену хвалу покојнику на прагу вечитог растанка.

Гаја је на свакоме послу, који је по своме положају вршио, радио тако, да заслужује да му се име вазда с хвалом и благодарношћу спомиње.

Али највећу заслугу стекао је *Гаја* својим *пољопривредно-књижевним радом.*

Студирао је много; радио лепо; а урадио је и много и лепо. За оцену *Гајиног* рада, треба да се пренесемо у оно доба кад се *Гаја* враћао у своју отаџбину и као сталан раденик отпочео да ради на пољу пољопривредне књижевности наше (1873. године) које је тек у то доба постало могућно јер је тада дигнута преграда која је делила «Тежака» од његових природних савезника и помагача међу којим је и Гаја заузимао прво место.

Цела пољопривредна журналистика беше ограничена само на један једини лист — «Тежак» па и њега је по учињеној погодби дужан био чланцима да попуњава један писац.

Овде није место да се овакав рад оцењује; али ради бољег осветљења прилика у којима је *Гаја* почео своју пољопривредно-књижевну каријеру, тај се факт само констатује.

Друге новине, махом политичне, које су у оно доба час почињале а час престајале да излазе, гледале су преко ока на пољопривредне чланке, јер су им, ваљда, изгледали сухопарни наспрам политичких расправа, личних заједница и разних романа.

У осталом, ако је когод макар то било о кромпиру или сочиву писао што у коме политичком листу, одмах је трпан у ону политичку групу, коју лист заступа.

А осем тога не беше онда ни оволико рађних снага јер већина садашњих раденика сеђаше још за скамијом, кад је Гаја почео свој књижевни рад.

Пољопривредна литература ограничена беше на неколико књига.

Претходници и једновременици Гајини од струке пољопривредне већином нису писали а остали су тако мало чланака и књига написали, да се, што кажу, на прсте могу избројати.

Нећемо овде да се упуштамо у даљу оцену овога факта, само га тек помињемо ради бољег расветљења ондашњих прилика, у којима је Гаја отпочео рад.

На све стране, дакле, необрађено пољопривредно поље и по њему недогледна празнина.

Гајин живи дух и науком обогаћени ум није могао да трпи ову празнину, и прегао је свима силама, да се ова празнина почне испуњавати.

Разуме се да је овакав рад скопчан с огромним тешкоћама, јер се радник нема ни у чему да ослони на претходни рад. Он мора да ствара терминологију и да прилагођава научна начела домаћим приликама, које мора сам да проучава, пошто прикупљених података не беше.

Пре свега Гаја је наумио да српскоме пољопривреднику дâ у руке систематично дèло о целокупној пољској привреди, израђено по начелима савремене науке и што је могуће више прилагођено нашим приликама, па је почео да издаје своје дело *општа и Посебна наука о пољоделству* и издао је 3 свеске, које је сам из свога џепа и платио, и ако се дело одликује и лепом садржином и разумљивим начином излагања мисли, и то зато, што је варошка публика тражила умне хране у романима а сељак, који је природан купац пољопривредних књига, не стоји на таквоме ступњу, да му је то потреба, па и ако купи за хатар ћати или учитељу коју књигу, он је и не прочита.

Но Гаја није клонуо духом већ је и даље радио.

Написао је грађу за **речник** пољопривредни, који се мора назвати обилато врело поуке за пољопривреднике а јака и темељна осниова за даљи рад пољопривредних писаца, којима је овим дèлом обележен и утрвен пут за рад у овоме правцу. Но овај речник, који је свакоме школованом пољопривреднику потребан као залогај хлеба, потребан је и свакоме др. школованом човеку, који на својој струци ради, пошто нема ниједне струке, која не мора да дође у појединим случајима и односима у додир са пољском привредом, кад се зна, да се главна маса народа бави тим послом.

И правнику и финансисти, и народном економу и лекару и природњаку и филологу и теологу, — једном речи свима стручњацима, послужиће *пољопривредни речник* као богата ризница за сазнавање оних пољопривредних података, који су им потребни за осветљења оних питања, која стоје у вези с односима пољске привреде, као и свагда, кад год по својој струци раде за побољшање стања у *народу нашем који је у већини од 96% земљерадник.*

Од дèла *Гајиних* изашла су још на јавност *«Читанка за пољопривреднике» «Слике из природе» «Шта природа деци приповеда» «У шуми и у пољу».* — — —

Што се тиче *„Читанке за пољопривреднике"*, слободно се може рећи, да је она *драгоцени низ пријатних и поучних радова*, који и ако се чине да су засебни и самостални ипак стоје у духовној вези, тако, да читатељ добије ипак неку целину пољопр. знања. *Садржина је по суштини поучна а по облику забавна*, те тако човек као што један научник рече забављајући се учи а учећи се забавља.

Таква су и *Гајина* дела из природних наука. У њима је писац тежио да што више знања о природи унесе у народ, те тако да га упозна с основним законима на којима почива корисна зграда науке пољопривредне.

Од Гајиних дѣла у рукопису откупило је Српско Пољопривредно Друштво дело *„О зеленој шиби"* и *„Физику за пољопривреднике.*

Но по количини обилат је а по садржини извртан је и Гајин журналистички пољопривредни рад.

Негледећи на политички правац дотичног листа, *Гаја* је помагао пољопривредним чланцима свакоме уреднику, који је вољан био да поклони пажњу пољској привреди нашој.

У чланцима својим расправљао је Гаја и популарисао питања из науке и праксе пољопривредне и из природних наука, које су пољопривреднику најпотребнија ; даље је расправљао питања о унапређењу пољске привреде у нашој земљи и расветљавао путеве, којима треба да иде Друштво. другови и поједини пријатељи народа тежећи заједничкој мети — благостању народном.

Ми не можемо овде да побрајамо све чланке које је *Гаја* написао у разним листовима, али сматрамо за дужност да поменемо бар главније радове његове у друштвеном листу «Тежаку», а на име:

Од чланака које је Гаја написао као ђак заслужују похвалног помена : *„Мењимо газдовање"* («Тежак» за 1871. годину бр. 23.) и *„Каквим ћемо средствима подићи нашу пољопривреду"* (у броју 13. «Тежака» за 1870. годину).

У „Тежаку за 1873. годину „Нешто из пољске привреде" (у броју 1. 2. 3. и 4).

У „Тежаку" за 1874. годину : „Да ли су нужне природне науке пољопривреднику" (у броју 7. 9. и 12). *„Радња и каква треба да је" : „Штедња" „Чувај се сујеверице" „Плуг" „Ручне машине за вршење" „Наметнице на воћкама" „Зубрење воћака" „Како се ваља са пчелама опходити" „Сашења буба"* — (Свих девет у 23. броју).

У „Тежаку" за 1876. годину „Расипање минерала и њихово претварање у орању земљу". (Бројеви : 11. 12. 13. 14. и 15); *„О врењу"* (Бројеви : 15. 16. и 18).

У „Тежаку" за 1878. годину: „С пута" (Број 23.); *„О пићним биљкама"* (Број 10); *„Шума и њен значај"* (Број 11).

У „Тежаку" за 1879. годину: „Нешто о набавци пољопривредних справа" (Број 19.); *„Ораћа земља* (Број 2. 3. и 4.); *„Од чега зависи здравље стоке"* (Број 22.); *„Поглед на овогодишњу жетву)"*; (Број 20.).

Тако је радио *Гаја*, ова добра и вредна чела радница у кошници народке привреде.

Нека му је лака српска земља, коју је жарко љубио и вечит и светао спомен у Српству, за које је живео и радио! [1])

АЛГАЈСКА РАСА

од

Др. Томе Сёна.

Саопштио

Илија Кремић.

Алгај у ужем смислу заузима баварске срезове *Сонтофен* и *Именштат* у округу Швабену, затим Форарлбершки Мителбергтал и Тиролску Танхајмску дољу. Ово мало место некада је имало један сој говеди, који је се видно разликовао од свију суседних сојева говеди у баварској швајцарској и Аустрији. Говеда ова позната су у свету и добро цењена. Но међутим није лако сад ову расу имати, јер се с њеним именом чине злоупотребе, те се под именом праве алгајске расе друга продаје. Ова права алгајска раса, налази се у Рапеналпенталу, Тиролским дољама, Форарлбершким брдима и у Танбергу а има је и у једно два села у брегенским шумама а и у Валзерталу. Као што се види ово је место мало и није веће од 2—3 повеће општине у Аустрији. Па ипак зато, све што се на пијаце Виртембершких шваба догони, продаје се као права алгајска говеда. На пијацама у Сонтофену и Именштату, у баварској, годишње се више прода говеди под именом алгајске, но што у ствари ове расе и има. Трговци да би се што боље овим познатим именом користили а и да би одржали тражњу говеди на пијацама, иду па купују говеда из Лехтала, Оберинтала и Пинц-

[1]) Ова реч узета је из предговора Речнику † Гаје. Овоме делу додат је сад **регистар** и тиме је оно много добило у својој употребљивости. Слику са факсимилом израдило је неколико личних пријатеља Гајиних, и добровољно је уступили у овој цељи Друштву. Ур.

гауа, па их после као права алгајска говеда продају са 20 процената скупље. Има прилика кад, тако рећи, монтафунерска и пинцгауска говеда немају тражње као и ово сад алгајска, па услед тога трговци купују и друге пасмине сличне алгајским, па их после као тешка алгајска продају.

Ова стара алгајска раса је угасито сиве длаке или још жућкаста, уздуж леђа има једну сиву пругу која је на крстинама нешто шира, изнад носа има прстен од сиве длаке. А исто тако и у ушима имају длаку отворене боје. Нос им је го, — горња површина језика и непца мрка су; кожа има природну румен и врло је мека. Рогови су у корену бели, а на врховима црни, папоњци су затворено сиви а реп је црн.

Поноситог су телесног облика, глава између рогова је нешто мало као сведена, рогови су танки дугачки и лепо усађени. Врат им је кратак. Кости су у папоњцима јако развијене, па услед тога леђа и крстине често остану неправилне. Реп је дугачак, танак и кожа је на њему мека као и на целом телу, што се јако цени код млечне стоке.

Алгајска говеда нешто су лакша од монтафунских, а рачуна се да жива теже отприлике до 7 центата. Средња дужина трупа износи 156 см. а средња висина до 126 см.

Трговина и пијаце. — Ко намерава да купи право алгајско говече, тај не треба да иде на познате пијаце у Сонтофену, Имену, Форалбергу, Унтерланду, већ нека иде у она мала планинска села, у којима се налази још прави алгајских говеда. Шта се све на овим пијацама може купити, ја сам раније навео. Но не само то што трговци купују из суседних места разна говеда, па их после дотоне на пијаце и продају, већ то чине и сељаци па своје шкартове по скупе паре продају. И с тога већ, Алгајски земљоделац још од пре 60—80 година није никакав сточар, већ само прост чобанин. Јер они кад буде с' пролећа пред изгоњење стоке на пашу, купују млечну стоку па је тако држе преко лета и музу; а зазимују само оно што је добро и млечно а остало што неваља изгоне на пијацу. Отуда и бива да се на овим пијацама продају не само збрка од раса, него и сами шкартови под именом алгајске расе. У Форалбергу раде сад на томе да сву правну алгајску расу, која је скоро изумрла поново оживе и опет изазову тражење на пијацама. Нема сумње да се на овај начин може доиста доћи до добре стоке: па и алгајска раса може се поправити, али се пуна раса не може добити, јер се Форалбершка говеда као представници за овај посао не могу употребити.

ГАЈЕЊЕ ЋУРАКА[1])

I.

Сви зоолози усвајају данас да домаћа ћурка произлази од једне дивље мексиканске врсте, коју су урођеници били већ одомаћили пре открића Америке. *Бифон* је сасвим оборио мишљење *Алдобранда, Гескера, Белона, Реја*, који су тврдили да је ћурка пореклом из Африке или источне Индије. Данас нема више сумње о њеном америчком пореклу . . . . . .

Народно предање приписује њено увођење у Јевропу језуитским мисионарима, који као да су је унели око 1518. Али овај религијски ред основао је *Игњат Лојола* тек 1534. а папа *Павле* III одобрио га тек 1540.

Сагласни су у томе да је увођење ћурке у Француску било за владе *Франсоа* I. и да за то, вели, припада заслуга адмиралу *Филипу Шаботу*.

Пенан, у својој британској зоологији, вели да је ова птица унесена из Мексике у Инглеску, преко Шпаније, 1524., под владом *Хенрика* VIII.

По *Блуменбаху*, она је у Немачкој виђена тек шест година доцније, 1530.

И сами језуити усвајају да су они увели ћурку у Јевропу. То се види и из неких стихова а и из њихових обичаја. По манастирима овога религијског реда, постоји, вели, побожан обичај, који се односи на ово тврђење. Сваке године, о празнику св. Игњата, њиховог оснивача, једе се о ручку ових духовника печена ћурка. Сваки гост једе комад, који му је воља а остали се деле убогима.

II.

Гајење ћурака има две незгоде: пре свега што ћурке носе мало јаја а, затим, што су ћурићи крајње осетљиви.

Ћурка почиње носити од 10 или 12 месеци, у Марту или у Априлу; затим отпочне носити по други пут у Јулу или Августу. Свако ношење колеба се између 10 и 15, код младица, 15 и 20 јаја код маторијих ћурака. То је, дакле, у средњу руку по 30 до 40 јаја на годину.

Млади ћурићи, који се изводе после 30 до 32 дана лежења, страдају у једнакој мери и од претеране влаге и од претеране жеге. За прва дана, пошто су се излегли, ћурићима је потребна топлота а ране се обично тестом, у коме има разних материја што драже, као што су коприве, црни лук, и т. д.

Тек после месец дана, отприлике, ћурићи могу излазити. Тада се истерују у поље, а чувају се од кише, росе, магле, и студених ветрова. Влага је озбиљна опасност њиховим кандицама. Ћурићи се успешно гаје, где је земљиште лако и песковито.

Сувише жарко сунце убија ћуриће као и пилиће. Треба их од тога чувати — и неистеривати их на пашу летн пре, но што је роса спала и кад сунце није одвећ жарко. Добро је да у том свом тумарању налазе хладовине.

Кад им буде око два месеца, наступа страшна криза: *бобање*. У то доба развијају се љуте бобице, које се оспу свуд по глави. Ово развијање, које је поређивано с ницањем зуба код деце, проузрокује оно, што се зове *боловање од*

[1]) Dr. H. George, Journ. d. agr. pr. бр. 48. стр. 773. 1883.

бобица, боловање, које траје од петнаест дана до три недеље и помори голем број ћурића.

За ове критичне периоде ћуриће ваља држати у топлоти и давати им ране која дражи, мешати сирћета у њихову рану, давати им леба наквашена у вину. Неки одгајивачи додају тесту саставке, који дражe: соли, бибера, коре од цимета, першуна, бела а нарочито црна лука, свежег и наситно исецканог.

Сматра се као успех, у најбољим приликама, ако се од 100 насађених јаја изведе 75 и ако од 100 изведених ћурића одрасте 75. У извесним местима и у извесним приликама цркавање ћурића у кризи бобања долази до 50 па и до 75 од 100.

Кад су већ једном прешли бобање, ћурићи постају врло издржљиви и не боје се ни каше ни студени. Изгоне се у поља као год крупна стока. Скупљају се у читава јата. Једно дете од 12 година може да чува по стотину.

Под ведрим небом ћурчићима је много боље но кад су затворени; у слободи су и крупнији и спажљиви. Њима се, у то име, праве стубе на слободном ваздуху. Али треба пазити да те стубе не буду разне висине, јер све ћурке желе да се попну на највишу мотку, у неку руку на врх социјалне лествице. Отуда, оне њихове свађе и обарање.

Боље је, дакле, као што вели госпођа *Мале-Робине*, понамештати какве старе точкове полошке на какав стуб од два метра у висину тако, да се ћурићи могу пети на све спице па и на саме пасце: по двадесет ћурака могу да се поређају на једном једином точку. Пошто су све на једној истој висини, ту онда нема више такмичења ни бијења: једнакост чини ће код њих да влада мир и љубав.

Зна се да свађаличка и злоћуда црта мужјака чини, те се гајење ћурака често избацује из живинарства. Његова срџба тако је жестока, да је прешла у пословицу. Он често напада без узрока кокошке и петлове, пловање, псе па и саму децу; зна се за причу која тврди, како је француског песника и критичара Бозло-а у младости му као никог осакатио ћуран.

Препоручује се да се ћурке не истерују на пашу онде и онамо, где би могло бити отровних биљака, које би их могле потровати, као што су: *буњика кукута*, већина пчурака.

Извесна рана, и ако не шкоди њима, њиховом месу даје рђав кус и побија му цену; то су мајске бубе и њихове ларве. Не треба, дакле, пуштати ћурке да тамане ове инсекте.

III

Ћурићи су одрасли кад им је шест до седам месеци, то ће рећи да је тада скоро довршено развијање њиховог костура. Тада човек може почети да их гоји и то у слободи а не у затвору. Гојење траје отприлике шест недеља и бива све јаче и јаче. Првих петнаест дана даје им се зрневља, воћа, кромпира, жира; других петнаест дана теста (кромпира, брашна од јечма, од кукуруза, од ељде); последњих петнаест дана кљукају се, као год и пилићи, вашушкама од брашна, којих се број постепено увећава.

Понегде ћуркама које се гоје даје се да, поред обичне ране, гутају ораха с љуском. Почиње се једним, који им се метне у кљун и који се палцем и показачем спушта кроз једњак. Сутра дан, даду им се два, затим три, па десет, двадесет и до четрдесет. Оне сварују ову рану, али она месу им даје неки отужни и непријатан кус. Овај начин треба, без устезања, осудити.

У Француској гојење ћурака врши се увелико и с њим се далеко тера, али и траје готово по два месеца. Ћуре од године, добро угојено за трговину, тежи у средњу руку 5 килограма живе тежине; ћурка достиже 8 до 9 килограма.

У Инглеској, за Божић, гоје се ћурке, које теже до 15 килограма.

У Америци их има које достижу, вели се, до 30 килограма.

Укратко, младе или одрасле ћурке дају мање меса но кокошка, гуска а нарочито пловка.

Али, у накнаду за то, њихово је месо доиста пређено. Месо од ћурића претпоставља се месу од одраслих ћурака. Оно је бело као и оно од пилића а сочније је. Масна ћуретина, ма да се мало теже вари, не губи, ништа од своје сласти . . . . .

IV.

Да би се вратили на гајење ћурака, поменућемо, да оне могу да дају и других користи сем добити од меса. Остављајући на страну употребљавање ћурака за лежење, које вештачко извођење ни издалека не може да замени, ћурка може да даје, жива или заклана, разне производе, које не треба презирати.

Ту је, пре свега, ћубре које се некад расипало а које се данас употребљава. Има га скоро двапут више но од кокошака, а има исте особине и исту вредност као и оно кокошије.

Перје се разликује по томе какве је боје која врста ћурака. Перје од какве лепе беле ћурке може се продавати од 15 до 20 динара трговцима, који се тим баве и који га узимају да подражавају перју од ноја. Перје од ћурака осталих врста достиже једва десети део ове вредности, дакле 1·50 до 2 динара од одраслог грла.

V.

Пошто сви послови у гајењу животиња треба да се исплаћују сваки и то не вештачким резултатом но финанцијским рачуном, то ћемо ми, на завршетку, да изнесемо преглед користи, које може да доноси гајење ћурака. Овај преглед ми позајмљујемо од *Гобена*, који замишља домазлук од 20 ћурака од по 2 године, да дају свега 350 јаја, која се насађују и из којих се изводи 262 а од ових може се очекивати 195 одраслих ћурића, који имају вредност од 10 месеци, по 4 динара једно, а то чини: 780 динара.

Дакле	780·00	динара.
100 јаја, која снесу 10 ћурака, које се ненасађују	10·00	»
62 ектолитра ћубрета	620·00	»
Перје, од 215 грла, по 75 пара од грла	161·25	»
Свега производа за	1571·25	динара.
Трошкови, у које долази плата слугама, рана ћурића, кирија интерес, отплата, и т. д. отприлике	727·25	динара.
Остаје:	844	дин.

То би била цифра чисте добити али под тим условом, да цркавање ћурића не превазилази 25%; иначе човек би могао бити у губитку.

Зато се и саветује да се ћурке гаје увелико, јер гајење умаломе доноси тако малу корист да она није довољна ни да исплати плату и рану детету које их чува, док гајење увелико, у извесном крају, може да буде предмет озбиљне и корисне привреде.

ПРЕВЕО
А. М. Секулић.

БЕЛЕШКЕ

Степска јаребица.

Министарство Народне Привреде добило је пре неки дан окружницу — писмо — од председника међународног орнитолошког одбора проф. Др. Р. Блазијуса из Брауншвајга, с молбом да се обрати пажња на особену и ретку врсту степске јаребице, е да ли ће се где видети и у нас, па ако се где примети да се поштеди и остави на миру, те да би се та корисна птица, која се појављује у Европи само као ускок, могла одомаћити и у овим пределима.

Нисмо могли сазнати, да се је степска јаребица у нас до данас видела. Наш многоштовани научник пок. Др. Панчић у књизи „Птице у Србији„ 1877. уврстио је ову степску јаребицу у ред кока, а у род Syrrhaptes, и на стр. 55. ово је њена одлика: „ноге без задњег прста, предњи прсти при основи кожицама спојени, предња страна пискова и прсти кратким малим обрасли. Перје сивасто жуто, мантије (по леђима) и груди са мрким пегама, реп и крила врло зашиљаста. Белика до 21 см. Ова птица, што живи у азијским степама, више пута уловљена је у Угарској, па ће се зар и у нас наћи». Ништа се више код нас не зна о овој птици.

Поводом горе наведеног писма и да би науци помогли молимо читаоце „Тежака", а нарочито наше шумаре и ловце, особито оне у Подунављу где су веће песковите просторије, да обрате нарочиту пажњу на ову ретку птицу, која се оне године већ почела јављати у више предела у Европи, и сва је прилика да ће се затимице видети у многим крајевима па ако је ко где уловио, да је ради проучења послао пољопривредном Српском друштву са означењем места где је уловљена и у које доба године.

Ради бољег упознања наших читатеља са овом степском јаребицом, а и да би се одазвали молби загребачког дописника С. Брусина, ми прештампавамо његов допис из новина „Јавора", као што иде.

„Киргизка кекеричка

(Syrrhaptes paradoxus, Steppenhuhn Fausthuhn).

Красна азијска птица, особито је карактеристична за киргиске степе, те смо ју управо тако прозвали *киргиском*, као што ју је пок. Вукасовић назвао *кекеричком*, јер се гласи *kšherik*. Кекеричке врстају неки орнитолози у разред кока, други разред голубова, али јамачно право раде они, који их сматрају посебним типом, т. ј. посредним разредом између голубова и кока. Код нас нема њим сродних птица, још су најсличније јаребицама, којима су донекле налик обликом и величином. Лако их је пак распознати јер су разнолико жућкасте, лепо шарене црним пегама, два су им средња пера танка и врло дугачка, ноге су сасвим обрасле перјем. Најволе песковите равнице, а хране се семењем разног биља, н. пр. сопичке (*Schoberia maritima*), које доста има у хрватском и далматинском Приморју.

Лења та птица слабо је била позната у Европи, док се нису на чудо орнитолога прве показале у Енглеској и Холандији год 1859, дакако као залутали гости. На једном су се пак појавиле год. 1863 и 1864 и повећих јатови, те је израчунато, да их је дошло 700 до 100, а да их је 150 до 200 поубијано. Чини се да је по који пар гнездио у Холандији и Данској, ал будући прогоњење и страшење што од орнитолога, који су их убијали у сврхе знанствене, што од ловаца, оне, које су изнеле главу од европске културе брзо су потражиле мирне пустаре азијске постојбине. Тек су се онда Европци сетили да су лудо радили кад су тако бесмислено прогонили недужне створове, и да би паметније било пустити их на миру не само зато, да се европска фауна стално обогати овом красном птицом, већ и зато, што би се њом повећао број корисних живовиња, дакако кад би се удомиле и даље расплођивале код нас. Ретке и више осамљене кекеричке виђене су опет у Италији и Енглеској год. 1871, 1872 и 1879.

Будући је пак за истраживаоца наше фауне вредно знати, јесу ли те кекеричке виђене особито г. 1863 и 1864 и код нас на славенском југу — што је веома вероватно, пошто су се појавиле готово по свих крајеви Европе — управио сам био у то име сходно питање најпре у новине, а затим у „Гласнику хрватскога народословнога друштва“ од I. године стр. 180. Уз толико ловаца, шумара, учитеља, жупника и т. д. није ми с ниједне стране приспела ни најмања вест. Успркос тому не могу никако мислити, да их није и код нас било; може бити су људи на то заборавили. Једини експемплар, што га морамо сматрати припадником наше фауне, је онај, што су га убили год. 1864 код Томина недалеко словенске Горице. Тај се примерак чува у Горичком музеју.

Од год. 1876 до данас није се више за њих чуло, кад ето у травњу о. г. стигла ми је најприје окружница председника интернационалнога орнитолошкога одбора проф. др. Блазиуса, да су се сада кекеричке на ново показале. Прва је вест о том стигла председнику од гласовитога пољскога орнитолога Тацановскога у Варшави, који је јавио, да је 24. травња добио самицу убијену из јата виђеног у околици Плоцка. Сутра дан 25. добио је Тацановски живога самца сломљених крила са обале реке Пилице, уловљеног од јата у којем их је било једно 200. Затим је Тацановски сазнао још за три комада.

Познати орнитолог г. др. Е. Реј у Лиском добио је 28. травња две кекеричке, које су се смртно паниле на брзојавних жица на југу од Лиского, како је Реј то одмах дојавио истом председнику.

Витез Виктор Чуси пл. Шмидхофен, члан интернационалнога одбора писао ми је јуче, да је први експемплар у Аустро-Угарској убијен код Сибиња у Ердељу.

По мњењу Тацановскога, сва је прилика, да ће се и ове године ванво увелико појавити кекеричке и усљед тога моли, нека интернационални одбор настоји свим силама запречити тамањење и застрашивање тих питомих досељица и прибавити им мир и доколицу, не би ли се у Европи, пак тако и у нас удомиле и гнездиле.

Дужност ми је у име интернационалнога одбора приопћити ову занимљиву вест и обавест свим, којим је до тога стало. Само се пак разумева, да над би се у нас кекеричке појавиле ваља их дакако штитити, осим што ће нужно бити прибавити по који комад за збирку народнога зоолошкога музеја у Загребу, где те врсти птица још нема. Равнатељство завода је паче спремно наградити онога, који ће послати музеју прву кекеричку.

Лепо молим свакога, који би што дознао за кекеричке, да би ме одмах о свему изволио обавестити. Све стигавше вести приопћиће се интернационалном одбору, а уз то штампати и у „Гласнику“ на ме дотичног мотрителя.

Молим напокон све редакције хрватских, српских и словенских новина, да би у интересу саме ствари имале доброту прештампати ову објаву.

У Загребу, 7. свибња 1888.

С. Брусина.“

ГЛАСНИК

Извештај г. М. Георгијева Начелника оделења за земљорадњу и трговину у министарству финансије Кнежевине Бугарске о мерама за унапређење винодеља своме министру, гласи овако:

Стање нашег винодеља и средства, која би била у стању да помогну развијће и напредак наше извозне винарске трговине.

Винодеље у свима готово напредним државама преставља један од првих извора за обогаћавање произвођача и онамо, где се је успело, да се винодеље подигне на што већи ступањ савршенства и вино нађе проходњу на светским трговима, — тамо може се рећи, да винодеље преставља већи извор за обогаћавање од рудника с благородним металима. Најбољи пример у томе, нека послужи Француска и Немачка.

У Француској (Жирондијски департман, а нарочито околина око Бордо-а и Медок-а) црна вина продају се по ектолитру за 100—800 динара, т. ј. тамо 1 литар вина продаје се скупље но у нас 100 литара! А корист од Немачких вина може се увидети понајбоље по цени самих винограда (нарочито покрај Рајне: Ридесхајм, Линц на Рајни, Гајзенхајм; итд.,) где 1 квадратни метар кошта 20 до 35 динара т. ј. толико колико у нас кошта један дулум[1]) винограда!

Грозно опустошавање, које је у овом веку починила филоксера у виноградима свију европских држава (само у Француској опустила је пола милиона ектара), проузроковало је велики губитак међу произвођачима свију тих држава, а исто тако и светска винарска трговина осетила је велики потрес. Са грозничавом ужурбаношћу забринуше се и владе и поједина лица и почеше тражити мере, са којима би се могли борити против филоксере. Грдно велике суме утрошене су око те борбе; и, најзад, жалосне последице доказаше, да никаква средства нису могла бити у стању да униште зло, и да богатство, које су имали произвођачи у тим државама, усану. Услед тога, сасвим је природно било, што су велики капиталисте и богате винарске фабрике у тим државама принуђени били, да потраже нужни материјал за прерађивање у својим заводима на другој страни; зато отпочеше и да траже вина у другим државама где су знали и где су могли да набаве, а многи од њих латише се и прављења вештачких вина од свију могућих производа само не од грожђа. И све се то врши тамо у добу, када у нас има природног вина у толикој количини, да му је цена због неизвоза тако мала, да је више по за — подсмех! У Видинском, Ломском, Свиштовском, Трновском крају као и по другим местима наше отаџбине, овогодишња вина продавана су 1—2 дин., сто литара, и многи виногради у тим крајевима били су толико родили, да се нису ни брали; јер трошкови око бербе већи су но што износи вредност или цена самог производа.

Према таквом положају нашег изобилног винодеља спрам оскудице винограда у многим европским државама, сасвим се јавља добра перспектива за нашу винарску извозну трговину кад би се обратила пажња и употребила нека средства с наше стране, која би помогла.

У Бугарској (Северној и Јужној) обрађује се око 800.000 до 1,000.000 дулума винограда, који дају приближно 400,000.000 до 500,000.000 литара природног вина; а кад је добра година, ова количина може да се удвоји па и утроји. Из овога се види, да од целокупне производње, винодеље заузима прво место, и ја имам пуно вере и наде, да ће оно успевати и цветати. Ако од горње количине одбијемо половину за домаћу или унутрашњу употребу, то друга половина преставља вредност од једне изванредно знатне суме, која би могла да буде врло лако богат доходак за државу, ако се само предузму мере за развијће и напредак наше винарске трговине.

Пре него што приступим излагању мера и срестава, која ја мислим према стеченим штудијама, ди би била кадра да помогну нашу извозну винарску трговину, — претходно ћу се потрудити, да укажем препоне, које су спречавале и које и данас спречавају развијће исте.

1. Једна од најважнијих препрека, то је рђаво прављење вина, и ако је материјал, од кога се прави по природи својој један од првих по својој доброти у Европи.

[1]) 1 дулум има 7 ара. Превод.

Узрок овоме важном недостатку, треба да се тражи у:

а) незнању и нераду;

б) рђавој навици и необзирању на науке ради искоришћавања;

в) недостатку нужних оруђа и судова и незнању употребе;

г) превременом и нередовном брању винограда и не обраћању пажње на мере, које би показале очигледно рђаве стране и негоде ове праксе;

д) немању добрих подрума, за чување добрих вина, као и у немању угледног подрума;

е) незгодном распореду виноделца који се занимају многи произвођачи са врло малим виноградима, услед чега излази последица да су неједнака вина, као и недовољна пажња за чување и справљање вина, које изискује труд, а овај се код мале количине вина не да исплатити;

ж) немању довољног капитала за рационално виноделце у рукама произвођача, који на виноделце у нас гледају као на споредно занимање и то више за задовољство а не за обогаћавање. Сваки такав произвођач свој капитал распоређује на друге послове, за које држи, да су важнији;

з) немању воље или жеље за конкуренцију, која би могла много да утиче на развиће виноделца.

2. Други главни узрок тај је што нема трговаца пречупаца који би куповали и ова наша вина, која су где-где доста добро спремљена. Узроци, овој препреци су у неколико горе побројани, а нарочито:

а) неједнакост вина не само у једној околини, већ и код једног произвођача;

б) што нема једно или неколико места, која су добила светско или чувено име за извозну винарску трговину у Бугарској, као што је: Бордо у Француској, Рајнска места у Немачкој, *Неготин* у Србији, итд.,

в) што су непозната бугарска вина у иностранству, а нарочито у оним државама, које имају потребу да увозе туђа вина, као што су: Америка, Русија, Француска, Немачка, итд.;

г) што нема специјалних фирми у држави, које би се занимале искључно извозном трговином вина;

д) што нису анализирана наша вина;

е) што су велике царине при увозу наших вина у друге државе;

ж) што се нема згодних и практичних комуникационих средстава за превоз наших вина из унутрашности Бугарске, а услед тога је и већа цена њихова.

Имајући у виду предње које изложих напред с једне стране, и користи, које би Бугарска имала од напредног рационалног виноделца као и успех, који би се могао постићи трговањем нашим винима с друге, — слободан сам, да вам предложим следеће мере, које налазим, да би биле у стању, да помогну у овом погледу нашој држави.

Прво и најважније од ових средстава је оно, које би могло да утиче на поправку квалитете наших вина; а за постигнуће тога, послужиће најуспешније:

1. Добре популарне и сваком приступне књижице и брошурице о справљању и чувању вина. Те књижице треба да су јасно, кратко и разумљиво написане за она лица, која у томе имају нужде. Оне треба да су поред тога и врло јевтине и да се распростране у довољном броју међу произвођачима.

2. Путујући учитељи, који би могли очигледно да покажу и опитом да преставе науке, које би имале на то, да поправе наше виноделце на рационалан начин.

Опит с путујућим учитељима не само по грани виноделској, већ и по осталим, чињен је готово по свима западо-европским државама, и резултат се је показао задовољавајући; а у неким државама, као на пр., у Француској, постоје стални департмански путујући учитељи, који су у државној служби и који имају дужност, да путују целе године у рајону поверене им департмана. Они су дужни да поучавају народ популарним лекцијама, које се после отштампавају и, или раздају народу бесплатно или по врло ниску цену продају. Сем те користи, таки путујући учитељи могу да помогну и статистици скупљајући тачан и опиран материјал за њу.

3. Установљење једне практичне винарске школе и то нарочито у некој варошци крај Дунава, одакле ће се најлакше извозити у иностранство спремљено вино. У таквој школи треба теорија да се сведе на минимум, а пракса да је најглавнија. Заједно са ученем о виноделу и винарству, ученици треба да се упознају добро о са воћерством, сушењем и приготовљавањем најважнијег воћа за извозну трговину, а може и са гајењем неких индус-

стријских биљака, као дуваном, маком ради опијума, итд.; односно места, где би се установила таква школа, налазим, да би најбоље било у Видину, и то из ових разлога:

1) што како варош тако и сам округ највише има винограда (око 40.000 — 45.000 дулума) од свију дунавских крајева;

2) што и сам положај вина имају највећу сличност са чувеним неготинским винима, која су позната целом свету,[1]) а после тога лако могу страни трговци долазити у тај крај;

3) што је Видин најближи пруту за западну Европу;

4) што се установљењем такве једне школе, с једне стране може врло лако да утиче разним мерама против филоксере а с друге и ученици имаће могућности, да се из ближе упознају са борбом против тога штеточине винове лозе;

5) што је сам округ вољан да помогне установљење такве школе и то како са новцем (15.000—20.000 дин.) тако и нужним земљиштем како за саму зграду тако и за башту а поред тога још и целим потребним материјалом (дрва, камен, креч, песак, итд.), као што гласе акта, која је добио г. министар финансије срествим г. начелника окружног, а од стране окружне комисије и општинског одбора. И сам начелник окр., саглашава се с мишљењем комисије и одбора.

Нужда за такву исту школу за Јужну Бугарску задовољена је са постојећом практичном земљоделском школом у Садову код Пловдина, који се налази у центру винодељца (окр. Т. Пазарџик, Станимака, Чирпан, Сливен, Казанлук и др.). У тој школи, винодеље се предаје сасвим опширно са свима практичним експериментима. Ради постигнућа ове цели, у школи се обраћа највећа пажња винодељу; набављени су сви нужни инструменти а располаже школа и са једним подрумом, који је истина у маломе размеру, али који је по најмодернијој системи.

Ово је већ друга година, како се у овој школи приготовљава вино после борбе по неколико хиљада литара, које по својој изредној доброти, може да конкурише са сваким страним вином исте каквоће. Извесно је, да ако се мало поправи уређење и то поглавито у већем подруму, поменута школа може да послужи као центрум, одакле ће се утицати на поправку винодела у јужној Бугарској.

5) Једно од најзнатнијих средстава, које би врло повољно дејствовало, то је уређење угледног подрума (Musterkeller) по оној системи, коју је усвојила и основала мађарска влада у Пешти. Узроци, који су побудили поменуто министарство да оснује тако угледне подруме исти су, који и у нас, а то је: да се помогне извозна трговина мађарских вина. С једне стране непознавање мађарских вина на светским трговима (пре 20 година[1]) од кога времена готово и постоји поменута државни подрум), с друге непедавакост продуката (као и у нас) услед тога, што има много произвођача са по малом количином, и најзад, с треће стране, што произвођачи не знају, било услед спекулације те вина праве фалсификом, — све то у оно доба нагнало је Мађарску владу, да се постара и изнађе начина и средстава, помоћу којих ће бити у стању да пробије светски пут и наће проходње својим винима, а с тим с једне стране да добију препоруку њихова вина а с друге, да се потпомогне извозна трговина. Као најзгоднije средство за ову цељ, поменута влада нашла је у подизању државног подрума. Основна начела за уређење и администрацију тога подрума, укратко ово су: Сама зграда — подрум са свима припадлежностима, оруђима, судовима, итд., као и особље нада на терет државе. У овај подрум продају своја вина сви они винодељци, који ма из каквог узрока нису у стању своја вина да негују пити могу да њу купаца за њих. Управа подрума прима само таква вина, која по својој садржини одговарају неким условима који се траже од вина, и та околност гони винодеље, да приготове своја вина ма и у најмањој количини, нешто пажљивије и рационалније, ако желе да се лако и што скупље продаду. (Свршиће се).

[1]) Не само да је предложена него већ, како чујемо с великом свечаношћу и отворена ова школа, а отварање школе у Неготину предаже се безуспешно више од двадесет година. Шта више две године стајала је и цифра у буџету за ту школу.

Ур.

[1]) нађа нема толико.

Ур.

ДОПИСИ.

Неготин 4. Маја.

Почетком месеца Априла топлота је расла све више и више. Било је у почетку Априла доста ветровитих дана а и кише је обилато падало. Шума, воће и остали усеви нагло су се почели развијати, те смо овде у Крајни имали до 7. Априла одцветале и у цвету: церове, растове, букве, орахе, трешње, вишње и шљиве. Дуње су имале најбољу цваст и цветале су од 15—25 Априла, сад је у цветању: зова, дуд, руже, и др. шибље. Виногради су већ истурили род, а кукурузи посејани у првој половини Априла већ су за прашење стигли. Жита су већ за два дециметра у висину порасла У месецу Априлу била је највећа топлота до + 17° Reom. (21-ога) а најмања + 9° Reom. Средња топлота за прошли месец у Крајни, беше + 14·3°Reom.

У овом месецу вода је у Дунаву јако ца долазила и достигла висину за коју се у Крајни не памти. Услед те поплаве страдали су многи крајеви крај ове реке, штета је огромна. Ја сам о школском одмору за Ускрс, обилазио те крајеве и лично се уверио о томе. Почевши од Гребена вода је потопила цело острово Поречсамо је на њему остало за 2 хектара суве земље око старе цркве. Даље вода је потопила и песком засула милановачке винограде у Равни, (око 120 хект.) у Читлуку (око 50 хект.); затим сва Миленково острво; (до 60 ек.) половину варошице и сво поље око малог и великог Градца (до 150 хект.) Све дакле што је Милановчанима било земљишта за рад од чега су живели, све је потопљено, засуто и лежаће у води сигурно до конца овог месеца. Место ово савршено је водом упропашћено, да би била прва и највећа брига помоћи овим људима. За сејање дувана — чиме су се они обично занимали — време је прошло; исто тако и жита; виногради су у води већ одцветали резати се дакле не могу него ће све остати како је; пшенице и јечмови пропали су, још би једино у овај крај могло се сејати чивиквантина. Он би мого на време узрети. Друштво би учинило велико добро кад би им што пре семе тога кукуруза послало.

Даље вода је потопила сву долину реке Поречке до близу Мосне; долину села Голубиња, половину поља текиског, варош Кладово и Брзу Паланку, пола атара села Радујевца и сву долину око ушћа реке Тимока. Кладово је било пола у води а Брза Паланка сва, кроз улице ишло се на чамцима; школа и црква месец дана није могла да ради. Многе куће у Милановцу Кладову и Брзој попадале су или су потопљене и готове на први јак ветар да падну.

Но поља у Кључу, и Брзој паланци нису толико страдала као у Поречу. Око Кладова и Брзе вода је већ опећена, и сва је прилика да ће се моћи и узорати до половине овог месеца. Сем тога овде има доста благих коса те људи имају обрађене и сачуване њиве бар на једном крају, али Милановчанима је све и сва Дунав прогутао!

Сад да пређемо на усеве, у местима која су од поплаве поштеђени.

Пшенице јесење лепо су зиму издржале и сада су врло лепе и напредне. Нарочито лепе пшенице видео сам у атарима села Видровца, Цањева, Мокрање, и Михаиловца. Прољетња пшеница лепо је никла, па је сва прилика да ће и даље напредовати јер 24, 26. 26 и 27 имаћасмо красну кишу.

Јечмови су јесењи готово у поља прморали но овде их слабо ко и сеје, те ће отуда мале штете бити. Но прољетњи јечмови добро напредују.

Раж је лепо издржала зиму и сад је већ порасла до 3 дециметра у вис.

Кукурузе су почели сејати од 10-ог Априла и сеју се и досада. У почетку

Маја видео сам лепо никао и у три пери кукуруз у атарима: неготинским, кусјачким, самариновачким и пањевским. За који дан па ће се и прво прашење почети.

Конопљу и Лан тек сад почињу сејати.

Баштенски усеви већ су у првом копу и лепо напредују. Нарочито сам слушао од баштована да се хвале како им је у овој години све семе лепо ницало, док је други година пресевано по два и три пута семе.

Виногради су у првој половини Априла већ били откривени и орезани; сад су већ истерали ластар до по метра и избацила род. У половини Маја биће и цветање.[1]) За сад се види да је род добро понео; но шта ће после цветања остати на лози то се још не може знати. Сви неогрнути вигради и па и осмаклуци који су подигнути пре 50 и више година пропали су од мраза. Све чардаклије изузимајући само црвени дренак — који је се одржао — исечене су до корена и тек сад мора наново да се подижу. Ето шта непажња може да учини. Нико се не сећа да и чардаклије ваља од мраза покривати, које толику корист дају; а ко је год имао у башти руже он их је брижљиво од мраза очувао. Није ли ту права корист превиђена?

Од јаког мраза страдало је и воће. Нарочито ово ситно шибље, као: малина јабучице мале и др. затим је мраз упропастио и благородно воће јаче, истина не за навек али за ову годину сигурно. У мојој башти дивно су цветале: мареле, јабуке, крушке, дуње брескве и дудови. Но шта би од тога цвета? ни половина није одсекла род и што је заметуло то је се сушило и опадало тако нагло, да сад нема ни једне крушке на дрвету, трешње су остале од хиљаду једна, вишње опале све а дуд се проредио у четвртину. Само што је се одржало кајисја, дуња, јабука и орах. Сва је прилика да ће и ове воћке стално и даље опадати; воћа ће бити извесно врло мало.

Природна гора лепо је цветала али се о роду за сад још не може ништа рећи. Шума манастира Буковог, необично је млого била цветала, нарочито цер и буква.

Ливаде су изванредно лепе и већ је у њима трава за по метра порасла. Нарочито је бујна трава са поплавних места. Па и саме оранице имају тако густу и дебелу траву, да тешком муком плуг пролази од ње. Мора нарочити раденик са плуга мотњом[1]) траву уклањати. За ову годину сигурно се може још сад рећи да ће у Краини дати богату косидбу.

Стока је сва како крупна тако и ситна здрава и напредна, јер има изобилно хране. Народ се занима пољским радовима. Орање за јечам и овас почело је од конца Марта и трајало је све до половине Априла; од тога су почеле одгртати винограде, резидбу и угарење, сад већ у велико сеју кукуруз.

Од промета и трговини слаби се трагови опажају. Једино што се још вино тражи но и оно у мањој мери. Сви остали производи па и стока на врло су маленој цени. Народ је јако оскудан у новцу, јер нема за шта пару да узме.

Цене су на овој нијаци.

За пар средњих волова		100—120	динара.
« « коња обични		150—180	«
« « Јагањаца		6— 8	«
За 100 кил. пш. браш.		18—19	«
« « «	жита	12—14	«
« « «	јечма	8—10	«
« стари аков бела вина		4— 6	дин.
« « « црна «		5— 8	»
« добра стара црна вина		10—12	динара.

Мих. Ст. Ризнић
Учитељ.

[1]) То би било рано ове године, но ако одиста буде цвета, јавите. Тиме би се потврдило поново да је то место најгоплије у Србији. Ур.

[1]) Је ли то оритак? Ур.

Дуб (ср. рач. окр. ужич.) 5 Маја 1888. год.

Прошла јесен била је у овом крају доста кишовита, те је због тога била земља доста мочарна, што је умногоме омело људе те нису могли посејати довољну количину стрмних жита. На овако мочарну и несмрзнуту земљу ударио је снег у првој поли Децембра па није копнио до краја фебруара дакле готово читава 3 месеца, већ је за сва 3 м. непрестано по мало падао тако: да је по планинским местима нападао од 2—4 метра у висину; овакве зиме није било одавно бар старији људи то нису запатили. Мразева је било тако страшних, да је што веле: дрво и камен пуцало од зиме! — Овака страховита зима има разуме се не малог утицаја како по здравље у народу тако и на напредак овогодишњих усева.

Пролеће је било доста сушно, — земља пошто није зимус промрзла се, врло је се тешко орала, а волови опет због тешке зиме и недовољне хране били су у многога много ослабили, тако да нису могли послужити у раду како треба, те су још и ове околности смеле умногоме земљорадинке да на време посеју усеве. Киша је падала у другој половини Марта а било је и у средини Априла а око Ускрса и снега и кише у изобиљу; ова је киша користила много, земља је довољно накашена и сад је сваки приморао да поред стрмног жита кога није посејано баш у довољној мери, посеје кукуруза што више.

Стрмна жита засада су добра; кукурузи који су рано посејани почињу на неким местима већ ницати. Ливаде су добре, јер су се због скорашњих киша доста опоравила.

Шљиве су родиле на воћњаке, у пеком јесу у неком нису и доста су пореёене тако: да у нашем крају много ће мање бити шљива но прошле год. Имао сам прилику уверити се: да оне шљиве, које су прошле год. пренодиле и којима су због незгранног млађења и тресења младе гранчице поломљене — нису ове год. готово ни мало родиле. —

С тога што је зима била врло јака и дуга сточна храна потрошена је врло рано те је већина морала куповати сточну храну и задуживати се а стока по што је се рђаво ранила страшно је била пролетос омршала, тако, да је страота било погледати но сад је се већ доста опоравила. Кол стоке није било зимус никакве заразне болести. —

Пошто је у овом крају за последњих неколико год. страшно упропашћена и исечена шума, просто без стварне потребе и пошто се и данас сатире и сече а нико о томе рачуна не води, то су млога брда где је пре кратког времена била букова, церова, растова и др. шума — данас готово сасвим гола а на неким већ штрчи разно камење, које планински потоци носе и засипају родна поља. И пошто су зимус нападали велики снегови, који се пролетос отопише, због чега брдски потоци придођоше, то су велику штету начели луками које су покрај њих, ограде су многе однели, на многим местима променили су своја пређашња корита и начинили нова кроз њиве и ливаде а на многим местима засули су њиве и ливаде песком каменьем а на неким местима земљиште су најубрили ретким наносом.

Од домаћих производа који се у овом крају производе, продаје се и то 100 килог.

шенице	11—13 дин.
кукуруза	14—16 „
јечма	10—11 „
шљива сувих	13—15 „
раније нове	12—15 „
масти	110—130 дин.

Овце с јагњадма продају се од 8—12 дин. веприћи мршави годишњаци 10—12 дин. дуван који се у овом крају производи у великој количини плаћало је друштво дуван. 0·60 дин. до 2 дин. килограм.

Здравље је у народу засад добро но зимус је код народа овог краја било много заразних болести као тифус, богиње и др. од којих је болести много помрло.

Учитељ школе дуске
Јован Голубовић.

Крушевац, 11 Маја 1888. год.

Част ми је јавити Друштву да од пре 3 дана појавила се овде „Голубачка Муха“ која је за тих дана нападала на стоку и сметала рад у пољу са стоком, и пашу. Од јучерашње кише као да је нестаје. Бе-

рићети се указују врло добри. Грожђа осредње, а шљива врло мало. Цене ракији скачу.

Вел. Виторовић.

Ариље 18 Маја 1888 год.

Берићет је у овоме крају прилично повио. — сем шљива, које су од прошлих хладноћа много пострадале, али ће их опет имати; њиве су све поварене и засејане сем *сатне проје*, али и за њу се оре, — земљорадници већ предузимају рад око њу кукуруза. — киша умерено и на време пада, а бивало је и града, но није вичему шкодно. —

Цена је кукурузу од 15—16 дин.
пшеници . . . . „ 12—14 „
зоби . . . . . „ 10—13 „
ражи . . . . . „ 10—10 „
пасуљу . . . . „ 20—25 све по сто килогр.

Воловима угојени и добрим прилична је цена; промет је иначе слаб а оскудица је велика; јер многе куће жито купују.

Средоје Крчевинац.

Брус 18 Маја 1888 год.

У другој половини овог месеца и Копаоничанима дође немно гост *Голубачка мушица* у такој количини да је све ораче истерала из њива те по кошарама чувају волове, да им не страдају.

Само се облаци вију од дима када је све остављено друге послове па се латило тог посла, да своју стоку сачува.

Напада говеда, коње па и свиње и све се то мора да држи на диму.

Засада је велика ујурљаност а за штету се нигде не чује.

Како памте овдашњи људи ово је трећи пут како у овај крај ова мушица достиже али кажу да је није овако много било.

Шта даље буде, јавићу.

Нинко Јовановић.
Држав. Шумар.

Жагубица 18 Маја 1888 године.

Пролеће је било угодно с почетка за рад и народ је почео орати и сејати овас, јечам и т. д. а на 10—15 дана пре Ђурђевдане почели су сејати многи и кукурузе, а у околним селима нису хтели рано орати за кукуруз јер су се бојали хладноће и доцније је овладала суша и земља је била тако стврднута да се није могло на неким местима ни орати. Но јуче је падала лепа и тиха киша, па зато су они почели орати заостале отврдле њиве, а веле да су им стари казивали да је за сејање кукуруза угодно време чак до Костантина и Јелене.

Најваше је засејано простора у овоме крају кукурузом, овсем, јечмом, пшеницом и то јаром а озимицу ретко сеју —

Здравље људи било је досад може се рећи повољно а стока је многа зимус угинула од курјакова, који су једном домаћину око 60 коза нешто појели, а остале поклали.

Ђубре ране било је досад довољно и ретко је који куповао а сточне ране није било довољно — нарочито зимус — и зато су многи куповали.

Цене су од 100 килограма ове:
Кукуруз 9—11 динара
Јечам 8— 9 „

Овас 8—9 динара
Пусуљ 6—10 „
ранија шљив. 15—20 „

Цене су стоци ове:
Овце добре са јагањцима 8, 9—10 дин.
Козе добре са јарићима 10, 11—12 „
Јагањци млади, досад— „ „ 3—4 „

Надница тежачким радницима у овоме крају плаћају засад и то, за сејање кукуруза 0·60 динара и рана са ванојницом а без ране 0·80 дин.

Јанко Јојкић.

Лајковац 19. Маја 1888. год. код М. Боговађе и Ратковца среза колубарског.

До седамнаестог о. м. беху овдашњи земљоделци веома забринути, рад им беше врло отежан и застао.

Орало се само у влажнијим и песковитијим местима.

Рани кукурузи нису се могли због велике суше прашити. Много су били застали, имало их је у понеким њивама и болесних, доста су били зазебли јер је неколико јутара било веома хладних и са сланом; нека их је буба подгризала Кукурузи који су много ранији, нису били болесни као они који су за најранијик сејани.

Озиме стрмнине биле су застале; јаре, које се сем овса у овом крају ретко сеју такође су биле застале, јер нису рано посејане па да се зимњом и пролетном влагом отргну.

У повртњацима је исто тако због суше сметње било; лук, кропир и купус, нису се могли како ваља развити.

Виноград је врло тешко и тврдо било прашити, али је ипак већи део опрашен јер су се други послови мање могли вршити.

Ливаде а нарочити на изнешенијим положајима, врло су рђаве биле, за њих и одсад не изгледа добро и свакојако иде нам оскудица у сену за идућу годину.

Даде Бог те 17. 18. и 19. о. м. накисе али не свуда па сад је све у пољима и иначе весело, напредује и расте. Земљоделци с особитом журбом довршују орање и сејање кукуруза, довршују прашидбу винограда; праше и копају и ране кукурузе, уређују повртњаке и т. д.

Неки део ове околине с кишом је закачио и град, ал није штете било, јер је био ситан и на мало је простора пао.

Здравље је засада у народу добро а и у свима врстама домаће стоке.

Вић. П. Матић.
економ.

Књажевац 18 Маја 1888 год.

Од 1—10 ов. мес. време је било доста променљиво по већином суво. — Дани топли а ноћи хладне да смо знатне промене у температури опажали. — Термометар је неколико јутара спадао до + 5° Ц. а у подне показивао и до 25° Ц. — Така нагла промена утицала је врло штетно на воће нарочито шљивари су страдали те се ретко у коме може наћи род. А још је било много гусеница које су многе шљиваре тако оштетиле да ни листа нема, све су појеле !..

И виногради су по дољама приличну штету претрпили од хладноће. Поред тога и зимушња хладноћа на многим местима оштетила их је јер су високо издигнуте лозе, махом измрзле а османлуци, како по виноградима тако и по вароши пропали су сасвим; тек сада избија младар из корена. —

Од 10 ов. мес. почела је почешће киша падати; а на неким местима у срезу заглавском било је и града, но без велике штете —

Ова киша која почешће поче да пада, учинила је, те су сви усеви у најбољем напредовању и изгледи су, да ако и даље повољно време потраје да ће бити доброг берићета.

Овамо се понајвише сеје стрмнина, мање кукуруз. —

Траве биће добре и доста. —

Елементарних случајева није било, пролетње поплаве нису нам штете чиниле. —

Здравље код народа је повољно, изузимајући сврљишки срез у коме влада још неизлечима болест сифилис „френга“ код приличног броја сеоског света. —

И код стоке болест се засада непојављују никаква. — Само јој јако досађује голубачка мушица која је од ово неколико дана у великој мери навалила на стоку. —

Цене се засада плаћају и то пшеници 11 д. кукурузу 9·50 д. јечму. 6·50. д. овсу 5·50 пасуљу 25, све за 100 кила. — Но промет је врло слаб. — Овог пролећа и овце са јагањцима добро су продавани. Било је страних трговаца. Трговци који су ситну стоку одвајали већином су са Карпата у Мацарској; по оделу ценећи то су онамошњи сељаци, који овде купе по 100—200 овапа са јаганцима па их терају у Мацарску, тамо по Карпатима савате и млекују а у јесен продају их на пештанској пијаци све, па идућег пролећа опет купују и тако од ово неколико година почеше редовно долазити и куповати — Ове године су мало боље плаћали, овцу са јагњетом, 9—11 динара. А лањске године 7—9 динара. — Рачуна се, да је овог пролећа продато само тим трговцима до 3000 брава. — А и из осталих крајева, нарочито из Крајнског округа било је трговаца за извоз по мање. —

Љуб. М. Станојевић.

Страгари 20 Маја 1888 год.

Овде је пре 15 дана дошла голубачка мушица, и млого досађује стоци и то по највише козама.

Од те мушице липсало је 12 коза 1 крава и 1 во у нашој општини. Ова мушица напала је и на сву осталу стоку, па и на људе; овдашњи старци причају за мушицу да је пре 10 година покушавала и да је се погдекоја и виђала али не у оваког количини као данас, и није била овакој опасна по стоку као и данас, стоку чувамо од овог гада и лечимо димом, катраном мажемо, ја моју стоку мажем пеленом истуцаним и на онај негов сок помешам са машћу, и тако их тиме мажем, али опет покоја пада на усоку па зато се овим и вама обраћамо; да нам кажете најбољи и најсигурнији лек, од те мушице, јер штетно је да стока народу пропада а и иначе омалила се. [1])

Михајло Томић.
економ из Страгара.

[1]) У народном „здрављу“ 1884—1885 год. изашло је о тој мушици све што се данас поуздано зна. А Друштво има о њој белешку од г. Др. Мачаја која није у време изашла зато што слике за дело нису готове, но гледаћемо да се ова поука у засебној књижици штампа. На сваки начин најпрече је чувати стоку у хладу и димом да је не напада и довољно воде да се нападнута опоравља.

Ур.

Метриш 19. Маја 1888 (ср. и округ крајински).

1. Време је било у овој околини од 1-ог па до 17-ог овог м. за пољски рад доста повољно но сушно, а често је дувао северо-источни ветар, који је био доста хладан, те је својом хладноћом задржавао ницање посејаног кукуруза, а и траве и остала стрмна жита застала су била са својим напредовањем. Киша је 17-ог у вече падала и то тиха и топла, а трајала је преко 2 сата. Користи за све усеве од те кише не могу се оценити а и сам се народ мало овеселно и радије иде на рад.

2. Народ се за то време занимао орањем, које још није довршено због пређашње суше; прашењем винограда а и прашењем ранијих кукуруза.

3. Стрмна озима жита, која нису на мочарним њивама страдала од пролетошње сувишне влаге, доста су добра и тек сада „*вретенају*“. [1])

Пролетна пак жита махом су добра а од ове кише још ће боља бити. Она још ни-

[1]) Молимо објасните нам и јавите да ли је овај израз и колико тамо раширен по околини?

Ур.

су почела да „вретенају". Сена неће бити у изобиљу, јер киша није падала кад је баш требало, те је трава сад доста ретка и ниска, а већ многе траве цветале су и класила.. Сем тога и што би било више траве народ око орања, пасући стоку, још више је омео, те неће дати ни оволико сена колико би иначе дала, кад се не би пасла у најбољем свом растењу.

4. Воћа у овој околини ове године неће бити, јер је за време цветања, око Цвети, дувао хладан и јак „горњак" (западни ветар) те је род омео, а и гусеница је много воће утаманила, што од тог ветра није страдало.

5. Стање здравља засада је повољно, како код људи тако и код стоке.

6. Цена је шеница, кукурузу и јечму 10—14 дин. а наднице радницима је 40—60 пар. д. са раном; храна је обична са вином и ракијом уз сваки обрак.

7. Тражње како за храну тако и за стоку и ниће нема никакве, зато се народ око порезе морао задуживати и плаћати интерес преко 20%. Прошле године много се народ задужио купујући храну и то опет великим интересом.

8. Цена земљи засада је тако ништава да се један ектар најбоље земље може узети за 40—100 дин.

Завршујући овај кратак извештај јављам уредништву „Тежака да ћу се својски старати у колико ми је год могуће, да се у своје време јављам према писму Друштва.

поп *Мих. Николић.*

Тешица 21 Маја 1888. (ср. мор. окр. Алекс.)

1. Време је за сваки пољски рад удесно.

2. Народ се је бавио орањем и сађењем дувана и сејањем кукуруза, окопавањем пасуља, кромпира и прашењем винограда.

8. У овој околини засејано је летине толико да ће се моћи од исте половина продати, ако у средњу руку роди.

4. Шљиве су прецветале у другој половини месеца Априла, али су због онда кишног и хладног времена а и због слане слаби род понеле.

5. Голубачка мушица скоро од почетка овог месеца па и данас јако влада, због чега је народ доста продангубио чувајући и бранећи стоку — а има случајева у месту и околини да је од исте неколико десетина свиња, оваца и коза угинуло.

6. Здравље у људи и стоке повољно је.

7. Просечна је цена хлебној храни за готов новац 8—10 дин. од 100 кграма а сточној 6—8 дин.; — надница је од 1. раденика 80 п. д. — 1 дин. са раном и напојницом.

8. Цена је земљи сада 300—400 дин. од ектара, а цена закупа 20—25 дин. од ектара.

9. Народ је по мало задужен и плаћа интерес по 2—3 па и до 4% месеч.

Милан М. Јовановић

Пожега 20. Маја 1888 год.

За ових десет дана било је кише умерено, која је добродошла усевима и која је на њих пријатно утицала. — Но ноћи су хладне и понегде било је и слане, но она ништа није шкодила, јер се у магли извукла. Шљиве се мало „рогаче."

Стрмна жита напредују добро, нарочито како је ово кише пало. Кукурузи рани већ су се почели окопавати а познији врло лепо ничу.

Траве су добро потерале. Већ би досад биле велике, али је стока по ливадама пасла до неки дан, па ипак ће се накосити доста сена у пољу „татојевици", које је због своје плодности и доброга сена у овом округу најбоље.

Драг. Н. Лапчевић.

Пирот 22 Маја 1888 год.

Тек од почетка овог месеца може се рећи, да је овде право пролеће наступило. Време је истина и сада променљиво, али је ипак мало топлије и за пољски рад повољно. Крајем прошлог, као и 10. о. м. кише је довољно било; потом је ноћу између 10 и 11 ов. м. опет јача киша падала, но помешана с тучом, што је шкодило само њежнијем изникнутом градинарском поврћу. Од тога времена до данас, киша роси скоро сваки други, трећи дан што вр. повољно упливише на пољске усеве.

Народ се сада углавном занима, овде у околини Пирота, већ прашењем, а у околини Миџора планине још и сејидбом кукуруза.

Стрмна жита, посејани кукуруз и остали усеви, за сада врло добро напредују због тога овде сада и пијачна цена житу опада.

Ливаде су такође врло добре.

Виногради су, као што се сада види прилично понијели. Напротив шљива мало има, а погдешто су и сасвим омануле.

Растова гора, у колико је где у овој околини има, види се да је добро понијела. Напротив о Буковој гори на Миџору још се неможе насигурно знати, но по свој прилици услед ово пролетње хладноће оманула је.

У осталом вегетација је на Миџору и његовој околини — а то је 6 сати североисточно од Пирота — сасвим познија од ове у околини Пирота, тако: Јела се тамо тек од 12 ов. м почела развијати, а тако исто скоро и јасен. Дивља Јабука и Јоргован сад су баш у цвету; Дивља трешња тек је прецветала, а растовина једва је ластаре до 10 с. м. истерала док је то овде сасвим раније. Исто тако из пољске вегетације: стрмна су жита у околини Миџора куд и камо заостала од овдашњих стрмнина у непосредној околини Пирота; да не говоримо о кукурузу, — јечам сада ниче а неки га још и сеју а тако исто и конопље.

На самом Миџору и сада је снег.

Здравље људи и стоке у опште узевши засада је повољно.

Јов. М. Јекић.

Смедерево 21 Маја 1888 год.

Време за економски рад беше доста неугодно. *Града* — не беше до сада око Смедерева. *Стоку* јако узнемираваше на паши Голубачка мушина, које чак и сада досађује стоци.

Народ се бавио у последњем времену са прашидбом винограда и кукуруза, а такођер и прашидбом плевлењем баштина.

Рад око економије није доста а при прашидби и подгртаљу не разрећује се ил бби врло олако, те тиме буде кукуруз сувише чест а клин му остаје неразвијен.

Усеви су због доцног и хладног пролећа доста заостали и поретки но раж је добила кишу у своје време и тако јој се влат развија добро!

Жита су слабачка и више од 5—6 метарски цената по дану орања не можемо очекивати просеком.

Јечмови и Овсови се овде готово и не сеју, те о томе није вредно ником говорити. Кукуруз је добро никао и ова последња киша добро му дође.

Цена жита на смедеревској пијаци је: 11 динара.

Жита у опште врло нечиста довозе у на пијацу, почем сељаци немају добре ветрењаче да за пијацу рану ваљано припреме. Сељак би много боље пролазио, кад би рану добро очистио и таку на пијацу довозио, јер би добио много бољу цену, а очињци би му остали као наплата за труд те би тиме бар своју кућевну живину одрањивати могао, а продато жито би боље глас на светској пијаци добило.

Цена Јечму је 8·50—9 дин. а Овсу 7 до 7·5 ова роба ретко долази на смедеревску пијацу.

Цена Кукурузу је 10—11 дин.

Здравље у људи и стоке је добро.

Надница је по селима 1—1·20 дин. са

раном, а у Смедереву 1·60—2 дин. без ране. Цена је земљи од хектара по каквоћи од 360—600 дин. (30—50 дуката); а под закуп на годину се може добити хектар земље по каквоћи од 24—60 дин. (2—5 дуката).

Свет је доста задужен у овој околини, но то не из неке особите потребе, већ више из нерадиности и небрижљивости. Земље су овде у опште добре, но стање културно је на најнижем степену. Овде се води просто двојачење. Жито и Кукуруз се сеју измешце без икаквог другог културног производа. Чак се ни детелина пак ни рена не виђа код ових економа, и без ових производа данас економ не може опстати. Њиве се не ђубре а уз кукуруз као уз род сеје се пасуљ, који паравно јако квари земљу за идуће жито.

Виногради су добро понели а Њиве показују рђав род.

Ђорђе Окановић
Економ и Инжињер.

Кучево (окр. пожар.). Маја 1888 *г.*

Време за рад у месту и најближој околини било је неподесно због суше, која је трајала неки 5 недеља дана; али после овога била је сасвим јака киша, која је падала у два маха, а последњега је и град падао.

За ово време народ се бавио орањем и сејањем и то кукуруза; Јечма, овса, кромпира, пасуља, дулека и бостана пчеларство је код нас мало застуљено а свиларство је уништено код нас.

За рад у пољу било је сасвим неподесно време, тврдо за сејање и мало влаге у земљи, а од сада почињу да праше и окопавају кукуруз.

За трговину имам јавити, да су се само овце и јагањци продавале. Тако овца с јагњетом коштала по 8—9 дин. а само јагње по 3 или 4 динара.

О величини засејане површине може се рећи само то: да је код нас у месту отприлике једна трећина засејана разним усевима, а то нам неће бити довољно.

Здравље у људи било је добро; Код оваца појављивала се „брљивост" но ређе.

У ово доба цена је хлебној храни по 10—16 пара динарски а надница радницима плаћа се по 0·80—1 динара без хране 1·20 динара.

Земљи је цена од хектара по 120—180 дин. и то која је на доброме месту.

И. М. Мијатовић.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Питање.

Један Јунковчанин, — г. Алекса Петровић, свештеник —, намерава засејати читав јанац мухаром и то на јечмишту, т. ј. пошто јечам око половине Јуна пожње. Молим да ми се одговори:

1. Може ли се мухар с коришћу на јечмишту, — после пожњевена јечма сејати?

2. Колико килограма семена треба на један јанац? —

3. Може ли се до јесени по други пут косити? —

4. Колико се килограма сена може разчунати од првога, а колико од другога откоса, — т. ј. ако га буде? —

5. Шта кошта један килограм семена? —

6. Хоћу ли новац послати напред, или после, пошто семе добијем. —

22. Маја 1888. године
Јунковац. **Р.**

Одговор:

О сејању мухари.

Кад се има повода држати да ливаде неће дати добрих сенокоса, мухар је између још

неких „просастих биљака“ [1]) који се може с успехом и доцније сејати, да се добије доста и доброг сена, те да се не дочека зима без сточне ране. И као што је сва прилика ова ће година оманути травом из обичних наших ливада, и зато треба још израније да се постарамо да добијемо доста сена сејањем културних биљака као што су **Мухар и Сирак**, који се обично сеју као рани и позни кукурузи, дакле никако пре Ђурђева-дне и док могу још позне слане бити; чему нам за пример може послужити и дивљи мухар, који по њивама, кукурузом засејаним, никад пре него онда поникне, кад се кукурузи праше, дакле и сирак и мухар за клијање потребују већ добро загрејану земљу. Мухарово сејање не треба да буде ни здраво позно, ако хоћемо да себи осигурамо добре откосе, а најпозније сејање не треба да се одуљи даље од Видовадне а најдаље од конца Јуна, јер и ако су мухар и сирак (који се тако исто с коришћу може сејати за рану стоке у зеленом и сувом стању и да буду добри откоси као и мухара) на суши издржљиви, онда могу, као што обично код нас бива, наступити јаке јулске врућине и суше да не могу добро пртити и израстити тако да буду добри и богати откоси, као што их може бити кад се раније посеју и раније покосе, јер време растењу и цветању Мухара (у које се доба обично и коси) не траје дуже од 90—100 дана. Кад се доцније посеје и настану суше може у порасту да застане и да пре времена влат истера, при свем том што он сушу добро издржи, опет му је за добар пораст потребна земља доста влажна. Шта више он влажне земље суши, и ја сам виђео да га по у Мађарској сеју по ритовима, који скоро до половину лета остају под водом, и ја сам га једне године сејао на једној земљи, која кад се орала волови су по браздама до копита по води ишли, али је онда и најбољи био; израсто је за 5 стопа у висину. Ова њива, измерена, изнела је 1400 квадратни хвати и кад су два сена — пласта — зденута, звао сам своје комшије (који су се чудили и питали шта је то и зашта ће ми) да им покажем да је то сејано за сено, и да шацују да ли су већа ова два сена или два сена добивена са Алуге (њмма познате ливаде, по мерењу износи десет ланаца, по 1600 квад. фати и они су ошацовали да су мухарски пластови већи. Толико је мухар родан и издашан, и премда се он обично сеје после жетве *репице, јечма, пшенице и ра, ног кромпира*, и трпи све ове пре њега сејане усеве, кад се преко лета хоће да добије на једној и истој земљи два плода, опет, *према моме искуству*, свагда је бољи и издашнији кад се **рано** сеје, а особито кад се од тог сејања хоће да увати семе. Но његово сејање може да се и тако угоди, да опет пре њега буде један засеј или плод, који ће се са те земље дићи до половине месеца Маја, а зато је најбоља грахорица, посејана у јесен у смеси са ражи. Ове две биљке до краја Априла а најдаље до половине Маја толико израсту, да се могу стоци узелено давати, а од половине Маја, има доста времена да се, ако је земља посна тазим ђубретом пођубри, затим одмах пооре и засеје и да се најдаље до Преображења покоси и затим земља угари за озимице.

И ниједан наш домаћин, нарочито они, који немају са доста земаља да располажу и мењају сејање, неби требао да остане без сејања мухари, једно због његове издашности, и онда неби требало да има и потребује десет коса ливада за своју марву, кад му један ланац мухаром засејан може дати толико исто сена, а друго, што, било да га раније или позније сеје, може свагда имати два рода: први, као што рекох, кад употреби у јесен сејање грахорице, а позније кад сеје мухар после жетве жита или јечма. Но најглавније што ће сејањем мухара имати више земаља на расположењу те их може угарити (што се код нас ретко или никако не ради), и како на тај начин може се мало по мало створити менимо газдовање, и да немора чекати да обере

[1]) т. ј. из оне фамилије где долази просо. Ур.

кукуруз па онда да оре и сеје озимицу, или ако не доспе, да опет мора сејати стрмнину на житне стрњике, а за куруруз опет подоравати на пролеће старо кукурузиште, и тако не моћи никад уредити и дотерати да што сеје на угарним земљама, него свагда цепати ледину или земљу, која се од пре године дана орања слепила и стврдла и никад пре орања и сејања није се превртала и паранила, ако не ђубретом а она мразевима, и снеговима. И земља потребује рану, те још како.

Г. Питач, ако хоће да посеје мухар на стрњици јечмовој, треба најпре да је уверен да та земља није посна и изнурена, јер имати преко лета два рода са једне земље, само је онда могуће, ако је земља у снази; и зато ако му није скоро или никако ђубрена земља може је само онда засејати мухаром, ако је најпре нађубри ма и тазим ђубретом, затим одмах преоре и посеје. Лети, кад се земља оре, што се данас пооре може до сутра да се у ћерпичи да се неможе ни подрљати ни засејати, и зато треба чим се неколико бразда узоре одмах дрљати да се земља утапка и грудве пре него се осуше раздробе, јер од влажне и гарне земље много зависи добро и правилно сејање и ницање; и зато треба са сејањем ускорити и повлачити трновом браном ни дубоко ни одвећ плитко. — И при свој овој предосторожности у сејању, може после сејања да се од какве плахе кише земља закоре и ницање оспори зато ако би наступио такав случај, треба опет браном преко орања прећи и добро изгрепсти кору или ваљком разбити. Никакав други усев не оставља после себе тако чисту од корова земљу, као што она остаје после сејања мухара, само кад је најпре земља добро порана и семе мухарско добро разређено да свуда подједнако никне. При таквим околностима мухар сазре и угуши сав коров, и за то треба гушће сејати. Ја сам на 1400 квадр. фати бацио 25 ока семена и поникло је густо као четка. Што је гушће посејано тим ће и стрњика бити ситнија и трава без патрљака и финија. Килограм кошта 45 п. д.

После једне косидбе, ретко мухар истера толико отаве да се може још који пут косити, за то је само **сирак** добар, који се може двапут и трипут косити, и зато би требало употребљавати за сено и сејање сирак, који је врло добар за давање узелено а тако исто и као сено. Данас у Мапарској пољопривредници, који немају ни једног ара земље под ливадама сеју кукуруз или сирак угусто и тиме преко читавог лета ране марву, а мухар сеју само ради сена, и њиховој стоци никад и ни у које време неоскудева добре и довољне ране, а мање зато потребују земаља него што ми имамо наших ливада а сено је све сам коров и патрљци.

Ми своје сточарство не ћемо моћи одржати и добро подићи, ако не усвојимо сејање пићне ране, с којом се много лакше излази на крај него с нашим ливадама, које су се изродиле и у травама изметуле тако, да и нема честитог и ранљивог сена, него самих патрљака и корова.

26. Маја 1888. год.
Београд.

Сретен Л. П.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

Управног одбора Српског пољопривредног друштва.

Петнаеста седница држана 19. Марта 1888. године.

Одбор у начелу усваја реферат уредника „Тежака“ о књижевкој радњи друштвеној, и у појединостима одлучује:

1. Узима се к знању све што је уредник учинио у интересу листа;

2. Да оно што се предлаже о клишејима који су дати на послугу приватнима изврши администрација, т. ј. преседништво;

3. За уређивање календари за ову годину на место г. Јакова, кога уредник пред

лаже, но који се није могао примити, с тога, што ће, по свој прилици дуже отсуствовати у времену кад треба Календара изразђивати, бира г. Душана Спасића, и ставља му у дужност да све преложи о облику и садржини календара и то да спреми тако, како би се у једној од најближих седица решити могло.

4. Тако исто да се све оно што је предложено о повременом спису и популарним књижицама због тога што је доцкан, одложи за решење у првој седници одборској.

Шеснаеста седница држана 26. марта 1888 године.

Били су: одборници г. г. Мата Јовановић, Милутин М. Савић, Александ. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић, А. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, М. Х. Повић и Ник. Вељковић, — Благајник г. В. С. Богдановић.

Бележио секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 97. — Прочита се и усвоји записник XV. одборске седнице.

Бр. 98. — Чита се молба књижничара београдске учитељске школе, да Друштво поклони школској књижници неке бројеве „Тежака" који јој недостају. Одбор одлучи да се поклоне тражени бројеви „Тежака"

Бр. 99. — Прочита се писмо Општине Шабачке, које је Господ. Министар Народне Привреде спровео Друштву на надлежно решење, а којим општина моли да се спусти цена семену луцерке за њену потребу.

Одбор имајући у виду, да Друштво продаје семе по коштању, а да Друштво дугује општини Шабачкој благодарност за уступљено му добро, одлучи: да се цена семену не може спустити, но ако је општини потребна већа количина семена за њену потребу, то да се умоли да извести Друштво па ће јој се учинити свака могућа олакшица и услуга.

Бр. 100. — Чита се акт Господ. Министра Народне Привреде којим позива Друштво, да му предложи мере које би требало предузети да се помогне земљоделцима, чија су имања поплављена.

Одбор по дужем саветовању одлучи: 1. Да се предложи господ. Министру да преко надлежних државних ограна тачно сазна: колико је земљишта у ком округу и срезу поплављено — је ли засејано и чиме или не; шта је народ намеравао да сеје на поплављеном земљишту, је ли поплављенима пропала рана у кошевима и амбарима; хоће ли се моћи да изране до нове ране, шта мисле да сеју кад вода тргне и хоће ли имати семена; хоће ли имати пиће за стоку и какве? — јер ће се тек онда моћи с извесношћу да притече у помоћ поплављенима. 2. Пошто је, међутим, време прилично измакло то да треба што пре набавити семена за поплављене а нарочито за оне крајеве, где се има очекивати да ће вода најдоцније усанути и где ће народ најпре остати без ране, и то од оних усева, који имају кратку вегетациону периоду, те да би с једне стране могли да дозру а с друге стране што пре дођу поплављенима до руку да се могу изранити, као што су: *рани кукуруз* (секлерски, чинвантин, Краљ Филип) *рани кромпир, мухар*, па и *елда*. 3. да Друштво стоји господ. министру на услузи како у посредовању за набавку семена тако и у другим још непредвиђеним пословима у овом погледу.

Бр. 101. — Благајник реферише, да је одбор за набавку семена, набавио сито за пречишћавање семена од детелине од вилине косице и да исто кошта 90·35 дин. и моли Одбор да одобри овај издатак.

Одбор одобрава овај издатак с тим да се учини из партије на потпомагање пољске привреде и да се сито уведе у инвентар друштвене имаовине.

Бр. 102. — Благајник реферише, да је Управнику Ратарске Школе послата једна Кинова сејалица још у 1883. год.; да је Управа Ратарске Школе кад је од ње 1876. год. затражено да плати сејалицу, изјавила, да је сејалицу примила употребљену и за рад,

ЈЕДНА ВЕОМА ВАЖНА ОКОЛНОСТ ПРИ СЕЈАЊУ КУКУРУЗА.

од

Ст. Станисављевића.

Познато је, да од каквоће посејаног семена зависи у неколико и жетва, летине, — па била она ма које врсте пољских усева; с тога се и не може довољно да препоручи пажња земљораднику на избор доброга семена при сејању. *Од избора семена зависи и жетва у много већој мери, него ли што ми и сами замишљати можемо* — и због недовољне пажње на околност, многи се је преварио, „да му њива не роди, или да га *жетва* омане". Земљораднику је веома нужно да највећу пажњу обрати *сваком* раду своме, почев од најмање ситнице на до најзамашнијих радова и потребâ. Многа плодна година донесе две различне жетве и ако је њива до њиве.

Има извесних правилâ, којих се мора земљорадник, према његовим месним околностима, строго придржавати — ако жели својем раду успеха, али се често дешавају и такви случајеви где земљорадник не уме сâм себи да објасни неке појаве у природи, који га за жетву вежу — он не зна, ма био «школован и свршени економ» на чему се оснива поједина појава, да на једној њиви добро роди, а на другој посве рђаво — и ако су обе њиве једно до друге и истих хемијских и физикалних својстава; и ако су истим начином обделаване? То тако тешко и неразрешиво питање, које дуго времена земљоделнику бриге задаје, постоји понекад у «маленкостима» — које и судбину саме жетве решавају. Ко би на прилику могао замислити да једна микроскопска малена клица, скривена у кукурузном зрну, испод покожице будућност — судбину жетве на 5 месеци унапред прориче?! Е, па зар она нешто може да нам жетву обмане? рећи ћете да се «маленкошћу» клицањем у многоме сами варамо, ево вам следећег примера:

Већ од три године на овамо сејем (по мом обичају у бразду — а плугом заоравам) већ почетком Априла кукуруз, јер пошто га повише сваке године сејем, то морам махом раније сејањем отпочети, како би благовремено своју земљу кукурузом најдаље до Маја и свршити могао. При ницању кукуруза махом су ми први — најранији посејани кукурузи рђе ницали. Ја сам то рђе ницање сразмерно ка позњијим посејаним кукурузима приписивао хладноћи земљиној и хладнијем времену, које је махом рано у пролеће свагда

и бива, — и с тога, да би овај мањак у ницању у неколико опет надокнадио т. ј. да ми што више кукуруза клија и никне, — то сам, идуће године, при сејању што више зрна бацио, — мислећи да ћу с тим ницање кукуруза потпуно моћи да осигурам. Али на жалост, и при даљем ницању указало се то исто дејство, као и претпрошле године! У чему је дакле лежао прави и најглавнији узрок овога ретког ницања првих ранијих кукуруза.

Ево у чему.

Сви ми знамо, да су за одбир доброг семена, нужне код кукуруза «вешаљке» — које се на промајном месту до сејања обесе да тако стоје, како би се семе у што здравијем стању одржало. Ја међутим, нисам у стању да ове вешаљке одбирам и остављам прво за то — што у већем квантуму за семе немам ни места згодног где би их за то обесио, — а друго и с тога што је и ова манипулација доста дангубна. Него, кад време сејању дође — онда пробирам из коша са гомиле кукуруз и овај пробрани употребљујем за семе. Ово годишња јака зима, под којом је и много старо дрво — нарочито орахово — за жртву пало, није остала и без уплива њеног и на клицавост самог кукурузног зрна. Пошто су вешаљке са кукурузом биле махом напољу обешене, — а и мој је кукуруз за семе у *кошу* презимео — изгинуло је много клица у самоме зрну, — и тим је постао онај прави узрок, до сад неразрешив за нас, да су раније посејани кукурузи — ређе ницали. Услед тога, што кукуруз у почетку октобра па све до Децембра месеца, скрива у себи велику количину воде, која некад и 30% прелази овом се је јаком зимом ова вода морала (на 16° Реом. испод нуле у зрну смрзнути, — и услед тога је клицине ћелице које махом *више* воде у себи задржавају, морала поцепати и тиме је и сама клица уништена. Да ја ово у ствари изводим из тога, што су ове године сви раније посејани кукурузи у нас махом у пола ницли — и ако сам двојином више семена у земљу бацао — него ли друге године. А овај узрок објаснио сам тиме, што сам од почетка из коша вадећи оно прво семе (које је било више зими изложено, него ли оно у средини коша) — са мањом и ређом клицавошћу приметио. Исто се то показало и код свију оних, који су вешаљке ове зиме на пољу обешене држали. — Међу тим, ко је вешаљке у стаји нарочито изложене диму ове зиме задржао, имао је и — ако је рано посејао — и при свем том што је ово пролеће хладно било прекрасно ницање кукуруза. — Ово овогодишње искуство са кукурузним семеном довело ме је до закључка да могу с поузданошћу

тврдити, да није само довољно свако семе, на овејишту држати, него га треба и чувати излагању сувише ниске температуре, ако желимо да се семе потпуно здраво задржи за клијање и да са сигурношћу можемо рачунати на добар исход сејања.

Као што висока температура уништава клицавост у зрну исто дејство има и сувише ниска температура испод 0 па било семе ма које врсте пољских усева.

Вероватно, да и друге посредне или непосредне околности утицавшу на клицавост семена као н. пр. сувишна суша, или влага али горњи навод нека послужи из искуства сваком земљорадницу као правило, — за сигуран исход сејања.

Обраћам пажњу читаоцима на *клијање* а не на «ницање» семена.

О ОСНИВАЊУ ВИНАРСКОГ АКЦИОНАРСКОГ ДРУШТВА

У НЕГОТИНУ.

Писмо **Арсе Лукића** уреднику „Тежака"

Београд, 9. Маја 1888. год.

Поштовани Господине!

С тога, што јучер на уречено време немогох к' вами доћи, а и за то, што ми рекосте да би вам угодније било да вам на писмено прибележим моје мишљење о установљењу винарског Акционарског друштва код нас у Србији, нађох за вредно да вам у овом писму то изложим.

Дакле, пре свега ја мислим да је за нас веома нужно да се што пре једно винарско акционарско друштво, и то у Неготину, образује. Али тако исто мислим, да је тако друштво установа колико нужна и корисна кад се подигне на добрим, мудро смишљеним основима, толико и још више штетна, ако јој основи буду неподесни за наше прилике, те с' тога немогне да опстане, но пропане. Напредак таког једног удружења био би веома добар пример за подизање подобних удружења, док би пропаст његова за врло дуго време убила сваку вољу за њих. Међу тим, како ми у Србији нећемо никад ништа створити без удружених сила, треба да се чувамо као од живе ватре од установљавање удружења која не би имала све нужне услове не само за свој опстанак но и за напредовање.

Међу тим, како нема ни мало сумње да једно винарско акционарско друштво у Крајини, са станом у Неготину има доста врло

повољних услова за опстанак и напредовање, треба га што пре установити.

Но при установљавању једнога таког друштва треба имати на уму то, да је радња винарска, каку треба да ради наше акционарско друштво, много озбиљнија, много компликованија од радње једне новчане установе, као на пр. једне штедионице. За оваку винарску радњу треба: 1-во извесна количина стручнога знања 2-го према развићу посла прилична главница, 3-ће у извесном времену — о берби — доста извођбане физичке снаге. На жалост ми са свима тим напред побројаним потребама једва у неколико располажемо. То нам све у велико могу накнадити добро смишљена, јасна правила — штатут. Али, да би цељи одговарајућа правила могли саставити како треба, необходно нам је нужно да у напред одредимо које ће послове друштво радити. На питање какве послове треба да ради и мора да ради винарско акционар. друштво у Неготину те да буде од користи и држави и својим акционарима, ја, узев све околности у обзир одговарам да оно треба да ради:

1. Све послове винарске и оне који са виноградњом стоје у непосредној и посредној вези и да не ради никакве друге послове.

2. Посао винарски може бити рађен на више начина, као што га на више начина многи винарски трговци и раде, али ја мислим, а ово је моје мишљење дужега проучавања тога посла, да би наше винарско друштво требало да га ради у неколико праваца. На пример, тако винарско друштво треба да има:

1. Врло добрих, равних, однегованих вина, па ипак да га она не стају врло скупо. Оно то може имати само тако, ако у време бербе буде куповало грожђе које би само брало, берући га сортирало и са свим по начину рационалном израђивало.

За овако израђена и однегована вина, било би на сваки начин прилично купаца у земљи, али, што је важније било би их — поред свега тога, што се виноградство необично нагло развија и напредује скоро у свима државама у којима су се до скора велике количине страних вина конзумирале, као на пр. у Русији, Енглеској — узев ту њен Кипар и Аустралију — Америци и т. д. — и на страни за то, што би наша вина кад би била рађена како треба да се раде доиста била врло изредна, те би била кадра да конкуришу многим бољим винима.

2° Друштво треба да купује и продаје тако звана меркантна вина, али свакад само добра, здрава и способна за извоз.

Нема ни мало сумње да би то друштво — разуме се кад буде радило мудро и солидно — за врло кратко време постало лиферантом већине оних кућа винарских које извозе вина Крајинска, из веома простог узрока т. ј. што би ови купци уштеђивали од трошкова које по начину садашње куповине сносе као на пр. а) неки од ових купаца долазе из далеких места лично, те путујући дангубе и троше б) они и кад купују лично и кад то не чине, служе се

агентима којима морају да плаћају провизионе и трошкове, в) они морају унапред да спремају и шаљу новац плаћајући зањ поштарину из далеких места без сигурне извесности хоће ли га моћи уложити или не, г) они никад нису у стању да насигурно предвиде какав ће им на крају краја квалитет вина испасти и пошто ће их оно стати и д) они нису никад потпуно обезбеђена од злоупотребе које могу од својих агената у разним облицима и на разне начине искусити.

Све ове напред побројане тешкоће избегли би ти страни купци кад у Неготину буде стајало једно кадро а солидно винарско друштво које би им могло сваку количину вина по мустри и цени утврђеној поставити франко свију трошкова у лађи у Радујевцу, с' том још за купце знатном олакшицом што би они могли да новце за износ вина положе за рачун Српске Народне Банке у коме било њима најближем месту где она има својих коресподената. Друштво би међу тим наплаћивало своја потраживања од штедионице Неготинске која са Народном Банком стоји у свези.

3. Друштво треба да израђује «коњак» т. ј. ракију од вина. Овоме послу, за који има у Крајини изврсна материјала, требало би да обрати особиту пажњу нарочито у годинама као што је била 1887. Кад је било доста добра и јевтина вина, «Коњак» који би се као што треба израђивао на неколико година неговао, био би, о томе ја несумњам, прве каквоће свога рода, другим речма бољи и од најбољег француског. Добар, више година негован коњак имао би свакад добрих купаца са стране а нарочито из Енглеске и Русије. Међу тим, друштву би са свим добро подносило да израђује коњак од вина из добрих година и да га по више година негује, јер је роба, као ретко која кадра да сноси трошкове дугога лежања, т. он је што старији то бољи и према томе и скупљи.

4. Да би осигурало у своме округу произвођаче грожђа од зеленаша, друштво треба да даје онима од њих који су кадри да јамче за новац који им се да, новаца за време «до бербе» с' интересом 10% годишње. У време бербе да од њих узима грожђе по цени која буде тада стајала. На случај да друштву небуде подносило по таквој цени грожђе куповати, да је дужник обавезан друштву дуг платити новцем који за своје грожђе о тој берби узме, Ово би требало да се утврди за то, што је тако исто нужно сачувати друштво од штета и злоупотреба од стране произвођача као и ове од зеленаша.

5. Да би збиља користили својој држави и округу у коме је. друштво треба да има на извесним бреговима и своје винограде који би били у свему обрађивани по правилима науке и служили за углед. У овом случају, према величини и броју винограда и према обавези коју би друштво на себе примило за изредно одржавање истих, држава би друштву давала извесне суме у помоћ, јер би такви виногради служили као жива школа, и свакојако боље од

школе коју би ми могли да имамо за сад, а у којој би се предавала теорија, и која би, разуме се, стала доста скупо, и

6. Друштво би требало да има своју бачварску радњу, у којој би израђивало све што би му требало и бачава и буради и том подобно, како за потребу својих пивница тако и поглавито транспортну бурад за извоз вина, која се сада на нашу велику штету и срамоту доносе из Беле-цркве и других места Аустро-угарске и ако се граде од дужице у Србији рађене и израђене. Нема ни мало сумње да би добро уређена и добро управљана бачварска радња подмиривала једну осетну потребу онога краја и друштву доносила доста знатне користи.

Осим овога што напред поменух, таква друштвена радња била би у стању да на себе прими дужност да званично обавља литрирање буради у свом округу, који је посао требало у Србији давно отпочети.

За све напред побројане послове потребна је извесна главница, а колика? на то питање може се тек приближно одговорити онда, кад се унапред одреди ма и од прилике — величина њихова. Но како су ти послови разноврсни и како ће улагање у њих бити почасно, ја ћу покушати да овди кажем колико би та главница требала да буде и кад да се колико од исте уплати.

Да би пак ово моје казивање било јасније за свакога који се за ово удруженье интересује, говорићу о сваком послу на по-се, па их на крају уједно саставити. Тако дакле, за посао који улази у програм под бр. 1. друштво треба да има а) своје подруме, сатрађене односно њихове каквоће онако, како савремена наука прописује, а односно величине према предвиђеном обиму свога посла б) своје каце, бурад и све остало што у то иде и треба да служи за потпуно намиренье подрумских судова и в) све крупне и ситне алате (машинерију) нужне за једну рационалну рађену радњу као: пресе, млине за муљање грожђа, пумпе итд. итд.

Да се може вино потпуно добро одлеговати, довољно је, по моме мишленју време од три године. Према томе друштву треба да израђује за три године, т. ј. за три бербе једну за другом вино за неговање, а да га почне продавати тек онда, кад се прво израђеноме навршe три године, т. ј. кад оно буде потпуно зрело.

Ако се узме да је довољно — а ја мислим да јесте — да друштво по истеку свога тро-годишњег рада треба свагда да има у својим подрумима између 3500 до 4000 ектолитара одлеговања вина, онда је нужно да оно израђује око 1500 до 1600 ектолитара годишње. А да би друштво могло да израђује толику количину годишње колика му је потребна, нужно му је да има у првој години свога рада осим подрума који ће моћи у се примити целокупну количину вина за неговање, дакле око 4000 ектолитара, толико алата — машинерије — са колико ће моћи израдити толико, колико годишње треба да изради; толико каца и буради, колико је нужно да се именована количина у њима изради и у њих смести; и то-

лико новаца, колико је нужно да за толику количину вина купи потребно грожђе.

За подмирење напред набројаних потреба, друштво треба да има на расположењу у

Првој години свога рада:

а) За земљишта за подруме и зидање истих, са свим оним што је за потпуно довршење њихово нужно, узев то од прилике — као и код осталих улога . . . . . Динара 30,000. —

б) За каце, бачве, бурад разна и остало што у посао бачварски иде. . . . . « 12,500. —

в) За машинерију, т. ј. млине за мућање, пресе за пресовање грожђа, пумпе и остале у тај ред спадајуће послове као и казане за ракију « 7,500. —

г) За куповину грожђа и трошкове. . « 25,000. —

Динара 75,000. —

Другој години.

а) За бачве и бурад . . . . . Дин. 7,500

б) За куповину грожђа и трошкове « 25,000 32,500. —

Трећој години.

а) За бачве и бурад . . . . . Дин. 7,500

б) « куповину грожђа и трошкове « 25,000 32,500. —

Свега динара 140,000. —

За посао, који би друштво имало да ради по програму бр. 2. који ће посао бити «обртни» а за који се оно може према приликама помагати кредитом Српске Народне Банке, треба ће му, и то само у првој години свега . . Динара 20,000. —

За посао, који би се радио по програму бр. 3. треба друштво да има у:

Првој години.

а) За машинерију, казане и остало . Динара 5,000. —

б) « куповину грожђа и трошкове . « 10,000. —

Динара 15,000. —

Другој години.

а) За куповину вина и трошкове . . . Динара 10,000. —

Трећој години.

а) За куповину вина и трошкове . . Динара 10,000. —

Свега динара 35,000. —

За посао у програму записани под бр. 4. који ће бити у свези са пословима назначеним у програму бр. 1. под б) у другој и трећој а под г) у првој години, требаће само толико новаца, колико треба претпоставити да ће због разних узрока код произвођача остајати на дугу и после бербе, али која сума нетреба никада да пређе висину од . . . . . Динара 5,000. —

За посао по програму бр. 5. треба друштво да има на расположењу у

првој години.	Динара	15,000. —
другој «	«	7,500. —
трећој «	«	7,500. —
	Свега дин.	30,000. —

За посао по програму бр. 6. треба друштво да има у првој години за алате, за разну дужицу и за разно гвожђе — обруче и т. д. Динара 20,000. —

Дакле за целокупну радњу једнога винарског акционарског друштва, која би се радила у границама пред изложеног програма, треба имати главнице :

ЗА ПОСАО	ПРВЕ ГОДИНЕ	ДРУГЕ ГОДИНЕ	ТРЕЋЕ ГОДИНЕ	Свега
БРОЈ	Д	И	Н	А	Р	А
1	75,000	32,500	32,500	140,000
2	20,000	—	—	20,000
3	15,000	10,000	10,000	35,000
4	5,000	—	—	5,000
5	15,000	7,500	7,500	30,000
6	20,000	—	—	20,000
Сума :	150,000	50,000	50,000	250,000

Ова главница имала би се уплатити у првој години у три рате по 50,000 свега 150,000 а у друге две по 50,000 динара у по једној рати. А колико да буде величина једне акције? То је узев у обзир наше околности, питање јачег значаја, питање, о коме би се могло доста и различно говорити. Међу тим ја мислим да величина — т. ј. именита вредност — једне акције нашег винарског друштва треба да је толика, колика највећма може бити па да је ипак може један мање вредни произвођач вина, дакле један сиромашки

сељак, набавити Овако ја мислим за то, што држим, да би такви акцијонари, којих би, кад би били добро обавештени о смеру друштва, могло бити доста на броју а били би насигурно најпоузданије јемство како за опстанак тако и за напредовање његово. Они би то били у толико више кад би се делом уверили да напредак друштва у велико условљава и њихов напредак. Такви акцијонари били би кадри да у својим селима удруже по неколико сељана да о берби израђују заједно и вино и ракију, а таква би радња без сумње била од знатне користи. Према овоме мислим, да би именита вредност једне акције требала да буде динара 250 у сребру. У овом случају требало би за главницу од динара 250,000 издати равно 1,000 ком. акција, које би се уплатиле онако, како је напред речено. Овакав начин поступног уплаћивања, какав је напред предвиђен, даће у велико могућности и новчано слабијем човеку да постане акционаром друштва, што ја и тражим.

Треба да кажем и то, да сам овакве границе нашем винарском друштву одредио за то, што посао мањи неби био кадар да издржи извесне трошкове који се, по природи истог морају унапред учинити; а у веће улазити у почетку неби било паметно, јер се за тако што, ако прилике буду подесне, има свакад доста времена.

Из свега овога што вам до сада казах ви ћете, господине, увидити, да би винарско друштво, онако како га ја замишљам да код нас буде, било са свим другчије од онога које се саставља сада у Неготину, чија су правила послата Господину Министру Народне Привреде на потврду и која сте ми ви изволели послати у препису.

Према томе нема ни мало сумње да би са свим излишно било да се упуштамо у критику тих правила, кад су она у опште таква, да их треба из основа изменити.

УЉИВАЂИВАЊЕ И НЕГА НОВЕ ЉИВАДЕ.

(Из Лангеталовог дела изведено и обрађено).

„Много пиће, много млека, много ђубрета, много жита, много новаца."

Др. Јулије Кун.

Без добрих и уређених ливада нема доста ни добре ране за стоку, а без ње не може се ни добре стоке имати.

Да би се у овоме унеколико постигла циљ, наши земљеделци често остављају после гајења каквог усева известан простор земље, да им сам, на природан начин, травом обрасте.

Овај начин подизања ливада самом природом врло је некористан с тога, што се на остављеном земљишту за уливаћивање осили коров који угушује траве добре за сточну рану.

Истина, оно има места, која се и без човечије помоћи брзо и добро уливаде.

Таква су места у алпијском подгорју и приморју.

Но у нашим приликама, па било то у планинским пропланцима или подгорју, било у равницама, неће бити корисно, да се уливаћивање остави само природи; него је ту потребно, да се пораст траве вештим радом управи како треба, а на име избором и засејавањем најбољих ливадских трава, које се у земљи налазе, и разумном негом нове ливаде.

Овај посао није лак.

Али труд ће се извесно и стогубо наплатити, само ако припрема земље и особине њене буду одговарале природним захтевима засејаних трава, — на што треба при избору земљишта и трава за засејавање обратити највећу пажњу.

У погледу на положај, за ливаде су најзгоднија земљишта, која се налазе по долинама и равницама — поред река и потока и уопште онаква, у којима влада умерена влага.

Што се тиче приуготовљавања самог земљишта, има се, пре свега, узети у обзир то, да су жилице у трава нежне и, према томе, треба им дати измрвљену, уситњену земљу, ако хоћемо да се развију онако како желимо.

Због тога треба земљу брижљиво обрадити орањем, које се понавља оволико пута, колико је према чврстини земље потребно, те да се земља у потребној мери уситни.

Уопште се може узети да земљу треба онако обрадити као и за сејање ражи.

Друго, треба узети у обзир то, да је семе у траве ситно те по томе не сме да дође дубоко под земљу, јер што је семе ситније у толико му мање влаге треба да омекне и у толико се више може довести у додир с ваздухом који му је за клијање преко потребан.

Земљу за ливаду не треба засејавати пре но што се добро слегне и у томе треба поступати као и код засејавања ражи.

Чим се поорана земља засеје травом, треба је преваљати ваљком.

Збијањем површине ваљком одржава се земљишту потребна влага и свежина — а сем тога ваљак притискује семе које је на површини и тако га одржи на месту где је.

Дакле, земља се у браздама засеје, па потом задрља и поваља.

Један од најлакших и практичних начина засејавања трава, кад није велики простор, јесте овај:

Сејач најпре одмери једно парче колико захвата једна повећа даска па то засеје руком; затим засејано парче покрије лако земљом па ваљком притисне. После тога одмери друго такво парче а оно засејано даском притисне па по њему иде и сејање продужава на одмереном парчету, и т. д.

Што се тиче доба засејавања, може се рећи да сејање не треба отпочињати пре, него што се на земљиштима, која су по каквоћи својој слична земљишту нове ливаде, крене растење трава.

Дакле, кад с пролећа бусење зазелени, — време је да се трава сеје.

Ако се раније посеје онда не ће да клија, јер земља још није довољно топла за растење и клијање семена од трава.

У погледу *количине семена* за засејавање, вреди начело «што више, то боље». Разуме се, да се то не може примењивати дословно, буквално, па сејати без рачуна.

Ми ћемо мало ниже означити и згодну размеру у погледу потребне количине семена за сејање.

У нас се још употребљавају трине место семена. Али ко из ближе испита ствар, може се лако уверити, да трине није добро сејати, јер при кошењу и пренашању сена много најбољег семена испадне на и оно што остане није више за сејање. С тога треба семе од трава, још док су ове на ливади, марљиво прибирати, јер се не смемо ослањати ни на семенарске трговце, које и поред све добре воље њихове и њих могу продавци да варају у толико лакше, што се семе од трава тешко распознаје а у осталом кад га је много скоро је немогуће поуздано испитивање и вршити.

Искусни људи препоручују, да се за ливаде узимљу такве траве, које се у околини вијају по оним ливадама, које су сличне по својим особинама ономе земљишту, које хоћемо да уливадимо, разуме се да том приликом треба бирати најбоље врсте трава и мешати их у повољној размери према земљишту.

Ми ћемо овде да наведемо неколико *Лангсталових* сава а за мешавине најбољих трава, које најбоље успевају:

1. На добрим свежим крчуљама.

Питома трава *(Avena elatior)*	6 кгр.
Сучак *(Dactylis glomerata)*	6 „
Чекињава метлушина *(Poa pratensis)*	6 „

Црвена детелина *(Trifolium pratense)*	4 кгр.
Црна вија *(Medicago lupulina)*	4 „
Бела детелина *(Trifolium repens)*	4 „
Звездан *(Lotus corniculatus)*	4 „
Утринац *(Lolium perenne)*	4 „
Мушка боквица *(Plantago lanceolata)*	24 „

2. На свежим или добрим привлажним земљама.

Мишји реп *(Phleum pratense)*	4 кгр.
Висока куница *(Alopecurus pratensis)*	4 „
Мањава Метлушица *(Poa trivialis)*	4 „
Сучак	4 „
Високи типац *(Festuca pratensis)*	6 „
Чекињава метлушица *(Poa pratensis)*	4 „
Усук *(Agrostis stolonifera)*	2 „
Црвена детелина *(Trifolium pratense)*	4 „
Бела детелина *(Trif. repens)*	2 „
Црна вија *(Medicago lupulina)*	2 „
Звездан *(Lotus corniculatus)*	2 „
Утринац, инглески рајграс *(Lolium perenne)*	8 „
Мушка боквица *(Plantago lanceolata)*	2 „

3. На свежим поскушама.

Високи типац *(Festuca pratensis)*	6 кгр.
Чекињава метлушица *(Poa pratensis)*	4 „
Мањава метлушица *(Poa trivialis)*	4 „
Висока куница *(Alopecurus pratensis)*	2 „
Мишји реп *(Phleum pratense)*	4 „
Усук *(Agrostis stolonifera)*	4 „
Црвена детелина *(Trifolium pratense)*	2 „
Бела детелина *(Trifol. repens)*	4 „
Звездан *(Lotus corniculatus)*	2 „
Грахорица *(Vicia sativa)*	4 „
Утринац, ингл. рајграс *(Lolium perenne)*	4—12 „
Мушка боквица *(Plantago lanceolata)*	2 „

4. На добрим сувим лапорушама.

Питома трава *(Avena elatior)* (франц. рајграс)	6 кгр.
Сучак	4 „
Дивљи жути овас *(Avena flavescens)*	6 „
Чекињава метлушица	4 „
Високи типац	4 „
Детелина Луцерка *(Medicago sativa)*	2 „
Црвена детелина	4 „
Бела детелина	2 „
Звездан	2 „
Утринац	4—12 „
Мушка боквица	2 „

5. На добрим сувим пескушама.

Мишји реп	4 кгр.
Високи типац	4 „
Чекињава метлушица	4 „
руњави типац *(Festuca rubra)*	4 „
Сучак	4 „
Утрињак	4 „
Црвена детелина	2 „
Бела детелина	4 „
Црна вија	2 „
Звездан	2 „
Мушка боквица	2 „

6. На влажним али не мочарним пескушама.

Висока куница	2 кгр.
Високи типац	6 „
Метлушица (*Poa annua*)	4 „
Чекињава метлушица	2 „
Усук	4 „
Бела детелина	4 „
Шведска детелина *(Trifolium hybridum)*	2 „
Црвена детелина	2 „
Звездан	2 „
Утрињак	6 „

7. На влажном но мало мочарном земљишту.

Власуља Метлушице	4 кгр.
Високи типац	4 „
Пауља *(Holcus lanatus)*	4 „
Усук	4 „
Високи бус *(Aira caespitosa)*	2 „
Шведска детелина	4 „
Звездан	4 „
Мишји реп	4 „
Мушка боквица	4 „

8. На лошијим мало пресушним лапорушама.

Класача (*Bromus Montanus или secalinus*)	8 кгр.
Руњави типац *(Festuca rubra)*	4 „
Чекињава метлушица	4 „
Утрињак	12 „
Високи типац	4 „
Еспарзета *(Onobrychis sativa)*	1 „
Звездан	2 „
Црна вија	2 „
Мушка боквица	2 „

9. На оцедним пескушама.

Мишји реп	4 кгр.
Чекињава метлушица	4 „
Високи типац	4 „
Руњави типац *(Festuca rubra)*	6 „
Утрињац	6 „
Бела детелина	4 „
Црвена детелина	2 „
Звездан	2 „
Мушка боквица	2 „
Паљуа	8 „

Пошто смо ову мешавину трава по горњим правилима већ посејали, онда нам на првом месту долази нега њихова у првој години, која се састоји у овоме:

1. Кору, која се поводом бујних киша и јаке сунчане припеке ухвати тако чврсто, да младе клице трава кроз њу не могу на површину да пробију, ваља одмах трновом браном или ваљком раздробити и ницање трава потпомоћи.

2. Кад су траве већ никле, треба свуда по ливади проћи и видети, да нема места, на којима трава није никла, па ако их има, онда ваља та гола места поновa травом засејати, или ако се ово не може одмах, онда то треба учинити првог идућег пролећа.

3. За растења трава у првој години, ваља ливаду чешће обилазити и коров који се на њој појави, прилежно плевити, а тако исто растурати и крtичњаке, ако их буде имало.

4. Кад су још и дуготрајне суше онда ваља ливаду неколико пута наводњавати, заливати, — те да би се младе траве још у првој години као што треба могле убокорити и уливадити.

Ж. Ш. и И. М.

ПИРИНАЧ У БАЧКОЈ.

На економској изложби, коју је пролетос приредило бачко пољопривредно друштво у Сомбору и коју су посетила и два изасланика српског пољопривредног друштва, могао се у изложеној збирци бачких производа приметити и пиринач, који је произведен у Бачкој на пустари Пекли. Видели смо ту пиринач у влату, сирови пиринач, ољуштен и бељен пиринач, пиринчане мекиње и брашно. Чисто невероватно за онога, ко зна, да пиринач успева само у врло топлим крајевима.

Ипак није гајење пиринча ништа ново у Угарској. Има сигурних података да је први почетак учињен још у 18. веку, на скоро после пожаревачког мира.

Тада се почеше насељавати у Банат Немци са Рајне и Талијани из мантовске околине. Ти досељеници основали су г. 1724. нову општину Дету и поред друге пољске радње почели су се занимати и гајењем и *конопље, свилобуба* и *пиринча*.

Прилике, које су тада владале, нису биле јако повољне за гајење пиринча. Наводњавање земљишта било је скопчано са врло великим тешкоћама. Рад тај сматрао се као нездрав тако да је врховна власт у Банату нашла за потребно, да г. 1768. забрани даље гајење пиринча „из здравствених разлога.“

Него та забрана није дуго трајала, јер већ г. 1773. добио је *Лимони*, Талијан из Мантове, од цара Јосифа II. под врло повољним уветима повеће земљиште у Банату, да на истом заведе гајење пиринча. Тај му је рад ишао тако сретно за руком, да су и околне банатске спахије почеле све више и више гајити пиринач. Г. 1787. било је у Банату већ 2302 ланца земље под пиринчем. Најбогатија жетва била је г. 1774., кад је пожњевено 25.800 мерова пиринча. Али тада беше гајење пиринча и на свом врхунцу, јер од тог доба поче нагло опадати, већ г. 1795. није пожњевено више него 7924 мерова, а у пролеће г. 1806 лежале су у парлогу скоро све њиве, на којима се пре сејао пиринач. Само један банатски спахија имао је одважност, да и даље остане при гајењу пиринча.

Најглавнији узрок, што је и други покушај са пиринчом у Банату испао тако несретно, беху тадањи ратови, који су готово сву радну снагу извели из земље. Али много је томе допринела и врста пиринча, која се тада гајила у Банату. Талијани су на име доносили семе из Мантове, и то од оне врсте, која је позната под именом „нострано“. Та врста има ману, да врло касно сазрева. Због тога се жетва у Банату отезала до дубоко у јесен, тако гдекојих година није било могуће ни увести сав пиринач.

Дуго времена затим није нико у Угарској помишљао на гајење пиринча док пре осам година тако рећи просто случај не даде повода и трећем покушају који ће по свима досадањим изгледима имати трајан успех. Земљиште овог трећег покушаја није више у Банату, него у Бачкој на пустари *Пекли*, која лежи поред новог бачког канала између села Керестура и Торже. У Пеклу може се доћи за 1 сат од железничке станице Врбаса, која се налази између Новога Сада и Суботице.

Пошто је пре 16 година саградио генерал Тир у Бачкој нов канал (Франце Јосифа), решила се угарска влада, да од државног добра на пустари Пекли поред тога канала отцепи 450 јутара и да на том земљишту устроји угледно добро, које би околно становништво имало особито да упозна са начином наводњавања поља. Г. 1878. отпочео је рад над угледном добру. Али одмах прве две године показале су жалостан резултат. Ко је хтео да види рђаву рану, није могао нигде гору наћи него на угледном добру. Од наводњавања, што је требало да буде главно на том добру, не беше ни помена.

У таквим околностима била је већ влада готова да напусти „угледно добро“ и да га поврати управи државних добара, као што јој је саветовала једна стручна комисија, која је била изаслата на лице места, да свестрано тамошњу земљу испита. Али други један стручњак, *Лајош Бодола*, уповорио је владу, да сав неуспех на угледном добру у Пекли долази отуд, што се на њему гаје жита за која није тамошња подводна земља. Уместо тога предложио је исти стручњак да се добро у Пекли раздели у главноме на двоје, па на оном делу, који ниже лежи, да се гаји пиринач, а на другом, опет влажном делу, али у вишем поло-

жају, да се гаји конопља. Предлог је тај све изненадио, али је мало ко у успех веровао. Ипак прихвати влада тај предлог и *Бодола* буде постављен за управника државног добра у Пекли.

Бодола се заиста није преварио. Пекла показује од тада са пиринчем и конопљом прекрасне резултате. Приход од та два трговачка производа прелази *два пут* приход од ма којег другог усева на пустари, која је сада већ распространења на 750 јутара. Г. 1886. задато је цело то земљиште на 15 година под најам (аренду) и тако се налази сада производња пиринча у Бачкој у приватним рукама.

Сваком се мора наметнути питање, како је могуће, да таква тропска и подтропска биљка као што је пиринач успева на бачком земљишту? Пиринчу треба укупно 2500—2800 степена (целзијевих) топлоте, да сазри. Подели ли се то на 140 дана вегетације, онда се види, да пиринач захтева процесом на дан 19—20 топлоте. У Бачкој је толика топлота само у јуну и јулу. Али пиринач не добија потребну топлоту само од ваздуха него и од земље, која се преко дана загреје, па и ноћу остане топлија него ваздух, и даље и од воде, којом се потапа. А та два извора топлоте обилна су у Бачкој као мало где. Црна бачка земља, а тако исто и вода у каналу и у широким јарковима, који се у њега сливају, тако се јако загреје као никад у Италији! вода чува пиринач од мраза, па ни лед му не начини толико штете, колико биљкама на суву.

Пиринач захтева на име непрекидно наводњавање или управо рећи проведе он цео свој век покривен водом. Само врх од биљке сме се видети из воде. По томе се види, да гајење пиринча није никакав лак посао. Он захтева у опште брижљиву негу и нарочито велику пажњу после жетве, много више него жито, што је и иначе и наравски, јер код пиринча нема се само посла са земљом, него уједно и са водом, која ће само онда утицати добро на развитак биљке, ако се употребљава мудро и увек кад треба.

Њива, на коју ће доћи пиринач мора се поравнити, што је иначе једностран тежачки посао. После се оре Губицевим или Видачевим плугом један пут под семе. У јесен после жетве земља се опет преоре и дрља и одмах водом покрије. Та вода остаје на земљи све до пролећа, а кад дође време сејидби пусти се да оде са земље и само се зато стара, да се земља одржи увек у довољној влази. Кад пиринач никне укаже се први листић, онда се вода мора одмах навести, да допире до половине најгорњег листа и по тој мери мора се вода са растењем биљке непрестано подизати.

На 14 дана пре жетве вода се опет уклони, да се земља осуши и да зрно може потпуно сазрети. Од особите је важности, да вода на пиринчиној њиви не сме никад бити устојана и ако се сваких осам дана не мења, онда пиринач добије т. з. црну кугу, која често целу жетву упропасти.

Кад се пиринач покоси, онда се он не садева у кретине, него се одмах снопови натоваре на кола, однесу на гувно и ту се омлате. Кад се пиринач млати слама му је још зелена.

После млаћења мора се пиринач на гувнима сушити, што је један од најтежих послова, који тај усев захтева. Лице и трговачка цена сировога пиринча зависи поглавито од начина сушења.

Што се плодореда тиче то се може пиринач 5 година узастопце без икаквог ђубрења сејати, 6. године дође за тим луцерка или детелина, 7. кукуруз, 8. пшеница, а 9. враћа се опет пиринач 4—5 година. Наводњавањем поправе се фи-

зикална својства земље и сухоземнога корова сасвим не стане. Али где је земља у пуној снази као што је случај у Пекли, ту се може пиринач сејати узастопце и 20—25 година, па тек онда наступи потреба плодореда. У Пекли се држи жетва још једнако на пуној мери.

Врста пиринча, која се гаји у Пекли, тако је звана „Каролина." То је озимна врста пиринча, а *рано сазрева*, што је баш добро за климатичне прилике у Бачкој. Пиринач се сеје у Пекли од 20. априла до половине маја, али једном је сејан истом 23. јуна, па је ипак сазрео већ 10. септембра. Сви подаци по новом календару.

Гувно мора бити доста велико. На 100 јутара под пиринчем треба $1^1/_4$ јутра за гувно, даље покривену плевару 25 метара дугачку и 6 метара широку и амбар од 3000 квадрат метара.

За наводњавање налази се сада у Пекли једна велика главна устава и 6 мањих устава за потапање, што је заједно са мерама за висину воде и преласима исполило на 100 јутара 1600 динара трошка.

За 100 јутара није од стручњака нико други нуждан него један талијанратар и један практикант, који морају бити увек на месту. На надницу за обрађивање једнога јутра издаје се око 72 динара.

Сад су у Пекли 150 јутара земље под пиринчем. На тих 150 јутара посеје се 130 хектолитара семена, а пожање се 4500 хектолитара сировога пиринча.

У малом Стапару има арендатор воденицу, у којој се сирови пиринач ољушти и бели. Од годишње жетве добије се 2400 метарских цената пиринча прве класе, 200 метарских цената друге класе и 100 метарских цената стуцаног пиринча (т. з. ризино). Сем тога добије се још 400 метарских цената мекиња и брашна од пиринча, која је боља рана за марву него погаче од ланја. Особито добра рана су те мекиње и брашно за говеда и свиње.

Може се рећи да у Пекли даје једно јутро просеком 20 метарских цената пиринча, који се прода у Будимпешти и на Реци по 18—19 динара од цента.

У кр. мађарском заводу за хемијска испитивања у Будимпешти израђене су упоредне анализе бачкога пиринча из Пекле, „Каролине" и „Талијанског пиринча." Ево резултата тих анализа:

	Пекла.	Каролина.	Талијански пиринач.
Воде	10·56%	9·74%	9·93%
Пепела	0·52 „	0·24 „	0·45 „
Масти	0·24 „	0·25 „	0·28 „
Целулозе	0·38 „	0·16 „	0·07 „
Протејина	5·20 „	4·99 „	3·45 „
Безазотног екстракта	83·10 „	84·62 „	85·82 „

По томе има у бачком пиринчу највише протејина (беланчевина), у њему је дакле највише раме. Управник горњег завода за хемијска испитивања дао је једну пробу тога пиринча кухати и коштао ју је. Нашао је, да је особито добра куса, да се куха подједнако и да — као што се каже — врло много издаје, јер му зрна врло јако набубре. На основу том, вели исти управник, да бачком пиринчу припада прво место.

У Бачкој се дакле не само гаји пиринач, него се тамо производи пиринач прве врсте, који нема да се плаши никакве конкуренције.

М. Петровић.

БЕЛЕШКЕ

Оплођивање кобила.

Да би кобила насигурно остала суждребна, треба је седмог најдаље осмог дана по ждребљењу подвести под пастува, па после тога четвртог, а не деветог дана још једном то покушати. Ако не прими пастува може се поуздано рачунати да је остала суждребна. Ако покушена прими пастува, нека је заскочи наново и за 21 до 23 дана не треба је приводити пастуву. Распаслост прође је за месец дана. Кањење деветог дана сувише раздражује кобилу и услед тога често избаци из себе крв. —

Против говеђе вашки.

Препоручује се сасвим ново средство, које је врло просто а поуздано дејствује. Говече се само опере водом у којој су обарени кромпири. Једанпут то урадити па је довољно, него опет боље је то учинити неколико пута, те да и тиње угину. И против шуге ово је средство употребљиво. Ово дејство објашњава се тиме, што у кромпиру има неке материје, која се зове соланин и трује инсекте.

Ђ.

ГЛАСНИК

Мере за унапређење винодела у Бугарској.

(свршетак)

Тако примљена полуспремљена вина, негују се у угледном подруму дотле, докле не постану способна за продају.

Управа подрума има својих филијала, или боље рећи реномиране фирме не само по свима главним европским варошима но и у Америци, које се брину за продају горњих вина по умереној цени, од које се најпре одбију трошкови око издржавања угледног подрума и извесни процењат за амортизацију капитала, који је држава дала за уређење самог подрума; остала сума подели се сопственике вина, сразмерно према преданој количини вина.

На тај начин, после неколико година, трошкови учињени за уређење подрума исплаћују се, а исто тако и годишњи трошкови око издржања. Да је Мађарска влада са овим предузећем постигла леп успех, — нема сумње, и ма да има таквих приватних подрума у већем размеру од државног, ипак наведени државни подрум постоји и дан данас. Нема сумње да се тако и у нас да остварити наравно са неким изменама, које би одговарале нашим месним условима. Но у сваком случају, за први пут било би најзгодније и најекономније, ако се устроји такав подрум при виноделској школи у Видину, и ја верујем да ће се за кратко време изазвати иницијатива и међу грађанима.

5. Средство, које налазим, да би помогло горе изложеној цељи било би то, да се пре свега потанко испита каквоћа наших вина, па онда да се стече добар глас у иностранству.

Ради постигнућа ове цељи налазим, да је одвећ нужно, да се наша вина у колико је могуће више изложе хемијској анализи, и то како у самој држави, тако и у иностранству. Резултати тих анализа могу се саопштавати периодично у главним европским новинама, које се занимају специјално виноделом и винарском трговином, а тако исто и специјал-

ним трговачким коморама у иностранству, који се интересују у овом погледу.

За анализирање наших вина у иностранству као и за њихову рекомандацију, имао сам на путу обећања неколиких чувених европских завода, хемијске станице у Клостернајбургу, земаљског института у Халу (Немачка), земљоделске академије у Монпелију (Француска), винодељске академије у Гајзенхајму (Немачка), итд.

Ово је корисно и не кошта скупо, и ако је одобрите ја ћу моћи у скоро да је остварим у практици јер ћу ступити у споразим и предузети нужне мере за њено остварење.

Поводом мога једног опширног чланка о винодељу и винарству у Бугарској који сам послао преседнику немачког винодељског друштва у Гајзенхајму и који је чланак пре кратког времена штампан у „Weinbau und Weinhandel Organ des deuschen Weinbau-Vereines (Nr. 44 и 45)", секретар наведеног друштва г. Dahlen саопштава ми писмом од 26 Октобра т. г. да би према достављеним му наредбама владе из Берлина било од врло велике користи по нашу извозну винарску трговину, ако би написао писмо у ком би нарочито изнео винодељска места, и места која би била подесна за експорт, па да исто предам немачком консулу у Софији, одакле би се саопштило свима немачким трговачким коморама. Из овога закључујем, о чему сам у осталом и лично уверен приликом мога бављења у Немачкој, да услед тога, што нема у Немачкој довољно вина, велики винарски заводи и фабрике тамошње, принуђене су, да траже вина по иностранству; и, што се досада нису обраћали са тражњом у Бугарску, то је било просто с тога, што су им били непознати односи нашег винодеља а после тога, нису знали ни места одакле би вино транспортовати могли, као ни цене па ни каквоћа вина. О свима овим питањима, био сам принуђен на многим местима да дајем обавештења, и свуда готово са чуђењем, саслушали су моја објашњавања о нашем винодељу, за која свет готово ништа није ни знао.

6. Једно од срестава, које је одвећ много допринело развијћу винарске трговине и винодеља у целом свету, то је учешће, које узимају разни виноделци на изложбама било локалним било интернационалним. Имајући то у виду, верујем, да је не само излагање наших вина на страним изложбама, већ и домаћих са свим скромних у нашој држави, врло корисно, јер би изазвало утакмицу међу самим произвођачима виноделцима. Нема сумње, да се при учешћу на каквим изложбама, треба да предузму све нужне мере и да се предходно проучи велико питање о излагању наших вина, како се не би доцније понављале исте грешке, као што се је десило пре неколико година са нашим винима на винарској изложби у Бордо-у, где су произашле доста курпозне последице, од којих ћу на овом месту као факт да наведем само следеће две:

1. Наредбом централне власти наређено је свима начелницима окружним, да покупе од најбољих виноделаца у повереном им округу по неколико стакала вина, које би се испратиле на излог у Бордо; и г. начелник окр. видинског, предао је ту заповест свима подручним му среским начелницима. Начелник среза видинског, издао је горњу заповест своме најстаријем пандуру — жандарму, да је изврши. Пандур са своје стране нашао је за боље, да се проводи, а наредио је једном свом млађем другу, да изврши наредбу. Тај његов друг, без икаквих објашњења, зашао је од куће до куће да скупља вино. У једној кући, која ми је врло добро позната, стражар или тај млађи пандур рекао је: „послао ме је г. начелник, да му напуните ова два стакла вином". Слушкиња, кад је саопштила ово својој газдарици и ова одобрила, ушла је у подрум и напунила стакла са оним вином, које се посведневно пије, рекавши да кад би дала чис-

тог вина начелнику би пресело; с тога, да би га од тога сачувала, она је трећину стакла долила са водом. Стакла су донешена у среску канцеларију, где су адресована како са именом притјажаоца тако и са називом места одакле је вино, па су потом по реду испраћена у Бордо. После неколико месеци по затварању изложбе, газда наведене куће добија један пакет на своју адресу, у коме налази диплому са напатнавањем му именом, заједно са једном бронзаном медаљом, којом се одликује тај виноделац за добро вино (?!) које је било изложено на наведеној изложби. Домаћин доведен овим до неверице, јер му ништа није било познато о томе, како да је вино дато из његове куће како ни да је било изложено у Бордо-у, почео је да распитује о томе: да нема какве грешке, и кад је сазнао да је слушкиња свему томе као и за све друго крива, јер је налила воде, — јако му је жао било; јер да је чисто вино било изложено, извесно би место бронзане, златну медаљу добио.

2. Међу винима, која су била изложена на истој изложби у Бордо-у, једно од њих (чини ми се из Пилене) одвећ се јако допало једном богатом фабриканту, који је одмах писао излагачу са питањем: колико ектолитара има од тога вина које је изложено и по коју цену жели до прода. Наш виноделац чим је добио писмо од француског фабриканта и како је сазнао шта пише, насмејао се и рекао: „имао сам од тога вина једно буре које хвата 100 литара, но одавна смо га попили“!?

Горња два факта навео сам овде само да би што рељефније преставио немарност и непсусност које кад би се десиле још који пут у подобним случајевима, могле би да науде много нашој куповини у место да је подигну, а у исто време да навелем околност како ни произвођачи, тако исто ни министри, који су узели учешће у горњој изложби, нису хтели да свате значај и циљ таквих изложаба.

Мислим, да се овакав опит не ће у будуће више догађати, но да ће пак само на одвратност подсећати.

7. Мимо свију других средстава који могу да помогну развиће и напредак наше експортне винарске трговине, најважније је олакшање увоза у стране државе односно царине са којом се царине страна вина. Налазим, да је од врло велике важности закључавање производачких уговора са страним државама и да би се према томе имала у виду царина, којом се царине наша вина. Нема потребе да наводим од колике је важности по нашу трговину, ако би се при закључавању уговора постигла што нижа царина. Цео свет данас се бори и заштићава царином своје производе онако исто енергично, као што чува и заштићава своју границу. Прва дужност коју бисмо имали при склапању таквих конвенција, треба да буде та, да тражимо олакшице у извозу наших вина као продукта, који и данас заузима једно од првих места у нашој производњи, и за у будуће, уверен сам, да ће се још више развити.

То су, г. министре, мере које налазим за нужно да вам наведем као средства, која су кадра не само да помогну развиће и напредак наше експортне винарске трговине, већ да је подигну на онај високи ступањ куда тежи.

Саопштио
Светислав М Стојановић.

По новим правилима Српско пољопривредно друштво приступило је поделу у секције и досад уписало се: у секцију за ратарство 45 чланова; у секцију за сточарство 35 чланова; у секцију за шумарство 21 члан; у секцију за технологију и грађевинарство 15 чланова; у секцију за пољопривредне установе 26.

Свега се уписало редовних чланова 76. Моле се и остала господа да се изволе уписати, како би посао секција што пре могао отпочети.

*

Аустријско помолошко друштво приредиће у септембру воћарску изложбу у Бечу.

Ова изложба почеће 17-ог септембра а трајаће до 26-ог истог месеца.

Два одељења ове изложбе биће међународна и то она, у којима ће се изложити *воћарске* и *винарске* справе.

Рок је пријаве за уделовање у међународним одељењима изложбе до 12-ог јула ове године

Пријаве се подносе главном одбору у Грацу (под адресом K. K österreichischer Pomologenverein, Lerckwald — Gratz)

Ово се јавља ради знања оних, који се за воћарство интересују, као и ради израђивача справа, који би вољни били да суделују у међународним одељењима ове изложбе.

Угледан оглас.

У 22. броју „Златибора" од 15. Маја о. г. читамо један веома значајан, умесан и примеран оглас од суда општине Ужичке, којим се објављујем да се на већој огољеној просторији, у „Малом и великом Забучју" и на „Сарића Осоје" не пушта стока на испашу за 5 година.

Ово је учињено с тога, да би се на тим местима, која су у околини Ужице, подигла шума која би отклањала засипање и кварење путева, и доприносила угледу вароши и здрављу становништва.

Саопштавајући ово ми желимо најискреније да се и друге општине у нашој земљи угледају на ову корисну, упутну и разбориту одлуку општине Ужичке, те да се види, да се и ми умемо бринути о свом добру и напредовању.

Ђ.

У *Јесту* у Италији држаће се од 3 Септембра до 12 по нашем календару изложба 4 мањег сира званог „*фонтан*," и међународна изложба справа за млекарство.

Пријаве за изложбу упућују се до 4 Јула; а

Справе за изложбу ваља слати од 20 до 30 Августа.

ДОПИСИ.

Пољна 21. маја 1888 год.

По довршетку орања код нас је у пуном одпочето окопавање кукуруза и винограда

Време је било по жељи, докле је трајало орање и сејање било је лепо време а ових дана имамо лепих киша, како се само желети може.

Усеви су сви добри, само изгледа јаче сена мало бити.

Виногради су понели добро а шљива неће бити скоро ниједна.

Здравље у људи није најповољније, појавио се шарлах и прилично тамани децу, има и великог кашља.

Здравље је у стоци добро. Хране је било доста и преостало из прошле године.

Цене су пшеници и кукурузу 9—9·50 дин. јечму и овсу 6—7 дин. од сто килогр.

Радницима — надничарим је цена 50—60 п. дин. дневно. Плаћа се обично новцем, мало је изузетака, којима се даје у место новца брашно или пиће али по пијачној вредности.

Цена је хектару земље просечно код нас 500 динара. Под закуп се ретко узима сем мањена имања за 40—50 дин. хектар најчешће се узима у наполицу и трећину од имућних.

Свет је дужан и готово презадужен, најчешће се за порезу задужује и за куповину имања. Интерес се плаћа 40—60%

С поштовањем

Андра В. Парађанин.

Ваљево 21. маја 1888 год.

Тек је довршено сејање кукуруза. Киша у овом месецу биле су од велике користи, јер је земља била затврдла, да се није могло орати. — Посејано је кукуруза тамо колико за подмирење сопствених потреба.

Траве су добре.

Шљива ће још бити у подгорини, а у осталим срезовима врло мало. Слана и хладни ветрови упропастили су шљиве тако, да у појединим воћњацима није остало ниједне шљиве, а у воћњацима који су у заклону, нису на ударну ветровима, остало је где више где мање.

Изгледи су добри и за виногради и за жир. Здравље је добро и у људи и у стоке. Стрмни усеви напредују.

Због прикупљања пореза цена је стоци пала нарочито овцама и јагњићима. Овца неошишана, с јагњетом може се добити на пијаци за 9—12 дин. — Надница за коњу кукуруза 1·20—1·60 дин. без хране, а 80—1·20 дин. уз храну.

Л. Лазаревић.

У Жабару 22 маја 1888 године.

1) Време је било за рад доста суво, у првој половини месеца Маја а у другој половини пало је кише.

2) Народ се је бавио по највише орањем и сејањем кукуруза, а доцније прашењем кукуруза, винограда и чишћењем стрмина.

3) Кукурузи и жита за сада су добри а тако исто и виногради које буба није јела.

4) Семе које је посејано засним добро за сада, а нарочито кукурузи, жита, јечмови и т. д.

5) Што се тиче воћа, може се рећи да је за сада, неко воће добро родило, као што су јабуке, крушке, орасi, трешње и вишње. Шљиве су родиле прилично, али дуња немамо ни мало, јер утукоше слане, биле су добро цветале и цвет скинуле друге половине месеца Априла.

6) Цена хлебној храни јесте: 10—12 дин. Сточној 12—14 дин. (Може ли то бити? У.) Надница раденицима плаћа се 5—6 гроша чаршиски, т. ј. 1—1·20 дин.

7) Цена земље од Ектара јесте 300—400 дин. А закуп од ектара за земљу плаћа се и то за пашњаке 60—80 дин. за њиве као кирија плаћа се 300—400 кгр. кукуруза. За Градине 72—96 дин.

8) Народ се је много задуживао а плаћао је интереса на узајмљени новац 6—12%.

Димитрије Миљковић.
економ

Стање летине у околини Чумића.

Време за рад било је од почетка пак до сада згодно и повољно.

Народ бавио је се орањем, сејањем најпотребнијих пољских усева, и копањем кукуруза и других усева.

Рад иде са свим добро и лако, а усеви за сад врло добро напредују. Стање трга (вашара) 21 маја у Крагујевцу било је средње.

1. Волови за рад који су добри плаћани су 200—240 динара а који су средњи од 100—120 дин. а дебели волови најскупље су плаћани 400—480 дин. овца и јагње најскупље је плаћано 10—12. дин. а само јагње 5—6 дин. које је најбоље. Свиње су плаћане добро, цена коњима била је рђава али у опште може се рећи стање трга било је средње.

17 овог мца било је лепа киша почела је падати у $3^1/_2$ сата по подне и држала је до $7^1/_2$ сати у вече, најпре је била тија и без ветра а после је окренула с ветром облак је нанишао од југа а 18 истог мца, ударила је киша у исто оно доба које и 17 али је облак нанишао од југо источне стране, и уватио неколико села, тако да је била киша много плаховита, са по мало града али тако град је био само уватио један мали простор од Голубице па уватио је-

дан мали крај од велики Крчмара, а притом бије је с кишом а без ветра затим ситан па при том и ако га је било да је могао лопатом гртати, опет никакву штету усевима није нанео. Других непогода у овој околини није никаквих било.

Здравље у људи и стоке било је добро само што је стока доста израњављена од зле *голубачке муве*, а ситне стоке као телади и других доста је од исте муве и поцркало, али тако је било много, да ниси бијо устању стоку сачувати, и то сад у ово време од 10—20 овог мца, а иначе од других болести стока није патила.

Сточној и хлебној рани цена је у ово доба умерена. Надница радницима најјачим у ово доба плаћа се 4—5 гр. уз то му се још даје ручак, ужина и вечера, а пре јела ракије колико који захтева, а после јела вина али по мало.

Цена земљи од ектара плаћа се и то земља која је добра а нарочито у Чумићу и Лужницама 690—1200 дин. (80—100 дук. ц.) а у околним селима највише 50 до 60 дук. ц. Закуп земље од хектара плаћа се годишње 40—50 дин.

Свет је се доста задужио и купујући рану, како за израну људску тако и за израну стоке, зато што град никаке године неумашава ова села и то Влакчу, Овсиште, Трнаву, пола Чумића, Сараново, Светлић, Јарушице, вел. и мал. Крчмаре, Војиновац, Сипиће, Вучиће и т. д. А интерес на узајмљени новац плаћао је и плаћа 2—3 гр. месечно на један дукат а има их који плаћају 5—6 гр. месечно на један дукат.

23. Маја 1888 год.

у Чумићу.

Павле Р. Симић.
економ

Време је у опште добро за рад. — До 15-ог Маја свршено је сејање позних кукуруза; а од 10-ог Маја почело је прашење кукуруза и винограда. — У Сурдулици доста се свет бави повртарством *и за продају*. Подизање винограда свуда се из године у годину проширује. Османлуци су свуда промрзли од јаке зиме. — Доста је местимично и гајење свилени гусеница предузето: сметња је у овом послу што нема *довољно дудова* и што нема одређене цене и пијаце за продају мехурака а свилодеље би коракнуло напред. —

Воћака мало има у овој околини, а и што их има ове године нису родиле осим ораха; а виногради су добро понели. —

Челе слабо ко гаји —

Цене храни овако стоје:

Пшеници	до	12	дин.	100 к. гр.
Кукурузу	„	10	„	„
Јечму	„	8	„	„
Граху	„	10	„	„
Овсу	„	5	„	„

Овца са јагнетом вреди од 4 до 7 дин.
Коза са јаретом вреди од 6 до 8 дин.
Друга стока слабо се и продаје овамо.

Сурдулица 24 Маја 1888 год.

Цена лебу је 0·20 д. 1 кгр.
„ месу јагнећем 0·25 д. 1 кгр.
„ „ Јарећем 0·20. д. 1 „ —

Пар јагнећих кожа купује се за 2 до 2.30 д. а јарећих од 3 до 5 дин. пар. —

Ракија се продаје од 0·20 д. до 0·30 дин. 1 кгр. а вино од 0·15 до 0·30 динара 1 кгр.

Ектар земље купује се од 200. до 300. дин. Под закуп земљу нико не узима. —

Газдинство је у опште по чивчиски. —

Хране се увек више производи како за људе тако и за стоку; но што је потреба становништву. —

Народ није много задужен а потреба је у новцу доста велика. —

Здравље је добро и код људи и код стоке. —

Марљиво народ треби стрмне усеве од корова а и сваки имућнији човек пречисти и семе на тријеру или ветерњачи па сеје. — Те с тога је жито чисто у овој околини. —

Стрмнине у опште добре су како јасење тако и пролетње. —

Савко Кучпарић.
редовни члан.

Сурдулица 9-ог Јуна 1888 год.

Жита сва и траве тако су понеле да се боље пожелети не може. —

Здравље је људи и стоке повољно. — Цена трговачким предметима рани и земљи оваква је као што је раније јављено. — Свет се јако жали што стока нема проходње ни цене. —

Савко Кучпарић.

Врњци 6 Јуна 1888 год.

Киша је падала 6-ог и 7-ог Јуна а оскудице у влази нема; иначе лепо време.

Прашење кукуруза позних довршено је сад се копају и тај је рад у пола претурен. — Косидба је у највећем јеку, а почело се косити од 1 Јуна. — Јечмови су млоги стигли за жетву, но још није жетва отпочела. —

Изливи моравски учинише те се обрађивање земљишта около Мораве, орање и сејање кукуруза тек 1 Јуна свршило.

Јесење угарење, у овоме крају готово нико не предузима, а пролетње пак отпочето је од 12 Марта а свршено 22 Априла па тек онда отпочињу сејање кукуруза.

Зимушњи јаки мразеви допринеше, те је ове године земља тако трошна, и за рад удесна, да одавна оваква није била.

Орање и сејање кукуруза свршавају обично, сваке године до Константина и Јелене (21 Маја) а ове су године, мало доцније сејање свршили; због напред казаног узрока.

Кукурузи су тако добри, да се боље пожелети немогу; скора су пола и огрнути. Стрмни усеви такође су добри, али на жалост у овом их крају не сеју у великој количини.

Воћњаци, којих овамо има у великој количини, били су цветали да боље бити неможе, али у време цвета, падоше две слане које нам обраше шљиве још у цвету, те сада немамо шљива ни за јело; остало пак воће као крушке, јабуке, ораси, и т. д. родило је, да боље бити неможе.

Виногради, којих такође у овом крају има у приличној количини родили су добро и ако од сада као до сад буду од елементарних непогода поштеђени, биће вина изобиља.

Траве су такође врло добре. Жир како буков тако и растов родио је врло добро.

Здравље је у људи за сада повољно.

Здравље је пак у домаћој стоци повољно али у почетку Маја мца појави се голубачка мушица, и навали на стоку. Ова мушица највише пада на нежне делове тела сточијег, као на виме, мошнице, у нос, пупак и марамицу; на ове се делове припију много њих, и сисају крв сточију услед чега се стока изнурава. Средства противу ових мушица, које овд житељи предузимаше јесу: мазање машћу, катраном и кадењем на диму од чађаве сламе од којих велики број ових мушица угине. Од ње угинуло је неколико говеда.

Митар Рајковић.
Државни чувар шума
среза трстеничког

Ман. Св. Романа. 21 Маја 1888 год. у срезу и округу Алексиначког.

Народ је у овој околини са сејањем кукуруза готов, и већ прву руку праши а тако и винограде који приличан род обећавају. *Раж* је добра и искласала је; *пшеница* је доста слаба, а тако и *јечам* и *овас* нарочито познији; траве су врло добре; *шљива* нема, Киша је падала 15. 19 и 20 довољно. Народ слабо производи жито ма које врсте за извоз; цене су и ране и стоци врло ниске, најбоље јагње 4. дин. најбољи ован маторац, 7. дин; падница копачу 80 пара с раном.

---

7. Јуна 1888 год.

Време је било повољно за рад; народ се бавио прашењем кукуруза и винограда

и од чести косидбом; *виногради* цветају, пчеле се роје но доста слабо због хладног и кишовитог пролећа. *Пшенице* су прекрасне а тако и остали усеви; здравље у људи и стоке добро је.

Данило Недељковић.
архимандрит

Жупа 1 Јуна 1888 год.

Време је после дуже суше било кишно што је врло потребно било.

Пашени кукуруз, виногради, почете ливаде да се косе но због кише доста је трава, које сасвим мало има, накисла.

Било је досада посејано сваковрсног производа, и осем траве биће — ако остали услови дозволе, изобилни.

Шљиве нису имало понеле, виногради средње — мање но прошле године; ни је пре цветало.

Елементарних непогода није било; о овоме као и о осталом јавићу писмом.

Сена нема, друго се ништа још не бере.

Здравље је повољно. — Цена кукурузу 10, јечму 8, овсу 8, вину 16—20 ракији 14—16 дин од 100 кила; надница 60— 70 пара рана задружно — обична.

Радоје М. Костић.

Пољна 5/6 1888 год.

Окопавање кукуруза код нас још траје а отпочето је и кошење ливада. Сена ће бити мало.

Виногради су окопани и заламање лозе отпочето је.

Рани кукурузи обећавају бољу бербу него позније.

Стрмна жита сем овса обећавају добру бербу.

Време је лепо, елементарних непогода није било.

Цене рани непромењене.

Надница од $^1/_2$ — 1 динар.

Здравље је добро и у народу и у стоци.

Андра В. Параћанин.

Бољевац 9 Јуна 1888. год.

Од 29-г прошлог до 10 ов. месеца време је било подесно, кише је било; кукурузи врло добро напредују, први је коп свршен, сада настаје други.

Стрмна су жита добра, рања почињу цветати.

Воћа нема, нарочито шљива никако.

Жира биће пролично.

Здравље је стоке и људи добро.

Цена је рани прећашња, тако исто и надница.

Добросав Петровић.
чиновник ср. бољевачког

Бољевац 20. Маја 1888.

У целоме срезу бољевачком од 1. до 20. овог мес. време је било подесно за рад.

Народ је се бавио у овом месецу највише орањем и сејањем, земља је доста разорана и засејана, од разораног засејано је 2 трећине кукурузом а остало стрмним житом; ако година подесна буде, доста ће бити за храну; извоз никакав, јер је земља у опште врло слаба а рђаво се и обрађује.

Воће због слане и хладноће све је скоро опало, а и виногради због нестота рђави су.

Цена је рани:

а) пшеничном брашну 16—18 дин. сто к.

б) кукурузном „ 14—15 „ „ „

в) печеном хлебу 25 пара д. кило.

Надница је радницима без ране 1 дин. са раном и напојницом 0.60 дин.

Цена је земљи од хектара 50 до 60 дин. под закуп се слабо даје.

Здравље је људи и стоке у целом срезу било повољно.

Свет није много залужен, у целом срезу

дугују управи фондова 73 лица, задужење је било због опустошења српско турских ратова.

Сточарство је у овом срезу јако распрострањено, но је рђавог соја; у селу Јабланици има око 50 брана свило-руних оваца од овна мерино који је 1883 год. послат за прилод.

У целом срезу има стоке:

У ОПШТИНИ	КОЊА	ГОВЕДИ	ОВАЦА	КОЗА	СВИЊА	МАГАРАЦА
Злотској	160	2000	10.000	6000	1100	4
Подгорској	68	270	2700	720	210	—
Ваљаковској	188	420	1235	38	655	—
Шарбановачкој	168	450	4020	200	310	—
Јасовској	65	335	3050	1080	331	—
Криво-вирској	148	1640	6200	1106	547	20
Планишчкој	351	895	4255	436	389	—
Бољевачкој	86	467	4279	530	302	—
Мало-Изворској	50	410	3500	900	301	2
Луковској	186	1782	11.005	3191	1755	40
Свега:	1470	8669	50.244	14.201	5900	66

Добросав Петровић
звaничник среза бољевачког.

Прањани (ср. таковски окр. рудnички) 1 Јуна 1888 год.

Време у другој половини маја сасвим беше подесно са благом и бериђетном кишом. Окопавање кукуруза иде свуда веома добро и за 10 дана биће свршено у целом округу и околини. Усеви и траве веома добро напредују. Шљиве су се већ пребрале и довољно их има у целом таковском срезу; ну у срезу качерском и љубићком нема их јер су раније озебле и опале.

Свршено је већ и са заосталим данком. За наплату продавата земља. Овакових продаја било је у целом рудничком округу прибижно од 4—5 стотина. Просечна цена продатог земљишта овом приликом нашла је на 55 динара од хектара. Земљиште је по класификацији обично било из III-ког и IV-тог реда.

Елементарних непогода није било до само на једном крају села Прањана, до ужичког округа где је на 8—10 кућа у шљивама и другим усевима учињено град штете од прилике на 1600 динара.

Пчеларење у овом крају није развијено, а не даје за сада никаквих повољних резултата, чему узрок лежи више у нехатости имаоца но у ма чем другом.

Трг (марв. пазар) који је 9 овог месеца у Гор. Милановцу био, у први мах, а у погледу на продати број стоке био би подпун задовољавајући, ну цена, за коју се може рећи да је средња, одузима нам нешто задовољства, тим више што је у народу већ омало стоке од свих врста а нужда нагони да се и то без повољне цене прода. Стока и шљиве, једино су готово средство народу овога краја, да што новаца узме, ну слаба цена неда му млого користи. Лањске суве шљиве већ су све продате. Сами Прањани и околина њина дали су преко 500.000 кила са овим це-

нама: Шљиве од 70—90 у пола кила 34 динара, а оне од 100—160 једва 12—15 динара. Новчана оскудица већ је натерала народ да и нове шљиве продаје са ценом од 10—12 динара о којима се неможе бог зна шта овако рано насигурно рећи. Како смо уверени, ово је доста немио појав који је свет каишарским обвезама много упропастио и задужио.

Здравље у људи па и стоке сасвим је добро; заразни болести, засад, никаквих нема.

Сто кила Кукуруза па тако и пшенице продаје се од 14—15 динара. Остале стрмнине од 10—14 динара.

Свет је се прилично задужио и то све због продаје шљива у оном смислу као што напред казасмо. Са интересом брука се прави јер често ћете наћи да ко коме 100% плаћа — разуме се не јавно.

Светозар М. Јеремијић.
парох прањански

Велико Село среза пожаревачког 1 Јуна.

Време било је угодно за рад. Кише није било од ђурђевдана до 20 Маја, но та мало трајна суша није обустављала рад у пољу. Орало се и сејало се кукуруз, а после двадесетог маја, кад је пала добра киша, прашење ранијих кукуруза и винограда одпочето је у великом. Виногради овога села а и околине заражени су у великој мери филоксером. Многи који су чули, да америчка лоза може да издржи против филоксере, изјављују, да би радо садили америчку лозу, но невоља је кажу у томе, што немамо способних људи да би исту после могли калемити са нашом домаћом лозом.

Кукурузи не напредују како би требало. Голих мразова није било, који би земљу раздробили и уситнили па ни јесењи угар није ништа помагао у овом погледу, и тако се земља рђаво поорала, што нам не обећава добру бербу. Само честе а умерене кише, могу нам помоћи, да до године не гладујемо.

Пшеница је већ сва искласала и сада можемо рећи да ће принос бити знатно мањи са једног ектара, но прошле године.

Јечам је до зла бога рђав, јер је махом доцно посејан, дуго трајање снега зимушњег спречило је да се јечам у своје време посеје.

Први одкос луцерке детелине дигнут је и други одкос већ стиже. Ова детелина примљена је код народа овога краја врло добро и прилично је засејана, и семе су почели сељаци да производе, само у моме селу произведено је прошлог лета више од сто килограма семена и распродато је у месту по два динара килограм.

Многим сељацима нестала је храна и морају да је купују. Кукурузу је цена 10—20. дин. а пшеници 10 д. Наднице радницима у овој околини, врло су ниске, од 60—80 п. д. а то је усљед тога, што се у овој околини почело у великом радити са прашачем и затртачем О овим справама морам коју овде више рећи, јер ме на то изазва чланак, Г. Живка Шокорца у 9. бр. „Тежака“ од ове године, у коме чланку писац предлаже: да се свака пољопривредна справа прво опроба и оцени стручном комисијом, па после да се дозволи продаја исте у народу. Овај предлог Г. Шокорца, толико је користан и не одложан, да би га надлежан министар требало одмах да усвоји, и једном учини крај довлачењу са стране оних справа, који су тамо одбачене као преживеле и непрактичне. У Пожаревцу је пуно ових несгранних загртача, који су донети из Аустрије а који су тако тешки, да два добра коња треба да могу у раду вући један загртач. И народ купује ове загртаче јер не види боље. Кажу сељаци, бољи су и овакви кад се помоћу њих можемо послужити јачом животињском снагом но да сами издиремо мотиком. У Аустрији има бољих загртача, од куда сам и ја донео мој загртач кога

један средње јак коњ може у раду да вуче али су ови мало скупљи, те с тога их наши трговци не купују, већ купују оне јевтиније, ма да су они по све рђави.

Крајње је време да наша држава почне водити бригу и о народној привреди, да се ова што боље развије и оснажи, а то ће се постићи у неколико и тиме, што ће држава посредништвом својим набављати народу добре алате, јер давно је казато *без алата нема заната.*

Цветко Павловић.
земљорадник

Грачаница, Босна 1 Јуна 1888 год.

Котар т. ј. срез грачанички већином је покривен високим планинама и плодним пропланцима. Једна једина највећа раван у нашем котару а плодношћу својом једна од првих у Босни јест она кроз коју протиче рјека Спреча сливајући се код Добуја у рјеку Босну.

Народ наш како у свој Босни тако и овде с гледишта пољопривреде још је у повоју, алати и оруђа тежачка још су у примитивном скоро стању, цео котар тешко да има 2 гвоздена плуга, земља као брдна није најплоднија, међутим благодарећи властима, почиње се опажати и у пољопривреди бољи напредак, сељак несмије таманити младу шуму, мора скидати машину [1]) са шљива земљу ђубрити, сијати чисто зрно и млого што шта, што заиста и ако строго има свог подпуног оправдања.

У априлу и око ђурђева ове године кад народ свуда кукуруз сеје прилично је суша сијању сметала, позније плодне кише благодјетно су на кукуруз дјестовале, тако да сад идемо у сусрет добром роду кукуруза.

Шеница богами рјетка је; траве ни половина као лани, а зимус је и онако код нас ока сјена била 3 до 4. новчића.

Сав наш тежачки а већином и варошки свјет храни се кукурузом. Најбоља шеница у овој години није била скупља по товару од 6 до 8 форинти, док је кукуруз и дан лани по 6 новчића на оку.

Винограда у нас нема, шљива је најбогати производ нашег котара, грожђе кисело и ситно у јесен се продаје по 10 крајц. на оку, цјена пак вину већим дјелом фабрикација срјемских шпекуланата код нас увјек варира између 24 до 40 новчића по једном литру.

Шљиве та златна руда наше Босне обећавају млого и ове године, да ли ће и квалитативно лањској години одговорити видићемо, лани је било тако крупна да је у нашем котару на више мјеста једва 60 комада у $^1/_2$ кграма достизало.

Кад неби на увоз стоке из ваше краљевине велика царина била, имали би ваши трговци дјепог промета по нашој околини сад је у нас цјена овци и јагнету 5—6 форинти кози и јарету такође а неостриженом дебелом и крупном овну и 10 форинти од комада.

Ваша вина кад би се слала лађом на босанске паробродске постаје могла би се грдно са мацарским винима такмачити, прво што наш народ у опште није највише црно вино, а друго што су му још из доба турске владавине крајнска и неготинска вина као добра јака и чиста у памети.

Кад би ваши винарски трговци могли са успјехом користити се царинским уговором међу Аустријом и вашом државом и за ове запосједнуте земље, могла би ваша вина имати овде проходње нарочито како су путеви код нас што но рјеч као „длан" а а жељезница води у срце богати и насељених вароши, ће и јаки војени гарнизони станују, ваша би вина истисла сва друга швиндлерска, а то би и вама извјесно од највеће користи било.

Ето како у вашем 10. броју Тежака велите отворена вам је производима свјецка пијаца, нек је и отворена, ваши ће производи опет ће и јесу, њих ће потиснути они који се не заносе страначким страстима већ се брину како ће добрим царинским уговорима отворити не море већ срце свију држава којима су ваши производи нужни.

[1]) да није маховина? Ур

Како се може накнадити штета и бар донекле ублажити тешке последице од града?

(Уједно одговор на многа питања о томе).

Ових дана стигле су нам немиле вести о грдним штетама, које је град у неким крајевима починио. Град је падао 7. и 17. Јуна т. год. Усеви, воћњаци, виногради и највећи део осталих пољопривредничких плодова, сатрвени су до земље у више села среза Подгорског и Тамнавског округа Ваљевског, среза Посаво-Тамнавског округа Шабачког и у неким селима округа Београдског. Пољопривредници тих места са очајањем бацају поглед на згариште својих поља у добу, кад су имали да приступе прибирању плодова од истих.

Доба, за сејање и подсејавање усева, истина је у велико прешло, али се опет може много што-шта учинити, и последице претрпљене штете ублажити. Тако у овом обзиру и за ову прилику им ово препоручујемо:

Ко има жутог планинског кукуруза, а има и радне снаге да земљу за сејање истога одма може спремити, може покушати и сејање кукуруза и очекивати још и рода за људску рану, ако месец Септембар буде леп, на сваки пак начин добиће отуда хране за своју стоку. Кукуруз треба натопити мало у води да би брже ников и треба га поретко посејати. Ко нема жутог планинског кукуруза, тај нека на добро приправљеној земљи сеје на сачму кукуруз какав има за израну своје стоке, и нека пусти да расте па чим класао буде, нека га коси као шашу и спреми за зимску храну стоке, уколико га узелено на то употребно не буде.

Сејању хељде и ситне проје још је доба и управо време. Оба ова усева могу рât доспети, и кад се посеју на чисто поље, за време свога растења не потребују никаквог рада, и оба могу донети знатну количину плода за израну стоке а по потреби и за храну људску, а остављене и њиву на време да се за сејање јесењих стрмнина употребити и спремити може.

Сејање жутог пасуља чучавца, и сејање грашка може се још с' успехом вршити, само пре сејања треба семе добро натопити да би брже никло и треба посејани усев пријежно обрађивати да би се брже развијао.

За израну стоке може се с' успехом још сејати:

Јечам или раж у смеши с граорицом и то пола граорице а пола јечма или ражи. Овај усев доспеће на време до класања односно цветања, а чим почне класати треба га косити и за сено справљати. Овај усев ако се добро увати, даће изредно сено, поред којега може се стока и без зоби добро одржати. Семе од граорице може се добити преко Српског Пољопривредног Друштва, а може и врло јевтино да се купи. код воденичара, који пречишћавају пшеницу за млевење белог брашна. Овај усев, кад се сеје у смеши с' граорицом сеје се мало ређе но сама стрмнина. Њива под овим усевом биће на време готова, те се пâт и за сејање јесење стрмнине може спремити и употребити.

Има и једна репа, која се зове угарњача за то, што се на преорано (угарено) јечмиште сеје. Она се дакле сеје, пошто се јечам пожање, а томе је време месец Јуни. Семе од те репе скоро је онако исто, као и семе од зимске роткве и сеје се онако, као што се сеје зимска ротква, само мало ређе, јер расте крупнија. Земља за ову репу мора бити добро узорана и уситњена; на тако приправљеној земљи сеје се семе на сачму, па се лаким ваљком или браном завлачи, и то је скоро сав рад око тога усева. Ако је земља само добро приправљена била, усев ће се лепо развити и доспети између Крстова дана и дана светога Томе, кад га треба вадити из земље као што се ротква, цвекла, остале сточне репе и кромпир вади. Репа је ова врло добра рана за свиње, говеда и друге преживаре, а чува се зими у траповима, као што се и обична сточна репа и друго подобно биље чува. Семена од ове врсте репе може се добити преко Српског Пољопривредног Друштва у Београду, и с' једним килограмом семена може се засејати велика њива.

Како се мухар и сирак сеје за сточну храну, видили сте из «Тежака» од 1. Јуна т. у броју XI на страни 309.

Немиле прилике, које су нас принудиле да напред изложено препоручујемо, опомињу нас и на то, да подсетимо наше пољораднике да једној важној биљци поклоне више пажње, а то је кромпир, који од града нестрада толико, као што страдају други усеви.

ВРБА

(SALIX).

Сваки, без сумње, познаје врбу. Она нам се појављује на свима путевима у разноврсним облицима. Ну извесно је, да је мало ко помишљао, како је разноструна њена употреба у обичном кућењу. Почињући од сиромахове колибе, па до царске палате, наћи ћемо многоврсне предмете исплетене од врбе. Замислимо само хиљаде котарица, које се сваке године исплету, и које на разним трговима имају не мали значај. Плетена врба прати човека, у небројним облицима и израдама, од колевке до гроба. Сисанче лежи у котарчици од врбовог прућа. Доцније, као дете, седи у столичици такође од врбовине, а још доцније, као девојчица, иде у школу са дивном котарчицом од врбовине, збира по пољу прво цвеће и први зрео род носи у њој својој кући. У салону задовољство је видети сточић за цвеће, израђен од врбовог прућа са пуно вештине. Земљорадник има у својим колима лесу од врбовог прућа; у његовој кујни, дворишту и подруму пуно је корисних справа и предмета од врбовине. Домаћице не могу да буду без котарица за оставу, рубље, зелен а богме и за луксус; накратко, на свима друмовима и улицама сусреће нас врба, укусно прерађена са више или мање вештине. И млад и стар задовољно се одмара после дневног рада на врбовој столици. А на гробу врба најдуже жали.

Огромни напредак плетарске индустрије, која се у последње време необично разгранала и продрла до најмањих места, толико је повисно потребу доброг врбовог прућа, да унутрашња производња у извесним земљама није више довољна, но се материјал набавља са стране по скупу цену и са знатним трошковима око преноса. Из многих места, где је уведено гајење врбе и где се то уметно ради, носи се знатна количина ољуштеног врбовог прућа у поморске градове, за извоз у Америку — трговина која се само тиме објашњава, што у новом свету (Америци) расте мало врба, те једна од најупотребљивијих, Црна врба (Salix viminalis), у њеним многобројним одликама (варијететима), није тамо нађена, и тек се последњих година отпочела садити.

Највећу вредност, као права трговачка роба, имају поглавито ољуштене беле врбе.

Готово опште гледиште, да су само речне обале место за врбе, и с тога да их тамо ваља и подизати, није оправдано, јер оне расту

и по Алпима, па чак и по најсувљим високим положајима. На висини од 1732 метра нађена је једна врста врбе (Salix cargea — планинска ива).

Искуство, стечено гајењем врбе у најновије време, упућује, да за гајење ваља узимати само неке врсте врбе. Највећу вредност имају оне врсте, које се гаје разумно и на велико у Инглеској, Француској и Немачкој, и требало је много година за испитивање, те да им се нађе право ботаничко име, под којим су познате у трговини.

И при гајењу врба морамо имати на уму земљу и влагу, јер неке врсте дају бољи материјал на сухом земљишту него на влажном, јер на првом пруће бива жилавије и са мање чворова, те с тога и употребљивије. Искуство је показало, да се финије пруће увек и свуда, и с кором и ољуштено, више тражи и боље плаћа, него ружно.

Многи произвођачи врбе тврде, да су 3—4 најодличније врсте довољне, да подмире потребе плетарске индустрије. Али то није истина, јер би по искуству принос неких година био врло мали, кад се не би гајило више врсти. Ко хоће да гаји врбе, мора добро пазити, да разне врсте не дођу непосредно једна уз другу, јер се врло лако између (бастардују). Доле ћемо именовати најодличније врсте. Ради бољег прегледа поделићемо врбе у 16 врста, ну ваља знати да се и ове врсте деле на многе врсте у врсти (подврсте). Ово су тих 16 врста:

1. Salix alba — Бела врба.[1]) У овој врсти нема ниједне добре врсте за гајење;

2. S. excelsior. И у овој врсти нема ниједне врбе, коју би ваљало препоручити за гајење;

3. S. fragilis — Крта врба[2]). Веома распрострањена и највише је има по врбљацима Јужне Немачке. Прилично издашна, ну добра само за просто плетарство;

4. S. pentandra. За влажна земљишта;

5. S. amygdalina. У овој врсти су праве врбе за плетарство, које дају не само витко, жилаво, него тврдо и бело као снег пруће, и ољуштено највише се тражи и најбоље плаћа. Успевају у свакој земљи, ну ипак по неке нарочито воле влагу у здравици; осим тога

[1]) Панчић у своме делу „Шумско дрвеће и шибље у Србији" зове ову врбу „Црвена врба". В. Гласник XXX. стр. 264.

[2]) Панчић — „бела врба". У истом делу стр. 263.

треба да су честе, ако се хоће да пруће буде дугачко и чисто од грана;

6. S. polyphylla;

7. S. pulchra. Ова врста је украс целог врбовог рода;

8. S. viminalis — Црна врба. Ово су врбе меког дрвета, које се највише употребљава за котарице, и које се у свима пределима, неољуштено и ољуштено — према сорти, веома цени. Ове врбе у опште захтевају хумусну пескушу. Све се лако познају по своме дугуљастом, с доње стране сребрнасто светлом лишћу. Има их око свију река, али по употреби спадају тек у други ред;

9. S. mollissima;

10. S. caprea × incana. Врло издашна и трајашна;

11. S. nigricans. За будућност једна врста врло доброг, многог танког и жилавог прућа;

12. S. caprea — Планинска ива. Слабо употребљива;

13. S. repens. Чучава или пузава врба. Још није довољно позната ни испитана;

14. S. incana. Висок жбун и дугачко пруће;

15. S. purpurea — Ракита. Пруће је од ових врба најбоље за гужве и за најјаче завоје, и тако га много дају, да ретко која врба превазилази ову у том погледу;

16. S. rubra. Даје много прућа, али мање важног за техничку употребу.

При избору ваља најпре запитати се, за коју потребу хоћемо да производимо врбово пруће, или које се у дотичном пределу може најлакше продати и употребити.

Тако у виноградарском пределу, где се тражи пруће за везивање и гужве, ваља гајити врбе које дају такав материјал. Ако се у околини плету просте *котарице*, онда ваља имати на уму нарочито оне врсте, које дају највећи принос за ту потребу. Досадашње искуство тврди, да се *лепо и чисто пруће*, како с кором тако и ољуштено, увек више тражи и скупље плаћа. Главне особине, којима се одликује извесна врба за плетарске потребе, јесу:

1. Издржљивост, т. ј. неосетљивост према неповољним утицајима погоде, а при том способност да сваке године даје пруће;

2. Велика жилавост;

3. Велики принос, т. ј. на једном стаблу или жбуну много прућа;

4. Виткост и чистоћа од грана;

5. Да се лако може очувати и

6. Ољуштено дрво да је бело као снег.

Толико о народно привредном значају, о распрострањену и употреби врбе и о њеним најбољим врстама.

ФАБРИКАЦИЈА ИЛИ ПРЕРАЂИВАЊЕ ДУВАНА.

од

К. Црногорца.

За фабрикацију треба имати: особите просторије или зграде и различне справе са судовима, а поред тога још и пуно знања и вештине, па да се фабрикација дувана изврши као што треба с коришћу.

Ово се зове: фабрикација дувана: „*на много или на велико*".

Ми ћемо овде да узмемо из фабрикације само она пословања, која би могао сам произвођач да изврши за љубав своје веће користи; — ово би назвали:

Фабрикација дувана на мало.

Овде долазе ова пословања: *припрема и израда лишћа.*

I. Припрема лишћа.

Овде долази: *ферментацији или врење*, и *глачање или уравњавање лишћа.*

а. Ферментација или врење лишћа.

Ово је посао више фабриканта него ли произвођача, — али

Ако произвођач има велику количину дувана а хоће да чека на бољу цену и да лишћу даде светлију или тавнију боју, — може то да чини тек онда, ако дуванско лишће спреми, удеси тако, да *издржи врење*, т. ј. да на дуванско наслагано лишће подејствује: ваздух, влага и топота, — и то:

„ако хоћемо да имамо *дуван за «смотке»*, онда га треба почети *раније и чешће превртати*, јер: за „смотке" треба да је *лишће витко и растегљиво а боје светлије*; — а то се добија: кад је дуван мало свежији па га раније и чешће преврћемо *и у омање гомиле*

или деньчиће сложимо, да се лишће не би јако и дуго загрејавало". — Ово се зове: *рано или брзо врење.*

„Ако хоћемо да имамо дуван за *„крижање"*, онда га треба по дуже времена оставити да наслаган лежи, па тек *доцније и ређе превртати*, јер: за *„крижање"* треба да је *лишће боје тавније*; — а то се добија: кад је дуван сувљи, па га *по дуже* оставимо сложеног у *по веће гомиле*, да би се лишће *јаче и дуже загрејавало"*. — Ово се зове: *позно или споро врење.*

Ако би дуван оставили *још дуже времена у гомилама непревртан*, онда би лишће пало у *врло јако врење или загрејавање*, па би се такав дуван морао *јевтино* продавати за *„бурмут"*, — јер: за бурмут треба да је *лишће много тавније или црнкасте боје*, а кад се у уста метне треба да је горчастог укуса.

Врење или ферментацију у лишћу изазваћемо овако:

„лишће је сложено у четвртасте деньчиће или снопиће; — ове деньчиће слажемо сад *збивено један уз други и један на други*, али тако, да једни деньчићи дођу уздуж а други (преко њих) по пречке".

Тако се слажу деньчићи на једну гомилу, која је 130 до 160 с. м. висока и толико широка, пазећи: да леђа или крајеви од лисне дршке дођу с поља а врхови од лишћа једни спрам других — унутра.

У оваквим гомилама или деньковима *збивено* сложен дуван, почеће да се загрејава или у врење да прелази и то: *најпре и најјаче у средини*; с тога: треба снопиће (па по потреби и лишће у снопићима) превртати тако, да крајни дођу у средину а средњи с поља.

Разуме се, да ово превртање бива *чешће* — за добијање светлијег лишћа (брзим врењем), и *ређе* — за добијање тавнијег лишћа (спорим врењем).

Обично, после 2, 4, 6 8 или 10 до 15 дана треба ове денькове превртати.

За овај посао, — т. ј. да би се знало: да ли је се лишће довољно загрејало, — згодно се неки служе *термометром* (за мерење развијене у лишћу топлоте) и *хигрометром* (за мерење влажности у лишћу).

Примедба. Пошто се зна: да се спољашње или крајње лишће у *снопићима*, а тако исто и крајњи снопићи у *деньковима слабо загрејавају*, то ће најбоље бити: да спољашње лишће и спољашње деньчиће *омотамо или обложимо* лошијим лишћем н. пр. подбирцима, а још боље *сувом сламом*, која ће све испарење из лишћа у себе да упије.

Док траје врење, обично се *око главних ребара* нахвата плесањ или буђа, коју треба приликом сваког превртања (3 до 4 пута) добро очистити, — а то бива: кад лишће добро истресемо и протресемо или га обришемо сувом оштром крпом, четком и. т. д.

Свршетак врења. — Врење је свршено онда, кад је лишће добило онакву боју, какву смо ми хтели и желили.

А да се не би у лишћу и даље загрејавање или врење продужавало, треба: *врење пресећи* а то бива овако:

Све влажне и загрејане сношиће треба повадити па их пометати и поређати раздалеко — разложити на згодно место н. пр. у загрејане собе и т. д. да се суше, т. ј. да сва влага из њих испари, како би тако осушене сношиће могли са осталима у велике дењкове сложити и у магацине или у сушна сместишта унети, *па тако оставити до времена*, кад дрвеће почне да цвета или кад вино у пролеће (обично у Мају) на топлоти започне поново своје врење, јер: чим почне дрвеће цветати а вино врети, — започиње и дуван у дењковима по нова у врење да прелази. С тога: треба сав дуван у то доба растурити или *разложити* да се расхлади и добро осуши, па га за тим можемо по нова у по веће гомиле наслагати и у сушна места или магацине (магазе) унети па ту оставити и држати до употребе.

б. Глачање или уравњавање (дузлисање) лишћа.

Глачање одабраног а уз то још лепо слагање и пресовање или притискивање лепо сложеног лишћа предузима се онда, кад имамо много лепог и крупног лишћа поглавито за «*смотке*» па га хоћемо *далеко да шиљемо или транспортирамо.*

Ово се пословање врши овако:

1. најбоље а најкрупније лишће одбере се и осуши тако, да нема у себи више од 12% водених делова.

2. раденици а најбоље женскиње а и деца међу сваки лист преко колена или на асталић, па га руком уравњавају или глачају (дузлишу) или и полажу на друго колено, где слажу углачан (дузлисан) лист по лист тако, да на наличје доњег листа дође наличје горњег листа.

Тако се наслаже 12 до 16 листова, па се на доњем крају (крај лисне дршке) повежу канапом у један свежањ или калуп, преко кога се метне једна дашчица и озго притисне или пресује каквим теретом или се на њ седне, — те се тако скалупи.

II. Израда дуванског лишћа.

Овде долази израда дуванског лишћа за: *крижање, смотке* (цигаре) и *бурмут*.

а. Израда дувана за крижање.

Главни посао за крижање овај је:

1. одбере се лишће по својој доброти, па се „*бушкурише*“ или попрска (обично из уста) водом и накваси да би главна ребра са лишћа лако сљуштити могли, т. ј. главно се ребро олупи са врха на наличју листа, па се прстом повуче и сљушти са листа.

2. даје се дувану *пријатан мирис и укус* а то бива умакањем или квашењем лишћа у вештачки спремљеној течности која се зове: *мирисава вода* (Sauce, Beize, Tunke), која се добија обично из лаворовог (лорберовог лишћа, вење, коријандера, ваниле, мастикса (сакоза) и т. д.

Једна мирисава вода, која дувану даје *укус турског дувана*, саставља се по (Хермбстету) овако:

1. на 10 кила финог лишћа (светле боје) узима се:

Шафран	250 грама.	кува се 5 минута па се процеди и разлади.
Стипса	60 „	
Ружична водица . .	2,50 кила	

У разлађену течност меће се лишће па се кисели 24 часа, затим се лишће извади, оцеди и осуши, а после се опет у заосталу течност спусти и 24 часа држи, па се поново извади, оцеди и осуши.

2. Овако спремљено лишће меће се сад у *другу мирисаву воду*, за коју се узима:

Аниме-смола	90 грама.
Тамњан	60 „
Измирна (Bensoeharz)	60 „
Мекка-балсам.	8 „
Алоје (салисабор) — дрво	156 „

Све ово кисели се и раствара 24 часа у 1000 грама алкохола, и процеди се, — то је: *алкохолска течност*, која се помеша *са 500 грама белог шећера*.

Остатак. (иза добивене алкохолске течности) раствара се у 1000 грама ружичне водице, — то је: *ружична водица*.

Сад се узме 250 грама салитре и успе у растворени шафран.

Све ове три течности помешају се, и дају:

„*Мирисаву воду*“, у коју се дуванско лишће меће и ту се кисели 1 или 2 до 3 дана.

После тога: лишће се мало исцеди, па се исече на машини за то удешеној и у гвозденим тигањима подржи над ватром врло мало, — пазећи да не загоре.

Иза овога: неки дуванџија (продавац) додаје дувану етерског или мирисавог уља и мирисаве смоле, — а неки опет *одмах* мење дуван сбивено у паклиће (од артије) или кутије *за продају*.

Неки пољопривредници тврде (види немачке илустроване пољопривредне новине), да обичном нашем дувану можемо дати арому или пријатан мирис турског дувана овако:

„Обрано дуванско лишће *одмах* се бушћурише или попрска *речном* водом и по земљи разастре; за тим се на омање гомилице или слојеве наслаже а између гомилица или слојева посипа се мало лишћа *белог или жутог кокотца* (Melilotus alba и officinalis Lamk.). — Иза свега тога, слажу се такви слојеви једно на друго у већу гомилу.

После неколико дана почне дуван да прелази у врење па се загрејава и свој *пријатан мирис на далеко расгростире*.

Ми би нашем произвођачу дувана *препоручили*, — *место кокотца — лишће од шашене (шашничице) или смиљките* (Trigonella coerulea Sering. или Melilotus coerulea L.), — јер: кад се лишће од *расцветане смиљките* мене између 10 или 20 листова дуванских, добиће дуван мирис много пријатнији него ли од кокотца.

У ПРИЛОГ ПИТАЊУ О МАНАСТИРСКИМ ДОБРИМА.

од

ПАЈЕ Т. ТОДОРОВИЋА.

У предпоследњој народној скупштини изнесени су различни предлози о Манастирским добрима, а поглавито, да се на њима отворе школе. Предлог, да се на имању Манастара Букова (у Крајни) подигне виноградарска школа, изазвала је доста дугу и стручну дебату, којом приликом су истакнуте још неке, врло похвалне, мисли, нарочито она од темишког посланика о „јавним подрумима.“. Посланици су се тако рећи утркивали лепим и патриотским беседама, кад год је била реч о привреди народној, нарочито о пољској привреди, која је главно занимање нашег продуктивног народа, а при свем том се налази вазда у бедном стању. За то и сваки предлог, ма из какве побуде он потицао, само ако се тицао унапређења ма које гране пољске привреде, налазио је у народном представништву општег одобравања, па је упућиван влади на призрење. Тако је било и са предлозима о манастирским добрима....

Једна од поглавитих традиционалних задаћа манастира јесте, да буду: *просветна средишта*. У средњем веку, па све до ослобођења нашег од Турака, манастири су код нас за доста учинили: многе културне историјске споменике, они су нам очували; најчувеније наше памћаристе они су одгајали, па и писменост у народу, из њих се ширила. Од свега отга не би могло можда ништа бити да Манастири нису били тако материјално обезбеђени, средством непокретних добара, — земаља. Тиме су стављени у независни положај према државној помоћи, баш као да се у напред могла предвиђати познија најезда грубе, варварске, силе.

Ова задаћа манастира, после ослобођења почела се губити, док у данашњим данима није са свим ишчезла. Културно — просветно — развијање прешло је под руковођење државе. Држава је у ту сврху установила и установљава разноврсне школе, заводе и установе, којим се уједно много брже на ширим основима и у разноврснијим правцима креће просвета. Ну, пошто је од старина још манастирима намењена просветна задаћа, и они су је свесно и истрајно вршили у своје време, како се умело и могло, прилика је сад, да се та задаћа усаврши и подеси према *потребама данашњег времена*. И ако су дакле манастири кроз толики низ година свеким изгубили свој културни значај усљед утакмице, коју нису могли да издрже пред државним школама и др. — подесношћу својом, да и сами могу примити једну врсту школа и културних завода, повраћа им се поново у живот њихов стари културни значај. —

По *Б. Јовановићу* просечно долази на један Манастир непокретног имања 403·4 хектара [1]) Манастирска добра, — то су наше латифундије, то су код нас једино тако груписана имања на којима се пољопривредна наука у различним правцима може да примењује. А да се истине пољопривредне науке с најбољим успехом примењују на великим имањима, налазимо доказа на западу. Велика имања била су прва, на којима су се почела користити модерна средства за производњу (машине, дренажа, вештачке врсте ђубрета, мењиви систем, благородне расе стоке и др.), те тиме претходила примером; она уједно у многоме доприносе развијању модерне пољопривреде, јер власници истих, ма и са жртвом, чине различне покушаје, којима се богати пољопривредна практика. —

Таква су добра потребна и *пољопривредним*, нарочито — *практичним*, *нижим школама*. Учење у овим школама оснива се на: проматрању, и сопственом раду. По томе, ако се жели да код ученика, — оно, што у школи науче прирасте *и за ум и за срце*, не смеју се ове школе ни пошто установљавати без потребног комплекса земљишта. Све дојако установљаване пољопривредне школе код нас, као да су највише патиле од — оскудице терена за пољопривредну практику по свима гранама. Па и ако се знало, а и сад се зна, у чему лежи узрок болести, ипак се није приступало, нити се и данас још приступа, лечењу из најпростијег разлога, што држава *нема подесних* својих сопствених — државних — добара, на којима би се могле с местити те школе. — За то су манастирска добра. —

На свима манастирским добрима не ће се моћи, а не ће бити ни потребно, да се установљавају школе. Многа би се могла организовати као *угледна добра*

[1]) „*Манастирско непокретно имање у краљевини Србији*" стр 185, Манастир *Манасија* има: шуме 19.000 дана, оранице на 150 дана и др; *Витовница* (окр. пожаревачки) има: шуме 7,656 дана, оранице око 100 д.; *Чокешина* има: шуме 3.500 д. оранице око 108 д. Велика имања имају и Радовашница, Љубостиња, Јошаница (окр. јагод.) и др.

или као *станице за одгајвање стоке*, за *станарење* (бичајање), *пољопривредне огледе, воћне* и *лозне расадинке* и др. И као таква, манастирска добра служиће истом — просветном — циљу, јер ће — једна, савршенијим угледним радовима бити добровољне практичке школе за *старије људе*; а друга ће, *новим проналасцима* богатити наше пољопривредно знање, и како ово ваља код нас примењивати....

У народном представништву такође је потврђено, да се манастирска добра под садашњом управом налазе у опадању. Приходи се смањују [1]; а и све оно што је негдашњим трудом подигнуто и сачувано на манастирским добрима, већином пропада и растура се. О новим доградама и средствима, којим би се приходи манастирским увеличали и углед манастира повећао, одавно већ нема ни помена. Не велимо, да нема и овде изузетака. И ако нисмо били очевидац, тек чули смо о предности и разборитој управи манасиског имања, Г. Кирила. Ради његовог ревновања, да на имању манастирском види у неколико примењене истине пољопривредне науке г. Кирил је почаствован и чланством пољопривредног друштва: и као такав, он је друштву у многим приликама и с потпуном готовошћу помагао у постизавању циљева друштвених, нарочито — примајући на се покушаје к културом код нас *нових* биљака. Али, на жалост, *врло је незнатан број* оних, који су стопама овог честитог духовника пошли.

Колико је садашње стање манастирских добара следство индиферентности, нехата, данашњих старешина манастира, толико оно долази и од невештине, *неподобности* за управљање тако великим добрима на којима су заступљене различне гране. Та сама околност доводила би била, да држави, као економном заштитнику појединаца, — па и корпорација, у које и манастирски живот спада, послужи као правни основ *мешања* у економне одношаје манастира, *поштујући и даље право сопствености манастира* према својим добрима.

Из досадашњег говора ми можемо да изведемо ове закључке: Предлог о установљењу школа — стручних, пољопривредних и осталих културних завода, за које су манастирска добра подесна, *потпуно је сагласна са културном задаћом манастира*. Данашње пак опало стање манастирских добара, које ни у колико не даје изгледа да ће се моћи, *остављено и даље само себи*, поправити, даје права, а и дужност је, држави, да она поправке проведе, у главноме на начин, који ће одговарати културној задаћи манастира. У право сопствености ништа се не дира...

После овога, да видимо, да ли смо ми једини у свету, код којих поникне тако по нека „чудна“ мисао.

Немачки национал — економ К. Валкер [2] наводи, да су и најконзервативније новине руске „Вест“ тражиле, да се у *Русији* црквена имаовина *подели* међу поједине општине.

У Немачкој, и ако су црквена и манастирска добра, добром управом и разумевањем пољоделства и вртларства, доведена на високи ступањ културе и доносила велике ренте (приходе), тако да се вишцима могле издржавати школе, помагати сиротиња и чинити свакојака доброчинства, ипак је држава извршила се-

[1] *Године 1889* био је укупни приход од добара и парохија свих манастира просечно *4·89%* *мање*, него у 1874 године. (Манастирско непокретно имање стр. 189).

[2] Dr. C. Walcker „Die sociale Frage mit besond. Berücksichtigung landv. Reformen etc.“ стр. 138.

куларизацију т. ј. превела их је *у своју сопственост*. Није то учињено у времену какве револуције, него је држава послушала јавно мњење; па онда, — није само у *протестанској* Пруској, него и у самим католичким државама [1] — По једном извешћу: [2]) „принос црквених и манастирских добара, која су прешла у државну сопственост, — у Баварској (католичкој) већи је него ли укупни принос од свих врста пореза, а у Пруској већи је од приноса непосредног пореза.“

Италија је такође, изазвана финанциском невољом *присвојила* манастирска добра, т. ј. секуларизирала их је [3]). —

Кад сад упоредимо ово, што се у другим државама, па и у сродној нам Русији, тражи и извршује, са реформама, које ми заступамо, видиће се да смо ми далеко блажији. У нас још има нежног поштовања према прошлости манастира и њихових задужбеника, па се не тражи — нити цепање манастирских добара нити секуларизација. . . .

Још нам остаје да докажемо, да се извршење предложених реформа на манастирским добрима, *не коси* ни с *црквеним* (каноиским) *правом*. *Садьни* односаји црквени били су и биће, код свих народа и у свима државним организацијама промењиви; и мешање државе у ове односаје није=ни у колико противно правима цркве. О томе нам је још више дао уверења овогодишњи свечани говор једног од наших првих црквених научника. Примерима из историје нама је објашњено, да су владаоци, односно држава, још од цара Костантина па све до новијег доба, моћно утицали на организацију управе и власти црквене. По речима канониста, држава има потпуно право да регулише *спољне односаје* цркве, недирајући само у *унутрашње* односаје: односаје вере и догмата, утврђених васељенским саборима. —

Говорник је на крају свога говора извео овакав закључак: „религиске функције њене (т. ј. Цркве); морају бити независне од земаљског ауторитета и у опште све чисто црквене ствари као: вера веронаука свештенородње црквена управа и црквена дисциплина — морају увек само од ње зависити. Све остало, као: положај духовних лица у држави, *начин за стицање црквеног имања* и т. д., регулише се државним законима“ [4]).

И по овом начелу дакле, држави су потпуно одрешене руке у предузимању реформа на манастирским добрима. Ми смо слободни да тврдимо, да би, под заштитом државе, манастири по ново добили онај свој стари положај и углед да буду *зборишта*, — али сада хвала богу не више само за верско и национално избављење, него и *за материални економски бољитак*. Поред тихе и с пуним осећајем молитве, која само може бити у једном манастиру, уз звучни и дирљиви одјек звона привлачиће народ манастиру и — разумна поука вредних учитеља пољопривредних, показивајући му путове, како се долази и до — земног блаженства

Да се на манастирским добрима одмах заведу напредније радови, потребно их је снабдети потпуним инвентаром; негде ће бити нужно извршити оправке и доправке међу привредним зградама, које ваља рационалније удесити, па можда и какав начин мелиорације и др. за све то, па и за остале потребе уређења ад-

[1]) D. G. Kraft „Landw. Lexikon“ стр. 535.

[2]) Dr C. Waleker напред споменуто дело, стр 135

[3]) *Богољ. Јовановић.* Манастирско непокретно имање у Србији“ стр. 3.

[4]) Јевр. Илић „О односу између цркве и државе“ (брошира) стр. 15.

јустирања) школа и др., као и за радне трошкове прве године, држава може да се послужи: 1) *готовином новчаном, у производима и стоци*, што се код манастира затекне; 2) *капиталом манастира*[1]) који се налази код управе фондова и приватних лица под интерес. Ако оба извора не достигну, државни остаје још једно средство на расположења, а то је: *капитали црква* који такођер леже у управи фондова.

За употребу црквених капитала као да би нашло на тешкоћу. Међу тим држава наћи ће и овде оправдања. Јер, на који је начин црква дошла до капитала, ако не од прилога народног; и капитал црквени није управо ништа друго до уштеђевина народа. Та уштеђевина, хоће се сад, да се употреби на циљ, који је сродан циљу, за који је народ прилагао. У осталом могао би се баш и народ коме припадају дотичне цркве, упитати за пристанак; и ми сумњамо да ће се ускратити одобрење, јер и онако су црквени капитали вечином ваздa предмет неких распра. Само они капитали, који леже под именом „Црквени," а намењени су за зидање цркава, могли би се изузети од употребе....

На послетку, сасвим би оправдано било, за *потпуно* уређење манастирских добара учинити *хипотекарни залам с отплатом*, ако споменути извори не би довољни били.. Зајмовне обвезнице могле би се поништавати једним делом годишње ренте од манастирских добара....

Ми држимо, да је питање о манастирским добрима са свим сазрело; и државу не треба ништа да задржава, да га што пре реши онако, како ће по интересе привреде народне и манастирске што корисније бити. Истинских сметња нема, о чему смо ми покушали поднети напред доказе.

ПРАКТИЧНО ГАЈЕЊЕ РИБА.

(из америк. агрикултуристе)

од

Сет Грина.

Мало је људи, који с практичког гледишта као што треба уважавају и цене користи од гајења рибе. Има их повише који су о томе предмету читали и створили себи о томе појам колико је то могућно читањем. Но пошто они нису никакав практичан пример видели, они знају о томе само толико, колико им је њихова уобразиља могла преставити слику о ствари. Много сам о томе размишљао, писао и говорио а и књига о томе имам много, па ми се чини да и сваки о томе зна. Но у томе се варам, а није ни чудо, што је тако. У намери да поучимо оне читатеље, којима ова ствар није никада објашњена, ја ћу да наведем основе у неколико речи.

[1]) *По Бог. Јовановићу*, (у споменутој књизи стр. 164.) капитали ови требали би да буду 380,000 дин; (1883 год.); од све суме, по закону о „Црквеном фонду" 10% припада овом фонду.

Узмимо две рибе нпр. пастрмке мужака и женку (млечац и икраш). И ако изгледа чудновато, има ипак многих, који се чуде зашта треба обојега рода рибе. Да би могли с успехом да радимо, требало би рибе да су живе здраве и потпуно стигле за бацање икре (бијење). Риба стигла за бацање икре значи, да су код женке икра и код мужака млеко довољно развијени, да их риба лако и с малом припомоћи може избацити. Једна повећа чинија опере се водом, мете на земљу мало нагнуто да се икра и млеко скупи на једну страну од дна чиније. Кад је све то спремљено, увати се руком прво млечац и придржи се до самога дна чиније. Затим се неколико пута вешто и претиснуто протрља низ обе стране доњег трбуха и исцеди млеко у чинију. Сад се сместа узме икраш (женка) и на исти начин протре само мало лаганије прстом показачем малим притиском почев од чмара, протре се по доњем делу трбуха ка глави. Пошто се ово учини, одмах се икра и млеко добро измешају, љуљајући чинију десно и лево, и досипајући помало воде до половине чиније

Ово је, у кратко, начин поступања за вештачко оплођивање рибље икре и ако се све као што ваља уради, оплоди се на сигурно 90 до 100 процента икре, место 25% у природном оплођењу. Кад је икра тако у чинији образује се нека лепљива материја, која је икрина зрнца једна с другим и за дно чиније прилепила, а после 20 до 30 минута ова лепљива материја као да се разиђи и појединна зрнца икре одлепе се од чиније. Кад то буде икра се неколико пути исплакне водом па се сасне у нарочиту направу за извод рибе. Овде стоји икра 70 до 140 дана према температури воде. Ако вода тече у ту направу за извод непосредно из каквог извора, чија је температура 3·5 до 8° реомирова треба за извод рибе 70 дана; ако је вода од близу отопљеног снега са 0.56° Р.треба 140 дана. Чим се изведе сита (рибице) има од шкргица до чмара отегнут мехур жућкаст и прође 50-60 дана докле он ишчезне и за све то време рибицама не треба никаква храна. Чим та сита достигне то доба, пушта се у воду да тражи сама храну.

Ђ.

БЕЛЕШКЕ

Дејство грома на дрво.

Професор *Коладон* изнео је у француским новинама — „*la nature* — *природа*», следећа посматрања.

Досада се мислило, да су на дрветима громосаним, повреде и пукотине одмах сниже врхова она места, где је гром прво ударао. А међутим гром удара готово свакад у највише, таначке врхове од стабла и грана, па се одатле спусти низ дебље гране и низа дебло. Дебље гране и стабло, према мноштву таначких и сочних гранчица и лишћа, врло су рђави спроводници електрицитета. С тога јурећи електрицитет произведе овде услед трења топлоту жестоко испражење електрично, које стабло и гране исцепа тако, да цепанице од стабла одлећу на 50 мет. далеко.

У годинама кад су велике и честе грмљавине чује се са више страна како су од грома погинули по који човек или по које марвинче, што су се склонили под дрво. То се објашњава овако. Врх дрветов као добар посилац привуче прво

гром. На путу свом од највиших таначких гранчица низ дебље гране и стабло, нађе гром на рђавог носиоца електрине, па с'тога радо прескаче на предмете, који су најближи а бољи спроводници, па били то жбунови или покисле животиње или човек.

Кад се за време грмљавине затече један човек у врху дрвета, а други испод дрвета, то ће први бити пре погођен од грома него други.

Тице које се гнезде на дрветима по гранама и њина гнезда остају нетакнута, и ако је гром згодио та стабла. Тако је ударио гром ноћу између 18 и 19 Маја 1873. у једну тополу, која је била близу стана на имању неком у Бери-у, а на тополи лежало је на 30 морских (мисирских) кокоши. При сечењу муња видило се, да су оне остале на свом месту не дирнуте после удара грома у дрво као и пре, а сутра дан на доњем делу стабла приметиле се пошире уздужне пукотине.

Висока дрвета близу кућа могу бити громобрани, т. ј. спроводници грома, нарочито ако су с јужне или западне стране а до баре, потока или реке. Али, ако се дрво налази с једне стране куће а текућа вода или бара с друге, лако је могућно, да гром удари прво дрво па се од овога одбије и кроз кућу прође на право оде у оближњу воду. Тако је дрво пре привлачник грома, него ли спроводник у земљу.

Т.

ГЛАСНИК

Трка коња у Шанцу.

Други дан Тројица 13. ов. м.

У трци овој такмачило се свега 20 коња на обележеном на то простору, који је дугачак две хиљаде метара, а само такмичење подељено је било у четири серије.

У првој серији такмачили су се коњи из среза мачванског и било их је 6, од којих добили су награду 2, и то коњ Николе Ђурковића из села Дубља, добио је награду дугу пушку с метцима, и коњ Гаје Исаковића из Нова села, велику слику Краља Милана у златном оквиру.

У другој серији било је такмичење коња из среза Посавског: ових је било 10 и 2 су добила награду и то: коњ Нинка Поповића из села Маова добио је револвер с метцима и коњ Косте Мандића из села Јаловика бошчалук.

У трећој серији било је такмичење коња из вароши Шапца и других места у Србији такмичила су се само 4, а један од пријављених изостао је. Добила су два награду, и то коњ, Г. Љубе Барјактаровића коничког потпоручника који је ождребљен и одгајен у селу Лапову у округу крагујевачком, и кога је притјажаоц не давно онамо купио, добио је у награду путни прибор за софру, и коњ Милана Ђорђевића среског начелника из Шапца, слику Светог Саве и нож с виљушком у канији.

У четвртој серији или тако званој победилачкој трци такмичили су се по три коња из прве три серије, и то ови, који су при трци у својој серији по стизању на место први стигли, и тако од осталих отликовали се. У овој серији било је 8 коња а један је одустао и добили су притоме ове награде: коњ г. Љубе Барјактаровића, коничког потпоручника из Београда, дибио је 200 динара

у злату, и коњ г. Милана Ђорђевића среског начелника из Шапца 100 динара у злату.

Трка је извршена пред изаслаником г. Министра народне привреде г. Ч. Поповићем, војног г. подпуковником Љубом Г. Перишићем; пред изаслаником одбора београдске официрске касине; официрима који су из Београда нарочито дошли били, официрским кором ондашњег гарнизона, пред великим бројем ондашњег чиновништва и грађанства и пред скупљеним светом из округа, кога је могло бити на броју до 4 хиљаде душа. — Коњи тркачи претрчали су одређену мету од 2000 метара у времену од $2\frac{11}{60}$ до $2\frac{56}{60}$ минута, у средњу руку претрчали у једном минуту 700 до 710 метара, што излази, да би претрчати могли дужину од 1-ог сата хода или 5 километра за $7\frac{1}{2}$ минута.

Коњи који су трку трчали, произлазе великим делом од државних пастува на пастувској штацији у Шапцу опасе се годишње око 200 кобила државним пастувима, скоро сви су млади и још не развијени, велики су, у средњу руку, 152 до 156 сантиметара, ватрени, лепи и с правилним формама телесним, но наспрам висине доста виткави и танки, што је доказ, да наши произвођачи коња не појимају још довољно, да се ради развитка крепкости, *мора коњ нарочито у првој младости својој рачити крепком раном, и да је за његово темељно развијање, зоб и крепка рана у првим двема годинама безусловно потребна.*

Колико су пријатан упечатак учинили коњи, који су трку трчали, својим лепим и правилним телесним формама, толико више, коњи, који су том приликом из округа стекли се били, нарочито они из среза посаво-тамнавског. Зато имао уверења, да би бољом негом и избором прилодних грла, већ и из материјала који постоји могао се за кратко време одгајити изредан сој коња за лаку коњицу и за обичне пољорадничке потребе, и да ће шабачко удружење за припређивање трка знатно својим радом допринети развитку бољег соја коња у својој околини.

Поменуто удружење прегло је свом збиљом за остварење своје цељи, и у свом раду пошло је правилним путем, па да би произвођаче коња за своју ствар што више одушевило, оно је пре почетка саме трке, приредило на свечан начин освећење своје заставе, на мишарском пољу, на коме је српска војска славну битку против турака одржала и којом је проликом српска коњица под својим барјактаром поп Луком Лазаревићем особито јуначко дело извршила. Акту овом присуствовали су многи сељаци из околине, и они су том приликом обавештавани о користи гајења бољег соја коња, колико из интереса за прилике какве су се збиле на мишарском пољу, толико више из интереса за њихову привреду.

Но и ако је удружење свом збиљом прегло на свом подузећу, опет зато оно потребује помоћи од стране земаљске владе и то више морално но материјалне. Већ тај факт, што је Г. Министар одазвао се удружењу својим писмом, које је прочитано пред скупљеним светом, приликом издавања награда, и што је одаслао свог изасланика такође је помоћ за друштво и њему је за његов рад осигуран терен, а произвођачи коња уверили су се да дело удружења није дело какве спекулације, но дело од опште користи.

ДОПИСИ.

Доњи Милановац. 26 Јуна 1888.

Вода је овог пролећа стајала до конца априла, зато су сви радови у њиву отпочели доцкан. *Кукурузима* није сметала вода, јер овде се још каже, да се може сејати све до спасова дна, и ако је ове године спасов дан био чак 2 Јуна. — Одмах по одласку воде радови су одпочели, и стање усева је у опште врло повољно. У овом добу кукуруз је увелико пустио свилу где није било воде, а мало је назадњији у поплављеним местима, јер је покрај ранијег поводња и Мај био кишовит, но ране биће, ма да је за време воде владала бојазан од глади. Кукурузи се и по други пут окопавају. —

Виногради су још пре 10 дана прецветали. Ови виногради, који беху под водом, резани су тек после одласка воде, у другој половини априла; ластар је био већ увелико пуштен у води, па се итак род приличо показао, али даљске бербе по богатству неће бити ове године. Сад се виногради заламају, пежу и плеве, а по задовини или облачини и копају. Виногради се не остављају никако невезани. Обичај је, да се до петрова дне виноград *мора* овезати.

Но најглавнији је рад овог лета овде: *сабење дувана*. Расађивање је почело концем Маја и довршено пре 15 дана. Семе су произвођачи имали своје старо од 3—4 године, а добили су и од управе монопола дувана; ово је — од управе — семе било добро; расад је испао врло добро Саде струк од струка на стопу у даљини, а и чешће. Буба га много подгризала при расађивању одмах, тако, да се је по читава четвртина расађеног дувана морала наново попуњавати. Дуван нагло напредује; сад се окопава. Пустио је цвет. Још му се *«тене»* (врх) не поткида, а *«бубилиз»* нагло надзи Канав ће дуван по каквоћи излаи, зависи од лета и сушила. Овде рачунају да 5.000 струкова избацују отприлике 100 кила дувана. — Многи су произвођачи одустали од сађења дувана, јер им није дозвољено сађење дувана у оном броју, што су они тражили; има их, који су се пријавили за 300.000 струкова, а дозвољено им је 30 или 40.000. а напротив има их, који су се пријавили за 20·000. а добили право на 60. и 80.000 — Тек тако није добио ону суму, коју је тражио, но сваки више или мање. Какви су обзири ту владали, овде не зна нико.

Воће је у опште ове године овде слабо понело, и мало га има. *Шљива* је такође оманула; цветала је врло добро, али изевени ветрови смеју шљивама у цвету.

Ливаде се тек сад косе, јер је била зима дуготрајна, те трава не могаше да узри пре, као прошлих година, кад је котење вршено почетком јуна па и концем маја. Сена ће ове године овде бити доста и то доброг.

Града, поплаве и других наглих непогода за време пољских радова после одласка воде не беше никаквих. али је време врло променљиво, услед честих ветрова и киша. Кише су махом тихе.

Пчелама је ово лето овде посве рђаво. Од 200 кошница у овом месту још немамо ројења. Моје су кошнице врло јаке, пуне народа; матичњаке су залегле, али се опет не роје. Све од је то дуготрајне зиме и променљивог маја и јуна, честе кише и ветрови смеју им много. Две сам кошнице подигао на сандуке; мислио сам, е ћу их тим натерати на ројење (по Филипу Ђорђевићу) ради опита, а оне одмах почеше избацивати али само тутровено уље; продужише рађење саћа у сандук, а матичњаке не кваре; пчеле ће нам се свакако ројити, али доцне, тек у јулу, и зато немо слабе ваљде од пчела за ону годину имати; липа је цветала;

главна им паша пролази, а чуваћемо, тек да за идућу годину имамо пресаде. — Беше ми угинула матица у једној ђерзонци, а ја потражих залежен матичњак од суседа мог, који има пчеле. Он ми недаде, саветујући и мене, да својим пчелама не помажем туђе, јер моје одмах слабе!.

Здравље и људи и стоке — повољно је. Редњи нема никаквих. Од голубачке мушице није било штете, ма да је беше и сувише, јер јој је легло близу.

Надничарима се увек даје рана и напојница а уз то је новчана надница косачу 2.40 дин; резачу винограда 2 дин. осталим радовима у пољу 1—1·20 дин. Но сиромашнији свет обично сређује сав пољски рад позајмицом, а у околини код Влаха и мобом, што они зову „*клака*"

Под закуп се може добити њива годишње за 20 дин. од ектара; градина за 300 до 360 дин; виногради се дају или на пола, или бадава само да се не упарложе. Ектар винограда доброг за куповину може се добити за 600 дин. а има их и за 150 — Ектар њиве и ливаде од 60—400 дин. према месту, да ли је изложено поплави или није.

Цена је хлебу 20 п. дин. Кгрм. Пшеничном брашну од 100 Кгрма 15 — 16 дин. јечму 7 — 8 дин; — Пар средњих волова може се добити за 100 дин; Крава добра 24 — 30 дин; јарац 12, ован 8, коза 6, овца 4, јаре 4·20 дин; јагње 3·60 дин вепар двогодишњак 24 дин; — јагњећа кожа од 2·40 — 2·80 дин; јарећа 6·40 дин; кожа од видре 6—9 и 12 дин.

Стари аков добра бела вина 6 дин.
„ „ „ црна „ 5 „
„ „ „ и комове
ракије . . . . . 8 „

Ново сено продаје се на кола од 300 ока за 5 — 6 динара.

Свет се нерадо задужује, овде нема већих дужника.

За извоз од производа неће бити, но у мањој количини за овд. пијацу биће. Једини дуван ће се извести из Милановца.

П. А. Јосимовић.
учитељ.

Бања Јошаничка (ср. Студен.) 3. Јуна 1888 год. С пута.

„Ковачка река" готово ни капи воде у кориту своме нема него су сву вредни ратари навратили на своје околне ливаде и баште. Ниједне ливаде нема, која лежи поред ове речице а да вода на исту навраћена није, па ако је ова и у страни јер они изведу воду још из далека па је страном воде и на своју је ливаду наврате. Раж особито ове године у овоме срезу напредује. Ражи има, која је већ почела да жути, и кроз месец дана има ће је зреле.

Овас такође сеју у приличној количини али пшеницу и јечам не сеју готово ни мало. Сада ору и сеју ељду.

Кукурузе сеју у доста знатној количини и сада га копају али као стрмна жита само мало ређе на приликом копања разређују и остављају струк од струка у даљини од 20 до 25 см. За ову густину кукуруза она земља ни у колико не одговора.

Сада тек кукуруз копају а исти им врло добро напредује.

Стоку су сву истерали код „бачија" које су им од кућа скоро на сат и по до два сата удаљене и тамо их чобани, и жене за бачице одређене чувају, Стока им је доста ситна и кржљава. Шљиве су код њих родиле, да ће се кад наједрају, од рода поломити.

Идући од Бање за $^3/_4$ сата. гора је мешовита, букова и растова, а после настаје само „Смрчева гора"

Ову гору упропастили су чобани пожарима и они којима су бачије у близини јер сваки који хоће да покрива бачију своју, он обори по 10 смрчевих дрвета и од њих ољуште само кору, тешњом бачије покривају; а дрвета остају и онде сатрупу, друго пак, на смрчи има маховине, коју козе радо једу, па зато чобани за љубав мало маховине' оборе по толико дрвета.

Митар А. Рајковић.

Барич (срез посавски округ београдски)

Рани кукурузи су посејати око Цвети па до 1 Маја и добри су, а кукурузи који су посејани после овог времена рђави су и поново се преоравају. У овој околини за сада дуга врло добро пролази.

Трава рђава. Ране биће довољно за људе а за стоку не. За време цветања воћа је много страдало а нарочито шљиве. Виногради за сада су врло добри и почела су цветати од 15 Маја па до 4—5 Јуна сви су већ пренветали.

Града није било. Но баш за време цветања винограда две олује без кише са много јаким ветровима што су приличну штету учиниле винограду.

Поплава учинила је једну штету која ће се прилично познати народу села Барича, Мислођина, Умке и Пећана. Ова поплава долазила је постепено то 3—4 а по некад и по 5 пољи за 24 сата и трајала је до 36 дана у месту. Штета коју је поплава учинила износи од прилике до 25.000 кила пшенице и отприлике до 295.000 кила сена рачунајући по 3,000 кила од једног ектара. Ова је штета узета тек у полак од оних трава што их вода није плавила.

Сава А. Јовановић.

У Врелу (срез тамнавски окр. ваљевски) 14 Јуна 1888 год.

Што год је летине и берићета овогодишњег било, то је све потрвено, ама баш све.

Град који је падао код нас на дан 7. тек. таку је успомену оставио, да ће памтити и деца, а то ли људи који знају шта је штета. Оно и досада је било града, али оваког сачувај Боже и најгорег душманина Где је прошао није штедно ни зграде, ни одраслу шуму, особито воће, а за зоб, кукурузе, пшеницу, јечам, винограде и остало баштенско површе — ту већ нема се шта ни видети шта је било. У мене, сем остали мали њива, сатр'о је у корен једну њиву, у којој беше самога семена посејатог 22 товара пшенице. Ту сада ама баш ни влата.

Раније кукурузе преораћемо, а од позних мало се ка надамо да ће се подмладити, али мучно.

Шта ћемо јести ове године, а и до године, то зна Бог. За нас и ђене-ђепе, али, за стоку зло и наопако. У сламу смо имали велике наде, а сад мало што нема жита но нема ни сламе.

Да ли у Пољопривредног Друштва има каквог год семена, на пример ове граорице или што друго, што би се по стрници могло посејати, и да л би то могло стићи до времена сејања пшенице, те то да се употреби на храну стоке за зиму?

Овде се мало као онаква у паметни и бољи људи воља, да се образују одбори за скупљање добровољних прилога за нарану пострадалих. Да ли ће што остварити то зна Бог, а ја знам опет и то, да тако што врло тешко иде и код људи образованих, а то ли код људи који немају осећања за туђу невољу.

Ко је вољан да прими добит, тај мора бити приправљан да трпи и штету, јер то једно с другим иде. Али само оваке штете није било од како је Врело закопано.

Ново засада нема само друго ништа, сем још и то, да смо преко свију наших незгода и неприлика пошли ономад у Шабац те гледали трку. Како немамо сада шта да косимо и жњемо, ни шљиве да тресемо и сушимо, немамо шта да вршемо, тако би могли дођети да опет гдегод тумарамо, ал кад помислимо да ваља ког вола продати те купити ране за себе и стоку, онда нам није до путовања, јер и ту ваља новаца.

Б. Ц. Лештарић.

Тешица (ср. мор. окр. алекс.) 7 Јуна.

Изузимајући овса сва је стрнишна процветала у другој половини месеца маја а виногради су тек сада у цвету.

Кукурузи се увелико окопавају.

Ливаде се сада увелико косе, а траве добре.

Милан М. Јовановић.

Азања 1 јуна 1888 год.

Време је за сваки тежачки рад с' пролећа у опште било добро.

Народ се бавио сејањем пролетних усева јечма, и овса; резањем, копањем и прашењем винограда; орањем, сејањем кукуруза, бостана, пасуља, и т. д.

Сви у опште усеви засада напредују врло добро, исто тако је и сва земља за све у опште радове врло добра; Киша је бивало чешће те с' тога је и земља врло добро подељена и овде и у свој околини за сваки рад. У близини овој био је вашар ове год. у варошици, Палавци 3 дана, 26, 27. и 28. Априла. на коме су продавани меки јестапи, а од стоке волови, коњи, свиње, овце, јагањци, и т. д.; цене због оскудице новаца у народу, средње су

Шљиве су већином отреби ли од гусенице, али је рода на њима врло мало остало због тога, што је за време цвета пада. ла киша па је род сметнуо. *Пшеница* сада цвета врло добро.

Града било је 26 Маја ове год. у Азањи и то је захватио узвишена места где нам се обично налазе виногради и Азањци немогу се надети новом вину. У околини било је града и то вел. Крсми и Селевцу али штете није никакве пачела јер се још усеви нису били показали. Поплаве било је од зимушњег снега и поплавило је Смедерево, Липе, Шалинце, Кулић, Радинац, изливом Дунава и Мораве; у поменутим селима земљорадници тек сада почињу орати за кукурузе јер је вода почела опадати, која је трајала до половине месеца Маја.

Здравље у људи и стоке врло је добро.

Цена је пшеници од 100 кила 10·40. дин. а кукурузу исто тако, рана за стоку не купује се јер је на пашн. Радницима (надничарима) плаћа се дневно од 80. пара до 1. динара,са раном газде и обичним пићем.

Земља од ектара купује се и продаје овде и околини од 240 до 360 динара.

Кирија се плаћа 6д ектара у опште на ораћу земљу од 20 до 20. дин. на годину.

Које ће свет овде задуживао, а у околини није ни могуће казати.

У виноградима Азањским као и ближњим селима Крњеву, Голобоку, Ћелевцу, појавила се филоксера која је многе виноградe упропастила и знатно се шири.

Радојко С. Васиљевић.
економ

Ратковац и Д. Лајковац. окр. ваљев. срез. колубарски. 19. јуна. 1888. год.

У оним крајевима ове околине, где није око 18- прошлог па и концем истог, као и 7. Јуна довољно накисло, земљодељци су са орањем и сијањем кукуруза били застали. Због суше неки и по два пут преоравали, па су опет кукурузи остали поникливи и ретки. Орање и сејање кукуруза довршено је. прошлог месеца. У узвишењим положајима ове околине исто је пре довршено, па су у тим положајима кукурузи особито напредни тако, да их је милина гледати, сигурно с тога што су добро накисли. Тамо је и о трошцима добро накисло, док овамо у равницама ни капи кише није било. У мало нижим равницама око Колубаре и Љига — досадањим житницама ове околине — кукуруза има више поникливих и неједнаких, но што их има добрих и угледних.

Од како је пролеће настало, није у неким крајевима ове околине довољнонакисло и чудо је што киша и кад падне на мало простора захвати и неједнака буде. Доњи крај ове околине желео је с дана на дан кишу, коју је сада врло лепу и обилну добио. И лошији кукурузи нису веома застали те сад сљедује да буду добри и напредни.

Копање кукуруза је сада у највећем степену и доста их се види сустигло. Ретко који земљоделци у овој околини да кукуруз двапут окопају, није да не знају или да су нерадници већ истину говоре да не могу да постигну. Заиста и не могу постићи, а то с тога што сеју кукуруз на сачму, па им је тим посао сплетен и замршен, и с тога што никад земљу не угаре нити ђубре, па да им је за копњу орније. Не би ни орање застало, нити би кукурузи поникљиви били да је земља а нарочито љута, угарена па да влагу задржи.

Непрактичан рад о кукурузу, који се у овом крају сеје више по икоје друго жито, избегао би се, кад би ми с јесени за кукуруз узорали, па на пролеће преорали и на врсту кукуруз посејали. Онда би сигурно и двапут окопати могли. Ево за то примера: Једна њива пре сејата на сачму, да се окопа требало је 70 копача. Исту њиву посејао сам ове године на врсту под мотику, са 12 копача; у прву копњу отишло је 36 копача а у прегртање 20, ту су свега 68, на неугареној земљи. Кад би била земља још угарена, не би ни 50 надница за све то отишло. Дакле види се колика је корист на врсту посејати и угарити, због саме лакоће рада а дупло бољи род, то је друга велика корист. Сваки земљоделац ове околине треба овако да ради, па онда да може кукуруз двапут окопати и као што сам каже, два рода добити.

Пшенице су прецветале и у опште би биле добре, но у њима има много сњети. У неким је баш особито много, скоро — на $^1/_3$ сама сњет.

Јечмови су осредњи. Неки су пожњевени а има их и непожњевених, што би требало одмах предузети.

Крупник понешто се сеје и *раж* само у горњим крајевима. Ова је, веле, земљоделци а и види се осредња.

Овас (зоб) је уопште рђав. У горњим крајевима много је бољи, сигурно с тога што јо тамо боље накисавало. Од ове садање кише може ипак добар род изнети и ако је мали може прилично и одрасти.

Ливаде су уопште рђаве, и има необично много скакаваца који и оно мало траве секу и кваре. Кошење је ливада отпочело.

Виногради су прецветали и особито добро родили грожђе је напредно и лепо у опште су виногради особито добри само ако да Бог те до руке дођу.

Шљиве, што су највећи бранилац овдашњих земљорадника у подмиривању домаћих и државних терета, сасвим су ове године издале. Надалеко их у овој околини нема, а ако их је где бар од чести и било то су се све понешто пробирале, и неједнако а постепено опадале тако да и данас то исто траје, али уопште их нема. Сад сљедује велика опасност због оскудице у новцу, да се бар држави да. Прошлих година сваки је могао (макар и наопако било) на зелене шљиве узети штогод новаца, да се откупи у данку и да нешто себе подмири, али сад богме је тешко, јер тога најјачег извора нема, а остали су од много мање користи.

Остали производи једва за домаћу употребу служе, сем што се по који угојен во осредње и по које свињче добро прода.

Град у овој околини 7. о. м. провукао је се врло наузано, па с тога није велике штете ни било.

Здравље код људи је сада повољно, а тако исто и код свију врсте домаће стоке.

Цена производима.

Пшеници . . .	11 дин.	сто кила
Кукурузу . . .	11—14 дин.	»
Овсу	8—10 «	«
Јечму	8—10 «	«
пар вепрића . .	36—65 «	«
пар бољих волова	360—600	«
пар бољих крава	200—300	»

Надница се данас добром раднику плаћа 1.20 дин. на домаћин даје напојницу и рану, која је обична,

Цена земљи. Један ектар зиратне земље за вечито плаћа се од 100 дин. најмање а 200 највише. Под закуп 14—16 дин. годишње. Посебице заграђено, као пашњак, ливада, плаћа се закуп нешто скупље.

Код сваког овдашњег земљоделца много су већи расходи по приходи. Ретко се који брани те одржава у спази, оно што је кадгод зарадио, но већи део с дана на дан материјално опада. Људи има много презадужени. Неки је се задужио за какво предузеће а неки и за уобичајене луксузне ствари при женидби и т. д. којих је данас већ мало, готово су изобичајене. Домаћин који и није задужен, једва се одржава на степену, а да напредује земљоделац али баш ниједан. По облигацијоним дуговима интерес се плаћа 30—50% год.

Парнице најгоре упропашћују овдашње земљораднике, што тумарају, дангубе и већем се трошку излажу. Какве би се мере за ово предузеле дуго би требало мислити

Вић. П. Матић.
економ.

Кучево (окр. Пожар.) Јуна 1888 г.

Време је код нас за сваки земљоделски рад угодно.

Народ је се зао ово време бавио копањем а неко и огртањем кукуруза, прашењем и заламљањем винограда.

Виногради су сасвим били испрва добро понели прецветали су; али од половине ов. месеца отпоче да отпада онај замет — зрица; али не на свакој крљи и било би корисно, ако који нађе узрока да јави у идућем броју.

Панађур је у Кучеву био и то: 16, 17 и 18 ов. мес. Продаја је била само са два, — три коња, који су били на цени од 80 до 96 дин.

Неколико чопора јагањаца са ја рићима, којима је цена по 35—4 дин. и после тога трговина је и вуне била, која те продавала по 1·20—1·60 дин.

Здравље у људи било је добро и код стоке је добро здравље од половине ов. месеца, јер одилази гол. мушица, која је наваривала стоку, па и на саме људе.

И. М. Мијатовић.

Смедерево 8 Јуна 1888. год.

Време за рад беше угодно и доста кише.

Копањем и подгртањем баштина и кукуруза.

Усеви се попрарише услед многих киша.

Жита може бити до 7 метар. цен. по дану орања (1.600 □ к.) Кукурузи су лепи; Јечам и овас слабо се сеје. Виногради добро прецветавају. — Шљиве слабо понеху у овој околини.

Града беше у овој околини већ двапут; први пут иза Колара по добром штетом а јуче вукући се облаци од Петријева на Смедерево, није град много штетио.

Здравље је у опште добро.

Цена житу: из Раче 53; из Свилајнице 50—52 гроша: Ражи: 34—37 гроша. Овас 34. Кукуруз слабо се доноси, иначе у партијама 53 гроша.

Смедерево 28/6 1888 год.

Време за рад беше добро а нарочито спогледом на развитак кукуруза, јер свако окопавање беше и кишом натопљено.

Жетва је отпочела. Жито се добро показује.

Јечам и овас — који се врло ретко где види, — врло је слаб, тако, да тек 4 — 5 метар — цената једва очекивати можемо. Ова се количина разуме све по једном дану орања. Кукуруз је на против врло добар за

сада; ако јоште при избивању клипа и при узрњевању добије удесну кишу, биће кукуруза доста.

Виногради су прилично понели, но местимице јако се гроздови разређују.

Косидбу ране овде врше понајвише ђутураши; добију у накнаду за косидбу, везивање и саденуће снопова у петице 8 — 12 динара по дану орања и по каквоћи ране. Пијаца житарска је стала готово сасвим; цена житу 8 дин.

Ђ. Окановић.
економ.

Књажевац 18. Јуна, 1888. год.

Време за пољске радове било врло удесно. — Траве су све покошене и дале су врло доброг сена. — 13 ов. мес. пала је добра киша, те је кукурузима много у напредовању припомогла, који се сада огрћу. —

У опште сви усеви добро напредују, а и виногради, који од 20. ов. мес. почињу да се везују и праше; дају наде на добру бербу. —

Јечмови, раж и пшенице по долини тимочкој и околини вароши Књажевца, већ су за жетву стигли и од 20. ов мес. почеће жетва. — Но по осталим брдским местима овог округа, проћиће још 10—15 дана док за жетву приспу. —

Елементарних случајева није било. —

Здравље је у народу и код стоке повољно. —

Љуб. М. Станојевић
доп. члан.

Медвеђа (Ресава) 1 Јуна 1888 год.

Април био је хладан и кишовит, — ветрови су владали „север" и „кошава"; а Мај био је сув, са изузетком три кишна дана, и то 10, 11 и 30 ов. м. у којима је падала јака хладна киша помешана са градом. Град је починио велику штету усевима и воћу у селу Богави општини Вел. Поповићској, где је падао крупан као орах, на другим местима био је ситан и без штете.

Пшенице озиме свуда су лепе и нарасле тако: да њиве изгледају зелене као језера. Сад су у цветању. Јара стрмна жита ничу најбоља, с тога што је све до Маја било ладноћа, услед чега су изостала у порасту и трава их је обузла. Плевљење стрмнина ретко ко да продузима.

Кукурузи се загрћу и праше у велико, ове је године много више кукуруза посејано но прошле. Овуда људи сеју на врсту, после сваке треће бразде, мећући у опак (кућицу) по 3—4 зрна кукуруза, а у сваки други или трећи опак и по дулек или пасуљ. Опаке праве мотиком по метар један од другог удаљено, затим њиву завлаче и поравне браном. Овај је начин сејања врло добар јер у сушној години у таквој се њиви дуже влага задржи и много је лакше прашити и копати ју.

Воће: Трешања и Вишање има доста. Кајсија и Бресака и Ораха врло мало има с тога што су зимус измрзле. Шљива и осталог воћа нема много јер кад су биле у цветању, тада је падала 3—5 дана хладна киша, која их је уништила.

Виногради су понели да неможе боље бити, ако их што не смете биће грожђа много. Пре неколико дана опрашени су.

У градини све поврће добро напредује.

Лан и конопља такође.

Ливаде су по долинама и око Ресаве врло добре, а све друге доста рђаве, но ипак ће сена бити доста.

Здравље у стоци добро је, стока доста пати од „Голубачке мушице".

Свилене бубе гаје врло мало из оближних села. Пре неколико година гајене су више. Дудова има доста, још за време књаза Мијанла подигнути су дудови од свилајенца до Вел. Поповића, са обе стране

калдрме (пута) у растојању 30—40 мет. дуд од дуда.

Цене производима:

Пшеници	10—10·50	дин од 100 кила.
Јечму и Овсу	6—7	« « « «
Трешњама	5—6	« « « «
Кукурузу	12—12·50	дин. од 100 мет.
Вуни	80—100	« « « «

Надница радницима:

Копачу са газдином раном динар, а без ове 1·40 динара.

Павле М Радосављевић.
Ресавац.

Метриш (окр. крајин.) 8. Јуна, 1888. год.

Време за рад било је угодно. Киша је падала местимично чешће до данас, а 7 ов. мес. увече падала је општа киша и то бујна, са мало града; али штете никакве нема.

Народ огрћа кукурузе, залама винограде и отпочиње да коси. Усеви сви напредују, али виногради нису понели као прошле године. Изглед је да ће бити у пола колико пр. год. Јесени усеви сви су искласали а пролетњи тек сад класају. По изгледу класова биће богата жетва од стрмних усева.

Тражње никакве нема. Здравље је код стоке добро а код људи појавила се гушобоља у где којим селима. Шеница се плаћа 12—14 дин. кукуруз 10—12 — а јечам 8—10. дин. и то 100 ока.

Мих. Николић.

Св. Роман. 22. Јуна. 1888. год.

Време је од 10. овог месеца до данас удесно за рад; косили се и прашили познији кукурузи 19. у вече и 20 скоро ваздан падада је леца киша те је сад свет приопуо подгртању кукуруза који су прекрасни, — отпочела је жетва јечмова, и косидба се ливада продужава. У овој околини скабо вуноградe вежу. Јуче је дувао хладан северни ветар, ноћ је била хладна а данашње јутро јошт хладније, тако да човек мора мислити да је било и слане — мраза. На овцама је било огњице, остало је добро.

Данило Недељковић.

Пожега 1 Јуна.

Кукурузи се окопавају. Но на доста њива кукуруз није никако ни ницао, а то је с тога што је сјеме било рђаво, — те су људи по други пут орали и сејали.

Стрмнина у опште добра је, а озима већ је почела и класати.

Траве су добре.

Воћа биће на башче, помање.

Брадинарство је добро.

Да није последње вријеме било кише као првијех дана, усјеви би млого заостали, но ово мало кише што паде јуче добро дође.

Жир букови по на мјеста добро је понио.

Надницама је цијена. 0·50—0·40. а највише 0·80. дин. свакога јутра надничари долазе на пијац па чекају: хоће ли их узети ко да им раде. — сад су имали посла довољно на путу који се до Пожеге оправља, па су општине дале лицитацијом појединим људима да оправе, а ови узму надничаре.

Цијена земљи и стоци све је ниже, јер се продаје доста јевтино само да се не би за порез на добош давало.

Цијена производима. (на пожеској пијаци)

1. кгр.	Пшенице . . .	11—12.	п. д.
« «	пшеничног брашна.	13—15.	п. д.
« «	кукуруза. . . .	10—11.	« «
» «	кукурузног брашна. .	—12.	« «
« «	пшеничног хлеба. .	—22.	» »
	(по такси)		
« «	овса и јечма. . . .	6—8.	« «
« «	пасуља.	30—35	« «
« «	ракије меке. . . .	20—30	« «
« «	« љуте. . . .	60—80	« »
« «	вина (жупско и јеличко)	40—50	« «

Драг. Н. Лапчевић

Жита су прецветала и сви су изгледи да ће добар род донети. 13-ог тек. м. пала је магла око села: Царевца и Шувајића, чија су жита у доли и како сељани веле, то је житна „бастра“ па се држи, да ће слама бити црна а жито доста „шушчавно.“

С Доњег Пека, 15 јуна 1888. год.

И виногради су прецветали и у опште врло добар рад понели.

Благе име доста за остале усеве који добро напредују.

С. Вучовић.
учитељ средњевски

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва“.

Седамнаеста седница држана 28. Марта 1888 године.

Били су: чланови одбора г. г. Милутин М. Савић, Коста Ђорђевић, Александар М. Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић Алекса Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, Милош Х. Поповић, Ник. Вељковић, благајник г. В. С. Богдановић.

Бележно секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 103. — Прочита се и усвоји записник XVI. одборске седнице.

Бр. 104. — Чита се реферат члана одбора г. Јак. А. Марковића, којим јавља да је према раније одлуци одбора сређена друштвена архива и наредно те су акта од последње три године регистрована и фасцикулисана, па предлаже да се г. Илији Миливојевићу, кога је умолио да изврши ово регистровање и фасцикулисање, изда отсеком 60 динара. Одбор са захвалношћу прима овај извештај и одобрава, да се г. Миливојевићу, поред благодарности на труду, изда 60 динара из партије одређене на практиканта.

Бр. 105. — Приступи се даљем раду, по реферату уредника „Тежака“ о књижевном раду друштвеном у овој години и одбор одлучи:

1. Да се ове године почне издавање повременог списа и бира за уредника члана одбора г. Александра М. Секулића, који ће у смислу реферата уредниковог одбору даље предлагати о свему што се на тај спис односи, о начину, величини списа итд.

2. Да се за популарне књижице причека, док се секције конституишу, па онда да се по предлогу секција отпочне издавање популарне друштвене библиотеке.

Осамнаеста седница држана 6. Априлаа 1888 године.

Били су чланови: г. г. Мата Јовановић, Милутин М. Савић, Коста Ђорђевић, Александар М. Секулић, Јак. А. Марковић, А. Љ. Поповић, Душан М. Спасић, Ник. Вељковић, Аца. Живановић, благајник г. В. С. Богдановић.

Бележно секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 106. — Прочита се и усвоји записник XVII одборске седнице.

Бр. 107 — Чита се извод о стању друштвене касе на крају месеца Марта. Одбор прима к знању.

Бр. 108 — Чита се молба „Омладине Шабачке" да им се досадашња друштвена издања безплатно дају и у будуће да им се редовно шаљу безплатно.

Одбор, имајући у виду племенити циљ овог удруженја, одлучи:

Да се „Омладини Шабачкој" пошаљу „Тежаци" и календари од прошлих година, од којих Друштво има више, но што му је потребно, и да се у будуће „Тежак" бесплатно шаље.

Бр. 109. — Уредник „Тежака" предаје одбору да се утврде награде по којима ће се хонорисати радови у „Тежаку."

Одбор одлучи:

1. Да се при одређивању награда за радове у „Тежаку" поред осталог имају у виду и слова, којима је известан рад печатан;

2. Радови да се награђују од печатаног табака и то:

а. Чланци са 60—80 динара;

б. Белешке и гласник са 50—60 дин.;

в. Преводи са 50 динара;

г. Дописи са 48 динара.

Бр. 110. — Приступи се хонорисању радова у св. „Тежака" за месеце Јануар, Фебруар и Март т. год.

Одбор решава: да се награде и то:

а. *Чланци.*

1. *Каква је била 1887 год.* од Ч. А. Поповића, са *седамдесет* динара;

2. *Мере за унапређење земљорадње и сточарства* од Л. Р. Јовановића, са *Седамдесет* динара;

3. *Школски фондови и увођење рационалнијих справа*, од Јов. Голубовића, са *шесет* динара;

4. *Сађење и неговање леске* од А. М. Секулића, са педесет динара;

5. *Пољопривредна настава у неколико држава* од П. Тодоровића, са *шесет* дин.

6. *Пчеларење у пролеће*, од Рад. Мићића, са *шесет* динара;

7. *Сетимо се ливада и детелишта* од Д. М. Спасића, *са 50* динара;

8. Бели багрен и његово гајење од А. М. Секулића, са *педесет* дин;

9. *Кајсија* од М. Савића, *шесет* динара;

10. *О држању бивола у Ердељу* од А. М. Секулића, са *педесет* дин;

11. Потреба контролисања пића и јестива од М. М. Савића са *шесет и пет* динара.

12. *Како се могу помоћи наши земљодељци* од С. Ј. Станисављевића са *шесет* динара;

13. Грахорица (Вика) с белешком — од Мике Спасојевића, са *седамдесет* дин.;

14. *Орах* од А. М. Секулића, са *седамдесет* динара;

15. *Свиларство у Угарској* од М. Петровића, са *шест* динара;

16. *Шаш* од А. Љ. Поповића, са *седамдесет* динара.

б. *Белешке.*

Болованје стоке у 1887. години. Годишњи резултат метеоролошких бележака у Крушевцу. Природно извођење живине, са по *шесет* дин. од печат. табака. — Све остале белешке са по *педесет* динара од печат. табака.

в. *Посани.*

1. *О пољопривреди у срезу Млавском* од М. Ст. Ризнића, — са *шесет* динара;

2. *О јунковачком вођарству* од Р. Пешића, са *шесет* динара.

г. *Гласник.*

Пољопривредна настава у нашој основној школи од П. Тодоровића, са *шесет* динара; остало са *педесет* динара од печатаног табака.

д. *Дописи.*

Сви са *четрдесет и осам* дин. од печат. табака, сем оних за које писци добијају бесплатно „Тежак".

ђ. *Питања и одговори.*

Са по *педесет и пет* дин. од печат. табака.

с *Мудре пареже.*

Са педесет дин. од печат. табака

Бр. 111. — Чита се извештај чланова управе одређених у селници од 16 Марта о потраживању Е. Маутнера, семенара из Б. Пеште. —

По прочитању овога извештаја а после дуже дебате и саветовања, Одбор усвоји у свему мишљење изложено у извештају, и одлучи :

1. Да се призна Маутнеру као дуг још 325·45 фор. и да се о томе извести његов пуномоћник г. Мостић овд. адвокат. А остатак у 830 фор. као вредност набављеног семена од арнаутика да му се не призна из разлога у реферату.

Ово да изврше ови исти чланови управног одбора с г. председником, с тим, да се претходно посаветују о свему томе са којим од овд. јавних правозаступника.

2. Да се настане и употребе све мере да бив. секретар Друштва г. Гавриловић преда Друштву и сва остала акта о том семену, у колико их још код себе има и да покаже рачун коме је издато оно остало семење, о коме се није могао ухватити рачун, како би се према томе могло учинити све што треба, те да се Друштво не оштети.

3. Да се одмах предузме тражење наплате дуга од појединих лица, који од прошле године дугују за семе.

О току рада по овом предмету, да се и даље редовно извештава управни одбор.

Деветнаеста седница држана 9. Априла 1888 године.

Били су одборници : г.г. Мата Јовановић, Милутин М. Савић. Коста Ђорђевић, Александар М. Секулић, Јак. А. Марковић, Ана Живановић, Алекса Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, М. Х. Поповић, Никола Вељковић ; благајник г. В. С. Богдановић. Гости г.г. Илија Миливојевић и Јован Јекић, редовни чланови друштва.

Бележио секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 112. — Прочита се и у своји записник XVIII. одборске седнице.

Бр. 113. — Према одлуци одборској од 19. пр. мца., Бр. 1013 уредник календара реферише одбору о формату, садржини и величини, пољопривредног календара за 1889. год. и одбор саслушавши реферат одлучује :

I. Да се календар печата у формату средње осмине.

II. Календарски део да буде што потпуније обрађен за сваки месец на једној страни листа, а на другој страни да буде кратак распоред радова у томе месецу. Идућа страна да буде чиста те да послужа за бележење у дотичном месецу. С тога да се цео календарски део печата на белој артији.

III. Стручни радови и поуке да уђу у календар после календарског дела, као : чланци белешке и таблице и то из сваке гране пољске привреде редом рад бољег и лакшег прегледа.

Од чланака да уђу у овај календар и то : А. *Из ратарства и повртарства.*

1. *Важност гајења и поука о гајењу ражи.* (чланак да не буде већи од два печатана листа.)

2. *О значају гајења, гајењу, и употреби важнијих пићних биљака* (чланак да изнесе до пет листова а да се при обради има у виду : *цикорка, црвена детелина, еспарзета, грахорица, кукуруз у зелено дулеци и мухар.*)

3. *Важност гајења и поука о гајењу варива* (чланак да изнесе до 3. печатана листа а да се има у виду гајење варива у велико — за трговину — а нарочито грашка и сочива).

Б. *Из Сточарства.*

1. *Рачење стоке у стајама са упутством за грађење стаја за стоку.* (Величина чланка до 5. печат. листова), и

2. *О гајењу пернате живине* (чланак да изнесе до 3 листа печатана и да се

ПУТНИ УЧИТЕЉИ.

Нема скоро ни једног пољопривредног писца, који је говорио о општим мерама за унапређење пољске привреде а да није истакао као потребу, установу путних учитеља.

И сам сам више пута о томе напомене чинио а у расправи: „српска пољопривредна политика“ [1]) и нешто се дуже на томе питању заустависо.

Али мени се чини, да ова мисао, и ако је тако много кретана није популарна и да шта више има и својих противника.

Главни узрок лежи у томе што није изближе изнесен и образложен задатак и делокруг ове установе.

Ја ћу покушати да то учиним, а моји другови по струци нека предложе потребне измене и допуне у нацрту, који ћу ја овде изнети, или нека изнесу њихов план радње.

У нашој земљи, као што је познато, постоји само једна једита ратарска школа, која има задатак да уноси пољопривредно знање у масу народа.

Какво знање може унети једна школа која нема земље за рад и колико се знања може унети једном школом у земљи од 2 милијуна душа — у то нећу да се упуштам јер је одговор познат.

Осем тога реч је о томе и потреба је ту да се знање унесе у ону масу народа која не иде у школу.

А може ли се и смели се иста маса оставити и даље на оваком ступњу знања?

Не може и не сме.

Према томе ако се не можемо послужити најсавршенијим срествима, а ми морамо да се послужимо са онакима каква нам могу на расположењу стојати.

Треба дакле заћи по народу па га учити.

Тај посао пак могу да врше *путни учитељи.*

Кад немамо срестава да држимо стално путне учитеље који би се искључиво обучавањем народа у пољској привреди бавили јер би се они морали добро плаћати и правима чиновничким осигурати то нам не остаје ништа друго, него да се послужимо стручним људима, који већ имају своје стално занимање и који се извесно време могу од свога редовног посла у интересу унапређења наше пољске привреде одвојити.

[1]) Још у рукопису. Ур.

Ми хвала Богу имамо доста спремних људи, који су кадри народ поучити, ако не у свима, а оно у појединим радовима ; па кад се употребе на ону струку, у којој су сигурни, и кад се рад организује тако, да један путни учитељ допуњује предавање другог, онда је добар успех сигуран.

Путни учитељи могу се узети из реда чиновника, практичних земљеделаца (школованих) и секретара пољопривредних друштава. [1])

Привредне области требало би поделити овако :

I. Западно-Моравска област у коју да уђу окрузи : ужички, чачански, руднички и крушевачки.

II. Доњо-Моравска област у коју да уђу окрузи : смедеревски пожаревачки, крагујевачки јагодински и ћупријски.

III. Тимочка област у коју да уђу : књажевачки, црноречки, пиротски и крајински округ.

IV. Јужно-Моравска област у коју да уђу окрузи : алексиначки, нишки топлички, и врањски ; и

V. Подринско-посавска област, у коју да уђу окрузи : подрински, шабачки ваљевски и београдски.

За сваку од ових области треба одредити по три путна учитеља и то :

1. За *сточарство* са пчеларством свиларством и рибарством ;
2. За *ратарство* са ливадарством и градинарством ; и
3. За *виноделе* и *воћарство*.

Пре свега нужно је за осигурање успеха да се састави путни план и програм рада.

Путни план треба да је тако састављен да путни учитељ у свакој општини своје области бар по једно предавање сваке године држи : а да би се ово постигло нужно је да се састави карта сваке привредне области и на њој тачно означе како места у којима ће се предавања држати тако и правац којим ће се путни учитељ кретати.

Ову карту требало би да изради сам путни учитељ у друштву са оним официрима који су крокирали дотични крај ; а разуме се да ради тога треба да пропутује привредну област у којој ће радити.

Утврђени план путовања треба да се најтачније одржава, те тако да се зна дан и сат кад ће учитељ у које село доћи, јер ако се тако не ради, свет ће да дангуби и да губи веру у ову нову установу.

[1]) Ради ове цељи требало би у свакој привредној области које ћемо ниже именовати основати по једно пољопривредно друштво и дати му помоћ да држи стручног секретара.

И ако се може претпоставити, да ће добар говорник, особито кад изађе на глас, наћи слушатељску публику, опет зато овако нова и корисна установа не сме се изложити случајностима, него треба ставити у дужност општинској власти да сељане на зборно место сазове.

Разуме се да ту треба унапред да буде спремљено све што треба те да се не дангуби.

Ако је нпр. учитељ дошао да говори о вршидби онда вршелица треба да је већ на лицу места и храна снесена за вршидбу. Ако је дошао да покаже, како се подиже практична пушница, онда треба да је снесен материјал за подизање пушнице и доста шљива за сушење и да су мајстори који ће под управом путног учитеља радити у месту.

Што се тиче самога програма у опште и садржине самих предавања на посе, може се рећи да се и једно и друго мора удешавати према приликама и потребама дотичне привредне области у опште и места у коме се предавање држи на по се, а са обзиром и на опште привредне прилике и потребе наше земље, а нарочито на улогу коју производња дотичне привредне области може имати у извозној трговини нашој.

А што се тиче избора теме за предавање у појединим местима, путни учитељ треба увек да говори о оним радовима који долазе на ред у оно доба године, или краће рећи баш у оно време кад он предавање држи.

Татко нпр. учитељ ратарства за време орања говориће кад колико пута и како треба орати; показа ће разне плугове и како се са њима ради; говориће о радњама које непосредно претходе орању и о онима које непосредно за орањем следују; а обратиће пажњу и на остале послове које се у то доба врше на дому, у пивници, винограду, градини, ливади, млекару.

Но за сваки начин рада који учитељ буде као практичнији препоручивао показаће он како се у практици по њему ради; а само у случају рђавог времена ограничиће се на објашњење моделима, сликама и другим училима.

Осем овога треба путни учитељ у засебном предавању да обрати пажњу слушатељима на главније погрешке које они чине у кућењу и привређивању и да их посаветује како ће те погрешке да отклоне, и да им обрати пажњу на оне радње које они не раде а од којих би велику корист имали.

Из овога излази јасно на видик, да програм предавања треба да је до најмањих ситница утврђен и да учитељ треба да има израђена (готова) предавања за сваку групу радова који у извесно време падају која ће потом допуњавати с обзиром на местне прилике.

Да би се дакле програм предавања утврдио онако како треба, и да би се појединa предавања према њему успешно удесити могла, нужно је да се сав писмени материјал, који се односи на упознавање привредног стања оне области, у којој ће путни учитељ да ради, преда истоме учитељу, с тим, да он према овоме, и према накнадним извештајима, који ће тражити и добити од власти и школованих економа што у народу живе, као и према своме личном сазнању састави програм и план предавања који ће се коначно утврдити на збору свију путних учитеља, а доцније према искуству исправљати и допуњавати.

Према овоме програму израдиће сваки учитељ и предавања које ће држати за сво време путовања, а према ономе што смо напред казали, од којих ће свако за се састављати самосталну целину.

Желети би било да се и ова предавања претресу у збору путних учитеља; а ако ово неби могуће било, онда у секцијама „српског пољопривредног друштва".

Седнице при овом претресу треба да су јавне, те да путни учитељ на тај начин издржи неки вид пробе свога рада и користи се примедбама присутних стручњака.

Пошто се програм предавања и путни план утврди, путни учитељи треба да се крену на пут сваки у своју привредну област на рад.

По свршеном предавању треба путни учитељ да зађе са имања на имање и из куће у кућу (разуме се праћен сељанима); па да према ономе, што види и сазна, поучи домаћина и пратиоца о бољем раду.

У вече треба путни учитељ да позове к себи све слушатеље па да их пропита о стању пољске привреде па и том приликом да их поучи како им се ваља у појединим случајевима управљати; а треба да дозволи да му слушатељи и сами постављају питања о томе како им се у коме случају помоћи ваља.

У своме раду треба путни учитељи да узму нарочито на око школоване економе, учитеље и свештенике јер су му они природни савезници и помагачи у извршењу његовог задатка.

Нарочито треба путни учитељ да се стара о томе, да се угледни начини економисања одомаће на имању школованих економа и свештеника те да бар они примењују и остварују на делу поуке путног учитеља, па ће онда и околина, кад се својим рођеним очима увери о користи и сама следовати доброме примеру.

Ради ове циљи треба путни учитељи да марљиво и првенствено проучавају начине газдовања свештеника и свршених питомаца ратар. школа, па ако нађу услова да се од њихових имања начине угледи онда да предложе што је нужно те да тако и буде.

А ако по несрећи рад ратарским питомцима не иде од руке онда треба испитати шта је узрок томе, па према сазнатом стању ствари учинити нужне предлоге да питомац ратарске школе може достојно одговарати задатку за који га је држава школом спремала.

Што се тиче учитеља и свештеника, они у својим школама (учитељској школи и богословији) слушају предавања из пољске привреде, истина само од једног наставника и у једној години; али опет зато основа је ту за савршенији рад према томе ваљало би систематски радити око допуне пољопривредног образовања свештеника и учитеља — а за ту циљ треба приредити нарочите курсове у којима ће свештеници и учитељи уделовати као слушатељи а путни учитељи као наставници.

Оваке курсове треба држати у свакој привредној области по 15 дана; но за учитеље ограничити предавања на оне привредне гране, са којима они могу успешно да се баве поред своје тешке редовне дужности.

Поред овога треба путни учитељ да се стара још и о овоме што иде:

1. Да посредују у набавци корисног семења, савршенијих пољопривредних справа и добрих приплодних грла стоке, стојећи ради тога у непрекидној вези са српским пољопривредним друштвом и управама државне ергеле и економије топчидерске.

2. Да раде код општина и имућних људи да уступају земљишта и дају остало што је потребно за подизање ратарских школа.

3. Да упућују пољопривреднике у раду око подизања удесних пољопривредних зграда а нарочито практичних и удесних зграда за стоку.

4. Да упућују пољопривреднике да се у време кад се не може на њиву радити баве рукотворима којима могу не само своје потребе подмирити него лепу споредну зараду имати — а за остав-

рење ове циљи ићи на руку да се доведу мајстори који ће сељаке, а нарочито омладину учити у разним ручним радовима.

4. Да обавештавају свет о потреби удруживања за пољопривредне циљи и да иду саветом на руку да се така удружења оснивају а нарочито за набавку справа, стоке за домазлук и пољопривредни кредит.

5. Да покрећу приређивање месних и обласних изложаба и обласног годишњег прегледа стоке скопчаног са шкартирањем рђавих приплодних грла и награђивањем произвођача за добар домазлук.

6. Да покрећу подизање општинских воћарских расадница и набавака скупљих пољопривредних справа о општинском трошку.

7. Да надзиравају и на добар правац упућују пољопривредну наставу у основној и продужној школи ; и

8. Да контролишу власти и свакога у вршењу одредаба пољопр. закона нарочито оних, којима се иде на спречавање ширења заразе код стоке и културног биља.

*

Тако у томе правцу радећи путни учитељи били би пострекачи и руководаоци напредовања у пољској привреди и прави народни учитељи а не „декламатори“ китњастих беседа као што их противници ове установе замишљају.

На спрам резултата који би се оваким радом постићи могао био би трошак на путне учитеље и одвећ сићушан.

ЗЕЈТИНКА (КРУШКА).

Ова крушка добила је име „зејтинка“ од својег мириса који личи на фини зејтин.

Она се налази у Србији само у западном крају среза краљевског округа чачанског, у селу Дедевцима, Врдилима и Рочевићима, где добро успева по омањим брежуљцима.

Пораст дрвета, а нарочито док је још младо, врло је бујан. Лист има велики и угасито-зелено обојен. Цвета обично у почетку месеца Маја.

Рађа врло добро ; плод јој је при дну широк а код петељке дугуљасто-сведен ; коре зелене ; изванредно крупан, а може се поздраво рећи, да је међу свима сортама крушака и најкрупнији.

Обичан плод — крушка — тежак је 500—600 грама а често достиже тежину и до 800 грама.

Ова врста крушке спада у **зимњаче** и сазрева тек у месецу Октобру, кад све лишће с дрвета опадне; па и кад сазри, за јело је врло опора.

Становници онога краја тврде, да се ова крушка може јести тек пошто се дуго устоји, а то је чак у месецу Марту или Априлу; а кад се овако дуго устоји, вели, да је сишка и за јело врло пријатна.

За сада напоменух оволико о овој врсти крушака, а доцније, кад је будем изближе испитао, прозборићу о њој на овом месту коју више. [1])

И. М.

ВРБА

(SALIX).

(наставак)

Сад да пређемо на гајење и даље поступање да се од врбљака добије што већи принос.

Врба расте *у свакој клими, у сваком положају и на свакој земљи*, што се може рећи по њеном природном станишту и њеној јакој животној сили. Је ли земља умешно спремљена према њеним особинама и положају, била песковита, иловачаста или глинуша, суха, влажна, мокра или барна, — ваља само према томе изабрати врсту врбе.

За врбу се обично узима она земља, која због свога положаја у низини или због влаге у здравици није удесна за што друго. У многим крајевима, где се врба гаји, изгледа да није познато, да она успева и на сухој земљи па што више још и боље. У таквим земљама она даје велики принос. И брегуљави положаји, где плуг нема примене, а ручни рад не би се наградно због малог простора земље, тако зване прљуше, небишине и т. п. — потпуно су добри за гајење врбе. Земљиште одређено за гајење врбе ваља прекопати за 2 ашова у дубину. Ово риљање, управо, може се извршити у

[1]) Кад буде време доспевању ове крушке, ми ћемо се постарати да је добијемо и том ћемо приликом покушати, да јој се одреди — место у помологији, а молимо и остале пријатеље воћаре, да на појединe мање познате врсте воћа изволе обратити своју пажњу, — па да о томе учине саопштења преко „Тежака". **Ур.**

које се хоће доба године, а обично то бива зими, кад само мразина допушта радити.

Лаку земљу можемо и рано с пролећа ријати и одмах садити врбу, а влажну и мокру земљу ваља безусловно с јесени спремити, да зимња ледноћа истроши грудве. У врло мокром земљишту, т. ј. у сниским подбарним положајима, у којима се на свршетку јесени накупи воде у здравици, која остане ту целе зиме, ваља правити уздигнуте леје. Канали између леја праве се широки обично 2 метра, а леје 3—4 метра широке. Тиме се иначе неродна земља направи производном. Поречја, која су изложена поплави с времена на време, могу се на овај начин трајно употребити за производњу; само ваља дно канала и њихове косе стране обложити бусењем с травом, а узвишице и удубљења земљишта довести у такав правац, да не сусрећу ток воде, него да иду паралелно са њим. При сваком поводњу канали скупљају нанос шушња, земље и песка, које је вода донела, и које ваља увек употребити на узвишавање леја, а то за врбе није никако штетно, напротив то је за њих врло корисно. За рентабилност врло је важно, да се за сађење набави добар материјал из чувених врбљака. Најбоље је садити резнице од једногодишњих прутова. За влажније земљиште ваља сећи краће резнице, а што је земљиште сувље ваља их осећи дуже. Да резнице презиме ваља их оставити у умерено влажан и не много топао подрум, те да се сачувају од прераног истеривања пупољака. Одмах осечене резнице не ваља садити, јер рђавије и спорије расту. Ваља их бирати осредње дебљине. Врбове резнице су сасвим неосетљиве, и могу се сећи на ком се месту хоће, а не морају бити осечене ни на прстену, као што је то нужно код осетљивијих врста резница. Из семена врба се производи само онамо, где се хоће да образују нове врсте, а то већ не спада у обичну потребу. Семе задржава клијавост само за 1 годину.

Врба се сади од 1. Октобра до 1. Априла. Што се резнице раније посаде, то боље расту. Сасвим младе и зелене резнице ретко се употребљавају, па и то само по градинама од нових и врло ретких врста.

Опште је правило, да су врбе тим боље, што се посаде чешће, т. ј. пуње расте жилавије, виткије, једначије и чистије од грана.

Ред од реда ваља да буде удаљен за 50 сантиметара, иначе би доцније било немогућно обрађивање, које је безусловно потребно, а у самим редовима резнице треба да су раздалеко 10 до 40 сантиметара — према величини сорте која се сади. Редове ваља пос-

тавити у правцу од истока на запад, да се даде маха јутарњем зраку сунца, а да се ублажи жега око подне.

Сади се овако: узме се канап, па се на њему испривезују кончићи на растојањима у којима се жели садити врба; места на којима ти кончићи треба да буду, најпре се накапљу н. пр. мастилом, па се канап на том месту мало развије, кончић или крпче се провуче кроз канап и веже. За први ред затегне се канап и на крајевима утврди кочићима, па се код сваког завеска пободе уз канап резница у земљу са горе окренутим пупољцима, и то само толико да може стајати право. Затим на оба краја канапа ваља одмерити по 50 сантиметара у страну, па тамо кочиће пренети и канап затегнути, резнице опет забости у земљу поред завезака на канапу и т. д. док се цела површина на тај начин не попуни резницама.

Сад се опет отпочне с почетка; свака се резница забоде косо у земљу толико да се не види из земље. Ако је земља скоро прекопана, ваља горњи крај резница да буде за 5 сантимета испод површине земље. На овај начин могу 6 људи да посаде за дан 25.000 резница. Резнице не ваља одмах, чим се канап затегне, сасвим засадити с тога, што се после не види докле је сађено, па не могу да се поправе могуће погрешке. Обично се сади свуда по једна резница. Ну код оних врста врбе, од којих тражимо лепе и чисте прутиће који зато треба да су чести, или кад су резнице увенуле па је сумњиво да ли ће се примити, препоручљиво је, као и при сађењу винове лозе, да се по две резнице усаде у једно место.

ФАБРИКАЦИЈА ИЛИ ПРЕРАЂИВАЊЕ ДУВАНА.

од

Ж. Црногорца.

(НАСТАВАК)

б. Израда дувана за смотке.
(увијаче или цигаре).

По што је израда смотака или цигара врло лак и забаван а међу тим и врло користан посао, — то би и наш произвођач могао *своје домаће* врло згодно употребити, да преко зиме праве или граде смотке.

За фабрикацију смотака главно је ово:

Умочи се мала метла у *хладну* воду па се лишће ситно попрска или покваси — бушћурише, те лишће тако за 24 часа овугне толико: да се може лако смотавати а да се не крши или не ломи; — том приликом треба главна ребра са лишћа сљуштити (као што је напред речено: како се то ради).

Свака смотка или цигара има 3 дела, који се зову: *метак, обојак* и *повез.*

Метак или уметак (Einlage) је срце или средина, — дебео слој смотке; за ово се узимају различни ситнији и крупнији комадићи и отпатци од осечених повеза, као и друго сем подбирака омање или ситније добро лишће, са којег су пре тога главна ребра сљуштена.

Обојак или обвојак (Umblatt) је за једну шаку осечен горњи део листа, који се обвије около метка или средине.

Повез или поузак (Deckblatt) је најгорњи за 0.04 м. (4. с. м.) широк пантлигаст део листа, који се омотава около обојка; за ово се узима најкрупнији али и најтањи лист па се ножем сече на пантљичасте кајише за 0,04 м широке — почињући од врха главног ребра па редом крај ивице а преко споредних ребара.

Прављење или грађење смотака. — Смотке или цигаре (увијаче) праве се овако:

Један раденик узима механог (овуглог) „метка" толико, колико смотка треба да је дебела, па тај метак шаком стеже или га на једној дасци длаком добро *узваља* или га прстима усукује као *скрётањ или урезак* (т ј. усукано дуванско лишће, које сељаци за појасом носе на крижу кад хоће да пуше).

Други раденик узима *„обојак"*, па му горњу или глатку страну (лице) положи на сто (астал); на овај „обојак" меће уваљан или усукан метак; сад прстима притискујући метак на обојку, и: окретајући обоје, *обвија обојак около метка.*

То је: *завитак* (Wickel), који треба да је толико дугачак, колико одређена и начињена мера показује и заповеда; с тога се, на оба краја овог завитка *откида тако*, да му један крај буде *завршаст или врчаст.*

Трећи раденик узима овај *„завитак"*, па око њега *омотава* спремљени *пантљичасти повез* или *поузак*, — овако:

„Повез положи *лицем* на сто, а завршаст крај завитка метне на горњи или шири крај тог повеза; сад брзо и косо окреће и омотава пантљичасти повез около целог завитка до краја, за

тим се „пантљика“ или пантљичасти повез осече и гумом залепи; доњи или затупасти крај ножем се равно осече и тако је:

„*Смотка готова*“.

Готове смотке мећу се на лесу да се просуше, а за тим се одмах рећају у кутије и после 6, 8 или 10 недеља могу се продавати и пушити.

Примедба. Вичан и вредан радник може за дан да направи 600, 800 до 1000 смотака.

в. Израда бурмута

Најпре се са лишћа сљуште главна ребра, па се лишће метне у какову мирисаву воду, и ту 2 до 3 недеље кисели. — Сад се покишељено лишће шакама добро исцеди и изгњечи а за тим се узима све по 1·5 до 2 килогр. и меће у једну ланену кесу, која се канапом добро увезује и јако стегне, па се окачи и остави на промајним рафовима или полицама да се ту 2 недеље суши, а за тим се опет понова канапом добро стегне и веже, да се лишће у кеси лоптасто збије и да постане као једна *грудва* (Casotte).

Ова се грудва остави на полици у промајном подруму па је чешће преко целе године преврће и претреса. После овог времена *сува се грудва* на особито удешеним и спремљеним ваљцима *самеље* у врло ситан прашак, — *бурмут*.

Особито пријатан мирис добија бурмут: кад се у њега метне *тонка — бона* или као што ми кажемо: *мирисава шљива*, — т. ј. смежуран или сбабуран црн (налик на наше „*суве шљиве*“) плод једног у шумама Гујане растећег дрвета (Dipterix odorata W; XVII класа; — из племена: Цезалпиније).

Ево, како се, на пример, справља бурмут пријатног мириса од „*тонка-боне*“.

а. 100 кила ситно просејаног дуванског прашка *смеша* се са: 2 кила ситно спрашене „тонка-боне“.

б. У 500 литара речне воде *кува* се: 3 кила ситног сувог грожђа и 2 кила исеченог корена ијирота, па се овај уварак или укувак процеди кроз ланену крпу, а к томе се дода још: 10 кила кућне соли, 0,375 кила стрешне соли и салитре, 0,250 кила истуцаног нишадора и 0,250 кила шећера, па пошто се све ово добро растопи, треба додати: 2 литра амонијака (Salmiakgeist) и добро се промеша и размути цела маса; — тако је овај мирисави укувак или уварак готов.“

Сад се ова *смеса* дувана са тонка-боном, (т. ј. све оно под а) кваси *уварком*, па се добро измеша, и — сложи у калајне кутије или у стањол.

После 3 недеље може се овај бурмут да употребљава.

Бајиновац.

Један мој добар пријатељ, вредан млади економ дао ми је о „*Бајиновцу*" интересне податке, које овде износим за љубав произвођења и историје „Бајновца". [1])

1. Производња „Бајиновца" поглавито се врши у околини Б.-Баштанске општине, која у простору свом има 2 до $2^1/_2$ сахата попречно. — Најбољега има и највише се производи у селима: *Вишесави и Обајгорама*.

2. На целом простору може се годишње да произведе 7 до 10 хиљада килограма.

3. *Стабљика* у овог дувана мањава је, т. ј. обрасла је ситним густим длачицама. — Њена висина износи: 1,40 м. од земље, а пречник јој је: 0,013 м.

4. *Цветни пупољак* има облик и скоро величину *сеничног јајета*. — Кад се из пупољка почне цвет да развија, онда је цвет *бледо љубичаст*; а кад се цвет потпуно развио, онда постаје цвет *беличаст*. — На једној стаблици оваквих цветова обично има: 9.

5. *Земљиште*, на коме се овај дуван гаји и обрађује, *песковито* је и *шљунковито* а ничим се не ђубри. — Најбоље му пријају брдске равнице и јужне узвишице, на којима најбоље успева и најбоље дохотке даје. — Влажна земљишта не подноси, па на њима као и у долама и долинским равницама подивља.

6. За дувански расад или дуванске саднице земљиште или дуваниште преоре се само 1 пут и то *ралицом*, па се предаја, — све у времену кад расад стигне за расађивање. — Близу и око земљишта, где се дуван обрађује, налази се највише граничеве и букове шуме, а 2 до 3 сахата даље налазе се четинари, као: бор, јела и смрча, па и потока и речица има у близкости.

7. *Боја листа* у преврелог „Бајиновца" већином је отворено црвена а каткад је и црвенкасто-жута.

Лист је доста смолнаст, па с тога: ако се пред крижање водом покваси (бушћурише), онда при крижању губи своју боју — мења лице на испод ножа испада црн, а „конац му бива угужван" и није добар за пушење. — Али: ако се пред крижање на 24 сата остави на каквом влажном месту, онда он по својој природи због своје смоле повуче у себе влагу, па · искрижан задржава сва своја добра својства.

Горње лишће дугачко је 0,25 м. а широко 0,15 м. — Средње лишће дугачко је 0,30 м. а широко 0,18 м. — Доње лишће дугачко је 0,16 м. а широко 0,10 милиметара.

Споредна ребра на листу иду косо од главног ребра, а сва су ребра (главна и споредна) обрасла густим ситним длачицама.

Врх је у листа на стабљици *шиљаст и заковрчаст*, па што јаче сазрева, то и врх бива заковрчастији.

[1]) Рад од 1884 год.

Сејање семена.

Сејање семена бива на 2 начина.

Први је начин сејања овај:

Пошто се земљиште *ралицом* преоре па затим подрља, тада се направе леје исто онако као што се граде леје за сејање арпацика, — само што се земља боље и брижљивије иситни и што се нађубри овчјим ђубретом; — пошто се леја тако припреми, онда се семење добро измеша с пепелом, па се затим приступа сејању, које се врши на сачму по целој леји.

Семење се меша са пепелом зато, да се оно при сејању не ореди или очести; — а леја се овчјим ђубретом нађубрава зато, што бољи дуван излази.

Пошто се на овај начин леја засеје, онда се грабуљом по целој леји провуче, да би се семење земљом загрнуло, а затим се лопатом по целој леји потаба. — Ово се чини зато, да би семење правилније своје клице терало и да би се расад у леји изводници боље учврстио, како га ветар неби изваљивао и нашкодио.

Други начин сејања врши се исто онако као и први; — само, ко хоће да добије расад пре и раније, тај прво успе семење у платнену кесу, коју окваси водом, па метне на какво топло место или закопа у коњско ђубре, кад ово превире или презрева. — Пошто на овај начин измами седмог дана клијање семена, онда га овако проклијано посеје, па леје покрије «шумом», да расаду не би јаки мразеви или снегови нашкодили.

Сејање семења бива почетком Марта па траје до краја Априла.

На овакав начин добивени расад у Мају месецу почиње се из леја изводница да вади па се пресађује на стално место — дуваниште, и то: кад је расад 0,10 до 0,16 метра у висину израстао. — Расађивање се врши садаљком исто онако као што се и купусни расад расађује.

Расађивање бива у редове, и то ред од реда удаљен за 0,62 метра а тако исто и струк од струка. Овако расађен расад петнаестог дана окопа се, и кад се по дувањишту трава укаже, расад се огрне — да би се од траваљака очистио. — Од сунца се расад не чува, јер он од природе воли сушу, па на сушној години најбољи и бива.

Највећи непријатељ овоме дувану јесте тако звани: *црни дувански црв*, који дуван нагло сатире и стамани, — али му се овде не зна лека. — Приметило се, да га нагло сатиру кокошке, те с

тога: они људи, који дуваништа имају близу станова, много мању штету имају.

Чим расад почне указивати цветове, одмах се чисти од заперака — залама се, а то заламање бива 3 пут до зрења.

Кад дуван почне сазревати, тада наступи брање — дуванска берба, и то најпре се бере доње лишће или подбирци, за тим средње а најпосле горње.

Обран дуван ниже се иглом чувалдусом на конац, који се веже на мотку и остави се да се суши. — Свака сорта лишћа ниже се засебно, т. ј. доње са доњим, средње са средњим а горње са горњим. — Сушење се врши око зграда или у стајама на чардацима, где се чува само од кише.

(Свршиће се)

СИРИЈСКА СВИОНИЦА

(Asclepias syriaca).

Добру пашу за пчеле дају нам биљке и дрвета, кад у великој количини цветају. Тако имају нам пчеле знатну пашу, кад цвета репица (Brassica Napus), багрена (Robinia Pseudoacacia) босиљчић или старачац (Stachys recta) и др. Пашу ту пружа сама природа. Но поред тога добро је, ако се поједине културије постарају, те у близини свога кошанлука запате биљака, на којима ће им пчеле меда налазити, као н. пр. хељду (Polygonium Fagopyrum), детелину особито луцерну (Medicago sativa) и т. д. Као изврсно средство, којим можемо својим пчелама добру пашу пружити, јесте неговање *сиријске свионице*[1] (Asclepias syriaca).

Свионица расте као полугрм те у повољним приликама достигне висину 1 метра. Са свога лепог лишћа свионица може бити украс свакој башти. Лишће јој је дугуљасто јајасто и нарасте кад кад до 20 см. дуго, на рубу је нарецкано, те стоји на стабљици наспрамно. С лица је сјајно и отворено зелено, а наличје посуто беличастим прашком; цветови су масне боје и стоје у штиту.

Биљка је ова донесена од прилике пре 100 година из северне Америке; њено семе омотано је неким памуком меканим као свила, који се упреда у прави памук и свилу; а због своје мекоте може служити за пуњење јастука. Од лике са стабљике ове биљке праве американци ћилимове; од цветова кувају у Канади шећер. Американци тврде, да јој је лишће и корење лековито од загушљивости (Asthma). Кад се стабљика расече, цури из ње опор сок, због чега се у отровне биљке убраја.

Но важнија је ова биљка са пчеларског гледишта; јер јој је цвет пун меда, управо нектара, а оплођење јој бива једино помоћу инсеката нарочито пчела; за то има тако јаку привлачивост, да је пчеле и у стакленој башти нађу. Кад

[1]) Овај доста добро скован назив узео сам из хрватске ботанике, коју је написао *Јанбл*; да ли то име у народу живи незнам.

је ова биљка у цвету — а цвета од *јула до септембра*, — купе се на њу небројне пчеле и други инсетки, који мед купе, и тако рећи отимају се, ко ће више да однесе.

Биљка се расплођује семеном и кореном.

Семе се сеје у другој половини месеца априла, да кад никне не нахуде јој мразеви. Семе ваља посејати у што бољу заветрину, а земљу треба најпре нађубрити, ускопати и очистити од камења, цигаља и које чега. Кад се лепо очисти и грабљама измрви, онда се подједнако посеје семе и покрије земљом, па онда даском поташне и фином заливачом залије. Заливати ваља и после, колико се год пута земља сухом нађе.

Ко има покривен расадник (Mistbeet), може и раније посејати. Ваља се постарати да у расадник може долазити свеж ваздух, ал да биљка не озебе.

Ако имамо само мало семена, можемо га посејати и у повећи лонац за цвеће (саксију). У овом случају треба у цреп доле и поред зидова му метнути маховине или лишћа тако, да земља буде за два прста растављена од лонца. Кад се посеје ваља цреп покрити парчетом стакла и метнути у башти у заветрину. Ако буде изгледа, да ће бити мраза, треба цреп унети у кућу. Биљчице ваља умерено влажно држати и пропуштати им ваздуха, подижући онај стаклени поклопац.

Кад биљке ојачају, да им не може мраз нахудити, могу се из црепа у земљу расадити на 30 см. далеко једну од друге. Ако се расаде у кишновито време или пред кишу, тим ће сигурније напредовати; у противном случају треба их заливати.

Кад запатимо неколико комада из семена, то је даље расплођење много лакше; јер се може вршити расађивањем корена.

Корен је кромпираст, као у георгине (Dahlia variabilis); с том разликом, што георгину пред зиму ваља извадити, дочим корен од свионице остаје у земљи и преко зиме само се покрије од прилике са шаке дебелим таваном лишћа, да не промрзне.

Кад дође време расађивању и кад се дотично место нађубри, прекопа и очисти, ископају се кромпири те сваки на толико комадића расече, колико смо ради из њега комада запатити. Ови комадићи кромпирастог корена расаде се 70 до 80 см. један од другог далеко.

Свионицама прија влажна, умерено нађубрена и врло ситна земља; али сувише влажну и тврду земљу не само да не воли, него и не рађа на таквим местима. При јаком ђубрењу, до душе, добро успева, али на жалост мало меда даје. Кад се биљка једаред запати, намножи се доцније сама тако, да нам не преостаје ништа друго, него ју плевљењем и чупањем у ограниченом простору држати.

Желети је, да се ова биљка у тој мери рашири, у којој то она с обзиром на пчеларство заслужује [1].

Семења се може добити у Будим-Пешти код Фрање Кинеја (Kühne Ferenz méhtelepe, Budapest, Atilautcza 149).

J. Живковић.

---

[1]) Sophora japonica препоручује се за ову цељ такође, изванредно. Ми покрај горње, именујемо и њу ради пробе. Ур.

БЕЛЕШКЕ

Како се могу очувати краставци свежи преко зиме?

Ваља за ову цељ узети најбоље, најкрупније и најлепше краставце, али пазити при откидању, да петељка остане на краставцу, као и то, да се што је могуће позније предузме откидање. Тако набране краставце лепо треба опрати у чистој хладној води, да нема никакве нечистоће на кори, па се затим осуше на сунцу или лепо обришу каквом крпом. После тога, треба разбити неколико комада јаја па само беланце оставити у чинији какву, у коју се умачу краставци али тако потпуно, да нема на краставцу ни једног места, где није беланчевина заузела. Кора која ће се образовати од беланчевине на краставцу, биће непробојна, ваздух кроз њу неће моћи да продире. Тако срећени краставци привежу се за петељчицу каквим канапом и повешају на мотку па се онда чувају на каквом сувом месту, на пр., тавану. Преко целе зиме и с пролећа моћиће се на овај начин очувати краставци да буду свежи. Беланчевина се скида са кором, кад се краваци ољуште. Укус тако приуготовљених краставаца ни мало се не измени, већ остане онакав, какав је док су још на врежи. — б —

Покривање коња у штали.

Овај обичај препоручује се од стране неких американских пољопривредних новина, у интересу здравља коња. Коњи услед тога постају нежнији и лако склони да назебу кад се изведу из штале. Покривање коња поглавито се предузима у тој цељи, да се кожа побољша; али се та навика не сме на рачун здравља никако предузимати. Истина, кад је на пољу велики студ и цича, да је покривање врло добро; али опет препоручујемо, да је далеко целисходније, кад се штала одржава у повољно топлом стању па услед тога покривање коња сасвим из обичаја и практике изостави.

— Л —

Од колике је важности чистота код свиња.

Чистоћа је нужнија но све остало, и није баш тако незнатна, као што многи земљоделци тврде, мисле или верују. Није довољно примећује један у „Braunschw. landw. Ztg.“, да се свињама даје или полаже довољно простирке ради тога, да леже у сувоти. Да би се одржала она радња, коју кожа врши у опште, нужно је да се сваки земљоделац брине да се свиње купају. Оно, истина, свиње се саме на свој начин купају ма где па и у каквој кањузи, али видимо, да су после тога далеко више нечисте но што су биле пре купања. Но, ако се саме оне рупице или како се иначе оне зову — поре, очисте и купањем отворе, јер се сва нечистоћа уклони, то се онда много учинило. Писац доставе у горњим новинама вели, како је имао међу многим свињама, једну, која је мимо свију осталих, и ако је добијала једнаку храну и по количини и каквоћи, остала у назад. Задивило ме је то, па сам узео четку, воду и трљао је дотле, докле није била сасвим чиста. Ова радња, која је само једном извршена, учинила је чуда. Одмах је отпочела да се развија и да не изостаје у развијању од осталих. Свиње, које се не гоне на пашу, треба овда онда прати, чиме ће се постигнути у главноме двоје: Оне ће брзо напредовати и храна ће се куд и камо боље и јевтиње отплаћивати.

— а —

Конопљано семе као коњска рана.

Изванредно благодетан утицај чини семе од конопље на коње, због чега се у Данској, где коњи, као што је познато врло дебели, гојазни, изгледају, семе врло брижљиво скупља, суши и прекрупљује. Овако истуцаног семена додају јутром и вечером по једну прегршт овсу; коњи услед тога угоје се а длака им је тако сјајна, маштења, да изгледа чисто као свила. Ово додавање конопљеног семена у овас врши се три пут недељно. — Г —

Из „Sicilia Vimicola“.

Шпанска вина у иностранству.

Шпански министар народне привреде поднео је на потпис Регентскињи указ којим се установљавају агенције одређење искључиво за продају шпанских вина, у Лондону, Паризу и Хамбургу. Министар намерава закључити уговоре са фирмама у реченим варошима, који би узели на се продају уз неке гаранције које ће се доцније утврдити.

Румунска вина.

Румунска вина у последње време тражила су се у Француској. Друштво *Фрејсине* подузело се да пренесе из Галца у Француску 22,000 тона. Но, услед недавног решења Француске владе, којим се забрањује увоз алколичних вина у Француску почевши од 1-ог Априла последње, тај се извоз смањио. Извозачи управили су министру народне привреде и иностраних дела једну молбу којом моле Француску владу, да тај закон одгоди на три месеца за румунска вина која су раније *купљена* од горњег решења за увоз у Француску.

Мисли се да Француска влада неће устукнути у овом питању.

Дуван и филоксера.

Ево пута пишу из Валпараиса у Америци. „Између толики проналазака, против филоксере може се урачунати и ово.

Неки сиротани виноградије талијанци, чије винограде беше сасвим утаманила филоксера засадише дуван између лоза у нади да накнаде губитак. На њихово изненађење опазише, да мало по мало како струкови дувана растијаху, ожи-вљаваше и лоза. Кад је дуван сазрео не остаде никаквог трага болести на лозама, док арома грожђу ни мало није изгубљена.

Проналазак, као што нам се јавља, изненади не само виноделце но и све особе од науке, и тамо намеравају од сад садити један струк дувана између једне и друге лозе у целом виноградском пределу Чила, као пробу. М. М.

ГЛАСНИК

Подизање шуме.

У 12. броју „Тежака“ известили смо читаоце, како је општина Ужичка забранила пуштање стоке на испашу у извесна места, у намери да се на тим местима подигне гора.

Сада смо у пријатном положају да саопштимо, како је пре тога и *општина варошице Рапике*, у срезу Студеничком, озбиљно настала, да се по врлетним местима око исте варошице подигне гора, која ће служити као заштита друмова и имања од засипања песком и другим наносом, који сноси вода после великих киша и снегова са тих обешумљених а стрмењитих брда, и као неопходни ус-

лов за трајне изворе добре воде, којом се становништво служи, ну који су почели пресушивати. Општина Рашка једногласно се за то изразила у нарочитом решењу, па је и државну власт молила, да забрани свима околним становницима да пуштају стоку за извесно време у та места.

Не само да је ова жеља општине Рашке с похвадом предусретнута, него је, као што смо поуздано извештени, Господин министар народне привреде наредно, да државни шумар среза Студеничког потпомогне општину у овоме предузећу и саветом и личним трудом. Срескоj власти препоручено је, да са своје стране такође енергично потпомогне општину и државног шумара у томе, и да одмах обзнани по свима околним местима, да право попаше и за њихову стоку, ако су га имали, као и варошице Рашке, престаје на простору намењеном за подизање шуме по §. 26. Шумске Уредбе, док се год млада гора толико не подигне, да јој стока не може шкодити, а са онима, који се те наредбе не би придржавали, да се поступа најстрожије по закону.

Износећи ово на јавност, ми једино желимо, да се и друге општине у сличним приликама угледају на општине Рашку и Ужичку.

Нема сумње, да је прека потреба да се у многим местима у нас подигне гора. У свакој скоро општини, бар у брдничим крајевима, има брда и других земљишта, на којима је пре била гора, па је нерасудно упропашћена, а та земљишта, по својој стрмености и другим особинама, нису ни за што друго сем за гајење горе. Ма да су последице отуда за свакога јасне, опет уместо да се својски настојава, да се таква земљишта наново пошуме, оно се с дана на дан заузимају у приватну својину и претварају у зиратна имања. Пажљив посматрател оцениће, да то долази највише отуда, што су наши земљорадници, нељубрењем и несмишљеним начином газдовања, испостили своје зиратне земље, те су престале доносити им обилат род као пре, па уместо да приступају ђубрењу те своје земље, разумном обрађивању њеном, смишљеном избору и распореду усева, брижљивом неговању и разумном прибирању њиховом и другим поправкама у самом начину газдовања, — они траже помоћи онде, где је не могу добити, у заузимању општинских земљишта, која нису за обрађивање, већ једино за подизање шуме и одгајивање горе! Није чудо, што се таква земља обрађивањем одмах испости, и после 2 до 3 године постане сасвим неродна.

С тога прилагођавајмо се паметнијем начину газдовања, а не заузимајмо општинска земљишта, која нису за обрађивање.

Уверени смо тврдо, да ће они кметови и одборници учинити много више добра својим сугрђанима, боље одговорити својим дужностима у селу и општини, стећи већих заслуга за општину и више признања и благодарности у потоњих покољења, који се постарају, да се на таквим местима забрани попаша и подигне гора, него они, који равнодушно допуштају, или што је још горе, сами помажу, да се она заузимају и тиме за сваку даљу производњу само упропашћују.

Расадници шумског дрвећа.

У току прошлога пролећа основана су у нас два расадника шумскога дрвећа, један у Прокупљу а други у Пироту.

Расадник у Прокупљу основан је на предлог вредног шумара државног у округу Топличком, г. Проке Симића. У почетку одређен је за овај расадник један мали простор земље, и хтело се, да се у њему производи већином украсно

дрвеће за потребу општине Прокупачке. Ну доцније дата му је шира задаћа, наиме и одгајивање чисто шумског дрвећа, а поглавито разних четинара, па је према томе и простор за сам расадник узет већи.

Расадник у Пироту основан је по наредби Г. министра народне привреде од 9. Марта ове године ШБр. 567, и главна му је задаћа, да производи саднице шумског дрвећа за пошумљавање обешумљених брда у околини.

Оба су велики по један ектар и ограђени су шанчевима, на којима ће се подићи још и жива ограда. Земљиште за саме расаднике дале су општине Прокупачка и Пиротска од своје утрине.

У Прокупачком расаднику засејано је пролетос нешто белог дуда, белог багрена, гледичије, дивљег кестена, засађено платана, бора и смрче. Већи део расадника остао је незасејан, јер се са сејањем задоцнило због претходних припрема, т. ј. избора места, ограђивања и преоравања, и тек ће се на јесен и идућег пролећа потпуно засејати.

Са засејавањем Пиротског расадника још више се задоцнило, највише с тога што се баш у то време десио премештај државног шумара, коме је поверено старање о оснивању расадника. Ну претходни радови ипак су досад потпуно изведени; расадник је ограђен шанцем, дубоко преоран, издељен на омање делове, између којих су проведене стазе, и у самом расаднику спремљена су два бунара, тако, да се на јесен и идућег пролећа може потпуно засејати, а таман дотле ће се извршити избор и набавка потребног семена.

Желећи, да се овакви расадници и по другим варошима, па и другим општинама, заводе, ми се радујемо што смо у стању да о већ учињеном почетку у томе погледу известимо наше читатеље.

Оснивање оваквих практичних установа, строго узев, и није ствар државе, него општина и пољопривредних удружења. Њима, дакле, стављајући на срце бригу о подизању расадника како за шумско дрвеће, тако и за воће и друго корисно дрвеће, не сумњамо, да ће држава свагда и радо потпомоћи са своје стране сваку општину и свако удружење, које поле добре воље и устаоштва за то покаже.

Јак.

ДОПИСИ.

Жупа 17/8 — 1888 год.

Јуче је падала киша у неком делу — иначе суша. Био је у Крушевцу вашар 15 ов. м. и јевтиноћа је у свачему, а најгоре што производе слабо ко и тражи; јечмови се жању, добре траве све су покошене, виногради прецветали добро. — Земљу сада нико некупује. Свет је задужен, нешто за рану чељади а много и за прошле данкове, интерес плаћао је код појединих лица на 12 динара месечно по 40 пара. Многи су давали особито за порез и по један д. на дукат месечно!

Свилене бубе се завијају. Ако треба Друшву семена од истих нека изволи јавити потписатом. Семе је узето од тог Друштва пролетос и сасвим су се добро излегле. Шта ће Друштво платити исто?

Здравље је стоке и људи повољно.

Вино и ракија је јевтина као што сам раније јавио, о житу иста цена.

с поштовањем

Радоје М. Костић.

Крсна 18. Јуна. 1888 год.

Време је у овоме месецу врло повољно по пољопривреднике, било је мало града — (гуче) у киши али није учинило велике штете. Народ је се у овоме крају искључиво бавио подгртањем кукуруза, а сада већ почиње кошење ливада и жњевење јечмова а и остале стрмнине почеле су зрети, но примећује се да у житу има доста главнице — сњети. Воће је врло слабо родило, па скоро и никако, а на многим местима почело је се и дрвеће сушити. Виногради су добро родили који нису заражени.

Здравље је врло добро досада било како код људи тако и код стоке. Цене су јевтине како хлебној тако и сточној храни; Надница је обично динар и има радник од газде храну и пиће. Добре зиратне земље имају добру цену особито које се дају под закуп за две године, за стрмно жито и за кукуруз; свет је се задуживао на новину и за доста скуп интерес.

Поп Јанко Михаиловић.

Топола 27 Јуна 1888 год.

Овде је 26. тек. у 4. сата по подне као град што га скоро старци не памте — обично зрно било је као јаје кокошије, а било је и много већих зрна. Штета је неоцењива јер је кукуруз по стаблу пресецао и шта више, на дуго је заватило што је и ово реткост, да један облак оволико простора сруши од Уба до Смедерева од Винче нашег среза, па до Космаја, негде више негде мање Аранђеловац, Врбица, Бања, Копљари, Липовац и Церовац најгоре су страдали. — Код нас није више од једнога минута трајао и оволику несрећу почини. Од усева, највише је сатро овас и грожђе.

Здравље је у народу и стоци повољно.

Многа је рана продата на зелен што многи не могу измирити: пшеница је продавата 6 дин. јечам 4 сто кила — све за данак који је већ измирен.

Јоца Дикић.
економ

Банна Башта 24 Јуна.

Време за рад било је *удесно*.

Народ бавио се прашењем (окопавањем) раних кукуруза сађењем дувана и окопавањем овог. По који почиње косидбу ливада нарочито подводница.

Наши земљорадници мало пазе на време кад један рад треба одпочети и у које доба, него час раде један посо, па га напуште и одпочињу други. Тако на пример: један је започо прашење кукуруза па га напушта и прелази на кошење док међутим кукурузи у трави пропадају, и т. д. Усеви су засад доста добри како стрмна жита, тако кукурузи и дуван; само су јара (познија) жита доста слаба а нарочито зобови. *Трговина* је у сваком погледу рђава; засејаног земљишта има доста али су овде земље слабе (мршаве) зато није сигурно да ће бити довољно за саму израну.

Пиће сточне неће бити довољно, јер су ливаде издале, а нарочито планинске. Због хладноће која је трајала до конца марта.

Шљиве су местимично родиле врло добро а по брским местима од хладноће доста су се изквариле.

Града је било у општини растишкој и у општини рачанској али штета је мала.

Деца су боловала од велики и мали богиња и доста је помрло. Стока је у опште била здрава.

Цена је хлебној рани доста скупа (велика), пошто овдашњи житељи махом рану купују и то из даљни места. Па једно због пре

носа друго даљина места и рђави путеви подижу цену.

Тежачким радницима плаћа се надница 40 пара дин. до 1 динар и 20 пара, или им се даје 4—5 кила кукуруза и то све о газдиној рани.

Један хектар земље ораће или под шумом у данашње време може се добити у овом крају за 120—140 дин. и то најбоље а лошије за 60—100. динара.

Народ је се доста задужио а то највише за куповину хране и плаћа интерес за порез 12‰. а доста је се и из раније година задужио.

В. Поповић.

Сурдулица (окр. Врањ.) 20 Јуна 1888 године.

У прошли петак 17. тек. мца, падао је град у јелком крају у Власини. Захватио је на нашој страни 1 сахат у дужину а пола сахата у ширину, (а нан границе много више), — Град је нао у великој количини, тако да се ни за два дана гомиле нису растопиле. —

Штета ипак није велика јер жита (стрнине) још тамо нису класала а друго што нема ни да убије. —

Сурдулица 24. Јуна 1888 године.

Од 14 Јуна почели су да жњу јечам; но исгде и пшеница је стигла за жетву; кошење продужује се и огртање кукуруза, до конца месеца свршиће се овај рад. — *Чеље* добро напредују а раније с прољећа гинуле су од метиља. — *Свилене гусенице* су се завиле, оне су добро очуване; само код неких су угинуле и то у колико сам могао сазнати због рђаве неге. — Чауриће боље су испале од семе на које је држава добавила са стране, но од домаћег семена — Овамс се лепо полусвилено платно тка и друга мешовита ткива са свилом. —

Килограм вуне купује се од 1 до 1 дин и 60 п. а.

Киша је падала 16, 18, 20 овог месеца Усеви као и пре напредују врло добро. —

Савко Кучинарић.

Јунковац, 23 Јуна, 1888 год.

Време до сада било је за рад подесно. — Тихе кише почешће падају, те се све повољно развија. —

У Јунковцу није било никаквих штетних елементарних невогода. — Хвала Богу, Јунковац је и до сада вазда добре среће био од штетних елементарних невогода. —

Ливаде почеше косити од 2. овога месеца, косидба још траје. Трава је врло добра.

Јечмови се жању већ од пре 6 па и 10 дана; и сад је истих жетва већ свршена —

Жетва је испала и по количини и по доброти, врло добра. —

Пшеница је на многим местима, услед зимушњега мраза, а и снежне воде доста оређена; но за то, опет, клас јој је крупан. Осиг по свима њивама и положајима, као да није баш најбољи. —

Виногради су добро родили, и за сада грожње најповољније успева и напредује. —

Шљива на њиварју има по мало, а на поњеком њиварју нема ни мало. —

Шљиве су се овамо тако грозно посушиле, како нико до данас не памти; читави и млади и стари воћњаци, све је се то по' сушило. — Неки наши воћари тумаче, да су се с' тога посушиле, што су браће за сушнице, и то је главно, што је грозна жега била; други опет, веле да је услед зимушњега јаког и дугога мраза. —

С' овим последним и ми се слажемо.

За ово само један пример.

Један наш Јунковчанин, причао нам је ово: Да је он својој стоци полагао сена у шљивару, па вели, усљед оне огризине, с једне, и усљед онога ђубрета с' друге стране њему се није осушила ниједна шљива јер је ово одржало нужни степен топлоте, а после кад је се снег топио није могла сна снежна вода сићи на жиле, која ће после, јако нашкодити шљивама. — Међу тим, његовоме комшији, чији је шљивар до његова шљивара који је по годинама исте старости, као и његов шљивар посушио је се грозно јер он није својој стоци у истоме шљивару рану полагао. —

Све остало воће, као: трешње, вишње, кајсије, брескве, крушке, јабуке, ораси и остало, родило је добро. —

Но опет од свега берићета ово — годишњега, најбоље напредује кукуруз. —

Кукуруз по свима њивама и положајима тако сигурно и повољно напредује, као у старо време, што причају да је напредовао у нашој Морави. — Па с' тога су их наши вредни пољо-привредници у своје време прво окопали, а сада их подгрћу. —

Старији кукурузи, тек што нису свилали. —

Цена је стоци доста слаба. —

Цена је радницима и то: косачу 1·20 до 1,30; пластиоцу 0,80; копачу 0,80 динара а уз то још рану и пиће. — Дакле у сљед оскудице у новцу, надница су јевтине. —

Здравље како код људи, тако исто и код наше домаће стоке, за сад је повољно. —

Р. Пешић.

Прањани (окр. Рудн.) 25 Јуна 1888 год.

Целог овог месеца време је било умерено за садашње вршење пољских послова. Само отпочета косидба и жњевење јечмова мало је застало због кише и облачине. За сада су изгледи да ће косидба дати добре а жетва још боље резултате. Кукурузи и шљиве веома напредују. Цена стоци и житу уступила је у неколико од пређашње и с тога се још јача оскудица у новцу осећа, а зато и купљење данка иде врло споро и тешко.

Светозар М. Јеремијић.

Страгари (окр. краг.) 26 Јуна 1888 год.

Добра киша пада почешће.

Кукурузи добро напредују, и прегрћу се, по неким њивама су искласали.

Јечмови сада дозревају, а понеки имају и за жњевење.

Пшенице су жутнуле и биће ове године крупне а у главноме је то што по њима нема никаквих уродица, јер скоро је сваки пречистио за семе на Тријеру.

Воћа биће прилично, шљива има и добро напредују.

Виногради се сада по други пут праше „узгрћу", и везују, грожђа изгледа биће доста.

Цена је хлебној рани за готов новац, (на вересију ретко) и то:

Кукурузу	13—14 дин.
Шеници	10—12 „
Сточној храни	7—8 дин. све

од 100 ока.

Надница је раднику 80 п. д. са раном и напојницом.

Цене су земљама ниске, а скоро нико их и не купује, а цена закупа 15—20 динара од ектара.

Народ се прилично задужио, и то већином за куповину земаља, и за одужење старих дугова, и плаћају интерес на узети новац код штедионице 6—7% год. а код приватни људи од 12% па докле се погоде.

Мих. Томић.
економ

Степојевац 20 Јуна 1888 год.

Време је у овоме месецу до данас било врло повољно за срећивање пољопривредникових послова. Киша је увек баш тада падала, када је требало, те су за сад пољски усеви врло добри и бујно напредују нарочито кукуруз.

Народ се за сад бави окопавањем кукуруза; прашењем градинарских усева винограда и. т. д. Ливаде се почињу косити, но принос од њих биће у пола ланског; узрок је овоме, што се стока држала по ливадама и после Ђурђева-дне. — Јечмови се такође почињу жњети и они су врло добри, но их је мало. Пшеница је услед погодне вегетације тако у зрну наједрала, да би рекао прснуће но у истој има доста сњети, и ако су људи семе кречили, што је досад врло добро помагало; — Узрок овоме веле да је *Мочарна јесен* и сувишна влага, у добу сејања. —

На Видов дан (15) био је марвени тродневни панађур у Петци и говеда су врло добру продњу имала најбољи угојени волови плаћали су се 500—600 дин; осредњи 300—500 дин. а мало лоши и за рад од 240—300. дин. краве музаре 120—160 дин. а јалове 80—120 дин. — У опште узевши вашар је био добар. — Мршаве свиње (палоција) плаћају се 40—60 дин по пару извозе се преко Београда за горњу Аустрију.

Цена је надњици и рани иста. Здравље је у Народу и стоци добро.

К. Јовановић.

Мириловац Срез Параћински 10 Јуна 1888 год.

Због недовољне влаге траве су на брдским ливадама остале ситне и ретке а стрмна жита такође нису довољно израсла; доцни кукурузи једва клијају јер су зрна дуго лежала у земљи сува као и у амбару без довољне влаге, а рани кукурузи су одавна опрашени и већ по други и по трећи пут окопавају и лепо напредују.

Но и доцни кукурузи у Моравској долини на наносима добро напредују. Прашење и копање извршава се са мотикама а има и са плуговима. Плевачем и окопачем плугом раде само банаћани наполичари — али им посао не иде добро јер не приуготове земљиште за кукуруз како треба него њива коровљива а и није посејано у правилне редове. Кукурузи нису сви окопани и опрашени али кроз који дан свршава се;

2. Конопље сеју овамо а нарочито по крај мораве у доста великој количини, но не напредују најбоље. Лан ретко који да сеје.

3. Стрмна жита, јечам и овас, који су рано с пролећа посејани а према земљишту т. ј. дали је земља јача или слабија, добро су израсла и натерала клас; а на хрђавим местима под планином који је доста доцкан посејан хрђаво напредују. Пшеница је већином добра.

4. Ливаде у долинама добре су али на прибрдицама мало траве Кошење је отпочето још од 1. Јуна а на детелиштама и други откос — то гледају овамошњи сељани, па питају од куда и како да набаве то семе?

5. Шљиве које нису рано потерале цвет, добро су родиле, а оне које су биле изложене сунцу те су мало раније и цветале — баш у цвету сустиже ладна киша са суснежицом, те се у таковим шљиварима неможе наћи што оно реч ни за јело. Шљиваци пак у селима покрај Мораве почели су се из корена сушити.

6. Виногради су прецветали и доста су рода понели, прашење је извршено пре цветања и заламање.

7. Пчеле се почињу ројити. — Свилене бубе готово нико и не гаји сем по нека девојчица из разлога, што нема гди да се продају кокони или свила да би човек наплатио свој труд.

8. Стока је доста напредна. Код оваца је наступило бачијање у планини, јагањци су мушки продати и то за цену од 3,4—5 дин. овца стара са јагњетом плаћана је од 9,10—13 дин. вуна обична домаћа 1·20 дин. 1 кило и то узимају фабриканти фабрике вун. израда у Параћину а и остали трговцу беру вуну.

Као највећа оскудица у овом крају то је у новцу, јер млоги људи а нарочито под планином који нису платили данак за два и три полгођа а и хлеба купују доста њих а цена је кукурузу 10—10·40 динара 100 кила.

Добросав М. Јовановић.

Конатице (Беогр. посавина) Петров-дан.

Време за рад било је повољно до 19 овог месеца. Од тог времена почела је падати велика киша. 25. после подне била је страшна олуја, која је доста штете причинила. Шљива је много искршено и поизваљивано а нарочито рани (јер су веће од мађарки). Много је воћа отрешено И храстова је доста искршено. На местима је преп са кућа и ћерамиду са маија поскидао. У Вранићу са нове цркве, скинуо је крстове и ластру (плек) дигао.

Много сена (пластове), навиљке (волујке) испретурао, откосе је развукао а кукуруза много искршио. Чешће (сваки други дан) пада јака киша иза које сунце јако прежиже. Од 10. овог месеца, отпочето је кошење ливада у велико. Ова честа киша, много је сена искварила, јер после неколико кишних дана сво поцрни и изгуби много од своје рањивости. Траве су презреле, те се немогу оставити за доцније кошење. Сена ће бити мало, скоро у полак мање но прошле године и због то га биће на цени.

По неки још окопавају познији кукуруз. Неки су поред јечма почели радити и жито (пшеницу) јер је и оно зрело. Кукуруз је за сад врло добар. Жито како где, није најбоље али га има доброг, сњети (главнице) има много. Шљиве су само по висоравнима родиле а по равницама и дољама не само да нема шљива, но нема никакави воћака. Орасима како младим тако и маторим све прошло годишње младице осушене су од зимушњих мразева, те су позно потерали из дебла и старијих грана. Ораси су по висоравима родили а ту и осталог воћа крушака и јабука има доста.

Виногради су добро родили и ако она многа киша а доцније каква хала не збрише, имаћемо доста и доброг грожђа и вина.

Цена је свињама врло добра.

Надница плаћају се од 1—1·60 са храном.

Много преко-савски срба, траже рада и махом они раде жито и то са косом.

Стање здравља код људи и стоке за сад је повољно

Љуба Ил. Симић
економ.

С Доњег Пека 30 Јуна 1888 год.

Овога месеца било је повољно време за рад.

Народ се занимао огртањем кукуруза, обарањем јечмова и ливада.

Кукурузи су добри а тако и жита. 15. ов. м. био је вашар у Браничеву, на коме је врло мало (и јевтино) стоке продато. Остали су производи врло рђаво заступљени били.

Непогоде није било.

Здравље је људи и стоке било повољно.

Цена кукурузу: 8, а житу: 9—9·50 дин.

Осталих усева и хране није било за продају.

Надница се плаћа 1. динар.

Светозар Вучовић
учитељ.

Брестовац 28. Јуна 1888 год.

Друга половина овог месеца била је уђесна за пољски рад, и ако је време било доста промењиво.

Киша је падала 15 ов. м. и то местимично, негде већа а негде мања. 17, 18, и 19-ог ов. м. дувао је јак и ладан ветар „горњак,“ који је земљу тако осушио, да су почели познији кукурузи у подне да се упредају од јаке жеге, која траје од 21—27 ов. м. 27-ог пак падала је опет киша, но усевима неће бити велике користи јер је била слаба и местимична.

Народ се занимао за то време окопавањем — огртањем кукуруза, копањем и заламањем и везивањем винограда, кошењем, а одночега је и жетва јечмова.

Стање усева за сада је доста добро. Јечмови сазрели; озима жита дозревају, али се примећује да су доста главичава: пролетна жита тек отпочињу да зру; Кукурузи и то рашији и на бољим њивама класају, а познији кукурузи ако им скоро не падне киша страдаће од суше. Виногради добро напредују, премда берба као што се сада види неће бити као лањска.

Елементарних непогода није било.

Стање здравља како код људи тако и код стоке за сада је добро. Гушобоља, која се је пређе појавила у неким селима, почиње да престаје.

Цена је кукурузу 10 а житу 12 дин. за 100 кила. Тражње нема никакве.

Надница се плаћала и то косачима 1·20 до 1·40 пар. дин. а осталима 60—80 пар. дин. са раном и пићем.

НЗ. У нашем крају реч „вретенати“ обично се употребљује место речи „вадати.“ Тако дакле код нас у Крајини обично се каже „жита вретенају“ место „жита вадају.“

То је објашњење за реч вретенају што је уредништво Тежака тражило у прошлом броју „Тежака“ у моја допису из Метриша.

поп Мијајило.

Око ове варошице у источном њеном крају, који је неродан, народ више се бави сточарством, а сади прилично и воћа особито шљива; у равници поред Пека и Дунава народ се бави више земљорадњом јер је земља родна.

У овоме месту још се одржава стари обичај бачијање. Бачијање је јамачно познато читаоцима. Ове су године у четвртак по Спасову-дне, на „мали Спасов-дан,“ многи домаћини саставили ситну стоку, музли су је и „мерили млеко“ — како они кажу. Ко има највише стоке, он више пута преко лета муже цело стадо, а ко има најмање, њему дође неки део од муже.

Од воћа у овој околини има прилично шљива на њима је пролетос било доста цвета и плода. Али од хладноће, која је после града наступила, много је рода опало, и тако ће шљива ове јесени бити мало. Од њих се овамо само пече ракија.

Голубац 21 Јуна 1888 год.

Виногради су већ давно прецветали. Рода има доста. Ако само не нађе какав облак на њих имаћемо богату бербу.

Јечам је већ сазрео и кроз дан два почеће га људи косити. И раж ча и пшеница сазреће до Петрова-дне. Досада им никаква олујина и друге непогоде нису сметале, и ако овако потраје до жетве, она ће бити богата и труд ће се радницима добро платити.

Пролетошња поплава, која је многа места поред Дунава и др. река захватила па и оштетила, није поштедила ни ову околину. Но како пролетњи усеви онда још нису били посејани, то ни штете у пољу није било велике: али по селима која су поред самога Дунава, поплава је учинила доста велике штете, плашећи и рушећи куће појединаца.

Здравље је људи повољно, а тако исто и стоке.

Рана је доста поскупила, особито кукуруз, јер многи људи у овој околини немају ране, него купују да се до жетве изране. Кукуруза плаћају 10 до 10·5, динара 100 кг. а жито 10·5 до 11 динара 100 кг.

Има доста људи који иду у надницу. Имућнији сељаци плаћају надничарима по 0·80 дин. на дан и раде их; трговци и занатлије не раде надничаре, него им плаћају по 1·20 дин. на дан, па о својој рани раде.

У источном пределу овог краја може се хектар земље купити и за 10. дуката, но у равници поред Нска хектар земље вреди до 200. дуката.

Света нема много задужена: И ако се који задужује, задужује се обично: да оженн сина или уда кћер, да проведе свадбу или славу.

Ил. Гојковић
учитељ.

Хомоље. 30 Јуна 1888 год.

Кукуруз јако напредује од пре неколико дана јер је време промењиво и угодно биле. Окопавање кукуруза још се врши но готово је народ са овим готов.

Траве изобиља има и скорим ће се косидба одпочети.

Качињке се у доста места употребљава.

Здравље у народу прилично је но на стоци није јер се беснило показало на домаћој стоци нарочито на псима.

У једном селу овога краја бесни пси удавили су три жене.

За сад се извози из овога краја вино и и кожа Вуни је цена 1·20 динара ока а не кило.

Рана је прилично скупа но кукуруз је обилно.

Елементарни случајева до овога часа није било.

Мих. Н. Цакић.
земљомер.

Азања 27 Јуна 1888 год.

Време за рад у овоме месецу није било најбоље јер је киша чешће падала, народ је много лангубио, а ливаде су косене и због променљивог времена доста је са сеном народ упропашћен.

У овоме месецу народ се бавио поглавито копањем кукуруза, а ламањем винограда, косењем ливада, и жетвом јечмова

У овој околини народ је довршио: жетву јечмова готово у половину, копање кукуруза, косидбу ливада и одпочеће 28. овог месеца увелико жетву пшенице у којој има доста уродице (главнице).

Виногради су у половини овога месеца сви предстали, грожђе је врло напредно за сада а у средњем је реду.

8.овога месеца било је кише у овој овој околини, у Селевцу и Михаиловцу било је и великог града са кишом који је тренну тих општина уватио и усевима причинио велику штету нарочито виноградима обијањем младе лозе. Даље се спустио облак за у мораву што је од нас подаље, и што је тамо незнам.

25. овог. мца. било је града и у самом месту Азањи, који је био крупан, као најнеки орах (род) захватио готово поља Азање и у чинио следећу штету;

1.	У пшеници	800.800 килогр.	65.000
2.	„ кукурузу	250,000 „	18.000
3.	„ јечму	20.000 „	1.200
4.	„ овсу	20.000 „	1.200
5.	„ пасуљу	6.000 „	1.200
6.	„ конопљи и лану		„ 2.000
7.	„ сену и трави		„ 7.000
8.	„ поломљеној гори		„ 4.800
9.	„ поломљеном воћу		„ 9.600
10.	„ винограду		„ 13.000
11.	„ порушеним зградама		„ 4.000
12.	„ бостанима купусу и паприки		4.000
13.	„ крупној и ситној стоци, као и живини		2.000
		Свега	133.000 д.

Здравље људи у овом месецу било је добро, а тако и у стоци, сем што је се у селу Голобоку појавила говеђа болест и власт среска предузела законе мере.

цена је пшеници од 100 килогр. 9—10

„ „ кукурузу „ „ „ 10—11

Цена је лебу 15. п. д.

Надница сд надничарима плаћа о рани домаћина од 1. дин. до 1·50 дин. и то последња косачу само.

Народ је остао без новаца, и много је се задужио у овоме месецу, због куповања ране за израну себе и своје породице, и због пореза.

Радојко С. Вељковић
економ.

Кучево (окр. Пожар.) 6. Јула 4888 год.

Време је за сада добро.

У месту и оближној околици, земљоделци свршују огртање кукуруза и прашење винограда и од сада отпочињу да косе траву и жању јечам;

Траве су осредње, а и јечмови су добри кукурузи су на неком месту пожутели и мали, али већином добри.

Жира буковог има тако, да се гране савиле а растовог нема.

Здравље је повољно како у људи тако и код стоке.

М. М. И.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва“.

Двадесета седница држана 13. Априла 1888 године.

Били су: чланови одбора г. г. Милутин М. Савић, Мата Јовановић, Алек. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић, Душ. М. Спасић, М. Х. Поповић, Ник. Вељковић.

Бележио секретар Душ. М. Спасић

Бр. 114 — Прочита се и усвоји записник XIX, одборске седнице.

Бр. 115 — Чита се молба г. Божидара Милановића, философа и пчелара да му Друштво поклони известан број дашчица за израду рамова за кошнице са покретним саћем.

Одбор, пошто не зна колико и каквих кошница има молитељ, да би према томе могао донети одлуку, умољава члана одбора г. Ацу Живановића да прегледа пчеланик молитеља, па да о свему одбору реферише.

Бр. 116 — Чита се писмо г. П. Куртовића, трговца из Шапца, којим моли Друштво да подејствује код Господ. Министра Народне Привреде, да се пошаљу у Шабац државни пастуви, који су за тамо одређени другим путем, кад се преким путем немогу послати због искварених друмова и ћуприја, да не би одоцнили за опасивање кобила. Даље, да Друштво подејствује да се у Шапцу смести стална пастувска станица, јер има услова за то а потреба је велика.

Одбор одлучи:

1. Да се извести г. Куртовић да су пастуви по сазнању за Шабац послати ово дана преко Крагујевца.

2. Да одборници г. г. Алек. Љ. Поповић и Душ. М. Спасић реферишу одбору у смислу другог захтева г. Куртовића пре но што би Друштво учинило корак код г. Министра по молби г. Куртовића.

Бр. 117. — Прочита се акт цар. краљ аустриског конзулата овдашњег којим ја-

вља Друштву, да ће се у месецу Јуну т. год. држати у Трсту изложба за биљне и винодељске производе и моли Друштво да о томе извести оне српске пољопривреднике, којих би се то тицало. Одбор одлучи: Да се ово саопшти нашим привредницима преко друштвеног органа.

Двадесет прва седница држана 19. Априла 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић; благајник г. В. С. Богдановић; одборници г. г. Милутин М. Савић, Коста Ђорђевић, Александар М. Секулић Јак. А. Марковић, Аца Живановић, Алек. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, Ник. Вељковић, и Милош Х. Поповић.

Бележио секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 118. — Прочита се и усвоји записник XX. одборске седнице.

Бр. 119. Председник износи на решење питање о повременом збору, који је и друштвеним правилима предвиђен а које је и друштвена управа својом изјавом ставила себи у задатак.

Одбор одлучи: да се умоле секције, чим се буду конституисале, да размисле и предложе одбору питања, која би се имала на повременом збору да претресају, па ће се према томе донети даља потребна одлука.

Бр. 120. Прочита се извештај изасланика о друштвеном и закупљеном добру у Шапцу у коме се детаљно представља у каквом се стању налази цела друштвена имања и износи културни план који је за ову годину утврђен и шта и како треба у будуће радити. Одбор благодареће г. г. изасланицима на труду и пажњи коју су око овог посла положили; прими овај извештај г. г. изасланика и упути га одбору за управу добра, да по њему изради формулан предлог за уређење и даљи рад на добру.

Бр. 121. — Чита се предлог одборника г. г. Јак. А. Марковића и Душ. М. Спасића, да друштво пошље два изасланика на изложбу пољопривредних справа са утакмицом плугова, која ће бити у Сомбору 28, 29 30 Априла и 1 Маја ов. год.

Одбор, узев у оцену важност овог питања и слабо материјално стање друштва, одлучи:

1., Да се пошаљу два изасланика који ће поред оцене плугова проучити начин организације ове утакмице и о свему поднети друштву опширан извештај.

2. Да се замоли Господ. Министар Народне Привреде да помогне друштву за ову цељ са 250 динара из кредита којим он располаже.

Двадесет друга седница држана 22. Априла 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић; благајник г. В. С. Богдановић; одборници г. г. Милутин М. Савић, Коста Ђорђевић. Алек. М. Секулић, Аца Живановић, А. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, Ник. Вељковић и Мил. Х. Поповић.

Бележио секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 122. — Прочита се и усвоји записник XXI. одборске седнице.

Бр. 123. — Председник саопштава одбору да је био код новог Господ. Министра Народне Привреде и представио му се као Председник друштвени; да га је Господ. Министар лепо предусрео и обећао да ће помагати друштво.

Одбор прими с благодарношћу ову изјаву к знању.

Бр. 124 — Прочита се писмо Господ. Министра Нар. привреде којим јавља друштву да усваја његов предлог и ставља му на расположење захтеваних 250 динара на цељ изашиљања изасланика на утакмицу плугова у Сомбору.

Одбор благодари Господ. Министру изабра за друштвене изасланике на ову утакмицу плугова одборнике г. г. Душ. М.

ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ У ЗЕМЉЕРАДЊИ.

Кад читатељи „Тежакови" прочитају наслов овога чланка, помислиће да ћу ја овде говорити о *обезбеђивању у земљерадњи* на широко и на дугачко; очекиваће од писца да покаже цељ обезбеђивања у земљерадњи; да изложи његов историјски развитак, његов значај с гледишта моралног, социјалног, економског финанцијског и административног; да изнесе његове начине и да представи најбољи облик обезбеђивања у нашој *српској* земљерадњи. Али овде се неће говорити **о** самом обезбеђивању, јер „Тежак", по усвојеној подели књижевне радње, није више лист, у коме се имају претресати питања, као што је ово, које нас овде занима; овде ће се изнети неколике напомене у прилог обезбеђивању у земљерадњи, управ ради објашњења онога, што је Српско Пољопривредно Друштво досада у томе погледу радило или онога што оно није могло радити.

Питање о обезбеђивању у земљерадњи претресао је „Тежак" 1884. године у своме 5-том броју. То је он могао, то је и чинио, или боље да кажем, то је могло Друштво, па то је и чинило. Је ли оно могло још што, сем да пише, или како му се довикује, „да пискара"? Могло је. Писати, значи, веле, теорисати. Оно је писало и теорисало. Је ли то довољно? Није. После писања и теорисања, ваљало је радити, *остваривати*. Друштво је и то учинило. *Оно је* не како је желело него како је могло **обезбедило** *своју летину на имању у Шапцу*. Је ли то све? Није; али то јесте **нешто.** И то *нешто* ваља оценити *праведно*, кад се говори о задатку Друштва у унапређивању српске земљерадње а посебице о обезбеђивању од града.

II.

Ово лето умаљ те неће спадати у ред оних када је највише *града* било. Град је, у неколико пута, захватио неке крајеве наше, и у корен сатр'о летину њихову. У „Тежаку" су печатани дописи о томе. Али ово је питање велико; штете су огромне; читавим крајевима предстоји — глад. Из скромне, нечујне и нечувене редакције „Тежакове" питање о обезбеђивању прелази у редакције наших политичких листова. Једва једном, али Il vaut mieux plus tard,

que jamais. Питање које се непосредно тиче земљерадње, улази дакле, у — моду. Добро је. Земљерадник може мирније да се, после трудна рада, предаје сну. Питање о *обезбеђивању од града*, постало је предмет **јавног** разговора.

III.

Но чула се у једном нашем политичком листу једна прекорна реч Друштву. Замера му се што је «пискарало» и писало читаве књиге, а није досада **„својски"** радило да се заводе обезбеђења од града. Дакле, «пискарало» и писало читаве књиге, и није по овој ствари «својски» радило а међутим се «грдно» задужило државној штампарији; задужило се не само што је «пискарало» и писало «читаве књиге» него и још због нечега. Е, откуд тај дуг? Друштво се задуживало штампарији а њему се задуживали претплатници. Друштво се сваке године одуживало штампарији у колико су се њему одуживали претплатници. Тако се то радило до наших ратова с Турском. **Онда** су настала тешка времена за Друштво и његов задатак . . . . , **онда** и почиње дуг, који је дао повода многим неправедним оценама рада друштеног. Па шта је, управ, оно радило, те се *могло* грдно да задужи. Оно је, сем што се *«бавило књижевношћу»*, куповало и ширило савршеније справе и алате, и боље семе од пољопривредних усева? То је давало на почек а често и поклањало. Оно *само* нема ништа од свега тога и не ради ни за кога *лично*. Од народа добило, народу и дало. Дакле оно се задуживало не само што је писало, но што је радило на ширењу бољих справа и семена па му се за то није у време плаћало, сад пак оно не гради грдан дуг јер садашња управа друштвена редовно **плаћа** штампање «Тежака».

Сем тога има још нешто.

Српско Учено Друштво, Српско Лекарско Друштво, Друштво Св. Саве, имају повластицу да своја дела штампају **бесплатно**. Само Српско Пољопр. Друштво нема те повластице. А што ли то? Је ли што му је незнатнији задатак, или што му је толико слабији контигенат умне снаге, или што је од мање користи за земљу? . . . Је ли то због потчињеног значаја, који у Србији има земљерадња? Је ли то што Српско Пољопривредно Друштво није заслуживало ту повластицу или што му је из непажње нису дали? . . . Је ли то због тога, и што српски државници не увиђају да је «спас» наше земље и у напредној земљорадњи или то увиђају, па им пречи послови држав-ни

не допуштају да и Српском Пољопривредном Друштву, које је данас једини најпозванији представник српске земљорадње, учине по правди па да не прави «грдан» дуг а опет да постоји. Све је то ваљало **поредити** и испитати, па онда пребацивати Друштву, што се задужује.... Неће даље.

IV.

Осамдесет и више скупштинара на Народној Скупштини, држаној у Нишу, 1884, [1]) поднели су питање о обезбеђивању и изјавили мишљење, да би се ова потреба најбоље подмирила, кад би се у Србији установио нарочити фонд за узајамно обезбеђивање.

И кад се Народној Скупштини изнесе предлог о обезбеђивању и кад га она усвоји, хоћемо ли с тим имати онда обезбеђивања? Не ћемо, јер *да се неко обезбеди, ваља да је свестан тога посла, и да има где да се што извесније обезбеди.* Да се до те *свести* и до тих услова дође, поред осталог постоји и штампа. Да се у српских земљерадника створи **убеђење** о **потреби** и користи обезбеђивања, и да се створе подесније установе Друштво и јесте «пискарало» па ће и одсада да пише и опет да пише, оно ће да ради, и опет да ради. И тако до века....

И ја завршујем да је «практика» доиста најбољи учитељ, «само разумна» али да се дође до те *разумне* практике, да се она добије, јер се она не може да препише из «правила» која негде у другом свету постоје, треба много снаге да се утроши у *испитивању, пробању*, писању и «пискарању» па и писању «читавих књига».

Повремени спис, од којег Друштво намерава да изда прву свеску на свршетку ове године, биће читава књига и у тој књизи донећемо, ако Бог да здравља, што потпунију студију о обезбеђивању. Дотле оволико ради — објашњења.

А. М. Секулић.

[1]) Вид. Стеногр. беленке стр. 1094.

О ГАЈЕЊУ ЈЕЧМА.

За употребу пивара.

Заступник Министра Народне Привреде изволело је упутити Начелствима округа: ваљевског, шабачког и топличког овај распис.

Пољорадници тога округа производе поред осталих стрнина и јечам у доста знатној количини. Јечам, који се производи како у томе округу тако и у осталима, није добар за пиварске радње. Још понајбољи јечам за пиварске радње може се наћи у округу топличком, но ни овај није потпуно добар. Због тога што јечам није добар, наше пиварске радње принуђене су да набављају исти са стране, и годишње увози се по тој потреби просечно око 600.000 килограма. Да има у земљи бољег јечма, не би се са стране увозио, и не би се новац износио из земље, но би остајао овде, и пољорадници имали би отуда користи, а поред тога добром јечму нашло би се купаца и ван наше земље.

Природне прилике у нас нису такве, да се не би могао производити добар јечам и за потребу пиварских радња, напротив, оне су сасвим угодне, него наши пољорадници немају за то нужног знања. На зато, да би они знали, на шта поглавито при производњи јечма обзирати се имају, нашао сам за потребно, да им дам ово упутство:

1. Јечам у опште, тим више јечам, који се гаји за потребу пиварских радња, мора се гајити на добро приправљеној и уситњеној земљи. Земља мора бити снажна, и ако није, треба је ђубрити, но она се не сме ђубрити непосредно за јечам него за какав други усев, који се за време растења обрађује, за којим ће сејање јечма следовати;

2. Озима (јесења) жита уопште па и озими јечам, сигурнија су, боље роде и дају тежи плод, но јара. Озимог јечма има у нас, само што наши пољорадници мање сеју овај а више пролећни. Обадве врсте јечма, које се у нас сеју, и такозвани дворедац и вишередац, могу с успехом да се сеју и с јесени, само то сејање треба да се изврши на време и то у току месеца Септембра. Одбирање и пречишћавање плода за семе, нужно је и код јечма, као и код осталих усева, јер одабран и пречишћен јечам за семе, даће развијенију биљку и боли и једрији плод;

3. Јечам, као и друга бела жита не треба ни у које доба године подпасати стоком, да би се предупредило полегање усева, јер то подпасање више шкоди, но ваљи;

4. Јечам треба жњети или косити чим сазри, а то се познаје по пожутелом класју. Пожњевен јечам не треба остављати у откосима или сноповима да стоји дуго на њиви, да га увати роса или влага, јер орошен и у опште овлажен јечам брзо изгуби своју светлу беличасту боју и од најмање росе и влаге пожути и добије неки мирис, а такав јечам није добар за потребу пиварских радња;

5. Јечам, као и остала жита, мора се држати у сувом и чистом локалу, и мора се чувати од свега онога, што кварење истога проузроковати може.

Изложивши напред поменуто упутство, препоручујем Начелству томе, да оно исто достави пољорадницима у своме подручју, и сваком могућном приликом даје истима обавештења, како је у њиховом сопственом интересу потребно, да

они брижљивије, и према даном им упутству, гаје јечам. У исто доба Начелство то доставиће својим пољопривредницима и то, да је Министар Народне Привреде готов, да новчаним премијама награди све оне пољораднике, који се одликовали буду у производњи већих количина јечма, употребљеног за потребу пиварских радња, и да ће им олакшати набавку доброг семена, ако истога не би имали. О овоме водиће Начелство рачуна и у своје време извештавати о томе Министра Народне Привреде, подносећи му списак лица, која су се одликовала према напред изложеноме.

ФАБРИКАЦИЈА ИЛИ ПРЕРАЂИВАЊЕ ДУВАНА.

од

Ж. Црногорца.

(свршетак)

Осушен дуван пакује се у калупе — овде тако зване: *сеге*, а у сваки калуп иде се 20, 25 или 30 листова. — Но при овом калупљењу дуван се сортира, т. ј. доње лишће засебно, горње засебно а и средње засебно. — После овог и оваког калупљења, дуван се пакује у дењчиће, и то овако:

Положе се на земљу у ред три мочице, свака од 0,85 до 1 метра дужине, а једна од друге раздалеко за 0,30 метра. — На овако поређане мотчице уздуж ређају се калупи дувана тако, да *«корен»* дође и с једне и с друге стране дењчића *с поља* а лист *унутра*. — Овако се поређа 50 до 60 килограма дувана; а поврх тога иде се опет онаке исте 3 мотчице, — па се то сад увеже.

Овако спакован дуван остави се да преври, па пошто свој мирвер издржи, продаје се дуванџијским трговцима из Ужица и Београда, а највише га троше сељаци. — Цена му је некрижаном 4 до 6 динара од оке, а крижаном 6 до 12 динара; — и овде се у Б. Башти једино овај дуван троши за пушење.

Произвођача има приличан број; но ниједном од њих производња дувана није искључива и једина радња, него: дуван им је успутан рад поред осталог пољског рада; — али се они поносе овим својим производом, јер они дуван држе на доста великој цени.

Од свију произвођача највише дуван производе ова лица:

СтанаТошић, удова Боже Тошић а, па онда:

Јаков Мишић, Радисав Јелисављић и Јован Радосављевић (Зеко), — сви земљоделци из села *Вишесаве*.

Радисав и Јаков браћа Стаменковићи из села *Обајгора*, па сви од њих могу да произведу 600 до 700 килограма.

Бајиновац као султанов цвет.
(Sultan flor-fleur).

О томе се овако каже: пре 20 а можда и више година пренешено је од овог нашег Бајиновца семење у Босанску страну, у околину тако звану: *Осат*, која је одмах до реке Дрине, и која се лепо види из Бајине-Баште. У том, дакле, пределу почео се нагло садити овај дуван с добрим успехом а поглавито око виса тако званог: *Височица*, где су га Турци много гајили до окупације, а где се још и данас (1884) обрађује но у много мањој количини. Због тога, што је семење одовуд пренето, и тамо га зову: *Бајиновац*, а троше га највише Босански бегови и великаши а катшто и Аустро-угарски чиновници.

То је онај Бајиновац, који се по Аустријским трафикарницама продаје под именом: *«султанов цвет»* (Sultan-fleur), — и ништа друго није него само наш прави Бајиновац.

Историја Бајиновца.

Једни веле, да је дуванско семење овамо пратио један момак, који је служио код неког *Ибриш аге* (Ибиш-аге) дуванџије у Београду 1847 године, а пратио га је Јанку Петковићу овд. трговцу, који је још и сад (1884 год.) жив, и ово ми причао, казујући: да је он — Јанко — ово семење распростро давајући људма да га сеју, а да му је онај момак за 25 *драма* посланог семења наплатио *40 цванцика*, јер га је морао чак из Урумелије да набави.

Други опет веле, да је то семење распростро преко своје фамилије неки Лазар Војић бив. ђумрџџија Алексиначки године 1848. Он је, веле, дошав на „Мокру-Гору“ за ђумрџџију донео семење дуванско и пратио фамилији, те га је ова распрострла овде; — но и ова фамилија тврди, да је семење дуванско Лаза добавио из Урумелије, а Лаза је на Мокрој-Гори и умро као ђумрџџија. — Од тога дуванског семења има и сад и ја сам га од његове фамилије добио и ево га вама шиљем, — јер је то семење од оног доброг и чувеног *„Бајиновца“*, које се семење овде доста распростире.

Толико сам могао дознати о *«Историји Бајиновца»*.

Употреба дувана.

Дуван се употребљава највише *за пушење*.

Но, има људи, који *дуван жвакћу*, или га као бурмут ушмркују или бурмутишу.

Дуван, ма како употребљаван, *веома је наркотичан*, т. ј. врло јак *забуњујући* отров, који нерве или живце дражи и забуњује.

Та особина дувана, да нерве дражи и забуњује, долази — као што *Лајнис* вели — од органских у дувану материја, које се зову:

1. *Никоцианин*; то је етерско уље, које дувану даје пријатан мирис (арому), али у исто доба проузрочи: *несвест и бљување*; — у 100 делова дувана има 1,4 никоцианина.

„Кад дуван пушимо, онда се *никоцианин променьује у никотин*".

2. *Никотин*; то је врло јак трован алкалоид, који чист и засебно добивен, даје: уљасту или зејтинасту, безбојну и ветренасту течност са јаким дуванским мирисом и укусом; — у води прилично се раствара.

„Што се дуван дуже кисели и устоји, — тим се више *никотин променьује у никоцианин*, т. ј. дуван постаје бољи".

Врло мала количина никотина проузрочи: *несвест и главобољу*, а од повеће количине долази: *дрктање а често и смрт*, — јер једна капљица отрује и убије пса.

„Кад дуван пушимо, — онда: један делић никотина променьује се у никоцианин, од другог дела никотина стварају се нова сједињења (амонијак, цианска киселина и т. д.), а само врло мален део никотина дејствује на пушача наркотично (забуњујући отровно).

Примедба. Што је дуван скорашњији, то је и дејство никотина јаче; — а

Што је дуван зрелији т. ј. *устојанији* (дуже одлежао), то је *за пушење бољи*, — јер се тада никотин променьује у никоцианин.

Како дејствује дуван, кад га пушимо?

Почетници, т. ј. они, који почињу дуван да пуше, — наркотичним дејством дувана добијају: бљување, пролив, главобољу, несвест и стрâву; — но стари пушачи слабије и мање страдају од дувана.

Само умерено пушење није баш тако шкодљиво здрављу. Код неких пушача чисти плућа од љига, и прочишћава црева (тера на поље); — али у доба сваривања хране у желудцу, пушење дунана шкоди, јер нас гони, да избацујемо и испљувавамо пљувачку, која у желудцу сваривање потпомаже.

Напомена. Пушити може само онај, који је потпуно здрав и одрастао или пунолетан.

У северној Америци често умиру деца и момчићи због неумереног пушења.

2. Не треба пушити никад *до краја* без пушљике, јер ће се у устима да накупи и нахвата *зифт*, т. ј. љут и тако отрован густ сок, да, врх од игле у њега умочен, може да убије и умртви муву и тако даље.

3. Најбоље је пушити лак и зрео (добро осушен и одлежан) дуван, и то: на чисте чибуке и подуже банаћанске луле, или на пушљике.

4. Најшкодљивији је дуван за децу и младе људе или неодрасле момке, — јер: не само што се многе зле жеље и жудње у њима распламте, него још и *умно страдају* (затупаве) *а телесно закржљају* (остају ситног стаса и узраста); — а то ево овако:

„Знамо, да сви делови тела (н. пр. коске, мишићи, или месо и т. д.) расту *примајући храну само од јасноцрвене крви*, а ова се справља оксидацијом у плућима (белој цигерици); кад довољно ваздуха удишемо у плућне мехуриће или плућа". Сад:

„Ако у плућне мехуриће удишемо (у себе вучемо) дувански дим, *пушећи*, — *онда ће у плућним мехурићима место ваздуха бити дуванског дима*, па се због тога *не може* у плућним мехурићима *справљати јасно црвена крв*, а отуда следује", да и поједини делови тела неће моћи добијати хране, — те тако: тело не може да расте, него остаје ситно и кржљаво".

Бурмутисање или шмркање бурмута.

Бурмутисање је добро само кад имамо јаку кијавицу и главобољу, јер: *бурмут* ојачава и покреће радњу нерва или живаца у мозгу, и истурује сувишне љиге из носа. — Напротив:

Непрестајно бурмутисање шкодљиво је за балаве кожице или слузокоже и нерве у носу.

Жватање дувана. То је у обичају код морнара, а особито у северној Америци код свију мушкараца.

Жватање дувана горе је од пушења, — јер се сав никотин раствара у пљувачки, па с тога *сав и дејствује* забуњујући отровно или наркотично.

ПЛАНИНСКА ИВА.

(SALIX CAPREA).

Писмо уреднику „Тежака“.

У «Тежаку» број 13. од ове године, читам у чланку «Врба» опис и важност појединих врба; па како се у том опису, поред осталог, планинској иви сасвим мала вредност даје, чиме се овом као важнијем шумском шибљу доста велика неправда чини, зато вас молим уврстите у ваш «Тежак» следећих неколико редака од моје стране у корист планинске иве:

Планинска Ива расте скоро по свима нашим вишим планинама само негде више негде мање; прелази код нас и преко 2000 метара надморске висине; расте и на сасвим осушним и плитким земљама; избегава истина сасвим голе каменљаре и као да више јој годе положаји отворени; а што се пак земљишта у погледу формације тиче, није пробирач јер се налази како на подлози пешчара, тако и на вапначном па и гранитном стењу. Расте око 4 метра у висину а у дебљину и до 20 с. м. у пречнику. Дебло јој је ретко сасвим право но обично кривудаво. Век јој је 20—30 година; старија трули изнутра онако исто отприлике као и шљива, а тера изданке као и остале врбе.

Истина да њено пруће није баш тако танко и витко, али ипак техничка јој вредност ниуколико не изостаје од многих њених сродника врба, а многе шта више у том погледу куд и камо надмашује, јер се и њено пруће врло добро употребљава за гужве, за плетење ограда и кошара, а цепано може се употребити и за плетење котарица, само што се за ово последње увек пре до другог прућа дође зашто се извесно на многим местима њена вредност у плетарској индустрији и не цени; њено пак дебло може се врло корисно употребити у токарству (дракслерају) за направу разних ситних ствари; а у овом округу од исте планинске иве неки сељаци врло вешто праве мала буренцета за ракију једноставна а и

са дужицама, праве баквице (товарије) за воду и још неке друге ситније кућевно направе.

Према свему овом и планинска је ива важно дрво, које не треба ни међу врбама ни међу шумским шибљем заборавити.

17 Јула 1888 год.
Пирот.

Јов. М. Јекић.
шумар. *)

БЕЛЕШКЕ

Смрчева кучина за пуњење душека и подглавача.

Многи код нас, па и сами неки стручни шумари, погрешно мисле, да дрво треба што мање употребљавати на разноврсне цељи, како би се шуме мање секле и упропашћивале. У напреднијим земљама напротив траже што већу и разноврснију употребу дрвета, те да би корисну производњу шума увећали и обезбедили напредак шумарству.

Два сасвим противна мишљења. Прво је мишљење старинско, нерационално и преживело, а може се чути још само у нас и у Турској, па оријенту, више нигде у свету. Друго је савремено, привредничко и рационално, које исповедају све земље где су шуме уређеније и шумарство на вишем ступњу.

У потврду овога ево примера за ново пронађену употребу дрвета, и то из суседне нам земље Аустро-Угарске.

Једна пештанска фабрика ради једино на уситњавању и рашчешљавању смрчевине, њеног биљног влакна, што много личи на обичну кучину. Овај материјал смрчевин превазилази све досада познате заменке (сурогате) у мекоти, гипкости и трајашности, те је тако изврсан за пуњење душека и подглавача. Сем тога особени мирис чамов смета и неда да се у такој постељи икоте буве и ваши, а и влага овом материјалу не шкоди ништа.

*) Хвала вам на пажњи. Планинска ива, као и остале врбе, није изближе описивана, него само поменута у ономе чланку, који је преведен са немачког, као род врбе за плетарске израде. Тамо је реч у главноме о плетарској индустрији и о финоћи прућа, и у томе погледу, као што и сами велите она заиста изостаје иза других неких врба, које дају виткије, жилавије чистије и тање пруће за укусно развијену плетарску индустрију. Што је казато да је она зато слабо употребљива тиме јој није умањена предност за простије плетарске потребе, које ви помињете, као гужве, лесе, поплете и т. д. Ваша напомена о употреби ивиног дрвета за израду судова за течности заслужује достојну пажњу, ну о томе није реч у оном чланку. Најпосле питање је: да ли је она планинска ива, коју замишља писац онога чланка, и та, коју ви описујете, једно исто? Код необично много варијетета свију главних врста врбе може лако бити, да онај варијетет планинске иве, о коме ви говорите, није ни познат писцу онога чланка.

Преводилац.

Немачко војно министарство чинило је већ задовољавајуће покушаје са овим материјалом за пуњење душека и подглавача у касарнама и болницама. После неколико годишње употребе довољно је ову кучину истрести и разастрти на сунцу, или у какву добро загрејану просторију, па се она поврати наново у прваше потпуно употребљиво стање. Нешто мало и што се сасуши и растури том приликом, то се лако и јевтино допуни.

И за пуњење душека и подглавача почело се дрво употребљавати, а код нас расписима и неупутним старинским причама упућује се свет на мање трошење и употребу дрвета за гориво, на врљике за ограду итд. у намери да ћемо на тај начин шуме кобајаги очувати. И шуме наше опет се све више и више умањују и утамањују на све стране, докле у Немачкој и Француској, где се навалице измишља што разноврсинја употреба шумског дрвета, шуме се све више и боље подижу и принос све већи достижу.

Искуством дугогодишним и науком оправдано правило вели: *сеци шуму и како знаш према приликама употребљавај дрво, које је спасло за предвиђену употребу, а на њено место одмах подижи младу шуму, која ће пристићи у тако стање да може опет задовољити остављену привредну човекову и природну задаћу шуме.* **Ђ.**

Скоро опало лишће као ваљано ђубре.

У земљорадничкој хемијској радионици на пољопривредној опитној станици у Килу испитан је хемијски састав од пошше проба скоро опалог лишћа од разног дрвећа. Ови опити показали су, да опало лишће буково, храстово, грабово и брезово садржи само $2-2\cdot3\%$ растворљивих минералних материја. Јаворово лишће 4%, тополово и врбово $5-5\cdot7\%$. Дакле лишће тополово и врбово даје најбоље ђубре. Ово је од значајне вредности за подизање врбака зарад плетера јер при израђивању много лишћа остаје као отпадак и може се корисно за ђубре употребити. **Ђ.**

Дабар у Босни.

Једне немачке шумарске новине доносе вест, да у реци Укрини у Босни живи *Дабар*, најкрупнији глодар (Castor fiber. L.). Нађене су даброве кућице и прављени насипи, и два су дабра уловљена и изјављена жеља да земаљска босанска влада озбиљним мерама нареди да се дабар пошшеди од ловљења или лов дабра да се сасвим забрани, те да би се ова ретка и особена животиња у Европи очувала у овом крају.

Вредно је да и читаоци овога листа знају да у суседној и братској нам земљи Босни живи дабар, тако ретка и са њених особина веома занимљива животиња, која се на мало места у Европи виђа. По казивању неких мештана у качерском срезу окр. Рудничког виђа се у качерској реци нека животиња налик на видру. На сву прилику као да ће то бити дабар. Можда ће га бити још и у Љигу у Ваљевској. Вредно би било обратити пажњу, е да се неће наћи дабар и код нас где год у поречјама. **Ђ.**

Против муха.

Против муха по собама и зградама најбоље је средство и најјевтиније: узме се један штапић отприлике до по метра, који се на врху увеже канапом, и умочи се у катран и остави да се добро оцеди да не би катран по соби са штапа капао, и обеси се после штап где има муха, и мухе ће све доћи на штап и кад падне на њ туча и остане, и угине; када се напуни штап онда се оне угинуле мухе скину, и опет се намаже катраном.

Мих. Томић.

ГЛАСНИК

О српском вину.

Писмо г. д-ра М. Т. Леко, упућено председнику пољоар. секције главнога одбора за париску светску изложбу, господину Чед. А. Поповићу, начелнику министарства народне привреде.

Господине,

У писму од 15. априла о. г., које је главни одбор за париску изложбу упутио својим пододборима, одређено је, да прибирање вина и пића за светску изложбу, [1]) отпочне тек друге половине јануара, а да траје до краја фебруара идуће (1889.) године. [2])

Међу тим, поводом једне белешке у „Тежаку“ [3]) мени су већ две овдашње наше познате винарске радње г. Арсе Лукића и г. Јов. С. Јелкића, послале повећи број проба од својих вина, ради анализе.

На основу решења господина министра унутрашњих дела од 17. маја о. г. Сбр. 2951, ја сам извршио анализе поменутих проба вина и мило ми је, што вас могу известити, да сам том приликом дошао до врло повољнога резултата.

И међу добивеним пробама вина од г. Јелкића, нашао сам вина од ванредно доброга квалитета.

Да имамо, или бар да можемо имати, врло доброга вина, то у осталом није за нас никаква особена новост, а да смо и од вајкада имали добрих вина, потсетићу овде само на једну белешку из познатога историјскога дела г. Чедомиља Мијатовића, [4]) „Деспот Ђурађ Бранковић,“ где се напомиње, како је један француски научник и војник именом Бертрандон де ла Брокијер путујући кроз Србију године 1432. и 3. нашао, да у селима између Некудима и Београда има доброг вина, даље, на другом месту истога дела вели се, како је вероватно, „да је из старих винограда око старих столица Приштине и Призрена, Деспот Ђурађ Бранковић пресађивао винову лозу у околини своје нове престонице Смедерева, као и у своје баштине угарске Токај, Сомљо и друге, које се данас славе својим добрим вином!“ —

Ми и ако врло добро знамо, да можемо имати а и да имамо особито добрих вина, ипак то познавање наших вина у опште, више је основано на практичним пробама, на укусу, ароми, боји и т. д., а много мање на резултатима хемиских анализа.

По спољашности само, никад се не може оценити квалитет вина онако поуздано, као кад му је у исто доба познат и хемиски састав.

Хемиска анализа управо је контрола над резултатима, до којих се долазе чулним пробањем вина.

Да су наша вина и по хемиском саставу боље позната без сумње уживала би далеко већега и светског гласа, но што га данас уживају, имала би несразмерно много већу цену од садашње, и напослетку, то би дало озбиљнијега повода нашим винарима, да с много већом пажњом и знањем обрађују лозу и негују вина.

Наша вина, као што рекох, по саставу слабо су позната, но и из оно мало пу-

[1]) Светска изложба у Паризу отвара се 1. маја 1889. год. и трајаће до 31. октобра исте године.

[2]) Доцније је ова одлука преиначена и решено је, да се прибирање вина и пића изврши у новембру месецу ове године.

[3]) „Тежак“ од године 1888, стр. 221.

[4]) Деспот Ђурађ Бранковић од Чед. Мијатовића стр. 84. 89.

бликованих анализа, и ресултата, до којих сам ја дошао анализирући наша вина, може се већ извести врло повољан закључак о саставу српских вина.

Ту скоро публиковао је проф. др. Л. Реслер,[1]) директор опитне станице за винарство и воћарство у Клостернајбургу код Беча, око хиљаду анализа разних вина. У тој публикацији изложен је састав вина не само аустро-угарских, *босанских* и *херцеговачких*, већ и грчких талијанских, шпањолских, француских, руских, немачких и других вина, и од свију тих, по неколико врсти а од српских помиње се једно једино,[2]) за које се вели, да је из Неготина, од 1884. год. и да садржи:

11.62 запр. проц. алкохола,
3.25 проц. екстракта,
0.53 проц. киселине и т. д.

Исто вино ту се квалификује као врло добро црно вино, благо, пуно и хармонично. Но ми имамо, према ономе што је код нас познато о саставу наших вина, и много бољих вина.

Тако из анализа г. Ј. Бадемлића[3]) видио сам, да по количини алкохола која је у неготинском вину нађена, имамо и такова вина, која се могу уврстити у ред најјачих вина.

Простија вина садрже 6—9 запреминских процената алкохола; вина, која имају 9—12 алкохола, рачунају се већ у боља вина, преко 12% то су већ јака вина а више од 18 запр. проц. алкохола, и не налази се у натуралном вину.

Г. Јов. Бадемлић нашао је у неготинском вину до 16. 1 запр. проц. алкохола, а то су већ од најјачих вина.

По јачини, имамо дакле и таквих вина, која се с најјачим могу мерити.

Осим алкохола, од великога је значаја за квалитет вина и количина екстрактивних материја, која се у вину налази.

Обична вина садрже 1.5 до 3 проц. екстракта.

У слатком страном вину нађено је и преко 30% екстракта.

По анализама г. Ј. Бадемлића, наша неготинска вина најбогатија су екстрактивним материјама Највећу количину екстракта, коју је г. Јов. Бадемлић у неготинском вину нашао, износи 8.386 грама у 100 к. с. вина (у тих 8.386 грама екстракта било је 5.816 гр. самога шећера (из грожђа).

Међу тим, ја сам и сам сад имао прилике, да у једном неготинском слатком вину од 1887-е године нађем 22. 5 гр. екстракта у 106 к. с. вина, у коме је вину било самога шећера 20. 9%, у другом пак такође неготинском, но старом слатком вину од 1866. године нашао сам 11.25 грама екстракта у 100 к.с. вина (10% шећера), а таква вина, која су и иначе вапредно добра, могу се с пуним правом мерити с токајским самотоком и грчким или каквим талијанским слатким вином.

Као што се из овога види, ми имамо и по јачини а и по количини екстрактивних материја и таквих вина која се могу уврстити у ред најбољих вина.

Оба ова вина, у којима сам нашао онако богате количине екстрактивних материја, из подрума су г. Јов. С. Јелкића.

Доцније, кад посвршавам и остале анализе наших вина, која се буду за изложбу послала, саопштићу овде а и на страни целокупан ресултат мојих анализа, а засада држим, да је корисно да се зна, нарочито за наше винарске произвођаче, који намеравају суделовати на париској изложби, да ми заиста имамо

[1]) Mittheilungen der K. K. Chemisch-physiologischen Versuchsstation fur Wein — und Obstbau in Klosterneuburg, bei Wien Heft V. 1888.

[2]) Mittheilungen der K. K. Chemisch-physiologischen Versuchsstation für Wien — und Obstbau in Klosterneuburg, bei Wien Tab. XIX. №. 264.

[3]) „Тежак" од 1880. г. стр. 392.

и такових вина, која се с најславнијима могу мерити.

Тај хемијском анализом потврђен факт без сумње од велике је важности за нас, и сваки наш произвођач окуражен тиме, треба што живље да настане, те да од својих најбољих вина пошље добро спремљене пробе за изложбу. —

Ову прилику не могу да пропустим, а да нарочито не напоменем и то, да при шиљању проба вина за изложбу треба обратити особиту пажњу и на начин шиљања, јер и од тога много што шта зависи.

О томе има и једна напомена у већ цитираном делу директора Реслера. Тамо се код босанских и херцеговачких вина, која су у новије доба у Клостернајбургу први пут анализана, вели, како је у оним пределима подрумарство још у добу детињства, и као доказ за то, наводи се што је већина проба вина, које су ради анализања послате, биле у таквим флашама, у којима је пре тога стајао какав ликер, рум или друга каква течност, као што се то још видело из заостављих сигнатура; за једно црно од тих вина (херцеговачко) вели се, да је приметно заударало на ракију, даље, за запушаче, којима су флаше биле затворене вели се, да су већим делом били стари, употребљивани и сасвим грубо исечени запушачи. Под тим приликама, не треба да је чудно, веле, што су где које пробе вина оболеле и добиле од чести сасвим други укус, који им не припада, а све то могло се лако предупредити, да је било само мало веће пажње и т. д.

Ово нарочито напоминьем с тога, да обратим пажњу наших произвођача вина, да се при шиљању проба строго придржавају упутства, која ће од главнога одбора добити, јер као што се из горње оцене најкомпетентнијега винарског завода у Аустро-Угарској види, и из начина пошиљања проба, оцењује се већ стручност произвођача.

Занимајући се хемиским испитиваньем наших вина, узео сам између осталих наших производа, вино за пример, но без сумње имамо осим вина још и других производа, с којима се можемо смело показати пред страним светом, и мерити се с њиховим производима. Не мислим, да се упуштам у набрајање тих осталих наших предмета, и сравњивање истих с другим, у свету боље познатим, то остављам компетентнијим да кажу, и да охрабре наше произвођаче, а мени допустите на завршетку само још то да напоменем, да се озбиљнијим проучаваньем и живљим заузиманьем око прикупљања и припремања наших предмета за изложбу може врло много постићи, и ако будемо у стању, да се пред страним светом приближно овако покажемо, као што има изгледа, да ћемо се с вином показати, онда можемо с одушевљењем ићи у Париз на изложбу, јер ће нам бити успех сигуран. —

Извештавајући вас овим о главном резултату, до кога сам досад дошао анализирьи српска вина за париску изложбу, молим вас, да примите уверење о моме одличном поштовању.

Члан главнога одбора
за париску изложбу
д-р. М. Т. Леко.

ДОПИСИ.

Предео реке Јасенице.

У првој половини овога месеца ми смо добили прилику да пропутујемо северни део крагујевачког округа. Прошли смо већи део Јасенице и водопађу исте реке.

За сваког оног, који се збиљски интересује за науку, и који жели да на путу узна све што би спадало у опсег научног истраживања, овај крај има не мање вредности.

Али путовати по Србији нарочито у доба када владају Илинске жеге; пењати се по висовима и са њих чинити посматрања, није баш тако лака и пријатна ствар.

Како је у Србији карактер климе континенталаа, то није чудо, што је после онако хладних киша на измаку јуна месеца наступила за кратко време тропска жега. Термометар у последње време показивао је 28° ц. у хладу. Јака припека претила је да спржи нарочито позније кукурузе, и да омете летину, која је у најбољем изгледу стајала.

Барометар је у првој половини јуна више или мање стајао на максималној висини.

Поред несносне жеге, која се још једнако у овом месецу продужава, и која је народ јако забринула, јер видећи очима својим да му ова годинаа неће дати много оне ресултате које је он до скора замишљао у извесним селима биће насигурно и глади. Неколика села у Јасеници као што су: Орашац, Копљари, Буковик и др. на крају прошлог месеца поготову су упропашћена од града. Густ црни облак, који се указао беше од Космаја са страховитом олујином донео им је град који се понављао у два пута, и од плодних њива на којима су се таласала бела жита као море, начинио за један час пустош. Кукурузи, који се беху уздигли као гора сатрвени су. Виногради су још горе прошли. Шљивари, који су усљед нагле промене у Мају месецу и онако оштећени били, сада су усљед града сасвим пропали: јер не само оно мало рода, што је од града уништено, но и само дрвеће је у толикој мери јако оштећено тако, да ће проћи доста времена док се поправи и док стане опет рађати. Изузетак од овога чини само село Љубичевац под Рудником. Ово село посве је кршевито и извишено и увек има познију вегетацију од других села. Али исто село је опет у таквом положају да је најмање изложено променама. С тога им је воће у њему ове године добро одржало. Народ ће се помоћи од шљива, јер су добро родиле и одржале да се боље не може пожелети, а и цена ће им свакојако бити боља но прошле године. Лед је, како причају, падао из неба у тако великим лоптама да га је било од 100—300 грама и нанео је велике штете не само усевима но и шумама па и самим зградама. Најстарији људи, веле, не памте овакав град и сматрају га као казну божју.

Интересно је што смо приметили, да је град вијугасто ишао од Космаја, и да се је са свом жестином просуо тек у оним крајевима који су ближи Морави, и који су давно остали без шума. У Јасеници (крагујевачкој), исто као и од Раље до Међулужја, на по гдекојим местима приметили смо, две њиве, или два винограда, који су једно до друго, или у кратком растојању, град је уништио рецимо једну њиву или виноград а друго је поштедио. То исто на више места видели смо и у долини реке Раље. Може се без прегоњења рећи, да је у оним селима, где је град прошао, стрмнине више од пола уништено, а од кукуруза није остала ни трећина рода. Само се може видети у њима посувраћена пребијена и исцепана стабљика кукурузна која ће се моћи само да употреби за израну стоке, а од стрмнине једина слама.

У местима, која је град промашио, ако за неколико дана буде кише, може се казати да ће бити добра година. Шљива ће бити мало, а виногради, не обећавају бозна какву бербу. Као што је познато села: Брезовац, Липовац и Бања дају понајбоља вина у овом крају.

Стрмна жита с малим изузетком сва су пожњевена. На више места, који су били вреднији, овршу су не само јечам но и пшеницу. По гдекоји још нису ни почели били да жању.

Траве су добре и давно покошене. У селу Љубичевцу тек су онда отпочели били да косе ливаде. Сено је њихово за стоку врло хранљиво и ако је брдско.

На више места видели смо да сеју и детелину, а у селу Бањи, поред друма приметисмо у једној њиви и посејан наут. Не умедоше нам казати, да ли још гдегод сеју ову биљку, и да ли од ње имају какве користи.

Цена је храни и сваком производу за сада ниска — као и прошле године. Овде је народ презадужен. Страхота је погледати у среској канцеларији гомилу пресуда судских, које чекају на извршење. Лихвари су у овом крају по одавна нашли овде повољно земљиште и на разне начине изграњају познато наређење законско, којим се земљорадници сталеж штити од пролетаризма. Слушали смо од сељана како бездушне интересџије закључују са њима уговоре на зелен; знали смо да народ у оскудици и невољи залаже род од шљива још у цвету и дуван плаћајући своје обвезе огромне интересе. Али нисмо ни чули ни знали, да се и кукуруз и стрмнина у срцу Шумадије на зелен може заложити. То је доиста страшно, тиме се очито манифестује болесно стање у нашем економском развићу.

Изгледа нам, да би сада сваки земљорадник радо хтео да осигура своју летину, видећи како га град и поплава често сатиру. Неколицина из овог среза осигурали су били своју летину прошле године, и само с тога што их град не беше тукао, ове године престали су били. Ваљало би да појединци и власти настану да се једном отпочне осигуравање летине и да држава препоручи за сада народу које страно друштво — кад она сама није нашла на томе урадила да од тога себи користи и помогне народу. Народ у опште не верује странцима и страним друштвима, јер се боји преваре.

У доњем крају Јасенице, а нарочито у Тополи и у околном селима, има добре расе рогате марве. Ситна стока је уопште ситна и крњавана. Добрих коња мало има. Тек у погдекојег домаћина на селу ако се може наћи дети добро очуван коњ помешане српске и ердељске расе.

13. ов. мес. о аранђелову дну били смо на вашару у Аранђеловцу. Било је на продају преко 1000 комада рогате стоке. Али купаца је било мало. Тражена је поглавито крупна и добро уређена стока, и то најпаче за извоз. Ситној неуређеној стоци слаба је била продаја. И оно што је продато отишло је у бесцење. Свет је очекивао бољу цену својој стоци, те с тога је мало и продато стоке надајући се да ће бити боља цена до јесени а особито о тополском вашару.

Продато је укупно 423 комада рогате марве и 16 комада коња. Добри волови 5—600 кила тешки плаћени су 45, 48 и 50 дук. цес. Средњи 25—30 дук. а лошији 8—10 дуката пар.

О коњима не вреди ни говорити. Осем 2,3 коња што смо видели из смедеревске Јасенице, остало друго једва се може казати и да личи на коња. С тога им је и ниска цена била. Било је коња од 3, 4, и 9 дук.

Јагњад продавата је по 8—10 дин. пар.

На вашару су били заступљени и многи наши домаћи артикли. Било је ту лепих израђених ужичких чабрица, стакларије из јагодинске стакларе, ужичког и шабачког платна различитог, сапуна крагујевачког ужичког катрана у бурадима, па и траве

различите лековите и с корењем један ужичанин из Златибора беше у врећама донео и добро продао. Даље, било је на продају урађених и неурађених опанака и кожа, сарачке робе босанске, фочанских ножева и укусно израђених и ишараних сарајевских виљушака са ножевима заједно призренске робе: претења, печата и т. д. кујунџија из Крагујевца за тим трговаца што раде с готовим оделом и сарафа — и они су сваки на свој начин хвалили и препоручивали своју робу.

Ово тек само узгред напомињемо.

Свиларство које је у Јасеници било последњих година јако пало изгледа нам да почиње све више напредовати. То се види нарочито од ово 3—4 године одкад је женскиње пренуло на рад, и отпочело израђивати себи одело и рубине а напустило крпе дућанске и ношиво варошко, које их је јако сатирало. Милина је сада погледати на женскињу укусно изаткане сукње и јелеке, чије би ношиво могло красити и наш женски свет у вароши. Тек по где-која женска ако се може видети данас у цицаној или листерској сукњи и аљини. Па још с каким укусом израђују себи рубље проткано по рукавима свилом, коју су саме израдиле. Видели смо исто тако и кецеље свилом и памуком изаткане, којима би позавидела многа Београђанка, а и тканице од чисте свиле коју су саме гајиле израђују такође врло укусно.

У доњем крају Јасенице шума је по готову сатрвена. Горњи крај још је шумовит. Нарочито у Венчацу шума се тако подигла и тако је честа, да се у њој ништа не види. Ове године жир је свуда добро родио, од кога би народ имао лепе користи да није пролетос у бесцене испродавао свиње за порезу. Па и сама букова шума, која у 7, 8 година роди, ове године окићена је жиром да је милина погледати.

Као што је познато, с Рудника се пружају у разном правцу четири главна повијарца, који служе у једно и за главну водомеђу на овој страни.

Један од тих повијараца прелази и у крагујевачки округ под разним називима.

Ми смо имали задатак да пропутујемо овај огранак од рудничких планина, који се сматра као општенародна планина на коју полажу уживања ова села у Јасеници: Шаторна Блазнава, Страгари Љубичевац. Ту спада и шума манастира: Вољавче и Благовештења.

Из Шаторње, управо на запад, пошто смо прегазили реку Јасеницу, испелисмо се на један вис што се зове „Камен", с кога је диван поглед на питому долину јесеничку још из далека на овом истом вису види се усамљени бор и испод њега до шаторачког гробља 3—4 борића. То су живи свдеоци који нам казују, да је некада читава страна ове голети била покривена боровом шумом, који је варварска рука нашег себичног и необавештеног света искоренила. И овај усамљени бор, што стоји на једном чопу као какав горостас, као монуменат, у последње време начет је секиром, те једва да ће живети још за ову годину. Та иста судба престоји и оним другим борићима, који служе као украс у овој голети, и које би требало пошто по то сачувати.

После кратког одмора ми смо наставили наш пут даље. Испели смо се на други један вис што се зове „Зовњак", а одатле, све више и више пењући се, дошли смо најзад на највишу превију што се зове „Јасен". Ту је међа села Шаторње Блазнаве и Јарменовца (у окр. рудничком). Од Јасена ми смо по том узели правац на исток и сишли у једну думачу, у којој се сем неба и шуме ништа није видело. Ту смо наишли на један студенац, који нас је опоравио после тешког и мучног довде напрезања.

У овом крају Рудника, који припада атару села Шаторње и Блазнаве, може се рећи да је у опште шума доста добро очувана. Тек по гдегде виде се пропланци и оголићена места, а на више места и њиве, које су појединци заватинари искрчили шуму

поорали и засејали. И на највишим косама и обронцима планине Рудника у овом крају видели смо њиве засејане стрнином и кукурузом, који такође овде успева добро. Али та је корист само за кратко време, јер је нова земља, а после неколико година не ће моћи на њој ништа да роди. Народ тражи само тренутну корист, а шта ће доцније бити он не води од тога рачуна.

Пошав од Белице у правцу на исток ми смо сишли у планину манастир Благовештења, а одатле спустили се у долину речице Сребрнице, која протиче кроз село Страгаре.

Сутра дан рано, у пратњи државног шумара, кренули смо се за у манастир Вољавчу; и монастир Вољавча као манастир Благовештење, очували су своју гору — колико је то у њиховој могућности било. Наш свет у опште не поштује туђу својину, па и манастирску, и сматра да није ни у колико грешно на туђег забрана, кад нема свога, одсеће грм, или помаћи међе, које граниче његово имање од другог и т. д. та себичност и грамзивост огледа се свуда. И при овако неуређеним аграрним односима накнади су за данас нарочито у Шумадији, и при овако економској полицији тешко је и помишљати на какав напредак у пољској привреди. Манастири специјално одавно су престали бити предмет поштовања код нашег света. У овом крају већ је било случаја, да појединци поарају и цркву, и то не што их је на то сиротиња приморала, већ просто да се тиме користе. На онда како ће такви штедити и манастирску имаовину и сам манастир? Ради примера да наведемо само цркву у селу Ереговцу, у Јасеници, где је већ ево по други пут за кратко време поорана. С тога мора се признати манастирима на пољу шумарства. Да се манастири не заузимају у довољној мери, да не бране своју гору, државној баругани у Страгарима не би се одавно ни место познавало. Вода би с висова претворила све у рушевине, а плодна поља поред речице Сребрнице била би затрпана каменом и наносом.

Из манастира Вољавче, после тешког и дугог певања, дошли смо на вис „Бачвари". С овог виса све више певући се у правцу на запад дошли смо на други вис што се зове „Голо Брдо" — као новајзвишенију тачку у овом крају Рудника. С Голог Брда имали смо величанствен поглед на све стране. У магловитој даљини, голим оком, на ведром дану, посматрали смо: Паланку, Наталинце, Тополу и сву ону мрежу планина што се пружа с једне и друге стране Мораве, као и онај огранак од Рудника што се преко Венчаца, Букуље и Космаја простире до Београда. На том вису, до пре неколико година, постојала је једна мизерна црквица од самих брвана, коју је, као што нам рекоше, подигао био неки хаџија, смирени богомолац, за спас своје душе. Та је црквица славила Преображење, и на том вису купило се више народа из крагујевачког и рудничког округа но на тополском вашару. Због тога, што су се при весељу дешавали на том месту чести нереди, среска власт забранила је била скупове, а црквица била је обављена. Данас је још остало неколико брвана од исте црквице, што смо овом приликом видели.

На спрам овог виса стоји други један вис што се зове „Добра Вода". На овој страни виде се станови кнегиње Љубице, где је она као девојка чувајући стоку ложавила. По њој је прозвато и место „Љубичини станови", а испод ових станова у склону и на подножју планине добило је село Бушинци назив — Љубичевац.

Довде смо прегледали планину села Страгара. Од ње у лево настаје планина села Рамање, која је, може се рећи, у пола сатрвена. У десно настаје планина села Љубиченца, одакле је живописан поглед на други крај Србије. С „Добре Воде" и околних висова види се скоро сва она мрежа планина што се пружа у правцу на југ од Крагујевца. Одавде види се одмах на близу и

планина Јешевац. Виде се млога села у рудничком округу и у Горњој Грузи тако, да смо дуго на овом месту застали уживајући у погледу и чинећи нужна посматрања.

Затим смо пошли у десно, и у правцу на исток, дошли на вис „Бељушине", или „Букве", а потом на други вис „Бигови" и „Лескова Блата". И после тешког дотле пењања на један мах почели смо се приметно спуштати док нисмо сишли у село Љубичевац, које спада у ред најкршевитијих села у читавом округу.

Из Љубичевца имали смо сила муке док смо се испели на Гаревицу — једну од највиших тачака на овој страни. С Гаревице имали смо такође пространи преглед и на све стране. Док смо сишли с овог виса у долину речице Сребрнице, која просеца село Страгари и противе у једно и поред државних барутана имали смо доста муке. У Страгарима је установљена први пут барутана под Кара-Ђорђем, која је израђивала барут за војну потребу као и данас. Ради комуникације и везе са Рудником просечен је био пут у оно време кроз Љубичевачку планину, који се и данас може распознати. Од Страгара, долином реке Јасенице, вратили смо се у Шаторњу, а одавде, поред села Бреговаца и Липовца, и преко Баље, дошли смо у Аранђеловац.

Сва поменута планина, о којој смо досле говорили, није ништа друго до продужење Рудника. У њој има горе: букове, бељикове, граничеве, церове, јаворове и т. д.

И због тога што је то опште народна планина, и што на њу околна села плаћају порезу, она се јако сатире и поређује при свој количој нажњи од стране државних власти и надзору државног шумара. Ми мислимо да би сваколако било боље — ако држава не мисли ништа предузимати на уређењу наших шума да прими ову планину као своју, јер и тако сељани нису у стању да плаћају на њу порезу; или пак да је уступи сасвим у својину појединим општинама. У овој планини врло ретко где има траве за попашу. Сређа је једина за сада што нема овде путова просечених и што је ниска цена дрвима — иначе би ова планина за кратко време била уништена. Какве би последице од тога наступиле, то ретко који у овом крају уме о томе и да размисли.....

Здравље је у народу добро. Јасеничани се одликују у опште порастом, снажни су и отресити а и предузимљиви И код њих је земљорадња на ниском ступњу као и у другим крајевима Србије. Пошто је ово крај, који је упућен поглавито на земљорадњу, то држимо да би се народ користило, кад би се и овде установила једна нижа ратарница, и кад би се у манастиру Благовештењу подигло једно угледно добро, које би од неоцењене користи било.

21. Јула 1888 год.

у Београду.

Драгољуб К.* Јовановић.

Аранђеловац 12 Јула 1888. године.

Господине Уредниче.

Дозволите, да читаоцима „Тежака" опишемо ретку непогоду, која је задесила овај крај што може дати повода за размишљања, које опет може уродити корисним плодом.

Двадесет осмог Јуна, око 7. сахати на јутра, кретосмо се на пут железничким возом. Небо је било облачно, али за-стрвено лаким, магловитим облацима. Није било изгледа за кишу. Ваздух је био у главноме миран; само лаки поветарци полухивао је овда — онда, али би у скоро, опет настала ваздушна тишина, која је тога дана, с две трећине времена владала; после вечерње буре кише с грмљавином топлота у ваздуха била је умерена. Термометар показивао је 18° Целзијусових. У прочишћеном и свежем ваздуху,

човек је се врло пријатно осећао. Али, што је се већма одјутривало, у толико је облачног застирача све више и више нестајало, тако, да су се, око $8^1/_2$ сах. облаци већ били прикупили у „гомиле разни величина, и небо је услед тога, постало шаровито. Него и тих група од облака нестајало је мало по мало, у колико је се уједначавала топлота у ваздуху, и у колико је бивало све топлије и топлије. Око 10. сах. већ на хоризонту није било ни једног облака. Небо је затрептало својим плаветнилом, из кога засија сунце свом јунском сјајношћу својом. Тада се већ осети врућина. Али то беше врућина, која се ипак могла сносити лако, и која је далеко изостала иза они жега, којих у опште, може бити у ово годишње доба.

Лагани ход воза, његово застајкивање на свима станицама, и успорено обилажење на вијадуктама, дали су нам могућности, да довољно уочимо пределе, кроз које смо пролазили. Уживали смо путујући од Београда до Раље. Биље, освежено и нахрањено бујном кишом, или је већ на обртној таци живота, или је у највећем јеку развића свога. Дрвље, траве, усеви, све је бујно, сочно. По где видосмо и покошених ливада а и уплашћеног сена На много пак места видесмо вредне косаче како обаљују траву, сасвим дораслу и дозрелу за косидбу. Особито милина је погледати стрмна жита. Пшеница је класовита, добро развијена, жутнула и већ је на путу дозревања. Потпун клас, на потпуно развијеној стабљици, показује да је у класу доста зрна, и да су зрна крупна и једра. Лак поветарац заталасавао је овда, онда море зажутнулих жита Та заталасавања преко жита и трава дају посматраоцу чаробну појаву. — Јечмови су сасвим зрели.

По неки вредни и обазриви сељак доспео је, те је свој јечам и пожњео и укрстио. Кукурузи су напредни, Многи су већ и класали и „одсекли", а и остали су скоро ту. Боја им је угасито-зелена. То показује сочност и бујност у њихову напредовању, а даје изгледа на обилату радност. Такву пак наду изазива у вама и поглед и на сваки други пољски усев, једном речју, изглед предела, кроз које смо пролазили, дају потпуно слику родне године.

Но те слике, које у вама буде лепе наде на богату жетву, не трају дуго. Раљски прокоп (тунел) као да чини границу између обилатости и силом створене пустоши и оскудице. Чим изиђосмо из мрака раљског прокопа на видело божијега дана, и дохватисмо се равнице, која се шири око Великога Луга, поред Влашког Поља и даље, отвори нам се друга слика сасвим другчијег изгледа. Стрмна жита обаљена и испреламана, кукурузи и изрешетани и полегли, траве поплављене и муљом претрпане, пластови сена испреваљивани и растурени, дрвље повијено. На много места прекрхани врхови дебелога дрвља, а видосмо и неколико јаких и дебелих јасенова из корена изваљених и обаљених. По све му видело се уништавајуће дејство страховите скорашње холује. Таква обеспокојавајућа слика прати вас кроз сву родну долину В. Луга поред Влашког Поља и Међулужја. У Међулужју причаше нам очевидац, да, по силини страховитости ветра, људи не памте такве холује. Једина је пак срећа била, што није било одвећ крупног и честог града.

У Међулужју остависмо жељезницу. На колима кретосмо се пут Аранђеловца Сад је било згодније за проучавање околине. Чим из равнице В. Луга изиђосмо на висораван, преко кога вујуга пут крагујевачки на мах ишчезоше знаци градобитине, те могосмо опет уживати у бујности летине. Тако је трајало до речице Мисаче, преко које одмах почиње се постепено уздизати Орашко Брдо. Чим се почесмо пети узбрдицом Орашкога Брда, почеше се опет појављивати знаци градобитине. С почетка беху ти појави незнатнији

а за тим све чешћи и страховитији, тако да око копљарске механе и даље наиђосмо на праву пустош. Стрмна жита тако су уништена, да од њих готово нема ни стрњике. Њиве на којима су се дан прелелујале класовите и житородне пшенице, сад су готово голе; само овде, онде стајала је по која стабљика, као сведок, да је на том месту било неког усева. Неке су њиве више а неке пак мало мање упропашћене, али све у опште тако, да о жетви српом не може бити ни говора. Кукурузи су готово сасвим без лишћа; само још стоји голо стабло, често без врха и без класа. Многи су струкови пребијени преко средине. Млађи су кукурузи истина такође много страдали, али ипак има изгледа да се подигну и роде.

А шта је с виноградима? У њима је још само крља и испребијана и изљуштена лоза, а готово све лишће и род обијени су и уништени. Кад путем наиђосмо између винограда, задахну нас мирис од обијеног грожђа и лишћа, које на сунчаној топлоти испараваше. На по некој крљи готово нема ни лозе; силовити град ју је изочењавао. У опште, виногради су толико страдали, да ће требати најмање три године, да се потпуно опораве.

Шљиве су такође сасвим омлаћене, и такође много оштећене. Гране и гранчице или су сасвим изломљене или су изљуштене, тако, као да је човек маљем тукао и обијао кору. Под шљивама је срово обијеног лишћа. Остатак навоћњацима дају слику септембарских или октобарских дана.

Тако вам је и са свим осталим дрвљем.

Оваква градобитна пустош захвата ширину од 3 сахата, починући од Мисаче па до северних коса Венчаца и Букуље. Причаше нам, да у том простору има сељака, који су услед овога града, остали без и где и чега, тако да им је једина нада у идућој години.

И сам Аранђеловац је много оштећен На самом здању на киселој води разбијено је преко 800 прозорских окана, а у томе је оштећена и свака кућа, само која више, која мање. Црен и ћерамида по крововима тако је изразбијана, да ни једна зграда не може остати, а да се не препокрије. То се сад у велико и чини. Рачуна се да штета у самом Аранђеловцу износи око 40 до 50 хиљада динара. У околини пак огромна је.

Та холуја са страховитим градом, чије смо последице овде у главноме описали, била је 26. Јуна у недељу, око $4^1/_4$ сахата после подне. Она пак са страховитим ветром, а са мањим градом, која је ишла долином Великог Луга, била је 25. Јуна, у суботу, у исто доба дана. По опалом лишћу, по нагнутом и обореном дрљу види се да су обе холује имале правац од северо-запада на југо-исток, а прошле су готово паралелно. Чудновата случајност!

Посматрачи казивали су нам, да је тај дан био с почетка ведар и чист. Ваздух је био миран. Никаква изгледа није било за овај страховити ваздушни појав. Око 8. сах. пре подне била је само већа топлота него обично. Али, топлота је се нагло повећавала. У по дне термометар је показивао 30° Реомирових. Око 2 сахата била је жега већ несношљива. Ваздух је био потпуно миран; ни најмањи ветрић није блажио напредну сунчану припеку. Била је права махина. Људи и животиње склонили су се у хладовину. Биље је клонуло. Око 3. сахата по подне појавили су се на северо-западној страни хоризонта густи бели облаци, ка горостасни пластови сена. Ускоро за овима јавили су се црни облаци, који су на мах сакрили оне беле. Црни облаци развијали су необично брзо. За овима појурили су беличасти, перјасти облаци. Небо је у скоро било застрвено облацима. Са северо-запада јављале су се нове масе црних и беличастих облака. Настало је гужвање у облацима, знак, да је већ холуја настала у вишим ваздушним слојевима На земљи је још трајао

мир. Мало после тога чула се тутњава, у почетку тиха, а доцније све јаснија, снажнија и страшнија. Јасни знаци скоре катастрофе били су већ ту. Изгледало је да небо надимље своје горостасне груди, претећи јадној земљи, да је ледом своје мржље уништи и упропасти. Тако је и било. Тачно у 4. сахата духнуо је ветар, али не одвећ јак. Неколико минута после тога, без и једне претходне капи кише, почели су грувати с неба страховити комади леда, најпре ретко, а после све чешће и чешће, тако, да је главна провала облака била око $4^1/_2$ сахата после подне. Страшно је било гледати и слушати овај призор. Град је остао подједнако крупан од почетка до свршетка. Невиђени и необични комади леда, праћени страховитом тутњавом, прожиманом дреком разбијаних препова, ћерамида и прозорских окана, поражавало је душу човечју. Кроз ваздух летело је одбијено грање и масе омлаћеног лишћа, а са земље и каллрме одбијали су се у вис и стране комади разлупаног града, тако, да је се при земљи видело чудновато и страшно укрштање ледених комада, дајући човеку уверење, да је град необично чест. Та катастрофа трајала је око 10. минути. По времену, истина, кратка, и незнатна али по последицама грандиозна и страховита.

Кад је град престао, грануло је сунце. Људи су изишли да виде шта је било. Сваки је се ужаснуо гледајући пустош. И ми путујући видесмо на неколико места подбочене сељаке де стоје усред њиве или винограда, и жалосно разгледају уништене плодове свога труда, чиме су на мах разорене и њихове свеколике наде.

Интереса ради, људи су мерили поједине комаде града. Било их је тешких 50 до 60 грама, по што су се неко време топили.

Чудноватом случајношћу десило је се, те је 28. Јуна, у исто доба дана, и истим правцем, ударио и други град. Он је био знатно ситнији, али ипак доста крупан.

С тога, што је био чест, учинио је и и он доста штете. Он је управ дотукао оно, што је преостало од првога града.

Пишући ове редове, и нехотице паде нам на ум ово. — У свему напредном свету постоје *новчани заводи за осигурање летине од оваких непогода.* Не били то могло бити и код нас? За што Пољопривредно Друштво не предузме већ кораке, да се такве установе отпочну подизати и у нас? [1])

Колико би се сељак увајдио, ако би му се из тих завода могла накнадити бар половина штете, која му је градом нанесена.

Л. Ј. Обрадовић.

[1]) Објаснили смо у уводном чланку шта је оно радило. Ур.

Жупа 12. Јула 1888 год.

Стање летине од почетка овог месеца било је овакво.

Стрмна жита су махом пожњевена и у велико се вршу, терају на пијац и продају.

Цена је пшеници 10 јечму 6 овсу 4—5 дин. од 100 кил. — Због ветрова и сувишне суше жита су млого опала по њивама, чему је узрок и то што су била презрела, а особито пшеница, коју неодвајају за семе одвојено од оне што ће се трошити за домаћу потребу. Жетва је добра, но тачно не знам колико даје крстина, али трудићу се да сазнам и одмах јавим. Суша је сувишна тако да су кукурузи особито позни млого страдали.

Радоје М. Костић.

Смедерево $^{6}/_{7}$ 1888 год.

Време за рад беше доста угодно. Кише имадосмо задоста и то у толикој количини да смо се били чак побојали, да ће и онако сувише једром кукурузу више нашкодити, но му бити од користи. Кукурузи још једнако се подгрћу и жетва отпочела је на све стране.

Што се ране у опште тиче, прилично је добра, јер жито се добро показује а кукуруз много обриче. Мувар, ситна проја и репа показују — на мом газдалуку — добар род, и то таки, да га баш и у Банату бољег нема. Ове године посејану ми детелину косио сам већ два пута, дакле види се из ове појаве да је земља за њу подесна. Истина да сам у њојзи већ приметио на неколико места „вилину косу" „Cuscuta europea" но и том злу стајем на пут који ћу начин другом приликом читаоцима саопштити.

Цена старом житу је до 10, а новом 8·40 дин. Кукуруз ако се нешто на пијацу довезе, плаћа се по 10 дин.

Надница 2·80 — 3 динара без хране, а по једном дану орања плаћа се, ђутуре 12 динара и нешто хране.

Окановић.

Књажевац $^{12}/_{VII}$ 1888 год.

Дуготрајна суша све уништи. — Кукурузи који беху до Петров-дана у најповољнијем напредовању, застали су тако, да је жалост погледати онако леп у порасту али јалов. — Томе су се придружили дуготрајни суви и топли јужни ветрови који још од 22 пр. мес. започеше. Штета је од овог ветра неописана; сву је скоро стрмнину омлатио на струку. А што беше пожњевено ветар је крстине испретурао и тиме снопове разтресо са знатном штетом. — Тај ветар и многа је сена испретурао и разнео!. Нарочито срез заглавски који је и иначе доста сиромашан овим још је оштећен. — Кише нисмо имали још од Тројица, дакле више од месец дана. Сви остали усеви усљед дуготрајне суше јако су оштећени. — Виногради још се добро држе.

Љуб. М. Станојевић.

Лешница 1. Јула 1888 год.

Надам се да ћете радо примати и у „Тежак" уврштивати моје дописе са поносне Дрине одакле ћу се чешће јављати. Јер како из „Тежака" видим да се из свију крајева миле нам отаџбине дописи пољорадничка шаљу, а са нашег краја, с' Дрине баш ни од кога.

У овој околини време је било променљиво, тако, да мал' који дан киша не пада, љетина добро напредује, само што је на неким местима град побио винограде и мало гди гди остале усеве. Јечмови се већ почињу жети. Зоб је почела зрити, и кроз десетак дана поговарају сељани да је жању, — а тако исто и шеница. Кукуруз добро напредује; ливаде се у велико обарају. Шљиве су слабо родиле, и изгледа да ће бити скупе, цене су ове:

Зоб, јечам и кукурузи од 5 — 6 дин. сто ока, шеница од 7 — 8 дин. сто ока. Шљиве се плаћају 15 — 20 дин. Ово-земаљ, производа слабо на овом крају и има. Вашари (панађури) у целој околини што су овог прољећа држани, већином су били слаби.

Остоја Ст. Ерцег
ТРГОВАЦ.

Пожега 2. Јула 188 год.

Од 20 до 30 пр. месеца било је време за усеве врло угодно.

Кукурузи су добри, нарочито су им ове неколике кише добродошле.

Ливаде се косе. Трава је такође била добра, те ће се и сена наћи и прилично доста и лепог, али опет неће толико колико и лани.

Стрмна жита већ се жању. Жетва ће бити добра. Само многе пшенице пате од сњети.

29 и 30 прошлог и 1. овог месеца био је овђе панађур. На панађуру продато је 452 јагњади, 134 јаради, 8 оваца, 134. говеди 115 кљусади. Цена је стоци била доста мала. Роба на панађуру није имала добру прођу.

Како су свуда панађури све слабији, то би их требало преустројити, па да се само стока и пољски домаћи производи на њима могу продавати.

Драг. Н. Лапчевић.

Тешица 7. Јула 1888 год.

Сада је у највећем јеку настала жетва, али је доста слаба због тога, што у околини овој још од почетка месеца Маја није било кише, него и сада влада јака жега, због чега су кукурузи и остала летина јако застали у свом напредовању.

Милан М. Јовановић.

Бајина Башта 8. Јула 1888 год.

Јуна 29. у вече падао је град са јаком олујином. Трајао је 10 минута, а заузео је један део села Сомотуше и Раче. Штету је учинио највећи дувану јер докле је год достигаоса свим је дуван уништио. Другом усеву врло мало је квара учинио.

Велизар М. Поповић.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва“.

Двадесет трећа седница држана 3. Маја 1888 године.

Били су: преседник г. К. С. Таушановић благајник г. В. С. Богдановић; одборници г. г. Милутин М. Савић, Коста Ђорђевић, Александар М. Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић, Алек. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, Др. Драг. Ђурић, Милош Х. Поповић и Ник. Вељковић.

Бележио секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 126. — Прочита се и усвоји записник XXII. одборске седнице.

Бр, 127. — Уредник „Тежака“ г. Савић реферише о „Грађи за пољопривредни речник“ од † Гаје Матића која је 1885 год. печатана као прилог „Тежаку“ а затим још у 300 комада засебно. Саопштава да је неколико личних пријатеља пок. Г. Матића о своме трошку начинило слику (клише) покојникову и да је уступају Друштву драговољно за отисак уз Речник. Сем тога да је г. Шокорац, још по ранијем обећању своме написао реч о животу и раду Гајином за коју су прибављени подаци од г. Б. Јовановића статистичара Мин. Просвете и од гђе Ангелине Милојевићке сестре Гајине. Тако исто да је г. В. Богдановић као бив уредник „Тежака“ начинио регистар

ради лакше употребљивости овога дела и извео штампарске погрешке. Предлаже одбору да се реч о животу и раду печата најпре у „Тежаку“ затим да се заједно са регистром и штампарским погрешкама отпечата засебе и бесплатно даје оним претплатницима „Тежака“ који су га примали кад је Речник као прилог „Тежаку“ излазио, а сем тога да се повеже са делом у колико га има засебно одштампана и да се за друштвени рачун продаје:

Одбор са тужном успоменом на свог врсног члана усвајајући мишљење уредниково изјављује благодарност свима који су учествовали у овоме послу и одлучује: Да се животопис † Гаје Матића печата прво у „Тежаку“, затим да се заједно са регистром и штампарским погрешкама отпечата у 800 комада, од којих ће се колико треба повезати са самим делом и тако продавати а остало ће се на захтев претплатника из оног доба кад је дело као прилог „Тежаку“ печатано, бесплатно слати. Цена тако повезаног дела одредиће се доцније.

Бр. 128. — Чита се извештај благајника о стању касе на крају месеца Априла ове године.

Одбор прима овај извештај к знању.

Бр. 129. — Члан одбора г. А. Живановић, предлаже да се набави за друштвени пчеланик 6. комада кошница разних система за овогодишње ројеве и још неке ситнице за пчеланик, свега у вредности до 30 фор.

Одбор усвоји предлог г. Живановића и одлучи да се набавка ова учини из партије на потпомагање пољске привреде.

Бр. 130 — Чита се писмо насљедника Бурга из Беча којим нуди Друштву на окуп неколико преосталих плугова Бурговог система.

Одбор реши: да се ови плугови не одкупе, о чему да се и понуђач извести.

Бр. 113. — Чита се предлог уредника „Тежака“ да се друштвени орган бесплатно шаље нашим конзулатима у Скопљу и Солуну и да се замоле да шаљу Друштву 15 дневне привредне извештаје.

Одбор узев у оцену важност овог предлога одлучи: да се „Тежак“ бесплатно шаље нашим конзулатима у Скопљу и Солуну као и онима у Пешти и Софији и посланству у Букурешту и да се замоле да шаљу Друштву 15 дневне или бар месечне привредне извештаје.

Бр. 132. — Благајник реферише докле је се дошло са предметом о Маутнеровом потраживању и прочита писмо, којим треба известити Маутнеровог пунопоћника г. Мостића а сходно ранијој одлуци одбора.

Одбор прими к знању све ово, остављајући да се према ранијој одлуци врши и све остало што треба по овом предмету.

Бр. 133. — Благајник реферише како је друштво 1879 год. шиљало извесним начелствима у новослобођеним крајевима, извесне пољопривредне справе да се међу онамошњим земљоделцима протурају, па су тако исто послати тада началству окр. топличког неколико плугова. Неколико од ових плугова уступљени су неком Мики Ђорђевићу, да их он продаје; па како се о једном од тих плугова, није знало шта је урађено, то је тек у овој години Друштво потражило од Начелства окр. Топличког обавештења о том плугу, тражећи уједно да од Ђорђевића наплати за њ' 71·82 дин. колико је он вредио. Начелство по овом тражењу Друштва није могло пронаћи где се тај плуг сад налази; а пошто је вели и Мика Ђорђевић умро а његови малољетни насљедници, ништа не знају о том плугу, — то није могло наплатити тражену вредност тога плуга, напомињући да Друштво треба да тражи наплату од лица, које сматра за одговорно у овоме.

Одбор одлучи: да се претходно потражи потребно обавештење о овој стари од бив. благајника, као одговорног друштвеног часника по овој ствари, па по том да се донесе коначна одлука, шта да се ради.

Бр. 134. — Поведе се реч о томе, како благајник још није примио сва акта, новац,

справе и све остало, чиме је бивши благајник овога друштва руковао; а тако исто ни бив. секретар још није предао све, што је требао да преда, па и бив. преседник није предао извесне суме новаца за неке порушбине које се код њега налазе, као што је и он то једном јавио.

Одбор узимајући у обзир да је сву господу бив. часнике, не једном но више пута позивао и молио и писмено и усмено, да једном предају Друштву све оно чиме су руковали и што су дужни били учинити одма чим су престали бити чланови; даље да се због тога, што садања управа нема у својим рукама све оно друштвено с чиме она треба да рукује и располаже, ма да је већ 4. месеца како је на управи, — чиме пре свега управи само, намерно или ненамерно, сметње у правилном и тачном вршењу друштвених послова, а с тим се посредно убија вера и у само Друштво. Узимајући дакле све то у обзир, а желећи да се на ульудан начин прибави од бив' чланова све оно што је друштвено, а код њи се још и дандани налази, — Одлучује:

Да се још једном и то последњи пут позову и умоле бив. господа чланови друштва, да до 20. ов. мца. изврше предају свега, што још имају код себе и свега за што су као руководиоци према друштву одговорни морално и материјално

Ако ни до тог времена не хтедну то учинити, да се без икаквог даљег одлагања и обзира предузме корак да се на то принуде.

Двадесет четврта седница држана 7. Маја 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић, чланови одбора г.г. Милутин М. Савић, Коста Ђорђевић, Алек. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић, Душ. М. Спасић, Мих. Х. Поповић и ђак. Вељковић.

Бележио секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 135. — Прочита се и усвоји записник XXIII. одборске седнице.

Бр. 136. — Чита се извештај изасланика о утакмици плугова и изложби пољопривредних справа у Сомбору.

Одбор прими к' знању овај извештај и решава да се у целини печата у „Тежаку"

Бр. 137. — Чита се молба г. Светислава М. Стојановића, редовног члана друштва, да му друштво да на послугу неке клишеје који су му потребни за печатање свог дела „Говедарство." — Одбор одлучи: да му су потребни клишеји на реверс могу издати но онда кад дело буде дао у штампу.

Бр. 138. Благајник реферише да је испуњена књига претплатника, те се мора друга печатати. Но ако је се распоред досадашње књиге претплатника показао као непрактичан и да би је требало преиначити и поправити. Моли одбор да одобри да се ова промена изврши.

Одбор одлучи: да благајник са уредником „Тежака" изради формулар каква треба да је књига претплатника према досадањем искуству, па да даду да се књига печата.

Бр. 139. — Благајник реферише да је г. Коста Црногорац дошао и тражио да му изда извесну суму новаца као његовог рада „*производње и фабрикације дувана*" но да му он није могао дати пошто је рад тек сад свршен и није још хонорисан, а затим и с тога, што г. Црногорац израније дугује Друштву извесну суму новаца; моли одбор да донесе одлуку по овој ствари.

Одбор у вези своје раније одлуке, да се никоме ништа на име радова унапред не даје и да се тражи наплата од оних који су раније изузели на тај начин решава:

Да се г. Црногорцу не може издати ништа у напред на име рада који још није награђен, па и кад се награди, да му се не издаје сав хонорар, већ само вишак, кад се одбије његово дуговање друштву ако би га било.

ПРИКАЗ КЊИГА.

ПОСЛАНИЦА СЕЉСКОМ ЖЕНСКИЊУ.

од

J. Милинковића.

Уредништво је добило прву и другу књижицу, и не може пропустити да их не прикаже.

Приказ овај почиње речма г. Д. М. J. у Отаџбини за фебруар о. г.:

Не сећам се да сам игде видео српску књигу скромнијег облика, а — да речем напред — већега значаја, но што је ова књижица од 32 стране, коју понуди г. М. нашем сељачком женскињу. Вели на корици да ју је израдио „по француском“, али ко је прочита неће у њој наћи ни трага од француског ни у садржини ни у облику. Или ће морати уступити да је српско и француско сеоско друштво истоветно. Наћи ће на против, да је књига заснована у *српској* кући израђена од човека који је опипао сваки дамар сељачкога друштва, и који је у руку друштвена лекара пошао да му вида ране, што му их зададе тамна сенка европске цивилизације — жудња за таштим блеском.

И време је већ, крајње је време да се једном почне чувати у народу што је још остало ненагрижено од нагли-цивилизације, која се ево за неколико десетина година почела из рђаво заснованих школа наших примицати стожеру чистих народних нрава, непомућених народних појмова о ономе што је право и добро. Под фирмом образованости, ја науке, протурује се кроз народ накарађена поука, и цвороточан морал и протурује се од кога, од школовани синова и кћери српских, што носе на се велико име народних наставника. Да није тако би ли зар могао свесан родољуб, познавалац наших прилика на селу, пожелети, да сеоско девојче не иде у школу; зар би могао рећи, да је за њу корисније остати у својој кући, под надзором неуке јој мајке, — да није уверен да ће јој се у школи пружити посластица смешне полуобразованости и сумњивог морала? Да ће је рђава навика њеног женског наставника отуђити од њезина кола, одродити од њезина рода, онеспо собити за трудан али користан рад домаћице, а можда и одвратити од освештаног рада материнског.

Ја рекох да је књижица г. М. значајна појава у нашем друштву. Сад сто види читалац где лежи та значајност њезина! Социолог теоричар ће можда с негодовањем да баци из руке књигу, у којој се српском женскињу на селу вели разумљивим језиком, да нема ваљде од школе. да ће, „зато мало што би научили да читају и пишу, научити и примити *друго што не ваља*.....“ Та нема цене — рећи ће он — која би била голема да се задобије то „мало“ што се зове *писменост* — па онда: није ли у свету опште признато, да је мајка врело народње писмености, просвете — није ли зар она, шта рече наш Доситије, природна и прва учитељица свом породу?

Па ипак човек, који, као писац ове књижице с непомућеним погледом прати ток наше образованости кроза читаво пола века: човек који по своме положају и занимању припада научној класи нашег друштва, али човек који је поникао из села, и кога је љубав према своме народу сродила са животом тога народа, тога села — ипак је тај човек, кад је опазио резултат „наставе наше на селу, кад је видео с једне стране, како жена, та сасреда друштва на селу, постушно губи свој првобитни тип матере и домаћице, како лабави веза, која је дојако везиваше за ту кућу, за свој расплод у њојзи; како се у души њеној рађају — да се послужим оригиналним називом — неки „идеали“ који имају неку шаблонску вољу модерне цивилизације; како под утиском тих идеала њезина негдања добра ћуд и

племенска удружљивост тоне у партикуларизам, који прети породничкој заједници растројством, а задружну снагу мрви у немоћ и оскудицу; кад види како *једна* „школована,“ јетрва „заборавља“ оно „мало“ писмености, али дубоко у својој души гаје оно много таштине, охолости, самољубог узнашања. — може презривим дахом својим да одува кућевно спокојство, да отуђи срођене сестре њезине, да разбрати рођену браћу, да растури кућу, која се могла снагом својом одупрети толиким моћним душманским навалама да упропасти свога одвојеног усамљеног друга саможивим и таштим прохтевима својим — тада ће и најпедантнији оставити за часак своје просветне теорије, да се позабави с билансом добити и губитка, и — на крају рачуна вероватно ће стати уза писца и рећи: Не, по ту цену нећемо писменост! Из такве писмености не ниче народна просвета!

Туга и стид на изменце овлађује читаоца, кад чита ове речи: „*Има нешто што се* **чини** *да је добро, а* **није,** *ружно је и шкодљиво.*“ Туга што се то нешто зове „школа“ другим речма храм знања и добрих нрава — а стид што мора о *нашој* школи да се рече, да *није* то што се *чини*, хоће рећи, храм знања и добрих нрава. Писац се није осудом окомио на свећенице у том храму; из редака његових провирује нада, да ће једном бити боље — али донде докле је *овако*, он би да да приволи женски свет да чува своју кућу, своју децу; да држи свој праг чист и светао, а да помаже другу своме радом својим, сносити терет, који му као домаћину наваљује на плећа породица и друштво. Он је узима за руку и води је кроза њезину рођену кућу; показује јој шта има, и даје јој да назре, шта би све могла имати, ако ту кућу почне подупирати. Он је подстиче на рад, казује јој што све има да ради, и колико све може да уради: показује јој вајде које долазе од њезине привреде, и које се зову: иметак, здравље и — поштење: учи је да се чува залуднице и нештедице — „залудница доноси развратне мисли, — она је извор чами па после и болести.... а нештедица руши кућу; казује јој, колико може добра домаћица да захвати у мушки рад, да привреди што је газдинству од потребе, — у кратко: износи у Смиљани јасну слику добре домаћице, која осим ципела све изради сама, па још својом женском економијом подупире свога домаћина — њојзи упоредо готово стидљиво ставља Босиљку „којој је ономад човек, купио чарапе на Убу. Може ли за српску жену, која цео дом обува својим плетивом, па још претече која чарапа и за родбину па можда и за каквог „ћату“ — може ли за ту жену бити оштријег укора, а за њеног „човека“ веће бруке, но куповати „вирковане“ чарапе у чаршији?! Писац је дирнуо најосетљивији живац српске сељанке.... рекох да је он прерушен у лекара, који жели да вида. Он то жели, као што видите, и уме! Он не вели да су шарене чарапе у наставнице по изглеу лепше; да оне не стају мало муке, — само нешто мало пара — не вели ни то што све бива, у женском свету, кад се за све подмирице нема доста пара — —; он учи сеоску жену да уштеди и то мало да научи своју кћер штедети тако, јер та је штедња скопчана с *радом*, а рад је најбољи чувар од „развратних мисли“ па и ако је и мало то што уштеди, добит је већа но што се чини, а у осталом: „купи мало по мало па ће бити много“!

Ето тако иде и кроза све редове ове књижице: бистар поглед на ствар јаван и правичан суд, а све скупа загрејано љубављу према ономе што је добро а називље се *своје*. Кад додам томе, да је језик класичне чистоте и топлоте, да у књизи нема реченица које не би разумело сељаче кад чита или кад му се чита, онда могу рећи, да писац није узалуд трошио своје време; његова је књижица добро семе, које бачено у непокварено женско срце неће остати без добра плода. Г. М. је показао шта и како ваља писати сеоском женскињу нашем ако ће од књиге да му буде вајде. Желео бих само, да се ова мала књижица нађе у свакој сеоској кући; а ова искрена жеља нека буде вредноме писцу подстак, да настави овај по друштво наше тако користан рад.

Д-р. М. Ј.

СТАТИСТИКА О ЦВЕТАЊУ ВОЋАКА И СУШЕЊУ ПЛОДОВА.

Опште је позната ствар, да од свију воћака цвета прво и најраније *бадем*, затим *кајсије*, *брескве* и *ране шљиве* (џанарике), па онда остале воћке.

Поводом једне белешке из Рајнгауског предела, по ком се износи, да је у години 1884-тој у једној башти бадем почео да цвета 15. Марта по римском, а у овој 1888. години, да је то исто дрво било у цвету тек 20. Априла, и да су исто тако и све остале воћке позније почеле цветати, даје ми се прилика да и ја изнесем своје од више година белешке о цветању разних воћака код нас у Београду.

Као што напред рекох, од свију воћака прво цвета *бадем*, па затим *кајсије*, *брескве*, *ране шљиве* итд. са разликом у 5—6 дана од бадема позније, зато ћу изнети белешке из разних година само о цветању *бадема*.

Тако ове године, кад је свуда била строга и дуготрајна зима, да је лед Дунавом поред Београда око 1. нашег а римског 13. Марта пролазио и чистио се, а снега је на врачару тек око младенаца (18 Марта по рим.) нестало и отопио се, а затим су воде почеле нагло долазити, — почео је бадем у Београду да цвета од 26. Марта по римском, а као што горе видесмо на Рајни је ове године почео да цвета тек 20. Априла, дакле са месец и неколико дана позније; но година 1884-та мора бити да је на Рајни била са чрезвичајно раним пролећем, кад је тада бадем 15. Марта почео да цвета, јер тако рано цветање може код нас само у жупнијим местима и пределима бити, и баш те 1884 године код нас је бадем 20. Марта (дакле за 5 дана позније) него на Рајни цветао.

У Београду године 1879 цветао је бадем 18 Марта; 1885. 16 Марта а 1887 цветао је концем Марта, све по римском календару, премда има година да бадем цвета и од друге половине нашег Фебруара, дакле у почетку римског Марта.

И тако према подацима, које ја бележим како код нас и шта код нас успева, хваљени жупни рајнски предели, не могу се сравнити са нашим жупним пределима, где свако воће, почев од трешања, па онда кајсија, шљива, бресака и грожђа, сазрева раније и много је слађе и има више шећерни частица него у жупним и јужним пределима Немачке, где има предела да брескве и кајсије никако не успевају; а њихова је берба грожђа свагда познија, и

то на Рајни се понекад беру виногради кад падне снег и настану мразеви.

Истина Бог и код нас има предела, који су од жупних предела за читав месец дана познији, а ево о томе доказа. У време првог егзецира народњег пођосмо из Београда 28. Априла и тог времена по Београду и свој жупној Шумадији до Крагујевца беху се већ обријале шљиве мађарке, а кад у Иванићу дођосмо 20 Маја (ког нас је дана по висовима Лисе ваздан тукла киша са суснежицом и преко ноћ освануо снег више чланака) и сутра дан изађох по воћњацима и нађо, да тамо шљиве тек прецветавају. Разлика и у цветању лозе доста је знатна у жупним и хладнијим пределима, тако наприлику ове године по Београду цветала је 22. нашег Маја, тако је исто отприлике било и у 1886 години, а кад сам те године о видовдне био у Јежевици код попа Виће, онда су почели његови виногради (и то на подне окренути да цветају. Немам (затурио сам) белешке у које време цветају око Студенице још од наших краљева сађени виногради, али на сваки начин, немачки жупски предели могу се сравнити са нашим хладнијим, то се види и по томе, што имам прекласних бележака да у жупној Немачкој цветају виногради кад и на Јежевици, и што они не могу брескве кајсије и још неко воће да каламе на терајуће него само на спавајуће око, што нема у то време развијених окца за каламљење, и што се у том случају они служе граничцама, које се у Фебруару најдаље у Марту месецу одсеку и у земљу хладну или подрум утране и кад време каламљењу на терајуће око дође, онда та окца узимају; а међутим код нас, барем ја сам све моје брескве и кајсије а тако исто и крушке на дуње које сам имао калемити до половине нашег Маја покалемио, а тако исто и руже.

Истина да у жупним местима и пределима где свако воће раније цвета често страда од позних слана и хладноћа, као што су ове године страдале *дгуње*, које су почеле цветати 12. Априла, и *мађарке* које су по Благовестима цветале а после хладне кише биле те нема ни мало шљива ни дгуња. Али кад год жупни предели страдају, у хладнијим крајевима има свагда у изобиљу воћа, које наравно познише сазрева, и у хладнијим пределима не страдају шљиве од пламењаче као у жупнијим кад запеку суше. Једне године почеше код мене шљиве опадати због суше и жеге и ја све оно дрвеће, које сам заливао спасем од опадања и имао сам од њих лепих и крупних шљива, а на оном које није заливано није остало ни једне шљиве. И шљиве су најосетљивије воће на суши и многој

кини ; ако су многе кише, онда се измету у кривање ; а ако је јака суша, онда пре времена поплаве и опадају, те због тога Америка не може да подигне наше шљиве и из Босне. И због тога се Немци упињу из петних жила и шта не чине, да само побију нашу конкуренцију са сувим шљивама, али им је труд узалуд, јер они не могу имати тако добрих шљива и слатких у природном стању као што су наше, босанске и славонске, само што нас надмашују у добро сушеном јеснапу ; а ми размажени природном добротом наших шљива, слабо обраћамо пажњу на добро сушење, нити имамо нових система сушница, него се служимо адамовским пушницама. У Немачкој су од неколико година наовамо издати толики патенти на нове системе сушења воћа да се они сами себи подсмевају и веле, «имамо толико система сушница колико немамо воћа за сушење, и веле, садимо најпре воћке па се онда бринимо како ћемо воће сушити». И нарочито им је криво, што морају из Америке да увозе суве кришке од јабука, а из Мађарске суве шљиве (где наравно долазе наше и босанске шљиве, које се протурују под именом мађарских)· И при свем том, што Немци имају доста воћа, потреба је у потрошњи тако велика, да морају и са стране увозити, и то, као што рекосмо, кришке од јабука из Америке, из Србије и Босне шљиве, а из Француске вино од јабуковаче, и ако Француски купују јабуке по Немачкој али Немци нису такови мајстори као Француски у справљању добре јабуковаче, од које праве и шампањац.

У Немачкој да би сузбили ма уколико увоз на производњи сушења воћа, они од трулих и опаднутих јабука, а тако исто и од црвљивих шљива, кувају *пекмез*, од ког после прве и суше колачиће «*пасте*», које годинама трају, и тако се за више година осигуравају сувим воћем у случају неродних година ! А шта ми радимо са црвљивим шљивама и опалим воћем ?! Поједу их свиње, а свака кућа нема преко зиме шта да да чељадма, да се осмоче, него им се утрапи сува проја. Ја сам од тих њихови паста набавио сорте од шљива, јабука и дгуња, и који год је кушао, признао је, да би од нашег воћа начињене пасте много боље и слађе биле, само што је код нас та недаћа, што ми ни за нашу домаћу потребу и зимницу ништа не справљамо, а камо ли да справљамо за извоз на страну и да некоме конкуришемо.

И ако и суве шљиве не будемо боље и уредније сушили, избиће нам се напослетку и тај залогај из уста, и онда ћемо дувати у песнице и кукати шта да извозимо, јер засада то нам је понајглавнији извоз, и ја држим, да ће прошлогодишњи извоз изнети

преко 30 милиона и онда кад се за то узме 5—6 милиона динара са стране, лепа је закрпа за свакога.

Гледа ћемо да што скорије и у свима појединостима упознамо наше пољопривреднике новим и најбољим системама сушница, и како се праве хваљене у Немачкој пасте, па да се стручне боље и јевтиније сушење шљива, и да наши шпекуланти ударе главом и са, пробама справљања и сушења пасте и изнесу их на стране пијаце кад се ове пасте, као што видесмо у Немачкој праве од опалога воћа и црвљивих шљива, дуго се држе и не гагриче се као суве шљиве.

Сретен Л. П.

УПУТ ЗА РАЗЛИВАЊЕ ВИНА У СТАКЛА

И КАКО ТРЕБА СПРЕМАТИ ВИНА ЗА ИЗЛОЖБЕ

од **Милутина М. Савића.**

На изложбама не узима се у оцену вино, које није *потпуно бистро*, а и да није тога, мутно вино промени укус, па не би ни могло да се оцени како ваља.

Сем тога, јасно је по себи, да вина цикнула или склона тој винској болести, буђава, судовна или с другим каквим страним и непријатним задахом и укусом, па била она ма како бистра, такође не треба слати на изложбу.

Као год што се добрим винима на изложбама глас још већма прочује, број купаца увећа, продаја проширује и цена поскупљује, тако исто недовољно неговани, не пажљиво чуваним и непотпуно спремљеним вином, убија се глас, отуђују купци, умањава продаја и побија цена.

Да не би чинили узалудне издатке око спреме и шиљања таквог мањивог вина, и да се не би са светске изложбе рђав глас разносио о нашим винима и тиме и онако незнатна продаја умањила спремљен је овај упут са најважнијим напоменама о начину излагања и о спреми подеснога вина.

Пре свега зна се да се млада или недозрела вина и у затвореном стаклу сама по себи замуте, па ма како бистра била при разливању у стакла. Тим пре и лакше ће се замутити таква вина на путу до Париза, који ће трајати више недеља и у року од више месеци за које ће време, можда, на каквом неудесном месту, чекати док их одређени вештаци («порота», «жири») не оцене.

Зато се млада вина обично не шаљу на изложбе; али зна се да ми, осем неколико винара који држе и нешто старијих вина ра-

димо искључиво са младим вином, и да оно одмах после првог претакања долази на продају, то ми онда, искључивањем младих вина не би ни имали шта да излажемо, или и ако би могли, као што је то учињено на претходним изложбама, то онда не би одговарало жртвама за ту цељ учињеним, неби дакле економски било оправдано, јер не би наш промет вина тиме ништа ојачао.

Питање је, дакле: како треба млада вина спремити па да могу пут издржати и на изложби очувати се без квара?

Пре но што одговоримо на ово питање, ради би били у интересу домаћег виноделја да покажемо начин како би било најкорисније да се сви наши чувенији винарски крајеви прикажу са својим карактерним винима. Тако пре свега Крајина, Црна река, Ниш, Власотинци, Жупа, Левач, Јагодина, Јелица, Смедерево, Свилајнац, и т. д. Наши винарски трговци и многи пажљиви домаћини приказаће, као и досад добре пробе вина у флашама из свију тих крајева, но ми би желили да се ови предели прикажу са својим *млађим* винима и то у повећим бурадма од два три ектолитра, онако како се у ствари појављују у нас вина при продаји. С тога, по нашем мишљењу, изложбени пододбори у Неготину, Зајечару, Нишу, Власотинцима, Александровцу Крушевцу, Трстенику, Чачку, Јагодини, Свилајнцу, Пожаревцу, Смедереву, Гроцкој и Аранђеловцу, треба да подејствују да се у њиховој околини удруже по неколико људи, који ће наћи међу собом таквог вина, које ће бити достојни представник тих крајева, а да не буде мање но два-три ектолитра из сваког краја. Ова вина требало би послати у комисион у Париз и тамо их за време изложбе, покрај вина послатих у флашама приказати изложбеној пороти, а могу се тамо разлити и у мале флашице па у виду проба распродавати оним људма, који се за та вина интересују. На тај начин извадило би се нешто од учињених трошкова око набаве и пошиљања вина и што је главно приказали би наша вина онака каква су највећем броју интересованог света. Нама требају страни купци, а ту их и на тај начин најбоље можемо наћи. Наша држава може донекле помоћи ово предузеће, али, мислимо не може се и не треба све од ње очекивати, а ми толики да седимо скрштених руку. А још мање можемо очекивати да нам странци нађу пијаце; јер они и кад би то учинили, природно је да би највећи део користи за се задржали. Без своје велике користи не мичу се они с места.

Много пута је у нас доказивано како су нам потребни за винарску радњу добри посредници — винотехничари или винарски тр-

говци, но ипак код нас не могаше тај ред људи ојачати ни поле угледнију извозну трговину развити; а у унутрашњу трговину меша се и најобичнији виноделац. Кад се на тај начин сузбио тај ред људи који би нам у овој прилици био веома потребан, те да наше вино буде достојно приказано на светској пијаци, онда не остаје ништа друго, него да се сами произвођачи удруже и повеће пробе вина из својих крајева пошљу на изложбу.

Сад да се вратимо на питање како треба спремати млада вина, па да се стално избистре и да се могу у стакла разлити и на изложбу послати; и како се уопште поступа при разливању вина у стакла.

Пре свега то се зна да бистрина вина зависи од тога ако се из њега издвоје стеља и стреш, који задржани у вину помрчавају му прозрачност. Но стеља и стреш не могу се издвојити ако течност није потпуно преврела. Зато треба да вино своје врење потпуно сврши. Осим тога зна се да се после првог претакања којим се одвоји вино од главне масе своје стеље не избистри оно у тој мери, да може своју бистрину *стално задржати*, а ово је неопходно нужно, па да се може слати на пут и у стакла разливати без штете и дангубе. У противном случају вино у стаклу или ће запушач избацити и талог у стаклу оставити, или ће стакло распрснути. Ово се може догодити нарочито код оних слатких вина, што у суду изгледају мирна, а на путу и при дужем бављењу на топлом месту почну «радити», превирати.

Да се потпуно уверимо да ли ће вино у повољним приликама и даље превирати, треба да оставимо *мало стакло* вина на топло место и то на умереној топлоти (око 20°) па ћемо за неколико дана опазити познате појаве врења.

Кад се уверимо да је вино потпуно преврело и да више неће радити, онда можемо приступити *редовном спремању за разливање у стакла*.

Редовно неговање вина састоји се у издвајању свих оних материја које вину не требају а ово се постиже поглавито честим претакањем.

Колико пута треба вино преточити па да се потпуно спреми, то се не може унапред знати. То зависи од каквоће вина, од године, врсте грожђа а нарочито од јачине вина. Чим јаче вино, тим ће пре зрети. Понеко вино може се одмах после четвртог претакања разливати у стакла, а друго за двапут толико.

Наша боља вина, која и вреди слати на изложбу, обично ће добити потпуну зрелост после четвртог претакања.

Ово дозревање може се за поменуту циљ убрзати разним начинима. Тако пре свега оно вино, које желимо убрзо спремити, треба да оточимо у мање судове, фртаљчиће или половачиће, у којима ће пре дозревати него у већим. Затим треба да га чешће претачемо, и то дотле, докле при последњем претакању не остане сасвим бистро и без икаквог талога.

После таквог претакања, треба оно које је још мало мутно трећег или четвртог дана вештачки избистрити и то бело вино рибљом бешиком, а црно беланцетом од јајцста.

Ако не можемо толико чекати док се вино избистри и талог сам по себи слегне, онда га морамо процедити кроз нарочита цедила од платна или чиста вунена ткања, и то понављати док потпуну «свећу» т. ј. сасвим јасну прозрачност добију.

Највећма ће се убрзати избистравање вина и најбоље ће се спремити да издржи пут и очувати у стаклу од мућења ако се по методи Пастеровој загреје вино на топлоти од 60—70° С. То бива овако :

Стакла напуњена вином мету се овлаш затворена у једну котарицу и она се спусти у бакрач или казан са кључаном водом.

Између тих стакала са вином метне се једна напуњена водом у којој се намести термометар (т. ј. мерило за топлоту).

Ова котарица држи се у казану дотле докле термометар покаже 60—70° С. а то ће у тој врелој води бити брзо, после неколико минута.

Она вина, која су добро дозрела неговањем нити ће истеривати запушач, нити давати талог ; а она која још имају доста угљене киселине, која изазива пенушење често ће истерати запушач.

После тога кратког рока, котарицу треба извадити и метути је у обичну (но не сувише) хладну воду ; и кад се добро расхладе, онда се добро запуше. Ако су дала талога, онда их треба, чим се талог слегне смотрено преточити у друга стакла.

Да ли су вина потпуно зрела за стакла, то се може оценити донекле укусом. Док вино не изгуби *опорост* своју не треба га разливати у стакла. Сем тога фина вина, из добрих положаја и од добрих врсти морају пре тога развити пријатну «миру» — «буке» као што то странци називају. Још извесније ово се може практичном пробом дознати овако :

Напуни се једно или више стакала вином или сасвим или до пола, па без затвора остави 6—8 дана на топлом месту, па ако се

за то време не замути, онда је знак да може издржати пут и да се може разливати у стакла.

Тако исто ако се вино при поменутом пастерисању не замути, може се без страха спремити за пут.

Потпуну бистрину вина најбоље можемо оценити кад вино осматрамо у чистој чаши иза које држимо запаљену свећу. —

На овај начин убрзаћемо дозревање вина, но хоће ли то дозрело вино које је сасвим бистро и не даје никаква талога у добром стању стићи на изложбу, или ће се на путу покварити, то зависи од стакала у која је разливено и од начина како је затворено и паковано. Осим тога, за цељи изложбене треба још понешто усвојити ради укуснијег приказивања и ради тачније оцене изложених мустара, као и ради бољега гласа српских вина на изложби.

У тој цељи морамо водити рачуна још и о добу за разливање, избору и чишћењу стаклета, избору запушача, о пуњењу и затварању стакала, о натпису и потребним подацима уз вино и о паковању и експедовању напуњених стакала.

Доба за разливање вина у стакла.

Зна се да се вино лакше избистрава кад је хладно но кад је топло. Зато они који разливају по времену ведром, сухом или хладном и кад влада север, имају бистрија вина и са мање талога, но они који су претакали по времену влажном и кад влада јужни ветар. Осем тога не треба разливати вина кад је време бурно и за време олује; па тако исто ни у време кад лоза зри.

У опште при разливању вина у стакла треба избегавати све што изазива поновљено врење вина. Зато је најподесније доба за разливање вина позна јесен и зима, нарочито кад је време ведро и тихо Зато искусни виноградари бирају за овај посао Фебруар и Март, јер онда одмах могу и да шиљу таква вина на пут, те не морају спремљена стакла да ређају по подрумима, чиме се вино такође узнемирује и трошкови око тога умножавају.

Избор стакала.

Вино се мора пунити у таква стакла, која су дебела и јака да могу издржати и најдаљи пут, а сем тога да су једнака ради лакшег паковања, да стоје право на равном столу а не косо и да су таквог облика да се могу лепо спаковати и у што мањем простору стати.

У томе погледу понајбоља су и највећма уобичајена *бордовске*“ за црна *«рајнска»* за бела вина. Она се обично праве тако јаке и у такој боји и облику да одговарају горњим условима и уобичајеном укусу.

Не мање важан је при избору стакла и састав његов. За вино најбоље је оно стакло које најмање има креча и поташе, иначе стакло није јако а и вино у њему губи боју, мути се једињењима која се граде из вина и стакла; а може још добити вино непријатан задах и укус.

И у овоме погледу можемо се малом и јевтином пробом уверити о каквоћи стакла ако у њему кувамо на загрејаном песку сат два воду чисту или закишељену са нешто мало винске киселине, па ако течност остане бистра, онда је стакло добро.

Сем тога стакло треба да је чисто без пруга и мрља, јер од ових такође може се покварити и на том месту прскати где њих има.

Цена је оним стаклима већа, која су тежа, а обична тежина од 750 сл. износи толико грама или нешто јаче. Што тежа стакла рајнске и бордо-форме, тим су боља и јача.

Чишћење стакала.

Нова стакла лако је очистити, јер осем воде ништа није у њима било.

Таква стакла треба пре пуњења држати неколико дана у пуном суду воде, затим испрати их четкама ручним (а има и машина за то), како би се и најмањи трунак прашине спрао изнутра да не квари вино и не даје талог.

Стакла употребљавана треба још пажљивије прати и чистити, због рђавог задаја старог вина, залепљене стеље, заосталих запушача и т. д. Пре свега све предмете из стакла треба избацити, прањем у чистој води, затим четком састругати и обити све што је изнутра залепљено; а можемо то учинити и копривама, парчадма артије, ситног гвожђа, зрном јечма, песком и т. д. *само никако оловним дрмљијама*, јер су тим начином големе штете учињене људма, који су потом пили вина из стакла пра них дрмљијама.

Стакла где је боја јако залепљена могу се лако очистити млаким раствором соде, а и ћесапом, при чему ваља пазити, да не попрскамо одело, обућу или руке и лице, јер ћесап све изгори.

Очишћена стакла треба свакад напослетку сасвим чистом водом исплакнути, за коју се циљ праве покашто водоводи, којима се у исто време неким притиском стакла испирају.

Стакла без погрешке опрана ваља осушити и пре употребе добро оцедити на месту сувом и промајном, а не у подруму.

Најмање воде ако остане може покварити вино, нарочито слабо вино добиће цвет, који претходи цикнулости. Да би се и најмање воде што остаје на боковима стакла уклонило, добро је исплакнути стакло истим вином.

Кад се младо вино жели дуже чувати или кад се из стакла преручује вино у друга стакла у којима хоће дуже да се чува или на даљни пут шаље, онда је добро место вином плакнути коњаком или истим вином те остане лепше бистрине.

Ако ће се вино сипати у стакла која су била смолом запушавана онда треба ту смолу састругати каквим сечивом па ће се боље примити смола или восак.

Избор запушача.

Избор запушача није мање важан но избор стакла. За затварање најбољи су они ваљкасти и оби који су на оба краја једне дебљине, а они који су на једном крају ужи, ти се узимају за привремено затварање. По дебљини узимљу се онолики, колико је с поља дебело стакло на горњем крају своме; а по дужини што је могуће дужи. Запушач треба даје еластичан (мекан) и што је могуће мање шупљикав. Од овога зависи лакост затварања и непропустљивост, чиме се једино чува вино од квара.

Пре употребе морају се запушачи спремити да постану мекши и да се лакше утерају у стакло. Тврдим запушачем разбије се стакло а и не може се никад добро затворити па може вино да просиче. Запушачи омекну најбоље на тај начин ако се у каквом суду прелију врелом водом, па покрију каквим чаршавом, и одмах употребе јер мекота дотле траје докле је вода врућа. Још је боље, ако их не ставимо у воду, но над паром од вреле воде држимо у каквом ситу, у коме случају не могу да се напију воде, и нема у њима оне црне течности, која би иначе могла и у вино доспети.

Многи замачу запушаче пре употребе у вино, јак алкохол или коњак, да буду чистији, па и у глицерин, да се доцније лакше ваде У чувеним виноградским пределима троши се много запушача јер се бирају само најбољи, који с тога и стају шест пута скупље од обичних.

Нарочито се морамо чувати старих запушача, који су дељани да се под нове продаду. Они су обично и плесниви и кањави, шкарт

оних трговаца који много купују како би имали већи избор. Стари употребљавани запушачи, и ако су споља садељани да изгледају нови, ипак се познају по црним шупљикама својим.

Не треба жалити за добре запушаче, јер стакло вина скупље стаје но стотина запушача. Сем тога за нашу цељ са тврдичења у добрим запушачима можемо лако изгубити глас и добро име, које би иначе добрим производом заслуживали.

Пуњење стакала.

Чим су стакла и запушачи спремљени како је поменуто, приступа се пуњењу стакала, што се мора такође с највећом пажњом учинити.

Вино и ако је пре тога избистравано каквим средствима као бешиком или беланцетом, не сме се из тога суда у коме је избистравано разливати, но најпре у друго буре преточити, па тек онда пошто се ту сталожило одатле разливати, пошто се лака бешика брзо издиже и у флашу пређе.

При разливању вина мора се на то пазити, да вино не дође у додир с ваздухом. С тога се на славину мете какви додатак од цеви или каучука, који допире до дна стакла, како се не би вино пенушило. За велике радње где се многа стакла пуне има и нарочитих справа за то, а за нашу цељ можемо се задовољити обичним чистим цревом од каучука, коме се на једном крају ради веће сигурности увеже свилена чиста крпица која може задржати ако би било каквог труња.

Кад су стакла напуњена треба их одмах, ма и привремено запушити, да не стоје дуго отворена.

Стално затварање стакала, то је главна ствар од које зависи добро чување разливеног вина. Ово не може тако добро да се изврши руком, но најбоље справама за то, па ма и оним које су врло јевтине и којих већ има доста код наших винара. Стакло треба наместити на какво превијено сукно да није на голом дрвету. Ову справу ваља наместити на грлић и притиснути добро, па у отвор уметути запушач и маљем који иде уз справу утерати сав запушач, тако, да врло мало остане између вина и запушача.

Тако затворено стакло треба оставити неколико сати да се види хоће ли запушач остати на своме месту.

Затим треба запушач оштрим ножем прерубити таман равно са ивицом стакла, како би остало равно и после смолисања или затварања капама од штањола или нарочитим капслама.

Затварање стакала воском није више у обичају, али је опет боље но оставити отворен запушач.

Восак за ову цељ треба онај узети којим се писма печате. За тај посао треба га у каквом тигањићу растопити, и у њему умочити преврнуто стакло донде докле траје задебљање на грлићу од стакла. Затим издићи стакло и окрећући га сачекати док оно искапље што је сувишно и док се мало стврдне, па се онда печат притисне но тако да капље не прелазе на страну.

У новије време гради се восак од 1 дела глицерина и 2 дела чистог туткала „желатина" у топлоти раствореног; но далеко је обичније затварање капслама за то.

Ове капсле праве понеке фабрике добро, јевтино и изванредно постојане боје. Оне су на доњем крају шире, а на горњем треба да су потпуно равне са ширином стакла. Доњи крај треба пријубити уз стакло, и за ово има нарочитих машина а може се извршити и канапом који је једним крајем привезан за сто, а другим за парче дрвета којим се може притегнути. Са овим канапом ради се овако: Канап се обвије једном или два пут преко капсле, затегне се и у њему се фласа окреће дотле докле се капсла не углача и сва удубљења на стаклу не распознаду.

Натпис и паковање стакала.

Кад је стакло затворено, онда се избрише сувом крпом и и на њ прилепи спремљени натпис, који треба да означи:

Место производње, положај, годину, врсту грожђа, да ли је држано у бурету или у стаклу, цену и име произвођача.

Натписе можемо купити готове гумом премазане, или их можемо сами беланцетом премазати, па ће се добро држати.

Што је натпис скромнији и са мање шара, то је боље, и данас су сасвим изобичајени натписи са многом шарама.

Овако спремљена стакла треба завити најпре чистом хартијом, затим сламом, како се не би разбила на путу. За ову цељ веома су подесне сламне капе, које се могу јевтино добити.

У сандуку, у коме се стакла пакују, треба најпре разастрти по дну нешто сламе, па онда ређати стакла окрећући једно десно грлићем, друго лево. Чим се један ред стакала намести, покрије се сламом, па отпочне други ред. Стакла треба сламом тако учврстити, да се не могу помицати.

Ове напомене не могу заменити потпуну поуку о томе, но ни из најпотпуније не може се човек научити овим радњама, па да их онако ради како ваља. Зато треба код извеђаног човека или у каквој уређеној радњи видети како се ради. Напомене су израђене само у тој намери да обрате пажњу на оно што је најглавније да се при раду не заборави.

Сав прибор који је овде поменут, може се по цени коштања добити преко Српског пољопривредног друштва у Београду, где ће се свакоме радо давати стварна објашњења о свему, што се на овај предмет односи.

ЛУЦЕРКА (Medicago sativa)

и

ВИЛИНА КОСА (Cuscuta europaea [1]).

Луцерка детелина треба да је сваком економу позната, јер без луцерке економ се данас готово не може ни замислити; а ко луцерку познаје тешко да није имао прилике познати и њезиног најжешћег непријатеља *Вилину косу*.

Економ сеје луцерку у нади, да ће је косити бар 6—7 година, па се радује унапред, како ће му стока преко лета, а богме и преко зиме — ако ју је и за сено косио — красно напредовати.

Луцерка, као дуготрајна биљка, може на згодном месту 7—12 година и више узастопце давати најбољу у пићу то тако да је 3—4 пута с добрим успехом преко године може да коси, дакле баш зато мислим, да неће нико од економа тако лако ни пропустити, а да је не сеје.

Да је луцерка једна од најизвреснијих економских биљака, доказ је томе што су је чак и Римљани умели; поштовати но, да ли су Римљани и њезиног непријатеља „вилину косу" тако познавали као ми, о томе нисам нашао нигде бележака до данас.

Претпостављајући, дакле, да сваки економ познаје луцерку, држим, да је зацело имао ту прилику упознати вилину косу.

Вилина коса (Cuscuta europaea) је, дакле, тај непријатељ луцеркин, који најдивнија детелинска поља — као филоксера винограде — за 2—3 године потпуно опусти, ако економ скрштених руку гледа њезин погани и убитачни нагли развитак а да сам себи не помогне и томе злу што скорије на пут не стане.

Вилина се коса појављује у детелинама почешће тек у доцнијим годинама; но врло често се она, богме, појави и још прве године засева, пак ако јој се не стане благовремено на пут она предупреди својим угњетавањем детелине, те економ не може свој труд више година да ужива.

Ја сам вилину косу посматрао на детелини која је сејана у ђубреним па чак и у ново разореним земљама, дакле просто, свуда. Вилина коса тамани и друге биљке а не само детелине.

[1]) У исто доба и као одговор на питање о утамањивању вилине косе, изложено на претпоследњој страни ове свеске „Тежака"

На својим економијама ја сам найлазио на вилину косу, која се чак на аптугу наместила, па је и њу толико преисплетала да се сирота аптуга просто ни помоћи није могла.

Хоће ли то бити једна и иста врста вилине косе нећу да тврдим, али судећи по развитку њезиних власи по цвету и по семену, дошао сам до тог уверења, да је то једна и иста врста.

Да и вилина коса спада у ред биљака тако исто као и друге биљке, доказ је што и она тако исто цвета и семе измеће као и остале биљке, само с' том разликом, што она своју рану сиса не само из земље но и из других биљака и тако живи на штету њихову а на своју тим већу корист.

Да вилина коса проистиче из семена о томе нема сумње; а ко јој је семе посматрао, могао се уверити, да оно јако личи на детелинско семе, само се у толико разликује што је нешто ситније; а да она никавци из семена тек после се својим преплетањем на друге биљке смести и сисајући угњетава их, то се може сваки уверити ко буде посматрао само њено растење.

Многи економи су уверени, да се семе од вилине косе само с детелинским семеном у земљу усејава и да ово семе доцније никавци детелину обузме својим власима те је и утамани.

Најпосле се чак и то прича да за вилину косу нема лека.

Ја сам уверен о противном!

Вилина коса као биљка расте тако исто у природи свуда, као и свака друга биљка на простору где нађе себи згодна места. А да против њеног размножавања тако исто има лека као и против сваке друге биљке кад нам смета, о том нема сумње, јер ако игде, оно баш овде вреди она пословица која вели ако не помаже молитва, оно ће помоћи мотика.

Који газда има вилине косе у својој детелини, сам је крив.

Економ треба нарочито у време жеге, (запаре) бар сваки трећи или четврти дан преко и унакрст сам да пређе, па ако где нађе вилине косе да је мотиком засече; ово ће толико рећи: свако местанце у детелини где се вилина коса појави, треба одмах мотиком из даље стругати тако да мотика за један палац дубине у земљу захвати и све са вилином косом заједно сструже, пак онда треба земљу са власима и цветом — ако је већ у цвету — заједно где на ђубриште, које се не износи на њиве, избацити, или још боље, одмах сагорети.

Ова смотреност сагоревања потребна је само онда, ако је вилина коса била већ у цвету, те да не би њезино семе опет како год са ђубретом на њиве доспело

Просто речено, треба економ да је усталац, те да непријатеља свога труда вредноћом отклони.

Овако поступајући економ постиже то да стане на пут шкодљивом развитку вилине косе за даље, и да она детелина, која је при стругању вилине косе такође засечена, ипак кроз неколико дана из земље не продре и порасте из жила ако би ипак случајно на тим стругганим местима детелина после овог посла изостала, онда треба та места прекопати и поново детелинским семеном засејати те ће се тиме потпуно овоме злу доскочити.

Оволико **из искуства** о вилиној коси нашим економима ради управљања.

Смедерево, Јула 1888 год.

Ђ. Окановић.

БЕЛЕШКЕ

Калемљење лозе очењем.

У селу Мирјеву код Београда има свој виноградић филоксером заражен, неки сиромашак именом *Видоје Богдановић*. Од своје сиротиње одвојио је пола динара те купио књижицу о калемљењу лозе коју је написао уредник овога листа, и по тој књижици калемио пролетос америчку лозу. Но како је због јаке зиме лоза страдала, те му се ни калеми нису примили, то се довио и калемио од Петроваца до сад многу лозу „*очењем*“ или како се негде вели „*на лист*“. Калеми се примише дивно, и он то показује свакоме.

Калем — окца узима од заперака, јер су они ситнији и боље се подударају са америчком лозом која је тања и ситнија од наше домаће лозе.

Да се одреди количина меса на живој свињи.

Један пољопривредни учитељ препоручује следеће просто и сигурно средство. Узме се обележена пантљика на сантиметре, па се један крај намести онде где почиње врат а други се повлачи правцем преко леђа до репа. Број сантиметра који је на пантљици до места одакле реп почиње забележи се. По том се измери обим свиње и то одмах иза предњих ногу, али сасвим одвесно. Број који се ту покаже помножи се горњим бројем. Производ, који се од та два броја добије подели се, и то са 11 ако је свиња добро угојена, а са 13 ако је нешто мало угојена. Нађени бројеви означавају тежину меса. Ако на пр. буде дужина 50 сантиметара а обим 49 то је онда $50 \times 49 = 2450$. Узмимо, да је свиња добро била угојена, тада кад поделимо 2450 са 11 онда износи равно 223, који број преставља тежину меса у килогр. Према томе, месари могу сазнати, колико могу очекивати килограма меса од једне свиње. — Д —

Користи од кречења воћака.

Окречени делови на воћки очувани су противу хладноће; уништавају се инсекти, који су се посакривали којегде по пукотинама; чисти воћку од маховине и лишајева и најзад, чува младе воћкице да их зечеви не глођу, нарочито ће добро помоћи, ако се кречној води дода нешто мало крви. Ако се продужи почешће кречење, то онда спречава насељавање разних буба, но против лисних ваши ју нема бог зна како великог утицаја. Ако се кречење предузме с јесени или у првој половини зиме, онда је врло добро, од користи је, док међутим, ако би се извршило с пролећа, наступају неке штетне последице, као н. пр., што се оне рупице, тако зване поре на кори затворе, те се због тога продирање ваздуха с поља унутра и обратно спречава или ако не то баш а оно отежава.

— с —

Израњивање жиром.

Опште је позната ствар, да је жир за израну свиња врло добра рана; но међу тим, врло се мало или поготову и ни мало, не зна да се жиром може израњивати и друга стока под извесним околностима. Особито је жир врло добра рана за овнове који се гоје и за кокоши. Ради ове цељи, жир се остави где год на промајном месту, да се исуши, па се тек онда даје и то највише пола килограма на једног брава дневно и то у што мањим оброцима, јер се зна да овнови једу жир врло радо, и кад би им се попудила велика количина, могли би покварити стомак. Како се зна, да жир има врло мало азотних честица, то је нужно, да им се додаје и још која врста ранећег материјала, који има доста азота, као што је на пр. прекрупа бобова или пасуљева. За кокоши опет се пре-

правља жир или приуготовљава на следећи начин: жир се мете у каку хлебарницу да се исуши па се онда самеље. Од овога брашна, даје се врло мало кокошима. Не само што се кокоши гоје кад се ране жиром, већ утиче на њих у том погледу да јаја носе.

— П —

ГЛАСНИК

Повластица за отварање фабрике за прерађивање алове паприке. — Највишим решењем од 7. Јула 1888. године (в. 151. бр. Срп. Нов.), дата је искључна повластица за целу Србију за петнаест година г. г. С. Тутуновићу и Зах. Поповићу, да подигну фабрике за прерађивање и фабрикацију *алове и друге врсте паприке*.

Повлашћеници су, по IV тачци повластице, дужни подићи ове радионице и у њима отпочети рад у року од једне године дана.

Ми смо у своје време обратили пажњу наших земљоделаца на гајење *паприке*, доневши у овоме листу леп рад од нашег поштованог сурадника, г. Буринчића.

Данас, приказујући ову повластицу, чије ће остварење, надамо се, повољно утицати на производњу ове биљке, ми напомињемо, да ће произвођачи њени на овај начин имати озбиљног купца у лицу повлашћеника, и да ће се, по томе, моћи да одају гајењу паприке у већем размеру.

Но ипак као и свуда досада, тако и овде ми свакоме произвођачу светујемо, да не ради *без рачунања* цена, и тек онда пошто му рачун покаже да има за њега *користи* бавити се гајењем ове биљке да се одлучује: да ли да гаји ову биљку у већем размеру или не.

Повлашћеници, као што смо имали прилике чути од њих самих, знају да у Мацарској, нарочито око Сегедина, има оваквих фабрика за прераду паприке. Они, дакле, неће заборављати какву јаку утакмицу имају да издрже како с те стране тако и са Солунског трга, па ће се, знајући то, и старати да својом *израдом и ценом* буду не само у стању борити се с увозницима ове робе, но да их и истисну са наших тргова.

Желећи новоме предузећу сваки напредак, ми г.г. повлашћеницима изјављујемо благодарност, што су се одважили да по један део свога капитала уложе у једно предузеће, које се непосредно тиче наше земљорадње, од које су досада — ако можемо тако да се изразимо — *бежале* наше капиталисте.

Коло јахача „Књаз Михаило“ приређује и другу утакмицу 4. Септембра ове године као на дан рођења блажено покојног Књаза Михаила, чијим се именом оно назива.

За давање награда у овој утакмици, господин министар народне привреде изволео је одредити суму од 500 динара у злату.

У име удружења, које има племенити задатак, и у име постижења узвишене цељи, којој ми сви тежимо, ми, бележећи овде ову одлуку господина министра као видљив знак његове високе пажње према младоме удружењу, велимо њему, хвала, а удружењу: само истрајно и сложно, па ће успех крунисати свеколике напоре.

И Српско Пољопр. Друштво, готово да помогне ово удружење у постижењу његовог задатка, одредило је 5 Миланових златника, као награду ономе *земљораднику*, чији коњ буде најразвијенији и с најлепшим особинама, па ма и не био првиу трци.

Сек.

Госп. министар народне привреде расписом својим од 5 Јула. тек. године изволео је наредити, да се ове године узму младићи за ратарску школу у Краљеву из ових округа.

1.	Врањског	2
2.	Књажевачког	2
3.	Крагујевачког	3
4.	Крушевачког	3
5.	Рудничког	3
6.	Пиротског	2
7.	Топличког	2
8.	Ћуприског	2
9.	Чачанског	4
10.	Ужичког и	6
11.	Нишког	1
	свега	30 младића

Игњ.

ДОПИСИ.

Стање летине у Драгачеву до Јула 1888.

Овај наш крај и околина му бави се упоредо колико земљоделством толико и сточарством. У Драгачеву успева свака врста жита више мање и остали хранећи биља, осим винове лозе; за људску храну сеје се кукуруз највише од свију врста, а стрмно жито најмање, но у последње године почиње се сејати пшеница из године у годину све више, као и остало стрмно жито. Ово се ради из два узрока: прво и главно је, што у Драгачеву нестаје магле која је пре десетину и више година падала по свима равницама и плоднијим поточићима; ова је магла падала свакад без разлике и то од почетка маја месеца па до мртве јесени; она падаше у вече од 9—10. сахати па се сутра дан дигне око 8—9. пре подне; толико росе остави колико мала киша кад пороси; и које ноћи не буде љети те магле то је знак да ће одмах кише бити. Та магла била је за кукуруз, траву, пасуљеве и сва остала биља (сем стрмног жита) као неко природно благо и ђубрење земље; то је долазило зато, што су сва наша брда била под шумом, па пошто гору свијет исече и једнако је сече немилице те брда остају гола, то се и сама клима мења, магле и росе нестаје, земља постаје поснија и од сунца оштрија, па све остало далеко мање родијева а за стрмно жито без магле и росе згодније излази.

У нас је кукуруз већ сав окопан, прашен и огрнут а и вино ради око Чачка везати и изгрнути. Сад народ почиње пшеницу жети и то све српом. Јошт нема нико да жито коси. Пшеница ће имати средњи род. Но на много се места оглавничила; и то се да приметити да се ове године већма оглавничила она пшеница која је позно сијата за озимну, а мислим да доста шкоди што ми земљоделци не можемо да уведемо у обичај, да по један крај који је за семе намењен оставимо на њиви да зри дотле док се први крај класа покучи и почне црњети па то да за семе пожњемо и оставимо.

Кукуруз и остало окопавано биље није засада за похвалу; све је то на кола и пропланке: засада изгледа да ће бити испод средњег рода, а тако је и трава која се у велико коси. Кише поодавно није било колико треба, па се већ и суша опажа на љетини. Сва љетина окопавана поред суше има вида два непријатеља много опаснија него досадањих година, а то су: по њивама и ливадама око воде *мољац* или како га ви зовете „*ровац*" а по сувопољњачама, ђубреним и тореним њивама и ливадама црв што га наш народ зове „*ђубриц*" а у науци зове се *гундељ*; он страшно тамани љетину копану на и ливаде; у ливадама нарочито „шеварњачама" где је земља биједуша и има шуме, ту су гундељи на један палац испод површине земље сву траву подгризли па се спарила и земља за њом подбучила да се на много места може лопатом згрнути па остаје као гувно, а и за косом се извлачи трава са земљом. Ових црва сад сувише много има мислим зато, што је лањске године било у мају месецу и концем априла божи гњев оних жутих буба које се на заходу сунца покажу па лете као мали рој пчела, и то лете од 9—10. ноћу па падају на шуму те једу целу ноћ и дан па опет друго вече лете. Њих је у Јуну месецу било испод дрвећа толико нападало мртвих да их је било ка жира а много су се у земљу завукле и послије су ископаване мртве. У лањском „Тежаку" свеска IX. страна 560. лепо је између осталих штетних инсекта описат и црв гундељ са његовом летећом бубом и сада у практици потпуно се слаже, да су

оне бубе санијеле јаја која су доцније оживила и тек сада црви стигли своју меру раста и штету чине.*)

Шљива и осталог воћа у нас може се рачунати испод *средњег* рода, а и грожђе такође; шљивама су пролетње хладне кише

*) У другоме свету постоје читаве уредбе о *утамањивању гундеља*. Онако исто, као што смо једном ранијом приликом у овоме листу саопштили да има друштава за утамањивање корова, тако исто могли би сад навести, како се читаве општине срезови па и окрузи дижу на утамањивање гундеља. Ја сам после пошто сам у рукопису претледао овај извештај, читао не само у пољопр. него и у полузваничним новинама француским, (у Temps-у) шта све предузимају ради утамањивања гундеља. Далеко би отишао, кад би све то хтео овде опширно приказивати. Састављају се комисије, пишу се предлози, изјављују жеље, чине се нарочите студије и дају се иљаде динара награде, само да се земљорадња опрости једнога непријатеља, као што је гундељ, о коме и наш г. дописник јавља, а за чије утамањивање нико не предузима ништа. Није то што ми не би знали *како ћемо*, и није да не би *имали чиме*, и с *ким*, него то све долази од — *нехати*.

Ево мало *примера* и мало *рачуна*.

У једном једитом кантону за једну једину годину уништено је 77000 килограма гундеља, а то значи $92^1/_2$ милиона гундеља, којима би се напонило 229 гробница оо једног кубног метра. Овим самим уништено је 1.848 милиона црва, ако се у средњу руку рачуна да ће гундељева женка снети по 20 јаја; а оволики број црва учинио би штете за 1,848.000 динара, док за уништењо ових животиња није потрошено више но која хиљада динара.

Шта је овде потребно, па да се успешно ради. Потребан је **споразум** између среских и општинских власти и пољопривредног друштва и његових подружина, тако да свак зна где му почиње и престаје дужност и да је уредба таква, да се може рад да отпочиње у свакој општини 1. Маја (у томе се месецу највише гундељ јавља; отуда га зову и: *мајска буба*;) да у свакој општини постоји комисија, која ће да прима и убија скупљене гундеље; да свако буде дужан скупљати гундеље на своме имању као год што је дужан скидати гусенице; у свакој општини да има по један повереник који ће радити на томе, да поједини људи драговољно прилажу по нешто на име давања награде, и напослетку да срез или округ, одређују на име награде за сваки килограм скупљених и донесених гундеља по 20 пара.

Толика се награда даје у Француској а на утамањивању гундеља раде и учитељи и ђаци и чиновници из просветне струке, и надзорници путева и канала и све што — мисли о свом добру.

Што код нас нема *споразума*, што нема *везе*, што нема *мреже пољопривредних подружина?*

Секулић.

шкодиле и опасуљале их, мацаруше, а ране шљиве пошто бијаху велике обријане то их поједе нека црна веома мала и танка мува. Има предњи један шиљак који се лупом да лепо видети и она чим долети, пане на плод и одма га прогризе те му у коштици језгру поједе и шљива се одмах спари и опадне. Петог јуна око 10. сахати пре подне ударио је веома јак вјетар са југа и врућ; и цео дан дувао; шљиве и остало воће па и дрва млого поломио; кукуруз поломио; пшеницу, која је била доста зрела тарући класије много обио сено у плашћу и откосима што било разнио и у свачем грдну штету учинио; у 2. сахата по подне сва је љетина била бијела и спарена што је год било млада цвијета и заметка — плода то је тог дана опало и остало јалово. Топлота од сунца и врућа вијетра бијаше 30. степени Реомирових. Око воде и удољастих места повратно је се кукуруз и остало, а у странама и сувопољици врло мало.

Кукуруз је а и пшеница на овим пијацама од 11. до 13—14. динари, како које жито, у квалитету, од 100. кила. Надница копача и косача по 80. пара. дин. до 1. дин. и и 20 п. д. дин. Разлика је ова у наквоћи ваљаности радника и рада који ради, и то је поред ране и напојнице оног који га узима да му ради. Оскудица је у новцу веома јака; стока и пиће сувише јентино да невреди пиће, особито ракију, ни продавати. јер се трошак не може да извади. Порез се купи на брзу руку, што се мора дати у крупним новцима а никако бакару и ситнежу. те тако се и ту мора од богатијег да купи сребро или банке, а злато се не да да види нигде; свијет шта може то прода, не по што приједи, но по што купац хоће, а ко продати не може а има мала, он у добри домаћина и газда нађе данак на интерес; интерес је умерен међу нама: 60—80 пара динарски, па негде и динар месечно на дукат, па послије овај прода шта има или му повериоц макне што роди, па опет тако редом. —

Пчеле су се изројиле у средњу руку, где су најбоље ту може имати 1. $^1/_2$ од прихода и 1; то је зато, што је ова зима дуга и тешка била, па и пролеће је имало јаких ладноћа и лапавица, тако да су пчеле више пута на брзу руку повлачиле у сами врх трмке и у средину, том приликом озебу млади запатци и угину; пчела их чим се отопли избаци из ћелија; ћелије поново чисти и матица поси јаја. Тако се то вршило овог пролећа три пута и изјутра угледате, да се око трмке бели као ситни бели пасуљ истурени црв; то сељаци зову „појаловила их зима или глогов цвијет.“; а што су изројене, па и старе, доста су тешке

Здравље је у народу прилично, а и у стоци за сада.

Ранко Б. Тајсић
сељак.

Стање летине у Дубу (ср. рачан. окр. ужич.)

Месец Мај и Јун били су кишовити и сви пољски усеви за то време напредовали су ванредно добро; но месец Јули чим наступи, наступише велике врућине и суше тако велике у овом крају, да ако киша у скоро не падне, онда је за летину рђаво. —

Стрмна жита читаво су сва пожњевена сем шенице, но и она ће у скоро. Стрмна жита, може се рећи добра су сем шенице и зоби; шеница је ове год. у овом крају у многи људи доста штура и има у њој много главнице, кукоља и грашка Чудо је откуда у њој толика главница кукољ и грашак, кад су људи у овом крају шеницу за семе већином пречишћавали и кад је лањска шеница овде била врло добра квалитета. Зоби су врло штураве.

Раж која се овде у врло знатној количини сеје, врло је добре каквоће ове год. чиста је — само зрно и врло је добро родило.

Кукурузи су били врло добро одпочели, но ове суше сметоше их много и ако киша у брзо не падне кукурузи особито позни пропануће. —

На неким местима кукуруз страшно сатире црв. Имао сам прилику у околини Бајине Баште видети; како је црв читаве њиве кукуруза упропастио, просто му није дао помаћи се, но тек што је развито 3—5 пера, црв одгризао му жиле и кукуруз за кратко време престане расти, не развија више пера закржља и у брзо се осуши. Људи у овој околини причаше ми да прва у оваким њивама има много ископавали су их по читаве капе, по њиховом причању они су дугачки 4—6 сантиметра и покривени су маљама.

Ливаде су овде у околини све покошене; сено је сређено не може боље бити, јер је било време врло угодно кад је се косило. Само нису још покошене све ливаде по Пониквама и Јеловој гори

Шљива има на воћњаке, па и ово што има хоће да се подпари од ове врућине и опада једнако. Ране шљиве родили су добро а тако исто и трношљиве, којих овде има прилично.

Крушке, јабуке и ораси родили су добро, но која корист од рода, кад род крушака и јабука једу већином свиње а не продаје их скоро нико нити их бере — Орахова дрвета исечена су овога пролећа много у овој околини, народ их је давао у беспење, ваљак орахов од 2—4 метра дужине и 1—$1^1/_2$ метар ширине у пресеку, 1—3 дин.

Ваљци су вучени у Б. Башту одакле су лепо повезани спуштени Дрином и Савом до Београда. Купац је био неки трговац из Београда. Наредба Господина Министра Народне привреде, којом се казује: како је орахово дрво скупоцено и како га не треба продавати тако јевтино, стигла је доцкан, пошто је стотина орахови дрвета у овој околин посечено; па и после ове наредбе нико о њој није водио рачуна него се и даље секло и сатирало исто онако.

Народу у овом крају и то великој већини нестало је жита и кукуруза још од Ускрса

а има их доста који га купују још из раније. За пољопривредника нема горе несреће већ кад купује жито, јер он, да би могао купити жита да захрани себе и своју породицу — продаје стоку и другу имаовину у бесцење а други се задужује којекаквим зеленашима и на 12 дин. плаћа месечно интерес 0·50—0·80 динара, дакле 50 до 80 од сто, па кад на уречено време не могне вратити новац и платити интерес, зеленаши махом говоре како они њима верују па преправе облигацију и урачунају и неплаћени интерес у главну суму и трошак око прављења облигације плати ојађени дужник и и тако се чини и преправља док се од 12 дин. не направи 30 а често пута и више и онда му повериоц тражи наплату, те му продаје имаовину, или му дужник даје земљу под „урем“ па је он зиратни док му не врати дугујућу суму, чешће пута даду почитаво по ектара лепе земље каквом зеленашу те га обрађује само зато што му дугује по 50 60 дин. а годишњи приход с те земље вреди чешће као готово цела дугујућа сума. Он му рачуна то што обрађује као интерес а дугујућа сума остаје једнако

Има људи, који тако држе по 10 и више њива и ливала под „урем“.

Народ просто због овог пропада, власти земаљске требале би каишарлуцима да стану на пут; јер кад неке год. не роди добро жито онда се људи задуже зеленашима па је после тешко одужити им се но просто пропадну материјално, задужујући им се по овом начину све више.

Има још два узрока због којих народ у овом крају материјално пропада с дана на дан а то су прво: лична и имаовна несигурност, коју причињавају хајдуци којих у овим крајевима има вазда и који чине народу зла и на које се од стране власти дижу велике и честе потере и пољопривредници остављају своје текуће послове на дому а иду у потере и дангубе.

Друга је сметња „празноверица“ поред тога што је у овом крају и иначе земља доста неродна, и што је лична и имаовна безбедност несигурна, ту још народ и оно доба кад треба да ради оставља сам својевољне своје домаће послове и празнује најситније празничиће као: Павлов дан, Сабор св. арханђела, Огњену Марију, и. т. д. Ови се празници празнују због разних заветовања који се празнују од града, од поплаве, од тица, од болести на стоци па људима; и т. д. Ја сам рачунао по казивању неког старца из Дуба па колико год има празника кад црква служи и кад се не ради толико има готово празника кад црква не служи а народ празнује. — Ова је празноверица врло штетна по народ и јако је ухватила корена у овом сиротном и забаченом крају. Због ње не могу, да се посвршују сви пољски послови на време, нити се посеју на време, ни оплеве, ни окопају, ни жито пожње по млого пута презри да готово $^1/_4$ опадне у њиви.

Пошто је празноверица овако штетна требало би од стране власти настати на том најенергичније, да се искорени. Ослањати се на свештенике и учитеље, да они то у народу ураде, неумесно је по мом мишљењу, бар ја имам у том искуства, ја сам покушавао да одвраћам народ од празноверица, доказивао сам, како све мале празнике којима црква не служи не треба празновати, како су данас и државне и домаће потребе веће но некад и не треба, да се у том угледамо на старе, јер њима је пре мање требало, но нама данас, али ти моји покушаји испали су напразно

Сељаци знају: да ја немам власти казнити их, што не раде, па разуме се необраћају пажњу мојим причањима: но кад би им полицијска власт преко кмета наредила и енергично настала: да се празноверица искорени, постигли би се и доцније би увидели: да су на погрешном путу били.

Имао сам прилику видети: да кметови кажњавају људе кад раде на овакве празнике хапсе и истерују их из њиве. —

Дувана у овом крају сади се у врло знатној количини, но пре док је била слобо-

два производња дувана сађено је много више и народ је за овај производ узимао знатније суме новаца но данас. Дуван је већ у цветању и већ се почиње заламати „цвет" а скоро ће наступити и под бирање; но и дуван ове год. једе млого црв као и кукуруз, жиле му прегризе и осуши га.

Града, великих поплава и других елементарних непотода није било у овом крају од пролетос.

Од домаћих производа, који се производе у овом крају, продаје се и то 100 кгр.

шенице	10—12	дин.
кукуруза	14—15	„
јечма	10—11	дин.
ракије нове	14—16	„
„ љуте	40—50	„
шљиве суве	13—16	„
маст	110—130	„
коже јагњеће	2—3	„ (пар)
„ јареће	4—6	„ (пар)
јагње једно	2—4	„
јаре	4—9	„
ован	6—8	„

Шљиве нове већ продају људи и узимају на њих новац и обавезују се трговцима колико им могу товара осушити.

Јован Голубовић.

Десина (Срез Рамски) 14. Јула 1888. год.

Овај мој извештај обухвати ће просторе села,: Десине, Печанице, Љубиња, нешто Камијева, Царевца, Тополовника и Мавловца.

За цео пр. м. Јун. било је врло погодно време. Киша је врло повољно падала. Само је једном с вечера била плаховита, те је ливаде (ал' не баш све) у долинама, кроз које теку потоци, поплавила, од чега је трава за једну трећину оштећена.

Целога месеца народ се бавио и то с почетка мало прашењем а остало све загртатањем кукуруза.

Прашење и загртање врши се „ралицом" а после с друге две стране мотиком.

Усеви су оваког стања:

Кукуруз је врло добар; јер сами људи веле, да га оваког скоро нису запамтили. И ако му у Јулу до св. Илије још само једна коле повољна киша падне, биће га и одвише.

Пшеница је такође врло добра и једра. Само има по нека њива „гара (сњета)," а где где у цвету и млеку шкодила је пламењача („бастра").

Јечмови су у опште слаби. Изузетак је само на јаким њивама.

Раж и овас добри су, али мало посејани

Крупника нисам нигде видео, јер га скоро нико и не сеје.

Конопља (овде зову „кудеља") је врло добра Лао нико не сеје.

Траве има доста и добре. Детелину нико не сеје.

Кромпир је ретко и по мало сеју. Од лукова највише се сеје бели лук и аљма, а остали су лукови, паприка, купус, и друго поврће права реткост. Све то у јесен купују из оближњих вароши.

Тако исто бостан и краставце врло ретко сеју.

Шљива и другога воћа нема скоро ни мало јер је око две трећине — ако и више — дрвета осушено од зимушњих мразева.

Грожђа ће бити доста и доброг, ако га што у Јулу, и Августу не смете. (У околини има филоксера, но тек се појавила.)

Елементарних случајева није било.

У близини ове околине био је тродневни панађур у селу Браничеву (у срезу голубачком) 15. Јуна. Нисам тамо био. Али причају људи, да ни људи ни стоке није било више, него тек као на каквом „сабору" код неке цркве или манастира о неком празнику. С тога нисам никакве податке о његовом стању ни прибирао.

Здравље је у народу, осем познатог „сифилиса" у овој околини у осталоме добро.

Стока је сва здрава.

Цена хлебној и сточној храни, као и надници радничкој онаква, као што је дописник „С Доњег Пека" у бр. 12. „Тежака" од ове год. казао.

Због велике оскудности у новцу, земља се у пола цене продаје, но што је продавата.

Зиратне земље и око потока ливада продаје се ектар по 360—500. дин., а остале и слабе по 200, 250—300. дин.

За закуп плаћа се једнога лета на ектар по 25, 30—40. дин.

Народ је доста задужен Но он се не задужује само за порез „до расе,“ него — и то млого — и за свадбе и заветине. Интерес плаћа на новац приватнима по 25, 30—40%. А. прода је рану и на „зелен“ Ово сад чиаи због пкаћања пореза.

П. М. Милетић
учитељ.

Неготин 15 Јула 1888 год.

Пшенице ове године најбоље су родиле у долини између Неготина, Кусијака, Мокрање и Радујевца. Туда је стабљика махом нарасла један до 1·25 мет. у висину, класови су пуни и једри а стабљике чврсте. Жетва је туда отпочела од Петрова дана па је до сада већ и окончана. Нарочито богату жетву ове године имаће оцћина Праховска Цањевска и Видровачка. У том простору опазио сам на зрну пшеничном маленог црвића, боје црвене који је једва два милиметра дуг. Од Г. Лазаревића, који има велики простор земље шеницом засејан чух: да озај инсекат чини ту штету што нагриза и чини га лакшим. Од таковог жита рече ми он бива мање брашна а млого трица. Сељаци веле да тај инсект слабо житу шкоди За овим лепа су жита и у атарима села Слатине и Михаиловца; а тако исто у срезу Кључком око Кладова. У осталим селима која су брдовита, пшеница је по висини мало нижа а по једрини класа мало лакша у опште узевши ове године пшеница је у крајним укупно дала врло добру жетву. Јечмови су такође врло добру жетву дали Баш онда кад је зрну требало једрине т. ј. да се у храну претвори млечац падала је бујна киша, те су зрна свв једра доспела Јечма је било зрелог око 10 Јула а жњели су га већ после половине месеца Јуна. Само би желети било, да се јечма више сеје, него шта је то ове године учињено.

Раж и овас ретко сам где виђао, а крупник у св. три среза која сам пропутовао не видех нигде посејан Овас као да неће ове године дати богату жетву (бар на неколиким њивама, које сам ја видно не беше најбољи.

Кукурузи су особито добри Нарочито лепих кукурузм видео сам око Дунава Тимока Слатинске реке и Подвршке. Но од свију атара кроз које сам прошао, најлепше сам Кукурузе видео у Радујевачком и Кобишничком атару. Тамо има већ корења за печење још од 26. Јуна. У пределима који су водом потопљени били кукурузи су нешто слабији, но ако буде лепа и топла јесен, могу и они донети добар род.

Конопља и лан ове су године врло добро напредовали у Крајини. Белојке су достигле у висину до 1·50 мет.; на многим местима већ су и обрате. У румунским селима нарочито се млого сеје конопља. Тамо свако женскиње била девојка, удовица, жена или баба, засеје за себе одвојено парче земље конопљама.

Ливаде су дале добру траву, ко је на време покосио, тај има сена у изобиљу. Грдна је то штета и несрећа, што народ у овом крају не коси ливаду кад треба — т. ј. кад је у цвету и најсочнија свака трава — већ чека кад прекопа кукурузе или ножње стрмна жита. Многи мисле да је Петров дан време за косидбу, а што неке године пролеће раније почиње и траве пре сазру, то се њих не тиче. Путујући уз Слатинску реку виђао сам на много места где косе траву већ потпуно узрелу, међу којом се види нова подрасла трава. Од такове косидбе нема сена већ сувог патрља, које није ни за простирање под стоку а камо ли њојзи за храну И после се чуде што стока неће да једе!

и што јелући таково сено скапава од глади!

Воће за које сам у последњем извештају казао: да је у кишном добу цветало — готово сво је опало. Још је се гдегде задржала по која крушка, кајсија, бресква и орах. У краини и онако слабо ко воће подиже, те кад још не роди онда је врло скупо и увози се из Бугарске и то највише из Видина.

Виногради су изванредно лепо род понели. Има чокота на којима се може избројати 10—15 гроздова. Виногради који су преко зиме били одкривени, промрзли су те је од њих једва десети чокот истерао по који грозд. Но на срећу у крајини су ретки такови домаћини који своје винограде зими не покривају. Османдуци су сви пропали, те једва ако треће године род поврате, али на жалост и виноградима крајинским дошла је мора — злогласна филоксера.

Ја сам слушао од сељака где овако резонују о тој филоксери.

Вајде није, винограде наше Бог да прости Проклето име и колено, ко је донесе у наша лозја. Већу нам несрећу није мого донети. Ето и Бог се труди да нас развесели, али све бадава. Ланске године родило' ове године дао га је Бог боље бити не може; у каменици рађало а сад нема ни грозда Било па није сад се само приповеда. —

Мих. Ст. Ризнић
учитељ.

Мириловац (ср. Параћин.) 1 Августа 1888.

Време за рад у овој околини било је повољно; кише је било само на вишим местима покрај планине док у околини покрај самога Парачина било је суше доста селике. кише није било од маја месеца никако до 26 јула. Због те велике суше кукурузи, виногради и остале биљке доста су заостале у порасту. — Но хвала Богу, 26. 27 и 28 јула мало ублажише овдашње земљораднике јер паде нам леца — тиха — киша која натопи земљу врло добро; те у опште све биљке добише весео изглед.

А посебице усеви су овакви:

Кукурузи су добри и обећавају добру бербу.

Ливаде су покошене пре двадесет дана. Сено је у опште добро осушено и суво, само по количини није као прошле године'

Јечмови су пожњевени и овршени. жетва је испала по количини и доброти осредња;

Пшеница је пожњевена, — жетва је и по количини и по доброти од свију других усева испала је као најбоља, само што пшеница није чиста

Овас ко свима положајима, као да није дао добру жетву: узрок овоме држим што су овамошњи земљоделци доста доцкан сејали — пред Благовести;

Виногради су род до сад добро одржали.

Шљива има по мало.

Стока је а нарочито ситна доста претрпила од превелике суше. На овцама су биле болести: огњеница а сад богиње.

Цена је стоци доста слаба, а произвоје и то: Јећму 5.05—6 динара; Пшеници 8—7.40 динара; кукурузу 10—10.40 динара и то све од сто кила.

Сир се продаје млад преврео 0.60—0.70 динара; руна обична домаћа 1.20—1.30 динара; а од укрштених „Мерино Електорал" са обичним домаћом кривовирском овцом прима фабрикант овдашње фабрике по 2—2. 0 динара.

Народ се сада бави вожењем сена из ливада, брањем варива — пасуља и др. Понеки почињу угарити стрњике. Надница се плаћа обично 1 динар са раном и напојницом.

Оскудица у новцу због подмирења порезе;

Добросав М. Јовановић.

Време Јуна и Јула месеца, у овој околини, за све пољске радове било је угодно.

Од 25 па до 29 Јула падала је дању и ноћу киша, која је од велике користи. Људи су почели да угаре стрњике.

13 Јула био је вашар у Свилајнцу; цене су биле ове:

Волови су дебели 540 — 620 динара; осредњи 400 — 400 дин. за теглење 240 до 380 јунци осредњи 100 — 120 динара пар оваца дебелих 12 — 16 динара пар вепрића (од г. год. 20 — 24 дин.

Пшеница како озима тако и јара као и прошле године врло је добра. Свако кило семена дало је 16, 17 — 18 кила беричета на неким местима било је и „главничава" цена је пшеници 7 — 8 дин.

Медвеђа 1 Августа 1888 год.

Јечам је такође врло добро родио. Семена дало је 15 — 16 кила берићета.

Цена је јечму 6 — 6·40 дин. 100 кила

Овас (зоб) слабо је родио. Свако кило семена дало је 9 — 10 кила берићета. Цена му је 5 — 5·20 динара 100 кила.

Сена је у своје време доста накошено.

Пасуљ рани и „пешак" родио је добро.

Цена му је 20 — 25 дин. 100 кила.

Шљиве што их је имало ранака и прношљива омлаћене су, а и „пожега" (мађаруша — мало има.

Виногради које није град убио 26 Јуна ког је дана у овој околини падао крупан као „гушчије" јаје за сада стоје дебро, а од сада видећемо.

Павле М. Радосављевић.

Брус 1. Августа 1888 год.

У околини Копаоника летина је овака:

Стрмна рана: жита врло су добра а позна као и кукуруз, врло рђаву жетву обећавају. Траве за пашу, као и за кошење, скоро није било никако.

Свему горњем узрок је зимушњи велики снег, који је сваком земљораднику и сточару обећавао плодну годину; он је се — место да је се постепено топио — нагло једним јужним ветром отопио и у највећим бујицама у потоке и реке спустио, посећи собом и последњу спремљену биљну храну.

Снег се нагло отопио; ветар је голу земљу исушио, а целог лета кише није било, како ваља; ако је било мало она је била више од штете но вајде, па се с тога може замислити колику ће вајду народ овог краја од свог летошњег рада имати

Што кише преко целог лета није било узрок је што су сви копаонички огранци неразумно лишени шуме. На ти опаљени камењари, усијани летњом врућином, разређују ваздух, те се због те разређености сваки облачак који Копаоник на себе привуче, диже све више и више и претвара у пару и тако се прође без кише.

Дакле, што је земљорадник и сточар овог краја, у овој години, тако грдно у свом раду оштећен, то су неминовне посљедице сечења шуме, на оним местима која су апсолутно шумска.

Поред тога, што целог лета киша не пороси њиве она и кад падне, низ копаоничке врлети најлепше ливаде, претрна шљунком и каменом; наш свет опет не престаје — и последњи окрњак сећи на тим врлетима, да зарани несретну козу.

Ако се овом злу законима каквим не стане на пут; онда нека не буде чудо, ако киша у овом крају буде као каква реткост.

Из оваких великих просторија и данас непрестаје **исељавање** а на сваки начин, све ће га више бити, а то су посљедице огољених и без шуме остављених копаоникових огранака.

На Копаонику пре 2 — 3 дана падао је снег и нападао до чланака, но нагло се отопио.

Нинко Јовановић.

Пирот 1 Августа 1888 год.

Четири је дана пр. м. киша умерено падала, и то 25—28 ов. м. Први је само пљусак био плаховит и помешан са ситним но јаким градом, који је, куда је дохватио учинио доста штете виноградима а и пољским усевима.

Ово су први кишни дани у овоме крају после 20 маја ов. год. Нада је још да ће се многи усеви поправити, да ће се бар оно кукуруза што још није било сасвим изгорело, повратити. За винограде и пашњаке особито је добро. Земља је добро напојена па се може и јесењи угар одмах отпочети. Ова киша добра је и по здравље људи што је мало запалило, јер су се многи за време последњих припека од грознице жалили.

Од данас опет је отпочела жега.

Јов. М. Јекић

Смедерево 8. Августа 1888. год.

Време за рад беше доста подесно, којим су се и при вршидби користили. Кише имадосмо концем Јуна пуна три дана и то такве да је земљу баш сироз накасила; но ипак неће бити кукурузу од велике ваљде, почем се је већ пре ударио био и тако може ова киша само на развитак самога зрна да утиче, али они празни редови — неће се више попунити; те тако нам остају за ову годину подоста рељави (празнорели) кукурузи.

У Коларима држан је велики годишњи панађур 5. 6. и 7 ов. м. Панађур беше велик и силна стока заузимаше место на панађуришту; главни купаца беше врло мало а по томе је и цена сточна врло ниска била. Продавано и куповано је у малом по доста, но све то иђаше горком натегом и то тако, да су се купци и продавци при већој куповни за 10, 20 пара препирали на сву меру. Очевидноје, да је народ у великој оскудици.

Цена житу на нашој пијаци је: 10 д. и 60 п. д. до 11 динара.

Јечам кошта, 7 динара по мет. центи, а овса још'те не виђасмо овде.

Виногради су добро понели.

Ђ. Окановић.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва".

Двадесет пета седница држана 14. Маја 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници г. г. Светозар Милојевић, Милутин М. Савић, Коста Ђорђевић, Алек. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Аца Живановић, Душ. М. Спасић, Мих. Х. Поповић и Ник. Вељковић.

Бележио секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 140 Прочита се и усвоји записник XXIV. одборске седнице.

Бр. 141. Приступи се хонорисању радова у свескама „Тежака" за месец Април т. год. Одбор награди:

а) **Чланке:**

„*Вода и поплава*" од Анте Алексића са *осамдесет* динара од штампаног табака.

„*Паприка*" од Димитрија Бурићића, са *седамдесет и пет* динара од штампаног табака.

„*Познавање креча у земљи*" од М. Петровића, са *седамдесет* динара од штампаног табака.

„*Винарске задруге*“ од М. Савића, са *шесет и пет* динара од штампаног табака.

„*Шеверни сарик*“ (превод) од А. Секулића, са *педесет* динара од штампаног табака.

„*Дувам*“ од К. Црногорца са *шесет* динара од штампаног табака.

б) **Белешке:**

Све са *Педесет и пет* динара од штампаног табака.

в) **Подаци:**

Подаци о пољопривреди у срезу Моравском од М. Ст. Ризнића, са *шесет* динара од штампаног табака.

г) **Гласник:**

Са *педесет* динара од штампаног табака.

д) **Дописе:**

Све са по *четрдесет и осам* динара од штампаног табака, сем оних који за дописивање примају „Тежак“ бесплатно.

Бр. 142. Поведе се реч о изради друштвене повеље, пошто је председништво већ добило неколико скица за повељу. Одбор прегледав ове скице није могао ни једну усвојити него одреди комисију за припрему скице и руковођење даљих радова око израде повеље одборнике: г.г. М. М. Савића А. М. Секулића и Аћу Живановића.

Бр. 143. Члан одбора г. Свет. Милојевић саопштава одбору да је прегледао рачуне за месеце Фебруар, Март и Април и да су рачуни исправни. Но да је се том приликом и сам уверио, да је тачно и уредно вођење рачуна јако отежано због тога што још пређашња управа није предала све рачуне, као што је рачун о справама Шликове фабрике и др., па је мишљења да треба познати стару управу да дужност што пре преда. Даље, налази, да је вођење књига на врло погрешној основи и да би требало, да основа измениги начин вођења благајничких књига, но he ово бити могуће тек онда, кад благајник прими потпуно рачуне од пређашњег благајника.

Пошто је г. председник одговорио г. Милојевићу, да је стара управа и последњи пут позвата да дужност преда, према раније одлуци одборској, и да he се предузети енергичне мере да се пређашњи чланови принуде на предају дужности, ако то и сами не учине до 20 ов. месеца докле им је остављен последњи рок — Одбор одлучи: 1. Прима се извештај о стању благајне за месец Фебруар, Март и Април; 2, да се сачека док се предаја дужности не изврши па онда да г. Милојевић са благајником израде формуларе и предложе одбору начин како да се у будуће воде благајничке књиге.

Бр. 144. Одборник г. Свет. Милојевић предлаже да се уреди друштвени магацин. Одбор бира г. одборнике Ал. М. Секулића и Д. М. Спасића да учине распоред са свима стварима што се налазе у магацину, производе који су за продају продају и магацин уреде.

Бр. 145. Члан одбора г. Ал. М. Секулић предлаже: пошто се јављају купци за неке године „Тежака“ од којих друштво нема за продају, то да се преко „Тежака“ потражи ко има на продају „Тежака“ од тих година. Одбор усваја предлог и одлучује да се овакав оглас публикује у „Тежаку“.

Бр. 146. Пошто је се члан одбора г. Светозар Милојевић вратио с пута то he он у будуће вршити дужност потпредседника коју је досад вршио одборник г. Мата Јовановић.

Двадесет шеста седница држана 20. Маја 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник В. С. Богдановић, одборници: г.г. М. Јовановић, А. Секулић, А. Живановић, Јак. Марковић, Ал. Поповић, Д. М. Спасић, Др. Драг. Ђурић, М. Х. Поповић, и Ник. Вељковић.

Бележно секретар Душ. М Спасић.

Бр. 147. Прочита се и усвоји записник XXV одборске седнице.

Бр. 148. Члан одбора г. Мата Јовановић усмено саопштава одбору о оправци зграде друштвене. Саопштава да је се договорио са више стручњака и господе којима је познат досадањи рад око оправке зграде — како да се зграда друштвена оправи.

Одбор саслушав саопштење г. Јовановића умољава га да поднесе одбору писмени реферат с предрачуном оправке а пошто Друштво нема у каси новаца, да би могло ову оправку да изврши, то да се моли Господин Министар Народне Привреде, да нареди Рачуноводству да изда Друштву припадајуну му државну помоћ која није изузета.

Бр. 149. Благајник реферише да је семенар Фромер послао рачун за неко семе наручено пр. год. да је на захтев Друштва Фромер послао оригиналну наруџбину пошто се концепт није могао наћи у архиви; да је нађено коме је то семе продато и да је исто наплаћено, но није уведено као приход у књиге. Одбор решава: да се овај рачун исплати, па да се опла тражи наплата од пређашњег благајника, који није увео приход у књиге.

Двадесет седма седница држана 27. Маја 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник: г. В. С. Богдановић, одборници: г.г. С. Милојевић, М. Савић, К. Ђорђевић, А. Секулић, Ј. Марковић, А. Живановић, Д. Спасић, и М. Х. Поповић.

Бр. 150. Прочита со и усвоји записник XXVI одборске седнице.

Бр. 151. Чита се молба г. Косте Црногорца редовног члана друштвеног, да се штампа у „Тежаку" и остатак његовог рада „*О фабрикацији дувана, историја Бајиновца и употреба дувана*, како би после могао и то одштампати, са већ штампаном *производњом дувана*, као једну целину.

Одбор одлучи: да се и остатак овога рада штампа у „Тежаку".

Бр. 152. Чита се молба г. Ж. Шокорца, редовног члана друштвеног, да му се даду на употребу акта и књиге о увозу пољопривредних справа преко Друштва и извештаји царински о увозу пољопривредних справа у Србију.

Одбор решава: да се г. Шокорцу даду на употребу акта и књиге о увозу справа, у колико их Друштво има.

Бр. 153. Чита се молба г. Ж. Шокорца редовног члана друштва, да му Друштво изради бесплатан подвоз до Трста и натраг, одсуство од дужности и да му да потребну помоћ да оде у Трст и проучи изложбу вина и винодељских справа и других производа, па да Друштву о свем поднесе извештај.

Одбор одлучи: 1. Не може се г. Шокорцу дати тражена помоћ, због слабог материјалног стања друштвеног. 2. Ако г. Шокорац и без ове помоћи, жели да иде на изложбу, да Друштво поради да му се да бесплатан подвоз и одсуство.

Бр. 154. Чита се молба г. Св. Љ. Гавриловића, редов. члана друштва да му се да помоћ од 300—400 динара, рад фотографисања стоке при продужењу своје штудије о расама и сојевима наше стоке, с тим да ће дати тај свој рад да се печата у повременом спису друштвеном. Но ако му Друштво не може дати ову помоћ, што и сам предвиђа у молби, моли да је спроведе одбору за париску изложбу са својим мишљењем.

Одбор одлучи: 1. Не може му се дати тражена помоћ једино зато, што Друштво нема средстава на расположењу; међутим да се извести да ће му Друштво радо примити и чаградити рад, ако буде могао издржати рецензију. 2. Молбу г. Гавриловића не може Друштво упутити одбору за париску изложбу, већ му препоручује да се зато обрати сам непосредно г. Министру Народне Привреде.

Бр. 155. Секретар реферише да је на молбу г. Радојка Васиљевића, економа, из Азање, набављен један „земљомерски добош“ и послат г. Васиљевићу преко среске власти, с тим, да за исти одмах новац положи. Прочита даље молбу г. Васиљевића, којом моли да му се добош да на отплату, јер нема новаца да га сад плати — а среска му га власт неда без новаца.

Одбор одлучи: не може му се дати „добош“ на отплату, већ ако нема да га плати, да се пише ср. начелнику да „добош“ натраг пошље.

Бр. 156. Чита се молба одбора школе у Разгојни (окр. Нишки) да се бесплатно даду неки бројеви „Тежака“ од пр. год. који недостају школској књижници.

Одбор одлучи: да се школи Разгојнској бесплатно даду бројеви „Тежака“ које тражи.

Двадесет осма седница држана 31 Маја 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник: г. В. С. Богдановић, одборници: г.г. Св. Милојевић, М. Савић, А. Секулић, Ј. Марковић, А. Живановић, Д. Спасић, М. Х. Поповић и М. Вељковић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 157. Прочита се и усвоји записник XXVII одборске седнице.

Бр. 158. Чита се извештај благајника о стању касе на крају месеца Маја т. год.

Члан одбора г. Св. Милојевић саопштава да је извештај овај прегледао, упоредио га са књитама и нашао да је у свему тачан и исправан. Предлаже да се као исправан прими.

Одбор прима поднети му извештај.

Бр. 159. Приступи се награђивању радова у св. „Тежака“ за месец Мај ове год.

Одбор награђује:

а). **Чланке**:

1. *Упоредно орање и надметање с плуговима*, од г. Живка Шокорца са *седамдесет пет* динара од штампаног табака.

2. *Пазимо на ливаде и производњу сточне ране*, од г. Чед. А. Поповића са *седамдесет пет* динара од штампаног табака.

3. *Предлози за унапређење винарства*, од г. М. Савића са *шесет* динара од штампаног табака.

4. *Тара планина с картом*, од г. К. Ђорђевића са *осамдесет* динара од штампаног табака.

5. *Птице треба штедити*, од г. Др. Мачаја са *шесет пет* динара од штампаног табака.

б). **Преводи**:

Сви преводи награђени су са по *педесет* динара од штампаног табака.

в). **Белешке**:

Све белешке награђене су са по *педесет* динара од штампаног табака.

г). **Подаци**:

О пољопривреди у срезу посавском од г. Кузмана Јовановића са *шесет* динара од штампаног табака.

д). **Гласник**:

Са *педесет* динара од штампаног табака.

е). **Дописи**:

Са по *четрдесет и осам* динара од штампаног табака.

Бр. 160. Благајник реферише да је пређашњи друштвени благајник г. Милисав Миловановић писмом од 30. ов. месеца јавио Друштву да је био с једне стране спречен службеним пословима да рачуне преда, с друге стране да је предаја тих рачуна немогућа без присуства пређ. друштвеног секретара г. Гавриловића с тога моли Друштво да позове преко полиције г. Гавриловића да амо дође ради предаје рачуна; међутим ако г. Гавриловић не би опет дошао он ће учинити своје најдаље до 15. идућег месеца.

Одбор одлучи: да се г. Гавриловић преко Начелства позове из Јаголине да дође те да са г. Миловановићем преда рачуне, а ако не хтедне доћи да се умоли Начелство да изузме протоколарно од њега реч и Друштву је пошље на даљу употребу.

Његовом Високопреосвештенству
г. митрополиту, Београд

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

МИЛУТИН М. САВИЋ

ЧЛАН УПРАВНОГ ОДБОРА, СЕКРЕТАР МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

ГОДИНА 19-ТА — БРОЈ 17. — 1 СЕПТЕМБРА 1888. ГОД.

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО ДВАНУТ 1. И 15. СВАКОГ МЕСЕЦА.

САДРЖИНА

		СТРАНА
М. Савић	Пред Бербу	455
Р. Пешић	О прављењу пекмеза	457
А. Радуловић	Српска државна трговинска агенција	458
М. Петровић	Креч у земљорадњи	460
Белешке	Врло добар нов чај. — Влажност и топлота земље при разном нагибу њеном према странама света. — Утицај шума на град. Боље је сплављено дрво од несплављеног	462—463
Гласник	Изашиљања на изложбе. — Избор секретара секција. — Изасланик за трку у Шанцу	463—464
Дописи	Из Субјела, В. Села, Врњаца, Делиграда, Бајине Баште, Бољевца, Жагубице, Љешнице, Са ушћа Пека, Тешице, С Ђетиње, Шиљеговца, Голупца, Страгара, Пожеге, Влашког Поља	464—475
Записници седница	Управног Одбора	475—482
Обзнана и Огласи.		

Цена листу и огласима

Лист стаје на годину 3 дин. на пола године 4 дин.

Огласи без обзира на слова:

Први пут цела страна 6 дин., пола 4 дин., четврт 2 дин. За друга и остала понављања већ сложеног огласа плаћа се 25% јефтиније. За тревођене плаћа се 25% скупље. Такса се полажа унапред.

Новац, огласи и рукописи упућују се „Српском Пољопривредном Друштву“ — Београд.

Prix de l'abonnement et des annonces

Un an 9 fr. (4 fr.). Six mois 5 fr. (2 fr.)

Les annonces sans égard au nombre des lettres:

La page entière pour la première insertion 6 fr.; une demi page 4 fr.; un quart de page 2 fr. Pour plusieurs insertions semblables on fera une diminution de 25% sur les prix ci-dessus. La traduction des annonces augmentera de 25% le prix de l'insertion. Le prix des annonces est perçu d'avance.

L'argent, les annonces et les manuscrites seront adressés à la Société d'Agriculture de Serbie à Belgrade.

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У КРАЉЕВСКО-СРПСКОЈ ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1888

ОД УРЕДНИШТВА.

Уредник, вољан да понуди свакоме раду, који улази у програм досадашњег „Тежака“ и овогодишње одборске изјаве, пристојно место у листу, моли г. г. писце, сараднике и дописнике, да према ранијој изјави управног одбора удешавају радове за „Тежак“ Рукописе и своја саопштавања нека изволе упућивати само на адрес „Српског пољопривредног друштва“, јер ће на тај начин најпре, најсигурније и најбрже стићи уреднику у руке.

У исто доба моле се она господа код којих има из раније какав рад на оцени да га врате или о њему јаве. А тако исто и она господа, која имају на послугу књига и листова из књижнице друштвене, да их изволе повратити где ће се у локалу друштвеном моћи и даље читати.

У уредништву у локалу друштвеном има доста страних и домаћих листова, а нешто и нових књига за читање.

КЊИГЕ

КОЈЕ СЕ МОГУ ДОБИТИ КОД СРПСКОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА“

	дин.	пр.
„Све о пшеници“, од др. Радића	—	60
„Све о кукурузу“, од др. Радића	1	20
„Кромпир „ „ „	1	20
„Основи коварства“, од Л. Р. Јовановића	2	—
„Међународна ампелографска комисија и слике из винодела талијанског“, од М. М. Савића	—	20
„Калемљење лозе“, од М. М. Савића (у тврдом повезу)	1	—
„Производња и употреба шума“, од А. Стојковића	—	60
„Наука о сточарству“, од † Љ. Белмаша	—	50
„Читанка за пољопривреднике“. од † Гаје Матића	—	50
„Белешке о познавању и употреби справа“, од Ж. Шокорца	—	20
„Неколико студија из агрикултуре“, од А. Спасића	1	—
„Јагодичасто воће“, од др. Медовића	—	15
„Гајење винове лозе на Рајни“, од Љ. Новаковића	—	20
„Гајење оваца“, од Св. Љ. Гавриловића	—	50
„О нинским болестима“, од П. Стојадиновића	—	20
„Тежак“ од ранији година по спуштеној цени.		
„Календар српских пољопривредника“ за 1888. годину	—	80
„Календар српских пољопривредника“ од ранијих година по спуштеној цени.		

Нема на продају „*Тежака*“ ових година: I. II, III, VI и IX. Они који имају за продају „Тежака“ за означене године, нека изволе јавити Друштву, са ценом пошто би их продали.

ПРЕД БЕРБУ.

Месеца Септембра најважнији је посао : *берба грожђа* у виноделским и *берба кукуруза* у свима крајевима земље.

«Тежак» је и досада потсећао пољопривреднике на то да једну и другу бербу предузимљу у оно доба, кад ће им највеће користи донети. Не може се много похвалити тиме, да му је глас послушан, али не може и не сме рећи, да је уморен тим послом.

«Тежак» зна да још мало има у земљи писмених људи, и да је међу овима још мање оних, који одиста хоће да прочитају пољопривредницима све оно, што им је намењено. Па ипак не може да пропусти ни ову важну прилику, а да о берби не потсети на оно, што о берби треба знати, па макар му се пребацило да је досадан својим понављањем. Понаособни разлози, који нас данас крећу на овај посао, јесу ови :

Наша земља ове године оскуднија је новцем но многих других година. И у оно доба ништа пре не може нам бити, но да се осврнемо свакоме извору, који нам може донети новца у земљу, а за ово немамо пречег извора, од *домаћег винодеља*. Не само данас, но и свагда досад, вино нам је могло дати доста новца, па да земља ипак не остане жедна. То с тога, што имамо више вина но што нама треба, а друге земље особито су ове године оскудне у вину.

Но кад помишљамо на **ИЗВОЗ** вина, тек онда морамо бити опрезни на то : *кад треба брати и како при томе поступати*. Ово с тога, што при свој нашој потреби за новцем не можемо до њега доћи, ако нам вино није по укусу купаца, нити ће га странци куповати, ако није за њихову потрошњу.

Ми имамо мало речи да поновимо о *спреми*, *добу* и *начину бербе*.

Пре свега :

1. Треба израније припремити и очистити све судове за бербу, јер кад се берба отпочне, не остаје времена за то. Отпочет овај посао не трпи одлагања. У нечисте судове не смемо примати ни грожђе, а камо ли кључ и вино, јер *судовно* вино неће странци куповати ни за коју цену. У неспремне судове не треба прихватити кључ јер нам готов род може истећи.

2. Бербу ваља почињати онда, кад је грожђе најслађе и најједрије.

Кад је грожђе достигло највећу сладост, дознаје се *мерилом за ширу*.

Свуда по чувенијим винарским местима има напреднијих људи, који знају за ту справу.

Кад се њоме измери шира од неколико смуљаних гроздова једне недеље овога месеца, дакле рецимо око мале госпоће па забележи сладост и измери друге недеље, дакле пред Крстов дан и пореди, па ако се није шећер умножио, ако не покаже «више гради», онда нема разлога и да се чека више, нити да се берба одуговлачи. Значи: треба одмах брати.

3. Грожће не треба брати, ако наступи киша, него само по времену сухом и топлом.

4. Не треба мешати све грожће уједно, него одвојити разборитије раднике, да прођу испред осталих и поберу све што је боље, чистије, зрелије, на већој пригревици, у старијем чланку, и да се то за себе муља и сређује и засебно негује до продаје.

5. Све остало може се уједно брати, мешати и за домаћу потребу задржати.

6. При муљању ваља на то мотрити, да се распрсну само мекани делови грожђа, а не петељка, шепурина и зрневље т. ј. семке у грожђу (цагрице).

8. Чим се грожће измуља, ваља одмах кључ исцедити, ако ћемо бело вино, или потопити комину да стоји у шири, докле се довољно не обоји сок, или ако је не можемо стално држати потопљену, онда морамо чешће преко дан (3—4 пута дневно) потапати је да се на површини не поквари.

8. За време врења треба опрезно улазити у подрум, и ноћу држати га отвореног.

9. На суду где шира превире, треба имати «врањ за врење», по коме се познаје како врење ради, и којим се вино чува од квара.

10. Чим је вино добило од комине довољно боје треба га оточити.

Тако вино странци купују и плаћају добро.

На то они гледају, на то и «Тежак» светује да се ради.

О брању кукуруза нећемо писати јер се он не извози на страну, а с њим се чини нечине толике погрешке, колике с грожћем.

Могли би поменути и *сушење шљива*, но знамо да је поуку о томе шиљало Министарство Народне Привреде у хиљадама екземплара нашим пољопривредницима па опет је чини нам се остала без успеха.

О ПРАВЉЕЊУ ПЕКМЕЗА.

И ако за прављење пекмеза не треба велике вештине, — опет је и сувише мали број оних наших пољо-привредника, који га праве за зиму, а још их је мање који га праве онако, како би им што дуже времена трајао, да се не уквари. Обично не може им ни велики пост дочекати, јер се просече и укисели.

Пекмез може се правити скоро од свију врста нашега воћа, но најобичније прави се од шљива мађарака.

Шљиве за пекмез морамо бирати, које су сасвим зреле, презреле; даље ове шљиве морају бити што крупније, једно образније и меснатије.

Пекмез се може правити са читавом шљивом — плодом — т. ј. са кошчицом, само ову ваља, пошто се шљиве добро обаре одвојити путем цеђења; може се правити без кошчица, т. ј. да се ова извади; може се правити пекмез са кожмуром, само да јој се извади кошчица; може се правити пекмез са ољуштеном кожмуром, и овај је пекмез најбољи. —

Има две врсте пекмеза; 1. такозвани цеђени пекмез, и 2. тако звани нецеђени пекмез. Први је пекмез бољи, а гради се овако: Пошто смо известну количину шљива набрали, онда од истих шљива поскидамо кожмуре, т. ј. ољуштимо их, извадимо им кошчице, и онда их сунемо у суд, — односно бакрач — у коме желимо овај пекмез правити, па га онда метнемо над ватру, да се пекмез кува. — И тако за неколико (5—6) сахати, па и више, треба, да се ове шљиве кувају, и то све дотле, докле се прилично не укувају, и докле им почне чорба сладити. Сад их ваља процедити, но можемо их и мало пре процедити. Ово се пак цеђење врши или кроз протоку, или кроз обичне решетке, које се за такове и обичне ствари праве, или кроз цедила, и то баш онако, као што восак цедимо. — После тога опет се врати у исти суд и настави кување.

Чим се пекмез почне по мало згушњавати, онда га морамо врло пажљиво и непрестано кутлачом мешати, и ватра треба, да није јака, јер иначе би пекмез врло лако могао загорети. — Ово кување и непрестано мешање, ваља продужити 10—12 сахати. — За све време кувања, ваља бити врло смотрен да пекмез не би загорео, као и то да непрестано за то време ври, јер, иначе за то време не може готов бити. —

Пекмез ваља што боље скувати, јер, иначе се брзо уквари: просече се, — одвоји се вода — па се после на скоро за тим укисели. — Да је пекмез кувен, као што треба, познаје се по извесним знацима, а ти су: Пекмез се згусне, као добро куван качамак, тако, да га с' кутлачом не можемо једном, већ обадвема рукама мешати, као и то, он је сасвим сладак, и кад га метнемо на језик он је доста сув и боју добије сасвим затворену. —

Пошто смо овако на овај начин пекмез добро и као што треба скували, и уверили се довољно, да је пекмез као што треба скуван, онда исти суд с пекмезом скидамо с' ватре, и оставимо га да се прохлади, — па онда изручимо пекмез из бакрача, или казана у судове, у којима ћемо пекмез држати. — Судови ови могу бити: или ћупови земљани, или дрвени чаброви. — Било да су ови судови земљани, дрвени, или од чега другога, они морају бити сасвим чисти, кад се у њих пекмез суне. Што је најглавније, ови судови не смеју ударати ни на шта, јер би тада лако пекмез могао извући онај мирис, на који суд мирише.

Даље ове судове ваља повезати, чистом крпом — платном, — па их смотрено оставити где год у згради, где нема оних ствари, које јако ударају, као купус, и др., јер пекмез у неколико мирис оних ствари може у се примити. — Даље и на то треба јако пазити, да у овој згради, не буде сувише влаге, јер ће се у том случају уплеснивити, нити сувише жеге, јер ће се и у том случају пекмез укварити.

Р. Пешић.

СРПСКА ДРЖАВНА ТРГОВИНСКА АГЕНЦИЈА.

Ради унапређења српске извозне трговине и српске производње, господин министар народне привреде установио је, у Београду, *државну трговинску агенцију*. Посредством ове агенције наш произвођач биће у стању, да својим производима налази пређу не само на пештанском тргу но непосредно на свима јевроп-ским трговима. Агенција је већ привукла пажњу многих великих купаца и потрошача на страни, да оне производе, које они купују у Италији и Шпанији, Грчкој, Инглеској, Мађарској и још другим јевропским државама, могу и у Србији купити. Агенција свима својим силама тежи да јевропским великокупцима покаже, какви су српски производи, где, на коме се месту могу добити и по какву цену. Нашој извозној трговини ова ће државна установа чинити веома знатне услуге.

Но колико ће агенција користити српској извозној трговини, толико ће исто и српски земљерадник налазити користи у овој установи. Не само што ће

живљом извозном трговином наш земљерадник лакше моћи продати своје производе, но ће он моћи и много веће количине производити, пошто му је омогућена продаја. Државне потребе расту из дана у дан и ове потребе изазивају знатније терете на земљу, која се обделава. Ови терети само су тада тешки за земљерадника, када са своје земље није у стању да збере онолике плодова, колико му је нужно за подмирење свију издатака и да му још један део претиче у име добити, или када сабране плодове није у стању да прода, јер ни за најнезнатнију цену не може да нађе купца. Досада се наш земљерадник старао и за производњу и за изналажење купца. Одсада он ће сву своју пажњу обратити што већој и што бољој производњи, а државна агенција стараће се да изналази купца.

Колико наш земљерадник кубури око продаје својих производа, најбоље се види у виноградским пределима нашим, где поједини виноделци ни за најнижу цену нису кадри своја вина да продају и да дођу до новца, јер немају коме да их продаду. Агенција води сада живу преписку са великокупцима у Немачкој, Француској и Белгији и досада је неколико кућа обећало, да ће њихови заступници после бербе доћи у Србију ради куповине вина. Продаја вина у великим количинама, не само да је тешка за појединца, но је и сама државна агенција налазила на доста велике тешкоће, које она мора савладати. Из разних званичних и незваничних извештаја агенција се уверила да су цене винима готово у свима јевропским виноградским пределима знатно спале. У Италији је толико вина нагомилано, да је врло добрим винима цена 7, 8 а највише 10 пара на литар, зато су сад Швајцарски и Немачки великокупци навалили на куповину тих вина. Мађарска влада разаслала је по разним јевропским државама своје путне агенте, који носе собом мустре свију добрих мађарских вина и помоћу ових мустара придобијају купце за своја вина. Неколико спахија, који у својим подрумима имају по 5—6000 хектолитара вина, склопили су друштво ради продаје својих вина, те у извесно време помоћу мустара дође у Бечу, Берлину и другим великим варошима јавне лицитације, на којима сваки пут продају по 300 хектолитара вина. А где су мере које чини Грчка, Шпанија и Португалија да осигура извоз својих вина? Све ове конкуренције мора српска државна агенција да савлада, да свима великокупцима саопшти и да их увери, да ће у Србији наћи боља вина но у Шпанији, да ће у Србији јевтиније куповати вина но у Мађарској и што је најглавније, да ће у Србији помоћу државне агентуре моћи извршити куповину сигурније но у ма којој другој јевропској држави. Агентура ће саветима и упутствима, као и непосредним радом, настајавати да се у српској извозној трговини створи извесна правилност, да се и наш продавац као и страни купац сачува од сваке преваре и несавесности и да тако стече нашој трговини ону веру, која је неопходно нужна, за успостављање живог и правилног трговачког саобраћаја. Ово је нарочито нужно у великој винарској трговини.

Отправник послова у државној трговинској агенцији разговарао се лично са преко стотину произвођача вина и са великим бројем винарских трговаца; показао им је своју кореспонденцију, објасно им је агенцијин рад око оживљавања наше винарске извозне трговине и сваки је од ових великим одобравањем пропратио ову ствар. Истина нашло се једно десетак, којима се агенцијин рад допао, али су показали своју себичност или неразумевање ствари у томе, што нису хтели агенцији, која је од скора отворила стовариште мустара, у коме су изложени наши

земаљски производи ради прегледа страних трговаца који амо долазе, — да предаду мустре својих вина из неоправданог разлога: што би они хтели са мустрама да продају само своја вина, а не и вина свога суседа. Разуме се, ови поједини примери ишчезавају пред целином. Међутим ниједан произвођач вина не може и нема права захтевати од агенције, да она препоручи страноме купцу његова вина, када она та вина не познаје, нити ће страни купац ићи у оне крајеве, које агенција није у стању да препоручи. Зато се сваком нашем произвођачу вина најтоплије препоручује, да ступи у везу са државном трговинском агенцијом и да јој пошаље мустре својих вина, ако има бар 100 акова на продају. О потрошку послатих мустара агенција даваће у свако доба рачуна дотичном сопственику, јер се у агенцији бележи на што је шта утрошено.

Државна трговинска агенција има још и тај задатак да створи извозну трговину и за оне производе наше, који се још непојављују у извозној нашој трговини. Тако се у агенцији траже *суве јабуке* и *крушке*. У нас има доста јабука, али се сушењем нико не бави. Онај који би се овим радом хтео бавити, требало би да се споразуме са агенцијом о начину и могућности продаје ове робе. Даље се у агенцији тражи *вења* ради куповине повећих количина. Неколико наших округа богати су вењом но како вења у нас није трговачки производ, мало га бере свет и вењином иструне по шумама и врletима. Предузимљиви људи могли би се корисно бавити куплењем вења и себи овим радом прибавити лепу зараду. Сељаци би на овоме могли више зарадити но на гоpосечи.

Агенција обраћа пажњу наших пољопривредника на производњу *белога пасуља* који се у Европи јако тражи и увек се може продати. Производња пасуља у Србији није толика, да би могла конкурисати успешно са Румунијом и Мађарском, јер се у овим земљама био пасуљ сеје свуда као споредан усев, а нарочито га има много у виноградским крајевима. У тим пределима се хиљадама метарских центата бела пасуља производи, па како је рад око пасуља у винограду незнатан и без великог трошка, то се тамо пасуљ јевтино даје. Какав се пасуљ може сејати у винограду и на ком одстојању то је ствар земљерадника, а агенција само казује, за што се у овим државама може пасуљ јевтино куповати и за што га тамо има врло много. Агенција има неколико кућа које траже био пасуљ у количинама од 10—50.000 кила. Са вењом производњом пасуља као споредног усева била би Србија у стању да конкурише обема поменутим државама. Српска државна трговинска агенција саопштава ће повремено све што ће занимати наше земљераднике, а ови опет неће погрешити ако удолазе у што ближи и чешћи додир са агенцијом.

КРЕЧ У ЗЕМЉОРАДЊИ.

Употреба креча у земљорадњи врло је стара. Већ стари Римљани пекли су креч за ђубрење. У земљорадњи употребљује се обичан печени креч. Исти се мора гасити, али се то гашење може обавити на самом земљишту.

Кад се креч изнесе на њиву, раздели се он ту у мале гомиле, као што оно пеки чиче, пад посе ђубре на њиву. Растојање између гомиле пека је 5—6 метара, а на сваку гомилу дође 20—30 литара креча. Гомиле те покрију се добро

земљом и ако има близу воде пољу се водом. Ако то није случај, онда се остави киши, роси и влази саме земље, да гашење креча у гомилама изврши.

Пошто се креч угаси распадне се он у ситан прах. Тада га треба разастрти по земљи и одмах плитко заорати. Затим се још дрља, да би се креч што равномерније измешао са земљом. Простирање креча по земљи обавља се, кад је време сухо, *не кад је киша*, а најбоље је радити то у јесен. За тим се у пролеће или и доцније ђубри као и обично.

Утицајем креча поправе се физикална својства земље. *Он ублажава стегнутост земље.* Стегнута земља врло је опасна за биљке. Жилице у њој не могу да се развијају као што треба и често се кидају . Кад се стегнута земља осуши, што је врло нужно пред сејање, онда се она тако окоре и отврдне, да је врло тешко обрађивати је. Али ако у таквој стегнутој земљи има креча, онда ће она остати донекле трошна и кад се осуши.

Због тога ће креч врло много помоћи тешкој глинуши и иловачи. Зна се за глинасте земље, које су, кад су једном посуте кречом у обичној мери, у таковој н. пр. да цело земљиште побели, задржале плодовитост преко 30 година. Обична је мера 50 до 100 метарских цената печеног креча на ектар.

У тој великој множини износи се креч само на тешке земље. За лакше земље доста је 25 метарских цената. Лаке земље посипају се кречом из другог разлога него тешке. Креч има то својство, да изазивље земљу на живљи рад, како би се бржим прометом биљне хране, која је наслагана у земљи, дошло до обилнијих жетава. У том погледу познат је још одавна благотворан утицај креча на хумус и остале органске саставке у земљи.

Због тога ће креч слабо помоћи мршавој земљи, али врло много помаже на плодној земљи, у којој се од многогодишњег ђубрења са сточним ђубретом накупило много хумуса и „старе снаге“, а креча је у њој мало. Да је креча мало познаје се по томе, што таква земља не кипи, кад се на њу капље сона киселина. (В. „како се може дознати колико има креча у земљи“ у овогодишњем „Тежаку“ бр. 7. стр. 189.)

У земљама подводним, нарочито у земљама црним, а сиромашима у кречу, накупе се неке шкодљиве материје, које су прави отров за наше усеве. Ђубрење кречом најбоље је средство, да се тај отров уклони.

Најпосле уништава креч маховину и коров, а тамани и пољске пужеве.

Посипање кречом не сме се често понављати, јер не треба заборавити, да се тамо мора јаче ђубрити, где се креч чешће сипа. Посипање може се понављати на тежим земљама сваких 3—6 година, на лакшим сваких 6—9 година.

Кодољски препоручује креч и на мршавој земљи за детелину и луцерку. Треба га сипати на те усеве преко главе[1] у Марту или Априлу, а узима се $1^1/_2$ до 2 хектолитра печеног креча на 1 хектар.

У земљорадњи може се употребљавати и такав креч, који није за зидарски посао. Али ипак зато треба запамтити, да је утицај креча у толико бољи, бржи и јачи, што је креч чистији. Много је дакле корисније, да се употребљава и овде добар креч.

Како у Србији има много кречнога камена, то сам сматрао за умесно, да обратим пажњу на овај лак и јефтин начин поправљања земље.

У место креча употребљују многи лапор или креду, које такође има у Србији у Ужичкој.

[1] т. ј. озго преко усева. Ур.

М. Петровић.

БЕЛЕШКЕ

Врло добар нов чај.

Младо купиново лишће има чисти укус, као чист кинески чај и боли но што га имају многе врсте у јевропској трговини „Пошто сам у Источној Азији", пише ботаничар Д-р. *Кунце*, „пио много доброг чаја и жвакао свежег лишћа од чаја, мој суд ће заслуживати пажњу. Неколицини учених пријатеља обећао сам једном, да ћу их почастити двема врстама чаја. Најпре сам их понудио мојим тејом од купиновог лишћа, затим правим чајем и затражио сам да пресуде који је бољи. Једногласно пресудише да је први бољи, и тек тада им објасних од чега је тај теј. Пробајте који пут, само изберите најмлађе и најнежније лишће, осушите га на сунцу и уверите се од које је купине најбоље лишће за чај.

Влажност и топлота земље при разном нагибу њеном према странама света и хоризонту.

Професор Д-р Е. *Волни* у Минхену, неуморни испитивачь у области земне физике, узео је горње питање у темељно проучавање, и резултати тога проучавања у кратко ово су:

1. При разном положају земље према странама света највлажнији су северни положаји, затим западни, па источни, а јужни имају најмању количину воде.

2. Стрменита је земља влажнија што је нагиб мањи.

3. Смањивање влаге у земљи на разно изложеним стрменима, уз прираштај угла нагнућа према хоризонту, ваља приписати поглавито појачаном-у истој размери-отицању атмосферске воде са горње површине.

4. При разном положају земље према странама света, јужна страна је најтоплија, па онда источна и западна, а северна има најнижу температуру.

5. Што је већи нагиб према хоризонту, јужне стране топлије су, а северне хладније. Утицај хоризонта на загревање источних и западних страна много је мањи и једва тако приметан, да је источна страна у опште у толико топлија, а западна хладнија, што је нагиб већи.

6. Разлике у температури између страна окренутих југу и северу много су веће, него између страна окренутих истоку и западу.

7. Разлике у ступњу загрејавања земље између страна окренутих југу и северу веће су кад површине имају већи нагиб према хоризонту. На разлику у температури земље између источних и западних страна, угао нагиба има много слабији утицај. При равнијем положају (15°) западна страна је већином нешто мало топлија, а при стрменитијем положају (30°) нешто хладнија од источне.

8. Разлике у загревању земље, поменуте у тачкама 4 и 5., најмање су у време најниже дневне температуре, а у време највише највеће су између јужне и северне стране. Код источних и западних страна могу се приметити неке температурне разлике према одговарајућем положају сунца у два маха дневно (пре и после подне).

9. Разлике у температури земље највеће су на јужним положајима, и све мање су што нагнута површина заузима северњији положај.

10. Утицај земљиног нагиба на разлике у температури земље при разним положајима опажа се тако, да се осцилације температуре на јужним положајима увећавају, а на северним странама умањавају, што је угао нагнућа већи. У овом погледу мање је променљива тем-

пературa источних и западних страна. Прве се приближују јужним, а друге северним положајима.

Утицај шума на град.

У Јулу 1875 год. посматрао је *Коладон* кретање двеју врло јаких олуја, које су прешле преко извесних врло високих дедова Јуре у западним Алпима. Пошумљени висови нису ни у колико умањили количину града или крупноћу његову, те тако изгледа, као да шуме ни у колико не заштићавају од олује, а нарочито од града, ако облаци иду високо. Ну ако су ови ниско, онда се напротив опажа, да дрвеће и шума ублажавају олују. Коладон тврди, да једно дрво троши скоро толико исто атмосверског електрицитета као један толико исто висок метални шиљак или стуб са громовођом.

Боље је сплављено дрво од несплављеног.

У последње доба приметило се у више прилика, да таванске греде, после мало година од како су узидане, толико дотрају, да се морају мењати. Такав случај десио се скоро у једној Бечкој школи, која је тек пре неколико година изнова направљена. Бечки општински одбор обратио се, тим поводом, варошком грађевинском савету за мишљење. Овај савет свратио је пажњу општинског одбора прво на то, да се стабла за таванске греде не доносе у Беч више сплавовима, од како постоји „железница цара Јосифа", него редовно овом железницом. Сплављењем, т. ј. преношењем водом, дрво се излужи и ослободи оних материја, које особито потпомажу распадање дрвета. Пренашањем железницом доброта дрвене грађе претрпела је дакле несумњиве уштрбе. На основу овога извештаја општински одбор је одлучио, да се таванске греде за варошке грађевине примају у будуће само на месту грађевине и са највећом смотреношћу. Даље да се за те греде употребљавају од сада, у колико је год то могућно, само сплављена и то јелова стабла.

По Centr. f. d. Gesam. Forstwesen.

ГЛАСНИК

На претставку Српског Пољопривредног Друштва о држању изложаба и то пчеларске у Медлингу (код Беча) и воћарске у Бечу на које би требало изаслати кога, да се са најновијим проналасцима и стањем тих привредних грана упозна, изволео је г. Министар Народне Привреде на предлог оделења за земљорадњу и сточарство решити, да се стави на расположење Срп. Пољопривредном Друштву 650 динара с тим да на пчеларску изложбу у Медлинг пошље руководитеља пчеланика друштвеног г. А. Живановића, а на воћарску уредника свога органа „Тежака" М. Савића и управитеља имања у Шапцу г. С. Петковића.

Ово је већ друга прилика у овој години где Министарстарство Народне Привреде при свој новчаној оскудици чини извесне жртве по предлозима друштвеним у помоћ земаљске привреде. „Тежак" бележећи ово с благодарношћу, очекиваће да прибележи и такве предлоге од стране друштва које ће Министарство моћи извршити у корист оних грана привредних ради којих се то чини!

Г. А. Живановић већ је отишао на овај пут, и у повратку упућен је д

сврати на кованлук г. Јована Живановића професора у Ср. Карловцима изврснога пчелара који има изванредног гласа у тој струци.

На воћарску изложбу кренуће се Савић и Петковић одма по Крстову-дне, и радоваће се ако би могли још коме Србину који се у то доба деси у Бечу бити од помоћи дајући обавештења воћарских на изложби која ће бити изванредно поучна. По сазнању, на њој ће бити 18—20 разних сушница у раду, затим прерада воћа на делу, а у погледу сортимената воћа, биће такође веома обилата

—

У недељу 21 Августа био је у згради српског Пољопривредног Друштва заједнички скуп свију секција. На овоме скупу изабрали су секретаре секција, и то секција за ратарство у ко,ој је уписано 59 чланова: г. К. Црногорца, 2, за сточарство у којој је уписано, 47 чланова г. Ч. А. Поповића 3, за шумарство у којој је уписано 25 чланова: г. А. Стојковића 4, за технологиу у којој је уписано 22 члана: г. С. Лозанића, 5, за законодавство и установе у којој је уписано чланова: 38 г. Стеву Р. Поповића.

На скупу је било присутних 37 редовних чланова.

„Тежак" поздрављајући ову нову мену у коју је ступило ово Друштво нада се да ће оно од редовних савета и предлога секцијских новог полета, а тиме и орган његов добијати нових врела за одабранију поуку, коју намењује Српском Пољопривреднику.

*

За свога претставника који ће Друштво заступати на трци у Шапцу изабрало је секретара секције сточарске г. Ч. А. Поповића.

ДОПИСИ.

Субјел (окр. ужич. ср. црн.) 1. Августа 1888 год.

Иза велике и тешке зиме и давно незапамћена снега, који се дуго с' пролећа није дигао, — народ је се прилично задоцнио са сејањем ранијих усева. Ма да су се у мах били сустигли радови, опет је благодарећи удесном познијем пролетњем времену све посејато и на време обрађено; што је према уредном вакисивању, и подесном времену све обећавало добру жетву и обилат род.

Но од 1 Јула на до данас никако киша није падала, и биле су велике врућине и припеке, последњи дана термометар је показивао 36°, те је свијем усевима, воћу а нарочито кукурузу нашкодила и многоме сељаку суморну бору на чело навукла.

Кукуруз је за сад врло рђав нарочито познији, биће много повећи њива, где се ни семе неће моћи извадити.

Шеница је сазрела у 2 у 3 дана и ако јој није био вакат; пожњевене су; а где није травно и главничаво снопи даје 4—5 килограма.

Овса (зоби) је због дуге зиме и великог снијега мало посијато а где га има доброг је изгледа но још није пожњевен.

Јечам је приличан дао род, и где немају зашта купити кукуруз, мељу га за храну.

Кромпир је средње, од скори се нагло распростире и замењује стара, звани „месечар".

Гра је због суше много оманyо и „смећа" *Конопља и Лан* добро напредује.

Трава је слаба, надало је се да ће бити много више, но кад је сређено види се да

многи морају сено куповати или стоку продавати.

Шљиве су добро родиле, но и оне су од последње суше много претрпеле и опале где је гора земља била, мало је остало. По извештајима у тежаку и другим, види се да су ретко родиле, нарочито по равним местима; па опет им је мала цена код нас (12 динара 100 килограма суви). Многи се спрема да их суши и за њих паре узима, јер с друге стране нема зашта.

Стока је јевтина и на оближним вашарима, пошто није било ни страни купаца, мало је и тражена била.

Пчеле су прилично, и боље по прошле године. Пуштале су рано по 2 роја, по било је и пређенаца као и паројева. Нигде у околини па ни у срезу нема друге кошнице осим вршкара а ових има прилично.

Елементарни случајева, штетни није било Од јуче нам даде Бог поче падати из облака лепа кишица која многе овесели и наду им поврати.

Здравље је у народу и стоци повољно, но где где има још краста (Богиња.)

Народ ради у свему старим примитивним начином и оруђем. Рационално газдовање са употребом семена, справа, бољих врста усева, бољи раса стоке, пчеларења, и т. д. ни у којој се грани пољопривредној не види. Осим које *ветрењаче*, други справа нема, *тријера* има код дућанџија и наплаћују по 4% на прочишћање, а сељаци нису их у стању ни набавити.

Надница је са напојницом и храном варирала махом између 0·80—1 дин. преко лета.

Цена је кукурузу 13, Шеници 11. Овсу 14. Шљивама 12. Ракији 15—16. Сену 2 динара од 100 кил. — Зират. земља 300 дин. 1 Ектар.

Л. Ј. Поповић
свештеник.

Велико Село (срез Пожаревачки) 1. Августа 1888 год.

Суша, која је трајала од Петровдана до 27. Јула, све раније посејане кукурузе осушила је, и они су већ пре времена узрели, ма да рода немају. Доцније пак посејани кукурузи још се држе, и од њих још може нешто и бити, јер ова киша која још и данас пада, учиниће да ови истерају колико толико рода.

Пшеница је ове године необично доцно пожњевена, (јер има још непожњевене); узрок је томе што су сељаци баш онда кад је требало пшеницу радити косили сено, кога има доста и доброг, а кад је требало сено косити онда су још кукурузе загртали. У овоме као да је немогуће за сада завести бољи распоред, јер инокоштина, која је данас овладала у народу, стаје на пут сваком бољем распореду у овоме погледу. Наредба Г. Министра привреде, којом овај више саветује земљорднике, да у време среде пшеницу, стигла је доцно. (3 Јула) а пшеница је до тада требало да буде сва сређена, сем оне која је за семе одређена. После 3. Јула пшеница је већ изгубила лице, на које купци нарочито гледају. Дакле Министар је одоцино са својом наредбом. Ја сам до 3. Јула моју пшеницу покосио, но и ја сам у два дана одоцино, али ме је у томе смела киша, која је два дана пред Петров дан падала. Вршидба је отпочела, али су мало људи оврли своју пшеницу, и још стоје крстине по њивама. Оскудица у коњима узрок је те се вршидба отегне до позне јесени.

Вршалице у овом срезу има само две, једна моја коју сам купио у друштву са још двојицом, и друга у селу Шапину. Ове су вршалице мале које имају само сламотрес, али и оне могу доста да овршу, за један дан (до пет хиљада кгр.)

Колико се из досада овршене пшенице види, принос је ове године добар, један Ектар земље даје 1.800 килограма чисте пшенице. Цена новој пшеници 9—10 динара.

Цветко Павловић
земљорадник.

Врњци 1 августа 1888 год.

У овоме крају влада такова врућина да се од ње хоће готово да изгоре.

Усеви због овако велике врућине готово су сасвим пропали и берба ће нам бити бедна и жалосна. Озими стрнии усеви били су сасвим добри, а јари особито који су мало доцније посејани су доста рђаво; и једни и други су пожњевени и готово овршени јер се и иначе у овом крају у малој количини и сеју.

Кукурузи докле кише падаху, напредоваху боље бити не може али у свибању неби кише те тако много кукуруза остаде јалово, пасуљ бели који је заједно са кукурузом посијан, није баш ни мало завезао, јер без кише није могао цветати те су због тога изгледи да ће идуће године пасуља цена доста велика бити.

Ливаде су покошене, али сена нема ни трећина прошло-годишњега, особито на оним ливадама које нису покошене пре петровог дана те трава на њима сагоре. Цена је сену још сада доста велика; плаћ сена кога овамо зову „награњак" плаћа се 1·50 до 2 динара, а сви су изгледи да ће на пролеће бити 6 па и 8 динара.

Од како 15 Јуна паде киша од онда је у овом крају никако немаде због тога се и трава по пашњацима посуши те су за стоку најгори изгледи.

Буков и растов жир родно је толико да ће готово од рода поломити се; само што је се доста буковог жира покварило и опало, али га опет доста имаде.

Цене су производима и то:

Кукурузу	9—10	дин. 100 Кгр.
Пшеници	10—11	„ „ „
Јечму	6—7	„ „ „
Овсу	5—6	„ „ „
Ракији	9—10	„ 100 литара
Вину	10—11	„ 100 стари ока.

Цене су стоци и то:

Један пар средњих волова	96—120 дин.
„ „ добрих волова	180—200 „
Крава с' телетом	40—60 „
Овца с' јагњетом	5—6 „
Коза с' јаретом	6—7 „
Јагње	4—5 „
Јаре	5—6 „
Кожа Јагњећа	2.20—2.40 дин.
Кожа Јарећа	2.50—3. динара

Један раденик плаћа се без ране 1.60 дин. а о газдином трошку 1—1.20 дин.

Митар А. Рајковић.

Ваина Башта 1. Августа 1888 год.

Време је било у овој околини од 1. па до 23 пр. месеца за пољски рад доста повољно по сушно, те су кукурузи и остали усеви страдали.

23-ег прошлог месеца отпочео је дувати хладан северни ветар, који је допринео те је 24. истог у јутру освануло **слана** по планинским местима и било је леда чега сам очевидац био, али није много штете било; киша је почела падати 25 пр. мес. али доста хладна.

Народ је се у овом месецу занимао кошењем ливада и жетвом озими стрмних жита.

Жетва је доста обилата.

Здравље је код људи било добро, а тако исто и код стоке, само је стока доста страдала од звероваа, курјака и медведа, који су се појавили у планини „Тари" у врло великом броју, тако да је до сада од медведа пропало до 25 грла говеди а од курјака, које коња и ситне стоке до 50 грла и овом се злу ни с које стране на пут не стаје.

Ливаде су готово са сеном издале тако: да где је се укосило 40—60 плаcта сада једва 15—20 може да се укоси.

Цена је кукурузу од 20—22 динара
„ Пшеници . . 15—20 „
„ Зоби . . . 12—15 „
„ Јечму . . . 18—20 „
„ Разни . . . 10—12 „
„ Пасуљу . . . 10—12 све по сто килограма. *)

У пр. месецу а између 19 и 20 појавио се је пожар у општ народној планини „Тари" на више места.

Овај је пожар уништио до 2600 комада дрвета разне дебљине, штета износи до 1850 динара

На свима местима пожар је угашен сем на једном месту, где је трајао до 23 пр. месеца.

Велизар М. Поповић

Бољевац 24 августа 1888 год.

И ове године као и прошле са летином у нашем крају не може мо се похвалити.

Истина стрмна жита доста су добро родила, али су се одма почела јести, тако да ће до стигнуће кукуруза мало коме што остати од стрмнина. Па и кукуруза мучно коме до идуће године да дотраје; — па после опет без хране, а ни пара у народу нема

Доња села к' Зајечару мало боље са берићетом стоје, јер их је летос једном киша обишла, за код нас богами зло.

Па и са здрављем још прње и горе, међ људима завлада нека зараза која много потамани. Лекари веле да је „срдобоља" а народ је зове „чума", болесник добије страшан пролив и бљување са крвљу, и који умре тај одма сав помодри, а болује се највише 5 до 6 дана за непуни 20 дана разболело се у целом срезу преко 500 лица а умрло је 75 лица.

Цене су храни старе а и надаље исте.

Добросав Петровић.
звањич. ср. бољевачког

Жагубица 1 Августа 1888 год.

Време је овој околини било је за тежачке послове угодно, и ако је била доста јака жега — суша — која је наступила одмах после Петрова дне и трајала до 27, 28 и 29 пр. месеца падала је киша

Народ се баш овог лета највише са кошењем ливада које су око река и других подводних места доста добре траве дале, а по местима која су југу окренута и која су што више сунцу изложена, ту је трава рђава јер и што је било мало траве, она је сва изгорела од прејашње велике суше. Кошење ливаде код нас још траје.

Жетва стрмнина отпочела је нешто пре половине месеца Јула, а и до данас још није свршена. Жетва обично бива српом а само овас неки косе косом ретко који ср-

*) Да ли су ове цифре поуздане? У.

ном. — Стрмна жита ове године су у опште добра јер је било угодно време за њихово успевање.

Сточне раље има довољно јер се рани на пашама а људске нема баш довољно и има доста домаћина који је купују.

Шљиве су местимично родиле, а многе су се зимус од јаког мраза осушиле а нарочито читловка. Тако исто осушила су се и многа орахова дрвета и која су остала, рода ове године ретко ће имати. Остало воће, што га код нас има, местимично је родило а местимично није.

Сочиво које се код нас не сеје у великој количини, обрато је и доста је рода дало.

Кукурузи су били испочетка у копању добри, али су се доцније доста смели од

од велике суше. Но пошто је пре неки дан падала киша, може бити да ће се неки опет поправити.

Надница радницима тежачким јесу и то: за кошење 1.20 динара, за жетву и купљење сена 0.60—0.80 динара са раном и напојницом газдином.

Јанко С. Јокић.

Љешница 1 Августа 1888 год.

Стрмна се рана отпочела врћи, још од половине јула. Суша је много нашкодила, а особито кукурузу; и било се све уплашило, што кише нема. Но ту пре падала је лепа киша, овде и у овој околини, те је тиме придонела велики напредак свему, а особито кукурузу и трави.

Пост госпоински наступио је с великом врућином, и сви су изгледи да ће цео месец август бити врућ. Цене су рани на овдашњој пијаци и то:

Сто ока шенице	8—10	дин.
„ „ Брашна шенична	12—13	„
„ „ Кукуруза	7—8	„
„ „ Брашна кукурузна	12—13	„
Сто ока Зоби	6—7	дин.
„ „ Јечма	6—7	„
„ „ Пасуља	30—35	„

Вино и ракија слабо се за сад довлачи.

Код сваког како земљоделца тако и грађанина ове варошице, већи су расходи но приходи, ретко се који одржава у снази, те да оно чува што је кад и кад давно зарадио. Људи се неки много задужују, што неби требало да чине. Некима се неда на вересију, јер су се показали неплатише. Новци под интерес слабо се траже.

Остоја С. Херцег *)
трговац.

Са ушћа Пека 2 Августа 1888 год.

У прошлом се месецу амо народ бавио жетвом и брањем конопље.

Стрмнина је сва збрата, у камару зденута и почела је вршидба.

Кукурузи су од дуге суше много подгорели и уштанили се, но од кише која је падала 26 и 27 прошлог месеца, обнављају се и има изгледа да ће се поправити. Рода су доброг понели.

Ноћу између 16 и 17 пр. месеца била је амо така велика олујина са великом кишом и тучом да је у општини кисиљевачкој дрвље од 50—60 година из корена изваљивала.

Штета од ове олује износи рамском срезу преко 80.000 динара.

Свињама је цена добра. Осталој стоци прилична.

Здравље је било у народу повољно а тако исто и у стоци.

Коста Ђ. Ракић

Тешица (ср. морав. окр. Алекс.) 8. Августа.

Вршидба је сада у највећем јеку, а жита се средње плаћају.

Дувани се почели да беру, али сушење им није баш најбоље због тога, што киша од пре неколико дана поче да пропрскује.

У овој околини шљиве горчљивице (црвенке) срећан су род имале, а друге врсте нимало, а и у шљиве је настала берба.

Виногради, које је прошле године био град, слаби род имају, и то што има оно је крупно и добро, а и прут је сасвим добар, најбољи род у овој години имају ви-

*) Књигу смо примили али не приказујемо књиге које се не тичу или не дотичу земљорадње. Ур.

ногради, који су у трећој и четвртој год. (млади).

Врша је готово већ свршена. Народ се бави више око дувана, плевљењем младих винограда, бербом и топењем конопља, бербом пасуља, (и он је ову годину доста слаб).

Милан М. Јовановић.

Бољевац 10. Августа 1888 год.

Од 30 прош. до 10 овог м. време је било сувише топло и сушно, тако да је од превелике жеге све клонуло, нарочито кукурузи остали су махом безплодни.

Стрмна жита прибрана су и добар су плод донела.

Воћа нема, жира има прилично.

Здравље је стоке и људи хрђаво међ људима влада зараза „срдобоља" и од ове је доста помрло, а међ овцама „богиње".

Цене су храни старе а тако исто и наднице.

Елементарних непогода није било

Добросав Петровић
званичник ср. бољевачког.

Допис с Ћетиње 16. Августа 1888 год.

Минула зима одликовала се је од осталих једним необичним појавом. Она је, то јест, наш врлетни крај тако богато заодела својим снежним плаштом, како то не учинише многе њезине претходнице. Тај појав бејаше много забринуо овдашњи свет. Када се под првим зрацима пролетњег сунца почеше отапати големи снежни намети — од којих се малени и пресушљиви поточићи претворише у читаве реке, а реке опет у својој бујности почеше иступати из својих корита — свако живи с ужасом тада ишчекиваше страховиту поплаву.

И одиста, та зебња бијаше оправдана; јер ко год познаје наше стене, наше горе, томе не ће бити необично кад чује: да чешће пута, после нагле кише, појури вода с необичном брзином с наших горостасних брда, и у беснилу своме одрони и крене собом толику количину камена, да њиме претрпа блиска поља и луке у тој мери да су после биле или са свим неупотребљиве, или се с великим напорима могле очистити. Више пута посуљала је собом, и свела у равни, читаве стене, које људи ни на који начин не могоше ни с места помаћи, те су остале, где су се затекле. Тај је појав најобичнији у срезу рачанском, кога народ и данас зове: „Соколска нахија", јер је он од свију срезова окр. ужичког најкршевитији.

Но на срећу овога пута све се о мање разминуло. Ноћни мразеви припомогоше, те се отапање снега вршило доста лагано и по из тија, не имајући великих штетних последица. Од овога би се могле по где где изузети оне земље, које су крај самих речних корита.

Но иза ове опасности наста друга — *суша*.

„Суша, суша!" тужно одјекује са свију страна. Народ се забринуто ужурбао. А како и неби; када све сагоре. Говеда се с ливада враћају већ гладна, и ако још за мало тако устраје, *ваља стоци полагати*.

Освануо је и 24 Јули, небо је покривено густим сивим облацима, из којих сипи као роса ситна киша. Народ је душом дануо, овеселио се и задовољан хвали Бога на његову дару. Киша пада, не престаје, пуна 4 дана и 4 ноћи, те лагано и из тија, натапа суву земљу и увеломе биљу даје нов живот.

Суша је свету много нашкодила; но ипак, најбоље су се одржале пшенице и рани кукурузи. Воће, ма да је много опало, ипак је прилично. Поврћа су рђава; ливаде најтакше.

Киша је највише помогла позним кукурузима и поврћу. Не толико ливадама које ишту доста воде, управо много више но орнице, но ипак су прилично подотављене. Воћу осредње; дувану много боље.

Сађење је дувана код нас веома распрострањено. И управо, ужички округ у томе је надмашио све округе у Србији, изузимајући алексиначки и крушевачки. Особито је чувен са своје изврсне каквоће: *Бајиновачки дуван*, који се производи у Бајиној Башти (ср. рачански).

Осим суше, о којој је била реч, много је нашкодио свему некакав врућ и веома јак ветар, који дуну с југа. Највећма је нашкодио воћу и кукурузима. Осим тога, плашће је испретурао, стрмна жита обио и починио многе друге штете.

Сточарство је овде најпретежнија привредна грана. Услови су за развитак сточарства врло подесни, но је ипак стока не развијена, што се њезином гајењу не поклања скоро никаква пажња. Нарочито је *Стари Влах* богат стоком и ситном и крупном, јер се народ тога краја у већем размеру бави гајењем стоке, који находи богату испашу око Јавора, Голије и Мучња.

Земљорадња је, у опште, спораднији посао и услови су за њу неподесни. Мимо то земља се обрађује препотопским начином.

Већином се оре ралицом, а само у равницама плугом. Справе и алате чољопривредне већином граде сами, а само по неке носе ковачима.

Од усева највише се сеје: кукуруз (као главна храна), шеница (у питомијим местима, јечам, раж, зоб и. т. д.

Обрађује се: крупник, елда, проја, разна поврћа и. т. д., а као најпреча намирница за одело: лан и конопља

Воћарство је доста добро развијено. На прво место долазе шљиве. Од њих се, до скора, махом пекла ракија, но како је ракији слаба прођа, на јако се суше. Колики је размер узело то сушење најбоље се види из тога, што је данас ретко село, у коме нема по неколико сушница; све су једног кроја.

Ливадарство је у толикој мери слабо, да не намирује ни месну потребу. Овде је вредно поменути разне пашњаке по већим брдима, и око њих, а нарочито чувене *златиборске суваге*, који дају стоци најбољу исхрану.

Пчеларство је са свим слабо. А ко се тиме и бави, то чини тек колико да има „за кућу"

Виноградство и свиларство зна се само по имену. —

Лоши путови у овоме округу, нарочито они, што га везују са суседним окрузима, отежавају сваки саобраћај и граде огромну сметњу сваком извозу и сваком промету.

За сада извозе се, у већој количини, поглавито ови предмети: сваковрсне коже, бели мрс [сир и кајмак], суво месо: овчије козије и говеђе [пршута] а нарочито: суве шљиве, луч и катран.

Све до окупације Босне и Херцеговине, овај је крај веома напредовао. Тај напредак доводи се у везу са живом трговином, која је вођена са тим поседнутим земљама нашим. Многи су се овд. производи извозили за тамо у већој количини, а нарочито *ракија*. Како је трговина с ракијом, која се извозила за Босну, била развијена, види се најбоље из примера, кога наводимо.

Скоро испод свију новијих грађевина у окружној вароши, које су махом на два боја находе се пространи подруми. На горњем боју настава домаћин, а цео доњи бој заузима подрум, који, дакле, ниже, као по другим местима: дубоко у земљи. Ти пространи подруми пуни су огромних бурета, спремних за ракију, а многа су још и данас пуна, чекајући „сретњија времена".

Но од како уђоше у Босну незвани гости, они подигоше на ракију велику царину [све ми се чини, на литар два динара!], да је престао за тамо сваки извоз. Зао комшија, који нас је тако посео, највише је, дакле, крив, што се код нас живо осећа застој у свему. То вреди како за окружну варош, Ужице тако и за цео округ.

Годечевац.

М. Шиљеговац 18. Августа 1888 год.

Овде људи сви одреда ору своје земље плитко, врло плитко, тако, да се овај њихов рад пре може назвати прљкање него орање. А за несрећу од Ђурђева-дне запече на киша никако да падне. Тек по Илијну-дне паде овамо обична киша, када је готово излишна, а за сређивање стрмних жита и од штете била. Дакле, суша скоро нека три месеца — читаво лето. Усеви посејани на плитко и којекако узораној земљи и при овако дуготрајној суши јако су ометени у своме развијању. Тако, само озиме пшенице и јечмови издржали су сушу и добри испали, док, међутим, јари сви усеви остали су по све ниски, и једва којекако искласали; и кукурузима је суша и плитко орање јако нахудило; тако: само су окопани у повољној влази и то ипак не сви него само прва рука, а сад их је требало огртати земља је се била тако спекла да је ретко који овај рад и покушавао. —

Ливаде су покошене, али сена је нађено млого мање него у прошлој години.

Тако и стрмни усеви сви су пожњевени и сад се још довршује вршидба истих.

Ектар земље дао је:

Озиме пшенице 8—12 ектолитра зрна;

Озимог јечма 12—15 ектолитра.

Јаре стрмнине дале су по све незнатан и хрђав плод.

Од кукуруза се очекује слаба берба; само по гдекоја њива и то прва рука има понешто рода.

Воће је слабо родило, а нарочито шљива нема. Грожђа имаће доста и доброга, Филоксере у овом крају, Богу хвала, нема.

Жир је родно, нарочито Јастребац је родно жиром необично млого тако, да се не памти овакав жир.

Града у овој околини није било.

Здравље у људи и стоке за сад је повољно, изузимајући што су се на једном стаду оваца појавиле богиње, које су санитарном строгошћу при истом ограничене.

Што се тиче промета земљодељских производа на Крушевачкој пијаци, која је меродавна за овај крај, стоји овако:

Пшеница (нова) . . .	12—14	пара.
Јечам и овас	10—11	„
Раж	8—9	„
Кукуруз (стари) . . .	17—18	„ све

од килограма.

Добра јаловица овца и коза	6—8	дин.
Јагње	2·50—3	„
Јаре	3—4	„
Шипаре (лањско прасе)	6	„
Крмача	18—20	„
Вепар	20—24	„
Крава с телетом . . .	30—60	„
Во	48—120	„
Вуна (неправа)	0·80—1	дин.

Раднику је се плаћало летос, и то:

Косачу 1·20 динар, а заостале радове по 0·80 динара (наравно с храном и пићем).

Ектар земље пролази овамо за 100 до 150 динара: под закуп земљу амо нико не издаје, сем пупилне земље што добијају кирије 4—6 динара од ектара.

Људи су се овамо изадуживали а и сад још више задужују, и то колико за порезу, толико још више за варошку ношњу. Интерес има и по динар на дукат месечно.

Ј. Н. Младеновић.
економ.

Голубац 19. Августа 1888 год.

Између 16 и 17-ог пр. месеца, било је у овој околини олује с градом. Град је сатро винограде. Кукуруз није марио од града, а стрмна су жита била већ пожњевена. Она су махом и овршена. Продавци их доносе на пијацу и продају.

Цена је на овд. пијаци:

Пшеници 12. дин.; ражи и јечму 8. дин., а овсу 7. динара 100 кгр.

На ово-општинском кантару од 1. до 15. ов. мес. измерено је 320.000. кгр. пшенице.

Кукуруз је поред Пека и Дунава добар; по брдима је слаб.

15. 16. и 17-ог овог месеца, био је у овој варошици вашар. На вашару продато је крава и волова 71 грло; оваца, коза и свиња 216. брава, а дрва и друге грађе 156. кола. Према овоме види се, да је вашар био доста мршав. Продаваца је било доста, али купаца мало. Ово је јамачно за то, што је тада вашар и у Смољивцу, па су купци већином тамо отишли, јер је близу Пожаревца, а и околина је тамо богатија.

Ил. Гојковић
учитељ.

Страгари 19. Августа 1888. год.

За рад време је за сада угодно. Тихе кише имамо почешће, које за летину пријатно, и добро напредује.

Наши пољо-привредници, баве се сада вршидбом, и око тог посла доста се муче, јер немају довољно радне снаге, а и кила их доста смета.

Кукурузи усљед киша добро напредују, а особито доцнији.

Шљиве су овде почеле да зру, и има их задовољно, и почели су сељани продавати, и исте продају по 4. динара сто ока.

Крушке караманке овди су добро родиле, и исте терају на Београдску и Смедеревску пијацу.

Ораси су добро родили.

Жира ове године има доста, и то највише Буковог и церовог а граничевог осредње.

Грожђа има доста и доброг и што је узрело, а особито брдски виногради.

Детелине су ове године, овди добро напредовале, и досада су 5 пута кошене, пошто су скоро сејане, то нико овди није семе могао произвести.

Сена ове године, мало има, а то је узрок што су овог пролећа, многи ливаде своје разорали.

Цене су за сада, и то хлебној храни 10 до 12 динара сто ока, а сточној 6 —7 дин.

Овдашњи сељани прилично су почели да одужују своје дугове, и то већина одужују давајући жита својим повериоцима.

Мих. Томић.

Пожега 19. Августа 1888 год.

Ливаде су већ одавна покошене и сена сређена. Такође и стрмна жита пожњевена су. Сена су у опште доброг квалитета, и ако их по количини нема довољно. Пшенице озимице добре су, а јарица је мало и родила, а и што је родило — штуро је.

У овом крају многи купују шљиве за сушење. Међу тијем кућшима има и Валеваца који намештају сушнице за сушење. Сирове шљиве пре су плаћате по 2. дин. на товар, а сад се и по 3 дин. плаћају. Како ће сушење испасти виде ћемо.

Кукуруди су због Јулске припеке слаби; само су добри у адама.

Бостан је био врло добро родно, и сељаци који су га имали, задовољни су се добро уловши у обзир да је се сваки само мимогред о бостану старао.

Цена стоци и земаљским производима доста је мала.

Здравље стоке добро је; а многи људи болују од пролива (срдобоља и шарац, како се овамо назива).

Сушница француског система, која је овде у Пожеги намештена, по свој прилици неће ни ове године радити. — Чудим се што бар трговци који суше шљиве не раде са овом сушницом, која је као до сад најбоља призната.

Овде има и локомобила од парног млина који је овде у време српско-турског рата радио, па сад се ни за шта не употребљује. Мислим, да би држава — чији и јесу млинови — могла ову локомобилу употребити за вршалицу, те да не лежи беспослена.

Драг. Н. Лапчевић.

Б. Башта 21. Августа 1888 год.

Време је у овоме месецу било доста променљиво са врло честом кишом, те је тако доста роду сметала.

Народ је се бавио жетвом и вршидбом стрмни жита, а по том је још косијо.

Жетва је била доста добра сем овса кои је издо, жетва је свршена у равним местима а у планинским тек отпочиње.

Дувани се отпочињу брати и изглед је да берба неће добра бити јер су дувани доста страдали од суше а тако исто и кукурузи су издали.

Сушење шљива отпочело је, а и трешење у каце, а од ранака већ се почела пећи ракија. Града је било и то планином; штете није нанијо усевима.

В. М. Поповић.

Влашко Поље 27. Августа 1888 год.

Данас ћу писати о прављењу пекмеза у Влашком Пољу, гди смо посетили једнога странога човека, који овди у великој количини прави пекмез.

Ово је неки Јеврејин, из Вуковара, из Сланоније. Он је из Вуковара довео 85 људи, наших Срба, а и нешто Шваба, између којих има и 14 женскиња; и донео је 20 великих казана за прављење пекмеза. Ове људе и казане распоредио је, овако: 12 казана у Влашком Пољу, на којима раде 48 људи; и 8 казана у Сопоту, на којима раде 37 људи. — Дакле, на оба ова места, као што рекосмо, раде 85 људи само на казанима, не рачунајући ту што ондашњи људи доносе и секу дрва и довозе шљиве.

Казани су ови постављени у два реда, над којима је направљена шупа од дасака. Тако исто, газда је се постарао, те му и шљиве, не леже на голој земљи, већ је за њих направио таван од дасака, па на њ сипа шљиве, који се назда у највећој чистоти одржава. — Ови су казани велики 400—500 килограма и према величини сразмерно су млого плићи, него ли обично наши казани за пециво ракије, а то с' тога да би се пекмез лакше мешати могао те, да не загоре. Ови су казани непосредно намештени на земљу, а испод њих је земља ископана, направљена пећ. Ова пећ има два отвора: један отвор гди се метају дрва а други отвор с противне стране, који служи, као вентил. — Пећ је ова дубока преко метра, а широка толико, колико озго може казан чврсто, да се држи, да неби доле пропао, тј; неколико је сантиметара ова пећ ужа од казана, како би се овај држати могао. —

Шљиве са гомиле доносе у чабровима по два радника и сипају у казан. Казан се не сме напунити, већ само за $^1/_3$ а то с' тога што се иначе, не би могло мешати. Пошто се у њ' суну шљиве за $^1/_3$ онда се наложи испод казана јака ватра, и два радника непрестано дрвеним, великим лопатама мешају. — Пошто су се шљиве у казану, у неколико обариле, и казан је уврео, онда се опет у казан сипају шљиве тако, да казан буде пун за $^2/_3$ па опет два радника непрестано мешају дрвеним кутлачама, докле се шљиве не обаре, и докле казан не уври. — Пошто се сад, и по трећи пут сипају шљиве за $^1/_3$, онда је казан пун и више се шљиве не досипају, већ само два радника непрестано шљиве мешају, све дотле, докле се шљиве добро обаре; а пошто се добро обаре, пошто се сваки плод распукне, коштица испадне, и месо у не-

колико раскува и раздроби онда по два радника дрвеним судовима запатају из казана, сипају у чабар, и пошто исти напуне, онда га носе, и изручују у две велике каце. — Пошто су све казане ових обарених шљива, или извесну количину, усули у каце онда две женскиње цеде овај пекмез, или боље рећи ове обарене шљиве. — Ово се цеђење врши овако:

Две женскиње дрвеним судовима — на форму ведрице — захватају ову чорбу из каце, сипају у сита — сита су од жице или од плека — која су удешена над трећом кацом. — Ту се, сад, дрвеним справицама добро мешају ове обарене шљиве над овом кацом, тако, да чорба са месом проће кроз сито у кацу, а у ситу остану само коштице. — Тако се тај посао продужује све дотле, докле год има обарених шљива. — Пошто су се све обарене шљиве, процеђене, онда се из каце точи ова чорба на шајтов који је дебео као рука, — у чабар. — Кад се напуни чабар, онда га два радника носе и изручују у казан, и тако продужују све дотле, докле се казан не напуни. Пошто се напуни онда се наложи ватра. Ова ватра гори из почетка јака, па постепено тако, да, у колико се више пекмез укувава, у толико је и ова ватра слабија, тако, да, кад се пекмез згусне, онда не сме бити пламен да не би загорео, већ само жар. И у колико се овај пекмез боље укува, у толико ће бити слађи, и што је још главније, у толико ће моћи дуже времена трајати. За сво време кувања, двојица га непрестано, врло вешто и врло марљиво, мешају куглачама, да неби загорео. —

Да је пекмез добро куван, познаје се по томе, што у њему нема ни мало воде; што је сладак; што се згусне тако, да се једва мешати може; што кад се заболе у њ' куглача, она усправно стоји; што добије затворену боју. — Да је пекмез, пак довољно куван, то могу познати само она лица, која су добро у овоме извежбана. —

Пошто је се пекмез на овај начин довољно укувао, па пошто се нешто мало прохлади, сипа се у бурад. — Ова су бурад у дрвеним обручима, и хватају 140—150 килограма. — Пошто се напуне онда се затворе, и држе се чисто. —

Питао сам газду како би било, да се пекмез шећери, т. ј. да се известна количина шећера у њ' метне, на што ми је одговорио да се пекмез може шећерити само за домаћу употребу, а никако и за продају. —

Овај газда намерава скувати пекмеза за 30 вагона! —

Шљиве је из почетка куповао бутуре; а сад на меру плаћа по 4 динара од старога товара; но људи не дају по овој цени, већ траже већу цену. —

На дан, може један казан 6 пути обарити шљиве; а обарене шљиве за 7 сахата, може један казан два пута скувати пекмез, т. ј. од барених шљива може се скувати казан пекмеза за 3 сахата и 30 минути.

Ако су шљиве ситне, незреле, онда одлази више, и обратно, ако су шљиве крупне, зреле, онда одлази мање; у средњу руку, у обичним околностима, 5 килограма шљива оде у 1 килограм пекмеза. —

По нашем мишљењу, ово је подузеће корисно по нас, с једне стране, с' тога што нам новац на ноге доноси, а с' друге још и с' тога, што и ми посматрамо ову пекмешку вештину, те се са истом можемо користити, ако кад год и нама падне на памет ово врло корисно подузеће. —

Радницима је дневна надница: 2 динара, 40 пара динарских; 1 килограм меса: 1 литар ракије; дебаџ сами купују. —

Газда се види, да је врло вредан, вешт и енергичан човек, јер непрестано иде од казана до казана те посматра и контролише, како се ради. И ако му је ова шупа до механе, где овај пекмез прави, опет је себи направио стан, баш, да саме шупе, те тако баш он непосредни надзор води над својим радницима. — У Сопоту му опет води надзор, његов рођени брат. —

Р. Пешић.

Делиград 8 и 9 августа 1888 год.

1. Киша је падала добра од 25 пр. мца па до конца истог. Кукурузу учинила доста помоћи, губитак је у њему половина,

2. Жетва је свршена, у велико се врше. Жита има прилично.

3. Грожђе напредује, особито од последње кише, шарка има.

4. 1 Августа био је вашар на Делиграду, стока је добро плаћена, волови плаћани по 20—60. дук. цес. пар. доста је продато. Народ оживео.

5. Богиње владају у народу и у овцама

6. Житу је слаба цена, пшеница од 8—10 дин. Јечам 7. дин.

7. Сена прилично има али цена никаква.

Богиње код оваца у велико се јављају по стока много не мањкава.

Киша је добра пала, време ветровито

Трава се прилично опоравила.

Крста А. Марковић
свештеник.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва".

Двадесет девета седница држана 4. Јуна 1888 године.

Били су: г.г. Светозар Милојевић, Милутин М. Савић, А. М. Секулић, Јак. А. Марковић, Алекса Љ. Поповић, Аца Живановић, Душан Спасић, Др. Драгиша Ђурић, М. Х. Поповић, Никола Вељковић, одборници и В. С. Богдановић, благајник.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 161. Прочита се и усвоји записник XXVIII. одборске седнице.

Бр. 162. Ужи одбор за управу друштвеног добра у Шапцу реферише да је проучио извештај, који су о томе добру поднели друштвени изасланици; па предлаже, да се по предлогу изасланика и његовом нахођењу учине извесне измене и поправке у досадањем начину газдовања на том имању како би се на тај начин постигла сигурнија цељ, ради које оно постоји. — Тако:

I. *По струци земљорадње.*

1. Да се од идуће економне године уведе *шесто-годишњи плодоред.*

2. Да се ради тога све имање премери и подели у парцеле; и

3. Да у овом плодореду има превагу питње биље.

Увођење сталног плодореда, нужно је, поред осталих, поглавато са ових разлога:

а. Да плодоред на друштвеном добру послужи као углед и поука ондашњим пољопривредницима и

б. Да се могу прикупљати нужни податци о родности, ренти и т. под.

Састав плодореда и тачно и правилно извршење свега онога, што се плодоредом обухвата, да се стави у дужност управитељу добра. Он ће имати да изврши премер и поделу у парцеле. Потребне инструменте за то, да прибави од ондашњих државних или општин. инжињера.

Плодоред да се састави за друштвено и закупљено добро, као за једну целину, а друштво да се постара, те да се закуп продужи на 10—12 година.

I. *По струци Сточарства.*

1. Да се напусти досадањи начин производње и гајења говеда на добру, због тога, што се не постижу никакви ресултати и што се никако не рентира. А на име: да се краве, које су сада на добру, продаду, пошто као мелези не одговарају цељи, нити имају до-

брих особина нарочито млечност, нити дају добар приплатак; а место њих да се набаве друге од које боље чисте стране расе или наше домаће.

Но продаја садашњих крава и замене с другима да се изврши тек онда, кад буде било довољно новаца за набавку других, и пошто се прибаве податци о досадањем потрошку на издржавање садашњих крава и о приходу од њих.

2. Да се с погледом на напредизложено прода сав досадашњи приплатак од садашњих крава и да се у будуће њихова теоад у колико их буде, продају.

Продају ову да изврши управитељ добра, но продају да прекида тек пошто добије за то одобрење од друштва, односно погодбене цене.

3. Алгајски бик да остане и даље на добру за пуштање на краве друштвене и приватне.

4. Да се садањи коњи на добру продају, чим буде средстава, да се могу бољи набавити. —

III. *По струци воћарства.*

1. Да се воћни расадник засвим издвоји од осталог културног плана, а да се остави за њ' простор од 3 хектара.

Колико ће од тога простора заузети семениште, а колико прави расадник, како ће се оно парцелирати и све остало, да се остави управитељу добра да он изведе, као признати у томе стручњак.

2. Да се овоме простору дода још ½ хектара простора, на коме ће се искључиво изводити садње од наших шљива *пожега* — мапарупа — и то из коштица.

3. Да се по могућству прибављају и уводе најпознатије сорте и од осталих врста наших домаћих воћака.

4. Да се у своје време прериља земљиште и спреми све што треба, како би се на идућу годину могао имати што више облагорођених воћака.

У опште воћни расадник на добру да се тако уреди, да послужи и као углед и као добар извор за друштвене приходе.

IV. *У опште.*

1. Да се ђубриште презида и увећа чим се буде имало за то довољно новаца.

2. Да се раније покретана питања о подизању стаклене баште засвим напусти, као неоправдана и неизвршима.

3. Да се предлог управитеља добра о давању депутата слугама у начелу прими, а идуће године да се заведе то давање, а дотле да се наложи управитељу добра да предложи начин, како да се то изврши.

4. Да се израде тачни формулари економских књига, па кад буду готови да се пошљу управитељу добра да по њима води књиге.

5. Да управитељ добра поднесе извештај о количини воћних садница, зимус упропашћених, да би му се могло одобрити да их расходује. —

Одбор после довољно саветовања и претресања свију напредизложених тачака, — усвоји у свему овај предлог и стави у дужност изабраном ужем одбору, да се стара о извршењу ових одлука.

Бр. 163. — Секретар референте да су сви редовни чланови друштвени позвати нарочитим писмом на упис у секције, према раније одборској одлуци, но да је се до сад пријавило свега 63 редовних чланова, — пита, хоће ли се још једном позвати на упис она г.г. чланови, који се нису уписали у секције.

Одбор одлучи: да се сва г.г. редовни чланови још једном позову нарочитим писмом и да се умоле да се упишу у секције што пре, како би се могла имена уписаних чланова уписивати у секцијске књиге од 1. Јула ове године.

Бр. 164. — Чита се акт Господ. Министра Народне Привреде, којим шаље Друштву програм изложбе сира и млекарских справа у Аосту у Италији.

Одбор прими к знању и одлучи, да се о овој изложби извести читаоци „Тежака" у гласнику.

Бр. 165. — Чита се писмо г. Св. В. Гавриловића, бивш. Друштвеног секретара, од 18. Маја ов. г. којим се жали да у записнику XIV. одборске седнице није верно представљена његова изјава, по поводу суочења бив. друштвеног председника, благајника и секретара, ради поруџбине семена у пр. години, јер вели, да је он јасно казао да има на актима сасвим друге природе да да нека објасњења а не по актима о семењу. Тражи да се то исправи у записнику. — Затим се прочита записник XIV. одбор. седнице од 16. Марта ове г. у коме тачка на коју се жали г. Гавриловић гласи овако: Председник секретар такође је писмом јавио, да не може доћи, јер ће отпутовати у Јагодину приватним послом, дао је нека акта и списак о раздавању и распродаји семена у прошлој години, која је све до 14. ов. м. чувао у асталу под својим кључем, а нека је опак задржао и однео, по којима има да да објашњење, но да ће их послати из Јагодине". — Затим се прочита писмо г. Гавриловића од 14. Марта ов. г. којим јавља да ће предати акта, у коме тачка о томе гласи: „Ја ћу чим најважнија пролећна сезона прође — чим свршим орање и сејање, доћи и лично ако затреба. Сад пак кроз 3 — 4 дана послаћу из Јагодине нека још непредата акта, реверсе на узимате ствари и нека најпотребнија објашњења по многим актима и иначе — ако се савет за будуће буде хтео слушати."

Из писма овога Одбор не мога видети каква су та „*још непредата акта*". Међутим прочита се друго писмо г. Гавриловића од 18. Маја којим шаље Друштву *нека непредата акта* и то новчана а међу овима акта о семену и то: бр. 1123/87 о кукурузу продатом г. А. Миловановићу, царинару у Зворнику; бр. 2345/88 о наплати кукуруза послатог г. Ц. Рајићу у Ужице; бр. 2359/87 о наплати семена од луцерке од А. Милосављевића, трг. из Котраже; бр. 2584/87 којим је наплаћено семе од репе од г. М. Живковића, пореника из Кладова.

Пошто се прочиташе и ова акта, Одбор одлучи: Из писма г. Гавриловића од 14. Марта не види се каква су била та акта која је имао да преда; тако исто не каже се ни у Записнику, на који се жали г. Гавриловић, каква су та акта што их је г. Гавриловић собом однео; међу тим факта говоре да је г. Гавриловић заиста имао да предаје *још нека акта* о семену, те према свему томе Одбор никако не налази да има ничега неверно претстављеног у Записнику XIV. седнице од 16. Марта ов. г.

Бр. 166. — Благајник реферише да — се често јављају купци за поједине свеске „Тежака", па како није одређена цена за поједине свеске, предлаже да се то сад учини.

Одбор усваја предлог и решава: Цена је 1 св. „Тежака" за Србију 50 пара, за иностранство 25 новчића.

Тридесета седница држана 13. Јуна 1888 године.

Били су: одборници: г.г. Свет. Милојевић, М. М. Савић, М. Јовановић, К. Ђорђевић, А. М. Секулић, А. Љ. Поповић, Ј. А. Марковић, А. Живановић, Д. М. Спасић, Др. Д. Ђурић, Н. Вељковић, благајник г. В. С. Богдановић.

Бележио секретар Д. М. Спасић.

Бр. 167. — Прочита се и усвоји записник XXIX. одборске седнице.

Бр. 168. — Г. Мата Јовановић, одборник реферише о оправци зграде, подноси планове и предрачуне, по којима би се зграда оправила и то радикално или привремено. Изјављује своје мишљење да се стална оправка не предузима, већ привремена и износи разлоге за то. Одбор да би могао донети одлуку хоће да се предузети стална оправка као што је и збор решио

да се што темељније зграда поправи или привремена, одлучи: Да се умоли г. Министар Грађевина да одреди кога стручњака из Министарства Грађевина који ће у Друштву с г. Јовановићем поднети реферат о томе како треба зграду оправљати.

Бр. 169. — Одборници г.г. М. Савић и А. М. Секулић реферишу о томе како да се употребе календари од пр. година који су остали нераспродати.

Одбор одлучи: 1. Да се садржина календара за 1887. год. засебно повеже.

2. Књига ова да носи наслов „Пауке из Пољске привреде".

3. На корицама с поља да се каже из календара Срп. Пољопривред. за 1887 год.

4. Цена књиге да буде 0.20 дин. комад.

Бр. 170. — Благајник реферише да Државна Штампарија тражи да јој се унапред плаћа за све што би за Друштво имала да ради. Одлучено: да се у будуће Штампарији у напред плаћа.

Бр. 171. — Одбор за управу Друштвеног добра у Шапцу реферише: да је одобрио Управнику добра да може о духовима доћи у Београд и набавити потребне му калем грањчице. Да је у то име одобрио му и издатак од 10 динара на име путног трошка. Тражи да одбор одобри овај поступак.

Одбор одобрава горњи поступак одбора за Управу Друштвеног добра

Бр. 172. — Чита се писмо г. К. Јовановића учитеља из Степојевца, којим тражи да му се да једна ветрењача систем „Шокорац — Безуха" на отплату.

Решено: Пошто Друштво нема ветрењача поменутог система, то да се о томе извести г. Јовановић, с тим, да му Друштво може набавити ветрењачу кога другог признатог система но само за готов новац, као што о томе постоји одлука одборска.

Тридесет прва седница држана 18. Јуна 1888 године.

Били су одборници: г.г Св. Милојевић, М. М. Савић, А. М Секулић, Ј. А. Марковић, А. Живановић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић.

Бележко секретар Д. М. Спасић

Бр. 173 — Прочита се и усвоји записник XXX одборске седнице.

Бр. 174 — Према реферату члана одбора г. М. Савића раније одређеног да спреми шта треба да се повежу речници † Гаје Матића заједно са животописом пок. писца штампарским погрешкама и регистром дела, — Решено: Да 50 ком. повеже у фини тврд повез и продаје по 4 дин. комад. Остатак да се повеже у полутврд повез и продаје по 2 дин. комад.

Дело ово да се не даје редовним члановима пошто је исто као прилог „Тежаку" печатано. Дело да се продаје само за готов новац, 4 ком. фино повезаних и 6 ком. у полутврдом повезу да се остави за друштвену библиотеку, а 2 ком. фино повезаних да се пошаље „Народној Библиотеци."

Бр. 175. — Уредник календара г. Спасић реферише да је више радова стигло за календар, па како је већ време да се радови сређују за штампу то пита одбор на који начин да се радови за календар оцењују.

Одлучено: Да одбор на предлог уредника бира рецензенте за поједине чланке за календар а њихова рецензија да се саопштава одбору.

Бр. 176 — Чита се писмо г. Мих. Ризнића учитеља и дописног члана друштвеног којим тражи да му се позајми 60 динара аконто радова које ће слати за „Тежак" да би могао проучити и описати сорте лозе и воћа као и стоку у Крајини.

Одлучено: Не може се г. Ризнићу дати аконто радова, јер о томе постоји одлука да се никоме ништа аконто не даје, међу тим радови ће му се који изадрже рецензију радо примити и наградити.

Бр. 177 — Чита се писмо г. Рад. Мицића, предавача и пчелара из Параћина којим спроводи своје дело „пчеларство“ да га Друштво оцени и штампа као засебну књигу, сем тога да му се да на зајам 600—800 динара да умножи расаднице.

Одлучено: 1. Новац му се не може дати због оскудице.

2. Дело се упућује уреднику „Тежака“ на даљи поступак према члану 31 пословника.

Тридесет друга седница држана 23. Јуна 1888 год.

Били су одборници г.г. Свет. Милојевић, Мата Јовановић, М. Савић, А. М. Секулић, Јак. А. Марковић, А. Живановић, Д. Спасић, М. Х. Поповић, Никола Вељковић; благајник г. В. С. Богдановић.

Бр. 178 — Прочита се и усвоји записник XXXI. одборске седнице.

Бр. 179. — Чита се извештај комисије, коју је г. Министар Грађевина изволео одредити на молбу друштва, да згради друштвену прегледа и предложи, начин како да се оправи. Г.Г. чланови ове комисије предлажу исти начин привремене оправке, који је и г. Мата Јовановић, члан одбора предложио.

Према томе одбор одлучи: 1. да се оправка изврши по предлогу г. Јовановића, за који су и г.г. инжињери Министар. Грађевина;

2. Оправка да се уступи лицитандо оном предузимачу, који пристаје да за најнижу цену зграду оправи по предрачуну. На лицитацију да се позову нарочити предузимачи, којима би се могла уступити ова оправка. Лицитаната да буде најмање три;

3. Бирају се у одбор, који ће позвати предузимаче и доцније водити надзор о оправци зграде г.г. Светозара Милојевића, Мату Јовановића, одборнике, и г. В. С. Богдановића, благајника, с тим, да о цени известе одбор, ради прекидања погодбе.

Бр. 180. Чита се писмо Г. Министра Народне Привреде да државна штампарије не може одустати од свога тражења у погле ду на наплату дуга од друштва, због велике вересије разним надлештвима, — те према томе препоручује друштву, да дуг плаћа ма и у ратама.

Одбор прими к знању с том одлуком, да се дуг државној штампарији плаћа у ратама.

Бр. 181. Чита се молба Душана Спасића, секретара друштвеног, да му се да 20 дана одсуства од дужности, рад одласка у бању. Предлаже, на основу чл. 24 друштвеног пословника, за свог заступника одсуство ваља г. Николу Вељковића, члана управног одбора.

Одбор одобри секретару одсуство, с тим да га, по предлогу, заступа у дужности члан одбора г. Вељковић.

Бр. 182. Чита се акт управитеља друштвеног добра, којим тражи дозволу, да може продати јунца „Гордана“ за 120 динара и теле „Вилоту“ за 50 дин.

Одбор одобрава да се јунац и теле прода по наведеној цену, јер и сам налази да је понуђена цена добра.

Тридесет трећа седница држана 28. Јуна 1888 године.

Били су одборници: г.г. вршиоц дужности подпредседника С. Милојевић, М. Савић, А. Секулић, Ј. Марковић, Аца Живановић, Никола Вељковић и благајник: г. В. Ђ. Богдановић.

Бележио члан одбора Ник. Вељковић.

Бр. 183. — Чита се записник XXXII одборске седнице. — Одбор прима овај записник к' знању.

Бр. 184. — Чита се депеша Началства Смедеревског, којом пита Друштво: има ли и можели се набавити каквог семена за

људску рану, за крајеве одујом и градом потучене, око Мораве и Јасенице?

Одбор после дужег саветовања одлучи: Да се Начальство депешом извести, да за сејање у овом времену и то одмах може препоручити чинквантин и друге ране врсте кукуруза но с тим, да ће успех ипак зависити од времена; а с већом сигурношћу би било сејање елде. Исто тако да се Начальству јави, да друштво нема за сад никаквог семена, но да ће радо посредовати и одма набављати, чим му се јави од ког ће семена и која количина бити потребна.

Бр. 185. — Потпредседник износи на решење питање: како ће се по тач. 4. чл. 2. да расписује, досуђује и највеће награда онима који раде на завођењу напредних начина радње по свима гранама пољске привреде.

Пре него што се отпочела дебата о овоме питању, благајник је објасно колика је сума из ове партије досада утрошена, а колика би се још имала утрошити но да се као извесно може рачунати на издатак из ове партије само још до 1000 динара, јер предвиђени приходи тешко да ће се моћи подпуно да прикупе.

После овог објашњења, одбор је претресао ово питање, али како су се појавила разна мишљења о начину, којим треба у овом правцу чинити помоћ, а желећи да се ова ствар што подпуније обухвати, — сагласно се је и изабрао из своје средине г.г. Косту Ђорђевића, Алексу Секулића, Јакова Марковића и Ацу Живановића, да они нарочито проуче ово питање, па да га онда са својим мишљењем изнесу управном одбору на коначно решење.

Бр. 186. — Прочита се писмо г. Д-р. Ђорђа Радића управитеља ратарнице у Краљеву, којим, као одговор на позив да се упише у секције, јавља Друштву да се не само неће да упише у секције, него да иступа и као редовни члан из друштва, јер га, вели, чланови друштва, а поглавито одборници, непрекидно нападају, њега и његов 26. годишњи рад омаловажавају; па пошто су то, како он даље вели на жалост његова дјаци, који му „ни у раду, ни у способности ни до чланова дорасли нису“ то „држи испод свога достојанства да њима у заједници ради“. —

Како је давање оставке лична ствар г. Радића, то се о томе не би имало у одбору шта решавати, но да се она само прими к' знању. Али како је г. Радић тај свој поступак везао за извесне мотиве, који су у колико се они односе на чланове садањега одбора, у основи неистинити, — то је одбор поводом ове и оваквe оставке решио:

1. Да прима к' знању, да г. Радић по смислу Чл. 17. Друштвених правила престаје бити редовни члан Срп. Пољопривредног Друштва.

2. Пошто г. Радићев књижевни, а ни други какав рад, никада није био предмет дискусије у одборским седницама, од како је овај одбор на управи одора друштва а још мање г. Радићева личност, што свеђоче не само памтење свих одборника и других часника него и записници одборских седница, у које се тачно бележи све о чему се у седницама вела, — то одбор одсудно одбија нападе које г. Радић чини на одбор као посне не умесне.

3. Да се писмом упита г. Радић да изближе објасни те замишљене нападе на њ' и да именује личности из садање Управе, који га и на који начин омаловажавају.

Тридесет четврта седница држана 3. Јула 1888. год.

Били су г.г. чланови одбора, вршион дужности подпредседника Свет. Милојевић, Мата Јовановић, Александер Секулић, Ацо Живановић, Алек. Ђ. Поповић, Милош Х. Поповић, Ник. Вељковић и благајник г. Вучко С. Богдановић.

Бележио члан одбора Ник. Вељковић.

Бр. 187. — Чита се записник XXXIII

одборске седнице. Одбор прима овај записник к' знању.

Бр. 188. — Комисија за оправку Друштвене зграде реферише: да је у смислу одборске одлуке у XXXII седници од 23 Јуна т. год. изазвала три понуде с предрачунима о оправци зграде од којих је једна с' предрачуном од 970 друга 944 а трећа 677·40 динара. Па пошто је ова последња најповољнија то предлаже да се она прими и понуђачу Гаври Сабовљевићу уступи оправка зграде.

Одбор прима овај предлог и овлашћује исте чланове одбора да сачине и с предузимачем у име Друштва подпишу уговор, даље да се старају да се рад одма одпочне, да воде надзор о вршењу те оправке и да чине све што треба, те да се оправка изврши као што ваља, придаје им у помоћ још и г. Николу Вељковића.

Бр. 189. — Г. благајник прочита извод о стању касе за месец Јуни и г. Милојевић реферише, да је исти прегледао и касу и нашао све исправно, одбор прима овај извод као тачан.

Бр 190. — Благајник реферише да Управа војно-техничког завода у Крагујевцу тражи 170.90 динара за израду једног ручног млина који је направио пок. Аксентије Мијајловић; даље да је прошла управа решила да се ова сума исплати, само што то досада још није извршено, па предлаже да се ова сума исплати Управи војно-техничких завода а из кредита на плаћање дугова ранијих година.

Одбор узев у обзир да је се Друштво обвезало актом од 28 Априла 1884 год. Бр. 693. да ће за оправку овога млина платити до 300 динара; даље да се стање ове ствари овакво какво је, затекло већ као свршено од раније, решава: да се сума у 170·90 динара исплати Управи војно-техничких завода онако како благајник предлаже.

Бр. 191. — Износи се чланак г. Свет. М. Стојановића, „Потреба гајења, гајење и употреба важнијих пићних биљака" за календар.

Одбор решава: да се овај чланак да на оцену, с молбом, г. Милану Антићу секретару Министарства Нар. Привреде.

Бр. 192. — Чита се молба г. Сергије Станковића редов. члана друштва, којом моли Друштво, да му се ненаплаћује 4 кгр. семена луцерке у вредности 8·80 динара или да исту количину до године у натури врати па и више, пошто исто није узео за шпекулацију већ за своју домаћу потребу.

Одбор решава: да му се по молби не може учинити, пошто редовни чланови немају права да бесплатно добијају семе, нити је пак практиковано да се семе прима у повратку т. ј. у натури.

Бр. 193. — Чита се акт Управе Топчидерске Економије, којим моли Друштво, да преко свог органа „Тежака" и подружина, обзнани и подејствује да се овнови, произведени од кривовирских оваца и мерино овнова које она има на продају размноже по народу.

Одбор решава: да се у „Тежаку" обзнани да Управа има те мелез овнове на продају а да се то јави и подружинама.

Но како се приликом дебате по овој ствари, истакло и једно начелно питање: у коме правцу треба подпомагати код нас овчарство? то је донесена и одлука, да се то питање упути дотичној секцији.

Тридесет пета седница држана 10. Јула 1888 год.

Били су одборници г.г. Свет. Милојевић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић, А. Секулић, А. Живановић, Милош Х. Поповић, Н. Вељковић, и благајник г. В. С. Богдановић.

Бележио члан одбора Н. Вељковић.

Бр. 194. — Чита се записник XXXIV одборске седнице, одбор прима овај записник.

Бр. 195 — Чита се писмо г. Министра Нар. Привреде, којим шаље неколико примерака програма воћарске изложбе у Бечу која ће се приредити у Септембру месецу ове год. с тим да друштво ове програме разда воћарима и воћарским трговцима и да се преко „Тежака“ обзнани.

Одбор решава: да се ова ствар преда Уреднику на даљи рад

Бр. 196. — Чита се писмо г. Јов. Младеновића, држ. шумара којим јавља друштву да му је фризландски овнић, што га је од друштва добио, угинуо, одбор прима к' знању.

Бр. 197. — Одбор за Шабачко добро, реферише да је управник шабачког добра учинио погодбу да прода два телета; једно од године и 10 месеци, а друго од месец дана, за двеста динара, а тако исто и једно од три месеца за 50 динара, па тражи да му се одобри ова погодба.

Одбор усваја предлог, јер налази и сам да су погодбене цене повољне.

Бр. 198 — Благајник реферише да је г. Јеста Павловић и комп. овд. поднели друштву на исплату рачун у суми 1002·10 динара; да је он прегледао овај рачун и нашао.

Да има да се одбију 5·70 дин. колико припада на рачун ово-годишњег буџета на канцелар. трошкове а остатак у 996·40 динара да се има сматрати и платити као дуг ранијих година;

Да од те суме дуга припада.

1. На канцелар. материјал 1886 г. 13·—
2. „ „ „ 1887 „ 483·40
3. „ артију за календар 1887 „ 500·—

Предлаже да се исплата овога дуга одобри, ма да се сад одма не може платити више од 500 динара.

Одбор усваја предлог с' тим, да благајник, поред тога, што је прегледао рачун прибави још и требовања на основу којих је ова трговина давала тај материјал,

Бр. 199. — Чита се писмо г. Игњата Мирковића, којим тражи неке свеске «Тежака» од ранијих година.

Одбор решава: Немогу се Мирковићу дати појединн бројеви „Тежака“ од ранијих година пошто о томе постоји ранија одборска одлука, сем ако хоће бројеве од ове године; иначе може добити потпуне године „Тежака“ по утврђену цену од 6 динара.

г.г. Дописницима „Тежака“.

И ако смо ради да што већи број дописа из свију крајева Србије предајемо јавности у своје време, нисмо то у стању учинити, нарочито с тога што лист излази ретко, и што се г.г. дописници не држе обрасца о томе, но вазда заузму више места. Тако морали смо изоставити дописе г.г. Драг. Јовановића с пута из Крушевца и Шумадије, Милете Митића из Сумраковца окр. црноречки, Р. Пешића из Јунковца окр. Краг. Димитрија Миљковића из Жабара окр. Пожар. Јекића из Пирота; Бабића из Оранца окр. Краг. Јојкића из Жагубице окр Пож. и многе др. Сви су ови дописи предавати у штампу, чим су стизали, но није било места за њих, па смо их узели натраг, јер су већ сувише застарили. Нека нас ово извини. Идуће године, ако Бог да „Тежак“ ће излазити недељно, па ће се дописи брже саопштавати и веће вредности имати. Сад молимо г.г. дописнике, да се јаве новим дописима и обухвате најновије стање, како би се у 18. свесци за 15 Септембар печатали.

ОБЈАВА.

Према чл. 20 и 21. правилима друштва пољопривредног за округ Крагујевачки, Управни Одбор на својој седници држаној 31. прошлог месеца одлучио је : да се скупштина пољопривредног друштва за округ крагујевачки сазове *18. Септембра ове године* овде у Крагујевцу, а *у локалу крагујевачке гимназије.*

Тога ради позива чланове да реченог дана на скупштину дођу

Дневни ред:

1. Отварање скупштине.
2. Читање извештаја о радњи извештајног одбора у који ће ући и годишњи рачун о приходу и расходу; заједно са извештајем о прегледаним рачунима за прошлу годину.
3. Бирање нове управе и
4. Примање предлога од појединих чланова о усавршавању појединих грана пољопривредних.

Број 14.

2. Септембра 1888 год.
у Крагујевцу.

Деловођа
Владимир М. Миладиновић
учитељ.

Председник Одбора Друштва Пољопривредног за округ крагујевачки
П. Ј. Вуковић.

ОГЛАС.

Мој домазлук свиња од чистокрвне *Мезехеђешке* расе (мађарске у трећој генерацији, и то старе осам месеци а произведене под мојим надзором у Кличевцу, особито добре за приплод продајем из слободне руке.

За свиње овог домазлука награђен сам великом медаљом на Пештанској изложби 1885. год.

Купци нека се обрате мени у Пожаревцу.

Миленко Петровић.

ГРАШКА (сточног)

За производњу најраније сточне пиће у пролеће, продајем по 20 пара кило.

Мико. И. Спасојевић
економ из Шапца.

Управа топчидерске економије има за продају четрдесет овнова за приплод. Ово су мелези од кривовирских оваца и меринских овнова. Цена је у месту 10 динара.

Вуну од ових мелеза продавала је управа фабрици параћинској и другима по 3·20 дин. а од домаћи оваца по 1·20 дин. по томе се може оценити важност овога укрштања и ових мелеза.

ОБЗНАНА ПРЕТПЛАТИ.

Већ је почело друго полгоље „Тежака“.

Моле се г.г. претплатници да изволе претплату обновити и новац послати **што пре**, како би се могли на време исплаћивати многобројни трошкови око печатања листа, израде слика и награде радова.

Моле се сви пријатељи Друштва, нарочито господа срески начелници, општине, читаонице, сви чланови редовни, помагачи и дописни, да се изволе заузети око прикупљања претплате и нових претплатника, како би могао и лист у тој мери боље одговорити своме позиву.

У канцеларији Српског Пољопривредног Друштва има лепо укоричена

ГРАЂА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНИ

РЕЧНИК

† ГАЈЕ МАТИЋА

са ликом његовим и факсимилом његовог рукописа.

Продаје се по 2 дин. у обичном, а по 4 дин. у фином повезу.

ЗНАЧАЈ ПЧЕЛАРСТВА

Није било давно кад је пчеларство у нас много боље стојало него данас, па и више меда било него данас. Тога се још сви ми радо сећамо неки као деца, а други као зрели људи. Али тада се опет мање знало за каву и шећер. Уморни ратар крепио се чашицом топле медљанице, а не кавом и пивом. Њом се и лечио у болести и хладио у зноју; њом служио госта, пријатеља и одличну господу. Онда беше и више здравља, и више среће а и више белих пара за црне дане. Деца скакутаху око куће здрава и чила, весела, држећи у ручицама комадић погаче или проје премазан медом. Њиховој сељачкој природи то је много више годило, него данас грумен шећера или тас каве.

Све што је кући требало, тога је већ било у дому, од свог добра, уређено својом руком ничега страног није било у правом српском дому, сем већ оно што је најпотребније, а у земљи га нашој нема. Беше онда и хатова и ракова, и везени јелека и позлаћених тока, и сребром шикованих потура и црвених чизама. Сребрни и златни ђердани красили су бела грла и чврсте прси девојачке, а њиховим звецкањем поносиле снаше. То је било онда, када је вас украс дичног стаса наших сељака и сељанака била њихова сопствена творевина, или творевина њихова брата терзије. Тада се још не знађаше ни за чипке, ни за рекле, нити јопне, ни штифлетне, ни амреле ни поркете. То је оно срећно доба, када беху амбари и кошеви пуни, у тору брекће, око куће грокће; овде блеји, онде вречи; онамо риче, овамо мече. Све је пуно, све весело и здраво. До душе, тада се више музло и меда збирало, а мало или ни мало у механу шетало, судило се и беспосличило као данас; онда су наше побожне матере свецем и недељом чешће ишле у цркву, молиле се Богу и палиле воштанице живима за здравље а мртвима за душу. Те воштанице правиле су њихове вредне руке од воска из својих кованлука. Њихове воштанице, истина, нису биле тако лепе и глатке као ове данашње, али су за то биле куд и камо чистије и здравије. Њихов је пламен право горео пред олтаром црквеним и невидљиво се уздизао до престола свемогућног Бога, коме је та принешена жртва и много угледнија била од вредног ратара, него ли од каква побожна притворника.

Божјим благословом куће сељачке пуне су биле свачега: млекари пуни бела смока, подруми вина и ракије, у оџацима сушило се месо и сланина. Ну тада не беше механа ни сеоских дућана с којекаквим драгулијама и мамипарама. У ковчезима беше пуно руха а у кеси новаца. Сељак није имао дуга, зла друга; није знао за позив власти, па ни плаћање камате, глобе, мита, и т. д.

Знало се шта је његово а шта господарско. Било је руку, било радника. Редак је био инокосан сељак; такога могао си у селу и прстом показати.

Тако је некад изгледао српски ратар. А данас? Данас изгледа као нико његов: го, бос, задужен, инокосан, гладан, без оружја без накита, без крова над главом, без поњаве под главом; без свиња, без коза, без оваца, без коња и вола ранитеља. Све што добром домаћину треба, то он нема. Шуму је посекао и погорео, а и остали мал одвео на пазар и продао за порез, за дуг, па је остао го као прст, а гладан као вук. Што год је имао однео му је: ђаво, дућанџија, порезџија и каиџар. Куд год се окрене, свуда беда и невоља. Сваки тражи своје, а он нигде ништа нема: кућа хоће своје, жена и деца хлеба, држава данак, а он пропао; ни цару царево ни богу божје. За што је то тако и ко је највише крив томе? Пуно има узрока, за што је овако рђаво материјално стање нашег ратара. Неки су од тих узрока у њему, а други ван њега. А он није свестан ни једних ни других. И баш за то не може га нико ни кривити. А доста му је и то што испашта и за своје и за туђе грехе. Ако се патећи чему научио, то је опет ваљда, може му се и помоћи, иначе мучно, Бога ми.

С обзиром на поменуте невоље и на поправку оног што се може поправити овде смо ради упозорити нашег ратара на *значај пчеларства* у пољопривреди и производњи.

Као многе пољопривредне радње тако је и пчеларство од некога доба напуштено у нас. То исто видимо и код других. Тек у најновије време пренуо је опет паметан свет из сна и прегао да поврати то изгубљено благо. Производња меда има страшан утицај на цену шећера. Што се мање у свету производи меда, тим се више диже цена шећеру, јер је тада и већа тражња шећера. А по што се у нас шећер још не производи, већ све што нашој земљи треба, доноси се са стране: то ваља пчеларству дати већи полет и цену шећера оборити јачом производњом меда.

Када је пре толико година у нас и осталих народа на Балканском Полуострву, (који су заједно с нама те худе среће да се на-

лазимо на ниском ступњу економског развитка, те још и данас живимо у главноме од сточарства и ратарства) тако рећи цветало пчеларство и када је отуда добијан и знатан приход, а мед подмиривао оне потребе које данас намирује шећер: онда се код западних народа у Европи, а нарочито код наше сусетке Аустро-Угарске у велико подизала производња шећера, особито од шећерне репе. Тој напредној производњи шећера ваљало је отворити потребну пробу а то је било лако могућно, ако се у нас убије производња меда и наш свет научи на употребу шећера. А да би се то опет постигло требало је онда цену шећеру тако ниско спустити, да не само одржи победу над медом, већ и да његову потрошњу учини да буде излишна. Па и тиме не би успели, да се не сетише другој доскочици.

Цена шећеру још беше велика тако да производници шећера нису могли да издрже утакмицу с медом, који је, наравно, продавао се много јевтиније. У таком случају довише се Швабе и израдише бесплатан увоз шећеру у нашу земљу под изговором да ће му то више спустити продајну цену. Што наумише то и учинише; а кад и то постигоше и утукоше наше пчеларство, онда окренуше опет као и пре. И тако из године у годину поче се више у нашу земљу шећер увозити. А народ, видећи да је шећер јевтин и да му се поред њега не хасни производити мед, поче мало по мало да напушта пчеларство и да гаји пчеле толико колико само да има меда за лек а и воска толико колико да упреде воштаницу за крсно име и мртвима за душу. И тада и не опази, да му је рачун погрешан и да поред шећера отвара пут и кави, опет туђем производу који новац из земље извлачи. Место да потроши 6—8 гроша за оку меда и мало ракије, он сад троши за намирење исте потребе по 4—5 динара на шећер и каву. И Србија поче да плаћа иностранству данак годишњи за овај раскош од 4.222.713 динара (за каву 1,407.571 дин. а за шећер 2,815.142 дин.). А да је среће, као што није, тај би новац остао у земљи и још би мед и восак донели неколико стотина хиљада динара дохотка нашој отаџбини.

И по што тако уништише странци наше пчеларство; кад постигоше оно што су желели и научише нас на употребу шећера, и навикоше да без тога не можемо бити: онда повикаше цељ је постигнута, нема више јевтина шећера. Искупише се у Лондону све европске државе, у којих је производња шећера достигла највише мере, а међу њима у првом реду и Аустрија и тражише, да се укину све награде које су до сад производјачима даване на извесни шећер, јер су потребе које су те награде изазвале, престале: производње је меда

у Србији и околних народа потлачено, они су се навикли на употребу шећера, па сад нека накнаде то што су до сад уживали јевтино. И место досадашњи близу 3 милиона динара, треба ће од сад плаћати за тај раскош можда више и од 4½ милиона.

Па треба ли сад да скрштених руку чекамо догађај који наступа тек 1891 год? Налазимо, да је то питање изван сваког спора. А да ли смо у стању да му изађемо на сусрет? Јесмо. Треба само сви слошки да настанемо да се у нас подигне пчеларство на ону висину на којој је бар пре свога пада било; па онда ћемо успети, ако не да са свим истиснемо увоз шећера и каве у Србију, што је наравно одмах у почетку немогућно, а оно да његово уношење сведемо на најнижу меру, т. ј. место да странцима издајемо за каву и шећер као до сад 4.222.713 динара, даваћемо им 1.873.798, ако шећер будемо употребљавали за ½, а каву за ½ досадање вредности. На томе можемо уштедети себи и земљи 2.348.915 динара годишње који се корисно могу употребити на друге економске цељи.

На посао дакле сви који своју земљу љубе. Нашу је отаџбину природа богато обдарила, а Бог ју је благословио. Сваки добар домаћин ваља да набави по коју кошницу и да гаји пчеле. Нема ли за то готових новаца, нека узајми, па нека пати пчеле, оне ће га брзо одужити и још му толико зарадити. Ако смо ми полењи, пчела је вредна.

Две до три кошнице стају свега 30—40 динара. За три године можете имати већ 30 кошница. Њих може гајити не само ратар него и сваки други, по што оне не траже велику негу нити велики рад за подизање. Пчела је ратару само забава, јер он живи од земљорадње и сточарства.

Од тридесет добрих кошница може се добити годишње 600 кила меда, што по 1 динар чини 600 динара прихода. А то је, мислимо, врло леп новац, особито у ово оскудно време. Каву и шећер, као туђ производ, оставимо, па се прихватимо наше старе медљанице. То ће нашем здрављу више годи а и јевтиније нас стаје, дакле двојаку корист имамо отуда.

Гајење пчела и поучљиво је у сваком погледу. Деца и чељад имаће пред очима сваки дан живи пример *угледне вредноће*, то ће их гонити да и сами не буду лењи. Сем тога наћи ће ваздa у кованлуку пријатну забаву и привићиће се да без пчела не могу живети. А у томе је већ велика и морална добит.

Друштво Пољопривредно ставља сваком честитом ратару и љубитељу пчела све своје услуге, и готово је у свако доба по могућности чинити све да се *значај пчеларства и његова практична вредност* подигну у нас у интересу наших ратара и наше отаџбине

А. Борисављевић.

БЕЛЕШКЕ

грожђе лек и храна *)

Свако зна за сласт грожђа, али мало их има који познају његову хранљиву вредност и лековиту силу. Биће од велике користи и нашем тежаку а и другима, да и ове врлине у грожђу познају. Најбоље је и најкорисније уживати грожђе у време зрења и бербе.

С тога и хитимо да овде у кратко прикажемо нашем свету благодети од грожђа, те да би се тиме на време користио сваки који треба грожђана лека.

Ово чинимо тим радије, што се у новије време све више шири мисао, а практиком и живим примерима доказује, да се грожђем могу излечити и уклонити са свим више од десетак различних болести, само ако се једе правилно, чисто и зрело грожђе.

Ради тога удешени су на више места у Европи и осталом свету у жупним крајевима многи заводи за **„лечење грожђем"**. У те заводе путује силество болесника и тамо се помаже и налази олакшице својим недузима.

О лековитости грожђа написано је доста књига и поука од разних научника. Сви ти научници и практичари, признају, да грожђе не само предупређује него и лечи разне болетице, само ако се правилно и више времена једе. Од тих спомињемо овде дра *Хирша Фердинанда Милера и Хелфта*. Они се слажу у томе да се **грожђем могу излечити ове болести:** *бледило, малокрвност, затвор, шуљеви* (отворени и затворени), пролив, срдобоља, сушица, кашаљ, сипња, нервозне болести, болести очију и ушију, разне осипе по кожи, болести у материци и друге женске слабости, болести мокраћних оруђа, слезине и црне џигерице, па чак и запаљење, катар у превима и желуцу, органске болести срца, и почетна јектика. Оно трезни пи-

*). Види о томе „Лековитост винове лозе" у свесци 8-ој год. 1884 стр. 492. *Ур.*

јанице и разведрава чамотињу (хипохондрију), помаже и од хистерије, невралгије, скорбута (пољачине), навале крви у мозак и од шкрофула. (гуке, сараје). После два три месеца једења грожђа, човек бива чвршћи, једрији, пуњији, окретнији и у опште здравији.

Све ово што лекари наводе, нису њихове претпоставке нити гола теоретисања него осведочено искуство дуготрајним опитима у поменутим заводима и иначе. А и ми смо се лично уверили о томе године 1879 у Срему и 1887 у Влашкој, опробавши то и на самом себи. Једење грожђа поред речених болести, тако рећи препоручава човека: снажи му памћење и крепи одважност.

Та лековита сила у грожђу долази од састојака који се у њему налазе, а које је наука пронашла и испитала.

Доктор Хирш испитао је и нашао **у грожђу ове састојке:** шећер, разне соли: фосфорну и кухињску; за тим стрепни креч, стрепну поташу. У многим врстама грожђа има доста и гвожђа, калија, натрона и магнезије. Па онда има и органских материја, као: смоле, гуме, таница, биљне беланчевине и других екстрактивних и ароматичких материја. А по себи се разуме, да у грожђу највише има воде и киселине.

Беланчевина налази се у љусци од зрна грожђа, често и до 14 делова у 100 делова. Још су у њој и танин и восак; ту су и разне киселине и етерско уље. С тога кад се једе грожђе, не треба љуску испљувати, већ добро сажвакати па прогутати. Ако се љуска поврати из уста на поље, губи се тиме много од природне вредности уживања грожђа.

Ово што су из науке и практике научници који су се нарочито тиме бавили, изнели на видик целом свету, нагони и нас да најтоплије препоручимо сваком, да се користује тим благотворним леком који долази једући зрело грожђе. Ово се не може довољно препоручити болешљивим и слабуњавим како сиромасима тако и имућнима, особито онима који немају ни времена ни средстава да иду по бањама и да траже себи лека на други начин за опорављање порушеног здравља. При том, треба имати на уму и то, да лечење с грожђем превасходи све бање и друге лекове, јер оно ни у ком случају, не уди, као што често бива после купања у бањама или узимања лекова из апотека. У исто време грожђе и храни, па је и као храна а и као лек са свим врло пријатно за уживање.

Ради смо ниже показати и *ред* кога се ваља држати при лечењу грожђем.

Ево тог реда :

1. Ваља јести зрело грожђе и чисто од трулежи и од свачега. Што је зрелије, тим је боље, здравије и укусније.

2. Водњикаво, бућаво, труло и прљаво грожђе, не само не лечи, већ је и шкодљиво. Грожђе и сувише водено болесно је. Ово треба увек имати на уму.

3. Слатко грожђе, то је и најбоље. Па после једро и које пријања за прсте и усне као мед.

4. Грожђе с високих, песковитих, каменитих и жупних места боље је и више годи здрављу, него оно са равница, а нарочито оних где нема довољно песка и жупнине.

5. Љушчице од зрна не треба одвајати и бацати, по што у њима, као што напред рекосмо, има хране и других лековитих састојака. Баш ко неће или не може да их прогута, нека их маљаво сажвата и добро у устима исцеди, па онда испљује. Иначе здраво је и пријатно за желудац и гутати их.

6. Грожђе се једе три пута на дан : из јутра рано, наште срце ; за тим на сахат пре ручка и пре вечере. Овако боље ради у телу и организму, него кад се једе после јела. Ако ли има таких људи којима тај ред не годи, нека једу грожђе, на сахат после јела. Још више вреди за здравље јести грожђе при изходу сунца онако росно и са чокота узабрано. Никоме то неће удити ма по каквој навици он пре тога живео. И сваки ће за тим у скоро опазити како оно благодетно утиче на телесну и умну снагу и појачање и саме енергије. Имућним људима ово је и са свим ласно, по што имају и своје виногради.

7. Коме је год могућно треба да једе црно грожђе, па ће и сам увидети за што га многи стављују изнад белог.

8. Ако је коме нужно и угодно да грожђе једе с хлебом, то се не крати ; али хлеб мора бити увек тврд а не свеж и од чистог брашна.

9. Грожђе не сме бити уњувано од мушица, по што једном нечисто грожђе нездраво, од њега могу се добити и неке болести ма да о томе доктори ништа неговоре.

10. Колико треба појести грожђа од један пут (на један јелек) или на дан, кажу сви доктори да је то тешко одредити. Већ према стању желуца нек сваки себи одређује меру, оволику или онолику. Из практике зна се, да скоро сваки желудац може поднети по пó кила на јелек, било с љуском или без љуске и семена. А кад

се три пут дневно једе, онда чини кило и по на дан. После десетину дана, та се мера може и повећати тако, да се кило грожђа од једном поједе, и онда ће изнети свега три кила дневно.

При свршетку лечења треба поступно смањивати меру грожђа истим редом као и у почетку. Али ком не уди, може јести и до краја тако, премда је потребна поступност и против навике.

11. После сваког оброка, особито јутрењег врло је здраво ходати бар по једно по сахата у чистом ваздуху. А то може и сваки радник чинити који жели себи добро здравље.

Шетња благодетно дејствује на здравље у опште, а у овој прилици удвостручава успех лечења и опорављања. То веле сви стручњаци.

Доктор *V. Nimayer* наводи у свом делу, да се с највећим успехом лечи грожђем, ако се то чини правилно у самим виноградима, а нарочито онде где је поднебље здраво и благо. До душе, он не пориче ни то, да голему корист чини здрављу једење грожђа и под куће, само ако то бива по означеном упутству.

12. Кад се човек лечи грожђем, не треба да једе: пасуљ, кељ, келерабу, празилук, бабње, млеко, нити јела премасна, пресолана и љута. Така јела кваре дејство уживања грожђа. Шоља црне каве не уди пре и после једења грожђа. Она може бити и од праве каве или од жира, ражи, мркве и јечма. Али ко може бити и без тог напитка, биће му грожђе од веће користи, ма како му пријало попити добру и слатку каву после уживања грожђа. За многе боље је да ништа не вечерају, сем опет грожђа.

Ко је у стању да издржи бар неколико недеља лечења грожђем, тај може бити сигуран, да ће обновити своје нарушено здравље пре него у Рохичу, Бадену, Бузјашу, Мехадији, Карлсбаду, Маријенбаду, Ишлу, Глајхенбергу и т. д. куда многи наши доктори шаљу своје болеснике.

Ми имамо пуно разлога што хвалимо овај начин лечења, јер је прост, поуздан а мало кошта. То је божанствени лек који се не може ничим заменити.

С тога не би згорег било установити и у нас таке грожђане *лечнице*, као што има и у другом паметном свету. А за то у нас има довољно услова, по што има и лепа грожђа и згодних за то места.

А да је потребно, о томе нико паметан не сумња. На ово обраћамо пажњу оних, који су позвани да *чувају и лече народно здравље*.

Свештеницима пак, учитељима и осталим чиновницима који имају додира с народом, може се топло препоручити да у том погледу обавештавају народ, како може најјевтиније да се лечи.

Да свршимо с тим, *како се може дуго одржати свеже грожђе.*

Ко жели да сачува грожђе, нека набере колико год хоће зрела грожђа, али и то кад је време суво, топло, а најбоље у подне. Сваки грозд ваља узабрати пажљиво, да се не нагњечи, па га онда очистити од трулежи и нечистоће. По што се тако уради, намести се на таван над собама које се зими греју. Таван се пре тога добро очисти, па се грожђе наслаже по њему, све грозд до грозда. Ту остане до мраза. У очи јачих мразева, треба га покрити ноњавицама или ћебетима или сувом сламом. Кад се тако уредно покрије, а собе се као обично греју, онда ће бити сачувано чак и до Новог лета. Нешто мало ће увенути, а друго ништа. Сок остаје, као што је и још је слађи него пре. (Некима та сласт производи у желуцу неко мало тиштање; али то брзо пролази и нема никакве бојазне отуда, по што то дуго не траје нити уди). На тај начин може се сачувати на већим таванима и на хиљаде кила грожђа, без муке, трошка и опасности. Ко жели да му је таван пунији, може евенке или поједине гроздове повешати и под кров, па њих потрошити пре мраза, или их сместити као и оно друго грожђе и сачувати од мраза. Хладноћа и мраз уде укусу грожђа. Овако хране грожђе у Влашкој и Бугарској, где смо и ми научили.

В. Полагић.

Планинска ива, дивља врба
(Salix caprea)

У допуну белешке о планинској иви, штампаној у бр. 15 „Тежака" ов. год. сазнало се још и ово:

Од дрвета планинске иве граде се у пиротском округу и врло добре виле, а плету и котарице премда грубље.

Пре неки дан нађен је у околини Дојкиначке Планине један пањ од ове иве, који је давно осечен. Та ива имала је у пречнику до 30 с. м. Дојкинчани у верују, да је било и дебљих од ове, и од истог дрвета градили су и судове за течности од 6 и више ока. Данас је тако дебелих дрвета врло тешко наћи, јер су исечена.

Сем тога, приметило се да је ова ива правија и виша, ако расте у густој шуми и у склопу. А оне што расту у отвореном пољу махом су криве и мање.

Народ у околини Суве Планине са свим уместно назива ову иву „дивља врба".

Два судића од ове израдиће се и послати с осталим стварима одавде одбору за Париску изложбу.

Јов. М. Јокић.

ГЛАСНИК

Управа *кола јахача „Кнез Михаило“* изабрала је у свечаној својој седници за **почасног члана** овог удружења, господина **Чедомиља А. Поповића,** начелника земљоделско-сточарског одељења Министарства Народне Привреде и секретаре *сточарске секције* „Српског Пољопривредног Друштва“.

Ратарска секција „Српског Пољопривредног Друштва“ држала је у Среду 14. ов. м. *трећу* своју седницу, на којој је се већало о питањима, рад којих би се имао савсати *повремени збор*, сходно чл. 34-ом друштвених правила.

У истој цељи држаће и *секција за сточарство* своју седницу у понедеоник, 19. ов. месеца.

ПОЉОПРИВРЕДНА НАСТАВА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ У ХРВАТСКОЈ И СЛАВОНИЈИ

(Реферат П. Т. Тодоровића)

Сабор троједне краљевине примио је на скупштини предлог закона, којим се уносе врло важне реформе у народно образовање. Закон је тај: *„О уређењу основне* („пучке“) *наставе и образовању учитеља у краљевини Хрватској и Славонији“*....

Кад смо размотрили овај закон, нашли смо да је у неким главним основама сличан нашем садашњем закону о основним школама. Особито пада у очи то, да се основне школе не установљавају само по *једном* калупу, без призрења на задатак који има, или треба да има основна школа. По овом законѣ, основне школе прилагођавају се потребама практичког живота, и различне су према месним приликама и занимањима становништва. Нарочито су за пољопривреднике од интереса, јер је пројектом овим добро схваћен значај пољопривредне наставе, и појединим одредбама потпуно је ујамчен практични успех ове наставе у основној школи. Оно што у нашем садашњем закону о основним школама у погледу пољопривреде недостаје, о чему смо у неколико прилика дали израза, у овом пројекту обухваћено је већим делом. За то приказујући главне тачке горе поменутог предлога, желели бисмо обратити пажњу наших меродавних кругова на њ још пре него ли коначно решен у Хрватској Скупштини.

Напред је наглашено да је овај предлог обухватно уређење основне и учитељске школе. Из оба дела извешћемо само оно што је важно и за нас.

А. Основна школа.

§. 1. Задатак „пучкој“ (основној) школи јесте: „да децу религијозно и морално одгаја, душевне и телесне силе јој развије, и да их у потребном за грађански живот, општем знању и умењу поучи“.

И наш садашњи закон ставља у задатак основној школи оваке дужности

§. 2. Основне школе деле се, као и у нас, на: *ниже* (опште) и *више* (грађанске). С нижим школама спајају се *„опетовнице“*, или како се у нас оне

зову: „продужне школе“. Даље, — „с основним школама могу према месним потребама бити спојени и *стручни течаји* (курсови)“.

§. 39. „*Уза сваку општу (нижу) школу мора бити за практичко вежбање ученика у пољској привреди школски врт*, за тим гимнастика и бунар за пиће и кућну употребу учитељску“.

О „школском врту“ *школској башти* у нашем закону нема ни помена, и ако је и у нашој основној школи заведено учење пољске привреде. Истина и по нашем закону школа *треба* да има **земљиште**; али да школа мора имати земље и то искључиво за *школску башту*, о томе нема никакве одредбе.

Овај недостатак мислило се допунити *новим* законом о основним школама који је био пројектован. Како смо сазнали, по новом уређењу основне школе, имало би се за пољопривредну практику одредити *1 хектар* земље. Ми можемо само пожелети да се допуна у овом смислу што пре узакони; јер само тако може се и у нас имати видна успеха од предавања пољске привреде у основној школи....

§. 53. Прописује наставни план за ниже основне школе (у којој учење траје 4, односно 5 година за оне који не прелазе у средње или више основне школе); и по истоме, наставни су предмети: вера (а за православне и читање црквено-словенско); језик; рачун и геометријски облици; најважније из земљописа, физике и јестаственице, по читанкама; писање; цртање; гимнастика; *практична настава из најважнијих грана пољске привреде*; за женску децу још и ручни рад и *настава у кућењу*.

Као што се види, по овом наставном плану, и у *нижој* основној школи предаваће се пољска привреда, и то *практички*. Док код нас по наставним плановима, које је министарство просвете прописало и који и данас важе, пољопривредна настава само је за *вишу* основну школу. Има пољопривредних радова, које заиста и деца ниже основне школе могу радити, ну нека буде практичка поука ограничена и на само *гледање*, па је опет нешто добивено, што ће одиста бити од користи за практички живот. За то је и комисија која је састављала био први програм предавања пољске привреде за основ. школу умесно мислила да настава пољске привреде почиње од III разреда.

Новим пројектом закона о основним школама, надамо се, да ће се и у овом погледу учинити поправка....

„*Опеговнице*“ за то су, да се у њима, као у нашим „продужним школама“, поново или проширн знање, стечено у нижој основној школи, *према потребама практичког живота* (§ 55). Настава у њима траје две године, а по 2 дана недељно и по 2 часа рада.

Ну, много је значајније уређење *више основне*, или *грађанске школе*.

§. 66. У овој школи настављају се ученици, који не прелазе у виша училишта, и уче науке нижих основних школа према захтевима даљег општег образовања и посебним захтевима практичког живота *с обзиром на занате, трговину и умну пољску привреду*“. Настава у овој школи траје „највише 4 године“ (§ 67).

Према нашем закону, овим је законом учињен знатан напредак. Наш закон ставља такође у задатак основној школи: „да спрема и за грађански практички живот“, али не одређује по ближе како ће она тај свој задатак постићи, и не каже начине којима ће се постићи тај задатак према занимањима и разноликостима практичког живота.

Начелни поглед и разноликост практичког живота допуњује се даље — поделом више основне школе на: 1) *грађанску школу смера пољопривредног*; 2) *грађанску школу смера занатлијског* и 3) *грађанску школу смера трговачког* (§ 69.)

Да загледамо у предмете, који се предају у школама све три врсте.

Предмети се у опште деле на: *опште* и *стручне*. — *Општи* предмети су за све школе једни исти, и ови су: вера; хрватски или српски језик; немачки, а у Приморју талијански језик; земљопис и историја, с особитим обзиром на домовину и њен устав; писање; гимнастика и певање.

Стручни предмети овако су распоређени:

1. На грађанску школу смера **пољопривредног**: јестаственица с особитим обзиром на употребу у пољској привреди („*пољопривредне природнине*"); *пољопривредна хемија* и природне науке; рачун и *пољопривредно књиговодство*; геометрија и геометријско цртање с *пољопривредним грађевинарством* и практичким мереньем у пољу; *пољска привреда* и *пољско-привредна технологија*, популарна *народна економика*; цртање слободном руком; тумачење најважнијих за *пољску привреду постојећих закона*; *пољопривредна вежбања*.

2). На грађанској школи смера *занатлијског*: јестаственица с особитим обзиром на објекте („природне") употребљиве у занатлијству; природне науке, с особитим обзиром на механику и механичку технологију; рачун и занатлијско књиговодство; геометрија и геометријско цртање с основима описне геодезије; популарна народна економика; стручно цртање и моделисање; тумачење најважнијих закона за занатлијство; вежбање у школској радионици.

3. На грађанској школи, смера *трговачког*: јестаственица с обзиром на познавање робе; природна науке и хемијска технологија; трговачки рачун с простим и сложеним књиговодством; цртање слободном руком; тумачење за трговце најважнијих закона; трговачка терминологија и конторске радње.

У *женској* вишој основној школи наставни предмети су донекле *исти* као и на овим мушким школама, а уз то још: кућење и женски ручни рад (§ 70.).

(Наставиће се).

ПОДАЦИ О ПОЉОПРИВРЕДИ

Подриње.

Подриње је веома интересантан крај Србије.

То је један од по најмањих округа: слабо је насељен и сиромашан, нарочито јужни део — Азбуковица и Рађевина.

Сем дринске, јадранске и љубовијске долине, као и нешто мало око речица: Пењске и Ликодре — остало друго земљиште је махом брдовито; испресецано планинама и планинским повијарцима: испуњено вртачама и дубодолинама, слабо родно и за култивирање неудобно.

С тога, а у оскудици родне земље, многи Рађевци и Азбуковчани принуђени су да крче сваке године шуму и да обрађују нову земљу, у коју се уздају да их бар за неколико година може хлебом хранити. За извесно време, један део мршаве земље коју су дотле

обделавали, пуштају на одмор, очекујући од ње доцније да ће боље рађати. Слабо или никако не ђубре земљу, јер су и оскудни са стоком, те за то мало и имају ђубрета. Осим једног краја Азбуковице, у Подрињу, не ћемо претерати ако кажемо, да је овчарство последњих година јако редуцирано, а на неким местима по готову и изгубљено. Зарад смока држе највише краве. С њима сиромашнији и раде земљу и преносе терете, а прећашњих година, како причају, то је била велика реткост видети кога да се служи кравама. Прошле године, која је била оскудна за овај крај, а нарочито брдски, многима је ситна стока у бесењење за порез продата. У равни опет од метиља је, како казују, многа стока угинула. По себи се разуме, да је ово осетан удар за сваког земљорадника, а особито у брдским крајевима, који поглавито од стоке и живе.

Формација је земљишта скоро свуда кречна. Читав крај подрински изобилује у многим рудама, а познају се трагови рударства још из старих времена.

Климат је у крај Дрине и у Доњем Јадру блажји од климата осталих других крајева То се најбоље да опазити на вегетабилном свету. Цер, Влашић и Костајник могу послужити за границу у климатском погледу. Климатска разлика да се на први поглед још опазити у путовању, јер је осетна и пада сваком путнику у очи.

Један пример само у потврду да овде наведемо.

У августу месецу ове године, кад је преко Цера и Влашића, као и с ону страну Костајника у Јадру стрвнина давно већ била пожњевена и зденута, а на неким местима и овршена и смештена у амбарове; кад су ливаде тамо у велике већ биле покошене и сена зденута у пластове — у јужном делу Подриња, сем овог краја што се простире поред Дрине, онда су тек на јако почели жети стрвнину, а косидба је трајала и до краја августа месеца по узвишеним местима куда смо ми прошли.

Климатска разлика опажа се и на воћу које увек позније цвати у Рађевини и Азбуковици — но у Јадру. Бостан већ тешко успева овде. Сеју га, истина, по где где; али ма какво да је семе, лубенице испадају сићушне; немају оне слести и сочности, као, рецимо, лубенице које доносе сељаци из Мачве и продају у овом крају. Диња немају и не сеју их, јер вели, да не могу да узре као што треба; о чему смо се у неколико и ми уверили, бавећи се неко време у том крају.

Дуготрајна зима са љутом росом и измаглицом, с пролећа, и хладним кишама, које махом падају у мају месецу, не даду биљу да се на време и потпуно развије. А од како се потоњих година шума почела нагло да прорећује, сатире и на више места упропашћује, разлика у климату и крајности као да све јаче почињу из године у годину да се опажају. То и сам народ већ увиђа; али није у стању да протумачи појаве, које га неминовно сналазе, и нема начина да се помогне — и ако види очито зло пред собом.

Од неколико година, у Рађевини, млоги су отпочели били да саде винову лозу. Првих година, причају сами Рађевци, имали су толико грожђа, колико им је потребно било за јело, а имали су и вина преко целе године из својих винограда. Вино је њихово истина слабо и опоро; садржи у себи много винске киселине — али ипак они су били са својим производом задовољни и навикнути на своје вино, ценили су га и цене више, но рецимо, жупско, крајинско — или које друго боље вино. По где који опет налазили су у својим виноградима толико вина, да су у стању били по нешто и да одвоје и да про-

даду. — разуме се по добру цену. Дотле су принуђени били по скупе новце да га купују у Поцерини и Посаво-Тамнави, и сматрали су вино као неку реткост у својој кући. С највећом вољом и заузимљивошћу, као што казују, садили су винограде често и по таквим странама, које очевидно нису за винограде. Но сада се већ почињу кајати, што су се одали виноградарству. Виде да из године у годину њихови виногради све мање рода дају; да им се више не плаћа ни труд ни трошак око обрађивања, и налазе бољег рачуна да купују вино са стране, но да гаје винограде. У Ликодри — ради примера да наведемо — кућа Антонића, која је до пре неколико година из свога винограда добијала по 60 акова вина, кад је добра година, није више у стању да добије, и кад је најбоља година, од 15—20 акова. Па и квалитет вина није више онакав какав је био. Хладна киша у цвету још оштети винограде, а е јесени опет не да грожђу да потпуно узри, те за то је њихово вино опоро и киси и не може дуго да се одржи. Ове године пак од пламењаче и љуте росе читави гроздови отпадали су с чокоћа, а оно што је остало, то је махом сићушно, да је жалосноући у виноград и погледати. Берба ће ове године испасти много гора, но прошлих година. Покушавали су неколико година узастопце и да ђубре винограде не би ли боље рађали, правили су и јалаке због бујице — али при свем том, кад буде јака киша, а нарочито провала облака, она све спере и снесе, и после себе остави слој земље мршаве и сиви камен, на коме повољно може још успевати папрат и којекаква још травуљина, коју нису у стању да истребе, која је као оно боја трава поплавила сва поља у овом крају.

Кад споменусмо папрат, или као што народ овде зове ову биљку — бујад, неће бити излишно да и то наведемо, да је ова биљка нашла тако повољног земљишта по овима страновитим местима у Рађевини и Азбуковици, да просто тамошњи свет нема начина да се од ње брани. Покушавало се, да је косе док је још зелена и у цвету; палили су је и — једном речи, чинили су све да је истребе бар по њивама и виноградима: али нису јој могли ништа учинити. Као оно пиревина, ова биљка тако се нагло плоди и множи, и штети, не само усеве, но и винограде, којима највише и шкоди. Док су Турци живели у Соколу и у сокољском крају, а то је један од најузвишенијих и најдивљијих крајева у целом Подрињу, дотле, причају и сами Рађевци није било папрати у целом том крају где су Турци живели. Данас ко би пропутовао тај крај до Сокола, видео би свуда најцаклу папрат сврх човека, коју је мучно истребити, јер је већ обузела сва места, колико год може око догледати....

(Наставиће се).

РИБЕ У СРБИЈИ

од

Дим. Јосимовића.

У свима рекама, мањим и већим у срезу брзопаланачком ове су рибе: шарани, кленови, мрене, кркуше и смуђеви. Пастрмака има само у реци код манастира Вратне и Блидарињу не далеко од Брзе Паланке. У блату код Неготина живе: чиков, лин и караш.

У Дунаву има: кечига, шарана, гргеча, смуђева, вретенара, буцова, мрена, деверика, штука, манића и сомова.

Младице и липљени овамо нису познати, а од угора (јегуља) први пут су тек ове године ухваћена 4 комада у Дунаву, и то један код Радујевца, и друга код села Вајуге. Ова је била дугачка 1 метар. Код Брзе Паланке у јуну ухваћене су 2 јегуље од $^1/_2$ метра.

Моруне, јесетре, сим, паструге, и кечиге бораве у Дунаву и допиру кад што до утока Саве у Дунав.

Кашикар и тако звана несрећа нису познате рибе.

Дунавске рибе могу да теже и то:

Моруна	до	300 кила
Јасетра	„	50 „
Сим и паструга	„	20 „
Кечига	„	10 „

Све ове рећи плове у Саву, и то само кад су велике воде, у Дрину, Мораву и Тимок не иду никако.

Сомова има готово у свима водама а и у Дунаву, а може да нарасте преко 300 кила.

Скумрија долази у Дунав почетком априла и целог маја, а у јуну се враћа. Нарасте до 300 грама. Долази уз Дунав само до села Сипа, испод Доњег Ђердапа.

Моруна, сом, мрена, штука и шаран хране се и ситном рибом, међу којима је штука најпрождрљивија; јесетра паструга, сим и кечига хране се само бубама, маховином и песком.

Дунавом се крећу у великом броју (затимице) онда кад икру бацају по. тако званим „*бојиштима*“ (спрудовима) и плитким местима. Априла и маја долазе, јер се тада бију (мресте); јуна нестају, па се тек у јулу јављају.

Само се јесетра мрести у августу а шаран у октобру.

У оманьим рекама риба се хвата најобичнијим справама: у врше, у сертме у загажње, ђелберијом и чуком, ударцем у камен, те се онесвести.

У Дунаву, лапташем, оловом, у прећу, поплавом, крсташем, на велике удице, плутом, мамком на штапу, и завојцима.

На вировима у Ђердапу хвата се у преће од једека с великим чамцем који је утврђен за стене и обалу.

На јаким брзицама у дунаву хвата се у гарде.

Гарде су ограда или плот од растовине. Коцеви су дугачки 12 мет.; добро су и често побијени у земљу. Морају стајати поврх воде, када је вода велика. На огради је отвор и то с оне стране од куда вода тече. Ограда је широка колико заузима сама брзица, и на свршетку је узана и има мали отвор где је прећа с чамцем намештена.

Риба која уђе у ову ограду не може да се врати због јаке брзине воде, већ је вода угура одмах у прећу. У гарде пада обично риба, кад се враћа.

Цена рибе зависи од множине, како које године пада, али је средња цена и то јаловој моруни, јесетри, паструги и симу од 1 до $1^1/_2$ динара од кила, кечиги 0·80 до 1 динара од кила, ајваритим 2 до 3 динара кило, сом шаран, мрена и остала 0·40 до 0·80 динара од кила.

Количина разне рибе која се од Радујевца па до Кладова хвата и троши може изнети преко 20.000 кила годишње.

У овоме крају и соле рибу и међу у бурад, па тако продају, а суше највише крупну.

Цена је сувој моруни, јесетри, пастругу, симу и кечиги у варкама до 4 динара кило.

Шаран и остала бела риба суши се више за домаћу потребу, а цена је до 1. динар кило.

И цена хајвару зависи од количине ухваћене хајваруше. Средња цена је 12 динара кило.

Овдашњим рибарима није познато да риба пати од какве болести, већ оне највише страдају од белих пијавица, и то у време велике воде.

ОПИС КРУШАКА

(У ИСТОЧНОМ ДЕЛУ СРЕЗА КРУШЕВАЧКОГ)

1. Караманац (секременац, тврдунац)

Цвета при крају априла, сазрева у октобру о Петкову дне.

Доњи део је округао и широк, а горе петељци умерено шиљаст.

Кора на зрелом роду је зелена, свуда мрким пегицама густо попрскана и дебела.

Род је врло крупан, често килограм тежак, тврд, опоро сладак, врло трајан тако да кад се руком узбере и преко зиме очува од мраза, може дочекати и нов род.

Има га у селу: Црквини, Малом Шиљеговцу, Росици, Рибарима, Бољевцу Крушинцу, Малој Реци, Провалији, Здравињу, Петки, Пољацима, Пасјаку и Су-, шици, но свуда тек по гдекоје дрво. — Једе се просто без икаквог приправљања, и то тек уз Велики Пост, по што укрти и постане сочан и сладак, а изгуби ону своју опорост.

Најбоље и најобичније расте на јужним и песковитим пристранцима.

Размножава се једино калемљењем на дивљу крушку; младари (изданци) расту с почетка врло бујно, али после мало година почне да роди, те застане и не развије голему круну. Од куда је и кад у овај крај донесен, не зна се, но по свој прилици само име „караманац" подсећа да је овде постојао још за време Турака.

Продаје се у Крушевцу и Алексинцу комад по 5—10 пара динарских, а кадшто и скупље. У већим количинама и не износи се на трг.

Крушка ова у овом крају више ишчезава, него што се прихваља, чешће се може наћи у шуми и сува, а ређе нов, млад калем.

Према зими је врло издржљива а и инсекти је канда мање но друго воће нападају и род кваре; али млого роди и од рода јој се гране поломе. Услед тога јој се круна брзо квари и почне се нагло сушити, па у скоро и угине са свим.

2. Вукањка.

Цвета око половине априла, сазрева о Крстову дне.

Род јој је јајасто дугуљаст: кора лепа, жута, подебеласта средње је величине. Слатка је и врло пријатна за јело. Може да се одржи до јануара.

Има је највише у селима: Крушицима, Срндаљу, Зебици, Провалији, Петини, Пољацима и Малом Шиљеговцу.

Особито је добра за *турцију*, и ту може да се одржи и до Петровадне.

Најбоље успева и рађа на смоничавој земљи и осојним местима.

Размножава се једино каламљењем на дивљу крушку; калем расте врло бујно тако да се брзо развије у велико дрво са пространом круном.

У овај крај донесена је из села Вукање (отуд јој и име) и то од прилике пре 30—40 година. (Вукања је у округу Алексиначком).

Продаје се на крушевачком и алексиначком тргу; према осталим крушкама готово има најбољу цену.

Крушка ова шири се у овом крају све више и више, јер се сваки труди да је има на свом имању.

Према зими и позним пролетњим мразевима врло је издржљива, али је често нападају бубе још у цвету; с тога је род по неке године много црњивкао при Богу ове године што је.

3. Медунак

Цвета у почетку априла, сазрева у половини августа или о Великој Госпођи.

Род је дугуљаст, по површини обично има више или мање угнућа или удољица.

Кора је на зрелом роду лепо жута и румена с оне стране од које јој долази сунце.

Род је доста крупан, месо је медено слатко, сочно и врло пријатно за јело. По што сазре, највише месец дана може се одржати а да не иструли.

Има га у свима местима у којима и прве две сорте, и много је више распростр од обадве прве.

Много се једе род одмах чим се узбере с дрвета. Пешто се пак продаа највише се кува и суши за зиму.

Најбоље успева и рађа на смоничавој земљи и присојним положајима. премда има је и одржава се доста добро и на свакој другој земљи и положају.

Размножава се каламљењем на дивљу крушку; у овом крају постоји још из незапамћеног времена.

Род у колико не једе чељад, продаје се у Крушевцу по 5—10 пара кило (прво зрно прода се и по 20 пара кило).

Ова крушка јако је распрострањена у овом крају, и размножава се све у већој мери.

На зими је издржљива, али у цвету често страда од пролетњих мразева и те године мање роди, иначе роди необично много. —

Ј. Н. М.

ДОПИСИ.

Узвеће (Мачва), 27 августа 1888 год.

Време је за сваки рад у опште било угодно.

Свршетком јула и августа киша је падала довољно. — Од ње су се позни кукурузи мало опоравили, а били су са свим рђави. Ова киша и не вреди Бог зна колико кад није раније падала. Дуга суша све је погорела. Од раних кукуруза бар још може и бити што год.

Град у овом крају није падао; али доста је било страдања и од поплаве.

Жетва је добра и свршена је концем јула. Пшеница је тако родна, да једна кладина од 21 снопа да је у средњу руку 50—55 кила са свим чисте пшенице. Штета је само што је нема много, као што је посејано. Пролетња поплава и летошња суша учинише да ће многи бити без хлеба.

Народ је доста презадужен за порез и друге дугове, па сад и ово мало хране што је нашао продаде све тако рећи цабе, јер каква је то цена за пшеницу по 8—9 динара на товар, а сва остала жита на нижој су цени.

Сад је у ово време главни рад вршење, и угарење за сејање озиме пшенице и јечма, друга озима жита у овом крају не сеју се.

Винограда у овом крају ретко ко има, а и ако у кога има, то је млад и још на потпун род није стигао. Јабуке су доста добро родиле и народ овог краја може се доброј јабуковачи надати.

Траве за марву било је довољно, а нарочито за овце. Г. Трифун М. Лалић из Причиновића, много се труди за своје овце. Он је већ чувен као добар газда од оваца. Његове се овце два пут у години јагње.

Здравље је како у народу тако и у стоци врло добро.

На свршетку додајем: народ се доста добро труди и ради. Али му оде сва зарада на порез, а суша и ниска цена производима са свим га убише.

Каламљење о ком сам говорио у осмој свесци „Тежака" ове године, може се узети у средњу руку. Калеми су доста лепи и напредни.

Илија А. Радовановић.

Смедерево, 30 августа 1888. год

Време је било погодно за жетву, воз и вршење. Но за угарење за јесење усеве у толико није подесно, што се земља од суше тако запекла, да се једва може орати. — Бољи домаћини већ сеју репицу. Виногради су доста добро одржали род; Али вина неће бити толико као лане. Здравље стоке није повољно, јер јака жега и суша пашу са свим поквари, а стока услед суше очевидно малаксава. Цена житу спала је за 1 динар, а сад је 11 дин. 60 пара. Јечму је цена 6 дин. 50 пара, а овсу 6 дин. Мој јечам и овас као бољи дао сам по 7 дин. 60 пара по мет. центи. Кукуруз је добар.

Ђ. Окановић.

Метриш, 31 августа 1888 год.

У другој половини августа била је јака врућина, а по кад кад дувао је и врућ ветар. Кише није било никако, за то је вршидба била врло добра и с концем овог месеца довршена је.

Због јаке врућине и топлог ветра ранији кукурузи сазрели су пре времена и већ се беру, а познији су махом са свим пропали од суше. Но у опште узевши, може се рећи да кукурузна берба ове године испада средња.

а жетва у житу је *задовољна*. Виногради пак неки су *добро* а неки *средње* понели; али биће ове године изредно вино, само ако и о берби буде сушно време. Изгледа да ће се ове године много тражити крајинско вино и то по добру цену.

Људи су у овој половини месеца највише вршили, превозили сено, секли лиснике и брали кукуруз.

Цена је старом кукурузу и пшеници 13 до 15 дин. јечму 7—8 дин; ражи 6—7, а крупнику 5—6 дин. сто ока.

Тражене су на продају старе мршаве крмаче, а цена им је од пара по 40—48 динара.

Поп Мијаило.

Ратковић (Горњи Левач), 31 августа 1888 год.

Пшеница озимица која се у овом крају доста сеје, јер добро успева, добра је скоро као и лане. Један хектар дао је од прилике 1000 до 1400 ока а на по неким местима и више. Слама је од ње осредња, пожњевена је сва до св. Илије.

Ржаница (рана) која се не сеје толико у овом крају, може се рећи да је и ове године добра, као и сваке друге. Не зна се шта је овом свету, те је не сеје више. Па и хлеб од ње није рђав, а после тога добра је и за продају. Пожњевена је сва до 15. јула. Слама је од ње рђава.

Јечам који се прилично сеје, добар је. Једном човеку дванаст крстина дале су тридесет и пет мерица. Једна мерица хвата као десет. Пожњевен је сав до Петрова дне. Слама је од њега добра.

Крупник који се овуда по мало сеје, тако од прилике према домаћој потреби, добар је. Једном човеку четири крстине дале су двадесет и једну мерицу. Слама је од њега ако не, боља од јечмене. Пожњевен је сав до 1. августа

Овас за који се може рећи, да се после пшенице у овом крају највише сеје од стрвних жита, и ове је године добар. Нарочито је добар на местима која су близка Црном Врху. Пожњевен је до 5. августа сав. Слама је од њега да неможе боља бити.

Но имам да споменем једну врсту пшенице, која се зове „голија", и која се у овом крају одомаћила од последњег српско-турског рата. Пренета је из предела око „Самокова". Зрно је од ње белуњаво, а крупно је као од озимице. Брзо је распрострањена по овом крају, али сад су је, како ћу да вам кажем, изгустирали, а то због тога што јој је зрно већином шуљиво; а веле да она ову земљу не „бегонише". Ако ви што год о овој знате, проговорите у „Тежаку," да се види због чега је тако као што рекох већином шуљива. Не би — мени се чини — добро било да се престане са сејањем овако лепог жита. Голија је ове године као и сваке друге.

Појача места на којима је ове године била пшеница, већ су угарена и на њима ће се у своје време опет сејати пшеница.

Један жетвар (жетелац) плаћао је се по 3—4 гроша.

Са вршидбом већ је свршено.

Кукуруз који је рано посејан, и који је на појачим местима, изврстан је. Кукуруз који је на појачим местима и који је доцније посејан, врло добар је. Такав је исти и онај који је на слабијим местима, а који је подоцније посејан. Но да не дуљим даље, с кукурузом у овом крају сви се хвале. Кроз недељу дана биће са свим зрели и *празни кошеви напуниће се.*

Конопље које се овде према домаћој потреби сеју, осредње су, а тако исто и лан.

Ливаде као год прошле године тако и ове, дале су доста сена, које је покошено сво до 10. јула. Но редак је био који га је ухватио да не покисне, те с тога није баш тако добро. А баш многи и не маре. Веле: „нек да Бог пуну торбу, па ако је црно сено. Њега ће стока да једе, а боље ће да га штеди кад је црно."

Један косач плаћао је се по 6—8 гроша: један пластилац по 3 гроша; један девилац 4 гроша.

Купус је на неким местима много хрђав, а на неким добар.

Дуњеци рђаво су родили.

Пасуљ који је пре Ускрса сејан, добар је. Онај што је доцније сејан, такав је да не може горе бити

Бостан је извртан. Вала ретко да је био овако добар. Пуно браће свуда, а просто набе. Никога не остаде жељан.

Боб не вала.

Грашак исто тако.

Лукови су добри.

Кромпири су прилични.

Сви они, како ћу рећи „башченски усеви, сеју се у овом крају према домаћој потреби.

Виноград су добро родили. Истина град им је доста пашкодио, нарочито горе близу „Црног Врха", али опет, као што рекох, грожђа доста има, које сад у велико зре. Најдаље кроз недељу дана овде ће га брати „неки" који неће да разумеју кад треба брати грожђе.

Трешње су родиле врло добро, нарочито у Горњој Сабанти, које су на далеко чувене са своје доброте, и од којих се у Крагујевцу често продаје килограм по 80—100 пара динарских.

Крушке су родиле врло добро, нарочито караманке. Просто што но кажу као „шуга"

Дивљаке родиле су као ретко кад, те се с тога надају овуда јакој зими.

Орази су родили добро.

Шљиве тако зване „ранке" родиле су врло добро. Оне су у своје време обране и ракија од њих сад се „у велико пије".

Шљиве, „мађарушке" по нижим местима родиле су добро, нарочито у Ратковићу и Рековцу, док по оним местима што су близе „Црном Врху" ништа нема; једно због грађа, а друго због хладног времена за време зачетка. Оне су већ зреле и беру се, а кола крче њима натоварена тамо и пушницама, којих ове године преко мере има. Помислите у самом Ратковићу има оно пет пушница, до године мисле многи да граде пушнице, управо сваки који има по више шљивара; јер је цека сувим шљивама добра, док је ракија јевтина. Има по неки па ће да уздахне: „Све оде на пушнице, а како ће се без ракије Бог свети зна". Ја велим лако — још ће боље бити без ње, а како ви велите? Товар сирових шљива сад кошта 15—20 гроша.

Жира има као ретко када — нарочито буковога. Што га тако има доста они што су близе „Црном Врху" још сад кукају од грдног броја мишева. Веле: „Напати се „адеж од буковог жира, на све усеве дев сатре". То кажу из искуства.

Здравље у људи које најбоље.

Са здрављем коња, говеда и кова добро је. Но здравље оваца рђаво је до зла Бога. Појавиле су се њихове красте (богиње) на зло — нарочито због тога што у овом крају има оваца. По селима око „Црног Врха" и онај који управо нигде ништа нема, опет држи по десет брава оваца. Сад су те красте узеле највећи мах по Ратковићу. Оне су разпростреле јако, а и распростиру се, што онај коме овце ухвате красте, неће да каже но крије. Ја мислим да би таквог требало казнити. Овуда не зна нико лек против те болести. Каква грдна штета. Ако ви знате (а већ мислим извесно да знате) реците коју у „Тежаку" што пре, ако Бога знате... А Бога ми овај израз има овде свога места.

Пчеле које се у овом крају слабо гаје рђаве су. Један чевек од петнаест кошница добио је само десет ројева. Но добро би било да су и ти ројеви добри, сатари их метиљ. Но ја велим, да ли је баш сигурно он. — Ваш на Велику Госпођу сео сам близу пчелињака, мислио сам нешто, док тек на један пут чух ја зујање пчела. Ја дигох главу и опазих рој пчела како се диже изнад једне липе, овде у близини. Ја скочих и помислих одмах да је то какав рој са стране, али мало после између нових ројева ја најох једну кошницу празну, т. ј.

у њој не беше ни пчела ни саћа. Само што нађох неколико црви белих. Сваки црв имађаше једанаест зглавака, а главу црну обојену. — Молим вас објасните, да ли је то метиљ или која друга болест у пчела.

Цена је у опште свему мала.

На послетку замолио бих вас, да ми одговорите, да ли би се могло штампати у „Тежаку" неколико података о стању пољске привреде у Горњем Левчу.

Т. Љ. П. гимн.

Летина је у Јунковцу овака:

Сена има доста и све је врло добро и лепо. Овде ливаде косе рано. —

Кукурузи су по брдима добри, а у Јасеници врло добри. — Летошња суша доста је оназадила кукурузе; а исто тако и град који је пао 26. јуна ове године. Кукурузи се сад у највећем јеку беру. —

Пшеница је била понела врло добро. Али је град уби. Опет град није свакоме подједнако наудио. Тако некоме је потукао жито у пола, другом $^2/_3$, некоме $^1/_3$, а по неки једва су назадили бачено семе. Други опет није могао ни семе ухватити.

Јечмови који су до тога дана, до 26 Јуна пожњевени, разуме се, да им град није могао ништа наудити. Град је падао око подне у тежини од 25 грама. Други су мерили и нашли да једно врло тежи и по 60 грама!

Овде нико не памти, да је кад год град толико штете починио као летос 26 јуна.

Јунковац, 1. Септембра 1888 год.

Грожђе је такође, било понело добро али је град и виногради потукао тако, да је остало $^1/_3$, $^1/_4$, $^1/_5$, $^1/_6$. У Саранову је још горе потукао, тако, да више грожђа остане, кад се виноград обере, него ли сад после овога града, што је остало! — То је тако грозно потучен, да човек не може наћи добар грозд у читавом џарку.

Шљиве, како ранке тако и мађарке, цветале су биле доста добро, али услед пролетошњег мраза, који је владао с краја марта месеца, и 1 и 5 априла, оне су опале, а и оно мало што је остало и то је потукао град, те тако сад немамо шљива ни за јело.

Остало воће, родило је по мало.

Наши вредни ратари почели су да угаре стрњишта за пшеницу још с краја јула.

Само је здравље повољно и код народа и код домаће стоке.

Цене су свему слабе.

Жито се продаје у Смедереву и Београду.

Ј. М. С. Пошић.

Главни рад у народу овог месеца био је вршење. Суво време од ово месец дана приномогло је, да се и највеће камаре овршу. Доњи крај (Трибороде, Кусиће, Кумане, Бранчево и т. д.) већ су одавно готови с вршењем жита, јер осим раних, друга се стрнишна по његовим песковима слабо и сеје.

О самом вршењу немам шта рећи, јер се врше већином по старински. Али могу се и похвалити да у овом крају имају и две махине за вршење, (једна у Мацу а друга у Средњеву), обе коњи крећу. О доброти и користи ових махина излишно је и говорити, кад их свет лепо цени а друштво их зна. Једина је махна коју сам могао чути, та што не ситни сламу као кад се коњима врше, те после ту сламу слабо стока једе, која у овом крају у оскудици сена много помаже.

Колико је суша била корисна по вршење толико је опет штетна по кукурузе. У почетку било је изгледа да ће кукуруза имати доста. Сад се не могу похвалити. Рана рука је добра, а средња и позници, преполовљени су. Најбољи су око: Клења, Рабрева, Царевца и Бранчева. За чудо је, како су Кусићски и Градишки песковн на суши надали?

Августа 29, 30 и 31 био је панађур у Средњеву. Добри и дебели волови продавани су, по 30—45 дук цес. Крупна мршава стока била је јевтина. Свиње су биле на цени: 60—70 динара пар мршавих. Дебелих било је само неколико комада. Оваца је било доста (16—20 дин. пар) Вуна 1.20 до 1.40 динара кило. Други су производи слабо били заступљени.

Како је жетва била доста богата (и ако је *нажњевка* мање но лане, опет је жита оволико и бољег), жито се једнако вуче на трг и продаје по 11.50—13 дин. Једног дана премерено је на кантару општ. у Градишту близу 500.000 кила. Због мало неће цене која се нуди у Градишту, чак се из Млаве вуче жито овамо. Види се колико је скуп грош данас!

Кукурузи су већ сазрели и овде онде беру се.

И виногради ће у скоро бити готови. Неће га бити Бог зна колико много, али вино ће бити добро.

Здравље је људи и стоке повољно.

Свет. Вучовић
учитељ.

Тешица, 9 септембра 1888 год.

У околини настаје кукурузна берба. За ову годину баш није најбоља. Кукурузи су доста слаби; има и добрих, само су врло ретки, тек по млакама могу се видети.

Цена пшеници нешто је мало одскочила. Која се пре продавала по 8—9 дин; сада се продаје 10—11 дин. 100 кила.

Још нешто, 26 прошлог месеца био је вашар у Тешици цене су стоци биле слабе. Добро угојени волови продавани су по 300—350, а једна по 400 динара; осредњи волови, тегљачи по 180, 200—240 дин јунци од 1—2 год. по 100—120 дин; пар оваца 10—12 дин; пар добрих овнова 18—20 дин. Свиња није ни било нити се траже.

Милан М. Јовановић
пољопривредник.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва“.

Тридесет шеста седница држана 16. јула 1888 године.

Били су одборници г.г. Мата Јовановић, М. Савић, К Ђорђевић, А Секулић, Ј. Марковић, М. Х. Поповић, А. Живановић, Н. Вељковић, и благајник г. В. Богдановић

Бележио члан одбора Н. Вељковић,

Бр. 200 — Прочита се и усвоји записник XXXV одборске седнице.

Бр. 201 — Уредник *повременог списа*, г. А. М. Секулић, износи неколико питања у погледу уређивања *Повременог Списа* и моли одбор да изволи по њима донети одлуке

Одбор по међусобном споразуму и обавештању у томе погледу донесе ове одлуке

1. Повремени спис да се зове **Пољопривредни Гласник**; његов пун наслов да буде овакав:

Пољопривредни Гласник
Повремени спис.
Српског Пољопривредног Друштва.
уредник . . . . . .
Свеска . . .
штампано у . . . . . .
18 . . . године.
Цена . .

2. *Пољопривредни Гласник* излазиће свака три месеца у години, у формату велике осмине а у величини од 8—10 штампаних табака или 16—20 табака, ако би се две свеске уједно штампале.

Но за 1888 годину Пољопривредни Гласник да изиђе на свршетку те године у једној свесци а за 1889 да изиђу две свеске; од 1890 да излазе по четири свеске.

3. Сваки рад, штампан у *Пољопривредном Гласнику* постаје тим самим сопственост Српског Пољопривредног друштва који оно може прештампавати, одштампавати, уступати на превод и т. д.

4. Свакоме раду мора се знати тачно и право име писца. Но ко би од г.г. писаца желео, да му се не зна име пре оцене може рад послати онако, као што се шиље приликом конкурса дакле с извесним мотом на заглављу рада и с таквим истим мотом на засебном писму у коме је име писца. Писмо ће се отворити кад се прочита оцена рада. Ако се рад прими, штампаће се без потписа писца, ако би он то изречно желео.

5. Радове намењене за *Пољопривредни Гласник*, прегледаће, по чл. 34. Пословника, један или двојица стручних чланова а по потреби и дотичне секције. Оцене ће се читати у одбору, који ће решити, да ли се радови примају или не.

Писци чији се радови, не приме, имају права да *прочитају* оцену, али немају права захтевити, да им је администрација друштвена у препису доставља.

Непримљени радови враћају се писцима.

6. Радови, намењени за *Пољопривредни гласник*, не смеју бити пространији од 3. (три) штампана табака, или ваља да су тако обрађени, да се могу штампати у две свеске по 3. табака. По томе ни један рад неможе се продужавати више но кроз две свеске.

7. Преводи се неће примати у *Пољопривредни гласник*.

8. Радови, који се приме и штампају у *Пољопривредном гласнику*, награђиваће се од 40—80 динара по штампаном табаку. На величину награде утицаће каквоћа рада, врста слова, којима је рад штампан и израда слика.

Простор који слике заузимају, рачуна се у слог. Израђени клишеји сопственост су друштвена.

Тридесет седма седница држана 30. јула 1888 године.

Били су; Преседник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић; одборници г.г. Мата Јовановић, К. Ђорђевић, А. М. Секулић, Ј. А. Марковић, А. Љ. Поповић, А. Живановић, Д. Спасић, М. Х. Поповић, и Н. Вељковић, гост г. Радован Мицић, пчелар и предавач из Параћина.

Бележно секретар Душ. М. Спасић.

Бр. 202 — Прочита се и усвоји записник XXXVI одборске седнице.

Бр. 203 — Чита се предлог одборника г. А. Живановића да друштво пошаље по једног изасланика на изложбе воћарску у Беч и пчеларску у Медлинг, које ће бити прва у другој половини Септембра а друга у другој половини месеца Августа.

Одбор одлучи: да се на ове изложбе као важне установе скрене пажња Г. Министра Нар. Привреде да он изашље на њих које лице, јер Друштво нема материјалних срестава, а ако Господ Министар жели, Друштво је готово да именује лица која би требало послати.

Бр. 204 — Приступи се награђивању радова у свескама „Тежака“ за месец Јуни.

Одбор награди:

А. Чланке

1. † *Гаја Матић његов живот и рад* од г. Ж. Шокорца са *седамдесет* дин. од штампаног табака.

2. *Важне околности при сејању кукуруза* од г. Ст. Станисављевића, са *седамдесет* динара од штампаног табака.

О оснивању винар. акцио. друштва од А. Лукића, са *шесет* динара од штампаног табака.

4. *Уливађивање и нега нове ливаде*, од г.г. Шокорца и Миливојевића, са *шесет и пет* динара од штамп. таб.

Пиринач у Бачкој од г. М. Петровића, са *шесет* динара од штамп. таб.

Б. Преводи.

1. *Алгајска раса*, од г. П. Кремића.;
2. *Гајење бурака* од г. А. Секулића, са по *Педесет* дин. од штампе. таб

В. Белешке.

Све са по *Педесет и пет* дин. од штампаног табака.

Г. Гласник.

Са *педесет* динара од штампаног табака.

Д. Дописи.

Са *четрдесет и осам* дин. од штампе, табака

Е. Питања и одговори.

О Мухару од С. Л. Поповића са *шесет* динара од штампе. табака.

Бр 204 — Секретар реферише, да су према одборској одлуци по други пут позвани на упис у секције она г.г. редовни чланови друштва, који се на први позив нису уписали; да се до сад само неколико њих нису уписали, — пита шта даље да се ради по томе.

Одбор одлучи: да се сва г.г. редовни чланови, који су се уписали у секције позову у приремене списокове и да се позову на састанак 21. Августа. Када ће се конституисати секције.

Бр. 205 — Чита се писмо г. Ј. Пецића редов. члана друштва, којим спроводи у рукопису дело „Минералогија“ од † Гаје Матића, које је, тражећи неке податке у архиви Министарства Просвете, нашао и узео из архове са допуштењем Г. Министра Просвете, да га друштву да, да се приђружи осталим Гајевим радовима. Па како је читао у „Тежаку“ животопис † Гаје, где му се и радови побрајају. то шаље и ово Гајево дело да се и оно у згодној прилици спомене и по могућству употреби.

Одбор прима дело на чување у друштвену архиву, с тим да се о томе известе и наследници покојникови, како би могли ако хоће, дело узети.

Тридесет осма седница држана 12 августа. 1888 године.

Били су: Председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници: г. г. М. Савић, К. Ђорђевић, А. М. Секулић, А. Живановић, А. Љ. Поповић Д. М. Спасић, М. Х. Поповић, и Ник. Вељковић.

Бележио секретар Д. М. Спасић.

Бр. 206. Прочита се и усвоји записник XXXVII. одборске седнице.

Бр. 207. — Уредник календара г. Спасић износи на решење питање у колико ће се примерака печатати пољопривредни календар за 1889 годину.

Одбор реши да се календар за 1889 год. печата у 4000 примерака, а цена да му се одреди кад буде готов.

Бр. 208. — Чита се писмо г. Драг Лапчевића, економа из Пожеге, којим тражи да му друштво да сва досадања друштвена издања, с' тим да их отплаћује у ратама како их друштво одреди.

Одбор одлучи: да се г. Лапчевић извести шта коштају сва издања која тражи и да му се одреде рокови за отплату, па ако на то пристане и да обавезу да ће уредно плаћати, онда да му се издања пошаљу.

Бр. 209. — Чита се акт државне Трговинске агенције, којим пита у којим се местима највише производи бели пасуљ, јапено семе, вења а по могућству и код којих трговаца могу добити и по коју цену. Даље моли да се згодним приликама обавештава наш производјачки свет, да је државна трговинска агенција, према својим везама са свима европским државама, у иностранству налази купце за све српске производе.

Одбор одлучи; 1. Да се извести агенција да ће друштво чинити све од своје стране, да је упозна и препоручи нашим производјачима, 2. Да се извести о местима где се највише производе и продају про-

наводи за које пита, о фирмама које с тим производима највише тргују и о ценама у колико се за ове зна. 3. Најзад, да се умоли агенција да сваком приликом кад се који производ затражи, извести о томе и друштво, како би ово могло о томе известити наше произвођаче преко свога органа и порадити да се више производи оних производа, који се траже и могу код нас успевати а мало се производе.

Бр. 210. — Уредник „Тежака“ г. Савић, као референт одборов за књижевни рад друштвени саопштава одбору писмо г. Благ. Ј. Тодоровића, настав. ратарице у краљеву и редовног члана друштвеног, којим шаље друштву своје дело „*Шљиварство*“. Реферише да је дело израђено опширно, тако, да би изнело око 16 печатаних табака. Предлаже да се дело да на рецензију члановима одбора г. г. Кости Ђорђевићу и Јок. Марковићу а да се реши да се г. г. рецензентима да награда за њихову оцену према чл. 27. правила.

Одбор налази да према реферату г. Уредника дело не одговара програму књижевног рада друштвеног а да друштво не би ни иначе имало средстава да овако велико дело печата, на како г. писац у свом писму захтева да му се дело одмах врати, ако га друштво не би могло ма из којих узрока печатати то одбор реши: да се дело врати г. писцу, како би га могао на други начин печатати.

Тридесет девета седница држана 17. августа 1888 год.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В.С. Богдановић, одборници, г. г. Мата Јовановић, Милутин Савић, Коста Ђорђевић, Алекса Секулић, Јаков Марковић, Алекса Поповић, Аца Живановић, Душан Спасић, М. Х. Поповић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 211. — Прочита се и усвоји записник XXXVIII. одборске седнице.

Бр. 212. — Чита се извештај комисије, раније изабране у одборској седници, о начину како да се чини помоћ из буџетске партије на потпомагање земљорадње, — и о томе, како да се помогне главном одбору за париску изложбу, у прикупљању изложбених предмета.

У првом питању комисија заступа опште начело о давању награда на боље и савршеније производе и мисли, да онај који у земљорадњи — а она је најтеже занимање људско — заведе напредан начин радње, према њеном *савременом* напретку у нас, и ко у том занимању служи околини за углед, треба да добије награду из партије на потпомагање земљорадње.

На пошто овој тачци, о потпомагању земљорадње, није досад ништа систематски рађено, то комисија мисли, да ваља имати *утврђени поступак*, по коме би се радило у будуће на потпомагању земљорадње и кога би се имали начелно придржавати *сви одбори*, па предлаже у неколико тачака те норме, које, ако одбор усвоји, треба да добију и зборско одобрење, па онда да се по њима даље ради.

Управни одбор, саслушав предложене норме и по дужем споразуму, одлучи:

1. Управни одбор, по предлогу секција расписује и одређује сваке године награде, ради завођења напредних начина радње по свима гранама пољске привреде.

2. Објављивање ових награда бива сваке године о главном годишњем збору друштва;

3. Награде ове објављивање се у друштвеном листу а и другим новинама после главног годишњег збора;

4. Имају право да се такмиче за награде:

а. Сви земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која

грана њена једино или главно занимање од кога они живе;

б. Сви они, који се баве једном или више грана пољске привреде, али у ширем обиму;

в. Пољопривредне подружине;

г. Манастири.

д. Општине и

ђ. Свака пољопривредна задруга, основана у циљу рационалног обрађивања земље.

5. Награде се расписују за један или више срезова или округа, према врсти напретка који се тражи;

6. Сваке године расписује се пет награда и то појединa награда на једну од наведене територије;

7. Једно исто лице у једној истој наградној територији не може добити две узастопне награде;

8. Награде ове дају се из партије која се сваке године одређује на потпомагање земљорадње.

9. Сума ових награда не може износити мање од 1000 динара.

10. Награде се деле овако;

I.	награда износи	300	динара.
II.	»	250	»
III.	»	200	»
IV.	»	150	»
V.	»	100	»

11. Сем награде у новцу, даваће се и похвалнице.

12. Коме ће се досуђивати награда у новцу а коме похвалница, решава положај такмаца.

13. Раздавање награде бивање ће могућству што свечаније.

14. На сваку расписану награду мора се чекати и дочекати жељени напредак, на ма то било и после више година;

15. Која се награда не изда једне године, она иде у депозит из кога ће се издати, кад се досуди и дотле ће се објављивати сваке године;

16. Да ли је ко постигао тражени напредак и заслужио расписану награду, решава порота од 3 лица, која Одбор изабере из редовних чланова Срп. Пољ. Друштва. Порота ће ценити на самом месту. Трошак око овога посла подноси Друштво.

17. Секције предлагаће награде, а Одбор ће од њих узимати, према осталима секцијама и према потреби по једну, две итд.

18. Која се награда од оних што их секције предлажу, не узме једне, узеће се друге године ако секција не одустане.

19. У предлогу своме секције ће изложити опширне и тачне услове, који се имају испунити, да се добије расписана награда.

20. Ко би од оних, којима се награде досуде, желео, да му се у место новца набави за исту вредност справа, приплодно грло, семе и т. д. томе ће се учинити без рачунања подвозних трошкова.

21. Имена награђених објављиваће се у друштвеном листу а и другим новинама: она ће се штампати и у годишњем извешћу Друштва. — — —

Што се тиче питања, како да Управни Одбор поможе Глав. Одбору за париску изложбу, — по прочитању предлога и дужем споразуму, би одлучено:

Да се Управни Одбор обрати молбом на све своје чланове у унутрашњости, па подружине и на управитеља друштвеног добра у Шапцу, да прикупе од људи своје околине а и своје производе, па их пошљу Срп. Пољоприр. Друштву. Од оних производа да се под јесен, пре но што се спроведу Главном Одбору за Париску изложбу, спреми у друштвеној згради изложба, и између оних производа да се награде ниже именовани.

На ове награде да се употреба сума од 600 динара, урачунав ту и могуће трошкове.

Да се награде они, који изложе најбоље од именованих предмета и докажу уверењем дотичног друштвеног члана, да имају тражену количину и то:

1. Најбоља пшеница (да је има најмање 300 кгр.) са 40 динара;
2. „ црно вино („ га „ „ 200 лит.) „ 50 „
3. Најбоље бело „ („ „ „ „ 150 „ „ 50 „
4. „ суве шљиве („ их „ „ 300 кгр. „ 50 „
5. „ повесмо („ га „ „ 25 „ „ 40 „
6. „ вуне („ је „ „ 50 „ „ 50 „
7. „ ракије („ „ „ „ 100 лит.) „ 50 „
8. „ раж („ „ „ „ 200 кгр.) „ 40 „
9. Најбољи пасуљ бели (да га има најмање 30 кгр.) са 30 динара;
10. „ јечам и овас („ их „ „ по 200 „ са по 30 „
11. „ орасн („ „ „ „ 50 „ „ 30 „
12. „ кукуруз у клипу („ га „ „ 500 „ „ 30 „

Бр. 213. Чита се предлог одборника Душана Спасића, да Друштво стави на расположење Управи кола Јахача „Кнез Михаило“ пет миланових златника, да га да као друштвену награду ономе пољопривреднику, који на трци у Шапцу 4. Септембра ов. г. испуни услове, које буде та управа расписала за друштвену награду.

Одбор одлучи: да се да 5. Миланових златника као друштвена награда оном *земљорадинику*, који на поменутој трци буде имао најбољег јахаћег коња, кога је или сам одгајио, или га је одгајио други земљорадник а он га је купио и има га бар годину дана па ма не био први на трци. Издатак овај да се учини из буџетске партије на потпомагање земљорадње.

Бр. 214. Уредник „Тежака“ износи на решење питање: да ли је потребно да се печата садржина „Тежака“ од почетка његовог излажења до свршетка ове године.

Одбор нашао да је овакав списак потребан како пољопривредним писцима, тако и другим пољопривредницима, одлучи: Да се умоли одборник г. А. М. Секулић, да састави овакав списак, а рад ће се хонорисати кад буде готов и одбор га усвоји, На који ће се начин списак овај печатати, решиће се кад буде готов.

Бр. 215. — Чита се предлог одборника г. Николе Ваљковића, да се набави угодан стелаж за смештај и распоред књижа.

Одбор овласти благајника да изврши ову набавку.

Четрдесета седница држана 20. августа 1888 год.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници г. г. Светозар Милојевић, М. Јовановић, М. Савић, К. Ђорђевић, А. Секулић, Јак. Марковић, Д. Спасић, М. Х. Поповић, А. Живановић, Др. Драгиша Ђурић, Никола Вељковић, као гост Ранко Пешић, редовни члан друштва

Бележно секретар Спасић.

Бр. 216. — Прочита се и усвоји записник 39-те одборске седнице.

Бр. 217. — Чита се акт Господина Министра народне привреде, којим јавља да је, уважајући умесност предлога које му је Друштво учинило у погледу на изашиљање изасланика на изложбе у Медлинг и Беч, решио, да се стави друштву на расположење сума од 650 дин. с тим, да на пчеларску изложбу у „Медлинг оде руководитељ друштвеног пчеларника г. А. Живановић, који би уз пут требао да посети и пчеларник г. Ј. Живановића проф. у Карловцима, који је чувен као изредан пчелар у нашем народу, а на војварску изложбу у Беч, уред друштвеног органа, „Тежака“ г. М. Савић и управитељ друштвеног воћног расадника т. Свет. Петковић.

Одбор прими ово с благодарношћу к знању и одлучи, да г. Живановићу да на име свију трошкова 250 дин. а г. г. Савићу и Петковићу по 200 дин., с тим да г. Живановић посјети и пчеланик г. Јове Живановића у Карловцима, а по могућству да оде и на пчеларски конгрес у Кремс.

Бр, 218. — Чита се молба г. Станислава Станисављевића, економа и редовног члана друштвеног из Пожаревца, да му друштво да на послугу сито за пречишћавање семена од детелине, да пречисти семе од луцерке, које је ове године произвео.

Одбор одлучи: да се сито позајми г. Станисављевићу на његов ризик и трошак, но с тим, да га одмах по употреби врати друштву.

Бр. 219. — Чита се реферат уредника „Тежака". Поводом писања, које је г. Светислав Стојановић, редовни члан друштва, управио на одбор, зашто се неки његови радови не штампају у „Тежаку". Из реферата г. уредника види се, да су код њега 4 рада г. Стојановића и то:

1. „*Либигов закон повраћаја и рационални метод опредељавања размера ђубрења.* Од Људаговскаго. (превод)".

2. „*Шта утиливише на количину и каквоћу млека*".

3 „*Реч две о орању.*

4. *Једна реч поводом одређивања казне по закону о чувању пољског имања.*"

Први рад упућен је 2 октобра 1886 год. тадашњем уреднику и он га је предао садашњем уреднику 8. Јануара ов. год. с примедбом, да га није могао прочитати, упоредити и оценити. Рад тај упућивао је и садашњи уредник на оцену, али га рецензенти нису могли оценити, због оскудице времена, јер је рад опширан. Међу тим уредник га је сам прегледао и налази да је рад сувише теоријски и без пажње прерађен, тако да се неможе печатати у „Тежаку".

Други рад, предат је пређашњем уреднику 27. маја 1886 год. и он га је оценио 10. октобра 1887 год. да га треба на много места поправити, пошто је врло неумешно написан. Са овом рецензијом сложио се и рецензент, коме је сад уредник дао рад на оцену, Према томе ни овај се рад не може печатати у „Тежаку", док се не поправи.

Трећи рад мислио је уредник под јесен употребити, али пошто и он стоји од дугог времена то је мишљења да се и он врати писцу да га понова прочита и тако преради, да буде разумљивији за српског пољопривредника.

Четврти рад изложио је једну аномалију у примени закона. Међу тим сам закон има много празнина и многе су му мане прикупљене од стране пољоприведног друштва и министарства народне привреде. Према томе уредник мисли, да то треба изнети пред секцију за законодавство, да се ту претресе и пречисти, а писањем на парче неби се ништа постигло у овом погледу. За то се и није журио да публикује тај рад и мисли да се и он са горњим радовима врати писцу.

Остали су радови г. Стојановића на оцени или у штампи.

Одбор усваја решење г. уредника и одлучи: да се радови ови врате г. писцу, а реферат уредников да му се да на прочитање.

ПОМЕН

Српски народ умео је ваздa ценити заслуге својих родољуба и научника и одавати им високопоштовање и признање за углед савременицима и потомству. Сведоџбу о томе имадосмо срећу да видимо ових дана и својим рођеним очима. Три значајне и ретке светковине срећно дожише и прослави садашњи нараштај у септембру ове године. Овде мислимо на стогодишњицу оца нове српске књижевности *Вука Стеф. Караџића*, педесетогодишњицу од смрти државника и књижевника *Димитрија Давидовића* и откриће споменика књижевнику и новинару српском *Тодору Павловићу*.

Све српске новине, и овде и на страни, пропратише достојанствено ове светковине, показаше целом Србству њихов значај и обележише заслуге српских великана. У томе ни српски «Тежак» не сме изостати иза својих другова, и он сматра за своју свету дужност придружити им се у слави и хвали тих књижевних првака, поменути на овом листу имена њихова и дубоко се поклонити пред сенима њиховим. Истина, они су већ давно преминули; али њихова славна дела још живе и живеће вечно у народу српском, који је много векова патио, робујући Турцима, својим вековним непријатељима, а још и данас није сав слободан и независан.

Па опет он не клоне духом, него и у најтежим приликама сећа се својих просветника и научника, свесан свог тешког али и патриотичког задатка за ослобођење и уједињење целога Србства.

Такав народ, као што је наш, не пропада, већ напротив прикупља нову снагу, угледајући се на своје дичне и родољубиве претке и спрема се за сјајни живот у будућности.

Мислимо, да ћемо се у овој прилици најбоље одужити журналистичкој дужности, ако наше читаоце, ма и у најкраћем обележју ближе познамо са животом и радом неумрлих трудбеника на пољу књижевности српске. —

Име Вука Стеф. Караџића биће већ познато и нашим пољопривредницима, сељацима.

Он се родио 26 октомбра 1787 године у Тршићу у Јадру. Вук није учио многе науке; он је тако рећи самоук. Учио се први пут у Лозници и манастиру Чокешини. Ту је изучио *бекавицу*, као што ју је сам назвао, и прву основну наставу. Кад је народ у Србији устао на Дахије, Вук је прешао у Аустрију и наставио неко време учење у Сремским Карловцима. Пошто се устанак стишао, и он се врати у Србију и за неко време буде писар војводе

Јакова Ненадовића. У Карађорђево доба походио је као ђак прву велику школу у Београду. Из те школе постане учитељ основне школе.

За тим пошто 1813 Турци опет заузеше Србију, Вук се бавио у Бечу и по манастирима у Фрушкој Гори. У Бечу био је врло срећан, те се познао са словенским научником Копитаром, који је био веома на гласу. Код њега се поучио и упутио правом послу, у коме се касније и прославио. Од њега је Вук добио правац у познавању извора за изучавање српског народног језика и књижевности.

Од његових првих дела изашла је на свет *Мала простонародна словено-српска Пјесмарица и Писменица српског језика* у год 1814—1815. После неколико година угледао је света и *Српски Рјечник*. Он је сабрао *српске народне песме* и приче. Прве су од ових штампане у Липиси 1823—1824. Сем језика и прикупљања народних песама Вук је радио и на историји. Први му је рад у том погледу *Ковчежић* за историју, језик и обичаје Срба сва три закона и *Милош Обреновић књаз Србије* или грађа за историју нашег времена, печатано у Будиму 1828 год. Превео је *св. Писмо Новог Завета* и написао *Правительствујушчи совјет србски* за времена Карађорђа.

Вук је испустио своју племениту душу 26 јануара 1864 год. у Бечу, где и данас почивају кости његове. Он је преминуо; али светла дела његова и велике српске мисли још живе и живеће вечито, докле је Срспства за углед и понос свом потомству. —

Димитрије Давидовић родио се у Земуну 12 октобра 1789 год. Његов отац био је земунски прота. Свршио је основну школу, у Земуну, гимназију у Карловцима, а после је слушао филозофске науке у Кежмарку и Пешти. За тим се ода на изучавање лекарских наука. — Био је и државник и научник. Новембра 14 1821 год. пређе у Србију, и кнез га Милош постави за свог секретара. У том звању вршио је он све државне послове и унутрашње и спољашње. Сви најважнији државни послови Србије у то доба њему су били поверавани и њиме вршени. Кнез Милош имао је у њему велико поверење, а и он је њему верно служио. Био је велики Србин а и слободоуман државник. Радио је на српском уставу, а и више га је пута слао господар у Цариград по државним пословима.

Од 1813 до 1821 издавао је Српске Новине у Бечу. Поред тих новина издавао је и *Забавнике* од 1815 до 1821. Ти забавници били су српском свету духовна храна у оно доба. А године 1821 издао је кратку *историју народа српског*.

Давидовић био је и министар унутрашњих послова и као такав вршио је и послове министра просвете од 3 фебруара 1835 до 17 марта те исте године. Неко време учио је младе кнезове Милана и Михаила 1837. За то време и разболи се тако, да је 25 марта, баш на Благовести, 1838 год. заклопио за навек своје српске очи у Смедереву у 48 години живота свог. По његовој жељи онамо је и сахрањен. На његовој надгробној плочи од студеничка камена стоји њиме састављен натпис: «Димитрије Давидовић, сав Србин». И то му је била и последња воља његова.

Тодор Павловић родио се 14 фебруара 1804 године у Карлову у кикиндском дистрикту. Отац му је био занатског реда. Свршио је гимназију у Карловцима и Сегедину, а правне науке у Пешти. Постао је у Пешти и адвокат. Његовим живим настојавањем основани су *Матица Српска* и *Летопис*, а 1835 године оснује он и *Српски Народни Лист*. Од 1836 почео је издавати и политичке *Српске Народне Новине*. Он има много заслуга и у томе, што је Сава Текелија основао своју задужбину за издржавање сиромашних а добрих ђака. Овим својим радовима стекао је Тодор Павловић велике заслуге за свој народ. За то му је 8 септембра ове године и подигнут на свечан начин споменик у Карлову његовом месту рођења. После 1848 год. гонили су га Мађари, те је морао сав свој књижевни рад напустити и отићи у свој завичај у Карлово, где је и умрьо 1854 године.

Ето то су ти наши књижевни прваци, којима овај наранџај одаје своју пошту. Слава нека је спомену њихову, слава народу српском.

БИЉЕ

Наслоњен на трупац, легох у хладу испод једне старе букве, да се одморим од трудног лова, и борих се у мислима, да ли да припалим цигарету некад добра ибишевца, или да уживам лепоту природе, која се у виду шарене ливаде од цвећа преда мном простираше, ширећи бајни мирис који очарава, опија.

Чудноватe су тајне природе, а најсрећнији је онај који их изучава и разуме, јер, поред душевног уживања, на небројни се начин он њоме користи. А зар није вредно, да се и са родом царства биља упознамо, та и то су жива створења, и оне се хране, расту и умножавају.

На први поглед мислио би човек, да је биљка у својој огромној разноликости састављена од Бог те шта колико разних састављака, једињења, а она је склопљена из два битна дела, из стабла и листа, јер је корен само продужење стабла, које се под земљом разграњава према природи земљишта и то у небројне жилице и огранке, а и кора није друго, но слој лишћа окренутог доле, које се за стабло приљубило; и сам цвет и разни делови цветова нису ништа друго, но измењени облик лишћа.

Да ли ће нам наш „Тежак" веровати, кад му кажемо: да су угљен и вода главни делови тежине у сваке биљке, сваког растиња.

Кад би ма који делић неке биљке у затвореном суду усијали, из ње ће се одвојити материје које уље, воду и оцет садржавају, па ће на дну суда остати црна смеса, која се лако распада и коју, угљеном називамо. Ко је посматрао рад наших угљара и цигана, како они праве угаљ, могао је видети, како се наслагане или усправљене цепанице дрва покривају дебелим слојем земље, а наложена ватра само кроз мали отвор земље допушта продидирање ваздуха, да би ватра само тињала. Тим начином уље и други делови одлете у ваздух, а испод земљаног покривача остају цепанице црне као угљен. И овај дрвени угаљ, то је неочишћени *угљеник* (carbonium). — Напротив они који се занимају са произвођењем сирћета од дрвета и олаја, прикупљају за своју радњу оне важне делове, које се у виду паре одвајају, а на коју угљар никакву вредност не полаже.

Кад парче ћумура на ваздуху тихо изгори, остаје пепео; овај остатак наћи ћемо после сваке изгореле живе биљке. Кад би на пламену струк сламе или друге биљке изгорели, свакад ћемо наћи и на сразмерну количину пепела. Из горе наведеног види се, да је биљка, поред воде и угљена, састављена још и из минералних честица, које не изгоре, већ у виду пепела остају, док остале честице биљне при сажижању у ваздуху се изгубе.

Биљке из ваздуха црпе угљеник, а влагу поглавито из земље; али минералне честице примају само оне из земље, из које су никле. По томе и свака биљка, коју гајимо, стоји у тесној хемичној вези са ваздухом, који дишемо, с водом, коју пијемо, и са земљиштем, на ком живимо и које обрађујемо.

Као што се на човечјој кожи виђају безбројне малене рупице, које се зову скважине (пори), и које служе за испаравање, тако исто на сваком листу има небројно много мајушних рупица (*стоме*, отвори, одушке), које се само могу видети на стакла која увећавају. Помоћу њих биље пушта у ваздух непотребне гасове, а

потребне увлачи у себе. Дању одвајају биљке кисеоник, а увлаче угљену киселину, а ноћу бива обрнуто, т. ј. одвајају угљену киселину а усисавају кисеоник т. ј. оксиген.

Угљена киселина састављена је из кисеоника и угљеника. Из сувишка ове врсте ваздуха, који биљка дању присваја, ствара се у њојзи садржина угљена.

Нико не би веровао, да се на простору од четвороугаоног палца на обичном листу налазе до 120.000 таквих рупица. Ове би се рупице могле назвати биљним устима. Како је страшно брза њихова радња, види се и по томе, што биљка која буњије расте, у стању је да за тренутак из ваздушног слоја, који биљку окружава, поцрпи сву садржину угљене киселине.

Овако из ваздуха усисани кисеоник (оксиген), угљеник (нитроген) и угљена киселина споје се са соком биљке, који је из земље поцрпен, ту се из мезгре стварају разне смесе. Ту радњу нисмо у стању тачно определити; толико се зна да се угљеник претвара у скроб (штирак), уље, шећер, кончиће од дрвета, из којих се ствара лика и др. а одвајањем кисеоника из биљака пречишћава се ваздух.

Али ово усисавање од стране листа не ограничава се само на угљеник, већ и друге гасове увлачи у себе, с којима долази у додир, особито су кивне амонијаку, ако им близу дође. Ал од кише биље има и друге користи, јер поред тога што биљку снабде довољном влагом, она опере површине листића, отвара запушене рупице, да би кроз њих из оближњег ваздуха, обновљеном снагом могли нову храну набавити.

Млада зелена грана на својој површини има тако исто небројне рупице са истим задатком, као што има и лишће, али чим постане старија, стврдне се, рупице се затворе и престају потпомагати радњу лишћа, што се тиче прикупљања угљене киселине.

Корену је пак главни задатак, да биљку или дрво снабде довољном из земље прикупљеном влагом, ма да он у виду кише и росе из ваздуха добија свој напитак. Рекосмо, да корен није ништа друго него продужење стабла, које се под земљом грана. Близу површине земље корен има још своју кору без дрвених честица, а срж окружавају дрвени пртенови. Но што дубље корен продре у земљу све више ишчезавају разне чести и постају једнолике кончасте жилице, које се као сунђер могу напијати. На површини ових малих кончастих жилица, могу се са микроскопом видети небројна влакнаста разграњења, на којима се вијају безбројне рупице, којима биље привлачи

из земље за свој опстанак потребну количину влаге, коју после за време суше у знатној количини кроз лишће пушта.

Доиста се мора човек дивити, кад помисли да су ови неисказано мали сплетови кадри таке огромне биљке одржати. Таке рушице које се једва микроскопом могу распознати, усисавају из ваздуха ваздушне честице, а рушице на врховима влакнастих огранака корена прибављају из земље потребну храну.

Ако нас изненађује рад морских радника корала, који својим милијардима стварају у мору стене, и читаве острве од великог простора, доиста се морамо дивити, кад помислимо на рад тако мале снаге, која се у листу и корену биљке скрива, и тако огромне шуме производи и одржава. Али ово поређење ваља да није довољно правилно, јер у првом случају та жива снага постаје мртвом стеном, док у другом мртве чести ваздуха и земље својом невидљивом радњом живим створовима дају биће, које се са својим поносним врховима у знатне висине диже, таким створовима који својом лепотом, дивним украсом, и бајним зеленилом красе земљу, која опустелим пределима и кршевима даје нов живот, нов карактер.

Као што свршени живи организми имају оптицање крви, чему треба да благодаре за свој опстанак, тако се и у биљака нашла извесна циркулација сокова. Чим ови у унутрашњост биљке допру, испуне битне делове њене, рашире њихове ћелијце, растварају разне саставне материје, које се у сокovима находе, и својим кретањем горе и доле споменуте делове размештају. Ови сокови праве биљку гипком, одржавају влагу у свима њезиним деловима и својим непрекидним испаравањем кроз своје лишће у умереној хладовини одржавају биљку у сред летње топлоте.

Од не мање је важности и хемијска радња сокова, која се, до душе, не разпознаје лако. Казали смо, да лишће из ваздуха усисава угљеник, кад се сокови из земље прикупљени с њиме сједине, они стварају дрвене кончиће, скроб (штирак) и дрвену смолу (гуму) које су материје из воде и угљеника састављене; поред тога се још и други хемијски процеси збивају у биљци, при коме свуд знатну улогу играју саставни делови воде као душник и водоник.

Овај сок по новој науци зове се *протоплазма*. Без овог нема биљци живота, без ње не може да расте и да се множи, јер она се претвара у ћелијце, које условљавају живот у биљци.

Споменусмо ток сокова у биљци, за то се протоплазма са биолошког гледишта сматра за неки организам, јер у њему постоји

кретање, пролази кроз фазе развитка, мењајући свој облик и материју која ју је саставила, спаја у себе стране материје, услед чега расте и множи се.

Не сумњамо да се сваки посматрач довољно могао уверити, како биљке у врло тесној вези стоје са земљиштем. Ко се из ближе тиме бави, имаће сваког дана да види све нове појаве, које зачуђавају и задивљују.

Рекосмо да биље стоји у тесној вези са земљом, и да од ове зависи и њихов опстанак, напредак. Као што знамо из искуства земљишта има више мање влажних, песковитих, дробних или чврстих; према томе у сваком поднебљу, сваки род земље има своје својствено биље, и од овог својствени карактер. Узмимо примера ради ово: од 5000 биљака које у средњој Европи цветају, само су се око триста њих настаниле на тресету, а и ове су махом класуље, као што је *рогоз* и *шевар*. Искусни насељеници, који су ради да се у северној Европи или Америци настане у сред неизмерних шума, могу по живости дрвета и сјају његовог лишћа одредити какваћу земље, на којој ће подићи своје куће.

Нема сумње да је и сваком нашем земљоделцу познато, у којој земљи најбоље напредује пшеница, пасуљ и др. А ко би таку земљу посејао раж или кромпир, јако би се преварио.

Искуснији тежак ће по биљкама које дивље расту, распознати каквоћу неке земље. Тако постоји једна прича о неком тежаку, који је вида лишен био, а на силу Бога земљу пазаривао. Сумњајући у способност свога сина у погледу познавања доброте земље, пође с њиме на лице места куповине. Путем морила је сина љубопитљивост, како ли ће његов слепи отац оценити не виђену земљу. Кад су већ дошли на место рече старац:

«Вежи, сине, коња за неку већу антику.»

«Ја не видим нигде те биљке», одговори син.

«Е онда, привежи га за јасен, шипак, смреку или купину!»

«Не видим у облиској околини ни једно од споменутог дрвећа, опет рече син».

«Онда да се вратимо кући, рече старац, а од куповине нема спомена.»

Из ове се приче види, да и мање искусни земљоделци по биљци која дивља расте, оцењују каквоћу земље, убеђени да то не може бити добра земља, на којој ни тако биље не расте, које хоће иловачу, или с песком мешану глину, нити оне које на кречној земљи расту.

Кад се нека земља вештачким начином измени, видећемо огромну промену у растењу биљака, које у тесној вези стоје са изменом земљу. Ако се тресетна земља исуши, она губи садржину киселине, у след чега ће на скоро нестати рогоза, шаша, а њих ће заменити нежније траве, детелина и др. Кад се подводна црница одвођењем влаге ослободи, рогоз, маховину и други коров замениће нежна ливадска трава. Кад би додавањем креча дотерали земљу, златно класје донело би богату жетву онде где је пре био оскудан беријет. А кад се са прахом од кости насипају ритови, на скоро ћемо се уверити, да се млеко у наших крава и у количини и каквоћи поправља, што се има приписати побољшаној храни. Исту нам корист даје и ђубрење ђубретом из наших коњушница које се, на жалост, генерацијама наслаже и гомила око торова и харова, место да се у своје време на њиве износи. Тада би се уверили, како нестаје коров и маховина, а богати род награђује уложени труд, који је земљу родном учинио.

Казали смо, да биљке све своје минералне, као и већи део оних честица које могу изгорети, примају из земље. У оном земљишту у коме се по природи поменуте материје у изобиљу налазе, вода их раствара, а они најфинији сплетови, које споменусмо, усисавањем кроз корен у стабло и у све остале делове биљке растурују. Сва вештина ђубрења у томе је, да се земљи у извесном облику да она храна, која биљу недостаје; и то ће нас уверити, да напредак биљака зависи од каквоће земље. Оне материје које корен и лишће прикупљају, продиру у унутрашњост биљака, онамо поднесу разне хемијске измене, док не постану онаке какве требају по својству саме биљке, а то је да животињама могу служити за храну.

Да се у биљкама дешавају хемијске измене, за доказ служе небројни примери. Да видимо како дејствује усисавање неких предмета помоћу корена на боју цвећа. Кад се земља са прахом од угљена помеша, цвеће од руже, георгине, петуније и др. постаје угаситије и пуније; угљено-кисели натрон — сода — даће цвету од зумбула црвену боју; а фосфорно-кисели натрон, на разни начин измениће боје градинском цвећу. Као што су се наше снаше извешбале у састављању боја, да своју прећу по жељи бојадишу разним шаренилом, додавајући више мање извесне боје; тако и корен, примајући у се сокове разних материја, измениће боју и разним фарбама бојадисаће цветно лишће.

Наш сељак мораће се и још више зачудити, ако дозна за оне промене, које се код благородних биљака вештачки производе. Тако казаћемо му, да наша садашња шаргарепа није ништа друго, већ облагорођени вретенасти корен жилавог, танког корена мркве, која расте дивља; да су келераба, карфиол, кељ и купус потомци обичног купуса, који такође расте диваљ, у кога је главица жилава, лишће горко, а корен са свим неупотребљив. — Једва би се могао сељак уверити, да је наш тако кусан кромпир (кртола) у својим многим фелама потомак незнатног једног горког изданка једне биљке, која у Чили и Мехици дивља расте. А шта да кажемо о нашем благородном воћу, том украсу најотменијих столова? Ко би рекао да су наше дивне кајсије, брескве, крушке, јабуке и шљиве у својим небројним родовима оплемењени праправнуци дрвећа које је дивље расло по шумама.

(Наставиће се)

СТОЧАРСКЕ ЗАДРУГЕ

Путујући летос по Јасеници разбирао сам о стању стоке, нарочито за приплод, и сазнао да тамо ни у бољих домаћина нема развијених нераста старијих од године; а тако исто ни бикова довољно снажних и развијених. Да би ми дали стварног доказа о томе, покажу ми у мајдану добрих свиња, у Азањи, крупну, одраслу крмачу, која није остала супрасна само с тога, што у селу нема старијих и крупнијих нераста. Тако исто влада осетна оскудица и у добрим биковима, а да није државне ергеле, тако би било и у том погледу пошто се зна да добар пастув много стаје, те га не могу ни бољи домаћини држати.

Много пута писано је у овоме листу о томе, колико је то важно у одгајивању стоке осврнути се и на избор приплодних грла. И с тога довољно је само поменути, да у чувеној са стоке Јасеници, нема могућности да се стока поправља, јер чак ни добра нераста, ни добра бика не држе. Заметно им је и скупо то држање, па чак мисле да и без тога могу бити.

По нашем уверењу овој је појави узрок новчана оскудица, која се веома штетно осећа у нашој привреди. А најпречи лек

[2]) Види „Тежака“ бр. IV. од 1886 године.

овој оскудици био би оснивање задруга, у овоме случају сточарских задруга.

Овим начином служе се одавно други народи, који се труде да своје сточарство одрже на висини и да му помогну да се развије.

О тим задругама читамо у једном аустријском пољопривредном листу ове речи, које и нашим читаоцима саопштавамо, у нади да ће им бити од користи.

„Сточарске задруге то су удружења у цељи, да приносе сточарства умноже, и то тиме, што ће се удешавати гајење стоке по неком извесном договорном плану, а све с тежњом, да се код стоке изазову или развију и усаврше извесне привредне особине. Оваква су удружења од велике важности за унапређење сточарства у опште и за то им се свуда потребна пажња обраћа. Ове задруге могу тежити за тим, да неки употребљив и за месне прилике подесан сој стоке поправе и у једном или више праваца усаврше; или такав употребљив сој из месних сојева одгаје. Овај други случај наступа у многим пределима, где стока не даје онолики принос колики се очекује, а све с тога, што се мање или више без плана развијало сточарство и стока оскудно неговала. А онај први случај наступа још чешће, и управо је главни задатак свију пољопривредних друштава и удружења. Но управо овде се и не схвати сваки пут задатак у свој потпуности, те и ако се пољопривредницима понуди прилика, да добру и корисну стоку добаве или добрим приплодним грлима свој домазлук поправе, ипак даљи развитак њихов или њиховог подмлатка често остаје без надзора и сазнања тога друштва. На ипак је ово од големог значаја, јер се иначе не би могао постићи жељени успех. Обично у таквим приликама најбољи примерак од тога иде у друга места, пошто често бива пољопривредник веома принуђен свој домазлук продати прекупцу, само да до новца дође. Оснивањем задруге за гајење стоке, овоме се стаје на пут, пошто се пољопривредници, који ступе у задругу ту обвезују да своју стоку по усвојеном начину негују, и одгајену показују задрузи са напоменом, да ли ће је сами за приплод употребити или продати. У овом последњем случају могу је остали учесници откупити, па да се не води у други предео и продаје касапину. Осим тога мора се задругар обвезати на подесну негу стоке, да се тако укупна цељ удружења сточарског унапреди.

Сама задруга обвезује се водити белешку о пореклу све стоке, која обликом и резултатом одговара цељи и свега подмлатка, који треба да служи остварењу постављене цељи. Осем тога по-

уком, добрим примерима, изложбом приплодних грла, изашиљањем стручних комисија ради потпоре сточара, даље заједничком набавком мушких приплодних грла, подесном сточном храном премијама и т. д. ојачава се интересовање за сточарство. Ове задруге најбоље дејствују, нарочито у почетку, кад су у вези с пољопривредним друштвима, ако буду у вези са задругама за куповање стоке, са задругама за куповање и продају у опште, и заводима за позајмицу, онда ће се оне најбрже раширити. То показују многи примери у Немачкој, где постоје оваква удружења на многим местима, као Бадену (Мескирх) са 500 чланова, које има око 1500 женских приплодних грла записаних у књигу, где се води порекло стоке и преко 50 грла одличних бикова оригиналне расе».

М. С.

ДА ЛИ ЗРЕЛИНА СЕМЕНА УТИЧЕ НА ЖИВОТ И РАЗТВИТАК БИЉКЕ?

Старији писци препоручују за сејање са свим *зрело* семе, готово *презрело*. Напротив, млађи су за оно семе које је *у пола зрело*. Исто тако подељена су мишљења и што се тиче тежине и крупноће семена. Тако неки веле, да је најбоље за сејање најтеже семе, а други опет, да је за то најбоље семе средње тежине. У чланку *«за што је крупније семе боље за сејање»*, који је штампан у «Тежаку» у свесци за јануар прошле (1887) године, ми смо показали ту разлику и одговорили на оно питање. А сад да речемо коју и о оном другом питању, што се тиче зрелине семена, не би ли отуда сазнали, које писце треба послушати.

Познато је из искуства, да на развитак биљака, у опште, утичу по највише физички односаји, т. ј. топлота, светлост и влага. По свој прилици, ови односаји биће много претежнији не само за клијање, него посредно и за сам развитак клице. Ово се потпуно оправдава и опитима, који су чињени у овом погледу, а такви су и закључци наставника једне пољопривредне школе д-ра *А. Хозеуса*. Он је то извео и из својих дугогодишњих опита.

Хозеус је чинио опите осам година, дакле под *разним атмосферским односајима*, а опит је чинио са семеном од *ражи* и *пшенице*, и то од четири разна ступња зрелости. Посматрао је он успевање тих биљака и утицање зрелине на њихов живот. Хозеус посејао је:

1. *Незрело семе.* Покожица или *семеница* [1]) у овог семена беше сва зелена, а и језгра мекана. Кад се ово семе осушило на ваздуху, онда му је садржине у пола нестало, а зрневље је у след тога увело и постало крто. Садржина (језгра) тада је имала мрку боју.

2. *Недозрело семе.* Семеница је светло жута, а са свим чврста. Добро осушено променило се и ово семе. Зрневље изгледало је учмало, а језгра боје отворене, налик на са свим зрелу језгру.

3. *Зрело семе.* У овога је горња покожица жута и крта, а садржина чврста, тврда. Семе на ново сушено, није се променуло, изглед обичан као у жита на време пожњевена.

4. *Презрело семе.* Задржано намерно да презри. Семе тврдо и са свим суво, а горња семеница чврста и крта. Између овога семена и зрелог нема разлике.

Све ове врсте семена сејане су у обично време за сејање осам година, и то по 100 зрна на квадратни метар, и том приликом бележено је све, што се односило на напредовање биљака.

Ма да су за то време године биле доста променљиве, па због тога неједнаки и разултати о растењу, смрти и животу биљака, ипак Хозеус мисли да, на основу својих укупних података, сме извести ове закључке:

1. *Каквоћа биљака а и добивеног зрна ни најмање не зависи од каквоће употребљеног семена, а нарочито од зрелости или не зрелости.*

2. *Биљке од незрелог семена много јаче и много пре угину, него оне од зрелог. Потпуни развитак клице и горње семенице, као и количина резервних материја у зрну, јаче се одупиру штетним утицајима.*

Од свеколиког семена употребљеног за опите у најлошијој години пропало је 45—85% код ражи, а 34 до 85% код пшенице; у најбољим годинама пропало је код ражи 8 до 14% а код пшенице 2 до 6%. Највише страдају биљке из незрелог семена.

3. *Погодност и особина земље утичу најјаче на развитак и живот биљака и у томе надмашују каквоћу семена.* Од зрелих ражних зрна, развило се у неповољним годинама 23, а у повољним 92%; од зрелог пшеничног семена у неповољним годинама 19, а у повољним 97%.

4. *Жито треба жњети онда, кад није са свим зрело, а није ни зелено даклe, кад је најједрије. Презрело је семе само издржљивије према непогодама, али ни у колико није боље од недозрелог*

[1]) Семе има три слоја и они се зову: горња семеница, доња семеница и језгра.

и зрелог. Шта више недозрело и зрело семе клија правилније и брже и подесније је за сејање, наравно, у случају ако нису сувише неподесне климатске прилике и ако је земља угодна.

Б. Д. Т.

БЕЛЕШКЕ

Унапређење сточарства у Мађарској.

Мађарски министар пољске привреде разаслао је свима *пољопривредним дружинама* распис односно унапређења сточарства, по коме се рад државе по овој ствари преноси на *ове дружине*. У распису се, у главноме, стављају оваки услови: „свака дружина добиће од државе за унапређење сточарства *најмање онолико новаца*, колико дружина одређује на то од својих средстава. Тим новцем дружина ће куповати *бикове за расплођавање* и то од онаке пасмине, каква управо ваља за дотични срез или округ. Бикове ће давати *општинама* на отплату по куповној цени или са спуштеном ценом. Новци, које дружина од ових бикова добије, употребиће се опет на куповање нових бикова, и при том гледаће се да капитал, одређен на унапређење сточарства, што чешће у обрт дође. Ако што преостане вишка, овај ће се употребити на награде за одлично одгајена грла, и на потпомагање станарења (бачијања) и удружења.

На послетку, додаје се да се о овом новцу мора тачан рачун водити, и ако би се дружина распала, новац се не сме ни на што друго употребити.

Ђ.

ГЛАСНИК

Главни Збор Хрв. Слав. Шумарског Друштва

Хрв. Слав. Шумарско Друштво држало је ове године свој XII главни збор у Сремској Митровици. Збор је излетао и у шуме и бавио се прегледањем важнијих пољопривредно — индустријских установа код Митровице.

Шумски односаји народа у Троједници доста су слични односајима у нас. Разлика је у главноме у томе, што су ови у Троједници, па и у бив. Војној Крајини (Граници) *законом* уређени, те су тамо престала свака питања у погледу на својину и коришћење шума. Законом је регулисана и управа па и сама *привреда* шумарска тако, да је данас шумарство нам у суседству знатно напредније према стању, укоме се оно у нас налази.

По томе, познавање данашњег стања и уређења шумских односаја у Троједници од велике важности је и за нас, у толико пре, што у тим земљама живи истоветан и сродан нам народ, у истим скоро економним приликама као и овде. Па и сваки нови рад, који се учини по тој струци, може се узети да је добит и за нас јер нам може бити од потребе у раду за унапређење шумарства у нас.

Рад овогодишњег Главног збора хрв.-слав. шумарског Друштва укрштен је прилично и таквим моментима, који нам могу показати приличну слику шумарских и економских прилика онамошњих. Слика је ова у толико поузданија, што су на збору имали удела људи од науке, државне управе и практике, а уз учешће и изасланика народних као најинтересованијих у питањима шумâ. — Ми ћемо у кратко известити ово што је по нас најважније из овог рада.

Програм био је овакав: *16. августа* састанак у Рачи (аустријској, на Сави), за тим ход кроз шуме имовне општине петроварадинске до Моровића. *17. авг.*, ход преко Грка (село) кроз шуме исте општине, до уставе на Босуту, а одатле у Митровицу, где се истог дана прегледа свиларска радионица и фабрика танина (тресловине). *18 и 19 авг.* држање Главног збора[1], на коме, после редовних послова, говори г. шумарник, М. Прокић, „о шумама и шумском газдовању петроварадинске имовне општине с обзиром на екскурзије“. Г.г. надшумари Ђуро Коча и Павле Баришић расправљају питање: „како би се најбоље доскочило оскудици дрва за огрев код имовних општина у Славонији“.

Пре него би прешли на описивање, потребно је, да објаснимо једну ствар, која је овде споменута и која ће ее и даље спомињати, а то је: „*имовна општина*“, или како народ тамо на кратко вели: „имовина“ (од „имаовина“). —

И у нас је већ познато, да је Славонија, а нарочито „Војничка Крајина“ („Граница“), богата шумама, још и сад, а преће било је и више. Народ се отуда вазда доста снабдевао дрвима за грађу, за огрев и др.; а у једно шуме су му биле, као и Шумадији, поуздан бедем за обрану своје слободе. Кад се „развојачило“, онда су све шуме, сем приватних, процењене и на двоје подељене, па једна *половина* припала *држави*, а *друга народу*. Ну држава, користећи се својим ауторитетом, заузела је све *најбоље* шуме, те тако народ прећаше петроварадинске пуковније добије шуме на два пут тако великом простору, колико чини простора државне шуме. Осим тога, шума државна је уједињена (комасирина), а народне се шуме пружају од предела близу Раче на Сави, па допиру до близу Земуна и Срем. Карловаца.

Шуме дакле које су припале народу бив. петроварадинске пуковније, чине укупно „*петроварадинску имовну општину*“; а овом управља тако звани *господарски уред* (економна управа) који седи у Митровици. У њему су главне особе: председник, кога бира народ, шумарник (директор), владин повереник, надшумар проценилац (таксатор), инжењер и др. Како се имовна општина састоји из 3 котара („шумарије“), а именоморовићски, кленачки и купиновачки, то у сваком котару има још по 1 шумар, који у свему зависи од главне управе у Митровици. Сви ови чиновници као и „помоћно“ особље плаћају се из *прихода* „имовне општине“; а избор њихов зависи од одобрења владе у Загребу.

И ако се вели, да ове шуме припадају народу, ипак право удела немају сви и сваки; то право имају само тако звани „*правоуживаници*“, а то су они, или породице таких, који су у времену развојачења били војни обвезници, па онда политичке, црквене и школске општине.

Одвело би нас далеко, кад бисмо улазили у шире објашњење односаја власништва и уређења службе шумарске у суседној нам земљи. Остављајући то за другу прилику, враћамо се опет на наш програм.

Тако 16. авг. крену се скуп из Загреба да пропутује. Друштво било је заступљено целокупним председништвом, а састајало се из председника г. Милана Дурста, главног директора шума код земаљске

владе у Загребу; подпредседника а уједно и уредника друштвеног органа „Šumarsk. lista, г. Михаила Врбанића; надворника шума и тајника г. Фрање Кестерчанека, надшумара, а пређе професора шумарских наука у пољопривредном заводу у Крижевцу. С њима био је и леп број виших и нижих шумарских чиновника: властелинских, државних и имовних општина.

Ишло се на коли, и то махом кроз кршне шуме петроварадинске с додиривањем и државних шума. Проматрања су чињена поглавито на *имовинским шумама*. То су чисто растове шуме, изврсне за сваку чврсту дрвену *грађу*, а поглавито за израду *дужица*, које се извозе за Француску. Маторе су до 140 година; знатно су проређене, а врхови дрвећа махом су суви. Све су у равници; и по што Сава, кад се јако излије, дохвата и терен ових шума, то је на више места земљиште подводно и баровито. Има и тако великих бара, које покривају земљиште на неколико десетина па и стотина ектара; али вредна управа имовинска, старајући се да тај знатан простор под водом не лежи и даље непродуктиван, и да једнако буде од шкодљивог утицаја на околно растиње, људство и стоку тих, саставила је већ и план за *исушивање* бара, путем *одводњавања* (канализације). Ово је један од најзначајнијих културних корака, који се има овде извести, али је и скопчан са знатним трошковима, те изискује доста промишљања. За то је управа живо заинтересовала у овом питању и чланове и саучеснике ове екскурзије, те је на одморишту у вече у селу Моровићу пред скупом нарочито истакла то питање као предмет за разговор. Ну, ми ћемо се на ову ствар доцније вратити.

До ручка прошло је друштво кроз велике шуме имовинске назване: Вратечно и Варадин, и зауставило се код станова спрам села *Грка*, у чијем гробљу почивају кости знаменитог *гуслара Вишњића*, коме је прошле године подигнут леп надгробни споменик од гранита. На путу се опазило доста обореног дрвећа тако зване „*лежевине*“, што је народу дозвољено извлачити, али се ипак мало ко за то граби, него сваки тражи себи сирова дебла за огрев. — То довољно доказује, да овде нема праве оскудице у дрвима за огрев. Исто тако мало се треби и тако звани „шумски коров“, — ниско шибље и џбуње, које је такођер слободно сећи и износити. Путови су обични, трвеници, *равни*, по томе подесни за извлачење горе.

Али највећа благодет је у овом крају *иловни канал*, који су још Римљани прокопали, колико у цељи боље користи од шума, којих је онда извесно било у већем изобиљу толико и ради одвођњавања. Тај канал зову: *Босут*, који се пружа од села Моровића на утече код села истог имена у Саву.

(Наставиће се).

ПОЉОПРИВРЕДНА НАСТАВА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ У ХРВАТСКОЈ И СЛАВОНИЈИ

(Реферат П. Т. Тодоровића)

(СВРШЕТАК)

Да наведемо неколике одредбе о уређењу *учитељске школе*. —

По § 74 „уза сваку учитељску школу мора бити нижа основна школа и *школска радионица* за практичко вецбање учитеља и учитељица...

Осим тога мора бити уза сваку учитељску школу за *практичко вецбање у пољској привреди*, односно *кућењу* довољно *простран врт* и игралиште (с гимнастиком), а уза сваку женску учитељску школу и *забавиште*“. —

Од скоро се развила јака воља у Хрватској, да се у основној школи заведу тако звани „ручни радови“ из појединих заната, и то поглавито они, које деца у тим годинама могу радити, те да, поред вежбања тела, науче се, ма и најпримитивније, израђивати поједине предмете тих заната. Пројектом овим усвојено је то начело; и као што се види из наведеног, извршење ове доказане педагошко-економне потребе потпуно је уједначено, како у учитељској школи, где ће се учители спремати и за ове радове, тако и у основној школи. Овом новином изједначује се основна школа у Хрватској и Славонији са најсавременијим школама те врсте у образованом свету, што је одиста веома похвално за ове посестриме нам земље.

Не мање значајна је и одредба о *школској башти*. У нашем закону о учитељској школи такође је изостављено, да се поближе одреди о школској башти. За то још ни до данас нема ни једна наша учитељска школа своје баште, и ако је међу дисциплинама ове школе уврштена и „пољска привреда;“ и ако је, као што знамо, законом и у основним школама прописано предавање ове науке. Покушавано је неколико пута, да се за београдску учитељску школу прибави потребно земљиште за башту, па и сад се на томе енергично ради. Но до сад се још није успело. Чини нам се највише из узрока, што се сваки други обзири претпостављају овој потреби, и онда што законом није прописано, коме у дужност спада, држави или општини, да школи уступи потребну земљу и да поднесе трошкове око уређења и издржавања баште?

Имамо основа надати се, да ће се и на ову непотпуност озбиљска пажња свратити, те да не морају више ићи београд. учитељске школе ради пољопривредне практике ићи чак у Тобиџер, док ћаци нишке учитељске школе немају *ни оваке* прилике, нити се тамо и предаје пољска привреда, јер немају за то ни наставника....

Доследно наведеним одредбама о наставним предметима у основним школама, пројектом се прописује за предавање у учитељској школи: „*пољска привреда и наука о занатима с особитим обзиром на домаће околности*“; а за женске учитељске школе кућне (§ 79)....

§. 92. За даље научно и педагошко образовање учитеља служе: књижнице, школски часописи, учитељски састанци и *изванредни стручни течаји*, (курсови)“. —

Односно приређивања „стручних курсова за учитеље“ имамо да приметимо, да је у Хрватској обичај, да се учитељима држе предавања из *воћарства* за време великог школског распуста. Предавања се та држе у пољопривредној школи у Крижевцу. Учитељи који су слушали ова предавања, употребљени су по том као наставници воћарства другим учитељима по окрузима тако, да је до сад образован добар контигенат учитеља с потпуном практичком и теоријском спремом у воћарству.

Досадашња практика, дакле, у погледу на приређивање стручних курсева за учитеље, утврђује се законом. И ми не пропуштамо ову прилику, да ову ствар најтоплије препоручимо; а за то имамо још више разлога, што се у нас још онако мало *практички* успособљавају учители за *практичко* предавање пољске привреде. Практичка пољопривредна предавања у време школског распуста могла би накнадно допунити овај недостанак. Места за ова предавања могла би у нас бити у Топџидеру или Љубичеву и у ратарници у Краљеву.

ИЗВЕШТАЈ

О ИЗЛОЖБИ ПОЉОПРИВРЕДНИХ СПРАВА И ТАКМИЦИ

Управном Одбору Сриског Пољопривредног Друштва

Према одлуци управног одбора од 21. априла ов. г. Бр. 1092 потписани отишли смо 27. пр. м. у Сомбор и присуствовали утакмици орача и плугова, размотрили изложбу пољопривредних справа и проучили начин организације ове утакмице и изложбе, — и част нам је поднети одбору извештај у следећем:

I Организација и опште одредбе

Пољопривредно Друштво Бач—Бодрошке жупаније у Угарској, приредило је *утакмицу орача и плугова* у циљу, да се оцени и награди рад добрих радника — орача — и подстрекне воља лошијим радницима на добар рад, — и оцене бољи од лошијих плугова. Ну да би ова утакмица била што боље посећена, и да би што више фабриканата било заступљено на њој, друштво је уједно приредило и *изложбу пољопривредних справа*, те тиме давши прилике фабрикантима и мањим мајсторима „ да своје проналаске и израде покажу свету на нешто и продају, — постигло је то, да што више њих дођу на утакмицу, на коју можда не би дошли, да их није изложба примамила.

Тако је друштво још 25 марта ов. г. публиковало позив на ову утакмицу и изложбу у јавним листовима, а сем тога послало га је и свима познатим мајсторима и фабрикантима, а код многих је и нарочити друштвени изасланик — секретар — ишао и лично их умолио, да дођу и што више предмета донесу на утакмицу и изложбу.

У изложбу примане су све пољопривредне, шумарске и пољопривредноиндустријске справе и израде. За утакмицу пак само следеће:

1. Плугови с 1 раоником за орање до 16 см. дубљине;
2. » » » » » » 20 » »
3. » » 2 раоника » » » 16 » »
4. » » 3 » » » » 12 » »
5. Подривачи;
6. Комбиновани плугови (рајол и др.);
7. Дрљаче и бране;
8. Ваљци,
9. Загртачи и прашачи за сточну снагу;
10. Прашачи за људску снагу.

— До 1 маја примане су пријаве, а до 6. морао је сваки донети своје предмете за изложбу и утакмицу.

За простор у изложби плаћали су излагачи за затворен простор 1 фор. од квадр. метра, а за полузатворен 50 новчића, опет од квадр. метра.

Материјал за прераду и израду приликом показивања рада са својим машинама плаћали су излагачи, али је изложбени одбор био дужан, да набави на захтев излагача потребан материјал, — што није обичај на свима изложбама.

Изложени предмети могли су се у изложби осигурати од ватре, ко је хтео, само је се то морало у пријави казати, као и то, колико ко простора потребује, шта излаже и са каквим справама хоће да учествује на утакмици.

Излагачима и такмичарима учињена је олакшица у томе:

1. Што су имали да плате само за довоз справа на изложбу, а за повратак нису ништа плаћали, — што је друштво раније израдило код железничке и пароброде управе. Ова се олакшица обично даје приликом изложаба у Угарској. За оне пак справе, које су излагачи продали на изложби, нису добили натраг половину подвоза, као што би се то дало мислити, већ је то отишло у корист жељезничке или парабродске управе.

2. За земљиште на коме је извршена утакмица нису такмичари плаћали, већ је општина своју земљу (угар) бесплатно ставила на расположење.

3. Изношење справа из изложбе на место где се утакмица вршила, као и повратак у изложбу, пало је на терет друштву. С тога су такмичари морали да кажу у пријави, колико су у суми килограма тешке справе, којима ће се такмичити, да би друштво зарана могло погодити шпедитера.

4. Запрегу приликом такмичења такмичари нису плаћали, већ су је махом богатији економи из места уступили бесплатно, иначе је било дужно друштво да је набави. —

Чишћење справа после утакмице, разуме се, пало је на терет самим излагачима, — а морале су се све справе после утакмице донети натраг у изложбу.

Утакмица је трајала *један дан*, и то другог дана изложбе. Изложба пак, трајала је *четири дана*.

Изложени предмети, и ако су на изложби продати, нису се смели износити из изложбе пре свршетка — затварања — исте.

За улазак у изложбу плаћало се је, — и то: за карту која важи као улазница за све време изложбе и која је на име давата, плаћало је се 60 новчића; за 1. карту првог дана изложбе 30 новчића; за 1 карту другог као и осталих дана изложбе по 20 новчића.

Награде за излагаче биле су ове: 1. Почасна диплома. 2. Диплома признања. 3. Диплома напретка. Давање су без икаквих медаља.

Награде за такмичаре у орању биле су: 1) 4 дук. 2) 3 дук. 3) 2 дук. 4) 1 дук. и 5. 3 фор. сребра.

II О изложби

За пријаву на изложбу печатало је друштво нарочите пријавне листе, с овим рубрикама:

1. Име и место излагача;
2. Назив и знак предмета;
3. Колико комада;
4. Цена локо фабрике и локо Сомбор;
5. Сума тежине у кграма;
6. Колико му треба места у квадрат. метрима;
7. Хоће ли да осигура од ватре и колику суму;
8. Какав му материјал треба и колико у кграм. односно у другим одговарајућим мерама (дрва, угаљ, репа, кукуруз, млеко и др.) —

Као што напред рекосмо, до 6. маја (по нов. кал.) биле су све ствари у изложби; а 10 маја (по нов. кал.) тачно у 9 час. пре подне, кренуо је са испред општинске куће у другом реду кола: председник друштва поджупан г. А. Шмаус, секретар друштва г. Ромбаји, одбор и многи други отмени грађани. Дошав у изложбу, председник је на сред изложбене просторије отворио изложбу подужом лепом беседом. Присутни поздравише свршетак беседе гласним: живео, „Elien“, а локомобиле са једногласним јаким звиждањем, — све је то јасно значило да је изложба отворена. —

Одмах за тим потписани су се представили председнику, секретару и Одбору. —

Сама изложба сматрана је више као споредна ствар, те према томе и није била баш богна каква. — Била је на општинском плацу у вароши, који је лепо на квадрат ограђен са страном од 80 корачаји. На средини те просторије подигнут је привремени парк од цвећа, који је у многом улепшао изглед изложбе. На самој огради, подигнут је кров, те је се тиме добио са три стране около полузатворени простор, где су биле смештене изложене ствари и машине. Само су вршалице са локомобилима, дрљаче и ручни прашачи били под ведрим небом. — Са свих затворених простора није било.

Од машина и др. оруђа и ствари, било је изложено ово:

Вршилице са локомобилима, на броју пет; од њих је вредно да се спомене *поправљена Рустонова* вршилица, у које су извесни делови који су пређе били унутра, изнети рад лакшег руковања с поља.

Сејалице — два система: позната Кинова „*Хунгарија*“ и нова Шликова „*Халадаш*“ патент Самашиндов. Код ове последње творац је пазио на то, да се не морају мењати точкови што захватају семе, нити пак точак којим се удешава да машина брже или спорије захвата — граби — семе, па је удесно точкове са изрескима — кашикама — који се опет могу уметати или смањити простим завртањем или одвртањем једног точка, који се налази с поља с леве стране сандука. Удешено је и парочито мерило, којим се мери колики треба да буду отвори, па да машина извесну количину семена на ектар просне — посеје. Ну према целој конструкцији машина не изгледа баш тако практична и сумњамо да и сам њен конструктор неће увидети многе недостатке на машини, само док је дуже времена у пракси опроба, јер је за сад машина још довољно неопробана — новитет.

Даље су били изложени: *тријери, круначи, сечке за сено, сечке за репу, грабље за сено, разни плугови и дрљаче, загртачи и прашачи, млекарске машине и посуђе, кошница с летом за одбијање трутова*, разне *дрвене израде* осуђеника у Сомбору и мн. др. ситнице. Сем тога изложило је пољопривр. друштво Бач—Бодрошке жупаније *збирку усева* из исте жупаније.

Сваки је излагач метуо своју фирму код изложених предмета, а на свакој справи и др. изложеним предметима стајала је цена, и то на једнообразним картама на свима предметима. Излагачи су, разуме се, сем тога стајали код својих справа, објашњавали, радили, прерађивали, продавали, или ако је требало, бележили поруџбине у своје бележнике, те још истог дана писали својим радионицама, да се ово или оно томе или ономе пошље. При преговарању погодбе увуче је да се $\frac{1}{3}$ погођене цене одмах положи.

У самој изложби сграђена је привремена канцеларија, где је радио изложбени одбор, који је састављен био не само из часника друштвених, већ и из других стручњака.

Било је ту и рестаурације, где је могао уморан гост да седне, одмори се и поткрепи се, па ни друге потребне зградице нису фалиле.

У опште, може се рећи, да је распоред у изложби био врло добар.

III Утакмица орача

На ову утакмиц у могао је доћи и учествовати ко год је хтео и са каквим му драго плугом и запрегом.

Сваки је такмичар добио по једну парцелу 8 м. широку а 60 м. дугачку, а то је равно 480 квад. м., коју је морао поорати. Сваком је обележен правац моткама на ћошковима парцеле и сам је морао, без да му ко води стоку, да образди и поре своју парцелу. — При оцени такмичара пазило се: *1) на правац бразде; 2) како је плуг удешен; 3) да не оставља орач бамак између бразда; 4) на једнаку ширину и дубање бразда.*

Сваки члан суда за се забележио је на нарочитом табаку свакоме орачу оцену за сваку од наведених тачака, и све 4 ове оцене кад се саберу и поделе са 4, добија се резултат. Из оцена свију чланова суда добија се главни резултат — оцена за сваког појединог орача. —

Занимљиво је било видети, како су се наоштриле и упеле слуге разних вера и народности, Срби и Мађари и Швабе и Словаци, — а још лепше изгледаху светла лица победитеља, кад им, по свршеној утакмици, спусти у руку председник друштва досуђену награду с речима: *радите и у будуће добро, ја ако вам ми и не дамо — даће вам Бог!*

IV Утакмица плугова

За утакмицу плугова и подобног оруђа за обрађивање земље и културу усева, морали су такмичари да се пријаве, као и оно за изложбу, до 1-ог, а да донесу справе до 6-ог маја (по нов.).

За ту пријаву печатало је Друштво нарочите пријавне листе, с овим рубрикама:

1. Текући број;
2. Име и место такмичара;
3. Врста плуга одн. др. оруђа;
4. **Цена** и то: а. локо фабрика. б. локо Сомбор. в. локо О Бече. (пошто је овај позив важно и за утакмицу у О Бечеју);
5. Тежина сумарна у кграмима;
6. Хоће ли на обе утакмице да учествује или само на једној и на којој;
7. Примедба.

Утакмица је извршена 11 маја, као што већ једном рекосмо, на угари општинске земље, коју пре можемо назвати тешком но средњом земљом, но земља је чиста и израђена.

За оцену плугова изабрат је нарочити ужи одбор из изложбеног одбора.

Утакмица је вршена беспрекидно, дакле и преко подне.

Чланови овог оцењивачког одбора добили су табак с овим рубрикама, које су имали да испуне дотичним оценама — белешкама:

1.) Тек. број;

2.) Име и знак плуга одн. др. оруђа;

3.) Трајношност с обзиром: а) на материјал; б) димензију; в) на конструкцију; г) на мењање појединих делова, који би се раније искварили.

4.) Употребљивост и то при: а) почињању орања; б) вађењу плуга; в) обртању.

5.) Дубљина у сантиметрима;

6.) Ширина у сантиметрима;

7.) Апсолутна снага за тегљење;

8.) Снага у кгр. срачуната на 1 □ сантиметар;

9.) Каквоћа орања и то: а) прашење земље; б) слагање бразде; в) чистоћа бразде;

10.) Сума оцена. —

Оцена је била шест, и то 6 најбоља а 1 најгора.

У погледу на срачуњавање снаге потребне на 1 □ см., нека нам је дозвољено, да у кратко наведемо, како су је срачуњавали и чиме су се при том служили оцењивачи.

Измерена је прво ширина бразде на више места, и то на овај начин: од још неузораног земљишта тачно је измерен с помоћу једног ленира 1 метар и ту је побијен кочић. Сад, кад је плуг прошао и одорао бразду, измерено је колико недостаје до 1. метра од измереног земљишта, и та диференција показује ширину одоране бразде. За тим је на више места измерена дубљина бразде тачним лениром. — Ширина је помножена с дубљином и производ подељен с бројем, који је при орању показао Крафтов снагомер — динамометар — и количник представља снагу у килограмима на 1 □ сантиметар. —

Код осталих оруђа гледало се нарочито на каквоћу рада и све остало, али је снага најмање узимата у оцену.

И ова утакмица свршена је до 4 часа по подне, кад су и оцењивачи као и многобројни гледаоци разишли, а справе однесте натраг у изложбу.

V Награде

Сутра дан по свршеној утакмици, дакле трећег дана изложбе, сводно је Одбор цело до подне резултате са утакмице и цењо изложене предмете, који нису били на утакмици, — и ево резултата:

I Плугови:

а) Са 1-им раоником до 16 см. дубљине:

1. *Бембел* из Осека за плуг № 3. одликован *почасном дипломом*;
2. *Шлик* из Б. Пеште за плуг № 25. одликов. *дипломом признања*;
3. *Губиц* из Б. Пеште за плуг № 3, одликован *дипломом признања*;
4. *Шислер* из Сомбора одликован *дипломом напретка*;

б) Саковог система:

1. *Мајер* из Штајнемангера, одликован *почасном дипломом*.

в) Са 2 раоника до 16 см. дубљине:

1. *Шлик* из Б. Пеште одликован *почасном дипломом*.

г) Са 2 раоника до 12 см. дубљине:

1. *Русгон Проктор* из Б. Пеште (систем Еберхартов) одликован *почасном дипломом*;
2. *Мајер* из Штајнемангера, одликов. *дипломом признања*;
3. *Губиц* из Б. Пеште, одликов. *дипломом напретка*.

д) Са 3 рјоничка:

1. *Шлик* из Б. Пеште, одлик. *почасном дипломом;*
2. *Губиц* из Б. Пеште, одлик. *дипломом признања.*

ђ) Рајол — плугови:

1. *Шлик* из Б. Пеште, одлик. *почасном дипломом.*

е) Прашачи:

1. *Кине* из Визелбурга одлик. *почасном дипломом;*
2. *Кине* „ „ „ [за ливад. дрљачу] *почасном дипломом.*

2. Парне вршилице:

1. *Рустон Проктор* из Б. Пеште, одликов. *почасном дипломом;*
2. *Коцо Пал-Гарет* из Енглеске, одликов. *дипломом признања.*

6. Сејалице:

1. *Шлик* из Б. Пеште одликован за „Халадаш" *почасном дипломом.*

4. Грабуље коњске за сено:

1. *Кине* из Б. Пеште, одликов. *дипломом почасном.*

5. Тријери:

1. *Хецел* из Бачке, одликов. *почасном дипломом.*

6. Млекарске справе и судови:

1. *Рек* из Б. Пеште, одликов. *почасном дипломом.*

7. Сарачке ствари:

1. Чокош из Сомбора, одликован *дипломом напретка.*

Ресултат овај саопштио је председник јавно у изложбеној просторији у $1^1/_2$ час по подне; — за тим је се отишло на заједнички ручак — банкет.

VI Додатак

Можемо да се похвалимо Одбору, да смо врло пријатељски предусретани, како од председника и осталих часника друштвених, тако и од самих грађана, с којима смо у додир долазили. И сам жупан те жупаније, кад је на изложбу дошао а за нас чуо, желео је да му се представимо, што смо ми, разуме се, и учинили; — а председник друштва поджупан г. Шмаус, на банкету напио је, одмах за здравицом напијеном излагачима, Његовом Величанству Краљу Српском, Српском народу и потписатим изасланицима, — на што је првопотписани одговорио, заблагодаривши на пријатељском пријему и предусретљивости и напио председнику друштва г. Шмаусу. — — —

На завршетку благодаримо Одбору, што нам је дао прилике да посетимо ову утакмицу и изложбу, те да наше искуство умножимо, — а стајаћемо Друштву вазда на расположењу, да га приликом сличних предузећа помогнемо — саветом и делом.

С поштовањем
маја 1888. год.
Београд.

Душ. М. Спасић
Ник. Вељковић.
чланови управ. Одбора „Српског Пољопривр. Друштва."

Напомена: Извештај овај није раније печатан због закашњења. Ур.

ПОДАЦИ О ПОЉОПРИВРЕДИ

СТАЊЕ ШУМА

У пожешком срезу нема много шуме, као што има по другим срезовима у Србији. Али за оне који прате развитак наше привреде у опште, биће занимљиво да чују како стоји и у овом срезу са шумом.

Пре педесет година, поносно се и пожешки срез својом шумом. Стари људи причају, да је и овде на све стране било шума као оно конопље, и да ти је милина била погледати их.

А данас?... Данас је свуда проређена, а по негде нема шуме као на длану.

Сатирању шуме допринели су највише насељеници из Златибора, Босне и осталих крајева. У оскудици земље за обрађивање секли су гору и крчили, те правили њиве.

Али у новије време настало је право истребљење шуме, нарочито *општинске*. Пре се секла шума ради ограда њива и ливада, а данас је секу и дрва продају на пожешком тргу па за новац купују којекакве ситнице без којих би се могло бити. — Појединци своје приватне забране чувају, но и међу њима се нађе по нека распикуња, која цео забран исече и прода, да се боље проводи, не радећи ништа.

Особито од ово две три године шума се затире дивљачки. Премда имају општински шумари, ипак сваки се дан тамани општинска шума, и брег за брегом, крш за кршом остају са свим голи. Често и ови шумари секу општинску шуму за свој рачун.

Општенародна планина *Маљен* тако исто страда. Сваке суботе отуда се довлаче на пожешки трг *трешње, летве* и остала јапија. Ако се овом злу брзо не стане на пут, оде сва шума и оста и Маљен гô као прст.

Последице од затирања шуме већ се јављају сваке године: зиме су све јаче, а лета сушнија; ветрови јачи, а чим најмања киша падне, онда и најмањи потоци полете па чуда почине и упропасте поља. — Ово је лепо описао г. Љ. Којић у „Тежаку" за 1885 год. узевши за пример само село Засеље. [1]) Онако као год Засеље проћи ће сва друга села, ако се не спречи брзо и строго затирање горе.

[1]) Види „Село Засеље" од г. Љубе Којића „Тежак" свеска 8. 1885 године страна 519.

Ваљало би поставити шумара и за срез пожешки. [1])

Још је остала једина планина у овоме срезу Маљен. Пун је све саме смрчевине.

И по огранцима Маљена и Каблара има шуме, даље нигде.

На овим огранцима нема смрчевине, него су ту *цер, бјел, лужњак, граница, буква*. После ових највише има *граба, брезе, бреста, лише* и т. д.

По исеченом земљишту, које није обрађивано, махом расте клековина. Од њеног рода пече се ракија, *клековача*, коју сам ја описао али врло ретко у околини Пожеге да ко то чини.

На место упропашћене шуме нико нову не сади, где има повољних услова, она сама ниче и расте, али то је жалосно. О вештачком подизању шума нико и не мисли.

Па и на сечу шуме слабо се пази. Сече се у свако доба године, само за ћерамиције сече се у јесен.

Шума се сече и за пољопривредне алате а и за *лиснике* за исхрану стоке. Лисници се секу одмах по Великој Госпођи, у међудневици.

Дрводеља по занату овамо нема. А земљорадници сами граде: каце, кола, плугове, ралице, саонице, виле, грабље и т. д.

Чешће се појављују бубе на шуми, особито *гундељ*.

Од дивљачи има: зецова, лисица, веверица, ретко вукова а никако медведа.

Драг. Н. Лапчевић

ПОДРИЊЕ

(свршетак)

Неродно земљиште и оштра клима нагони људе да сеју више стрвнине него кукуруз, и ако је кукуруз вазда био њихова главна храна. Од стрвнине попајбоље још успевају: овас, јечам и раж. Кукуруз у опште по странама рђаво роди. Кад је лепа јесен, и кад га не смете суша, онда може да узри и да исплати труд земљораднику. Кад је баш родна година, ретко да се на једном струку може видети по два корена, који су тада махом ситни. Од 1868 године ово је прва година да је кукуруз добро родио — боље но у дринској долини. И што се тиче плодности, ваља знати да ће се ова година, нарочито у Рађевини и Азбуковици, забележити у реткости и да ће се дуго и дуго помињати као берићетна година.

Као што је познато, брдовита места и пређуше у опште захтевају честе кише. Ове године било је у своје време довољно влаге и топлоте у јужном Подрињу, услед чега је и летина испала преко

[1]) Колико помажу шумари, сам је напред показао. Уред.

сваког очекивања. А што је значајније, што такође спада у реткости, дринска долина око Лознице и Лешнице, коју у овом крају зову „Лозничко Поље“, житница подринска, која је досле хранила овај свет, издала је ове године. У доба кад кукуруз почиње добијати снагу и кад стане одсецати род, јака и несносна препека отела га је и није му дала да се развије и стане на род. С тога је овамошњи свет на великој штети, пошто је сву пажњу обраћао обрађивању земље у Лозничком Пољу него у свом крају и великим трошковима био изложен.

Као оно што смо видели у Поморављу од Чачка до Крушевца, тако и овде Рађевци и Азбуковчани, исто као и Камичани и Ужичани, без мало сви, силазе с пролећа у „Лозничко Поље“ и онамо на имањима лозничких и лешничких газда сеју кукуруз. Па многи чак и из ваљевске Подгорине, који су оскудни са земљом, или је брдовита и неродна, долазе овде те сеју кукуруз. Њихова земља није у стању да их исхрани, и ако је имају, може се рећи више по и што им треба. Шта је ваљда имати по 10, 15 и више хектара брдске љуте земље, којекаквих уселина и урловача, кад на овакој земљи, сем папрати и клековине, и по мало сићушне траве, коју неће ни стока да једе — ништа друго не може да роди. Од папрати имају мештани једину корист ту, што с њом сиромашнији покривају куће и стаје, а корење од ње дају зими свињама, да уштеде храну.

Сви махом узимају земљу на пола и на трећину. Обично уговоре да плате 8 динара од хектара у напред, а после тога како се с ким погоди, дају половину или трећину кукуруза. Па и то дужни су да им пренесу храну и сместе у кошеве. Сем тога, шапа или кукурузовина, остаје по уговору газди или сопственику земље, као и пасуљ и бундева. И при свем том, и ако су овако тешки услови под којим узимају земљу, ипак се рентира сваком земљораднику да сеје овде кукуруз, јер добија отуда толико хране, колико му је потребно за целу годину.

Казали смо на једном месту, да онамошњи свет не ђубри своју земљу, јер нема ђубрета колико му је потребно, пошто не држи много стоке. И што смо видели на путу нешто мало оваца, то је све махом жураво. А што се по где где може видети и боља крупнија стока, то је све купљено на страни. Нико се не пашти да запати бољу пасмину, од које би и бољу ваљу имао. Највише сатире овај свет између осталог и то, што стока њихова, и то тегљећа, не може дуго да служи. После две године служени волови већ крв промуте; постану ћудљиви, и на послетку са свим онеспособе за рад. За то су онамошњи људи принуђени, да сваке скоро треће године мењају волове, и да набављају нове. И ова крвомутица на стоци, нарочито у Рађевини и једном делу Азбуковице, појавила се, како казују од ово неколико година. У први мах људи су набављали волове са стране из оних крајева, где нема ове болести на стоци. Но после кратког времена и та стока купљена на страни, крв промути и онеспособи за рад.

За то што је подринска стока ситна и крњава, и цена јој је на вашарима ниска. Ове године, гледали смо на лозничком вашару о Вел. Госпођи, где се добро ураљени волови, који су купљени у ваљевској нахији и Мачви, тешки 6 до 700 кила, продају по 300—400 динара; лошији подрински по 150—240 динара и то опет ураљени. Коња је било мало — и то рђавих. Продавати су од 50—100 динара. Било је и нешто мало ситне стоке из ужичке нахије, но и њој је цена по свениска била. Понуда је била велика, али је тражња била мала. Значајно је, да на овом вашару није било

ни једног трговца из Босне, који ради са стоком, као што их је досад увек бивало. Казују, да је поглавити узрок томе, штоје последњег вашара један Турчин, трговац, у повратку на путу погинуо, и што се ни до данас убица није могао пронаћи. Ово убиство застрашило је остале трговце, те с тога нису дошли о Вел. Госпођи.

Од како су Аустријанци окупирали Босну, овај крај, који је по географском положају и иначе упућен на трговину и саобраћај с Босном, јако је имовно посрнуо. Цена је производима сувише ниска, а дације веће, те за то се свет предао некој апатији и тек ради само колико од данас до сутра. Можете му говорити шта хоћете и обавештавати га колико хоћете — све то њему ништа не помаже. Он је запао у беду и невољу, из које га је мучно извући. Он види само то, да нема могућности да држи ситну стоку као пре, и да и оно што има мора буд за што продавати. Види, да из године у годину нема ни толико свиња, колико му је од пре било потребно за посев, а камо ли да одвоји и прода што год као пређашњих срећних година. Како је земљорадња у вези са сточарством, то се може замислити у каквом се положају данас овај народ налази.

У Јадру је истина повољнији положај земљорадницима; али се је свет ранијих година у толикој мери задужио, да грца под теретима, и нема могућности, бар за сада, да се опрости дугова.

Овом стању које је постало несносно за овај свет, придружиле су се и друге још недаће, које су га имовно још више подриле.

Пре закона о монополу дувана, маса Подринаца одавала се сађењу дувана, који им је лепе користи доносио. Подрински дуван, исто као и Бајиновац, добро се плаћао, а тражио свуда. У Босни се особито много трошио. Нарочито био је на гласу Бориновац, који се одликује пријатном аромом, и јева се може распознати од требинског дувана. Данас је већ производња дувана у Подрињу са свим пала. Држава, као купац, не треба толико дувана, колико је у стању тај крај да произведе, и не плаћа га онако, као што се од пре плаћао, те с тога се у далеко мањој количини и производи.

Даље, од пре многи сиромашнији Рађевци, и по гдекоји из Азбуковице, одавали су се копању оловне руде. Истина, да су они примитивно радили овај посао; али ипак имали су и отуда приличну зараду, колико да плате порез и да подмире најнужније потребе. Овај извор њиховог дохотка пресушио је пре неколико година, а држава не ради опет ништа на рударству, те свет нема ни с које стране прилике, да може зарадити и да одговори својим обвезама.

Још је остао једини извор дохотка овом народу — шљива. Нема управо те куће, која не сушн шљиве и која највећом зебњом у пролеће не погледа, хоће ли бити рода, и хоће ли одржати. Да само једна година омахне у шљивама, овај свет не би био кадар да плати порез и да се издржи. Његов опстанак доведен би био тада у питање, а по себи се разуме, да би се ова беда и даље осетила.

Ове године шљиве су, у опште, добро родиле свуда, а нарочито у Рађевини. Трговци плаћали су прве шљиве, које још нису ни довољно зреле, по 24—30 дин. 100 ока. Сирове по 4 динара од товара. Али за то што су многи још прошле године изузели од трговаца новац на шљиве, везујући често и штетне уговоре с њима, слаба ће им помоћ бити од њих, а ове године су и крупније и сочније, но што су биле прошле године. Узрок задужењу народа и узимању новаца у напред могао би се узети тај, што је Подриње, прошле године, много претрпело од града, и што је и сама

година неродна била, да је свет принуђен био, да једини извор дохотка — шљиве — прода по што по то у напред, те да отуда плати порез и подмири нужне потребе.

У опште смо приметили свуда, да је народ једном речи јако осиромашио и да се је сувише забринуо за свој опстанак. Због тога он је ограничио и своје издатке и троши само за најнужније и неодољиве потребе. То се види и по сеоским дућанима. Дућани су по селима већ пали и, ако овако стање потраје још 2, 3 године, неће их бити више нигде у овом крају — што у осталом и није никаква штета. Штета је само за занатлијски ред људи по селима, који је до сада добро пролазио. Опанчарски занат данас је већ јако пао. Од ово неколико година народ је у Рађевини почео штедети и на опанцима. За 5, 6 гроша многи оде ковачу и поткује опанке, па онда га служе овакови опанци по 7—8 месеца. Ма да су потковани опанци неспретни, скоро као и дрвене ципеле; но овде је главно штедња, а народ се на неспретност својих не осврће. Он гледа само на економну страну, да јевтиније прође. Ковачки и коларски занати такође једва таворе. О страној прерађевини и да не говоримо, пошто се народ повукао од сваког трошења и нерадо издаје новац за стране крпе. Па и памук, који се од пре много трошио, не троши се сада тако, јер народ данас више сеје лан и конопље, но пређашњих година и израђује за кућу платно. На крају прошлог месеца видели смо на више места, где су људи прионули те ору за лан. Као што је познато лан тражи јаку земљу, и за 7, 8 година исцрпи је и изнури више но и дуван.

Свиларство је слабо заступљено у Подрињу.

Више се баве пчеларством и отуда имају лепе користи. Ове године пчеле су много страдале од стршљенова, којих је било више но и кад досле: народ верује, да су стршљенови обично весници родних година.

У околини Крупња, по селима, застали смо људе који цеде уље од ораха за домаћу потребу. Они ретко употребљују зејтин за јело.

Као једну реткост видели смо уз пут у Белој Цркви у г. Аксентија, свећеника, шафран, који је у његовој башти одгајен, а може се употребити и за јело, исто као и онај шафран, што се продаје по дућанима.

Да пређемо сада и на шумарство.

Колико смо могли уз пут видети, у општенародним и државним планинама, као и у неприступним крајевима Подрињ, шума је још добро очувана. Иначе, као што смо већ на једном месту казали, по другим местима шума се нагло сатире и упропашћује. А од како се шума нагло почела сатирати, од тог доба и провале облака чешће бивају и прете да и оно мало родне земље поред река и речица претворе у пустош. Највише има букове шуме; за тим грабове, церове, граничеве итд. Мечју Леску нисмо нигде видели, и ако смо толике планине на путу прошли.

Жир је ове године у Подрињу добро родио. Да није свет раније испродавао буд за што свиње, ове године имао би од њих лепе користи, пошто им је цена доста повољна.

Домаћа радиност још је добро у овом крају очувана.

Здравље је у народу добро. И ако је Подриње у опште брдовито и изгледа да је здраво живети у њему, ипак ретко смо где могли видети старце, који су претурили 70-ту годину.

Путова има доста и добро се одржавају спрам прилика у којима се налазимо.

Желети би било, да држава отпочне што пре експлоатисати руднике у овом

крају; јер би се народ, који је и иначе према терену упућен на рударство, а вичан овом послу, материјално доста помогао. Преко Дрине, у Босни, Аустријанци живо раде на рударству, а ми стојимо и скрштених руку гледамо и дивимо се њиховој предузимљивости, не радећи ништа у својој земљи.

Драгољуб К. Јовановић.

ДОПИСИ

Голубац 22 септембра 1888 год.

„Нема кукуруза, нема вина“. Ово се једногласно чује овде и у околини. И заиста, с' правом се може рећи, да нема ни једног ни другог.

До данас нико овде не памти, да су кукуруз и грожђе брали у исто време, као што је то случај ове године. Шта више, зна се, да су неки кукурузе брали и пре винограда.

Кукурузи су пропали од суше, а виногради од града.

По обичном рачунању кукурузи су родили у пола, а виногради једну четвртину но обично. У њину биће оскудица. Чисто се на лицу чита сваком сељаку задовоља; јер му труд и рад нису награђени, а сустигле су га старе подужице а и порез; па не зна куканац, шта ће пре да намири.

Милутин Поповић,
економ.

Бољевац, 8 септембра 1888 год.

За прошлих 10 дана време је било сушно.

Кукурузи се у велико беру; али су слаби због овогодишње суше.

Берба винограда биће добра, ако не буде кише.

Остало као и пре.

Међу људима има „срдобоље“; мало је попустила по извешћима ових судова. У нашем срезу свега је умрло до сада 104, а разболело се преко 800 душа. У селу Јабланици умрло је до сада 28 лица; ту је највише и беснила ова зараза.

Добросав Петровић
званичник ср. бољевачког.

Смедерево, 27 сент. 1888 год.

Време за бран'е кукуруза доста неподесно. Киша смета брању кукуруза. И берба грожђа не ваља. Много пупа и труди од кише. Судећи по свему, лањска берба била је боља; напротив кукурузи су бољи ове године. Кукурузи су добро сазрели и то тако, да се одмах крунити могу. Здравље је људи и стоке добро. За репу је добро. Цена је храни: жито 11 дин. 60 пара. Јечам и овас не довозе на продају. Кукуруз у клипу 100 кила са 30% прода је се 7 динара и 20 пара.

Окановић.

Тешица, 25 септембра 1888 год.

Берба виноградска свршена је. Грожђа је набрано у средњу руку. Тако н. пр. од 100 килограма грожђа може да се оточи и то бела вина 20—25 нгр. А ако се хоће самоток, онда од 100 кгр. добије се 45—50 кгр. вина.

Цена је грожђу 100 ока 5—6 дин.

Милан М. Јовановић.

ОВОГОДИШЊА ЖЕТВА

Још немамо из свију крајева са свим поузданих података о томе, како је ове године у нашој отаџбини испала летина; али судећи по ономе што већ имамо у рукама, приближно могли бисмо извести, да је, у опште, *овогодишња летина мршава.* Неки крајеви били су ове године тако родни, као врло ретко до сад, као на прилику округ Подрински. У другима опет по неки су усеви добро родили, жетва им је богата и лепо је до руке дошла. Тако се хвале са житом у Пожаревачком округу. У других је пак стрвнина лепа, као што је у брдским пределима. Местимице има доста и кукуруза, али то већ ређе. Тако је прошарано у целој земљи, што се тиче овогодишње летине. У почетку била је летина ванредно понела, готово у свему, и у сто добрих часа, да је све тако остало и дошло до руке. Другојачије би данас певао песме наш пољопривредник. Ну људи једно а Бог друго. Они се труде и муче, али кад Бог не да. Први удар дошао је на усеве од *суше.* Она дуготрајна суша наудила је веома кукурузима а и другим познијим усевима. За сушом долази *град.*

Овде онде потаманио је он свуколику летину, особито кукурузе и грожђе. Има и читавих прича о летошњем граду. Оно истина, град не чини глад, вели стара српска пословица, ама да видите па и чини. Ово може бити вреди само у опште, али не и за свакога. Многи је наш сељак горко заплакао се летос после нечувеног града, који је потлачио њиве, ливаде и винограде. Бога ми, па то и јесте страшна ствар. Радиш цело лето, гледаш весео свој труд и замуку; поносиш се, како све лепо иде и напредује, па таман да узабереш род својих трудова и да радосно утреш зној с лица свог, а на једаред пусти Бог халу и све то потамани и уништи. С каким жалосним срцем мора својим очима гледати то наш ратар. Та, то је што год грозно и ужасно, још кад помисли да му је у томе живот и ужитак; да тиме мора хранити нејач своју, од тога дати Богу богово и цару царево. Још је једина утеха у томе, што се уздамо да нема много њих тако унесрећених, иначе зло и наопако, особито у ово доба, кад су данци доста велики према приходима наших производника; кад су сви терети знатни, а извори дохода одвећ слаби; кад је у новцу велика оскудица, а цена свачему за подсмеј, речју, куд год погледиш свуда беда и невоља.

Човек би мислио, да тече по земљи нашој све мед и млеко кад види оне ништаве цене марви, крупној и ситној, житу, куку-

рузу и т. д. Али у томе и лежи сва несрећа за оног који има што на продају, кад га мора дати поштo за што т. ј. у бесцење.

— Овако стање у земљи не показује напредак већ назадак; не показује благостање већ зло стање.

Овим смо хтели у кратко обележити последак овогодишње жетве по изворима, који су досад доспели «Тежаку". Они су верни, а какви ће нови бити, видећемо. Желели би да свуда буде боље, него што ми одавде замишљамо. «Тежак" живи и ради само за бољитак свију пољопривредника наше отаџбине. Он мора водити рачуна о свему што годи као и ономе што уди нашој пољопривреди и по могућности отклањати узроке, који сметају њезину развитку а потпомагати услове, који воде напредовању и савршенству њезину. Добра жетва знак је благостања, а рђава злог стања у производника, разуме се, ако је још производима добра прођа а и добра цена.

У овај мах оцењујемо *овогодишњу жетву*, у опште, као *мршаву* и по *приносу* и по *продајној цени*. При тој оцени остајемо, докле год поузданo не сазнамо њено стање из целе земље. Кад се вели да је мршава, то још не значи и глад, премда ће у по неким местима бити и тога.

БИЉЕ

(СВРШЕТАК)

И у смотрењу нашег стрвног жита не стојимо друкчије. На обалама Средиземног Мора талијанске и француске области расте нека једна биљка метличара, коју су научници «Егилопс-ом" прозвали. Ако се ова биљка расади у башту или у њиве, али у погодну земљу, и ако се добро негује, њена ће зрна све више набубрити, а после, по што се више година обрађује, постаје из ње пшеница која производника богато награђује. Нема ни пуних 50—60 година, ако је та корисна биљка пронађена. Нема сумње да су и овас, ечам, хелда и кукуруз са својим разним врстама такође пореклом од биљака које дивље расту тако исто као што је пиринач и просо.

Односи обрађивања могу бити узрок, што су се неке биљке, које иначе дивље расту, одомаћиле у околини човека, и прате га узастопце ма он продирао кроз древне америчанске шуме, као што је татула, коју ради примера спомињемо. Њу су донели у Европу цигани који се скитају. Неке расту око торова, као што је лобода, кисељак и крагуји. Друге расту крај путова и јаруга, као што је

боквица ; или се појављују на развалинама људских станова, као што су коприве. Ово су не обориви докази, да су тамо некад људи боравили. Тако су европски насељеници пренели у Америку семе од небројних биљака, које су се онамо одомаћиле и које их на своју стару домовину подсећају.

Колико зависи биљка од земље на којој расте, види се у растењу и множењу биљака и најнижег рода. Квасац, који се употребљава да тесто ускисне и нарасте, или да се у некој течности произведе врење, није ништа друго до безбројно много ситних биљчица, које спадају у род плесна. Ако се од шећера, — који се од шећерне трске прави — заготови сируп и у њега се метне мало квасца, ове влакнасте биљчице с места почну да се шире, расту и множе, а сируп почне да кисне, ври. Но кад би место сирупа узели густ раствор од гуме у овоме неће постати врење, јер биљчице изумру због оскудице згодне хране.

У шири од зрелог грожђа ова биљчица нађе још повољнију храну. Ако се овај сок проседи, добиће се прозрачна чиста течност. После по саха, већ ће се видети, да се течност замути, згусне, а на површини се одвајају мехурчићи. Ово значи да је течност прешла у врење, а после три сата жуто мрки слој квасца покриће површину. Топлота која се врењем развија, оживљава милијун споменутих биљчица, које се само на микроскоп могу видети, од којих 1152 милијуна се може сместити на простору, који обухвата један четвороугони палац. Кад би једну малену кап од шире која почиње да ври метнули под микроскоп, угледали би мајушне мехурчиће, који се напредном брзином множе и постају влакнасте цеви. Ове научници зову ћелијице. Оне се једна другој прилубљују или се из једне ћелијице деле и више њих развију.

У шири се за то тако нагло развијају ове ћелијице, јер у њој налазе ону храну, која подпомаже њихов брз развитак.

Од куд постаје клица ове биљчице која се тако чудновато брзо развија ? Да ли се већ находи у соку од гроздовог зрна, или на спољној површини зрна и потом се помеша са соком, или у ваздуху лебди наоколо, свакад готова да постане биљем и да се множи, чим се дочепа згодне прилике ? Ма којим путем бивао развитак ове биљчице, толико је извесно, да је природни развитак ове биљке врло оспорен у казанџиницама, и где се пиво кува. Зато који су ради на овим местима кисењење тих течности произвести, принуђени су то готовим квасцем постићи. Али се после и ту као и код шире та мајушна биљчица, са не исказаном брзином множи. Овим путем

добивени квасац у пиварама и казанџинџицама, постаје новим предметом трговине, који се не само у свежем стању продаје, већ се и осушен у трговини добија.

Ово што о култивовању овог мајушног биља рекосмо, то се исто може казати и о већим коренастим биљкама. Оне весело напредују, докле имају довољно хране; а чим им се храна смањи или нестане, сневеселе се, клону; али с места опет по ново оживе, чим би земља вештачким начином добила оне саставне делове у којима оскудева.

Кад би у стању били да пратимо разне промене, које се у унутрашњости ма које биљке збивају, тако би се исто морали тој радњи дивити, као што је дивљења достојан постанак новог биљног живота, који наступа у соку од гроздовог зрна. Али најсмелије претпоставке, које наука чини, нису у стању објаснити како су кадре разне биљке са једнородним честицама које из ваздуха примају, тако разнолике материје произвести, које су у своме саставу и дејству тако различите. Једно тако биље, које се и у нас више сеје ради украса по баштама, јесте *мак*. У Индији у велико се сеје, тамо из насечених не зрелих чаура прикупљају млечни сок; који кад се сасуши, постаје чувени *афијун*. Несавесне дадиље и мајке и у нас кувају чауре од мака, па том заслађеном водом успављују сисанче; а кад би знале таке матере, какве последице долазе од тога отрова никад га не би употребиле. Узмимо дрво *кину*, из њене коре гради се онај за људство пецењене вредности лек «*хинин*», којим се милионима људских живота спасло. Шта би Арабљанин радио без свога *хашиша*, који се из конопаља прави, као и деци омиљена «*бегенхалва*», без које би деца много теже издржала пост. Како би Китајац, Рус и Енглез прошао без уживања чаја; а да ли се може Турчин и замислити без своје каве и тутуна? Небројне биљке дају најжешће отрове, као што је буника, цволика, велебиље, дуван и др.; које наука као лек употребљава. Друге биљке у своме цвету, листу и роду садржавају извесно уље, које је човек због пријатног мириса присвојио, а друго биље у своме семену толико уља скрива да се за јело, осветлење и разне индустријске цели употребљује. Биљкама имају наше госпође благодарити за разне мирисе и мирнљиве сапуне, без којих данас нема лепог облачења (тоалете·

Тако исто важно је и непојмљиво, којим начином извесне биљке из земље и ваздуха усисавају оне предмете, којима постају способне за бојадисање. Тако знају наше снаше, да *броћ* употребе да добију лепу црвену боју; *сач* даје плаву боју а *шаздрен* жуту;

орах пак црну. Морамо се даље дивити и томе, од колико је велике користи по нека биљка човеку. Узмимо примера ради лан, његова влакна су јединствена. Из семена ланена добија се уље за разну употребу, а дивно је јело са пресним и киселим купусом; истуцано семе служи опет за лек, а по нужди и за храну; а погача која се добија, пошто се уље исцеди, красна је храна за стоку а добро ђубре за ђубрење земље.

Много би места заузело, кад би описали овде све биљке, које су човеку корисне; неке, као што споменусмо садрже боју, друге терпентин, а многе луче смолу разне вредности, а о храни да и не говоримо.

Колике су разне промене које се збивају у унутрашњости једне биљке, и све те промене збивају се, а материја остаје истоветна.

Ако само погледамо неко веће дрво, не уживамо ли у красоти зеленила његова листа? Кад не би било тога, сваки предео губио би своју драж и лепоту. Докази су видни пусти предели без горе и шуме. Из хемије се зна, да сјај овог зеленила у листовима није ништа друго, но преламање зракова боје једне материје, која је у листовима раздељена, и коју су научници Хлорофилом назвали. Узмимо у руку лист од коприве и видимо на њему малене длачице Хемија ће нам помоћу микроскопа показати, да се у оним маленим бодљикама, које нам руку опеку, налази својствена киселина — мравија киселина — која продире испод површине коже, где су бодљике узроковале малу раницу у коју је доспео отров, као после уједа од змије.

Кромпир, јабука кад зру, грана кад расте, све ово показује разне хемијске промене, које имају своју сопствену цел, сопствену задаћу. Кад се незрео кромпир из земље извади, брзо увене, згњечи се, и добије непријатан укус. Незрела јабука такође увене, изгуби свој првобитни лик и брзо се квари. Незрела млада гранчица смрзне на мразу и осуши се и пролеће није кадро да јој поврати живот. Узрок је овој појави нежно ровито стање коре. Незрело покривало у биљке са свим је од рупица прорешетано; кроз рупе испаравају сокови и то је узрок што кромпир, јабука и млада грана угину. Напротив кад род и биљка сазру, од покривала постане танка непролазна кора, кроз коју испарење бива врло успорено и спречено. Овај задебљали спољни слој чини да се кромпир може и преко зиме држати, а у јесен пажљиво руком обрану крушку и јабуку чак и с пролећа можемо на софру изнети и госта свежошћу њеном изненадити.

Овај слој у зрелој грани сачува фини течни сок, који храни окце пупољак и изданак, кад га пролетно сунце пробуди из зимскога сна.

Без хемијског знања нисмо у стању разумети ни општа опредељења због којих живе биљке и своју постојбину мењају.

Без сумње дивно зеленило брдовитих пашњака, као и зеленило шума то је понос многих предела; њихов мио мирис и промена небројених цветова у облику и боји чисто оживљавају наше живце. И ово је и задатак цвећу који они само мимогредно врше, међу тим њихов главни задатак је много замашнији.

Тај задатак може се с два погледа разматрати, прво као мртве природе, а друго жива створа.

Главни је задатак биљке, да живи да ваздух који дишемо, чисти својим непрекидним радом т. ј. усисавањем угљеника и испаравањем душника, што чини да је ваздух свакад чист и здрав. Само ова радња биљака оспособљава ваздух, да животиње у њему живити могу, јер не само што из ваздуха уклања шкодљиву материју-угљену киселину — но лучи материју, која оживљава — душник. — И самом својом смрћу биљка је корисна човеку. Кад иструли она постаје црницом, и потпомаже постанак и напредак нових биљака, или се у огромним слојевима нагомила и постане тресет који се временом претвори у угљен да се после многих векова човек на њему греје и да њим унапређује своју индустрију. Али у оба случаја, за кратко време, остаје биљка у свом облику. Кад престане да живи претвори се поступно у ваздушну стихију или путем природне трулежи или пошто изгори у виду угљене киселине, опет се са ваздухом сједини. Тим начином напредак биља наше земље обезбеђен је на вечита времена, а садржина угљене киселине у ваздуху остаје у једнакој сразмери.

Што се пак тиче живота у животиња сви знамо и осећамо њихову неопходну потребу за опстанак. Кад би на ком крају земље све биље нагло угинуло, са њима би на истом месту и многе животиње изумрле.

Какве су силе скривене у разним биљкама, кад се види да се рогата марва може да исхрани и самом сламом, а човек се храни зрном из те сламе.

За што тражи човек род од дрвета и биљке, а грдном слону довољни су изданци и лишће да се њима прихрани.

Ако је биљкама споредни задатак да опустелу мртву природу покрију, красе, оживљавају да живим створовима, али на по се човеку од користи буду, поред већег задатка, што за храну служе,

оне се као лек, у кругу вештине и радиности употребљују, оне служе као средство, да на многе друге начине унапређују културни живот у обзиру раскоши и угодности. При свем том, рекли би да је главни посао биљу да служи животињама као храна, што доиста у сваком могућном облику и бива и то или као корен, или као лишће и цвеће или као род под разним поднебљем и за сваки род животиња, биле оне травоједе ил месоједе, за сваки род је у стању прибавити онај облик хране, који оне највише воле и која им је најудеснија. То се исто види и у обзиру на човека. У сваком поднебију друга му је биљна храна, али између небројних биљака, које у разним климама добија, свакад ће и таке наћи, које су довољне за одржање живота.

Из каквих стихија је састављена биљна храна у својим разним облицима?

Које су њихове опште својине и у чему се разликују?

Од куд то да су неке биљке у стању човечије тело под истом свежином боље и постојаније одржати?

Како су у стању на њене потрошаче тако страшно утицати, и то не само на једну личност но и на карактер морал и умереност читавих народа?

За што се радо мешају јела биљне хране, од куд се уобичајило опште кување, од куд поникоше у народим својствена народна јела!

Колико су та питања пуна интереса и могу се разрешити само путем хемије.

БЕЛЕШКЕ

Салеп (кађун, кађунак) као лек и храна.

Скоро цео варошки свет Србије и Оријента зна шта је салеп, а многи знају и то да је он лековит, па га пију у место каве и разних тејова. У то име наоди се салепција у свима покрајинама Оријента па све до Саве, Дунава и Уне, који га за ниже спремају и по улицама носе и продају. Ко год га је дуже времена пио редовно, хвали се да му је добро чинио за разне болести прсију и стомака.

Научна медицина тврди то исто и нешто више. Тако чувени доктор *Хуфеланд* и Ферди *Милер* износе доказе из научног и практичног проматрања, да је употреба салепа одличан лек и храна за све оне који су: мршави, бледи истрошени и немоћни, и који пате од стезања и болова у прсима из нутра; а тако исто и за оне који пате од пролива и срдобоље.

Ради лечења горњих болести треба добро осушити салеп, утући га или самлети посве ситно, па сварити и пити три чаше сваки дан: из јутра, по ручку и у вече. Никад нетреба да буде врео него млак.

А за опорављење слабуњаве и болешљиве деце, као и за лечење проliва (колике) и срдобоље, треба испржити салеп толико да буде само румен, па га утући ситно и давати пет пута на дан по једну малу кашичицу, помешаног у чаши млека или у чорби од меса. Речени научар, Хуфеланд, вели да је он тим начином лечио посве успешно, не само слабуњаву, него и јектици наклоњену децу. Поред тога, ако је угодно деци и уопште слабуњавим могу и пити одвар салепа у место каве и другог пића, по две, три чашице на дан. Он вели, да су деца постајала сасвим здрава, угледна и крепка, после два до три месечног употребљавања салепа. Хуфеланд каже и то да је тај лек далеко корисни за здравље од свију месних Екстракта, јер салеп је блага храна и лекарија, а месни Екстракти опора и оштра, због шта могу после опорављења наступити друге болести или бољетице.

Научна медицина тврди и то да је салеп добар и за опорављење растројених, поремећених органа за варење, како код људи тако и код деце.

За оне, који хоће да сами спремају салеп за пиће треба да знају ово: салеп треба варити бар по сата поистија и једнако мешати и чувати да не искипи. У место шећера боље је да дође добар мед. Мед или шећер мешу се заједно с водом, а засипа се салепом тек пошто вода проври. Може се сварити из јутра и оставити за цео дан, али само у земљаном суду да стоји. На један литар воде довољне су две кашике салепова брашна, јер он је јако слуњав и од мало постане густ, не одма него пошто се свари и једнако меша са дна до врха бар двајестину минути.

Почем је Румелиотски и мало-Азиски салеп довољно скуп а може бити и невољао због дугог задржавања у разним местима, и почем је испитано да нам кађунак има исту вредност као и прави салеп, то треба у своје време брати корен ове наше домаће биљке и према потреби користити се њиме. Кађунка или гороцвета има свуда по нашим крајевима по ливадама и пашњацима. Треба га брати или позно у јесен или рано у пролеће, пре но што израсте. За употребу је само корен са жилицама а стабло и цвет одкидају се и бацају. Прво треба га добро осушити, па онда посве мало у пржуну или у шерпењи испржити. За даљу употребу спрема се исто као и прави салеп. Доктор Сава Петровић вели да има и правог салепа у околинама Ниша.

Према свему реченоме држимо да је сасвим упутно да се и са овом биљком што боље упознамо опријатељимо и користимо. Јер она болесника и немоћника опорављења и лечи, а здравог подржава.

В. П.

Срачуњавање сена пред зиму и пространивање музара.

Како ћемо срачунати потребну количину сена за 10 крава од 1 Октобра до 10 Маја дакле за 220 дана?

Једна крава од 400 кгр. живе тежине, потребује 12 кгр. сена на дан, дакле за 220 дана по 12=2640 кгр. сена.

За 10 крава = 264 метар центе. Ово је добро да се зна, јер се многи варају у спреми хране за музаре.

Исхрана музара особито у ово доба, доста је мучна, јер зелене хране нестаје, а за сено треба да се привикну. И ово није на одмет да се зна:

Једној музари крави може се дневно давати 2—3 кгр. мекиња и тиме 3—5

кгр. сена заменити. А тако исто може се употребљавати пиварски требер где га има, и то на сваку краву дневно по 1—$2^1/_2$ кгр. требера и сваки килограм требера замењује 2 кгр. сена.

Рафија. почела се и у нас употребљавати за везивање калема и ластара Добро је да се види рачун о употреби рафије.

Од сто грама Рафије добије се 1166 веза или од 1 кгр = 11·600. Ово стаје два динара, па и нешто јевтиније кад се у већој количини узме. —

T. L. B.

Сољење Стоке.

Сецкана храна све више употребљује се у нас. Равномерно сољење сецкане хране, то је најбољи начин давања соли Само не треба стоку одма појити после такове хране. Младој стоци може се давати со у крупицама или прекрупљена да је лиже. Но музаре краве и стока за товљење најбоље је ако добија со у сланим мекињама. —

T. L. B.

ГЛАСНИК

Главни Збор Хрв. Слав. Шумарског Друштва

(Свршетак).

Босут се зове и река; а широка је и дубока толико, да по њој могу пуне лађе „дрварице“ па и мали пароброди да плове. А да буде у свако доба плован, па и кад вода у Савизнатно опадне, држава га је о свом трошку прочистила и на утоку подигла *уставу* (брану), на којој се вода задржава далеко изнад нивоа воде у Сави, кад ова опадне, као што је на пр. случај ове године да је вода у Босуту за 2 м. виша од воде савске. Сва грађа, дрва за огрев и др. довози се до обале („бајира“) Босута, ту се натовари на лађе, и онда се ове пропуштају кроз уставу у Саву. — Како се лађе пропуштају кроз уставу напоменућемо доцније.

После доброг ручка и гозбе, зачињене још и гајдашима и народним колом друштво се кренуло пут Моровићу. Пролазило се опет све кроз шуме.

Моровић је варошица. Ту је седиште државног шумара као и шумара петроварадинске имовне општине — шумадије моровићске. Важно је још и то, што се ту састаје Босут са реком Сочом, која тече на ону страну, према Винковцима. На самом утоку ових река има развалина неке мале тврђавице. за коју кажу да је од Стевана Штиљановића.

После одмора почео се говор о плану, по коме управа имовне општине мисли да исуши баре. Вода би из тих бара отицала у Босут и Саву. Било је говора и о томе, да ли би се *рентирали* таки радови. Опште је мишљење, да ће, на сваки начин, бити корисније, да се на исушеној земљи најпре посеју пољодељски усеви, јер шума нарочито растова на тако бујној земљи не би могла ни да успева. Тек после неколико, а можда и десетину година, могло би се приступити сађењу шуме. На тај начин ће се и поправка (мелиорација), која се жели извести брже рентирати, јер, као што је познато, на користи од шуме треба чекати 50—100 година. Овако је, у главноме, говорио председник друштва г. Дурст, допуњујући своје гледиште и

примерима из практичких радова, који су на пошумљењу ритова под његовом управом вођени. С тим је разговор и свршен.

Сутра дан, 17 авг., Друштво се извезло до *Уставе* на Босуту. Устава је на утоку Босута у Саву, као што је мало пре казано. Од дрвета је. До половине је као обична брана, преко које сувишна вода прелива, а другу половину заузима права устава, кроз коју се пропуштају товарне лађе из Босута у Саву. Устава је од прилике за 30 м. дугачка јаруга са утврђеном обалом, а пружа се дуж корита реке. На оба краја ове јаруге (улазу и излазу) начињени су *затови*, који је потпуно затварају.

Кад је вода у Сави велика, те се површина воде савске изравна са површином воде у Босуту, устава се не загаћује, и лађе тада пролазе кроз отворену уставу. Али кад је Сава мала, а површина босутске воде виша, онда се лађе овако пропуштају: Лађа се притера до уставе: за тим се дигне први гат, а други остаје затворен, те се тако напуни јаруга водом и дигне на висину воде у Босуту. Сад се лађа натера у јаругу, а за њом се затвори први гат. После се отвори други гат, те вода спаде на висину савске воде, и онда се лађа коритом Босута отисне у Саву.

За сваки пролаз лађе кроз уставу плаћа се држави извесна такса. Такса се наплаћује и кад је вода велика.

За товарење, прелазе лађе из Саве у Босут само, кад је вода велика, а то је обично у зиму.

Уставу надгледа и њоме рукује државни надзорник, за кога је подигнута зграда до саме уставе....

После доручка код уставе, друштво се кренуло у Митровицу. Пут је ишао кроз *забране*, који припадају имовној општини. У забранима је млађа шума, тако од 40—50 година, све растова; али има и асенове, кленове и др.; премда врло мало. Шуме су већином *сејане*. Народ их је сејао. Старији Митровчани причају, како су их сејали кукуком.

Забрани су *ошанчени* широким и дубоким шанчевима. Само на једном месту види се нешто као *плот* од прилично размакнутог кола, на које су озго приковане пајанте, као на тарабама. Овим је учињен покушај, хоће ли се моћи овакав плот одржати и од поплаве.

У забране улазе на више места, путови за кола, а и за прогон стоке, јер им је пошаша дозвољена...

Долазак у Митровицу био је после подне. Пред вече друштво се извезло до *свиларске радионице* и *фабрике таничког екстракта*.

Свиларска радионица („свилана“) државна је зграда. У њој су смештени мехурци (кокони) које је држава ове године куповала од народа; ту се чауре (мехурци) угушују и пребирају.

Зграда је двокатна, као магацин. Има две пећи за угушивање, један локал за пребирање кокона, који посао врше све саме *жене*, и двокатни локал са лесама (етажери) где се кокони држе до експедовања.

По казивању надзорника, ове године утрошено је на куповање меурака (галета) на *74.000 фор.*, и то за 4 недеље. Килограм плаћан је по *0.80 до 1.20 фор.* Одабран део шиље се у Италију, а лошији у Панчево и Н. Сад за предење у државним фабрикама.

Врло је занимљиво прегледање фабрике таничког екстракта. Мора се похвалити унапредно гостопримство, којим је друштво дочекано у фабрици.

У Славонији, сем ове фабрике има још једна фабрика за таћин у Жупањи. Ималац је неки Енглез; а ову код Митровице подигла су *Браћа Черих* (Cerych) из Чешке. Послове фабричке руководе два брата и отац, у Чешкој имају и фабрику шећера.

Фабрика је на самој обали Савској. Са државном железницом везана је кратком пругом. Осветљена је електрично.

Рад у фабрици отпочет је пре 2 месеца, јер се услед поплаве морала оправљати. Раде и дању и ноћу у фабрици до 160радника. Према мноштву рада број је радника доста мали, али то долази од веома развијеног механизма.

Материал из кога фабрика производи екстракт, то су *растова дрва*, и то најгори и најдебљи пањеви. Дрво, дакле, које није за гориво, а још мање за грађу, троши се у фабрици. Чаиста човеков ум није могао ништа паметније да измисли и у толико се овај рад боље може рентирати. С пањева најпре се огуликора, па се онда мећу у машине, које их кришају на парчад, па и свако парче још издробе тако, да веза између „годова“ или прстенова са свим олабави. Снага у овим машинама је огромна; за њих 6. употребљен је парни мотор од 160 коњских сила.

Искришана парчад долази у каце, ту се прелије топлом водом и ту се кисели. Топлота је воде 40—70° R. На основу дифузије садржина дрвета која је у води растворљива, раствара се, и вода добије жућкасто-мутну боју. Али *једним* преливањем топлом водом, не може се постићи, да се из дрвета извуче цела садржина танина; за то се искришана парчад још 7—10 пута кваси на исти начин и свагда у другим кацама. После тога долази *кување*, — отпаривање на 60—80° ц.. Отуда се добије сок као катран и зове се *растови екстракт*. Јачина се рачуна по Боме-у, и има 25°, Bé; чистог танина, трезловине пак има 23—31%. Што је сок овај ређи то је обилнији танином; за то има и *апарат за пречишћавање* (дестилисање) сока. Склоп апарата то је фабрична тајна. Сок се лако раствара у води: у кишници је раствор бистар, у тврдој води мало мутан. Растови екстракт употребљава се за чињење коже; и чист може да *замени* валонеу (Valoneа), од које кожа бива чврста тежа, лепа и јасне боје. Највише се екстракт троши на дебеле коже од које се режу ђонови. У Енглеској екстракт већим делом, замењује валонеу; у Француској па и у Немачкој меша се са растовом кором.

Фабрика извози свој екстракт у Енглеску.

За 24 часа производи се 96 метр. центата (товара); и зато јој је потребно 45 метр. хвати дрва. Од *1 метр. хвата добија се 2.235 метр. цен. екстракта*. — У месту продаје се 1 метр. цент екстракта по 15 фор. За ложење потроши се дневно дрва 450 м цен. али за то употребљује фабрика само *испрану* (излужену) парчад од којих се *добија* екстракт. Дакле двогуба корист од једних истих дрва!....

18 и 19 августа биле су зборске седнице у великој и лепој дворани имаовинског дома. Осим чланова друштва било је и гостију међу овима „председник општине митровичке, председник имовне општине“ и изасланици народни из имаовинске општине. Посетиоца је било толико, да је овај Гл. збор хрв. слав. шумарског друштва од свих досадашњих најбоље посећен, чему је ваљада доста допринео и удесан избор места за држање збора.

Првог дана (18-ог) свршавани су општи обични послови донесено решење, да се на годину држи Главни збор у *Осеку*.

Тог дана држао је шумарски директор, г. Прокић, лепо предавање о „шумама и шумарској привреди петроварадинске имаовне општине“. И ако је предмет мање више локалне природе, опет ћемо приказати неколике податке из те беседе, које су поучљиве за нас.

Петроварадинска имовна општина има шуме *65.029* катастралних дана орања (око 36,496 ектара). То представља вредност *20, 254.692 фор. а вр.* (око 41 милион ди-

нара. Дрва су у добу од 1—140 година. По дебљини деле се на три класе; III кл. од 45—80 см. (на висини докле се допре прсима); II кл. од 80—105 см. и I класа преко 105 см. $^1/_3$ ове шуме за сечу је.

Годишњи је приход од шума: *167.094 фор.* Приход је овај поглавито од продаје дрва; осим тога и од попаше, живовине, попаше и др. $^1/_4$ од укупног броја стоке правоужитника има бесплатну попашу.

Вештачки се шуме још не сади због замашнијих трошкова. Нове се шуме подижу по најпаше од природе. Крчење бива на два начина: или се дају ти послови под закуп с правом користовања земљишта за 10—11 година, или управа сама крчи па даје другима на уживање под закуп. У последњем случају траје закуп 6 година, па се онда земљиште пошумљује.

Другог дана (19-ог) бавила се скупштина с извештајима — „о оскудици дрва за огрев код имовних општина у Славонији". Та питања расправљали су г.г. Ђура Коча и Паја Баришић. Расправе обоје господе темељно су изведене што доказује да су ово питање својски проучили. Говорници су сваки за се изнели своја посматрања у том питању.

Оба говорника слажу се у мишљењу, да *фактично* не постоји оскудица дрва за огрев, ни у бродској имовној општини, где је у служби први говорник, ни у петроварадинској имовној општини, чији је службеник други говорник. У првој бродској-општини долази на породицу просечно: 7 мет. хвата дрва за огрев и 4 м. хв. за грађу. У другој пак, у којој има 10.000 хиљада њих који имају право на огрев да јесе по 9 куб. мет. дрва за огрев; а осим тога слободно је сваком, четвртком петком и суботом, да бере ситнеж и сувад.

Оскудица може бити само за оне, који су сувише далеко од имовинских шума: те им треба неколико дана, док дођу до места где могу добити дрва.

Питање о оскудици, кад би је одиста где и било, могло би се решити по првом говорнику: да имовна општина за правоужитнике купује дрва из ерарских (државних) шума; а по другом, да општина сече дрва и продаје их право-ужитницима по ниску цену, али пошто прода најпре количину дрва која припада правоужитницима, и од које могу и дуге дасе израђују, па добивеним новцем покрије трошкове око сече, или у место тога, да тим новцем купи дрва и раздели их онима који имају право ужитка.

Оскудица могла би се, по мишљењу другог говорника, уклонити још: вађењем суварака; сечењем јасеновине и брестовине и тополовине (забрана).

Збор саслушав оба мишљења, донео је по овом питању од прилике овакав закључак: да се ветроломине и суварци продају; да се купе пабирци у шумама и да се за продато дрвеће за грађевине купују дрва за огрев и дају онима који имају право на ужитак.

И с тим је Главни Збор и закључио своје седнице.

Ђ.

Извештај о другој трци коња у Шапцу.

Члан друштва и шеф секције за сточарство г. **Чед. А. Поповић** Начелник одељења за земљорадњу и сточарство у Министарству, Народне Привреде као изасланик Српског Пољопривредног Друштва, поднео је овај извештај:

„Почаствован поверењем тога друштва да у име његово присуствујем другој трци коња, коју је „Коло Јахача Књаз Михајла" приредило 4. т. м. у Шапцу, част ми је известити друштво да сам следовао његову позиву, а о држаној трци имам изјавити му следујуће:

Трка је испала врло добро у сваком обзиру, јер је при трци било:

1. Доста лепих и добро развијених коња, и то како коња који су такмичили се, тако и оних, који су том приликом доведени били за продају.

2. При трци такмичио је се сразмерно велики број коња, јер је при овој трци било 50 коња, а ово је велики број за ову младу и у нас још довољно непознату установу.

3. Способност и дурашност коња осведочила је се трком као врло добра, јер су коњи победиоци претрчали простор од 2200 метара за три до три минута и 45 секунди.

4. Ред при трци и руковођење исте, било је изврсно и похвале достојно.

5. Трка је била врло добро посећена и с' великом пажњом пропраћена, како од стране пољопривредника тако и од стране варошана, и било је при трци око 10000 душа, и то не само из Шапца и шабачког округа, но и из других удаљенијих крајева.

Друштвена награда од пет златника, досуђена је сељаку Драгићу Велисављевићу из села Лојанице среза Посаво-Тамнавског за једну младу кобилу, која се је између осталих грла одликовала лепотом и правилним развитком тела.

Што сам срећан да овакав извештај могу друштву поднети о наведеној трци, има се захвалити усталачности и тврдој енергији председника и других часника удружења „Коло јахача Књаз Михаило“: који су свом збиљом прегли да потпомогну да се однегује бољи и употребљивији сој коња у земљи и подигне дух јахачки у нашем народу.

7 Септембра 1888
у Београду.

ДОПИСИ

С Доњег Пека 4 Октом. 1888. год.

Време за рад прошлог месеца било је повољно. Народ се бавио брањем грожђа и кукуруза.

Грожђа је било доста у понеким селима као: Љубињу, Царевцу, Гареву и Чешљ Бари тако, да је многима због оскудице у судовима, у кацама превирало и доста оштећено. Цена је кљуку између 5 и 8 динара 100 килограма.

На један час даљине од села Берање (срез пожерев.) на граници ове околине, где су виногради сви филоксером заражени, овамо се још није познала филоксера изузимајући у виноградима села Средњева и то само у једном младом винограду Браће Рајинића. Незнајући праве знаке филоксере напомињем: да сам излазио до тог винограда и о истом могу поднети овај извештај: да је сав лист на крљама пожутео и добијо боју зрела лимуна. Грожђа је било мало, тек $^1/_3$ прошлогодишњег рода а и лист је већином рано опао. Свуда су около виногради, који никаквих сличних знакова немају. Осим тога распитивао сам и друге и нико се у овом крају не жали на „бубу“.[1]

Кукурузи су обрани. И ако га нема тако много (биће га за изхрану људи, а тек $^1/_3$ ако се на продају однесе опет се може рећи, да је колико га има, сув и здрав. Овамо се говори да је „здрав као тресак“.

Сад се оре за жита. Орање је доста суво и тек последњих дана овога месеца почела је овамо киша да пада, која ће доста припомоћи орању и сејању Тачан из-

[1]) Ову сумњу треба, по закону, сопственик власти да јави; а док се тачно не испита, треба сумњив виноград чувати као заражен.

Ур.

вештај о количини поораног простора и посејаног жита за сада немогу да саопштим.

Цена је житу: 11.50—12. дин., кукурузу старом: 10.50—11. дин, а новом: 8.50—9. дин.. Разни, јечма, овса и осталих усева слабо има за продају.

У овом месецу били су вашари у: Бранићеву, 14, 15, и 16, и у Градишту. 29. 30 Сепг. и 1-ог Окт. Први је вашар био врло слаб а други (градишки) био је добар. Продато је доста како крупне тако и ситне стоке и добром ценом. Посебни извештај о овоме вашару нисам могао добити до сада.

Стока је здрава. На људима појавиле су се *велике богиње* (у Бранићеву).

Свет. Вучовић
учитељ.

Тешица 8 Октобра 1888 год.

У овој околини народ је готово сву своју летину прикупио и сада се занима више орањем јесењим, покривањем младих винограда а који пак имају стоку, као нпр. које и т п; они опет сечењем и преношењем лисника.

Орање је било доста суво, и људи који су орали, готово се неки покајаше али опет хвала Богу 3-ег ов. м. удари тиха киша, која је падала четири дана и две ноћи, дакле до 7-ог ов. м. 7-ог паде снег и планине се забелише.

У овом околишу народ је готово сву своју летину прикупио и сада се занима више орањем јесењим, покривањем младих винограда а који пак имају стоку, као нпр. које и т п; они опет сечењем и преношењем лисника.

Орање је било доста суво, и људи који су орали, готово се неки покајаше али опет хвала Богу 3-ег ов. м. удари тиха киша, која је падала четири дана и две ноћи, дакле до 7-ог ов. м. 7-ог паде снег и планине се забелише.

Што се тиче баштованских усева, купус није баш најбољи, паприка, прази лук, купус сади сваки домаћин онолико колико му је довољно за кућевну потребу.

Сточарство у нас ретко се гаји, (а и људова нема), исто тако и пчеларство. Конопље се сеју, премда ове године нису најбоље, а дан готово никако се и не сеје. Кромпир се доста сади; али ове год. много је ситан. Боб је био приличан, а тако исто и пасуљ.

Милан М. Јовановић
пољопривредник.

Метрић 6. Октобра 1888. год.

Месец Септембар као врло важан за Крајну због бербе виноградске није био повољан за бербу виноградску. Прва половина тог месеца била је сушна са јаком врућином и за дозревање грожђа врло удесна, но друга половина, када је берба отпочела била је кишна и то: почињући од 14-ог када берба отпочиње па до 22-ог када је берба у највећем јеку више-мање падала је киша сваког дана; а од 22-ог па до конца месеца било је време промењиво.

У првој половини тог месеца људи су брали кукурузе и секли шуму-кукурузовину, а у другој половини почињући од 15-ог па до краја месеца брали су винограде.

Нешто због кише а нешто и због водности — „водовирности" грожђа, и ако је било са свим зрело опет овогодишње вино није по квалитету као лањско; премда пре бербе зрелости грожђа и многог „сварија" — сувог грожђа држало се је, да ће ово-годишње вино бити по квалитету много боље но лањско.

О берби плаћан је чабар од 54 оке тежине и то доброг кључка 2—4 динара.

Вина су већ преврела, и људи отачу црно вино на комине, али страни купци још нису отсекли цену вину. Изгледа је да ће се ове године плаћати најбоља вина 5, средња 4, а слаба 3. дин. један аков.

Цена је рани као и прошлог месеца јер тражње нема никакве, само је цена житу овог месецу скочила од 14 дин. на 16 дин. сто ока.

Здравље је у народу повољно тако исто и у стоци.

пош. **Мијајло.**

Смедерево 9 Окт. 1888. год.

Време никако да се поболша. Киша за кишом од десет дана. Млога шаша не посечена а јошт више неувежена. Слабо је који нешто подорао и јошт слабије нешто озимице посејао. Хладноћа, киша и ветрови на изменце прате пољораденике. Што се здравља у људи и стоке тиче, што је хвала Богу све у најлепшем расположењу, јер нови шилер подкрепљује људе, а млога киша оправи за стоку добре паше. Виногради дадоше млого мање шилера но лане, али ипак може до нове године дотрајати.

Пијаце су врло добре. Цена рани нешто је боља. Жито до и преко дуката по метарс, цтн. а Кукуруз до и преко 7 дин. Јечам и Овас ретко се виђа.

Ђ. Окановић.

Голубац 7. Октомбра 1888 год.

Пољски су радови већ посвршивани. Ово време док се не почне угар иди орање за озимицу изгледа као неки мали одморак за тежака.

Једини радови, који се тек делимично раде, јесу: млевење ране; јер ратар није имао каде у берби мислити на воденицу; њему је само било на уму врее, и да га не смете и не превари; — за то и изгледа берба, сваке године, као најгрозничавији рад, поред тога што је скончан с радошћу.

Поред млевења, може се по који видети где оде у шуму да донесе које дрвце кући, али о томе други пут ћу казати више.

Други рад који пада у ово време; — то је берба меда, али с тугом морам да признам, да је та грана привреде овде и у околини слабо заступљена. И ако држи који по неку кошницу то је остављено на божју вересију.

Овд. један столар — почео је нешто и кад је до двајестину кошница дошао он је стао. Прошлогодишњи мраз и кокоши (држао је и пчеле и кокоши у једној авлији) сасвим су их затрле.

Време је променљиво, после четвородневне кише, једва се једном изведри, али опет изгледа на хрђаво време. Прва је слана пала ноћас.

Голубац 8 Окто. 1888 год.

Ноћас од пола ноћи почео је да пада снег. Сад је већ 10 сати, а он непрестано пада. Да се у исто време и не топи начинио би подебљи слој. У шуми је нападао — за ово време — нечувени снег; дебљина му износи близу 15 с. м.

Милутин Поповић.
економ.

Бољевац Октобра 1888 год.

Од пре неколико дана у нашем крају, почела је дувати ладна кошава са ситном кишом, а јуче је и снег пролетао. Ртањ до подножја сав обелио.

Са летином је свршено, и код свију усева резултат је ове год. код нас био, као што сам и у прош. извешћу јавио слаб. Стрмна су жита мало боље донела, а од кукуруза слаба вајда.

Цена је новој шеници 10 до 12 дин. 100 кгр. а кукурузу 8 до 9 динара.

Стоци је мало боља цена:

пар добрих мршавих свиња = 50 до 60 дин.
„ „ јалових оваца = 14 „ 15 „
„ „ „ коза = 13 „ 14 „

„Срдобоља“ сада се је мало стишала. Од појаве заразе (од половине јуна) до сада боловало је 940 лица од ових умрло 160 лица само у селу Јабланици које има 300 порес. глава умрло је 52 лица.

Имам да вам јавим и то; да смо добили од Управе Ратарске школе два Овна „Ме-

рњо[2] и оба дата су на чување и приплод Милутину Јоксимовићу зем. из Јабланице. Боље би било да је један дат коме у Кривом-виру пошто су тамо понајбоље овце па ако не то, онда је бар требало пошто су два овна, дати двоицама а не једноме.

Добросав Петровић.
званичник среза бољевачког

Гружа 10 Октобра 1888 год.

Наврши се 20 дана, готово сваког дана киша пада, а јуче и снег поче падати који наврши 24 сахата, а у исто време влада врло јака хладноћа. За све пољске радове време је врло не подесно, нарочито за сејање озиме пшенице.

Прошло-годишња јесен била је врло подесна за све радове, па је и насејано било *доста* озиме пшенице, од које добисмо богату жетву. Зрно је једро и развијено да овако није било одавна.

Јари усеви дали су врло сиромашну жетву, због доцног пролећа и летошње сувишне суше.

Кукурузи нису по жељи, јер такође сувишна суша — 3 месеца киша није пала — омете их у напредовању. И остале окопавине слабе су, нарочито пасуљ. У Д. Гружи кукурузи и остале окопавине родиле су добро.

У Гор Гружи, *траве* су омануле, сразмера је врло велика између лањског и овогодног добивеног сена. У Д. Гружи са свим противно.

Овдашњи пољо-радници већ увидише да природне ливаде с године на годину *мање користи доносе*, а при том видећи *велике користи* са вештачких ливада[1]) траже упуства која им радо дајем. Ове године сена су врло добра, време је за косидбу удесно било.

Виногради нису родили као лане, али што је родило; оно је крупно и развијено — једро. — Ове год. грожђе је почело зрети *пре* земана, а и у време зрења врло је лепо време било — Август и до 25 Септембра — и према томе добили смо *вина изврсна*, таква да ће и Краинским винима конкурисати.

До ових година реткост је било видети да који одваја боље изврсније сорте грожђа, зрелије од недозрелог — т. зв. јагуриде — него и *боље* и *горе* мете у један исти чабар ту муља и цеди вино; а ове год. ретко који да није предвајао и засебно цедио вино.

Вотњаци су добро родили, нарочито у гор. Гружи, шљиве су једре. Концем Јула после ових сувишних врућина дуну млак, ветар, који их пребра, и оно што остаде оне су изврсне — обично 80—100 комада у 0·5 кгр. сувих иде.

Сушнице — пушнице — с године на годину множе се, и ове год. ретко који да није сушио, а истина за суве шљиве по најпре дође се до новаца. И остало воће добро је родило.

Жир је родио добро, нарочито буков, у повећим забранима као: Манастирским општинским селским плаћа се за једно свиниче да се ужири 1 дин. Селске и општинске шуме упропашћавају се немилице с дана на дан, а појединци што имадоше добрих грмова за јанију то швабе посекоше и одвукоше.

Сада се навршује берба кукурузна, заграђују котари граде се и оправљају штале кошаре; за време лепих дана сеје се пшеница, угари земља за јаре усеве, превлачи купцима суве шљиве, млоги суше воће за зиму, чисте јазове и оправљају бране —

Желети је да и остале старешине Манастира поклоне пажњу Економији, да и на Економном пољу *одрже* и *узвисе* сјај српских манастира.

[1]) Вредни Архимандрит Манастира Враћевшнице Господин Гавра посејао је пре неколико година *детелину*, и успех је одличан, те је дао лепог примера околини и посјетноцима Св. Манастира.

најпре — одвајање вина од комине већ извршено је, ал хрђаво влажно време спречава тако рећи све радове.

Цена производима влада ова:

Пшеница	100 кгр.	10.	дин.
Овас	„ „	8	„
Јечам	„ „	8	„
Кукуруз	„ „	7—9	„
Суве шљиве	„ „	између	

18 до 22 једва 23. динара — најбоље —.

Ракију и вино нико и не тражи, на пијаци Крагујевачкој писка је цена. Сирове шљиве плаћане су 128 кгр. 3·80 д. до 4 дин. у последње време и 4·60 дин. Панађур — вашар био је у Милановцу. Стоци је слаба цена била, хрђаво време доста је томе допринело.

Стање здравља у Народу повољно је; у у Августу владала је по многим селима грозница. Домаћа стока са здрављем добро је.

Свет је скоро презадужен интерес се плаћа од 12% до 60 па и 70%, летина је готово и на зелен поједена — продата — што је остало то незна се куд ће пре или за порезу или повериоцима својим. итд.

М. Р. Урошевић
Економ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

УРЕДНИШТВО

„ПОЉОПРИВРЕДНОГ ГЛАСНИКА“

упутило је пољопривредницима и народним економима писмо оваквог садржаја

У Београду, 14. Октобра 1888. године.

Господине,

Као што ће вам бити познато из Изјаве, коју је Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва штампао у 1-вом броју „Тежака“ за 1888-у годину, крајем ове године има почети да излази **Повремени спис** друштвени, који Друштво треба да издаје по 7-ој тачци својих Правила.

Та тачка гласи:

„Да издаје повремени спис за пољску привреду, у коме ће се јавности предавати оне расправе и испитивања, која ће осветлити стање наше пољске привреде и која су иначе пољопривредног научног садржаја“.

У поменутој изјави својој Управни Одбор под 2-ом тачком своје **књижевне радње** изнео је овакву одлуку:

„да се одмах приступи припреми радова за повремени спис и једна свеска изда крајем ове године. Догодине да се издаду 2 свеске и спреми што треба, како би се, потом, овај спис појављивао редовно свака 3 месеца

„у којој се мери буде јављао овај повремени спис, у тој мери „Тежак“ да се припреми за чешће, недељно излажење и тако удеси

да одговара тачци 6-ој друштвених Правила. Овоме недељноме излажењу да се по могућству пристући одмах идуће године, пошто се претходно приреми све што треба да може чешће излазити и потпуније одговарати захтевима таквога весника свију важнијих дневних економних појава"

По чл. 31-ом друштвеног Пословника уредник „Тежака" референат је за књижевне послове друштвене према Управном Одбору. Он у име Одбора уређује друштвени лист „Тежак" а за **остала** друштвена издања предлаже Одбору начине издавања и лица, која ће се **непосредно** старати о штампању тих издања.

Уредник „Тежака" у тој особини референта за књижевне послове друштвене изложио је у седници одборској од 19. Марта ове године Бр. 96. начин и пут уређивања и издавања **повременог списа.** У седници пак од 28. Марта ов. г. Бр. 105. потписаном је поверено то уређивање **повременог списа.**

II

Примивши се овог колико часног толико тешког и одговорног посла, потписани је у седници од 16. Јула ове године Бр. 301. предложио и Управни Одбор одлучио ово што иде:

„*1° Повремени спис зваће се* **Пољопривредни Гласник.**

Његов пун наслов гласиће овако:

Пољопривредни Гласник

Повремени спис

Српског Пољопривредног Друштва.

УРЕЂУЈЕ

. . . . . .

свеска . . . . .

Штампано у . . . . . .

18 . . . . . године

цена . . . . . динара

„2°. **Пољопривредни Гласник** *излазиће свака три месеца у години, у формату велике осмине а у јачини 8—10 штампаних табака или 16—20 табака, ако би се две свеске штампале уједно.*

Но за 1888. годину да изађе на свршетку те године једна свеска а за 1889 да изађу две свеске; од 1890 да излазе по четири свеске.

„*3 Сваки рад штампан у* **Пољопривредном Гласнику** *постаје тим самим сопственост Српског Пољопривредног Друштва, који оно може прештампавати, отштампавати, уступати на превод, и т. д.*

„4. Свакоме раду мора се знати тачно и право име писца. Но ко би од г. г. писаца желео, да му се не зна име пре оцене, може рад послати онако, као што се шиље приликом конкурса, дакле с извесним мотом на заглављу рада и с таквим истим мотом на засебном писму, у коме је име писца. Писмо ће се отворити кад се прочита оцена рада. Ако се рад прими, штампаће се без потписа писца, ако би он то изречно желео.

„5 Радове, намењене за **Пољопривредни Гласник,** *прегледаће по чл. 34-ом Пословника један или двојица стручних чланова а по потреби и дотичне секције. Оцене ће се читати у Одбору, који ће решити, да ли се радови примају или не.*

Писци, чији се радови не приме, имају права да прочитају оцену, али немају права захтевати, да им је администрација друштвена у препису доставља.

Непримљени радови враћају се писцима;

„6. Радови, намењени за **Пољопривредни Гласник,** *не смеју бити пространији од 3 (три) штампана табака, или ваља да су тако обрађени, да се могу штампати у две свеске по 3 табака. По томе, ни један рад не може се продужавати више но кроз две свеске.*

„7. Преводи се неће примати у **Пољопривредни Гласник**

„8. Радови који се приме и штампају у **Пољопривредном Гласнику** *награђиваће се од 40—80 динара по штампаном табаку. На величину награде утицаће каквоћа рада, врста слова, којима је рад штампан, и израда слика.*

„Простор, који слике заузимају, рачуна се у слог. Израђени клишеји сопственост су друштвена.“

III

Извештавајући вас, Господине, овим путем о свему овоме, ја сам слободан молити вас, да и **повремени спис** Српског Пољопривредног Друштва изволите потпомоћи радовима својим из оне пољопривредне или народноекономне области, којој сте се изближе посветили.

Задатак овоме **повременом спису** обележен је друштвеним Правилима; начин уређивања, штампања и излажења изложен је у одборским одлукама, као што је мало час поменуто, те, по томе, сада остаје г. г. писцима и уреднику да у смислу тога задатка и у границама тих одлука разрађују поједина пољопривредна и народно-економна питања.

Не упуштајући се нимало у тумачења овога задатка нити у објашњење одборских одлука, уредник мисли да ипак сме — а да се не огреши о Правила друштвена и да не прекорачи границе скромности — изјавити са своје стране,

како је он давнашњи поборник **монографског писања** и како мисли, да је не само оправдано с погледом на **повремени спис** но и преко потребно с погледом на што основније проучење наше пољске привреде, да се поједине гране из пољске привреде *монографски* што пре разраде, како би на тај начин једнога дана дошли до тога, да имамо верну слику сувремене пољске привреде и стања у коме се она у Србији налази.

Разрађивани *монографски* и штампани у појединим свескама **Пољопривредног Гласника** кроз више година, ови радови биће, после тога, драгоцена грађа за састав **Пољопривредне Енциклопедије Српске** и **Великог Пољопривредног Речника Српског**; за састав краћих поука у „Тежаку" и оних, које ваља да даје **Пољопривредна библиотека српска.**

Пољопривредни Гласник је, дакле, збориште свију пољопривредника и народних економа, који мисле и раде о добру и напретку пољске привреде у Србији; он је ризница за све њихове умне радове, које ће он примати и предавати потомству као залогу њихове љубави и њихове оданости ка ономе послу, коме се сваки од њих одавао и на коме је радио.

Завршујући овим ово кратко писмо, којим сам, ма и летимице, желео да свратим вашу просвећену пажњу на покретање овог новог часописа пољопривредног у Србији, и да за њ потражим вашу што обилатију потпору, ја вас Господине, молим да ми верујете да сам

Ваш свагдашњи поштователь

Александар М. Секулић

уредник

Пољопривредног Гласника.

Прочитано и одобрено у седници Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва, држаној 15. Октобра 1888. године, у Београду.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва".

Четрдесет прва седница држана 25. Августа 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, одборници г.г. Свет. Милојевић, Мата Јовановић, М. М. Савић, Алек. М. Секулић, Јак. Марковић, Д. М. Спасић, Др. Драгиша Ђурић, М. Х. Поповић, Ник. Вељковић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 220. Прочита се и усвоји записник 40-те одборске седнице.

Бр. 221. Чита се рецензија г. Јове Живановића, професора и пчелара из Ср. Карловаца, на дело „о рационалном пчеларству" од г. Рад. Мицића, предавача и пчелара из Параћина. Рецензија ова гласи:

Од српскога пољопривреднога друштва послано ми дело о пчеларству на оцену примио сам са радошћу, јер видим у њему да се и у Србији ради на подизању оне гране економске, коју називају појезијом економије и која кад се рационално води, носи више добити него икоја грана економска. Србија је благословена земља, она мора бити Елдорадо за пчеларство, само

треба усталаца, треба таковиx људи, који ће знати подићи пчеларство и свету га омилети. Ја мислим кад би се рационално пчеларство у средњу руку раширило на здравом темељу по Србији, да би се од добити прихода најмање могао исплатити цео земаљски порез. Сваки сељак може поред своје ораће земље, поред својега винограда поред своје стоке још најмање 30 ђерзонака неговати и то у часовима одмора својега. Не мислим да од пчеле живе сељаци. Хлеб нека је сељаку ораћа земља, виноград, стока, а пчела нека му је одмор. Па кад се одмара и радује на раду пчелином, тај ће му одмор и забава око пчела донети од 30 ђерзонака 300 фор. Свака ђерзонка нека да 20 кила меда, онда 30 ђерзонка даће 600 кила по 50 кр. износиће 300 форината. Није ли ово лепа добит, до које се долази играјући, у забави? Сељаку не треба да је главно пчеларење. Пчеларење нека му је забава, разбибрига, одмор. Па та ће му забава дати весеља, радости и користи, да се неће никад моћи раставити од својих пчела. Да то пак буде тако, потребно је да сама држава шаље на све стране путнике учитеље, који ће сељацима омилети пчеларство и који ће их научити како се рационално води пчеларење. Ако се овако не буде радило, може српско пољопривредно друштво издавати сваке године по једнога „пчелара", али од тога ће бити мале користи или никакве. Учитеље пчеларе шаљите на све стране, они ће раширити рационално пчеларење. Али пре него што пошљете учитеље пчеларе, треба да сте на чисто са начином пчеларења, треба да знате који је начин најкориснији. Имајући „Рационално пчеларство" од Мицића пред собом гледаћу доцније да кажем какав начин пчеларења треба да се шири међу сељаке, јер начин г. Мицића тако је компликован, да се не може никако препоручити сељацима. Тај начин пчеларења могу пчелари од заната водити, којима је искључиво пчеларство хлеб, који могу све своје време уложити на пчеларење, а тако што не сме се сељаку препоручити. Сељаку пчеларење треба да је одмор. Послове око пчела треба сељак за часак да сврши, а не једнако дан за даном да капа над пчелом. Пре него што пређем на начин пчеларења г. Мицића, казаћу своје примедбе на поједина места у делу г. Мицића.

На 1 стр. каже г. Мицић да пчела има „један пар чланастих сежњака, који служе за пипање и мирисање"? Ово није истина да су „сежњаци" или као што их ми зовемо пипци орган за пипање и мирисање. Пипци су орган за чувење, за слушање, а орган за мирисање открио је Др. Волф и место му је остраг на непцу као што је од прилике и код других животиња. На стражњем непцу у пчеле је кожица за мирисање са 220 брадавица и са жљездом из које излази течност, која се прелије преко кожице, кад пчела хоће да мирише. Ваздух утиче на нерве за мирисање, те се мирисави гасови хемијски споје са споменутом течношћу, која се прелије преко кожице за мирисање кад пчела мирише. Тако исто погрешно је мишљење да су пипци орган за пипање. Тако су некад мислили и Немци, за то су пипке и назвали Fühler, а и ми по њима опет пипци. Орган је пчели за пипање рилица.

У 2. табаку на 2. страни стоји: „Доказало се још да се матица за време повратка у кошницу помаже још и мирисом" И ово није истина. Кад матица излети на оплођење нека покуша ко год да ту кошницу метне на друго које место, па ће се уверити да матица неће никад те кошнице наћи при повратку свом. Матица као и пчеле утубе место где је кошница, па кад им покренеш кошницу само за једну стопу, оне се скупе све на празно место где је била кошница, а кошницу не знају да намиришу, ма да им је орган за мирисање тако развијен да могу липу на по сахата хода омирисати.

У другом табаку на стр. 2. стоји: „После оплођења матица се раздваја од трута што му преједе penis". Ово не разумем, али знам да се труту при акту спаривања сам од себе откине penis.

У III. табаку на стр. 2. стоји: „Други делови уста су сисаљка с језиком, помоћу којих пије сок из медница различних биљака. Сок се пење по сисаљци у уста". Ово је најглавнији орган у пчеле, којим долазимо до меда, па је ваљда требало такав орган боље описати. Из овога се види да сам писац не зна како изгледа рилиња, орган за сабирање меда и како пчеле сабирају мед.

У III. табаку на стр. 4 није описана жаока као што треба. Како се то онде каже, види се да није ни самоме писцу јасно како изгледа жаока.

У IV. табаку стоји за „млечну кашицу" ово: „Ова храна за уљеве је тројака она је другача за уљеве матичне не само по хемијским састојцима, но и по густини т. ., по физич. особинама". Па даље се каже: „Ову млечну кашицу луче пчеле из себе из жљезде, које се отварају у уста". И ово није истина. Пчеле хране уљеве како пчелине тако и матичине и трутовске из почетка једном храном, коју српски пчелари зову *млечем*, а Немци Futtersaft. Матичине уљеве хране пчеле једнако млечем док се црв не почне уздизати у ћелици. Како се почне црв уздизати у ћелици, одмах почну га пчеле хранити и рђом, а то је храна лошија, у којој има цветнога прашка. Г. Мицић такође погрешно мисли кад вели да пчеле луче млеч из жлезде. Млеч постаје у хилус-стомаку пчелину, а не из жлезде. Ово је доказао Шенфелдо и Др. Планта кемичар, и о овоме се код Немаца толико писало да имају о томе читаву литературу. Г. Мицић не каже ни колико жлезда имају пчеле. А то је ваљда потребно да пчелар зна како од нектара постаје мед. Да није жлезда пчелиних, не би било ни меда, јер сок цветни још није мед. Сок постаје мед кад прође кроз жлезду пчелину и кад се помеша са пљувачком из жлезда. Ваљда треба да то пчелар зна о оној животињици, која му толико користи доноси и какви је то пчелар рационални, који не познаје своју пчелу. Ја кажем да пчеле имају три жлезде. Где су те три жлезде? и за што служе те три жлезде? То све треба да има у књизи, која говори о *рационалном* пчеларењу.

У V. табаку стоји: „Кад су ћелије напуњене медом или кад су уљеви готови да се учауре онда се оне затварају заклопцем онако исто из воштане материје као и саме ћелије". Ја не знам хоће ли то баш бити тако. Др. Планта каже да су заклопци над ћелицама, у којима су нимфе, са свим нешто друго од заклопаца над ћелицама, у којима је мед. И ово има својега узрока за што?

У VI. табаку стоји: „Ако се у неким ћелијама мед почео већ да шећери, онда пчеле изручују донешену воду најпре у такве ћелије и претварају опет ушећерени мед у чист и течан". Ово није истина, пчеле ако не требају меда, он ће стајати у кошници онако ушећерен сто година ако хоћеш. Ако га пак требају, оне неће сипати воду у ћелице да га течним начине, него га у својем стомаку прерађују за уљеве своје.

У VI. табаку стоји: „У току прва три дана лежи црвић у ћелији савијен у котур". И ово није истина. Црв у ћелици не лежи мирно, него се миче у округ непрестано, а мисли се зато да се окреће да му је храна увек пред устима. При топлини од од + 28 R. окрене се црв једанпут у наоколо за 1. сахат и 58 минута.

У VII. табаку говори се о „нормалном развијању матица". Из свакога црва пчелина може се развити матица, ако га после три дана почну пчеле хранити млечем. Па онда вели г. Мицић: „Благодарећи г. Коржењевском доказано је да храна упливише при развијању спољних органа". Нема се за то благодарити г. Коржењевском, него

Берзону, Берленшу, Др. Лајкарту, Др. Сиболду.

У VIII. табаку приповеда врло наивно Г. Мицић како се десио случај на кованлуку Коржењевскога: како су пчеле миша у кошници убиле и лемом облениле да се не би смрад распростирао по кошници као да се то само десиле на кованлуку Коржењевског.

У VIII. табаку стоји: Кад се матичњак затвори онда матица да знак за ројење.* И ово није истина. По матици неби никад рој изашао, него пчеле приморају матицу да с њима изиђе на поље. Нека г. Мицић стане поред кошнице кад се ноће појити, на ће видети како пчеле на лето кулају на поље, па ће тек кад год напослетку смотрити матицу, где и она излази на поље. Матица сама неби никад изашла из кошнице него пчеле дају знак за ројење, те на послетку мора и она да изиђе за ројем.

У VIII. табаку стоји: „Ако потраје дан два рђаво време те рој још није изашао, а у кошници су се већ развиле младе матице, врло често бива да после прогризу матичњаке са младим матицама и ране их дан два а у исто време чувају их да их стара матица не би поубијала. Ово бива обично онда кад усред елементарних непогода пчеле силно изгину те у кошници постане довољно места. У оваковом случају рој другак може већ изаћи другога, или трећег дана после првака. Сем овога матице у овом случају певају и такав се рој зове „певајући првак". У овим реченицама видимо гомилу речи без смисла. Кад у кошници има толико пчела да већ не могу да стану у кошницу, онда се такова кошница роји. А „кад пчеле услед елементарних непогода силно изгину те у кошници постане довољно место", онда се такова кошница не ће и не може појити. Са старом матицом излази првенац. Али се деси да стара матица умре, онда првенац излази са младом матицом и такав рој зову Немци Singervorchwarm,. То је оно што каже г. Мицић „певајући првак". А од куд се зна да је такав рој изашао са младом матицом? Зна се отуда што млада матица пева у кошници. Може такође се десити да рој пренац изађе на поље и ухвати се на дрво па се опет поврати натраг у стару кошницу, од куда је изашао. Овај се рој зато враћа натраг што му се матица изгубила по што је ма где морала пасти на земљу будући матора па не може да лети. Овакви ће првенац опет изаћи као рој кад се излеже матица и да боме да ће имати младу матицу, која ће пре ројења у кошници певати.

Ја сам овде навео неколико примедаба да покажем како је писац требао с већом пажњом обрадити теорију пчеларства. Пчелар треба добро да зна теорију пчеларства, јер само онда ће моћи и добар практичар бити у пчеларењу кад буде са свим добро познавао своју драгу пчелу. Ја морам признати да мене не задовољава теорија пчеларства у Мићићеву делу и кад би ово дело „Српско пољопривредно друштво" штампало, онда би се морало још доста које чега у теоријском делу додати и попунити, осим мојих примедаба још које шта исправити. Језик би се морао такође исправити. У Србији рукује сваки добро књижевним језиком српским. Код г. Мићића није тај случај. Г. Мицић није ни српски пчелар, јер њему нису познати српски технички пчеларски изрази, којима се може српски народ поносити, јер други народи таких израза народно пчеларских немају. Ово мени није потребно доказивати. И онај који је невешт у овом послу, на ће на први поглед ово увидети, што сам сада казао о језику г. Мићића. За то предазим на практички део овога дела.

При оцењивању овога практичкога дела ја се не ћу упуштати у појединости, јер онда би могао из ове моје оцене изаћи читав пчелар. Г. Мицић пчелари са Коржењевскога кошницом. Све друге кошнице са

покретним саћем њему нису добре и неможе се ни с једном с таким успехом пчеларити као с кошницом Коржењевскога. Г. Мицић вели: „За данас је код нас по највише позната Ђерзоно-Берлепшева кошница даље таке звана американка и још неке комбинације од обе њих". У практичном пчелару треба да су изложене све системе кошница, које данас има много, па између свију тих кошница ваља писац да истакне ону, која му се чини да је најбоља. Све те различите кошнице ђерзонске треба да су тачно описане, јер има ко хоће да подигне повиљон с пчелама, ко има новаца и ко налази уживања у томе. За павиљон не ће моћи г. Мицић препоручивати Коржењевскога кошницу, нити бих му ја препоручио американку, ма да држим да је то најпрактичнија кошница.

За то треба да су све ђерзонке описане, да може сваки бирати шта му се свиди да је за њега. За повиљон су и п. кошнице Берлепшеве, Гинтерове, Датеове. Што г. Мицић наводи неку кошницу *Ђерзоно-Берлепшеву* то морам признати да не знам каква је то кошница. Знам Ђерзонову кошницу, која се зове Zwillingsstok, знам Берлепшеву, али *Ђерзоно Берлепшева* не верујем да је коме позната. Ђерзон и Берлепш то су два највећа пчелара свију времена. Ђерзон је открио партеногенезу и створио теорију пчеларства, а Берлепш је извојевао да је партеногенеза унета у науку, и извео праксу на основу теорије Ђерзонове. Ма да је Ђерзон творац теорије пчеларства, ипак није знао применити ту своју теорију на праксу као Берлепш. Берлепш је највећи практички пчелар свију времена. Ђерзон је истина изумео кошницу са покретним саћем, али ту кошницу је усавршио Берлепш. Берлепш је изумео оквире и тим Ђерзовој кошници дао праву практичну вредност. Ђерзон и данас пчелари са својим непрактичним летвицама и тврдоглаво брани да су боље него оквири. Ко би то данас веровао. Ђерзонову кошницу назвао је Берлепш krebsparade und Zwitterstock. Ђерзонова дакле кошница и Берлепшева не могу се спојити у једну — у Ђерзоно-Берлепшеву као што хоће г. Мицић. Г. Мицић не спомиње Гравенхорстову кошницу, која је здраво раширена по Немачкој. Њему је све и сва Коржењевскога кошница, све друге кошнице нису за њега ништа, а ја бих опет рекао: Све су кошнице са покретним саћем добре, па звале се оне Ђерзонове, или Берлепшеве или Коржењевскога, или американке само кад је у рукама доброга, вештога, практичкога пчелара. Код свију тих кошница моћи ће добар, вешт, практичан пчелар једну исту корист истерати. Али при свем том мораће бити неке разлике између тих кошница у пчеларењу. Па која ће кошница бити најбоља, најпрактичнија између свију ових кошница Најпрактичнија ће бити она, која је најјевтинија и коју сељак узможе сам направити. А друга и можда још главнија особина најбоље ђерзонке јесте: Она је Ђерзонка најбоља, код које се најмање времена и труда уложи при радњи око ње, а меда се добије ипак толико исто колико се добије од оне ђерзонке, око које се мора уложити више времена и труда око појединих операција. Таква кошница ће бити најбоља и само такова се може препоручити сељацима. Дакле кошницу сељак мора знати сам начинити себи о малом трошку и друго кошница та мора бити тако удешена да се може око ње ма какви послови свршити док удариш длан о длан. Ја ћу један рачун начинити. Сељак Ж. има 30. американских кошница. Тих 30 американских кошница направио је сам, а за даске је уложио 30. фор. Око ових американских кошница ради он само недељом и операције око њих свршава док длан о длан удариш. Од тих 30 кошница добије 6 метарских центи меда, који вреди 300 фор. Због пчела никад није пренебрегао свој виноград, своју њиву, своју стоку, него му је пчеларење било више забава и одмор

Други сељак М. има 30 кошница Коржењевскога, које коштају 150 фор. Око ових је кошница неспретно радити, јер су им оквири по метра високи, мора пчелар око њих сваки дан да ради а тим пренебрегава свој виноград или другу стоку. Од тих 30 кошница добије меда у вредности од 400 фор. Пита се сада који је у већој добити или овај, који је добио од 30 кошница 300 фор. или овај, који је од 30 кош- 400 фор.? Кад се ово тачно прорачуни, ја бих рекао да ће сељак Ж. са 300 фор. бити куд и камо у већој добити. На кад се узме још на око: На осовини је мед т. ј. да треба своје кошнице носити са мршаве паше на добру пашу, ондак ћу ја увек бити за американку, јер коржењевскога је кошница врло неспретна за пренашање. То мора бити гломазна кошница која је по метра висока а има 20 оквира. Таква је кошница непрактична за преношење. А у где којим крајевима баш зависи добит од пренашања кошница. Да богме ово се мени може веровати и не веровати. За то бих ја предложио „српском пољопривредном друштву" да пошље двојицу од чланова изврсном практичком пчелару Хермесу у Рудолфегнау преко пута Тителa, па би се тамо уверили како се пчелари у великом са американкама и са каквом великом добити. Ја сам тога мишљења да све што „друштво српско пољопривредно" препоручује и издаје да то ваља да је корисно у опште за народ а не за појединце. Тако кошница Коржењевскога може бити корисна за поједине, који имају доста времена да жртвују пчели, али у опште сељаку ја држим да се не би могла препоручити из разлога оних, које смо мало час навели. Ово је уопште што сам имао да рекнем на практички део г. Мицића „пчелара". У појединости ја се нећу ни упуштати, прем да би се могло и имало много које шта да се забави. Ја ћу споменути ипак само нешто. Г. Мицић врло наивно благодари г. Коржењевском што је неку трутоловку изумео, те се могу сад пчелари ослободити трутова. Као да досад није било трутоловака. Та има их каквих год хоћеш! Али правом рационалном пчелару скоро и не треба трутоловка. Пчелар рационални, не сме дати у својим кошницама за мед, да му матица леже трутове, јер на легло се врло ужасно меда потроши. Јели то рационално кад већ легло трутовско потроши неколико центи меда да се после тек трутови хватају. Леглу треба стати на пут, то је рационално. Што г. Мицић каже да ја добијам по начину свога пчеларења ненормалне матице, то није истина, јер ја потучем матице у својим кошницама за мед тек онда кад су матичњаци запљувани. Ја то радим пре цветања липе. Ја сам ово споменуо зато да не би ко мислио да је онако као што каже г. Мицић. Као што рекох ја се у појединости нећу упуштати, прем да би се имало много које шта приметити. „Српском пољопривредном друштву" предлажем данас да дело г. Мицића не штампа из навелених разлога и што много које чега нема у практичном делу његова „пчелара" Г. Мицића морао би се „пчелар" са свим друкчије обрадити и морало би му се са свим друго лепше рухо дати, па онда би га могло на послетку и „српско пољопривредно друштво" издати, при свем том што се можда не би слагало да се шири међу сељаке Коржењевскога кошница место Американке.

Јован Живковић.

Одбор усвајајући разлоге г. рецензента одлучи: да се дело врати г. писцу, а г. рецензент да се награди одсеком (сходно чл. 27. друштвених правила) са 30 динара.

Бр. 222 Чита се писмо друштвеног благајника г. Вучка С. Богдановића, којим извештава одбор, да званичним послом одлази из Београда за извесно време и предлаже за свог заступника за време одсуствовања г. А. М. Секулића, члана управног одбора.

Одбор прими к знању и усвајајући предлог благајника одлучи да га за време одсуства заступа Г. Алекса М. Секулић, члан одбора.

Бр. 223 У вези раније одборске одлуке, да друштво пошаље нарочитог изасланика на трку у Шабац 4 Септембра ов. г. — Одбор изабра за друштвеног изасланика, свога потпредседника г. Лазу Р. Јовановића, управ. држ. ергеле, о чему да се г. Јовановић извести, а Господ. Министар Народне Привреде умоли, да г. Јовановићу да потребно одсуство од дужности на ту цељ. — Но у случају да г. Лаза ма из кога узрока не би могао ићи, то одма да буде друштвени изасланик г. Чед. А. Поповић, секретар сточарске секције.

Четрдесет друга седница држана 6. Септембра 1888 године.

Били су одборници г.г- Светозар Милојевић, Алекса Секулић, Јаков А. Марковић, Алекса Љ. Поповић, Алекса Живановић, Душ. М Спасић, и Милош Х. Поповић.

Бележио секретар Спасић

Бр. 224. Прочита се и усвоји записник 41. одборске седнице.

Бр. 225 Прочита се писмо управе Држ. Штампарије, којим јавља да не може примити у рад пољопривредни календар за 1889 год. због нагомилаших државних порубина Уједно реферише уредник календара о ценама код других штампарија које би могле примити у израду пољопривредни календар.

Решено: Овлашћује се уредник календара, да у споразуму са г. председником утврде цену и прекину погодбу за израду пољопривр. календара у оној штампарији, где услови буду најповољнији.

Бр. 226. Вршиоц дужности благајника г. А. Секулић. реферише како је г. Милисав Миловановић пређ. друштвени благајник 4. ов. м. у присуству комесара за пријем благајничке дужности и рачуна од пређ. Управе извршио још једну предају а на име предао је рачун по коме је вршио наплате Шпанкових справа и рачун издавања по истој ствари. Поред тога предао је и у готову 1081·40 динар. — Изјављује да ће саставити детаљан реферат о овој ствари по актама која друштво о томе има.

Одбор прими к знању и одлучи, да се сачека детаљан реферат, како би могао донети даљу одлуку по овој ствари.

Бр. 227. Председник саопштава да Господ. Мин. Народ. Привреде због нагомилаших послова при Управи Држ. Ергеле није могао дати одсуство од дужности г. Лази Јовановићу, управитељу Држ. Ергеле, кога је одбор изабрао за друштвеног изасланика на трци у Шапцу 4 ов. м., те према томе није г. Јовановић ни могао ићи, већ је, сходно одборској одлуци на место г. Јовановића био друштвени изасланик г. Чеда Поповић, секретар сточарске секције Уједно саопштава да је г. Јовановић благодарио одбору на поверењу и извињио се да не може ићи из горњих разлога.

Одбор прими ово к знању.

Бр. 228. Чита се писмо Главног Одбора за париску изложбу, да друштво нареди да се за рачун Одбора отштампа из „Тежака“ чланак „Упут за разливање вина у стакла и како треба спремати вина за изложбе.“

Решено: да се учини по молби одбора за париску изложбу.

Бр. 229. Чита се акт Крагујевачког Пољопривредног друштва да Друштво отштампа у „Тежаку“ позив на скупштину пољопривредног друштва за округ крагујевачки која ће бити 18. ов. м. у Крагујевцу.

Решено: да се објава ова у првој свески „Тежака“ одштампа.

Бр. 300. Чита се писмо г. Саве Ј. Протића бив. телеграфисте из Вел. Градишта којим тражи да му друштво да на отплату „Тежак“ за последњих осам година, с тим да месечно полаже по 3 дин. у име отплате Решено да му се тражене године Тежака даду на отплату по молби.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Да суво воће не потамни. — Истина је да се више цени оно суво воће, код кога је боја меса остала непромењена. Зна се, да код јабука, чим се ољуште, искрижају и спреме за сушење у сушници, после неког времена навуче се на месу црвенкаста рђа, па кад се осуше још више потамне. Да би се боја меса код јабука, крушака и другог воћа задржала што природнија, ваља спремљено воће одмах пре сушења замочити у воду у којој је растворена обична кујнска со или га за неко кратко време држати над сумпорним димом. Са сољним раствором ради се овако: На 10 литара воде узме се 25 грм. соли, и раствор се начини у неком глеђосаном земљаном суду. Воће се наслаже на решетку оплетену од жице од цинка, која може да се завуче у суд, па се тако с решетком замаче у раствор. — После тога се воће одмах разређује на лесама и меће у сушницу.

Н. Т. — Ђ.

Г. Љ. Пожаревац. О тој болести пилежи може се рећи, као и о многим другима да је много лакше очувати да буде здрава, него ли је лечити. Зато вам излажем ова главна правила за то: 1. Рани пилеж увек подједнако, у једно исто доба и с истом количином раже, да се пилеж не би прејела. 2. Вода за пиће треба увек да је чиста, јер нечиста, рђава вода, узрок је многим болестима. 3. Рани пилеж што могућно бољим житом; у лошијем зрну има често шкодљивог и отровног семена, које код пилежи може да изазове болести, па да буде узрок и крепању. 4. Не дај никада плесниву и покварену рану, јер од ове пилеж добија пролив и друге болести. 5. Чувај пилеж колико је год могућно од хладне кише и снега; нека се не допушта да иде по смрзнутој земљи, и нека је кокошарник пространо даскама. 6. Кад се хоће да мења рана, онда нека се то не чини на један пут, но постепено. 7. Вечером није потребно пилеж ранити, као што неки чине, већ да ујутру неби гладовале. 8. У кокошарнику треба да је увек чист и здрав ваздух, и да је што боља чистоћа; за то треба ћубре уредно скупљати и избацивати, а начинити и одушке (вентилаторе) за прочишћавање ваздуха.

Ђ.

Чланови помагачи Српског Пољопривредног Друштва по члану 13. Друштвених правила добијају бесплатно Друштвени календар, и то само они који су свој улог од четири динара уплатили.

Умољавају се сва г.г. чланови помагачи, који свој улог до сада нису уплатили да то што скорије учине, како би им се календар на време послао. Тако исто умољавају се да се благовремено обрате и за семе баштенског повртња на које имају право по поменутом члану бесплатно.

ОГЛАСИ

Имам на продају у већим и у мањим количинама семена — луцерке детелине, чисте — без вилине косице и с гаранцијом продајем га. Који је вољан узети нека се пријави «Српском пољопривредном друштву» у Београду.

Благодарећи «Српском Пољопривредном Друштву» на услузи коју ми је учинило, позајмив ми нарочиту справу за чишћење — препоручујем штованим потрошачима моје семе детелинско, с пуним уверењем да ће бити задовољени.

Уједно молим П. П. свештенике и учитеље у унутрашњости да обрате пажњу на овај чисти — домаћи производ како би избегли сваке неприлике купујући старо и измешано семе.

У Пожаревцу
Септембра 1888 год.

С поштовањем
Станислав Станисављевић
економ.

Мој домазлук свиња од чистокрвне *Мезехеђешке* расе (мађарске у трећој генерацији, и то старе осам месеци а произведене под мојим надзором у Кличевцу, особито добре за приплод продајем из слободне руке.

За свиње овог домазлука награђен сам великом медаљом на Пештанској изложби 1885. год.

Купци нека се обрате мени у Пожаревцу.

Миленко Петровић.

ГРАШКА (сточног)

За производњу најраније сточне пиће у пролеће, продајем по 20 пара кило.

Мико. И. Спасојевић
економ из Шапца.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

МИЛУТИН М. САВИЋ

ЧЛАН УПРАВНОГ ОДБОРА, СЕКРЕТАР МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

ГОДИНА 19-ТА — БРОЈ 21. — 1 НОВЕМБРА 1888. ГОД.

ИЗЛАЗИ МЕСЕЧНО ДВАПУТ 1. И 15. СВАКОГ МЕСЕЦА.

САДРЖИНА

		СТРАНА
М. С.	— Још једна реч о сиреми за париску изложбу	569
Д. Буринчић	— Нове системе кошница	571
А. Р.	— Вести из трговинске агенције о извозу	579
Белешке	— О дубини покривања семена. — Слачица, горушица, као лекарија и зачин. Нов грађевински материјал Ксилолит. — Чврстоћа дрвета. — Глогово семе. — Чување свежег грожђа преко зиме.	581
Гласник	— Добротвори пољске привреде	585
Подаци о пољопривреди.	— Мачва и Поцерје од Д. К. Ј.	585
Дописи	— Клока. — Жагубица. — Испод Јастрепца. — Раброво	588
Записник седница	— Управног Одбора	593
Некролог †	— Љубомира Поповића.	

Исправка. — Обзнана Члановима Помагачима. — Огласи. — Обзнана о претплати. — Садржина Пољопривредног Календара.

Цена листу и огласима

Лист стаје на годину 8 дин. на пола године 4 дин.

Огласи без обзира на слова:

Први пут цела страна 6 дин., пола 4 дин., четврт 2 дин. За друга и остала понављана већ сложеног огласа плаћа се 25% јефтиније. За провођење плаћа се 25% скупле. Такса се полаже унапред.

Новац, огласи и рукописи упућују се „Српском Пољопривредном Друштву“ Београд.

Prix de l'abonnement et des annonces

Un an 9 fr. (4 for.) Six mois 3 fr. (2 for.) Les annonces sans égard au nombre des lettres:

La page entière pour la première insertion 6 fr.; une demi page 4 fr.; un quart de page 2 fr. Pour plusieurs insertions semblables on fera une diminution de 25% sur les prix ci-dessus. La traduction des annonces augmentera de 25% le prix de l'insertion. Le prix des annonces est perçu d'avance.

L'argent, les annonces et les manuscrites seront adressés à la Société d'Agriculture de Serbie à Belgrade.

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У КРАЉЕВСКО-СРПСКОЈ ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1888

ОД УРЕДНИШТВА.

Уредник, вољан да понуди свакоме раду, који улази у програм досадашњег „Тежака“ и овогодишње одборске изјаве, пристојно место у листу, моли г. г. писце, сараднике и дописнике, да према ранијој изјави управног одбора удешавају радове за „Тежак“ Рукописе и своја саопштавања нека изволе упућивати само на адрес „Српског пољопривредног друштва“, јер ће на тај начин најпре, најсигурније и најјевтиније стићи уреднику у руке.

У исто доба моле се она господа код којих има из раније какав рад на оцени да га врате или о њему јаве. А тако исто и она господа, која имају на послугу књига и листова из књижнице друштвене, да их изволе повратити где ће се у локалу друштвеном моћи и даље читати.

У уредништву у локалу друштвеном има доста страних и домаћих листова, а нешто и нових књига за читање.

КЊИГЕ

КОЈЕ СЕ МОГУ ДОБИТИ КОД СРПСКОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА“

	дин.	пр.
„Све о пшеници“, од др. Радића	—	60
„Све о кукурузу“, од др. Радића	1	20
„Кромпир „ „ „	1	20
„Основи ковјарства“, од Л. Р. Јовановића	2	—
„Међународна ампелографска комисија и слике из винодеља талијанског“, од М. М. Савића	—	20
„Калемљење лозе“, од М. М. Савића (у тврдом повезу)	1	—
„Производња и употреба шума“, од А. Стојковића	—	60
„Наука о сточарству“, од † Љ. Ђелмаша	—	50
„Читанка за пољопривреднике“, од † Гаје Матића	—	50
„Белешке о познавању и употреби сирава“, од Ж. Шокорца	—	20
„Неколико студија из агрикултуре“, од А. Спасића	1	—
„Јагодичасто воће“, од др. Медовића	—	15
„Гајење винове лозе на Рајни“, од Љ. Новаковића	—	20
„Гајење оваца“, од Св. Љ. Гавриловића	—	50
„О винским болестима“, од П. Стојадиновића	—	20
„*Тежак*“ од ранији година по спуштеној цени.		
„Календар српских пољопривредника“ за 1888. годину	—	80
„Календар српских пољопривредника“ од ранијих година по спуштеној цени.		

Нема на продају „*Тежака*“ ових година: I. II, III, VI и IX. Они који имају за продају „Тежака“ за означене године, нека изволе јавити Друштву, са ценом пошто би их продали.

ЈОШ ЈЕДНА РЕЧ О СПРЕМИ ЗА ПАРИСКУ ИЗЛОЖБУ.

Свуда у свету држе се изложбе и у њима произвођач и потрошач налазе оно што им треба и поучавају се ономе што им ваља знати за њихову радњу.

Један износи робу, коју има за продају, други је разгледа и поручује од ње колико му треба. А тиме добија и један и други.

И одиста зар то није добит кад онај у Паризу сазна за добре српске суве шљиве и добро вино, а наш произвођач нема при томе лично никаквих других издатака, до да спреми неколико стакала вина и неколико сандука или кутија шљива. Држава наша све остало прима на се.

Кад би ова изложба била само местна, париска, па би опет била голема корист да једна варош од 4 милиона душа сазна за наше производе, које она троши, а сама не производи. А кад се зна да ће у ту варош доћи идуће године за време трајања изложбе најмање 30 милиона душа из свих пет части света, онда то неможе бити на одмет српском привреднику.

Кад би наша земља приредила по примеру из ранијег доба, кад су у Крагујевцу и Топчидеру такве изложбе држане, и примеру околних мањих округа и места у Угарској, изложбу својих производа, то би била без сумње велика корист, и уложен труд и жртве око тога обилато би се накнадиле у већој производњи, живљем промету и правилнијој оцени наших производа. А колико радије треба да се прихвати прибирање предмета за изложбу у Паризу, кад се зна, да ће се сви или барем многи од тих предмета који се за њу спреме привремено и овде изложити.

Држава је са своје стране учинила све што је могла, да се на овој изложби прикаже стање наше привреде што јасније и боље. И многи пријатељи наше привреде у Главном Одбору показали су толико добре воље и усталачности, да им то на похвалу служи. Не мање и власти по земљи, колико се то покрај њихових службених послова могло очекивати, чиниле су своју дужност, звали све виђеније и вредније домаћине да делом покажу, колико су вољни потпомоћи нашу привреду у овој прилици.

Српско Пољопривредно Друштво, не само да је преко својих подружина, преко својих редовних чланова, преко свога органа «Тежака», но и иначе преко свих угледнијих привредника, обраћало се тражило разне предмете из области наше пољске привреде, у намери да их прикупи, овде изложи, оцени *награди* и по том

преда главном одбору за светску изложбу. Па и ова реч, коју уредништво упућује пријатељима привреде, нов је доказ тога заузимања у интересу наше привреде.

Па ипак према ономе што смо сазнали о досадашњем одзиву за ову изложбу, можемо рећи, да је веома слаб. И кад на то помислимо, да се нашем привредном болитку не може помоћи све дотле, докле се сами привредници на посао не покрену, онда овај слаб одзив наших привредника према тако значајном послу који се предузима за привредно унапређење наше, не можемо ничим другим протумачити до *незнањем*.

Незнање је криво, што сви они који вапију за слабим извозом своје ракије која се од млогих година улежала и укртила, неће да пошљу пробе тога свог производа, и да кажу колико га имају и пошто би га продали.

Незнање је криво, што многи којима лежи вино, или га дају у бесцење неће да спреме то вино и пошљу у Београд да се ту бесплатно хемијски испита, и потом пошље на светску пијацу у ону земљу, која је досад управљала продајом вина у свету, а сад је због оскудице на тој роби најглавнији купац наших вина.

Незнање је криво, што наше суве шљиве иду у бесцење, и што се о њима проносе толики неоправдани гласови да су болесне и т. д. а ми нећемо да спремимо неколико сандука или кутија, на светску изложбу да се тамо прегледају, оцене и одликују. А да је среће само за ову робу треба наши шљиварски трговци да погоде једног агента и да му пошљу на изложбу читаве вагоне шљива, [1]) како би могао за сво време изложбе продавати мустре тих шљива свакоме посетиоцу по грош по два, да их може опробати и суве и укуване, да их може од сваке руке упознати и по том куповати, да за своје паре не једе које какве кисељаче но слатке, укусне, пријатне и здраве *сриске* суве шљиве.

Незнање је то, кад за толико других наших производа немамо одговарајуће цене, јер о њима свет незна, а ми нећемо да му их прикажемо.

Ако је наше мишљење умесно да је томе криво незнање, онда ће томе помоћи она мера коју је предложио Главни Одбор а усвојило и остварило Министарство Народне Привреде, на име изашиљање нарочитих изасланика који ће моћи свакога обавестити и о томе уразумити.

[1]) Као што је и за наше вино предложено у посебном упуту о томе в. „Тежак" Бр. 16. стр. 430.

У сва места, где има пододбора ови изасланици отићи ће да саветом помогну, собом прегледају, одаберу и одашљу у Београд све оне предмете које производе наши привредници, којима треба потражити на страни пијаце и којима би се осветлао наш образ пред светом и наша привреда достојно приказала.

Зато се «Тежак» нада да ће се сви пријатељи наше пољске привреде одазвати овим изасланицима оноликом пажњом и љубављу колику заслужује Главни Одбор који их шаље и сами изасланици, који се у ово доба кренуше на овај истина трудан но вазда племенит посао.

Но ако, на жалост, наше мишљење није умесно и ако тој равнодушности наших привредника и томе не одзивању није криво незнање, него нешто друго, онда нашој привредној невољи нема лека, или јој га неможе дати «Тежак» који и при најбољој вољи да општој ствари искрено послужи мора и овде да жали, што нема наша привреда у народу живих учитеља, истиних поборника привредног напретка, који би му искрено помагали саветом у свакој прилици и мртво слово «Тежаково» задахњавали живом речи, делом и примером, на који би се остали угледали.

НОВЕ СИСТЕМЕ КОШНИЦА

и

НАЧИН КАКО ДА СЕ У НАС ПОДИГНЕ РАЦИОНАЛНО ПЧЕЛАРЕЊЕ.

У најновије доба на пчеларском пољу у нас појавио се г. Радован Мицић предавач у Параћину. Он је узео да пише о пчеларству на дуго и на широко, и не мислећи, да има пчелара у Србији, који прате то његово писање. Тако прошле године у званичним новинама, он је преко г. Срете Поповића изнео своје мишљење о пчеларима српским и изашао је да препоручује нарочито један систем кошнице. Затим је то продужио у „Тежаку" и пољопривредном календару за ову годину. Изаћи и препоручивати известан систем кошница и метод пчеларења у њему свакојако није за осуду, особито код нас где је пчеларство тек почело напред да се миче, али изаћи на онај начин, као што је г. Мицић, то је не само за осуду но и за прекор. Тако г. Мицић у званичним новинама Бр. 11. 12. 13 и 15 од пр. године багателише све могуће системе кош-

ница а хвали само Коржењевског. Мало то, он је толико дрзак да критикује и све пчеларе у Европи као да они ништа не знаду о пчеларству и као да је Коржењевскога метода и кошница једина у свету. Така безочност на сваки начин не треба да се отрпи и ја сам пошле године почео да пишем нешто о томе у нишком листу «Зраку» — као најближем мени — али није могло изаћи све што треба. Зато сам сада узео да о томе неколико речи напишем, и изнесем своје мнење о новим системама кошница и начину, како да се у нас распростре рационално пчеларење. Неће на дуго и на широко да критикујем г. Мицића, јер би ме то врло далеко одвело тим пре што тамо има доста ствари које су врло празне, па би се морало празно и говорити, — него ће гледати да будем што објективнији. За сад ће узети понешто од прошлогодишњег писања г. Мицића.

Пре свега изнећу своје мнење о кошницама.

Од како је Берзон изашао у свет са својим ђенијалним открићем, појављивало се до сада, и појављује једнако, хиљадама и хиљада разних система кошница и готово сваки пчелар имао је своју систему и своју кошницу. — Виде ће се ниже, колико разних система у Русији имаде. — Сваки пчелар је додавао, преправљао, одтурао, дотурао, по нешто ново из своје практике, или према својим местним околностима, па је после то издавао за своју систему и препоручивао, или једнако препоручује, као најбољу. Кад би се питало зашто то? Одговорило би се: зато, што је он у својој системи највештији и при своме готовом знању, неће да се мучи и учи друго, туђе. — (А ту треба знати да се меша помало и «частољубље»)! — Његова система, ма и најгора била, њему је најбоља, па за другу неће ни да чује, јер је то његово, — као што имамо доста зато примера. — Препоручујући сваки своје, произлазиле су разне и многобројне полемике, само о кошницама и писане читаве књиге и брошуре, које су најпосле довеле до доброг резултата, јер из свега изцрпљена су извесна правила, по којима треба да је уређена свака рационална кошница. Кошница дакле која одговара тим правилима, и треба да је најбоља. Ми ћемо овде описати та правила.

Но пре свега да видимо једну општу црту кошница, која је у практици врло важна. То је: разлика у положају гнезда. — (Гнездо се, као што је познато, зове оно, где пчеле изводе и негују своје младе). — У практици се приметило: да у оним кошницама, у којима је гнездо стојеће — усправљено — пчеле лакше презимљују

и у пролеће брже до силе долазе, но у оним у којима је гњездо положено или лежеће. Ове последње, горе презимљују, доцкан до силе долазе, али зато више меда дају. То се тумачи овим: Стојеће је гњездо уско а дугачко, те пчеле у њему лакше и више потребну топлоту производе, и лакше им је да се подижу за храну одоздо на горе, због чега не трпе никад од глади и зиме; с' пролећа пак, због велике топлоте, долазе брзо до силе. Но зато лети, кад је већ топло, а у пољу богата паша, пчелама је у стојећој кошници — угушљиво; матица на дугачком сату изобилно рди, а једно и друго побуђује пчеле на ројење, овим на нерад, и тако, меда је мање. — Оваке кошнице дакле згодне могу бити само за методу ројења, но о томе ниже. — Напротив пак у лежећим кошницама пчеле лоше зимују, јер им је гњездо растегнуто и широко, а кратко, па немогу да произведу потребну топлоту; кад око себе у кратком сату мед потроше, њима треба да се крећу с' једног на друго, и ово непоседнуто пчелама, хладно је, па од топлог дисања пчелâ, произлази роса, која га влажи, и мед се у њему ушећери; да га употребе, њима треба воде да га растопе, ове нема нити им је могуће зими да је добаве, и онда, поумиру од глади.[1]) Но зато пак лети, матица се у њима ограничи у црвљењу, и то само около лета, а остало сате пчеле напуне медом. У опште реши: кошница стојећа је, топлија многоројнија и маломедна, а лежећа: хладнија, малоројнија и меднија. Према томе су кошнице и подељене на две гомиле, на «стојеће» и «лежеће». Знајући пак ово, треба да се пази, како ће кошница одговарати условима и једне и друге стране, осим што треба да буде згодна још и за пчеле и пчелара. Према томе дакле, ево правила, по којима треба да је удешена свака рационална кошница:

1.) Свака кошница треба да је тако удешена, како би лети могла бити лежећа, а с јесени, зими и с' пролећа — стојећа.

2.) Према климату да је направљена од топлог материјала — јер се предпоставља зимовање на пољу; — да овај материјал није доступан и изложен наглим променама температуре, и да би и зими и лети могао стајати непомичан на једанпут већ изабраном месту.

[1]) Ја сам се лично о овоме у практици уверио. На једном имању у Руској-Пољској, било је неколико кошница у гломазним издубљеним кладама. Ове су биле у таким, положеним лежећим гњездима. И, сваког пролећа, у њима сам највише налазио пропалих ројева, и ако су меда имале. Од њих смо ројева мало добијали, и то тек доцније вештачке, али међутим меда — и сувише.

3.) Кошница мора да се отвара одозго и с' бока, јер је така најзгоднија за разне манипулације пчеларске. А пошто је важно, да је топлота гњезда обезбеђена, то треба да има горњи покривач и овај да топлоту чува.

4.) Она треба да је удешена тако, како би се у њој могло да спречава ројење пчела, — а тиме и празњење, — а уједно и извођење сувише трутова.

5.) Ради предохране од напада — грабежа пчелâ — треба да су јој лета тако удешена, како би могла да се сужавају и сасвим затварају.

6.) Мора да има кров, који неби пропуштавао.

7.) Дуварови кошница несмеју бити од материјала који ће да се извитопери; — морају бити гладки и без рупа и пукотина, те да се неби ту заустављало ђубре, у коме се изводе разни црви и шкодљиви пчелама инсекти; таки дувари, који су глатки, уштеђују пчелама још и рад око уљепљавања.

8.) Међу рамовима — оквирима — и дуварима кошница мора бити остављена просторија од 1. см. ради пролаза пчелама, и да се рамке за дуваре не прилепљују Ако је просторија шира, онда је пчеле потпуне воштином, а ужу залепе лепљивим материјама.

9.) Увелико се жели: да је кошница што јевтинија. С' друге стране пак треба имати на уму, да кад нешто подижеш, подижи трајашно а не тек које како, јер кошница, нешто мало дуплије израђена, трајнија је и биће за дуги низ година на службу газди, без икаквих даљих издатака. Овакова, остављена баш и сама себи, даваће већу корист од простих, а са врло малим радом, и, изобиљно.

10.) Уопште да је така, како би у њој могао да ради и најпростији сељак.

И 11.) Размер да је таки, како би одговарала стојећо-лежећој, да није сувише широка ни сувише тесна, а тако исто ни висока ни ниска; рамке такође да нису сувише дугачке, ни кратке и испод рамака да има празну просторију 7—10. см. која ће служити пчелама за регулисање топлоте. У тој просторији стоји и «подкрмљачка», у којој се пчеле с' пролећа подкрмљују, а зими у њој ђубре сабирају.

Ова правила, као што рекосмо поцрпљена су из практике и резултат су дугих полемика, па ако кошница одговара њима онда је она добра, неодговара ли, онда је незгодна. Кад пак њих знамо, и имамо још и пчеларског знања, онда је можемо и сами правити и удешавати, а не морамо је баш са стране очекивати.

Нека одговара она потребама и практики, и нека, најглавније, даје приход, па, безразлично, може бити и овога и онога система. Ако пак будемо имали знања, ми у свакој системи умећемо да добијемо приход, немамо ли, онда нам неће помоћи ни златна ни сребрна система. Практика је најбољи учитељ и она ће сваког пчелара најбоље научити какве кошнице да држи, — но, као што рекосмо, ако је овај учен у практици мало-много. — Зато, не треба одмах све слепо примати док се на практици неиспита.

Ова правила пак изнели смо зато, да се види, каква треба да буде свака рационална кошница, па да би по тим правилима могао сваки пчелар сам себи створити кошницу, те да не чека само из туђих руку. Хвала Богу мајстора — столара — имамо доста, грађе такође, па зашто онда не би се потрудили да сами себи стварамо што нам треба, него да то исчекујемо са стране? Ако гледамо на оно што нам други препоручују, заићићемо у таки хаос, да не би знали којој најзад већу превагу да дамо. Зар ви нисте читали до сада толике препоруке? Ова је добра, и ова је добра, и ова, и ова, — па која је онда хрђава? Сваки пчелар, у којој сада пчелари, препоручује ту; сваки столар, који је неку направио, препоручује своју. Друга система њима или није сасвим позната, или не уму у њој да раде, или најпосле из «својих» узрока, — они једнако вичу: «моја је најбоља а друге су све лоше, и оне не вреде ни лулу дувана пред мојом" можемо ли и треба ли овима да верујемо? Они само хвале своје, а међу тим и незнају и непомишљају, да од лепога може бити боље и лепше! Ми неможемо и несмемо рећи, да је пчеларство дошло већ у Фазу свога савршенства. Ништа пред људским умом није савршено. Све има својих измена и све има простора да корача напред, па и пчеларство ће корачати, и зато, свакад треба да се резервишемо и да мислимо, да има, и да ће бити, од бољег боље, па према томе, да не усвајамо, за готово, одмах оно, што нам ко препоручује, као да ће нам то донети меда. Пре свега треба да се снабдемо са практичним пчеларским знањем, па ћемо онда лако знати да изаберемо најподеснију кошницу, сами. Практично знање пак доби ће сваки на практичном коваилуку рационално уређеном. «Ишпите и даће вам се". «Тражите и наћи ћете".

Господин Мицић препоручује кошницу Коржењевскову која је заиста много боља од првобитне Берзонове и Берлепшове — које су у нас најпознатије — јер се у њој рамови одозго ваде. Ми у опште дајемо првенство оним кошницама, у којима се рамови ваде одозго —

али, ипак ова кошница није најбоља. У осталом она и није нова и сам г. Коржењевски — који је у осталом мој лични пријатељ, и кога ја врло поштујем, — не пчелари ни сам у својим кошницама и није практички испитао њену каквоћу и недостатке. Г. Коржењевски пчелари у системи „Долиновског", који се мало разликује од система г. Коржењевског. Децембра месеца 1885. год. био сам на коваилуку г. Коржењевског он сам показао ми је своју кошницу а и описао у свом делу „Разскази о рационалномъ пчеловодствѣ". Тада није имао више од једног комада — и то без пчела — и више као модел, и сам рече да га врло скупо стоји, преко 18. рубаља. Дакле само ово довољно говори противу те кошнице а да не узмемо у обзир још и друге њене недостатке и непрактичности — као гломазност њену, — и друго што ни сам г. Коржењевски није практично искусио. Даље вели г. Мицић да по *целој Русији* почињу да уводе систему Коржењевског и да раде по његовом методу. То не стоји.

Пре свега руски сељак — „мужик" — у опште узевши, пчелари у простим кошницама као и наш Његове су кошнице: «малоруски безденки» и «колоде» «дупљанке» и «бартјаки». Безденки су већином у Јужној Русији — Малорусији —; колоде и дупљанке у источној и северној, а бартјаки у западној Русији — Пољској. — Све су ове мање више једнаке и у свима се пчелари просто но ипак много боље но у нас. Безденки, дупљанке и бартјаки су «стојеће», а колоде «лежеће» — но има их и стојећих. — Све су савршеније од наше плетаре. Ма колико да је руски сељак сујеверан и прост, он је опет у пчеларству млого бољи од нашег. Истина да он своју «пасјеку» — пчелињак — пре свега поверава «Св. Зосиму и Саватију» — иконе које се у сваком пчелињаку налазе — али он богме и приличног практичног знања имаде, па и ради, јер је у томе трудољубивији од нашег. Тамо ћеш више наћи младих пчелара, који се својски труде око овога, но код нас, где би се сматрало за стид ако младић пчелари, зашта је и предато све старцима и бабама. У овим кошницама руски сељак н. пр. зна да израђује вештачке ројеве «отјемкама» — «отводками» — зна шта је то матица «трутњача", и како од ње да се спасе; зна да даје «почетке" — залепљен почетак од саћа — кад смешта рој, да му не побегне; зна да одваја нагомилане ројеве; зна да прегања пчеле, те да добије више меда, зна да их извози на бољу пашу; зна да сједињава слабе ројеве; зна да сузбија трутове и т. д. а то је све знање, којим се млоги наши немогу похвалити. — Ове кошнице су дакле најраспрострањеније код руских сељака, и пријављени пчелари у «Рус. пчел.

листку» већином су са овим кошницама. Ево како стоје према своме распространењу, разне системе кошница у Русији, на основу поцрпљених дâтâ из «Списка рускихъ пчеловодовъ» у «рус. пчел. листку», почињући од трећег броја 1886. године, — и једног дела Бутлеровог:

Пријављено је свега 179. пчелара. У њих су заступљене системе овако:

1. Јушкова	код	3.	пчелара.
2. Зајцепина	«	1.	«
3. Долиновског	«	26.	«
4. Борисовског	«	4.	«
5. Куланде	«	1.	«
6. Соколова	«	1.	«
7. Осипова	«	2.	«
8. Берлепша	«	13.	«
9. Гравенхорста	«	2.	«
10. Прокоповича	«	9.	«
11. Ђерзона	«	22.	«
12. Јаковицког	«	1.	«
13. Левицког	«	4.	«
14. Амосова	«	1.	«
15. Американска	«	1.	«
16. Згоржељског	«	1.	«
17. Бурхарда	«	1.	«
18. Ваљватјева	«	1.	«
19. Берлепша-Датеа	«	1.	«
20. Росијанова	«	1.	«
21. Дупљанака малоруских	код	33.	«
22. Клада	«	21.	«
23. разних	«	13.	«
и 24. непознатих	«	53.	«

Од свију дакле, после простих, највише је распрострањен систем: Долиновског, затим Ђерзонов и Берлепшев. Први је добио толику распрострањеност зато, што је то прва уленшана кошница; да се рамови одозго ваде. У томе, она се пре америкапске — готово једновремено с' Ђерзоновом појавила, а нама није била позната зато: што није немачка, или француска, или америкапска, но — славенска. Ми смо већ толико напред пошли, да знамо чак и «америкапску» кошницу а «Долиновског» — пољску нисмо ни чули зато што смо Славени!

Као што се из горњега види, овде су забележени преко 20. познатих разних система, а нигде невидимо заступљену кошницу Коржењевског, ма да је ова изашла на јавност још 1884. год. — Шта више, ни у самој околини Коржењевског — около Кијева — не пчеларе у његовој системи, као год ни он сам.

Све што сам поменуо овде о кошницама у Русији, то је само за чисто руске земље. У опште, пчеларство у Русији почело је од неког времена да корача мало напред, но то не у сељачком сталежу, већ код племића и других богатијих редова. Ови заводе свемогуће системе и не жале за то паре — јер их доста имају. — За њих не значи много: хоће ли им пропасти или напредовати пчеле у Ерзонскоме, Левицкога, Долиновскога и т. д. јер он то не заводи за корист, и не живи од тога; он хоће само да је има, или ти да игра улогу «прогресисте» и «пријатеља народа» рационализмом, па то ти је. За њих није тешко да заводе рационалне ковалуке, и нарочите специјалне пчеларе да плаћају. — Зато су то код њих тако млогобројни системи кошница, јер какога пчелара нађе, таку му систему и заведе. Но другчија је та ствар код сељака где се ретко налази рационални ковалук. Све системе кошница које данас постоје, нису за њега удешаване, и слаб капиталом, он се не решава да што по овоме предузима. Он је задовољан са својим бездењкама, јер га мало коштају и од оца се раду у њима научио. Због тога, код руског сељака је пчеларство сасвим у застоју, па не само Коржењевског, но никакова система није код њега заузела маха. У опште, код њих је по богу као и код нас у томе. Нема покретача, нема удешене кошнице за њега, па нема ни пчеларства. — За сељака треба кошница коју ће он сам моћи да направи; што ће моћи да ради и код ње и у пољу — и што би га јевтино коштала. Зато је пчеларство у Русији код народа у застоју, а код племића, у развоју.

Друкчије је то код Пољака. Тамо је пчеларство коракнуло напред. Зато има да благодари многим покретачима, а нарочито Левицком, који је основао «Музеум пчеларски» са свима кошницама, и са практичном пчеларско-воћарском школом; и, који је склопио такву кошницу која је угодна и за богате и за сироте, са практичном, лаком и популарном методом. Од 1882. год. ковалуци тамо тако расту, да се заиста човек мора дивити. До конца 1883. год. устројено је у разним местима Пољске преко 187, већих и мањих пчелињака. И сељаци и племићи подижу их подједнако. Она се ширила из Варшаве све даље и даље, и ено је сада чак и иза Кијева.

и кошница Коржењевскаго, па и у иностранству. Берлин се угледао на Левицког па хоће и он да установљава нешто на форму његовог музеума и практичне школе. Енглеска и Америка узеле моделе његових кошница, а Француска све могуће чини да овако пчеларство распростре међу својом сиротињом[1]). Ова је кошница удешавана за све услове пчеларске практике и пчелиног живота, и она сакупља сваке године преко 100. ученика и ученица, да је изучавају и у њој практички пчеларе.

(Наставиће се).

ВЕСТИ СРПСКЕ ДРЖАВНЕ ТРГОВИНСКЕ АГЕНЦИЈЕ О НАШЕМ ИЗВОЗУ.

Познато је нашим читаоцима, ова установа министра народне привреде.[2]) Ову је установу лепо примио сав велико-трговачки свет у иностранству; она је у нашој и у иностраној штампи поздрављена као врло корисна државна установа, која ће бити у стању да српској трговини даде савремени правац и живљи развој. Досадашњи радови ове агенције показују у којим се правцима она развија и какве користи она може донети у опште целој земљи, а посебице појединој страни наше земаљске производње.

Наши су земаљски производи махом сировине. Ових сировина према нашем данашњем трговинском развоју има у земљи доста, али према развоју, који се помоћу трговинске агенције може учинити садашња количина наших производа није довољна, да подмири појављену велику тражњу из иностранства. Због тога се дешава врло често застој у нашој извозној трговини; јер чим је тражња иностранства несразмерно већа од количине наших производа у земљи, њихова се цена повишава тако несразмерно, да иностран купац, који је био потпуно задовољан са постојећим ценама пре тражње, сада више не налази рачуна да купи робу, коју је намеравао купити. Овоме је главни узрок немање оволико производа, колико се тражи из иностранства. Кад је тражња осредња, тада са производима наше земље не може да се такмичи ни једна европска земља и тада наши производи налазе сигурне потрошаче у иностранству. Трговачки свет у иностранству имао је правике да се преко државне трговинске агенције увери о доброти наших производа као и о њиховој цени при обичној тражњи. Изван сваке је сумње, да су наша црна вина повољнија за француске, немачке, белгијске и енглеске трговце него мађарска. Наше је жито при обичној тражњи у стању да издржи конкуренцију у великој трговини, а наше шљиве наћи ће свакада довољан број купаца. Шта дакле има државна трговинска агенција да ради у оволике правцу? Она има не само да одржи нашој земљи досадањи број купаца наших производа, већ да их непрестано прибавља, како би постала што већа тражња наших про-

[1]) Доказе о томе види у „Pszczoly" листу, који излази у Варшави за год. 1886.

[2]) Види „Тежак" бр. 17. стр. 458. Ур.

извода. Али како са већом тражњом производа долази опасност застоја због несразмерног скакања цене, то државна трговинска агенција треба да настане, да наш произвођач сваке године више и више производи, како би могао са великом количином производа да издржи конкуренцију у иностранству. Наш сељак и економ треба и мораће да усвоји трговачко правило: „треба тражити користи у што већем обрту, а не у што скупљој цени“.

Државна трговинска агенција покупила је доказе, да је већа тражња за куповину српских производа од саме количине наших производа. Та се тражња помоћу агенције може не само удвостручити, већ и утростручити, чим би се удвостручила количина наших производа. На ово ће можда неко приметити, да у земљи има још доста не продатих производа и да се ови споро и тешко продају. И то је држ. трг. агенција опазила. Али томе је узрок онај застој који се рађа услед велике тражње и са њом скопчаним не сразмерним скакањем цена. Кад се производи наши умноже тако, да количина земаљских производа одговара тражњи, тада тог застоја не може бити, јер ће тада српски производи издржати конкуренцију на страним пијацама. Наш сељак и економ треба да се постара, да своје производе умножи, како би у свако доба и на сваком месту могао издржати конкуренцију.

Државна трговинска агенција прикупила је доказе о томе, колико је наша извозна трговина несавршена, јер се многи производи које ми имамо доста у земљи, никако не појављују ни у унутрашњој, а камо ли у извозној трговини. На пример по нашим горама у Чачанском, Крушевачком и Ужичком округу иструне годишње преко 50.000 цената вење. Вења се у нас једва појављује у ситничарској трговини, а у извозној о њој нема ни спомена. Трговинска агенција има знатну тражњу у овом производу, са којим се у иностранству води велика трговина, али не може овим тражњама да одговори, јер вењу нико не купи, но она труне по горама. Трговинска агенција има понуђену цену од 8 динара од центе а сазнала је да цена вење стоји увек подједнако са ценом жита. Оно је истина, да је један чак жита тежи од чака вење, али за жито мора се обделавати поље и сејати често на ризик; међу тим за вењу нити треба орати, нити се мора сејати. Њу треба само покупити, да не иструне без вредности. Агенција је умолила неколико наших трговаца, да се лате овог предузећа, али није још до данас нашла доброга одзива, јер је сваки наводно како је немогуће организовати радњу са вењом. Желили бисмо да сама агенција организује трговину са вењом, те да покаже нашим људима, како није баш тешко уредити ову грану наше трговине за извоз.

Друга нова грана у нашој извозној трговини јесте извоз живине, а поглавито извоз ћурака. Србија може годишње да извезе око 200.000 комада ћурака, а када би извозна трговина само мало живахнула, могло би се извести из земље услед живље производње преко 500.000, а временом и милијон комада. Ћурка нигде нема повољнијег поднебља и бољих услова за опстанак као у нашој земљи српске су ћурке крупне, за транспорт издржљиве а куд и камо су мање наклоњене разним болестима него ћурке мађарске, хрватске, Галиције и Влашке. У Немачкој готово немају опстанка, а у Француској се производе веома великим напрезањима. Гајењем великог броја ћурака, могао би српски сељак знатне суме новаца зарађивати. Поред ћурака могла би се у знатној количини извозити и ос-

тала живина. Данас из разних галичких варошн по све дневно полази један воз са самом живином право за Хамбург, а отуда се живина шаље за Антверс, Брисел и Лондон. Читави срезови у Галицији занимају се искључиво гајењем и извожењем живине. Државна трговинска агенција проучила је могућност извоза на ших ћурака и заузимањем једног немачког спахије покупца ће извоз једне партије ћурака за Немачку.

Трећа нова грана у нашој извозној трговини била би трговина са јајима. Наш трговачки свет и не замишља колико доходака може овај по изгледу незнатан производ, да донесе оној земљи, која извози јаја. У иностранству је ова трговина врло јако развијена а у нас се њоме баве само шиљари. Више се трговаца обраћало државној трговинској агенцији, да она покрене ову врсту извозне трговине, но нико од наших трговаца неће да предузме овај посао. Мораће дакле и овде државна агенција да предњачи утирући пут за извоз и овом нашем производу.

Истина државна трговинска агенција имаће у своме раду око ширења извоза српских производа, да савлађује велике тешкоће, али ће их временом моћи савладати и тада ће она показати народу, колику корист има од ове установе.

Ми од наше стране препоручујемо свима нашим сељацима и економима који се баве у мало већем размеру гајењем живине, да се било писмено било усмено поразговарају са отправником послова српске државне трговинске агенције г. Радуловићем о могућности извоза наше живине. Ми би желили да наши сељаци од сада у много већем размеру гаје живину, како би продајом већих партија уносили у земљу што више новаца. Г. Радуловић нас уверава, да би одма започео организацију извозне трговине у јајима, чим би му десетак наших добрих домаћина јавило, колику количину јаја могу недељно продавати.

БЕЛЕШКЕ

О дубини покривања семена.

Један чувен пољопривредник о покривању (влачењу) семена извео је ова правила: Жетва биће повољнија, што се семе плиће покрије; ну и одвећ плитко покривање није добро, јер онда нема довољне влаге те не може да никне, а кад се опет сувише дубоко претрпа онда се загуши. Семе што је ближе површини, пре ће изићи, и биће му довољна резервна рана за развијање појединих делова у земљи и над земљом. А семе, које дубље лежи, потрошиће у ницању сву своју резерву, па избити на површину, управо рећи — уморно, са слабим стабаоцем и лишћем; због чега и хладноћа шкоди више усеву, којег је семе дубље претрпано. Семе које је било плиће покривено, даје усев који може боље да издржи јаку зиму.

За кромпир, вели се, да од болести више страда, кад се плиће посади.

Ђ.

Слачица, горушица као одлична домаћа лекарија и зачина уз јело.

Професор Париског универзитета Г. Трусо-а и многи други доктори пишу у својим делима да се слачицом посве успешно лечи десетину и више разних

болести, а једењем уз јело одликањају и предупређују такође многе болести. *А Турнер и Милер вели: да је бела слачица најлепши дар какогод је природа дала болешљивом свету за лекарију.*

Речени доктори [1]) тврде: да је бела слачица сигуран и јако успешан лек противу свију болести стомака, јетре, црева и свега другог што спада у органе за свариваље поједине хране. Даље, она помаже противу навале крви у главу, противу главобоље, противу слабости вида, тесногрудија и гушње, промуклости, кашља, грчева у желудцу, љутине, надимања, затвора, противу неправилног мокрења и мокраћног камена, противу разних болести коже; па онда многима и противу телесне немоћи, реуматизма, кукобоље, водене болести, нервозности, бесанице, хипохондрије, шантавости, падавице, шкрофула, скорбута (пољачине куда спадају и болести десни), црвеног ветра, болести лица, скерлетне грознице и глиста.

Каб би овако говорио неки доктор и шпекулант, који продаје слачицу или лекове справљене од ње, онда би се могло сумњати у толику лековиту моћ слачице, али кад то говоре научари из више места и разних држава, онда не остаје друго већ поклонити веру у њихове речи и обратити нашу пажњу на тај јевтини домаћи лек и користити се њиме при свакој реченој болести и уза свако јело.

Лековита вредност слачице види се у неколико и из њених састојака. Семе њено по анализи хемијској има у себи: уља које не ветри, биљног беланцета, шећера, гуме, поташе, мироната, неке соли, синапизма и неке особито зелене материје.

Поред те опште оцене упутно је да наведемо и то како они сваки посебице говоре крупно за тај тако ситни род.

[1]) Види „Das grosse illustrirte Krauterbuch von Dr. F. Müller" страна 612.

Тако професор Трусо тврди и то: да је бела слачица по све моћно средство за чишћење крви. Он каже да она лечи и оне хроничне кожне болести и кронични реуматизам, где су сва друга медицинска оредства употребљена без успеха у току дуже времена.

А Варшавски доктор *Жерардот* вели: да је он био у једно време прави мученик од шуљева, киселог подригиваља, стуживаља, главобоље, несвестице, тешког и неуредног мокрења и болести у крстима, поред свију употребљених апотекарских медикамената. У муци тој тражио је и опробао све за што је знао али све је било узалуд. Али баш у том очајању сети се *Турнера* и његовог проналаска. — беле слачице. Он је почео узимати три пута дневно по једну малу кашичицу чистог и скорашњег семена беле слачице, коју је дозу запивао са чашицом ладне воде. То је узимао редовно пре доручка (фруштука), ручка и после вечере при легању у постељу, пуних шест недеља дана. После тога он је се опростио свију поменутих болести и бољетица, па и спавао је боље, а тако исто то му је учинило те је јео с већим апетитом, но пре

Доктор *Мелин* вели, да је испитао да се умањава нагло умирање народа при епидемији труле грознице, кад се једе сваки дан сос од слачице, и да се многим глувим поврати слух, па опет чују, као потпуно здрави. То је он пробао у Копенхагену кад је трула грозница у велико владала.

Доктор *Шрајбер* каже да је поред осталих болести лечио помоћу слачице и заборавност и дуготрајне несвестице.

Доктор *Фридрих* тврди да је он многе узете, ухваћене удове тела лечио трљањем са утученом слачицом помешаном са зејтином. Он каже још: кад се свако јутро наштину сажвање и прогута неколико зрна слачице, крени памћењу,

разведрава мисли и отклања несвестицу и удар (шлог).

Доктор *Кооке* пише: да нико неће сумњати у сву поменуту лековиту моћ беле слачице, ко је у стању разумети како здравље стомака господари целим нашим организмом — мозгом и мускулима. То ко зна он ће признати да је слачица права благодет за људство.

Доктор *Самдер* тврди да слачица продужава живот људски и да препоручава здравље. Ретки су случајеви где она не користи или шкоди продужава он.

Доктор *Ферд. Милер* слаже се са свима реченим и наводи многе примере.

За лечење слачица се употребљава: или као зачина уз јело или гутањем зрна с водом, или замешена као цицварица у води или сирћету употребљава се за облагање.

У форми гутања она се узима обично три пута на дан по једну малу кашичицу семена чиста, здрава, скорашњег и нетученог — целог. Према узрасту и према нарави особе може се та мера и смањити и повисити. Да се лакше прогута, а иначе, треба прво узети у уста одређену количину семена, па онда запити са једном чашицом ладне воде. Она се узима у том виду и у виду гутања изјутра на сахат пре доручка и у подне тако исто пре ручка а у вече при поласку на спавање. Једнима је потребно то упражњавати по две, три недеље, а некима три пута дуже, па да се успех постигне. Овде не треба заборавити ову приметбу. Ако болесник има неко запаљење онда је нужно у место воде запивати слачицу са млаким одваром из мекиња.

За облагање с пола; она се употребљава у виду облоге — слачичника (визикатора). Овај слачичник прави се овако: Узми нужни део брашна од семена беле слачице (а где нема ове може за облагање послужити са успехом и црна) па га замеси у млакој или мало ладној води, тако као погусту цицварицу. Уз пут напоменућемо да се никада незаборавља да од пруће воде она губи своју снагу, љутину. Смесу ту намажи на потању крпицу и облажи тамо где потреба изискује. Он се држи обично на кожи по 10 минути до четврт сахата, а где је опасност нека, онда и дуже. Ако изазове мехуриће на кожи треба их намазати са путером или зејтином, да мање болу и да пре зарасту.

За јело бела слачица се употребљава као зачин у виду соса — слачица. Уз јело он се може јести мажући га с ножем помало на залогај хлеба или на комадић меса. За један јелан довољно је једна кашичица, дакле две на дан. Троми, тешки, ленивци и превећ сањиви људи — дугом спавању наклоњене особе, могу јести дневно много више да их она оживи и разгали. Сувише нервозни нек је једу према нарави својој. Ако им доноси прекомерну будљивост и бесаницу, онда нека једу мање и ређе.

Слачични сос прави се овако: Узми једно кило брашна слачичног и помешај у три литра слатке винске шире — моста. Помешати треба добро да не остане грудица брашнени. Мешати треба само са дрвеном кашиком, а суд за то мора бити земљан, без калаја, глеђа. То треба варити дотле, док уври половина и више моста, т. ј. док буде смеса житкасто — густа. Према томе може се узети већа порција за прављење тог соса да га има преко целе године у чистим и добро затвореним судовима. Ко се није сетио или није могао да га прави у часу кад има моста — слатке винске шире, он може правити тај сос и овако. Узми део брашна слачичног и толико врелог доброг белог вина или његовог сирћета, па измешај добро као што је споменуто. За тим додај мало ладна сирћета одозго, али ово немој мешати, него остави да стоји одозго, те да заустављ излаз топлоте;

и остави лонац тај да стоји једну ноћ на топлом огњишту, или фуруни. После тога можеш га узимати према потреби и јести, држећи увек суд добро затворен и на чистом сувом месту. Ко жели да му сос слачични буде сладак и по све пријатан нек дода при прављењу нешто шећера и утучена ситно цимета (корице). Али сваки сос још више буди санљивост и чамотињу на зато нервозне особе морају по све мало јести и то преко дан, два, док не испитају колика им порција годи за здравље.

Према свему реченоме требали би свештеници, учитељи и управници који су вечно и посведневно у додиру с народом да га обавесте о свима оваким корисним намирницама, и да га убеде да је веома нужно да свака породица има и ужива у изобиљу таке благодетне плодове, који појачавају здравље, и умну и телесну енергију, и које спасавају болеснике од разних напасти, дангуба и трошкова.

В. П.

Нов грађевински материјал Ксилолит.

Дрвену грађу почиње већ да замењује за извесне грађевинске потребе Ксилолит. Овај вештачки направљени производ има све добре особине дрвета а оне рђаве нема, које побијају употребу дрвета. Ксилолит је под великим притиском збијена маса од струготина дрвених са добрим особинама дрвета а тврда као камен. Овај фабрикат изложен највећој топлоти не гори, запремину не мења никако, мраз и влага не кваре га, за то је у стању да противстаје свима елементарним утицајима, што ни један други грађевински материјал то није кадар. Веома је важно и то што га буђ никако не напада нити квари. Поред све тврдоће и чврстоће лако се струже, буши, теше итд. Врло је употребљив за подове, за облагање дуварова, и за кровове. Пошто је употребљивост овог новог материјала и у пракси огледано, подигнута је велика фабрика за његову израду у Почаплу код саксонске вароши Дрездe. —

Чврстоћа дрвета.

Професор Билер чинио је опите на јеловини и смрчевини са узаним и збијеним пртеновима и са широким и ретким зарад употребљивости грађевинске. Коцке за опит исечене су од стабла, које је одрало у 90-годишњој реткој шуми, и то уско и широко пртенасте од оба краја истога дрвета. Смрчевина је показала већу чврстоћу него јеловина. Јеловина ширих пртенова а смрчевина опет ужих чвршћа је и боље се одупире свакој спољној спази. Јесење дрво свакад је чвршће. Спољне млађе дрво — младиковина — боље је, од исеченог из средине дрвета, од срчике.

Глогово семе.

Глогиња ниче тек друге године. Најбоље је сејати крајем јесени на овлажној, добро уситњеној баштенској земљи у леје на врсте и то у растојању од 10 — 15 см. па се само посне ситном земљом и ђубретом. Идућега пролећа за ½ см. посне се сувом земљом преко тога и преко лета плеви од корова.

Чување свежег грожђа преко зиме.

Није тешко сачувати грожђе преко зиме до пролећа у свежем и укусном стању као што је с чокота убрано. Прво се очисте гроздови од угњечених и натрулих зрна и сваки грозд подржи се над бензином, који лако испарава. После тога поређају се гроздови у фијоке од ормана један поред другог а да се не дотичу и између сваког лист кукурузни, па се орман добро затвори да много ваздух и прашина не улазе. Место листа од шаше може се употребити уситњена слама или струготине од дрвета. —

ГЛАСНИК

Добротвори пољске привреде.

Аксентије Темић бивши члан главне контроле преминуо је 29. Авг. о. г. у Ваљеву. Покојник је био честит Србин, ваљан раденик и особити љубитељ пољске привреде. Последње дане свога живота провео је у раду пољском, на своме имању у Мионици, (срез колубарски, округ ваљевски).

Пред своју смрт покојник је сво своје имање, у приближној вредности од 36.000 динара, завештао српској држави — министарству народне привреде. — У завештању оставио је у аманет, да министарство одреди један одбор који ће целу његову имовину прикупити уједно, *и у Мионици, где се налази највећи део његовог имања, основати једно угледно газдинство, под именом „Задужбина Аксентија Темића“*. Овај одбор стојаће под непосредном управом министарства и управљаће добром, докле га год не доведе у положај, да се из његовог прихода може плаћати нарочити управник, — стручни економ.

Управнику добра биће у дужности да својим знањем и радом предњачи на добру, како би целој околини послужио за пример, углед и поуку. Сем тога, управник ће по могућности обучавати у пољској привреди и ђаке основне школе мионичке.

То је била последња жеља покојникова.

На овај корак, рекао је покојник на самрти, покренула га је једино љубав према пољској привреди и жеља, да се пољска привреда што пре унапреди, нарочито у срезу колубарском јер је вели, увидео, да је све више почела да опада.

Сам овај завештај и речи покојникове јасно нам казују: он је потпуно познавао, да од унапређења пољске привреде зависи благостање и срећа народа и државе; па је, као добар патриота, учинио од своје стране све што је могао, да се наша пољска привреда што пре унапреди, и да се са рационалнијим начином рада упозна наш земљораднички свет

Овим племенитим завештајем покојник је стекао права на вечито признање свих пољопривредника, и на своме гробу подигао споменик који ће дуже трајати од оног каменог који ће му се на имању подићи.

Ми ћемо чешће саопштавати о свему што будемо сазнали о распореду овога тестамента, а сада рецимо покојнику *Вечан ти спомен и лака ти земља!*

И.

ПОДАЦИ О ПОЉОПРИВРЕДИ.

МАЧВА И ПОЦЕРЈЕ.

од

Д. Ђ. Ј.

Ова година, бележи се не само у Србији, но и у целој Јевропи, као једна реткост у метеоролошком погледу.

Ваздушне промене и појаве, које су се догађале у овој години, изгледале су нам ненормалне, и, за једног метеоро-

лога, који се изучавањем оваких појава бави врло интересне.

Нагло пењање и падање на барометру и термометру; иза необичне хладноће — необична и превремена топлота, влага и суша прекомерна и све је то опажено у овој години — као једна реткост, коју ми писмо до сада запамтили....

Зима је била, као што нам је познато, сурова и дуготрајна. После опаке несносне студени, која се је продужавала без мало и до краја месеца марта, стадоше се нагло излепшавати дани, и ми, за кратко време, осетисмо тако несносну жегу с пролећа, која се и о Илину дну ретко догађа у Србији.

Како је на планинама изванредно много снега и леда нагомилано било, то Сава у изворном свом крају, нагло надође и набуја, и, за кратко време, изађе из корита, и оплави по већи део мачванске родне долине. У исто време и Дрина показа своју моћ; али опет не у толикој мери као Сава. И она оплави суседна поља, што се пружају поред ње, и претијаше да почини веће штете — но на скоро опасност прође, јер се она у брзо врати у своје корито.

Но што је Мачва по већој части засејана била стрмнином, сем једног дела, што беше остављено за кукурузе, — то је вода, која је покривала поља без мало до краја месеца маја, нанела усевима изванредно много штете. Нарочито они крајеви Мачве, што су на близу били, где је дерала матица, јако су оштећени. И најстарији људи у Мачви нису оволику воду запамтили. Свет се је уплашио био, видећи да вода споро опада. Бојао се да не остане без хране. Но чим је вода стала била да усахњује, сваки мачванин беше пригнуо, да осушена места засеје одмах кукурузом. Усљед тога ове године, било је у њивама мачванским, које су стајале под водом, разних кукуруза, према времену, кад су засејани. Али како је на срећу лепа јесен наступила, то је остало довољно времена да сазру и најпознији кукурузи, који нису дали бозна каква рода — али свакојако ипак народ не ће остати без хране и не ће бити изложен глади као што је у први мах мислио.

После оволике воде, после и онаке велике хладноће, у скоро овлада суша, која је више нанела штете усевима — но и сама поплава. Преко целог лета, може се рећи, киша је била велика реткост у овом крају. У времену баш кад су кукурузи требали да стану на снагу и да одсеку род, суша их је помела. Тако је било не само у Мачви, но и у целом округу. Међу тим значајно је, да је на близу с' ону страну Цера и Влашића, у Подрињу, ове године било у изобиљу кише, која је благотворно дејствовала не само на кукурузе, но и на остале друге усеве воће и поврће.

Народ у Мачви, као и у Поцерини, радије једе хлебац пшенични но кукурузни. Кукуруз једе у оскудици пшеничног брашна, а више га употребљује за изхрану свиња, и остале стоке. У опште кад се узме кукуруз је слабо родио у овом крају и на цени ће остати ове године.

Пшеница, као и остала друга стрмнина, добро је родила и тражи се једнако за извоз. Цена јој је 12 — 14 динара стотина. Мачванска као и поцерска пшеница, могла би бити исто што и смедеревска, и боље би се плаћала но сада, да народ хоће да поклони више пажње овом производу, да одваја бољи квалитет од лошијег, и да према томе одређује и цену своме производу. Али на то се нико данас не осврће, нити когод тај свет упућује.

Шљиве су већ слабије родиле ове године но прошле, а исто тако и лошије су. Најбоље шљиве доносе се на шабачку пијацу из подринског округа, а нарочито из Рађевине.

Виногради су у опште свуда добро родили у Поцерини. Ове године има вина добра и на цени је. Мачва је нарочито оскудна с вином, и довози га највише из Крајине. Пију у том крају јабуковачу и ракију, а у Поцерини већ преовлађује више вино. Од неколико година и по селима употребљују у велико пиво, које се доноси из Шапца где се производи у велико за цео тај крај.

Жира има довољно. Има и свиња још у овом крају, и, како им је сада велика тражња, то ће народ добро продати овај свој производ и доћи до новца.

Крупна стока гаји се боље овде но по другим местима у Србији. Има добре расе крава и волова а и коња — но они су ређи.

Пчеларство још није изгубљено, нарочито у оном крају, што је ближи Дрини.

Шуме се, као и свуда, тако и овде, нагло сатиру. Много се упропашћује гора на сушење шљива на млинове и цигљане. Сем тога, а иначе сваки гледа, ако је само општенародна, или и општинска планина, да немилице сече гору, да је прода буд за што, те да завати и искрчи што више земље за обрађивање. Последице неразложног сатирања горе и у овом крају већ се опажају. Цер, највећа планина, данас је тако проређен, да ће за кратко време проћи као и Китог. Он ће истина престати да се зелени као и Китог, али ће и околна села осетити страховите последице бездушног упропашћења ове планине, која је, до пре 10 година, изгледала као кита босиљка. Данас је чисто жалосно погледати цер с пута, који изгледа, на више места, као го и наружен костур. Свет је, како смо сазнали већим делом разграбио и поделио ову планину, и нико против тога није уложио протест и обазрео се на потомство, које ће испаштати грехе својих старијих....

У Поцерини је, а још више у Мачви, оскудица у земљи, јер се популација из године у годину знатно множи, а начин обрађивања земље остао међу њим исти. Има много у том крају и досељеника — Бошњака и Крајишника, земљорадника, који раде као наполичари на имањима тамошњих газда. Због тога, што је тамошњи свет оскудан са земљом, многи завађују и преоравају земљу једно другом, те усљед тога и толике парнице и убиства због заватина у овом крају као нигде у Србији.

Ретко се где у Србији тако рентира земљорадња као у овом крају. Велики поседници имања, каквих нема на другом месту у Србији, у потоње време, почели су да уводе машинерије и да замењују поступно људску снагу машинском. Ми држимо, да ће машинерије у земљорадњи у овом крају оставити масу земљорадника без хлеба. И то ће бити велико зло по нашем мишљењу. Мали сопственици имања, са слабим или никаквим капиталом, и слабе задруге немоћне су да издрже утакмицу са капиталистама каквих има овде, који имају по 200, 300 и више хектара земље груписане. Појединци ће морати да пропадну и да се расељавају, а тако стање требало би без сумње раније ако не спречити — а оно бар ублажити....

Народ је у овом крају у опште вредан, предузимљив и послушан. Питом је у понашању, и, за сваку новину на пољу земљорадње, пријемљив. Боље живи и троши но што смо имали прилике да видимо то на другим местима у Србији — сем ваљевског округа. Навикнут на бољи живот а и луксуз у времену, кад су цене производима биле боље, и кад су државне дације биле мање, он је почео сада имовно знатно да опада и да се задужује газдама и сеоским дућанцијама, рачунајући из једна на боље године. Благодарећи незгодним економским приликама у којима се данас налазимо, сеоске дућанције и по гдекоји од тамошњих газда сељака интересирају,

нашли су у народу повољног земљишта за експлоатисање. Многе дућанџије, одселиле су се по одавна из Шапца и поплавиле села, у намери да на олак начин дођу до имовног стања. Сеоски су дућани и овде систематично убили народну индустрију. Они су унели деморализацију свуда па и у оним крајевима, који су од тога били поштеђени. У Мачви, као и у Поцерини, женскиње, сем чарапа данас набављају све што му треба из дућана. Исто тако и мушкиње. Занати су скоро пропали, сем и то у неколико што таворе још: колари, опанчари и ковачи. И ово стање све се више развија, особито после рата и окупације Босне. Ако овако стање дуже потраје, пролетаријат ће се све више множити, а богата Мачва и Поцерина, претвориће се за неколико година у гомилу бескућника, и маљину великих поседнике и рентијера.

Истина, да је законом од 1874-те године обезбеђен земљорадник, да му се не може продати 5 дана ораће земље са кућом и окућницом за приватне дугове; али која ваљда од тога, кад се каишарским уговорима изиграва ово благодетно законско наређење. Не може се замислити, каким средствима, каким уговорима, служе се зеленаши у Србији да доскоче закону и да упропасте једног наивног земљорадника. Средњи сталеж уопште почео је да се губи и пропада у маси народа.

Ми мислимо, да би требало законом регулисати и то, да земљорадник не може уступити другом ујамчени део земље ни на уживање, и да противна погодба не би требала да има вредности пред судом, као и уговор на зелен, који су многог сељака упропастили....

Шабац, некада жива трговачка варош, и централно место за извозну трговину на том крају, данас је јако пао. Од окупације Босне, и од времена, кад су ширинице повређели многи у села и отворили тамо дућане, ова варош, изгубила је некадашњи свој значај. Цене су имању данас у Шапцу баснословно ниске. На против, Обреновац, суседна варошица, нагло се подиже и у трговачком погледу, преотео је престиж, који је имао до скора Шабац.

ДОПИСИ

Клока 9. Октобра 1888. год.

Уљед суше било се престало са орањем за пшеницу у почетку месеца Септембра; али, пошто смо од 7. Септембра, имали по четње кише то смо почели орати од 19 дана. Од јутрос је грануло сунце, а и ветар дува, те ће се тако, ако не сутра, а оно преко сутра моћи орати, пошто је земља била и сувише жедна, па ће одма упити сву воду, што не испари. —

1. Сена по количини има доста, а и по доброти је врло добро.

Пшеница се у Клоки сеје у знатном простору, тако, има ратара, који посеју по 1,280—2,590 килограма семена, а неки Милан Чиргић, прича да он, по три пута толико посеје пшенице. Овде је родила пшеница осредње, па је опет један сноп давао чистог зрна 5—6 килограма зрна; међу тим, кад јој се потреви година*, један сноп роди и по 8—10 килограма. — Семе се пречишћава на тријерима, кречи се, па после сеје. —

3. Раж се овде слабо сеје, и ма да један сноп рахат роди по 12 килограма.

4. Јечам се овде сеје у знатној количини, и један сноп роди по 6.5 килограма. —

5. Овас се у мало мањој количини од јечма сеје, а роди тако исто, као и јечам, т. ј по 6 килограма један. —

6. Кукуруз се овде сеје у знатној просторији; за њ' се остаља најјача земља па се добро припуготовљава. Има овде пољопривредника, који наберу окомишава кукуруза по 30—40 кола, а Милан Чврчић, набере и по 100. — Кукуруз овде роди тако добро, као у Морави. Ове је године родио тако добро, како то одавна није. И да му је чешће падало кише, још би боље родио. —

7. Виногради су ове године родили добро. По лекси виноделаџ набрао је по 40—50, па и до 100 чаброва кључка. — Ко је свој виноград на време урадио, тај не само да је вина више по количини добио, већ и по доброти бољега. Берба је отпочела 5., а свршетак 24. Септембра. Из почетка је било лепо, доцније кишно време. Грожђе овде не сазре потпуно, с тога што су виногради у равници. Вино је испало инак прилично.

8. Бостан је добро родио, и био је јевтин. —

9. Лан је добро родио, но овде се мало сеје, на жалост. —

10. Конопље су добро родиле, но и оне се не сеју баш у довољној мери. —

11. Кромпири су рђаво родили.

12. Дуљеци тако исто.

13. Пасуљ, купус, паприка тако исто.

14. Лук црни и бели, прилично су родили. —

15. Свиљена буба је ове године напредовала врло добро. — Ова је корисна животињица овде тако омиљена, да ју свака друга кућа гаји. Свиља се од ње производе по 2—3—4—5—6 килограма, те се подмири домаћа индустрија, а по нешто се и прода. Дудова за њу има доста.

16. Пчеларство овде грозно опада. — Пре 2—3 године, један чича, остављао је за домазлук по 300 — и словом триста кошница, а сад свега по сто кошница! — У Клоки, која броји 180 домова, сад се може наћи 40—50 кућа, које држе по 5—10—15 кошница. — Летос су се рђаво ројиле. — Меда нема. —

17. Цена стоци. Цена је свињама врло добра, и овде људи још доста држе ову корисну стоку, јер још имају прилично забрана. Но сад је дошла у исту граница. Осталој стоци, цена је слаба. —

18. Цене житу и пићу, такође су слабе.

19. Цене земљи од ектара у Јасеници и око потока, по 40—50 д. ц. иначе 20 до 25 д. ц. — Кирија 30—36 динара. —

20. 1. 2. и 3. овог месеца, био је пазарџур у Наталинцима, на ком је само дебелим половима била цена добра, иначе слаба.

21. Наднице: копачу, жетеоцу, возиоцу 0,80, косачу 1,20—1.30 динара с' раном и пићем. —

22. Здравље је код људи повољно, а тако исто и код наше домаће стоке, осим код свиња.

Р. М. Пешић.

Жагубица 15. Октобра 1888 год.

Време у овој околини, за сад је угодно за сваки тежачки рад, а било је пре неколико дана много кишовито.

Летина, сва је срећена, но ове године није баш најбоља. *Кукурузи* су доста мали род донели, и иако су у почетку ове године бујно напредовали. Дуготрајна суша која одмах после копања настаде спречи напредовање том нашем једином усеву, који се у овој нашој околини понајвише сеје. Кукурузи који су били ретко посејани, и којих је мало струкова у једном оклаку — кућици — а међу тим још и који су по дуговима, ти су добрим родом уродили.

Пшеница а и остали смрчи усеви ове године добри су.

Кромпира има прилично и доброг.

Пасуља је мало јер и њега доста смела летошња суша. *Сочиво* је добро.

Других усева ретко ко сеје.

Снег је у овој околини падао 6, 7, 8 а и 9 ов. м. а одма после овога било је лепо време, само што је преко ноћ падала слана.

Људске ране има за сад довољно а тако исто и сточне али за зимус бојати се за сточну храну, јер је мало сена ове године.

Здравље људи и домаће стоке је повољно.

Сточне су цене средње, а народ је доста оскудан за новац нарочито при давању пореза.

Јанко Јојкић.

Испод Јастренца 21. Октобра 1888 год.

Јесен је у овом крају била врло пријатна, са готово непрекидно лепим и повољним временом за тежачки рад, тако, да је се берба као каква забава вршила. Тек последњи јесењи месец — овај Октобар одпочео је са кишом, која је непрекидно и дању и ноћу падала за 8 дана, и завршила се 8. о. м. са напрасним снегом, који је по висовима Јастренца обелне и нападао тако дебео као у сред зиме. Али како је брзо нападао, тако је још брже окопнио, и Јастребац се опет, ма и последњи пут са ову годину, показа у свом величанственом пређашњем зеленилу. После је било неколико облачних и тихих дана, и тек по Петкову-дне изведри се и *през* слана паде.

Ма да су кукурузи летос, по овој непрекидној суши и жези, изгледали да су сасвим пропали, бербу добише доста добру. Да берба кукуруза овако испадне припомогла је та сретна околност, што слане ове јесени неби рано, те и позно посејани кукурузи добише времена и *сазреше потпуно*. По овоме на проји глади бити неће у овом крају.

Грожђа би ове године и доста и доброга; оно је сазрело и саму бербу дочекало потпуно здраво. Нова вина јака су, „као гром", и пријатна. Премда у овом крају нема домаћина са великим просторијама виноградским.

Воћа у опште нема.

Дуван, који амо представља врло знатан део производње, испао је врло добар и обран је пре времена.

Но са сеном и у опште са сточном изхраном биће велике кубуре, нарочито ако још, као што изгледа, рано зима настане.

Чим је који од привредника бивао готов са бербом одмах је се лаћао плула, па орао и сејао озиму пшеницу, за који рад земља је врло била подесна. Орање прекиде предпоменута осмодневна киша и снег. Но после пошто се време и земља мало провену, наставише људи у орбу тако, да се поља само разлегаху од вике орача.

Последњих дана наступи врло хладно време са проврцкавањом снега, те је у изгледу да ће да се прекину сасвим пријатни јесењи дани, и да наступи сурова зима, те ће можда многи, који се није у своје време пожурио са орањем, остати без озимице.

Здравље у стоке је врло повољно, нема никакве болештине; али у људи, нарочито код леце завладала је и јако се шири болест *срдобоља*, која је и доста смртних случајева проузроковала.

Цене стоци су тако ниске да привредник губи сваку вољу на производњу исте. Пшеница која се у време жетве продавала само по 6 пара динарских од килограма, један мах скочи на 10 пара, али убрзо паде на 8—9 пара, на којој цени и сад стоји.

У опште цене су земљеделским производима врло ниске те је с тога велика новчана оскудица, зато пореза која се у новцу мора да плати и живо тражи мора да се наплаћује екзекутивним путем,

Јов. Н. Младеновић.

Ја вам се целог лета овог због многих сметња не јавих; али како су сада престали сви пољски радови, те се и резултат досадање летошње пољопривреде овдашње може најтачније прегледати и обележити, биће и за ме најлакше, да бацим један поглед на прошлу летину — колико је она и са каковим радом платила труде земљораднику, у нади, да ћу тиме пружити стручним грађе, да поправе што је искварено, а допуне што нам не достаје; како би овај главни извор за народно благостање бујније протекао, доносећи народу оне користи, које ишту и потребе и трудн његови, трудн пољопривредног друштва, вредних спремних радника на пољу агрикултуре и напредак драге нам домовине.

У свој околини овој, на можда и у отаџбини, редко је место, којега би становници боље земље имали, него ли што је то у Рабровку, и међу којима би ова, са тако малом разликом правачније распоређена била, него ли што је то у Раброву. Ми немамо великих газда, али ни убоге сиротиње. У нас најбогатија кућа има 16 ектара земљишта, али и то је кућа задружна у којој живе већ две породице. У целом селу има 358 породица а 1252 ектара земљишта и према томе на сваку породицу долази по $3^1/_2$ ектара; па опет становници овдашњи живе далеко боље, имају удобније станове, земљоделске алате и све потребе, одговарајући најтачније својим дужностима према држави, него ли многе општине у околини: али у првоме реду подесно плодно земљиште, а затим примерна вредноћа и напослетку рационалнији рад, него на другим местима, одржава становнике ове, да на овако маломе простору земље, могу овако задовољно живети, на шпак има и толико мана, које нам на сваком кораку намећу питање: уколико ће још задовољније вредни људи ови, кад би откуд знали, за плодове, које им је у стању да пружи пољопривредна наука, и кад лепе науке у цењеноме друштвеноме

Раброво 26. Октобра 1888 год.

листу „Тежаку", неби остајала мртва слова на хартији, затрпане у прашини под полицом општинске архиве.

Пшеница је рабровска увек била на гласу међу најбољом пшеницом ове околине; али ове је године она једина, најбоља, најчистија и најтежа. Јака прошла зима није јој школила с тога, што је била рано посејана и пре зиме убусена, и што је снег био једнки, кад су јаки мразеви олпочели. Паламида се беше с пролећа указала увелико, али за недељу дана, пело је поље било најмарљивије истребљено.

Поред свих бабских „малих и већих" светаца, на које сам у прошлој години обратио пажњу пољопривредног друштва, у цењеноме листу овом, ове су године и кукурузи у време рано усејани и уређени, па је отуда и пшеница на време сређена. Кад је наша пшеница пшеница на пијацу, пшеница осталих села дуж друма В. Гра, дицког не беше још ни пожњевена; али зато се опет наша пшеница ове године и најпре тражи и најбоље плаћа. Цена је пшеници у овој околини била у почетку 9 динара, па се постепено вишла до 12 динара; но убрзо опет спала на 9—11 динара; али рабровска је пшеница за Голу бар непрекидно плаћана 12 динара. Сваки трећак дао је пак пшенице, који је тежио између 70—80 кила.

Јака и дуга суша, која је летос почела од „Тројице", па трајала до виноградске бербе наше, беше нам јако оштетила кукурузе, на шпак има људи, који су дуљо више пашли кукуруза ове, него ли прошле године, само са тога, што су на време и како треба уређени, — прашени и вешном два пут огртани. Пасуља и дулека није било; једно због суше, а друго што их у клицн упропастише многи прни скакавци; који беху прекрилили поље, те су због њих нека околна села морала чак и кукурузе да пресејају.

Кукуруз је главна домаћа храна овд. становника, али пшеница готова пара, ко-

јом се намирују све остале домаће и државне потребе. За то се на обе ове врсте усева највећа пажња обраћа. Стрмнине се ђубре, затим гаре, да би кукурузи били бољи, а ови опет поред прашидбе често и по два пут огрћу, да би колико они били бољи, толико више, да би се тиме припремило боље земљиште за пшеницу.

Јечам, крупник и овас сеју се у незнатној количини.

Сви стрмни усеви сређени су за време суше, те ничим нису оштећени. Ове је године код нас радила и једна вршаћа машина за два коња, која је до 80 трећака дневно врла. Вејање вршено је само ветрењачама.

Виногради су ове године дали и добар и толики род, да бољи не памте овдашњи људи. Мерили смо највећег и најпунијег чокота род и он је тежно четири кила, и са два чокота, најгорег и најбољег 5 кила. Но овде има и најмање вештине и знања, како за сређивање доброг вина, тако и за чистоћу винских судова, па зато је овдашњем вину готово увек цена врло мала. Ове године продаван је кљук између 4 и 6 динара по стотини.

Шљиве и остале воћке нису родиле, због слане, која их је у цвету омела, међу тим млоге воћке, као: дуње, ораси, брескве у дољи или на поле влажноме месту пропале су од ране зиме и посушиле се.

Ливада код нас има врло мало и то само у влажним долинама бресничке реке и прокидансног потока, са којих је сено врло лепо ухваћено. Због ове оскудице у сену ове је године било врло млого њих, који су прихватили сејање детелине, само штета, што није била чиста од „Вилине косице". Због те оскудице у сену и стоке нема данас у оној количини, у којој је она била пре више година, кад у селу беше једва до стотину кућа, а пашњака доста. Но зато се опет сада много више пази на њен сој и негу. Крупна се стока негује једино у шталама а бира, те народ добија лепу парицу. Свиње негују у млого већој количини, него ли овце, које овде сатире „строка и метиљ".

Шуме су до пре 10 година нагло упропашћиване, но зато се сад у толико брижљивије чувају и негују. У последње се време багрем највише и нагло сади и негује. За сада има 30 ектара земљишта под лепом шумом горуновом и багремовом.

Највећу сметњу овде, за боље и брже обрађивање земље чини канда, као нигде више раскомадано земљиште. Миленко Милосављевић један између имућнијих овд. сељака има свега 6 ектара и 52 ара земљишта, а у 58 парчади. Највеће је парче 54 ара, а 28 парчади имају испод 10 ари. Овоме би злу, требало данас у првоме реду потражити лека.

Пчеларство је у овој околини било негда у велико развијено, па до пре десет година спало на минимум; али данас хвала Богу, мало која кућа, која се негда бавила пчеларством, да се сада поново не бави њиме. Но минула зима, нанела је пчеларима и напретку пчеларства грдне штете. И ако су кошнице од прошле године остале доста јаке, ипак су млоги остали без једне кошнице, а свима у опште до половине кошница угинуле. Кузман Аћимовић један од старих пчелара оставио је 25 пресада. Од њих биле су под заклоном 16, а у снегу 9. Од оних у заклону угинуло је 15, а од оних у снегу само једна. Њих је очувао снег, који је за време мразева био врло велики — до половине кошница.

Ја сам имао 45 Ђерзонових које су као обично, зимовале у чардаку, који је за њих нарочито саграђен, и од њих осташе само 14. 9. Марта пуштене су на излет и ревидиране. Од умрлих само су 8 имале срдобољу, а остале су код лепог и млогог меда помрле извесно од ране зиме. Па што је још најгоре, све ове заостале кошнице, једва су се толико опоравиле; да су могле дати по један добар рој, а од прихода не беше ни помена. Чича Кузман једва је добио 5 позних и слабих ројева. У селу Ма-

лој Бресници остале су у две куће по 4, а у две по 3 кошнице и од њих само је један пчелар добио један рој.

На *утопљавање пчела*, мора се данас највећа пажња обратити, у чему би нам и пољопривредно друштво могло притећи у помоћ. Ја сам за сада, све пуне кошнице сместио у прекројене према систему Коржељевског, и празан простор озго и са стране испунио сламом, па их на истоме старом месту оставио; како буду презимеле — јавићу.

Живота С. Миловановић
парох.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва".

Четрдесет трећа седница држана 17. Септембра 1888 године.

Били су одборници г.г. Светозар Милојевић, Алекса М. Секулић, Јак. А. Марковић, Душан Спасић, М. Х. Поповић, Алекса Живановић.

Бележно секретар Спасић.

Бр. 301. Прочита се и усвоји записник 42. одборске седнице.

Бр. 302. Чита се писмо пољопривредног друштва Бач-Бодрошке жупаније у Угарској, којим позива Срп. Пољопр. Друштво на суделовање на пољопривредној изложби, коју приређује у Н. Саду 1-ог до 4-ог Октобра ов. год. Сем тога моли Друштво да пострекне наше пољопривреднике и индустријалце на суделовање на овој изложби и шаље извесан број програма и пријавних листа.

Одбор одлучи: Друштво не може учествовати на овој изложби због краткоће времена; но да се разда позив познатијим пољопривредницима и индустријалцима у близини, а и да се публикује у коме од дневних листова наших. О свему овом да се извести пољопривр. друштво Бач-Бодрошке жупаније.

Бр 303. Износи се на решење питање о припреми извештаја о раду друштва у овој години Но пошто се у одбору истакао предлог да се питање ово одложи за другу потпунију седницу, то би усвојен овај предлог и одлучено: Да се зарад овог питања сазове нарочита седница у што краћем року.

Бр. 304. Заступник благајника г. А. М: Секулић реферише по предмету потраживања фабрике Шлика у Пешти.

Реферат гласи: У месецу Фебруару ов. године Српски генерални конзул у Б. Пешти обратио се Друштву представком, како му је онамошња фирма Шлик поднела једно писмо, којим га извештава о односима, који од 1885 године постоје између ње и Друштва и обвезама, које ово има према фирми, па га молила, да поради на томе, да Друштво један пут већ учини што му дужност и сопствено достојанство налажу, пошто је, вели, досада у толикој мери заборавило на своју дужност према фирми, да није хтело да овери на поднесени му рачун.

Генерални конзул, место да сам што предузима, пустио је саму фирму да заступа своју ствар послав њено писмо, а са своје стране молио је, да се овом предмету поклони најозбиљнија пажња од стране друштвене управе, јер ова ствар, ако је донета таква као што је фирма представља, може ако се не уреди да шкоди не само имену Друштва, но и кредиту земље.

Из писма фирме, писаног Генералном конзулу, види се ово:

Да је фирма ступила у послове с Друштвом по личној иницијативи оданашњег председника г. Сретена Поповића;

да је у друштвеном магацину имала угледно стовариште у комисиону;

да је, сем тога, Друштву чинила олакшице, да и најмање суме, без интереса, плаћа у ратама, по своме нахођењу.

Да је очекивала да ће и Друштво бити тачно у плаћању, али да оно није тако радило;

Да су и најмање отплате текле неуредно, што је фирма примећивала ратном стању;

Да је, после тога, фирма морала да шиље ванредног свог изасланика, да се у Друштву увери о стању рачуна;

Да је резултат тога посла био неповољан, јер су скоро сви делови из стоваришта били распродати, а да фирма о томе није извештавана;

Да о томе послу није нашла никаквих књига; било је само белешака, и да су оне биле непрегледне.

Да ни с благајничким делом овога питања није било боље, а секретара да није ни могла наћи у Београду;

Да Друштво фирми дугује отприлике *3000 форината* а да фирма нема никаква извештаја о томе: како и кад ће добити своје паре, јер јој се ништа више не одговара, и

Да се она боји да јој ови дугови не пропалину, јер изгледа да је финанцијско стање друштвено потпуно опало.

На ову представку Генералног конзула одговорило је Друштво м. Марта, да је оно изненађено писмом фирминим, јер од пређашње Управе друштвене још ништа није примило по овој ствари, но да уверава Генералног конзула, да ће предузети најенергичније мере за сазнање правог стања ствари и да неће допустити, да се Друштво на овај начин срамоти нити фирма штети.

Генерални конзул у Пешти, примивши овакав одговор, изјавио је Друштву топлу захвалност.

У вези с овим његовим писмом Друштво је молило Генералног конзула, да од фирме Шлик-ове изволи изузети и Друштву послати копију свију преписки, као и копију целог рачуна.

Ова преписка у копији заједно са општим изводом рачуна приспела је Друштву 10. Јуна ов. г.

Из послате преписке види се да је наручивање ових справа почело 3. Јан. 1885 год. под Бр. 21, а завршио се 7. Јула 1887. Бр. 7, а из извода види се, да је садашњи дуг Шлику 2211·12 *фор.* и да у справама на стоваришту има поред тога још *619·50 фор.*

Тако је ова ствар стајала до 4. ов. м. када је пређашњи благајник г. Милисав Миловановић, јавно да има да преда и предао акта о примању и давању по предмету набављања справа из фабрике Шликове.

Из овога списка, који је пређашњи благајник предао потписаном у присуству одређених чланова г. г. Свет. Милојевића и Мате Јовановића, види се: да је благајница имала по 47. бројева примања 4744·22 дин. а по 46. бројева давања *3664·82* дин., што значи да има у готову *1081·40* динара, са једном исправком у 2 динара.

Одмах оних дана послао је кратким путем заступник фирмин, г. Марко Стојановић, преписе рачуна оних, које је Друштво већ раније добило у оригиналу од Шлика.

Никаквих других акта благајништво нема по овом предмету.

Према изложеноме част ми је молити Одбор да изволи решити:

1. Шта да се ради с новцем у 1081·40 динар, што га је пређашњи благајник 4. ов. предао;

2. Шта да се ради да би се нашла сва акта о *наруџбини* и распродаји ових справа, те да се овај рачун један пут оконча с овом фирмом.

Према овоме и пошто пређашњи благајник г. Миловановић тврди, да су новци које је предао Шликови и да му их треба послати, одбор одлучи:

1. Да се новац у 1080·40 дин., примљен од пређашњег благајника, пошаље фирми Шлик, преко њеног заступника г. Марка Стојановића, адв. овданшњег;

2. Бира у комисију која ће рачуне Шликове расправити г. г. Светозара Милојевића, Алек. Секулића и М. Х. Поповића, одборнике.

НЕКРОЛОГ.

†

Љубомир Поповић редовни члан Српског пољопривредног друштва, порезник среза баљског (окр. алексиначког) рођен 1852 год. умро је 3-ћег Октобра 1888 год. у Баљи алексиначкој.

Покојник је рођен у Александровцу (Кожетину), срезу козничком окр. крушевачком. Основне школе свршио је у месту свога рођења, а четири гимназијална разреда у Крушевцу и Београду. 1873 године ступио је у земљоделску-шумарску школу у Пожаревцу, где је био у реду одличних ђака.

По свршетку земљодел.-шумарске школе, Љубомир се не осећаше моћан, да се стално ода пољској економији, за коју се спремао и где би својим знањем и практичним радом могао користити и себи и другоме. Томе је узрок био његово слабо материјално стање, а и неудесне економне прилике, с којима се боре и данас сви земљорадници, па и стручни економи. С тога се 1878 године прими за дијурнисту министарства финансије. Одавде буде постављен 1882 године за помоћника благајне начелства алексиначког, а 1888 год. за порезника среза баљског, где га неумитна смрт, на свагда, отрже из круга његових сродника пријатеља и познаника.

Љубомир је био особито вредан радник и до своје смрти веран и поштен чиновник, добар пријатељ и врло искрен друг.... Мир пепелу његовоме.

ИСПРАВКА.

На стр. 553 (свеска xx) 14 реду одозго место 2.235 треба : 2·235.

Чланови помагачи Српског Пољопривредног Друштва по члану 13. Друштвених правила добијају бесплатно Друштвени календар, и то само они који су свој улог од четири динара уплатили.

Умољавају се сва г.г. чланови помагачи, који свој улог до сада нису уплатили да то што скорије учине, како би им се календар на време послао. Тако исто умољавају се да се благовремено обрате и за семе баштенског поврћа на које имају право по поменутом члану бесплатно.

ОГЛАСИ.

На добру срп. пољоприв. Друштва код Шапца, налази се на продају 300 двогодих и 4—5000 једногодих пресадница гледичијевих које се могу с користи употребити на подизање живе ограде.

Цена је двогодим 25, а једногодим 20 динара за 1000 пресадница. Ко је вољан купити, нека се обрати срп. пољопривредном Друштву у Београду или управнику друштвеног добра у Шапцу. Паковање и подвоз до станице паробродске, пада на терет добра, а даљи подвоз на терет поручиоца. Ко их буде купио, добиће још и упуство о сађењу и неговању поменутих пресадница.

Имам на продају у већим и у мањим количинама семена — луцерке детелине, чисте — без вилине косице и с гаранцијом продајем га. Који је вољан узети нека се пријави «Српском пољопривредном друштву» у Београду.

Благодарећи «Српском Пољопривредном Друштву» на услузи коју ми је учинило, позајмив ми нарочиту справу за чишћење — препоручујем штованим потрошачима моје семе детелинско, с пуним уверењем да ће бити задовољени.

Уједно молим П. П. свештенике и учитеље у унутрашњости да обрате пажњу на овај чисти — домаћи производ како би избегли сваке неприлике купујући старо и измешано семе.

У Пожаревцу
Септембра 1888 год.

С поштовањем
Станислав Станисављевић
економ.

ГРАШКА (сточног)

За производњу најраније сточне пиће у пролеће, продајем по 20 пара кило.

Мико. И. Спасојевић
економ из Шапца.

ОБЗНАНА О ПРЕТПЛАТИ.

Већ је почело одавно па ће се ускоро и свршити и друго полгође „Тежака".

Моле се г.г. претплатници да изволе претплату обновити и новац послати **што пре**, како би се могли на време исплаћивати многобројни трошкови око печатања листа, израде слика и награде радова.

Моле се сви пријатељи Друштва, нарочито господа срески начелници, општине, читаонице, сви чланови редовни, помагачи и дописни, да се изволе заузети око прикупљања претплате и нових претплатника, како би могао и лист у тој мери боље одговорити своме позиву.

У канцеларији Српског Пољопривредног Друштва има лепо укоричена

ГРАЂА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНИ

РЕЧНИК

† **ГАЈЕ МАТИЋА**

са ликом његовим и факсимилом његовог рукописа.

Продаје се по 2 дин. у обичном, а по 4 дин. у фином повезу.

Изашао је из штампе

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР ЗА 1889 ГОДИНУ,

са бележником за сваки месец, распоредом радова у сваком месецу и овом садржином:

Чланци: *Важност и гајење ражи*, од Ђ; *Важност гајења и поука о гајењу варива у велико* од И. Миливојевића; *Поука о сушењу и преради воћа*, од М.; *О претакању и бистрењу вина*, од М. Петровића; *Кратко упутство за грађење и уређење стаја за стоку*; *Потреба гајења, гајење и употреба важнијих пићних биљака*, од С.—С. *О природном подмлађивању шума*, од К. Ђ.

Белешке: Кад који усев треба њити? Сазнавање тежине говеда помоћу пантљике за мерење. О дрљању озимих стрмнина с пролећа. Како треба мекиње (паспаљ) давати стоци. Да осушиш воден кромпир. Црвени патлиџани (парадајз) као лек. Да се смрзнута јаја могу употребити. Млеко за живину. Да ти се свиње не разболу. Да забележиш кад ће ти се свиње прасити. Да ливаде пре косиш и боље роде. Средства противу мишева. Да кокошке зими носе. Да сачувам варивo од птица. Зашто и чиме треба кречити воћке. Утицај ладноће на млеко и његове производе. Правила при производњи кокошију. Да сачуваш ствари од мољаца. Петролеум против буба шваба. Колико може да живи коњ без хране и воде. Врло рана зелена и добра пића. Да сачуваш стакларију да не пуца од топлоте. Средство против пролива код телади. Надун и средства противу њега. Да кромпир више и крупнији рода донесе. Кад треба брати воће за продају. Да одучиш коња да не уједа. Да се овце не поболу од метиља. Да се месо на летњој врућини не укварн. Корист од употребе соде у газдинству. Јасенова кора за зелено бојење. Купиновање петлова. Да се хлеб одржи свеж. Сумпор против стеница. Крушач Ексцелзиор. Противу крвавице код коња. Да произведеш краставце без баште. Да воће раније узри. Одбијање прасади. Погрешка при готовљењу меса. Да се кокоши зими расквочу. Да се квочка одбије од лежања. Да грашак боље роди. Противу запаљења вимена. Противу шуге на свињама.

Таблице: Из ратарства, повртарства, ливадарства, сточарства, шумарства, лова, — свега 31 таблица. — Сем тога: таблице за претварање старих мера у нове — метарске.

Пошта и телеграф.

Извод из правила „Срп. Пољопр. Друштва".

Цео календар износи 11 табака средње осмине, са осамнаест слика.

Цена је календара 80 пара.

Растурачима 11-та књига на дар. Књижарима рабат 20 од сто.

Друштво се нада да ће свака српска кућа набавити овај одиста јевтини календар. —

КАКО МОГУ НАШИ ЗЕМЉОРАДНИЦИ ДА ЗАРАДЕ МИЛИОН ДИНАРА?

«Држава наша на држаној лицитацији, пре неки дан, закључила је са једним набављачем (либерантом) да јој набави деведесет (90) коња за артиљерију, од којих 60 комада морају имати у висину бар по 165 и у обиму бар по 185 сантиметара, а 30 комада да имају у висину бар по 163 а у обиму бар по 179 сантиметара.

Цена је закључена по 599 динара по комаду, што чини 54.000 динара или четири хиљаде и пет стотина дуката за 90 грла.

Тај новац, тих 4.500 дуката, отићи ће у туђину, у неврат, зато што ми немамо таквих коња који би горепоменим условима одговорити могли те да их држава од нас купује. Та грдна сума одлетеће преко границе у туђу земљу, да се туђа вера с' њом башкари и слади, а ми ћемо и даље гладовати и зимовати у сиротињи То зато бива што ми коње не гајимо па да их ми држави продајемо, те да имамо и доста новца и добрих коња.

Но то, што ће тај новац, да оде сада у иностранство није *цео онај рачун* који смо овога пута хтели да покажемо, и ако је већ и само то и сувише страшно за нашу земљу. Ово даље треба да нам од чуда и бруке, сле́ди чак и сржу костима.

Да продужимо:

Кад би се *сада* хтело да попуни само оно стање коња код наше коњице које је одређено за *мирно доба* морала би држава да купи одма око 600 коња а цело попуњење мирнодопског бројног стања коња код артиљерије захтевало би, да се сад купе две стотине (200) а не деведесет..... Ако коњичке коње рачунамо по пет а артиљеријске по шест стотина динара, онда излази да би сад за речених *осам стотина* (800) коња морало да оде из нашег џепа у туђи џеп, једна сума од 34.000 и словом тридесет и четири хиљаде *дуката*, или четири стотине и осам хиљада динара.

Но кад би се из појединих ескадрона и батерија поизбацивали (шкартирали) они коњи који су већ неспособни за озбиљне штрапаце а којих има и сувише, онда нема сумње, да би се цифра коју би одма за коње утрошити требало, попела на четрдесет хиљада дуката.

Осим тога ми имамо и возарије у које су коњи у тако бедном стању, да би се само за њу морало купити одма *најмање* 300

коња што би изнело заједно са горњом сумом преко педесет и пет хиљада дуката или шест стотина шесет хиљада динара.

Тај рачун не само да није ни мало претеран, него није ни онолики колики би у истини *морао* да буде, кад би се шкартирали *баш сви* коњи који су сазрели за шкарт и кад би се цео мањак попунио са онаким квалитетом коња, какве купују друге државе. У том случају би се *најмање* још пет хиљада дуката додати морало, дакле *шесет хиљада дуката* дали би из земље у туђину кад би хтели само, да мирнодобско бројно стање подмиримо са коњима у војсци нашој.

Након десетак година предстојало би нам понова то исто, па онда опет после сваке десетине година по толико и ако би се војска јахаћих и возећих трупа повећала онда још и више.

Сем овог рачуна за *војене мирнодопске* прилике, који овде изнесмо, остављамо читаоцима да они сами прорачуне, колико би добри коња који су јаки и издржљиви, из туђине морали сад купити и из године у годину докупљивати да подмиримо и подмирујемо *све* остале потребе домаће: за пошту, за фијакере, за превлачење разни терета, за орање и т. д. И са овим рачунима и напоменама које довде изложисмо, мислимо да ће се сваки најозбиљније заузети, да се коњарство у нашој земљи што пре и што јаче почне унапређивати но икад, у интересу што боље потпуности наших излагања навешћемо још и ово:

За 8 *активних* батерија у сваком артиљериском пуку треба 900 коња, међутим сад у сваком пуку нема ни 300, зато у *случају мобилизације* морало би се купити још 3000 коња, што би, рачунећи једног по 600 динара, изнело суму од 150.000 дуката или један милијун и осам стотина хиљада (1,800.000) динара, и то је само за пољску артиљерију. А колико би тек засекли и они коњи који су нужни за коњичке и возарске активне пукове. Међутим у питању је и то: да ли би могли у случају мобилизације куповати коње по ову цену по коју их ми сад овде, у мирнодопском стању рачунамо, или би сваког бар са 10—15 дуката више преплаћивати морали. —

Од нас зависи оћемо л' прионути па да не само сав тај новац у будуће остаје у земљи нашој, већ и да најмање толико уђе у земљу нашу за оне коње, које туђинима продамо.

Напослетку споменућемо и то, да они коњи које држава мора на врат на нос у очи рата *по скупе* новце из туђине да купује, да

нису ни уколико за рат спремни и навикнути на штрапаце, нити су навикнути на сложно теглење, па не само да се такви коњи, *за врло кратко* време сасвим упропасте, већ они и за оно време докле још служе праве у рату такве тешкоће и такве скупоцене белаје и штетне последице, да од тога после цела земља годинама па и вековима уздисати мора.

А нетреба заборавити никад ни то, да гранична врата суседних држава могу за извоз коња из њихове земље, да буду затворена баш онда, кад су нама коњи најнужнији. —

На крај краја прекљњемо и овога пута како господу свештенике, учитеље, власти и све патриоте да на сваком кораку тумаче народу неизмерну потребу и корист гајења као и неизбежну штету па и пропаст од негајења добрих коња у довољној количини.

Сваки пек буде уверен, да ће држава радије куповати домаће коње кад их буде било а плаћаће их скупље него што туђинцима плаћа и то не преко лиферанта већ непосредно од народа.

Немојте и даље да живимо без *рачуна.*»

Овај патриотски рачун «Шабачког Гласника» саопштавамо с тим додатком да је нашим привредницима гајење добрих коња несравњено корисније, но што се то може замислити према наведеним цифрама, а ево зашто:

Са већим бројем коња утрошили би своју кабасту сточну храну са далеко већом коришћу но што је данас продајемо, па употребили и ону која нам данас пропада. Са јачим коњима могли би брже посвршавати орање и влачење, а поглавито преношење свих наших производа, и уштедили тиме многе људске наднице и уопште произвели много више но што се то може тромом воловском запрегом учинити.

Са производњом добрих коња не само да би уштедили да нам онај милион који може да нарасте и до два не изађе из земље и не само да можемо стићи да брже и више урадимо на своме имању, но можемо лако постићи и то, да опет почнемо коње извозити у Турску и Бугарску, као што смо то некада чинили.

Ако се у овоме правцу живље кренемо на посао постићићемо да се новац дуже задржи у нашој земљи и да се почне нагомилавати у њој, а од колике је ово користи, то се не да лако цифрама израчунати.

ГОЈЕЊЕ ЖИВИНЕ.[1]

Гојење ситне стоке, као и оне крупне, предузима се у циљи, да месо буде боље, мекше, сочније. лакше за варење. И овде, као и код крупне стоке, ако се хоће грло да гоји успешно и корисно, ваља га ранити обилато од његовог постанка с тога, да би се развили мишићи азотном раном, која треба да је јака а опет да има што мањи свитак. Затим, рањењу се додаје постепено све већа размера такве ране, која има шећера, брашна, масти.

Понекад гојење у правом смислу није ни потребно у извесним приликама. Кад пилићи припадају врсти, која се брзо развија, кад су добро рањени и добро неговани, већина између њих добри су за продају у добу од три месеца, без потпунијег гојења. Проходња им је лака и продајна цена корисна.

Пошто је кокошка главна животиња у живинарству, то ћемо скоро само о тој врсти и имати да се позабавимо овде.

Не треба почињати посао гојења у правом смислу пре но што је пилеж без мало свршила своје развиће и достигла свој потпуни узраст. Иначе, рана која јој се даје, претвараће се у месо и у кости уместо да се претвара у сало. С друге стране, пилеж која је знатно прешла одрасло доба, ретко је подесна за гајење: у њено одвећ чврсто и одвећ тврдо ако не и чак жилаво месо, не може сало да продире.

Према разним врстама пилића, према њиховом степену брзог развића, доба узраста, у које се могу гојити, много се колеба. Пилићи од *кревкерке* могу се гојити од четири месеца; они од *худанке* и *доркинке* од пет месеци; они од *лафлешке* од шест месеци они од *лабрике*, од седам или осам месеци.

Исто тако, доба узраста кад се почиње гојење, наступа раније или доцније и због особених прилика. Најповољније доба године за гојење то је свршетак јесени и зиме. Почиње се обично одмах после месеца Октобра. А пилићи се изводе поглавито од месеца Марта до месеца Јуна. Дакле према датуму њиховог извођења, они ће, у Октобру, имати од четири до осам месеци. У осталом видело се, да између ове две границе доба гојења може да се креће према степену разног развића врсте.

[1]) Вид. Бр. 48. и 52. Journ. d' Agricult. Prat. 188

Тачка, коју не треба заборављати, то је противборство, које постоји између вршења расплођавања и способности за гојење. «Никад добар петао није био дебео», вели народна пословица. Шкопљење, које се предузима код петлова и кокошака, јесте примена старе једне опаске, учињене без сумње први пут на оним несрећницима, којима су источњачки деспоти поверавали чување својих сераја. Приметило се, да су се они сви брзо погојили. Операција се пренесе на животиње, намењене за рану човекову; а помена о шкопљењу налази се чак и у библији. Грци у време Омирово знали су за њ такође, и Римљани су му прибегавали с оном страшћу, с којом су приступали свеколиком угађању своме трбуху. Напослетку, код Гала, шкопљење вршили су лекари као хируршку операцију. Шкопљење ово врши се од навршетка доба од три месеца, доба у којем се буде полни нагони код пилића, нарочито код младих петлова, који почињу *«да имају мисли»*. Оно се не предузима никако после навршетка пет до шест месеци. Ма да је овај посао доста прост и безопасан, има још много предела, где се он не врши, било из незнања, било из обичаја.

Кад се неће да прибегава шкопљењу младих петлова и кокошака, ваља пажљиво мотрити на њихово живљење. Могу се оставити заједно до доба од два месеца. Али, у ово доба, ваља одвојити полове. Ово издвајање разних полова савршено је потребно «тако, вели *Гобен*, да човек буде сигуран о њиховој невиности, а то је неопходни услов у исто доба и за брзину њиховог гојења и за сласт њиховог меса».

Напослетку, ваља још чинити избор између разних јединака једне исте врсте, јер све се не гоје подједнако лако. Знаци, по којима се код пилежи распознаје наклоност ка гојењу, ови су: општи изглед што више женски; облик збијен, заокругљен; тело дежмекасто, костур ситан (ноге кратке и танке, крајушт на њима да је фина и сјајна, глава фина и мала, са неразвијеном и бледом крестом); перје сјајно и приљубљено уз тело.

Кад се једанпут учини овај избор код пилежи, која испуњава све претходне услове ваља приступити послу гојења.

Има два начина гојења: један звани *природни*, други *вештачки* или *присилни*. Оно, што их разликује, то је то, што у првом случају рану узима само грло живине, а у другом, она се умеће руком људском.

Али то није све што се чини да сало уђе у мишиће животиње: треба да оно отуда не излази. Као главни извор за губљење

дебљине лежи у минималном дејствовању, ваља пре свега забранити покретање живини, *која се гоји*. Ради тога, пилићи се држе у *кавезима за гојење живине* тако, да се не помичу, т. ј. у ковчезима с преградама, где има места управо само за тело. Сем тога, треба закратити и светлост; јер светлост је опште средство за дражење, које изазива не само спољашње покретање, него и покрете унутрашње, од којих се губи много ране. Да би се отклонило ово дражење светлошћу, некад су живини копане очи. Данас се задовољавају да је држе у скоро потпуној помрчини.

Рана — разуме се по себи —, ваља да буде колико је год више могућно обилатија и јача. У малом једном кориту, намештеном испред кавеза, мете се тесто од јечменог, ељдиног, кукурузног брашна, помешано и наквашено суротком или павлаченим млеком. Ово тесто треба да је осредње густо. Добро је посолити га мало и приправљати га у очи дана рањења, да би врење, које се у њему развија, учинило да буде лакше за сварање. За четири или пет првих дана, дају се само по два оброка; затим даје их се по три до свршетка гојења.

По неки пут, за четири или пет првих дана, живина се припрема тестом од кромпира (који неки одгајивачи неће, јер кромпири садрже одвећ воде) и ли зрневљем од ељде и прекрупљеног кукуруза. Покатшто опет, после четнаестог или петнаестог дана, томе се тесту додаје помало овса у зрну и један од трију оброка теста замењује се овсем такође у зрну.

Око двадесетог дана овог рањења, пиле је довољно дебело за трговину и добро је за продају. Али понеко је дебело одмах и после двнестог или петнаестог дана, а друга неће бити дебела пре но тек двадесет петог или тридесетог дана. Она, збиља, сва и немају исту наклоност ка гојењу и сва не досповају у исто доба до истог степена угојености. Узима се да се од сто грла, може чинити три постепена одбирања.

Што се тиче *присилног гојења*, све је као и код *природног* гојења, једина разлика састоји се у уметању ране.

У Худану и у Нормандији, у Француској, употребљава се житко тесто, направљено од обичног брашна (кукурузног, јечменог, ељдиног), наквашено у млеко, које се једном кашиком сипа у левак, што се завлачи у гушу.

(Наставиће се).

НОВЕ СИСТЕМЕ КОШНИЦА

и

НАЧИН КАКО ДА СЕ У НАС ПОДИГНЕ РАЦИОНАЛНО ПЧЕЛАРЕЊЕ.

(Свршетак).

Па каква је та кошница и тај метод, који је за тако кратко време тако на глас изашао и тако се распространио?

Збијен сандук од 4 даске, у дужини 76 см. ширини 27 и висина 56, са дном у дужини. То је скелет ове кошнице. По дужини споља подељена је на две равне половине и предња, постављена немлаћеном ржаном сламом у дебљини 8 см., представља зимњу, «стојећу» кошницу, а лети, заједно са задњом представља «лежећу». Зачеље је украшено са два лета, а има и на задњој половини коју ће мо звати „матичино лето“ — црну таблицу за записивање стања роја. На потиљку су вратанца. На сандуку су приковане 4 ноге, на којима стоји — а може и без њих, да се намести на 4 побивена коца. — Кров лепо удешен, да не протиче, и отвара се одозго. Кад се отвори, онда се представљају лепо поређаних зими 6 — 7 рамова, а лети и 18. Над рамовима је пространство од 8. см., које се зими пуни сламом, да је пчелама топлије. У овим рамовима је саће, и ту живе пчеле. Вредни пчелар је рамове означио. Ако хоћете меда, пчелар одмах зна која је за то, јер није нумерисана, па је вади, отресе руком пчеле, и ви имате чист и бео мед без црва. То се постизава „одградном решетком“ из цинка, коју одмах ту можете видити и која се овде с успехом употребљује. Одградна решетка — у нас позната под именом «Ханеманова» — зове се зато: што се њоме одграђује матица, у одређено време, само на три рама у задњем делу кошнице код матичиног лета, а 15. рамова са саћем оставе се слободно пред решетком. Овај мед истреса се машином званом «центрифуга», и опет рамови врате на своје место да их опет пчеле напуне. Оваким начином добија се много и чистог као суза, меда. — Кров кошнице је пребојен те је дуговечан и леп. Кров може бити и од сламе или трске, и уопште кошница је врло јевтина. У њој има и стаклених рамова, кроз које се, без отварања, може посматрати стање роја, — али кад стакла нема може бити и даска. Додајмо још и чанак од издубљене даске, за храњење пчела с пролећа и скупљање ђубрета, што обично стоји испод рамова — и «подставну даску» испод лета да пчеле, кад се

из поља враћају не падају у траву доле па имаћемо комплект кошнице Левицкога или «Варшавске». Сав алат који уз ову кошницу треба, то је: један криви нож, стругало којим се струже и чисти дно и димњача.

То је кратки опис кошнице Левицкога, а сад да видимо практичну вредност њену.

1). Ова кошница одговара ономе што је практика показала, а то је: зими стојеће гњездо, кад треба више топлоте, а тако исто с пролећа и јесени, а лети — лежеће.

2). Сграђена је од чврстог материјала који добро чува топлоту тако, да зими може слободно напољу зимовати. Оно може много трајати и за 15 — 20. год., не бринемо се за њу. Лети је у њој хладовина, јер су рамови очувани од непосредних сунчаних зракова, а има и добру вентилацију.

3). Може је и сваки сељак, који поле зна да дође, сам начинити. Богатији може врло лепо удесити.

4). Тако је удешена, да може и најпростији сељак у њој све послове пчеларске лако да изврши и брзо да научи, јер нема никаких тајна. У *три* периодичне лекције — Априла, Маја и Јула — сваки је може научити.

5). У кошници овој може се по вољи управљати пчелама. Пчеле морају да раде онако, како им госа заповеда. Ако треба ројева — он их роји, ако не треба — он забрањује; ако дангубе — он им да рад и гони их на посао; ако се трутови разбашкаре — он их уништава и прекраћује им извод; ако је млого раденика — он их шиље у надницу, ако ли мало — он им га даје и т. д. У опште реči: «како пчелар хоће, тако пчеле раде» у овој кошници.

6). Рад око ових кошница најмање времена изискује. Он може систематично уређен бити, и сељак, кад жетва и други пољски послови навале, не мора да дангуби млого око ројења, преграњања (н. пр. код Коржењевског, и т. д.) као што би то морао код других система чинити. «Време је — новац» кажу практични Американци, а то је цела истина. Па зато богме треба не мало и на то пазити, особито кад се послови сустижу. У овој кошници за 2 — 3 дана у Мају месецу може сељак направити до 50 ројева — ако му ови устребају — вештачких, па после мирна глава док не дође време да вади мед, — то је опет по дана пријатнога посла код 50 кошница, што може и празником извршити. — Остале ситне послове може и с вечери извршавати. Ако не потребује ројева он их

за час поодграђује и мирна крајина до вађење меда. — Разуме се да прве године завођења ових кошница, као и уопште свих рационалних треба ће мало више труда и рада, јер треба знати да је сваки почетак тежак.

7). Сама кошница удешена је према природи пчелиној. Саће није ни врло широко ни врло уско. Топлоту пчеле подешавају саме по вољи Рад удешен према њиховом инсгинкту.

8). При овој кошници човек има управо врло пријатно занимање, а не каки рад осетан и тежак. То чини, што се кошница одозго отвара.

9). Никакав непријатељ у овој кошници не може пчелама нашкодити. Миш се не може увући ; жаба такође ; метиљ се не може насести, јер је лако чишћење. А то је довољно сваке недеље по једанпут, и мраве је лако уздржати да се уз ноге не пењу. Човек је не може украсти, јер је тешка, — а богатији могу још удесити код свију општу брављу под једним кључем, да је не може сваки отварати, а богме и сиромаси ; срдобоља не може доћи, пошто пчеле, стојећи зими на пољу, при топлом времену од 7 — 8-о Р., могу излетати да се у ваздуху чисте ; «трулеж» — гњилац — болест така, такође се не може произвести — осим ако пчелар сам буде врло небрежљив, и ако није заразом дошао, — јер се рамови не морају вадити на поље, те да црв озебе — кад је време ладно — од чега највише долази трулеж и т. д.

10). Грабеж, војна међу пчелама, у овим кошницама је сасвим без значаја и безопасан (а зависи много у томе и до пчелара).

11). Приход у овим кошницама је несумњив. Истина ово много зависи и од умења пчеларовог, али, ове су кошнице, које могу и саме да уче пчелара, ако је само њоле он пажљив. Нашем сељаку довољно би било да има до 50 оваких кошница. И знатели колико прихода могао би годишње од ових да има? Систематично од 900 до 1500 динара, не окрњујући капитал 50 кошница — и то рачунећи мед по 0·60. дин. за кило — а за ту цену неможе се ваљда сравнити садањи мед и центрифугални — а то, као што видите није мали приход! Особито би ово добро било за наше ниже чиновнике, који би слободно могли да рукују са по 50 комада.

и 12. Неизтражују грађење никаковог павиљона нити зграда и подрума за зимљење као у других. Један пут наређане у воњаку између дрвећа, у размаку од 5 — 10 корачаја једна од друге, — остају за свагда.

То су те неоцењиме вредности кошнице Левицкога, које су узрок њеном распространењу, и које су је уздигле над свима осталим. Оценити је пак правилно може само онај човек, који је практиковао још и у више система поред ње. Да поменем часом нешто из моје практике односно тога.

На имању Графиње Дзиалинске у Пољској, било је преко 600. кош. разног система. Овај пчелињак постоји још од старијих времена па су Графови, упоредно са развијењем пчеларства, заводили и рационалне кошнице. Ту сам застао: Берзонове, Берлепшове, Галицијске — зване још «славјанске», Долиновског, кладе стојеће, по начину Тарковског, кладе лежеће, брусове — од дебелих дасака састављене — лежеће, просте сламњаче, безденке малоруске, бартјаке пољске и Левицког. Са свима овим системама радио сам. Кад на ред дође Берзонка, или галицијска или кака клада, ја идем као на неку осуду због ужасних тешкоћа, особито кад је требало да правим вештачке ројеве, или да одграђујем матицу и т. д. Напротив, кад дођем до Левицкога, мени одлане и са радошћу се лаћам посла; за час га свршим и без икаких тешкоћа. Само онај, дакле, ко је практично радио у више система, упоредно, може оценити ову кошницу. Графиња је све остале системе преправила по систему Левицкога, а тада их је имала већ око 200.

Највећу борбу са системом Левицкога, у Русији водили су: «галицијска», доцније названа «славјанска» — која има своје заступнике и браниоце у Лавову, у Галицији, и, у последње време, «Гравенхорстова», којој је заступник и браниоц био пок. Бутлеров у Петрограду, а сад, његови последоваоци у «Рус. пчел. листку». Они су јој замерали скупоћу. Ја бих пак рекао да то није, и ево доказа:

У «руском пчел. листку» цена гравенхорстовој кошници означена је: с вијеном сламом 6 руб.; с пресованом 7 а тако исто и дрвена 7 рубаља. А галицијском — «славјанском» — цена је, барем на хартији, $2^1/_2$ — 4. форината, а кад сам је хтео од једнога њиховог дописног члана и првог поборника ове системе, купити, он је заценио 5. руб. — Па да ли су то јевтине? Напротив, како стоје системе Левицкога у цени? По ценовнику музеума из Варшаве, цена је у Варшави:

Кошници за богатије, израђена у већим партијама по 8. руб.
Кошници за сељаке, не у великим партијама по 6. руб.
Кошници за превожење, са кафезом за матицу, по 4. руб.
и привременој кошници по 3. руб.

Међу тим на спрам оних, Левицкова вреди 25. руб.; даклем према сопственим њиховим јавним ценовницима, противници нису у праву. Кад би пак кош. левиц. сам пчелар у својој радионици зими израђивао, стале би га за чудо јевтино! Ја сам у Елисаветграду — у Русији — постројио пчелињак од преко 150. кош. ове системе, плативши столару, за све његово, осим сламе, по $2^1/_2$. руб. за сеоачке и по 4. руб. за финије, тако, да су с осталим трошковима једно на друго изашле по $4^1/_2$. руб. а то је по 9. динара, — па зар то нису јевтине? И то, други их столар израђивао, који је такође имао добитка, а кад би их сам израђивао?! Па кад још узмемо у обзир још и цене даскама тамо, и цене у местима шумским!

Као што се види, у мојој практици од свију, мени се највише допала кошница «Варшавска», или «Левицкога». Мени се она допала, зато, што ми је сама практика показала и препоручила је. Ја јој с моје стране дајем првенство над свима, барем у којима сам ја радио, или које могу из искуства у опису добро да разумем, па и над Коржењевског, коју г. Мицић хвали, — но тиме, не препоручујем је одмах свима донде, док делом не покажем, препоручивати је нећу, а кад дело покаже, онда ће се и она сама препоручити. Наша је земља пространа и велика. На њој су различна места и покрајине. Донде, док једне изобилују природним богатствима у флори, дотле друге жељно исчекују да се појави и једна биљчица. У првима пчеле наносе мед, што но реч, и на дрвљу и на камењу, док у другима, не могу ни да обстану. При тако различним местним условима, да богме да треба човеку да зна, да се у свему прилагођава, па, и у пчеларству. Кошницу н. пр. коју препоручује Г. Живановић, у чијој околини равноме Банату, цвета море од репице и белог босиљка и у којој Г. Живановић без по муке добија пуне кошнице медом, — не могу усвојити и ја, где се сеју само конопље, кукуруз и стрмно жито, а од шума, лука и ливада ни помена. Г. Живановић може слободно рећи: «Берзонка је најбоља, јер сам у њој ја добио 50 кила меда» — и он ће зато бити потпуно у праву — но да ли би та Берзонка и мени овде толико дала, и да ли би и ја то исто за њу могао рећи, при оваким местним условима? То би само практика могла показати. Г. Живановић може тамо и у простим кошницама да добије изобиљно меда, кад он у природи кипти, но како ћу ја овде, кад га у природи нема? Морао би дакле да прибегнем вештини, па да га вештачки истражујем и сабирам. Зато, треба да је кошница за таке услове удешена! — Не треба дакле примати сваку, која нам се препоручује. — Г. Мицић пре-

поручује кошницу Г. Коржењевског и његов метод. Па лепо. По методи Г. Коржењевскога, пчеле се морају вештачки изројити већ у Мају и приправити за главно медобрање у Јулу. У половини Јула праве се тако звани «перегони», којима је цељ: да доврше медобрање из последњих цветова хељде, црвљење се прекраћује при крају Јуна, тако, да се празно саће приправи за Јули месец. То је тамо у Кијеву. Но како ћу ја овде у кошници Коржењевског његовим методом да поступим, кад главно медобрање овде није у Јулу но само у Мају, или у пролеће од воћа и ливадног цвећа, кад противу црвљења несме се ништа предузимати, но се мора времена сила у медобрање шиљати? Или, како бих ја смео правити «перегоне» Г. Коржењевског, ако овде обично у Јулу и у почетку Августа, бивају периодичне кише, или ти свако цветање престаје? Види се дакле: да ако једна система кошнице са својом методом вреди за једна места, неможе та вредити и за друга.

Осим тога, према местним условима дели се и само пчеларење на два метода, на:

метод «ројења»

и метод «добијања меда».

Онде, где природа изобилује пролетњим цветовима и воћарством, а летњих је мало и то ограничено, или их због песковитог земљишта никако и нема, — тамо може да се примени само метод «ројења», и пчелар већином од продаје ројева треба да очекује приход, или да удеси како ће једне године примењивати један метод, а друге, други. Напротив онде, где Јуни и Јули дочекују лето са разноврсним медоносним биљкама, — или посевом или природно — где репица, липа, хељда, бели босиљак, и т. д. пуне ваздух миомирним мирисима, — тамо може да се примени метод «добијања меда", јер ће он тиме само потпуно да награди пчелара. Умети ове методе примењивати према местним условима, значи умети и пчеларити. Но за оба метода, треба да су удешене и кошнице. Кошница удешена за метод «ројења», биће мала за метод «добијања меда", на против пак, удешена за «добијање меда», биће велика за метод „ројења". Природа за љубав кошнице неможе се удешавати.

И зато ја не могу, и не смем да препоручујем ни једну кошницу, док је сам не испитам у практици, ма да сам уверен да кошница Левицког одговара свима до сад изнешеним потребама. Истина да је она резултат опита свију кошница које је Левицки у своме музеуму покупио, али ко зна, да у нас неће што ново искрснути?

Најзад, нека нико не мисли да је практично пчеларство бог зна како велика наука и да се тешко да научити! Боже сачувај! То је нешто сасвим лако; добије ли човек само опште познавање, онда ће га даље сама практика тако научити, да би се и сам чудио од куд он то зна. Три периодична практична и популарна предавања пак, довољна су, да свакога науче општем знању и упуте у пчеларству.

Да би се ово постигло нужно је: да општина или здружени пчелари издржавају трошак и попутнину једнога искусног практичног пчелара, који би у три периоде — Марту или Априлу, Мају и Јулу — пробавио међу њима по 2 — 3 дана — обично празничних — и скупљеном народу и пчеларима давао практична предавања у овоме:

I. У Марту или Априлу:

а.) Прављење најпростијим начином рационалне кошнице, једне или више извесних система, како би је сваки сам умео направити. Осим овога, да специјално изучи једнога столара избраног од друштва или општине, који би редовно израђивао кошнице, с обвезом, да их по згодној цени растура и продаје; то за оне који неби умели сами да направе.

б.) Прављење пчеларских прибора и алата, те да се сваки сам и у томе помаже, као н. пр. центрифуге, коју сам ја нарочито за наше прилике удесио тако да је сваки може направити; машинке за рамове; кафезчиће за матице; грађење рамака; приправљање јевтине фарбе за фарбање кошница и т. д.

в.) Избор места за кованлуке и уређење овога и т. д.

г.) Превођење из старих кошница у нове и сва пролетња манипулација у овима, као: приправљање силе за ројење, помагање безматним ројевима, хранење брашном и шербетом, изравнавање силе, чишћење и т. д.

II. *У Мају:*

а.) Прављење вештачких ројева разним начинима и даља нега ових.

б.) Даље упознавање са животом пчела и приправа за главно медобрање, и

в.) Превожење пчела на лепшу пашу.

III. *У Јулу:*

а.) Сабирање меда и чување овога и сувога саћа; фабрикација лепе «медовине».

б.) Распоред за зиму и паковање, и

в.) Зимњи рад.

Предавач би имао практично радити на чијем било ковањлуку, и по кога од слушалаца замолити да и они то опробају и у раду се ослободе. У овака три периодична практична предавања ја сам уверен, да би сваки слушалац брзо запамтио и упутио се у пчеларству, а практика ће затим сама све више да га усавршава.

Да би пак општину што јевтиније трошкови стајали, а пошто би то било корисно по целу земљу, то да се умоле надлежни, те да се пчелару да бесплатан подвоз на железничкој линији.

Ето, то је један од начина, који сам изнашао као најбољи да се у нас брзо разшири и распростран рационално пчеларство. Ја мислим да би он врло користан био да га уопште све општине прихвате, те да свака у својој средини распростре једну од најкористнијих грана народне привреде, јер ако се саме општине непобрину за благостање својих грађана који је састављају, онда је све забадава. То вреди и за државу. Држава сама неможе ништа да учини, ако јој и општина не притекне у помоћ, јер она несме да чини само појединим општинама у земљи, но свима подједнако; а да свима чини, нема средстава, и тако, мора се ограничити само на савете и препоруке и тек то полако да заводи оно што је најнужније док напротив, општинама нико не спречава да оне радикално корачају напред и да својим грађанима дају прилике и средстава да буду богатији. У срећнијим земљама свака општина брине се сама не само за развијтак грађанских врлина у својих грађана, но и за економни бољитак њихов и претичу једна другу у томе Тако оне заводе своје школе, оне, које држава неможе постићи да у њеној средини заведе; подижу угледна добра за развитак земљорадње; подижу и потпомажу индустрију и индустријска предузећа; шиљу и издржавају питомце специјално по оним гранама које се општинама нуждне покажу; старају се да изнађу добре пијаце производима своје општине; заводе и потпомажу пчеларство, свиларство, воћарство, баштованство и т. д. и т. д. А шта наше општине раде? Ако разрежу и што прикупе државни данак; ако коју парницу пресуде; ако онога који у празнични дан отвори дућан или што ради, казне; ако су бодро пазиле да се који дућан или која кућа не разбије; ако прикупе разне акцисе на месо, вино, кантар и т. д. и ако на место старог кмета изберу новог, ове или оне политичке странке — онда сматрају да су извршиле своју свету дужност. Није ли то жалостно?

Време је дакле да се наше општине отресу нехата и политичких страсти, — које никаква добра не доносе, и да размисле мало више о бољитку својих грађана. Треба да прену из сна и међусобног гложења око којекаквих ситница, па да се саме заузму око овога, а не остављати самој држави да им она то подиже и силом тако рећи натура. Треба имати на уму оне наше мудре изреке, да «док се дете не заплаче мајка му сисе не даје" и «да се силом само може одузети, а дати, не».

На овом месту мора се похвалити поступак председника општине Тополске г. Јовице Дикића, који се потрудио те пита: „како би се у његовој општини могло распространити рационал. пчеларство, и молио, да се изнађе начин: како би се народу могао у томе дати практичан упут. За средства, вели, не треба се бринути, јер и последњи динар жртвоваћу на то." Ово је заиста родољубиво и желети је: да се сви избраници народа на њега угледају, особито остали председници општина, свештеници и учитељи, па да сваки за своју страну потражи понешто, што би народу доносило стварне користи. Ја сам са своје стране обећао Јовици бесплатан труд и време око предавања у његовој општини, јер данас само то могу своме народу да жртвујем, а друго немам.

Д. Буринчић
пчелар из Лесковца.

УТИЦАЈ РАЗВИЈАЊА ЛИШЋА НА ДОХОДАК КРОМПИРА?

Лишће је врло важан део у сваке биљке. Она помоћу лишћа прима потребну себи храну из ваздуха. Та је храна гас, који се зове угљендиоксид, и он јој служи за грађење органских материја. Ако се са биљке уклони неки део лишћа, или ако се лишће спречи у своме развијању, то ће се тиме умањити и производња биљних материја а тиме и сам доходак. Овај мањак показује се како у надземним органима биљним тако и у подземним, т. ј. у жилама и кртолама. Научним огледима и многобројним практичним пробама то је доказано. Зато пробе које је чинио *Др. Г. Дрекслер* професор пољске привреде на универзитету у Гетингену[1]) о утицају развијања лишћа на доходак кромпира, нису у цељи да се и њима појачају горњи докази, већ да се сазна: *у коме степену утиче развијање лишћа на принос ове биљке*

Земља, која је одређена за овај опит, беше хумусна, кречна, песковита иловача а по положају — равна. Њене физичке особине биле су са свим повољне.

[1]) У Северној Немачкој.

Хемијском анализом те земље Дрекслер је нашао, да у њој беше у изобиљу креча, фосфорне киселине и кали. По збијености више је припадала тешким но лаким земљама, али није била толико тешка, да се кромпир на њој не би могао с коришћу гајити. Опит је предузео на овај начин:

На првом парчету земље од 5 ара, посадио је 103 килограма црвеног гетиншког кромпира средње величине. Кромпире је садио у квадрату и на 50 см. далеко. У другој половини Априла извршио је прашење, а крајем Маја — окопавање. Први ред окопао је обично, а други сасвим, т. ј. тако, да је и лишће потпуно загрнуо земљом; трећи је ред окопао као први, четврти као други итд. Касније, само је коров плевио и обнављао загртање код другог, четвртог итд. реда.

Жетву је предузео 23. Септембра, кромпире је одма измерио, а доцније код узетих проба, изнчшао је и мањак који је дошао због земље, која је отпала и уклоњена са кртола.

Чист доходак беше:

1. Са 2·5 ара од кромпира коме лишће није било земљом покривено: 688 кгр. Отуда на хектар: 27552 кгр.

2. Са 2·5 ара од кромпира коме лишће беше земљом загрнуто: 262·4 кгр. Отуда на хектар: 10496 кгр.

Мањак који се јавља због недозвољеног развијања лишћа износи дакле **17056** килограма од хектара!

На другом парчету предузео је сличан опит са викторија — кромпиром. Сађење је извршио 10. Априла на исти начин као и код првог парчета а баш је у земљу 140 кгр. кромпира. Крајем Маја извршио је загртање но тако, да у 2., 4. итд. реду лишће није било са свим земљом покривено, већ су ови нешто вирили. Жетву је свршио истог дана као и напред т. ј. 23. Септембра.

Чист доходак беше:

1. Са 2·5 ара од 1., 3. итд. реда 619·2 кгр. — Отуда на хектар: 24768,

2. Са 2·5 ара од 2., 4. итд. реда 483·8 кгр. Отуда на хектар 19352 кгр.

Мањак беше од хектара: **5416** килограма!

Ови бројеви јасно показују утицај развијања лишћа на доходак кромпира, да им не треба никаквог објашњења, а сем тога, они нас опомињу: да сваки рад око гајења културних биљака, треба да вршимо смотрено, па да имамо што већег приноса, јер ако их вршимо без пажње, онда ће принос — као што се види из ових проба бити много мањи.

Благ. Д. Тодоровић.

Од каквог је утицаја различна дубљина или запремина земље на развијање биљака?

Питање, како утиче различна дубина обрађивања земље на развијање биљака, врло је важно и практично питање, па с тога су и све пробе у овоме погледу од врло великога значаја.

Таке је пробе чинио професор *Хаберланд*, и веома су поучне за наше читаоце.

Хаберланд је посејао у лонце различне величине: *кукуруз, сунцокрет* и *конопљу*. У те лонце у којима је било од кукуруза и сунцокрета по једна биљка, а од конопље по десет биљака, могло је свега стати земље и то у

малим	2	килограма
већим	8	„
највећим	12	„

Према томе количина (тежина) земље из које су жиле ових биљака набављале себи храну, односила се код тих лонаца као 1 : 4 : 12. Биљке су најраније сазреле у малим лонцима. Тада је добио ове бројне податке:

К О Д	У Л О Н Ц У		
	МАЛОМ	ВЕЋЕМ	НАЈ-ВЕЋЕМ
1). Кукуруза (1 биљка)			
укупна тежина жетве у грамовима (у сувом стању)	16·7	74·0	165·7
број клипова	1	2	2
тежина клипова у грамовима	9·05	54·5	110·7
„ шишарака (вретена)	0·95	3·75	6·2
„ комушака, шашљике	1·95	6·35	8·65
„ зрна	6·75	44·4	95·85
дужина шапе (струка) у сантиметрима	83	157·0	170
дебљина „ „ „ милиметрима.	10	16·0	24
2). сунцокрета (1 биљка)			
дужина стабљике у сантиметрима	125	150	180
дебљина „ „ милиметрима	9	14	20
број главица	1	4	9
укупна тежина жетве у грамовима (у сувом стању)	21·95	51·75	176·34
тежина стабљике у грамовима	14·4	24·2	94·55
„ жила „ „	1·35	2·35	26·27
„ главица са зрном у грамовима	6·20	15·2	55·62
„ зрна у грамовима.	3·25	10·2	21·08
3). конопље (10 биљака)			
просечна висина стабљике у сантиметрима	65·5	122	137
„ дебљина „ „ милиметрима	2	3·4	5·2
тежина укупне жетве у грамовима (у сувом стању)	11·0	38·5	107
„ зрна „ „	0·4	1·2	4·3
број мушких биљака	4	3	4
„ женских „	6	7	6
„ зрна.	54	102	216

Код конопље пада у очи, да запремина земље не утиче толико на *род* биљака, али је она приметна за дужину и дебљину биљака као и за број зрна.

И овим се опитом обистињава много поучна и у овоме погледу изведена Милерова изрека: „*Ко своју њиву подубљава, доприноси исто толико као и кад јој површину повећава*“, *јер је тада и запремина земље већа а тим и жетва — обилнија.*

В. Д. Т.

БЕЛЕШКЕ

Прост начин очувати дрво у земљи од кварежи.

Направи се смеша од 2 дела пепела од каменог угља и једног дела угашеног креча, којом се обложи рупа, у коју се мете дрво. Смеша треба да је сува. И сам пепео угљани, или сам угашени креч предупређују кварежи дрвета. — Ископа се рупа и дно покрије овом смешом, мете дрво и загрне са стране истом смешом, па покрије земљом. —

Противу брања незрелог црно и белоборовог семена.

У Винернајштатту семенарница Штајнер и Хофман предлажу: да се законом забрани да нико несме незреле шишарице борове брати, дакле пре месеца *Децембра*, и против тога одредити казну.

Јабуке и крушке чувати преко зиме.

Изберимо добру врсту јабука и крушака, које су здраве и укусне, дуго се држе дакле зимьаје. Оне се поређају с петељком горе по дрвеној решетки, — мету на промајно место, и оставе до почетка зиме, па онда се пренесу и мету тако у сув, мрачнији и хладан подрум повише изнад земље. У привлажан подрум треба још у какав отворени суд метути и нешто клорног креча, или обичног негашеног креча да покупи влагу. У пролеће мету се ближе земьи, јер је ладовинije а то је за њих повољно. Од утицаја светлости и топлоте воће учезава. У подруму треба да је око 5° ц. топлоте.

Сламом, сеном, или исецканом артијом не ваља воће покривати, јер после ударају рђаво и брже труле, јер таки предмети привлаче из ваздуха влагу. Чим која воћка натрули ваља је одмах уклонити.

Ако немамо добар подрум, или ако оћемо мање воћа да очувамо, онда можемо метути у земљане не глеђосане судове. Метне се на дно ситног добро осушеног песка па ред јабука или крушака ред песка и т. д. док се суд напуни по врху покрије опет песком. Судови испуњени оставе се на осушно место и где не може мраз шкодити до краја зиме, после морају се метути у подрум или где је ладније.

За чување воћа главни је услов да се остави преко зиме на суво и ладно место, а то је најбоље у подруму. Ако је бојазан да поређано воће не промрзне треба га само вуненим покривачем каквим покрити. —

Црна јова (јелша, јошика).

Црна јова воле влажну земљу, која нема много киселине и гвожђа а на иловачи не успева добро. Јововина је тражајно дрво за грађу у води и за водоводне жљебове. Горивост је за $^2/_3$ буковине. Употребљује се за столарске и стругарске израде и за прављење дрвених цилела свакојаког облика, а тање мотке од прорећивања, за притке. Мало непријатеља има, само пупољка често квари јовов кукац а лишће Јовов инсекат.

Јова је подесна нарочито за изданачку и дворику (средњу) шуму, јер она тера добро изданке из пања до 50 година на сигурно. Приватни сопственици шума добијају највеће дохотке од јошја на подводним местима кад их обрађују са 20—30 годишњим обртом. Сеча се врши најбоље у Марту, но на оним подводним и неприступним местима сече се за време

мраза. Пресек на пању мора се глатко зарубити и да је мало на северну страну нагнут. Исечена дрва морају се одма изнети са сечишта. На сваком ектару оставља се 40—50 дрвета семењак, који се идуће сече сви исеку и на место њих оставе се други млађи. На водокрмним местима добро је одвести воду, те бољи прираштај ускорро накнади трошкове око тога. Јова расте у младости веома брзо и већ шесте године предузима се прилично проређивање и добија повремени принос. Проређивање врши се обазриво, јер се у томе греши, ако се јова сувише прореди, за то боље проређивати мање а чешће, него много а ређе.

Јовова младица пресађује се лако до 6 године и сигурно прима, а свакад је боље мало дубље усадити их, него што су биле пре у земљи. Она се лако подиже такође из семена. За расадник бира се место са јаком земљом, заклоњено, повлажније и са стране да има од околне шуме засенак јер младице страдају од мраза, слане и припеке. Леје праве се 1 мет. широке, посеје се семе и одозго потапка каквом дашчицом, полије се водом и по леји поспе мало ситне земље или песка колико да је семе покривено. Ако чешће не пада киша, мора се леја поливати с вечери чешће док семе не никне па га грањем покрити да би се задржавала влага. Никну ли младице густо, ваља једногодишње сувишне повадити и пресадити на друго место. У одвећ водокрчним местима мора се употребити сађење на умке (кућице), које су бар упола изнад воде, јер иначе младице лако измрзну. Врло је добро младице за расађивање прекратити и оставити до на 20 — 25 см. дугачке, јер оне после брзим растом то накнаде. Најбоље је доба за сађење пролеће док не олиста.

Ђр.

Пуж у трапу.

Како ваља благовремено пужеве по шумама набављати и у трапове смештати, те да их имамо кад нам уз пост устребају, било за поправку покваренoг стомака, било иначе, пошто се зна да га наш народ радо једе.

То је посао и лак и користан, па зашто да немамо у свако време оно што желимо, кад нам природа то у изобиљу нуди. Пужева толико има лети по шумама да се ходајући по њима преко њи газити мора, а зими кад нам требају, онда их нема, јер су се сви утрапили у своје зимнице. Као свуда тако се и овде људи досетили да овај рад пужићу олакшају и да га сами у зимнице успавају. За ово треба знати кад и како се то чини, с тога ћемо поменути нешто из живота пужева. Тако почетком пролећа, кад загреју дани, извуче се шумски пуж из своје зимнице и почне сисати сок биљака. Преко лета живи и расте а у јесен бежи у зимницу где у полумртвом стању опет пролетњу топлоту очекује. Сад треба тајну дознати, кад је пуж најразвијенији и кад је спреман да се узими, па кад ово сазнамо, онда га можемо сами успавати и то тамо, где ми хоћемо! Од 15-тог до 30-тог Септембра почиње пуж у своје зимнице скривати се. Ово зависи од времена. Ако добијемо између 15-тог и 30-тог Септембра хладну кишицу, одмах се пужеви побуне и размиле по шумама и њивама, тражећи скровишта себи за зиму. У исто доба треба их по шумама и шумским шанчевима и трњацима покупити. Кад је доста накупљено, треба их сместити код куће и у једно сандуче које се до пола шумском земљом и лишћем шумским напуни, добрим заклопцем затвори и где на северној страни куће остави. Овако затворени пужеви милиће по горњој шупљини сандучета све дотле, док се једном не смире и љуску своју не залепе или у земљи и сами утрапе.

Сад их ваља све од реда земљом покрити и где год на хладно место оставити. У топлоти остављени пужеви за дуго неће да се узиме. Оне пужеве који за дуго неће да се узиме, треба живе земљом претрпати пак се онда одма и затворе. Ја сам ове године чак тако далеко ишао овим утрпањењем пужева да сам их све редом одма онако још живе у башти без сандучета на северном положају у земљу утрпао, и то врло добрим успехом. Од ових су само неколико земљу пробили и упутили се своме природном скровишту, а остали су се сви одма затворили и тако чекају дан своје употребе.

Ђ. Окановић.

ГЛАСНИК

Указом краљевим од 5 о. м. постављен је г. Милан Антић секретар III кл. шумарског одељења, за управитеља II кл. економије топчидерске, а на његово место Коста Ђорђевић помоћник управе државне ергеле; а на овога место г. Радомир Бојић рачуновођа исте управе, а да овога дужност врши г. Илија Миливојевић писар IV кл. У исто доба унапређен је једном класом г. И. Кремић писар економије топчидерске. Сви су ово редовни чланови Срп. Пољопривредног Друштва, а унапређењем својим помажу завод и струку у коју долазе. Зато им Друштво вели Срећно!

Нашем трговачком свету стаља се до знања, да је г. министар грађевина одобрио за *извоз* нашег *вина*, које се искључиво за Солун отправља, тарифу од 5.5 пара од тоне и километра са 1.00 динара манипулационе таксе од тоне, под условом, да се најмање у количинама од 10.000 килограма на возидбу предаје, или на толико возарина плати. Ова ће тарифа важити као изузетна тарифа бр. 6. за вино, само у релацијама од ма које станице српске држ. железнице — рачунајући и линије Велика-Плана-Смедерево и Лапово Крагујевац до Солуна. Директни (непосредни) товарни листови са којима се предаје роба на возидбу, морају адресовани бити на унутну станицу Солун.

Дирекција друштва за експлоатацију источних железница одазвала се такође нашем предлогу, и на својој линији од Зибевча до Солуна одобрила је за извоз нашег вина, које се непосредно шаље за Солун у количинама од најмање 10.000 килограма, исту тарифу од 5.5 пара на тону и километар са 1.00 динаром манипулационе таксе од тоне.

Ова тарифа важи од 1. Новембра тек. године.

Српске Новине Бр. 240 1888 год.

Хамбург као пијаца за вино играо је и досада знатну улогу. Но изгледа као да му, у том погледу, све јаче скаче вредност. У 1887 години увезено је у Хамбург вина 307.507 хектолитара, у вредности 24.274.240 марака, (марка има 1.25 дин.) дакле више него 1886. 39.521 хектолитар. Највише је увезено француског вина (138 359 хек. у вредности 10,139.000 марака). Далматинског вина унешено је у Хамбург 11.433 хектолитра. Хамбург је посредничка пијаца за вино. Из њега се извози много вина за Америку. У новије доба иде знатна количина вина и у Јапан. Од европских муштерија најбоље су: Енглеска, Данска Шведска и Норвешка. Ми обраћамо на ову околност пажњу нашег трговачког света, јер мислимо да би вредно било покушати: да ли би се могао отворити извоз и нашем вину преко ове чувене светске пијаце.

„Видело" Бр. 127. 1888 године.

ДОПИСИ

Голубац 1. Новембра 1888 год.

Јесењи су радови већ прерађени. Може се тек по неко видети од сељака, где иде у воденицу или у дрва. —

Време је ужасно стегло; мраз иза мраза. Од 24 Октобра па до данас, лепо неможе човек ока отворити. У дане 25 и 26 Октобра нападао је велики снег; дебљина му је изнела 23 см.

О Митрову-дне држан је тродневни панађур, али промет је врло слаб био. Једва се је дијурна часништву истерала од прихода. Од ово-земаљских производа било је купуса до 10.000 главица (стотина 9 дин.) лука де 5.000 кгр. (кгр. аршламе до 12 пара чар.) арпаџик 20 пара чар.) а нешто мало крушака и јабука (обоје по 1 грош клгр.) Од стоке највише је било говеди па онда свиња. Свињама није била никаква продња; а говедима, силом се може рећи прилична. Највише се тражиле краве јаловице — за клање. Најскупљи пар волова продан је за 18 дуката. Кад се узме у рачун, колико је овај вашар прогутао надница и готовине, боље и да га није. Поред тога, не само овај, него готово сви вашари од грдне су штете по нашег привредника; јер они га одводе у нерад, немар и бекријање, они га разврађају. Нека се замисли само како може бити око срца једном патриоти, кад сагледа пијана ратара о вашару, а сутра дан му се изводе волови и продају за порез?!

Милутин Поповић
економ.

Метриш, 1 Новембра 1888 год.

Месеца Октобра било је време променљиво. Од 1-ог до 9-ог кишовито и ладно; а леветог је снег падао; од 10-ог до 26-ог лепо по ветровито; 26-ог падао је снег целог дана, и напао је до чланка; 27-ог, 28-ог, 29-ог и 30-ог ветровито и мразевито.

Народ се овог месеца занима: ограђивањем сена, покривањем и резањем винограда; орањем и отакањем црног вина из комине

У почетку овог месеца страни трговци одсекли су и цену вина, и плаћали су: Рајачко, Смедовачко, Рогљевско, Локвањско и Балејско вино 6 — 8 дин., но већином 6 дин.; Тамничко, Речанско, Чубарско и остала вина 4 — 5·50 дин. један аков.

Овог месеца плаћало се 100 ока жита 14 — 16; старог кукуруза 10 — 11; новог кукуруза и ражи 6 — 7, јечам 7 — 8, а крупника 5 — 6 динара.

Здравље је у народу и у стоци било повољно.

поп **Мијајло.**

Доњи Милановац 3. Новембра 1888. год.

Лето је ове године било сушно. У Августу је понова цветала јабука, крушка, бадем и љиљак (јоргован), што је знак, да ће бити јака зима. — Орања за озиме усеве свршена су пред Митров дан и пред наступивше мразеве од Митрова дна, јер снег и лед стоје једнако, и земља залеђена. Пред мразом овим довршено је и огртање винограда и сечење шуме. — Берба винограда је почета 23. Септембра, и вршена је све по кишном времену. У виноградима, који су пролетос били под водом, вино не вреди баш ништа, сем што би од њега могло да буде добро сирће, а у виногра-

дима, што нису били под водом, вина је било доста, али не баш најбоље каквоће. Винограда у целом поречко-речком срезу има само у Д. Милановцу, и они су окренути северу и истоку, а на планини Мирочу, на висини од 7—800 мет. посађен је један виноград, који понесе добар род, ал' не може да сазри.

Прошлог месеца је прављен овде Голубињски сир, који се овде зове „прцан" сир, а који је познат и на многим београдским столовима. Он се прави од млека, што се музе од 5—6 Октобра па до Митрова дне, и то искључиво од козијег млека, по што су овце давно пресушиле млеком; може да се прави и од крављег млека, али је бољи сир од козијег. — Кад помузу млеко, одма га процеде кроз често и чисто платно, па се подлије добрим и јаким јарећим сириштем, и то од јарета сисанчета, које је имало доста млека а није траву јело. То се сириште предходно раствори у сурутки у лончету, и процеди кроз нарочиту кесу од женског платна, па кад се сириште наспе у млеко — одма измеша. Ако је време ладно, стави се суд пред ватру, да се лакше подсири и скупи. Кад се добро подсирило, скупи се рукама и смести у цедило, где се оцеђује до 2 сахата, па се из цедила изручи у велику чинију и рукама добро иситни и изгњечи, и од прилике на Килограм сира мете до 10 грама беле ситне соли и опет гњечи и мете у гаљату липову (које се скупље израђују по и чаброви), и добро набија рукама. Кад се гаљата напунила, скува се мало млека и кад се олади, сипа се преко сира и углави се даска по врху сира и каменом се претисне. Тај сир се не једе одма, јер је незрео, труо, а после 10 дана се троши валећи са кашиком или ножем. Ако и пушта по мало сурутке, ова се мора оцеђивати, јер ће га сувише да умекша. — Овакав ће сир да постане и из филија, које се риспадну, и тек на дну може да се нађе по нека филија. — Тај голубињски сир је јесењи; он се мора потрошити преко зиме и не сме да дочека пролеће. Мастан је и особито укусан као и путер.

Пет. А. Јосимовић
учитељ.

Липовац (срез и окр. алексиначки) 4. Новембра 1888. год.

Ову годину народ овога краја убројава у средње родне године. Стрмна су жита била врло добра, а кукуруз упола. Бољи је био него у морави, јер тамо га је у пескуши суша препалила, а овде је смоница колико-толико држала влагу. Нарочито су били добри сугарни кукурузи и одржали су се, јер слана је тек у Октобру пала. Цена је пшеници 10—12, кукурузу 7·5—10·5, јечму 6—8 дин. од старог товара.

Виногради су као и прошле године родили изредно. Цена је кљуку била 4—8 дин. Велику количину кљука купио је у Алексинцу Ј. Апел пивар за трговину. Грожђе је муљао нарочитом справом, а то је за овај крај била новост.

Ситна је стока, као у опште сушних година, кад пасе и брсти сазрелу храну — добра. Од дужег времена у Станцима владају богиње на овцама. За предохрану од истих сами људи болу (пелцују) овце. То врше неком сребрном иглом или паром, којом раскрваве овцу више репа ил., на предњој нози, а по најчешће на ушима, па на раскрвављено место међу масу од богиња са заражених оваца. Жале се, да им сад ни ово каламљење није било од велике користи, а томе ће по свој прилици бити узрок, што су то вршили у невреме — под јесен и то на већ зараженим овцама. У очи Св. Томе (6- Окт.) пустили су празове у стада. Ово пуштање овако доцкан чине зато, да им се рано не јагњи стока, јер је место планинско, па би рани јагањци закржљавели.

За пчеле није ни ова година била добра. Ни пола се нису ројиле, а и оно што је

се појило тешко да ће презимити. Суша је спржила цвет, а медљика омела рођење. Ову медљику у пчелама у многоме приписују глоговом цвету. Људи који држе пчеле, и којима има основа да се верује, веле, да су приметили да за време докле траје глогов цвет нема никаквог напретка у кошницама и да многа пчела умире. Ово приписују оном силном мирису из глоговог цвета, па неће ни кошнице да плету од шавитове лозе, која се уз глог пужа. Је л' вам познато што-год о овоме и имали основа овом мишљењу.[1])

Због оскудице у сточној пићи сечени су више но обично дисници. Уништавши домаћини овом приликом секу народну гору или роду, ако је густа — проређују, а ако је стара — подмлађују.

Дуван је у почетку био слаб, с' тога је дозвољено било да се не чупа преко дозвољене количине посађен број стрункова. Но доцнија киша опоравила га је те је жетва по количини а и по каквоћи добра. Подељена је била народу знатна количина семена од турског дувана, који се у многоме разликује од нашег домаћег просече, гушанца и скорозрелца. Расте скоро двапут већи, а и са више листова; било га је са 40—45 листова, а они су умерено велики. Мана му је што доцкан зри и што не ће да узри у једанпут, као наш, него мора да се неколико пута пробира, као и то што се зрело лишће не набручи жутим пегама, по којима би се лакше разликовало од зеленог. И на сушењу није најбољи. У опште, ако се у току неколико година сађења не дотера (акламатизира) према нашим приликама не ће бити за препоруку.

Дањски је дуван пре неколико дана исплаћен. Многима је знатна количина одређена за спаљивање. Овога прошле године није било, него је слаб дуван као шкарт плаћан испод динара. Спаљивање, као и то, што ће у будуће произвођачи на сваких хиљаду за производњу дозвољених стрункова плаћати по 0·20 дин. таксе, запалшило је људе, који су се јавили за идућу годину, и већина је решена да одустане од сађења. Ако горњи дуван још није поништен, онда је на пријатељима домаће производње, који су на надлежним местима, да се у интересу домаће производње и осиротелих произвођача земљорадника и он процени ма по најнижој цени; јер и он је добар за употребу, чему служи као доказ и то, што је друштво за закуп монопола такав дуван плаћало по 0·40—0·80 дин. килограм.

Ст М Димитријевић
учитељ.

[1]) Није због мириса од глога пити с тога треба избегавати пити. А слабост пчела за време глоговог цвета долази од оскудице хране и немоћи пчела. Ур.

Смедерево, 6 Новембра 1888. год

Време је тако да се не могу пољопривредници ни мало похвалити. Снег и мразеви спречише пољопривредника у пословима јесењим. Куд се год погледа, свуд је назадак. Шапа многа непосечена; млога не увежена; млога шашенина не подорана и још поорање али због брзе промене времена не усејана. О угари усева овде нема ни разговора, јер се не угари а и где се угари, нпак нема засејаног жита, почем овде у опште врло доцкан сеју озима жита. Митров дан би био у овој околини мерило за дан усевања озимца, а свети Митар обасу благодет пре времена. Млоги виногради остадоше не загрнути, опет упливом нагле промене времена. Здравље у људи и стоке било би доста угодно, но кад се погледа на друге околности у смотрењу обрта, то се и најздравији готово разболети мора.

Обрт на пијацама сваки дан све лошији. Стока се продаје у бесцење а рана сваким даном све нижом ценом иде. Овдашњим трговцима — житарима — отказало је пленове подунавско друштво, зато не могу

рану извозити. Магацини су пуни а сељаци све више довозе јер им њихове потребе то налажу. — Ово последње време спала је цена житу за један динар, а наравно према томе мерилу иде цена и другом продукту све на ниже.

Данас плаћају житарски трговци за прво жито само 11 динара; за кукуруз 7—7 дин. и 50 пара дин. Јечам би имао најсталнију цену кад би га било, јер чим се јечам види на пијаци, одма се плаћа са 8 динара по центи метарској. Ражи је цена 7 а овсу 6 динара. Тешко је економу при оваквом стању пијаце постајати, а још много теже напредовати и пољопривреду на виши ступањ подизати.

Ђ. Окановић.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва".

Четрдесет четврта седница држана 1. Октобра 1888 године.

Били су: чланови одбора г.г. Свет. Милојевић, Мата Јовановић, Коста Ђорђевић А. М. Секулић, А. Љ. Поповић, А. Живановић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић. Као гост г. Јован И. Алексић, марв. лекар, дописни члан друштва.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 305. Прочита се и усвоји записник 43 одборске седнице.

Бр 306. Износи се предлог о оправци друштвеног магацина и би решено: да се магацин што пре оправи и то споља, кров, прозори и олуци. Сем тога да се оправе вратнице на друштвеном дворишту. — Оправка да се изврши надницом. О извршењу ове оправке да се стара иста комисија, која је одређена била и за оправку куће.

Бр. 307. Чита се писмо Господ. Министра Нар. Привреде, да Друштво пошље списак својих чланова, рад печатања у државном шематизму. — Одбор одлучи:

1. Да се списак за шематизам начини по секцијама;

2. Да се још једном позову на упис у секције она г.г. редовни чланови друштвени, који се још нису уписали. Уједно да се замоле и за одговор, ако се не хтедну уписати ма из којих узрока.

Бр. 308. Прочита се извештај друштвеног изасланика на трци у Шапцу 4 пр. м. г. Чедомиља А. Поповића, секретара секције за сточарство.

Одбор прими извештај к знању и одлучи:

1. Извештај овај да се печата у „Тежаку".

2. Да се г. Поповићу изда из благајне друштвене у име накнаде за учињен трошак на том путу свега 50 динара, из партије на потпомагање земљорадње.

Бр. 309. Чита се писмо г. Николе Вељковића, члана одбора, којом извештава Одбор, да му није могуће даље остати у Друштву као одборник.

Одбор прими оставку г. Вељковића к знању, с тим, да се останка ова саопшти годишњем збору.

Бр. 310. Чита се писмо г. Паје Тодоровића, редовног члана друштвеног, којим нуди Друштву на откуп 92 ком. клишеја, које је за своје дело „Пољска Привреда" набавио, а које Друштво нема.

Одлучено: да уред. „Тежака" г. Сашић и друштвени секретар клишеје ове прегледају, са друштвеним упореде и одбору референшу.

Четрдесет пета седница држана 15. Октобра 1888 године.

Били су: одборници г.г. Свет. Милојевић, Мата Јовановић, Мил. М. Савић, Алек. М. Секулић, К. Ђорђевић, Ал. Живановић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић; благајник г. В. С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 311. Прочита се и усвоји записник 44. одборске седнице.

Бр. 312. Уредник Пољопривредног календара за 1889. год. г. Спасић, реферише да ће календар бити спсман готов у току идуће недеље, па предлаже да се одреди цена, која би се на корицама календара печатала.

Одбор одређује цену пољопр. календару за 1889. год. 80 пара.

Бр. 313. Уредник „Пољопривредног Гласника“ повременог списа Срп. Пољопр. Друштва, г. Секулић, подноси Одбору писмо, којим извештава пољопривредне и народно-економне писце о издавању овог часописа друштвеног и моли да га Одбор размотри, одобри и одлучи: 1. да се штампа у „Тежаку“; 2. да се одатле препштампа у 300 комада на финијој артији ради пошиљања пољопривредним и народно-економним писцима српским; 3. да се од стране Друштва умоле сви како политички, тако и књижевни часописи и Српски, да ово писмо ма и у изводу саопште својим читатељима.

Одбор саслушав писмо доноси одлуку по предлогу г. уредника.

Бр. 314. Чита се акт начелника ср. рађевског г. Јеремије Терзића, којим тражи да му се пошље једна сечка рали угледа и продаје, с тим, да кад је прода пошље за њу новац.

Одбор благодари г. Терзићу на ревносном раду и заузимању око распространења пољопривредних справа у народу, па обзиром на потребу, да се у овоме у опште оскудном крају отапбине заведу сечке, којима се доиста много шће уштеди, решава: да се г. Терзићу пошље тражена сечка на угледа.

Бр. 315. Одбор за управу друштвеног добра износи предлог управитеља добра да се овогодишњи кукуруз прода по цену, коју највише добија, од 8 дин. за сто килограма са 30 на сто одбитка а предаја одмах, — смишљењем да се продаја одобри по предлогу.

Одбор усвоји предлог и одлучи: да се сав овогодишњи кукуруз прода по цену 8 дин. 100 к. са 30 на сто одбитка а предаја одмах без икаквих даљих обвеза.

Бр. 316. По предлогу председника одбор реши: *да се главни збор за ову годину држи у Недељу 27. Новембра ов. г. (Чл. 30).*

Бр. 317. Благајник реферише, да се је Живко Ивановић на Зајечара обраћао још пролетос с молбом, да му се продужи рок плаћања другог кварта његовог дуга за справе; па како акта о томе садања управа од пређање још није била примила, то је због тога ова његова молба остала нерешена, па и он није наплатио тај други кварт, коме је био рок о Ђурђеву-дну ове год. Сад се је поновa обратио с молбом, да му се продужи рок плаћања и другог и трећег кварта, коме је рок сад о Митрову-дну.

Пошто је молилац издао писмену обвезу и условно сам рокове плаћања и пошто је та његова обвеза предата као гаранција фабриканту, од кога су справе узете, а он међутим непрестано тражи од друштва да му се све суме дуга одмах исплате, — то одбор није могао одобрити продужења рока по тражењу г. Живка.

Бр. 318. Одбор за управу друштвеног добра реферише, да је погођен на добру слуга, коме ће се плаћати не као досад све у новцу, већ 180 дин. у новцу а 161·20 дин. у натури — депутату, дакле свега 341·20 дин. годишње, док је досад, истом слуги и при истим условима, плаћано 576 дин. дакле уштеда је за 134·80 дин. годишње, при свем том, што су за депутат рачунате готово немогуће високе цене.

Одбор одобри овај поступак.

Четрдесет шеста држана 22. Октобра 1888. год.

Били су: одборници г.г. Милутин Савић, Алекс. М. Секулић, А. Љ. Поповић, Алекса Живановић, Д. М. Спасић, Др. Драгиша Ђурић, Милош Х. Поповић; благајник г. В. С. Богдановић. Гос. Димитрије Бурнчић, економ из Лесковца.

Бележно секретар Спасић.

Бр. 319. Прочита се и усвоји записник 45. одбор. седнице.

Бр. 320. Секретар реферише да су према одборској одлуци и по трећи пут позвани на упис у секције они г.г. редовни чланови, који то дотле нису учинили, но да су се неки уписали, али неки још нису. Пита одбор, како ће се имена ове г.г. редовних чланова који се још нису уписали, унети у шематизам чланова.

Одбор, узев у обзир да се многи од г.г. чланова нису уписали само зато, што су били на путу, или су пословима тако спречени да су услед тога пропустили да се упишу а у вези свог ранијег решења о томе, одлучи: да се и ове године ради списак чланова за шематизам, као што је и до сада било, само с тим, да се у овај увесу и имена секретара секција друштвених.

Бр. 321. По предлогу уредника календара, одбор одлучи: да се књижарима који приме пољопривредни календар на распродају да 20 од сто рабата, а осталим растурачима свака 11 књига.

Бр. 322. Чита се писмо г. Јевр. Новаковића, којим јавља да не жели бити и даље члан друштвени, и да се с тога не ће уписати ни у једну секцију. Одбор прими оставку г. Новаковића к знању, с тим, да се томе и главни годишњи збор извести.

Бр. 323. Прочита те молба г. Милана Станића, ђака шумарске школе у Крушевцу, да се њему и још пеколицини Срба ђака шумарске школе, шаље «Тежак» бесплатно.

Решено: да им се «Тежак» шаље у цела цене, ако на то пристану, као што се ђацима наше ратарске школе даје.

Чланови помагачи Српског Пољопривредног Друштва по члану 13. Друштвених правила добијају бесплатно Друштвени календар, и то само они који су свој улог од четири динара уплатили.

Умољавају се сва г.г. чланови помагачи, који свој улог до сада нису уплатили да то што скорије учине, како би им се календар на време послао. Тако исто умољавају се да се благовремено обрате и за семе баштенског поврћа на које имају право по поменутом члану бесплатно.

ОГЛАСИ.

ГРАШКА (СТОЧНОГ)

За производњу најраније сточне шиће у пролеће, продајем по 20 пара кило.

Мико. И. Спасојевић
економ из Шапца.

На добру срп. пољопривр. Друштва код Шапца, налази се на продају 300 двогодих и 4—5000 једногодих пресадница гледичијевих које се могу с коришћу употребити на подизање живе ограде.

Цена је двогодим 25, а једногодим 20 динара за 1000 пресадница. Ко је вољан купити, нека се обрати срп. пољопривредном Друштву у Београду или управнику друштвеног добра у Шапцу. Паковање и подвоз до станице паробродске, пада на терет добра, а даљи подвоз на терет поручиоца. Ко их буде купио, добиће још и упуство о сађењу и неговању поменутих пресадница.

Имам на продају у већим и у мањим количинама семена — луцерке детелине, чисте — без вилине косице и с гаранцијом продајем га. Који је вољан узети нека се пријави «Српском пољопривредном друштву» у Београду.

Благодарећи «Српском Пољопривредном Друштву» на услузи коју ми је учинило, позајмив ми нарочиту справу за чишћење — препоручујем штованим потрошачима моје семе детелинско, с пуним уверењем да ће бити задовољени.

Уједно молим П. П. свештенике и учитеље у унутрашњости да обрате пажњу на овај чисти — домаћи производ како би избегли сваке неприлике купујући старо и измешано семе.

У Пожаревцу
Септембра 1888 год.

С поштовањем
Станислав Станисављевић
економ.

Мој домазлук свиња од чистокрвне *Мезехеђешке* расе (мађарске у трећој генерацији, и то старе осам месеци а произведене под мојим надзором у Кличевцу, особито добре за приплод продајем из слободне руке.

За свиње овог домазлука награђен сам великом медаљом на Пештанској изложби 1885. год.

Купци нека се обрате мени у Пожаревцу.

Миленко Петровић.

СПРАВЕ У МЛЕКАРСТВУ[1])

ОД

Т. Стефановића Виловског.

Савршеније справе много помажу у привреди. Но употреба савршенијих справа отештана је у нас тиме, што их сами неумемо да правимо, а са стране донесене за нас су скупе, или нам их је тешко набављати, јер немамо начина и пута како да до њих дођемо.

Ако их споменем са сликама и ценом, можда ће ко покушати бар да неке у земљи изради, или да их, охрабрен правом ценом какве боље стране радионице, ипак набави ако у томе наће своја рачуна. Српско ће пољопривредно Друштво у том погледу ићи свакоме на руку, да на најјефтинији и најлакши начин наручи за свакога што му је потребно, а сем тога, сваки који се преко Друштва обрати имаће и неке олакшице, које одпадају кад се на дотичне фабрике непосредно обрати.

Да пређемо сада опису самих справа.

Ведрице за мужу од метала. Млеко се помузе у судове (ведрице), које су нарочито тако удешене да са њима може при мужи лако руковати (види сл. 1 и сл. 2). Ови судова могу бити дрвени, али је најбоље у сваком млекарству у опште употребљавати само металне судове, јер се дају лако очистити, испрати и осушити, а и много су удеснији за употребу. А чистоћа судова први је услов, ако хоћемо да нам се млеко не квари, да не добије хрђав укус или мирис

Слика 1.

Слика 2.

Слика 1. показује нам металну ведрицу из фабрике *Клајнера и Флајшмана у Медлингу код Беча* са садржином од 7—15 литара, а ценом од $4^1/_2$—7 динара.

Слика 2. показује нам исту ведрицу другог облика из исте фабрике са садржином од 7—15 литара, а ценом од 4—6 динара.

[1]) На пространијег дела о томе.

При мужи млеко из ове ведрице сипа се у један велики суд (чабриħ) сл. 5. и то се сипа кроз *сито* (види сл. 3.) које се озго у суд уметне.

Цена је оваквом *ситу* од метала из исте фабрике према величини од $2^1/_2$—7 динара.

Слика 3.

Слика 4.

Слика 4. показује нам *сито* које се умеће у саме *канте*, у којима млеко разашиљемо, ако га предходно не разлађујемо.

Цена је истоме по величини $3^1/_2$ динара.

Чабриħ у који се млеко сипа, пре но што ħе проħи кроз апарат за хлађење млека, показује нам слика 5.

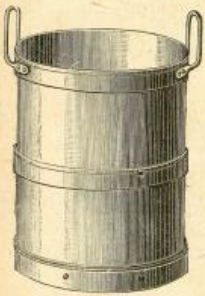

Слика 5.

Овај чабриħ из горепоменуте фабрике према величини, са садржином од 10—100 литара, кошта од 5—32 динара, и то са

садржином	од 10 литара	5 динара	
«	« 15	« 6·50	«
«	« 20	« 8·—	«
«	« 25	« 9·50	«
«	« 30	« 11·—	«
«	« 50	« 17·—	«
«	« 80	« 26·—	«
«	« 100	« 32·—	«

Да би се млеко могло одржати да се не поквари а нарочито ако се продаје даље од места, у коме се мајур или газдинство налази, треба га разладити.

За ову цељ постоје справе разних система које су у осталом све сличне, за то наводим овде од најбољих система исте горе поменуте фабрике. *Ова справа за хлађење млека* (види сл. 6) од метала је, може се лако чистити и употребљавати.

Озго је онај велики суд (чабриħ) у који се млеко сипа.

На славини пушта се ледом разлађена вода кроз металне испревијане цеви те тако вода под притиском своје тежине тече

кроз тај систем цеви оздо на више, и на горњој славини истиче из овог апарата и отиче у канал. Млеко цури из суда у олук па одатле се одваја и лагано тече низ зидове од цеви доле у суд где је млеко подпуно разлађено на 8—12° C.

Што млеко лакше тече изс уда низ металне зидове т. ј спорије то ће млеко хладније бити, а што брже тече, тим ће млеко топлије бити, тако да можемо увек регулисати колико нам је нужно степени топлоте.

Овако разлађено млеко сипа се затим у металне судове (канте) сл. 7., који се нарочитим заклопцима добро (херметички) затворе, па се млеко у њима може на колима, лађи или жељезници разашиљати на све стране, а да се не поквари и не ускисне.

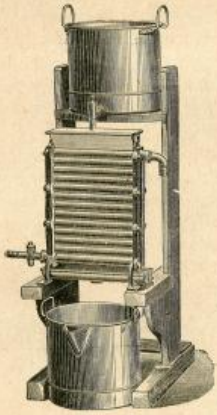

Слика 6.

Слика 7.

Овакве металне канте (сл. 7.) из исте фабрике, са садржином од 8—30 литара коштају $4^1/_2$—$15^1/_2$ динара и то:

са садржином од	8	литара је цене	$7^1/_2$	дин.
«	«	«	10	«	«	9	« «
«	«	«	20	«	«	$12^1/_2$	«
«	«	«	25	«	«	14	« «
«	«	«	60	«	«	$15^1/_2$	«

При преносу млека, треба пазити да се оно не мућка јер се од мућкања млеко поквари. Зато треба да су кола, на којима се млеко преноси на федерима.

Врло добра и лака *колица* за ручну употребу, која служе за *преношење млека*, и која може један човек да повуче, представља

нам слика 8. из исте фабрике. Велики суд (канта) који се смешта у кола, има садржину од 60 до 150 литара, а цена је истом, заједно са колицама по величини суда 116—190 динара, и то:

са садржином од	60	литара је цена	116	дин.			
«	«	«	80	«	«	«	132	«
«	«	«	100	«	«	«	150	«
«	«	«	150	«	«	«	190	«

Слика 8.

Ако се млеко неразашиље одма после муже, већ остаје код куће у млекару онда га треба, да би се што боље и дуже држало сасути у плитке, металне судове (види сл. 9 и 10.) и оставити непокривено, да ваздух може лако свуда доспети.

Слика 9. показује нам такав метални суд из исте фабрике са садржином од 1—45 литара са ценом од 60 пара дин. до 13 динара. Судовима и то:

са садржином од	1	литара је цена	—	60	пара		
«	«	«	4	«	«	«	1·30	дин.
«	«	«	8	«	«	«	3	динара.
«	«	«	16	«	«	«	5	«
«	«	«	38	«	«	«	11	«
«	«	«	45	«	«	«	13	«

Слика 9.

Слика 10.

Слика 10. показује нам такве судове у другом облику са садржином од 1—16 литара а са ценом од 50 пара дин. до 5 динара.

На чистоћу свију судова за млеко и апарата за лађење млека треба највећу пажњу обратити, добро их увек испрати, са топлом водом, ваљано их избрисати и затим исушити. Зато је најбоље увек само металне судове употребљавати, јер се лакше све ово постићи може него ли са дрвенима. Нечистоћа у судовима, остатци старог млека, повод су да се млеко брзо уквари, и да добије разне недостатке и мане, о којима ћу други пут говорити.

У свакоме уређеном газдинству, швајцерају, треба количину помуженог млека тачно бележити ради контроле, и да би се стало на пут злоупотребама, да се млеко неби разносило развлачило или испод руке продавало.

За ову цељ нам служи справа за мереље млека, као што ју слика 11. показује. У горњи се суд сипа млеко а у урезима се налази стаклена мера, која нам показује колико литара износи количина усутог млека. Кад хоћемо да испразнимо суд од млека ми само отворимо доњу славину, па је после опет завртемо, — и справу даље употребљујемо.

Овака справа за мереље млека са садржином од 5 литара кошта 24 динара.

Разне справе које се употребљују при прерађивању млека за масло и сир.

Чим се млеко помузе и разлади ваља га сасути у плитке судове, па га метнути у млекар, где је топлота од 10—13° С.

После 24—48 сахата, ухвати се на површини павлака коју треба ради даљег прерађивања, нарочитим кашикама скидати. Оваке нам кашике показују сл. 12 и сл. 13.

Кашики од метала сл. 12. цена је 3 дин. 20 пара, а кашики у сл. 13. је цена по величини са 30—55 пара дин.

За исту ову цељ могу се употребљавати нарочити судови сл. 14., који су тако удешени да повлака у њима остаје, а млеко одоздо отиче

Слика 14 показује нам овакви суд. Млеко отиче тамо, где се са стране онај клун налази.

Слика 11.

Суду оваквом је цена:

са садржином од	3	литре	3	динара.	
«	«	4	«	3·20	«
«	«	5	«	3·60	«
«	«	10	«	5·10	«

Слика 12.

Слика 13.

Слика 15. представља нам такав суд по системи Гусандеровој Чим је се павлака ухватила и пошто је млеко већ зрело за израђиване масла, отвори се са стране чеп да млеко отиче, а павлака остаје у суду и употребљује се за даље прерађиване.

Оваквоме суду за скидање павлаке по системи Гусандеровој је цена:

са садржином	од	10	литара	8	динара.
«	«	«	20	«	11	«
«	«	«	30	«	15	«
«	«	«	40	«	18	«
«	«	«	50	«	22	«

Слика 14.

Слика 15.

Кад се павлака скине приступи се буњкању.

Буњкање се може тек онда одпочети, кад је павлака довољно зрела, — а то је онда кад је лучење скоруша потпуно извршено.

За прављење масла у већој количини употребљују се нарочите справе за буњкање „буњкалице". Процес при буњкању се у томе састоји, да се масне куглице при буњкању скупе на гомилу, и ухвате за зидове буњкалице, одакле се после свршеног рада скидају и даље израђује масло.

Врло добру буњкалицу из фабрике Клајнера и Флајшмана представља сл. 16. Лева нам слика показује буњкалицу кад се њоме ради, буњка, а десна кад се буњкалица преврне, да би се масло могло извадити и изгрепсти.

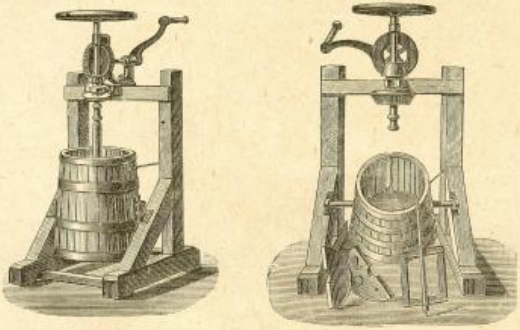

Слика 16.

Цена оваквој буњкалици је следећа и то:

са	садржином	од	15	литара	павлаке	50	дин.
«	«	«	26	«	«	80	«
«	«	«	36	«	«	96	«
«	«	«	45	«	«	125	«
«	«	«	60	«	«	152	«

Кад је масло готово, извађено из бућкалице, треба га очистити од сиревине, воде и других материја, које се у њему налазе, јер се овако очишћено масло много боље и дуже држи, него неочишћено.

Ове се материје најбоље могу одвојити и очистити *гњечењем*, као што се чини кад се меси тесто. Ово се гњечење може извршити рукама, при томе се масло пере хладном водом, да би сви делови одишли. Но ово гњечење може се извршити и нарочитим справама, које коштају 12 динара комад у именованој радионици. Чисто се масло затим меће разне калупе, и добија у њима разни облик. Врло су практичне и јефтине за разашиљање масла у кутице од метала (бледа) које нам сл. 17. показује.

Слика 17.

Ове се кутице напуне са чистим посољеним маслом, а заклопац се затвори добро, и тако спремљено масло може се свуда разашиљати и држи се неколико месеци. Оваковим металним кутицама је цена у честопоменутој фабрици од комада за $^1/_4$ кила масла 10 пара дин. $^1/_2$ кила масла 20 пара дин.

При израђивању сира од киселог млека, угреје се млеко, да би се сирчевина одвоила. За грејање млека употребљује се нарочити казан, који на дну има један отвор.

Кад се се сирчевина одлучила онда отачемо сурутку, а сирчевина нам остаје у казану.

Ову меку масу, сирчевину, морамо после сасути у чисту платнену кесу, свезати је, па ову кесу са сирчевином метути под пресу.

Кад сва вода одиђе, ми сирчевину морамо извадити из кесе, морамо је посолити, и у разне калупе сместити.

Слика 18. показује нам такав један практичан а јефтин калуп. Цена му је са ширином од 25 сантим. 7 динара, а са 30 сантим. 9 динара.

Слика 18.

На крају додајем, да сам ово написао, у интересу наших пољопривредника, који се млекарством баве или тиме мисле бавити и којима је једна или друга справа потребна. Зато их поново упућујем на Српско Пољопривредно Друштво које је спремно као и увек досад да све наруџбине у интересу наших пољопривредника изврши са могућим најбољим условима, — умереном ценом, умањеним трошком за пренос, и без увозне царине.

За сада оволико из мога дела о «краварству и млекарству» које сам већ одавно израдио, и које ћу згодном приликом предати штампи.

ГОЈЕЊЕ ЖИВИНЕ.

(Свршетак).

У Паризу, употребљава се овако исто житко тесто, али је мало друкчији начин, како се оно умеће живини у гушу.

При гојењу ушкопљених петлова и кокошака у Лафлешу, Мансу, у Бресу, тесто је мало чвршће, и од њега се праве полутврде ваљушке, у величини маслинке а често им се додаје зејтина или свињске масти. Горњем брашну додаје се често брашна од овса и брашна од пшенице. Ваљушке се квасе у млеку да се могу да клизају, умећу се у гушу и спуштају у желудац притискивањем споља озго па наниже, низ врат. При сваком оброку (два пут на дан) дају се с прва краја по две ваљушке, затим по три, па по четири, после постепено до дванаест, толико колико их грло живине може да свари, о чему се може лако уверити пипањем вољке, која треба да је празна у часу сваког оброка. Ово гојење траје од двадесет до двадесет пет дана. Потпуно је свршено, кад се при дну врата покаже дебео слој сала, кад је кожа врло бела, кад дисање постане мучно.

У Сарти (у Мансу, у Лафлешу) гојење се предузима без мало само зими; у Бресу, оно се врши целе године, изузевши велике летње врућине. Ушкопљени петлови и кокошке, који се највише цене, баш и јесу они, који се гоје у Децембру и Јануару, Фебруару и Марту, за празнике Божић, нову годину, Богојављење и месојеђе.

Ни у којем случају не даје се живини да пије, па ни онда кад јој се дају ваљушке. То је варварство, које многим изгледа да је не потребно и о вредности којег било би занимљиво чинити упоредне опите.

Што се тиче гојења *гусака*, у Тулузи и у Страсбургу, оне се гоје кукурузом у зрну. У гушу гускину увуче се плехани левак, у који се сипа зрневље и једним штапићем потискује те силази у желудац.

Ваља приметити, да се за вештину гојења живине зна отпре више од две иљаде година. По *Плинију*, били су то становници острва Делоса (грчки архипелаг), који су први имали појма о гојењу кокошака. Године 160 пре Исуса Христа, Римљани су измислили да гоје младе петлове тестом, које је квашено у млеку.

У време *Катона*, живина се гојила ваљушкама, које су силом утуране у гушу. *Колумела* нам описује систему кавеза за гојење живине. Укратко, стари су о гојењу знали толико, колико и ми о њему знамо.

Међутим, у наше дане извршена је једна усавршица од великог значаја: то је *машинско гојење*.

Машинско гојење сасвим је скорашње изумење, за које се зна отпре једно петнаестину година. Ваља, истина, на поменути неке покушаје, који су чињени у Страсбургу пре једно пола века, године 1837; али ови покушаји нису дали повољне резултате и нису имали последователља.

Садашње справе изнашао је *Одило Мартен*, који је, пошто је проучио и усавршио свој систем, дошао и настанио се у самом Паризу, у булоњској шуми, године 1872. Ово доста необично изумење изазивало је дуго радозналост у француских или страних посетилаца. Кад је султан занзибарски долазио у Париз, прича се, да је од свију чудеса велике вароши, машинско гојење живине у врту булоњске шуме у њега изазвало највише дивљења.

Од тога доба свет се опријатељио, било у разним јавним било у посебним изложбама, с овим машинским кљукањем живине, или с разним подражавањем, које је оно изазивало.

Ајд, укратко, да поменемо главни састав првобитних справа за кљукање живине, које су служиле за образац осталима.

То су обртни кавези, од којих највиши имају по пет полица и могу да приме по 210 грла живине (патака или кокошака). Један једини човек довољан је за посао око три оваква кавеза, који могу да приме свега 630 грла живине. Овај човек обрће кавез и пред-а се доводи свако грло живине једног реда. Степенице служе му да се пење или силази постепено до висине сваког реда. Тај човек има једну цев од каучука, која се свршава копљем, које личи на копље убризгивача. Ова цев стоји у вези са судом где се налази тесто.

Човек, који живину кљука, увлачи ово копље у гушу живине и притиском убризгава оброк, који хоће. Сказаљка на површини часоказа на којој су означени часови, показује овај оброк у сантиметрима. Оброк се колеба од 10 до 20 сантиметара на оброк и на једно грло; количину, која се има дати, показује једна црвена плочица, која је стављена испред сваког грла живине. Тесто које се употребљава, прави се од јечменог и од кукурузног брашна, наквашеног млеком.

Свако грло живине везано је за ноге. Има их по 42 на једној полици. Кад се сврши с једном полицом, човек се, својим степеницама, подиже ка горњој полици.

За избацине живине, која се гоји, има мали један олук, којим се оне скотрљавају ка средини кавеза, одакле се чисте свако јутро кроз средиштни отвор; полице се затим потпуно оперу.

Користи од машинског кљукања живине састоје се нарочито у уштеди времена. Пилићи се кљукају три пута на дан а патке четири пута. Један час довољан је да се распореди оброк за 400 до 500 грла живине; не треба више од *десет* секунди за свако грло. Ако се чак узме да се не доспева да се овако накљука више но 200 грла на час, овај би начин био опет *шеснаст пута* бржи но употребљавање ваљушака.

Ово гојење траје од 18 до 20 дана код пилића, од 14 до 15 дана код патака. Губици су скоро никакви (1 до 2%).

Осетљиве душе ражаљевале су се понекад с претераном бригом на судбу ових несрећних крилатих животиња, — сведок је томе случај, који се десио војводи *Делавелу*, на пољопривредној изложби у Неапљу, 1881. године. Војвода беше изложио једну справу за машинско кљукање живине. Друштво за заштићивање животиња умеша се ту и стаде тврдити, да излагање ове машине чини преступ предвиђен и одређен у казненом законику «Јавно, свирепо поступање с домаћом животињом»; и оно позва војводу пред судију, који га осуди на глобу. Али осуђени оде касационом суду, и, по оцени главног прокурора, он би ослобођен.

Друштво за заштићивање животиња у Паризу показало је више разборитости, кад је, у једном званичном извештају, објавило, да, и ако мора сасвим да буде «противно у начелу сваком вештачком гојењу живине, опет је принуђено да призна да машина за машинско кљукање живине, поређена с начинима који се иначе свуда употребљавају, чини неизмеран напредак».

На први поглед, овај начин доиста и изгледа свиреп. Чини се да је оно утурање дугачке металне цеви у гушу несрећног пилета, у дубину од 8 до 10 сантиметара, варварски посао. И, у ствари, у првим данима уметање ове цеви изазива очајничко отимање од стране дотичног грла. Али ускоро оно се навикне на ово поступање: оно отвара кљун, граби цев као да би је прогутало и даје видне знаке задовољства што ће уживати ову сисаљку новог рода. Тада нема више да се жали ова живина; пре би имало да јој се завиди, па и да јој се подражава.

И подражавали су јој; и овај начин рањења пренесен је у људску медецину као терапевтичко средство, пре тек неколико година. Истина су већ одавно употребљавали једњачну цев, да на силу уносе рану у желудац онима, што су душевно болесни а који нису хтели да једу. Али то је било изузетно средство и на тај начин даван је само оброк *обичне* ране. Данас, у желудац се вештачки уноси *изванредни* оброк ране да се сузбију извесне болести, а нарочито јектика у плућима.

Ова последња болест има најчудноватији ток. И при свем том што је тешка, она у ствари прети животу тек онда кад болесник не једе више. Све дотле, док један грудобољник једе, он живи и живеће; кад више не једе, онда је у големој опасности. Али, кад није гладан, шта да се чини те да једе? И, ако једе помало, али одвећ мало, шта да се чини те да једе више?

Да би дошао до ове цељи, један лекар болнички у Паризу, Др. *Дебов*, изумео је начин, који је назвао најпре *присилно рањење јектичавих*, затим *вештачко рањење*, а још боље *прекомерно рањење*. Други један лекар болнички, Др. Дижарден-Бомец, који је усвојио исти начин, отворено га зове *кљукање јектичавих*, и тај назив савршено је тачан.

Г. *Дебов* употребљава цев од каучука, која силази у желудац а рану сипа у левак, који стоји на врху цеви. Г. Дежарден-Бомец изумео је цев пола краћу (има само 30 сантиметара дужине) и која се задржава у горњем делу једњака, што је довољно за цељ, која се хоће да постигне. Затим он је подесио те рана продире притиском, који се врши направом од каучука, као год оно на справи за механичко кљукање живине.

И за човека, као и за пиле, први часови увлачења ове цеви доста су непријатни. Они, што после долазе, лакши су, кад се болесник навикао да гута своју цев, што изгледа онако, као кад ко гута «дебело парче макароне.»

Као рáну за уносење на овај начин г. *Дебов* изумео је прашак од осушеног меса, који представља *четири пута* тежину свежег меса. Он га кваси млеком или чорбом а покатшто томе тесту додаје по неколико јаја, којих се жуманце и беланце размуте, те се измешају.

Кључањем успева се да се подржава живот јектичавих, да им се продужи живљење, па понекад чак и да се излече. То је ново једно терапевтичко средство, које може да чини врло велике услуге а које је овде заслуживало кратку напомену, јер произлази непо

средно од начина, употребљеног за гојење живине, с том једином (али, истина, главном) разликом, што се, кад се болесници кључају, то не чини с поузданом мисли, да се једу.

ЂУБРЕЊЕ ЛИВАДА ПИШТЕВИНОМ.

Нико не може порећи, да на ливаде најмању пажњу обраћамо, — мању, но на све остало поље. Па и данас, кад гледамо како нам се стока сузбија на све мање пашњаке и испусте, ми по неком, сигурно насљеђеном, немару, не бринемо се како ћемо што више и што боље пиће за стоку да произведемо и ако се добро сећамо оног благостања док смо имали много и добре стоке.

Да се не упуштамо у питање о производњи пиће на њивама, већ само да скренемо пажњу наших земљорадника на ђубрење ливада пиштевином.[1]) —

Зима је. Стока је у стајама ; код разумног домаћина у чистој и сувој стаји, застртој сламом, код лењог у глиби од блата, балеге и пиштевине. Са мало труда и умешности, лако је извести ван стаје у рупу ископану до стаје или какву стару укопану кацу — пиштевину, тог непријатеља у стаји, који је често узрок најгорим болестима стоке. Тиме ћемо не само свршити тај нужни посао у стаји, већ ћемо и добити драгоцени материјал за ђубрење ливада. Овај опит најбоље ће показати колика је корист од ђубрења ливада пиштевином :

Подељена је једна ливада на два једнака дела, како по величини тако и по каквоћи. Један је део нађубрен пиштевином и то са 75 литара пиштевине 1 ар. Други део није ђубрен. Оба дела покошена су у исто време.

Са првог дела добивено је, срачунато на хектар 3450 килограма сена ; а с другог само 1912 килограма сена.

Но кад је ово сено и хемијски испитано колико од којих хранећих материја садржи, на које се код нас на жалост тако мала пажња обраћа, нађено је ово :

Сено са нађубреног дела садржи,	са ненађубреног дела
Воде . . . . . 11·85	8·15
Протејина . . . . . 9·69	7·31

[1]) Која се у народу на много места зове *обока*. Ур.

Сено са нађубреног дела садржи, са ненађубреног дела:

Масти и безазотних материја	38·88	42·46
Влакна	33·11	33·99
Пепела	6·57	8·09
Однос азотних хранећих материја наспрам безазотних као:	1:4·01	1:5·81

Као што се види, са дела ливаде који је пиштевином нађубрен добивено је не само скоро *двојином више* сена, већ и много *боље* сена, које при хранењу стоке има скоро за $^1/_3$ већу вредност од сена добивеног са ненађубреног дела ливаде. —

Резултати овога опита нека би потстрекнули и наше земљораднике на ђубрење ливада пиштевином.

Д.

Има ли код наше рогате марве заразно запаљење плућа?

(PLEUROPNEUMONIA BOUM CONTAGIOSA)

од

Нет. Д. Тодоровића

Наш санитетски закон о заштити од сточних зараза у опште, броји међу осталим заразама и заразно запаљење плућа. Да ли пак те заразе има међу нашом рогатом марвом или не, свакојако са економног гледишта врло је важно дознати. Разуме се, да на ово питање марвени лекари понајпре могу дати одговора, за то сам ја намеран, да моја посматрања и мишљење изнесем читатељима „Тежака.“

Пре свега држим да ми је нужно за каквом коју реч о самој болести. Сам назив „заразно заналење плућа“ доста јасно исказује, да ту имамо посла са заразом, чији се процес врши у плућама. Но то, као и остало развиће и ток болести, предмет је за стручњаке, па стога ја њу у главноме да изнесем читатељима „Тежака“ о тој болести оно, што држим да им је нужно знати за разумевање овог мог чланка. За нас је главно да знамо, да та зараза има два ступња. Први ступањ без грознице а други са грозницом. Први ступањ без грознице, ночније од оног времена, кад се говече зарази и траје до почетка другог ступња, до појава грознице. То се време колеба између *4—6 недеља најмање*; али се може продужити и *неколико месеци*. Обраћам пажњу мојих читатеља нарочито на дужину овог првог ступња, јер као што ће доцније видети ово је врло важно знати.

За време овог првог ступња, знаца по којима би се ова зараза познати могла врло су слаби тако, да се и не узимљу на ум. Осим што се заражено говече по кад кад закашље, других знакова нема по којима би се могло дознати, да је оно заражено, јер и најтачније испитивање грудног коша, не даје нам никаквог поузданог обавештења. Међу тим говече које се у том првом ступњу изразе на-

лази, може и друго здраво да зарази. То је та опасност код те заразе, што се она може кришом увући у стоку. Сама по себи зараза је врло опасна јер је проценат потпуног оздравлења врло мали. Проценат смртности износи 30—40%; непотпуног оздравлења т. ј. са остатцима мана, 25%; — тако, да можемо узети, да је проценат смртности 65%, јер свако говече које оздрави са манама, закржљави, омршави и нема никакве економне вредности, дакле скоро као да је и угинуло.

Ова зараза распрострањена је скоро у свој Европи, изузимајући Мађарске где је понајмање има, и изгледа да је то болест облагорођене расе. Да ли је код нас има, одговорићемо сада.

Као марвеном лекару спада ми у дужност и преглед меса. Са позитивношћу могу тврдити, да сам за ово 4 године мога рада, прегледао у најмању руку 4000 грла говеди, и ни *код једног грла нисам нашао речено запалење плућа*. Да би ово било јасније потребно је да кажем, да се при прегледу меса сви унутарњи органи прегледају, разуме се и плућа. Тим начином морао би наићи ма код једног грла, — што није случај. Ова сам посматрања чинио као мар. лекар у Јагодини и Нишу. Разуме се да су ова моја посматрања, тек један мали део од оне количине која се закоље у целој Србији, па према томе и имају релативну важност. Међу тим то би се могло потпуном тачношћу тврдити онда, кад би и моји другови којима такође спада у дужност преглед меса, своја посматрања о томе изнели, и тек према скупу тих посматрања, могао би се тачан резултат извести.

Муђутим још један ослонац, који може послужити за доказ да међу нашом рогатом марвом нема те заразе, јесу извешћа, која се сваког 7. дана шаљу Министру унутр. дела и која се редовно одштампавају у „Српским Новинама". У свим тим извешћима нема ни једног случаја те заразе, дакле у целој Србији, јер ти извешћа шаљу марвени лекари из целе Србије. То је још један битни доказ, на основу ког можемо великом поузданошћу тврдити: **да заразног запалења плућа нема међу нашом рогатом марвом**[1].

Но ово тврђење, да је сада нема, не искључује могућност, да је може бити. Т. ј. она може бита пренета из суседних држава, нарочито оном стоком, која се код нас увози ради облагорођавања наше домаће расе. То је дакле једно зло од кога треба да се оградимо. Како је врло тешко познати заражено говече у првом ступњу, као што сам напред изложио, то је преглед марвеног лекара при увозу сасвим недовољан и несигуран. Тек дужим посматрањем и кад зараза пређе у други ступањ свога развитка, може се тачношћу зараза констатовати. Али као што смо видели, време првог ступња болести траје врло дуго, то разуме се треба се постарати и такве услове поставит за увоз стоке из страних држава, да колико могуће више спречимо увлачење ове опасне заразе.

У нашем санитетском закону нема никаквих правила о томе или мени није познато да има ма каквих наредаба у односу па ту заразу, дакле да су јој

[1] Молимо наше остале г. г. марвене лекаре и овом приликом да нам уз остало јаве о овој важној ствари. Г. Васић из Паланке, ово нам је раније усмено потврдио. На основу тога, а и раније смо бранили мишљење да треба домаћу врсту говеда пажљивије проучавати и из сопствене крви усавршавати. Један Министар Народне Привреде у Србији ма да није учио Економију, био је томе противан, велећи, за черек оћу Шортори а за млеко Холандску расу; за Колубарску нећу да чујем. У Босни сва страна говеда, показала су неповољне успехе, и више се не уносе са стране.

Ур.

врата отворена у Србији. То ме је побудило да изнесем о томе моје мишљење, и уједно да с вратим пажњу српског пољопривредног друштва, као првог браниоца наше занемарене пољопривреде.

По моме, дакле, мнењу била би ова средства потребна, да се спречи уношење те заразе:

1. Свако ко купи једно грло за *приплод* у страној држави, мора да има сточни пасош. Тај пасош да је оверен од тамошњег марв. лекара, с тим наводом, да на добру тог продавца, где је та стока купљена није било а и сада нема, те заразе.

2. При увозу да прегледа свако грло један од наших дипломисаних марв. лекара.

3. Том лекару да је дужност да о томе извести српско пољопривредно Друштво, које ће преко министарства народне привреде учинити нужан корак, да се то грло кад приспе на место опредељења, засебно — одвојено — држи за време најмање 6—8 недеља. Тиме би се постигло то, да ако се које грло налазило у првоме ступњу заразе, за то време наступио би и други ступањ, и тим начином одмах би се стало на пут зарази, да она другу стоку не обузме.

4. Сваку оваку куповину стоке ваљало би ставит до знања оном начелству, у чијем округу је њено место опредељења. Начелство би ставило у дужност свом марвеном лекару да сваки 15. дана оде на лице места и ову стоку прегледа, разуме се о државном трошку. Уједно да је дужан после сваког прегледа да поднесе Начелству о томе своје извешће.

5. Пошто протече време од 6—8 недеља и стока остане здрава, начелство да буде дужно да јави српском пољопривредном Друштву и уједно да му пошље уверење од марв. лекара, које ће Друштво да остави у своју архиву.

6. Пошто се тим начином докаже да су купљена грла здрава, тек онда да Друштво изда сопственику истих дозволу, да их може употребљавати за приплод, мешати са другом стоком и давати их да скачу.

7. Ако би се нашло да су грла заражена то да се процене и униште, сносећи пола терета држава а пола сопственик. — ако се не би могла употребити за исхрану.

То су укратко моји назори. Кад би се због приступило раду на томе, да се спречи уношење те заразе, разуме се да би се то могло и боље и опширније израдити. Мени беше главно да упозорим надлежне на ову опасну заразу и тиме одужим свој дуг према народу, пошто сам и иначе дужношћу мојом позван на то.

Не будимо и даље немарни, јер нас та наша немарност сваким даном све скупље кошта!?

НАПОМЕНЕ О ОРАЊУ У ЈЕСЕН

од Др. Ст. М.

Четврт века провео сам у два гранична источна округа Србије. Свазку сам прилику употребио, да нашим ратарима омилим јесење оране и по могућству сејање озимице. Поједини су ме послушали но, уопште, од њиховог труда није било жељеног успеха, од чести због ране зиме, а од чести због закашњеног пролећа, а без сумње и због брдовитог предела и јако промењиве климе.

Кад се у јесен деси угодно време многи поору своје њиве, а за свој труд буду махом награђени. Питање је кад да се оре и како плугом или ралом: с дубљим браздама и грудвастом површином или да се са ралом плиће оре и равнија површина оставља?

Против првог начина војују старији тежаци, јер по њихом мнењу грудве спречавају ветар и мећаву да се за грудве учвршћен снег не разноси, већ да овај штити усев од мраза и зимске непогоде. По другом мнењу, орањем треба да се добије равнија површина, да су грудве размрвљене.

Први назор чини се на први поглед, да је врло уместан, и по свој прилици датира се из оног доба, кад су наше пољопривредне справе биле тако просте, да се њима није могло савршено орање извршити.

Да видимо на чијој је страни истина.

Цел орања је: да земља постане дробна, ситна, да би кроз такову топлота, влага и ваздух лакше продирати могли; да се олакшава распадање органских тела; да се испаравање земље сведе на најмању меру; а на против, да се земља оспособи, да је кадра највећу количину ваздушне влаге у себе примити; да се семену спреми згодан под; а што је најважније да се подпомогне развиће корена.

Орање са већим грудвама не одговара горњим захтевима, јер у њему се не може постићи удобан под за посејано семе, грудве спречавају биљку да слободно никне, а тако исто неисказано сметају ширењу корена, и да се оно учврсти; пријем ваздушне влаге постаје немогућан, почем грудве земљишту задају већу површину и рапавост то испарење бива веће, а површина се много брже исуши, но кад је површина глатка, равнија; и сами ваздушни талози као што су: роса, снег, киша спречени су да до корена биљака у довољној мери допру, јер површина грудава прогута највећи део влаге.

Где се орањем добија равна, глатка површина њиве, ту влага лакше продире, јер није приморана, да претходно раствара грудве и размрви; а почему три четвртине влаге која на грудве пада нагло испарава — што код глатког орања не бива — то се по себи разуме, да ће овако млого више влаге у себе примити и дуже њу и задржавати.

Код орања равне површине талози ће подједнако продрети у површину њиве, јер нису принуђени, да претходно грудве размрскају и што неће три четвртине талога, који на грудве пада испаравати. Природна је ствар, да ће орање са равном површином млого више влаге присвојити но орање са грудвастом површином.

Већ ова једина добит довољна је побуда, да се при орању трудимо, што равнију површину добити; наравно, да не паднемо из једне крајности у другу, па не створимо прашину од пооране површине, јер у овом случају постала би лако површина после веће кише густом смесом — глибом — која је још шкодљивија но што је грудвасто орање.

Али поред наведене користи од равног орања очекујемо и друга преимућства а то су: што се у таком орању спрема одвећ угодно место семену да лако може да никне; што се у такој земљи лако учвршћује корење. Земљиште је свакад влажно, испарење је оспоравано, а почем је у стању из ваздуха млого влаге и топлоте присвојити, родност се увеличава, а за ђубрење употребљени

предмети брже се растварају. Биље, које ниче није спречено, зато се лепо право развија и почем је довољном храном снабдевено, брзо напредује. Најпосле и сама се жетва лакше врши на равном, но грудвастом орању.

Из наведеног, без сумње, сваки лако може увидити који је начин орања кориснији.

Млоги ће ми приметити, да се свакад не може тако орати, да би дрљача у стању била грудве добро размрскати, шта више ни употребом самога ваљка се по некад не постизава цел

Приметба је лепа, само јој је махна, што се удаљава од истине, јер ако се угарница занемари и не пооре се *сместа* чим је род са њиве склоњен, земља се брзо *осуши*, што неће бити, ако се и плитким орањем преоравање изврши, јер се онда њива никад у тој мери не може осушити и свакад се леп посао може на њој израдити, ма да је и сталнија суша претходила.

При орању се мора велика брига водити о томе, да не остављамо тако зване *ћорбразде*, јер ове су штетније, но све друго.

Лако се може сваки ратар уверити, да се и после тромесечне, па још и дуже суше у своје време преорана ледина, доцније лако може поорати док забатаљена угарница тако стврдне, да су ту будаци у чврстим рукама имали посла око смрвљивања — као камен тврдих — грудава.

Кад се *у своје* време преоре угарница добићемо и ту корист што се лакше врши посао, што се плуг или рало не излиже тако брзо, орач и стока са по муке врши посао. Не преорана угарница досађује орачу, стоки и алату.

То су таке чињенице, које би требало и у финанциском обзиру удостојити веће пажње.

Има доста земљорадника, који не радо употребљују ваљак ради смрвљења грудава, већ га само препоручују где ваља сабати слабу шупљикасту земљу, јер грудве ће само онда постати, ако се није у своје време извршило преоравање угарнице и плугом се дубоке бразде праве. Ту се мора поглавито узети у обзир она земља, која 60 процента тешку иловачу садржава, којом земљом — ако такову у влажном стању преоремо, — не ћемо се моћи за годину дана користити.

Настаје питање, кад да се преоре угарница? Из горе набрајаног се види, да је најзгодније *време, чим се склони род па ма се и плитко орање извршило*.

Са овим плитким орањем постизавају се и многе друге користи, таком приликом изнесу се на површину чаурице и јаја разних шкодљивих инсеката, као скакаваца и ларве мајског скарамбежа и др. те се даје прилика, да их истребе птице и друге корисне животиње, а тако исто да њихово уништење доврши убитачна јесења и зимна непогода.

Приметба. Овај рад *сад* је примљен, па и ако доцне, ипак га саопштавамо једно из благодарности што се човек другога позива заузима за земљорадњу и жели да јој олакша и да јој помогне; а друго да овим поводом замолимо стручне економе у разним нашим крајевима да јаве: је су ли они или ко други у њиној околини *одма* заоравали стрњику, док се земља иза жетве није скорела, да ли се таква земља могла згодно орати под јесен по други пут и спремити за озимицу; да није сушних година кад је иначе оскудица на паши за стоку стрњика непомоћ каква за овце и др. Шта су сејали од озимих усева кад немамо репице, а стрмнина једна за другом не треба да дође,

или у пределима планинским (у области јарих жита) и не може да дође онима пшеница па ни јечам. И најпосле јесу ли, где и с којим успехом покушали да и други род скину са једне њиве као пасуљ, хељду, кромпир репу *угарњачу*?

Наш народ то види да је корисно кад се два усева скину са једне њиве, а кад му се свегува да два пут више ради око једног усева, то му није пријатно. Зато треба и мало рачуна.

Ур.

БЕЛЕШКЕ

Један покушај са копањем жита.

У новије време, нема томе 3—4 године, почело је више земљорадника у Бачкој и Банату да чини покушаје са копањем жита. Ове године чињо је такав један покушај један од наших најнапреднијих српских економа г. *Јустин Ковачић* на свом добру у Сомбору и мислим, да је вредно, да читаоце „Тежака" известим о успеху, који је постигао.

Колико ће на први поглед изгледати чудновато за многе земљораднике да се жито копа, ипак није начело, на ком се исто оснива, ништа ново. Већ при крају 17. столећа изнео је *Јетро Тул* своју теорију о земљи, по којој је ситна земља храна за биљке. Теорија та нашла је много присталица међу тадањим економима и утицај њен на земљорадњу био је добротворан, јер се већа пажња почела посвећавати добром обрађивању земље.

Сгесак Мокри из Темишвара, ималац великога добра у Банату, повратио се тој старој теорији и дошао је до уверења, да би се доходак са земље дао знатно повисити, кад би се усеви, на нарочито и жито, у згодно време окопавали.

Први свој покушај чињо је г. 1884. У први мах имао је велике тешкоће с тога, што ни један од тадањих плугова није био удесан за тај посао, који се није могао са марвом радити. Требало је имати мали ручни плуг, којим би могао човек лако управљати и који би био тако удешен, да не наноси никакве штете усевима.

Нехотећи своју идеју напустити реши се *Мокри*, да сам конструише такав плуг, што му је врло добро пошло за руком. Пошто је за њега добио патенат, почео је своје плугове у великом производити и има сада читаво стовариште у Темишвару. Лане и ове године могли су се ти Мокријеви плугови видети на свима изложбама у Угарској.

Мокријев плуг изгледа са свим просто. На гвозденом гредељу налази се напред мали точак, а остраг раоник и ручице. Раоник је начињен од ливеног гвожђа и даје се подизати и спуштати како је кад потреба. Кад се копа мора раоник бити увек оштар. Уз сваки плуг иду 5 раоника, од којих је најмањи 12, највећи 18 центиметра широк. Цео плуг је тежак 12—15 килограма, а кошта у Темишвару 13 фор. а вр. Са плугом може се добити и пила за оштрење раоника, која стаје 75 новчића а. вр.

Мокријев плуг за окопавање може се употребити само тамо, где се сеје у редове. Њива треба да је лепо поравњена и у опште добро обрађена. Ако је земља јака, а није одвећ стегнута, онда се

могу озими усеви сејати у редове, који су један од другог 22—24 центиметра раздаљено. Не треба се бојати, да ће отуд бити какве штете, него је то за усеве баш врло добро, јер ће моћи красно да се разбокоре. Где је земља слабија и већма стегнута, ту се за озиме усеве препоручују двоструки редови т. ј. по два реда на близу и између тих двоструких редова један шири ред за копање. Само за решицу морају бити увек засебни редови и то најмање 24 центиметра раздаљено. За пролетње усеве најбоље је сејање у двоструке редове.

При сејању се мора пазити, да дође зрно до зрна, како би усев могао после при копању земљу зауставити, да га са свим не затрпа, што неби ваљало. Само решици не шкоди то затрпавање.

Плуг се пусти 5—9 центиметра дубоко у земљу и један раденик га тура пред собом као оно колица. Исти има само на то да пази, да точак иде увек средином између два реда, како се неби усев копањем нигде оштетио. Да се неби нарочито доње жиле усева повредиле, мора бити раоник, који се употреби, за 3—4 центиметра ужи него растојање између редова. Ако растојање између редова износи 20 центиметра, онда може добар раденик без по муке да окопа на дан (10 сати рада) до по ектара.

За озиму пшеницу, јечам и за пролетње усеве доста је једно копање. Само треба згодно време погодити, јер ако се рано копа, кад коров није још никако, онда ће се усев напунити свакојаким коровом, а копа ли се доцкан, н. пр. кад је усев већ влатао, онда ће бити копање само од штете, јер ће многе жиле бити посечене. Најповољније време за копање је од Младенаца до Ђурђева-дана. Решица се копа два пут и то се може први пут копати већ у јесен. Други пут копа се у пролеће, пре но што решица пође у вис. Ако је било с јесени лепо време, па се рана лепо развила, онда се може и жито већ у јесен копати, само то не треба радити касно, у време кад већ може бити мраза.

Толико је било нужно да речемо о Мокријевом плугу и начину, како се употребљује, а сада можемо прећи на покушај са истим на земљишту г. *Јустина Коњовића*.

За покушај узета су два комада земље један поред другог, сваки комад $3^1/_2$ ектара по величини. Обе њиве биле су под угаром и -обе појединаке по својој плодовитости. На земљишту покушаја допирала је црна земља до метар у дубину, а састав тога земљишта је по мом испитивању овај:

Песка	45·9	постотка
Глинастих делова	45·1	»
Влаге	5·4	»
Хумуса	6·1	»
Креча	7·66	»
Фосфорне киселине	0·16	»

По свему било је дакле то земљиште у опште средње плодовитости.

Обе њиве посејане су у јесен у исто време и једним истим семеном. Сејано је у редове. Растојање између редова било је код прве њиве, која није била одређена за копање, 12 центиметра, код друге, која је била одређена за копање, 24 центиметра. На првој њиви потрошено је на 1 ектар 140, на другој само 70 килограма семена.

Жито на другој њиви копано је Мокријевим плугом два пут, у средини априла и почетком маја, што већ није било згодно. У опште беше време за копање врло неугодно и ради тога издато је и више на надницу, него што би иначе био случај. Трошак копања износио је за сваки ектар 2 фор. 39 новч.

На земљишту покушаја био сам на три недеље пред жетву. На обојим њивама изгледало је жито, и окопавано и неокопавано, једнако. Спољашња каква разлика није се могла опазити.

Али разлике је било, као што је показала одмах жетва. На њиви, где је жито окопавано, дао је крст*) $52^{1}/_{2}$ килограма зрна, а на њиви, где није копано, дао је крст $48^{1}/_{4}$ килограма. Укупно дао је ектар њиве која је обично рађена, 19,95 метарских цената жита, а ектар њиве, на којој је жито копано, 22,13 метарских цената. По каквоћи није било између жита никакве разлике, а слама није узимата у рачун.

Рачунајући центу жита по 7 фор. 20 новч. донео је ектар њиве, која је рађена обично, 143 фор. 64 новч., а ектар њиве, на којој је жито копано, 159 фор. 33 новч. Од овог последњег доходка ваља одбити трошак копања, који износи 2 фор. 39 нов., али треба додати још и уштеду у семену, која износи 5 фор. 4 новч. кад се све то узме у обзир онда је прави доходак копане њиве 161 фор. 98 вовч. и вишак доходка по сваком ектару износио је 18 фор. 34 нов. или **12·76 постотка**.

Као што је напред наведено копано је у најновије време и шак је постигнут знатан вишак у доходку. У повољнијим приликама био би он заиста још и већи. *Мокри* тврди, да се копањем може доходак земљишта повисити за 20—30 постотка. Али уз то се земља још и одмори, јер не доње сва под усев, него најмање трећина остави се на миру т. ј. остане као угар. Окопавањем ране чува се дакле и плодовитост земље.

Г. Јустин Ковачић мисли покушаје са копањем жита и ове године у повећаној мери да настави. Сад се решио за двоструке редове, тако да ће растојање између два блиска реда износити 8, а између таква два двострука реда 22 центиметра. Са овогодишњим искуством може до године заиста очекивати још бољи успех.

М. Петровић.

*) У Сомбору има крст 18 сопова; а сноп 3 руковеди.

Јабука као храна и лек.

Да је јабука од велике користи види се и отуда, што народ носи њу болеснику као милошту још више, него ли суве шљиве, крушке и друго. То се види и отуда што се у њој по кемичарској анализи налази: скроба, шећера, јабучне киселине, биљног туткала и јабучног фосфора.

Науком је испитано да је јабучни фосфор и шећер од велике користи за здравље тела и за буђење и оживљавање мисаоне снаге. Научари препоручују зрелу и здраву јабуку и као храну и као лек противу затвора, меланхолије, бунила, поправљања желудца и отклањања вратобоље. Јабучна киселина такође помаже правилно варење хране у желуцу. Здрава јабука јако помаже радњи мозга. С тога нервозни и раздражљиви нека их једу варене или печене, али и онај њин одвар да пију, јер и у њему има лековитости и зачина за правилније варење хране у желуцу.

Ово се препоручује за то, што пресне јабуке код нервозних још више буде и изазивају мисаони полет, него код здравих особа, због шта је јако нужно да се сете ове напомене и да је слушају.

Јабука је далеко кориснија за здравље тела и ума од кромпира, па би требало уобичајити разна јела са месом и без меса са јабукама а тако исто и са сувим и сировим шљивама. Таково јело требало би бар два пут сваке седмице јести, а по коју јабуку и по неколико шљива сваки дан. Кад се јабука испече и поспе са ситним и чистим шећером, па превије на мицину, она ће њу прокинути и очистити, само ако се дневно по два пута за неколико дана облаже.

Противу кашља, покваренога желуца, болова у њему, надимања, малокрвија, главобоље, сушице, тромости и чамотиње врло је добро јести јабуке, а нарочито

киселе. Некоме боље чине ако се једу дневно три пут онако пресне, али добро сажвакане. То треба чинити по неколико недеља дана, једући сваки дан по три четири, било слатке или кисеље, и то после јела а може и пре на сахат, два. Доктор Печ и Фр. Милер тврде да јабуковача, јабуково вино и сирће лечи више болести.

Тако, противу шкрофула добро је пити дуже времена јабукову ширу а гуке шкрофула око врата облагати са утученом зоби и наквашеном у врућем јабуковом вину. То је добро и противу рака и разних других таких отока. Противу удара и узетости треба неколико пута пре сваког јела попити чашу воде у којој је помешана једна кашика сирћета јабукова, па онда пити дуже времена јабуковачу. Противу узетости, треба се парити са сирћетом и облагати са ястученом зоби наквашеном у јабуково вино.

Пиће одвара, теја јабукове љуштице, врло је пријатно, и може задовољити све који због нервозности не смеју пити правог чаја и каве, које добро чини свима онима који имају ма какво запаљење, грозницу или грозничаво стање. Може се пити два три пута дневно по једну чашу умерено топло. Ово пиће помаже варењу и чишћењу желуца и црева, па тиме отклања разне главобоље и трбобоље.

Одвар јабуков прави се овако:

Очисти две јабуке па огули љуску и стави у три децилитра добро превреле воде поклопи и остави тако десетину и више минута. За тим нали и пи тако или помешено са нешто шећера.

За људе слабих нерава, живаца, добро је да пију *каву од јабука*, која се спрема као и свака друга кава, пошто се зреле јабуке исеку на танке кришке и добро осуше. Противу несвестице, главобоље, јаке кијавице и навале крви у главу треба пити јабуковачу и ушмркати десетину кашн јабукова сирћета у нос и кроз нос да остану унутра. То треба чинити три четири дана пре и после подне.

Противу бљувања и штуцања треба добро жвакати и јести киселих јабука. Противу кашља и болова у прсима поред горе реченог једења печених киселих јабука треба сварити сока од киселих јабука са нешто копра и шећера, и од тога увара сваки дан три пута јести по једну кашику. То помаже и појачавању срца.

Крвави и затворени шуљеви лече се и ублажавају се кад се једу печене јабуке и кад се *труле јабуке* разгњече и привију на њих где се појављују. То треба држати сву ноћ у току десетину и више дана. За оваке болеснике по све је корисно пити слатку јабукову ширу.

Сваку кукобољу излечи облог трулих јабука за две три ноћи. Све вруће отоке лечи брзо, и то кад се утуца шака, две пресног јабуковог листа и на оток облаже сваких десет сахати. Неће требати много облога.

Пиће сирупа приготовљеног из сока јабукова — јабуковаче отклања лупање срца, појачава желудац, а тако исто и све особе троме и грозничаве.

Окобољу сваке сорте а нарочито ону која долази од шкрофула, лечи пиће јабукове шире, дневно по три четири чаше посве успешно. Оток ће се растерати кад се десетину пута преко дан облажу на њега вруће крпе наквашене у врелу јабукову сирћету, при чему треба кадити над тим сирћетом отечено место и нос.

Пиће дуже времена јабукове шире лечи свако унутрашње и спољашње запаљење јер то чисти и ублажава крв.

Малу и велику падавицу, велику болест и све грчеве, па били они у прсима, стомаку, трбуху и укоченост, лечи пиће

јабукова вина и облагање болних места истученом зоби и наквашеном у том вину или сирћету; а поред тога за лечење падавице треба се још три, четири вечери узасоб купати у јабукову сирћету и кадити се њиме по по сахата и више. Реуматизам и нервозне болове у потиљку и вратним жилама за вратом одлично лечи кад се болна места облажу наквашеним крпама у врућем јабуковом сирћету. То лечи и разне укочености. Сваку чамотињу хипохондрију лечи с јабукама зготовљено јело и купање у јабуковом сирћету сваког трећег дана. Још боље лечи улоге и севанја (реуму) кад се две три недеље пије шира јабукова па после тога трљати болна места са сирћетом јабуковим.

Таки изказ науке и праксе о великој користи јабуке, треба да нас поучи и покрене да се свуда и свагда користимо овим дивним родом, који можемо са мало више вредноће и знања имати и уживати сваке године око девет месеци. Почем су јабуке тако важне и као храна и као лек и као најукуснија зачина, то треба да мислимо и да радимо озбиљно како ћемо моћи сви имати у изобиљу и најукусније врсте јабуке.

В. П.

ГЛАСНИК

Срп. Пољопривредно Друштво давало је 16. Новембра у вазнесенској цркви годишњи Помен своме члану † Ивану Протићу. После Помена у цркви, у сали друштвеној г. К. Цриногорац секретар ратарске секције, поменуо је неколиким одушевљеним реч'ма рад покојнога Ивана.

И, у истини, рад овога скромнога економа заслужује признање и ми не можемо, а да га и на овоме месту не поменемо.

Покојни Иван био је 33 године вођар у Топчидеру. То, што је на томе месту истрајао толико година казује речито колико је он марио за послом коме се посветио, јер, без сумње, могао је и он као и многи други пре њега и после њега прелазити са једнога места државне службе, у друго, доћи ако веће плате и до спокојнијега живота, али Ива није тако радио. Истрајао је на своме послу, па је, може се рећи, на њему и умр'о. У маломе звању, са платом незнатном затекла је смрт овога другог нашега, који је оставио иза себе доста своје сирочади. И, Друштво знајући колико је то помогло послу његовом, вођаству у земљи, признаје му то.

На помену овоме, и ако се многима није могло благовремено јавити, присуствовало је доста чланова друштвених, који су се не само одазвали топлом молитвом за покој душе овога смернога трудбеника, но су се сетили и његове сирочади дајући драговољно колико је коме могућно нешто прилога.

Из почасти чинодејствовао је г. Милош Симоновић свештеник, покрај других свештеника.

Овај и ако скроман помен доказује свима друговима по струци, да се добра дела не заборављају, и треба да нас подстиче да и сами истрајемо на пословима својим до последњег дана, јер одиста напи економски послови захтевају истрајности и љубави. Љубав према послу и истрајност, то су најбољи јемци за успех.

У добу у коме живимо у добу трчкарања за новим пословима и већим

платама, може се тренутно и постићи неко лично унапређење, али струка мора трпити уштрба а тиме и народ чијој трајној користи треба сваки наш рад намењивати.

Српско Пољопривредно Друштво држало је свој 20. главни збор 27 о. м. у својој згради, на коме је прочитан, примљен и у свему усвојен извештај који је Управни Одбор за ову годину израдио, и који је уз 22. свеску „Тежака" разаслан.

На овоме збору изволео је присуствовати г. Др. Владан Ђорђевић Министар просвете и заступник Министра Народне Привреде, и 32 члана друштвена.

На овоме збору изабрани су за чланова друштвене ова господа: и то за почасне:

г. г. Светозар Милосављевић бивши Министар Народне Привреде и г. Др. Владан Заступник Мин. нар. привреде; затим Милосав Куртовић коњички капетан у пензији и Панта Куртовић председник коло јохача „Књаз Мијаило".

За редовне чланове Друштво је изабрало и то за секцијуратарску:

г. г. *Сретена Којића*, економа у Закути, *Ђорђа Окановића*, економа у Смедереву, *Ранка Тајсића*, земљорадника у Пухову и *Радована Ранковића*, економа из Рудоваца; за *сточарску секцију*: г.г. *Јована Алексића*, II. мар. лекара за окрг. пожаревачки, *Радована Мицића*, предавача и пчелара у Зајечару и *Димитрија Буринчића*, пчелара из Лесковца; за *шумарску секцију* г. *Трифуна Стојановића*, шумара за ср. бањски окр. алексиначки; за *секцију за технологију и прим. науке*: г.г. *Милана Андоновића*, проф. вел. школе, *Драгишу Милутиновића*, проф. вел. школе и *Др. Марка Леко*, држ. хемичара. —

Сем тога, Управа Друштва саопштила је овом збору, да је примила за **дописне** чланове Друштва следећу господу:

Тошу Милошевића, окр. мар. лекара у Зајечару, *Милана Р. Урошевића* економа из Брестовца ср. гружанског; *Луку Лазаревића*, проф. у Ваљеву; *Ђорђа Свитлића* учитеља у Санском Мосту у Босни; Архимандрита *Данила Недељковића*; *Добросава Петровића*, званичника и економа у Бољевцу; *Јована Голубовића*, учитеља у Дубу окр. ужички; *Мику Спасојевића*, економа из Муселина код Шапца; *Митра Рајковића*, шумара у Врнцима; *Петра Јосимовића*, учитеља у Д. Милановцу; *Павла Радосављевића*, економа у Медвеђи; *Стевана Димитријевића*, учит. у Липовцу окр. алекс.; *Стевана Гојковића*, из Валакоње окр. црнор.; *Светозара Јеремића*, свешт. у Прањанима окр. рудн.; *Светозара Вучовића*, учитеља у Средњеву ср. рамски, Поп *Михаила Николића* у Метришу; *Милана Јовановића*, економа у Тешици окр. алексиначки.

На збору је владао примеран ред; и заиста је милина била видети како се с пажњом и уљудношћу која и доликује људма образованим и добру радим, прихватало и решавало све што је било на дневном реду.

На овоме збору изабран је за потпреседника, које је место службеним премештајем било упражњено г. С. Милојевић досадашњи члан Управног Одбора; даље поново су изабрани сви чланови који су по правилима извлачењем коцке имали да одступе и на место имен. г. Милојевића и Н. Вељковића, који је опет службеним пословима спречен даље одговарати одборничким дужностима изабрани су г.г. Антоније Крагујевић. и Паја Тодоровић

ДОПИСИ

Азања 23 Новембра 1888 год.

Кад је орање за зимске усеве било у највећем јеку, у другој половини месеца Октобра, паде јака киша са сусненицом, а затим и снег покри земљу и врло јаки мразеви, што стари људи нису до сад запамтили у овом добу. Народ се већ беше побојао да неће више на бити лепог времена за орање и сејање зимских стрмина, но фала Богу о светом Аранђелу а то је 8-ог тек. мес., време се отопли и вредни домаћини зором хиташе на орање и сејање.

До сада једнако траје лепо време, и ретки су домаћини који до сада нису поорали и посејали зимске усеве.

Оскудица је овди у Азањи у храни и новцу врло велика. Порез за прво полугође тек. год. још се није сав покупио; а за др. подгође нико још и не мисли дати. Усљед тога завладао је страх у народу како ће се из неприлика извући, а свему је узрок летошњи град, што сам доносом у бр. 14. од 27. Јула тек. год. јавио.

Здравље људи у овом месецу било је добро, сем код мале деце гушобоља, а тако и у стоци, сем што је се код оваца појавила штрока.

Цена је пшеници од 100 килогр. 11 до 11·50 дин.

Цена је кукурузу од 100 килогр. 10 до 11 дин.

Цена је зобу 15. п. дин.

Цена је пасуљу у опште од свике сорте од 100 килогр. 40—50 дин.

Цена свињама дебелим од 1. килограма 60. п. дин.

Цена свињама мршавим у опште 45—50. дин.

Цена малим прашчићима 10—12 дин.[1]

„ овцама маторим 8—12 „

„ јагњићима . . . . 7—9 „

„ 1. њурану . . . 3—4 „[2]

„ 1. петлу . . . . 60—80 п. д.

„ купусу од 100 кила 8—10 дин.

Надница се надничарима плаћа о раки домаћина од 1 дин. до 1·60 дин. и то последња само оним лицима који данас по цео дан копају шанац (јендек).

Радојко С. Васиљевић
економ

[1] [2] Да ли су тачне ове цифре, ја сумњам јер ни у скупом Београду нису толике?
Ур.

Тешица 24. Новембра 1888. год.

Од 15. мца било је време сасвим угодно за пољски рад које и данас траје.

Народ се у овој околини занима највише орањем за стрмине и угарењем за дуван и кукуруз.

Цена је житу и то·

Кукуруз 100 килогр. · · 9—10 динара пе одбитку 30%

Пшеница · · · · · · 10—11 дин.

Јечам · · · · · · 8—9 „

Раж · · · · · · · · 7—8·50 п. д.

Овас · · · · · · · · 7—8 дин.

Варивима и то:

Пасуљ · · · 38—40 дин. од 100 ока[1] боб, лећа, и др. слабо се продају а ретко их и има.

Милан М. Јовановић

[1] Молим служите се свуда новом мером.
Ур.

Цео Октобар био је сув, са изузетком, три снежна дана и то: 8, 26 и 27 прош. м. у којима је данима падао снег, као у сред зиме.

Народ се беше уплашио за орање и сејање стрмни озими жила; јер се у оној околини народ већином занима сејањем кукуруза, усљед чега је са брањем тулузине, — шаше — био готов тек неколико дана после Митрова-дна.

Снежно и мразовито време трајало је до 1. Новембра, затим је наступило угодно време, за све радове.

Овог месеца људи су се бавили: орањем и сејањем озими стрмнина, врањем ледина, угарењем за кукуруз (Орање је меко као „пепео,“ њиве посејање и завлачене, изгледају као какве леје) покривањем винограда, извлачењем ђубрета на слабе њиве, копањем шанчева (ендека) око њива прављењем, претресањем и покривањем кошара и шталога за стоку, сечењем и вучењем дрва за огрев и друге потребе, вађењем и крчењем трња око краја ливада, прејамљивањем плотова, сађењем нови винограда и шљивара.

Медвеђа 25. Новембра 1888 год.

Богиње код оваца, појавиле се Јула м-ца па још трају. За предупређивање ове болести, предузимато је пелцовање, и без успеха било, с'тога, што је предузето после инкубације (пилења болести) то јест кад је се већ болест појавила у пегицама (оспицама) по свима мање заклоњеним деловима коже. Мере друге нису предузимате. Од ове је болести много оваца угинуло.

Жетва је ове године била врло добра. А нарочито кукуруз је дао богату жетву, какву стари не памте да је била боља.

Цене појединим производима и усевима, како овди тако и на пијаци у Свилајнцу од 100 кгр. ове:

Пшеници	10—10·40	дин.
Јечму	5— 5·50	„
Овсу (зоби)	5— 5·60	„
Кукурузу	6— 7	„
Вину	10—15	„
Ракији шљивовици	18—20	„

Средње цене добрим воловима за рад 260—300 динара, једна крава 30—36 дин. једно теле 10—12 дин. један ћуран 1·40 дин. кола креча 8—9 дин. кола дрва 3 до 4 и 5—10 динара.

П. М. Радосављевић

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва“.

Четрдесет седма седница држана 2. Новембра 1888. године.

Били су: одборници г. г. Свет Милојевић, Мата Јовановић, Милутин Савић, К. Ђорђевић, А. М. Секулић, А. Живановић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић; благајник: г. Вучко С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 305. Прочита се и усвоји записник 46. одборске седнице.

Бр. 306. У вези одлуке да се друштво обрати својим члановима и пријатељима да му помогну у прикупљању изложбених предмета за париску изложбу, Одбор да би дао могућности да се такмиче за друштвене награде сви пољопривредници српски, који би хтели, одлучи: да се позову и преко новина српски пољопривредници, да своје производе шаљу Друштву или непосредно или преко изасланика Одбора за париску изложбу, но у другом случају да умоле г. г. изасланике, да производе које им даду.

предају, овом друштву на оцену и награду.

Бр. 307. Приступи се награђивању радова печатаних у пољопривредном календару за 1889. годину.

Одбор награди:

а. чланке

О природном подмлађивању шума, од К. Ђ. са *седамдесет и пет* динара од штампаног табака.

Све остале чланке са по седамдесет динара од штампаног табака.

б.) Белешке:

Све белешке, сем печатаних у пољопр. календарима од прошлих год. и Тежаку, са *педесет* динара од штампаног табака.

в.) Таблице:

Све нове *таблице* са *седамдесет и пет* дин. од штампаног табака.

г. Уреднику:

Отсеком сто динара за уређивање.

Бр. 308. Чита се писмо г. Паје Тодоровића којим јавља да му је секција за пољопривредне установе повернула разраду питања о угледним добрима на манастирским имањима. Па да би ово питање могао што боље разрадити, потребно му је да што темељније проучи уређења манастирских добара у Фрушкој Гори и патријаршко у Даљу, а и стање наших манастира. Зато моли да му друштво да нов чану помоћ или да оно поради под Г. Мил Народ. Привреде, да му је да из кредита одређених на потпомагање земљорадње.

Одбор упућује г. Тодоровића да се с том својом молбом обрати секцији за установе, која је и поверила разраду поменутог питања, а секција ће предложити одбору шта за умесно наће.

Бр. 309. Прочита се акт управе Топчидерске Економије којим јавља да је од семена силистријске мутке што га је добила од Друштва, произвела 14 кгр. семена, од кога шаље друштву бесплатно 11 кгр. Уједно шаље и неколико метала од произведене силистријске метле и једну од домаће метлице ради упоређења.

Одбор прими с благодарношћу поклоњену количину семена.

Четрдесет осма седница држана 7. Новембра 1888 године.

Били су чланови одбора г. г. Мата Јовановић, К. Ђорђевић, А. М. Секулић, А. Живановић, А. Љ. Поповић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић; благајник г. Б. С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 310. Прочита се и усвоји записник 47. одборске седнице.

Бр. 311. Износи се на решење предлог одборника: А. М. Секулића, да Друштво,

1. да од сада па у будуће чини годишњи помен покојном Ивану Протићу, бившем држ. вођару и редов. члану друштвеном, у вазнесенској цркви у Београду на дан 16. Новембра сваке године;

2. У знак признања заслуга за непоколебљиву и некрену дугогодишњу службу једној пријатној и корисној грани пољске привреде, вођарству, да се оснује награда од 120 дин. годишње под именом „Награда Ивана Протића,“ која ће се давати оним питомцима наших нижих школа за пољску привреду, који је заслуже према поступку, што га буде прописао Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва, и то доступовање да бива на дан 16. Новембра сваке године у свечаној седници одборској.

3. Да Управни Одбор реши и одобри, да се у кругу чланова друштвених и пријатеља и познника покојникових, отвори уписивања за израду једне *бисте*, која би на каменом постољу имала да стоји у државном расаднику у Топчидеру, и слике покојникове, која би се продавала у пељи увећања ове суме од уписаније.

Одбор, одлучи: 1. да се ове године на дан 16. Новембра даје годишњи помен пок. Ивану Протићу, бив. друштвеном члану;

2. Предлог г. Секулића да се одложи за доцније, када ће се донети коначна одлука по њему.

Бр. 312. Приступи се извлачењу кошке, према чл. 10. друшт. правила.

По извученој кошки одступиће од првог идућег главног збора одборници г. г. Светозар Милојевић, Милутин Савић, Алекса Љ. Поповић, Душан М. Спасић, Милош Х. Поповић и Никола Вељковић.

Бр. 313. Приступи се награђивању радова печатаних у свескама „Тежака“ за месеце Септембар и Октобар.

Одбор награди:

а. **чланке**:

Пред борбу, од М. М. Савића, са *шест* динара;

О прављењу пекмеза, од Р. Пешића, са *шест* дин.;

Трговинска агенција, од А. Радуловића, са *шест* дин.;

Крч у земљорадњи, од М. Петровића, са *шест пет* дин.;

Значај пчеларства, од А. Борисављевића, са *шест пет* дин.;

Помен В. Караџићу Давидовићу и Т. Павловићу, од Ј. Пецића, са *шест* динара;

Сточарске задруге, од М. Савића са *шест* динара;

Утицање зрелине семена на живот биља, од Благоја Тодоровића, са *педесет* дин.;

Овогодишња жетва, од Ј. Пецића са *шест* дин.;

Биље, од Dr. Мачаја са *шест* дин.;

б.) Белешке, све са *педесет пет* дин.;

в.) Гласник, све са *педесет* дин.;

г.) Подаци о пољопривреди, са по *шест* дин.;

д.) Дописи сви са по 48. дин. од штампаног табака, сем оних, којима се лист даје за дописивање.

Ђ.) Питања и Одговори. Да суво воће не потамни, и о болести пилежи, од П. Тодоровића, са *шест* дин.;

— *Све од штампаног табака.*

е.) Рецензија Јов. Живановића на дело „*Рационално пчеларство* од Рад. Мицића, одсеком са *тридесет* дин.

Бр. 314 Прочита се и усвоји извештај о радњи друштвеној у 1888 години.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

„Тежак“ има још једну свеску да уреди па да уђе у нову 1889. годину.

Почетком идуће године године он ступа у двадесету годину свога излажења.

Шта је „Тежак“ за ово време радио и урадио, није наше да ценимо, то ће оценити објективна критика, којој ће бити посао олакшан кад буде готова садржина свих година од почетка излажења до данас. Ми можемо толико рећи, да је то ризница извесног знања, намењена нашим земљорадницима у најбољој намери, и којом су се могли до миле воље служити.

Шта је желео «Тежак» у овој години, која се свршава, то се види из *Извештаја* Српског Пољопривредног Друштва који је разаслат уз 22. број «Тежака» а преглед његових поука изнеће се у садржини која ће се ускоро донети у целини.

Шта жели «Тежак» *у идућој години* постићи и како ће излазити?

Пре свега, «Тежак» жели да се још чешће састаје са својим читатељима, да пре и брже доноси поуке и вести из свих крајева земље, а по могућству и изван ове. Зато ће од нове године лист излазити *недељно*. Да би се могле доносити веће слике и подеснije и прегледније размештати радови, излазиће у облику четвртине као што је пре излазио, (1879 године) т. ј. у величини новина општине београдске, а то је таман двапут већи формат но садашњи „Тежак», и то на целом табаку.

У овоме облику, моћи ће «Тежак» одредити и место за подлистак, у коме ће доносити разне поуке више у забавном виду, о занимањима која се могу корисно спојити са пољском привредом и свршавати средствима кућевним и у оно доба године кад се око земљорадње мање бавимо; поуке о чувању здравља; путописе са привредним податцима и т. д.

Од чланака «Тежак» ће и од сада доносити што више практичне поуке из свију грана пољске привреде, како их кад истакне потреба свакодневног живота наших пољопривредника, или како их кад поједини мислиоци изнесу као савремене и корисне. Но не мање доносиће, по могућству чистим и разговетним народним језиком и кратке научне расправе, којима ће се објашњавати практика и научно расветљавати поједине појаве пољопривредног живота. Парочито својим уводним чланцима трудиће се да износи све оне мере које су кадре заштитити и унапредити земљорадњу и остале гране пољске привреде; и предлаже све остварљиве и потребне привредне реформе.

Својим кратким белешчицама и гласником додириваће све гране људског знања и умења, које могу пољском привреднику помоћи посао и упутити га на већу зараду

За олакшицу у разумевању поуке «Тежак» ће и ове године доносити лепе илустрације; и старати се да по могућству донесе барем *1 леп у слику са бојама неке наше домаће врсте воћа* те да и с те стране задовољи своје претплатнике.

Извршење ове намере стаће више труда и издатака но досад, и опет од претплатника неће се тражити већа претплата. *Цена* остаје

ПОЉОПРИВРЕДНЕ СТАНИЦЕ У БОСНИ И ЕРЦЕГОВИНИ[1].

Велика имања у Босни и Ерцеговини налазе се, као што је познато, већином у рукама домаћих мухамеданских бегова, који су их издали закупцима на трећину од свију производа са тих земаља. Из овога разлога, и што су се ови бегови одавна стално одрек ли сваког рационалног напредног обрађивања својих по негде врло пространих имања за свој сопствени рачун, велика имања у окупираним областима не чине онај повољни, стални утицај на мало сељачко сановништво, као што је то у земљама монархије и у свима осталим културним државама.

С тога је влада оснивањем пољопривредних станица у *Модричу* и у *Гацком* створила угледна имања, која су прилагодна приликама земље и која ће временом видљиво вршити свој благотворни утицај на народ, што се бави земљорадњом и сточарством.

Ове станице од којих је *Модрич* у долини реке Босне у северо источном делу Босне, округу д. тузланском, а *Гацко* у Ерцеговини близу Црногорске границе, дакле, у две области, које се једна од друге сасвим разликују климатским и земљиштним приликама, поверене су бризи ваљаних пољопривредника из монархије, који познају дотичне прилике земље, и који имају да врше газдинске планове према особини онога дела земље у коме се станице налазе; ове је планове израдио повереник заједничког министарства за пољопривредне послове Босне и Ерцеговине; владин саветник *Ф. Калтенегер*, у Бриксену, [2] а одобрило их поменуто министарство.

[1] Види бр. 90. *Бечких Пољопривредних Новина*.

[2] Уредник нашег листа, путујући ту скоро у Беч на вој. изложбу а одатле у Сан Михеле, у јуж. Тиролској, имао је прилику отићи и у Бриксен, но место Калтенегера који тамо стално живи и кога је желео ближе упитати о свима пољопривредним односима обе заузете области и о начинима којима мисли поправљати те односе, нашао је истога два помоћника од којих је један управитељ станице у Модричу, и налази се овде, ради опорављења. Од овог управитеља сазнао је да се ове станице спремају да постану временом ратарске школе, и на њима се у томе правцу припрема све што треба да буде готово, кад ученици редовно ступе.

Поред обе станице постоји и управа ергеле, но, како му рекоше, сасвим под којеном управом.

Шта се даље мисли радити на унапређењу пољо-привреде у овим покрајинама извешће уредник другом подесном приликом. За сада нека ова узгредна напомена послужи нашим економима ради тога да виде, како нам се велико отима становништво пажњом која се поклања њиховом материјалном интересу.

Држава је земљиште за ове станице од чести купила а од чести је истребила пашњаке, који беху обрасли ниским шибљем, и којих у земљи има читаве просторије. Ово земљиште не спада никако у земљишта најбоље врсте; оно је узето онако, како је управ у околини станице било, и у неколико има особине, које су поправкама отвориле приличан круг рада.

Главна мисао при оснивању пољопривредних станица, као год и њихово газдовање састоји се у томе: да се домаћем сељаку пруже практична и корисна упутства за корисно, рационално газдовање имањем и да се у народу мало по мало побуђује боље неговање и чување свеколике домаће стоке, нарочито говеди, која су у овоме погледу досада јако пренебрегавана.

Гајење пићних биљака, које је било скоро непознато у земљи, ваља да доскаче оскудици у сточној рани, која се сваке године на крају зиме скоро редовно јављала, и овоме роду гајења на станицама обраћа се особита пажња, те да се народ подстиче да и сам тако ради, и да се спремањем зимске ране, стока сачува од глади, која скоро редовно наступа. До сада су коњи и говеда дотле пуштани на пашу, док се не попасе и последња травка и снег већ земљу не покрије. Оно мало сена ускоро се потроши и онда настаје невоља, стока мора по шуми и честама да тражи своју злеудну рану. Болести, слабљење и у току времена потпуно изметање долазе од таквога држања стоке.

Пољопривредне зграде и оне за живљење при овим пољопр. станицама израђене су ваљано и за ове циљи, без одступања од општег начина који у земљи постоји и без раскошног савременог уређења.

У обема овим станицама поучава се у пољопривредним радњама понеколико младића слушчади, који се узимају из свију делова земље и из свију верозакона, који су у њој заступљена, а у заводу добијају издржање и одређену месечну награду у готовом новцу. Странци су искључени од посећивања станица. При рани особито се пази на мухамеданце и њихова рана готови се и бира по захтевима њихове вере.

Стока за пољопр. станице узима се из бољег домаћег соја. Од увоза тиролских и штајерских бикова за приплод одустало се у најновије доба, јер народ у многим срезовима сматра ове бикове да су одвећ тешки и нерадо их узима за приплод, изузев неке срезове, н. пр. Петровачки, где одвратност ова није тако велика и где успех гајења прилично задовољава.

Млекарство и прављење сира руководи се по обрасцу, као што се ради у монархији. Особита пажња обраћа се, као што је већ поменуто, неговању говеди у шталама и гајењу сточног биља, које с њим стоји у вези.

За изучавање прављења сира од овчег млека упућено је посредовањем краљев. угар. владе, у најновије доба неколико босанских пастира овчара на велика имања у Угарској, те да ту изуче прављење сира по угарском начину, пошто као што је познато, прављење ове врсте сира у Босни врши на сасвим првобитни начин.

Поред тога ови младићи, слушчад на станицама, уче се руковању бољим, савременијим справама земљеделским, да увиде њихова преимућства над оним справама, што се у земљи употребљавају.

Сем ове две станице, које већ раде, у изгледу је и трећи такви завод. —

Да ли да се круна при пресађивању воћака остави или ореже?

Више су се пута воћари напреднијих народа појављивали ради решавања овога замашнога питања и сваки се старао за разлоге у прилог свог тврђења. Неки доказиваше, да би боље било, да се круна, при пресађивању младих калемака, не ореже; или ако се мора орезати, да се ореже друге године. Други доказиваше да је свакојако нужно при пресађивању круну орезати.

Пошто је и потписан за орезивање круне при сађењу, то ћемо овом приликом изнети оне разлоге, који говоре у прилог томе.

Из науке о животу биљака, можемо да сазнамо, да сво биље, дакле и воћке, помоћу својих власастих жилица, сисају из земље хранеће материје, које се у њиховој непосредној близини у земљишту налазе.

Жиле примају ову храну у себе и спроводе га у стабло, грање, огранке, гранчице, леторасте, пупољке и лишће, да се тамо на површини ових са кисеоником који се налази у ваздуху, споји и образује праву храну, која целу биљку, па и корен у повратку свом, снажи и храни.

Кад дакле дрво, које живи и расте, за време свога одмора, у јесен и пролеће, са свога места кренемо, престаје усисавање и

примање нове хране из земље. Али струјање сока у биљци од једанпут не престаје, но само сваким даном спори, јер унутарња животна снага биљчина не престаје у једанпут радити, него све мало по мало, и тек онда са свим застане, кад се унутарњи сок из биљке са свим испари, а место испареног сока, други не долази преко корена на његово место.

Воћку ни највештији стручњак не може тако вешто извадити, да јој корен са жилицама, ма и најмање не повреди. Већином власасте жилице у земљи остану, или се ваљењем тако јако озледе, да их после оштрим маказама преко озлеђеног места оцећи морамо. А баш ти заостали делови жилица јесу најглавнији за усисавање сока. На крајевима тих ситних жилица налазе се порозне-косасте-ћелијце, које су најспособније за примање из земље храњивог сока. Па кад би нам и пошло за руком, да један део тих неповређених жилица и извадимо, то би ове усљед уплива спољњег ваздуха за кратко време тако се промениле, да би им прво спољња боја постала мрка, ћелијце би се провенуле и скупиле, жилице би биле много ситније и смежуранije. Једном речи, жилице би изгубиле моћ да за кратко време могу довољну количину храњивог сока из земље да у себе примају.

Овај би назадак, па ма и у најмањој мери — и онда био, кад би навађено дрво, ма и најмање времена било изложено слободном приступу ваздуха, па ма га одма засадили. А како пак оно дрво мора претрпети, које по више часова, па и дана, мора да стоји не засађено; које буде и сунчаним зрацима и промаји сувих ветрова изложено? Ако пак воћкицу, како смо је извадили и одма је са жилама у воду метули, то у маху сађења опет нешто морамо причекати и жилице изложити слободнијем приступу ваздуха, да се оне све од спољње влаге прицеде, јер ако онако из воде влажан корен и жилице засадимо, земља, којом смо их загрнули, налепиће се на нека места и неће све жилице потпуно обложити, па ће тако за кратко време у заосталим шупљинама плесан се појавити и жилице сатрти. А ако пак најпре жилице од воде просушимо, то се ипак мора с њима оно догодити, што мало час рекосмо. Дакле онда нам је још најбоље, да како коју воћку извадимо, да је до времена, кад је усхтемо засадити где у трошну земљу, загрнемо, да не буде својим жилама изложена слободном приступу ваздуха. Из даљине набављеним воћкицама најбоље је жилице обмотати влажном маховином, ово најбоље чува од јаког свенења жила. Ако жиле јаче свену, то их ипак морамо у устојаној води натопити.

У време сађења морају се све повређене жилице преко повређеног места оцећи али тако, да оцечена површина при сађењу лежи на доњој земљи. Сад пак кад би све гранчице на круни оставили, могло би, шта више, морало би ово наступити: Орезано корење и жиле ма како у влажну земљу да засадимо, врло би слабо храну увлачило и даље пропуштало; а унутарња грађа неће престати на мах, но ће радити и спроводити храњиви сок у гранчице и пупе. Међутим она воћкица којој нисмо огранке орезали, има велику површину, и по томе у врло многим тачкама долази у додир са сунчаним топлотним зрацима услед чега се на врло великој површини испарава унутарњи сок, који ове смањене, повређене и тако рећи болесне не могу да накнаде и по томе сваки дан све мање остаје у биљци храњива сока, који може до свих гранчица и пупова да допре и што дође испарава се а врло слабо остаје као права храна, да се споји са кисеоником да би у стању био, у повратку своме биљку и жиле у довољној мери захранити и на напредовање биљчино обратити.

Али орезивањем круне, доводимо у сразмер круну са смањеним и оштећеним жилама; тада је са свим другојачије и у погледу усисавања и храњивог сока. Мање наравно као и пре, усисава; али и на мањој крунској површини својим струјањем мање се и испарава а више заостаје ради претварања у праву храну, која се тада враћа кроз ново дрво натраг до жила и у путу свом храни све делове биљчине, па и образује нове жилице за усисавање храњивог сока, које сад у већој мери набављају из земље овај сок и обилно га кроз стабло спроводе и довољну количину праве хране од које биљка живи и напредује, временом и плода доноси. Ово је главни услов да се касније и круна и жиле граиају и бокоре. И тако напредујући за 2—3 године потпуно се развије и као потпуно здрава поврати.

Да се на младој круни спречи јаче испаравање, није довољно само прво исецање средине воћкине и незгодних гранчица, скраћивање правилних гранчица од којих ћемо лепу круну да образујемо, него морамо и све ране начињене орезивањем воћним мелемом да замажемо, да нам сок не испарава ни на тим деловима, јер је тако потребан нарочито у овом добу, кад воћкица прелази из такве болести. —

У колико смо могли у краће са гледишта теорије, старалисмо се да разјаснимо, за што треба при сађењу круну у воћкице да

орежемо Сад нам још остаје да ово и примером из живота потврдимо.

Ево шта вели о томе један стари воћар: Пре 50 година почео сам се бавити сађењем и неговањем воћака, и много сам пута, сажалио се на лепу круну младе воћке, и оставио је неорезану при пресађивању. Држао сам да никад више нећу моћи таку лепу круну добити, ако је орежем. Поливао сам је посведневно, окопавао око ње земљу и све и сва радио, саме да ми се прими и потера. Неке, и то оне, које нису имале тако лепу круну, при пресађивању немилице сам орезао онако, како су ме моји стари томе учили. На ове сам се слабо и обзирао. Главну сам пажњу обраћао на оне што сам их са целом круном засадио; па на први поглед нисам се у њима ни преварио. Пре су, па и лепше су почеле да терају него оне са орезаном круном — и ја сам тада сав сретан био. Али ова моја радост не потраја дуго, јер онда баш кад је воћкица требала — у сред лета — најлепше да тера и напредује, онда ми се сва спарила, изгледала је као да некога жали. Лишће је почело да вене, врхови од летораста оборише своје главе доле и то тако трајаше док се није са свим, на моју велику жалост, осушила. Било је међу таким воћкицама којима нисам хтео круну да орежем, које су до душе целог лета нешто и терале али не весело, па су ипак те јесени или идућа пролећа осушиле се, или ако је која и остала, то јој се пола грања исушило а и оно што је остало, закржљавило је, и целу ми круну унаказило. Многи ми говорише да је то с тога, што сам их са неорезаном круном засадио. Ја томе нисам веровао, не с тога што нисам хтео, него за то што ми незнадоше и узрока навести, за што круна кад је остављена на сађеници не може тако да успева као орезана? С тога сам опет више комада исто тако засадио, па ни тај па ни трећи пут нисам до бољег успеха дошао него први пут. За сво време овог мог покушавања нисам могао од свих мојих сађеница ни једну лепу круну да произведем; док на против од оних, које сам орезивао, добио сам од огромне већине врло лепих правилних и разгранатих круна. Ја сам брзо увидео да они који ме упућиваше да при пресађивању круну орежем имају право, с тога и јесам одма почео по стручни списи тражити и узрока. —

И овај други пример може нам послужити за доказ наше тврдње: Један од приознатих воћара, правио је овај покушај: Пре 20—30 година, једног новољног пролетњег дана узме он из растила две једнаке крушке сађенице, и у један дан, час и минут

и на један и исти начин на једнаком месту засади обадве. Једној је круну орезао а другој није, него јој је оставио целу круну како ју је из растила донео, обадве су му се воћкице примиле, но орезана му је много лепше и једрије расла но неорезана; па на послетку је и пре плода почела доносити него неорезана. —

За трећи пример може нам послужити један одломак из мемоара једног помолога: За време абсолутне владе — у Угарској год. 1856. — строго се наредило да се већи путеви и друмови са обе стране имају засадити дрвима, као: дудовима, багремима и другим и то на 2 хвата размака. Сав терет око засађивања морао је подносити дотични поседник земље, чија је била у крај пута или друма. Нико се није смео противити овој наредби, него је сваки на своме засадио колико је требало; да то пак није учинио, знао је унапред да би без милости морао од комада глобе платити по 5 фор. — Јест, велим, засадили су готово сви, али како? Онако како је ко знао; а засадити по правилу врло их је мало знало. Свако је засадио онако како је мислио да је добро. Врло их је мало било који знадоше да прво треба при сађењу круну орезати, него ју је онако са круном заједно засадио. Слободно се може рећи да је било 99 % са неорезаном круном а само 1 % са орезаном. Па шта беше од свих тих сађеница? Истина потераше све, али у току лета врло велики део изгине; а и оно мало што је остало није ни 2—3 преживело. Напротив она дрва, чије су круне при сађењу орезане биле, лепо се ухватиче па и напредоваше, од којих користи ми данас највећма уживамо. Такови су поглавито били Немци, који знадоше како треба сађеницу засадити, што су живи сведок сви алеји (дворови) око већине немачких села. Напротив, с болом у души морам признати, да око села српских, мађарских и друге народности, постоји и данас голети и пустош као и пре и после издате наредбе. —

По свему томе видимо да су то непобитни докази, да је резање круне при пресађивању неизоставно нужно.

Како пак треба круну при пресађивању орезати, то ћемо другом приликом разјаснити.

У Сомбору Децембра 1888.

Ст. Коњовић
учитељ прак. воћарства и пчеларства
у срп. уч. школи.

СРЕДСТВО ПРОТИВУ ЗЕЧЕВА ДА ЗИМИ НЕ КВАРЕ ВОЋКЕ.

Из извештаја о радњи српског пољопривредног друштва сазнао сам, да су лањске зиме зечеви многе воћке оштетили. У мојој тридесето годишњој пракси у економији, патио сам и ја врло много од тог зла, док му нисам нашао лека. Премазивање смесом од креча, жуте земље и кравље балеге беше безуспешан труд, јер зечеви огулиште та премазана дрва тако исто, као и она не мазана. Невоља чини човека изумљивим. По дужем размишљању дођох на мисао, да зеца страшилама одгоним. Узмем дебела конца и вежем на сваку младу воћку око средине стабла по један комад, од прилике једну стопу дугачак тако, да доле виси најпећи део кончића или канапа, па учврстим на то висеће парче конца или канапа једно парче за два прста широке и за једну стопу дугачке крпе ма какве боје. Ова крпа висећи о концу, вечито се љуља, јер је најмањи ветрић покреће, па зец не сме нипошто да се том страшилу приближи.

Расадницe сам овако чувао од зечева: Около расадница удари се у земљу 4—5—6 кочића, који морају бити тако високи, да и највећи снег не може покрити. Сви ови кочићи споје се с једним јачим канапом или жицом, око расадницe, а о жицу или о канап повежу се горе поменуте пантљичице или крпице разних боја, па ће се расадница очувати од зечева.

Ђ. Окановић.

О ПАПРИЦИ У БАШТИ

Да паприка, коју у башти расађујемо добро роди, потребно је да земља буде прилично влажна, а не много ђубревита, јер се на многој ђубрини паприка сили, много се грана и цвет смеће; а на одвећ мршавој земљи мала порасте, па мало рода и даје.

Ја сам ускопао једну повећу таблу земље од 36 кв. метара, на којој сам био намеран расађивати паприку.

Ову сам таблу сву пођубрио подједнако и ђубре са земљом измешао. Затим сам ову таблу велику поделио мотичном браздом на три мале табле тако: да у сваку малу таблу дође по 12 кв. метара.

У I-ву таблицу сунуо сам око 90 кило-грама комине, из које сам прошле јесени и зиме источио вино, а мало доцније потрошио и шилер (пошто овака

комина и није за пецриво комовице). Ову сам количину комине прекопао са земљом на првој таблици и добро измешао. Затим сам расадио паприку на све три таблице, и то све три из једног расадника и одпочео заливати и неговати.

Кад је паприка почела да цвета, одмах сам приметио, да паприка у I-вој табли има више цвета, и да цвет не опада и не смеће.

А на оним двема таблицама приметио сам да је мање цвета и да многи цвет опада без свог заметка.

Кад је паприка дорасла за брање у свима трима таблицама, ја сам и овде приметио замашну разлику. Тако: прва таблица пођубрена комином дала је паприка за читаву једну четвртину више од других двеју таблица, и ако су и струкови и мера земље — таблица — подједнаки били.

Друге године, ону исту таблу од 36 кв. метара ускопао сам опет — онако исто поделио на три мање таблице, па опет пред сам дан расађивања, донесем у прву таблицу 30 кг. комине. У II-гу таблицу донесем 90 кг. комине, прекопам и добро измешам са земљом, па затим расадим паприку — разуме се у све три таблице а из једног расадника.

Заливао сам и окопавао сам све три таблице подједнако.

Кад је паприка почела да цвета и кад је била у највећем цветању, ја сам приметио да је много више цвета било на ове прве две таблице, него на оној трећој.

А кад је била паприка за бербу, ја сам, више убрао комада паприке са поједине прве две у равну четвртину — неголи у оној трећој.

Да би се о овоме још боље уверио, ја сам треће године посуо сву таблу са комином, добро измешао, накнадио мало више комине на ону трећу таблицу. Затим сам расадио паприку.

При цветавању обраћао сам добру пажњу и јасно сам видио, да је паприка по целој табли сва подједнако цветала.

Исто тако је и берба подједнако испала.

Идуће године с пролећа, пружићу једну дугачку таблу испод све три таблице и то без комине и видићу њене резултате.

Дакле: у колико сам ја за све три године о овоме дознао, препоручио бих свакоме, кад бих имао комине за просипање, *да треба да је просне увек на оно место где је намеран сијати паприку.*

Комина даје исто дејство, кад се у казану испече од ње комовица ракија, па се после она цибра просне по оном месту, где ће се расађивати паприка.

На таким местима, бар по моме искуству, мора паприка добро успевати.

Милоје Бабић.

БЕЛЕШКЕ

Кава од жира.

У народу жир је познат као изврсна храна за свиње. У гладним годинама хране се њиме и сиромашне породице. Ово већ зна сеоски сталеж. Али ће ретко ко знати да је кава жира одличан лек којим се и неколике људске болести могу излечити, ако се редовно пије за неко

време; а пије се или с млеком или без тога.

Људи науке од најстаријих времена па до данас, сматрају жир и биљку на којој он роди, за лековите. Сем његових саставина које хране, у њему има и делића који лече. И жир и растова кора садрже у себи пуно лековитих састојака за лечење и унутарњих и спољних болести људских. И народна медицина познаје добро ту лековиту силу ове биљке.

Ако се пије од жира кава, могу се лечити ове болести: телесна малаксалост, бледило, болови а нарочито цурење из ушију, гуке (шкрофуле), шуљеве, затвор у преви и стомаку, костобоља, нервозности, чамотиња, умна тромост, бесаница, наклоност сушици и рокитис. А доктор Фердинанд Милер вели, да кад се пије кава од жира с млеком, дуже времена употребљавано, одлично може да се излечи и тако звана у ушима, *енглеска болест*. Због тога многи доктори одређују, да ту каву пију не само сиромашни људи него и богаташи, који би могли платити и скупље лекове за опорављење здравља свог.

Хранљивост и лековитост жира познаје се из анализе које хемичари испитују. Тако они кажу да у жиру има: беланчевине, смоле, скроба, уља, кристалисана шећера, танина у виду разних киселина а и горке материје.

То је прави повод и узрок, те смо се потрудили да овај чланак напишемо. Ово што је о томе написано, узето је из неказа руских и немачких доктора. Српски народ нека ово прочита у омиљеном му „Тежаку“ и нека се по могућности користи тиме: кад је и жир у најбољем јеку, кад је потпуно зрео, онда га треба брати на овај начин употребити за своје здравље. Обично га ваља набрати пре зиме, докле га није претрпао снег и докле није на мразу измрзао. Кафеџије и ситничари такође треба да га набаве и за сваки случај имају у приправности, те да га могу потребнима продавати. Ту употребу треба увести у обичај као и продавање каве, уља, сапуна и т. д.

Не би згорега било да и свака сеоска школа има по више жира и све потребе за пржење и кување каве од њега. Слабуњавим и болешљивим ђачићима ваљало би га давати редовно место каве и друга пића.

Ученици у нашим сеоским школама на жалост, махом изгледају као попрћена. За њих је то пиће неисказано добро. Која школа искрено ради на правилном развитку телесном и умном својих ученика, она треба и она мора пазити и на здравље њихово које се овим леком извесно поправља, ако се редовно употребљује

Кава од жира готови се од прилике овако: Узме се зрео и здрав жир, растов или церов па се свако зрно ољушти и очисти. За тим се сваки жирић расече на четири комадића. Пре пржења осуши се на сунцу, а најбоље у пећи. Онда да се испржи у пржуну као и кава. Упржити га ваља колико да порумени. Ако прегори не ваља: изгуби природни укус и мирис а и лековитост. С тога се при пржењу мора често мешати и трести као и кава или кокице. Само треба пазити да се не препржи. Туца се и меље онако исто као и кава. А исто се тако и кува као и кава за пиће. Разлика је само у томе што треба узети по више жира него што се обично меће каве. Боље годи здрављу кад се и дуже вари него кава. На три децилитра воде довољне су четири до пет кашика жирног брашна, али не уди, ако се мете и више. Кога мрзи да кува жир сваки дан, може га скувати једном колико треба за два дана. Ово лети зими може трајати и за три дана. Одмах се не цеди већ пошто прођу два до три часа. После тога се процеди, па се талог или троп баци, а цеђевина наспе у чисто стакло, затвори и остави у хладовину.

Наздравије је пити с млеком, а може се пити и без млека, како је за кога пријатније. Може се мало и шећером заслађити. О доручку добро је јести и комадић пржена хлеба. Хлеб од ражи у овом случају има првенство као и у многим другим. По једну велику чашу треба попити три пута дневно. Топлота овог пића мора бити увек умерена, од прилике потребна је топлота као у млека које се одмах помузе из краве

По уверавању лекара кава од жира може врло корисно заменити и *чоколаду* а и *какао*, премда многи наши људи и не познају ове стране биљке а и скупе су за сиромашнији свет.

Поред тога што је *жирни напитак* здрав, како за одрасне тако и за децу; поред тога што не уди ни живцима ни крви, као кава и други страни производи, који се у нас скупо продају; поред свега тога ово је пиће и најјевтиније. И с тога било би и врло патриотично, кад би се уобичајило да се место каве пије ово *жирно пиће*. Ово би се могло препоручити бар свима сиротнијим сталежима нашим, особито сељачком и занатском. Колико би се само на томе могло уштедети новаца који се овако издају из земље за кафу која се у нашу земљу увози са стране и овде потроши.

Пу од свега најпре је здравље наше и наше деце. Жирна кава је права благодет и за здраве и за болесне. Грађанска деца уче се из малена да пију кафу, а то врло уди њиховом здрављу, пошто дечији живци не подносе ону страну кафу. Баш и сами доктори и научари тврде да многа деца добијају тако звани „*фрас*" а и друге болке пијући кафу. Напротив жирна кава само појачава и свежи живце. С обзиром на све ово желимо да се у Србији што пре рашири круг поштоваоца жирне каве и да се у нашој отаџбини од сад одомаћи ово колико здраво и лековито толико и јевтино пиће, као што је *кава од жира*.

Верујући у науку, у напредак људски, у патриотизам српски и у моћ свевишњега Бога, ми се тврдо надамо да ћемо успети с нашом мишљу коју данас износимо у „Тежаку" о употреби жира за кафу и за лечење, те ћемо скоро и доживети да *кава од жира* замени кафу из Моке, Рио Жанејира и др.

В. Пелагић.

Против вашију код стоке.

Врло јевтино а неопасно средство противу вашију код стоке је вода, у којој су скувани кромпири. Довољно је да се стока један пут таком водом опере, па ће се ваши потаманити. Но свакојако је сигурније кад се стока неколико пута опере оваком водом, јер ће се онда и гњиде утаманити, а не кошта ништа. Веле, да је ово средство добро и против шуге. —

Да притке буду што трајаснији.

Пошто се притке добро осуше, онда се доњи крај њихов, т. ј. онај који ће доћи у земљу, држе неколико дана у креченој води, а по том изваде се и осуше. Кад буду са свим суве, онда се у разблажену сумпорну киселину доњи део потопи и одма извади. Тако приготовљене притке тврде су као камен и далеко су трајаснији од оних, које се нагору или катраном намажу.

Зашто се кречe воћке?

Зато, да би се намазани делови воћке сачували од зиме; што се кречењем знатан део инсеката уништава; што чува и не допушта да се лишаји и маховина образује на кори; што чува младе воћке да их зечеви не пагризу. За ову последњу цељ, врло је добро ако се мало крви помеша са кредом и том смешом окрече стабла воћкице.

Да кокоши и зими јаја носе.

У Америци је искуством доказано, да кокоши јаја и зими носе врло радо и и редовно кад им се даје у храни паприке, т. ј. исушена и истуцана али само без семена. Амерички живинари, т. ј. они, који се поглавито занимају гојењем живине, дају на 12 кокошака сваки други трећи дан по једну кашику истуцане паприке и то помешану са другом храном. Дејство је врло повољно. Поглавито је ово средство зими врло згодно за хранење кокошију у цељи, да ове и тада носе јаја. Пошто је паприка сама по себи љута и према томе изазива дражење, то није потребно ни мало о томе говорити и доказивати као да паприка не утиче на носење јаја. Исто дејство, али само у мањој мери, показује и семе од обичне кориве кад се уз другу храну кокошима даје.

За бољи доказ и вероватноћу, да одиста паприка повољно утиче на кокоши, да ове и преко зиме редовно носе јаја, довољно је да споменемо да се где где и у нашој земљи практикује то; а како неки тврде, ово средство у Хрватској и Славонији, газдарице одавна практикују.

Како се спремају ораси за трговину.

За извоз ораја поради трговине у Тиролској, поступају овако: Пошто се ораси окомињају онда се са свим лепо оперу у води и по том осуше. Кад се осуше, онда да би добили лепу, светлу боју, они се сумпоришу, т. ј. гомила се сложи у каквој затвореној соби па се онда запали парче сумпора да згара од прилике за десет минута. После сумпорованья, ораси се изнесу и разастру на какво промајно место да се што је могуће боље осуше. Тек после овога, износе се ораси на продају било на домаћу било на страну, удаљену пијацу.

Средство противу шања код оваца.[1]

Најпре треба ноге односно папоњке са млаком водом опрати и добро четком убрисати, а потом сва рањава места очистити ножем и четкицом оболела места мазати дваред дневно са једном смешом која се састоји из хлорног креча и воде. Сем тога, одвећ је потребно, да се болесна грла одвоје од здравих и чувају од влаге и мокроте. Ако је болест заузела мах то се онда може употребити следећа мешавина: у једну чинију у којој има воде, оставе се неколико бакарних крајцара, даље једно парче цинка и успе се нешто мало сумпорне киселине. По свршеном кипљењу, умаче се сунђер у ову течност и њиме мажу што чешће рањава места.

Љуспе од кромпира као средство за чишћење стаклади и судова земљаних.

Оне љуспе од кромпира, који се због кувања морају најпре ољуштити, најбоље су средство за чишћење наведених судова у којима је дуже времена држана ракија, пиво, вино и зејтин, па је од истих течности стакло или у опште суд примно или упио мирис и укус. За ову цељ љуспе се после љуштења ситно исеку и стакло, које ће се чистити напуни са њима до половине па се после остатак празнине попуни чистом хладном водом. Тако напуњено стакло промућка се неколико пута, после чега оно се сасвим очисти, т. ј. изгуби сваки мирис и укус.

Лише код телади.

Ове лише постају услед неких гљивица, које се на кожи утврде и ту живе. Да би се спасла телад која имају лише, треба купити карболне киселине и направити смешу, која се састоји из једног дела (по тежини) карболне киселине и двадесет делова воде. Ну, при том

[1]) Види стр. 162. о. г. „Тежака".

нужно је обратити пажњу на чистоту телади, а у исто време за све време лечења сваки дан треба најпре лепо и то сапуном опрати лише и добро истрљати, па потом тек узети горњи раствор и намазати лише. Најзад, ваља имати на уму и то, да се одма болесна грла одвоје од здравих.

Прављење јевтиног сирћета.

За ову цељ зреле јабуке ољуште се и кора се набаца у какав лонац па се за тим наспе наврх коре јабуковача и вода и остави та смеша на какво топло место. Пошто се увиди, да је смеша ускисла, онда се вода оцеди а и кора, и на тај врло прост начин, добија се врло добро и јефтино сирће.

ГЛАСНИК

Ових дана покренуто је у Београду оснивање *пчеларско-воћарске задруге*, која ће имати задатак: *унапређење производње, прераде и потпомагање извоза производима обе ове привредне гране.*

Основни је капитал 10 хиљада динара, подељен у 1000 удела, сваки по 10 дин. Уплата ће се извршити одмах. При упису полаже се 5, а после 3 мес. других 5 дин.

Ако се одазове већи број, рашириће се број удела; а и капитал увећавати оснивањем новога кола.

Жеље ове задруге изражене у *цељи и начину рада*, веома су корисне; но средства изгледају тако недовољна за остварење, да су многи пријатељи световали да се задруга ограничи на *ужи* делокруг, и то само на *пчеларство*, где може са том сумом угледних резултата постићи.

Но превладали су они који су ради бољег одзива предлагали да се *обе* ове гране обухвате у овој задрузи.

Да нам се неби пребацило непријатељско држање према овој појави, ограничићемо се само на најнужније напомене о њој.

Ова задруга мора барем једнога плаћеног чесника имати, пчелара или „директора послова", који ће све време посветити пословима задружним. И он се не може платити мање од 1600 дин. годишње. А тим је прве године капитал сведен на 700 дуката. Грађењем пчелињака, радионице за израду кошница, и закупом земље (јер о куповини не може бити речи) везаће се још нека стотина дуката, и онда за извоз меда, воћа и разних прерађених производа остаје онолико, колико има један обичан пијар који ради воћем и медом.

Нас срце боле кад видимо да се даље са стране мед купује, а ту скоро било га је по 30 п. д. кило по неким нашим варошима.

Нас туга обузима, кад видимо да ужичанац путује с кљусетом 14 дана док донесе и прода 80 кгр. јабука за које узме 14—15 динара, дакле једва да му се ухвати динар на дан за трошак његов и кљусета му, а где су јабуке, где труд око брања јабука, ит.д.?

Уређена прерада и извоз воћа донело би земљи големе користи, но за то треба капитал *далеко већи*, но што га задруга има и што може одвојити преко трокова око пчеларства.

За потпомагање извоза треба саставити суме далеко *веће* но што их појединци трговац може имати, па да се нешто види и осети.

Ово наводимо што би желили већега полета задрузи. Међутим ништа није лакше него да се то оствари, што ми желимо. Ако похитамо уписивањем у што већем броју у ову задругу, и ако одмах, чим се оно уради што се око пчеларства мора учинити, приступи унапређењу воћарства, и настане да се ускоро и друго и треће коло упише, — онда ће се удвојити и умногостручити капитал и моћи постићи све што треба.

И по томе то би лако било поправити, само да није друге незгоде, а то је што ми Срби брзо посустанемо у раду, особито у оваквим друштвима. Ако смо на Управи — нехатни смо, на извршењу — оклевамо, ако на контроли осетљиви смо и велимо, нек неиде од мене. Па и ту може посао да застане. Неслогу нашу урођену и да не помињемо. Но ценећи по неколицини опробаних људи у колу оснивача, надамо се да ће ова задруга одмах у почетку опоравити свој пут и брзо одмицати у напредак. У тој нади и желимо јој сваку срећу.

Напослетку не можемо затајати ни то да жалимо што се за овакво важно питање није припитало Српско Пољопривредно Друштво које има нарочиту секцију, спремну да саветом и радом помогне како изради статута тако и да се у свему другоме сообрази потреби појединих привредних грана и земаљским законима. Но од добро воље појединих чланова, и јавне штампе очекујемо да ће оно накнадити, што се пропустило свом приликом, и да ће се опет постићи што се жели а то је добра организација ове задруге а по том и напредак пчеларства и воћарства.

У то име желимо задрузи срећан почетак.

ДОПИСИ

Врњци 4. Децембра 1888 год.

Насташе јаки мразеви, Престадоше готово сви пољски радови, а настаде исхрана стоке по шталама — кошарама. — Сем горњега домаћега посла, народ ове околине бави се кулучењем и то: пучењем земље и поравњивањем Баљског реона; осим тога народ се бави са вучењем дрва за огрев и са извозом стругарске јапије из Државног «Јелака». Од народа се купи данак за II. полугође ове 1888. године. Но како је народ ове околине из пређашњих година изнурен од великог данка, ког су на се навукли рђавим премеравањем и рђавом класификацијом својих земаља то и данас са куњењем пореза код њих сасвим рђаво иде и ако им је класификацијом, која је у 1887 год. извршена, данак много умањен.

Берба овогодишњих усева свршила се је по врло рђавом времену. Дуготрајна киша у време бербе допринела је те остадосмо готово сасвим без пасуља јер немогаше ла потпуно дозри, а и оно што набрасмо није најбоље јер се од ове многе влаге убија и уквари; а и кукурузе омете, те не дореше потпуно.

И ако је целога лета трајала јака суша и ако опет у берби беше киновито време, опет се може рећи, добивени су добри резултати наших усева.

Људске хране нашло се доста; а што се сточне хране тиче, то се ни најмање са њом из овога краја похвалити немогу, јер где се прошлих година налазило по 10 до 15 пласта сена, ове се године није више могло накосити од 5 до 6 пласта, а по бр-

довитим и сувим земљиштима људи се многи нису ни упуштали у кошење, јер је све од суше изгорело, те нису ни имали шта косити, а то су људи већином сточари, па се сада чуде, чиме ће своју стоку изхранити?

Сено из моравске долине уграбише те искуповаше чеки т. зв. „Ашани" који су пореклом Грци и који се изкључиво занимају гајењем оваца и коња. Ови су се Грци у пр. 1887 год. овди настанили и има сваки 500 до 600 брава оваца, и по 30 до 40 кобила које у чопору деца њихова чувају. Од овчега млека праве сир т. зв. „кашкаваљ" који лети посетиоцима ове Бање продају по 1·20 дин. 1 килограм.

Здравље је у људи и домаће стоке за сада повољно.

Цене су свему у опште писне и то:

Кукурузу у зрну 6 до 7 дин. 100 кгр.

Брашну кукурузном 7·50—8 дин. 100 килограма.

Пшеници 8·50 до 9. дин. 100 клгр.

Јечму и овсу 7 до 8 дин. 100 кгр.

Пасуљу 35 до 40 дин. 100 кгр.

Кромпирима добрим 5 до 6 дин 100 кгр.

Вину добром црном 10 до 12 п. дин. лит.

Ракији шљивовици доброј 20—30 п. д. литар.

Сено и то: 1 плас сена у ком нема више од 50 кгр. плаћа се 4—5 динара.

Цена је земљи од ектара 200 до 250 динара, а под закуп што овамо кажу под кирију или под урем, може се узети њива од једног етара по 50 до 60 динара годишње, а градине, које су само за пуштање стоке на пашу, могу се узети 20 до 24 дин. један ектар за годину.

Свет ове околине много се задужује и то ради плаћања данка и плаћа велике интересе, јер не зајми новац из јавних штедионица, већ од својих сељана и плаћају по 1 динар на дукат месечно.

Митар А. Рајковић.
шумар.

Смедерево 11 децембра 1888 год.

После митровског јаког снега окрете се време на боље. Новембар месец прође у тихом и за усеве подесном времену. Сваки пољорадник могаше доста урадити. Овом подесном времену имамо захвалити, што су готово свуда њиве почишћене, поугаране и посејане. У свакој грани креће се пољопривреда мање или више у напред, само виноделство стоји као осуђеник пред судијом. Нико се не занима подизањем нових винограда а старе гледају као неко одмече јер сваким даном чекају да утине. И са воћарством нисмо утекли, јер нико овде не сади воћњаке. Ретко се ко смилује те воћку мало окреше; али пресадити и калемити, то је овде само прича. О изводу воћа из семена и рационалног неговања нема примера. Једино двојачење усева — после кукуруза жито сејати — влада овде и ништа друго. Ја не видох овде детелине, репе, кукуруза у зелен, штајерске детелине, мешовитог сена, мачкурепе,[1]) топинамбура мухари, ситне проје или грахорице! Доиста смо јако заостали у привреди. Нема овде ни једног угледног бика ни пастува. Да нема државних пастува, прича о постувима изгледала би као нека обсена; а и од државних пастува слабо користи, о чему ћу чинити предлоге Српском Пољопривредном Друштву ускоро те да би се то поправило.

Обрт наш непрекидно је живахан, јер Смедерево је на месту подесном што га мало у свету има; али вредност продукта стоји чврсто на једном и истом месту. Тако, например, креће се цена озима жита од подужег времена око 11 динара. па и

[1]) Молим да изволите означити да ли се у народу овако зове биљка и која и у којим крајевима, јер досад, по моме знању, није под овим изразом у нас позната.

Ур.

сада тако стоји. Јечму би била цену 8 а овсу 7 динара све по метар. центи. Кукукурузу цена није се око 7 динара ако је кукуруз у клипу и то са одбитком од 20 кила по стотини. Вино се продаје по 7 до 8 динара по акову а добра шљивова ракија скочила је у цени и продаје се данас са 50 пара дин. по оки.

Ђ. Окановић

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског пољопривредног Друштва".

Четрдесет девета седница држана 14. Новембра 1888. године.

Били су: одборници г.г. Св. Милојевић, М. Јовановић, М. М. Сапић, А. М. Секулић, А. Љ. Поповић, Д. М. Спасић; благајник г. В. С. Богдановић. Гост г. Д. Буровчић, пчелар из Лесковца.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 315. Прочита се и усвоји записник 48. одборске седнице.

Бр. 316. Благајник реферише, да је управник друштвеног добра, према поднетом рачуну за ову годину, прекорачио буџет за 219 динара.

Одбор, с обзиром на то што је буџет прекорачен поглавито због учињених издатака на сталну поправку земље одлучи, да се сума ова у 219. дин. подмири из суме коју одбор има право да утроши преко предрачуна, а по чл. 28. друштв. правила, с тим да се за овај издатак тражи накнадно одобрење од предстојећег главног збора.

Бр. 317. Одбор за управу друштвеног добра реферише, да је управитељ добра поднео рачун за ону годину, израчунао, да му од бруто прихода од вољног расадника припада 61 динар у име процента. На што налази да ее зборска одлука о проценту који се има дати управитељу добра, има разумети тако, да управитељ добија процент од *чистог прихода* од целог добра, а не од бруто прихода од расадника, и пошто се из поднетог рачуна види да чистог прихода нема оне године, — то предлаже, да се управитељу добра овај апропнат који је он израчунао не призна, већ да се рачун изуће године са овим за ову годину уједно сравњава, па ако и колико чиста прихода буде за обе године, од тога да му се да обећани проценат.

Одбор саслушавши реферат, прими га у целости.

Бр. 318. Благајник реферише, да је остало ненаплаћено од раздатог семена у овој години 221.26 дин. и предлаже да се сума ова подмири из партије на потпомагање земљорадње, како би се могао рачун о набавци семена закључити, — а кад се наплати да се унесе у касу као напредни приход.

Одбор доноси одлуку по предлогу благајника.

Бр. 318. Секретар реферише, да је друштвени дописни члан г. М. Георгијев, начелник земљоделског одељења министар. финанције у Софији, послао друштву на поклон своје дело Свёдения по икономическото състояние на България.

Одбор прими с' благодарношћу к знању.

Бр. 319. Чита се писмо г. П. Михајловића, којим пита Друштво на који ће начин и у којој количини да употреби пексимит за гојење говеда.

Одбор упућује питање ово секцији за сточарство.

Бр. 320. Одбор, по предлогу уред. „Тежака" упути чланак „Угледна правила ви-

пољске Задруге» секцији за установе на оцену.

Бр. 321. Благајник подноси на одобрење за исплату рачун г. С. Хоровица, за печатање пољопривредног календара за 1889. годину, у суми од 1050 динара.

Одбор одлучи: да се рачун овај исплати.

Педесета седница држана 19. Новембра 1888. године.

Били су: одборници г.г. Свет. Милојевић, Мата Јовановић, М. М. Савић, А. М. Секулић, А. Љ. Поповић, Д. М. Спасић; благајник г. В. С. Богдановић. Гости г.г. Илија Миливојевић, редов. члан друштвени и Д. Бурнчић, пчелар из Лесковца.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 323. Прочита се и усвоји записник 49. одборске седнице.

Бр. 324. Износи се на решење питање: како ће се печатати извештај о овогодишњој радњи друштвеној.

Одбор одлучи: да се печата засебно у 1300 примерака, па да се разашље уз „Тежак" свима претплатницима и члановима друштвеним.

Бр. 325. Ужи одбор за припрему потребних дата за израду друштвене повеље реферише да је се споразумео о изради повеље са познатим уметником г. Ђоком Милановићем, учит. цртања на великој школи. Господин Милановић пристаје да изради друштвену повељу по цену од 800 дин. но пристаће и нешто јефтиније, ако је могне свршити за краће време, но што то сада предвиђа. Сем награде г. Милановићу, повеља би коштала ако би се израдила у 3000 комада, још 1500 марака, дакле 85 пара комад. Она би се могла употребити и за „похвалнице" које би Друштво давало приликом изложаба и иначе. Матрица би остала друштвена својина. — Предлаже да се повеља према овоме да у израду г. Милановићу.

Одбор саслушавши реферат усвоји предлог у целину и одлучи: да се предстојећем главном збору изнесе предлог о изради друштвене повеље на основу овог реферата и да се од њега тражи кредит за израду Повеље и то у колико се могне на терет буџета наступајуће године, а за остатак да се тражи овлашћење да одбор може потрошити на рачун кредита за 1890. годину.

Бр. 326. Одбор изабра чланове одбора г. г. Свет. Милојевића и Алексу Љ. Поповића, да с благајником направе нацрт за буџет за 1889. годину.

Бр. 327. Чита се молба Ристе Симића колара са Уба, да друштво прегледа и оцени истрељачу његовог система, коју је рад те цељи донео, и учини своје стручне примедбе, како би је према њима могао још боље усавршити.

Одбор бира у комисију да преглед овај изврше и дају своје мишљење г. г. Љубомира Клерића, Милана Антића, и Душана Спасића, редовне чланове друштвене и г. Милана Андоновића проф. велике школе.

Бр. 328. Чита се молба Вељка Чапрића, колара из Жаркова, да друштво прегледа и оцени плуг који је он израдио и друштву донео.

Одбор изабра у комисију да преглед овај изврши г. г. Милана Антића, Радована Мидошевића и Душана Спасића, редовне чланове друштвене.

Бр. 329. Чита се писмо г. А. Живановића, одборника друштвеног, којим јавља да је у једном винограду у Гроцки који је сав заражен филоксером нашао неколико чокота од извесне сорте лозе, на којој није примјетио никакав знак болести, од које нада друштву на углед неколико прутића. — Одбор умоли г. М. Савића, одборника а му реферише по овој достави.

Педесет прва седница држана 23. Новембра 1888 године.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, одборници г. г. Свет. Милојевић, М. М. Савић, А. М. Секулић, А. Љ. Поповић, Д. М. Спасић, благајник В. С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 330. Прочита се и усвоји записник 50. одборске седнице.

Бр. 331. Чита се извод о стању друштвене благајне за месеце Септембар и Октобар. — Пошто г. Св. Милојевић изјави, да је касу прегледао и у свему нашао највећу исправност, то одбор прими поднети му извештај о стању благајне.

Бр. 332. Благајник подноси рачун стварног примања и издавања друштвеног у овој години. — Одбор прими рачун и знању с тим да се збору поднесе.

Бр. 333. Ужи одбор изабран да изради пројект буџет за 1889. год. поднесе одбору пројект буџета. Одбор претресе позицију по позицију и одлучи, да се усвојени пројект буџета поднесе главном збору на одобрење.

Бр. 334. Чита се молба г. Рафаила Никадиновића, учитеља из Пријепоља у Ст. Србији, да му друштво поклони своја досадашња издања — књиге.

Одбор одлучи да му се књиге поклоне сем оних за које постоји одлука, да се дају само за готов новац.

Педесет друга седница држана 26. Новембра 1888. године.

Били су: одборници г. г. Свет. Милојевић, М. Јовановић, М. М. Савић, А. Љ. Поповић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић; благајник В. С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 335. Прочита се и усвоји Записник 51. одборске седнице.

Бр. 336. Читају се предлози друштвених секција за избор редовних чланова. По прочитању одбор усвоји предлоге секција и одлучи да се лица по предлогу секција предложе главном збору и то:

I. За секцију за ратарство:

1. Сретен Којић, економ из Закуте;
2. Ђорђе Окановић, економ из Смедерева;
3. Ранко Тајсић, економ из Пухова;
4. Радован Рашковић, економ из Рудоваца.

II. За секцију за сточарство:

1. Јован И. Алексић, П. марвени лекар за окр. пожаревачки;
2. Радован Мицић, предавач и пчелар у Зајечару;
3. Димитрије Бурничић, пчелар из Лесковца.

III. За секцију за шумарство:

1. Светозар Јовановић, шумар за срез бањски (окр. алексиначки).

IV. За секцију за технологију и примењене науке:

1. Милан Андоновић, професор велике школе;
2. Драгиша Милутиновић, проф. велике школе;
3. Др. Марко Леко, држ. хемичар.

Бр. 337. По дужем споразуму одбор одлучи да предложи сутрашњем главном збору за *почасне* друштвене чланове г. г. Светозара Милосављевића, б. министра Народне Привреде, Др. Владана Ђорђевића, министра народне привреде, Милосава Куртовића, коњичког капетана у пензији и Павту Куртовића, председника „Кола јахача Кнез Михаило у Шапцу".

Бр. 338. Управни одбор прими за дописне чланове друштвене, с тим, да се о томе и главни збор извести, господу: Тому Милошевића, окр. марв. лекара у Зајечару; Милана Р. Урошевића, економа у Брестовцу ср. гружански; Луку Лазаревића, проф. у

Ваљеву; Ђорђа Свитлића учитеља у Сан-
ском Мосту у Босни; Архимандрита Данила
Недељковића у Св. Роману; Добросава Пе-
тровића званичника и економа у Бољевцу,
Јована Голубовића учитеља у Дубу округа
ужичког; Мику Спасојевића, економа у Му-
селину код Шапца; Митра Рајковића, шу-
мара у Врщима; Петра Јосимовића, учи
теља у Д. Милановцу; Павла Радосављевића
економа у Медвеђи; Стевана Димитријевића,
учитеља у Липовцу окр. алексиначки; Сте-
вана Гојковића, учитеља у Валакоњи; Све-
тозара Јеремића, свешт. у Прањанима окр.
рудничкн; Светозара Вучовића, учитеља у
Средњеву срез рамски; Милана Николића,
свештеника у Метришу; Милана Јовановића,
економа у Тешици окр. алексиначки.

Бр. 339. Прочита се оставка г. Мате Јовановића, одборника, на одборништво, коју даје с тога, што је оптерећен државним пословима те не може уредно да долази у одборске седнице. —

Решено да се поднесе сутрашњем збору.

Бр. 340. Чита се молба 30 ђака богословије, да им се пољопривредни календар за 1889. годину да у пола цене.

Решено: да им се календар да по молби.

Бр. 341. Чита се мишљење секције за сточарство по питању гојења говеда пексимитом, упућеном секцији према ранијој одборској одлуци, а поводом питања г. Михаиловића, марв. трговца.

Одбор одлучи: да се г. П. Михаиловићу одговори по мишљењу секције.

Исправка. — Поред других погрешака, које се могу лако уочити и исправити, молим да се на стр. 97 место глога чита три. —

ПОДЛИСТАК.

Значај минералних материја у органској природи

(по руском од **М. Пешића**).

Питање о значају минералних материја у живим створовима нарочито у биљу, одавно се почело изучавати.

Радови многих учених људи (*Сосира*, *Либига* и *др.*) показали су, да у биљу има минералних соли, и да их је биље примило из земље. А сазнало се и то каква су једињења првобитних материја потребна биљу, шта више зна се данас и то, да је нека сô *неопходно* потребна за неку функцију биља, но незна се *зашто* биље не може бити без оних минералних материја, које остају у пепелу кад биљка изгоре, и зашто се организми не могу *развијати* без њих? Шта више, сем тога сазнања факата, нема другога ничега, па ни хипотезе, т. ј. претпоставке, или замишљеног узрока и објашњења.

Ово недовољно знање долази отуда, што се питање о значају минералних материја почело проучавати тек онда, кад му се практична вредност сувише истакла. Теорија *Либигова* била је везана са практичким питањима о изнурености земље и са учењем о гнојењу — ђубрењу — земље. После Либига изучаване су многе појединости питања, но испитачи нису се постарали да појме смисао појаве, да добију дата, која би им помогла да определу улогу минералних соли

у организмима. Само је Либиг, показао да базе минералних соли, које долазе у састав биља, служе за образовање соли са органским киселинама. Ослобођене пак минералне киселине као н. пр. сумпорна и азотна повраћају се у своје прво стање и дају сумпор и азот органским једињењима. То је све што знамо о улози минералних соли у биљу. Сад ћемо покушати да определимо могућу улогу већине минералних соли у биљу. На првом месту биће нам задатак да истакнемо факта, која показују у каком односу стоју минералне соли, ка органској материји биља, да сравнимо ова факта са посматрањем неких појава на реакције органских једињења, да определимо пут, кога ако се држимо моћи ћемо потпунце решити питање.

Да су неке соли неопходно нужне биљу, то је доказано. Но да се сазна *за што* су минералне соли нужне и *какво* фактично учешће имају оне у биљу, ваља најпре обратити пажњу у каком се стању налазе соли у самом биљу. Испитачи су највише обраћали пажњу и на усисавање минерала на оно што остаје по уништењу органских материја или на пепео. Из добивених сазнања изводи се, да се неки део минералних соли налази у хемиском једињењу са беланчевином, штирком и кончевином. Кад се биље киселн у води, из њега се не могу изпрати у водени раствор све растворљиве минералне соли, које се у њему налазе. Неки део одиста прелази у воду, и за њега можемо предпоставити, да није био у хемиском једињењу, или је био у такој форми једињења, која се даје растворити у води. Неки део у води растворљивих соли, може се добити у раствору, тек кад се биље претвори у пепео, што значи, да је тај део соли који је био у биљу, имао друга својства т. ј. ступио је у хемиску реакцију, чији се продукти, у којима су елементи дане соли, не могу растворити у води. Ево пример: морска маовина у којој има много јодних соли, ма да је биљка у води, њене лако растворљиве јодне соли не могу се испрати у води. Не само у хладној но ни у кључалој води морска маовина не губи јодне соли. Но кад разрушимо органске делове те биљке, претворив ту биљку у пепео, вода ће одмах извући јодне соли, које се у њој налазе. То ће рећи органски делови маовине, били су узрок, те вода није могла извући јодне соли, а то се може објаснити тим, да су јодне соли у маовини биле у хемијском једињењу са органским деловима ове биљке, који се у води не могу растворити. Још многе појаве говоре за то да је део соли, који се налази у биљу у једињењу са органским материјама његовим. Навешћу факта, која доказују, да су беланчеве материје сједињене са фосфорокиселим солима. Кад се замеси брашно с водом, онда у раствор улази део фосфорокиселих соли, креча и материје, која се у води не растварају, заједно са беланчевим материјама. Но остали део фосфорокиселих соли, које су у брашну, не могу доћи у раствор ни утицајем саме киселине у којој се иначе фосфорокиселе соли растварају. У остатку се налазе увек фосфорокиселе и беланчеве материје, усљед тога што се при овакном испирању органске материје више испирају но фосфорокиселе соли, у остатку брашна по испирању има већа количина фосфорокиселих соли, но у не испраном брашну.

Дакле врло често бива, да је врло тешко одвојити минералне соли од органских материја. Само кад се употреби сагоревање, онда можемо разрушити у организму сједињене минералне материје са органским. Интересантно је даље и ово што се ни из хумуса, т. ј. труле биљке такође не може растворима извући

минералне соли, као ни из саме биљке. Има особита форма хемиског једињења органских материја и минералних соли у хумуса, она је иста као и код живог биља. Органска материја, под утицајем кисеоника изменила се, из ње се одељили елементи угљене киселине и воде, но у остатку, део минералних соли наоди се као и у биљу у истој форми. У хемији има много таквих примера, да у једињењима један се од саставних делова мења, а једињење остаје у тој истој материји, као и пре.

По свој прилици овим се даје објаснити добар утицај хумуса у земљи, на развиће биља, премда биље не прима органски део хумуса, већ соли, које су у хумусу и то у оном истом једињењу као и у биљу, и соли тада прелазе из једног једињења у друго исте категорије. Соли, које су у хумусу, тако су хемиски приготовљене да их биље може лако примити.

Минералне соли једине се са органским материјама биља и дакле имају учашће при реакцијама у биљу. Са оном улогом минералних соли, коју је истакао Либиг, ваља ставити упоредо и образоване једињења соли са органским материјама биља. У биљу, а и у опште у организмима, већина соли не појављује се као со, већ у форми сложених органско-минералних тела.

Хемија нас учи, *да се својства једињења разликују од својстава тела која га сачињавају*. Једињења могу ступати у таке реакције, у које не ступају тела од којих је оно произишло.

Често је врло тешко доказати присутност неког једињења. Често видимо да нека реакција даног тела бива само при учешћу неког једињења, које по изгледу не учествује непосредно у процесу. После реакције, једињење без кога као да процес неби се могао извршити, остаје не промењено, у тој истој количини и форми, као што смо га најпре узели. Пита се каку је улогу оно играло у процесу? Да се на тако питање одговори, врло је тешко, и могућно је само ако се одељито испитају разне фазе појаве не ограничивши се крајњим резултатом. И тако изучавајући овакве процесе у многим се случајевима видело, да је тело, из кога се није могла извршити реакција, ступало за време процеса у једињење са реагирајућим телом. И тако се дакле добивало ново сложено једињење, разуме се с другим својствима, но што имају тела која га сачињавају и то је једињење и реагисало у извесном правцу. У току свршавања реакције, оно тело без кога неби могло бити реакције, опет се одвајало у слободном стању. Кад ово тело нађемо после реакције у слободном стању, ми опет не можемо закључити, да оно није учествовало у реакцији, као што не можемо да закључимо кад нађемо део соли у биљу у слободном стању, да оне нису учествовале при хемичким променама. Премда је у оваким процесима тешко доказати сам факат једињења, али је суштина његова опет зато врло проста. Објашњење је основано на најпростијој форми хемиског узајамног утицаја, на једињењу два тела у једно и на закону да се својства једињења разликују од својстава тела, која га сачињавају.

Све промене у биљу свршавају се са врло незнатном изменом температуре која се врло мало разликује од околне температуре. Многе реакције можемо и ван организма репродуковати, али тада већином морамо подићи температуру. При обичној температури ове реакције или неће бити или ће се тако полако свршавати и у тако малом ступњу, да је не могуће с њима објаснити процесе који се дешавају у организмима. Хемија треба пре свега да обрати пажњу на

услове и материје, које олакшавају појаву при температури, која је близу обичне. На једно тако средство обраћена је одавна пажња, а то су неорганизовани ферменти. Осем фермената, који имају способност, да понижавају температуру реакције органских материја видећемо, да и неке минералне соли имају ову битну особину. Расматрање Вирцово, показује још више сличност радње фермената и неких минералних соли. Имајући у виду ову сличност морамо се зауставити на ферментима а највише на посматрањима Вирца, о овоме предмету.

У организмима биљним и животињским, неке се реакције свршују само у присутности извесних сложених једињења блиских беланчевим телима, која се зову ферменти. Присутност је фермената неопходно нужна при преобраћају нерастворивог штирка у растворну гликозу, нерастворивих беланчевих материја у растворне пептоне. У животињском телу дејствују пептони у апарату за варење где се нерастворна једињења, која су била у храни преобраћају у растворно стање, које је нужно за усисавање раљивих материја и за уношење у крв. Ове реакције, које се свршују у организмима, могу се репродуковати и без фермената и ван организма, но само при сасвим другим условима.

У организмима, ове се реакције свршују и при онакој скоро истој температури као што је и околна, а ван организма и без фермената, требају велику температуру и врло често такве реактиве, као што су киселине и базе. Присутност фермената, дакле мењује својства беланчевих материја, штирка, масти, и др. мењују их у таком правцу, да ове лакше могу ступати у неке реакције т. ј. већином случајева могу реагисати са водом при температури, која је близу обичне. Ово је доказано опитима ван организма. Ваља додати и то, да кад се сврши реакција, фермент се наоди приближно у оној количини, у којој је узет, и да је довољна мала количина фермената да повећу количину нерастворне беланчеве материје у растворну преобрати. Питање је дакле у чему се састоји то учешће фермената у реакцијама?

Давно се дошло до убеђења, да је улога фермената у организмима чисто хемиска, и да ће се кад-тад моћи тачно одредити улога фермената.

Вирц је испитао утицај папајина,[1]) на фибрин. Он је нашао да се фибрин при овоме претвара у продукт у води растворљив — пептон. Папајин дакле ради оно што и ферменти у органу за варење. С тога се на основу тога, кад је слабо варење и препоручује пити папајин. Пошавши путем, који ће га довести до разјашњења улоге папајина у поменутој реакцији, Вирц нађе, да се овај фермент једини са фибрином, и да на продукт реакције вода упливише лако, и то при обичној температури преобраћајући га у растворљиви пептон.

По свршетку реакције папајин се одваја у слободном стању. Сво објашњење састоји се у томе, да се фермент једини са фибрином, при обичној температури, са водом, док слободан фибрин са водом при овим условима не реагише.

За сада, ми видимо у ферментима, једино средство са којима се може при обичној температури свршавати у организмима такове реакције, за које без фермента треба велика температура. Но само при неким реакцијама нужни су ферменти. Ферменти су само једно од многих средстава, којима располажу организми, за регулисање силе, коју добијају с поља, помоћу хемичког претварања материја. Садања хемија показује нека једињења, која су у многом слична с

[1]) У соку дрвећа Cacarico papay.

ферментима, но која имају без сумње већи значај, и која испуњују главни услов т. ј. понижавају температуру реакције, оних тела, са којима се једине. Ова су једињења неке минералне соли.

Још 1877 г. (журнал руског хемичког друштва 1877 г. стр. 213.) доказано је, да мала количина бромистог алуминија, нагони водоник ароматичких угљеноводоника, да уступи место брому, и где је пре требала топлота од 300°, и неколико дана, сада се свршавало све у најкраћем року, скоро у тренућу ока а што је главно при обичној температури, па и при 0° и ниже. После неколико недеља, штампан је рад француских хемичара Фридела и Крафта. (Comptes rendus tome 83 page 74) који су опет додиривали то питање. Ови су научњаци изнели то, да са малом количином соли, као што су хлорни алуминије, хлорни цинк, хлорни магније, хлорно гвожђе, и неких других, може се добити разнолика и сложена органска једињења, од простијих једињења и то са необичном лакоћом, а што је главно при обичним температурама. Њихово је разјашњење хипотетичко и нема никаквог ослоница. Међутим ствар је у том, што се *сједини* са органским телом, у реакцију синтеза ступа ово ново добивено једињење, које садржи елементе соли и органске материје и које дакле има друга својства но његови саставни делови у слободном стању. Со, која се после реакције нађе у слободном стању, може да се једини с новом количином органске материје, и тако га мало по мало увући у синтетичку реакцију. Има много факата, који показују каква може бити промена са сложеним материјама организама, кад су минералне соли ту. Тако је наприлику беланчевска група врло осетљива кад су минералне соли ту, и то таке соли као што су хлор натриум сумпорокис. натрон, фосфаткреча и т. д. Својства се беланчевих група тада мењају. Многа беланчева нерастворива једињења, растварају се чим се дода водени раствор соли т. ј. вода, која нема утицаја на беланчеву материју при обичној температури, и без соли, утиче на ову при овим истим условима, само кад је со ту. Неке соли спречавају крв да се усири, и неким органским растворљивим материјама да из тог стања прећу у не растворливо, најближи беланчеви производи, опет се враћају у првобитно стање, једињени се са фосфорокречном соли, штирак постаје растворљива у води промењута маса, кад се додаду неке соли, и то при нижој температури но кад на њега упливише само вода и т. д. Оваковић факта има много. Многа нису објашњена још и остала су без сваког теориског ослоница, но ово може послужити као потврда, кад се једном зна, да минералне соли једињени се са органским материјама мењају природу ових.

То што је по свој прилици сметало, да се приступи ка објашњењу улоге минералних соли у организмима, био је недостатак хемиских примера утицаја соли, без распада ових на органске материје, утицаја са којима иде јака промена својстава састављених тела. Ја сам већ навео доказе о способностима минералних соли, да се једине са органским материјама, и навео да оне могу лако да промену својства ових. Ово даје још већи значај минералним солима. Сада се више не може спорити њима значај при преображању органске материје. Добивене су излазне тачке за даљу обраду питања. Врло је могуће, да имајући непосредно учашће у реакцијама, које се збивају у организмима, и учествујући у једињењима *соли могу да послуже као средство за промену својстава тела у правцу који захтева живот организама.*

Ако у будуће при изучавању не одвајамо органско од минералног, ако не губимо из вида везу и зависност органског света од минералног, моћи ћемо успети у решењу оних проблема, које нам даје природа. Само ако примимо услове, које нам пружа сама природа, моћићемо да објаснимо појаве, које се у њој догађају и да овладамо њима.

(Густавсон).

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

«Тежак» је имао још ову свеску да уреди па да уђе у нову 1889. годину.

Почетком идуће године године он ступа у двадесету годину свога излажења.

Шта је «Тежак» за ово време радио и урадио, није наше да ценимо, то ће оценити објективна критика, којој ће бити посао олакшан кад буде готова садржина свих година од почетка излажења до данас. Ми можемо толико рећи, да је то ризница извесноога знања, намењена нашим земљорадницима у најбољој намери, и којом су се могли до миле воље служити.

Шта је желео «Тежак» у овој години, која се свршава, то се види из *Извештаја* Српског Пољопривредног Друштва који је разаслат уз 22. број «Тежака» а преглед његових поука изнет је у садржини која се уз ову свеску доноси у целини.

Шта жели «Тежак» *у идућој години* постићи и како ће излазити?

Пре свега, «Тежак» жели да се још чешће састаје са својим читаоцима, да пре и брже доноси поуке и вести из свих крајева земље, а по могућству и изван ове. Зато ће од нове године лист излазити *недељно*. Да би се могле доносити веће слике и подесније и прегледније размештати радови, излазиће у облику четвртине као што је пре излазио, (1879 године) т. ј. у величини таман двапут већег формата но садашњи «Тежак», и то на целом табаку.

У овоме облику, моћи ће «Тежак» одредити и место за подлистак, у коме ће доносити разне поуке више у забавном виду, о занимањима која се могу корисно спојити са пољском привредом и свршавати средствима кућевним и у оно доба године кад се око

земљорадње мање бавимо; поуке о чувању здравља; путописе са привредним податцима и т. д.

Од чланака «Тежак» ће и од сада доносити што више практичне поуке из свију грана пољске привреде, како их кад истакне потреба свакодневног живота наших пољопривредника, или како их кад поједини мислиоци изнесу као савремене и корисне. Но не мање доносиће, по могућству чистим и разговетним народним језиком и кратке научне расправе, којима ће се објашњавати практика и научно расветљавати поједине појаве пољопривредног живота. Нарочито својим уводним чланцима трудиће се да износи све оне мере које су кадре заштитити и унапредити земљорадњу и остале гране пољске привреде; и предлаже све остварљиве и потребне привредне реформе.

Својим кратким белешчицама и гласником додириваће све гране људскога знања и умења, које могу пољском привреднику помоћи посао и упутити га на већу зараду

За олакшицу у разумевању поуке «Тежак» ће и ове године доносити лепе илустрације; и старати се да по могућству донесе барем *1 леп слику са бојама неке наше домаће врсте воћа* те да и с те стране задовољи своје претплатнике.

Извршење ове намере стаће више труда и издатака но досад, и опет од претплатника неће се тражити већа претплата. *Цена* остаје 8 дин. на годину а 4 на пола године (за иностранство 10 франака или 5 фор. а. в. за годину, због плаћања поштарине. Плаћање унапред. На пола године не може се примати претплата за иностранство).

„Тежаку" су и за идућу годину на расположењу сви досадашњи сарадници, којих се број за ову годину удвоио, према броју прећашњих година. Сем тога, сви чланови управног одбора, примили су на се, покрај осталих послова административних у Друштву, и ту моралну обвезу, да сваки по својој ближој грани којом се бави помогне уредништву, да се у свако доба и о сваком од важнијих пољопривредних послова донесе потребна поука и расветљење. Ово су обећали и многи др. редовни чланови Друштва, а уредништво се нада да ће радећи на послу који је претежнији од многих приволети још већи број сарадника из унутрашњости и на страни, којима се за то обратило.

Зна се, да се могу изванредно усавршавати сви пољскопривредни послови, проналасцима технике и природних наука, и да се развијање пољске привреде може много потпомоћи сигурним полугама, које нам пружају друштвене науке и право, зато се уред-

ништво «Тежака» постарало и стекло искрених помагача у људима, који заузимају одлична места као стручњаци и ових поменутих грана.

Српско Пољопривредно Друштво за сада даје истина веоме громне новчане награде писцима; али са унапређењем листа ићиће, и умножавање његових прихода, из којих ће се моћи сарадницима и повећавати награде. Друштво очекује да ће наши школовани људи наћи разлога и иначе да помогну овај посао и почну одкупљивати дуг који на њима лежи, и брижљиво посвећујући своје време испитивању мера којима се пољска привреда потпомаже, помагати развијање благостања нашега народа који се скоро искључиво бави пољском привредом. Друштво је до сада доста жртвовало на грушисање својих сарадника, и нада се да је у томе успело, и да сада има више права обратити се и претплатницима, да и они учине што треба.

Корисне поуке које «Тежак» њима намењује многоструко ће накнађавати ону незнатну суму, *која се као претплата тражи и која је* **намењена да се опет врати народу, било новим књижевним подарцима, било као премије добрим и заузимљивим пољопривредницима** који се буду одликовали, на изложбама, при трци, надметању у раду и т. д. С тога се моле господа претплатници овде и на страни, да изволе и новоме «Тежаку» поклонити своје поверење и своју пажњу, и за времена обновити своју претплату.

Ово је потребно учинити *што пре*, јер је Друштво приступило пречишћавању своје књиге претплатника и дужника, па да би избегло сувишне трошкове око штампања прекобројних листова и доцније немиле сукобе, око наплаћивања вересије, *намерава само у онолико комада печатати свој лист, колико је заиста потребно, и само оним лицима слати, која се одазову претплатом.*

Моле се г. г. економи и шумари, свештеници и учитељи, порески надзорници, полицијски и остали чиновници и уопште сви пријатељи пољске привреде, да изволе заузети се око претплате и препоруке овога листа, а Друштво, које води рачуна о свима истинитим пријатељима наше пољске привреде, умеће им благодарити.

Моле се уредништва Српских и Хрватских листова да изволе одштампати ове промене у излажењу «Тежака» било у целини или у изводу.

Из седнице управног одбора Српског Пољопривредног Друштва од 2. Децембра 1888. године у Београду.

Г. Г. САРАДНИЦИМА, ДОПИСНИЦИМА И ПРЕТПЛАТНИЦИМА „ТЕЖАКА".

Завршујући овом свеском уређивање „Тежака" за ову годину, праштамо се са сарадницима, претплатницима и читатељима.

Ми им топло благодаримо на досадашњем труду и потпори, ми им желимо да у здрављу проведу наступајуће благе дане, и молимо их да своју пажњу поклоне „Тежаку" и од нове године, који ће у новоме руху и новим редом наставити старе своје тежње да пружа нашим пољопривредницима науке о свему чиме могу поправити своје имање, своју зараду и своје здравље; о свему чиме се могу спречити спор у куповини, продаји и саобраћају, о свему чиме може обезбедити своје производе од потрице и уништења и о свему др. чиме се може опште благостање постићи.

Сву г.г. сараднике молимо да своје списе израђују, по могућству, само на једној половини хартије, остављајући другу за исправке, које буду потребне око објашњавања израза или позивања на раније послове у „Тежаку" с којима их ваља довести у везу. Ова мала пажња много би олакшала уредништву посао.

Г. Г. Дописнике молимо да се по обрасцу који је изнет у „Тежаку" јављају и у будуће, но чешће и украће; ради олакшице слаће им се на захтев дописнице у које треба уносити оно што је најпотребније знати из разних крајева земље.

Све пријатеље пољске привреде у Србији молимо да се зазму око скупљања претплатника у својој околини.

15 Декембра 1888. год.
у Београду.

Уредник „Тежака".
М. М. Савић.

ОГЛАСИ.

Семена од гледичије за живу ограду може се добити код Друштва по 2·15 дин. 1 кгр. а од луцерке по 2 дин. 1 кгр.

ГРАШКА (сточног)

За производњу најраније сточне пиће у пролеће, продајем по 20 пара килограма.

Мико И. Спасојевић
економ из Шапца.

У канцеларији Српског Пољопривредног Друштва има лепо укоричена

ГРАЂА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНИ

РЕЧНИК

† ГАЈЕ МАТИЋА

са ликом његовим и факсимилом његовог рукописа.

Продаје се по 2 дин. у обичном, а по 4 дин. у фином повезу.

На добру срп. пољоприв. Друштва код Шапца, налази се на продају 300 двогодих и 4—5000 једногодих пресадница гледичијевих које се могу с користи употребити на подизање живе ограде.

Цена је двогодим 25, а једногодим 20 динара за 1000 пресадница. Ко је вољан купити, нека се обрати срп. пољопривредном Друштву у Београду или управнику друштвеног добра у Шапцу. Паковање и подвоз до станице паробродске, пада на терет добра, а даљи подвоз на терет поручиоца. Ко их буде купио, добиће још и упуство о сађењу и неговању поменутих пресадница.

Имам на продају у већим и у мањим количинама семена — луцерке детелине, чисте — без вилине косице и с гаранцијом продајем га. Који је вољан узети нека се пријави «Српском пољопривредном друштву» у Београду.

Благодарећи «Српском Пољопривредном Друштву» на услузи коју ми је учинило, позајмив ми нарочиту справу за чишћење — препоручујем штованим потрошачима моје семе детелинско, с пуним уверењем да ће бити задовољени.

Уједно молим П. П. свештенике и учитеље у унутрашњости да обрате пажњу на овај чисти — домаћи производ како би избегли сваке неприлике купујући старо и измешано семе.

У Пожаревцу
Септембра 1888 год.

С поштовањем
Станислав Станисављевић
економ.

ИЗВЕШТАЈ

о

РАДЊИ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

у 1888. години.

Управни одбор Српског Пољопривредног Друштва, на основу чл. 21. друштвених правила, има част поднети извештај о друштвеној радњи у години 1888-ој. Но извештај овај има се сматрати као извештај о радњи друштвеној за минулих десет месеци а не за годину дана, јер се у њему износи рад друштвени кроз 10 месеци, руковођен садашњом друштвеном управом.

Ради боље прегледности послова изложених у овом извештају, он је подељен на четири групе и то: I. На рад *административни*, II. *финансијски*, III. *књижевни* и IV. чисто *практички*. Из овога што иде видеће се шта је и колико по овим групама рађено и урађено:

I. Рад административни.

Управни Одбор, примив управу Друштва 10. Јануара ов. г. предузео је на првом месту да учини извесне **измене и допуне у дотадашњим друштвеним правилима**, те тиме да постави Друштво на здрав темељ, са кога се и обилатији рад може очекивати. Главно је у учињеним изменама и допунама што је изнесен чл. 14. правила у погледу права гласања на друштвеним зборовима и што је усвојена и извршена подела редовних друштвених чланова у секције по струкама.

Горко искуство нагнало је Друштво да мења одредбу чл. 14. о праву гласања на зборовима. И оно је на напредном збору 7. Фебруара ов. год., предајући историји све неправилности и изгреде који су се догађали минулих година изигравањем поменутог члана правила, изменило чл. 14. тако, да на друштвеним зборовима имају право гласања само редовни а право саветовања сви остали чланови друштва.

Том изменом правила, *српска пољска привреда враћена је српским пољопривредницима*; она од тада има да припада само њима. Пољопривредници радиће како умеју и како могу. Њихов рад биће одблесак њиховог погледа, њиховог знања и прилика у којима се налазе. Ако у томе буду прокрчили пута напретку пољске привреде, нека они приме признање; ако не умедну ни чим задужити струку, којој су се посветили, нека *њих* суди потомство. Сваком људском занимању оно што му припада по заслузи, па и пољопривредницима оно што су заслужили: признање или осуду! —

Да се Друштво подели у секције, то је потреба, која се давно осећала. Подела на секције у пољопривредном друштву, то је подела рада у постижењу друштвеног задатка, који нити је мали нити лак. Не може бити а да рад чланова у појединим секцијама неће бити крајње благодетан по напредак наше пољске привреде. —

Све остале измене и допуне правила које је са поменуте две редни збор усвојио 7. Фебруара а Господин Министар Народне Привр одобрио 18. Фебруара ов. г. под ЗБр. 165, — од мање су важности, с тога се ни овде не објашњавају ни правдају.

У исто доба, а с погледом на унутрашњи рад Друштва, Управни Одбор спремио и пројект за друштвени **Пословник** и заједно с Правил поднео га поменутом ванредном збору који га је и примио.

Сама **реорганизација друштва** повлачила је за собом ред посл који су више мање и посвршавани, бар у толико, у колико је то од са Одбора зависило. — Упис чланова у секције у главноме је извршен, јер 121 редовних чланова само се 12 њих нису уписали у секције. — Сек су се конституисале. Леп одзив г.г. редовних чланова приликом састанк цељи образовања секција и *избор* секцијских секретара, довољна су гар тија за будући успешан рад. —

Сваки почетак рада био је тежак за Одбор, зато, што је доцкан шао на Управу, а поглавито и зато, што се није знало право финансиј стање друштвено, а оно је основ за сваки рад друштва. Докле је се до са расправљањем рачуна друштвених и сазнања његовог правог финансиј стања, видиће се из другог дела овога извештаја. —

Набавка и растурање семена у народ, посао је о чијој важни не може бити сумње. Друштво је се старало да што више семена, наро признатих пшених биљака, растури у народ а да по могућству подмири требу са семеном из отаџбине, па тек у колико се не може подмирити земље да се набавља и са стране. У тој цељи Друштво је 15. Јануара год. позвало преко свога органа, „Српских Новина“ и др. листова наше извођаче који имају семена од пшених биљака и потребног семена од гих биљака на продају, да пошљу Друштву мустре са ценом коштања. истој цељи питани су и Управа Топчидерске Економије и ратарске школ Краљеву. Но пошто је већ доцкан било, а и иначе производња семена рочито пшених биљака није у земљи још довољно развијена, а при то 1887. г. нарочито луцерка рђаво родила — то Друштво није ни до много ни великих понуда, а што их је добило цене су биле код неких в семена тако велике да је Друштво због знатно ниже цене морало пре ставити набавку са стране, једино с' обзиром на распространење и одом њање дотичних усева.

Тако је Друштво у овој години набавило у земљи само незнатне личине семена и то:

1.	Луцерке	343 кгр.
2.	Гледичије	33 „
3.	Мухари	50 „
4.	Сибирске зоби	150 „
5.	Раног кромпира	150 „
6.	Пасуља	100 „

Све остало потребно семе, набављено је са стране. При овој наб Друштво је нарочито мотрило на солидност фирме од које је семе набавл

на каквоћу семена које је набављало и на цене по које та је набављало; јер ако је фирма од које се набавља солидна, претпоставка је, да Друштво не може с' њом имати неприлика; ако је семе добро а по могућству што јефтиније, извесно је, да ће се с' једне стране и више распродати у народ и да ће род од доброг семена привући пажњу околине, те ће се у најближој будућности показати живљи интерес за дотичним усевом — брже ће се одомаћити, — с' друге стране опет и сами приватни продавци семена знајући да Друштво набавља и продаје само добро семе, бојаће се утакнице, те ће и сами набављати боље семе.

Ради веће контроле и сигурности да се овај важан посао друштвени — набавка и разашиљање семена — врши као што захтевају име Друштва и значај саме ствари, Одбор је изабрао из своје средине *ужи* одбор, коме је поверио сав рад око набавке и растурања семена, и резултат ове поделе посла био је ове године врло повољан.

У току године, у коју ступамо Одбор мисли да ово питање о производњи, набавци и распростирању семена *основно* проучи, па да пред идући збор изиђе с' готовим предлогом о тој важној питању, о семену од пољопривредних усева.

Да би Друштво и при набавци семена потпуно одговорило своме задатку и да му се не би могло пребацивати да и оно растура семе од луцерке у коме можда има *вилине косице*, набављено је заред сваке сигурности најсавршеније **СИТО** за пречишћавање детелинског семена од вилине косице — *сито Талмајерово* — и на њему је пречишћавано све детелинско семе које је Друштво набавило и продало, тако, да се поуздано може рећи: Друштво је продавало само чисто луцеркино семе. А да би и други продавци, који су непосредно народу продавали луцеркино семе пречистили у интересу наших пољопривредника који су га куповали, Друштво је ово сито и њима бесплатно давало на послугу. Исто тако служило је се Друштво и апаратом за пробање клицавости семена, да не би старо и неклицаво семе куповало и продавало под именом доброг — клицавог.

Цене семена сведене су на могућу најнижу цифру, јер Друштво није тражило никакве добити за се, сматрајући да је за њега највећа добит, ако се што више семена које препоручује распрода и као што треба посеје.

Ове године растурено је семена:

Пшенице (Wechsel-Weizen)	200	килограма
Ражи (шампањске)	200	литара
Зоби (сибирске)	150	килограма.
Кукуруза (чиникантино)	300	„
„ (секлерског)	60	„
оса	172	„
туља	100	„
чира раних	346	„
а од површа у вредности	132	динара.
е	767	килограма.
е	150	„

Грахорице	200	килограма.
Мухари	160	„
Пиљне репе	35	„
Траве пиљне	45	„
„ украсне	17	„
Кудеље	200	„
Гледичије	33	„
Печурака	½	„

Сем овог семена Друштво је бесплатно добило од Управе Државне Ергеле у Љубичеву 16 килограма, семена од *белог дуда*, које је бесплатно раздато народу преко Подружина и појединих пријатеља друштвених, с упутством како га треба сејати и даље гајити, да се што боји дудови одгаје, у интересу нашег свиларства и живинарства. Познати пријатељ друштвени г. Т. Ђурић трг. овд. набавио је и поклонио Друштву малу једну количину семена од чувене у трговини *силистријске метле*, са жељом, да Друштво произведе што више семена и разда га народу, како би боље и финије метле производио и за трговину градио. Друштво је послало од овог семена нешто мало Управи Топчидерске Економије, нешто Управи овд. казненог завода, нешто на своје добро код Шапца, у цељи да се што више семена од ове метле произведе, а нешто је у истој цељи посејало у својој градини. Од ово мало семена, Управа Топчидерске Економије произвела је 14 килограма семена од кога је 3 кгр. задржала за своју потребу, а 11 кгр. бесплатно уступила друштву. Од произведене метле Управа Топчидера дала је начинити и друштву је послала четири метле разне величине и једну од домаће метлице ради сравнења, које се налазе у друштвеној збирци. — Разлика је између обе метле знатна; и сама Управа Топчид. Економије мисли на годину да посеје већу количину ове метле ради грађења метала. На друштвеном добру такође је произведена прилична количина семена силистријске метле, а нешто и у друштвеној башти, тако, да Друштво има до 20 кгр. семена силистријске метле, које ће у своје време бесплатно раздати народу, нарочито у крајевима, где се народ бави грађењем метала за трговину, како би боју метлу производио, те при једнаком послу више зарађивао и страну метлу сузбијао у трговини у Србији. —

Не мање важан посао друштвени је **набавка и растурање савршенијих пољопривредних справа** у народу. Начин на који су пољопривредне справе растуране по народу, ранијих нарочито прошле године, Управа није могла усвојити, јер је се давањем справа на почек тако запшло, да је се морао једном учинити крај томе, бар док се не пречисте замршени рачуни са фабриком од које је Друштво последњих година справе набављало и пољопривредницима којима их је давало на почек. Због тога је Друштво ове године набављало справе само за готов новац, не тражећи тим никакву добит за себе. Кад је Управни Одбор примио друштвену управу, рачуни су са фабриком одакле су дотле справе набављане били тако замршени, да Управа није могла више од ње набављати справе бар дотле, док се рачуни не пречисте, него је се тек онда морала обраћати на друге стране, тражећи најповољније услове, како у погледу цене, тако и што се тиче квалоће и израде.

И ту је управни одбор изабрао из своје средине *ужи одбор*, коме је стављено у дужност да распита и сазна о свима овим условима и води надзор о тачном извршењу поручбина и набавци употребљивих справа из солидних фабрика а под најповољнијим условима. Док су све те сметње савлађиване, време је измицало, и зато је можда и успех у овом послу мањи, но што би иначе био. Сметња у растурању савршених пољопривредних справа ове године, лежи делом и у томе, што Друштво није имало у своме магацину справа на углед, једно зато, што је магацин друштвени био закрчен справама из фабрике од које су пређе набављане и старим неупотребљивим друштвеним справама, са којима се није могло брзо расчистити, а друго што ни са својим финансијским стањем није било на чисто нити је имало могућности да справе купи, па их у свом магацину држи за углед и показивање. Но што се није могло учинити ове, надати је се да ће се учинити идуће године.

Но одбор није пропуштао а да у свакој прилици не поради на томе, да се и код нас израђују бар мање и потребније пољопривредне справе, и да не потпомогне предузеће оваке природе, бар препоруком и тиме што је за Друштво из тих радионица набављано. Али ове године није се дошло до жељених резултата, једно због краткоће времена, а друго и поглавито због тешкоћа на које се наилази на сваком кораку при овом послу, као што су невештина радника, немање капитала, скупоћа и т. под.

Према томе, с малим изузетком све су справе набављане са стране. Али Друштво је озбиљно водило бригу, да се само добре и употребљиве справе набављају, а не и оне које су негде можда и употребљиве, али код нас нису за употребу, било због своје тежине, или сувише сложеног састава.

Справа је растурено:

Тријера (пернолетових)	4.
Ветрењача (бакерових)	4.
Сечки за вито и ручну снагу	2.
Загртача (домаћа израда и са стране)	3.
Крњача „Ексцелзиор“	71.
Буњкалица (малих ручних)	4.
Муљача (с гвозденим ваљцима)	1.
Широмера (Екслових)	3.
Вино и широмера (Екслових)	2.
Воћарских алатки	19.
Пчеларских алатки	9.
Маказа за стриж. оваца	7.
Земљемерских справа	2.

И питање о израђивању и ширењу бољих и савршенијих справа пољопривредних, Одбор ће у току године, која наступа, проучити и спремити предлог за идући збор, као што је и за семе поменуто.

Друштво није губило из вида ни потребу упоредне пробе справа исте врсте, — такмичење, јер је то заиста најбољи начин да се од две или више справа исте врсте, оцени која је најбоља и најупотребљивија. Али ове године није се могло ништа по овоме предузимати због краткоће времена

и других хитнијих послова. Међутим друштво је ипак једном приликом послало два своја члана на једну такву утакмицу — у Сомбор — поглавито у цељи, да проуче начин организације ове утакмице, како би били од помоћи Друштву при сличном предузећу. И они су поднели о томе извештај који је и у „Тежаку“ печатан. (Бр. 19. стр. 531). По својим средствима друштву би тешко било учинити овај издатак, али за то има да благодари г. министру народне привреде који је на молбу друштва ставио му на ту цељ на расположење из касе министарства привреде суму од 250 динара.

Водећи бригу и о унапређењу нашег пчеларства и воћарства, Друштво је се старало да напредци по овим гранама пољске привреде у страном свету не остану непознати ни нама. С тога је приликом **пчеларске изложбе у Медлингу** и **воћарске у Бечу**, скренуло пажњу министарства народне привреде на ове изложбе и предложило му, да пошаље кога од наших пчелара и воћара на ове изложбе. И г. министар народне привреде с познатом готовошћу прихватио је овај друштвени предлог, ставио му на расположење 650 динара и именовао личности које треба друштво да пошље на ове изложбе, с тим, да пчеларски изасланик сврати и на пчеланик чувеног српског пчелара г. Јове Живановића, професора у Карловцима и почасног члана друштвеног. Друштво је с највећом благодарношћу примило ову суму и по наредби г. министра послало једног свог члана на изложбу у Медлинг, а двојицу својих чланова, од којих је један управитељ друштвеног добра код Шапца, на воћарску изложбу у Беч.

Не губећи из вида ништа што у круг рада друштвеног спада, Друштво је се заустављало и на тачци 4. чл. 2 својих правила, која гласи: *„да расписује, досуђује и издаје награде ради завођења напредних начина радње по свима гранама пољске привреде“*. Па пошто по овој важној тачци друштвених правила до данас није ништа систематски рађено, то је Одбор мишљења, да за то треба имати утврђени поступак, по коме би се имало радити, па да би се могао постићи жељени резултат. Зато је овакав поступак и пројектирао с тим да га поднесе овогодишњем главном збору на одобрење. Он гласи:

1. Управни одбор, по предлогу секција расписује и одређује сваке године награде, ради завођења напредних начина радње по свима гранама пољске привреде;

2. Објављивање ових награда бива сваке године о главном годишњем збору друштва;

3. Награде ове објављиваће се у друштвеном листу а и другим новинама после главног годишњег збора;

4. Имају право да се такмиче за награде:

а. Сви земљорадници и пољопривредници, којима је пољска привреда или која грана њена једино или главно занимање од кога они живе;

б. Сви они, који се баве једном или више грана пољске привреде, али у ширем обиму;

в. Пољопривредне подружине;

г. Манастири.

д. Општине и

ђ. Свака пољопривредна задруга, основана у циљу рационалног обрађивања земље;

5. Награде се расписују за један или више срезова или округа, према врсти напретка који се тражи;

6. Сваке године расписује се *пет* награда и то појединa награда на једну од наведене територије;

7. Једно исто лице у једној истој наградној територији не може добити две узастопне награде;

8. Награде ове дају се из партије која се сваке године одређује на потпомагање земљорадње.

9. Сума ових награда не може износити мање од 1000 динара;

10. Награде се деле овако;

I.	награда износи	300	динара.
II.	„ „	250	„
III.	„ „	200	„
IV.	„ „	150	„
V.	„ „	100	„

11. Сем награде у новцу, даваће се и похвалнице;

12. Коме ће се досуђивати награда у новцу а коме похвалница, решава положај такмаца;

13. Раздавање награде биваће по могућству што свечаније.

14. На сваку расписану награду мора се чекати и дочекати жељени напредак, па ма то било и после више година;

15. Која се награда не изда једне године, она иде у депозит из кога ће се издати, кад се досуди и дотле ће се објављивати сваке године;

16. Да ли је ко постигао тражени напредак и заслужио расписану награду, решава порота од 3 лица, која одбор изабере из редовних чланова Срп. пољопривредног друштва. Порота ће ценити на самом месту. Трошак око овога после подноси друштво.

17. Секције предлагаће награде, а одбор ће од њих узимати, према осталима секцијама и према потреби по једну, две и т. д.

18. Која се награда од оних што их секције предлажу, не узме једне, узеће се друге године ако секција не одустане;

19. У предлогу своме секције ће изложити опширне и тачне услове, који се имају испунити, па да се добије расписана награда;

20. Ко би од оних, којима се награде досуде, желео, да му се у место новца набави за исту вредност справа, приплодно грло, семе и т. д. томе ће се учинити без рачунања подвозних трошкова;

21. Имена награђених објављиваће се у друштвеном листу а и другим новинама; она ће се штампати и у годишњем извешћу Друштва. — — —

Појаву патриотског удружења „**Коло јахача књаз Михаило**“ у Шапцу, Друштво је с радошћу поздравило и приликом трке приређене 4. Септембра

послало је нарочитог свог изасланика, секретара сточарске секције г. Чед. А. Поповића, који је трци присуствовао у име друштва и одмео 5 златника као *друштвену награду* једноме земљорадинику, који на трци буде имао најбоље одгајеног коња. (Извештај његов печатан је у 20. св. „Тежака").

Не мање обрадовало је Друштво установљење **државне трговинске агенције.** Друштво је се старало да наше произвођаче и трговце изближе упозна са овом корисном државном установом, а њој је на позив с највећом готовошћу одазвало се саветом и траженим објашњењима.

Позвано од одбора за **париску изложбу** да му помогне у прикупљању изложбених предмета, Друштво је изабрало као најбољи пут и начин својих да изложбеном одбору истински помогне, ако преко управитеља свог добра, подружина чланова и пријатеља прикупи што више и што бољих производа, па од ових приреди малу изложбу у својој згради, најбоље награди, па их одабране пошље изложбеном одбору. На ту циљ друштво је одредило суму од 600 динара. Па да би се ове награде сматрале као награде напредним пољопривредницима уопште, који су дакле награђене производе у већем производили, а не само рад изложбе, Друштво је у свом позиву пољопривредницима одредило и колико од кога производа мора најмање имати, па да га може послати друштву рад оцене и награде, а контролу над овим поверило је Друштво својим члановима и подружинама. У времену кад се извештај овај пише, ради се још по овоме предмету, зато се и не може унапред говорити о резултату.

Друштво је ове године добило на поклон од г. Косте Великића свилара из Свилајнца 4 кгр. семена од **свиленчх буба,** које је г. Великић сам произвео. Г. Великић је поред овог богатог поклона ставио се на расположење, да лично бесплатно разда народу ову количину, у колико га друштво не би задржало да га само разда.

Друштво је од овог семена задржало и само раздало бесплатно народу 500 гр., а остатак је г. Великић раздао у окрузима: пожаревачким, смедеревским, крагујевачком, ћупријском и јагодинском. Хвала г. Великићу на овом богатом поклону! — Сем овога семена Друштво је добило и од Министар. Народ. Привреде 200 гр. семена миланских свил. буба, које је неки произвођач из Италије послао Министарству као мустру рад препоруке. И ово је семе Друштво бесплатно раздало народу. — Но у колико је Друштво добило извештаје, није се ове године постигао најбољи резултат у гајењу свилених буба, поглавито због неправилног развијања листа дудовог усled климатских непогода, те су се зато на више места поболеле свилене бубе од глади, те и резултат на неким местима није био задовољавајући. —

Ни приликом пролетошње **поплаве,** није Друштво било равнодушно. Оно је на позив Министарства Народне Привреде, поред других савета и предлога пре и после поплаве, и приликом поплаве предлагало шта треба радити, да се поплављеном народу помогне. Оно је сем тога и после **града** примало од окр. Началства поруке за разно семе и извршивало их и препоручивало шта, где, кад и како треба сејати. — —

Друштво је и самим својим правилима усвојило начело узајамног договора и споразума, одредбом чл. 34. својих правила. Одбор није ни ово сметао с ума, у толико више, што му је добро познато било да има много и много важних питања из пољопривредне области, о којима се треба споразумевати и договорити се, шта и како да се ради, те да се та питања повољно реше — у корист нашег пољопривредника. Но Одбор ипак није хтео да сазове **повремени збор** у тој цељи, пре, но се о томе споразуме са друштвеним редовним члановима бар из Београда — *са секцијама*. Зато је се обратио свима друштвеним секцијама и замолио их, да одберу и предложе му питања рад којих би се имао сазвати *повремени збор*, и која би се на том збору претресала. Секције су се одазвале овој молби Одборовој и предложиле питања којима би се имао занимати повремени збор друштвени. Шта више, секције питања ова и разрађују, за збор спремају, тако, да ће се у пролеће идуће године моћи сазвати повремени збор, на коме ће Друштво спремно изаћи.

Сем наведеног, **рад административни** састојао је се, у колико се не додирује ни у следећим одељцима овог извештаја у **давању поука и обавештавања** путем административним. Тако: о детелинама и др. усевима уопште, о сејању и нези нарочито пићних, код нас још недовољно познатих, биљака; о сејању и неговању живих ограда; о пољопривредним машинама (вршалице, косилице, тријери, ветрењаче, млинови, загртачи, круначи, прекрупачи, сечке за сено и бундеве, муљаче, пресе и др.) у опште и о раду с њима на поље; о засађивању винограда домаћом и америчком лозом; о подизању воћњака; о пошумљавању обешумљених страна; о домаћим и страним расама и сојевима стоке свију врста; о пчелама и пчеларењу; о гајењу свилених буба; и т. д. Записници 47 одборских седница најбоље ће показати шта је одбору за ових 10 месеци највише времена одузимало сем побројаних радова. У осталом ако загледамо и у друштвене књиге показаће нам се у ком је обиму био развијен овогодишњи административни рад Друштва. За 10 месеци овогодишњег рада друштвеног броји деловодник 2400 бројева; експедиционна књига показује да је за то време експедовано 1500 писама и 400 пакета аманета, сем експедиције друштвеног листа и пошиљака жељезницом и лађом, које нису улазиле у експедиционну књигу. Колики посао повлаче са собом ови бројеви деловодника с обзиром на број експедиционе књиге, а и да не гледамо у друге друштвене књиге и инвентаре, — разумеће сваки нарочито канцеларијски човек. —

Цењећи и уважавајући рад за постигнуће друштвених цељи, Друштво је на свом ванредном збору држаном 7. Фебруара ове год. изабрало за свог **почасног члана** г. Стевана Рајчевића, управитеља Државне Штампарије, а за своје **редовне чланове** г.г. Симу Кандића писара Мин. Народне Привреде, Павла Мијића, руков. расад. америчке лозе у Смедереву, Марка Николића, економа у Београду, Александра Мијоковића, наставника ратарске школе у Краљеву, Антонија Ђурића, Димитрија Јосимовића, Луку Јокића, Ника Јовановића, државне шумаре, Сретена Јевтића, писара Управе Фондова Савка Кучинића учитеља и Живојина Илића, званичника Мин. Народне Привреде.

Друштво је изгубило у овој години два своја вредна редовна члана Д-ра Јосифа Панчића, бив. државног саветника и Љубу Поповића, бив. порезника, којима је према заслузи и последњу почаст указало.

Сем тога дали су оставку на чланство г. г. Д-р Ђорђе Радић, управитељ ратарске школе у Краљеву, Раша Милошевић, секретар министарства финансије и Јеврем Новаковић, секретар мин. народне привреде.

12 редовних чланова нису се уписали ни у једну друштвену секцију (чл. 9 правила) и ако их је Управа *три* пут позивала на упис.

У овој години Друштво је добило једног члана **утемељача** у лицу г. Ђуре Хорватовића, ђенерала у пензији.

Према овоме Друштво сад има:

Чланова утемељача	15.
„ почасних	21.
„ редовних	121.
„ дописних	26.
„ Помажућих (спискови непречишћени).	

II. Рад финансијски.

Финансијско стање Друштва захтевало је, да се час пре доведе у ред. Од дужег времена опажа се потреба, да се то учини. Ваљало је једном имати преглед свега финансијског стања Друштва; јер само на тај начин оно може знати, колика је материјална моћ за развијање његовога рада. Изгледа, као да баш и у томе лежи поглавито узрок, што Друштво још не показује у своме раду онолико успеха, колико би се могло и имало права очекивати. Друштво истина не располаже бог зна како великим новчаним и уопште материјалним средствима, али на жалост, мора се признати, да и онолико, колико их је до сада имало, нису била у свом реду.

Свеколику важност уређења финансијског стања у овоме Друштву, Управа је појмила у пуној мери; па с тога је баш и поклонила озбиљну пажњу томе послу. И ако је за не пуну годину дана доста доста и успела у том погледу, опак није срећна, да у овом свом извештају престави целокупно то стање. С тврдом надом и вољом да све то постигне у току идуће године, задовољиће се, да у овом извештају изнесе оно и онолико, што је доиста радила и урадила.

Посао финансијске гране у Српском Пољопр. Друштву, доиста није мален. Он се тако нагло развија да достиже по множини цео остали рад административне природе. Шта више по својој разноликости и компликованости захтева и он, да се *непрекидно* ради и свршава, ако се хоће да тече својим правилним током.

Да се дакле сам — канцеларијски речено — текући финансијски посао врши како треба, на је довољно, ако не и сувише, за једно лице, које треба у Друштву да израђује све благајничке послове. Али је осим

тих послова, ваљало сређивати и многе, заостале од ранијих, а нарочито прошле године.

Било би сувишно, упуштати се у набрајање свију тих и текућих радова, који су друштвеном благајништву задавали много посла преко целе године. Тражење наплате дуга за разне справе, за семе, „Тежак", чланство и т. д. послови су заиста непријатни, нарочито још и с тога, што то није рађено у своје време и што се нема стално и пречишћено стање тих дугова.

Но поред многих већих и мањих таквих послова, који су се у току ове године имали да расправе, — не може се ћутке прећи, а да се нарочито не спомену и овде у кратко изложе два спорна питања, која су и благајништву и целом одбору задавала доста муке и бриге, док су колико толико расправљена и док су отклоњене опасности, које су Друштву отуда претиле. А то су ова два:

1., Спор око пречишћења рачуна и исплате дуга *фабрици Шлика и комп. из Б. Пеште за набављане справе*, и

2., Спор са семенарском трговином *Е. Маутнера* такође из Б. Пеште за исплату дуга за набављано разно семе у прошлој години.

Са фабриком Шлика и комп. Друштво је од више година имало непрестано и отворених рачуна. У току 3 — 4 године, оно је од ње поручивало и добављало све потребне му пољопривредне справе и уступало их појединим поручиоцима из Србије, нахом пољопривредница а и пољопривредницима. На тај је начин истина успело, да протури у народ повећу количину разних справа, нарочито плугова. Али је с тим на жалост створило и себи јаку неприлику тиме, што већина купаца нису сами уредно плаћали, а управа друштвена опет није се довољно бринула, да их на плаћање у своје време нагна, и да све наплаћене суме одма полаже дотичном фабриканту. То је дало повода, те је фабрикант не само одрекао даљи кредит Друштву, већ је сарман био да с Друштвом поведе судски спор за наплату суме, која му лежи још неплаћена у узетим справама.

Друштву је тиме предстојала озбиљна опасност, како у погледу његова морална угледа тако и у погледу материјалне штете. Да до тога не дође, управа је чинила све могуће и успела је, да тек у почетку Септембра т. г. прикупи новчана и остала акта по овоме предмету, и да уз помоћ и ранијих чланова друштвене управе састави, ма довољно и непотпун, рачун о примљеним и распродатим справама, о наплаћеним и дужним сумама и о садањем дугу Друштва фабриканту.

Тај је рачун показао:

а., Да Друштво дугује фабриканту за узете справе још 2830·62 фор. или око 6085·80 дин.

б., Да друштву дугују купци тих справа још око . . . . 4375·60 динара.

в., Да има још нераспродатих справа у вредности око 615·00 дин.

С претпоставком, да ће Друштво наплатити од својих дужника сву суму дуга, — што није сасвим вероватно, — ипак ће имати и из своје благајне да измири извесну суму новаца.

Тек по свршеном овом рачуну, а то је при крају пр. месеца, управа је била у стању, да од свију тих својих дужника тражи наплату. Какав ће се и колики успех у томе постићи, имаће се тек у току идуће године да покаже.

Много непријатнији је **спор** који друштво има **са семенаром Маутнером.** Од њега је управа друштва набављала у прошлој години повеће количине разног семена, чија је вредност представљала знатну суму новаца. Неки део те суме прешао је као дуг и у ову годину. А због тога, што се није могао исплатити поменутом семенару, он је такође спреман био да тражи наплату судским путем. Да и тај спор отклони, управа је после непрестаног наваљивања такође успела, ма и после дужег времена, да прими и прикупи новчана и остала акта која се односе на овај предмет, и да из њих састави рачун о набављеном и распродатом семену и о дугу семенару Маутнеру.

И овде је рачун показао:

а., Да би друштво имало да плати Маутнеру — по гласу његових рачуна — још 1155·45 фор. — око 2483·25 дин.

б., Да друштву дугују разна лица за продавано им семе у прошлој години још око 2568·75 дин.

в., Да од друштва потражују извесни купци семена повраћај неумесно наплаћеног новца у суми 1007·— дин.

Но ма да је на овај начин састављен, какав-такав рачун, ипак могућност спора с Маутнером, није још одклоњена. У поменутој суми Маутнеровог потраживања, обухваћена је и сума од 830 фор. или 1784·50 дин. која представља вредност набављеног семена од арнапика. Па како је он под именом поручног семена, послао некакво друго, за које се је тек кад је никло и заметнуло главице, видело да није од арнапика, већ некаква слатка алма; како су на тај начин купци тога семена, били оштећени не само сумом новца, коју су за њ' имали да плате, већ поред тога још и узалудним трудом и осталим трошковима, па још и без арнапика остали; како су због тога они, с правом, тражили од друштва бар повраћај новца, уложеног за то семе, и како је напослетку и само друштво тим поводом доведено у непријатан положај, — то је управа известила писмено Маутнеровог опуномоћеног адвоката, да му друштво од целе суме, коју он потражује, признаје још 325·45 фор. или 698·75 дин., а остало не. На овакав корак, управу је поред наведених разлога, навела и та околност, што се је уверила, да је и сама набавка семена вршена доста неправилно.

И на томе та ствар још стоји.

Наплату дуга од појединих дужника, управа је одмах по пречишћењу рачуна, тражила и досада је успела да наплати 698·59 дин.

У погледу **прикупљања друштвених прихода и чињених издатака** у току ове године, ставља се овде на углед преглед, сравњен уједно са стањем буџетом предвиђеним и утврђеним.

I. ПРЕГЛЕД ПРИХОДА

примљених у рачун 1888. год. и сравњених са сумама буџетом предвиђеним.

Текући број	ПРИХОДИ	Суме буџетом предвиђене		Суме примљене у овој години		Мање примљено		Више примљено	
		дин.	пр.	дин.	пр.	дин.	пр.	дин.	пр.
1	Остатак готовине из год. 1887. (9778·39)	1278	75	2861	19	1417	56	—	—
2	Приход од улога чланова утемељача	—	—	100	—	—	—	100	—
3	„ претплате на „Тежак“ у 1888.	4000	—	1210	10	2789	90	—	—
4	„ чланова помагача „ „	400	—	104	—	296	—	—	—
5	„ продаје календаре за „	2000	—	1443	20	346	55	—	—
6	„ „ „ осталих књига			240	25			—	—
7	„ наш. дуга од ранијих г. за „Тежак“			3452	80			—	—
8	„ „ „ „ „ „ чланство	9000	—	212	—	5335	20	—	—
9	„ „ друштвеног добра у Шапцу	3000	—	2645	81	354	19	—	—
10	Државна помоћ	10000	—	11100	—	—	—	1100	—
11	Приход од пролатих справа	—	—	33	10	—	—	33	10
12	Напредни приход	250	—	890	09	—	—	640	09
	СВЕГА	29928	75	24262	54	10539	40	1873	19

Неузимајући у обзир суму од 1100 динара државне помоћи, коју је г. министар Народне Привреде особено и нарочито ставио друштву на расположење, ради изашиљања одређених лица на разне изложбе, — излази: да је примљено мање прихода, но што је буџетом предвиђено, свега 8606·21 динара.

II. ПРЕГЛЕД РАСХОДА

учињених у рач. 1888. год. а сравњених са сумама буџетом предвиђеним

Текући број	РАСХОДИ	Суме буџетом предвиђене		Суме издате у овој години		Мање издато		Више издато	
		дин.	пр.	дин.	пр.	дин.	пр.	дин.	пр.
1	На печатање „Тежака“ и осталих списа	7000	—	3233	—	3767	—	—	—
2	„ потпомагање пољ. привреде и др.	3640	—	1035	98	2604	02	—	—
3	„ набавку књига, новина, двореска и др.	900	—	669	91	230	09	—	—
4	„ рад, кирију и ост. потребе др. добра у Шапцу	2100	—	2319	30	—	—	219	30
5	„ „ у друштвеном врту	100	—	157	20	—	—	57	20
6	„ поштан. марке за експедицију у иностран.	300	—	139	85	160	15	—	—
7	„ повез Тежака и осталих књига	400	—	330	30	69	70	—	—
8	„ оправку друштвене зграде	3000	—	1229	60	1770	40	—	—

Текући број	РАСХОДИ	Суме буџетом предвиђене		Суме плаћене у овој години		Мање издато		Више издато	
		дин.	пр.	дин.	пр.	дин.	пр.	дин.	пр.
9	„ награду члановима у Тежаку, календару и др.	3000	—	1682	05	1317	95	—	—
10	„ плату секретару	2000	—	1870	—	130	—	—	—
11	„ „ благајнику	720	—	720	—	—	—	—	—
12	„ „ уреднику	600	—	599	96	—	04	—	—
13	„ „ управн. добра у Шашцу	1200	—	1200	—	—	—	—	—
14	„ „ практиканту	600	—	569	80	30	20	—	—
15	„ „ друшт. служитељу	960	—	960	—	—	—	—	—
16	„ „ слугама на добру у Шашцу	800	—	576	—	224	—	—	—
17	„ канцеларијске трошкове	608	75	608	77	—	—	—	02
18	„ плаћање дугова државн. штампарији	2800	—	—	—	2800	—	—	—
19	„ „ „ осталим потражиоцима	2000	—	1999	03	—	97	—	—
20	„ непредвиђене потребе	200	—	27	—	173	—	—	—
21	„ излагање на разне изложбе	—	—	1100	—	—	—	—	—
	СВЕГА	32928	75	31027	73	13277	02	276	02

Примедба. Неузимајући у обзир издатак на излагање на изложбе, почем је ту суму г. мин. нар. привреде нарочито и особено ради тога ставио друштву на расположење, — излази: да је мање издато, но што је буџетом предвиђено, свега 13001 динар.

Као што се из прегледа под I. види прихода је мање било, но што је предвиђено. А види се уједно и на којим позицијама поглавито тај мањак. Сва очекивања друштва за наплату претплате од „Тежака“ и чланство, како за текућу тако и за раније године, што је на дугу, — највећим су делом зависна од дотичних полицијских власти, којима се ово ради тога обраћа. И онда је сасвим појамно, да се не може унапред ни приближно да определи, колико ће прихода отуда доиста доспети у друштвену благајну.

Управа је са своје стране све чинила, што је могла, да се што више тих прихода стече у њену благајну; а радо констатује, да су јој и већина полиц. власти биле у том погледу на руци и наплаћивале колико су год могле. Али при свем том, сразмерно се врло мање успело, но што се буџетом предвидело. Не треба при том губити из вида: да се вересије и претплате на новине, књижевне листове и књиге у опште тешко наплаћују.

Према приходима управа је принуђена била да и расходе Друштва умањује, колико је год то могуће било. Само је на тај начин било могуће да издатке балансира с приходима и да поред тога пренесе и извесну суму стварне готовине у идућу годину.

Као што се из прегледа под II. види, само је у двема позицијама прекорачена сума издатка, буџетом одобрена, и то:

а., На рад и остале потребе у Шашцу са 219·30.

б., На рад и одржање друштвене баште са 51·20 дин.

По чл. 28 друштвених правила, управа је на ово имала право; а кад се узму у обзир позиције по којима је то чињено, она се нада да јој се за

то неће замерити. А у IV. делу овога извештаја видеће се и разлози, са којих је то учињено.

И партија на плаћање дугова разним потражиоцима, изцрпљена је сва; па ипак предвиђена сума није достигла, да се исплате сви дугови, који су досада пријављени, тако, да ће се и у току идуће године имати да плаћају. Управа само напомиње, да је таквих дугова од прошле а и ранијих година било у позамашним сумама и да Друштву нема другога излаза, но да их исплаћује. Међутим дуг држав. штампарији остао је скоро исти, колики је и био. При своју доброј вољи, да се и овај дуг једном исплати, тешко ће се то моћи постићи. Све дотле, док Друштво не би успело, да наплати ма и половину дуга за „Тежак“ и остала своја књижевна издања, — неће му бити могуће ни оно да исплати сав свој дуг штампарији, који је једино за печатњу тих списа и учињен.

Због тога је управа и ове године радила на томе, да се друштву опрости тај дуг, и да му се одобри бесплатна печатња листа и осталих списа. И ма да је у своје време добила била и пристанак надлежних г.г. министара, да изједствују за ово законодавну одлуку, — ипак због пречих послова и одлагања скупш. рада није се то могло остварити. Место тога, дошло је, Друштву је препоручено да плаћ печатњу у будуће и да дуг исплаћује, ма и у малим сумама.

Све што је печатано од почетка ове године па до 1. Новембра исплаћено је, а поред тога и свеске „Тежака“ за Новем. и Децем. пр. год.

Управа има да напомене на овом месту још и то, да су трошкови на печатање и сви остали око издавања листа „Тежака“, у овој години доста умањени — око $^1/_4$ мање но ранијих година. А ово се је и постигло одмах тиме: што печатање Тежака у овом формату стаје јефтиније, што су трошкови око повеза отпали, што се је избегавало набављање нових клишеја и што су и саме награде писцима штедљивије досуђиване.

Као што се из прегледа види, на **оправку друштвене зграде** утрошено је свега 1229·60 динара, ма да је одобрено 3000 дин. и ма да је управа овлашћена да утроши и још толику суму на рачун буџета идуће године. Као што је познато, зграда је донста била толико рабатна, да чак и паду склона, — да се је у почетку мислило само на основну преправку, те је с тога и одобрена оволика сума. И управа је сама заступала у почетку то гледиште. Али пре него што ће приступити послу, она је најпре поноћу својих стручних чланова управе и друштва испитивала стање зграде и размишљала о извршењу такве преправке. И од њих је добила стручно мишљење, да би основна преправка била сумњива, јер земљиште на коме је зграда не даје ни у колико сигурне гарантије да она неће и у будуће пуцати, као и пре тога, а међутим извршење тих стручњака било: да се зграда не преправљ из основа, но само да се оправи онде и онолико, колико је рабљена.

Но управа није ни по оваквом мишљењу стручњака решила питање о оправци, већ је се обратила г. Мин. Грађевина молбом, да и он одреди стручну комисију за преглед друштвене зграде. Па кад је се и она коми-

сија, благодареći г. Министру што ју је по жељи Друштва одредио, изјаснила у истом смислу, у коју је било и мишљење напред споменутих стручњака, онда је управа предузела и извршила оправку на начин, како су они предложили и као што се и на самој згради види. Изглед је, да ће и овака оправка, каква је извршена, помоћи, да се зграда одржи још за дуже време.

Остало је још да се изврши оправка магацина.

По дневнику друштвене благајне, примања је преко целе године било свега 31.179·74 а издавања 21.027·75 дин.

Но осем овога било је и таквих примања и издавања, која нису пролазила кроз дневник, но су само као привремена завођена у нарочиту књигу, која носи назив „Партијалник II.“ На име:

1. *На набавку семена:*

Примања	2332·35	дин.
Давања	2553·66	„

2. *На набавку разних сирава:*

Примања	4371·83	дин.
Издавања	3158·42	„

3. *По партији стоваришта сирава из Шликове фабрике:*

Примања	5013·77	дин.
Издавања	3662·82	„

4. *Разних депозита.*

Примања	2074.12	дин.
Давања	426·34	„

Према овоме целокупни новчани обрт друштва износио је у рачун. 1888 године свега . . . . . 75.800·80 дин.

Друштвени дуг, по досада прибраним подацима, на концу ове године износи:

1. Држав. Штампарији	17.703·36	дин.
2. Осталим потражиоцима	7255·54	
Свега:	24.958·90	

Друштвено примање на дугу код разних личности такође по досад прибављеним подацима и то:

1. За Тежак	61.149·40	дин.
2. „ чланство	незна се тачно.	
3. „ разне сираве које су им као друштвена сиротиња дате	2359·70	дин.
4. „ сираве, које су из Шликовог стоваришта дате.	3975·67	„
5. „ семе из 1887 год.	1570·66	„
6. „ „ „ ове „	278·00	„
7. „ разне књиге	2049.05	„
8. „ календаре 1888 год.	1126·80	„
9. Од привремених издатака	2085·18	„

Напослетку има да се само напомене, да је досадањи начин вођења рачунских књига у Друштву, по мишљењу управе непрактичан; на стога се је она постарала, да се у будуће одпочну водити друкчије и онако, како ће се моћи имати тачнији и правилнији преглед стања друштва у свако доба.

III. Књижевни рад.

Књижевни послови друштвени поверени су ради већег јединства, најпре одлуком одборовом, а доцније и чл. 31. пословника, нарочитом референту — уреднику „Тежака."

За уредника изабран је г. М. Савић, Секретар Министарства Народне Привреде; и он се, по одобрењу г. Министра Народне Привреде овога посла примио, и лист и данас уређује.

Управни Одбор ради лакше прегледности и бољег оријентисања писаца и сарадника а поглавито ради тога да би се постигла већа корист књижевним пословима друштвеним, на предлог свога референта, сагласно се да одмах оствари све оно што је и правилима предвиђено и досадашњим искуством у књижевним пословима оправдано, на име да тачно обележи канале књижевноме послу и специјалиште врсте и пространство радова, који ће се тим каналима кретати.

Према тој основи ово су књижевни канали којима ће друштво упућивати своју поуку српским пољопривредницима.

1.) „Тежак" има да износи кратке расправе и поуке, стање трговa у земљи и ван земље, стање привреде у одговарајућем добу, и према томе да се издаје чешће но досад, како би разноврсном садржином и чешћим појављивањем боље задовољио своје читатеље и потпуније подмирио потребу која га изазива.

2.) Календар има да доноси преглед радова пољо-привредних уређен по месецима, кад се како имају извршивати и остале поуке из свакодневног пољо привредног живота; и олакшава прибележавање рачунских података из привредникових прихода и издавања;

3.) „Пољопривредни Гласник" има да све веће расправе и научна испитивања која ће осветљивати стање наше пољо-привреде прибира у томе повременом спису;

4.) Да практичне поуке о појединим гранама пољо-привредним како се оне пречисте у „Тежаку" и „повременом спису" прибира у „*пољопривредну књижницу*", која ће се према новчаном стању Друштва и према другим меродавним приликама појављивати од времена на време и помагати садржином својом пољопривреднике у њиховом послу, пружајући им у целини ону поуку, која им је потребна, начином разумљивим и сообразним стању и могућности оних пољопривредника којима се намењује.

Према тој одлуци Управног Одбора, која је изнета у изјави одборовој, штампаној у I броју „Тежака" ове године, овај орган друштвени излазио је преко целе године два пут месечно у истом формату а на 2. табака.

Са овом изменом „Тежак" је за ову годину у двогубом прелазном стању. Прво од месечног излажења приступило се петнаесто-дневном, а дру-

го припремало се све што треба, како би од нове године могао недељно излазити, пошто овај рок изгледа подеснији, да се сви подаци о стању трга и промета, о стању усева и појава које на пољопривреду утичу *пре и брже* саопштавају читатељима, док имају за њих интереса и докле се могу за времена упућивати на правилнију и кориснију употребу свога времена и других прилика. У добу жељезнице, овај једини пољопривредни весник у Србији, дужан је то да чини па да га народ радије прима и да се њиме више користи. С' тога је на организовање ових дописивања обраћена особита пажња. Писано је у све крајеве земље угледнијим пољопривредницима, трговцима, марвеним лекарима, а нарочито свештеницима и учитељима и свршеним питомцима бив. земљеделско-шумарске школе и ратарнице. Слати су им обрасци за дописивање, који су израђени тако да излагање буде прегледно и поређивање олакшано. Слати су им и адресовани бланкети у виду дописних карти, да би им лакше било пошиљање и да би се ограничавали на најнужније у дописивању. Нема сумње, одзиви су били многобројни и тим олакшицама постигнуто је те је приновљено доста пријатеља листу, и овај саобраћај ако се и даље одржава и негује, без сумње ће све боље резултате давати. Овоме је доказ то што се показао неки напредак у сталности и већој поучности онога што се саопштава. Ово прибирање детаљних података нарочито је потребно за оно доба кад „Тежак" почне недељно излазити те тако брже и живље проносити то сазнање о вестима са тргова и појавама пољопривредним о стању усева, ради оријентовања оних којих се тиче. А за ову годину, као прелазну, нису се могли сви ни употребити, једно с тога што су млоги застаревали петнаесто-дневним излажењем, друго што су још махом рађени пространији но што би морало бити, па су млого места запремали у сразмери спрам друге поуке, и треће с тога, што је у „Тежаку" још заостало доста пространијих радова који ће у будуће ићи у повремени спис но који су за сада морали изаћи у „Тежаку." Због тога је морала бити из досадашњег „Тежака" изостављена једна рубрика „преглед месечних радова" која је стално уступљена календару, где му је и подесније место и где ће се временом имати тако да разради, како ће пољопривреднике стално подсећати на оно *шта им треба* чинити, као *и како* им то треба отпочети и извршити. И због тога да би се могла у „Тежаку" одабирати само она краћа поука и расправљати само текућа пољопривредна питања која је лакше изнети и изцрпети у једном-два броја, све веће расправе и научна испитивања која ће осветлити стање наше Пољске привреде у будуће искључи ће се из „Тежака" и упућивати другоме органу.

Друштво се старало да „Тежак" има што више претплатника и читатеља, а избегавало је свако натурање листа. Одмах с почетка године видело се, да се „Тежак" печата у млого већем броју но што је потребно. Печатан је у 1300 примерака, док је се растурао знатно мањи број. Но доводећи адресе претплатника у ред, како би се лист слао само правим претплатницима а не и оним који више непостоје, било груписањем општина, смрћу или другим случајем, број претплатника с' дана на дан смањивао је се, или боље, долазило је се све ближе правом стању претплатника. Тако је лист печатан у 1300 примерака, а по садашњим адресама растура се у 1100 примерака и то: члановима 131 прет-

платницима у Србији 766 примерака претплатницима на страни 66 прим. дописницима и бесплатно 107 прим. у замену за друге листове 31 пример. остаје 200 прим. Но и ово стање претплатника није најсигурније, јер је вероватно да их има још неколико, нарочито општина, које лист не примају, али се друштву, чијом му драго кривицом, не враћа. те тако друштво не зна. Но и ове ће сумње нестати док се изврши наплата за ову годину, у колико није извршена, јер ће се том приликом сазнати право стање претплатника „Тежакових“. Друштво је, додуше, ове године покушавало да дође до правог броја претплатника свога листа, нарочито општина, али му је труд да то сазна преко среске власти, више мање, без успешан. У осталом није се ни чудити овој на први поглед чудној појави, да друштво не зна број претплатника свога органа; јер и ако се не узме у оцену један од главних узрока те појаве, т. ј. начин на који је се водио рачун о претплатницима, и сам начин на који је до сада лист растурао и претплата куљена — незгодан је. Ако игде, оно баш у књижевности не може да донесе стварне користи — наметање, а ово је узрок целој поменутој нетачности, збрци. И Управни Одбор размишљајући о томе видео је да треба тражити начина да у будуће не буде тако, само је чекао док се добије колико толико позитивно сазнање о садашњим претплатницима. Пошто се поменуте сметње савладају — отклоне — моћи ће идуће године „Тежак“ да излази и чешће, недељно, како би што потпуније одговорио задатку који се од њега очекује.

Управа је и ове године сматрала да је „Тежак“ на првом месту друштвени орган, зато није сметала с' ума да треба сваки рад друштвени да се и у његовом органу забележи. Тиме ће се објаснити многи записници одборових седница, извештаји изасланика друштвених по разним предметима, предлози и томе подобно, који су доста знатан део листа попуњавали, а свакојако су од предности и за читатеље „Тежакове“.

Рад на **повременом спису** друштвеном. — За уредника овог списа одбор је изабрао свог члана г. Александра М. Секулића; и пошто је ова ствар новина, то је на предлог новога уредника Одбор одредио и прописао разне прописе у погледу на издавање и уређивање овога друштвеног списа, као што иде:

„*1° Повремени спис зваће се* **Пољопривредни Гласник.**

„*2° Пољопривредни Гласник излазиће свака три месеца у години, у формату велике осмине а у јачини. 8—10 штампаних табака или 16—20 табака, ако би се две свеске штампале уједно.*

Но за 1888. годину да изиђе на свршетку те године једна свеска а за 1889 да изађу две свеске; од 1890 да излазе по четири свеске.

„*3 Сваки рад штампан у* **Пољопривредном Гласнику** *постаје тим самим сопственост Српског Пољопривредног Друштва, који оно може претштампавати, отштампавати, уступати на превод, и т. д.*

„*4. Свакоме раду мора се знати тачно и право име писца. Но ко би од г. г. писаца желео, да му се незна име пре оцене, може рад послати онако, као што се шиље приликом конкурса, дакле с извесним*

мотом на заглављу рада и с таквим истим мотом на засебном писму, у коме је име писаца. Писмо ће се отворити кад се прочита оцена рада. Ако се рад прими, штампаће се без потписа писца, ако би он изречно желео.

„5 Радове, намењене за **Пољопривредни Гласник**, *прегледаће по чл. 34-ом Пословника један или двојица стручних чланова а по потреби и дотичне секције. Оцене ће се читати у Одбору, који ће решити, да ли се радови примају или не.*

Писци, чији се радови не приме, имају права да прочитају оцену, али немају права захтевати, да им је администрација друштвена у препису доставља.

Непримљени радови враћају се писцима;

„6. Радови, намењени за **Пољопривредни Гласник**, *не смеју бити пространији од 3 (три) штампана табака, или ваља да су тако обрађени, да се могу штампати у две свеске по 2 табака. По томе, ни један рад не може се продужавати више но кроз две свеске.*

„7. Преводи се неће примати у **Пољопривредни Гласник**.

„8. Радови који се приме и штампају у **Пољопривредном Гласнику** *награђиваће се од 40—80 динара по штампаном табаку. На величину награде утицаће квалитет рада, врста слова, којима је рад штампан, и израда слика.*

Простор, који слике заузимају, рачуна се у слог. Израђени клишеји својственост су друштвена.“

Пољопривредни календар за 1889. год. уредио је секретар г. Д. М. Спасић. Као популарну књигу пољопривредну, коју свака кућа треба да има, друштво је издало у 4.000 примерака. До сад је, додуше, пољопривредни календар печатан у 5, 6 и 7 хиљада примерака, али свагда је остајало много примерака не продато или ненаплаћено, тако да је имало Друштво на њему увек знатних губитака. Зато је ове године умањен број примерака с тога да би се све продало и наплатило, како Друштво не би губило бар на књигама овакве врсте, на каквим други издаватељи праве капитале.

По уобичајеној практици и ове је године расписан стечај за радове за пољопривредни календар, за које се Одбор сагласио, да су потребни за оваку књигу.

Беспристрасна критика изрећи ће суд прави о свима овогодишњим књижевним радовима друштвеним. —

О издавању пољопривредних књига Управа друштвена по предлогу свог референта за књижевни рад друштвени, нашла је да ће бити најподеснији пут и начин тај, да се приступи оснивању књижнице или библиотеке за српског пољопривредника. Поуке за ову књижницу да се одабирају стечајем; и да се на то мотри да буду написане популарно. Свака књижица за се давање поуке само о једном предмету и упућивати само оним пољопривредницима којима је намењена. Да би се боље одабрале најпотребније

поуке Управни одбор није хтео сам да расписује стечаје за овакве књижице, већ се обратио друштвеним секцијама, да му оне предложе које су поуке најпотребније нашим пољопривредницима и за такве књижице треба расписати стечаје. На тај ће се начин створити пољопривредна библиотека, која ће се и пре популарисати по књиге са опширном садржином, те ће се пре и боље подмирити потреба, коју има да подмири ова врста књижевног рада друштвеног, дакле и резултат ће бити повољнији.

Управа се нада да ће, до пролећа идуће године, бити створена могућност, да се изда која од оваквих популарних књижица *друштвене библиотеке.* —

Друштво се и ове године старало да помогне растурање **пољопривредних књига** које је до сада издало или друштво или поједини пољопривредни писци. При свем том што је друштвена Управа и особље могло мало времена поклонити овој грани друштвеног рада, друштво је радо примало и од приватних издаватеља пољопривредних књига њихова издања и растурало их колико је могло.

Пређашњу праксу, да се пољопривредне књиге растурају преко полицијских власти, Управа није могла подржавати, јер се показала непрактична што је несразмерно мали број књига на тај начин продаватих у народу, а остатак се вратио Друштву. Тиме се задавало посла и властима и Друштву а без успеха. Само је један мањи део пољопривредног календара растурен и ове године преко полицијских власти, јер се показало да ову корисну и јевтину књигу ако се не шаље у голеном броју, поједини органи полицијских власти вазда добро растуре и новац за времена пошљу.

Од пољопривредних књига, Друштво је продало ове године:

Све о пшеници, од Др. Ђ. Радића	1	комад.
Све о кукурузу „ „ „ „	4	„
Кромир, „ „ „ „	3	„
Основи коњарства, од Л. Р. Јовановића	6	„
Читанка за пољопривреднике, од п. Г. Матића	4.	„
Грађа за пољопривредни речник, од п. Г. Матића	6	комада
Калемљење лозе, од М. М. Савића	10	„
Међународна ампелографијска комисија, од М. М. Савића	3	„
Наука о сточарству, од † Љ. Белмаша	2	„
Неколико студија из агрикултуре, од А. Спасића,	3	„
Производња и употреба шума, од А. Стојковића	1	„
Јагодичасто воће, од Др. Медовића	1	„
Гајење оваца, од Св. Љ. Гавриловића	3	комада
О познавању и употреби пољопривредних сирава, од Ж. Шокорца	3	„
О винским болестима, од П. Стојадиновића	1	„
Гајење винове лозе на Рајни, од Љ. Новаковића,	3	„

Сем ових књига, продат је известан број пољопривредних календара и „Тежака" од ранијих година.

Питање о растурању и промицању књига пољопривредне садржине још није у Друштву темељно расправљено. Ова радња тек треба да се организује и

добрим делом стоји у вези са организовањем пољопривредних подружина. Но на сваки начин ово питање о растурању књига и листова мора се решити одмах првом свеском свију друштвених издања у новој 1889-тој години. „Тежак" „Пољопривредни Гласник" и I свеска књижице за српског пољопривредника мора најпре потражити и наћи посредну браћку руку, која ће их из слагалишта друштвених одјета под кров српског школованог пољопривредника, свештеника и учитеља, који ће мртвој шари дати живота и мртвим словом пољопривредника покренути на жив и користан рад.

На овоме месту и ово: Управни Одбор да би се могао колико-толико користити календаром за годину 1887 који је претекао у знатном броју од преко хиљаде комада, пошто никакве техничке сметње није било снабдео је поучни му део засебним коричама и садржином, па под именом *„Поуке из пољске привреде"* а са назначењем одакле су узете изложио продаји по 20 пара динарски и понудио Друштво Св. Саве да га са знатним рабатом у интересу своје касе протури по осталим српским крајевима, где календар за поменуту годину није стизао.

На овај начин без икакве штете и уштрба угледа свога учињен је овај корак, који још и то може постићи да се о једном трошку помогне овоме друштву, које жели и само да шири пољско-привредне поуке, а да се овде прикупљена снага не мора растрзати и на расправе у „Братву".

Да би се подмирила осетна потреба на оскудици стручних поука о појединим привредно-техничким радњама, Друштво је на молбу Одбора за Париску изложбу препштампало из „Тежака" поуку о спреми вина за изложбе, и тако исто отштампавало је и друге неке поуке, обрасце и т. д.

А може се прибележити и то, да су многи овдашњи и инострани српски листови приликом и сами уврштавали у своје ступце извесне чланке „Тежакове", што је, без сумње, доказ пробуђеној већој пажњи оним интересима, којима „Тежак" служи и које он искрено заступа.

Још подавна осетила се потреба да се изради **целокупна садржина радова, штампаних у „Тежаку" од његовог постанка** па досада. Да би се та потреба подмирила и да би се пољопривредним писцима дала могућност да негују везу у својим радовима и да имају прегледности у ономе, што је досада у којој области пољопривредној рађено, Одбор је решио да се изради садржина радова, штампаних досада у Тежаку и ову израду поверио лицу, које ће с тим послом бити готово до свршетка ове године.

Друштво је ове године печатало регистар „грађе за пољопривредни речник" од † Г. Матића, заједно са штампарским погрешкама у истом делу и са биографијом и сликом пок. писца, па га је повезало са делом, у колико је још имало од оних примерака што су засебно отштампани, када је дело у „Тежаку" (1885 г.) печатано. Управа је тиме хтела да да још један видан доказ признања раду овога омиљеног писца на њиву пољопривредне књижевности наше.

Клише слике дали су на послугу неки другови покојникови; а дело је повезано у фине повезе, да не би пропао овај драгоцени материјал у делу већ да се сачува и да краси сваку библиотеку. —

Друштво је ове године држало следеће стручне листове:

1. Centralblatt für d. g. Fortstwesen;
2. Wiener illustrirte Garten-Zeitung;
3. Fühlings landw. Zeitung;
4. Amerikanischer Agrikulturist; (до Јуна месеца.)
5. Oesterreichisches landw. Wochenblatt;
6. Wiener landw. Zeitung;
7. Praktischer Landwirth;
8. Der Oeconom;
9. Deutsche landw. Presse;
10. Prager landw. Wochenblatt;
11. Die Weinlaube;
12. Allgemeine Weinzeitung;
13. Die Milch-Zeitung;
14. Mittheilungen d. Sektion für Obstbau in Geisenheim;
15. Verein. Frauendorfer Blätter
17. Landw. Jahrbücher.

Сем ових примало је друштво у замену ове стручне листове:

1. Gospodarski list;
2. Gospodarski poučnik;
3. Gospodar;
4. Šumarski list;
5. Banovac
6. Труди императорског волно економическог општества.
7. Hrvatska pčela;
8. Ungarische Biene;

Пчеларски лист „Ungarische Biene", претплататио је и Друштву уступио његов помагач члан, познати пчелар, г. Петар Дамьановић. трг. из Смедерева. Хвала г. Дамьановићу но овом лепом поклону!

И друштвена књижница умножена је ове године са неколико лепих дела. А та су:

Државопис Србије; и

Извештаји о раду против сузбијања филоксере у Француској у год. 1886 и 1887. *(Compte rendu des travaux du Service du phylloxera).*

(Поклон од г. министра Народне Привреде.)

Свѣдения по икономическото състояние на България.

(Поклон од Друштвеног дописног члана г. Георгијева, начальника земьоделског одељења Мин. Финансије у Бугарској).

Illustrirtes landw. Lexikon von G. Krafft.

Getreidebau von Prof. Strebel.

Целокупно стање књижнице не може се сада изнети, јер није у свему доведена у ред.

IV Практично утицање друштва на унапређење пољске привреде

Очигледна поука призната је у свима гранама занимања као начин, којим се најбрже долази до резултата, па се практичност овог начина и у пољској привреди мање но игде може спорити, а најмање код нас.

Угледна добра и практична поука, свуда су најбрже утицали на повољан развитак пољске привреде, па ни код нас не може бити у томе изузетка.

И српско Пољопривредно Друштво вазда је ценило очигледан начин поуке и старало се, да угледним газдовањем и практичном поуком утиче на унапређење пољске привреде код нас.

Тиме се тумачи оснивање друштвеног врта, изашиљање путних учитеља, практичан рад справама и прирећивање изложаба и др. слични радови и предузећа.

Па и у току ове године Управни је Одбор, руковођен таквим погледима на унапређење пољске привреде код нас, — наставио досадашњи рад Друштва у том правцу, старао се и размишљао и сам о начину и могућности постижења што бољих ресултата на томе пољу рада.

Поред давања обавештења свакоме и о свему, који су се ради тога Друштву обраћали, и поред добровољне услуге у набавци практичних справа и бољих врста семена од разних пољских усева, — као што је то споменуто у I. делу овога извештаја, — управа је обратила главну пажњу на *унапређење друштвеног добра код Шапца* и на *уређење друштвеног врта* овде.

Радећи на **унапређењу друштвеног добра**, она је најпре изашиљањем двојице својих чланова, констатовала стање, у коме се је добро налазило и од њих прибавила стручно мишљење, о свему, шта би даље ваљало радити на том добру. За тим је тројици својих чланова поверила стално старање о добру и о свима мерама које ваља предузети, па да се добро што боље и практичније уреди, како ће не само послужити као углед и поука околини, већ давати друштву и извесну ренту.

Размишљањем и саветовањем на тај начин, управа је утврдила већ једном и сталан план, по коме ће се даље радити на добру. Као главне гране, којима ће се нарочита пажња обраћати, то су: *воћарство* и *говедарство*; а остале гране пољске привреде биће заступљене у толико, у колико су у вези са овим двема и у колико је потребно, да послуже околини као углед.

Полазећи с те тачке гледишта, управа је као основицу за даљи рад утврдила следеће:

1., Да се воћни расадник са семеништем издвоји сасвим из осталог културног плана;

2., Да се на осталом имању заведе сталан шестогоди плодоред, по коме се отпочиње газдовати од ове године. Плодоред је тај већ прописан и утврђен. Има још само да се имање испарцелира и премери. А да се то тако уради, потреба је то била, која је одавно очекивала на извршење; јер је само тако могуће показати околини рационалније газдовање, а осем тога прикупљати и тачни дата о приносу појединих усева и ренти земље.

3., Да у том плодореду буду у превази пољске биљке, једно ради израде стоке на добру, а друго и поглавито, да би се тиме утицало на одомаћење сејања тих биљака код нас и на давање примера и поуке осталима из околине и иначе, код којих се та потреба већ јако осећа.

4., Да се воћни расадник са семеништем повећа и да заузме простор од 3½ектара, а да се од тог простора издвоји ½ектара и употреби једино за извођење и спрему садница од наших домаћих шљива пожегушама ћарака. Разлог је за ово, и да се не помиње, сасвим увиђаван. Потребе и тражња садница од благородних воћака с године на годину су све веће а друштвено је добро једино, које треба да их у онако њеном броју подмирује. Исто тако и тражбе садница од наших домаћих шљива јављају се све више; а вредност шљиве, као извозног артикла — као што је познато — толика је, да се ваља постарати, не само да се такве тражбе могу подмирити, већ и да се баш нарочито изазивају, како би се на тај начин што више и што бољих шљивара могло имати.

5., Да се осем наше домаће шљиве, и остале наше признатије врсте и сорте воћака по могућству добављају и на добру припремају саднице и од њих.

6.) Да се садање две краве, које су на добру, замене бољим, од које друге добре и чисте расе, јер се рачуном показује, да се ове не рентирају. Ово се истина досада није могло извршити, али ће се свакојако у идућој години морати да изврши.

7.) Да се усеви по могућству обезбеђавају од града. Такво једно обезбеђење, и то пшенице и овса, чињено је већ и ове године, код друштва осигуравајућег „Генерали". Ово се чини колике ради обезбеђења самих усева, толико и ради тога, да се тиме да прилика и осталим пољопривредницима, да се уверe шпекулацију с начином осигурања и користима, које се у несрећним случајевима могу имати отуда.

Поред ових главних напомена о раду управе на унапређењу овога друштвеноѓа добра, — ставља се овде и целокупан извештај управитеља добра о овогодишњем раду на добру.

Извештај о раду на добру Српског Пољопривр. Друштва код Шапца.

Много што шта утиче на успешан рад на једном добру. Није довољно само знање, на да иде све као што треба и као што се жели. Осем знања потребан је и капитал и радна снага и то у толико више, у колико се интензивније газдује. Но успех зависи још поглавито од — *времена*. Истина је, да се до извесне границе може приход са имања осигурати од неповоља тако од *града*, као што је ове године и Друштво осигурало приход од стрмнина на свом добру; али има и других неповоља од којих се пољопривредник не може потпуно осигурати, већ сами разумним радом и приуготовом земље, умањава штету која му предстоји ако време буде неповољно. Такав је случај био ове године са *сушом*, која је нанела Друштву велику штету, при свеколикој доброј приуготови и обрађивању земље. И *зима* прошлогодишња пре се може назвати непријатељем пољске привреде, но пријатељем. Ово нарочито важи за друштвено добро, на коме је зима починила велику штету, јер су у друштвеном расаднику промрзли готово сви једногодњи калемци од бресака бадема и руже, а и цео расадник примјетно је дирнут од зиме, сем јабука. Још ако се узме у

оцену грдна штета, коју су при свеколикој употреби познатих средстава да се спречи, ипак починили у расаднику *зечеви* прошле зиме, — онда се мора признати, да је било много незгода, које су без сумње учиниле, те је и своготишњи приход са имања мањи, но што би иначе био.

У осталом само ова једна околност, да је већи део земље, која је ове године требала да донесе приход, закупљено земљиште, тако слаба и запуштена, да се од ње за сад не може имати велики приход ни при повољним климатским околностима, док се ђубрењем и добрим обделавањем не поправи, довољна је, да објасни, зашто није већи приход од добра ове године. —

На добру су биле заступљене ове три гране пољске привреде:

I. Ратарство.

Земља није била премерена нити је било утврђеног плодореда, дакле газдовало је се *слободно*. Но ипак је се строго пазило, да усеви не следују један за другим оним редом како би земљу изнуравали. Од усева били су заступљени: стрнишне, окопавине и пиљне биљке.

Од *стрнишна* сејано је:

А. *Пшеница*. Сва средства која прописује наука и практика употребљавана су, да се могући највећи приход добије. Но с једне стране непогодно време, с друге стране скуп рад, т. ј. велик ујам за сређивање и вршидбу, узроци су, те је добивено по одбитку ујмова само 8440 кгр. Од ове количине посејано је 700 кгр. дакле остало је за продају 7740 кгр. која још није продата.

Б. *Овас*. Дуготрајна суша ни чему није тако шкодила, као овсу, због чега је био врло слаб, а усљед тога био је и ујам за сређивање и вршидбу сразмерно већи. По одбитку ујма добивено је 5790 кгр. зоби, која се употребљује за зобљење коња на добру, а остатак ће се продати у колико се не употреби за семе идућег пролећа.

Од *окопавина* сејано је:

А. *Кукуруз*. Гајен је по свима правилима науке и практике, да се са што мање трошка што боље уради, како би и приход што већи био. Сејан је сејалицом, а прашен и загртан плуговима уз припомоћ мотике. Кукуруз је био добар. Добивено га је 9300 кгр. и продат је — уновчен.

Б. *Кромпир*. Рад производње што бољег кромпира за семе, посејане су три одличне сорте кромпира и добивено је 130 кгр. кромпира.

В. *Пићна репа*. Сејана је рад стоке а и због угледа околини. Добивено је 5 добрих кола репе. Сем тога произведено је 15 кгр. семена од две врсте: од дугачке црвене „Мамут“ и округле жуте „обернидорфске.“

Од *пићних биљака*:

А. *Луцерка*. Ове године није сејана, већ постоји луцериште од 75 ара. Кошена је целог лета у зелен и њом храњена стока. Сем тога добивено је 7—8000 кгр. сена, 100 кгр. семена и 2000 кгр. сламе. Због велике суше и приход од луцерке био је много мањи, но што би требао да је при повољнијим климатским околностима.

Б. *Првена детелина, есиарзета и шведска детелина*, сејане су рад опита у малом и дале су само по нешто зелене ниже за стоку.

В. *Озима смеша грашка, грахорице и ражи*, сејана је и кошена у зелен за стоку, а што није покошено у зелен, остављено је за семе и добивено је 550 кгр. семена. Од ове количине нешто је јесенас посејано, а остало је за продају. После ове смеше посејан је на истој земљи *мухар* но због велике суше није било од њега никакве ваљде.

Г. *И пролетња грахорица* сејана је, али није ове године добро успела због суше. Већина је покошена у зелен за стоку. Сем тога добивено је 1000 кгр. сена и 700 кгр. семена.

Д. *Мухар*. Сејано је у своје време и нешто мухари и добивено је 550 кгр. сена и 200 кгр. семена. Због велике суше успех је био једва приличан.

Ђ. *Разне траве*. Поред оних што су лањске године сејане рад опита, посејано је и ове године још четири врсте у истој цељи. Од њих је добивено нешто сена.

II. Сточарство.

На друштвеном добру почело је се радити са сточарством тек пре две године, када је набављен један бик алгајског соја и две краве мелескиње.

Бик је пуштан поред друштвених и на приватне краве. До конца прошлог месеца водило је 87 приватних крава са друштвеним биком. Од овог броја треба одбити 27 крава које су новаћале. За осталих 60 наплаћено је по 2 дин. на краву, што чини 120 дин.

По занимању особа које су своје краве доводиле под друштвеног бика подељен је број крава овако:

Чиновничких	6	(1887 год.	3)
Трговачких	14	(„ „	19)
Занатлијских	12	(„ „	4)
Земљорадничких	38	(„ „	12)
	Свега 60		Свега 38.

Као што се види ове је године знатно већи број крава подвођен под друштвеног бика и то земљорадничких несразмерно више но прошле године. Ово је свакојако добар знак што баш земљорадници највише доводе своје краве под друштвеног бика, што дакле увиђају корист од тога и брину се о бољој производњи говеда.

Од две *краве* мелескиње (пинцгаеурске с нашим) добивено је 2 телета која су и продата и 1698 лит. млека у вредности 365·75 дин. Као што се из овога види, краве су при свеколикој нези и доброј њиви, дале невероватно мало млека, те с тога их треба продати и бољим заменити чим средства дозволе, јер се не рентира држати их при овако малој производњи млека, а претпоставка је, да ни њихова телад неће бити млечна кад им се

ни матере не одликују том особином. — Поглавито с тога Друштво је продало и лањска два телета.

Од *радне стоке* Друштво је имало на свом добру 4 коња који су за рад готово не употребљиви. Зато су 2 продата ове године — у бесцење, а и друга се два морају продати и заменити са 4 за рад способна коња, чим средства то дозволе.

Сва је стока храњена махом у стајама. Тек одкад је се направило места за пашу на стрњици, на док није поорано, стока је терана и на пашу.

III. Воћарство.

Врло великих незгода било је које су сметале правилном развићу расадника на друштвеном добру ове године. Поменуто је напред колику су штету претрпели расадник и семениште од мраза и зечева а семениште још и од мишева. Према томе природно је, да је и много мање облагорођених воћака продато, но што би се продало да нису пострадале. Тако је ове године продато само 391 облаг. воћка и 850 пресадница гледичије. Но зато је ове године живо рађено на одгајивању дивљака и облагорођавању истих.

Тако се сад налази у расаднику 2000 које дивљака способних за калемљење а које већ окалемљених. Сем тога има у семеништу 5000 дивљака и 7000 гледичија.

Према стању семеништа и расадника у прошлој години овако стоји број благородних воћака и дивљака; 1887 г. 15200 . . 1888 г. 24000.

Као што се види 8800 произведено је, одгајено и делом окалемљено ове године.

Семе од гледичије још није обрано због ране зиме.

Не може бити спора, да је много труда и трошка стало да се овакав ресултат постигне ове године. Па кад се узме у обзир да је продато само 391 воћка и 850 гледичија, онда није чудо зашто добро не показује већи приход, јер се не узима у рачуну и приход, односно број произведених воћака. — — —

После свега овога, потребно је да се изнесе на оцену и рачун прихода и расхода овогодишњих на овом добру. Ево тога рачуна:

Прихода је било у новцу свега 2645·81 дин.; но тој би се суми имала да дода још сума, која представља вредност производа, који су на добру ове године добивени а не уновчени, и која износи на 2700 динара. те би се према томе целокупна сума прихода овогодишњег могла рачунати на 4900-5000 динара.

А расхода, на плате и све остале потребе на добру, било је свега 4095.70 динара.

Кад би се узеле у оцену само ове суме прихода и расхода, онда би се очевидно показала и извесна — повећа — сума чистог прихода. Али кад се узме у обзир, да су у означену суму примања ушле и извесне суме новаца, добивене од продаје извесног семена — од луцерке, мухара — које је производ прошлогодишњи, а тако исто и утрошено сено и слама — од прошле године — на храну стоке на добру, — онда би се тај чисти приход имао

знатно да умањи. Но при свем том може се као повољан успех потврдити: да је ове године ово добро могло *својим приходима потпуно да подмири све своје издатке.*

Према оваквом рачуну Управа не налази да би било оправдано кад би се управитељу добра дало што у име тантијема, јер се не може тачно определити има ли чистог прихода,а и ако би га било он би био тако незнатан, да о њему не би било вредно ни говорити. Но да би се једном дошло до могућности да се тачно дозна све што је потребно да би се тачан рачун о добру могао полагати, Управа енергично ради на томе, да се још ове године, у коју улазимо, заведу на добру књиге, у које ће се уписивати све што је за уредан и тачан рачун потребно да се зна. Зато се може очекивати да ће идући извештај о друштвеном добру представити стање добра и рачун о њему у оном облику како то савремена наука прописује и интерес Друштва захтева.

За *уређење друштвеног врта* овде одређена су три члана одбора, којима је поверено старање о њему и о свима мерама које ваља предузети да се што боље уреди.

У врту код зграде друштвене земљиште је сасвим тешко, посно и неуређено, шта више у средини врту избија на површину она жута ума која је и под зградом, која чини да нам зграда клизи и препрскава. Ово је земљиште сем тога веома коровљиво и траворасно. Друштво нема воде потребне за врт. А земља за време летњих пripека ужасно се скорева те се мора сваки рад обуставити, а уз то и облаци вреле прашине са улице која се дужином градине пружа, чине те пропадне сваки усев који се ту задеси. Сем тога земљиште је јако нагнуто те му досађује и вода која после плаховитих киша долази из дворишта и неспречено на ниже јури.

Да се ово земљиште дотера и поправи и унапреди потребно је:

1, Да се сваке јесени ашовом прериља.

2, Да се доста ђубри нарочито свежим штаљским ђубретом.

3, Да се меша са оном земљом која се добија са наших улица, да се њиме у исто доба најнижа места попуњавају и градина тако постепено уравњава.

4, Да се засади доста воћака да одбијају јаку пripеку и скоревање

5, Да се повише година ради поправке земљишта окопавине за то подесне сеју и непрекидно негују.

6, Да се на згодном месту начини басен са жљебовима којима ће се дневна вода прикупљати за заливање.

Према оваквоме стању врта и времену кад је одбор могао стално и решено почети своје послове у њему; даље, према ограниченој суми која му је за *овакву* градину одређена, а нарочито према томе, што је иза јаке зиме неочекивано брзо напшло топло време, те осујетило многе припремне послове у њему, и скоро напшла она напредна суша која је земљу сасвим запекла, — није могао одбор извршити све оно, што је било потребно и онако како би требало, те да се врт сасвим доведе у ред, но ипак, одбор сматра да је потребно, да се тај рад побележи како би доцнији одбори

могли у истом правцу посао или настављати, или га за времена измењивати. Зато је све оно што се могло учинити овде прибележено, како би се у будуће у извештајима друштвеним водило рачуна, покрај осталога и о врту његовом.

Тако о врту одбор се споразумео у овоме:

Да се средином стално просече по један пролаз који ће по дужини и ширини пресећи врт на 4 главна одељења.

Да се ови путеви оивиче бусеном како се неби сваке године измењивали ни помицали, и како би се временом лакше могли каквим год материјалом насути ради лакшег приступа.

Да би се могло сваком одељењу прићи са сваке стране просечени су ужи путови свуда по граници врта.

Друштвени врт делила је од дворишта ограда, која је као непотребна уклоњена и материјалом отуда утврдила ограда на осталим странама врта, где је била посрнула и где се у добром стању мора одржавати.

Материјалом који је претекао начињен је мали наслон за дрва.

На тој међи између врта и дворишта подигнут је ковањлук, **пчеланик**, у коме су прикупљене све у нас познатије домаће и стране врсте кошница.

Са стране пчеланика засејано је и разношено биље од кога пчеле највише меда збирају.

Испред пчеланика намештен суд за воду, и у неком удаљењу засађене липе и пажљиво утирана трава.

Покрај путова, средином, отпочето је засађивање формастог воћа наизменично са виновом лозом и разне врсте јагода а покрај спољних путова, око ограда отпочето је засађивање малина и другог јагодичастог воћа.

Покрај улице размножен је хмељ у правцу у коме је израније отпочето засађивање.

На дну градине отпочето је покрај ограде засађивање леска.

У доњем левом одељењу, у близини, где је и израније нешто врбе размножено засађена је и ове године ракита и жута врба а до врбе је платан и топола.

Остали делови овог одељења засејани су разним травама.

На доњем десном одељењу засејано је нешто семена четинастог дрвећа.

Оба остала одељења попуњена је су разним родовима и врстама градинарског биља, како би се земља боље уродила и како би се допунило оно што треба у свакој градини економској да се нађе.

Пошто се ови усеви збрали, као други усев, за пчеле сејана је хељда да се види може ли стасати.

Средином одељења исконане су јесенас руне за засађивање разних врста високих воћака, које ће давати потребног заклона и на којима ће се моћи прикупљати интересне врсте домаћег и страног воћа ради ближег поређивања. Тако исто јесенас је извршено риљање ашовом неких одељења да би се земља зимским мразем истрошила, и ђубрење старим згорелим ђубретом, а

учињено је што треба да се и остала одељења најубре свежим ђубретом из оближње коњичке касарне. Остаје да се у пролеће засаде воћке које ће се из расадника у Шанцу донети и да се на одговарајућем месту начини басен који ће примити дневну воду од зграда и око њих како би се обезбедиле од воде и врт снабдео потребном заливаћом водом и да се на случај пожара при руци наће. —

Сем поменута два начина којима је се Управа старала да утиче на унапређење пољске привреде, има још један пут којим би се највише у нас могло практично утицати на унапређење наше пољске привреде, а то је преко пољопривредних **подружина**, као што је и самим Правилима друштвеним предвиђено. Но, Друштво није доспело да ове године утврди везу с Подружинама онако како би требало а није ни средстава за то имало, па да поглавито преко њих може практично да утиче на унапређење пољске привреде. Но у колико управа није стигла и могла ове године да на том поради она је спремна да у идућој години овоме начину практичног утицања на пољску привреду обрати своју највећу пажњу. С тога је и у пројекту буџета стављена и кредит за тај важан посао друштвени, који ако се одобри, створиће јој се могућност, да се и на поменутом послу истински поради и отуда повољне резултате очекује.

Бр. 2548

Из седнице Управног Одбора Срп. Пољопр. Друштва, 7. Нов. 1888 г., у Београду.

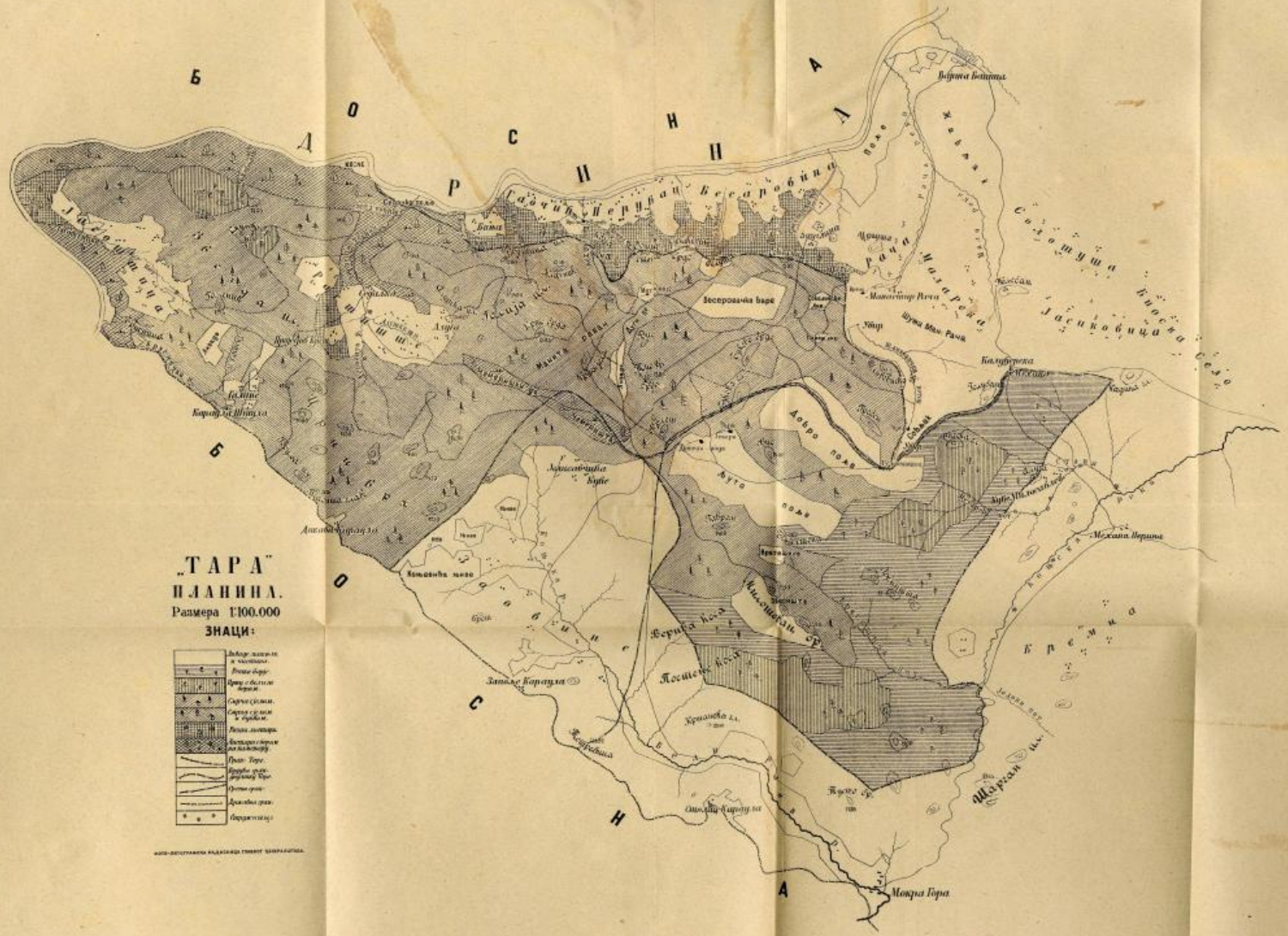
„ТАРА"
ПЛАНИНА.
Размера 1:100.000
ЗНАЦИ:
Босна
Дрина
Босна
Босна
Дрина
Босна
Бајина Башта
Жабљак
Сопотница
Засиковица
Бесеровачка бара
Шума Мал. Рача
Калуђерска
Добро поље
Мокра Гора

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 8568

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Милутин М. Савић.

Члан Управног Одбора, Секретар Министарства Народне Привреде.

ГОДИНА XIX.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У КРАЉ.-СРПСКОЈ ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1888

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА У БЕОГРАДУ

Тодора Мравинца

САРАДНИЦИ И ДОПИСНИЦИ.

Андра Параћанин
А. М. Секулић.
А. Љ. Поповић.
Арса Лукић.
Андрија Кукањац.
Анта Алексић.
А. Борисављевић.
А. Радуловић.
Благоје Д. Тодоровић.
Благоје Ц. Лештарић.
В. Пелагић.
Велизар Поповић.
Вел. Виторовић.
Вић. Матић.
Душан М. Спасић.
Др. Мачај.
Д. Христић.
Дим. Бурнчић.
Др. М. Леко.
Добросав М. Јовановић.
Драгутин Јапчевић.
Драгољуб Јовановић.
Димитрије Јосимовић.
Дим. Миљковић.
Данило Недељковић, архимандрит.
Добросав Петровић.
Ђ. М. Алимпић.
Ђ. Стефановић-Виловски.
Ђорђе Окановић.
Живко А. Шокорац.
Живота С. Миловановић.
Игњат Мирковић.
Илија Радовановић.
Илија Гојковић.
И. М. Мијатовић.
Илија Кремић.
Илија Миливојевић.
Јован Голубовић.
Јанко Михајловић.
Јован Младеновић.
Јован Живановић.
Јован Живковић.
Јоца Дикић.
Јаков Марковић.
Јанко Јојковић.
Јован Јекић.
Јосиф Пецић.
Коста Р. Ракић.
Крста А. Марковић.
К. Црногорац.
Кузман Јовановић.
Коста Ђорђевић.
Лаза Р. Јованочић.
Лазар Ј. Обрадовић.
Л. Ј. Поповић.
Лука Лазаревић.
Љуба Ил. Симић.
Љуба М. Станојевић.
Марко Мариновић.
Милан Пешић.
Милутин Поповић.
М. Р. Урошевић.
Милутин М. Сапић.
Мих Томић.
Мил. Николић.
Милан М. Јовановић
М. Н. Спасојевић.
Мита Петровић.
Милан Матић,
Мих. Ст. Ризнић.
Мих. Л. Бабовић.
Милош Х. Поповић.
Милоје Бабић.
Мил. Ж. Вучковић.

Митар Рајковић.
Мих. Н. Цакић.
Ивко Јовановић.
Остоја Ерцег.
Паја Тодоровић.
Петар Д. Тодоровић.
П. А. Јосимовић.
Павле Радосављевић.
Петрошпје Сарић.
П. М. Милетић.
Павле Симић.
Радован Мицић.
Радојко С. Васиљевић.
Рашко Б. Тајсић.
Рашко Пешић.
Радоје М. Костић.
Стев. М. Димитријевић уч. у Липовцу.
Свет. Стојановић.
Средоје Крчевинац.
Сретен Л. Поповић.
Срета А. Поповић из Ужица.
Сава А. Јовановић.
Ст. Ковчић.
Станислав Стојисављевић.
Стев. Гојковић.
Савко Кучпарић.
Светозар Јеремић.
Свет. Вучовић.
Тодор Љ. Поповић.
Ц. М. Мијатовић.
Цветко Павловић.
Чеда А. Поповић.
Н. Н. из Босне.

САДРЖИНА XIX, 1888 ГОД. „ТЕЖАКА.“

Чланци општег значаја

	Страна.	
Изјава Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва	1.	
Каква је била 1887. година за пољопривреднике	5.	
Мере за унапређење земљорадње и сточарства	7.	38.
Пољопривредна настава у неколико страних држава	33.	65.
Школски Фондови и увођење рационалних справа	43.	
Потреба контролисања пића и јестива у Србији	89.	113.
Позив на париску светску изложбу	145.	
Како се могу помоћи наши земљоделци	147.	
Пројект закона о уређењу угледних привреда на монастирским имањима	173.	
Тешко земљи где поплаве овладају	176.	
Нов трг на југозападу Србије	259.	
У прилог питања о манастирским добрима	352.	
Путни учитељи	371.	
Обезбеђење земљорадње	399.	
Пољопривредна настава у основној школи у Хрватској и Славонији	492.	529.
Помен	515.	
Биље	116.	544.
Извештај о изложби пољопривредних справа и такмици	531.	
Још једна реч о спреми за париску изложбу	569.	
Вести Српске државне трговинске агенције о нашем извозу	458.	579.
Како могу наши земљорадници да зараде милион динара	595.	
Пољопривредне станице у Босни и Ерцеговини	647.	

Белешке.

Србија ће суделовати на светској изложби у Паризу	26.	
Да се мрави отерају из кошница	130.	
Мудре изреке	144.	172.
Како се може дознати колико има креча у земљи	289.	
Да се мрави не нењу на дрво	190.	
Креч као средство против трулења кромпира	190.	
Ракија од дрењина	247.	
Мед за децу	277.	
Дејство грома	857.	
Против муха	409.	
Врло добар нов чај	462.	
Влажност и топлота земље при разном нагибу њеном према странама света и хоризонту	462.	
Салеп (каћун каћунак) као лек и храна	549.	
Слачица, горушица, као одлична домаћа лекарија уз једо	581.	
Пуж у трапу	613.	
Јабука као храна и лек	640.	

Земљорадња

СТРАНА.

Дуван и његова култура 14, 46, 81, 99, 126, 155, 178, 207
Сетимо се сада ливада и детелишта . . . . . 92.
Грахорица (Вика) . . . . . 151.
Паприка (у Лесковцу и околини) . . . . . 186.
Шећерни сирак као сточна биљка . . . . . 204.
Упоредно орање и надметање с плуговима . . . . . 229.
Пазимо на ливаде и на производњу хране за стоку . . . . . 257.
Једна веома важна околност при сејању кукуруза . . . . . 313.
Уливађивање и нега ливада . . . . . 321.
Ширивач у Бачкој . . . . . 360.
Како се може накнадити штета и бар донекле ублажити тешке последице од града . . . . . 343.
Фабрикација или прерађивање дувана . . . . . 318, 479, 403.
О гајењу јечма (за употребу пивара) . . . . . 402.
Луцерка и вилина коса . . . . . 439.
Креч у земљорадњи . . . . . 461.
Да ли зрелина семена утиче на живот и развитак биљке . . . . . 525.
Овогодишња жетва . . . . . 543.
Утицај развијања лишћа на доходак кромпира . . . . . 609.
Од каквог је утицаја различна дубљина или запремина земље на развијање биљака . . . . . 610.
Бубрење ливада пиштевином . . . . . 632.
Напомене о орању у јесен . . . . . 625.
О паприци у башти . . . . . 654.

Белешке.

Контрола семена детелинског . . . . . 25.
Да рано произведеш кромпир . . . . . 138.
Извоз арнаутска за Румунију . . . . . 165.
Како се поступа да се земља не изнури под детелином . . . . . 190.
Како се могу очувати кромпир преко зиме . . . . . 386.
О дубини покривања семена . . . . . 581.
Један покушај са копањем жита . . . . . 638.
Љуспе од кромпира за чишћење стаклади и земљаних судова . . . . . 658.

Сточарство

Пчеларење у пролеће . . . . . 73.
Кад треба мусти . . . . . 191.
О држању бивола у Ердељу . . . . . 120.
Шаш . . . . . 162.
Птице треба штедити . . . . . 244, 273.
Алгајска раса . . . . . 291.
Гајење ћурака . . . . . 298.
Практично гајење раба . . . . . 356.
Значај пчеларства . . . . . 483.
Рибе у Србији . . . . . 496.
Сточарске Задруге . . . . . 523.
Нове системе кошница . . . . . 571, 601.
Гојење живине . . . . . 598, 628.
Сирење у млекарству . . . . . 621.
Има ли код наше рогате марве заразно запаљење плућа 633

Белешке.

	СТРАНА.
Пољопривреда и сточарство у Северној Бугарској	73
О болестима стоке	103.
Природно извођење живине	164.
Свилодеље у Угарској	161.
Сиријска свионица	384.
О унапређењу нашег коњарства	222.
Убијање рибе	276.
Степска јаребица, Киргиска кекеричка	296.
Оплођавање кобила	339.
Против говеђе ваши	330. 657.
Покривање коња у штали	386.
Од колике је важности чистота код свиња	386.
Конопљано семе као коњска рана	387.
Дабар у Босни	409.
Да се одреди количина меса на живој свињи	441.
Израњивање жиром	441.
Унапређење сточарства у Мађарској	527.
Срачунавање сена пред зиму и израњивање музара	550.
Солење стоке	551.
Да кокоши и зими јаја носе Средство противу шапа код оваца Лише код телади	658.

Шумарство.

Бели багрем и његово гајење	93.
Тара планина	212, 237. 267.
Врба	345. 377.
Планинска ива	407.
Планинска ива, дивља врба	491.

Белешке.

Платан шкодљив здрављу	247
За срађивање и чување растовине	276.
Сирчева кучина за пуњење душека и подглавача	408.
Скоро опало лишће као ваљано ђубре	409.
Утицај шума на град	463.
Боље је сплављено дрво од несплављеног	464.
Нов грађевински материјал ксилолит	584.
Чврстоћа дрвета	584.
Глогово семе	584.
Прост начин очувати дрво у земљи од кварежи	612.
Црна јова (јелша јошика)	612.
Кава од жира	655.
Да притке буду трајашније	657.

Воћарство.

Сађење и неговање леске	61.
Ђајсија	95.
Орах	152.

СТРАНА.

Учење помологије . . . . . 161.
Зејтинка (крушка) . . . . . 376.
Статистика о цветању воћака и сушењу плодова . . . . . 427.
О прављењу пекмеза . . . . . 857.
Описи крушака . . . . . 498.
Да ли да се круна при пресађивању воћака остави или одсече . . . . . 649.
Средство противу лечења да зими не кваре воћке . . . . . 654.

Белешке.

Најважнији узроци неродности наших воћака . . . . . 105, 138.
Прост лек против смолоточине . . . . . 547.
Користи од кречења воћака . . . . . 641.
Јабуке и крушке чувати преко зиме . . . . . 642.
Како се спремају ораси за трговину . . . . . 658.

Виноделе.

Винарске задруге . . . . . 201.
О избору америчке лозе . . . . . 234.
Предлог за унапређење винарства у Србији . . . . . 261.
О оснивању винарског акционарског друштва . . . . . 315.
Упут за разливање вина у стакла . . . . . 430.
Пред бербу . . . . . 455.

Белешке.

Извод из статута главног друштва талијанских виноградара . . . . . 24.
Извештај о стању заражених винограда и расадника америчке лозе у Немачкој . . . . . 50.
Шта треба радити кад лоза прспе . . . . . 198.
Трбући сумпорни угљеник, нов лек против филоксере . . . . . 218.
Шпанска вина у иностранству . . . . . 387.
Румунска вина . . . . . 387.
Дуван и филоксера . . . . . 441.
Калемљење лозе очњем . . . . . 487.
Грожђе лек и храна . . . . . 584.
Чување свежег грожђа преко зиме . . . . . 657.
Зашто се кваре воћке . . . . . 759.
Прављење јестивог сирћета . . . . . 759.

Подаци о стању пољске привреде у Србији.

О Јунковачком воћарству и његовој околини . . . . . 140.
О пољопривреди у срезу млавском (округа Пожаревачког) . . . . . 167.
» » » моравском » . . . . . 191.
» » » посавском (округа београдског) . . . . . 319, 348.
» » » у Подрињу . . . . . 494, 539.
Стање шума у срезу пожешком . . . . . 537.
О пољопривреди у мачви и поцерју . . . . . 585.
Метеоролошке белешке . . . . . 109, 166.

Дописи.

	страна.
Г.Г. Дописницима и Образац за подношење Дописа	86.
Из Конатица (беогр. посавина)	26, 394.
„ Липовца	55, 616
„ Доњег Милановца	111, 360, 615.
„ Степојевца	142, 252, 343, 393.
„ П. Тамнаве	171.
Са извора Млаве	172.
Из Неготина	196, 301, 448.
„ Валакоње	197.
„ Мириловца (срез параћински)	222, 393, 449.
„ Пожеге	223, 252, 307, 367, 422, 472.
„ Орашца	224.
„ Медвеђе, Ресаве	113, 225, 366, 450, 645.
„ околине Пожаревца	226.
„ Мачве	227.
„ Барича	228, 362.
„ Јунковца	251, 391, 503.
„ Дуба	303, 445.
„ Ариља	304.
„ Бруса	304, 450.
Из Жагубице	304, 467, 589.
„ Ратковца и доњег Лајковца	305, 363.
„ Књажевца	305, 366, 421.
„ Стагара	306, 392, 472.
„ Метриша	306, 367, 500, 542, 556, 615.
„ Тешице	307, 363, 422, 468, 504, 542, 556, 644.
„ Пирота	398, 451.
„ Смедерева	308, 365, 421, 551, 500, 542, 557, 619, 667.
„ Кучева	309, 365, 397.
„ Пољне	333, 337.
„ Ваљева	334.
„ Жабара	334
„ Чумића	334.
„ Сурдулице	335, 336, 391.
„ Врњаца	336, 466, 667.
Од Ман. Св. Романа	336, 367.
Из Жупе	337, 337, 468, 420.
„ Крушевца	304.
„ Бољевца	337, 467, 469, 542, 558.
„ Прањана	338, 392.
„ Великог Села	339, 465.
„ Грачанице, (Босна)	340.
С Доњег Пека	341, 368, 394, 468, 503, 555.
Из Бање Јошаничке	361.
„ Врела	362.
„ Азање	363, 396, 644.
„ Ратковића	501.
„ Крсне	390.
„ Тополе	390
„ Бајне Баште	390, 422, 466, 473.
„ Брестовца	395.
„ Голупца	395, 461, 542, 557, 615

СТРАНА.

Из Хомоља . . . . . 396.
„ Аранђеловца и предела реке Јасенице . . . . . 417. 413.
„ Љешница . . . . . 421. 468.
„ Драгачево . . . . . 443.
„ Десине . . . . . 447.
„ Субјела . . . . . 464.
С Ђетиње . . . . . 469.
Из М. Шиљеговца . . . . . 471.
„ Влашког Поља . . . . . 473.
„ Делиграда . . . . . 475.
„ Узвећа . . . . . 500.
„ Груже . . . . . 558.
„ Клоке . . . . . 558.
испод Јастрелца . . . . . 500.
из Раброва . . . . . 501.

Гласник.

Укази — Србија ће уделовати на светској изложби у Паризу . . . . 25. 26. 221.
Потпредседник Српског Пољопривредног Друштва. Комисија за испитивање кандидата за наставнике и економе нижих школа за пољску привреду за 1888 годину . . . . . 86.
Личне вести — Државни пароброд Делиград — Државни пастуви — опомена на проглас изложбене комисије . . . . . 110.
Пољопривредна настава у нашој основној школи . . . . . 139.
Благодарност . . . . . 170.
Организација и рад одбора за париску изложбу . . . . . 194.
О нашем вину за париску изложбу, о свиларству — о унапређењу коњарства . . . . . 221.
Изложба пољопривредног Друштва у Трсту . . . . . 251.
Прорадила жељезница до Солуна . . . . . 277.
Извештај о мерама за унапређење винодеља у Бугарској 298. 313
Трка коња у Шанцу . . . . . 358.
Подизање шуме — Расадница шумског дрвећа . . . . . 387.
О српском вину 410
Фабрика за прерађивање алове паприке. — „Коло јахача Кнез Михаило“ 442.
Изашиљање на изложбе. — Избор секретара секција — изасланик на трку у Шанцу . . . . . 463.
Почасни члан кола „Кнез Михаило“. — Седница ратарске и сточарске секције . . . . . 492.
Главни збор хрватско-славонског шумарског Друштва . . . . . 527. 551.
Извешће о другој трки коња у Шанцу . . . . . 551.
Добротвори пољске привреде . . . . . 585.
Личне вести, Спуштена тарифа на жељезници за вино. — Хамбург пијаца за вино . . . . . 614.
Годишњи Главни Збор Срп. Пољопривредног Друштва . . . . . 615.
Пчеларско-воћарска задруга у Београду . . . . . 659.

Некролози и Помени.

† Др. Јосиф Панчић . . . . . 117.
† Планшон . . . . . 195.
† Гаја Матић и његов живот . . . . . 285.

СТРАНА.

† Љубомир Поповић . . . . . 595.
† Павлу Протићу годишњи помен . . . . . 642.

Питања и одговори страна . . . 60. 88. 116. 143. 309. 427. 455. 569.

Од уредништва: стр. . . . . 313. 371. 399. 455. 482.

Записници управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва: стр. 28. 59. 113. 198. 255. 278. 311. 368. 398. 422. 451. 475. 504. 562. 593. 618. 645. 668. 669. 670. 671.

Стечај . . . . . 31.

Приказ књига: Поспашица селском женскињу . . . . . 425.

Подлистак: Значај минералних материја у органској природи . . . . 671.

Уредништво Пољопривредног Гласника — писмо сарадницима 559.

Огласи, објаве и обзнане о претплати 342. 3 2 340. 427. 455. 482. 510. 543. 569. 595. 920. 645.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА У БЕОГРАДУ